طريق تنجيم در اصول صناعت و امور غريبه   فصلی ظهرده على بابا مرحومك كتاب مهريله ممهوردر

٢٧١

نمره ٤ رقم

٤

هو

دولتلو عنایتلو مکرمتلو افندم حضرتلرینک حضور عالیلرنده ذکری سبق ایدن
علی پاشا مرحومک ایران زمیندن کتوروب منجم باشی احمد افندی مرحومه ترجمه سنی
امر بویردقلری تحفة المؤمنین نسخه سی تدارک وخاکپای دولتلرینه ارسال اولندی
وبر قطعه بضاعه اسمیله مسمی نسخه که طب جدید قرابادینی درآلان حکمای اسلامیه
واطبای افرنج بینلرنده متداول ومستعمل ترکیبی حاوی
بر قرابادیندر فرستاده مادی دوانیلر
قیلندی

٩٢٧

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAĞIP PAŞA KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 948

حسبي الله وحده
من الكتب التي وقفها الفقير
الى الله العزيز ذي المواهب
محمد المدعو براغب

٩٤٠

RAĞIP P.
Ka. N.
929

فهرست کتاب تحفة المؤمنین

بنا بر تعداد تشخیصات و ادویه و اغذیه بر ترتیب حروف بدین تفصیل است
تشخیص اول در بیان سبب اختلاف اقوال اطبا در ماهیت و خواص و قدر
شربت ادویه و شروط اخذ آن و ذکر درجات و قوتها بحسب مراتب
تشخیص دوم در ذکر صفات ادویه مفرده و اغذیه مفرده و مرکبه و بیان
افعال کلیه و مشابه کلی و تفسیر اسامی و لغاتی که درین تالیف مذکور میشود
و در سایر کتب مدار علیها است تشخیص ثالث در بیان ماهیت و کیفیت
و خواص ادویه مفرده و مرکبه و ذکر مصلح و بدل و قدر شربت بترتیب حروف
و ذکر اسامی ادویه بلغت یونانی و سریانی و عربی و فارسی و هندی و ترکی و
امثال آن حرف الالف مع الالف اطریلال، آلسن، اارغیس، املیلس، اثرون،
امولن، اغس، افیس، ارن، ارضارن، اغلس، انوبیر،
امی، ابنوس، آزاد دارو، آلوی بخارا، آلوچه، آب دارو، آردوغ،
آغو، آغوز، آغاج دلن، آش بچکان، آهن، آهن ربا، آردمیل،
آردسبوس دار، آرد جو بریان کرده، آردکنار، آلوی سفید، آلوبالو، آهو،
آمله، آردجو، آب نی شکر، آب باران، آب چکیده، آب جوجوشانیده،
آب جو افشرده، آب پنیر، آب آهن تافته، آب ماهی نمکسود، آب درخت کافور،

آب کامه، آهک، آبی، آفتاب پرست، آبک، آنکه، آش یاوان،
آش، آیینه چینی، آبلوج، آذربویه، آبوف، آورس، آلک،
و آله، آهوری، آلت الالف مع الباء ابقر، ابل، ابر، ابوخلسا،
ابریسم، ابهل، ابوقابس، ابوفیطس، ابنبل، ابرکا کعاب،
ابرون، ابزار، ابلسن، ابن عرس، ابم کماجی، ابنل، ابرک،
ابزاز، ابوفروه، ابن آوی، اباریز، ابوتمرون، ابزار القطه،
ابوالاجساد، ابوالارواح، ابلیوا، ابریز، ابروبون، ابیثون،
ابارون، ابکون، اب، ابوقلمون، ابلیز، ابروف، ابوعماره،
ابریمون، ابرقلیا، ابوغلس، ابرنی، ابوطامون، ابوبخ، ابراهیمیه،
اترنج الالف مع الثاء اشکن، اثریک، اثمیر، اثان، اثری،
اثباطون، اثاویون، اثانفون، اثروهون، اثاسطیقون، اثمد،
اثرار، اثل، اثلوف، اثاناسیا الالف مع الجیم اجبا، اجر،
اجمود، اجواین، اجری، اجوان، اجلاجندن، اجولا، اجلی کردی
و ککری کاشیرا، اجاص، اجاص ابیض الالف مع الحا احیون، احریض،
احداق المرضی، احداق البقر، احلب دیا، احیدیا و احادیا الالف
مع الخا اخثاء البقر، اخروس، اخواس، اخله، اخیلوس، اخنیه،

اخريط، اخريطوس، اخيروس، اخينوس الالف مع الدال ادرك، ادارا،
ادفوس، ادرافس، ادويه حارّه، ادويه خوشبو الالف مع الذال
اذركون، اذاراقي، اذربو، اذرقى، اذخر، اذارافيون، اذربون،
اذان الفار، اذان الارنب، اذان العنز، اذان الثور، اذرياس، اذن العبد،
اذان الفيل، اذان الجدي، اذان الشاط واذان الغزال، اذان الدبّ،
اذان الفيس، اذناب الخيل، الالف مع الرا ارماك، ارقيطون، ارمنين، اردقباقي، الخيل
اراك، ارنكان، ارز، ارز، ارسطون، ارندبرند، ارجوان، اراقوا،
ارنب بري، ارنب بحري، ارجيقن، ارغاموني، ارجن، اراة، ارطاماسيا،
ارسطولوخيا، ارمانيا، ارسطا، ارماط، اريصارن، اربيون، ارنيقس،
ارمنيا، ارقون، ارمانيون، ارسانيقي وارساسانيقون، اروسم واروسمين،
اركض، واربالس، ارطوناس، ارقب، اربنا، اربطيس، ارونيس، ارقلس،
اربعه اربعين، ارزيز، ارقاز، ارجان، ارطى، ارما واردشيران واردشيرداروا
ارطيسا، ارمناقن، اربيس، ارونس، ارقليا، اروجك، اروك، اربا،
ارغيلم، ارغول، اراموني، ارشد، اردم، ارقولس، ارمونيا، ارهابر،
اروزوا، ارخس، اروبنيا، ارثدا، ارومه، ارجالون، ارنفي، ارنه،
اروانه، ارندى، اركزن، اركده، اردك الالف مع الزا ازاددرخت، ازورد،

ازوري

ازوري، ازوا الالف مع السين اسروع، اسراد، اسفيداج، اسفيداج
الجصاصين، اسل، اسلنج، اسفنج، اسرار، اسد، اسطوخودوس، اسبوس،
اسفيدباج، اسقيل، اس، اس بري، اسقولوقندريون، اسقورديون، اسارون،
اسد العدس، اسفاناخ، استنبول، اسطرطيقوس، اسرنج، اسرب، اسفنت،
اسفنوش، اسفندسفيد، اسد الارض، اسقولوس، اسقال واسقيلا، اسقلينز
اسما لادن، اسقنط، اسغيرا، اسفراح، اسطريوس، اسقلياطيقوس، اسا،
اسبرغم، اسليبوس، اسطرطيس، اسطفلس واسرطم، استرخا، اسود سالخ،
اسعودون، اسطافالس، استراود، اسقوالس، اسيلي، استاك، اسطام،
اسنة البستانيه، اسحاره، اسرهفون، اسمار واسفرم، اسبندان، اسقلنيارس،
اسطتافيوس، اسطافيوس اغريا، اسكن، اسبرك، اسبرز واسبغول، اسبند،
اسفناج رومي، اسبرك، استخوان خرما، اسكنو، استر الالف مع الشين
اشق، اشترغاز، اشنه، اشخص، اشنان، اشراس، اشيران، اشموسا، اشقاقل،
اشنان دارو، اشتلابوس، اشقون، اشياف ماميثا، اشتيوان، اشكاني،
اشبيل، اشترکیاه، الالف مع الصاد اصابع فرعون، اصابع صفر، اصابع هرمس، اصل الفلفل،
اصل القلت، اصابع اللصوص، اصول الاربعه، اصابع ازاري، اصابع الفتيات،
اصابع الملك، اصل الانجدان الخراساني، اصل السوس، اصل السوس الابيض،

اصل السوس الاسمانجوني، اصل الراسن، اصف، اصطرك، اصل المرجان، اصل النيلوفر
الهندي، اصطفي، اصل القرطيا، اصل اللفاح البري، اصموط، الالف مع الضاد
والف مع الراء
اضراس الكلب، اضراس العجوز، اطريطيقوس، اطريهر، اطباء الكلبه، اطماط واطموط
اطبوط، اطروغا، اطروخيا، اطريون، اطيطون، اطرنقون، اطميثا، اطاء
الالف مع الظاء اظفار الطيب، اظفار الجن الالف مع العين اعين السراطين، اعيون
اعلو بوطس الالف مع الغين اغرويس، اغنيس، اغالوجي، اغرليوس، اغرالطون، اغش
اغرسطس، اغليفس، اغيرس، اغرمايسار، اغلبقي، اغبر، افلان اشي، اقنا قطس
الالف مع الفا افنيقون، افيميدون، افنجي، افينوس، افيمون، افستنين، افيون
افلنجه، افشرج، افيلون، افقراسيقون، افريبون، افسنتين، افراسمون، افاريقون
افنيس، افرنجمشك، افروبجان، افاسون، افلاطون، افروسالينن، افساوبر
افيقرون، افوبيس، افتيقس، افيور، افيورسفسافن، افيتنون، افيمونا، افيعانن
الالف مع القاف اقحوان، اقاقيا، اقسون، اقط، اقليميا، اقماع الرمان الهندي
اقرومعا، اقبوس، اقسيا، اقاقالس، اقوروس واقرس، اقريطن ماطس، اقوليسون
اقاروا، اقطي، اقنا اراسقي، اقسالوقي، اقوبلاسمون، اقيمارون، اقونيطن
اقطن، اقومارثون، اقرفرا، اقراص الملك، اقلاروطس، اقلابنوس، الالف
مع الكاف اكليل الملك، اكليل الجبل، اكمكت، اكارع، اكشوث، اكروهلك

اكروفس

اكروفس، اكيانوس، اكسوفيلس، اكسومالس، اكرفس، اكير، اكر، اكر البحر
اكل نفسه، اكراد، اكهروث الالف مع اللام اليه، الوين، الب، الوسن، الوسون النفس غ د
النج، الومالي، السقافن، اليا، الج، الط، البون، الاو، الوبي، السين، المقطرون
الساء، السنن العصافر، الاطيني، الوج، الاينون، الماس، البطوط، الاكلنك
الوه، المه، الاملك، اليك، السني، الاجي، الماقن الالف مع الميم املج، امغيلان
املهايان، اسوخ، اماريطن، ام وجع الكبد، ام الكلب، امعا، امبرباريس
امونياقن، ابنوس، امامون، امعاء الارض، امروسيا، ام الخلود، اماغيرون
اماطيطس، اماليقون، امعداليا، امودعي، امرود، امله سار، الالف مع النون امعاسين
انيلس، انفرا، انف العجل، اندوطاليس، انكيز، اناغالس، انس النفس، انسان
انوطيلون، اندروطون، انبج، انجبار، انجدان، انيسون، انجره، انزروت
انفحه، انثله، انب، انقرويا، انجدان رومي، اندراسيون، اندروصارون و
اندروبيلون، اناغورس، اناغليس، انفوانقون، انجبات، انقافن، انجل، انونيا
اناركبوع، انوميا، انديقيا وانطوينا، انقليمن، انايلقي، انجرة السودا، انبوب الملك
وانبوب الراعي، انجوج، اندروسامن، انس، اناكير، اناموس، انخفطيات
انفاق، انجرك، انجيده، انبوس، اناثا، انفون، اناريقن، انابلس، لوقا
انابلس ماليا، انجنا وانقليا وانجوسا وانياويوس، انفافنون، اناطيطس، انبرون

انجیر، انکور، انار، اناردان، انار دانه دشتی، انجکك، اندرزا، انکبین، انار مجبر، انوق
انجیر بغدادی، انفود، انبلی، انکوزه، انده، اندران، انولا، اندرجو، الالف مع الواو
اوَرَن، اونیا، اوافیوس، اوسپید، اوقیمنداس، اونومالی، اونیا، اوخالیوس
اوقیمن، اوداسالیون، اوزر، اوزرمانی، اومادیا، اوکسومالی، اوماج، اودمالی
اوبیانس، اوناسالیوس، اوریزا، اوتو، اوماریقا، اوفطاریون، اورن، اوریغاس
اوزربابادی، اوادن، اوقیالس، اوبقس، اوجی، اوفغلس، اوماثانیا، اوزرخوم
اوبوفردس، اوجا، اوهیره، اوث، اورکیك، اوزالك، اوتلکو، اوبکر، اوس
الالف مع الهاء اهلیلج اصفر، اهلیلج هندی، اهلیلج کابلی، اهلیلج صینی، اهال
اهلیم، اهمونیون، امیا وافوطالی، ایذاریا، ایدیفون، ابریغارون، ایرسا، ایدامم
ایل، ایدوسارون، ایطاماس، ایقاقالس، ایرقان، ایزیزا، ایدع، ابهافان، ایمیوك
ایرس، ابوس، ایساطیس، ایکلین، ایکده، ایپك، ابوك، اینك، ایثك، ایلوا
ایرمسار، ایباد حرف الباء بابونج، بادنجان، باقلی، باقلی قبطی و باقلی نبطی
باقلی مصری و شامی، بادرنجبویه، بالنك، بادروج، بادزهر، بادزهر حیوانی، بادزرد
باذاورد، بادیلوفالس، بارود، بازی، باشق، بان، بان، بارح، باریح، بادسقارلس — بارهقارلقس
باری رعلا، باریقون، باطس، بابلس، بابلون، باروق، باس، باباذی، بارسطاریون
باسیون و باقیون، بالعتیس، بادامك، بالراکس، بانی، بازنك، بات، باقلای هندی

بابری، پارا، پالك، پاج، پاپتر، پاپره، پال، پادل، پالل، پاجن، پازهر کاوی
بارسر وکوهی، بالنك، بادیان، بادیان رومی، بارکل صحرائی، بادمو، بانرکاو
بادام، باردرخت کز، باردرخت سرو، باردرخت بقم، باچه، بارشنك، باردرخت سیله
باردرخت عود، پارس، بادام کوهی، بالدرغان، باد باد، بال، بالغ، باقرهاق
باقرهی، باز، باشه، باقری قره الباء مع الباء ببر، ببراله، ببری الباء مع التاء — بیغا
تبع، بتکر، بتیك، بتیکری، بتی، بثمر الباء مع الثاء بثانه، بثاوی الباء مع الجیم
بجم، بج، بجناك، بجوره، بجهو الباء مع الحاء بحتحات، بخ، بخور مریم، بخور الاکراد
بخور السودان، بختج، بخیب الباء مع الدال بداسقان، بدرانك، بدلیون، بدره، بدککان
وبدکان و بدشقان الباء مع الراء براباخاسف، برشاوشان، بردی، برطانیقی، برنك کابلی
بربامصری، برسیان، برم، برنوف، برواق، برکك شیرازی، بروانی، برسین، برسیلون
برسیون، برنف و برنخ کابلی، بر، برغوثی، براشن، برتفش، برقوق، بربر، برهقانخ
بربطوره، برادة الحدید، بردة سلام، برونا، بروثا و برثانون و ابروثون و براثی، بروانیا
برهیبا، برس، برسوم، برذون، برطبسقون، برنی، برکینه، بردیرلوس، برمس
براهان، براجیل، برسیان دارو، برهلیا، بریون، بروش، برسیقامیلا، برغل، برنیر
بریموطالون، برهمن، برنج، برف، برغشت، بروموم، برك شیل، برستوك، بری
برمون، برموخ، برهی، برغول، برپا، برام الباء مع الزای بزرقطونا، بزغنج، بزرکتان

بزون، بزر الكرفس الجبلي، بزر الجزر البري، بزر الارجوان، بزر الدند الاسود، بزر الورد،
بزر العصفر، بزر العبث، بزر بلاسقيس، بزر ازبانج رومي، بزر الفنجنكشت، بزر قار،
بزر الخمخم، بزر رمان البري، بزر المظ، بزر الجري، بزاق القمر، بزر الهوم، بزاق، بزباز،
بُز، بزنجه، بزغاله، الباء مع السين بسفايج، بسباسه، بسد، بستان افروز، بسر،
بستياج، بسنج، بسيله، بسباسا، بسيلا، بسقيس، بسقسا، بسوروتون، بستان،
بسنه، بستام، الباء مع الشين بشنين، بشبش، بشمه، بشلشك، بشوليون، بشنان،
بشم، بشنك، بشه، بشم وزغ، بشباش، الباء مع الصاد بصل، بصل القي، بصل العنصل
وبصل الفار وبصل البرء، بصل الماكول، بصل الزيز وبصل الذئب، بصل النرجس، بصاق،
بصاق القمر، بصل الحية وبصل الحنابله، الباء مع الطا بطم، بطيخ، بطيخ هندي، بط، بطاخ،
بطراخيون، بطيخ رقي وبطيخ سندي وشامي وفلسطيني، بطرا، بطراساليون، بطرخوا،
بطريون، بطيطس، بطساقا، بطارس، بطر الاون، بطينه، بعوض، بطباط، الباء
مع العين بعر، بعر، الباء مع الغين بغل، بغرا، الباء مع القاف بقلة الحمقا، بقر الوحش،
بقم، بق، بُقم، بقس، بقنوفرتن، بقلة يمانية، بقلة حامضة، بقلة البراري،
بقلة الدما، بقلة خراسانية، بقلة الرمل، بقسماث، بقلة مباركة وبقلة الزهرا وبقلة لينة،
بقلة زنجية، بقلة السنانير وبقلة فارسية، بقلة عربية، بقلة يهودية، بقلة الغزال،
بقلة باردة، بقلة الانصار، بقلة الخطاطيف، بقلة العدس، بقلة الذهبية وبقلة الروم،

بقلة

بقلة الحمقاء برّي، بقلة الملك، بقلة عايشه، بقار، بقيس، بقلة الاوجاع، بقلة الضب،
بقلة دشتي، بقر، الباء مع الكاف بكّا، بكمون، بكام، بكابيت، بكابيت، بكاين،
بكرنشه، بكير، بكري، بكوركن، الباء مع اللام بلسان، بلبوس، بلبلج، بلوط،
بلوط الارض، بلوطي، بلح، بلحنه، بل، بلادر، بلسكي، بلبل، بلور، بلوط الملك،
بلسن، بلس، بلوسيطون، بلنجمشك، بلنطس، بلسامن، بلسفي، بلاسقين، بلاد،
بلمون، بكمون، بلطاون، بلبوسا، بلواسه، بلارج، بلابس، بلحنيه، بلنجاسف،
بلهر، بلبل مور، بلاده، بل، بلي، بلد، بل، بلوث، بلاغ اودي، بل شهرين،
بلنك، بلاخوار، بلهم، الباء مع النون بنفسج، بنطافلن، بنج، بندق، بندق هندي،
بنك، بنفشه، بنات وردان، بن، بن، بن، بنتومه، بنبر، بنج جبلي ورومي،
بنفسج الكلاب، بنات الرعد، بنات النار، بنجشكزوان، بنطرون، بنات الشيخ،
بناست، بنجنكشت، بنادقطران، بنطاطلوس، بندواش، بنطاطانيس، بنكار علا،
بنكن، بنوسا، بنولي، بندا، بنير مايه، بنيرك، بنير، بنير خرما، بنبه، بنبه دانه، بنفشه سلك،
بنبوف، بنبه كهنه، بنك، بنبرك بستاني، بنكو، بنهي، بنكره، بندهي، بنير وجن،
بندنكر، الباء مع الواو بوزيدان، بوش دربندي، بوبنون، بولاموبنون، بورق، بول الابل، بوك،
بولا، بولودبون، بوطاموغيطن، بولوطرخون، بوصير، بولوسيون، بوقي، بولوقمن،
بوغلسن، بوث، بوفل، بوبانس، بوسفاس، بوهطس طبش، بوقيصا، بوشاد، بوحا،

بولوخوديون، بورنك، بوطانيه، بوارد، بورق الغرب وبورق الخبازين وبورق
الصاغة، بوريجا، بول، بوكر، بوره سلمانى، بوره سفيد، بول، بوم، بوف، بوكه،
بوسى وبوره، بل، بوى مادران، بوست، بوست كشف هندى، پوست مار، بولبز كوهى،
بودنه كوهى، وجوبى، بوتيمار، بوست بهار خرماى ماده، بوره، بودنه صحرايى، بوست
بيخ درخت زرشك، بوزينه، بوز، بورى اوزون بالغ، بوى بوز، بوزاو، بولاد،
بوقده الباء مع الهاء بهمن، بهنكره، بهمنا، بهش، بهرامج، بهرم وبهرمان، بهق الحجر، بهار، بهرمان،
بهج، بهر، بهطه، بهارنكى، بهار درخت خرما وبهار قسم نر خرما است، بهرامه صورات،
بهر، بهيره، بهنك، بهوكميس، بهدهوت، بهلانوه، بهرث، بهكرى، بهين جهرا،
بهين نزور، بهنك، بهول، بهوبر الباء مع الياء بيض، بيش، بيش موش بيشا، بيـــل
بيسيم، بيخ نى، بيخ مرجان، بيد، بياز، بياز عنصل، بيخ شبيبى، بيدمشك، بيخ تقفى،
بيخ ابجدان خراسانى، بيرخرما، بيد انجير، بيد انجير ختائى، بيه، بيچك، بيل كوش،
بيخ كولر، بيخ انار دانه دشتى، بيخ لفاح برى، بيد كياه، بيخ طرخون كوهى، بيخ جما،
بيوه زا، بيخ دارچاز، بيرزد، بيوزا، بيحاده، بيخ برنده، بيخ بخور مريم، بيخ سنبله،
بيـــان، بين، بيلدجان، بيلدارو، بى بيل، بيزه بشيره، بيخ بى پلاموز،
بينه، بيل كاجهار، بيپو، بيريزا، بيثر، بيلا، بيل، بيوله، بير، بيغول، بيارون،
بيغاين حرف التا تانبول، تامول وتملول، تادانه، تاكوب، تاغنداست، تاكمغن،

تانينا، تالسقيس، تاتوره، تانه، تال، تالك، تبن، تبر، تبن مكة، تثرى، تج
تخم كاجره وتخم كافشه، تخم ترشه، تخ، تخم كرفس كوهى، تخم كاج، تخم مرغ، تخم خيرى،
تخم تره دك برى، تخم كنب، تخم زرداب، تخم نيلوفر، تخم كوبجه التاء مع الدال تدرج، تدا، تدرو، ترمس،
تربد، ترنجبين، تراب، تراب المربعات، تراب الصيدا، تراب الشارده، تراب الفار وتراب الهالك
تراب القى، ترنجان، ترياملون، ترهى، ترنجر العسل، ترياق جبلى، ترياق فارسى، ترياق
طبيعى، ترياهان، ترياق الروستاق، ترفاس، ترسنوج، تريون، ترياق تركى، تروم،
ترياك، ترنزك، تربد، ترخوان، ترب، تره، ترنج، ترى، ترى بهلا، ترشرواش،
ترك، تساغه، تسترية، تشيتوان وتشير، تثميزج، تفيرا، تفاح، تفاح برى، تفاح
الارض، تفاق، تفاح ارمنى، تفاح فارسى، تفورا، تفراس، تفسيقون، تفاح الجن،
تفاح مائى، تفسيا، تقده، تقره، تكرك، تكان، تكر، تل، تلى، تلسى، تليا، تمر هندى،
تمساح، تمتم، تمر الفهم، تمن، تملول، تملى، تموش، تمش دانه، تمالس، تنكار، تنين،
تن، تنباكو، تنزوى ختايى، تنوب، تنوم، تنبرى، تنكهار، توت،
توابل، تودرى، توتيا، توبال، توت العليق وتوت وحشى،
تودريون، توجره، توز، توث، تولكى التاء مع الهاء تهين بلهس،
تهين الاجى، تهول التاء مع الواو توته، توبره التاء مع الياء تين
تيواج تيهو تيغال تين احمق تين الفيل تيس تيقليلس

تيلى، تنجبات، تيرج، تيدوكى لكرى، تين افرنجى حرف الثاء

الثاء مع الالف ثافسيا، ثاقب الحجر، ثامر، ثاموس، ثالفيس،

الثاء مع الجيم ثجبر الثاء مع الخاء ثخين الثاء مع الدال ثدى الثاء مع الرا ثريد، ثريا،

الثاء مع العين ثعلب، ثعبان الثاء مع الغين ثغادير الثاء مع الفا ثفا، ثفولس،

ثفل الثاء مع اللام ثلج، ثلج چينى، ثلبان الثاء مع الميم ثمام، ثمرة الطرفا،

ثمرة الاثل، ثمرة العرعر، ثمرة الشوك المصرى، ثمرة شجرة الدوام، ثمر العليق،

ثمرة السدر، ثمرة الفواد، ثمقولس الثاء مع الواو ثومس، ثوم الحية، وثوم الكلب

وثوم برى، ثوم الماء، ثوب الثعلب، ثوم، ثومون الثاء مع اليا ثيفوس،

ثيريون، ثير، ثيل حرف الجيم الجيم مع الالف جاورس، جاى ختائى،

جاوشير، جاموس، جاصا، جار النهر، جاوى، جاميه،

جاوزين وجاوزهرج، جاسوس، جاركون، جاكسو، جاول،

جالكوى، جاكوث، جاپترى، جابهل، جارى، جاندبيل،

جال، جامع اللحم، جاورس هندى الجيم مع البا جبن، جبره، جبين،

جبلاهنك، چبن، جب، جبلات الجيم مع التا چتره وچته،

جاوُر چتل الجيم مع الثا جثجاث الجيم مع الخا جح الجيم مع الدال جدوار، جدال،

جيّره جداجد، جدى وجدا وجدهوا الجيم مع الرا جرجير، جرميلك،

جرّى، جراد، جراد البحر، جربوب، جربوز، جرجر، جراميه،

جرمدانوف وجردمانوف، جرجرالما، جرجر مصرى، جردان،

جراصيا، جرند، چر، چردل، جرهل، جرغول،

چربه، چراغ، چربى كوشت، چربش، چراته، جرزا،

الجيم مع الزا جزر، جزع، جزمازج، جزور، جزراقليطى و

جزربرى الجيم مع السين جساد، جسمى، جسارا الجيم مع الشين

جشش، چشمزج، چشمك، چشم خروس، چش، چشوم الجيم

مع الصاد جص الجيم مع العين جعك، جعده قنا، جعده صغير، جعده كبير،

جعل، جعفيل، جعفرى الجيم مع الغين جغنده، جغد، جغرات،

الجيم مع الفا جفت افريد، جفت الجيم مع القاف جقرى، چقطوط الجيم مع

جنكا الكاف جكاوك، جكر، چكوتكر، جكردن، جكنا، چكى،

الجيم مع اللام جلبيد، جُلنار، جِلد، جلوز، جلغطيط، جلاب،

جلباسه، جلغوزه، جل، جلبوب، جلجلان، جلبف،

جلهم، جلز، جل نسرين، جلبان، جلجلان الحبش، جلنجوج،

جلماثا، جلوجيا، جلجلان مصرى، جلنجمون، جلنجبين، چلبك،

چلتاف، چلتاغوچ، چلغان، جلى دار، چليره الجيم مع الميم

جلناق جمبز، جمست، جمل، جُمّار، جمهوری، جمجم، جمل
جمان، جمسفرم، جمل صینی (جبنی)، جمار النهر، جمّر، جمل الحبشی
جماز، جمکودری، جمبل، جمکدك، جمبلی الجیم مع النون جنطیانا
جُند، جنجل، جنبد، چنار، جناح، جنتوربر، جناح
النسر، جنکال، چنبلی، جنی احمر، جنجر، جنبل، چنبه
چندن، چن، چنه، چندال، چنبك الجیم مع الواو جوز
جوز بوا، چوب چینی، جوزماثل، جوز القی، جوز الخمس، جوز العبهر (الجبل)
جوز القطاة، جوز الشرك، جوز الکتل، جوزجندم، جوزارقم، جوشیصا
جوزابه، جوز الرقع، جوز الابهل، جوز الطیب، جوزهندی، جوزمانم
وجوز ماثا وجوز مهایل وجوز مقاتل، جوز المرج، جوز السرو، جوز الزنر
جوزشیران، جوز الحبشة، جوز الانهار وجوز البر، جوزارمانیوس
جوشانی، چوبل، جوه صباغان، چوغان، جواز اسپرغم، جو
جوبرهنه، جویك اشنان، جوبر، جوانی، جووه کاذران، جواری
جوثری، چوه، چونر، جوهه، چولك، جوکهار، چوکا
چولای جوتلانی الجیم مع الها جهو، جوکی جهل (بیل)، جهنکا، چهار، چهاج
چهری چهلوا، چهالی، جهوهری الجیم مع الیا جیکلك، جیدار، جیوه

حمل

جك، جران، جفرا، جبال، چبنه، چبل، جبونی
جیلدارو، جمیدیون، جبیر حرف الحا حاشا، حاشیش
حاج، حالوما، حافر المهر، حافظ النفط، حابس الجوز، حافظ
الکافور، حافظ الموتی، حافظ الاجساد، حافظ النخل، حافظ الاطفال
حالق الشعر، حالاس، حالبی، خافر حا مع البا حب النیل
حب الکلی، حب الزلم، حب السمنه، حب المنسم، حب القلت (القالت)
حب الراسن، حب بلسان، حب البان، حب الخضرا، حب المحلب، حجبو
حباحب، حبّاب، حباری، حبرح، حبوب، حبق، حبق القیل
وحبق القنا، حبق المراعی، حبق قرنفل، حبق ارنجی وحبق زنجانی، حبق البقر
حبق خراسانی، حبق صعتر وکرمانی وحبق بستانی، حبق نبطی، حبق التمساح
وحبق الماء، حبق الشیوخ، حبق جبلی، حبق النهر، حبق ریحانی، حب القنب
حب البقر، حبر، حباقا، حب الجنکلا، حب اللهو، حب الدهمست
حب الدود، حب الفهم، حب الرشاد، حب البطم، حب الوز، حب الرشا
حب الفقد، حب سجستانی، حب ختائی وحب سلاطین، حب النافوخ، حب الاثل
حب العرعر، حب الضراط، حب العروس، حب حلوه، جبن السودا، حب العصفر
حب القلقل، حب الملوك، حب العصفور، حب الغنا، حبن وحبین

[۲۳۸] تشخیص رابع در مداوای سموم و مشتمل است بر پنج فصل [۲۳۸] فصل اول در تدابیر منع تاثیر سموم و
احتراز از ان [۲۳۹] فصل دوم در تدابیر سموم مشترکه [۲۴۰] فصل سیم در مداوای سموم مشروبه که معروف
باشد و درین فصل بیان مداوای بعضی از ان که اشهرند مذکور میشود بیش، قرون السنبل، مرارة النمر
مرارة الافعی، مرارة کلب الماء، دنباله کاو کوهی، عرق اللابنر، ارنب بحری، ذراریح، بلادر
وجند سیاه و امثال ان [۲۴۱] فصل چهارم در سموم ملدوغه معروفه حیات، حیات متعطشه
وتنین، عقارب، رتیلا و شب و عنکبوت، تریاق الرتیلا، قملة النسر، زنبور و
مکس عسل و مور پردار و پشه، سام ابرص و غصایه، سك دیوانه، وسایر سباع
دیوانه و انسانی که از کزیدن ان دیوانه شود، دواء السرطان، دواء الذراریح، مداوای
زخم سباع و سك غیر دیوانه، بوزینه و امثال ان، مرهم اسود، مداوای زخم الات زهردار
[۲۴۳] فصل پنجم در بیان ادویه که حشرات ازو گریزند مار، عقرب، پشه، کیك، قمل،
ذباب، ساس و ارضه، فاره و جعل، مورچه [۲۴۴] تشخیص پنجم در اوزان
وان مشتمل است بر سه فصل [۲۴۴] فصل اول در اوزان صغار، ابهه، حبه، طسوج،
قیراط، دانق، نهسه، نواة، غراما، عرهی، کرمه شامیه، خرنوب،
خرنوب شامیه، باقلا، باقلاء اسکندریه، باقلاء مصریه، اوبولس، اکسونافن،
درخمی، جوزه، جوزه ملکیه، بندقه، ملعقه، ساموینا، اوبقوس و اودیه
قیاسا و اون، فلجیارین، بردار، بردار صغیر، جرجر، حامای صغیر،
حامای کبیر، حمصه، خرمه، خرما، دینار، کف، یمنینا، وسیعون،
اوقیه، استار، ناطل و نطل، سکرجه، سکرجه کبیره، سکرجه صغیره،
صدفه، طوله، نسطون کبیر، نسطون صغیر، قواتوس، درهم تام، درهم ناقص،
مثقال صیرفی، مثقال طبی، مثقال شرعی، درهم شرعی [۲۴۵] فصل دوم در اوزان کبار
من، من مکی، من رومی، من مصری و انطالیقی، من اسکندرانی، من فطری،

قسط، قسط رومی، قسط انطالیقی، جوهین، دورق انطالیقی، دورق مطلق
اناب، قوطولی، ابریق، طالیطون، جره، جره صغیر، جره انطالیقی،
جورق و جوسقا، قفیز، کیلجه، کیل، کیله، مشربه، مکوک،
قنطار، مد، صاع، اما اوزانی که در بلاد عجم مشهور است سیر سیه
پنجاه پانزده ۲۴۵ فصل سیم در تحویل اوزان بعضی ببعضی تحویل درهم بمثقال
تحویل بدرهم مثقال تحویل مادون درهم بمادون مثقال تحویل مادون مثقال بمادون درهم
۲۴۵ قسم اول از دستورات جامع بتحفة المؤمنین بوسوم در بیان اعمالی که متعلق است با دویه مفرده و
آن مشتمل است بر پنج طریق طریق اول در تدابیر ادویه مفرده مخصوصه طریق دوم در بیان
دستور استعمال بعضی از ادویه مثل چوب چینی و عشبه و مانند آن طریق سیم در گرفتن عرقها و آبها
و ما یتعلق بها طریق چهارم در بیان ساختن کل حکمت و شنجرف و سایر ادویه مفرده مصنوعه
و آنچه بآن تعلق دارد طریق پنجم در اعمال غریبه و اصول کلیه صناعت ۲۴۵ طریق اول و آن مشتمل است
بر پنج فصل ۲۴۵ فصل اول در دستور احراق ادویه معینه احراق زرنیخ احراق زاجات، احراق لبد
و مرجان و کهربا و امثال آن، احراق عقیق و یاقوت و یشب، احراق قلعی و سرب،
احراق صدف و شنج، احراق نمک، احراق آهن و فولاد و مس، احراق نقره، تکلیس طلا،
احراق بوره، احراق اقلیمیا، احراق خبث الحدید، احراق سرمه، تکلیس پوست تخم مرغ و زبد البحر
و جبن، احراق عود، احراق ابریشم و پشم و موی سر، احراق پوست کدو و حشایش و
بزور، احراق سلحفات، احراق خطاف، احراق عقرب، احراق ارنب، احراق حیه،
احراق سرطان، احراق سرطان بحری، احراق قطران، احراق زجاج ۲۴۷ فصل دوم
در دستور تشویه و تحمیص و تقلیه تشویه انیسون و نمک، ثمرة الطرفا و امثال آن جهت
سنونات و غیرها، تشویه اسقیل، تشویه سقمونیا، تشویه حبال، تشویه اترهوت، تدبیر تخم بنج
تقلیه هلیله، تقلیه عفص، تحمیص ۲۴۷ فصل سیم در غسل ادویه که تصویل عبارت از آنست

غسل

١١
غسل ادویه حجریه، غسل لک، غسل موم و ادهان و زفت و امثال آن، غسل صبر،
غسل الطیان، غسل نوره، غسل مرداسنج، غسل شبرج، غسل سوبق، غسل لاجورد،
۲۴۸ فصل چهارم در طریق اتخاذ و بعمل آوردن بعضی از ادویه گرفتن نیا الله، تدبیر
ذراریح، تدبیر سلاحه، اتخاذ ماء الزجاج، عمل عود مطرا، اتخاذ لبن شبرم، اتخاذ دخان
الکندر، اتخاذ سرکه هندی، اتخاذ رب هلیله، دستور محلول کردن طلق، دستور حل طلق،
اتخاذ رب بنفشه ۲۴۸ فصل پنجم در اصلاح بعضی ادویه و حفظ بعضی از آن اصلاح
دبوق، اصلاح بلادر، اصلاح مازریون، اصلاح شبرم، اصلاح ادویه جهت نشاط،
دستور حفظ زهره حیوانات، دستور حفظ پیه و مغزهای حیوانات، دستور حفظ سایر ادویه،
۲۴۹ طریق دوم در دستور استعمال بعضی از ادویه طریق استعمال چوب چینی، دستور
آشامیدن چوب چینی بطریق قهوه، دستور نقوع چینی، دستور استعمال حلوای چینی، دستور
آشامیدن عشبه، دستور آشامیدن فادزهر، دستور استعمال ماء الجبن، دستور آشامیدن
شیر شتر و شیر الاغ، دستور آشامیدن شاهتره، دستور آشامیدن آب کاسنی، دستور
آشامیدن آب برگ بید، دستور آشامیدن آب کدو، دستور آشامیدن آب خیار، دستور
آشامیدن کشوث ۲۵۱ طریق سیم در گرفتن عرقها و آبها و روغنها دستور گرفتن عرق
کوکرد، دستور گرفتن عرقی که مسمی است بماء الحیوة، عرق چوب چینی، دستور گرفتن عرق نمک،
دستور گرفتن روغن آجر، دستور گرفتن روغن نی، دستور گرفتن روغن حبوبات، دستور
گرفتن روغن عود و صندل و اخشاب، دستور گرفتن روغنهای خوشبو، دستور گرفتن روغن
عنبر و حصی لبان، دستور گرفتن روغن تخم مرغ، دستور گرفتن روغن کوکرد، عرق فلفل،
دستور گرفتن تراب فاروقی، دهن الشعر، دستور دهن المغیث ۲۵۳ طریق چهارم در ساختن
کل حکمت و ادویه مصنوعه صفت کل حکمت، صاروج الحکمه، عمل شنجرف، شنجرف رومی،
عمل زنجار، زنجار الصناعه، عمل اسحنت، عمل اسفیداج، عمل آبار، عمل سرنج،

عمل زعفران الحدید، عمل سلیمانی، عمل مداد، مداد یابس، عمل زاماک، عمل شنکار
عمل سرانیم ببنیر، عمل مرداسنک، طریق سفید کردن مرداسنک، عمل کشته، برمکی، ما
صفت عبیر، غالیه طریق پنجم در اصول صناعت و امور غریبه و این طریق مشتمل است
بر پنج حل حل اول در بیان بعضی از اصطلاحات اهل صناعت حجر، روح،
جسد، نفس، کبریت احمر، ورق شجر الطور، اصل بارد، اصل حار، قمر،
عطارد، زهره، شمس، مریخ، مشتری، زحل، عقاب، علم، عروس املاح
نوشادر افتابی، ارض، حجر اسود، صراف، یسو حل دوم در قواعد
تقطیر و تصعید و امثال آن تقطیر، تصعید، تشویه، تشمیع، تکلیس، حل،
عقد، تعفین، قاعده حل کاسر، قاعده عقد حل سیم در بیان بعضی الات
مخصوصه صناعت صفت حمام ماریه، صفت روباس، صفت خلاص، صفت قالب
تخلیص ذهب مغشوش حل چهارم در ذکر فتن بعضی از آبها و تدبیر اجزا و تبییض
و تحمیر بعضی از آن صفت میاه، دهن البیض، تدابیر خاصه، تدبیر نوشادر، تدبیر
ثبات ملح، تدبیر حل املاح، تدبیر ثبات نوشادر، تحمیر نوشادر، تدبیر سیماب،
تدبیر کبریت، تدبیر زرنیخ حل پنجم در خواص فلزات و اعمال آن عطارد،
زهره، شمس، مریخ، مشتری، زحل، طلق محلوب، عقد اول در قواعد قمریه
طریق زاد المسافرین، عقد دوم در قواعد شمسیه عقد سیم در عمل مروارید
و اعمال متفرقه عمل مروارید، عمل جلای لؤلؤ، عمل شادنج عدسی، عمل دانهای رنگین،
عمل رنگ احجار، دستور نوشتن عقیق، رنگ کردن استخوانها، عمل ذهب فرعونی،
عمل برنج دمشقی، عمل تذهیب، عمل زرنشان، عمل نقاشی، عمل کتابت، بدل شنجرف،
تدبیر آهن، حفظ الالات آهنی خاتمه در خطوط مرموزه و اقسام مشهوره آن
قلم هندی قلم هندی کراحاد بخط مینرسد و عشرات متصل بخط میشود و مات از خط

میکنند

میکنند و الف بعد از گذشتن از خط ذیلی میکردد قلم زناوی بر پنج قسم است
و اختلاف حروف در تحت هر یک نوشته شده بترتیب حروف قلم یونانی دو قلم است
قلم عبرانی شش قسم است قلم عبرانی قدیم قلم سریانی
دو قسم است سابق از عبرانی نیز یافت شده قلم الاحجار قلم
دیگر از احجار که موافق قسمی از قلم رومی است قلم شاماق و زنطح اصحاب
السیمیا قلم فرنگی بترتیب ابجد قلم طیرفال قلم پهلوی
قسم دیگر بحروف ابجد قلم دیگر بحساب تهجی قلم طرزجی [?]
قلم قلقطریا بلی که جهة حل عقود مجرب دانسته اند بترتیب حروف قلم
قلقطری کاهی صغیر جهت ثغور قلم قلقطری دیگر قلم کاهنی بترتیب ابجد
قلم چینی بترتیب ابجد قلمی که جابر بن حیان کتاب راحة را نوشته
قلم معروف با خمیمی بترتیب حروف قلم اهرامیوسی بترتیب حروف قلم
رملی مقطع بترتیب حروف قلم نبطی بترتیب حروف قلم الطبنی بترتیب حروف
قلم قبطی بترتیب حروف قلم کتاب مالاطیس و طلسمات بترتیب حروف
قلم کتاب تصعید زرنیخ و کبریت و غیره بترتیب حروف تهجی قلم کتاب
نوامیس الکبیر هرمس بترتیب حروف قلم کتاب سر الاسرار در معرفت روحانی
بترتیب حروف قلم روحانی بترتیب حروف قلم تکلیل بترتیب حروف
قلم رومی بترتیب ابجد قلم مشجر دیسقوریدوس بترتیب حروف
قلم صلبانی بترتیب حروف قلم نیرنجات که مجربات را باین قلم
نوشته اند بترتیب حروف قلم سیمیای کبیر بترتیب حروف قلم سیمیای صغیر
بترتیب حروف قلم العقول بترتیب حروف قلم الصابی بترتیب حروف
قلم داوری بترتیب حروف و عزایم اکثر قلم اسمعیلی بترتیب ابجد

قسم الطبيعی علی ترتیب الابجد قسم الاسرار بترتیب حروف قسم
حمیری بترتیب حروف قسم مشجر که سرواث نامند بحساب ابجد قسم دیگر از سرواث
بحساب ابجد قسم ثانی از دستورات جامع موسوم بتحفة المؤمنین که آن مشتمل است
بر تشخیصات ودستورات وطریق دانستن مزاج مرکبات وطریق دانستن قدر شربت مرکبات
واین قسم مبتنی است بر بیست وچهار باب باب اول از قسم ثانی دستورات در معاجین
مشتمل است بر پنج فصل فصل اول در تریاقات تریاق کبیر، مثرودیطوس،
تریاق الافاعی، تریاق اربعه، تریاق معروف بکشف الهموم، تریاق ابوماهر فصل
دوم در ایارجات ایارج لوغاذیا، ایارج ثیادریطوس الاکبر، ایارج جالینوس، ایارج
ارکاغانس بن داود علیه السلام، ایارج دوفیل، ایارج بقراط وایارج هوفقراطیس نامند، ایارج
اندروماخس فصل سیم در جوارشات جوارش الملوک، جوارش لؤلؤ، جوارش عود،
جوارش ذرعونی معتمد علیه، جوارش تفاح، جوارش بلادری، جوارش سکر، جوارش
کافور، جوارش جوزی، جوارش مفرح، جوارش سفرجل فصل چهارم،
در معاجین کبار وصغار وباهیه ومسهله معجون سقراط، معجون الارسطون،
معجون کاکنج، معجون الاصطمحیقون، معجون قباد الملک، سنجرنیا، دواء الکبریت،
دواء الملک الاکبر، دواء الملک الاصغر، امروسیا، دواء السنة، دواء الخطاطیف،
دواء الکرکم الکبیر، دواء الکرکم الصغیر، انقردیا (بیاء د)، دحمرثا، دحمرثا لؤلؤی،
اثاناسیا المعمولة بکبد الذئب، اثاناسیا الصغری، الفقطارغان الاکبر وهی الضبعیة،
طبیخ الضبعیة العرجا، فقطارغان الاصغر، اصفرسلیم، کلکلانج الاکبر،
کلکلانج الاصغر، صفت ماء الاملج، معجون شیلثا، کاسکینج، صفت جزئیات
که موصوف است در کاسکینج، صفت معجون المسک، معجون جنطیانا، معجون نود نجح،
معجون تمری، معجون زبیب، معجون جالینوسی، معجون عود ملین، معجون

عود غیر ملین، معجون سفرجلی قابض، ذرعونی، معجون ماسک البول،
معجون البنادیقون، معجون فنفی، معجون حلتیت، معجون الخبث، معجون
القولنج، معجون زوفا، معجون ملوکی، معجون جلالی، معجون الصرع،
معجون عقرب، معجون ابوماهر، معجون سیالیوس، معجون مقل، معجون
الکمونی، معجون جهة قطع خون بواسیر بسیار مجرب، معجون اللؤلؤ، معجون حافظ
الاجساد، معجون بزور، معجون حب القطن، معجون ید الله، معجون از ابن هبل،
جهة وجع الفؤاد وتقلب نفس که از برودت باشد معجون افسنتین، معجون جهة ریاح بواسیر
وصداع بارد وظلمت بصر وتقویة باه، معجون بید الورد، دواء المسک شیرین، دواء
المسک تلخ، دواء المسک البارد، نوشدارو لؤلؤی، نوشدارو هندی، معجون فلاسفه
معجون که اشتهای گل خوردن وچیزهای بد را قطع کند معروف بمعجون فیقرا، معجونی که در منفعت
مثل معجون فیقرا ای مزبور است وبغایت مجرب ومعروف بمعجون جوز جندم، معجون جهت
عرق مدنی، اطریفل صغیر، اطریفل کبیر، اطریفل مقل، اطریفل مقل ملین، اطریفل
کشنیزی، اطریفل ماهان، اطریفل زمانی، اطریفل افتیمونی، اطریفل مسهل،
معجون شهریاران، معجون سفرجلی مسهل، معجون برتراشه، معجون مسهل، معجون مسهل
معجون سورنجان، معجون نجاح، معجون خیارشنبر، معجون اذاراقی، معجون مسهل
منقول از تصریف وتذکره معجون منقول از ارشاد وتذکره، فلونیای رومی، فلونیای فارسی
برشعثا، فلونیای خاصه، فلونیای مجرب قریب الاعتدال، فلونیای محمودی برشعثا،
تریاق بر الساعة، مخلص اکبر، قرص اذرمعمو، معجون ربع از مجربات مرحوم حکیم عماد الدین محمود،
معجون ربع دیگر، للربع البلغمی مجرب، معجون اعظم، معجون قابض فنجنوش، معجون
چوب چینی، معجون مبهی که جهت توالد نافع است، معجون مبهی ابن جمع مؤلف ارشاد گوید که بغایت
مجربست، معجون مبهی از مؤلف تذکره عجیب الفعل است، معجون ثوم، معجون مبهی منقول از مختار بن حسل

معجون راح المؤمنین • معجون سرود • معجون قرص افعی **فصل پنجم در مفرحات**
مفرح یاقوتی شیخ ابو علی • مفرح حار • مفرح بارد • مفرح بارد ازاد و ثیر قلبیه
شیخ رئیس رحمه الله • مفرح سوسنبری از حکمای فرس • مفرح جالینوس • مفرح اعظم
مفرح ملوکی • مفرح سهل الوجود • مفرح ابریشم • مفرح زمردی بارد • مفرح حار
مفرح بارد **باب دوم در اقسام حبوبات** حب نارمشک • حب ریوند •
حب الذهب • حب الایارج • حب اسطمخیقون • حب النفط • حب السعال
حبی که نافع است جهة امراضی که موی برهد • حب الدیدان الطوال • حب قوقایا • حب
افتیمون • حب الشبیار • حب الشبیار دیکر • حب الشبیار دیکر • حب جهة سبزه مجرب است •
حب المقل • حب الفالج • حب الافادیر کثیر الصبر • حب شیطرج • حب للربع •
حب حلتیت للربع • حب النعشا • حب السکبینج • حب قیصر • حب الدیدان الطوال •
و حب القرع • حب للمالیخولیا محذب • حب لعرق النسا • حب مسهل • حب لاجورد •
حب جیبال • حب قرص افعی • حب منشط • حب نشاط • حب نزله • حب جدوار •
حب جدوار از متاخرین این زمان • حب عطایی • حب السعال • حب السعال دیکر •
حب جهة استمساک منی بغایت مجرب • حب بواسیر • حب جهة لکنت زبان • حب السعوط •
حب یطیب النکهة ویذهب البخر • حب زیبق جهة رفع سرعت انزال مجرب • حب دیکر •
حب بدل جهة درد سر مزمن و غیره • حب عنبر • حب جهة بواسیر دموی • حب سعال • حبی که مانع مستی است
باب سیم در اقراص قرص افعی • قرص اسقیل • قرص اندروخورون
قرص اندروخون الملک • قرص لک • قرص اذخر معو • قرص اقر و قوما • قرص قوقیون •
قرص طباشیر ملین • قرص طباشیر ملین دیکر • قرص طباشیر قابض • قرص ورد قابض •
قرص ورد قابض اخر • قرص ماروش • قرص کاکنج • قرص البزور • قرص مرکبه •
قرص مشک للک دار • قرص افسنتین • قرص رودبون • قرص ریوند • قرص غافث •

قرص البسد • قرص طحال • قرص کافور • قرص مثلث • قرص مثلث معمول • قرص
للذق • قرص جهة اسهال دموی • قرص کل صغیر • قرص للذق • قرص جهة بول
الدم و بول المرة و قروح کلیه و مثانه • قرص دیکر ایضا جهة امراض مذکوره • بنادق البزور
قرص مشک • قرص کاکنج • قرص للفواق • قرص لزیابیطس (ذیابیطس) • قرص • قرص
الورد • قرص ورد دیکر • قرص الخشخاش • قرص مبرد • قرص کافور • قرص سرطان •
قرص کل کبیر • قرص شادنج • قرص کهربا • قرص شادنج دیکر از مختصات حقیر •
قرص مشک • قرص کلنار • قرص کهربا • قرص جهة نبهای مرکبه • قرص للاستسقاء
الحار • قرص مسهل • قرص مروارید • قرص بنفشه • قرص قابض • قرص طحال •
قرص کوکب • قرص کلنار • قرص دیاسقوماطون • قرص ریوند • قرص کل قابض •
قرص ریوند • قرص اندران • قرص مروی • قرص سعفه • رامک • سک •
باب چهارم در سفوفات سفوف ارسطو • سفوف جهة اسهال •
سفوف بلوط • سفوف دیکر • سفوف جهة اسهال المراری مزمن بغایت مجرب • سفوف
دیکر • سفوف الطین • سفوف حب الرمان • سفوف مقلیاثا • سفوف خرنوب •
سفوف مشک • سفوف سماق • سفوف بزور • سفوف للحوامل • سفوف دیکر •
سفوف للاسهال • سفوف للفواق • سفوف لوجع الکبد • سفوف سورنجان صغیر •
سفوف لقطع دم البواسیر • سفوف مقلیاثا از تالیف والد مرحوم • سفوف جهة
اسهال بلغمی • سفوف الحفظ • سفوف از تالیف حقیر • سفوف جهة سنک کرده و مثانه
سفوفی که در انواع اسهال با سحج و مغص و حرارت باشد نافع است • سفوف للخفقان البارد •
سفوف سورنجان کبیر • سفوف جهة قطع سیلان منی • سفوف جهة قطع شهوت جماع •
سفوف سودا • سفوف جهة سبزه • سفوف ایضا جهة سبزه مجرب است • سفوف مجرب
جهة حرقة البول • سفوف نقرس • سفوف سرطان • سفوف جهة کسی که از حرارت بول بسیار کند •

سفوف سناط، سفوفی که منی بسیار آورد، سفوف جهة اسهال الخون و بلغم دار، سفوف
جهة درد پشت و غیره، سفوف تالیف حقیر جهة تب دق و سل و سرفه که با تب باشد و جهة لینت
طبع و منع نزلات حارّه مجرّبست، سفوف نانخواه، سفوف قابض، سفوف جهة جوع کلبی
و فساد معده قریب باستسقا و اشتهاء اشیاء ردیّه، سفوف جهة درد سپرز که با حرارت باشد
سفوف جهة ریاح بواسیر و درد آن، سفوف لاسهال الصّبیان باب پنجم
در اشربه و ربوب سکنجبین ساده، سکنجبین دوشابی، سکنجبین عسلی، سکنجبین
سفرجلی، سکنجبین اصولی، سکنجبین افتیمونی، سکنجبین بزوری، سکنجبین ابنجداری،
شربت ورد مکرّر، شربت ورد قابض، جلاب جهة تبها و تشنگی و حرارت معده و غیره،
شربت بر ولیمو، شربت لیمو، شربت بنفشه، شربت نیلوفر، شربت سفرجلی، شراب
الخندیقون، شراب ذیمقراطیس، شربت حرمل، شربت نعناع، شربت بدل خمر،
شربت اسطوخودوس، شراب ریحانی، شربت اللّیمو، شربت انار ساده و شربت سیب ساده
و امثال آن، شربت ترنج، شربت زوفا، شربت گاوزبان، شربت ابنجبار، شربت دینار،
شربت خشخاش، شربت عنّاب، شربت عنصل، شراب العنصل، شراب الکندر، شراب
اذخر، شرابت جعده، شراب ریباطون، شراب افسنتین کبیر، شربت ابریشم، شربت اترنجی ند
ابریشم که معمول متاخرین است، شربت فواکه معتدل، شربت فواکه شیرین، شربت فواکه ترش،
شربت عود ترش، شربت تریاق، شربت هندی، شربت صندل، شربت اجّاص،
شربت تمر هندی، شربت مورد، شربت قابض، شربت مسهل، شربت کشوث،
شربت دینار، شربت غوره، شراب بلوبیر، شراب میبه، ماء العسل، شراب العسل،
ربّ جوز، ربّ خشخاش باب ششم در مربّیات مربّای شقاقل،
مربّای سیب، مربّای به، مربّای بالنک، مربّای نارنج و لیمو، مربّای زنجبیل،
مربّای هلیله، ورد مربّا، مربّای زردک، بنفسج مربّا، مربّای پسته، مربّای جوز،

مربّای بادام، حلوای شکرپاره، حلوای کزانکبین، حلوای سوهان، ترحلوا، حلوای
سیب و به، حلوای نارنج طریق بو دادن مغز پسته و بادام جهة حلوّیات، فالودج، فرنی،
باب هفتم در لعوقات لعوق طباشیر، لعوق صبیان، لعوق صنوبر،
لعوق خشخاش، لعوق حلبه، لعوق الحرمل، لعوق حبّ القطن، لعوق الطّین،
لعوق عنصل، لعوق بنفشه، لعوق جهة منع انصباب نزله بسینه، تریاق در منع ریختن
مواد نزله، لعوق خیارشنبر، لعوق خشخاش دیگر، لعوق زوفا، لعوق حبّ القطن،
لعوق کرنب، لعوق الورد، لعوق مارستانی باب هشتم در مطبوخات
و نقوعات و ماء الاصول و مقیّات و مسکّنات قی منضج سودا و بلغم غلیظ،
مسهل سودا و بلغم، مطبوخ مسهل، مطبوخ خیارشنبر، مطبوخ افتیمون، مطبوخ
زوفا، مطبوخ اسطوخودوس، مطبوخ بسفایج، مطبوخ دارشیشعان، نقوع مبرّد،
نقوع صبر، نقوع جهة ادرار حیض، ماء الاصول، ماء البزور، ماء الاصول مجرّب،
مقیّ مرّة السّودا، مقیّات دیگر، مسکّنات قی باب نهم در سنونات
و غرغره و مضمضه سنون از مجرّبات والد حقیر، سنون ابیض، سنون دیگر از والد
حقیر، سنون منقول از اختیارات ابن هبل و شفاء الاسقام، سنون دیگر جهة تاکل و بدبوی
دهان و چرک بن دندان، سنون مسمّی بسورنجان، سنون جهة رویانیدن گوشت بن دندان،
سنون منقول از غنی منی، سنون از تالیف حقیر، سنون منقول از معالجات بقراطی
و ایلاقی، سنون از شفاء الاسقام، سنون دیگر، سنون ایضا منقول از ایلاقی،
سنون منقول از ابن هبل، تریاق الاسنان، سنون منقول از تذکره، سنون جهة
امراض حارّه، سنون جهة امراض بارده، سنون جهة کندن دندان، سنون جهة دندان متحرّک،
سنون جهة قلاع سوداوی، سنون جهة اقسام قلاع، ادویه که کرم دندان را ساقط کند،
ادویه که دفع ضرس کند، ادویه که دندان اطفال را زود برویاند، مضمضه جهة رطوبات

بن دندان ، مضمضه که قبل از استعمال سنونات باید کرد ، مضمضه جهت ورم لثه ، مضمضه مجرب جهت قلاع وغیره ، مضمضه جهت جوشیدن دهان ، مضمضه جهت قلاع بلغمی ، غرغره جهت ثقل زبان وسستی آن ، غرغره جهت خناق حار ، غرغره که بعد از نضج نافع است ، غرغره جهت خناق بلغمی ، غرغره که جهت حاره وبارده امراض حلق نافع است

باب دهم در اکحال وشیافات وسایر ادویه عین

کحل روشنایا ، باسلیقون کبیر ، باسلیقون صغیر ، کحل غزنوی ، کحل ملکایا ، کحل جهت احولی ، کحل جهت بیاض ، کحل وردی ، کحل ساذج ، کحل جهت دمعه ، کحل مقوی ، کحل الاشفار ، کحل الجواهر ، کحل بقراطی ، ذرور جهت مورساذج بغایت نافع ، ذرور وردی ایضا جهت مورساذج ، ذرور تشمیزج جهت بیاض رقیق وجرب وحکه وغیره ، ذرور ابیض بسیار لطیف ، ذرور اصفر ، ذرور منصف ذرور کافوری ، ذرور رمادی ، ذرور ماميران ، ذرور اقلیمیا ، ذرور جهت مورساذج وقرحه وبثور بغایت نافع ، ذرور منقول از معالجات بقراطی ، برور منقول از معالجات بقراطی وایلاقی ، توتیای غوره ، برور نقاشین ، برود القاطع ، برود اکبرین ، شیاف ابیض ، شیاف احمر لین ، شیاف وردی ، شیاف مرقالیا ، شیاف اخضر ، شیاف جهت منع موی زاید ، شیاف نارنج ، شیاف مرارات ، شیاف تفاحی ، شیاف سماق کبیر ، شیاف سماق صغیر ، شیاف ضرب وناصور ، شیاف ابن ناصره ، خزم المعسل ، شیاف علائی ، شیاف جلا ، شیاف ابار ، شیاف اسود ، شیاف اصفر ، قطور که در ابتدا رمد بغایت نافع ، قطور دیگر که در ایام تزاید رمد نافع است ، قطور دیگر که در اختلاط بسیار نافع است

باب یازدهم در ذکر ادهان مخترع ادهان فیثاغورس است

دهن الناردین ، دهن السذاب ، دهن العلقم ، دهن الکاکالنج ، دهن الزعفران ، دهن لبوب السبعه ، دهن المبارک ، دهن الثوم ، دهن الخل ، دهن حمص ، دهن البخاح ، دهن المحلل ، دهن دارشیشعان ، دهن البلادر ، دهن القط ، روغن شیخ صنعان ، روغن نافع

ریختن موی از علت آتشک ، روغن جهت فالج ، روغنی که موی را بسترد ، روغن بواسیر ، روغن دیگر بجهت ساقط نمودن دانه بواسیر مجرب ، روغن وزغ ، روغنی که موی برویاند وبغایت قوی التاثیر است

باب دوازدهم در مرهمها وذرورات جراحات وما یتعلق بها

مرهم النخل ، مرهم الخل ، مرهم زنجار ، مرهم داخلیون ، مرهم زنجفر ، مرهم حواریون ، مرهم ابیض ، مرهم محلل ، مرهم جاذب ، مرهم مسقط بواسیر ، مرهم سفیداب ، مرهم النوره ، مرهم عرق مدنی ، قیروطی عبارت از موم وروغن است ، مرهم جهت سرطان متقرح ، مرهم السلعه ، مرهم جهت منفجر نمودن قرحه که محتاج بر نشتر نباشد ، مرهم جهت سعفه ، مرهم بواسیر ، مرهم ناصور وباسور ضربانی وغیر ضربانی ، مرهم هوجویه ، مرهم کافوری ، مرهم دال ، مرهم زمانی ، مرهم آتشک ، هفت مرهم جهت نضج دمامل وجراحات بغایت نافع است ، مرهم جهت تشنج جراحتها ، مرهم شقاق ، مرهم جذام ، مرهم سرطان ، ذرور سرقولون ، ذرور اعظم ، ذرور دیگر بجهت آکله وقروح ساعیه وبواسیر لا تنفی وتواصیر ، ذرور جهت قطع نزف الدم جراحتها ، ذرور دیگر در رفع آکله وتجفیف قروح از مجربات است ، ذرور مصون از مجربات حکمای قدیم است ، ذرور منقول از تذکره ، ذرور دیگر که از اسرار است ، ذرور جهت انقلاب وبروز مقعد ، ذرور دیگر جهت قروح حار المزاج وملتهبه ومتورمه بغایت مؤثر است

باب سیزدهم در ضمادات وکمادات ونطولات وقطورات

ضماد سلطایانس ، ضماد مسهل ، ضماد سلوبر ، ضماد بقراطی ، ضماد مفاصل حاره ، ضماد فیثاقورس ، ضماد جهت اسهال الحار ، ضماد جهت اسهال بارده ، ضماد محلل صلابات ، ضماد طحال ، ضماد حابس ، ضماد جالی ، ضماد قوبا از مجربات والد حقیر ، ضماد دیگر ایضا از مجربات والد مرحوم ، ضماد جهت سعفه وجرب بغایت نافع است ، ضماد جهت شقاق من جمیع حیوان بعد بلت ، ضماد جهت رفع داحس ، ضماد جهت رفع ثالیل ، ضماد ثالیل از مجربات والد مغفور ، ضماد جهت تقویه معده اطفال ، ضماد جهت ضربه وسقطه ، ضماد حابس جرح ما

ضماد نقرس بغایت مجربست ضماد طحال از حنین بن اسحق بغایت آزموده است ضماد فتق
لزوق الصدغین ضماد برگ عناب ضماد منوم ضماد سلیمانی ضماد دبق ضماد مجرب
حقیر جهة تسکین ضربان مفاصل و درد سر ضربانی ضماد مفاصل حار قرص تنزوبی
ضماد دیگر جهة مفاصل ضماد مسکن اوجاع ضماد دیگر جهة مفاصل بارد ضماد محلل
جهة مفاصل بارده ضماد دیگر در آخر مفاصل حار و نقرس مجربست ضماد اورام حاره
ضماد قروح ساق ضماد جهة اقسام استسقی بغایت مفید است ضماد جهة بواسیر حار و بارد
ضماد بواسیر و شقاق مقعد و قرحه آن ضماد دیگر جهة درد و سوزش مقعد ضماد جهة کزاز
بارده ضماد جهة خنازیر حاره و خنازیری که بی حرارت باشد ضماد بواسیر بارد و مفاصل و
ریاح مجربست ضماد جهة خون گشودن بواسیر ضماد جهة ورم سپرز ضماد جهة اورام جگر
بارد و سپرز ضماد دیگر جهة ورم جگر و معده بارده ضماد جهة ورم انثیین ضماد جهة خزان
که بفارسی کچلی نامند ضماد دیگر جهة خزاز مجربست ضماد جهة جراحت بینی و جهة جلوه مجربست
ضماد برص و بهق از مجربات حقیر است ضماد جهة بهق عجیب الاثر است ضماد دیگر جهة بهق و جمیع
آثار مجربست ضماد جهة رفع آثار قاطبه و جرب ضماد جهة جرب رطب و یابس و مواد آتشک
از مجربات ضماد داء الثعلب و داء الحیة ضماد دیگر جهة داء الثعلب مجربست ضماد شعر زاید
ضماد جهة باد سرخ ضماد ریختن مژگان قرص نزدی قرص سعفه ضماد مقوی دماغ
ضماد سرطان متقرح ضماد جرب ضماد دیگر جهة جرب بغایت آزموده مفید است ضماد جهة
خناق و کل ورم حار و غدد و خنازیر را نافع است ضماد جهة جرب مجرب ضماد السنا
جهة جرب و حکه مجربست ضماد جهة سعفه یابسه و قوبا و امثال آن ضماد منضج دمل و سایر
اورام ضماد جهة گشودن دمل ضماد جهة رعاف ضماد جهة دفع ادرار حیض ضماد جهة
رفع احتباس بول ضماد جهة زیاده کردن شیر ضعفه و رفع ورم پستان ضماد دیگر منع بزرگ
شدن پستان زنان میکند ضماد جهة افتادن ناف و بروز آن ضماد جهة منع قی ضماد جهة

گرم معده ضماد جهة کلف و آثار بغایت مؤثر ضماد جهة رفع بدبوئی زیر بغل و کنج ران
ضماد جهة منع تولد قمل ضماد روغن ترب رافع قمل است ضماد جهة سکته ضماد دیگر جهة
سکته کماد جهة زکام کماد جهة تحلیل ریاح معده و طحال و تهیگاه کماد جهة تحلیل
مواد بارده و ریاح کماد جهة رفع علل بارده گوش کماد دیگر جهة ورم گوش نطول
جهة ترطیب اعضا و رفع بیخوابی و صداع حاره نطول جهة تحلیل مواد بارده و تقویة اعضا
قطور جهة دوی و طنین بغایت نافع قطور ایضا جهة دوی و سده از اجتماع چرک
قطور دیگر از مجربات امیر عطاء الله قطور جهة کری که دفعة واقع شده باشد قطور دیگر
جهة کشتن جوانی که در گوش رود قطور دیگر که اخراج کرمهای متولده در گوش نماید
قطور دیگر جهة درد گوش که از حراره باشد قطور که جهة ورم بارد و ریاح نافع است
قطور دیگر جهة چرک و درد و قرحه گوش قطور که جهة رفع سیلان رطوبات گوش اطفال
قطور دیگر که منع سیلان خون بسبب صدمه و ضربه از گوش کند باب

چهاردهم در سعوطات و عطوسات و نشوقات و نفوخات و بخورات و دخنه

سعوط جهة تقویة قوة حافظه سعوط جهة قطع رعاف سعوط دیگر که در قطع رعاف
بیعدیلست نفوخ جهة رعاف نفوخ دیگر سعوط دیگر جهة درد سر بارد و شقیقه
و بیضه و خوذه نافع سعوط جهة تحلیل ریاح دماغی و سده بلغمی نفوخ جهة سکته
عطوس جهة سده دماغ و مواد بارده نافع است و دفع مواد بعطسه میکند عطوس دیگر
جهة فالج و لقوه و امراض دماغی لخلخه جهة تقویة دل و دماغ حار لخلخه دیگر جهة
منع صعود بخارات بدماغ و سرسام حاره و اختلاط عقل نافع لخلخه دیگر جهة ضعف
دل و مواد بارده نشوق جهة جراحت بینی و چرک آن نشوق جهة دفع بدبوئی شامه و سده
مصفاة و تحلیل مواد مجتمعه و رفع سده خیشوم نشوق جهة تقویة دل و رفع غشی و خفقان
بخور جهة تقویة دل و دماغ بخور جهة صداع مزمن و شقیقه و مواد بارده دماغی

بخور جهت زکام، بخور جهت ثقل سامعه، بخور جهت احتباس حیض، بخور جهت اختناق
رحم و عسر ولادت، بخور جهت درد دندان و مواد نزله، دخنه جهت ساقط کردن
دانهای بواسیر **باب پانزدهم در حقنها و فتایل و فرزجات و حمولات**
حقنه جهت برودة احشا و کرده و رحم و مثانه، حقنه جهت قرحه امعا و سحج، حقنه
جهت قولنج، حقنه لینه در اعراض حارّه استعمال نمایند، حقنه جهت برودت رحم و
احتباس حیض، حقنه جهت درد مفاصل و عرق النسا، حقنه جهت قرحهٔ امعا،
حقنه زرنیخ جهت زحیر و اسهال و تعفّن قرحه و امعا، حقنه حاره جهت لثرغس و امراض
دماغی، حقنه حاده جهت فالج و لقوه و لثرغس، حقنه جهت عرق النسا، حقنه جهت
نضج و رم کرده و اورام رحم صلبه، حقنه جهت اسهال صفراوی و کرانی، حقنه
معتدله **فتیله** لینه، فتیلهٔ دیگر که قویتر است **شیاف** جهت زحیر، شیاف که در
قطع خون مقعدی، شیاف جهت قولنج ریحی، شیاف جهت اخراج کرم مقعد، شیاف
جهت عرق النسا **فتیله** که جذب از عمق بدن نماید و محلّل ریاح و مسکّن درد ورک و عرق النسا،
فتیله جهت قطع خون بواسیر، فتیله در قطع بواسیر **حمول** جهت کشودن خون بواسیر، فتیله
جهت رفع حرقة البول و قطع جرکان **فرزجه** جهت حمل، فرزجه دیگر جهت حمل، فرزجه
جهت کشودن حیض، فرزجه جهت اخراج جنین زنده و مرده و مشیمه و عسر ولادت، فرزجه
جهت ادرار فرمودن حیض، فرزجه جهت کشودن حیض و اخراج جنین زنده و مرده، فرزجه
که در غایت جذب و تنقیه است جهت اخراج جنین و مشیمه بیعدیل، فرزجه جهت تحلیل اورام صلبه
فرزجه جهت قطع نمودن حیض، فرزجه جهت قطع خون حیض و ازالهٔ قروح و عفونت و رطوبات
سایله رحم، فرزجه دیگر در قطع سیلان حیض، فرزجه در قطع خون حیض، فرزجه
دیگر که بغایت قویست، فرزجه دیگر در قطع سیلان حیض، فرزجه چون زن حمول کند هرگز حامله
نشود، فرزجه که در اخراج جنین و مشیمه قوی الاثر است، فرزجه که حبس حیض نماید، فرزجه

جهت ورم حار رحم، فرزجه جهت اوجاع حاره و بارده رحم، فرزجه جهت دفع حکّه و
اختلاج فرج و رحم، فرزجه که اعادهٔ ۲۰۲ ۱۲۱ ۴ع نماید و از اسرار مکتوم است، فرزجهٔ اخر
بعید الثیب بکرا، فرزجه که باعث حکه و اختلاج گردد بمرتبه که زن را قراری نماند
باب شانزدهم در ادویه که مخصوص است بموی مثل خضابات خضاب
منقول از حکمای هند، خضاب دیگر منقول از حکمای هند، خضاب دیگر منقول از حکمای
هند، خضاب منقول از حاوی کبیر، خضاب دیگر بدستور منقول از حاوی کبیر که عجیبه دانسته اند،
خضاب دیگر از حاوی کبیر، خضاب دیگر منقول از حاوی کبیر و متفق علیه مجربین است، خضاب
دیگر منقول از محمد بن زکریا، خضاب ابیض منقول از ابن هبل، خضاب منقول از ایلاقی،
دوائی که چون موی سفید را قلع نموده در حال بران موضع ضماد کنند سیاه برویاند، دوائی دیگر
که صاحب جامع امین الدوله مجرّب دانسته، دوائی دیگر بر موضع موی مقلوع بمالند دیگر سفید
بر نیاید، دوائی دیگر منقول از وی که زمان طویل سیاهی او میماند، دوائی دیگر منقول از وی که
دست و جلد را سیاه نمیکند و موی سر و لحیه را بغایت سیاه میکند **ادویهٔ خضابیه که امهات اند**
مبیّضات مبیّض دیگر **محمّرات** که موی را سرخ کند **ادویه که موی برویاند**
ادویه که منع ریختن موی کند **ادویه** که منع روئیدن موی کند **ادویه** که موی را بسترد
دوائی که چون بر عضوی بمالند که یکساعت صبر کنند موی آن عضو باسانی قلع شود و باعث درد
نگردد **باب هفدهم در غسولات و منقیات بشره و محمّرات و ما یتعلق بها**
و ذکر مسمّنات و مهزّلات بدن ۵ **غسول** جهت صاف کردن رخسار **حمره** که در حال گونه را
سرخ کند **حمره** دیگر که بشره را سفید و براق و سرخ کند **حمره** که در سرخ کردن گونه عدیل ندارد
دوائی که جهت رفع زردی بشره و یرقان مجرّبست **دوائی** که بشره را از زرد و شبیه مریض کند **دوائی**
که جلد را بغایت سیاه کند **دوائی** که رفع شقاق روی و لب و کف دست نماید **صبغی** که حمره منکر
و برص ناخن و اعضای دیگر و کبودی چشم را رنگ سیاهی دهد **مسمّنات** یعنی آنچه بدن را فربه کند

سمنه قریب الاعتدال ۰ سمنهٔ دیگر ۰ سمنه دیگر موافق مبرود المزاج ۰ سمنه دیگر موافق
محرور المزاج و مقوّی باه است ۰ سمنه دیگر که بالخاصیّة بغایت مؤثر است تسمین عضو مخصوص
ادویه که هزال آورد و آن عبارت از لاغریست مهزّلی که بغایت مؤثر است ۰ مهزلی که سریع الاثر است
دوائی که مانع بزرگ شدن پستان و خصیهٔ اطفال گردد باب هجدهم
در ادویه کلف و بهق و برص و وشم و خیلان و نمش و برش و بادشام و سعفه و امثال آن
دوائی که جهة کلف مجرّبست ۰ دوای که جهة دفع خیلان و رفع آثار بغایت نافع است ۰ دوائی
که آثار بادنجانیه را رفع کند و وسم را قلع نماید ۰ دوائی جهة جمیع آثار و خون مرده و خیلان
و نمش آزموده است ۰ دوائی که جهة سعفه یابسه نافع است ۰ دوائی جهة جرده و سعفه رطبه
و قروح و سحفه ۰ دوائی که جهة بنات اللّیل نافع است ۰ دوائی که جهة جرب با قساوه و حکه عجیب
الاثر است ۰ دوائی هندی که در رفع برص و بهق سفید تازه از مجرّبات ۰ دوائی که برص و آثار
زخم را رنگ کند صبغ دیگر از بسیار منقولست ۰ دوائی که جهة قوبای منقشر نافع است ۰
دوائی دیگر ۰ دوائی که جهة رفع ثالیل و خیلان مجرّبست جهة رفع قمّل و قمقام دوائی
باب نوزدهم در مطیبات بدن و عرق و مضیقات فرج و ملذذات جماع
و بیان غوالی و عطریات که بوی دهان را خوش کند غالیه منسوب بنجاشعه ۰ غالیهٔ دیگر که
از اسرار مخزونه است دوائی دیگر که رایحهٔ بدن و عرق را خوشبو کند ۰ دوائی که جهة دفع بدبوی
عرق بغایت مؤثر است ادویه مجرّبه که قطع عرق مفرط کند ادویه که باعث تضییق فرج شود
از الجمله حمولی است که جالینوس ترتیب داده ۰ حمول دیگر که سریع الاثر است ادویه که چون استعمال
نمایند جماع و ولادت باعث توسیع نگردد دوائی که چون زن منقطع الحیض استعمال نماید
هرگاه حامله باشد تقویه جنین نماید دوائی که در تضییق نایب مناب بکارت باشد ادویه
ملذذه از الجمله این ترکیب بغایت باعث لذّت طرفین می گردد سوجی که بغایت مؤثر است سوجی دیگر
سوجی که در تقویه قضیب بعدیلست ادویه که چون سوج کرده مجامعت نمایند باعث بغض و نفرت

طرفین میگردد ادویه که باعث توسیع فرج گردد حمولی که چون زن حمول نماید تا سر ماه
رحم را متعفن و بدبو گرداند ادویه که جهة بخور که بدبوئی دهانست نافع باشد و نکهت را
نیکو گرداند باب بیستم در ذکر خواص غریبه و اسرار مکتومه است فی الحبّ ۰
فی البغض ۰ فی اذهاب الغیرة عن النسوان ۰ فی العقد ۰ لترك شرب الشراب ۰
فی امتحان الحامل والبکر ۰ فی سرعة الحمل وعدمه ۰ سرّ غریب ۰ ما یسهل خروج
الریح من الاسفل ۰ صفت عملی که بهو شبی آورد ۰ دوای دیگر که بغایت قوی الاثر است ۰
فی خواص شتّی ۰ لتقویة الزکا ۰ سرّ دیگر ۰ سرّ دیگر ۰ سرّ دیگر ۰ حفظ حبوبات
و مزروعات ۰ رفع ساس و کیك و ارضه ۰ اسرار دیگر باب
بیست و یکم در بیان بعضی از رسایین حکمای هند باصطلاح هنود رساین بمعنی کیمیای بدنست
و دیگر رساین نری پلا است صفت زیبق منقّی صفت ترکیبی که جهة احتباس بول
و حرارت جگر و سل و دق و تنقیهٔ معده بعدیل و از مجربات حکمای هند است
باب بیست و دوّم در ذکر بعضی از معالجات که مخصوص چهار پایان است
و از کتب بیطره نقل شده مخفی نماند که عروق که فصد آن در امراض بهایم حاجت می افتد
بیست و یك رگست باین تفصیل عرقین بارزین ۰ عرقین منخرین ۰ عرقین وداجین ۰
اذرعان ۰ صافنات ۰ اخرنان ۰ عرق ذنب ۰ عروق وحشیّات چهار عدد است
در باطن دستها و پاها صفد عین دو عدد است امراض راس دیگر ناخنه است که بترکی
سانجو گویند برآمدن دندان زیاده دیگر ضفدع است دیگر تاثیر هواست امراض عین
امراض ریه و احشا دیگر قولنج است دیگر احتباس بول است ۰ جوکری و سینه گیری ۰
امراض قوایم جرد ۰ جمود ۰ تعقّد ۰ ورم تحت الرکبه ۰ طباق ۰ قرحهٔ خفیه حافر ۰
شقاق امراض جلد شیرینج و نفاخات ۰ حکّه ۰ برص ۰ کوکب امراض مفاصل اورام
آنکه در ران تا آخر ساق و پا تا زانو باشد ریح الجمال ناممند جراحات امراض عامّه از الجمله

اعیاست کرماند کی باشد تشنج دبیبه مغیر لالوان البهایم حیله باب
بیست وسیم در قلع آثار لباس وجامه وامثال آن قلع رنگ سیاهی ، اثر سیاهی پوست انار ،
رنگ دوده ، قلع جمیع الوان ، قلع رنگ خون ، قلع رنگ زعفران ، قلع اثر بقم ، قلع
رنگ نیل ، قلع رنگ شکوفها ومیوها ، قلع رنگ آلو بالو ، قلع رنگ توت ، قلع رنگ
انار ، قلع رنگ خمر ونبیذ شستن جامهای رنگین کی تغیر نیابد قلع آثار روغنها ،
قلع آثار نفط سیاه وسفید ، قلع رنگ غالیه وطبور ، قلع روغنها از اوراق کتابی
وکاغذها ، قلع نوشتجات ، قلع موم ، قلع قیر وزفت وقطران وومومیایی وامثال آن ،
اقسام شستن جامها باب بیست وچهارم در دستور معالجات طیور است
علامت کلیه صحت ومرض ، امراض راس ، مرهقه ، نقلیص ، امراض عین ،
امراض منسر ومخلب ، امراض دهان وزبان وحنجره وآلات تنفس ، خفقان ،
امراض حوصله کی زهره عبارت از وست ، تخمه ، ریاح ، دود ، بواسیر ،
امراض جگر ، قولنج ، امراض مفاصل ورجلین ، ورم کف ، امراض پر وبال وموی ،
قراع ، جرب ، قمل ، طریق صید طیور ،

٩٢٩

RAĞIP P
Ka. N.
929

اسامی اطبا و عشابین که ادویه مفرده را تحریر نموده اند ۵۹

دیسقوریدوس اریباسیس جالینوس طبیب ابن البغل قطاروفس فولس بناحق دیوجانس
هوطالیس اقناع مالیقی مهندس محمد بن احمد بن زکریا رازی شیخ ابو علی بن سینا مسیحی تمیمی ابن رشد
ابن بیطار علی بن سلیمان صهاربخت ابن صهاربخت ابونصر تفلیسی ابن هبل یحیی بن جزله ابن جریج ماسرجویه
ماسرجویه مداینی ابن سمجون عبد اللطیف اسحق بن عمران قلانسی ابن ماسه ابن الاشعث ابن الجزار
ابن التوبدی ابن الرومیه سمرقندی یحیی بن سعید ابن رضوان شریف ابن ماجه ابن وافد
سفیان اسحق بن حنین ابوالصلت ابن جناح طبری امین الدوله شیخ ابوالحسن المعروف بابن تلمیذ
خواص سعید بن ابراهیم ابن الصوری زهراوی مومن قزولی عیسی بن علی ابن الهیثم
ابوحنیفه دینوری جرجیس یوحنا صنایع ابن بیطار بغدادی انطاکی مصری مؤلف شفاء الاسقام

فهرست اسامی کتبی که در حین تالیف این مجموعه در نظر بوده ۷۰

طب النبی و طب الائمة علیهم السلام در معالجات و بعضی از ادویه و اغذیه کتاب جامع ابن بیطار
کتاب ابن تلمیذ در ادویه مفرده کتاب جامع الادویه امین الدوله کتاب تذکره اولوا الالباب شیخ داود انطاکی
کتاب شفاء الاسقام مشتمل بر ادویه و اغذیه مفرده و مرکبه کتاب مالابد فی الطب جمله مشهوره بجامع بغدادی
کتاب منهاج در ادویه مفرده کتاب منهاج الدکان در ادویه مرکبه کتاب اختیارات ابن هبل در اقسام طب و ادویه
کتاب ترویح الارواح مشتمل بر فنون طب و ادویه کتاب قانون و شرح آن کتاب اختیارات بدیعی کتاب
شرح قانون در ادویه مفرده تالیف حکیم علی گیلانی کتاب حاوی الادویه کتاب کامل الادویه
کتاب شامل الادویه ابن زکریا کتاب شامل هندی کتاب احجار طیساس کتاب منقذ السموم جالینوس
در ادویه سمیه و غیرها کتاب ذخیره کتاب منافع الحیوان کتاب تذکرة الکحالین کتاب بحر الجواهر

در ادویه

در ادویه مفرده کتاب حیوة الحیوان کتاب خواص الحیوان کتاب جامع تیسیه شرف الدین بن
یوسف ابلاقی التیشابوری کتاب مختصر ابن رازی در فنون طب و ادویه مفرده کتاب حاوی کبیر ابن
زکریا کتاب من لا یحضره الطبیب ابن زکریا کتاب شرح موجز مشتمل بر فنون طب و ادویه مفرده تالیف
مولانا سدید و مولانا نفیس کتاب مسئولات حنین بن اسحق در تحقیق اسامی ادویه مفرده کتاب تفسیر لغات
هندی در ادویه مفرده کتاب ترجمه سیر تشندی در فنون معالجات و کلیات و ادویه کتاب جامع
فیروزشاهی بر فنون طب و تفسیر اسامی ادویه بلغت هندی کتاب ترجمه ست جوک هندی کتاب ترجمه
بابر هندی کتاب ترجمه بهوجبل هندی کتاب ترجمه جوک هندی کتاب تقویم الادویه کتاب
کناش بقراطی کتاب کناش موسی بن شیاد کتاب کناش یوحنا سراپیون کتاب
کناش فاخر کتاب کناش ساهر کتاب کناش بختیشوع و جبرئیل و لداو کتاب نجیب الدین
سمرقندی کتاب مجربات سمرقندی کتاب تلخیص الی سنان کتاب خواص الاحجار
کتاب القرب فی خواص العجیب در علم صنعت کتاب موازنات جلدکی در صنعت کتاب التجربه در صنعت کتاب
کامل الصناعه کتاب سعدالدین مشتمل بر علاجات و ادویه مفرده کتاب رسائل اسرار در صنعت و غیرها کتاب تحفه کتاب
قرابادین ابن جمیع کتاب قرابادین ابن ابی صادق کتاب قرابادین ثابت بن قره کتاب خلاصة التجارب
کتاب قرشی بن زکریا کتاب مفتاح الطب کتاب میامر جالینوس کتاب شذور الذهب فی شرح الکتب

بسم الله الرحمن الرحیم رب یسر

سبحانك اللهم یا قدوس یا طبیب النفوس اتمم لنا انوار معرفتك واذقنا حلاوة مغفرتك
شکر شیرینی شربت حیوة حکیمی را جل شانه که بی نصیبان ذاتی عرصه امکان ظلمانی وجودش رسیده
وظلمیان نهانخانه نیستی را از دوایح وجود جان در تن هستی دمیده مجردان بی تعلق در سرادقات
خدمتش قایم بذات ولباس پوشان عوارض در بارگاه حضرتش متلون بشئون صفات بزم سازان
پیشگاه طاق علوی از کیفیت لطف نهانی در خروش وبی سروپایان محفل هستی از کیفیت مائده ظهور
در جوش از حکمت محکمش ابای علوی را با امهات سفلی بنهایت ارتباط وروح مقدس را با جسم مدنس
غایت اختلاط از دار الشفای جودش خاك کالبد معلول انسان گلزار بهار ایجاد واجزای هر گل وخار
وتراکیب هر برك وبار از وصحت نژاد باغ سایه پرور را از سحاب فیضش ثمرهای امید بار ودشت خاك
نشین را از بهار لطفش گلهای رنگارنگ در جیب وکنار مدبران کشور ناسوت در دهقانی روزگار
از قدرتش صاحب اختیار خطر خاك ونایب مناب امر کل که خاتم انبیا وسرور رسل است از قرب مرتبش
صاحب لوای افتخار لولاك وامیر الامرای بارگاه کبریا که صاحب سریر لو کشف الغطا است از ارتباط
از لیش مسندنشین دستگاه وصایت ووالیان ولایات ارض وسما که ائمه هدی اند از عز ابدیش
امین امانت ولایت نظم رخش خطی کشیده در نکویی که بیرون نیست از ما خوب وبی وبعد بر ناظران
حقایق رس مکشوف میدارد که چون والد این ذره بیمقدار میر محمد زمان تنکابنی دیلمی طاب الله ثراه
با وجود حدس صایب وذهن ثاقب مدتی در امر معالجات بدستور اجداد واستادان امجاد کوشیده

و مجربات

ومجربات چندی از و مخلف گشته خواست که در سلك جمع وترتیب آورده با انچه این خادم مخادیم نجیب
محمد مومن حسینی طبیب مجرب با فنر واز صاحبان تجربه اقتباس نموده مجموعه سازد بنا بر ین لازم
دانست که بقدر امکان در تشخیص ادویه با رعایت اختصار پردازد وباعث دیگر انکه چون مولف اختیارات
بدیعی بلغت فارسی نوشته ومساهله در تحقیق ادویه وبیان خواص نموده وعطاران بی بضاعت
بآن اکتفا کرده کتب معتبره متروك گشته واز جهت اشتباهات او اکثر ادویه موثره مبدل بعدیم
الخاصیه شده خواست که بقدر امکان انچه محققین این فن تحقیق نموده اند وهر چه صاحب اختیارات
ذکر نکرده در سلك تحریر آورد لهذا کتاب ما لا یسع الطبیب جهله مشهور بجامع بغدادی را در اکثر
امور مناط اعتبار دانسته وفی الواقع مولف آن جزاه الله تعالی خیرا نهایت بذل جهد نموده وهر چه
از جامع ابن بیطار وغیره از کتب نقل آن ضرور وباعث انتفاع بود استخراج کرده دقیقه نا رعی نگذاشته
وهر چه از کتاب تذکره اولوا الالباب مشهور بجامع انطاکی که شیخ داود انطاکی بعد از جامع بغدادی
تالیف نموده ودر بعضی امور مزیتی داشته الحاق آنرا واجب دیدم وبدستور هر چه ابن تلمیذ
مولف مغنی ومولف شامل ومصنف کامل الادویه وجامع الادویه امین الدوله وغیرهم ایراد نموده
ودر جامع بغدادی بنظر رسیده بیان انرا لازم دانست وهر چه از کتب معتبره مثل قانون ومعالجات
بقراطی واختیارات ابن هبل وحاوی کبیر وصغیر وشفاء الاسقام ومعالجات ایلاقی وکناش
فاخر وساهر وبختیشوع ومنقذ السموم جالینوس وکامل الصناعه ومصنفات محمد بن زکریا وسایر
کتب ومنقولات حنین بن اسحق ومصنفات حکمای هند مثل ترجمه باهر وکتاب جوك وهشت انگ
وبهوجه بود وفیروزشاهی وسرت اقتباس آن لازم بود ملحق ساخت وبجهت اختصار اسامی قایلین
هر اثر ودوای مجهول الشهیر را که در کتب ملاحظه شده بقید تحریر درنیاورده ودر ذکر درجات و
کیفیات انچه بتجربه وقیاس انسب دانسته بهمان اکتفا نموده مگر در بعضی که اشاره بان لازم بوده ذکر

هرچه را مزاج ثانی طبیعی باشد مرکب القوی نامند وانچه صناعی باشد اکر مزاج ثانی را اثر موافق آثار اجزای
مفرده انست ان مرکب را متوافق القوه کویند واکر مخالف باشد مثلا هم تسخین وهم تبرید کند متضاد
القوه باشد وطبیعت باذن خالق هریك از قوای متضاده را درمکان خود استعمال مینماید در
صورتی که عایق نداشته باشد مرتبه سیم از لوازم مرتبه ثانی است بواسطه افضال صورت نوعیه و اول مم
ما بالخاصیه عبارت ازانست مثل فعل حجر الیهود در تفتیت حصاة که از لوازم کیفیت مزاجی انست که
تقطیع اخلاط را لازم دارد ومانند اختصاص اسطوخودوس بدماغ که از لوازم حرارت مزاجی انست
که تلطیف اخلاط خاصه دماغی بواسطه صورت نوعیه میکند ومثل تریاق که از لوازم مزاج ثانوی انست
که بواسطه صورت نوعیه دفع سم مینماید وبنا انکه بنا بر مذهب شیخ رئیس ومحققین که ببقای صور
عنصری در مرکبات قایلند باین مراتب قوتها چهار باشد چه تصریح نموده اند که مرکب را مزاج اولی
از کیفیت اجزای متفاعله متماسه میباشد وتاثیر ان مرتبه ایست از مراتب وبدستور مزاج ثانی را هم اثری
است غیر ان مثل شیر که مرکبست از مائیه ودهنیه وجبنیه وتاثیر ان بمزاج ثانی مرتبه دیکر است از
مراتب وهمچنین صورت نوعی ترکیبی را اثریست غیر اثار مذکوره وتاثیر اجزای متفاعله مرکبات را
مرتبه از مراتب شمرده اند وقیاس مقتضی انست که قوتها بقدر فواعل باشند واندراج مرتبه اثر صور
نوعیه اجزای غیر متفاعله متماسه در تحت مرتبه اثر صور نوعیه ترکیبی ظاهر نیست مخفی نماناد که بعضی از
مرکبات بی صور نوعیه اند مثل خاک مخلوط باب وکلی که مرکبست از اب وهواست وبخاری که مولفست
از اب واتش وهرچه با صورت نوعیه است یا محکم الترکیب میباشد بحدی که تحلیل اجزای عنصریه ان
ممکن نباشد مثل طلا یا تحلیل ان بسیار دشوار باشد مانند سایر منطرقات ان معادن سبعه است که
کویند بسایط منطرقات زیبق وکوکرداست چه هرکاه هردو جزو در نهایت خوبی جوهر بوده کوکرد
وقوت نار بیر صاهره غالب باشد صورت ذهبی بندد واکر زیبق غالب باشد با قوت بارده صورت
فضی

فضی کیرد وچون اجزا ردی الجوهر بوده کبریت کم باشد باقوت مائیه صورت قلعی یابد وهرکاه بدی جوهر
بیشتر باشد اسرب متکون شود واکر زیبق جید الجوهر بوده اسباب صبغ وفور داشته با جوهر
کبریت مانع باشد صورت نحاسی پذیرد وچون با این حال یبوست شدید غالب باشد صورت روی توتیا
که خارصینی نامند فایض شود واکر کبریت جید الجوهر وزیبق ردی الجوهر باشد با عدم اسباب صبغ
صورت حدیدی عارض کردد وانقلاب بعضی ببعضی باعمال مخصوصه که دفع بدی جوهر هریك شود
ممکن است وغیر محکم الترکیب را هم مراتب میباشد چه بعضی را تفریق اجزا بسیار سهل است مانند
کوکرد وغلك وبعضی را بسیار دشوار نیست وفرموده اند که هرکاه مزاج دوایی را ندانند از
تحلیل اجزای ان استنباط میتوان نمود چه هرکاه قدر معین ازان بقرع وانبیق تقطیر کنند سایل ان
اجزای مائی وزبد آن اجزای هوائی وصاعدش اجزای ناری وثفلش اجزای ارضی خواهد بود پس مزاج
انرا بقدر اغلب اجزای متفرقه استنباط نمایند وازانچه تشخیص امزجه توان نمود طعام است چه حادث
طعم از اثر کیفیت حاره است در ماده لطیفه وغلیظه ومتوسط بینهما وباردة ومعتدله وازفعل حار در لطیف
حرافت ظاهر میشود ودر غلیظ مرارت ودر متوسط ملوحت وازفعل بارد در لطیف حموضت
ودر غلیظ عفوصت ودر متوسط قبوضت وازفعل معتدل الحراره والبروده در لطیف دسومت
ودر غلیظ حلاوت ودر متوسط از لطیف وغلیظ تفاهت وتعریف هریك وبیان افعال ان
بعد ازین مذکور خواهد شد **تشخیص دوم** در ذکر صفات ادویه واغذیه مفرده ومرکبه وبیان
افعال کلیه ومشابه کلی وتفسیر اسامی ولغاتی که درین تالیف مذکور میشود ودر سایر کتب ادویه
مدار علیها است پوشیده نماند که ادویه واغذیه را افعال کلیه میباشد مثل تسخین وتفریق حار
وتبرید وتکثیف بارد ونرم کردن وسیلان فرمودن رطب وخشك کردن وامساك نمودن یابس
وهریك از ادویه را صفات مخصوصه میباشد که مشابه افعال کلیه است مانند تفتیح وتسدید وردع

وتحلیل وامثال ان واغذیه مفرده را صفات منحصر است در هجده قسم اول لطیف صالح الکیموس
کثیر الغذا مثل کوشت کبک وشراب وزرده تخم نیمبرشت دوم لطیف ردی الکیموس قلیل الغذا
مانند کبوتر بچه سیم لطیف صالح الکیموس قلیل الغذا مثل انار وسیب وکاهو چهارم لطیف ردی
الکیموس قلیل الغذا مانند ترب وپیاز وهرچه تند وتلخ وشور باشد پنجم غلیظ صالح الکیموس کثیر الغذا
مانند کوشت کوسفند وزرده تخم مرغ که زیاده پخته شده باشد ششم غلیظ ردی الکیموس کثیر الغذا
مثل کوشت کاو واسب وکبش هفتم غلیظ صالح الکیموس قلیل الغذا مانند امرود وبه هشتم غلیظ
ردی الکیموس قلیل الغذا مثل کوشت قاق که قدید کویند ومانند کومه نهم متوسط اللطافة و
الکثافة که صالح الکیموس کثیر الغذا است مثل کوشت بره یکساله که نعلی نامند دهم متوسط ردی الکیموس
کثیر الغذا مانند کلم رومی که مثبیط عبارت از انست یازدهم متوسط صالح الکیموس متوسط قلیل الغذا
مثل انکور دوازدهم متوسط ردی الکیموس قلیل الغذا مانند زردک سیزدهم متوسط صالح الکیموس
متوسط الغذا مانند جوجه که خوب پخته باشند چهاردهم متوسط ردی الکیموس متوسط الغذا مثل
جوجه که خوب نه پخته باشد پانزدهم لطیف صالح الکیموس متوسط الغذا مثل نان کندم بسیار
خوب تخمیر شانزدهم غلیظ صالح الکیموس متوسط الغذا مانند کوشت کوساله هفدهم لطیف ردی
الکیموس متوسط الغذا مثل نان بد پخته هجدهم غلیظ ردی الکیموس متوسط الغذا مانند کلم بوته دار
که کرنب عبارت از انست وتفسیر اسامی وبیان فعل هریک وصفات ان بترتیب حروف برین نهج است

حرف الف

اکال یعنی خورنده عضو هرچه بسبب افراط تحلیل وجلا وتفریق ونفوذ نقصان جوهر عضو نماید
باین اسم نامند اصل یعنی بیخ استاعم از انکه از شجر یا از کیاه باشد اغصان یعنی شاخها است و
مخصوص شجر وکیاه ساق دار است اکلیل یعنی تاج وابر تاریك وغیر ان آمده ودر ادویه مراد از ان جیزی
بودن شکوفه ونباتات است واکلر واکالیل جمع ان اجام یعنی نی زار است اودیه جمع وادی است

وبمعنی

وبمعنی کنا دود ودخانها است انکباب مراد از ان نکاه داشتن عضو است بنجار ادویه که جوشانیده
یا کرم کرده باشند اکتحال هرچه بچشم کشند استنشاق هر دوایی که بسیار سایل باشد به بینی کشند

حرف الباء

بشع یعنی بدمزه است وهرچه را طعم مرکب از مرارت وقبض باشد باین اسم خوانند بصیص نورانی و
درخشندکی بطایح زمینهایی که آب دران جمع شده باشد وبفارسی مرداب خوانند بخور هرچه دود
ان استعمال نمایند بنك کرمهایی که در ساق اشجار متکون شود بادزهر اسم فارسی تریاق است
وکویند هرچه رفع سم کند ومصنوع نباشد مخصوص باین اسم است بر بود بفارسی بلغور کویند بزر

حرف التاء

انچه از بار نباتات در غلاف ودر قشر باشد مثل حماض باقور جمع بقر است باکوره نخستین میوه که برسد
بتر بریدن بصاق وبزاق اب دهن بعر بفتح اول سرکین بکر شتر جوان وبکسر اول دوشیزه تفه بیره است
ومراد از ان طعمی است که نه لذیذ باشد ونه کریه وتاثیر ان ترطیب وتلیین وارخای بسیار باشد
وتولید بلغم تریاق بفارسی تریاك نامند هرچه در شان ان باشد که حفظ قوت است وصحت مزاج
وروح کند بحدی که دفع ضرر سم نماید باین اسم نامند وکویند مخصوص صناعی است واینکه افیون را
تریاك میکویند بجهت حفظ قوتست که درین امر با تریاق اشتراك دارد تصفیق امیختن شراب
با اب تعلیق اویختن چیزی از کردن وسایر اعضا تکرج بفارسی بوی کویند وان متغیر شدن طعم است
یا بو یا هر دو تکلیس یعنی صاروج کردن وسیراب نمودن وبهره برداشتن آمده ومراد از ان مهیا
ساختن بعضی از ادویه است بجهت نفوذ وسرعت تاثیر ودفع کردن ثقل وکثافت ان خواه باحراق

ث

باشد یا بعمل دیکر تصعید انچه باتش اجزای ان را صعود فرمایند ولطیف ان را اخذ کنند ثمنش لغة
یونانی است ومراد از ان هرچه از نباتات مابین درخت وکیاه باشد ثمر بار نباتات است مثل خوشه

ج

ومیوه ومانند ان تقیل یعنی کران امدن بر طبع ودر فعل بوده سریع النزول نباشد جرکیش بمیکوفته
که بلغور نام است جرلبرای بهمل زمین سنك لاخ جبر کسر عضو شکسته را بستن جالی یعنی پاك کننده

است وفعل ان دفع کردن رطوبات لزجه وجامده است از سطح عضو مانند ازدوث وهر جالی ماین
طبیعت اگرچه بی قوت مسهله باشد جاذب بمعنی کشنده است بطرف خود وفعل ان تحریک فضلات
است بسبب حرارت از مکان ان بجانب خود مثل ثافسیا وانچه شدید الانجذاب باشد پیکان وخار را
از عمق بدن میکشد مثل کوشت حلزون جامد بمعنی بسته شده است که در شان ان سیلان باشد
وبالفعل سایل نباشد مثل موم جمد بفتح اول وثانی آب کرد آمده وجمع شده وجز وچیزی جفاف خشکی
ح حامض بمعنی ترش است وفعل ان تلطیف وتفتیح وتنقیه مجاری وتبرید وتجفیف وتسکین صفرا واطفای
تندی خون وتولید ریاح وضرر اعصاب است وهرچه زبان را اندکی بگزد وبا قلیل جلا وتقطیع
باشد حامض نامند حلو هرچه زبان را منبسط سازد واندک حرارت در ان احداث کند ولذیذ
باشد شیرین نامند وفعل ان نضج وتلیین وجلا است وکثیر الغذا ومحبوب قوتها ومعطش میباشد
حریف بمعنی گزنده است که اجزای ان در زبان فرو رفته وبسیار بگزد وتفریق اجزای ان نماید وفعل
ان تحلیل وتنقیه وتعفین واحراق وتلطیف است بجهت شدت حرارت حاد بمعنی تند است وان
مرکب از تلخی وحرافت است وفعل ان مثل فعل اجزای انست حکاک از سائیدن ان چیزی جدا شود
حلاق ستردن حمول اعم از فیلزه وفوزجه است حب انچه در ثمر بارز باشد وبخلاف مثل جو وکندم
حمل بار نباتات اعم از ثمر ومشابه ثمر است حلیب شیره تخمها وغیر ان وشیر تازه دوشیده حشیش
کیاه خشک وشبیه بخشک شده وکویند مخصوص نباتی است که بر روی زمین پهن نبوده باساق
خ باشد وبجد ثمنش نرسد خاثر انچه اجزای غلیظه را بهم ارد خمل بمعنی پرز است ودرادویه هرچه
شبیه به پرز در سطح ظاهر ان باشد مثل انچه بر روی بهی باشد خاتم بمعنی تمام کننده است وعبارت
از چیزیست که در سطح جراحت تفرقی نکذاشته پوست برویاند خفیف بمعنی سبک وانچه بر طبع احتمال
ان انسان بود سریع النزول باشد خلع بیرون رفتن سر استخوان از مکان خود خلیع سست خلخلع

اسم

اسم ضبع است خرء اسم سرکین طیور دسم هرچه زبان را نرم سازد واجزای انرا منبسط نماید بی احداث د
حرارت وبفارسی چرب نامند وفعل ان ترطیب وتلیین وارخاء بی احداث سخونت است دواء د
مطلق انکه تاثیر بکیفیت کند وجزو بدن نشود دوای غذائی انکه تاثیر کیفیت زیاده بر تاثیر کمیت باشد
دواء سمی انکه بکیفیت تاثیر ان موافق مزاج بوده بالخاصیه کشنده باشد مثل افیون دابق انکه بجهة
لزوجت کثیفه بدست چسپد مثل دبق دهنی انکه در جوهران چربی موجود باشد وباعث سرعت
اشتعال ان کردد مثل مغزها وتخمها دلوک بمعنی مالیدن است ومراد از ان انچه از سنونات با
انکشت بر دندان بمالند ذفر بد بوی ذرور انچه سائیده بی مایعی بر عضو بپاشند ذوالخاصیه انکه تاثیر ذ
بصورت نوعیه کند اعم از انکه زهر باشد یا دفع زهر کند رض کوفتن رخو نرم وسست رخص بفتح ر
اول وثانی بنا نرم وریده ودر ادویه هرچه نازک وزود شکن باشد رزین ارمیده وبردبار ودر ادویه
انچه با متانت بود ردی الکیموس انچه از ان اخلاط غیر معتدل القوام والکیفیه متکون شود رجیع فضله
هضم اول انسان رسوب ته نشستن مایعات وانچه در مایعات ابدا زند وبر روی ان نایستد رآسب
نامند روث سرکین حیوانات رمص رطوبت غلیظه که در اطراف پلک چشم جمع شده چسپیده باشد
زعوفر طعم بسیار کریه ومرکب از مرارت وملوحت است زهر شکوفه زغب اول موئی که در حیوانات ز
برآید و کیمخت است که ساغری باشد ودر ادویه انچه بر سطح ان چیزی شبیه موی تازه باشد زغب
نامند سایل انچه اجزای ان در جهات حرکت کند اعم از انکه اتصال اجزای ان منقطع شود یا نه مثل آب
وروغنها ساحل کناره دریا سم انچه بفارسی زهر نامند وبسبب ضدیت کیفیت وخاصیت مزاج را س
فاسد سازد مانند بیش سنون انچه بدندان بپاشند ومالند ومقوی جوهر ان باشد سحیق انچه
بسیار نرم سائیده باشند سباخ شوره سبط بی کره سهک بدبو شدن کوشت وبوی عرق که از
بدن اید سهل زمین نرم شجر نباتی که با ساق خشبی باشد وکامل ان انکه با اجزای ثلثه نباتی باشد ش

وان ثمر و ورق و لیف و صمغ و بزر و قشر و اصل و عصاره و حب است مثل درخت خرما شطب بضم اول و
ثانی از قانون الادب جوهر شمشیر و بفتح اول و سکون ثانی از قاموس اللغه جدا کردن و دور شدن و پوست
باز کردن و دراد و بیر هرچه باین صفات باشد شطب گویند شرف بضم اول و فتح ثانی کنگره های کوشک
و دراد و بیر انچه در اطراف ان زواید و برآمدگیها باشد مشرف گویند شمر انچه بو کنند شتر بفتح اول
و ثانی دریدن پلک زیرین چشم شامخ کوه بلند شدق بفتح اول و سکون ثانی فراخی گوشه دهان شدخ بفتح ش
اول و سکون ثانی سر شکستن و فراخی و سفیدی بر روی اسب و شدخ عضل یعنی از هم باز شدن است
صخر بر زمین سنگستان صفیق پوست درشت صفیوق بفتح اول و ثانی آب کر برادیر یا بر مشک نو
ریزند پس زرد گردد و بمعنی طرف و کناره و در نباتات انچه چنین دارد و یا زردی و میل بطرفی داشته باشد ص
و مستقیم نباشد صالح الکیموس انچه از ان خونی متولد گردد که هم جهت اعتدال داشته سایر اخلاط مخلوط ض
بان بقدر طبیعی باشد و خلط بد از ان بهم نرسد ضماد انچه از غلیظ القوام که مایع و نرم باشد بر عضو مالند
و ببندند اعم از انکه موم و روغن داشته باشد یا نه طبیخ انچه جوشانیده اب انرا استعمال نمایند طلا انچه ط
از رقیق القوام بر عضو مالند طیب بسکون ثانی خوشبو و بتشدید پاکیزه طری تازه طحن خورد کردن و طاحونه
که آسیا باشد تسمیه باسم لازم است طافی انچه بر روی اب ایستد عفص بکسر فا طعم زمخت است که زبانرا ع
درشت سازد و اجزای انرا بسبب برودت بهم آورد و فعل آن تبرید و تکثیف و تغلیب و خشونت و ردع است
عاصر انچه با وجود بهم آوردن اجزا عضو را بفشارد مانند تمر هندی در دمل بفارسی فشارنده گویند
عشب بضم اول و سکون ثانی گیاه است عصیر اب فشرده از نباتات که منجمد نشده باشد عصاره بمعنی
عصیر است اما در انچه باتش و اب منعقد کرده باشند استعمال مینمایند عنقود خوشه نباتات است غ
عناقید جمع انست عطر بوی خوش غرغره بمعنی آواز مختلف است که از حلق اید و مراد از ان حرکت دادن
مایعات است در حلق و فرو بردن ان غض بضاد معجمه نارس از نباتات است غسال یعنی شست و شو دهنده

انچه

انچه جلای سطح عضو با جانت رطوبت مایعه دهد مانند ماء الشعیر غلیظ بمعنی کثیف است و در اغذیه
ف بیشتر متداول است و استعمال لفظ کثیف در ادویه فتیله بمعنی شافه که مخصوص دبر باشد فرزجه شافه
ق که مخصوص قبل است فرفوری بمعنی زنگ بنفش است فاتر نیم گرم فتح بمعنی از هم وا شدن است قابض طعم
کرنده است که اجزای زبانرا بهم آورد و درشت سازد و فعل ان تبرید و تجفیف و تغلیظ و تقویت اشتها است
و در غیر طعم مراد از ان حابس است که بسبب بهم آوردن اجزای عضو حبس و استمساک نماید قطور انچه در
گوش و اعضا چکانند قاشر انچه بحد جلای باشد که چرک از سطح استخوان تواند زدود و در سطح جلد
تقشیر نمود قاتل انچه از ضدیت هلاک سازد و مرادف سم است و بعضی گفته اند زهر حیوانی باسم و غیره
ك حیوانی مختص بقاتل است قضبان شاخهای گیاه بیابان و قضیب واحد انست قنبعه بضم اول و ثالث
و سکون ثانی قبای خوشه گشت کیلوس کشکابی است که از هضم معدی بهم رسد شبیه بکشک محلول کیموس
اخلاط متولد از هضم کبدی است کثیر الغذا انچه اکثر مقدار ان جزو بدن شود کماد انچه بی مایعی گرم
کرده بر عضو بندند مثل تکمید سبوس گندم کثیف بخلاف لطیف آنچیزیست که اجزای ان بدشواری
قبول انفعال از کیفیت بدنی کند و نفوذ در اجزای بدن بسرعت ننماید کاسر الریاح انچه قوام ریاح غلیظه را
بحرارت رقیق ساخته دفع نماید مانند تخم سداب کاوی بمعنی داغ کننده است انچه جلد را بجهت احراق
ل و تجفیف بهم آورد و مجاری خلط سایل را مسدود سازد مثل زاج در دفع نزف الدم جراحات لطوخ بمعنی
اندودن چیزیست که از طلا غلیظتر و از ضماد رقیقتر باشد بر عضو لصوق و لزاق انچه بر عضو بچسپانند
و یا چسپیدنی باشد لطیف انچه در شان ان باشد بعد از ورود ببدن که منقسم گردد باجزای بسیار
صغیر و نفوذ در جمیع اجزای بدن بسرعت کند مثل زعفران لزج انچه در شان ان باشد بالفعل یا بالقوه
در چسپیدن تاثیر حرارت مزاجی در ان که قابل امتداد گشته منفصل نگردد مثل خیار زنی لحا ریشه های بسیار
باریک و نباتات لخلخه انچه از مایعات در ظرفی کرده برهم زده بو کنند لیف انچه از اصول و لحای نباتات

روید و باریکتر از لحا باشد لعوق یعنی انگشت پیچ است که از معجون رقیق‌تر باشد لعابی انچه از خیسانیدن
آن در آب اجزای آن مخلوط برطوبت شده چیزی لزج بهم رسد و چون برشته کند لزوجت آن دفع میشود
لاذع هرچه بکیفیت حاده لطیفه نفوذ در اجزای عضو نموده تفرق اتصال در مسافت کثیره قریب بهم
احداث کند و نفوذ هر جزو آن بانفراده محسوس نباشد مثل ضماد خردل ابهر که مالح شور انچه در زبان
نفوذ کند بدون گزندگی و جلا دهد و فعل آن تفتیح و تحلیل و تلطیف و تسخین و جلا و غسل باعتدال
است مر تلخ هرچه بسطح ظاهر زبان نفوذ کند و درشت سازد و با کراهت بوده طبع را بهم زند و فعل آن
تسخین و جلا و منع تعفن است ملطف انچه بحرارت معتدله رقیق کردن خلط غلیظ در شان آن باشد
مثل حاشا مغلظ انچه بخلاف آن باشد محلل هرچه در شان آن باشد که تفریق خلط بحرارت ممتزجه
اخراج اجزای آن جزو بعد جزو از موضع اشتباک خلط کند مانند جند مجند هرچه ضد محلل باشد
و گویند مخصوص بارد قابض است مخشن هرچه سطح عضو را درشت کند و اجزای آن را در بلندی و پستی
مختلف سازد اعم از انکه بسبب تکثیف آن باشد مثل عفص یا بجهت تفریق اجزا مانند خردل مملس
انچه سطح عضو را نرم و یکسان سازد و آن ضد مخشن است مفتح انچه منافذ عضو را از مواد دور سازد
تا آسان شود اخراج خلط مجتمع از مسالک آن مانند فطراساليون و هرچه حریف و مر لطیف و سیال
لطیف مایل بحرارت و مایل باعتدال و هرچه حامض لطیف باشد مفتح است مرخی هرچه عضو را سست
کند بحرارت و رطوبت مزاجی و قابل تمدید سازد مثل تخم کتان مصلب انچه ضد مرخی باشد منضج
انچه خلط را قابل دفع سازد اعم از انکه رقیق را غلیظ کند چون خشخاش یا بعکس آن مانند طبیخ حاشا
یا منجمد را نرم سازد مثل حلبه مقطع انچه بسبب حرارت لطیفه نفوذ کند مابین خلط لزج و سطح
عضو ملاصق آن و دفع آن نماید بدون تفرق در قوام خلط مانند سکنجبین مفشی هرچه ریاح مجتمعه را
متفرق سازد و قابل دفع کند محکک هرچه بسبب قوت نافذه حاده تحریک اجزای لذاعه عبامات

کند

کند مثل انجره مفرح هرچه بقوت نافذه حرارت تفریق اجزای عضو نموده اخلاط را بسبب حدت فاسد
و واجب الدفع ساخته طبیعت دفع اجزای فاسده کند مثل بلادر محمر انچه بسبب حرارت جذابه
جذب خون بظاهر جلد کند مثل ضماد انجیر با خردل محرق هرچه بقوت نافذه تحلیل اجزای لطیفه
و رطبه کرده احداث رمادیت نماید مثل فرفیون مفتت انچه تفریق اجزای خلط منجمد کند مثل [illegible]
محرق معفن هرچه رطوبت عضو را فاسد نماید بنوعی که بدل ما یتحلل آن نتواند شد بدون احداث
احتراق و تآکل مانند زرنیخ مقوی هرچه تعدیل مزاج و قوام اعضا بحدی کند که قبول ریختن
فضول ننموده ممانعت تواند نمود خواه بالخاصیه باشد مثل گل مختوم یا بسبب تعدیل مزاج باشد
مانند روغن گل سرخ مرقق انچه بخلاف منضج باشد در تغلیظ مفجج هرچه در هر جهت بخلاف
منضج و هاضم باشد مفرح هرچه روح حیوانی و نفسانی را منبسط ساخته تعدیل مزاج آن کند
و حزن را دفع نماید مثل شراب مشهی انچه تحریک طبع بخواستن غذا کند مبهی انچه بسبب تولید ریاح
لطیفه در مجاری اعصاب و عضلات اعضای تناسل گردیده محرک آن شود و باعث تکون ماده منوی
گردد مثل حبوب مدر انچه اخراج مائیه اغذیه و فضول سیاله کند مثل بول و حیض و عرق و شیر مسهل
هرچه اخراج فضول از اعضا از طریق امعا نماید معرق انچه بسبب تلطیف رطوبات محتبسه تحت جلد را
از مسامات آن بظاهر جلد اخراج کند مقیی هرچه اخراج فضول از طریق مری کند ملین اعم از منضج و مزلق
و مخرج ما فی المعده و الامعا است مسکن هرچه اخلاط و روح را از حرکت غیر طبیعی باز دارد مطفی انچه
اخلاط حاده را که حدت نماید مخدر انچه تکثیف روح حاس که نفسانی و روح محرک که حیوانی است
بنوعی کند که مانع حس و حرکت گردد مثل افیون و اکثر انچه مخدر است خشک میباشد مزلق هرچه ترطیب
و تلیین سطح عضو نماید بحد لغزندگی تا انچه در آن محتبس باشد بحرکت آن حرکت نماید مثل آلوی
بخارایی مجفف انچه افنای رطوبت یا تقلیل آن کند مانند سندروس مسدد انچه بسبب کثافت

ویبوست در مجاری محتبس شده منع وحدفع مواد واجب الدفع کند مثل سفیداب یا بسبب لزوجت
باعث تسدید شود مانند لعابها مغری انکه بالفعل یابس بوده دران رطوبت لزجه باشد که بسبب حبس
سیلان مواد کردد مثل آهک شسته معطش انچه طبیعت را مشتاق ترویح سازد اعم از انکه ترویح
ان بآب شود مثل معده وجکر یا بهوا مثل دل وریه معطس هرچه بقوت نافذه تحریک مواد
دماغی بجانب خیشوم کند و بسبب آن دفع عطسه حادث کردد مصلح انچه اصلاح ماکول ومشروب کند
اعم از انکه رفع ضرر ان کند یا معاونت بر فعل ان نماید یا حفظ قوت یا کسر حدت ان کند یا بدرقه
بجهت وصول ان بامعا کردد مونخ هرچه منع خشک شدن جراحت کند و رطوبت آنرا زیاد سازد
مثل موم دوغن مدمل هرچه بسبب تجفیف وتکثیف رطوبت سطح جراحت را لزج وچسبنده کرد
و دهن زخم را بهم اورد مانند دم الاخوین ملحم انچه بسبب تجفیف لطیف وتعدیل مزاج خون کرد
موضع جراحت شود منعقد ساخته مستحیل بکوشت کند وانرا منبت اللحم کویند مسیخ بیوه وبانقه مراد
مایع انچه ضد جامد باشد وسیلان کند و رقیق القوام باشد مزواته براکنده معرق بفتح اول وکسر
ثالث نارک سر ودراغمار وکلها هرچه سر آن هموار نبوده و زواید داشته باشد معرق کویند معقف
خمیده وکج شده مضنع خاییدن چیزی ممضوغ هرچه را لخاییده باشند سبتا انچه خواب اورد منوم
مرادفست مسکر هرچه مستی اورد اعم از انکه با تفریح باشد یا نه مضمضه هر مایعی که در دهن حرکت دهند
مروخ مالیدن چیزی بر اعضا ممسوح انچه در مالیدن ان بر بدن بسیار مبالغه در دلک عضو کنند
مبرود انچه بسوهان خورد کرده باشند منخول انچه بیخته باشند منشش بیبو باشد مصول انچه
در شستن ان مبالغه کرده باشند محروق انچه در سوختن بحد رماد یت نرسد ناشف انکه جذب
رطوبت سیاله کند اعم از انکه منافذان مرئی نباشد مثل آهک آب ندیده یا مرئی باشد مثل
اسفنج وناشف را تحلل نیز نامند نجم نبات بیساق است نبطی در لغات مراد از ان قوی است

ودر

مروخ بحا... ترسنه ... عوض مرهم ... نرم کرده ... عضو المدد ... نرم ... خلاص ... وآن فعل از تمریخ ... التجارب

و در ادویه مراد چیزی است که شکسته باشند نفاخ دران رطوبت غریبه باشد وازحرارت بدن
تحلیل نیافته مستحیل برباح شود خواه در معده وامعا مثل میوه ها وخواه در عروق مثل مغزها
واکثر تخمها وقسم ثانی را افعل تقویت باه است نفوخ انچه از ادویه یا بسبب سائیده را بی بای درینی
دمند نفوع ونقیع خیسانیده که بجوشانند صاف نموده استعمال کنند نشاره انچه بسوهان ودم
اره ریزه شده باشد نطول هرچه را بجوشانند واب انرا بر اعضا ریزند وپاشویه قسمی از انست
نشوق انچه بربینی کشند وعرزمین سخت وهن سستی وثب جستن از جای ونی کردن وقود
برافروختن اتش هاضم انچه اعانت طبیعت بر طبخ وکدازانیدن غذا وخلط کند وسبب قبول هضم ان
شود مثل مصطکی هش انچه جرم ان سست ودیرنده باشد وباندک افشردن ریزه شود مثل صبر
خوب وغاریقون هتک پاره شدن **تنجیص ثالث** دربیان ماهیت وکیفیت وخواص ادویه
مفرده واغذیه مفرده ومرکبه وذکر مصلح وبدل وقدر شربت بترتیب حروف وذکر اسامی ادویه بلغت
یونانی وسریانی وعربی وفارسی وهندی وترکی وامثال ان مخفی نماند که هرچه مجرب ذکر آن است
بلفظ کویند مجرب است یا مجرب دانسته اند دامیشود وانچه حقیر تجربه نموده بلفظ مجربست مذکور
میسازد و در هر دوا افعال کلیه ان اولا بیان میشود مثل انکه مفتح است یا رادع است وامثال ان تا اثار
انرا منحصر در افعال مذکوره که با فلان چیز فلان عمل میکند و در فلان مرض فلان اثر دارد وندانسته
یا چیزهای موافق غیر مذکوره امراض غیر مسطوره نتوانند استعمال نمود وتجارب دیکر حاصل کردد و
التزام نموده که خواص ثمر وبیخ وصمغ ودوغن وبرک وغیره را در ضمن اصل ان دوا بیان نموده متفرق
مذکور نسازد مکر در بعضی که قابل ذکر بانفراده باشد وبدستور تا جمیع خواص برک را مثلا ذکر ننمایند
مرتکب بیان خاصیت جزو دیکر ان نشود بخلاف سایر کتب که مشوش ذکر کرده اند بلکه خاصیتی از
بیخ چیزی مثلا بیان نموده اند وخاصیتی از برک وباز مرتکب ذکر آثار بیخ ان شده اند وعلی هذا القیاس

الفرق بین النطول والنکوب ... الآلات التی تصب علی الاعضاء ... ن ... سکو ... الفرق بینه ... قلیلا عن قریب ... ق ... وبین النطول ان النطول یستعمل فی ... یکون ... ه ... نفعیه ... والنکوب یستعمل فی الشیء الرقیق ...

چون مداوای چندی از سموم بیك نسق است وهریك را با نفراده دوایی مختص نیست بنا بر مراعات اختصار علاج هریك را در طی ذکر ماهیت ان بیان نموده ودر تشخیص رابع که مخصوص انست انشاء الله تعالی مرقوم خواهد شد از متون کتاب ظاهر میشود که اول کسی که تالیف ... در ادویه مفرده نموده دیسقوریدوس یونانی بوده ونزد بعضی لقمان عبارت ازوست وتالیف مذکور مسمی بمقالات سته فی الحشایش است وثانی فولس که ادویه حین را جمع نموده وثالث اندروماخس صغیر که ادویه تریاق فاروق کبیر را تحریر کرده ورابع جالینوس وملقب براس البغل که منافع ادویه مفرده را بیان نموده ومتعرض بدل ومصلح وسایر احوال نکشته واول کسی که از یونانی بعبرانی نقل نمود دیدروس فضادی بابلی است وزیاده بر ترجمه چیزی بیان نکرده پس اسحق بن حنین نیشابوری از یونانی وسریانی نقل بعربی کرده با مزید افادات وتالیف مزبور مسمی بمنقولات اسحق کشته وحنین ولد او اغذیه را از ادویه جدا کرده پس بجا شعر دران باب تالیفات نموده اند واول کسی که از اهل اسلام تالیف نموده محمد بن احمد بن زکریا است در کتاب کامل الادویه وکتاب شامل تحریر فرموده پس شیخ رییس وابن اشعث وابو حنیفه دینوری وشریف ویحیی بن جزله صاحب منهاج وجرجیس بن یوحنا وصابع والمبین الدوله وابن تلمیذ مولف مغنی وابن بیطار ومولف ما لا یسع که مشهور بجامع بغدادی است پس شیخ داود مصری تذکره را تالیف نموده ومولف اختیارات بدیعی بعضی را بفارسی نقل کرده بعد از ان حکیم علی کیلانی شارح قانون بسطی در ادویه مفرده بدون تحقیق داده وتا این زمان که سنه الف وثمانین است بنظر نرسیده که بلغت فارسی کتابی مبسوط تالیف شده باشد حرف الالف مع الالف اطریلال لغت بربری وبمعنی رجل الطیر است بجهت مشابهت شاخ کیاه آن بچنگال مرغ ومراد ازان تخمیست بسیار ریزه وتیره مایل بکبودی وطولانی وبغایت تلخ وباحرافت وکیاه ان شبیه بشبث وکلش سفید وبرکش معروف وساقش مربع ودر آخر بهار میرسد

وانچه

وانچه سبزتیره وشبیه براز یانه است غنمی از دو قو است وتخم خلال دان کویند ودر اخر سیم کرم وخشك است ومحلل ریاح وجالی الات تنفس ومدر فضلات ومفتح سده ومنقی کرده ومثانه وچون با زجاج بسوزانند وبا عسل بیاشامند مفتت حصاة ویکدرهم از ان با عسل جهت دفع ریاح وایلاوس بغایت مجرب دانسته اند وضماد ان مجفف قروح وزایل کننده اثار جلد ونفوخ ان در بینی وبدستور شرب ان مسقط جنین ومضر جکر حار ومصلحش سکنجبین ومضر کرده ومصلحش کثیرا وبدلش در اطلیه برص کندش وقدر شربتش از یکدرهم تا سه درهم است با عسل یا شراب چون در فصل کرمی هوا یکدرم از ان با عاقرقرحا وتربد وزنجبیل از هریك دانکی سرشته بعد از تنقیه بمسهلات بیاشامند در افتاب نشسته موضع برص را مکشوف دارند تا افتاب بران تابد واب ننوشند وعرق کنند در روز اول نهایت تا روز سیم موضع برص ابله کرده بعد از دفع زرداب بالکلیه برطرف میشود مجربست وکفته اند که هرکاه از مغز دان هر روز سه درم با عسل تا پانزده روز بنوشند یا از مرکب ان بدستور مذکور در مدت مزبوره استعمال نمایند یقینا دفع برص میشود السن لغت یونانی وبمعنی مبرئ الکلب است بجهت دفع کردن ان زهر سك دیوانه را وان نباتیست ساقش بقدر ذرعی وشبیه بساق رازیانه وبرکش شبیه ببرك فراسیون وازان درشت تر وخارناك ومابین سرخی وسیاهی وتخم ان مایل بپهنی وسبزتیره ودر غلاف دوطبقه واز ترمس کوچك تر ودر طعم بحدت وشدی وتلخی نانخواه وکلش سرخ مایل بتیرکی واز زیر برکها میروید در اول سیم کرم ودر اخر اول خشك ومحلل وجالی ومقطع ومدر فضلات وهاضم ومنقی بلغم ورياح معده وکرده ومفاصل ووركین ومجفف باعتدال وطبیخ ان جهت جمود وبرودت مفرط وسعوط ان جهت زکام وضیق النفس وبلغم مجتمع در قصبه ریه نافع وتخم ان در اطعمه شخصی که سك دیوانه کزیده باشد یا دزهران وضمادش جهت کلف وبا عسل جهت جوششهایی که زرداب ازان اید مفید وقدر شربتش تا دودرم ومضر جکر حار ومصلحش

کثیرا و بدلش نصف وزنش حب الغار یا دو وزن ان نانخواه است و جالینوس فرموده که چون ان را در
وسط تابستان خشک کرده کوبیده نگاه دارند و باسی و سه مثقال عسل به ضماد یابد و دفعه کروز
دو میان سک دیوانه کزیده نماید هرچند از اب نترسد و کویند چون کیاه ان را بجمیع اجزا با سرخی
بسته بر اعضای دردناک مواشی بندند دفع الم کند و صاحب جامع انطاکی مخصوص درد سر انسان
میداند و کویند تعلیق ان بر در خانه موجب حفظ صحت اهل ان خانه است مولف جامع الادویه از محمد
بن احمد نقل میکند که این کیاه در شام بسیار است و حشیشة السلحفاة نامند خوردن ان بغایت
مقوی باه و نگاه داشتن ان بغایت موجب تعشق زنان است بحدی که اصلا امتناع بجامل ان نکنند
ارغیس حنین بن اسحق در الفنع الراء ذکر کرده و ان پوست بیخ درخت زرشک است در اول کرم و
در دوم خشک و با قوة بارده و قابض و مانع تعفن اخلاط و طبیخ ان مقوی جگر بارد و مفتح و با قوة
رادعه و جرم ان با شراب جهة درد جگر اگر بی تب باشد با اب سرد و با وجود تب بغایت مفید باشد
و بدستور شراب و سرکه که در ان جوشانیده باشد همین خاصیت دارد و طبیخ ان در دفع کرم جگر کوسفندان
مجربست و حقنه بطبیخ ان منقی چرک و قرح امعا و مضمضه ان جهت قلاع خبیثه و درد دندان و
تقویت لثه و اکتحال ان مقوی باصره و در جمیع افعال مثل مامیران و قطور خیسانیده ان در کلاب
جهت تخفیف رطوبت و حفظ صحت چشم و دفع بقایای رمد مزمن بغایت نافع و عصاره مطبوخ منعقد
ان در افعال مانند حضض و قدر شربت از جرم ان دو مثقال و از طبیخش تا سی درم و مضر صاحب سعال
و مصلحش عسل است املیلس بلغت بربری و مغربی نباتیست شجری و در بلاد مغرب بهم میرسد طول ان
بقدر قامت و زیاده از ان و برکش مانند مورد و نرم و ثمرش بقدر باد سرو و سبز و چون برسد سیاه و نرم
شود و چوب ان بسیار صلب و اندرون ان سفید و زرد و مایل بسرخی و مستعمل از ان ریشه های باریک ان
است مرکب القوی برودت و یبوست در ان غالب و بسیار قابض و اب خیسانیده ان که رنگ اب بگیرد

جهت

بنویسد بغایت مفید است و دو درهم از بیخ او که با شیر تازه بیاشامند بغایت رفع زهر سگ دیوانه کزیده [illegible] صح

جهت استسقا و زردی رخسار مجرب دانسته اند و بدستور چون با کوشت طبخ نمایند و کوشت ان را
بیاشامند همین عمل کند و جرم و طبیخ ان مقوی جگر و سپرز و مفتح سده ان و قدر شربت از جرم ان دو
درهم است ابار بلغت عربی و ان سرب سوخته است و طریق احراق ان در دستورات مذکور است در دوم
سرد و خشک و مغسول ان جهت قرح چشم و قرحه خصیه و اعصاب و بواسیر و زخمهای کهنه و نزف الدم
و سیلان رطوبات و با روغن کل سرخ جهت قروح مقعد و با سرکه جهت تحلیل ورمها و استسقا نافع
و بدلش سرنج و خوردنش کشنده است اثرون بلغت یونانی اسم سماق است امولن بیونانی اسم نشاسته است
که نشا نامند اغلیس یعنی طاهر بیونانی اسم فنجنکشت است ابیس بیونانی اسم انیسون است ارن بلغت یونانی
اسم لوف الکبیر است ارنه صارن بیونانی اسم لوف الصغیر است اغلس بیونانی اسم دوسر است انوبیس
بیونانی اشراس است امی بیونانی نانخواه است ابنوس معرب ازابانس درختی است شبیه بدرخت
عناب و ثمرش مثل انکور و زرد و با حلاوت و برکش شبیه ببرک صنوبر و عریض تر از ان و خزان نمیکند
و تخمش مانند تخم حنا قسم هندی با خطوط سفید و قسم حبشی سیاه و صلب و املس و بهترین اقسام
است در اول سیم کرم و در اخر دوم خشک و ملطف و مدر بول و مفتت حصاة و محلل ریاح و نفخ معده
و مفتح سده سپرز و اکتحال محکوک ان با آب و ذرورش جهت بیاض رقیق و قرحه و بثور و دمعه و موی
زیاده و جرب و حکه و رمد یابس و حفظ صحت چشم و رویانیدن مژکان و نشاره ان جهت حبس خون زخمهای
تازه نافع و محرق و مغسول نشاره ان لطیف تر و در افعال مذکوره اثر ان سریعتر و طلای مسحوق مطبوخ
ان در شراب محلل خنازیر است و کویند بالخاصیه اطفاء خون جاری میکند و با سفیدی تخم مرغ جهت
سوختکی اتش و بانفراده جهة تجفیف و کوشت اوردن قروح خبیثه و منع جوششهای پر آب و ابله کردن
اعضا مجربست و قدر شربت او تا سه درم و مضر معده و مصلحش عسل و بدلش چوب کنا است ازاد
دارو لغت فارسی و ان سلق صلیبی است الوی بخارا اسم فارسی اجاص است الوچه اسم فارسی درکشت

ابنوس معروف است عرب ابنوس خوانند [illegible] کرم و خشک [illegible]
[illegible]

اب داروموميايي است ومحمد بن زكريا دواي ديكر را باين نام خوانده اش بچكان اسم فارسي جندا ست
اهن اسم فارسي حديد است اهن ربا اسم فارسي حجر مغناطيس است اردميده بفارسي اسم سميد است
اردسبوس دار اسم فارسي خشكار است اردجو بريان كرده اسم فارسي سويق الشعير است اردكنار سويق
النبق است الوي سعيد اسم شاهلوج است الو بالو اسم فارسي قراصيا است اهو اسم فارسي غزال است
امله اسم فارسي املج است اردجو دقيق الشعير است اب نيشكر اسم فارسي عسل القصب است اب باران
ماء المطر است اب چكيده از كوزه وغيره ماء القطر است اب جو جوشانيده اسم ماء الشعير است اب جو
افشرده اسم كشك الشعير است اب پنير اسم فارسي ماء الجبن است اب اهن تافته اسم فارسي ماء الحديد
است اب ماهي نمكسود اسم فارسي ماء المري است اب درخت كافور اسم ماء الكافور است ابكامه
اسم فارسي مري است اهلك اسم فارسي بوزه است ابي اسم فارسي سفرجل است افتاب پرست
اسم حربا است ابك بباي موحده باصطلاح اهل كيميا زيبق است انك بنون رصاص اسود است
اش بوان از اغذيه است وادنزورات مذكوره است اش اسم فارسي مطبوخ مايع است وبعضي از ان
در مزورات وساير مواضع مذكور ميشود ابينه چيني انچه از مس ونقره وبرنج سازند ابلوج بفارسي قند
مكرر است ازدبويه بفارسي كل اشنان است ابق باصطلاح اكسير يان زيبق است اورس اسم فارسي
ابهل است وابرص نيز كويند الك الد اسم فارسي سنبل الطيب است اهوري بهندي خردل است اك
بلغت هندي اسم اكش است اتر بهندي اسم سويق است ابقر بفارسي شوره كويند وان از بخاري مائي
بر روي زمين شوره زار بهم ميرسد وبعد از تصفيه ان با اتش شبيه بنمك ميشود در اخر سيم كرم وخشك
ومفتح سده ومنقي بلغم واوساخ بدن ومسهل ودر نهايت حدت وقوي تر از نمك وبوره در افعال
وجهت علل سپرز ودرد كرنافع ومضر بمحرور كرده ومصلحش كثيرا وعسل وقدر شربتش تا نيم درم وبدلش
ملح اندراني وربع درهم ان باشكر جهت احتباس بول كه بهيچ چيز دفع نشود مجرب است واز خواص ان سر كردن
آب

آبست بعمل مخصوص كه اب را در ظرف روي توتيا كرده در اب شوره حركت دهند وان جزء اعظم
بارزد است اردوج بلغت تركي اسم درخت ابهل است اغو بتركي دفلي است اغوز بتركي اسم لبا است
اغاج دلن بتركي اسم سودانيات است ابل بهندي اسم هال است ابر بفارسي اسم اسفنج است ابوخلسا
بفارسي هوچوبه نامند واصناف ميباشد قسم اول نباتيست بركش شبيه ببرك كاهو وباريكتر وبا
خشونت وسياه لون وملاصق زمين وساقش مزغب وكلش اشقر ودانه ان سياه وبيخش بقدر
انكشتي وبسيار سرخ وقوتش تا چهار سال باقي ماند در اول دوم كرم وخشك ومحلل اخلاط مراري
ومالح وقابض اسهال ومدر حيض ودافع معده ومجفف وطبيخ ان جهت درد سپرز وجكر ونقرس و
درد كرده وحصاة ويرقان وثبهاي كهنه وطلاي ان جهت بهق وسوختكي اتش وجراحات وتحليل
خنازير وبا اردجو جهت حمره كه باد سرخ كويند نافع ومصدع ومصلحش روغن بنفشه وكدو وقدر
شربتش دو درهم است وچون انرا در روغن بجوشانند وقير وطي ترتيب دهند جهت سوختكي
اتش وحمول ان بسنود حمول بيخش با ماء العسل مخرج جنين ودر جميع افعال بيخ ان اقوي است و
قسم ثاني را برك بزركتر وخشن تر وساقش دراز وخشن وپر شعبه وكلش مايل به بنفشي وريزه
وقابض تر از قسم اول وضمادش جهت حمره ومنع عرق انفع وبسيار جاذب طبيعت وقسم سيم را
برك ريزه تر از اول وخشونت كمتر وشاخهاي ان ريزه وكلش بنفش وبيخش دراز تر وسرخ وتند
طعم تر از همه وجهت كزيدن افعي دو مثقال از بيخ ان باشراب بهترين اشياست وتعليق ان مانع كزيدن
هوام وقسم چهارم شبيه بثالث واز ان كلش ريزه تر وبغايت سرخ ودر اخر دوم كرم وخشك وبلع
مثقال ونيم با مثل ان زوفا وفودنج جهت حب القرع وساير كرمهاي امعا بغايت نافع وضمادش
با پيه بز يا پيه خوك جهت خنازير ونقرس واورام صلبه وعصاره ان با عسل جهت قلاع وحمولش
جلوس در طبيخ ان جهت ورم صلب رحم واحتباس حيض واخراج جنين وسقوط ان جهت تنقيه دماغ

٢٢
ابو خلسا با خا نقطه دار ولام ...
الغوله بنوسند
برهان قاطع

رفع ... جرب

ورفع اثار وغلظ طبقات چشم وبا سرکه شربا وضمادا جهت سپرز مفید وقطور روغنی که دران جوشانیده
باشند جهت درد گوش وثقل سامعه بهترین ادویه وجالی سپیدی چشم ومحلل ورمها ست وگلش در
جمیع افعال قوی تر از برک ان واشامیدن بیخ وگل وتخم ان بقدر یک مثقال بغایت مدر حیض ومخرج جنین
مرده وزنده است ابریشم بکسر اول وثانی وفتح سین مهمله ابریشم است وگویند مراد از ان فیلد ایست
که کرم ابریشم سوراخ نکرده وبیرون نیامده باشد چه سوراخ کرده انرا قز نامند وانچه در اب پخته
نخ از ان کشیده باشند از قسم ابریشم خام نیست بلکه حریر عبارت از انست در اول گرم وخشک
وبا تقطیع وتنشیف وبغایت مقوی دل وروح طبیعی وباه ومسمن بدن وجهت خفقان و
ضعف معده وریه واب مطبوخ ان با شکر جهت تفتیح سده ها ونیکو کردن رنگ رخسار نافع و
محروق ان ضعیف تر وجهت قرحه ودمعه وسلاق وجرب چشم وپوشیدن حریر بجهت منع بهم
رسیدن قمل ازموده ومحروق ان مضر کرده ومصلحش اسارون وقدر شربتش از یکدرهم تا سه درهم
وبدلش مروارید سوخته وشسته است وبهترین طریق استعمال ان بسیار ریزه بمقراض کرده
وبا جواهر وسایر ادویه بر روی سنگ سابیدن است ابهل بفتح اول وسکون ثانی وضم ثالث
وبکسر اول وثالث نیز امده است وان قسمی از سرو کوهیست ومراد از ان بار انست شبیه بزنبق
تازه او سرخ ورسیده اش سیاه وبا اندک شیرینی وقبض وعطریت وحدت وبزرگتر از بار عرعر
که قسم اشهر سرو کوهی باشد وبرکش شبیه ببرک درخت گز در سیم گرم وخشک وبغایت لطیف و
با قوه مجففه وقابضه وللناعم ومحلل ومدر حیض ومسقط جنین وزایل کننده عفونت خبیثه
مزمنه ومسحوق ان با عسل جهت دبه وبواسیر ومطبوخ ان جهت استسقا وچون ده درم انرا
دانه بیرون کرده با روغن گاو تازه وبقدر انکه انرا فرا گیرد وبر اتش بگذارند تا انکه
روغن را جذب کند پس سابیده با دو درهم فانید مخلوط نموده هر صبح دو درم را بخورند با اب گرم
بارد

بارد المزاج بنوشند جهت دردهای اسافل بدن وبواسیر وباد بواسیر ودفع اقسام کرم امعا بغایت
نافع وچون با عسل سرشته هر شب از یکدرم تا سه درم انرا مداومت نمایند حیض منقطع را جاری
سازد وبجهت دبه وبواسیر مجرب دانسته اند وچون در روغن زیتون بجوشانند تا روغن سیاه
شود قطور انرا جهت کری تازه وکهنه مجرب وضماد ان بدستور ضماد برگش جهت اورام حاره وسیاهی
جلد وچرک واثاری که از فضول بهم رسد ومرضی که بعد از بر شدن زخم در عضو بماند وجهت قروح
ساعیه واکله ونمله واندمال جراحات وطلای ان با سرکه جهت داء الثعلب مجرب وبا انجیره جهت
جمود اعضا وبا عسل جهت جراحت بن دندان ونغص واکله آن ولعوق ان یکوقیه با نصف وقیه
روغن تازه گاوی ومثل هر دو عسل که تا یکهفته مداومت کنند جهت ربو مجرب دانسته اند ومضر
جگر ومصلحش خولنجان ومضر معده ومصلحش حاما وعسل وبدلش بوزن ان جوز السرو ومثل ان سلیخه
ودر تلطیف بوزنش دارچینی وقدر شربتش تا سه درم است ابوقانس بلغت یونانی اسم غاسول رومیست
وابوقاوس واوقاوس نیز گویند ودر بلاد شام ومصر وانطاکیه بسیار است نباتیست ما بین درخت
وگیاه برگش از برگ زیتون باریکتر وما بین برگها خارهای سفید دارد وشکوفه ان سفید وشبیه بگل
لبلاب وشاخهای ان پر کنده وبیخش قوی وپر از رطوبت وتلخ ومستعمل درتداوی بیخ وعصاره
ورطوبت انست که با آرد کرسنه امیخته خشک کرده باشند وبرگ وشاخ وگل انرا ساییده دست
بان میشویند وباین سبب غاسول نامند ومولف تذکره اولوا الالباب از اشنان دانسته
ومولف جامع بغدادی غلط حمل نموده وظاهرا غاسول رومی غیر اشنان باشد چه اشنان را برگ
نمیباشد وعطریت ندارد ومسمی بغاسول فارسی است ودر اکثر صفات مشابه هم نیستند در اول
سیم گرم وخشک ومقطع وملطف وجالی ومفتح ومسهل قیراط از ادویه قابض وبدستور دوازده قیراط
از مخلوط مجفف مذکور با ماء العسل مسهل مره وبلغم وزرداب وگویند جهت استسقای حار

مجربست وهمچنین سرقیراط ازبیخ وبیل شقال ازعصاره اش باباء الفصل همین عمل میکند ومضر احشا
ومصلحش عسل وخوردن اب سرد ونشستن دران قاطع اسهال است ابوقیطس نباتیست شبیه به
ابوقانس وبیبانی وبیشکوفه ومفروش بر روی زمین وبیخش سطبره درسیم کرم وخشک وجهت ضیق
النفس وصرع ودرد اعصاب واستسقا نافع ومصلحش عسل است درضرر معده وقدر شربتش یکمثقال
است ابیل نباتیست بیخش شبیه بشلغم وخوش طعم وبرکش مثل اسپست وشاخهای ان بسیار وتخمش
شبیه بتخم زردک ودرکنار دریا روید ومولف اختیارات کوید برک انچه در زمینهای خشک رسته
باشد قاتل است دردوم کرم وخشک ومدر بول وجهت سپر ازموده است وقدر شربتش تا دو
درهم است ابرکا کتاب دام عنکبوتست ودر حرف عین انشاء الله مذکور میشود ابرون لغت یونانی
بمعنی دایم الحیوة است وبعربی حی العالم وبفارسی همیشه بهار نامند ازجمله ریاحین وهمیشه سبز است
کبیر ازاصناف بیشتر کوهها است ساقش بقدر ذرعی زیاده بسطبری انکشت بزرک سمین وبا
رطوبتی که بدست چسبد وبرکش شبیه بزبان وباریک وبارطوبت وکلش مابین زردی وسفیدی
وبستانی ان بهتر از کوهی است وصغیر ازاصناف سنکلاخ وحوطها ومواضعی که سایه داشته
باشد وشاخهای ان ریزه وازیکجا بیرون امده وپربرک وریزه وپراب وبقدر شبری وکلش کوچک
وزرد مایل بسرخی وتخمش مثل خماری ودرباغهای صفاهان وسایر بلاد بسیار است دراخر دوم
سرد ودر اول خشک وباقوة قابضه ورادع ومفتح سده جکر وذهن ومسهل صفرا وقاتل اقسام کرم
امعا ومعده ومسکن حدت خون ومقوی معده حار ومانع نزف الدم وجهت سحج واسهال بکوفیه
ازاب ان باشراب نافع وضماد ان با ارد جو جهت قروح خبیثه ومفاصل حاره وزخمهای کهنه وسوختکی
اتش ونمله واورام حاره چشم ونقرس مجرب ونطول عصاره ان جهت کزیدن رتیلا وبا روغن کل سرخ
جهت درد سر واکتحال ان جهت رمد وحول آن جهت قطع رطوبات سایله رحم مفید وطلای ان

[illegible]

جهت

جهت بادسرخ که تیغ زده خون ان موضع با آب ان مخلوط کردد مجربست وبا حنا جهت خارش
بدن بد ستور ازموده وبرک خشک ساییده ازا جهت دفع اسهال مزمن مجرب دانسته اند وفرزجه
برک آن جهت سیلان رحم وقطور روغن زیتون که برک یا عصاره ازا دران جوشانیده باشند جهت
درد کوش حار بسیار نافع وکویند مضر سپرز است ومصلحش کل ارمنی وقدر شربت ازعصاره ان سه
مثقال ونیم تا هفت مثقال واز برکش تا پنج مثقال وبدلش کاهواست وازدیسقوریدوس منقولست
که نوعی ازحی العالم میباشد درقد وبرک شبیه بجزفر ومزغب وغبارالود میباشد ودرنهایت
کرمی ومفرح جلد وضماد ان با پیه کهنه محلل خنازیر است ابزادکیاهی است ساقش نازک وشکننده
ودر انتهای ساق برکهای بهم پیچیده بجای کل ودر بلاد هار وبارده وجای سایه ومکانی که نمناک باشد
ومواضعی که مدتی اب دران ایستاده باشد میروید ودر بغداد وموصل ازا در شیر پخته میخورند
با اندک تلخی وتندی است ودرصورت شبیه بهلیون در دوم کرم ومشهی ودیر هضم وعصاره او
جهت اورام رخوه ریخته ومرکبه نافع وچون در اب نمک بخیسانند تلخی وتندی ان زایل شود بغایت
محرک باه ومصلحش بجهت دفع ثقل ان نعناع وشونیز وسرکه وکرویاست ابست بلغت مغربی کوشت
با لنک است ودرا تج مذکور میشود ابن عرس حیوانیست بری ومعروف بفارسی راسو وموش خرما
نامند شبیه بموش وسر وپاهای ان درازتر ازموش است وازان بزرکتر وموی دمش افشان ودر
مصر بخانه ها بسیار الفت میکیرد ودرانجا محرسنا نامند درسیم کرم وخشک وکوشت ان محلل ریاح
غلیظه وبیهی ومقوی جکر وموافق صاحب استسقای باردالمزاج وپادزهر سموم است چون با شبت
وروغن کنجد یا روغن زیتون نادرست آب پخته باشند وچون پوست ازا کنده جوفش را بعد از پاک کردن
بنمک اندوده ودرسایه خشک کنند دو مثقال ان باشراب جهت سموم هوام ودفع زهر طفیقون و
چون بجای نمک کشنیز پر کرده خشک نموده باشند جهت صرع وکزیدن هوام بهترین ادویه است

وچون مجموع انرا در ظرفی بسوزانند ضماد خاکستران با سرکه جهت نقرس بسیار مفید و خوردن
دو مثقال از خون ان با اب عسل جهت صرع وطلای خون ان جهت خنازیر و صرع و ضماد کوشت ان
جهت درد کر و مفاصل و جذب سم و پیکان از بدن و مضر محرورین و مصلحش سرکه و کاسنی و انار ترش
و مضر احشا و اصلاح ان بروغن کنجد و زیتون پختن است و کویند چون کعب انرا در زندکان بیرون
اورده زنان تعلیق نمایند منع حمل کند و چون آن طعام زهر دار مشاهده کند بلرزد و موی بر تن آن راست
شود اما زیرا انچه در طعامها داخل کنند اعم از انکه بقول باشد یا ادویه یابر ابتل بهندی فرنجشک است
ابرک هندی طلق است ابزار مولف تذکره کوید بلغت شام کیاه سورنجان است ابومزوه اسم
شاه بلوط است ابن اوی کلب بری است که بفارسی شغال نامند ابو عمرون بلغت رومی زقراست
ابزار القطر بلغت مغربی ابرون صغیر است ابو الاجساد کبریت است ابو الارواح زیبق است اسم
بزرکی اسم خبازی است ابلیوا بلغت عربی ابرون است ابریز براء مهمله مکسوره و زای معجمه ذهب
خالص ابرویون بلغت یونانی اسم اشنه است ابیثون بیونانی راتینج است اباذرون بیونانی وج است
ابریکون نشا است ابلیثون سنبل الطیب است ابو قلمون حجر الثیف است ابلین طین مصر است
شفنین بحری است ابو عماره صقر است ابریعون برومی اسم ابرسا است ابوقلیا برومی اسم اسفناج است
ابوغلس برومی کل خیری است ابرلخ برومی اسم لوف الصغیر است ابوطاهون بیونانی اسم قفر الیهود
است ابرنج برنج کابلی است ابراهیمیه از جمله اغذیه است و ان آشی است که با آب غوره و قند و عود و
ادویه حاره و بادام و کلاب ترتیب دهند مقوی معده و جکر و دل و مفرح است اترج بفارسی بالنک
و ترنج نامند پوست ان در دوم کرم و خشک و تخمش در اول سیم کرم و در دوم خشک و برک و شکوفه
ان در اخر دوم کرم و مجفف و محلل و ملطف اندو ترشی ان مقوی دل و در اخر دوم سرد و خشک
و قابض و مسکن قی صفراوی و مقطع مره صفرا و با قوة تریاقیه و ملطف و مشهی و جلای کننده

خون

ریشس لس بحلبة نقطه نیض بجرا حوا بر
بلوغ بتمی [illegible] و هم ان ...
ابان قاطع

جهت اخراج زلو که در حلق ماند

خون و روح از صفرا و مانع ریختن صفرا بمعده و امعا و جهت خفقان حار و تقویت معده و جکر و
تسکین حرارت احشا و یرقان و تشنکی و اسهال صفراوی و کبدی و ضماد ان جهت کزیدن عقرب
پرنده و مار شاخ دار نافع و طلای ان بجهت کلف و قوبا و جهت قلع رنک سیاهی و مرکب از
جامه و قطور ان جهت یرقان که در چشم باقی ماند و غرغره بمطبوخ ان در سرکه جهت اخراج زلو که در
حلق مانده باشد مفید و مضر سینه و عصب و مصلحش شربت خشخاش و شراب التین و بدلش آب نارنج
و اب لیمو و چون جواهر و مروارید را در ان بخیسانند مضمحل سازد و رب آن در افعال قوی تر از رب
غوره است و جهت غلبه صفرا و تشنکی مفرط و قطع قی و دفع سموم و اکتحال ان جهت بیاض و طلای ان
جهت قوبا نافع و کوشت ان که تخم نامند در اول سرد و تر و دیر هضم و مضر حرارت غریزی معده و
مانع صعود بخارات از معده بدماغ و مورث قولنج و مصلحش عسل است و پوستان مقوی دل و دماغ
و معده و احشا و مفرح و مشهی و با قوة تریاقیه و معطش و مفتح و محلل نفخ معده خصوصا چون با عسل پرورده
باشند و طبیخ خشک ان مسکن قی غیر صفراوی و مضغ ان جهت خوشبو کردن دهان و عصاره پوست
و کوشت آن که با هم کوبیده باشند جهت کزیدگی افعی نافع و همچنین ضماد ان همین اثر دارد و طلای
پوست محروق ان با شراب جهت برص بسیار مفید و غیر محروق انرا چون در جامه بکذارند مانع کرم زدن
ان و چون پوست یکعدد انرا بالتمام در شراب اندازند در ساعت ترش کند و مضر جکر حار و مصلحش
عسل و مضر دماغ حار و مصدع و مصلحش بنفشه و قدر شربت از خشک ان پنج درم و از تر با هفت
مثقال است و تخمش در افعال مانند پوست ان و با قوت مسهله و دو مثقال از مقشر ان مقاوم جمیع
سموم حیوانی و قوی تر از تریاق کبیر و با آب کرم با شراب جهت کزیدن عقرب مجرب و بدستور ضماد
ان و اشامیدن یکدرهم از مغز مقشر ان بغایت مدر حیض و کشنده جنین و مخرج ان و طلای ان جهت
تحلیل ورم بلغمی و سنون ان جهت تقویت لثه و روغن تخم ان جهت بواسیر طلاء و شربا بغایت موثر

ومفتح سده کوش وسریع النفوذ دراعضا ومحلل قوی وملطف وچون کسی بآن دهن کند کویند
عقرب باو نزدیکی نکند ومجربست وضماد مطبوخ مجموع ترنج در سرکه یا شراب جهت مفاصل و
نقرس واورام دبیلات نافع وبرك ان هاضم طعام ومسخن معده ومقوی احشا ومفتح سده جهت
ضیق النفس بلغمی مفید وشکوفه ان درافعال مثل برك ان وازان لطیفتر وبوییدن ترنج مقوی دل و
مفرح وجهت دفع ضرر هوای وبائی ازموده وهمچنین وش کردن برك ان همین اثر دارد ومولف
جامع انطاکی مروارید محلول درآب ترنج راکه درقاروره کرده درحمام کناشته تاحل شده باشد
جهت دفع سموم وامراض اعضای رئیسه وجهت زحیر مجرب دانسته چون باشربه مناسبه بنوشند
وروغن ترنج که پوست خالص شش عدد ازا در روغن زنبق وروغن خیری از هریک یکرطل یا
در دو رطل روغن کنجد انداخته وهرسه شبانروز بیرون اورده پوست تازه ریخته باشند تا
سه دفعه وپیشتر کرم وخشك ومحلل وتدهین ان جهت امراض بارده وعصبانی ودرد مفاصل
ودفع لرزیدن تب ربع وبراسفل قدم جهت دفع برودت هوا دراسفار وبربدن جهت استرخا
وخوشبو کردن عرق وفالج ورعشه ولقوه واختلاج وعرق النسا ودرد کرده ومثانه وجهت
رویانیدن مو وسعوط ان جهت دردسر وعلل سوداوی ودرد شقیقه ومضمضه ان جهت درد
دندان نافع است اثمیر یونانی اسم بابونج است اشکن هندی اسم بجره است اتوبك هندی درونج است
اتان بعربی اسم حمار شیرده است اتری هندی اسم امعا است اشباطون شرابیست که از اب
انکور وعسل وادویه حاره ترتیب دهند بسیار کرم وملطف وجالی وموافق مزاج پیران ومرطوبین
است اثمد بفارسی سرمه نامند سنکی است سیاه وبا رصاصیت اکثر را اعتقاد انکه چون چند
روز با صابون سبك نمایند قلعی خوب میشود وبهترین ان اصفهانی است که از نواحی قبابه خیزد
در دوم سرد ودرسیم خشك وکویند درچهارم خشك است وبمراتب درجات دران اختلاف

عوده بن

نموده اند قابض ومجفف قوی وباقوة سمیه وقاطع جریان خون ازجمیع اعضا ومقوی اعصاب و
منقی چرك زخمها وکوشت زیاد وجهت تقویت باصره وحفظ صحت چشم ودفع حرارت ورطوبت
قروح واندمال ان والتیام سایر قروح اعضا وبا اندك مشك مقوی باصره پیران وحمول ان جهت
قطع جریان حیض وقروح مقعد وضماد ان برپیشانی ونصف سر جهت قطع رعاف که از حجب
دماغ باشد وباپیه تازه جهت سوختگی اتش وباروغنها چون بربدن طلا کنند جهت کشتن و
دفع قمل وذروران جهت جراحات تازه وقطع خون ان وقروح ذکر وخصیه وطبقه قرنیه چشم
بغایت مفید ومحرق ان که باپیه سرشته براتش کناشته باشند تا شعله درکشته بسوزد لطیفتر
ومغسول ان الطف است وبامروارید وسرکین حردون وشکر جهت غشاوه وبیاض چشم مجرب
وباحضض وسماق جهت دمعه وجرب بدستور مجربست ومضر شش ومفاصل وخوردن ان قاتل
وبدلش ابار ومصلحش شکر وکثیرا اثاوبون بیونانی اسم شترغاز است اثانقون بیونانی اسم اشق است
اثر وهو بیونانی اسم مفتح است اثامیطبقون بلغت رومی مولست اثزار بلغت اهل بابل اسم ابنر باریس
است اثل بلغت عربی اسم نوع بزرك درخت کز است بقدر درخت سرو عظیم وبرکش خشن وباز غب
اندك وثمرش بی شکوفه وبقدر نخودی وبزرکتر ازان وتیره مایل بزردی ودر جوف ان دانههای
ریزه وبهم چسبیده وکویند آب آن سرخست وعذبه وثمرة الاثل نامند ومولف اختیارات و
جامع انطاکی ومغنی وجامع الادویه ومنهاج وکامل الادویه وصیدنه وقانون اقسام سرو
کوهی ودرخت کز را مشتبه ذکر کرده اند واز جامع ابن بیطار وجامع بغدادی ظاهر میشود که
ابهل وعرعر اقسام سرو کوهی وطرفا واثل اقسام کز است وجوز الابهل غیر ثمرة العرعر وعذبه
غیر ثمر الطرفا است واثل دراول سرد ودردوم خشك وباقبوضت واندك ملوحت ومرارت
وجالی ومفتح ومطبوخ بیخ وشاخ وبرك ان جهت جذام وسده وورم سپرز ومنع سفیدی مو

ودر سرکه وشراب مقوی جکر وملین ورم ان وطبیخ ان با اب وعفص وپوست انار قایم مقام حب زیتون
است درازالهٔ قروح خبیثه وآتشك وآكله وغمله ومضمضهٔ ان جهت درد دندان وضماد ان جهة
تحلیل ورم جکر وبخور ان جهت قروح مقعد وتقویت مو نافع ودر قطع خون همهٔ اعضا خاکستر آن
مجرب وقدر شربت از طبیخ ان تا چهل وپنج مثقال واز عصاره تا سی مثقال ومضعف معده ومصلحش
صمغ عربی است وبدلش جوز السرو وشیخ داود انطاکی فرموده که چون کبریت را با آب آن ده وزن
ان تسقیه نموده تقطیر کنند وصبع الاول ازاسا وثمرش در دوم سرد ودر سیم خشك وبعضی کرم در
دوم میدانند واصلی ندارد وقاطع اسهال وسیلان خون ورادع مواد ومقوی معده وجکر وسینه
واعصاب واشامیدن ان جهة نفث الدم وربو ومنع انصباب نزلات واسهال صفراوی ورطوبی
وبودادهٔ آن با کل خوردنی که طین الماکول است وبدستور دو درهم ونیم ان با یکدرم ونیم کلنار کرده
سه دفعه هر دفعه بعین مقدار بنوشند جهة قطع اسهال مجرب ودر حبس سیلان خون بسیار مفید
وطبیخ بکو قیران وخیسانیده اش در اب کرم که با شکر بنوشند جهت یرقان وکزیدن رتیلا وجرب رطب
ورطوبات رحم ودر مزاج اطفال جهة دفع رطوبات متعفن نافع وچون نقیع ان از سه روز تا هفت روز
بنوشند واز عقب ان دوغ ونان میده تناول نمایند باعث فربهی بدن وخوبی رنك رخسار و
تقویه معده وتنقیه رطوبات فاسده ان میشود وچون با صندل وافسنتین جوشانیده اب ان را با
شکر بقوام اورند جهة تقویت اعضا وغذا واعصاب وسدهٔ سپرز بعدیل وجهت مغص نافع
وچون در کلاب خیسانیده در چشم بچکانند ردع مواد وتقویت اجفان وحدت بصر مفید وذرور
ان جهة قطع خون جراحت وبردن کوشت زاید وغسول ان جهة جرب رطب ونیکو کردن خساد
ودفع قمل وحمول ان جهت دفع رطوبات رحم وفرج ومضمضهٔ طبیخ ان بدستور خاییدن ان جهت
تقویت لثه وتاکل دندان وضماد مطبوخ ان در سرکه واب جهت ورم سپرز نافع ومضر سپرز ومصلحش

دوقو

تا هفت دفعه جهت سقوط دانهای آبله ربو اسیر وجوشهای ریزه که اب ازو تراود وخاکستر واب طبیخ او صح

دوقو وقدر شربت از ساییدهٔ ان دو درهم تا چهار درهم وبدلش بوزنش عفص با پوست انار است اثلو بربری
اسم پنجنکشت است وبیونانی اغیس نامند یعنی طاهر وپاك نبات ان ما بین شجر وکیاه ودر مواضع
صلب قریب بر آبها میروید شاخهای ان قوی وصلب وبرکش از برك زیتون ریزه تر وکم رنك تر وبر
سر هر شاخی پنج عدد شبیه به پنج انکشت چون بدست بمالند بوی ان در عطریت شبیه به بسباسه وکلش
سفید مایل به سرخی وازرقی وتخمش از فلفل کوچکتر وسفید وبعضی سیاه وشاخ از افعی نیست ومیاد
تخم ان قاطع نسل وکاسر باه است در دوم کرم وخشك وکویند در سیم خشك است وبعضی در دوم سرد
ودر اول خشك میدانند با قوهٔ قابضه ومحلل وملطف ومفتح ومدر حیض وتخمش لطیفتر وپا دزهر
سموم ومجفف منی وشکنندهٔ بادها وزیاد کنندهٔ شیر وجهت کزیدن مار وهوام وسك دیوانه وسده
جکر وسپرز وصاحب جنون وبا شراب جهت کشودن حیض بغایت مفید وضماد ان جهت تحلیل ورم
صلب واعیا وورم سپرز وجراحات والتواء عصب ودرد پا ودرد سر رطوبی وورمی مثل قرانیطس
ولیثرغس نافع وبدستور نطول مطبوخ ان در سرکه با روغن زیتون وطلای ان با اب جهة درد شقاق
مقعد وحمول وبخور تخم وبرك ان با مثل ان پودنهٔ صحرایی جهت ادرار حیض وجلوس در طبیخ ان جهت
ورم رحم ومقعد ومرهم آن با کرهٔ تازه وبرك رزاز جهت صلابت انثیین وفرش کردن برك ان جهة
کسر قوت باه وکریزانیدن هوام موش وبخور ان نیز باعث کریختن هوام میشود ومضر کرده ومصدع و
مصلحش صمغ عربی وقدر شربتش یك مثقال وکویند بدلش دو وزن ان شاه دانه است وهفت عدد
برك ان مسهل قوی ومجرب است وکویند تکیه کردن بر چوب آن ودر تحت فرش کردن مانع احتلام و
قاطع نعوظ است اثاناسیا بیونانی اسم معجونی است بمعنی منقذ الامراض وکویند اسم جکر کرك است
وچون معجون من بور را یك جزو جکر کرك است بنا بران باین اسم موسوم کشته اخیا بلغت هندی درختی
است برکش از برك چنار بهن تر وشکوفهٔ ان چون ریحان نهاسرخ کرده که زده او بخته است وبارش

[illegible]

شبیه بهلیله و چوبش با آتش نسوزد چون دو درهم بیخ انزا نیمکوب بجوشانند و با دو درهم نبات یا شهد
بنوشند جهت حبس بول بغایت ازموده است اجر لغت یونانی و در عربی هم بالف ممدوده و هم
بفتح الف مستعمل است در دوم کرم و در چهارم خشك و جالی و مقطع و با آب کرفس اشامیدن مفتت
حصاة و ضماد ان با آب غوره جهت دفع شرا و منع ظهور ان و با نمك و سرکه جهت خزاز و با [illegible]
جهت اورام و بثور بلغمی و استسقاء لحمی و زقی و سوء القنیه و ذرور ان جهت خون جراحات تازه
و جلوس بر روی اجر کرم جهت زحیر رطوبی و بارد و ریحی مجرب خصوصا وقتی که روغن کل بران ریخته
باشند و چون اجر آب ندیده را بسیار تافته در آب یا شراب اندازند که آنرا بجوش آورد و سر را بر
بخاران بدارند معرق قوی و در تحلیل مواد بارده دماغی و نزلات مزمنه و درد سر کهنه بی عدیل
و مجرب است و قدر شربتش یك درم و روغن ان که اجر را بقدر یکمثقال ریزه کرده و در آتش سرخ نموده
بر روغن زیتون انداخته بعد از ان کوبیده با قرع و انبیق تقطیر کرده باشند بغایت کرم و سریع النفوذ
و ملطف و محلل و اشامیدن ان جهت تفتیت سنك مثانه مجرب دانسته اند و مدر بول و جهت
سایر علل مثانه نافع و کشنده کرم معده و امعا و جهت مغص بارد و ریاح و نفخ باطنی و ظاهری و سموم
بارده و کزیدن عقرب و فالج و لقوه و رعشه و عرق النسا و مفاصل و تحلیل خون منجمد و با شبت
زوفا جهت ضیق النفس و دفع فضلات ریه مفید و اکتحال ان جهت تحلیل آب نازل شده بی عدیل
و حمول ان جهت کشودن خون بواسیر و ساقط نمودن دانه بواسیر و دفع کرمهای مقعد و فرزجه
ان جهت کشودن خون حیض و اخراج جنین زنده و مرده و مشیمه سریع الاثر و سعوط آن جهت صرع
و نسیان و دلوك ان جهت کشتن کرم دندان و تسکین الم آن و طلای ان جهت زخم آتشك بی عدیل
و قطور ان جهت ثقل سامعه و نشوق ان جهت امراض بارده بینی و دماغ و ضماد ان با اشق جهت ورم
سپرز بغایت مفید و قدر شربتش از یکمثقال تا دو مثقال و مضر معده و مصلحش سرکه و مضر کرده و

مصلحش کتیرا اجمود بلغت هندی اسم کرفس اجوان بلغت اسم نانخواه است اجری بهندی اسم کوش
است اجاص بفارسی الوی بخارا نامند اکرچه شامل الوی زرد و سیاه و الوچه و الوی ترش جنکلی
و شاهلوج و الوی سرخست و مراد از الوی سیاه بزرکست در اول سرد و در دوم تر ملین و مزلق
و مسهل صفرای رقیق و مسکن حرارت دل و قی صفراوی و تشنکی و جهت تبهای حاره و صداع
حار و خارش بدن نافع و طبیخ نیم رطل ان در دو رطل آب که بنصف رسد با قدری شکر مسهل خوب بی
اذیت است و موافق سینه و مثل سایر ترشیها مضر سعال نیست و نقوع ان مرطب معده و جهت قی
و غثیان حار مفید و غرغره بطبیخ برك و بیخ ان جهت ورم لهاة و نزلات دماغی و ورم لوزتین و تقویت
بن دندان و اشامیدن ان جهت دفع کرم معده و ضماد برك ان با سرکه جهت کشتن کرم امعا مجرب و
مضر دماغ و مصلحش عناب و مضر معده و مصلحش کلقند و در صبر و دین مصطکی و کندر و عسل و قدر
شربتش تا نیم رطل بدلش ثمر هندی و آلوی صحرایی و جنکلی مجفف و مطبوخ ان در جلاب قابض
طبع و صمغ الو کرم تر از صمغ عربی است و یبوست ان کمتر از ان و مفتت حصاة و جهت سرفه نافع
و اکتحال ان جهت حدت بصر و ضماد ان با سرکه جهت قوبا و جوشش بدن اطفال مفید و رب ان
سرد و تر و ملین طبع و مسکن تشنکی در تبهای حاره و التهاب مواد و سایر اثار مثل آب انست
اجاص ابیض ادرکست اجوان هندی بیخ است اجلا جنان بهندی صندل ابیض است اجو لا بهندی
نودنج بری است اجلی کروهی کری کا شیرا بهندی عصاره قثاء الحمار است اجبون بجای بهمله
لغت یونانی و بمعنی راس الافعی است و ان ثمر کیاهی است شبیه بسر افعی و بیاض نبات ان خشن
و باریك و برکش از برك ابو خلسا و کاهو ریزه تر و با رطوبتی که بر دست چسبد و خار دار و منشعب
و شاخهای ان بسیار و مایل بسفیدی ریزه و از دو جانب ان برك میروید و برکش باریك و ریزه و
کلش بنفش و ثمرش شبیه بسر افعی و بیخش بقدر انکشت و مایل بسیاهی و باریك و دراز در دوم کرم

و در اول تر و مفتت حصاة و مدر بول و حیض و شیر و عرق و بیخ ان مقاوم سموم جمیع حیوانات خصوصا
افعی چون با شراب بنوشند و اکر با شراب و چیزهای مناسب بیاشامند کویند جهت دفع درد کرم
مجربست و مورث خارش و جوشش و مصلحش شیر و شربتش تا دو مثقال و بدلش دارنرنج است
احریض بفارسی کل کافیشه و رنک زعفران و بلغت دیلمی کاجیره نامند بستانی ان در دوم کرم
و در اول خشک و بری در سیم کرم و قوتش تا سه سال باقی میماند منضج و با قوت قابضه و محرک باه
و منوم و محلل و مقوی جکر و کدا زنده خون منجمد مطلقا و ضماد ان با عسل جهت قوبا و بامالست
برشان جهت احتباس بول مجربست و طلای ان با عسل جهت بهق و برص و قلاع اطفال باکرم
جهت خارش بدن و اورام حاره و باد سرخ و ورم جکر مفید و مضر سپرز و مصدع و مهیج و مفسد
معده و مصلحش عسل و قدر شربتش یک مثقال و چون با کوشت بجوشانند باعث زود مهرا شدن
آن و لذاذت طعم میشود احداق المرضی بهاراست و ان نوعی از اقحوان مذکور خواهد شد
احداق البقر عنب السوداست احطب دیا بیرایخ اسم شبرم است احید یا و احادیا بیونانی افعی است
اخثاء البقر بتخای معجمه سرکین کاو است در اخر اول کرم و در دوم خشک و محلل و جاذب و اشامیدن
دو مثقال تا سه مثقال و نیم از سوخته او جهت استسقا و دفع سموم بسیار آزموده و ضماد تازه ان
که سرد نشده باشد جهت ورم جراحات عارض از کارد و امثال ان و قطع سیلان خون و قفو زخم
و اندمال جراحت و درد مفاصل و عرق النسا و دفع کزیدن هوام و ونثی و با آرد جو جهت جوششها
و با سرکه جهت ورم حار و با عسل جهت اورام بارده و بابوره و کوکرد و امثال ان جهت استسقا
و با زعفران جهت کشودن خراج و با باقلا جهت ورم پستان و با آب اسفیل جهت قوبا و سعفه
و داء الثعلب مجرب و با سرکه جهت خنازیر و اورام صلبه و ثولول و کزیدن زنبور و ورم و درد زانو
و تکرار ضماد پخته آن در روغن زیتون و کذاشتن تا بر بدن خشک شود جهت بیرون آوردن

خار

خار و پیکان و امثال ان از بدن و بر زیر ناف زنان جهت اخراج جنین مرده و هرکاه مدتی بکذارند باعث
کشتن جنین زنده و بر پشت نهار و تهیکاه جهت دفع قولنج و درمی و ریحی سریع الاثر است و بر مقعد
جهت درد و ورم ان و طلای سوخته ان با سرکه بر پیشانی جهت قطع رعاف و نفوخ ان در بینی بر سعوط
جهت رعاف و با روغن زیتون جهت نقرس و بخور ان جهت عسر ولادت و کرمانیدن پشه و قطور سابیده
ان با روغن بادام تلخ و شراب جهت الم و ضربان کوش بسیار مفید است اخروس بیونانی ماریطون است
اخراس بیونانی کمثری بری است اخیلوس بیونانی نانخواه است اخینه خردل بری است اخریط کراث
بری است اخلة بلغت مصری بستیاج است اخریطوس کرنب بری است اخیروس بیونانی اسپست غیر
کندم صحرایی منبت ان کنار آبها شبیه بکیاه ارزن و ثمرش سیاه و ریزه و کلش سفید و ثمرش در ادویه
چشم و کوش مستعمل و با قوت مجفف و محلله و قابضه است ادرک عربی است بفارسی الوچه سلطانی
نامند در اول سرد و رسیده ان در دوم تر و مسکن حدت صفرا و ملین طبع و رب ان قابض و آب
برک آن کشنده کرم معده و نارس ان مسهل بعسر و قاطع و نفاخ و مفسد معده و مصلحش کلقند و
آب الوچه رسیده بجهت سرفه حار و صاحب ذوق بغایت نافع است ادارا بلغت بربری اشجیص است
کراسة الارض عبارت از ان باشد ادفوس بیونانی عرعر است ادراقی ازریون است ادویه حاره عبارت
از ابازیر است ادویه خوشبو عبارت از افاویه است اذرکون بفارسی اذریوں است اذارقی بفارسی
بلغت سریانی بنال معجمه و بفارسی کچوله و در تنکابن و مازندران کلاج دارو نامند بهیئت مدور
و پهن و بسیار تلخ و خشک ان بغایت صلب بعد از انکه در آب خیسانیده پوست از او کرفته باشند
بسوهان ریزه باید کرد و برکش از برک بنفشه سبزتر و سطبرتر و کلش مثل بنفشه و در غایت سرخی و ساقش
از ساق بنفشه سطبرتر و سرخ در اخر سیم کرم و خشک و سم حیوانات دم دار و با لخاصیه مبدل مزاج
بسیار سرد است بمزاج طبیعی بدون احتراق خلط و جهت فالج و درد کمر و امراض بارده عصبانی

مجرب وضماد ان جهت کلف وجرب ولقوه وعرق النسا ومفاصل وامراض بارده مفید و مشوش
ذهن ومسکر ومصلحش شکر وادویه خوشبو وقدر شربتش از یکدانک تا دو دانک ویکمثقال ان کشنده است
ودر کتب هند خواص بسیار ازان نقل کرده اند چون بصحت نپیوسته بود ذکر ننمود وحقیر معجونی ازان
ترکیب نموده ودر دستور ثانی مذکور است ودر دفع فالج واسترخا ودردهای بارده مجرب وسعیدیل
است اذربویحنیت سیاه رنگ شبیه بشلغم وبر روی آن چیزها مثل کره رسته وکیاهان خار دار
بقدر شبری وبسیار شاخ وبرکش شبیه ببرک کونب وثمرش شبیه بغلاف نخود ودران دو عدد یا
سه عدد دانه مایل بزردی ومنبت ان کشت زارهاست وبربانی عرطنیثا نامند وبفارسی چوبه
صباغان کویند وان غیر چوبه کازران وقسمی از بخور مریم است ودر بردن چرک از پشمینه وجامه
مثل صابون است در وسط سیم کرم وخشک وجالی ومعطش ومفتح ومسکن فواق ومدر بول وحیض
ومسقط جنین ومفتت حصاة ومحلل وجاذب فضول دماغ وبا قوة تریاقیه وجهت گزیدن
هوام وتسکین درد آن ودفع مواد مفاصل بقوة مسهله وجهت احتباس حیض وضماد ان با سرکه جهت
عرق النسا وداء الثعلب وورم سپرز وحمول ان جهت بواسیر وتنقیه رحم واعانت بر حمل وذرور آن
جهت جراحات خبیثه وسعوط ان مفتح سده مصفاة وبغایت معطش وطلای خاکستر ان جهت
مفاصل ودرد ورک نافع ومضر احشا ومصلحش شربت مورد وکثیرا وقدر شربتش تا یکمثقال وسه مثقال
ان کشنده است وبدلش در دفع سم بوزنش دانه ترنج وزراوند طویل وفودنج است اذرقی غیر اذارقی
است ودر تحفه با هر وهشت جوک مذکور است کران شبیه بزبرالجد ودر نهایت حدت وبغایت
محلل ومسکن دردهای بارده مزمنه است وخوردن ان بقدر دانکی کشنده ودر اطلیه مستعمل
است وظاهرا قسم پنجم زبرالجد باشد اذخر بفارسی کاه مکی وکور دلیق نامند نباتیست شبیه به
کولان که نوعی از اسل است بیخش غلیظ وبسیار شاخ وباریک وبرکش ریزه تر از کولان وازان در

جم

جم وقد کوچکتر ومایل بسرخی وزردی وثقیل الرایحه وشکوفه ان بسیار وانبوه وسفید وباعطریت
وتند طعم وگزنده ودیسقوریدوس کوید که قسمی از ان اثری میباشد سیاه رنگ در دوم کرم وخشک
ومحلل ومفتح ومدر بول وحیض وفضلات ومقطع اخلاط ومنضج ومفتت حصاة ومسکن اوجاع
بارده وباطنی ومقاوم سموم هوام وجهت ورم جکر وسده ان وورم فم معده ورفع نفث الدم وباد ها و
جهت استسقا وعلل کرده ودبیر وشدخ عضل با مصطکی جهت تنقیه فضلات دماغی وبا ترنجبین
جهت سپرز ویکمثقال ازا با فلفل بالسویه جهت دفع نسیان مجرب دانسته اند وجهت ازالرخوف
نافع وجهت ورم باد وجکر ومثانه ومعده وسپرز ورباح جمیع اعضا وجلوس در طبیخ او جهت ورم رحم
ودرد مفاصل ومضمضه وسنون ان جهت درد دندان وتقویت لثه وعمور ودفع رطوبات ومناو
اشامیدن طبیخ ان جهت مفاصل بارده بسیار مفید وباسکنجبین جهت اواخر تبهای بلغمی مجرب وشکوفه
ان لطیف تر ودر افعال ضعیف تر است ومضر کرده بسبب شدت ادرار ومضر محرورین ومصدع ومصلحش
کلاب وصندل وقدر شربتش از نیم مثقال تا یک مثقال وبدلش راسن وقسط وبدل فقاح ان قصب
الذریره است وعرق اذخر بغایت لطیف وبا قوة تریاقیه ودر افعال شبیه بانست وروغن ان که شکوفه
اذخر را در روغن زیتون بقدری که ازا بپوشاند کذاشته باشند ودو ماه تابستان در آفتاب پرورده
وسه چهار مرتبه صاف نموده شکوفه را تازه کرده باشند در سیم کرم وخشک وبا قوة قابضه واشامیدن
ان بجهت تحلیل ورم بارد باطنی وطلای ان جهت دردهای بارد وبرص وروئیدن مو وانواع خارش اعضا
ورفع ماندکی ودلوک ان جهت درد دندان وورم لثه وجوشیدن دهان نافع است اذاذا فیون
باعتقاد جالینوس نوع چهارم زبرالجد است پر سوراخ وبسیار سبک واز فرنک آرند شبیه بزهره اسیوس
ودر افعال از زبرالجد اقوی واز سموم قویه وقدر دو دانک آن کشنده وطلای ان با آب جهت عرق النسا
وورم پستان وجرب وکلف وبثور واکحال ان جهت دفع ناخنه وبیاض قوی چشم دواب بسیار مشهور است

اذریون بفارسی کل افتاب پرست نامند نباتیست مابین شجر وکیاه بقدر زرعی نوکش بی زوایدو
نرم بقدر برك جرجیر وبا اندك زغبیت وکلهای ان بزرك وپهن ومدود ونرهرد درخشنده ودروسط
ان برکهای ریزه سیاه مایل بسرخی وبغایت خوش منظر وهمیشه روبافتاب دارد وبحرکت ان دور میکند
وبری ان قوی تراز بستانیست وتشویش اقوال مولف اختیارات بدیعی برارباب بصر پوشیده نخواهد
بود درد دوم کرم وخشك ومحلل وجالی وبا قوة تریاقیه ومدر حیض وفضلات ومسقط جنین ومهی
ومفتح قوی ومفتت حصاة وجهة جراحات دبیر وتقویة معده وجکر ووجع فواد وبواسیر وکزیدن هوام
وکریزانیدن ان وتنقیه دماغ واحشا ودفع قولنج وتفتیح سده دماغی ونقصان شم واستسقا ویرقان
وام الصبیان وامراض بارده چهار درم از اب برك ان با آب کرم مقیی قوی ویکدرهم ان مقوی دل
بارد المزاج وموث خضب درمحرور المزاج ودو درم ازبرك کوبیده ان جهت اخراج جنین ودفع احتباس
حیض وضماد ان جهة درد مفاصل وعرق النسا وخنازیر وبکر جهة نعوظ وحمول بیخ ان مسقط جنین
ومعین ابستن غیر حامل وآب بیخ ان جهت درد دندان بارد نافع ومضر سپرز ومصلحش قابید وعسل ومضر
محرورین ومصلحش سکنجبین وقدر شربت از آب کل وبرك وبیخ آن تا چهار مثقال واز جرم ان یکمثقال وبدلش
مثل ونصف ان سلیخه وربع ان زعفران است واز خواص آنست که مکس برکل ان نمی نشیند واز دود ان موش
وحلیا سه میکریزد وچون حامل قدری ازان در دست چپ کرفته دست راست را بر روی ان بکذارد
بطفل ضرر عظیم میرسد واکر مدتها بردستور نکاه دارد باعث اسقاط طفل میشود اذان الفار در
کنار جویها وابها ودر بیشه ها وسایه ها روید بستانی نامند برك آن مایل بتدویر وشبیه بکوش
موش وکیاه ان بیساق وبیکل وبر روی زمین پهن میشود وشاخهای ان سه پهلوست وچون بدست
بمالند بوی خیار ازان ظاهر شود واین نوع از اعراج در سیم سرد وتر وبا قوة قابضه واندك قوة محلله و
ضمادش باآرد جو جهت ورم حار چشم وسایر اعضا وحمره وجمره وقطور آب آن جهت درد کوش وورم

حار

جهت نعوظ بکر ضماد نمایند

حاران وسعوط ان جهة صداع حار نافع است ومسکن التهاب وغثیان ومسکن کرم معده است وبری
ان سه قسم است قسمی باشاخهای بسیار باریك ازیك اصل میروید وشاخهای اسفل سرخ ومجوف
وبرکها باریکتر ودرازتر از نوع بستانی ومایل بسیاهی ووسط وپشت برکها محدب واطراف برکها
تند وزوج زوج برشاخهای سته وساق مشتمل برشاخهای ریزه وکلش لاجوردی وبعضی را کلش
زرد وبیخش بقدر انکشتی وپرشعبه وفرق میان این قسم واسقولوقندریون انست که این را برك
نرم ودراز و ... ریزه است واسقولوقندریون بخلاف انست درحرارت وبرودت معتدل
ودر دوم خشك جهة صرع ولقوه واوجاع بارده وصداع نافع ومقوی معده ومحلل ومفتح ومدر
بول وضماد ان جهة کزیدن افعی وسعوط ان جهة لقوه وطلای بیخ ان جهة نواصیر چشم بسیار مفید
وغرغره ان با ماء العسل جهت تنقیه رطوبات دماغ نافع ومضر مثانه ومصلحش مرزنجوش وقدر شربتش
تا دو مثقال است وکویند مصلح ان تخم خرفه است وقسم دیگر را منابت ریك زارهاست وشاخهای
ان بر روی زمین پهن میشود وبرکش مایل بتدویر وبی کل وبسیار شبیه بنوع بستانی وازان ریزه تر
وباحرافة وکویند بی کل نیست بلکه بجهة نهایت ریزکی وچسبیدن ان بشاخها مرئی نمیشود در سیم
کرم وخشك وجهة سموم واورام بارده ودفع اثار وجذب پیکان وخار از بدن نافع وضماد عصاره ان
برکر وقضیب ومراق باعث تحریك باه حتی پیران ومایوسان را بحال می اورد ومطبوخ خشك ازان چون
ضماد کنند دربن اثر ضعیف است وقسم سیم را برك مایل بتدویر وخارناك ومزغب وشاخش شیردار
ومفروش بر روی زمین در اخر سیم کرم وخشك وبا قوة سمیه وزبون ترین اقسام ومقیی قوی ومسهل
وزیادآن کشنده والصاق برك ان بر رخسار باعث سرخی بشره وشیران مفرح جلد ومولف ما لا یسع
کوید که چون سه مثقال ونیم او را جوشانیده اب ان را با نعناع بنوشند واز عقب ان ماهی شور بخورند
جمیع کرم معده را دفع کند ودیکر متکون نشود ومولف تذکره این خاصیت را بجهة نوع بستانی ان ذکر

کرده است و ابن تلمیذ در مغنی میفرماید که اقسام اذان الفار غیر مرزنجوش است و هم چنین از سایر کتب نیز همین معنی ظاهر میشود چه مرزنجوش متصف بصفات دیگر و از جمله ریاحین و با عطریت و برگش شبیه بگوش موش و مایل بسدوی نیست و گل ان سفید مایل بزرخیت و تخمش شبیه بتخم ریحان و شفاف میباشد و تشویش قول صاحب اختیارات نهایت ظهور دارد اذان الارنب بلغت بربری لصیقی است اذان الفئ عصی الراعی است اذان الثور لسان است اذ رباس بلغت عبرانی ثافسیا است اذان العبد بلغت بربری مزمار الراعی است اذان الفیل لوف الکبیر است اذان العبدی نوع بزرگ لسان الحمل است اذان الشاة و اذان الغزال الصیقی است و گویند لسان الحمل است و بلکی را اذان الغزال نامند اذان الدب قلومس است اذان القسیس نوعی از ابرون است اذناب الخیل الحیة التیس است ادمالی و ادمالک بربانی ادمانی نامند دوای خشی است شبیه بجزفر و با عطریت میباشد منابت ان هند و یمن و نبات ان بقدر ذرعی و برگش تیره رنگ و گلش کبود و بی ثمر و مستعمل پوست انست و مایل بزردی می باشد در اخر دوم گرم و خشک و نایب مناب قرنفل و دارچینی است و مقوی دل و احشا و معین هضم و جمیع قوتها و حابس طبع و مانع انتشار زخمها و آکله و مدر فضلات و ضماد ان جهت بثور و اورام و اندمال قروح و منع تعفن اعضا و بوییدن ان جهت تقویت دماغ و مضمضه ان جهت استحکام لثه و امراض دندان و طلای ان جهت اصلاح ناخن و اشامیدن ان جهت قطع بخارات کره هیر و بوی دهان و رفع رمد بارد نافع و مصدع محرور و مصلحش کزبره و قدر شربتش دو مثقال و بدلش سلیخه و در بوی دهان کبابه ارقیطون معرب از ارقیون یونانی و ان نباتیست مزغب ساقش مربع و سست و قریب بر ذرعی و برگش مایل باستداره و گل ان مایل بسرخی و تخمش بقدر زیره و از ان کوچکتر و سیاه تند طعم و بیخش نرم و سفید و شیرین در دوم گرم و خشک و لطیف و جالی و مجفف و در امراض دهان و دندان و درد سینه و نفث دم و تسکین درد مفاصل بعدیل و نیم رطل از طبیخ ان جهت عسر البول

دهن

و عرق النسا و ضماد ان جهت سوختگی اتش و مفاصل و شقاق و قرحه سر انگشتان که از برودت باشد نافع و مضر کلیه و مصلحش روغنها و قدر شربتش تا شش مثقال و بدلش بیخ است و مولف ما لا یسع گوید که صنف دیگر از ان میباشد که برگش شبیه ببرگ کدو و از ان بزرگتر و صلب و مایل بسیاهی و مزغب و بیخش بزرگ و سفید و مجفف و با قبض و محلل و ذرور برگ ان جهت قروح خبیثه نافع و بدستور ضماد تازه ان و طلای مدقوق ان جهت درد مفاصل که با حکه باشد و چون دو درهم بیخ انرا با مثل ان حب صنوبر بنوشند جهت تنقیه چرک شش نافعست ارمنین یونانی اسم نباتیست که بری و بستانی میباشد و بری ان غیر مستعمل و بستانی ان از ابرکش شبیه ببرگ ابهل ساقش مربع و بقدر نصف ذراع و غلاف ثمرش شبیه بغلاف لوبیا و مایل بطرف اسفل و تخمش سیاه و دراز و تخم بری ان بستدیر و اغبر و گویند ارمنین درخت قلفلا نست در سیم گرم و محلل اورام بلغمی و جاذب پیکان و خار از بدن و مخرج جنین و قطور ان با عسل جهت قرحه چشم نافع اردفتانی بلغت یونانی نباتیست شبیه بکبر بسیار تند رایحه و لاذع و در غایت حرارت و اجتناب از ان اولی است مگر در اطلیه که با مصلحات استعمال کنند و مولف اختیارات گوید قثا الحمار است و سند ان ظاهر نیست و صاحب مغنی میگوید که ثمرش از اغلاف میباشد اراک شجر مسواک است شجر ان قریب بدرخت انار و برگش عریض و خزان نمیکند و خاردار و گلش مایل بسرخی و ثمرش بقدر بطم و بعد از رسیدن سیاه میشود و با اندک حلاوت در اول گرم و در اخر ثانی خشک جالی و محلل و مقطع و مفتح سده و جهت دفع رطوبات لزجه و ریاح غلیظه و ضماد مطبوخ ان در روغن زیتون جهت تحلیل ورم رحم و بواسیر و سعفه و طبیخ ان جهت عسر البول و تنقیه مثانه و تخم ان جهت تقویت معده و رفع اسهال بغایت نافع و ضماد برگ ان محلل و مانع نزلات و ماشرا و غلیظ و مسواک کردن بچوب ان جالی دندان و مقوی لثه و اکثار ان مورث جوشش لهاة و سحج و مصلحش کتیرا و قدر شربت از طبیخش تا نصف رطل و از تخمش تا سه درهم و بدلش

صندلست ارتکان بلغت فارسی سنکریزه های سبکست زرد رنك وکوچك ومحرق ان لطیف و
طلای ان باب کشنیز وماندان جهة اورام حاره وبا محللات جهة بردن کوشت زیاده وباقیروطی
جهة رویانیدن کوشت وبامدرات جهة کدرانیدن حصاة نافع است واجتناب ازخوردن ان اولی
است ارز معرب ازاو ویز یونانی وبفارسی برنج نامند دردوم خشك ودرحرارت وبرودت
معتدل وبالخاصیه درمحرور المزاج حرارت ودربارد المزاج برودت احداث میکند وظاهرا
بجهة این تاثیر قدما واکثر متاخرین مرضی رامزوره ازبرنج نفرموده اند ومخصوص اصحا دانسته اند
چون درمرضی احداث کیفیة متضاده ودراصحا کیفیت متوافقه شرطست وحکمای هند منفقند
برانکه ان باعث طول عمر وصحت بدن است ودرحدیث نیز این معنی ورود یافته وبرنج هندی را
ازوجت کنز وانزاچینا نامند وبرنج سرخ فارسی راقبض بیشتر وسفید درتغذیه قوی تر واقسام
ان مسدد وقابض وبرشته ای قلیل الغذا وجهت زحیر واسهال دموی واختناق رحم وامراض
کرده ومثانه مفید وباشیر وشکر کثیر الغذا ومبهی ومسمن بدن ومولد منی وبادوغ تازه وسماق
مسکن حرارت وجهة اسهال صفراوی وتشنکی وغثیان نافع وباشیر جهة زحیر وباسیه کرده برنج
وروغن جهة مغص واکثاران مصلح حال بدن ورنك وزخسار ومواد خلط صالح ومورث دیدن
خوابهای خوب ومولد قولنج وسده واعتقال طبع ومصلحش خیسانیدن ان درآب نخاله وخوردن ان
باشیر بجی وچون درآب قرطم بجوشانند دفع سده ان میکند واشامیدن آب مطبوخ ان مثل ماء الشعیر
مسکن لذع اخلاط مراری معده وامعا باشیر تازه بالمناصفه ده روز خوردن جهت تولید منی مجربست
وحقنه جهة سحج وقرحه وامعا بآب مغسول ان نافع ودرجلا دادن جواهر بیعدیل وآب نخاله ان در
این امر قوی تر وطلای ان بانرمس جهة کلف واثار وضماد ان باپیه جهت کشودن دمل وذرور ش
جهة جراحات تازه واشامیدن ارد برنج که بسیار بجته باشند باپیه کرده بز جهت افراط اسهال

واسهال

واسهال ذوبانی وسحج بغایت مجرب واب مطبوخ شلتوك مسقط جنین وپوست شلتوك که بسیار نرم صلایه
نکرده باشند ازجمله سموم است وکویند یك مثقال ان کشنده است ومولف تذکره منکر این اثر است
ومکرب ومصدع میداند وسعوط کرد برنج که درجین سفید کردن ازان بهم میرسد جهة قطع رعاف
مجرب وبدل برنج ارد جو مغسول است ارز بضم اول وسکون را درخت صنوبر است وبی باد ورفت
رطب ازان حاصل میشود ارسطو شراب غلیظی است که ازخمر وادویه حاره ترتیب دهند قوی تر
ازخمر ومقوی احشای بارده است ارند برند بیخیست شبیه بپیاز شکافته وازسیستان ارند ومولف
تذکره کوید که ان بیخ سوسن سفید است که بفارسی انرا سوسن آزاد نامند وزنبق عبارت ازانست
بغایت کرم وجناب وجالی وطلای ان جهة قلع خون بواسیر مفید واشامیدن ان بغایت مدر
حیض وقدر شربتش تا یکدرهم است ومولف ما لا یسع کوید که ان بیخ سوسن احمر بری است ارجوان
معرب ازارغوان فارسی است کرم مایل باعتدال ومخرج اخلاط لزجه وجهة برودت معده وکلیه وتصفیه
لون وطبیخ ان مقیی ومنقی الات تنفس ومعده وسوخته ان حابس نزف الدم وخضاب نیکوست و
زنان ازان خطاط میسازند وریشه بیخ انرا چون بقدر دو درهم بجوشانند مقیی قویست ومصلحش
برك عناب وعنام وبدلش صندل سرخ ونصف ان کل سرخ ودانه ارغوان درادویه قایم مقام تثمیز حاست
اراقو بیونانی تخمیست سیاه ومدور وتلخ ودرمیان کندم وعدس میباشد وبفارسی سهیلن نامند
ملین ومحلل وضماد ان باسرکه جهة اورام صلبه حاره وتسکین درد ان نافع ورودی الغذا ونفاخ ومورث
قولنج ریحی ومصلحش سرکه ممزوج بشیرینی است ارنب بری بفارسی خرکوش نامند وبعربی نمور وارنب
ازاد بناسر یا بیست وان حیوانیست معروف وکویند مثل زنان حایض میشود ومنقلب میکردد نر آن
بماده کی وبالعکس و[illegible] سفید است دراول سیم کرم ودردوم رطب وکویند خشك است پوشیدن
پوست ان مسخن بدن ومعدل خلط وقاطع بواسیر ومانع تاثیر برودت در بدن وموی محرق وغیر محرق

جهت قطع رعاف مجربست ٦
سعوط برنج که درجین سفید کردن ازان بهم میرسد

ان حابس خون همه اعضا وخون برشته ان جهة اسهال وقرحه امعا و دفع سموم وطلای خون کرم تازه
ان جهة کلف وبهق وبثوری کهٔ آب سفید ازان ترشح کند وجوشش خشکی که در سر هم رسد ومسکن
دردهای کهنه ومغز سران که مشوی باشد جهة رعشه مرضی و دلوك ان جهة اصلاح امراض لثه
وان واعانت بر رویانیدن دندان اطفال وخاکستر دماغ ان با پیه خروس وماء العسل وآب پیاز عنصل دردم
جهة دفع داء الثعلب وپنیر مایهٔ ان چون قیراطی با سرکه بنوشند جهة صرع وتحلیل شیر منجمد در معده
وکزیدن افعی وادویه قتاله وسه قیراط آنرا با شراب جهة تب ربع مجرب دانسته اند وطلای ان جهة
سرطان عجیب الفعل است ودو مثقال انرا چون بنوشند جهة دفع سیلان وطوبات رحم وشکم و اشامیدن
وحمول ان بعد از طهر سه روز هر روز نیم مثقال مانع حمل زنان و زهرهٔ آنرا تاثیر بعکس پنیر مایه است
وجلوس در طبیخ ان جهة نقرس ومفاصل وخوردن کوشت ان مولد خون غلیظ وبهتر از خونی که
از کوشت کاو وبز ومیش بهم رسد وجهة بول در فراش وسلس البول ورعشه وفالج وامراض بارده
نافع واصلاح آن پختن انست بر بخار آب وبا روغن وشبث ومضر محرور المزاج ومصلحش کاسنی وسرکه
وانار میخوش وچون مجموع انرا بخته تناول نمایند جهة خزن نافع وهرکاه مجموع انرا بسوزانند وسه
مثقال انرا بنوشند جهة سنك کرده مفید وچون جوف انرا پاك نکرده در ظرفی بسوزانند وبا روغن
کل طلا کنند جهة رویانیدن موی سر بسیار موثر وضماد خاکستر استخوان ان محلل خنازیر وپیه آن
جهة شقاق ومنع ریختن مو وبول ان جهة حدت باصره وسرکین ان بقدر نیم درم تا یکدرم شربا جهة
سلس البول وبول در فراش نافع وتعلیق هر دو چشم ان مورث هیبت در نظرها ومولف تذکره کوید
که چون هفت روز هر روز دو جه از مغز سر آن با دو اوقیه شیر تازه بنوشند منع سفیدی
مو میکند ومجربست ومولف جامع الادویه کوید که چون خصیه انرا بنمك تلخ دو درس نمکسود کنند و دو
دانك انرا سعوط نمایند جهة لقوه مجربست وخوردن ان با روغن سداب جهة اخراج مشیمه از موثرات است
وبلیاس

وبلیاس کوید که چون زهره انرا بنوشند خواب بمرتبه غلبه کند که تا سرکه با وند هند واستنشاق نفرمایند
بهوش نیاید ومایهٔ انرا با سرکه پادزهر جمیع سموم میدانند وکویند چون زن فرج انرا پخته تناول نماید در حال
آبستن کردد وهمچنین حمول سرکین انرا درین باب بسیار موثر دانسته اند ونکاه داشتن کعب انرا جهة
دفع چشم بد کویند مجربست ارنب بحری حیوانیست صدفی شکل مایل بسرخی ومابین اجزای ان چیزی سخت
مانند برك اشنان وسر آن در صلابه مثل سنك وان سم قتال ودر نهایت حرارت واحراق وضماد کوبیده
آن بر تنهایی وبا تخم انجره سترندهٔ مو وهمچنین طلای دوغن طبیخ ان وسوختن ان جالی باصره ودندان و طلای
خون ان جهة کلف وبهق نافع وخاکستر سران با پیه خروس بتنهایی جهة داء الثعلب بغایت مفید است
وابن تلمیذ طلای انرا جهة کزیدن زنبور فادزهر سریع الاثر میداند ارجیقن معرب ارارجقید یونانی
وان زریراست ارجیقن یونانی قسمی از مامیثا ست ارغامونی بعبرانی عنکبوتست اراة مصطکی
است ارطاباسیا یونانی برنجاسف است ارسطولوحیا یونانی زراوند طویل است ارمانیا یونانی
لاجورد است ارسطا یونانی نبات بزر البنج است ارماط درخت کادی است اریصارن یونانی دوم
است اریان بلغت شام بهار است وان غیر روبیا نست که ماهی روبیان کویند اربیقس یونانی فلفل
است ارمنیا یونانی نوشادر است ارفون حنا ست ارمایبون یونانی بزر البنج است ارسانیقی وارسا بیقون
یونانی زرنیخ زرد است اروسم وارومین یونانی تودریست ارکض یونانی دارابلیس بعبرانی حمص سبت
ارطانوس یونانی طین قیمولیا ست ارقب بعربی تین جبلی است اریدا یونانی بیخ بناتست اریطس
یونانی نوره است ارونیس یونانی نوعی از سرو است ارقلس یونانی نمام است اربعر واربعین سقولوقندریون
است ارزیز بفارسی رصاص ابیض است ارقان اسم حنا ست و روغن جلوز را نیز نامند ارجان اسم نود
البربر وروغن انست ارالطی یونانی درخت غرب است ارمان وارشیرا وارد شیر دارو مرماهوس است
ارطبسا یونانی عنقود است ارمنیا غر یونانی مشمش است اربین یونانی علیق است اروس یونانی کرسنه

است ارقلیا بیونانی خشخاش زبدی است ارامونی بیونانی شقایق النعمان است ارشد مرقشیشا است
اردم اذریون است ارفوبن بیونانی ابهل است ارمونیا بیونانی اقاقیا است ارهایر نبربانی املج است
اروزوا ببربانی آذر است ارحس بیونانی خصی الکلب است اروینا بیونانی زعرور است ارند اثلو است
اروسا بوخلسا است ارجالون فاشرا است ارتقی بیونانی خلیج است ارزه بفارسی زفند رومی است
اروانه بفارسی خیری صحرایی است ارنری هندی خروع است ارزن بفارسی دخن است ارده بفارسی
رهشی است اردک بفارسی بط است اروجک بترکی عنکبوت است اروک بترکی مشمش است اریا بترکی
شعیر است ازاددرخت بفارسی درختیست عظیم ثمرش شبیه بزعرور و باخوشه و تخمش مثل تخم زعرور
و در اخر بهار میرسد و مدتها در درخت میماند و برکش سبز املس مایل بسیاهی و شبیه برک ترنج
و خزان نمیکند و در تنکابن جلی دار نامند و در طبرستان طاخک کویند و نوعی از ثمر شبیه بفندق
و این نوع از سموم است و بعربی ببسبان و هندی بکاین نامند و کلش شبیه بخیری و در غایت
خوشبویی کلش در سیم کرم و در اخر اول خشک و مفتح سده دماغ و برکش کشنده قمل و جهة
دراز کردن موموش و غرش از سموم و عصاره برک ان با عسل جهة قولنج نافع و مفتح و مدر و جهة سموم
بارده و عرق النسا و احتباس بول و حیض و تحلیل خون منجمد در مثانه مفید و قدر شربتش تا سه درم
و عصاره شاخهای ان با عسل یا میفختج مقاوم جمیع سموم و برکش سم حیوانات و بدلش در دراز کردن
موشهدانج است و چون پوست انرا با شاهتره هلیله سیاه بجوشانند و طبیخ انرا بنوشند جهة
تبهای بلغمی ازموده و یکدرهم از تخم او کشنده و مولف تذکره کوید که عصاره ان مفتت حصاة و مانع
غثیان و ضماد برک و شاخ ان محلل خنازیر و نطول ان مسکن صداع بارد و مولف جامع بغدادی
کوید که وقت شرب عصاره ان بهار و پاییز است و در دو فصل دیکر ممنوع و ثمر و روغن ان منقی قروح متعفنه
و چون عصاره برک و ثمر انرا با قدری مرداسنک سایید با روغن کل سرخ چند روز از پی یکدیکر بر سر

بمالند

بمالند و هر روز یکبار تجدید کنند و بهر سه روز یکروز بحمام روند و بعد از حمام بدستور بمالند و
سر را بلباسی خفیف بپوشند موی را برویاند و قروح انرا زایل کند ازوردا ازراد کافورمونی است
بلغت بربری جندقوقا است ازدری دار شیشعان است ازوای بترکی صبر است اسروع کرمیست که در سبزه
زار و ریکزار میباشد ضماد ان عصب مقطوع را در ساعت التیام دهد اسفیداج بفارسی سفیداب نامند
انچه از قلعی ترتیب دهند اسفیداج رومی کویند و بهترین اقسام است چون قلعی را صفایح کرده با
انکور کوبیده با تخم ان اغشته بر روی یکدیکر کذاشته در خم سرکه یا در ظرفی که سرکه داشته باشد کذاشته
سر ظرف را محکم نمایند که بخار سرکه قلعی برود از هم بریزد پس از سرکه بیرون آورده خشک کنند پس تا بیله
بر بیزند و همین عمل مکرر کنند تا همه قلعی حل شود و غسل اسفیداج را علت یکی زایل شدن ترشی سرکه است
و انچه از سرب ترتیب دهند یکی بهمین دستور است و یکی از احراق انست و آن ابار است و در احراق
ان اکر مبالغه شود برنج حاصل میشود در دوم سرد و در سیم خشک و غسل ان شرط است تا لطیف و
مجفف و بی لذع شود مبرد و مسدد و مغری و قالع کوشت زاید و مدمل قروح و جهة سوختکی آتش
و با سرکه در روغن کل سرخ جهة درد سر و با شیر جهة ورمهای حار و مفاصل حار مجرب و جهة زخمها
و شقاق و درد چشم و بثوران و بیاض رقیق چشم حیوانات و با شیر دختران و سفیدی تخم جهة رمد
حار و با بعنب الثعلب و رادخات جهة بادسرخ و بثور و نزف الدم و حکه و در مراهم با اقلیمیا و آب
بنج جهة منع رویدن مو مجرب دانسته اند و جهة دفع بدبویی زیر بغل و کنج ران و حمول آن جهة منع
حمل و قطع سیلان حیض نافع و اشامیدن ان مورث خناق و زیاده از یکدرهم ان کشنده است و
بدلش آبار و سرنج است اسفیداج الجصاصین بفارسی سفیداب یزدی و انرا از سنک براق صفایح که و
امثال ان در یزد و نواحی اصفهان بعمل می اورند جالی و مغری و دافع اثار جرب و صاف کننده بشره
و قاطع نزف الدم و جراحات تازه و رعاف و طلای ان با آب جهة باد سرخ و اورام حاره مجرب است و

وخوردن ان کشنده اسل بفتح الاول والثانی بلغت عربی اسم نباتیست که از ان حصیر میبافند در کنار
ابها و زمین انهار میروید و نر و ماده میباشد نر را کولان نامند دانه ان سیاه مایل با ستدارد و
بزرکتر از تخم ماده و کیاه ان خشن و سطبرتر از ماده و هر دو را مزاج مرکب از برودت غالب و حرارت
قلیل و محلل دردها و ضماد ان جهة استسقا و سهر و مالیخولیا و خاکستر بیخ ان قاطع نزف الدم جمیع
اعضا و محلل خنازیر و جهة حکه نافع و ثمر دیرینه ان بقدر سه درهم با شراب جهة اسهال و نزف الدم
و با قوة مدره و ضماد برکهای متصل به بیخ ان جهة کزیدن هوام و رتیلا نافع و ثمر نوع غلیظ ان بغایت
منوم و تا پنج درم ان مورث سبات و مصلحش کل انکبین و عسل و فلافلی و قرص دقیق ان که ماده
است جهة ابدان قویه و مستسقی و غلیظ ان جهة ابدان یابسه مفید است اسلیخ کیاهی است
منبت ان ریکزارها و شاخش دراز و زرد رنک و برکش شبیه به برک تره تیزک و مستعمل صباغان
مغرب و شاخش شبیه به رنی و با تجویف و برکش باریک و اغبر در سیم کرم و در دوم خشک و محلل
و منضج اخلاط غلیظه و در دفع سموم و مغص و ریاح بیعدیل و ضماد مطبوخ و دردهان در دفع اورام
بلغمی مجرب دانسته اند و طلای مطبوخ ان با ارد جو جهة حمرة نافع و قسمی از ان از برک دیرینه تر و ساقش
پر شعبه و بر روی زمین پهن میشود و در اطراف شاخهای ان غلافهای بسیار مثل کرمانند غلافهای
بیخ و از ان کوتاه تر و نرم تر و تخمهای ان بسیار ریزه و سیاه و ریشه ان بسطبری انکشت و رنکش ما
بین سرخی و زردی و بسیار تند طعم و از قسم اول کرم تر و تند تر و در ریک زارها و کوهها میروید
نیم درم از بیخ و تخمش جهة درد احشا و ریاح غلیظه و کرم معده و قولنج ریحی و یکدرهم از ان جهة کزیدن
عقرب و سموم قتاله مجرب دانسته اند و کویند ضماد و اکل ان انثیان را کوچک میکند و جهة مفاصل
مفید و چون ان را با شیح بالسویه و چند و کندش از هر یک مثل نصف ان حب سازند و هر روز
دو درهم بنوشند ریاح انثیین را زایل کند و هرکاه مداومت نماید بیضتین را بالکلیه رفع نماید

ومضر

ومضر بریه و مصلحش صمغ و قدر شربتش از نیم مثقال تا دو درهم و بدلش مثل ان خولنجان و نصف ان
اسارون و سدس ان قردمانا و در صباغی بدلش عصفر است و مستعمل بیخ و تخم انست اسفنج بفارسی
ابر مرده کویند و ان چیزیست که بر روی سنکهای کنار دریا متکون میشود و قسمی که از ان متخلخل و
وسیع الثقب و نرم و شبیه به پشم و پر سوراخ است ماده کویند و قسمی که با صلابت و با ثقبهای
صغیر است نر نامند در اول کرم و در دوم خشک و مجفف و محلل و با قوة جاذبه و چون تازه ان با
سرکه یا شراب تر کرده بر جراحات تازه بکذارند التیام دهد و بالخاصیه قطع نزف الدم و با عسل مطبوخ
با آب جهة التحام زخمهای کهنه و خشک ان مجفف قروح عمیقه و سوخته ان جهة منع نزف الدم قویتر
و جهة رمد یابس و جلای باصره و فتیله تازه ان برشتهایی و با پنبه و کتان مفتح افواه عروق مضموم
و جراحات جاسیه و محرق مقتول ان در اد ویه عین نافع تر و چون قطعه آن را بقدری که توان فرو برد
بخیاطی بسته بلع نماید و یک سر خیاط را بدست نکاه دارد و لحظه صبر کند که جذب رطوبات کرده
بالیده کردد بعد از ان خیاط را بکشند تا از کلو آن را بیرون اورد و در اخراج زلو و خار که در کلو مانده
باشد بیعدیل است و سنکهایی که در جوف ان بهم میرسد در تفتیت حصاة مجرب و چون خواهند
که جهة زینت اسفنج سفید کنند باید که قسم ماده ان را در آب تر کرده و مکرر در افتاب تند یا مهتاب
کذارند اسراربکر اول بلغت مغربی نبات شجری است منبت ان در آبهای ایستاده و سواحل دریا
خصوصا دریای قلزم و ساحل جده است و در ابتدای روییدن بقدر یک اوق دزعی و شبیه بحی العالم
و چون محاذی روی اب شود برک و شکوفه از ان مثل مورد ظاهر میشود و ثمرش بقدر فندقی و مستطیل
و مزغب و با اندک بشاعت و چون بخور نهد از قلیل ان سدر و از کثیر ان سبات عارض میکردد و ان
ثمر مرکب القوی و مسخن و دلوک و بخور ان جهة درد دندان و اشامیدن ان با شیر تازه در محرور و با شراب
در مبرود بغایت محرک باه و محلل صلابات و مفتح سدد و منعش حرارت غریزیه و جاذب بخارات و قدر

[illegible]

شربتش از نیم مثقال تا یکدرهم است وصمغ ان لزج وبعد از خشکی شبیه بکندر در قوة باه و باد طونه
فضلی وجهة امراض بارده ودفع رطوبات از مفاصل بسیار مفید است اسد بفارسی شیر نامند
کوشت ان دیر هضم ومورث شجاعت وضماد پیه ان بر کر وکنج ران وانثیین وقضیب و مقعد
مقوی جماع وقطوران با روغن تخم انجره در احلیل جهة نعوظ بیعدیل وطلای ان جهة کلف
وزهره ان مقوی باصره واشامیدن یکدانک ان کر از نر باشد با زرده تخم مرغ نیمبرشت جهت
کنی کر از زنان بسته باشند کویند مجربست ووقت استعمال انرا در حین هلال ماه شرط دانسته اند
وکویند جلوس بر جلد ان جهة دفع نقرس وبواسیر مجربست وبستن پوست آن با مو بر کردن اطفال
پیش از بلوغ جهة ازالهٔ الصرع وبخور موی ان جهة کریزانیدن سباع ودفع تب یومی نافع وطلای
پیه وزهره ان بر بدن باعث کریختن سباع از ان شخص وضماد پیه ما بین دو چشم ان بر روی مورث
مهابت در نظرها وقضای حاجات وکذاشتن قطعه از جلد ان در میان جامه ها مانع کرم زدن
واکر کرم در جامه ها موجود باشد باعث قتل آن وچون یکدرهم سرکین انرا در شراب حل نموده بمعتادین
شراب دهند سبب رفع خواهش ایشان میشود وکویند شیر از آواز خروس سفید تا جا دارد میکریزد
ومولف جامع الادویه از ارسطو نقل میکند که کباب خصیهٔ شیر بغایت مقوی دل وباه است و
چون بشکافند وبا بوره سرخ ومصطکی طبخ نموده خشک کنند وبروغن زنبق چرب نموده باآب
کرم ناشتا بنوشند جهة جمیع دردهای درونی مثل قولنج ومغص وبواسیر وزحیر ودرد چشم و
درد جکر بغایت مفید است اسطوخودوس یونانی حافظ الارواح است وان کیاهی است برکش
شبیه ببرک صعتر واز ان درازتر وباریکتر وکلش مایل بسفیدی وساقش واحد وباریک وشاخ
در قد کمتر از شبری وفقرا ان مثل اکر از اجزای شبیه بجو ولجی تخم ومایل بسرخی وتند طعم وبا اندک
تلخی در اول دوم کرم وخشک کویند مرکب القوی است واجزای بارده ان اکثر واین قول اقرب

محلل

محلل وملطف ومفتح سدد وجالی وبا قوة قابضه ومقوی بدن ودل واحشا ودر تقویت ارواح دماغی
بیعدیل ومانع عفونت اخلاط ومنضج ومقوی مره سوداوی دماغی وطبیخ ان در امراض سینه وسعال
ونزله قوی تر از زوفا ومفرح ومسهل بلغم وسودا ومقوی الات بول وبا قوة تریاقیه وسعوط یکدرهم
ان با عسل منقی قوای دماغ واشامیدن یکدرهم ان با ماء العسل جهة جنبیدن مغز سر که از ضربه وسقطه
حادث شده باشد وبتنهائی جهة رعشه دماغی ودو جزو ان با یک جزو بیخ کبر که با عسل سرشته باشند
جهة برودت معده وبواسیر بغایت مفید وضماد ان بجهة درد مفاصل ونقرس ونفوع ومطبوخ ان
جهة استسقا وورم بارد جکر وتنقیه کرده وطحال وامراض مقعد نافع وبا سکنجبین ونمک هندی مسهل
قوی وجهة صداع مفید وبا جافرقرحا وسکبینج جهة صرع وبا شراب جهة نفخ ودرد اعصاب واضلاع
وسموم مشروب نافع ومضر صفراوی مزاج ومعطش ومغثی محرورین ومصلحش سکنجبین وکویند مضر شش است
ومصلحش کثیرا وصمغ عربی وقدر شربتش از دو درهم تا پنج درهم وبدلش در الات تنفس فراسیون و
در تنقیه سودا افتیمون ومداومت مربای کل او با شکر وعسل که هر روز یک مثقال از کل آن خورده شود
جهت دفع سودا وتفریح مجرب دانسته اند ومولف تذکره کویند که چون انرا با ثلثان کشنیز خشک
وربع ان مرزنجوش وتسع ان هر یک از مصطکی وهلیله کابلی وکندر معجون کنند یا بجوشانند وهر
شب در وقت خواب مداومت نماید جهة دفع نزلات ورمد وتر هل ودبو وکرانی سامعه وضعف
باه مجرب است اسیوس بالف ممدوده بلغت یونانی اسم نمک چینی است وآن نمکیست که بر روی سنکی
سفید سبک ونوعی بر روی سنک مایل بزردی از نم دریا بهم میرسد وانرا اسیوس ونمک راز هره
اسیوس نامند وشبیه است بنوشادر وقویتر از سنک اوست وبهترین سنک سریع التفتت که در کهای
زرد قلیل غبار داشته باشد در سیم کرم وخشک وبالذع ومعفن وجهة قروح یابسه کهنه عسر الاندمال
وبدون کوشت زاید وبا عسل منقی زخمها وبا موم روغن مانع انتشار قروح خبیثه وبا آرد باقلا

جهة نقرس وطلای ان با سرکه جهة سپرز و کرده و با صمغ البطم و زفت جهة تحلیل خنازیر و مغسول
هر دو بدستور تغسیل اقلیمیا ملطف و جالی بصر و جهة بردن بیاض و دفع اثار نافع و بالخاصیه زهره
اسیوس قاطع خون لهاة است و خوردن ان با عسل جهة قرحه شش نافع و مورث سحج و مصلحش صمغ و قدر
شربتش از یکدانگ تا نیم درهم است اسفیدباج بفارسی شوربا نامند از جمله اغذیه و ان مرقی است
که از ادویه حاره و گوشت مرغ و غیران و بقول و امثال ان که طعمی غالب نداشته باشد ترتیب دهند
لطیف و مرطب و صالح الکیموس و موافق امزجه سوداوی و صاحب سعال و قرحه ریه و امثال انست
اسقیل لغت یونانی است و پیاز عنصل و پیاز دشتی و پیاز موش نامند برگش شبیه ببرگ نرگس و ساقش
بی تجویف و سبز مایل بزردی و بیخش مثل پیاز و بزرگ و بهوای سرد سبز میماند و محتاج بغرس نیست
و هرچه در زمین تنها روید سم قتال است در اخر سیم گرم و خشک و با رطوبة فضلیه و مدر بول و
حیض و مقوی معده و منقی اعضا و جالی و جاذب خون بظاهر جلد و محرق و مفتح و ملطف اعضا و
اخلاط غلیظه و تریاق زهر هوام و جهة ضیق نفس و سرفه کهنه و ربو و استسقا و سپرز و عرق النسا
و مفاصل و نقرس و درد گوش و شقیقه و درد سر بارد و نسیان و نفث الدم و سنگ مثانه و عسر البول
و جمیع امراض سوای قروح باطنی و محرور المزاج و اسهال دموی نافع و مشوی ان که بخمیر گرفته باشند
و در اتش پخته باشند بحدی که خمیر منتفخ گردد در مشروبات مستعمل است و مسهل اخلاط غلیظه
و بالخاصیه مقوی معده و چون تخم مرغ را در جوف ان گذاشته باشند بپزند و تخم انرا بنوشند مسهل
اخلاط غلیظه و معتدل آن و چون کوبیده انرا با نطرون بقدر ربع ان در پارچه بسته موضع داء
الثعلب را بان چندان بمالند که بخون آورد موی بر وید و اگر محتاج بتکرار باشد بعد از دفع جراحت
تکرار عمل نمایند و هرگاه نصف اوقیه انرا در دو اوقیه روغن زیتون بجوشانند تا پخته شود و ان روغن را
صاف نموده بر کف پاها بمالند و کف پا را تا صباح بر زمین نگذارند و یکهفته همین عمل نمایند اعاده

اسقیل بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی و لام [illegible] بعربی بصل الفار خوانند و بصل العنصل [illegible] پیاز دشتی و آن را [illegible] گویند [illegible] برهان قاطع

تمهوت

تمهوت مایوسین کند مجرب بمجرب دانسته اند و اشامیدن نه قیراط آن که در عسل پخته باشند
جهة احتباس بول و درد معده و سوء هضم و تقویة معده و یرقان و سرفه کهنه و ربو و نفث مده ریه
و مغص نافع و آب برگ انرا که با دو چندان عسل بقوام آورده باشند جهة ربو و ضیق النفس و پاشیدن
اب طبیخ ان در خانه و بدستور تعلیق ان جهة طرد حشرات و هوام موثر و چون برین کرده در روغن
زیتون بجوشانند تا پیاز خشک شود طلای روغن مزبور جهة اطراف و سرمازدگی و درد مفاصل
و نقرس و درد گوش و سده ان و با موم و قیلی کو که جهة قروح شهدیه و جرب متقرح یابس و حکه
و خراز و با زفت و حنا جهة بثور یابسه سر اطفال مفید و قیراطی از عنصل و ریشه های ان که با هم
کوبیده باشند مقیی قوی و ضماد پخته ان جهة ثالیل و شقاق که از سرما عارض شده باشد مجرب
و ضماد مطبوخ ان در سرکه جهة گزیدن افعی و بوی آن کشنده مگسهای گزنده و بالخاصیه قاتل
موش در ساعت و داشتن ان با خود موجب هرب سباع و هوام و مار و نحل و مورچه و مگس و چون
انرا کوبیده با آب آن آرد گرسنه را خمیر نموده باشند بنوشند جهة استسقا مفید و چون جوف عنصل
را با سرکه کوبیده و در حمام بر بهق مالند بهق را که هیچ دوا بر طرف نکند زایل سازد و مجرب است و چون
بنزدیک تاک انگور غرس نمایند انگور را با صلاح اورد و غرس آن در پای درخت انار و به مانع ریختن
شکوفه ان و تخم ان ملین طبع و جهة مغص و درد مقعد و رحم نافع و چون کوبیده با سرکه حبها
بسازند و یکعدد انرا در میان انجیر گذاشته یکروز در عسل رقیق بخیسانند و بعد از ان بیرون اورده
انجیر را بمکند و بر اثر آن آب گرم بنوشند و یا آبی که در ان جوشانیده باشند بیاشامند رفع قولنج
صعب نماید مجربست و عنصل مضر محرورین و مکرب و مضر قضیب صحیح و مصدع و مورث غثیان و
مفتح و مقطع و مصلحش شیری که بسنگ تفته داغ کرده باشند و ربوب فواکه و قدر شربتش تا دو
درهم و بدلش بلبوس و گویند سیر و گویند اسقولوفندریون که سیر صحرایی است و قدما و وج و مولف

قابل بدل آن نیست و گویند خاکستر آن با روغن گل جهت شقاق و حکه و اسقاط دانه بواسیر نافع است
و سرکه عنصل که آنرا با چوبی مثل کارد ریزه کرده بر ریسمانی کشیده چهل روز در سایه خشک کرده باشند
یک رطل آنرا در هفت رطل و نیم سرکه کهنه انداخته سر ظرف را بسیار محکم نموده دو ماه در آفتاب گذاشته
بعد از آن افشرده بیرون آورند و یا عنصل تازه را شش ماه در سرکه بیندازند در نهایت تقطیع اخلاط
غلیظه و مقوی معده و حلق و قوه هاضمه و جهت صاف کردن آواز و بدبوی دهان و مواد سوداوی و مالیخولیا
و جنون و صرع و تفتیت سنگ مثانه و عرق النسا و تقویت اعضای ضعیفه و اعاده صحت بدن و
رنگ و رخسار و حدت بصر و مضمضه آن جهت سستی گوشت بن دندان و استحکام دندان متحرک
و قطور آن جهت گرانی سامعه و اشامیدن آن جهت تنقیه سینه و ربو و یرقان و دفع سموم نافع و قدر
شربتش از مقدار قلیل تا دو اوقیه و نیم است و بتدریج اضافه شود و ناشتا باید استعمال نمود و
شراب عنصل در جمیع مذکورات انفع از سرکه آن و مضر اعصاب هم نیست بخلاف سرکه و جهت تب ربع
و فالج و استسقا و درد سپرز و عرق النسا و قشعریره نافع و مضر محمومین و صاحبان قرحه است
و دستور ساختن شراب آن مثل عمل سرکه است که بجای سرکه آب انگور باشد و سه ماه در آفتاب بگذارند
آس معرب از اسماء سریانی و بفارسی مورد نامند درخت بستانی آن بلندتر از درخت انار و برگش
ریزه‌تر و سبزتر از برگ انار و مایل باستداره و تخمش سیاه و خزان نمیکند و با عطریه است در اول
سرد و در دوم خشک و قابض و با اندک حرارت و مجفف قوی و تخمش با قوه تریاقیه اگر چه برگ و
بیخ و تخم و گل و جرمش نسبت بیکدیگر در مراتب برودت و یبوست تفاوتی هست و مجموع آن قاطع
خون و عرق و نفث الدم و مقوی دل و معده و احشا و باصره و مدر بول و قابض و محلل و مفرح
و حابس اسهال و جهت نزلات و تفتیت حصاة و قطع حیض و ضعیف کردن بواسیر و دفع جمیع سموم
خصوصا جهت رتیلا و عقرب که با شراب بنوشند و طلای آن جهت ورم حار و قروح نافع و رب

آن

آن که تخم آنرا بجوشانند تا غلیظ شود جهت تسکین قی و دفع خمار و منع صعود بخارات و سرفه و خفقان و
اسهال و اشامیدن تخم و عصاره آن جهت نفث الدم و قرحه مثانه و حرقة البول و اسهال مزمن و صعود
بخارات و سرفه رطوبی و قی و تشنگی و سرفه حار و ذرب سفید و ضماد پخته آن جهت سیاه کردن موی و با
شراب جهت قروح پا و کعب و با آرد جو جهت ورم حار چشم و ضماد برگش جهت نمله و حمره و شری و ورم خصیه
و ضربه و سقطه و داحس و با روغن زیتون جهت سوختگی آتش و با گل ارمنی و سرکه جهت حکه و جلای ناخن
و آثار و رعاف و درد سر و با عفص و عدس و گل سرخ و اقاقیا جهت تقویت اعضای [illegible] و بخور
آن جهت دفع وبا و دفع هوام و سقوط دانه آن جهت قروح مقعد و درد رحم و سیلان رحم و سستی اعضا
و شستن موی با آب آن جهت منع ریختن مو بسیار موثر و چون با املج یکهفته خیسانیده در روغن کنجد
بالسویه بجوشانند تا روغن بماند جهت رویانیدن مو مجرب و قطور آب آن جهت چرک گوش و خاکستر
آن در دفع [illegible] ناخنه و سلاق و دمعه قوی‌تر از توتیا و جهت کلف نافع است و ذرور برگ آن
جهت دفع جراحات و سحج جلد و بدبوی زیر بغل و داخس مفید و در ساق درخت مورد که هیچ هم
میرسد شبیه بکف دست آنرا بنک آس نامند مولف اختیارات آنرا حمل بر صفت آس نموده و آس بنکه
نامیده و این دلیل غایت جهل او میتواند بود و بنک آس در جمیع افعال قوی‌تر از برگ و ثمر است
بعد از آنکه آنرا کوبیده و سوزانیده با شراب نارس زمخت قرصها ساخته در سایه خشک کرده باشند
و بوییدن مورد مانع صعود بخارات بدماغ و مولف تذکره گوید که مسواک کردن بچوب آن مهیج جذام است
قدر شربتش تا سه درهم و از عصاره آن تا سه اوقیه و بدلش در احتباس اقاقیا و در اورام حضض و
گویند بدلش مطلقا برگ توت است و مضر صاحب زکام و مصدع محرورین و مورث بیخوابی و مصلحش بنفشه
و روغن مورد که با آب برگ تازه یا مطبوخ آنرا با مثل آن روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماند سرد و
خشک و قابض و مقوی اعضا و مانع قبول مواد و جهت التحام زخمها و قروح سر و بثور و شقاق و سحج

واسترخا ومفاصل وسوختکی اتش وتقویت مو وسیاه کردن ان ومنع عرق وبخار وورم بواسیری نافع است
وکویند چون از چوب تازهٔ ان انکشتری ساخته صاحب درد کنج ران در خنصر موافق کند بالخاصیه تسکین یابد
اس بری مورد بری است برک زردتر وعریض تر از بستانی وطرف ان تند وشبیه بستانی وچوب ان صلب تر
ودر قد کمتر از زرعی وثمرش مستدیر ومابین برک وشاخ میروید وشاخهای بسیار از یک اصل بر می اید
ومر واسعزم نامند بسیار قابض اشامیدن برک وثمر ان با شراب جهت حصاة مثانه وجهت یرقان و
تقطیر بول رطوبی واسهال ودفع اوراوشیر وتقویت معده وجکر ودماغ سرد با وجهت اخراج کرم مقعد
حمولا وجهت صرع ودفع رطوبات دماغ وصداع بلغمی نافع وابن ماسرجویه قوة انرا مثل باداورد میداند و
بعضی بقوة افسنتین میدانند وابن تلمیذ جهت ضربه وسقطه که براحشا واقع میشود بالخاصیه مفید دانسته
است اسقولوقندریون یونانی وبمعنی مزیل الصفار است وان نباتیست بیساق وبی شکوفه وبی ثمر
ومنبت ان سنک لاخهاکه سایه باشد وبرکش شبیه ببرک بسفایج وطرف اسفل برک مایل
بسرخی وطرف اعلی سبز ومشرف ومزغب در دوم کرم ودر سیم خشک لطیف ومحلل ومفتح ومدر و
جهت تفتیت سنک مثانه وکرده ویرقان وفواق وصرع وامراض سوداوی نافع وجهت سپرز شربا و
ضمادا بعدیل وچون چهل روز با سکنجبین تناول نمایند در دفع ورم سپرز کویند مجربست وتعلیق
ان مانع حمل وقدر شربتش تا سه درهم ومضر دل ودیه ومصلحش صمغ عربی ومضر مثانه ومصلحش عسل وبدلش
پوست بیخ کبر وکویند دو وزن ان کاذریوست وکویند مرجان سوخته بدل انست وجهار بخت را
اعتقاد انست که اسقولوقندریون بیخ کبر است وشیخ رئیس باین معنی اشاره نموده اند اسقوردیون
سیر صحرائیست هرچه را بوی تیز بی دندانه باشد بزرک باشد شامی نامند وهرچه بید ندانه وبسیار کوچک
وپوست ازان جدا نشود مصری نامند وسقوردیون یونانی عبارت ازانست تلخ وقابض ولذاع و
برکش ریزه واغبر وکم عرض تر از سیر بستانی وکلش مایل بسرخی وساقش دراز وقسمی را کلش وساقش

سفید

سفید در اخر سیم کرم وخشک وتریاق زهرها ومدر بول وحیض ومحلل وجالی ودر جمیع افعال قوی تر
از سیر بستانی است ودر ثوم چون خواص ان مشروحست تکرار باعث تطویل میکردد اسارون بلغت
یونانی بیخ کیاهیست پرکره دراز وباریک وبیخ از زردچوبه باریکتر وبا اندک عطریت وتندی وسفید مایل
بزردی وبعضی اغبر مایل بزردی ومنبت ان جنکلها وکیاه ان منبسط بر روی زمین وبرکش شبیه به
برک نیل ولبلاب وازان کوچکتر ومایل باستداره وکلش بنفش ودر زیر برک شبیه کل وتخمش مثل تخم کاجیره
کرفوطم عبارت ازانست وقسمی را ازان ساق بقدر زرعی ومدور وبرکش مثل برک قنطوریون دقیق
واعلای ساق پرشعبه بعضی بربالای بعضی ودر اطراف شعبه ها مثل دانه کندم ودر جوف ان چیزی زغبی
وبیخش بسطبری خنصر وکم کره وخوشبوی وخوش طعم وقسمی را برک مثل قسم اول واغبر وصلب وشاخهای
ان پراکنده وباریک وکلش بزرک وبنفش وثمرش مثل ثمر کبر ودر جوف آن تخمی مثل تخم خطمی وبر اشجار می پیچد
وبیخش ساری در تحت ارض وپرکره وقوی الرایحه وتلخ ولذاع واین قسم مخصوص است در دفع سموم وکزیدن
مارها وقسمی را برک از همه اقسام کوچکتر وشاخهای ان منبسط بر روی زمین وکلش بنفش وبیخش نرم وبی
کره وزرد وتلخ وباعطریت منبت ان کوهای ساده واین قسم ضعیفترین اقسام اربعه است ومجموع ان
در اخر دوم کرم وخشک وبهترین ان قسم اول است که از فرنک واز نفیره وشام خیزد وملطف ومحلل ومدر
ومفتح ومنقی معده وجکر وسپرز وکرده از اخلاط بارده وبا ماء العسل مسهل قوی بلغم وجهت حصاة وعسر
بول واحتباس حیض ودرد ورک ومفاصل وعرق النسا ونقرس نافع خصوصا که دو ماه در آب انکور
خیسانیده باشند وباید بازای هر سه مثقال ان انکور چهار رطل ونصف باشد وبا شیر شتر وکوسفند مسهی
قوی مبرد ومرطوب وجهت تسکین دردهای باطنی واستسقا ویرقان سدی وورم رحم جکر وتنقیه
الات بول از رطوبات لزجه وامراض بارده دماغی وسده جکر وصلابت سپرز واکتحال ان جهت امراض طبقه
قرنیه ودود ان جهت کریزانیدن عقرب وضماد ان با شیر ماده بز بر کنج ران وپشت زهار جهت نعوظ بسیار

اسارون ... بردن فلاطون ... بهترست
... غلاف تخم آن مانند غلاف ... تازه
... کویند ... آمده
... قاطع

موثر و مضر ریه و مصلحش مویزج و قدر شربتش از یک مثقال تا سه مثقال و بدلش وج مثل وزن ان باز نجبیل
است با نصف ان خولنجان و نصف ان وج و حکمای هند را اعتقاد انست که چون قبل از بروز آبله بخورند
انرا با نبیذ برنج بنوشند آبله بسیار کم بر می اید و مجرب میدانند اسد العدس کیاهی است شبیه بکیاه
عدس و نوعی از عرطانیثا دانسته اند برکش مزغب و با لزوجت و کلش سفید و زرد و شبیه بکل لبلاب
و بسیار ازان کوچکتر و ساقش مثل ریسمانی باریک اغبر مایل بسرخی و بیخش مثل زردک و بسیار کوچک و بر
کیاهی که در حوالی ان بهم میرسد می پیچد و فاسد میسازد و لهذا هالوک نامیده اند در سیم خشک و
با قوة بارده و در دوم کرم و محلل بلغم و سودای غیر محترق و مدر بول و مفتت حصاة و با سکنجبین جهة
یرقان و با آب کرفس جهة حصاة و طلای ان با سرکه جهة نمله و منع زیاد شدن ان موثر چون با سرکه
مداومت بر خوردن آن کنند پخته و خام ان باعث لاغری بدن فربه میشود و اصلا مضرتی نمیرساند
و چون با کوشت طبخ نمایند کوشت را زود مهرا میسازد و کویند مکرب و مغثی است و مصلحش بنفشه و قدر
شربتش تا پنجدرم و بدلش افیثمون و در هزال مثل ان صعتر و ربع ان سند روس اسفاناخ بفارسی اسفناج
نامند و بیونانی سوماخوس کویند و بری انرا در اصفهان موچه نامند و بری ان در افعال مانند بستانی
است و بستانی ان معروف در اخر دوم سرد و تر و کویند معتدلست ملین طبع و با قوة جالیه و دافع
و سریع الهضم و کم نفخ تر از سایر بقول و جهة جمیع امراض سینه و التهاب و تشنکی و تبهای حاره و درد
شش و سل و عصاره ان با شکر جهة یرقان و حصاة و عسر بول و بخته ان جهة درد سر و درد کمر و
لذع اخلاط مراری و خام ان جهة درد کلو و لهاة و بخته ان با اقلا جهة نزلات حاره مجرب و ضماد بخته
ان جهة درد سر و درد کمر و مفاصل حار و اورام و احتباس بول که از حرارت باشد و ضماد خام ان جهة
ورم فلغمونی و کزیدن زنبور و انفجار دمل و طلای مطبوخ ان با سفیداب جهة بثور مفید و مضر بارد
المزاج و مصدع ایشان و مصلحش پختن ان با روغن بادام و دارچینی و آبکامه و قدر شربت از عصاره آن
تا ده

تا ده مثقال و بدلش خرفه و قطف و تخمش جهة وجع الفواد و درد احشا و تبهای حاره و شیر ان جهة
تب دق و سل مجرب و ضماد بخته ان جهة وجع اورام حاره و تلیین اورام صلبه بسیار موثر و مضر سپرز
و مصلحش کل مختوم و قدر شربتش دو درهم است استنبوب بلغت فارسی اسم ثمر درخت پیوندی نارنج
و ترنج و لیمو ست که با یکدیکر پیوند کنند و بعربی تنبوع نامند در افعال ضعیفتر از ترنج و قوی تر از
لیمو و مقاوم سموم و مضر سینه است اسطرطیقوس اطراطیقوس است اسرنج سرنج است اسرب رصاص
السود است اسفلت معرب از اسپست وان حندقوقای بریست اسفیوش بلغت فارسی بزر قطونا ست
اسفند سفید بفارسی اسم خردل ابیض است اسد الارض اشخبص است و حربا را نیز باین اسم نامند
اسقولوس اشراس است اسقال و اسقیلا اسقیل است اسقنیس سقولوقندریون است اسما لاون
بیونانی سوسن بری است اسفنط خمر است اسغیراقثا الحمار است اسفراج اسم اندلسی هلیون است
اسطریوس حجر الشیف است اسقلیا طیقوس جلنار است اسا بسر ابی اس است اسپرغم بفارسی شاه
اسفرم است اسلیوس بیونانی سلیخه است اسطرقطین بیونانی سنک مرمر است اسطفلس و اسبرطم
قفر الیهود است اسرخاذ رنیخ سرخست اسود سالخ مار سیاه است اسقوردون بیونانی خبث الحدید
است اسطافالس بیونانی جزر است و بلغت روم اسطفلین و بلغت شام اسطون نامند اسحاره بلغت
اهل بیت المقدس نودری است اسریقون زنجفر سوخته است اسمار و اسفرم اس بری است اسیندان
بفارسی اشاطون است اسقلیناس بیونانی قثای بریست اسطانیوس بیونانی زبیبا است اعزیاذ زبیب
الجبل است اسکن بهندی اسم بهمن ابیض است اسبرک حرمل است اسفناج برومی تخطف است اسپرک
بفارسی ذریره است استخوان خرما بفارسی اسم نوی التمر است اسکنو بلغت تنکابن سعد است و
کرههای ریشه ذلم را نیز باین اسم نامند و بعربی حب الزلم کویند وان مدور و بسیار لذیذ و شیرین
و بقدر نخود میباشد و برکش باریکتر از برک کراث و زیاده بر سه عدد نمیباشد و بی ثمر و بی کل و در

ریك زادهای حریم آبها میرو بیداستی او دبترکی اسم فلفل است اسنر اسم فارسی بقل است اشق معرب
از اوشه فارسی است وان صمغی است مایل بزردی ونبات ان شجری وکوچك وساقش باریك ومزغب مایل
بسفیدی وکلش مابین سرخی وازرقی ومنابت ان بلاد سردسیر وکویند صمغ نبات اشترغاز است در
دوم کرم ودر اخر اول خشك ومحلل وملطف وجاذب از عمق بدن وجالی ومصلح سده جکر وسپرز و
اوجاع عروق ومسهل بلغم غلیظ وزرداب ومفتت حصاة ومخرج جنین وکشنده کرم وباقوة مجففه و
مدر فضلات حیض ونون وباسرکه اشامیدن جهة سپرز وباماء الشعیر جهة ربو وعسر نفس انتصابی وباعسل
جهة صرع وتنقیه رطوبات سینه وعسر بول ودفع ضرر ادویه مسهله ودرد تهی کاه وورکین ودرد کر
وعرق النسا وتحلیل ریاح وفالج وخدر وضماد ان جهة تلیین صلابات ومفاصل وباسرکه جهة ورم
سپرز وریاح تحت ان وبهق وکلف وخنازیر وجرب وریاح انثیین واورام بلغمی وباانطرون وروغن
حنا جهة اعیای امتلائی ومواد بارده واکتحال آن جهة سپاض ومد وجرب وشعیره ورطوبت چشم و
مرهم ان جهة بردن کوشت زیاد وروبانیدن کوشت تازه وغرغره ان باآب جهة تحلیل رطوبات بلغم
دماغی وخناق سوداوی وبلغمی نافع ومضر معده وکرده ومصلح اول انیسون وثانی زوفا وقدر شربتش
از نیم مثقال تا یکمثقال وبدلش سکنجبین یا جاوشیر یا برموم اشترغاز معرب از اشترخار فارسی
است نبات ان شبیه باد آورد وکلش سفید وزرد وخارهای ان دراز ودانه ان کوچکتر از دانه باد آورد
وبیخ ان شبیه ببیخ انجدان وبدبو وبدطعم وتند وباتلخی ومستعمل بیخ انست وکیاه تازه ان مثل کاهو
ودر موصل ومصر میخورند وکویند بیخ انجدان خراسانیست در سیم کرم وخشك وبهترین ان قبر کرده و
است مفتح سده ومدر بول وباقوة تریاقیه ومسخن معده ومشهی وهاضم ویك مثقال از جرم ان جهة ربع
که از ماده بلغمی باشد نافع وطلای ان باسرکه جهة اورام بارده وتسکین دردها وسرکه ان در قوة مثل
سرکه عنصل ودر افعال بهتر از جرم ان وقدر شربتش از سرکه ان تا پنج مثقال واز جرم ان تا دو درهم ومضر

کرده

[illegible]

کرده ومقوی ومصلحش شربت غوره وریباس وبدلش انجدان خراسانیست وعرق ان جهة کرده وجکر و
سپرز نافع وقدر شربتش تا سه اوقیه است اشنه لغت عربی است وبفارسی دوالزنامند وان چیزیست
شبیه بریسمانهای باریك بهم پیچیده وبر شاخهای درخت صنوبر وبلوط وسایر نباتات متکون
میشود وبهترین ان سفید وخوشبو وتازه وزبونترین سیاه انست در اول کرم وخشك وانچه از
درخت بلوط بهمرسد سرد ومجموع ان باقوة قابضه ومحلله وملینه ومفتح سده رحم ومدر حیض و
منوم قوی خصوصا با شراب ومقوی باه ومفرح ومقوی معده ودل وجکر وجهة رفع غثیان وخفقان
ونفخ وحفظ روح حیوانی وازاله اعیا وسنك مثانه ونشستن در طبیخ ان جهة تسکین دردها وضماد
مسحوق ان باآب جهة تقویة اعضای ضعیفه مثل بناکوش وکنج ران وزیر بغل ومابین کتفین ودفع الم
انها وجهة تلیین صلابات وردع اورام وتقویة جکر ودفع بدبوئی زیر بغل وباسرکه جهة سپرز نافع وبغایت
منوم اطفال واکتحال ان جهة تقویة چشم ونقیع انچه از درخت بلوط باشد جهة حرارت وحمرة چشم مفید
ومضر امعا ومصلحش انیسون وقدر شربتش تا سه درهم وبدلش فودمانا بوزنش وبخور ان جهة اختناق
رحم موثر است اشخیص لغت عربی است سفید وسیاه میباشد برك نوع سفید آن سفید ومحبب
اماکن کاه هست سرخ وازرق نیز باشد وبیشتر صحرایی وکوهی میباشد مجموع ابرك شبیه برك کنکر
وبیساق وبیخش سفید ودرمیان برکش خاری شبیه بخار کنکر وکلش بنفش وتخمش شبیه بقرطم صمغ انرا
مثل مصطکی زنان استعمال مینمایند وثمرش مثل ثمر کبر ونوع سیاه را برك از قسم اول لزم تر ودیزه تر
وتازه اش سرخ وخشکش سیاه وساقش بقدر شبری وسرخ وقبه کلش خاردار ونقطه دار وبیخش ستبر و
سیاه وکاه هست که سوراخها داشته باشد واندرون ان سرخ ولاذع زبان ومستعمل از ان بیخ انست
وهر کیاهی که درحوالی ان روید فاسد میسازد و خراف صاحب اختیارات درکمال ظهور حیه تصریح نموده
کرنو عجب ازماذریونست ومازریون از یتوعات است بخلاف اشخیص واختلاف ماهیه

هریك ازسغون کتب ظاهراست سفیدان در دوم کرم وخشك وباقوة تریاقیه بعسل وقیراطاو با
شراب قابض طبع وباطبیخ فودنج جبلی جهة اخراج حب القرع ویکمثقال او جهة رفع جنون
وصرع وطبیخ او جهة عسر البول وکزیدن هوام نافع ومسهل زرداب وکمیخ او باشراب مقوی احشا
ومحلل ورم باطنی وطلای ان باسرکه جهة تحلیل اورام ظاهری بارده وقدر شربتش تا پنجدرم ومصدع
ومصلحش شکراست وسیاه ان دراخر سیم کرم وخشك ودومثقال ان کشنده ومحرق وتند ودر مشروبات
غیر مستعمل وطلای ان جهة جرب وقوبا وبهق وبار وغنها جهة تحلیل مواد بارده وضماد ان بردندان
مفتت قوی وبر جراحات متاکله منقی آن ولطوخ مطبوخ ان باسرکه وکوکرد وقفر الیهود وجهت قلع ثاالیل
موثر وخاکستر بیخ هردو نوعرا جهة قلاع مجرب دانسته اند اشنان کیا هیست بی برك وشاخهای ان ریزه
وشبیه بکرمهای خشك شده کازران بآن جامه شویند وسفید ان خرء العصافیر وسبز ان اغاسول نامند
وان غیر ابو قابس است ومولف تذکره اشتباه دران کرده است درسیم کرم ودراخر دوم خشك وجالی
ومحرق ومنقی ومفتح ومدر قوی وسه درم سبز ان مسهل زرداب ویکدرم مدر حیض ونیم درم مدر
بول ودو درم ان کشنده وپنجدرم ان مسقط جنین زنده ومرده وطلای ان جهة بردن کوشت
زیاد زخمها وسنون ان جهة جلای دندان نافع ومداومت بان مفسد دندان ومصلحش مغز تخم کدو
وروغن بنفشه ومضر مثانه ومصلحش عسل است اشراس بفارسی سریش نامند وان بیخیست غیر بیخ خنثی
کوتاه وکوچك وکلش سفید واسریش راساق بلندتر وعریض تر وبرك قوی تر وکلش سفید مایل بسرخی
وثمرش مستدیر وتند طعم میباشد وباعفوصت است دراول کرم وخشك ومحرق ان در دوم کرم ودرسیم
خشك وضماد آن جهة جبر کسر وبادفتق وقیلة ودمل قروح خبیثه وورم خصیه وکوفتکی عضل
وعصب وباسرکه وروغن کنجد جهة جرب متحکم وتلیین صلابات وباآرد جو جهة سعفه واشامیدن ان
جهة درد پهلو وسرفه وبیرقان بصفرای سخت بیخ وخشونت حلق ومحرق ان مدر بول وحیض ومحلل

ورم

قسم بلغمی وباسرکه دافع داء الثعلب وبهق سفید ونخش جالی وقاطع اخلاط غلیظه وکرم
تر ان اصل آن بیحمه تر نفث الدم وباماء العسل جهة تنقیه نافع وموررث سدد ومصلحش سکنجبین ومضر
معده ومصلحش کلقند وقدر شربتش تا پنجدرم واز محرق ان تا یکمثقال واز تخمش دو درم وبدلش در
اکثر افعال غری السمك است وکویند مغاث یا کرسنه اشیر ان اسم یونانی خصی الکلب است ومولف
ظاهرا غافل شده مکرر ذکر نموده است اشموسا نوعی از مرو کم بوتر از سایر اقسام انست اشباق مشا
درما میشا مذکور میشود اشقاقل دار و شقاقل است اشتلق بوس اسم فارسی زوفای خشك است
اشتلا بوس دار شیشعان است اشقون اسم ترکی دیابس است اشترکیاه اسم فارسی سلیخه است اشکالی
بلغة تنکابن وطبرستان بقله عیانیه است اشبیل بلغة کیلانی نوعی از بطارخ است اصابع فرعون سنکی است
بقدر بادنکشت شبیه ببرنی وکره دار ومجوف وبا اندك بهنی واز زمین خیزد وقسمی از ان بارطوبة سیاه لون
وان در افعال قایم مقام مومیایی است وبهترین ان مخطط سبك زود شکن است درسیم کرم وخشك وقاطع
نزف الدم ومحلل اورام بارده وچون باخون جراحت سرشته ضماد نمایند بجهة التحام عدیل ندارد اصابع
صفر بیخیست بقدر کف دست اطفال وبشکل پنج انکشت وپر از رطوبة وچون خشك شود رنکش
ابلق از زردی وسفیدی میکردد وبا اندك حلاوت ومنبت ان ریك زار ونزدیك بها وبرکش شبیه
ببرك کندنا وساقش باریك واز بن تا سر پر کل وکلش بنفش وقسم دیکر بیخیست شبیه بناخن پلنك وزرد
واین کم مزه وتندتر است ومولف تذکره کوید کران غیر کف مریم وکف عایشه است وبنهج دیکر وصف
نموده اند در دوم کرم وخشك وبغایت محلل فضول غلیظه ومنقی اعضا وتریاق سموم هوام وجهة خون
وامراض سوداوی وبلغمی وتقویة منابت اعصاب وضماد ان جهة تحلیل صلابات وبخور ان جهة کریزانیدن
موش وسام ابرص نافع وقسم اخیر مسقط جنین ومضر الات بول ومصلحش تخم مورد وبلوط وقدر شربتش تا
دومثقال وبدلش یکوزن ونیم ان هزارچشان ودوثلث ان سعد است اصابع هرمس شکوفه سورنجان است

ودر سوم ریحان موصوف اصل الفلفل ظفلوبر است اصل القلت بفارسی بیخ شبنی است وان بیخ ماش هندی است
کرم وخشک ومسکر ومخدر وجهت معده بارده ودرد مفاصل وامثال ان شربا وضمادا نافع ومحرق خون
وموروث سدد وشوش حواس ومصلحش در شیر خیسانیدن وقدر شربتش یک دانک است اصابع اللصوص
مولف مغنی کوید بوریحان وصفت نبات ان ذکر نکرده است وکفته ان دوائیست هندی وتخمش مستعمل
بلاد ما وشبیه است بشلتوک وچون در دهان ساعتی نکاه دارند پوست ان شق شده مغزی ازان
ظاهر میکردد مثل پنبه در تحریک باه بسیار موثر است اصول الاربعه عبارت است از بیخ کبر وبیخ رازیانج
وبیخ کرفس وبیخ کاسنی اصابع العذاری نوعی از انکور طویل القد است اصابع الفتیان فرنجمشک است
اصابع الملک اکلیل الملک است اصل الانجدان الخراسانی اشترغاز است اصل السوسن الاسمانجونی در سوسن
موصوف اصل السوسن الابیض والاسمانجونی ایرسا است اصل الراس نوعی از خیلی‌ش است وبترکی
اندوزکویند اصف بیخ کبر است اصطرک میعه یابسه است اصل المرجان بسد است اصل النیلوفر
الهندی بیخ اوسپند است اصطفی میعه سایله است اصل العرطنیثا اذربو است اصل اللفاح البری
یبروح الصنم است اصموط ریتر است احراس الکلب بسفایج است احراس العجوز خسک است اسطراطیقوس
یونانی وبمعنی شبیه الکواکب است وبعربی جالی نامند وان نباتیست ساقش کمتر از ذرعی وصلب وخشن
وبر اطرافش کلی شبیه به بابونج وبعضی ازان مایل به بنفشی ودر دوران برکها ومجموع کل وبرکها شبیه
بکواکب وبرکهای ساق آن باریک ودراز وزغب وتخمش اغبر وتلخ در دوم کرم وخشک وبا قوه مبرده
قابضه ومحلل ومجفف وضماد برک ان جهت ورم حار چشم وبرامدکی حدقه وتسکین درد ان وطلای
کل ان جهت تسکین درد جانبین وکنج ران وورم ان بغایت نافع واشامیدن ان جهت خناق وصرع
اطفال نافع وقدر شربتش تا دو درهم است اطریه بفارسی رشته نامند از اغذیه معروف است وماهیچه
ورشته قطایف وبغرا وامثال است انچه از آرد کندم وروغن بادام واسفناج وحرفه وامثال ان

وترتیب

ترتیب دهند اش آرد بفارسی اماج نامند جهت سرفه ونفث الدم وخشونت حلق وقرحه امعا ومثانه
وسینه نافع ومرخی معده بارد است وانچه با کشک وماست وترشیها استعمال نمایند بطی الهضم ومسدد
وموافق ابدان قوی ومولد بلغم غلیظ ومصلحش سیر وادویه حاره است وانچه از آرد جو ترتیب دهند
جهت سل وتبهای حاره وبا ترشی جهت اخلاط مراری وتسکین حدت خون وانچه با کوشت باشد کثیر
الغذا ومرطب بدن ومسمن وبا شیرینی کثیر الغذا ومولد خلط غلیظ است ورشته قطایف که بفارسی
رشته خطایی کویند بدون طبخ با آب با شیرینیها مستعمل است انچه از آرد برنج ترتیب دهند سریع الهضم
تر از انچه با آرد کندم ونشاسته سازند وقابض تر وسبکتر است واز کندم کثیر الغذا واز نشاسته
بدوائیت اقرب است اطباء الکلیه پستان است اطاط واطوط واطیوط اسم بربری دیتر است ونوفلا
نیز نامند اطروغا اسم سریانی اترج است اطروخیا اسم سریانی بادرنجبویه است اطریون عصاره قثاء الحمار است
اطیطون اسقیل است اطریغون خسک است اطیسا فیصوم است اطاآ یونانی درخت غرب است
اظفار الطیب بفارسی ناخن پریان کویند وناخن جرس وناخن بویا کویند وان جسم صلبی است صدفی شبیه
بناخن مدور وخوشبو وسفید مایل بسرخی واز سواحل بحر هند خیزد واز اقسام حلزون است وبعضی ازان
سرخ وبا تقعر وبعضی سفید وبزرک وبا دسومت وکم بو وقسمی بزرکتر از اول وکوچکتر از ثانی وسیاه
وناخن بویا کویند وبهترین ان قسم اول هندیست واقسام ان چون بسوزانند بوی جند ازان ظاهر میشود
در دوم کرم وخشک ومدر فضلات وخون وملطف اخلاط غلیظه وجهت اختناق رحم وصرع و
خفقان رطوبی ومصری ودرد بارد جکر ورحم واخراج خون منعقد ودرد کرده وجمیع امراض بارده
وبخور ان جهت صرع وشکسته ونزلات وغشی واختناق رحم واحتباس حیض نافع ومصدع ومصلحش
سکنجبین وموروث سحج ومصلحش کل ارمنی وقدر شربتش از یک درهم تا سه درهم وبدلش قصب الذریره است
اظفار الجن نباتیست بی برک وبی کل شبیه بناخن چیده واغبر مایل بسیاهی در اول کرم وخشک وجهت یرقان

سیاه و سرد و یابس و بالخاصیه جهت دفع بیخوابی نافع و طلای ان با سرکه پخته جهت تحلیل اورام مفید
و مضر دماغ و مصلحش عناب و شربتش تا سه مثقال است اعین السراطین گویند اثلق است و کویند
سنگ بویر است اعیون حلبه است اعلوبوطس بعبرانی طلق است اغریوس قثاء الحمار است اغیس یونانی
و بمعنی طاهر است و اسم اثلق اغالوجی اسم یونانی عود البخور است اغرلیوس بیونانی حنظل است اغراطون
بیونانی حلفا است اغش بلغت حجاز و یمن اسم نوشادر است اغرسطش بیونانی شیل است اغنیفس
یونانی دوسر است اغیرس یونانی جوز رومی است اغیرا بیونانی بمعنی ارض است اغلیقی اسم یونانی
میفخج است اغبر عبارتست از شیح و نبات و توتیای کرمانی که با یکدیگر ساییده باشند اغلان اسم
ترکی جند است انیقطس اسم یونانی و بمعنی محلل است و ان نباتیست کمتر از ذرعی و ساقش باریک
و گلش مایل بسفیدی و برگش عریض و پر شاخ و مزغب و تخمش از تخم شلغم بزرگتر و در غلافی شبیه بغلاف
تخم ترب و بیخش لحیم ریشه و نرم و با عطریت و بوی گیاهش شبیه ببوی ترنج و منبت ان ساحل بحار و مسیل
ابهای جاری که جو و عدس کشته باشند و در مصر و ساحل دریای شام بسیار است و در صعید مصر انرا
شلجم نامند در دوم گرم و خشک و با اندک حدت و برگش و سایر اجزای ان جهت سده جگر و سپرز
و تحلیل اخلاط غلیظه و اعیا و صلابات و درد پا و نفخ سپرز و احشا و ضماد تخم ان بجهت جمیع سموم
قتاله نافع و باید که سه روز با شراب شیرین استعمال نمایند و قدر شربتش تا دو مثقال و از تخمش نیم
مثقال و عصاره بیخش در منافع قویتر و بعد از فصل بهار در بیخ آن رطوبتی بهم میرسد که عصاره توان
گرفت و روغن ان در آثار مثل انست و زیت الشلجم نامند افنیقون بیونانی نباتیست شبیه به افنیطس
مگر در بو و در زراعات میروید بغایت سرد و مخدر و در اطلیه رادع مستعمل و شرب ان جایز نیست
افیمیدون بیونانی اسم نباتیست مابین شجر و گیاه و منحصر در ساقی و برگش زیاده بر دوازده عدد
نمیشود و بی گل و بی ثمر و ریشه های ان باریک و سیاه و ثقیل الرایحه و بی طعم سرد و تر و ضمادش

مانع

مانع بزرگ شدن پستان خصوصا با روغن زیتون نارس و آشامیدن ان مانع توالد زن و مرد و
قدر شربت از برگ و بیخ آن جهت قطع توالد سه مثقال است که با شراب بنوشند افعی اسم عبرانی مار
است و بعربی حیه و اقسام انرا اسامی میباشد و بزرگ و کوچک و سیاه و مایل بزردی و بسرخی و
مایل بتیرگی و ابلق و غیر ان یافت میشود و بهترین ان ماده اشقر مایل بسرخیست و ماده را چهار
دندان میباشد و نر را دو دندان و باید جوان باشد و علامت جوانی سرعت حرکت و همیشه سر را
بلند داشتن انست و باید چشمش بسرخی مایل و سرش عریض و جسدش صلب و مایل بباریکی بوده از آب
و عمارات و جنگل و شوره زار دور باشد و در اخر بهار صید شود و بعد از صید بی امتداد زمان
قطع کنند و طریق انست که سر را با دنبال بهم بسته بقدر چهار انگشت از سر و دنبال بیک ضرب قطع
نمایند و هرچه کم خون و بعد از قطع سر و دنبال بی حرکت باشد استعمال نباید کرد و پس از قطع باید
پوست و جوف انرا انداخت و بعد از ان استعمال نمود بغایت حار و یابس و مجفف و محلل است
چون با آب و شبت و روغن زیتون طبخ نمایند و یا کبد نا تناول کنند مواد غلیظه را بطرف جلد دفع
کرده بتحلیل میدهد و در مجذوم این معنی بتجربه رسیده و از خوردن بسیار ان بدن منتفخ شده
مثل فلس ماهی پوست میریزد و کران اخلاط متعفنه قلیله را مستحیل بقبل و کثیفه بقشر جلد دفع
کند و خوردن ان جهت سمومات مشروبه و ملدوغه و ضعف بصر و درد عصب و برص و منع زیادتی
خنازیر و حفظ حیوانی و تقویت قوتهای حیوانی و حواس و طول عمر موثر است هرگاه هر سال یکبار
تناول نمایند و ضماد گوشت خام ان جهت دفع سمیت افعی گزیده و اقسام مارها بغایت نافع و بجهت
داء الثعلب و داء الحیه و محلل خنازیر و اوجاع مزمنه بارده نافع و اکثار ان محرق اخلاط و مصدع
و مصلحش شیر و رب میوه هاست و چون هفت عدد افعی را بر ریسمان پشم سرخ ارغوانی خفه کرده
بازاء هر یک گرهی بزنند بستن ان ریسمان از بر کردن صاحب خناق جهت رفع علت بالخاصیه مجرب دانسته اند

ونمکی افیونی که جوف انرا پر کرده باشند در افعال ضعیفتر از کوشت انست وقرص افعی در افعال قریب بان وطریق
ساختن ان انکه بعد از اخراج جلد وجوف ان چند بار باب بشویند وخشك کرده در دیك سفالین یا
مس قلعی دار باب بقدری که انرا بجوشانند واندکی نمك چندان بجوشانند که مهرا شود پس کوشت
انرا از استخوان جدا کرده در هاون سنك بکوبند وبقدر ربع ان یا مثل آن نان خشك میده پاکیزه
اضافه نموده با مرق کوشت ان خمیر کرده قرصهای تنك بوزن یك مثقال بسازند وبا اندك روغن
بلسان تدهین کنند تا متکرج نشود وقدر نان اگر ربع ان باشد بهتر است ونخودی که در حین جوشانیدن
کوشت ان بان تا بجوشد در افعال قریب بقرص است افیتون یونانی اسم نباتیست مابین شجر وکیاه
وساقش مزغب وشاخهای ان باریك واز سه عدد زیادتر غبا باشد وبرکش شبیه ببرك سعاب وبسیار
سبز وثمرش مثل خیار کوچکی صنوبری شکل وسیاه وکلش زرد وصدفی وبیخش بقدر امرودی وبو
از دو طوبتی چون خشك شود باطن آن سفید وظاهرش سفید سیاه میباشد در دوم کرم وخشك و
لذاع واشامیدن اعالی ان مقیئ واسافل ان مسهل ومجموع ان مقیئ ومسهل بلغم وقدر شربتش
سه قیراط واز رطوبتش ان پنج قیراط است ومولف تذکره کوید که رطوبتش در ثمر انست وجهة تحلیل صلابات
وطلای بیاض چشم نافعست افیتمون یونانی وبمعنی دواء الجنون است وان نباتیست بسیار سرخ و
نوع ان مثل خیاطه وبرکهای بسیار ریزه وکلش سرخ تیره وتخمش از خردل ریزه تر وسرخ مایل بزردی
وهر نبات واشیائی که نزدیك بان بود می تنند وبیخش شبیه بزردك وبعضی کویند که در حوالی آن حربی
نمی روید وطعمش تلخ وبا اندك تندی وکلش زنجیره دانه می بندد در سیم کرم ودر دوم خشك ومحلل
وملطف ومسهل سودا وبلغم وجهة نفخ وامراض دماغی وکرم معده وسرطان وجنون ومالیخولیا نافع
وبالخاصیه جهة امراض سوداوی وتنقیه سودا بیعدیل وچون یك هفته هر روز ده مثقال انرا با نصف
رطل شیر تازه خیسانیده وپانزده مثقال سکنجبین بنوشند جهة رفع خفقان وتوحش ومالیخولیا وتشنج

مجرب

مجرب وچون دو درهم تخم انرا بلته ببندند در دو ثلث رطل شراب یکشب خیسانیده روز دیگر افشرده صاف
انرا با یك اوقیه شراب بنفشه وشربت کل وروغن بادام شیرین بنوشند اسهال مرة سودا در نهایت قوة
کند بدون مضرتی وباعث ضعف نشود ومولف تذکره ثلثی رطل ثلثین رطل دانسته وقدح بر مولف
مالایسع نموده واورا اعتقاد انست که یك رطل را در سی رطل تا چهل روز باید خیسانید ومطبوخ ان با مویز
جهة مالیخولیائی که از شراب بهم رسیده باشد نافع خصوصا که با بنفشه واصل سوس وبادرنجبویه و
کل کاوزبان باشد وچون ضعیف الترکیب است زیاده از دو جوش نباید داد ومضر صفراوی وحار
المزاج وموروث غشی ومصلحش بنفشه وکثیرا وموافق پیران وکویند مضر ریه است ومصلحش صمغ وکثیرا وقدر
شربتش تا سه مثقال ودر مطبوخات تا ده درم وبدلش لاجورد وحجر ارمنی است یا کیوزن ونیم ان حاشا
یا مثل ان حاشا ودو دانك ان تربد وتخم آنرا نباید نرم کوبید افسنتین بلغة یونانی اسم نباتیست
مابین شجر وکیاه شبیه بباب بونه کاوچشم مثل صعتر برکش وغبارناك وسفید وشاخش مثل برنجاسف
وانبوه وساقش بلند وکلش مثل کل بابونه واز ان ریزه تر وتخمش شبیه باسپند وبا تلخی وقبض وبوی ان با
عطریه ثقیلی وقسمی را برك زردك وسفید وکلش زرد بنفش وزرد سفید ودر مصر وسلیه نامند وزبون
ترین اقسام انست وبهترین ان رومی طرسوسی وسوری است که با جرافزو تلخی وقبض باشد در اول کرم و
در اخر آن خشك ومفتح وملطف ومشهی وبهی ومسهل صفراوی وسایر اخلاط معده ومنقی عروق
وسینه وشش ومقوی بدن وجکر ومعده سرد وبهی ومدر بول وحیض وعرق وشیر وکشنده اقسام کرم
وتریاق سموم مشروب وملد وغ ومحلل ریاح وجهة یرقان ورعشه وسکنه وتبهای عفنی مزمن وماء الصفر
وطحال وبا ناردین جهة درد معده وبا افیتمون جهة تنقیه سودا نافع وچون چند روز از اب طبیخ ان
هر روز بیست مثقال بنوشند جهة دفع سقوط اشتها که از رطوبت باشد مجرب ودو درهم ان جهة کزیدن
عقرب عجیب النفع وبا شراب جهة سم شوکران وبا سرکه جهة فطر نافع وجهة بواسیر وشقاق مقعد

واخراج اخلاط حاره که بسبب ادویه مسهله ودر معده بهم رسیده باشد بسیار موثر وقطور آن با زهره بز وروغن
بادام تلخ جهة امراض گوش وکری قدیم مجرب وفرزجه آن با عسل جهة ادرار حیض وحمول آن جهة حب
القرع وضماد آن با آب جهة شری وبخار مطبوخ آن در شراب جهة درد گوش وطلای مطبوخ آن د[ر] میفختج
جهة درد چشم وبا عسل جهة رفع اثر بنفشی تحت پلک چشم ودردی که جهة مفاصل حار وسایند[ه] آن
با موم وروغن گل جهة درد تهی گاه ودرد جگر ودرد معده کهنه مجربست ومحلل صلابات وجهة داء الثعلب
وداء الحیة وبواسیر وصلابة رحم وورم سپرز ضماد آن نافع واکتحال آن جهة دمعه وغشاوه واسترخاء
جفن وگذاشتن آن در میان متاع مانع کرم زدن آن وآمیختن آن با مرکب باعث منع ارضه از کتابی
که بآن مرکب کتابت شده باشد وطلای آن باد[ب]یخن[ج] روغن زیتون بر بدن مانع مقاربت پشه و
دود آن جهة گریزانیدن هوام وپاشیدن آن وطبیخ آن کشنده کیک ومصدع ومجفف دماغ ومصلحش
انیسون ودر محرور شربت انار وقدر شربتش یک مثقال تا دو مثقال ودر مطبوخ از پنج مثقال تا ده
مثقال وبدلش جهة معده بوزنش اسارون ونصف آن هلیله زرد وبجهة جگر عصاره غافث وجعده
وقیصوم نیز بدل آن میشود وعصاره افسنتین که آب آنرا در آفتاب خشک کنند در افعال قوی تر ومفتح
سده جگر وجهة تبهای کهنه ومرکبه وتقویة معده وتنقیه آن از اخلاط مزمنه واستسقا ونیکو کردن رنگ
رخسار واصلاح فساد مزاج نافع وموروث کرب وصداع ومصلحش رب[و]ند وقدر شربتش تا یک درهم وبدلش
سه وزن آن افسنتین است باغافث یا شکاعی وشراب آن مقوی معده ومدر بول وحیض وجهة
امراض جگر وسپرز وربو وتفتیح سده وبرانگیختن اشتها وتقویة هضم وازالة کزاز ونفخ باطنی ودفع کرم
معده وسموم حیوانی ومشروبه نافع است ومانع وبا وحدوث امراض وطریق آن آنست که نود مثقال
افسنتین را در شش هزار مثقال آب چنان بجوشانند تا بثلث رسد [و] سه ماه گذاشته بعد از آن
صاف کنند واگر سی مثقال را با پانزده مثقال دارچینی وپانزده مثقال سنبل الطیب وپانزده مثقال سلیخه

نیم

٥٧

نیم کوب کرده در ده هزار وهشتصد مثقال شراب مخلوط نموده سر ظرف را محکم ساخته بعد از دو ماه صاف
کنند پسندیده است وروغن افسنتین که در چهار رطل روغن زیتون یا روغن کنجد یک رطل گل افسنتین
کرده چهل روز در آفتاب بگذارند جهة برودت ظاهر وباطن بدن واشامیدن پنج درهم آن جهة
دفع یرقان وسده جگر وسده سپرز خصوصا با سکنجبین عسلی وبجهة تقویة معده ودفع احتباس حیض و
سنم فطر واخراج کرم معده وخوردن آن قبل از شراب مانع مستی وبعد از آن رافع خمار وقطور آن جهة کرم
گوش ودباغ آن وطلای آن جهة درد چشم وبا قیر وطی جهة تقویة معده ودرد آن نافع است افیون اسم
یونانی وبمعنی مسبت است وبفارسی تریاک وبعربی لبن الخشخاش نامند وگویند مراد از آن شیر منجمد
خشخاش سیاه است نه سفید وبهترین آن مایل بسفیدی وصاف است که در آب زود حل شود ودر آتش
زود مشتعل گردد ودر آفتاب زود بگدازد وقوی الرایحه باشد در چهارم سرد وخشک واز خشخاش
سفید در آخر سیم ومخدر ومنوم ومسکن دردها وقابض ومانع نفث اخلاط وتحلیل روح حیوانی
وجهة اسهال وتنج وزحیر امعاء وسرفه وضیق النفس ونزله ونزلات وصداع که از حرارت باشد بالطبع
نافع واگر از مواد بارده باشد بسبب تخدیر مفید وضماد آن جهة درد سر وتخفیف قروح وورمهای
حار وبا زرده تخم بخته وزعفران جهة حمره وبا شیر دختران وزعفران جهة نقرس حار ونزله وفیلزهرج
با مرصاف وزعفران بالسویه جهة زحیر مجرب وقطورش با روغن بادام ومر وزعفران جهة درد گوش
وبا موم وروغن جهة جرب وحکه نافع ودر معاجین وادویه مرکبه حافظ قوه آن ومسقط اشتها وقوه
باه بشرط مداومت ومضر فهم ومصلحش جند وفلفل وفرفیون ودارچینی وقدر شربتش یک عدس تا چهار
قیراط وزیاده از یک دانگ ممنوع ودو درهم آن کشنده وبدلش سه مثل آن بزر البنج ویک وزن آن بیخ لفاح
ودر احتباس طباشیر وکافور وکهربا افلنجه تخیست شبیه بحب دل وحب المنتم وتند بو شبیه ببوی سیب
وبا عطریت وبغایت سرخ وطعمش تلخ وساقش بقدر ذرعی وبرگش مثل برگ بادام وگلش سفید و

هر کس افیون خورده باشد سیر را [illegible] خلاص شود

غلاف تخم ان مانند غلاف بزر البنج است و از هند خیزد و زرد و سیاه ان زبون و کویند از قسم کوف حلت
کا برا است در دوم کرم و در اول خشك و مقوی معده و جکر و دماغ و دل و مفتح سده دماغی و تریاق
زهر عقرب و رتیلا و محلل ریاح و مشهی و قدر شربتش تا دو مثقال است و بعضی کویند افلنجه
برك جوز بوا است و اصلی ندارد افشج معرب از افشرده فارسی و بعربی عصیر کویند و ان مخصوص
آب فواکه است افیلون و بحرف و او اسم شیح جبلی است افراسیقون بونجه است که جند قوقی باشد
افربیون فرفیون است افنین بیونانی و یا اسم رومی فرفیون است افراسمون نفیع است افاریقون
دبق است و کویند ما ذریون است افنین بیونانی اسم فرنجشك است و افرنجشك نیز کویند افرود بجان
قسم اول دیز و حرص است افاسون اسم روغن ترب است افلاطون مقل ازرق است افروسالبین
حجر القمر است افاویه ادویه خوشبوست که در طعامها کنند افیقرون اخینوس است افزیدس اسم
یونانی جراد است افتیقس اسم یونانی صمغ است افیون بیونانی اسم بزر واحث افیون سفافن
بیونانی تخم خبازی است افثیمون بیونانی باداورد است افیمونا بیونانی دارچینی است افینا بن بیونانی
بد است اقحوان اسم عربیست و بیونانی اوبیانس و بفارسی بابونه کاو چشم نامند و نوع صغیر را
بهار کویند بری و بستانی میباشد و شاخهای باریك و برکش شبیه ببرك کشنیز و از میانه کلش
زرد و مدور و در اطراف ان برکهای ریزه سفید و از کل بابونه بزرکتر و ثقیل الرایحه و با اندك تلخی
و فی الحقیقه صنفی از بابونه است و فرق انست که بابونه تخم میدارد و ان ندارد و مستعمل کل آن است
در سیم کرم و در دوم خشك و مسخن قوی و محلل و مفتح سده جکر و افواه عروق و ملطف و مدر
عرق و بول و حیض و مسقط جنین و با قوة تریاقیه و مفتت حصاة و محلل خون منجمد در مثانه
و ورم مقعد و جهة درد مثانه و صلابت سپرز و استسقا و قراقر معده و با سکنجبین و با نمك
مسهل سودا و بلغم و لعوق ان جهة ربو و سرفه و نفث الدم و جلوس در طبیخ ان جهة صلابت رحم

وطلای

وطلای آب تازه ان بر انثیین و قضیب و کنج ران مقوی باه و جماع و ضماد ان جهة التوای عصب
و با موم و روغن جهة ورم صلب و شربت نیم مثقال ان با سکنجبین جهة برانکیختن اشتها نافع و فرزجه
ان مدر حیض و منقی رحم و اکثار ان مصدع و مصلحش سکنجبین و مکرب معده و مصلحش انیسون و بنفشه و
قدر شربتش دو مثقال و بدلش بابونه است و نوع صغیر ان در دوم کرم و در اول خشك و در افعال
ضعیفتر از اول و با شراب جهة نیکویی رنك رخسار و تحلیل ورم صلب و اکتحال خشك ان جهة
تقویت طبقات چشم و ظلمت بصر و جلای آثار و قروح و دفع نزول آب نافع است و روغن اقحوان که
کل آنرا در چهار مثل ان روغن زیتون یا روغن کنجد کرده چهل روز در آفتاب کذاشته باشند
جهة نضج جراحات اعضای عصبانی و التوای عصب و ورم اسافل بدن و مقعد و صلابت رحم و درد
کوش و تفتیح مسامات و ادرار عرق و نموش و اشامیدن پنج درم مدر عرق و بجهة قولنج مفید است
اقاقیا بلغت یونانی اسم عصاره قرظ است و انرا از ثمر نوعی از مغیلان که قرظ نامند قبل از رسیدن
ان افشرده میکیرند و قبل از جفاف یاقوتی رنك است و بعد از ان سیاه میشود در دوم سرد و
در سیم خشك و مغسول ان در دوم خشك و قابض و قاطع نزف الدم و نفث الدم و مجفف و رادع
و غیر مغسول ان بالذع و حابس نزلات و اسهال اکلا و ضمادا و مقوی بدن و اعصاب مسترخیه اعضا
و سبب امراض و ضماد ش جهة ورم حار و باد سرخ و ورم رحم و مقعد و داحس و برامدکی حدقه و
سوختکی آتش و با کل سرخ و برك مورد جهة قطع اسهال مزمن اطفال مجرب و مورث سده و مصلحش
روغن بادام و قدر شربتش تا یکدرم و بدلش بوزنش عدس و صندل است و کویند حضض و اخیه
انسب است اقسون بیونانی نباتیست شبیه بباد آورد و اهل مغرب راس الشیخ نامند برکش مثل باد
آورد و ساقش کوتاه تر و غلیظ تر از ان و کلش مثل ان پرخار و خارهای جوانب برکش مثل سوزن و
ساق تازه انرا پوست کنده میخورند و تخمش از قرطم ریزه تر در دوم کرم و در اول خشك و بسیار لطیف

وچون خشك شود تلخ وتند میباشد کویند جهة کزاز وتشنج غیر تهیی باشراب مجرب وجهة ورم مزمن
وشدخ عضل ضمادش مفید وتخمش باشراب جهة دفع سموم نافع ومضر کرده ومصلحش خشخاش وقدر
شربتش از سه درم تا پنج درم وبدلش بوزنش شکاعی است ونزد متاملان فرقی میان اقسون ونبات و
اشترغاز نخواهد بود وظاهر اسم یونانی کیاه اشترغاز باشد اقط بفارسی کشك نامند وان دوغیست
کر از طبخ منجمد کردد پس چکانیده بعد از دفع مائیت خشك کنند سرد وخشك ودیر هضم وقابض
ومبرد ومبریان کرده ان جهة اسهال مزمن بغایت نافع وضماد سوخته ان جهة داء الثعلب ودفع نزف
الدم وبواسیر مفید وبا پشم سوخته وجو سوخته باسویق جهة حراز مجربست کر اول سر را بروغن کل
چرب کرده بعد از ان طلا کنند ومواد ریاح وبلغم غلیظ خام وسدد ومصلحش جوارشات وکلقند است
اقلیمیا بیونانی اسم انچیزیست کر از کداختن اجساد منطرقه مانند مس ونقره وطلا مثل کف ودرد
بر روی ان ودر تحت ان منجمد کردد وانچه در تحت بهم رسد باز از جمله کف انست کر بعد از کداختن
وبهم رسیدن کف بسبب حرکت ان فلز بعضی بطرف تحت جمع میشود وبهترین ان طلایی وانچه در رنك
شبیه بان فلز وطلایی مایل بسبزی وفضی سفید وسیاه طلایی از غلبه بوره ایست کر بر طلا میزنند
وکویند کافی هم میباشد ومرقشیشایی نیز هست هر یك در طبع مثل معدن ان ویبوست زیاده بر ان
غالب ومجفف ومقوی باصره ومنقی جراحات وجهة بردن کوشت زیاد ورویانیدن کوشت تازه
ورفع تعفن زخمها وبیاض چین وبهق وجرب وسبل وناخنه ودمعه وغشاوه ونزول اب وطلای
ان رادع اورام وجالی کلف واثار سیاه ودافع سپرز وبازعفران وافیون رادع مفاصل ونقرس است
وخوردن طلایی ان یك قیراط جهة خفقان وتقویه دل نافع ومستعمل از ان محرق مغسول وبدلش
مرداسنك محرق مغسولست ومولف تذکره کوید کر چون جمع کنند ذهبی ومرقشیشا ازا در کداختن و
بعد از کداز در عسل بریزند تا سرد شود یك جزو ان پانزده جزو شنجرفی را تشمس کند ومجربست

این

این معنی را موقوف بشروط مخفیه میداند اقماع الرمان الهندی نار مشك است اقرودفونیعا قرقومعاست
اقبوس بیونانی کنری است اقطن بیونانی نماش است اقرقرا الهندی عاقرقرحاست اقیماردون بیونانی
سورنجان است اقویلاسمون دهن البلسان است اقتنالوقی بیونانی بادآورد است اقونیطن
بیونانی خانق النمر است اقسیاما زریون سفید است اقاقالس بیونانی تشمیزج است اقروس و
اقرس دبق است اقاریون اسم رومی وج است اقوبطن باطرکل علیق القدس است اقوتوسیون
رعی الابل است اقاریوا کرویاست اقطی بیونانی خمان کبیر است اقتنادانیقی بیونانی شکاعی است اقوما زیتون
زازیانه بری است اقراص الملك جوز الاثل است اقلاوطس بیونانی طرفاست اقلابولس بیونانی انجره است
اکلیل الملك نباتیست برکش مدور بقدر درهمی وشاخهای ان باریك ودرشت وصلب وبعضی
منبسط بر روی زمین وبعضی راساق بقدر ذرعی وکلش زرد ودیره وبعضی رابنفش وبعضی را
سفید وپراکند وثمرش مثل غلاف تخم ترب وهلالی تنك ودر غلاف تخم مدوری دیزه تر از خردل
وبعضی راتخم شبیه بحلبه وبعضی را غلاف غیر هلالی ومرکب القوی وحرارت ویبوست در ان غالب
ومحلل ومفتح ومنضج وقابض ومجفف وملطف ومقوی اعضا وملین اورام وجهة تحلیل
فضول باطنی وطلای پخته ان بامیفختج جهة اورام مرکبه وحاره چشم ورحم ومقعد وانثیین ومطبوخ
ان با ب وبشراب جهة قروح شهدیه سر وبا افسنتین جهة ورم جکر وسپرز ومعده وقطور عصاره
ان جهة درد کوش واشامیدن سه درم ان یا تخم ان با میفختج جهة ورم احشا نافع وعصاره ان با زعفران
در تسکین کل ضربان مجرب وطبخ ان جهة ربو وتفتیت حصاة وحقنه ان جهة تقویه امعا وتنقیه و
تسکین درد امعا مفید وشرب ان مضر انثیین ومصلحش عسل وانجیر ومویز وقدر شربتش دو مثقال و
از عصاره ان بیست درهم وبدلش بابونج است اکلیل الجبل نباتیست بقدر ذرعی وبرکش دراز وباریك
وانبوه ومایل بسیاهی وشاخ ان صلب وکلش درمیان برکها ومایل بسفیدی وازرقی وثمرش صلب و

[illegible]

مایل باستداره وتخش ریزه وبرک وشکوفه وبا اندک تلخی وتندی وخوشبو وان غیر قردمانا است در سیم
کرم وخشک ومدر حیض ومحلل ریاح ومفتح سدد جکر وسپرز ومنقی دیر وجهة یرقان سوداوی وسرفه مزمن
واستسقا وسنک کرده ومثانه وضماد ان جهة تحلیل اورام مزمنه نافع ومضر محرور ومصلحش سکنجبین وقدر
شربتش تام است وبدلش افسنتین وچون شکم صید را از احشا خالی کرده وازین کیاه پر کنند مانع تعفن
ان ودر منع تعفن لحوم بهتر از نمک است اکتمکت بلغة هندی سنکیست بقدر مازو ومستدیر وسیاه
وسبک وقسمی مایل بطول بقدر بلوط وچون حرکت دهند صدایی از جوف ان مسموع شود ودر
جوف ان سنکی کوچک موجود است وقسم انطاکی مستدیر وکوچک تر وقسمی دیکر شبیه بان بزرکتر و
سفید ودر جوف هر دو چیزی سفید مثل ریک در سیم سرد وخشک ومحلل اورام وحابس نزف الدم
وچون در پوستی بسته بر پای چپ زنان ببندند جهة عسر ولادت بغایت ازموده و تعلیق ان بازوی بیمان
سرخ جهة حفظ جنین ومنع اسقاط ونکاه داشتن ان در دست راست جهة غالب شدن بر خصم
وتعلیق ان بر درخت جهة منع ریختن ثمر ان وحمول ان کر با شیر دختران سایید باشند جهة حامله شدن
زنان عقیم بسیار موثر ومراد از اکتمکت دو قسم سیاه است ودو قسم سفید در احجار مذکور میشود
اکارع جمع کراعست وبفارسی پاچه نامند بهترین ان پاچه کوسفند است وبزیکسالرزج ودیر هضم و
بعد از انهضام مولد خون صالح دقیق ومعتدل الغذا وجهة ناقهین وصاحب بواسیر وسوداء محترق
وسحج وخشونت حلق وسینه وشقاق لب وزبان وکرفتکی اواز وسرفه یابس وسل ودق ونفث الدم
عسر الدم وعسر البول وهزال مفرط وصاحبان زخم والتیام شکستکی استخوان وباصبغ عربی جهة پیچش و
اسهال مراری ومنع لذع مواد حاره ودفع مضرت دوای حار مشروب واب پاچه جهة سرفه حار وتلیین
طبع یابس المزاج وحقنه ان جهة مغص وزحیر سددی مجرب ونطول ان جهة یبوست دماغ وضعف ان
وتحلیل خنازیر واورام صلبه وطلای روغن جوف پاچه با فرفیون وزعفران وروغن کل جهة تسکین درد

وضربان

وضربان مفاصل مجرب ومولد قولنج ومصلحش شراب کهنه وسرکه وعسل وپختن ان با کرفس ودارچینی و مانند
ان واستخوان سوخته ان مانع نزف الدم جراحت وباصبر جهة ساقط کردن دانه بواسیر موثر است اکثوث
کشوث است اکر وهلن از روث است اکر وفس جوز رومی است اکر الجر لیف البحر است اکل نغسه فرفیون است
وکویند کافور است اکرارنوع کبیر صامریوناست اکیل نوس یونانی جند است اکسوفیلن یونانی حوما نرا ست
اکثو لس ابو خلسا است اکرفس کرفس است اکیر اسم ترکی وج است اکر بفتح الف وسکون کاف اسم هندی عود
است اکروث هندی جوز است الیه بفارسی دنبه کوسفند است کرم وتر ومحلل اورام صلبه وملین اعصاب
وچون یکعدد دنبه کوسفند نر را سه حصه کرده هر روز یکحصه را با عاقرقرحا وزنجبیل وتربد بنوشند جهة
عرق النسا مجرب دانسته اند وچون دنبه را ورق کرده بر عضو ببندند تا دنبه متعفن شود جهة تشنج یبسی
وکزاز ومواد متحجره مجرب ودیر هضم ومکرب ورد الغذا ومضعف قوة هاضمه ومولف تذکره کوید کر با
باشد کردم مبرود موجب فجاه شود ومصلحش ابکامه وسرکه وادویه حاره است الوین یونانی اسم نباتیست
کمتر از ذرعی مایل بسرخی وشاخهای ان باریک وصلب وپوست آن سیاه وبرکش ریزه وکلش نرم مایل
بسرخی وزردی وتخمش شبیه بچغند روباد طوبتر تند طعم وتخمش شبیه بتخم افتیمون ومنبت ان ریک زاد
وکنار ابها در سیم کرم وخشک وجالی وغسال ومقطع ومفتح ویکدرم از تخم ان تا دو مثقال با یکدرم نمک
وچهار اوقیاب ویک اوقیه سرکه مسهل قوی سودا وجهة دفع خون مستحکم مرفوع العلاج بغایت موثر وپوست
بیخ ان درین فعل قویتر وجهة یرقان اسود نافع وموریث سحج ومصلحش کثیرا وعناب وقدر شربتش تا سه مثقال
واز پوست بیخ ان تا دو درم است البرباریس اسم درخت خاردار است شبیه بدرخت اترج وبرکش ریزه تر و
شبیه ببرک زیتون وخارش بیشتر وتضاریس شاخهای ان زیاده تر وسم کل حیوان واز دفلی قویتر چون داخل
غذایی کنند هر حیوانی که بخورد در ساعت بمیرد واکر بو کند ونخورد در ساعت کور وکر شود ومنبت زبون
زمین این نبات بلاد تهامه وجبل شراه است الوس والوسون یونانی بمعنی یذهب بالکلب وآن کیاهی است

شبیه بگیاه پنبه و با خشونت برگهای اسفل ان مستدیر و ما بین برگها و تخمش شبیه بترمس وان در میان
دو پرده است رنگش ما بین سیاهی و سرخی و گویند نوعی از عکرش و ثیل است در دوم گرم و خشک
وجالی آثار و محلل اورام و با شوکران جهة ورم خصیه عجیب النفع و بالخاصیه جهة گزیدن سگ دیوانه
مجرب دانسته اند و مصدع و مصلحش مرزنجوش و قدر شربتش تا یکمثقال است البخ بلام ساکنه و نون مفتوحه
لغت یونانی و بمعنی لاصل است وان بیخ نباتیست شبیه بزردک و ساقش سطبر و بقدر شبری و گلش
مانند گل زردک و تخمش سفید و طولانی و خال دار و طولانی کمتر از برنج و در شاخهای ان قبه
مثل جوز و بهترین ان هندی بود در اخر دوم گرم و خشک و با اندک تلخی و مولف تذکره گوید سرد و تر
در سیم و بالخاصیه تخم ان را جهة شری از هر خلطی که بوده باشد مجرب میدانند و باید روز اول نیم درم ان را با
سه اوقیه سکنجبین بنوشند و روز دوم نیم مثقال و روز سیم یکدرهم و یک مثقال برگ و ثمر و ساق هر یک که
باشد با شراب و عسل جهة سقوط مشیمه مجرب دانسته اند و بیخ ان جهة تقطیر بول نافع است الرطوبی
الوماتی یونانی و بمعنی عسل تجین است وان رطوبتی است شبیه بعسل سایله که از ساق درختی حاصل میشود
بهترین ان براق صاف شیرین غلیظ است در سیم گرم و در دوم تر و سه اوقیه ان با ما العسل مسهل فضول
خام و مرة الصفرا و اخلاط ردیه و جهة جرب و قروح و درد مفاصل نافع و روغنی که از شاخهای درخت
از جوشانیدن ان با روغنها میگیرند طلای ان جهة درد عصب و جرب متقرح و اکتحال ان جهة ظلمة
بصر نافع و شارب الوماتی را کسالت و سبات بهم میرسد و باید نخوابد و حرکت کند و مصلحش
سکنجبین و میبه است السقاقن لسان الابل است الیا بیونانی خطمی است الج زعرور است الطسوین ست
الیون بیونانی اسد است الاو بیونانی زیتا است الولح بیونانی سنای مکی است السنین بیونانی مخ است
المقطرون بیونانی کهربا است الساتا نخواه است السنز العصافیر لسان العصافیر است الاطین لبلاب است
الوج مولف جامع الادویه گوید که ان شبیه به بیش است در شکل و در بلاد عجم کازرک نامند و

مولف

مولف اختیارات نوعی از مخلص شمرده الاینون بیونانی راس است الماس ماس است البطوط کشت
برکشت است الاکلنک اسم ترکی خدایج است الوه اسم فارسی عقاب است الما اسم ترکی تفاح است الملک
بلغت دیلمی فاشرا است ایلیک اسم ترکی مخ است السی اسم هندی برزکتان است ایچی اسم هندی قاقله است
الماقن بیونانی بسباسه است املج اسم ثمر درختی هندی معروفست و مستعمل مقشر سیاه و چون در شیر
بخیسانند و بعد از ان خشک کنند شیر املج نامند و گویند شرطست که تازه ان را چند روز در شیر
بخیسانند و بعد از ان خشک کنند وانچه در شیر پرورده نشده باشد تلخ و بسیار عفص در دوم سرد
و در سیم خشک و بشیر پرورده ان در اول سرد و در دوم خشک قابض و مانع ریختن مواد بمعده و امعا
و حافظ اخلاط از تعفن و فساد و اخلاط سودا بروح و غلبه سودا و محرک باه و مقوی دل و قاطع قی
و تشنگی و آب دهن و خون بواسیر و نزف الدم و مجفف رطوبت معده و مقوی دل و چشم و معده و احشا
و اعصاب و مشهی و مسهل سودا و بلغم رقیق بحصر و با آرد کنار و آب برق قاطع اسهال مزمن و مسکن حرارت
خون و اشامیدن سفوف ان با قند یا سویق هر روز پنج مثقال با آب گرم جهة سحج و چرک و بواسیر و نواصیر
و ضعف معده و باصره و تاریکی چشم مجرب و قطور آب منقوع ان که کوبیده و خیسانیده باشند جهة ازاله
بیاض جبین ازموده است خصوصا هرگاه بعد از دو ساعت املج را افشرده تا سه بار املج تازه کنند و شربت
معمول از املج و افسنتین در تقویت معده بعدیل و روغن آنرا که با برگ مورد یا پوست بیخ صنوبر
با سویق بپزند و آب طبیخ آنرا با مثل ان روغن کنجد و زیتون جوشانیده باشند جهة تقویت مو و سیاه کردن
و رویانیدن و دفع احیا و تقویت اعصاب و خروج مقعد و سرعت نهوض اطفال مجرب دانسته اند و چون
حنا را با آب املج خضاب کرده کنند موی را سیاه کند و قدر شربتش از سه مثقال تا پنج مثقال و در مطبوخ
تا ده مثقال و مضر سپرز و مبرود بن و مصلحش عسل و سنبل و مواد قولنج و مصلحش روغن بادام شیرین و
بدلش در اکثر افعال بوزنش هلیله کابلی است و آمله پرورده ملین طبع و مقوی اعضای باطنی و هاضمه

الزّ بفتح اول و سکون ثانی و خفای ها مثقل ... صمغ باشد ... و آن را گویند ... و با تب شدید ... برهان قاطع

... ضعف ... الوا ... معجب ... تنحص ... و نصیم ... برهان

وقاطع نزف الدم وجهت بواسیر و نواصیر نافع و سعاوست آن حافظ سیاهی پوست امغیلان درخت
خاردار یست منبت ان بادیه و عوام طلح نامند و اهل بادیه سمر و بغدادی مغیلان کویند و قسمی پر خارتر
و ساقش سیاه رنک و بسیار بلند میشود و صمغ از اصمغ عربی و ثمرش را قرظ و حضض و عصارهٔ انرا
اقاقیا کویند و قسمی بقدر درخت سیب و از ان کوچکتر و ساقش سطبرتر و در اول سفید و چون کهنه کردد
مثل آبنوس سیاه شود با ان پوست حیوانات را دباغی میکنند و برک هر دو قسم ریزه تر از برک سیب
و کلش سفید و ثمرش مثل غلاف باقلا و لوبیا و دانه های ان پهن و بقدر ترمس سرخ و جمیع اجزای
ان در دوم سرد و خشک و حابس فضلات و رادع و نطول طبیخ خار و برک ان جهت تقویت اعضای
مسترخیه و آشامیدن ان قاطع اسهال و مغص سدد و ضماد برک تازه ان جهت التحام جراحات
و دفع اورام و جلوس در طبیخ ان جهت بروز مقعد و رطوبات رحم و ثمرش و برکش بجهت دباغت
قایم مقام مازو و عصارهٔ برک و ثمر تازهٔ ان قاطع نزف الدم و نفث الدم و پوست شاخ و ساق
ان جهت قطع خون جراحات تازه بسیار نافع و عمدهٔ اجزای روغن بشنج صغار است و بیخ ان
جالی و سنون ان جهت استحکام لثه و مسواک ان مقوی دندان است و انچه اکثر اطبا در کتب
ادویه مفرده ذکر کرده اند اشتباه میشود که قرظ و امغیلان و طلح غیر یکدیکر باشند و بعد از تامل
رفع اشتباه میشود اندریان بیونانی اسم شجریست برکش شبیه ببرک کبر و ابیجر برک باشد و
ثمرش بقدر نخودی کوچک و با سفیدی غالب و سیاهی و ازان تسبیح میکنند منبت ان اکثر مقابر
بیت المقدس و ان نواحیست و دموع ایوب و شجرة التسبیح نامند در اول سیم کرم و خشک و مفتح سدد
و لطیف و محلل و مقوی جکر علیل و محلل اورام باطنی و مسکن بیخش که مغص کویند و تخمش در
غلافی و بقدر دانه کنار و مایل بسردی و خشکی و آب تازه و آب مطبوخ برک و شاخ ان جهت دفع
سموم هوام و سک دیوانه خصوصا کزیدن عقرب و ضماد و شرب ان جهت اورام و جرب بادنی

عسر

وعسر بول و فواق و طلای ان جهت کلف و قطور عصارهٔ ان جهت بیاض چشم و ذرور برکش جهت
جراحات تازه نافع و قدر شربت از عصارهٔ ان هفت مثقال و از مطبوخ ان چهارده مثقال
اسوخ لغت بربریست بمعنی انابیبی و آن نباتیست مابین شجر و کیاه و ساقش مثل نی بند دار و مجوف و منبت
ان سنکلاخ و کنار آبها و صغیر و کبیر میباشد صغیرش بقدر یک شبر و زیاده و ساقش خشبی و بقدر
سطبری انکشت و از ساق ان شاخهای بسیار مجتمع رویده و بند دار و چون کشتی بر هند بندها
از هم جدا شود و بیخش و برکش مثل برک زیتون و ثمرش بقدر نخودی و سرخ و بعد از خشک شدن سیاه
شود و بیخش خشبی و صلب مرکب القوی و در اول سرد و در دوم خشک و قابض و مقوی اعضای
باطنی و مانع نزلات و با شراب قابض جهت اسهال و طبیخ ان جهت فتق و قیله و منع علل مثانه و
کرده و مطبوخ ان با انجیر جهت سرفه و تنکی نفس نافع و چون خشک ان را بجوشانند تا اب بنصف
رسد و صاف ان را تا نیم رطل بنوشند جهت ضعف جکر و احشا و دل مفید و هرکاه با آب انکور بجوشانند
و هر روز تا یک رطل بنوشند جهت فربه کردن بدن لاغر و نیکویی بشره رخسار و تنقیه رحم و ذرورش جهت
قطع نزف الدم جراحات و رویانیدن کوشت موثر و قدر شربتش تا پنج درهم است و مولف تذکره
منبت اسوخ را منحصر در اندلس میداند ایادیطن بیونانی اسم نباتیست از نوع قیصوم قدش بقدر
ذرعی و برکش باریک و پراکنده و قسمی ان مشعر و سفید و بعضی سرخ و بقدر فندقی و برکرد ثمر
دایرهٔ زردی و بیخش باریک و منبت ان کوههای پچکل و در زنکبار لیار رونامند و در بلاد روم
و فرنک جهت شب ازان تاج ترتیب میدهند کرم و لطیف و محلل انچه در معده و مثانه منجمد شده
باشد و با شراب ممزوج با آب جهت قطع نزله مجرب دانسته اند و مستعمل از ان قیر انست و کذاشتن ان
درمیان جامه مانع کرم زدن ان و مضر معده و مصلحش آب برو قدر شربتش تا قیراطست ام وجع
الکبد افنطیس است و مولف جامع بغدادی غیر ان دانسته است ام الکلب شجریست ربیعی بقدر

زرع مایل بزردی برکش شبیه ببرک لاغیه و با اندک خشونت و کلش زرد نسبت بکل لاغیه و بد بو و
منبت ان مزارع و در بلاد مصر بسیار است عصاره تازه از دو مثقال و برک خشک از ادو درهم
جهت کزیدن سک دیوانه و اقسام مار و عقرب مجرب دانسته اند و باید که باد و غن زیتون بنوشند
امعا جمع معا و ان روده حیوانات است از جمله اعضای عصبانی و قلیل الغذا و دیر هضم و در دویم
سرد و خشک و مولد قولنج و مصلحش جوارش عود و شراب و مطبوخ ان با کوشت و سرکه و زعفران
و ادویه حاره و جهت معده که صفرای رقیق مائی در ان متولد شود نافعست امبرباریس بفارسی
زرشک نامند معروفست و از مطلق ان مراد دانه بیرون کرده انست در دوم سرد و خشک و با
قوة قابضه و مقوی معده و جکر و دل و مانع ریختن مواد باعضا و قاطع صفرا و تشنکی و مسکن
حرارت معده و جکر و غلیان خون و با ادویه حاره خوشبو مثل سنبل و امثال ان مفتح سده جکر
و مقوی جکر سرد و سایر احشا و جهت اسهالی که از سردی و ضعف جکر و احشا باشد و جهت
استسقا با ادویه حاره جهت مبرودین و با افسنتین جهت تقویت هاضمه و اب ان مانع قی و غشیان
و با زعفران جهت صلابت جکر نافع و دانه ان بتنهایی با ادویه مناسبه جهت قرحه امعا و اسهالی
که از ضعف احشا باشد نافع و ضماد زرشک رادع اورام حاره و شربت ان که اب زرشک و
اب سیب مساوی بوده اب لیمو نصف یکی باشد و با شکر بقوام اورند جهت دفع سموم قتاله و کزیدن
افعی و خفقان و غشیان و ضعف اشتها موافق تذکره مجرب دانسته و کویند چون آب نارنج و مروارید
اضافه کنند دوا اکثر امراض قایم مقام تریاق فاروق است و زرشک مولد ریح و مصلحش قرنفل و قابض
طبع و مصلحش شکر و شیر تینها و قدر شربت از اب ان تا بیست مثقال و از جرم ان تا پانزده مثقال
و از دانه ان تا سه مثقال و بدلش مثل ان کل سرخ و دو ثلث ان صندل سفید است و عصاره زرشک در
افعال اقوی و الطف است و بدلش دو وزن ان زرشک دانه بیرون کرده و پوست بیخ زرشک از غیرش است

ومذکر

ومذکور شد و مولف ما لا یسع ذوقال را غیر قرانیا دانسته و در خواص مثل زرشک بیان فرموده
و ظن حقیر انست که قراقاط قریب الطبع با زرشک باشد و ذوقال قرانیا است و مذکور خواهد شد
امونیاقن یونانی اشق است امبوس نانخواه است اماموس یونانی حماماست امعاء الارض خراطین
است امروسیا عنقود است و میجونی را نیز نامند ام الخلود نوعی از حلزون است بلغت مصر و ان
دلینس است اماغیرون بعبرانی خرنوب نبطی است اماطیطس یونانی شادنج است امولیقون
یونانی آبار است امعدالیا بیونانی لوز است امودعی برومی عکر الزیت است امعاسین برومی اب
غوره است امرود اسم فارسی کمثری است امله رسان بهندی کوکرد فارسی است اینلیس یونانی اسم
نباتیست ما بین شجر و کیاه و در شوره زار و مواضع افتاب روید و برکش مثل برک عدس و شاخش
بقدر شبری و بیخش باریک و کوچک و کلش سرخ مایل به بنفشی و بد بو و تخمش در غلاف رقیقی و قسمی
از ان کوچک برک و ساقش مرتفع نمیشود در اول کرم و در دوم خشک و مفتح و محلل و مدر بول
و با قوة قابضه تخم و بیخ و کلش جهت عسر البول و درد کرده بغایت مفید و با سکنجبین جهت صرع و فرزجه
ان با روغن کل و شیر جهت صلابت رحم و ورم ان بسیار نافع و ذرور برکش جهت زخمها و دروبا شدن
کوشت موثر و قدر شربتش از یکمثقال و نیم تا دو مثقال است انغرا یونانی اسم نباتیست کوچک از اد
درخت انار و برکش مثل برک بادام و عریض تر از ان و کلش شبیه بکلنار و از ان بزرکتر و بیخش سفید
و کوچک و چون خشک شود بوی شراب ازان اید منبت ان کوهها و مخصوص بزمانی نیست معتدل
و مفرح و در نشاط و اسکار ترغیب بشراب و بالخاصیه جهت دفع توحش و جنون و تقویت حواس و ذهن
بغایت مفید حتی اینکه چون حیوانی از بیخ و برک و شاخ ان بخورد باعث انس آن میشود و ضماد برک
ان جهت منع زیادتی قروح خبیثه نافع و موثر است انف العجل بلغت مصر باسم ثمریست شبیه به بینی کاو
نبات ان ما بین شجر و کیاه و ربیعی و برکش شبیه ببرک کاسنی و از ان ریزه تر و کلش بنفش و شبیه بشب

بنفش وازان ریزه‌تر معتدل و با قوه محلله و مدر حیض و اشامیدن طبیخ برک ان بالخاصیه جهة دفع
سموم نافع و بنطول ان محلل صلابات و مسکن درد کزیدن هوام است اندروطالس یونانی اسم نباتیست
منبت ان ساحل بحر روم شبیه باشنان و بسیار سرخ و بی برک و تخمش در غلافی مثل غلاف
نخود و تلخ و تند و در مغرب کلخ و ملاح نامند و ظاهرا نوعی از قاقلی باشد در اول سیم کرم و خشک
و مدر بول و مفتح و محلل و تخم ان و طبیخ ان جهة استسقا مجرب اطبا جهة نقرس و سنک مثانه
و عسر بول و احتباس حیض شربا و طلاء و حمولا نافع و قدر شربت از تخمش یک مثقال است با شراب
و امثال ان و از طبیخش با شکر و شراب یا سرکه تا ربع رطل انکبین و مولف جامع الادویه امین الدوله
کوید که ان کیاهی است منبت ان حریم جبال کیلان چون بر روی ان نشسته بر روی زمین بخوابند
روز دیکر انچه نر است بار زشاهد کند و انچه ماده است همان حیات میماند و بلغت صقالبه خوانی
نامند کرم و خشک ضماد برک خشک ان با اب کوکرد دریکر و زهوق را زایل کند و تخم نران بغایت
مورث نعوظ مردان و از قسم ماده موجب شبق زنان و اندکی از ان با شراب منوم قوی بحدی که تا
سر شبانه روز شارب ان بیدار نشود و خوردن روغن زیتون با آب کرم رفع خواب ان میکند قدر
شربتش تا دو درهم است اناغالس یونانی اسم کیاهی است برکش شبیه بمرزنجوش و مایل باستداره
و شاخهای ان منبسط بر روی زمین و مربع و ثمرش مثل غلافی و دانه‌های ان بقدر خشخاش بسیار
تند و تلخ و کل قسم ماده لاجوردی و قسم نر بغایت سرخ میباشد در اخر دوم کرم و خشک و جالی
و جاذب و مجفف بی لذع و مفتح سده و اشامیدن اب ان و تخم ان جهة کزیدن افعی و ضمادش
جهة بیرون اوردن خار و پیکان از اعضا و منع زیاد شدن قروح خبیثه و جلای اثار و غرغره اب
برک قسم ماده ان جهة تنقیه دماغ از بلغم و سعوط ان در طرف مخالف جهة درد دندان و اکتحال
ان با عسل جهة قروح چشم و جلای باصره و جرب و کنه و سبل نافع و مورث بیخ و مصلحش صمغ عربی

وقدر

وقدر شربتش از نیم مثقال تا یک مثقال و بدلش عرطنیثا است اذن النفس نباتیست ربیعی شبیه بحی جبه
و برکش بی تشریف و کلش مثل تره تیزک زرد غبیا شد و برکهای سفید احاطه بر کل ان دارد و با حرکت
افتاب میل میکند و مثل شاه دانه با عدم حرکت هوا حرکت میکند و شاخش مربع و مایل بسیاهی و در
مصر و اطراف شام بسیار است و در مجاری ابها میروید و چون حیوان شیر دار ازان بخورد شیر
ان زیاد میشود و خوردن ان شیر باعث نشاط و سرور میکردد در دوم کرم و در یبوست معتدل
و در فعل نایب مناب شراب صرف و مدر فضلات که عبارت از بول و شیر و حیض و عرق باشد
و مقوی حواس و طبیخ ان ذراز الهموم و تفریح مثل شراب است بدون مستی و خمار و اندکی از
کلش بدستور همین اثر می‌بخشد و خلل بعقل نمیرساند و مقوی حافظه و قطور عصاره ان جهة
قلع بیاض چشم مفید و چهار درهم از شیر ان با سکنجبین یا شیر کوسفند مهیج باه شخص صد ساله است
و مجرب دانسته اند و مفتح سده و رنک و رخسار را سرخ کند و بدن را فربه سازد و یرقان را زایل کند
و مضر کرده و مصلحش عسل و اکثارش مورث درد مفاصل و شربتش تا پنج مثقال و از عصاره و
طبیخش تا هفت مثقال و بدلش اب انکور مطبوخ با دارچینی و زعفران و چون کوبیده از ان با شکر شربت
سازند جهة مالیخولیا و مواد سوداوی بغایت نافع است انسان چرک کوش ادمی مواد ریاح و کشنده
و ضماد ان جهة شقیقه نافع و استخوان ان مولد امراض مهلکه و مداومت ان مورث کوری و دردور
استخوان پوسیده در منع زیادتی اکله مجرب و اشامیدن استخوان سوخته سر روزی هر روز یک
مثقال با مثل ان شکر جهة صرع و عرق النسا و مفاصل بغایت ازموده و آب دهن ناشتا کشنده
کرم کوش و هوامی که در کوش رفته باشد و تریاق کزیدن عقرب و رتیلا و کشنده مار و هوام است
و جهة قوة و اثار قروح و طرفه و بیاض چشم و با سرکین عصفور جهة قلع ثالیل و قوة و بثورهایی
جهة قطع نزف الدم و اندمال جراحات و با عسل جهة کلف و جلای اثار قرحه نافع و ضماد کندم

ممضوغ انسان خصوصا اگر ناشتا باشد جهت نفخ و تحلیل اورام ولبسن دندان ان بر بازوی چپ مسکن درد
دندان و جهت دشواری زاییدن و دفع خوف موش و زهره ان سمن برن و خون حجامت و فصد مسکن نقرس
و عرق النسا و اشامیدن ان مورث بلادت و خون حیض سم قتال و مورث جذام و طلای آن مسکن دردهای
صعب و حمول ان مانع حمل و بخور ان حیض را جهت رفع تب و لرز مجرب دانسته اند و بول انسان خصوصا
اطفال جهت سرفه کهنه و جرب متقرح و حکه و قوبا و قروح خبیثه و عسر النفس و با اب نخود و ماء العسل جهت
یرقان و قطور ان جهت بیاض عین و غلک منعقد از بول جهت رفع بیاض چشم مجرب و در افعال مثل شرف
و در صناعت بدل آنست و فضله طفل را اگر غذاهای لطیف داده باشد خشک کنند نفوخ ان در حلق
جهت خناق و درد گلو و بستور ضماد ان با عسل محلل قوی است و طلای ان جهت حمره و جراحات
و التحام ان و رفع عفونت اعضا و اشامیدن یکمثقال ان جهت یرقان و قطع اسهال و رفع سمیت جراحات و
جانوران زهردار و قولنج و حکه بیعدیل و با عسل و شراب جهت رفع گزیدن هوام و ادویه قتاله و تبهای دایره
و یکمثقال ان با یکمثقال نوشادر مصعد جهت رفع سموم مثل دار اشکنه و زیبق مصعد مجرب دانسته اند و
سنون محرق ان جهت قطع تعفن بن دندان و آکله و نقصان لثه و رویانیدن گوشت بن دندان مجرب است
و چون ده عدد ناخن دست را سوزانیده با عسل شخصی بیاشامانند ان شخص در محبت صاحب ناخن
بحد تعشق رسد و بعضی گفته اند که ناخن پا همین خاصیت دارد و موی سوخته انسان شیر را جهت
منع سفیدی موی و استسقا و دفع سموم قتاله و ریزانیدن گوشت سنگ گرده و مثانه و رفع دبور ظهر
و اکتحال ان جهت بیاض چشم و قطور ان با روغن گل سرخ جهت درد دندان و درد گوش و ذرور آن جهت
اکله و نزف الدم و تجفیف جراحات و منع زیادتی زخمها و قروح خبیثه و ساعیه مجربست و چون بول
انسان که با کبریت مدبر که بر آتش در نگیرد و روغن مفتاح تقطیر کنند در صناعت نظیر ندارد و در ستورات
انشاء الله تعالی مذکور میشود و ارسطو گوید که اشامیدن اب که خصیه انسان را شسته جهت صاحب تب

ودم

و ورم جگر و وجع فواد نفع عظیم دارد و چون طفلی را با سمومات بتدریج تغذیه کنند جمیع اجزا و انفاس
او قاتل گردد و هیچ حیوانی قابل این تغذیه نیست و منی انسان جالی بهق و برص و کلف و خوردن شیر محدث
جذام است و مجرب دانسته اند انواطیلون نباتیست بی ثمر شبیه بنبات کدو و ابن تلمیذ گوید جهت جراحات
تازه بغایت نافع است و در حال التیام دهد اند رطون شبیه ببرگ بید خشک شده و ازان عریض تر
گرم و خشک و مفتح سده احشا و جهت درد مفاصل نافع است انبج هندی انبه نامند ثمر درختی است
هندی بقدر درخت گردکان و ثمر بعضی مثل بادام سبز و از اول تکون تا رسیدن شیرین نیست و بعد از رسیدن
زرد میشود و بعضی را ثمر مثل سیب و نارس ان با عفوصت و اندک ترش و چون برسد سرخ و ترش و شیرین
گردد و در انتها زرد و شیرین شود و هر دو قسم آن خوشبو میباشد در دوم گرم و در سیم خشک و گویند
غیر رسیده ان در اول سرد است غاسل اخلاط لزجه و لب ثقل و مقوی نفس و جهت نیکو کردن رایحه دهان
و منع خفقان و درد سر بارد و رفع بواسیر و تقویت مری و ترش ان جهت قطع طحال و برانگیختن اشتها و
ریزانیدن سنگ گرده و مثانه و دانه ان جهت سفید کردن و سیاه داشتن مو نافع و گویند مضعف جگر است
و مصلحش مویز انجبار نباتیست برگش شبیه ببرگ رطبه و با اندک زغبیتی مثل فبار و شاخهای ان فزونتر از
شاخ رطبه و مایل بسرخی و بقدر قامتی و در اکثر بطلیق مشبک میشود و انچه در نزدیکی ان باشد و گلش
سرخ و بعد از ریختن گل غلافهای کوچک ازان بهم میرسد و دران تخمهای ریزه است و بیخش خشبی و سرخ
و معتدل و مستعمل ازان عصاره بیخ تازه ان و ریشه های باریک انست و انرا انجبار گویند در سیم سرد
و خشک و قاطع خون و جمیع اعضا خصوصا از سینه و بواسیر و حابس اسهال مزمن و نزلات و مسکن قی و
مقوی امعا و اعضا و جهت تسکین التهاب صفرا و غلیان خون ضعف اشتها و بول الدم تازه و مزمن و دفع
سموم و انفتاح افواه عروق مقعد و سل تازه و کهنه حتی زبول را نافع و ضماد آن و اشامیدن ان جهت
نفخ و اسهال کبدی و شستگی اعضا و گرفتگی عضل و فتق و هتک ان و ذرورش جهت رویانیدن گوشت و قطع

نزف الدم زخمها بغایت نافع و قدر شربتش یك مثقال و از عصارهٔ ان یکدرهم و از برکش پنجدرم و مضر
مبرودین و مصلحش زنجبیل و بدلش مثل ان زوشك و ربع ان کل ارمنی است انجدان بفارسی انکدان و بلغت
دار المرز کولپر نامند تخم نباتیست ساقش مجوف و سطبر و بلند تر از قامتی نیز میشود و برکش شبیه برك کلم
و از ان بزرکتر و کلش چیزی مثل شبث سفید و ثمرش بعد از رسیدن سفید و مدور و پهن شبیه بدرهم
و بسیار خوشبو و ساق ان ابتر کی باادرقان و بیخش را بعربی محروث و صمغ ان را حلتیت طبب نامند و فسی
از ان ثمرش سیاه و بدبو و برکش مثل صفحهٔ سوختهٔ پرسوراخ و ساقش ضعیفتر از قسم سفید و صمغ ان بدبو
و حلتیت منتن و بفارسی انکوزه و کیاه آنرا کماه نامند و سفیدش بهتر از سیاه و در دوم کرم و خشك و سیاه
ان درسیم و مدر بول و حیض و شیر و مسخن کرده و اورده و ملطف اغذیه و محرك باه و مقوی معده و
مقطع بلغم و محلل ریاح و تعسر بول بلغی و بر انکیختن اشتها و تقویت هاضمه و دفع ضرر اغذیه غلیظه
و ادویهٔ سمیه و اخلاط غلیظه و سدهٔ سپرز و سکنجبین آن با اسپنج جهت تب ربع مجرب و بدستور جهت
تب بلغی و تبهای مرکبه بغایت موثر و جهت درد سینه و سرفه و عرق النسا و مفاصل و استسقا
و یرقان و دفع قوافی حتی بوسیدن ان مجرب و با شراب در اخراج جنین قوی الاثر و جهت استسقا و یرقان
و ضمادش با موم روغن جهت خنازیر و جراحات و عرق النسا و امثال ان و با روغن زیتون جهت کمنه بحث
العین و طلای مطبوخ ان بسرکه و پوست انار جهت بواسیر و دزودان بابرك ان جهت آکله نافع و مضر مثانه
و مصلحش تخم خربزه و مضر امعا و مصلحش صمغ عربی و قدر شربتش تا دو مثقال و بدلش محروث بوزن ان
و دو دانك ان حلتیت و کویند بوزنش رو قو او این انسب است و مضر محرورین و مصلحش شربت انار
و سکنجبین و ترش آن که از ساق و بیخ ان با سرکه ترتیب دهند بغایت کرم و خشك و جالی معده و قاطع
اخلاط و مورث تشنکی و التهاب و مصلحش کاهو و سرکه و بدلش ترشی اشترغاز و بیخ ان در افعال قوی تر
از سایر اجزای ان و طلای آن محلل اورام و مانع زیاده شدن خنازیر و ملحم زخمها و قدر شربتش سه مثقال

وکویند

وکویند مضر شش است و مصلحش عسل و صاحب جامع انطاکی کوید که چون زن بعد از حیض بلافاصله هر روز
یکدرم از انجدان بنوشد تا یك هفته هرکز آبستن نشود و تخصیص نداده که از نوع سفید باشد یا سیاه
انیسون بفارسی بادیان رومی کویند تخم نباتیست بلند تر از زرعی و ساقش مربع و برکش باریك و خوشبو
و کلش مایل بسفیدی و تخمش در غلاف لطیف بلوطی و از رازیانه کوچکتر و سبز مایل بسفیدی و زردی
در اخر دوم کرم و خشك و مدر بول و حیض و شیر و عرق و محلل ریاح معده و سایر اعضا و مبهی و قابض طبع
خصوصا برشته کردهٔ ان و مقوی کرده و مفتح سدهٔ جگر و سپرز و جالی مجاری نفس و جهت صداع بارد
و شقیقه و درد سینه و سرفه و ضیق النفس و اعیا و استسقا و حصاة و تب بلغی و سوء القنیه و قطع سیلان
رحم و فضول نافع و باه فوة و بخورش جهت درد سر و نزلات بارده و اخراج جنین و مشیمه و سنون
ان جهت طلاء دندان خصوصا محرق ان و رو دفع بدبوئی دهان و اکتحال ان جهت سبل کهنه مجرب و آنزاند
و قطور روغن کل که انیسون در ان جوشانیده باشند جهت کری و ثقل سامعه و خاییدن ان جهت
و طلای مطبوخ ان در سرکه جهت تحلیل اورام و کشتن قمل و طبیخ ان با شکر جهت دفع زردی رخسار زنان زاییده
نافع و مضر امعا و مصلحش رازیانه و در تقویت باه مثل آن انجره است انجره لغت فارسی و بعربی قریص و بلغت
دار المرز کزنه نامند و بترکی کجیت کن نباتیست برکش پر تشریف و انبوه و با خارهای بسیار ریزه و خارهای
ساقش اظهر و چون ملاصق جلد شود باعث حمرهٔ جلد و سوزش و خارش کردد و کلش زرد و تخمش براق
و نرم و با اندك پهنی و تیره رنك و از رازیانه کوچکتر و مراد از انجره مطلقا تخم اوست در اول سیم کرم و خشك
و ملطف اخلاط لزجه و جاذب و مفتح اعضا و مدر بول و حیض و شیر و عرق و مبهی و منقی سینه و شش
و معده و مفتح فم رحم و سدهٔ جگر و سپرز و محلل و کذاشتن برك کوبیدهٔ ان در بینی قاطع رعاف و حمول نیم
مثقال ان و مرصاف بالمنا صفر بغایت مدر حیض و ضماد برك تازهٔ آن جهت بر آمدکی رحم و تحلیل
دبیله و کشودن دمل و قطع ثالیل خصوصا با عسل و بجهت التواء عصب و با نمك جهت جراحت سك دیوانه

انیسون هو بادیان رومی [illegible]
حار یابس فی الثالثه محلل للریاح [illegible]
[illegible] یدر البول والحیض [illegible]
ویسکن العطش [illegible]
[illegible]
نفع من سیلان البول [illegible]
[illegible]

کوبیده و با قیروطی جهت ورم سپرز پخته و با روغن زیتون جهت ورم جراحات و ورم پشت گوش و طبیخش با
ماء الشعیر بجهت تنقیه شش و جگر و سینه و تخمش جهت ربو و آلات تنفس و استسقا و محلل کرده و سپرز و
اخراج ماء اصفر و بلغم و لزج و با سکنجبین جهت درد سپرز و درد پهلو و درد کرده و مسکن ان در حال و
آن با اصل السوس جهت تنقیه مثانه از چرک و اشامیدن آن با تخم کرفس و شیر گوسفند بغایت مهیج باه
و شراب ان مسهل باعتدال بلغم و فتیله آن با عسل بر ستون مسهل است و ضماد ان بر ستون برگش محلل
ورمها و با مرهم جهت آکله و قروح و سرطان و با عسل جهت بزرگ کردن قضیب مجرب دانسته اند و طلای
آن با عسل بر قضیب و کیخ ان محرک باه و مضر کرده و امعاء و مصلحش صمغ عربی و کثیرا مقعد و مصلحش عناب
و قدر شربتش تا سه درهم و بدلش فودمانا با حرف و مضمضه عصاره ان محلل ورم لهاة و دود تخم و برگش
مجفف زخمهای متاکله و سرطان متفرح است بی لذع و صحیح انزروت در اصفهان کنجد و در تنکابن
کنجد نامند صمغ درخت خاردار ایست بقدر دو ذرع برگش شبیه برگ مورد و درخت کندر و منبت
ان بلاد فارس و ترکستان و سرخ و سفید و مایل بزردی میباشد و بهترین ان قسم اخیر است کر در بالیدکی
مثل کندر صغار و زود شکن و در طعمش تلخی باشد و در اخر دوم گرم و در اول دوم خشک و مجفف بی
لذع و بهترین مسهلات بلغم غلیظ و بالعرض مسهل صفرا و محلل ریاح غلیظه و مفتح سدد و مسقط جنین
و گرم معده و امعاء و جهت مفاصل و ورک و عرق النسا بالخاصیه نافع و جاذب بلغم غلیظ از عمق بدن است
خصوصا با هلیله و تربد و سکبینج و امثال ان و در تسمین مهزول بغایت موثر چون پنجدرم آن با سه قیراط
حجر البقر که عوام اندروا گویند و ده درهم نارجیل مخلوط کرده چهار حصه و چهار روز بعد از حمام
و بعد از خوردن چند عدد زرده تخم نیمبرشت بنوشند باعث تسمین عجیب کردد و بغدادی گوید
کرزنان مصر انزروت با آب هندوانه تا نصف روز خیسانیده بجهت تسمین تا ده درهم اورا می آشامند
و گویند پنج درم ان سبب تسدید مسام و چسبیدن ان باحشا کشنده است خصوصا با طلوق محلول و از آسرا
سابیده صو

مکتوم

مکتوم شمرده اند و مصلحش صمغ عربی و روغن بادام است و هر گاه مفردا استعمال نمایند باید روغن
ده چندان ان باشد و قدر شربتش مفردا از نیم مثقال تا دو مثقال و مرکبا با سایر مسهلات یک
مثقال و بدلش بوزنش صبر است و استعمال ان در خارج جهت التیام و زایل کردن گوشت زاید
و پاک کردن چرک زخمها و قطع سیلان خون و دفع آثار جدری و با نطرون جهت ورم شیر بخار نیز
کر در حلق بهم رسد و با عسل بهشته و با فتیله آلوده در گذاشتن جهت پاک کردن چرک گوش بیا
موثر و اکتحال ان خصوصا بعد از انکه در شیر الاغ یا شیر دختران پرورده کرده باشند جهت رمد و
چسبیدن پلک چشم و دفع نزلات و جرب و سلاق مفید است و چون با مروارید و مرجان سوخته
و شکر بالسویه ذرور دیبا زند جهت ازاله بیاض چشم مولف تذکره مجرب دانسته اند انزروت فارسی نیز ما آید
نامند و از هر حیوانی در حین ذکر ان حیوان مذکور میشود و مجموع ان تا درجه سیم گرم و خشک
و ملطف و محلل و با قوه تریاقیه و منجمد کننده کل ذایب و گدازنده کل منجمد مثل خون و شیر که در معده
و اعضا منجمد شده باشد و مانع رعاف و حابس مسهلات مزمن و سحج و نزف الدم و سیلان رحم و رافع
اختناق رحم و روده و با سرکه محلل خون منجمد در معده مجرب دانسته اند و بهترین ما یر خرگوش و بز کوهی
اسم
و اهو و شتر و گوسفند و فیل بقدر نخودی بغایت مبهی اند انسلر صد و اراندلسی است بلغة انجاهم تجی است
صلب و قسمی از ان سیاه تر و کثیر الفروع و بزرگ بقدر کوکلان و فروع ان شبیه بریشه بطاطس و منقش
سرخ و طعمش مثل دانه شفتالو و برگش مایل بسرخی و شبیه برگ عنب الثعلب و انبوه و قسمی سفید برگش
مثل برگ سنا مایل بزردی و خشونت و طعمش شیرین و داخل برگ ان تند اندک و با عطریه و منبت
انسلر بلاد اندلس و چین است سفید ان در اخر دوم گرم و خشک و در رفع سم هوام ضعیفتر از قسم سیاه
و مستعمل از ان برگ انست و جهت تحلیل ریاح و تسکین دردهای باطنی نافع و قدر شربتش تا دو مثقال
و بیخش کشنده حیوانست بغیر انسان و محرک باه و سیاه ان در اخر سیم گرم و خشک و مثل جدوار تریاق

سموم وازان ضعیفه و مبهی و مسخن معده و جکر و محلل مواد بلغمی و بخنر ان در شراب قاطع بوا
وحول ان معوی کو محلل ورم ان و ورم سایر اعضا و تدهین بروغن ان موجب درازی مو و بغایة
موثر و مورث خناق و کرب و مجفف رطوبات و مصلحش روغن کنجد و شیر بنجه و قدر شربتش یک قیراط
و بغدادی کوید کر در حوالی ان کیاهی میروید کر چون کوسفند بخورد بمیرد مثل کیاه بیش و از خوردن
کیاه انتلر رفع سمیت ان میشود و بلغة انجا کیاه مزبور را طواره کویند و مولف تذکره کوید کر کیاه انتلر
کشنده حیوانات است انب بادنجان است انقردیا اسم رومی بلادر است انجدان رومی بیسا لیون است
نحاس و کویند کاشم است اندراسیون بجوز الاکراد است اندروصارون و اندرون بیلون بیونانی اسم [illegible] است
و مولف جامع غیبی اندروصارون را بلغة یونانی لسان العصافیر میداند اناعورس بلغة رومی اناغالیس است
اناغلین بیونانی اذان الفار است انقوانقون مریجات است انجبات اسم اقسام مرباست مثل زنجبیل
پرورده و املج و غیرها انغاقین برومی حصرم است انجل خطی است انزدیا عصاره قثاء الحمار است
انارکیوح خشخاش است انومیا شقایق النعمان است اندیقیا بیونانی و انطونیا برومی کاسنی بستانی است
انقلیمن بیونانی بهنار و ان نوعی از الجدان است اما لیقی انجره است انجرة السودا حشیشة الزجاج است
انبوب الملك و انبوب الراعی نوعی اذابر و نست انجوج عود است اندروسامن هیوفاریقون است
و بلغة شامی اندرونیا کویند ادنس بعبری اسطوخودوس انا کیر اسم نبطی اناغالیس است اندامومس اسم ماش
بیونانی است انخطیا جلنار است انفاق روغن زیتون نارسیده است انجرك مرزنجوش است انجدین رقین
فراسیون است ابنوس ناخواه است انساناموبزج است انقون وردمنش و بیونانی درابس است انبا
خنثی ابالس لوقا بیونانی فاشرا است ابالس ماالیا فاشرستین است انجبا و انجوسا و انیسا و لوس ابوخلسا است
انفافیون آب غوره است اناطیطس بیونانی اکتمکت است انبرونوج است انجیر بفارسی تین است
انکور بفارسی عنب است انار بفارسی رمان است انار دجیر بلغة مازندران قسمی اذخر است انوفرحاج است

انجیر

انجیر بغدادی بار دقیق عمانی است و در مصر آنرا انجیر فرنکی کویند انفود اسم فارسی و ترکی تمام است
انار دان بفارسی حب الرمان است انار دانه دشتی بفارسی حب الفلفل است انجکك بفارسی دانه ابرو جست
اندرزا اسم فارسی حجر البقر است انکبین بفارسی اسم عسل است انیلی بهندی اسم حنظل است انولا بهندی
اسم آمله است اندرجو بهندی اسم لسان العصافیر است اوزا اسم جنس مرغابی است و کویند مراد ازان
نوع کبیر آنست و مجموع ان تادوم کرم و در اخر دوم تر و مسمن و غلیظ الغذا و دیر هضم و در مبرود
محرك باه اند و هرکاه با ادویه حاره بپزند بهتر است و آبکامه و آب انار مصلح انست و طلای مغز
سر آن جهة ورم مقعد آزموده است و پیه ان جهة صلابات و شقاق مقعد و جلد و تقشر
جلد و داء الثعلب و داء الحیه و جهة رفع اذیت آبی که در کوش رفته باشد و با آرد باقلا
جهة ورم پستان بالخاصیه مفید و زرده تخم ان جهة افزونی عقل و قطور ان با روغن زیتون
نیم کرم کرده در رحم جهة احتباس حیض نافع و کوشت ان کر مهرا پخته باشد جهة التیام فتوق
و زیاد کردن پیه کرده و ریزانیدن سنك کرده و مثانه موثر و مولف جامع الادویه کوید که خون
انرا چون با آب نمك بنوشند جهة درد مثانه و حصاة بسیار نافع است و پوست ان و تخم مسحوق
جهة اسهال دموی بهترین ادویه و بیضه و زبل آن جهة سرفه خشك مفید است اوتوما بیونانی مسقط
الاجنه است و ان نوعی از ابوطلاست که هوجوبرامند و برکش دراز و باریکتر و نرمتر از برك هوجوبه
و انجکل و بی ساق و بی ثمر و مایل بسیاهی بغایت کرم و تند و تلخ و با سمیت و خوردن آن خطرناك
و طلای ان محلل مواد غلیظه و کویند ثمن درهم ان جهة عسر الخروج الولاده نافع است اوافیبون بلغة
یونانی بمعنی حدقه است چه کل ان شبیه بنرکس و بسیار کوچك و انبوه و بنفش و اندرونش زرد
و برکش شبیه برك کندنا و ساقش بقدر شبری و بسطبری انکشت و نورانش مثل شمع و بیخش شبیه بیاز
نرکس و کویند در شام و مصر بسیار است و در شب میدرخشد و در اول سرد و در رطوبت

وپیوسته معتدل و تخمش در حرارت معتدل و در سیم خشک وجهة اسهال مزمن گویند مجربست
وجهة یرقان زرد و سیاه نافع و قدر شربتش تا ده درهم و بیخ ان در اخر دوم سرد و در اول خشک
و مدر بول و حابس اسهال وجهة سموم و گزیدن رتیلا و ضماد ش با شراب جهة منع رویدن موی
که قبل از بلوغ طلا کنند سوی و قدر شربتش تا سه درهم و مضر گرده و مصلحش کثیرا و عسل گویند اوسیدا
اسم فارسی نوعی از نیلوفر هندی در سیم گرم و خشک و در طبع مثل لفاح و محلل ریاح و مواد بارده
و قدر شربتش یکدرهم و بیخش سرد و خشک و در فعل و طبع مثل لفاح وجهة بواسیر و صداع نافع
و مضر مثانه و مصلحش عسل و قدر شربتش نیم درم و بدلش بیخ لفاح است اوقیموندا سی یونانی اسم نباتیست
شبیه بباد روج شاخهای ان بقدر شبری و مزغب و مایل بترکی و تخمش شبیه بشونیز و سیاه
و در غلافی مثل غلاف بزر البنج و مستعمل بیخ انست در دوم گرم و خشک و ملطف و مجفف و بی
لذع و یکدرهم از ان با مرصاف و فلفل جهة عرق النسا مجرب دانسته اند اونومالی یونانی شراب و
عسل است که شراب دو چندان عسل باشد و بجوشانند تا بقوام اید و یا عسل را با آب انگور بجوشانند
و اخیر در جلا و تحلیل و انضاج قویتر است و هر چند کهنه شود تلیین ان کمتر گردد و گرم و خشک
و مفتح و محلل و ملین طبع و مدر است و بعد از طعم نباید استعمال نمود که قاطع اشتها و مورث
انقلاب معده میگردد اونیا یونانی اسم عصاره نباتیست منبت ان بوادی عرب قریب بمصر برگش
شبیه ببرگ تره تیزک و پر سوراخ که گویا کرم زده باشد و کم آب و ریزنده گلش زرد و بزرگ و شبیه
بعصاره مامیثا گرم و تند وجهة ظلمة چشم و تنقیه ان و سلاق و دمعه بغایت نافع دانسته اند و
مولف تذکره تصریح بعصاره مذکوره کرده است اوخالیون ابوخلسا است اوقیمن یونانی بادروج است
اوداسالیون یونانی کرفس جبلی است چه اودا بمعنی جبل و سالیون بمعنی کرفس است اودرن یونانی
اسم آبست اوزومالی یونانی ماء العسل است اوما دیا یونانی قثاء الحمار است اوکثومالی یونانی سکنجبین
عصاره

ویکدرهم از وجهة نهش افعی و سموم با شراب نافع سو

و بعضی اختلاف نموده اند در عصاره خشخاش و غیر ان دانسته سو

علی

١

علی است اوماج بترکی اطریر بی ترشی است اوزومالی یونانی دهن عسلی است و عسل داود گویند و
ان روغنی غلیظ و با اندک شیرینی و از ساق درختی حاصل میشود هر چند کهنه گردد بهتر است گرم و تر
وجهة جرب رطب و درد مفاصل و تاریکی چشم نافع و بیست درهم ان با آب مسهل قوی بلغم خام است
و مورث سبات و سستی بدن و مادام که عمل ان تمام نشود نباید بخواب رفت اوبیا انس یونانی
اقحوان است اونوسالیون یونانی قرة العین است اوریزا یونانی ارز است اومایقا یونانی وادی
رونیست اوفطاریون غافث است اورن لوف الصغیر است اوریفاس صعتر است اوزربا بادی
یونانی فلفل الماء است اوادن یونانی بیض طیور است اوفیلس یونانی فرنجشک است اوبفر یونانی
اظفار الطیب است اوجی بلغه مار ندران حشیشة العلق است اوتفلس یونانی لسان الحمل است اوقما
یونانی مشمش است اوزدحودس یونانی زیتون است ادبوفروس یونانی کرم العنب است اوجابلغه
تنکابن درخت غرب است اوهیره بهندی آس است اوث بهندی ابل است اودکلیك بترکی وج است
اوزنلك بترکی حرمل است اوتلکو اسم زنج است اوبکر بترکی اسم دیر است اوس بهندی ثلج است اهلیلج
اصفر هلیله زرد است و بهترین ان بالیده زرد مایل بسرخی با ملاست است در اخر اول سرد و در دوم
خشک و مسهل بعضی صفرا و بلغم رقیق و مقوی معده و دماغ و مفتح سدد و مطبوخ و منقوع آن
بهتر از جرم انست و جرم ان و سایر هلیلجات محرث قولنج اند بسبب دفع غثیان و جذام و حیات مرکبه
و درد سر و استسقا و ریاح بواسیر و منع صعود بخار بدماغ و تصفیه رنگ و رخسار و اطفاء نایره
سودا اگر از احتراق صفرا باشد نافعند و بعضی در حمیات منع کرده اند و این قول حق است مگر
انکه خلط غلیظی یا صفرا و بلغم رقیق نباشد و بدستور در حقنه ها منع نموده اند و در شرح اسباب
در قواعد کلیه علاج سرسام صفراوی مذکور است که هلیله در حقنه ان باید کرد و این قول پسندیده است
و حقیر در حقنه اسهال کراثی کرباسته و بنهایت و جمع اعا بوده مکرر کرده و باعث دفع علت شده

بسبب دفع رقیق خلط و باقی ماندن غلیظ
و مجموع ان مقوی حواس و ذهن وجهة
خفقان و صداع سو

واشد کلال اما نع بسبب عصران صورتی ندارد چه حشنه را در افضیه اثر است تمام که باعث انضمام و نقاء
مواد غلیظ کردد خصوصا که با ادویه ملینه و مفتح و جاذب اضعاف ان باشد و عصاره خشک هلیله
قوی الفعل است و قلیل المقدار و در دستورات مذکور میشود و ذرور هلیله زرد جهت دمعه و تجفیف
رطوبات و حدت باصره نافع خصوصا که در خمیر کرفته بسوزانند و بر ستور قطور آب خیسانیده
ان همین آثار دارد و سنون ان و دا ان جهت تقویت لثه و خون بن دندان و رویانیدن کوشت
ان مفید و مضر سفل و مصلحش عناب و سپستان و مصلح قبض لازم عصاره ان دهن روغن بادام
و قند و ترنجبین و قدر شربت از جرمش تا پنج درم در مطبوخات و منقوع ان از هفت درم
تا ده درم و بدلش در غیر اسهال پوست انار و کویند عفص بدل ان است و از خواص مجربه است
سرمه کداختن معادن خصوصا حدید اهلیلج هندی و اسود نیز نامند بفارسی هلیله سیاه است
وان بیدانه و بقدر موییز سیاه و صلب است در دوم خشک و در وسط اول سرد و مسهل سودا
و منفی حزن و روح از خلط سوداوی و جهت بواسیر و تقویت احشا و درد سپرز و رطوبت معده و جذام
و بوداده ان جهت اسهال مفید و نکاه داشتن ان همیشه در دهان باعث سیاهی موی و تقویت
ان و تقویت لثه بغایت موثر و کویند مضر جکر است و مصلحش عسل و قدر شربت از جرمش تا دو مثقال
و در مطبوخ تا هفت مثقال و بدلش هلیله کابلی و در قبض نصف وزن آن عفص و خمس ان تخم مورد است
اهلیلج کابلی بهترین ان بالیده و سیاه مایل بزردی است و در برودت معتدل و در اول خشک
و بعضی انرا و هلیله سیاه را کرم باعتدال میدانند مسهل بلغم و سودا و صفرای مخلوط باخلاط و مدر
بول و بهترین اقسام است و در افعال قوی تر از هلیله زرد و سیاه و مجموع خواص در هلیله زرد مذکور
شد و کویند چون یکسال هر روز یکعدد ازانرا تناول نمایند موی سفید نشود و بعضی این خاصیت را
مخصوص هلیله هندی و بعضی مخصوص هلیله پرورده کابلی میدانند و بالخاصیه جهت دفع ضرر

آبها

آبها و بسیار خوردن آب نافع و دانه هلیله مدر بول است و ذرور تخم محروق ان جهت قطع خون بواسیر
و نزف الدم اعضا و تقویت دندان و لثه مجرب و قدر شربت از جرمش تا سه مثقال و در مطبوخ
تا هفت مثقال و بدلش هلیله سیاه است و مربای ان که زیاده از یکسال بران نکذشته باشد مقوی
معده و دماغ و مفتح سده بلغمی و مقوی جکر و حواس است اهلیلج چینی از صفت کابلی است زرد و
مایل بسبزی و کوچک و سیاه و درشت دانه و کم کوشت و مایل بتدویر و ضعیف الفعل بحدی که با
وجود سایر هلیلجات استعمال نباید نمود اهلیم بهندی حرمل است اهال از جمله اغذیه است و آن
مرق کوشت و بقولی مطبوخست که صاف کرده بپاشامند و بعضی از انرا شی در حین طبخ داخل کنند و خواص
ان تابع نوع بقول و امثال انست اهونیون بیونانی اسفیداج است ایمارانوطلی بیونانی یعنی عیشه مکرمه
مقدس است و در مصر بتونیز نامند نباتیست زیاده بر ذرعی و شاخهای پرکره و ساقش باریک و
برکش از هم متفرق و از برک بلوط باریکتر و کوچکتر و اطراف ان پرزوایه و تخمش باریک و دراز و کلش
زرد و چون بر صفحه مس این کیاه را طرح کنند برنک نقره کردد بلا غوص در اخر دوم کرم و خشک و کویند
معتدل است مجفف و مفتح و جهت تحلیل ریاح و درد دهان و بثور ان و لهاة و استسقا و باشراب جهت یرقان
و سپرز و بخورش مسقط جنین و ضماد و شرب برک و بیخ ان جهت نهش هوام و طلای برکش جهت اورام
حاره و قروح و اشامیدن کره اسفل جهت تب یومی و کره ثانی جهت تب بلغمی و ثالث جهت غب و رابع
جهت ربع کویند مجربست و تعلیق این نبات اهل روم و فرنک جهت اعزاز و اکرام دانسته اند و قدر شربتش
از یکمثقال تا دو مثقال و مضر سفل و مصلحش کثیرا است ایفا اردینا بیونانی نباتیست برکش شبیه ببرک
آس بری و اصل برک چیزی طویلی شبیه بخیوط تاک انکور رسته و شکوفه ان بر سران خیوط میباشد و
طعمش بسیار قابض تر و قاطع در دوم سرد و در سیم خشک و قاطع نزف الدم و اسهال و قروح امعا و
حابس حیض و بیخش سرد و تر و قابض تر و قاطع نزف الدم همه اعضا و قدر شربتش تا دو مثقال است

ایدیغون بیونانی یعنی هندی است وان چیزیست شبیه بصمغ که بر صدف قربانی جمع شده خشک میگردد
ورنکش مثل سرب و مستعمل صباغانست سرد و با تحلیل وجهت ورم حار و قروح عین نافع است ایر موفارون
بیونانی یعنی الشیخ فی الربیع است وان نباتیست ساقش بقدر ذرعی مایل بسرخی و برکش شبیه ببرک تره تیزک
و بسیار کوچکتر از ان وکلش مایل به بنفشی وانبوه و در بو شبیه بسیب و در وسط کلش چیزی سپید بادنکی
موی رسته است غیر منحنی و در بهار سفید میشود و منبت ان شهرهای خراب و زمین شوره است
و در بیخ ان نفعی نیست بسیار سرد و با اندک تحلیل و خوردن تازه ان در حال موجب خناق و در فعل
مثل فطر و ضمادش جهت ورم خصیه و معده و باکنز جهت جراحت عصب وسایر اعضا نافع است ایرسا
بیونانی یحنوس و قوح است و مراد از ان بیخ سوسن کبود بریست چه سوسن کبود را رنکش مرکب از
سفیدی و زردی و بنفشی است و بیخ سوسن کبود بری و جبلی پهن و دراز بقدر انکشتی و پر کره است
در دوم کرم و خشکی ان کمتر و ملطف و مسخن و مسهل ماء اصفر و بلغم غلیظ و مره صفرا و جهت سینه و
شش و مغص و درد جکر و سپرز و لرزکه از برودت باشد و ضیق النفس و ربو و اعیا و احتباس حیض
و استسقا و یرقان و بواسیر و عرق النسا و امراض رحم و باسرکه جهت کزیدن هوام و ورم و سده سپرز
و باشراب جهت پاره شدن عضل و بی شراب جهت بوی خمر چون مضغ کنند و ضمادش که پخته باشند
جهت درد رحم و صلابت و انضمام فم رحم و اورام صلبه و مزمنه و خنازیر و باسرکه جهت درد سر کهنه و با
دو چندان خربق سفید جهت کلف و فرزجه اش با عسل جهت اخراج جنین و ذرورش جهت رویانیدن
کوشت بر روی استخوان و التیام زخمهای غایره و بد بوی و ناصور و با عسل جهت پاک کردن چرک زخمها و
جلوس در طبیخش جهت صلابت مقعد و رحم و امراض بارده ان و قطور ان باسرکه جهت ثولات و دوی کوش
و مضمضه ان جهت درد دندان امتلایی و روغن ان جهت کشودن افواه عروق بواسیر و اشامیدن ان
جهت دفع سمیت فطر و بیخ ان با کثیرا و بیلت و قبه ان مسهل قوی و غرغره ان با ماء العسل جهت خشونت

قصبه

قصبه ریه مفید و بدلش دهن الغار و بدل ایرسا در اسهال ماء اصفر ثلث وزنش ما ذریون با بیست
مثقال شیر شتر و قدر شربتش تا دو مثقال و کویند مضر شش است و مصلح ان عسل است ایدمایرن
بیونانی چیزیست شبیه بر شیم و مایل بسبزی و بر ساق و شاخهای درخت جنکلی متکون میشود و در
تنکابن دریج نامند سرد و خشک و جهت اسهال مجرب و ذرور محرق ان جهت نزف الدم و جراحات
تازه و کهنه و محرقش جهت قروح بغایت موثر و قدر شربتش از دو دانک تا سه دانک است ایل بفارسی کاو
کوهی است و انواع میباشد نوعی زرد رنک و قوی هیکل و در بیشه های کرم سیر میباشد و تبرا کوزن
نامند و بفارسی کوزن کویند و بهترین انواع است و نوعی در دامن کوههایی که درختان باشد میباشد
در جثه از آهوی بزرکتر و در زمستان موی ان مایل بسیاهی و در فصل کرما سرخ میشود و بی دنبال است
و وعل نامند و در تنکابن شوکا و بترکی جویر کویند و نوعی که در کوههای نزدیک سیر میباشد بفرس جبلی نامند
و همراه هر سال در پاییز شاخ می اندازند و قویتر از اول و پر فروعتر برمی آورند و بغایت طویل العمر
میباشند و کویند که بعد از هر سال مثانه دیکر باو بهم میرسد و بعدد مثانه عمر ان معلوم میشود و والد
حقیر از جلب حقیر نقل نموده که او صاحب هفت مثانه را دیده و از خواص ایل انست که مار را بنفس
از سوراخ بیرون آورده میخورد و در خواص تفاوتی ندارد کوشت اقسام ان غلیظ و مولد سودا و
سریع الهضم و مدر بول و مقوی باه سبر و دبن و دنبالدار همه انواع از جمله سموم و کوشت آنچه در هوای کرم
بعد از دوانیدن بسیار ذبح کرده باشند باسمیت است و مصلح کوشت ان نهایت طبخ انست
با روغن و اشامیدن شراب و ماء العسل بعد از ان و شاخ سوختهٔ ان یک مثقال با یکمثقال کثیرا که مصلح
ضرر انست بمثانه جهت نفث الدم و قرحه امعا و قطع خون و اسهال مزمن و قولنج صعب و یرقان و درد
مثانه و سپرز و سیلان رحم نافع و چون ریزه کرده در کوزه سفال کنا سته در تون حمام بسوزانند تا
سفید شود و با سرکه بر بهق طلا کنند و در افتاب نشینند بهق را زایل کند و با روغن جهت شقاق

کرم سیر میباشد از وعل بزرکتر
و دنباله دار است کوزن کویند
و نوع عیکه در کوههای صحو

نافع و هرگاه مثل اقاقیا مغول کنند جهت تقویت باصره و منع سیلان مواد و تنقیه قرحه چشم
مفید و سنون ان جهت تقویت و جلاء دندان و قلاع بغایت موثر و طلای ان بر عانه و پستان
مدر حیض و تعلیق شاخ و پوست و قضیب و خصیه ان هر یک جهت منع گزیدن مار و هوام مجرب
و یک مثقال از خون برشته ان جهت اسهال مزمن و قرحه امعا و طلای دنبال ان سوختن ان با شراب
برد کرو کنج ران و عانه باعث نعوظ فی الفور بغایت موثر و بخور شاخ ان جهت گریزانیدن هوام
مجرب و جرکی که در جوف تحت چشم ان جمع میشود و عوام تریاک کاو کوهی نامند در دفع سموم حیوانی
قوی تر از تریاق فاروق است و هرگاه طفلی را بعد از ولادت قبل از انکه شیر باو دهند قدری
حبه از ان چرک در شیر حل نموده در کام کشند ما دام الحیوة ان طفل از گزیدن هوام ایمن باشد
و از دویدن ان طفل بار سست شده حرکت نتواند نمود و مجربست و قضیب مجفف مسحوق ان با شراب
و امثال ان جهت تقویت باه نایب مناب سقنقور و یک مثقال ان تریاق گزیدن افعی است و مفتت
حصاة و پنیرمایه ان مقوی باه و حمول ان سه روز که بعد از طهر باشد مانع ابستن شدن زنان
و پیه ان جهت تشنج و امراض بارده نافع و محلل صلابات است ایدوساروون قاسنی است ایطاماس
درخت غرب است ایقاقالس عفص سبز است ایرقان حناست ایزیز اعشبة النار لست ایبع دم
الاخوین است ایهقان جرجیر بری است ایمیون اسقولوقندریون است ایرس یونانی نحاس است
ایوس یونانی زنجار است ایاطیس نیلج است الیسکین برومی انبوس است ایکیدم بترکی عنبر است
ایپک بترکی ابریشم است ایولک بترکی قاقم است ایپار اسم ترکی مشک است اینک بترکی بقر است
ایشک بترکی حمار است ایلواهندی صبر زرد است ایرسا رهندی بابونج است حرف الباء
بابونج بفارسی بابونه گویند و در جمیع اجزا مثل اقحوان است مگر در گل که کوچکتر از اقحوان است در
درجه دوم گرم و در اخر اول خشک و لطیف و محلل بی جذب و مفتح و مدر بول و حیض و عرق و شیر

و مقوی

حرف الباء

هر حیوانی

و مقوی دماغ و اعصاب و باه و تریاقیت جهت تب بلغمی و سوداوی و مرکبه و تنقیه سینه و درد
سر و نزلات و امراض دماغی و تحلیل بقایای رمد و ریاح گوش و درد جگر و احشا و مقعد
و رحم و احشا و تفتیح و عسر بول و عسر ولادت و اخراج سنگ مثانه و تسکین دردها و ورم جگر و یبو
و یرقان و اعیا و عفونت سودا و بلغم و قولنج ایلاوس شربا و ضمادا نافع و طلای ان ملین اورام صلبه
و نشستن در طبیخ ان و بدستور نطول ان در اکثر علل مفید و مضر حلق و مصلح ان عسل و شربت
انار و خاییدن ان جهت قلاع و ذرور ان جهت عرب منجر بغایت نافع و قدر شربتش تا سه مثقال و
بدلش قیصوم و برنجاسف و اقحوان و بیخ ان گرم و خشک تر و در افعال قوی تر از گل ان و یک مثقال
ان با شراب عسل بسیار محرک باه است و روغن بابونه که بدستور روغن گل سرخ ترتیب دهند گرم
و محلل اورام بارده و مجفف و طلای ان جهت دفع لرز تب بلغمی و سوداوی و ادرار عرق و رفع اعیا
و شدید حسام که از سرما باشد و تمدد و تحلیل ریاح اعضا و گرانی سامعه و درد جگر و مفاصل و
نقرس نافعست و گویند بخور بابونج باعث گریزانیدن هوام میشود بادنجان معرب از فارسی است
و بعربی مغد و غد گویند بستانی ان در دوم گرم و خشک و گویند خشکی ان در سیم است و مقوی
معده و جگر و مفتح سدد که از غیر ان بهم رسد و خود بنفسه مسدد و ملین صلابات و با روغن ملین طبع
و با سرکه قابض و مدر بول و بالخاصیه مسکن صداع حار و خوشبو کننده عرق و دافع صنان که بد بویی کنج ران
و زیر بغل باشد و مجفف رطوبات غریبه و مورث درد پهلو و عانه و بواسیر و مولد سودا و مفسد رنگ
و رخسار و مصلح ان طبخ انست با روغن و گوشتهای فربه و سرکه و خوردن ان با آب انار ترش و شیرین
و نار دان و گوله پروکی و یا و امثال ان و ضماد دنباله ان که اقماع گویند با بادام تلخ جهت بواسیر و امراض
مقعد و ذرور دنباله و شکوفه ان بعد از چرب کردن مقعد به روغن بادام یا روغن بابونه جهت ورم ان
و بواسیر مجرب و چون بادنجان را مقدار پخته مضمحل شود و صاف نموده اب انرا با روغن زیتون بجوشانند

هو

... و بعربی تفاح الارض خوانند ... قاطع

تا آب سوخته شود برص را تا یکسال برنگ بدن میدارد و در دفع ثالیل مجربست خصوصا شب از نقل آن
ببندند و در زبان روغن چرب کنند و اگر آب آنرا با روغن تخم کتان بجوشانند جراحت شقاق و ورم صلب
و در دفع فسادی که از سرما و برف بر دست و پا رسیده باشد بغایت موثر و چون رسیده را اگر تخمش زرد شده
باشد مهرا کنند و تخم آنرا با موم روغن بمالند شقاق میان انگشتانرا در حال زایل کند و هرگاه بادنجان
زرد شده را خالی کرده و جوف آنرا بروغن کرد و پر کرده قریب بکروز در وزن و شود بگذارند و روغن را
از آن استخراج نمایند جهت درد گوش مجربست و چون اقماع و کلش را ضماد نمایند جهت بواسیر سعید آلست
و از خواص آنست که سبب سرعت گداز معادن میگردد و چون نوشادر را در آن داخل کنند و شب را
گداخته در آن محلول ریزند بغایت تنقیه نماید و مجرب دانسته اند و بر سود ساییدن کبریت را در
شب محلول با او باعث سفیدی کبریت و ثبات آن دانسته اند و بادنجان بری را ساق بقدر ذرعی و
پر شعبه شبیه ببرگ اسفناج و تند بو و ثمرش بقدر زیتون و کردکان و پرخار و سبز است و ملطف و جالی
و کرم و خشک تر از بستانی و ضماد ثمرش جهت اورام بلغمی و سیاه کردن مو و اکتحال برگ خشک آن جهت
بیاض چشم و جلای باصره و دمعه نافع است باقلا تا زه اش در اول سرد و تر و خشک آن در اول سرد و در
دوم خشک و کلش گرم باعتدال و لطیف و پوست اندرون آن مجفف و قابض است و باقلا مقوی باه
و سریع الانحدار از معده و غیر مسدد و با قوه محلله و منضجه و با رطوبت فضلیه و جهت قرحه امعا و اسهال
قی و تنقیه سینه و شش و تقویه آن و منع ریختن مواد رقیقه از دماغ و تسکین سعال و آب طبیخش جهت خشونت
حلق و جلای رطوبات و منع تولد حصاة و مفتح سده و ضمادش با آرد جو جهت ضربه و ورم پستان که از
جهت انجماد شیر باشد خصوصا هرگاه با نعناع و سرکه پخته باشد و با حلبه و عسل جهت تحلیل دمل و ورم
بن گوش و با کندر و گل سرخ و سفیدی تخم مرغ جهت بر آمدگی حدقه و با گل خطمی و امثال آن جهت ورم خصیه
و اورام حاره و پخته آن با شراب جهت ورم حالبین و کلف و نمش و تحلیل خنازیر خصوصا با آرد جو و شب یمانی..

وروغن

و روغن زیتون کهنه و یا پیه خوک جهت نقرس مجرب دانسته اند و چون باقلا را تا زه را دو حصه کنند
و طرف اندرون را بر زخم زلو و امثال آن گذارند قطع سیلان خون نماید و بستن آن بر موضع گزیدن
سگ دیوانه باعث جذب سمیت آن و ذرورش جهت منع ریختن مواد بچشم و طلای آن با ربع آن
فادزهر کاوی جهت سرخی و سطبری پلک چشم بسیار نافع و ضماد برگ و پوست بیرون آن جهت
سوختگی آتش مجرب و کلش مسکن حرارت دماغ و چون در هاون قلعی سابیده در آفتاب گذارند خضاب
نیکوست و خوردن باقلا مورث نفخ و اختلاج و ثقل دماغ و فساد ذهن و مجز با فراط است و مصلح آن جو شاندن
با روغن بادام و ادویه حاره اضافه نمودن و خاکستر کاه باقلا جهت رفع آثار جرب سیاه نافع است
باقلای قبطی و باقلای نبطی نوع دیگر باقلای معروفست بقدر ترمس و سیاه لون منبت آن آبهای ایستاده
و بیخش سطبر مثل بیخ نی و برگش بزرگتر از برگ باقلای بستانی و کلش سرخ و بقدر گل سرخ بسیار قابض
و موافق معده و بهترین ادویه قرحه امعا و اسهال مزمن و در افعال بلیغتر از باقلای معروفست باقلای مصری
و شامی ترمس است بادرنجبویه معرب از بادرنکبویه است فارسی است و بعربی مفرح القلب نامند نباتیست
در بو شبیه به بادرنک و خودرو و بستانی میباشد نوعی را برگش لطیف و طولانی و اطراف برگ مثل
اره و ساقش پر شعبه و شبیه بریحان و کلش بنفش مایل بسرخی و بجای سبزی با طعام میخورند و ربیعی و صیفی
میباشد و هر سال تخم آن سبز میشود بر ریشه و تخمش شبیه بتخم کتان و اغبر و بقلة الاترجیه نامند و زنجان
گویند و نوعی در بو شبیه بآن و از آن تند بوتر و برگش مایل بتند و بری و صحرایی و بستانی میباشد بیاق
و شاخهای بسیار از یک بیخ آن میروید و برگش با خشونتی و عریض و از برگ نعناع بزرگتر و کلش سفید
و تخم و دار المرزی آنرا بادرنجبویه نامند و ریشه آن مثل نعناع هر سال سبز میشود و گر بر این نوع اراده است
میدارد و جمعی که هر دو را یکی میدانند چنان نیست و آنچه مولف اختیارات بدیعی گفته که آن بالنکو
غلط است چه تخم بادرنجبویه باریکتر از تخم ریحان و اغبر است و حقیر تخم بالنکو اکثر از جمله ریحان مشاهده
گیاه اورا

نموده وان ریحان سبز رنك بزرکست برك ان در بوی مثل شاهسفرم وبادرنجبویه در دوم کرم ومقوی دل
ودماغ وحواس ومعده وجکر ومفرح ومفتح وملطف طعام غلیظ وهاضم وموریث ذکا وحفظ وجهة عسر
النفس وخفقان وغشی وفواق وتحلیل مواد وامراض بلغمی وکابوس ومغص وامراض ورکین وکرده ودفع سموم
مطلقا ووحشت سوداوی وسده دماغی نافع وبرك مسحوق ان از پنج درم تا ده درم با شراب جهة کزیدن
سك دیوانه ورتیلا شربا وضمادا نافع وخاییدن ان جهة ازاله بوی شراب وبدبویی دهان وبیاد
موش ومضمضه طبیخش جهة فساد دندان وجلوس در ان جهة احتباس حیض وضماد ش جهة درد مفاصل
وطلای آب آن جهة جرب سوداوی وغلا ونار فارسی واکله ودفع لرزه وقشعریره وبانمك جهة خنازیر و
سه درم با نیم کنطرون وجهة قرحه امعا وبایك مثقال نطرون جهة دفع ضرر نفط وسما روغ ولعوق
ان با عسل جهة عسر نفس انتصابی نافع ومضر ورك ومصلحش صمغ عربی وکندر وبدلش دو وزن ان ابریشم
ودو ثلث ان پوست ترنج وقدر شربت از خشك ان تا ده درم واز تازه اش تا بیست درم است وکویند
چون یکسال آنرا با ریشه وتخم خشك کرده در پارچه با ریسمان ابریشم بسته با خود نکاه دارند باعث محبت
دلها میکردد وتخمش در اطفال ضعیفه از برلسان ویکمثقال ان جهة لرزه وقشعریره ومغص نافع است و
قدر شربتش تا دو مثقال است بالنکو نوعی از ریحان ودر بوی شبیه بان وسبز مایل بسفیدی است
وبرکش بی کنکره وتشریف وتخمش از تخم ریحان بالیده تر ودر افعال قریب بر تخم شاهسفرم وجهة اسهال معوی
ودموی که از امعا باشد با کلاب مجرب وجهة مغص وزحیر مفید وقدر شربتش دو مثقال وبدلش
تخم ریحان است بادروج لغة نبطی است وبعربی حوك وبفارسی ریحان کوهی نامند نوعی از ریحان احمر
مانند وبرکش پهن وساقش مربع وپر شاخ وکر بوی تر از ریحان وکلش مایل بسرخی ودر مصر ریحان احمر مانند
بری وبستانی میباشد وخرمنی است نه ربیعی وظاهر انکه تخمش تخم شرمتی است که از شیراز می آرند وبا
شربت قند میخورند در دوم کرم ودر اول خشك وبا رطوبت فضلیه ومفرح ومقوی دل وفم معده و

بهی

وبهی ومدر بول وشیر وحیض وعرق ومنضج ومحلل اورام واستنشاق کوبیده ان معطس قوی و
ملین طبع وجهة خفقان وغشی وعسر نفس وضعف جکر بارد وسده سپرز وتقویة قوه شامه وریزانیدن
سنك مثانه وسعوط آب او با سرکه وکافور جهة رعاف وقطور عصاره ان جهة جلای بصر ودمعه
وطلای ان جهة ورم چشم ومنع نزلات وکزیدن عقرب وزنبور وشقاق بحری وبا آرد جو وروغن کل
وسرکه جهة اورام حاره نافع وتضمید ان بر پستان رادع اورام ان ومولد شیر است وخاییدن ان جهة
رفع کندی دندان وزایل کردن رطوبات عارضی وسینه وشش ودرد کوش وکناشتن ان جهة درد آن
موثر واکثار آن مولد خلط مراری وظلمت بصر وباعث سدد دماغ وکویند مولد کرم معده است ومصلح
خیار وخرفه وسرکه وقدر شربت از آبش تا ده مثقال وبدلش بوزن ان سوسنبر است واز خواص انست که
چون خاییده در افتاب بکذارند کرم از ان متولد میشود وچون در اول نزول افتاب بخایند یکسال درد
دندان نکشد وتخمش مانع تولد سودا وجهة عسر بول وتحلیل نفخ نافع وضماد بر پستان مولد شیر وقدر
شربتش تا سه درم وروغن انکه آب او با مثل ان روغن زیتون جوشانیده باشند تا روغن باقی ماند کرم و
تنده وجالی وبضعف وقیران با آب کرم جهة اخراج کرم معده وطلای ان جهة مواد بارده وتحلیل رطوبات
وتقویة اعصاب نافع است بادزهر اسم فارسی تریاق است وبعربی حجر السم نامند ومراد اطبا از ان حجر معدنی
کانی وهرکاه بادزهر حیوانی استعمال نمایند مراد از ان حجر التیس است ومولف اختیارات بدیعی انکار
معدنی نموده ومتوجه ان نشده واین معنی دلیل است بر عدم مطالعه کتب معتبره وابن تلمیذ در مغنی کوید
که معدن ان برای ارسطو وغیره اقاصی هندوستان وبلاد چین است وپنج قسم میباشد سفید وزرد وسبز
واغبر ومنقط ورازی در طب ملوکی بیان نموده که مابین زردی وسفیدی وبرنك وبیضه شاهدی نموده
در دفع ضرر بیش مشاهده نموده وابن هندو نیز کوید که زرد مایل بسبزی وسفیدی است ودر نخب مسطور که
که معدن ان کرمان در کوه زرند است وسه قسم میباشد سبز نیمرنك وزرد مایل بسفیدی ومایل بسرخی و

چیزی با آن هست که در آتش نمی سوزد و از امخاط الشیطان کویند و حقیر قسم سبز تیره و زرد مایل بسیاهی و زرد کاهی را مشاهده نموده است و کویند امتحان ان انست که زرد چوبه را بر روی سنکی بسایند و بعد از ان بادزهر را هرکاه رنک زرد چوبه را سرخ کند خوبست و الا فلا و کویند علامت خوبی ان انست که در آفتاب کرم عرق کند و چون سایند بر موضع کزیده افعی و مانند آن طلا نمایند سم زهر را بطریق رشح دفع نماید و چون قدر دو جو را با اب سایند در کلوی مار و افعی کنند بکشد و یا بحیوانی بیش و امثال ان قادزهر را بدهند هرکاه از ان سم خلاصی یابد خوبست و حقیر این امتحان را بهتر میداند در حرارت معتدل و در اخر دوم خشک و تا دوازده جو آن مقاوم سموم جمیع حیوانی و نباتی و معدنی و مداومت ان هر روز بقدر قیراطی حافظ صحت و مانع ضرر هوای وبائی و خلاف سیاه و اهویه و نکاه داشتن ان مانع کزیدن هوام و موافق جمیع امزجه و مقوی دل و اعضای رئیسه و حافظ حرارت و رطوبت غریزیه و مانع تعفن اخلاط و زایل کننده سمیت ان و مبهی و مقوی اعصاب و قوی و مفاصل و محلل و رادع اورام بارده و حاره و جهة خفقان بغایت مجربست و قدر شربتش در دفع سموم از نیم نخود تا دو دانک و در سایر خواص از یک قیراط تا یکدانک است و کویند آشامیدن نیم دانک از عرق ان که از تابش افتاب بهم رسد جهة ازالهٔ خفقان فی الفور مجربست بادزهر حیوانی مراد از مطلق ان حجر التیس است و ان سنکی است که در شیردان بز کوهی متکون میکردد و اکثر ان طولانی مثل بلوط میباشد و بهترین ان سبز مایل بسیاهی و براق و تو بر تو مثل پیاز و در جوفش چوب مخلصه با شد و انچه مدور مشاهده شود در جوفش تخم مخلصه یافت کردد و چون با سرکه بسایند مایل بسرخی باشد و نوع هندی ان سیاهی بسیار بر سبزی غالب و در جوفش پشم و سایر اخشاب یافت میشود و در خواص بسیار ضعیفتر از نوع شبانکاره شیرازی است و فرق میان علی و غیر علی انست که چون سوزنی را کرم کرده در اصلی فرو برند سر سوزن زرد شود و دودی زرد مشاهده کرد و ان علی دود سیاه در آخر

دوم

دوم کرم و در اول سیم خشک و مقوی جمیع اعضا و مبهی و تریاق سمومات و در خواص مثل معدنی است مکر انکه در محرور المزاج بغایت مضر است و محرق خون و مورث التهاب و اسهال دموی و محلل اورام بارده و با اب کشنیز جهة حاره نافع و طلای ان با کلاب جهة طاعون و فوفل و بواسیر و با شراب و بتنهائی جهة کزیدن هوام مفید و قدر شربتش از یک قیراط تا دوازده قیراط است و نوعی از فادزهر حیوانی حجر الایل است که از کاو کوهی کیرند و ابن جمیع کوید که بهترین فادزهرهاست و موافق جمیع امزجه است بالخاصیه و چون سرد و زهر و نیم دانک از ان بنوشند هیچ سم در مدت حیوة در او اثر نکند و در سایر افعال مثل بادزهر معدنیست و نوع دیکر حجر الحدید است و انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد بارزد لغة فارسی است و بعربی قنه و بترکی قاسنی نامند صمغ نباتیست برکش شبیه برک خیار و مشابه بر نبات سکبینج و ساقش باریکتر از ان سفید آن که مایل بزردی باشد در بالیدکی شبیه بکندر بهترش از سرخ و زرد ثقیل است در اول سیم کرم و در دوم خشک و قوتش تا ده سال باقیست مفتح و محلل و ملین و مسخن و مدر حیض و مسقط جنین و با عسل مفتت حصاة و مفتح سده کرده و تریاق سمومات و جاذب و جهة عسر النفس و سرفه کهنه و ربو و اختناق رحم و صرع و بواسیر و قطع عضل و امراض عصب و علل بلغمی و ضعف معده و جکر و سپرز و با شراب جهة سموم و طفیقون نافع و ضماد ش جهة دمل و خنازیر و اعیا و کزاز و کلف و قلع آثار و با مرهمها جهة رویانیدن کوشت و کذاشتن ان بر دندان کرم خورده جهة دفع درد دان و بخورش جهة صرع و اختناق رحم و اخراج جنین و مشیمه نافع و مضر دماغ و مصلحش روغن بنفشه و کافور و مفسد کوشت جمیع است و قدر شربتش یکدرهم و بجهة سموم یکمثقال و بدلش نیم وزن ان سکبینج و ربع ان جاوشیر است و قطور ان با روغن سوسن جهة درد کوش و درد سر بلغمی مفید است باداورد لغة فارسی است و کنکر سفید نیز کویند و بعربی شوکة بیضا نامند و مولف جامع تمیمی از اعضر بری میداند و ان نباتیست خاردار بقدر دو ذرع و ساقش تعقد

انکشت ابهام و بزرکتر ازان و مثلث و مربع و پرزغب و خاردار و ثمرش مثل قبه و پر خار و کلش بنفش و در
جوف قبه چیزی مثل پشم و خارهای قبه بقدر سوزن و تخمش شبیه بقرطم و مدور و بعضی شکاعی را غبر اورد
نمیدانند و میکویند که شکاعی اسم عربی است و باداورد اسم فارسی ان و تحقیق آنست که بعضی انواع شکاعی
کلش مایل بزردی و برکش عریض‌تر و سفیدتر و قبه ان بزرکتر و ساق ان کوتاه‌تر است و تخمش با اندک پهنی
در اول کرم و خشک و کویند در اول سرد است و اظهر حرارت انست و بیخش قوی‌تر از برک انست مسهل
بلغم غلیظ و سودا و مدر حیض و بول و مفتت حصاة و مفتح سدد و محلل و باقوة قابضه و مقاوم سموم

و باقوة مبرده و مجففه و محلل ریاح و تخمش کرم و لطیف و مفتح و مقوی

و بکدرهم از بیخ ان جهة نفث الدم سینه و اسهال کهنه و درد معده و عسر بول و کزیدن هوام و تبهای
مزمن و بلغمی و سوداوی و ضعف معده و استسقا و یرقان و تخم ان جهة کزاز و تحلیل ریاح و درد ورک
و کرم و سرفه و مالیدن [illegible] بر داء الثعلب جهة ازالهٔ ان مجربست و مضمضه بطبیخ ان جهة درد دندان و ضماد ان
جهة ورم بلغمی و آب ان جهة دفع تشنکی و التهاب نافع و مضر بشش و مصلح ان افسنتین و بدلش شاه‌ترة
و قدر شربت از تخمش تا دو مثقال و از آبش تا سه مثقال و از خواص بیخ انست که چون در خانه بیاویزند
هوام بکریزند بادیلوفالن بلغة اندلس عنبیه کویند و ان نباتیست بستانی و برکش شبیه ببرک لبلاب
کوچک و در شعب برکش ثمری شبیه بدبق و با رطوبتی بسیار چسبنده و مزغب و تند بو و بر جامه و سایر
اشیا بچسبد کرم و محلل و مقطع و مجفف قوی و تخم و برکش مدر بول و اکثار ان مدر خون و یک
مثقال ان با شراب جهة سپرز و ضیق النفس و ضماد ثمر کوبیدهٔ ان بر اعضا مانع قشعریرهٔ تبهای بحری
مجفف منی است که چون سی و هفت روز تناول کنند قطع نسل کند و طلای ان محلل مواد بلغمی و
سوداوی است بارود باصطلاح اهل مغرب اسم زهرة الاسیوس است و در اسیوس مذکور شد
و باصطلاح اهل عراق اسم شوره است و در ابقر مذکور است و ان بخار مائی است که در شوره زار
منعقد کردد و بعد از دفع اجزای کثیفه شبیه بنمک سفید میشود و بجهة تحریک اشیاء ثقیله و تغییر

معادن

معادن سالیوس صعلی استخراج نموده و بالفعل مرکب از ابا کوکرد و زغال چوب بید بارود نامند
و آن از سموم و در طب غیر مستعمل و ذرور ان حابس خون زخمهای تازه است با نهایت احراق و از
خواص انقر است که چون آهن را بزرنیخ بیالایند و با مثل ان مس یکجا زنند و شوره بر ان بپاشند مس از

آهن صعود نموده

آهن در کمال زرد کردد بازی بفارسی باز نامند و از جملهٔ سباع طیور است و معروف کوشت ان در
دوم کرم و در سیم خشک و بطی الهضم و ردی الغذا و محلل اورام و جاذب سموم بخود و پر سوختهٔ ان مندمل
جراحت و قطور خون ان جهة بیاض عین و طرفه و همچنین خون ان بغایت مفید و طلای سرکین ان
جهة رفع آثار و کلف و حمول ان جهة اخراج جنین و مشیمه و اعانت بر حمل کویند مجربست باشو معرب
ازناشه است و بعربی صقر نامند در دوم کرم و خشک و لطیفتر از باز و زهرهٔ ان جهة نزول آب و
بیاض عین و طرفه قوی‌تر از زهرهٔ باز و سرکین ان جهة ازالهٔ کلف مجرب و کوشت ان اکر چون نمکسود کرده بیابند
و سه روز با آب سرد بنوشند جهة سعال بارد و ربو نافع و قدر شربتش یکمثقال و جکر نمکسود آن
همین اثر دارد و چون باشه را باسر و جمیع اجزا بجوشانند تا مهرا شود و آب صاف کرده از ابا روغن زیتون
بجوشانند تا روغن بماند جهة عرق النسا و مفاصل و اعیا و تعب نافع است و از خواص آنست که چون
چشم از ابا پارچهٔ کبود پیچیده بر بازوی چپ بندند جهة خفقان سوداوی مجربست بان در رجب الباب مذکور

و از طلی ساقها مانده نشوند و بهر بارسی کویند که نیم درهم از زهرهٔ او و بدستور دماغ او صحو

میشود بان اسم هندی بلبول است بادج عنب الثعلب است بارنج نارجیل است بابن هندی اسم مرد است
بارسقاریقس بخار معدنی است باری رعلاد ببربانی بزرکان است بادیقون شوکران است با[illegible]
نوعی از علیق است باردون ببربانی اسفیداج است بالمیس بیونانی خشخاش زبدی است بابلون ابلیوا است
باباری بیونانی فلفل است بارسطالیون بیونانی فلفل است بمعنی حامی و ان ریح الحمام است باسیون و
بافیون سعلر است بالفیس ابو خلسا است بادامک بفارسی نوعی از خلاف است بال دا کر هندی کوفت
بالی هندی ماست است با پرنک هندی برنک کابلی است باث هندی برک تنا است باری هندی

ریحان است پادا بهندی ریبق است پافلای بهندی قسم اخیر فستق است پاک بهندی اسد است پاچ بهندی زمرد است پاتر بهندی اسم جو است پاره بهندی خبازی است پال بهندی شعر است پادل بهندی اسفناج است باجن بهندی منضج است پادزهر کاوی بفارسی حجر البقر است بادسر و کوهی بفارسی ابهل است بالنک بفارسی اترج است بادیان بفارسی رازیانج است بادیان رومی بفارسی انیسون است بادکل صحرایی بفارسی دلبیک است بارمو بهندی دوقوست بابونه کاو بفارسی اقحوان است بادام بفارسی جوز السرو است و درسرو کهنه میشود بادرخت بتم بعضی کویند بفارسی عیون الدیلم است پاچه بفارسی کراع است بارتنک بفارسی لسان الحمل است و بترکی باغ بیراغی کویند بار درخت سد بفارسی نبق است باددخت عود بفارسی اسم هرنوه است بادام کوهی بفارسی جلوز است بالدرقان بترکی ساق انجدان است بادباد بترکی بزر البنج است پارس اسم ترکی یوز است باعزی قره اسم ترکی قطاة است بال بترکی عسل است بالق بترکی سمک است باقرساق بترکی امعاست باعزبترکی کبد است باز بفارسی اسم بازی است باشه باشق است باقرقر بفارسی طوطی نامند و از خوردن لاجورد و پسته و قرطم زودتر تعلیم سخن کوی میکردد در دوم کرم و در اول خشک و بسیار بطی الهضم و کوشت ان جهة التیام قروح مزمنه و تفریح دل و ضماد ان جهة رفع ثالیل مفید و خوردن دل و زبان ان مورث فصاحت و سرعت تکلم اطفال و رفع لکنت زبان و سرکین ان جهة رفع کلف و آثار و نیکو کردن رنک رخسار و خون ان جهة ازالة بیاض عین نافع است ببر شیر بلاد هند است و در جمیع خواص قوی‌تر از اسد است ببر الدر داوند طویل است بپری بهندی شاهسفرم است تنغ بنیذ التمر است و نزد بعضی نبیذ الدخن است و کویند نبیذ علی است بتکر بترکی قانصه است و بفارسی سنکدان طیور است بتیک بهندی بقم است بیکری بهندی شب یمانی است بلپتی بهندی مراره است بیتهر بهندی حجر است بتانه بهندی خطر است بثادی بثاء مثلثه یونانی هرخس است بجم ثمرة الطرفا است بج بهندی وج است

اسم ترکی قطاة است
بیغاء

بحناب

بخنمات

بحناب بهندی بیش است بجوده بهندی اترج است بجهو بهندی عقرب است و بحاء مهمله اذان الغنم است بخ بلغة اندلس قطلب است بخور مریم قسمی از عرطنیثا و غیر انست و ان نباتیست برکش شبیه ببرک لبلاب کبیر یکروی ان سبز و یکروی مایل بسفیدی و مزغب و ساقش بقدر چهار انکشت و کلش مثل کل سرخ و از بعضی هم کبود میشود و بیخش مثل شلغم و عریض و سیاه و کیاه از انجه مریم خوانند و منبت ان جایهای سایه و مستعمل از ان بیخ و عصاره ان قوی‌تر از بیخ است و کیاه عرطنیثا خار دار و ساقش دراز تر و برکش شبیه ببرک کلم و پرشاخ و بیخش شبیه به بخور مریم و سیاه و در ان مثل کره چیزهای برآمده می باشد بخلاف بخور مریم در اول سیم کرم و خشک در احزان و مفتح و محلل و جاذب و ملطف و مسقط جنین و مدر بول و حیض و عرق و شیر و جهة یرقان و تفتیح افواه عروق و ماساریقا و دفع فضول از اقطار بدن و منافذ و ربو و با شراب جهة رفع ضرباد و یرقان و زیاد کردن مستی شراب و با ماء العسل مسهل بلغم و خلط غلیظ و ضمادش با دزهر دواهای کشنده بقوة جاذب است و با سرکه جهة نتو مقعد و کلف و داء الثعلب و بجهة نقرس و التواء عصب و با روغن زیتون کهنه جهة شقاق که از سرما بهم رسیده باشد و حول و تغلیق ان جهة عسر ولادت بغایت نافع و مضر مقعد و محرورین و مصلحش کتیرا و آب انار و قدر شربت از عصاره ان نصف درهم و از بیخش تا دو مثقال و از خواص ان انکه هرکاه بر شکم حامله اطلاق نماید و جنین اسقاط کند و طلای کیاه تازه ان که کوبیده باشد جهة ورم سپرز بعید یل و سعوط ان بغایت منقی دماغ و تخمش جالی و ضماد ان جهة کلف و نمش و خنازیر و ورم صلب و داء الثعلب و اکتحالش جهة نزول اب مفید و عصاره و بیخ ان در این افعال قوی‌تر است و قسمی از بخور مریم را نباتی است شبیه به نیل و برکش با ریک و عمایج ان بقدر ذرعی و باریک و در اطراف ان مثل شعبه از شعبهای کل شبث و تخمش شبیه بتخم شبث میباشد تعلیق بیخ ان در وضع حمل مجرب دانسته اند بخور الاکراد نباتیست غیر حما ساقش شبیه بساق راذیانج و برکش در حوالی بیخ و انبوه و کلش زرد و بیخش بالیده و سیاه و پر رطوبت

بخور مریم ... [illegible]
و ... [illegible]

ومنبت ان کوههای درخت دار وصمغش کرا رساق ان بهم رسد سرخ و بدبوی و با تندی در آخر
سیم کرم و خشك و عصاره اش در اول سیم و بیخش در اخر دوم و کیاه ان در دوم مدر فضلات و مفتت
حصاة و مسقط جنین و مفتح وصمغش جهة سینه و سرفه و امراض بارده مثل فالج و صداع بلغمی
وضماد ان جهة سرسام بلغمی و عرق النسا و کزاز و مانند ان و بخورش جهة اختناق رحم و سبات و
کریزانیدن هوام و عسر الولاده و سده نکاحی و تخفیف رطوبات دماغی و نزلات و هوای وبائی و
قطور ان جهة ثقل سامعه و درد کوش با روغن کل سرخ و سنون ان جهة دندان کرم خورده و ریزا شدن
ان موثر و بیخش ملین طبع و جهة جراحات خبیثه و اندمال ان و جهة عسر بول و مغص و تحلیل نفخ و
درد مثانه و طلای سوخته ان با زفت جهة قروح رطبه و یابسه نافع و در سایر افعال ضعیفتر از
صمغ ان و کیاه ان اضعف و مضر دماغ ضعیف و مکرب و مصلح ان نیلوفر و قدر شربت از صمغ ان نیم
مثقال و از عصاره ان یك مثقال و از جرم ان دو مثقال و بدلش حب الغار است و کویند حمول یکقیراط
ان در ساعت اسقاط جنین میکند بجور السودان هندی رسمت نامند نباتیست مشبك بقدر ذرعی
شبری و شاخهای مشبك ان مایل بلاجوردی و کلش سفید و با ان رطوبتی است که ببدست می‌چسبد
در دوم کرم و خشك و مسکن مغص و ریاح غلیظه و مفتح و جهة عرق النسا مجرب دانسته اند و ضماد
مطبوخ ان با روغن زیتون محلل اورام صلبه و بلغمی و سوداوی و مورث سحج و مصلحش صمغ عربی و قدر شربتش
تا یك مثقال است بنجنج مطبوخ است بخیب بول شتر اعرابی است بدا سقان معرب از بدسکان فارسی
و آن کیاهی است شبیه به بردی و زرد رنك ذهبی و باریکتر از بردی و از ان نرمتر و منبت ان لب
و آبهای ایستاده و اهل بلخ دست و دیگر از ان میسازند و کویند در آذربایجان بسیار است کرم و
خشك و ملطف و محلل و مدر و بدل کشت برکشت است و موافق امراض بارده و قدر شربتش از
یکدرم تا سه درم و بدلش یکوزن و نیم ان دروج و بوزنش زیره کرمانی است بدرانك امدریان است

برلیون

برلیون مغل است بدیه اسم فارسی غریب است بدکان و بدکشان و بدشقان بداسقان است برنجاسف
بفارسی بوی مادران نامند نباتیست ساقدار بقدر ذرعی و شاخهای ان باریك و برکش ریزه و کلش
مثل شبت چتردار و زرد و سفید و مایل بکبودی نیز میباشد و ثقیل الرایحه و با عطریت و نباتان اندك
چسبندکی است و در کوه و صحرای سایه دار میروید و ان غیر قیصوم است چه قیصوم شبیه است بافسنتین
و اکثر یکساق و از یکریشه میروید و بیشاخ و زیاده بر شبری است و برکش شبیه ببرك ساق زنبق و از ان
بسیار ریزه تر و با چسبندکی قلیلی و کلش زرد و سفید میباشد و با عطریت قوی بی ثقل رایحه و منبت
ان مخصوص کوههائیست که باران در انجا بیشتر شود و اکثر اطبا و عشابین مشوش ذکر کرده اند
و هر دو را یك چیز دانسته اند و بعضی که دو چیز دانسته اند و بعضی صفات قیصوم را در برنجاسف
و صفات انرا در قیصوم مذکور ساخته اند در اول دوم کرم و خشك و ملطف و مدر بول و حیض
و مفتح و مفتت حصاة و دو درم کل ان با عسل مخرج اقسام کرم معده و مجربست و اشامیدن طبیخ ان
و جلوس در ان جهة احتباس حیض و بول و عسر ولادت و انضمام فم رحم و مقعده و اخراج سنك مثانه و
ضمادش جهة درد سینه و اقسام درد سر و تفتیح سده دماغ و تقویت دماغ و سرسام بلغمی و سبات و
احتباس حیض و بول و تحلیل اورام و تسکین دردها و بستور نطول ان جهة امراض مذکوره و سده خیشوم
و زکام و سدد و دوار و حمول ان با مرصاف جهة دفع فضلات رحم و دود سوخته ان جهة تجفیف
قروح و استنشاق طبیخ ان جهة زکام و امراض دماغی نافع و کویند مضر کرده است و مصلحش انیسون
و قدر شربتش تا سه مثقال و بدلش قیصوم و در امراض دماغی بابونج و کویند در همه خواص مثل افسنتین است
پرسیاوشان لغت یونانی و بمعنی دواء الصدر است و بفارسی پرسیاوشان و عوام سنبل نامند و
بعربی شعر الجباد و شعر الارض و شعر الجن و شعر الخنازیر و جعدة القنا و شعر الکلاب و کزبرة البئر و
ساق الاسود و صیف نامند و ان نباتیست برکش شبیه بکشنیز و بنیان و ثمر و شاخهای ان بسیار

هو
بعربی قیصوم نیز بوده و دران [illegible]
و در [illegible] از اطبا نوشته
هو
و در فرهنگ جهانگیری بوی مادران [illegible]
و در [illegible] نوشته

باریک وصلب وسیاه ودر موضع نمناک وسایه میروید وقوتش تا شش ماه باقیست معتدل مایل بگرمی
وخشکی وملطف ومجفف ومحلل ومفتح ومنضج ومدر بول وحیض ومسهل بلغم وسودای معده وامعا
وجهة تنقیه سینه وشش وربو وضیق النفس ودرد سینه ویرقان وحصاة واخراج مشیمه وخون نفاس
وضمادش که بپخته باشند با روغن جهة داء الثعلب وخنازیر ونواصیر ودبیلات وخاییده ان جهة غ ب
ومحرقش جهة منع ریختن مو وپاشیدن ان وخراز وسفوف خشک ان جهة اسهال وطلای تازه
ان جهة قروح خبیثه نافع وجهة گزیدن سگ دیوانه مشروبا وضمادا مفید وطلای کوسج آن
با مغز ساق گاو جهة درد سر بسیار موثر وذرور سوخته ان جهة قروح واکله نافع ومضر سپرز
ومصلحش مصطکی وقدر شربت از جرم ان تا هفت درم وازاب طبیخش تا بیست درم وبدلش جهة
الام شش بوزنش بنفشه ونصف ان اصل السوس است بردی پیزر گویند در اصفهان وان
نباتیست غلیظ زیاده بر ذرعی ومدور ونرم وآنرا دیزه کرده ریسمان ترتیب میدهند وگلش
مستدیر وضخیم وسفید وذهبی وخوش منظر وبرگش مثل برگ خرما دراز وتخمش ریزتر از حلبه وتلخ
وبیخش با حلاوت وکاغذ مصری واز بیشتر که بپخته باشد ساخته میشود ومراد از قرطاس در کتب ن ازآن
طبی ان کاغذ است در دوم سرد ودر اوایل اول خشک واب ان جالی دندان وقاطع نزف الدم ملطفا
وبا سرکه جهة سپرز وبدستو بیخ ان وخاییدن ان جهة دفع بوی سیر وشراب وضماد ان محلل اورام
ومحروق ان جهة زخمهای مزمنه وقروح خبیثه واکله دهن واعضا ونفث الدم جراحات تازه ن نزف الدم
واشامیدن ان با سرکه جهة سپرز نافع وگویند مضر احشاست ومصلحش عسل برطانیقی بلغة یونانی
نباتیست غیر بستانی افزوذ بیجی وبرگش شبیه ببرگ حماض بری وازان ریزتر وسیاه تر ومن غب
وساقش باریک وگلش مایل بسرخی وقسمی ازان شبیه بخیزرانست مرکب القوی وبا قوة قابضه و
گویند در اوایل دوم گرم وخشک است ومحلل اورام ومنقی اثار وبرک وعصاره ان جهة

التیام

التیام جراحات ومضمضه بطبیخ خشک ان جهة ثبات نافع ومورث غثیان ومصلحش عناب وبدلش آب چغندر است
برنک کابلی دانه ایست مدور وسیاه واملس واز فلفل ریزتر ومغزش سفید وبا اندک تلخی در آخر
دوم گرم وخشک ومخرج کرم معده وامعا ومسهل بلغم غلیظ وسودا واخلاط لزجه از مفاصل ومجفف
رطوبات وقروح ومضر امعا ومصلح ان کثیرا ومستعمل ازان مغشر ان وقدر شربتش تا دو مثقال وبدلش
بوزن ان ترمس ونیم وزنش قنبیل است بربای مصری بربا بلغت مصری یعنی بقله که در مصر میباشد
ومابین اسم مسمی است وان شبیه است بکرفس وخوشبو شبیه ببوی رازیانه وبا اندک تندی وتخمش
سبز وباریک در دوم گرم وخشک ومقوی معده وجگر واحشا ومحلل ریاح ومانع نزلات ومفتح سده
جگر وسپرز ومدر بول ومسمن بدن وگرده ومحرک باه ومنقی مجاری بول وجهة بواسیر نافع ومضر دماغ
ومصلحش نیلوفر وقدر شربتش تا دو مثقال وبدلش بسباسه است ومداومت خوردن ان جهة رفع
زردی رخسار آزموده ودر سایر خواص ودفع خمار ضعیف تر از تخم انست برسیان اسم فارسی نباتیست
منبت ان بلاد بابل که حوالی کوفه باشد وبشکوفه وگل وتخم میکند ودر اول نوروز میرسد واز ادویه
غیر مشهوره است گرم وخشک ومقوی معده ودماغ وجگر وروح نفسانی ومحلل ریاح وملطف وطلای
اب ان با گل سرخ جهة دفع سیاهی جلد که از ضرب وغیر ان باشد مجرب دانسته اند واب مقطر آن
که عرق ان باشد بوی قرنفل میدهد ودر خواص مثل بادرنجبویه است برم مولف مغنی شکوفه
امغیلان میداند ومولف جامع بغدادی شکوفه درخت خارداری میداند شبیه بامغیلان بقدر زعرور
وزرد با سفیدی وخوشبو ومنوم ومفرح وتازه ان مسهل وخشکش قابض وجهة سرفه کهنه ونفث
الدم نافع وعرق ان جهة تفریح در عطریات مستعمل وگویند در خواص مثل عرق بید مشک است برنوف
بفارسی شابانک معرب شابانج است درختی است شبیه بدرخت انار وپرشاخ وبرگش شبیه ببرگ زعرور
وازان تیره تر وثمر غب ورایحه ان تند وبد بوی وشکوفه ان مثل خوشه وبا زردی ووسط شکوفه ان زغب دار

منقی دماغ و شکننده باد ها و عصاره برک او جهة صرع و المفال و سیلان رطوبات

در دوم کرم و خشك و محلل و مجفف رطوبات دهن و تحلیل ریاح و تقویت معده و تسکین درد احشای
ایشان شربا و ضمادا نافع و سردرم ان با یکدانك جاوشیر مسهل قوی است و یك مثقال ان با یکجبه جاوشیر
مسکن مغص کل حیوان کر از سردی باشد و سعوطان با عصاره سداب و جند و روغن بادام تلخ جهة
رفع نسیان و جمود و تنقیه دماغ و بوییدن برك ان جهة سده منخرین و اغشیه دماغ و زکام و ذرور
برك خشك ان جهة التیام قروح و ضماد ان با زفت جهة خراز نافع و مضر امعا و مصلحش صمغ عربی و بدلش
مرزنجوش و قدر شربت از عصاره ان تا سه مثقال و از برك خشك ان تا مثقال است بروافی بلغة اهل
مغرب اسم خشبی است و بعجی اسم سنکی است سبك و زرد و چون بسایند مایل بسفیدی باشد و در
عراق مسکون کردد و مثل کهربا و سندروس کاه را میربایند در دوم کرم و خشك و مانع سیلان خون است
مطلقا و جهة خفقان و سپرز شربا و ضمادا نافع و ذرور ان جهة التیام جراحت موثر و خاتم ان باعث
ایمنی از غرق شدن و پیچیدن ان در پارچه با سنك چخماق و در زیر کذاشتن ان باعث خواب دیدن
هرچه در ان روز ساخ کرده و کویند مجرب است برکك شیرازی برك قسمی از عنب الدب است و بیخ
ان عود بری است کرم و خشك و مسکر قوی و زیاده ان مورث جنون و کشنده است بروالی لغة عجمی است
بسریانی عیروس و بیونانی اسقوالس نامند نباتیست پرشاخ و شاخها مثل کمان کج و خمیده و کلش
سفید و ثمرش مثل زیتون و طعمش تند و بیخش سفید و پوست بیخ ان با زردی در اول کرم و تر و با تفریح
و موافق سینه و دماغ و مدر و مفتت حصاة و جهة استسقا و بواسیر و ضماد ان جهة بهق و داء الثعلب
و اورام و سوختن ان با عسل جهة تقویت جکر و عصاره ان جهة سفیدی و دمعه چشم نافع و مضر مثانه و
مصلحش انیسون و قدر شربتش تا پنج درم و بدلش بقول مولف تذکره ریباس است برسین بلغة مصر
اسم رطبه است بربیلون از جمله بنوعات و کویند قسمی از المیو است برسیون ثمر درختی است شبیه بامرود
و منبت ان اسکندریه و در مصر تناول مینمایند و در ساير بلاد بعید است برنوف و برنج کابلی برنك آسم است

بر

بربعربی حنظل است برغوثی بیونانی بزر قطونا است براشن بیونانی یعنی منبت است و کراث را نیز
باین اسم نامند برفش اشق است برقوق بلغة مغربی مشمش و بلغة شامی آلوچه است برّبعربی ثمر
اراك است برهفایج اسم مرو است بربطوره بلغة اندلس بخورالاکراد است برادة الحدید در حدید
موصوف است برده سلام بلغة مغربی لسان الحمل است بروثا بسریانی برماثون و برثون برومی و برانجث
بیونانی ابهل است بروانیا بیونانی فاشرا است برسیا الوسیون است برس قطن است برشوم بعربی
قسب است بر ذون اسب یا پوست برطیقون طین مغره است برلخی بیونانی ابردیم است برکینه قضب
الذریره است بردیرلوس قنبره است برصص صبر است برابران بفارسی سطاریون است براجیل کرفس است
برسیان دارو عصی الراعی است برهیا بسریانی تخم رازیانه است بربوب بیونانی اشنه است بروش
بیونانی جبن است برسیقا میلا بیونانی سفرجل است برغل حشیش است برنیس بیونانی بهش است
بریموطالون برومی آذربویه است برهین بهندی ساذج است برنج اسم فارسی ارز است برف اسم فارسی
ثلج است برغست بلغة خراسانی قنابری است برموم بفارسی عکبر است برك نیل بفارسی وسمه است
برسوك بفارسی خطاف است بری بهندی ششش است کربعربی دیر نامند برمون بهندی الوسن است
برسوخ بترکی زریب است برغود برای اول و بلام اسم فارسی حشیش است برهمی بهندی قسمی از بیش است
برپا بفارسی هدهد است براجج البرام است بزر قطونا مشهور است و در اصفهان اسپرزه و در شیراز
بنکو نامند سفید و سرخ و سیاه میباشد و بهترین ان سفید و زبونترین ان سیاه است و نکوده
هر یك برنك اصل آنست در سیم سرد و در دوم تر و سیاه ان با یبوست و اجتناب از خوردن ان اولیست
و سفید ان مسکن تشنکی و حرارت و با قوة محلله و ملین طبع و بوداده ان قابض و جهة تبهای حاره و غلیان
خون و خشونت سینه و حلق و زبان و علل صفراوی و ذات الجنب و امراض دموی و اخلاط سوخته و سرفه و مغص
و قرحه امعا و زحیر و ضماد ان با روغن کل سرخ و سرکه جهة درد مفاصل و نقرس حار و نرم کردن اورام ظاهری

فعول براء مهمله و غین معجمه و نون
مفعول بزاء قطونا بلسان
وسن بروزن

وخنازیر وورم صلب وجره وآب دهن جهة دمل مجرب وبا روغن بنفشه جهة درد سر حار وبر طیب
دماغ واعضا وشق شدن موی ودراز کردن ان وضماد کوبیده ان کر با مثل ان روغن کل وپوست خشخاش
پخته باشند جهة اورام حاره وتسکین درد ان مجرب ومضعف عصب ومفسد اشتها ومصلحش عسل و
سکنجبین عسلی وقدر شربتش از دو درم تا ده درم وبدلش در تبرید خرفه ودر نفخ تخم کتان ودر سرفه و
خشونت حلق وامثال ان بر دانه وده درم کوبیده ان کشنده است بزغنج بفارسی اسم بار درخت پسته است
که پسته نر بستر باشد وکویند درخت پسته یکسال بار می بندد ویکسال ثمرش دانه نمی بندد وآنرا بزغنج
نامند ودر خواص مثل پوست بیرون پسته نیست بلکه سرد وخشک وقابض ومفرح ودر افعال مانند
اقاقیا است بزر کتان در کتان موصوفست وبفارسی بزرك نامند ومراد از بزر مطلق آنست بزور تخم
نباتاتست وهر تخم در ضمن اصل ان موصوفست بزر الکرفس الجبلی فطراسالیون است بزر الجزر البری دوقو
بزر الاجوان در اجوان موصوفست وغیر تتمیز است بزر الدندا لاسود جیلاهنك است بزر العصفر
قرطم است بزر القنب شاهدانج است بزر بلاسفیس حرف بابلی است بزر دازیانج رومی انیسون است بزر
الفنجنکشت در اثلق مذکور است بزر الورد تخم کل سرخ است ودر ورد مذکور است بزر قارعاده است
بزر الخخم تودری است بزر الرمان البری وبزر المنط حب الفلفل است بزر الجری قلب است بزر الفحم حجر
الغراست بزر المهوه تودری است بزاق بصاق است وبفارسی آب دهن بزباز بفارسی بسباسه است بزبفا
مغز ونیس را شامل است بزمجیر بفارسی ودل بری است بزغال بفارسی جدی است بسفایج بجنیست مایل
بسیاهی وباریك وکره دار واز هر کرهی ریشه ها بر آمده واندرونش سبز ونبات ان بسیاوش ولیك شاخ
برك دار شبیه بسال طیور ومانند کیاه سرخ وبقدر یکشبر واز میان شاخهای درختان واز بیخ اشجار
میروید ودر تنکابن دارچای نامند در دوم کرم ودر اول خشك وکویند در اول کرم است ودر پوست
معتدل ومسهل من سودا وبلغم غلیظ وهر خلطی را که ملاقات کند ومحلل نفخ وشیر منجمد در معده و

قولنج ومنجمد کننده شیر غیر منجمد ومفرح بالعرض از جهة دفع سودا وجهة جذام وجهة علل سوداوی
ومفاصل وضماد ان جهة التوای عصب وشقاق میان انکشتان نافع وخوردن ان با شکر وبا اطعمه
خصوصا بپختن ان در میبختج یا ماء العسل موجب اسهال مواد ونضج راست ومطبوخ ان با اصل السوس
وانیسون جهة سرفه وضیق النفس وربو ومداومت مطبوخ ان با عناب جهة سقوط بواسیر بغایت موثر
وچون سه مثقال از ان جوشانیده با فلوس خیار شنبر ویا ترنجبین بنوشند جهة ریاح بواسیر ودرد معده
مزمن وصرع مجربست ومقیی ومضر سینه وکرده ومصلح ان پرسیاوشان وجوشانیدن ان با ماء العسل وشیره
وفواکه یابسه وبا خروس سال دار وقدر شربت از جرم ان تا سه درم واز مطبوخ ان تا شش درم وبدلش
جهة مواد سوداوی نصف وزنش افتیمون وربع ان نمك هندی است بسباسه بفارسی بزباز کویند
وان پوست اندرون جوز بوا است بر جوز چسبیده بهترین ان تندبوی اشقر مایل بسرخی بهم پیچیده است
در دوم کرم وخشك وکویند در اول کرم ودر دوم خشك است محلل ریاح وصلابات باطنی ومفتح
سده ومجفف رطوبات ومفرح ومقوی معده وباه وهاضم وخوشبو کننده دهان وجهة سلس البول
وبیح ونفث الدم وقرحه امعا ورطوبت سینه وتشنج واسهال کهن ودرد سپرز ومنع ریختن فضلات بمعده
وتقویت رحم ورطوبت ان وضماد ان با برك مورد جهة دفع بد بویی زیر بغل ازموده وباسرکه بزو عسل
جهة اورام صلبه وفرزجه ان با عسل بعد از طهر معین حمل وبا زعفران منقی ومصلح رحم وسعوط ان جهة
صرع وشقیقه وطلای ان با عسل در حمام جهة درد پشت زن زاینده ودفع ریاح ونفاس مجرب ومصدع
ومصلحش کلاب وکویند مضر جکر است ومصلحش صمغ عربی وقدر شربتش تا سه درم وبدلش جوز بوا است
بسد بلغة هندی اسم مرجان است وبفارسی بیخ مرجان ومرجان را بعربی قرول نیز کویند وان معرب از
قرمالیون یونانیست وبیخ مرجان را بعربی نشف نامند وان سنکی است با قوة نباتیه که از قعر دریا میروید
وریشه ان سفید است هر چند بلند تر شود سرخ تر میکردد وشاخهای ان مرجانست وبیخ ان سفید

وسیاه وسرخ نیز میباشد وقوی تر وسفید ضعیف و بهترین سرخ انست که صاف وکم سوراخ و
بی رمل وصلب باشد در اول سرد و در دوم خشک ومفرح وقابض ومجفف وقاطع نزف الدم ومحلل
خونی که در دل منجمد شده باشد خصوصا محروق ان وجهة وسواس وجنون وخفقان وصرع وضعف معده
وفساد اشتها ونفث الدم واسهال دموی وسنگ مثانه وگرده وسپرز وبواسیر ونیم مثقال ان که با نصف
ان صمغ عربی وباسفیدی تخم مرغ سرشته باشد با اب سرد نوشیدن جهة قطع نزف الدم باطنی مجرب است
خصوصا سوخته ان ومحروق ومغسول نوع سیاه او بغایت مقوی دل و ذرور دبه جهة بردن گوشت
زخمها و رفع اثار ان ومحروق ان جهة نزف الدم ظاهری وتقویت دندان و زایل کردن زردی بن دندان
وبثورات چشم وتقویت باصره و دمعه وجرب وبیاض وسلاق وقطوران با روغن بلسان جهة ثقل
سامعه وکری نافع وامین الدوله گوید که سه روز هر روز چهار دانگ او را با سکنجبین بنوشند البته دفع ورم
وسده سپرز میکند ومضر گرده ومورث قوبع ومصلحش کتیرا وبدلش جهة حبس خون بوزنش دم الاخوین
وقدر شربتش تا یک مثقال واولی استعمال محروق انست در جمیع مذکورات ومحلول از دردفع جنانم مجرب
دانسته اند واز خواص انست که چون طلا ونقره را از هر یک بقدر سبد درهم گداخته انگشتری یا نگین دانی
ترتیب دهند وبسد را دران نصب کنند وقمر وشمس در حد اتحاد خود با زهره مقارنه داشته باشند با خود
نگاه دارند در حال صرع قطع شود ودارنده آنرا هرگز غمی نرسد واز چشم بد ایمن باشد بستان افروز
لغت فارسی است وبعربی حبوق بستانی گویند وبفارسی تاج خروس وگل حلوا نیز نامند وان غیر حاحم است
که حبوق نبطی باشد چه حاحم را برگ عریض والوان ونبات ان قوی تر وبزرگتر وکم گل میباشد وبستان افروز را
برگش سبز وبین وپرگل وگلش سرخ مایل به بنفشی وبیرانجیره وتخمش ریزه وبراق وسیاه است در دوم سرد
وخشک وقابض ورادع واب ان با جلاب وسکنجبین جهة حرارت معده وجگر وسده سپرز ودفع سمیت
خانق النمر نافع وجرم ان ثقیل ومصلحش سکنجبین وقدر شربت از اب ان تا یک وقیه ونیم وبدلش حاحم
وتخم

وتخمش جهة اسهال نایب مناب تخم بارتنگ است وچون کوبیده دریک رطل شیر خیسانیده شب در
مهتاب گذاشته بنوشند وسه روز بدستور وزیاده بران مداومت کنند جهة دفع حرقة البول وبول
الدم مجربست وقدر شربتش دو مثقال است بسر غوره خرماست که زرد مایل بشیرینی شده باشد ومرات
هفتگانه خرما در تمر مذکور است وبسر مرتبه چهارم واول مرتبه حرارت وهر چند شیرین تر شود گرمتر گردد
ودر اول گرم ودر دوم خشک وقابض ومقوی معده وحرارت غریزی وجهة بواسیر ونفث الدم و
خاییدن ان جهة تقویت لثه نافع ومسدد ودیر هضم ومولد خلط خام ونفخ ومصلحش سکنجبین وانار ترش
وشیرین ومضر سینه وششش ومصلحش خشخاش است ورب بسر در مزاج مثل ان وجهة قی واسهال
ضعف معده نافع ونبیذ آن مسکر وقابض ومقوی معده وامعاست بسشتاج بفارسی خلال مکه و
بعربی سدی نامند نباتیست خار دار وبرگش با خشونت وریزه وگلش سفید وازرق وشاخهای ان
بقدر شبری از یک بیخ میروید وباریک وآنرا خلال میکنند وبر سر هر شاخ چیزی مثل قبه دخش وتخمش
شبیه بنانخواه وطعمش تند وآنرا وخشیزک نامند گیاه ان در اول دوم گرم وخشک وبا اندک عطریت
وخلال کردن ان جهة تقویت دندان نافع وطلای آب آن محلل اورام وجلوس در طبیخ ان مصلح حال
رحم ومدر بول وتخمش در اخر دوم گرم وخشک وصد عد ان کشنده اقسام کرم معده وامعا ومجرب
وانرا بفارسی درمنه ترکی نامند مفتح سده جگر ومدر بول وجهة سعال وفواق ورباح ومغص و
حصاة ضماد ومطبوخ ان در روغن زیتون جهة استسقا وفالج ودرد مفاصل نافع ومضر به بر ومصلحش
کشنیز است وطبیخ ان مسکن درد دندان ومضر بهر ومصلحش ترمس وقدر شربتش تا دو مثقال وبدلش
شیح ارمنی است بسنج کندر است بسیلر بلغت مصر نوعی از جلبان است وآن خلر بری است در غایت
تلخی بسبا ساحرمل عربی است بسلا بصل است بسقیس یونانی بقس است بسقاشا هترج است بسود یون
یونانی نوعی ثقیل توتیای مصنوع است بستان بفارسی ضرع است پستنه بفارسی فستق است وبهندی

پیتی کویند بشام درختی است حجازی و در عراق و مصر نیز میباشد و دهن او از تخم آن از انجای حب
بلسان استعمال نمایند و ثمر دار ان بقدر درخت توت سفید ولی ثمران از ان کوچکتر است برکش
مثل صعتر و با رطوبت چسبنده و با شیرینی و کلش زرد و تخمش شبیه بکبابه و بمیزه و ثمرش مثل خوشه و در ان
دانه های ان و مایل بزردی و از بعضی بسرخ و از بعضی مایل بطول مثل حب صنوبر و چون جزوی از ان قطع
نمایند از ان اب سفیدی تراوش کند و بعد از خشک شدن مایل بسرخی کردد و بهترین اجزای او دمعه
اوست و مسواک چوب ان مقوی لثه و دافع بد بویی دهان است مجموع اجزای ان در دوم کرم و در
اول خشک و برکش با رطوبت فضلیه و دمعه ان جهت بیاض عین و تنقیه زخمها و تجفیف ان و قطع نزف
الدم و عرق و درد دندان و ادرار فرمودن بول و حیض و حمول ان با زعفران جهت ازالت بر حمل و تنقیه
رحم و تحلیل ریاح نافع و دانه ان مقوی معده و اعضای باطنی و جهت کزیدن عقرب شربا و ضمادا مفید
و روغن دانه ان مسهل بلغم و مسهل سودا و مورث مغص و برکش به تنهایی و با روغنها خضاب نیکو سند و
چوب ان را با خود داشتن مورث قضای حوایجست و باین سبب آن را خشب الخیر نامند و چون حب ان
مورث مغص و کرب و امراض است اجتناب از خوردن ان اولی است بشنین نوعی از نیلوفر مصری است
و در حین زیادتی آب نیل میروید و ساقش بقدر عمق اب و کلش سفید و بقدر قبه خشخاش و در طلوع
افتاب از اب بیرون می اید و در غروب پنهان میشود و تخمش شبیه بجاورس و بیخش مثل شلغم و از ان
کوچکتر و در رنگ و طعم مثل زرده تخم مرغ است و اهل مصر از ان پخته و خام میخورند در دوم سرد و در اول
سیم تر و در جمیع افعال مثل نیلوفر و بیخش مقوی معده و باه و جهت زحیر و اسهال صفراوی و باسیر جهت
سرفه نافع و کلش با قوه محلله و روغن معمول از کل ان جهت ذات الجنب و جنون و درد سر حار و شقیقه
سعوطا و طلاء مفید و شربت ان در افعال مثل شربت نیلوفر و دانه ان محلل ورمها و جهت بواسیر
نافع و کویند مضر مثانه است و مصلح ان عسل و قدر شربتش تا هفت مثقال و بدلش نیلوفر است بشیش

بعربی

بعربی اسم برک حنظل است بشم بشمیزج است بشلشک جنطیانا است بشولیون بسریانی
بزرقطونا است بشنان بلغت بربری بسفایج است پشیک اسم ترکی سنور است پشه اسم فارسی
بق است پشم بلغت فارسی اسم صوف است پشم وزغ بفارسی طحلب است بشباش هندی اسطوخودوس
است بصل بفارسی پیاز است و بری ان بی بوتر و در چشمه سارهای کوهها کثیر الوجود و طعم
و بوی و برکش مانند پیاز و بترکی کوهران نامند و قوتش از بستانی بیشتر و مجموع ان در اخر
سیم کرم و در اول سیم خشک و کویند در چهارم خشک کرم است و با رطوبت فضلیه و مفتح سده
و مقوی شهوتین خصوصا پخته ان با کوشت چرب و دافع مضرت هوای وبائی و طاعون و
اختلاف ابها و مدر بول و حیض و مفتت حصاة و مطبوخ شیرهای ان کثیر الغذا و ملین طبع
و پخته ان منقی شش و سینه از اخلاط لزجه و پخته ان در سرکه یا پرورده بسرکه جهت یرقان و سپرز
و برانکیختن اشتها و تقویت هاضمه و منع غثیان صفراوی و بلغمی و به تنهایی مانع غثیان ادویه
کرهیه و رفع سموم و اب ان جهت رفع ضرر سک دیوانه کزیده نافع خصوصا چون چهار یک وزن
شاه ازان در عرض سه روز خورده شود و بغایت مجربست و قطور ان جهت دمعه و حکه و جرب
چشم و ابتدای نزول و با عسل جهت بیاض و سعوط ان منقی چرک دماغ و بوییدن ان رافع ضرر
هوای وبائی و سده دماغی و چکانیدن اب ان و کذاشتن پخته ان در کوش جهت ثقل سامعه و طنین
و پاک کردن چرک و تحلیل ریاح و ضمادش جاذب خون بظاهر جلد و نیکویی رنگ رخسار و با
بارود و عسل و نمک جهت بهق و کلف و ثالیل و قروح شهدیه کویند مجربست و با موی ادمی جهت
زخم سک دیوانه کزیده و با انجیر جهت کزیدن عقرب و زنبور و ضماد پخته ان جهت نضج اورام بارده
و با زرده تخم مرغ و با روغن تازه جهت درد ورم مقعده و حکه و با روغن کوهان اشتر جهت شقاق
مقعده و بواسیر و زحیر مجرب و حمول ان جهت رکهای کشودن بواسیر و سیلان فرمودن خون

موثر و جهة كجی ناخن و تشنج نافع و پوست محروق ان باموی سوخته و كافور جهة آكله مجرب و قیروطی
از آب ان بابیه مرغ جهة ریش شدن پا از كفش و موزه مفید و مضر محرورین و اكثار ان مورث
فی و نسیان ولیثه غش و ریاح غلیظه و مولد كرم معده و خلط غلیظ در جرم معده و مورث تشنگی
و مصدع محرورین و مصلحش شستن ان باآب نمك و با سركه خوردن و بعد از ان اب انار و كاسنی
ولیمو تناول نمودن و دافع بوی ان باقلاوان سوخته و كردكان مشوی است و تخم ان در اخر
دوم كرم و خشك و با رطوبة فضلیه و مبهی و ضمادش جهة داء الثعلب و بهق نافع و قدر شربتش
یك مثقال است بصل الفی پیاز دشتی ریزه و پوست ان سیاه و برگش از برگ بلبوس درازتر و
بغایة كرم و اب طبیخ ان بغایة مقیی و اگر قدری زیاده خورده شود فضلهرا بقی دفع كند و بسقوط
قوت و خناق كشنده و اولی استعمال نكردن انست بصل العنصل و بصل الفار و بصل البر اسقیل است
بصل ماكول بلبوس است بصل الزیز و بصل الذئب بلبوس است و گویند صنفی از بلبوس است
بصل النرجس پیاز نرگس است و در حرف نون مذكور خواهد شد و بدستور سایر پیازها در حین
ذكر نبات ان مذكور است بصاق اب دهن است و در انسان مذكور شد بصاق القمر حجر القمر است
بصل الحیر و بصل الخنازیر اسقیل است و گویند بلبوس است بطم بفارسی و تركی درخت سقز گویند
و ان عظیم میشود و دیر خزان میكند و بادش و برگش با عطریة و تخمش سبز و شبیه بسماق و عدس و
از ان بزرگتر و باخشونة و مغزش سبز و پوست ان ترش و بفارسی بن نامند و در حبة الخضرا موصوفست
و صمغ انرا بفارسی و تركی سقز گویند و در علك البطم مذكور است اما درخت و شاخ و برگ ان در
اول سیم گرم و خشك است و محلل و قابض و نطول پوست ان محلل اورام و برگش خضاب موی و
خاكستر چوب ان جهة داء الثعلب و برگ خشك ان باروغن یا سركه جهة رویانیدن مو و دراز كردن
مو موثر است بطیخ لغت رومی است و بفارسی خربزه نامند و یونانی فاپن (?) ناشیرین ان سرد و تر

در دوم و شیرین ان بقدر شیرینی مایل بحرارت و بهترین ان شیرین كه راب نازك بی جرم است و بهترین
ناشیرین ان ملیون میباشد كه خربزه كرمك گویند و مثل سایر اقسام سریع الاستحاله بخلط غالب معدی
و سریع التعفن نیست و موافق صفراوی و سوداوی و در برودت و حرارت معتدل و مرطب دماغ
و بدن و مفتح سده و جلای ان زیاده از سایر اقسام و مجموع اصناف خربزه مدر بول و مخرج حصاة
و جالی و سریع النفوذ و ملطف و مرطب و مدر عرق و شیر و مسهل انچه باو رسد و مصلح حال كرده
و قروح باطنی و جالی ان و مرخی احشا و سریع الاستحالة بخلطی كه در معده باشد و مصلح ان سركه و اب
انار ترش و ناشتا خوردن ان مورث تبهای صفراوی و بر بالای طعام موجب تخمه و با اغذیه كثیفه مثل
پنیر باعث سده و بهترین اوقات تناول ان ما بین دو طعام است كه طعام اول از معده منحدر شده باشد و ضماد
گوشت خربزه جهة تسكین ورم و درد چشم و اورام صلبه و با بوره جهة كلف و اثار و ضماد مجموع
ان جالی جلد و جهة كلف و بهق و ضماد پوست ان جهة منع نزلات و ورم دماغی خصوصا جهة
اطفال و اشامیدن دو درم پوست خشك ان جهة اخراج حصاة و انداختن ان در دیك باعث
زود پخته شدن گوشت بغایت ازموده و یك مثقال تا دو مثقال از ریشه خربزه مقیی قوی و ضماد ان
با عسل جهة قروح شهدیه نافع و تخم ان در اول گرم و در دوم تر و ملین و مبهی و مفتح سده جگر و مدر
بول و منقی گرده و مثانه و امعا و جهة سرفه و درد سینه و خشونت زبان و حلق و تبهای مركبه حاره
و تشنگی و حرقة البول و جهة بدرقه شدن قوة ادویه بجگر و مجاری بول و تسكین حرقت و خشونة
قضیب كه از جهة حصاة بهم رسیده باشد و ضماد كوبیده غیر مقشر ان بغایة جالی بشره و جهة كلف نافع است
و گویند مضر سپرز است و مصلحش عسل و قدر شربتش از دو درم تا پنج درم بطیخ هندی بفارسی هندوانه
و بعربی دلاع و دابوغر گویند در اول دوم سرد و در اخر ان تر و مسكن حدت صفرا و خون و تشنگی و مدر
بول و ملین طبع و اب ان با عسل و زنجبیل جهة قطع بلغم و با شیر جهة امراض سوداوی و با تمر هندی

جهة مواد صفراوی وجرب وحکه وباسکنجبین جهة تفتیح سده وادرار بول ویرقان ومواد محترقه واعانت بر
هضم وباشیرخشت وامثال ان جهة تبهای حاره ودفع خلط ردی الکیفیه که کم مقدار باشد مفید ومولد
خون رقیق وبلغم شیرین ومرطب بدن ومضر سپرز بارد المزاج ومضر معده سرد ومصلحش کلقند وعسل
وقند وامثال ان ودر مزاجی که صفرا بسیار غالب باشد بهم هند وانرا از جهة لطافت مستحیل بصفرا میشود
مثل آب کدو ودر مبرودین بدون مصلح مورث ضعف باه ودرد مفاصل وامثال انست وچون هندوانه را
سوراخی کرده قدری عسل دران ریخته سوراخ انرا محکم کنند وبکیفند در زیر سرکین اسب دفن نمایند
آب ان مثل شراب مسکر کردد اما مغثی ومفسد معده است وتخم ان در دوم سرد وتر ودر جمیع
افعال مانند تخم کدوست وقدر شربتش تا پنج درم است ودر اخراج حصاة وانحدار خربزه از معده
کویند مجرب است ومربای پوست هندوانه با عسل وقند جهة برسام ووسواس وبهق وپیسی و
درد سینه وضعف معده که از خلط کرانی باشد وتقویة هاضمه نافع است بط بفارسی اردک نامند
از جمله طیور آبی والوان مختلف واهلی ووحشی میباشد در دوم کرم ودر اول خشک ومرطب بدن
فضلیه وکثیر الغذا وسمن بدن وکرده ومبهی ومصفی صوت ودافع ریاح ومولد خون غلیظ وسریع
التعفن ودیر هضم ومصدع ومصلحش سرکه وزنجبیل وادویه حاره وسکنجبین وضماد کوشت ان با
نمک جهة ثالیل وخاکستر پر وبال ان جهة تحلیل خنازیر وزبل ان جهة کلف ونمش وخنازیر نافع
و پیه ان بهترین پیه ها وکرم ولطیف وملین ومحلل با قوة نافذه وجهة خناق وورم پستان با آرد
باقلی مجرب وجهة سرفه شربا نافع وجکر اردک پروردی مولد خون صالح وجهة خفقان مفید وتخم آن
غلیظ ودیر هضم ودر افعال ضعیفتر از تخم مرغ وجهة دفع هزال وسرفه ودرد سینه وباکهربا جهة قطع
سیلان خون وزحیر وبرشته ان با سماق وروغن زیتون جهة زود بحرف امدن اطفال نافع وپوست
ان با مروارید وشکر ونوشادر جهة دفع بیاض چشم بغایت آزموده است وسنکدان ان دیر هضم و

از

واز تعفن دور است وچون هضم شود مقوی معده واحشاست بطارخ اسم ماده تخم ماهی است
که هنوز تخم نشده باشد وجامد ان بقدر انکشتی وسایل ان نیز میباشد مثل ربك وبهترین آن تازه
مایل بزردی وسیاهی است نمکسوده ان در دوم کرم وخشک وقاطع بلغم وجالی قصبه ریه وجهة
کرده وسپرز ورباح نافع وسریع التعفن ومضر محرورین ومصلحش زنجبیل است که بالخاصیة قطع تشنکی
ان میکند وسکنجبین وترشیها مطلقا وانچه در کیلان تخم ماهی را اشبیل میسازند قریب الفعل است بان
بطراخیون بطارخ است بطیخ زنخی براو زای معجمه وبطیخ سندی وشامی وفلسطین بطیخ هندی است
بطرا بیونانی اسم سنك لاخ است بطراسالیون بیونانی بمعنی کرفس جبلی است وان فطراسالیون است
بطراخیا بیونانی اسم ضفدع است بطریون بیونانی خرنوب الشوك بطیطس بیونانی یبروح است بطسفا
بیونانی مومیایی است بطادس بیونانی سرخس است بطرالادن بیونانی نفط است بطینبل است
بطباط عصی الراعی است بعیر اسم جمل است بعوض بق صغیر است که بفارسی خاکی پشه کویند بعر اسم سرکین
حیوانات که خشك واز هم منفرد باشد مثل سرکین کوسفند وشتر بغل بفارسی استر نامند از فرط
حرارت مزاج توالد نمی نماید وبندرت واقع میشود ومشاهده شده وبهترین ان انست که مادرش مادیان
باشد وزبون ترین انکه پدرش اسب باشد ومادر الاغ در سیم کرم وخشك وکوشت ان جهة درد مفاصل
وپیران مسکن نقرس وعرق النسا وچون با روغن زیتون دل انرا طبخ نموده وسه روز با ب عصی الراعی
بنوشند باعث قطع نسل از جانب مرد میشود وچون زن سه مثقال از جکر ان سه روز بعد از طهر متعاقب
هم بخورد مانع حمل میکردد وبدستور بول ان نیز همین اثر دارد وبدستور موی او وفرج کوش او
بخور سم ان مسقط مشیمه وکریزاننده هوام وهمچنین بخور زبل ان جهة کریزانیدن هوام وخوردن آن
جهة تسکین قولنج نافع وچون ذکر آنرا با عفص کوبیده در روغن زیتون جوشانیده بمالند جهة دراز کردن
وسیاه کردن ان بمالند مجرب است وذکر الاغ نیز همین اثر دارد وضعیفتر از انست بغل اغذای خراسانست

کرا زارد گندم خمیر کرده وبقدر درهمی ترتیب صید هند وبا فلیه کراز سرکه ودوشاب وادویه حاره
وکوشت ساخته باشند استعمال میکنند کرم مایل باعتدال ومشهی ومسکن قی صفراوی والتهاب
وتشنکی ومقوی بدن ومفتح سدد ومصلح حال کرده واصحاب ریاضت ومولد خون صالح وبطی
الهضم ومولد ریاح ومصلحش دارچینی ومولف تن کره موافق انچه مذکور شد نموده است وهمین خاصیت
دارد آش ماهیچه وآش اکراکر دراصفهان باش برک نامند بقلة الحمقا بفارسی خرفه نامند وبعبرانی
ارغیلم وبفرنکی بریغال سالی کویند نباتش کمتر از ذرعی واکثر ان مفروش برزمین وساقش بقدر
انکشتی بسیار نازک شکننده وبرکش ریزه ومایل بتدویر وکلش سفید وتخمش سیاه وریزه وطولانی
در سیم سرد وتر وکویند در دوم تر است اب ومسکن حدت صفرا وخون وقاطع نزف ونفث الدم
وحرکی کراز سینه براید ومانع نزلات وجهة حصاة وادرار فرمودن بول وحرقان ونواصیر و
بواسیر وحرارت جکر وبثورهای حاره ودفع حب القرع ودرد مثانه وفرحرامعا وتبرید دماغ و
دردسر حار نافع وضماد ان با روغن کل جهة صداع حار وسوختکی اتش واورام حاره وباشراب
جهة بثور سرد وباد جو جهة مفد مرشقا فلوس وورم چشم وورم دماغی وجرب وحکه وورم
انثیین وشری وحمره واشامیدن ان بار یوند جهة قطع تب مجرب وحقنه ان جهة درد انثیین
حار وسیلان فضول بامعا ورحم وضماد بیخش جهة تالیل قوی تر از نبات ان ونبات ان مزروعه در
صاحب تب وامراض حاره بغایت نافع ومضر باه مبرودین وضعیف الحراره وبالخاصیه مسقط
اشتها واکثار ان موجب تاریکی چشم ومصلح ان مصطکی وکرفس ونعناع وقدر شربت از اب
ان تا بیست مثقال ووش کردن نبات ان مانع احتلام است وتخمش در جمیع افعال مثل اب
ان واز ان ضعیف تر وذرورش جهة قلاع اطفال وغیر ان نافع ودر دفع تشنکی قوی تر از نبات
انست وکویند مضر سپرز ومعده بارده است ومصلحش قند وقدر شربتش تا پنج درم وبدلش
در

در اکثر امور بزر قطونا ست وبو دادهٔ ان قابض وغیر بو دادهٔ ان ملین طبع است بقر الوحش
نوعی از ایل است ومذکور شد بون بفارسی پیشه است در دوم کرم وخشک وبا اندک سمیت و
بوسیدن ان جهة صداع مزمن واختناق رحم ولعوق سوخته ان با عسل جهة سعال مزمن وبلع
نمودن زنده ان جهة دفع عسر بول ونفوخ ان در مجری بول جهة رفع احتباس بول وتفتیت حصاة
نافعست وکویند هفت عدد از ان نقیه با فلای مثقوب بلع نماید قبل از نوبت جهة دفع تب
ربع مجربست وطلای روغن ان با آب لیمو جهة رفع اذیت کزیدن ان میکند وچون زرنیخ و
نوشادر را با پیه کاو وچند روز در مکانی بخور کنند منع تولد ان مینماید ومجرب دانسته اند
بقم درختی است عظیم منبت ان هند وزنکبار برکش مثل برک بادام وکلش بسیار زرد وثمرش
مدور ومایل بسبزی ودر اخر سرخ میشود وبعد از رسیدن سیاه وشیرین میشود وچون دو سه
شب از ان بخیسانند مدادی در غایت خوش رنکی میشود واز چوب ان صباغان استعمال میکنند
ورنک بقمی مشهور است در سیم کرم ودر چهارم خشک وپنج درم کشنده وکویند علاج پذیر نیست
وذرور ان جهة التیام قروح کهنه وجراحت تازه وقطع نزف الدم وغسول آب ان جهة
نیکویی رنک رخسار وتقویت مفاصل نافعست بقم بضم با وتشدید قاف وفتح ان بلغت یمن اسم
جوز ماثل است بقس بفارسی درخت شمشاد نامند برکش مثل برک انار واز ان کوچکتر وسبزتر
وساق ان سفید وشاخهای ان پریشان وخزان نمیکند وکلش سفید در غایت عطریت
وتخمش سیاه ومانند فلفل است در دوم کرم وخشک وبرکش سم حیوان خصوصا شتر وضماد
نشاره ان با حنا جهة تقویت موی ودرد سر وتفرق شئون که در استخوان سر است وبا
سفیدی تخم مرغ وارد کندم جهة استحکام مفاصل ووثی ووهن ونطول طبیخ برک ان جهة
خروج مقعد مجرب وتخمش قابض ومجفف رطوبات معده وامعا وقاطع سیلان لعاب دهان

وضماد طبیخ ان با شراب کر بجد قوام رسد جهة باد سرخ و غمر ساعیر و سعفه و با عسل و حنا جهة
رفع اثار جلد نافع و قدر شربت از تخم تازه ان کر دانه را بیرون کنند تا یک وقیه و از خشک ان سه
مثقال است و شکوفه ان مقوی دل و دماغ و عروق ان قوی تر از شکوفه نارنج است بقثو فرش
یونانی نباتیست برکش شبیه ببرک تره تیزک و ازان سطبرتر و تند طعم تر و ساقش مربع و کلش
شبیه بکل بادروج و تخمش مانند تخم کندنا و بیخش مدور و سیاه مایل بزردی و کوچک تر
از سیب و بوی ان شبیه ببوی شراب و منبتش سنک لاخهاست کرم و خشک و محلل و ملطف
و مقطع و ضماد برکش جهة جراحات عظیم و ثالیل منکوس و جذب خار و پیکان از بدن و تخمش
محلل قوی و بیخش با ماء العسل مسهل بلغم و مره سودا و قدر شربتش تا دو مثقال بقلة یمانیه
نباتیست شبیه بکاسنی و ازان ریزه تر و در کنار ابها میروید مایل بسرخی و بیطعم است و در تنکابن
و طبرستان لشکانی نامند و ابن تلمیذ کوید تخمش شبیه است بتخم بستان افروز و فهم ماده
سرخ مرز است در دوم سرد و تر و ملین طبع و مرطب بدن و قلیل الغذا و مطفی حرارت غریبه
و مولد خلط صالح و مسکن تشنکی و سرفه حار و اورام شربا و ضمادا و ضمادش جهة جرب و
حکه و اورام حاره و درد سر و خراج و قروح و ورم چشم و ثالیل و قروح باطنی و غلیان خون
نافع و بطی الهضم و مضر مبرودین و قاطع باه و مصلحش چوارشنات و تخمش سرد و خشک و رادع و
جهة امراض حاره و اورام شربا و ضمادا مفید و مضر کرده و مصلح ان شکر و قدر شربتش تا سه مثقال است
بقلة حامضه تره خراسانی کویند قسمی از حماض بزرک ورق است بستانی و از برک کرنب کوچکتر
و ترش مزه و در جای غناک میروید و در افعال مثل حماض و مضر عصب و مصلح ان عسل است
بقلة البراری نباتیست از کاسنی برک کوچکتر و بیخش بر روی زمین و پهن میشود و کلش زرد
بخلاف قنابری کر بیخش بر زمین فرو رفته است و طعم این با اندک تلخی و شوری و در آخر زمستان

میروید و در آخر نیسان میخورند و تخمش شبیه بر دانه بنیه در اول سرد و در رطوبت معتدل و کوبند
کرم و خشک است مقوی احشا و معده و جکر و جهة خفقان و بوی دهان و تقویت لثه و هاضمه
و تب ربع بلغمی نافع و در جامه خواب کذاشتن موجب دیدن خوابهای خوبست بقلة الدباغ نباتیست
برکش شبیه ببرک بادنک و ازان ریزه تر و بیخش باریک و پر شعبه و بیرون سیاه و اندرون
سفید و اکثر منابت ان ارمنیه و بلاد مغرب و خزر است و هر سال در بهار سبز میشود تا اواسط
تابستان میماند پوست بیخ ان را می پزند تا مثل زفت میشود چون بر پیکان و حربه ها بمالند
هر حیوانی کر بخورد و بخون ان مخلوط شود در ساعت از ابکشد و در اندلس بیخ مقشر آنرا
از پوست بجای کندش استعمال مینمایند در نهایت کرمی و خشکی و سم قتال ان کشنده است
بقی بقلة خراسانیه بقلة حامضه است بقلة الرمل بقلة البراریست بقلة مبارکه و بقلة الزهرا
و بقلة لینه بقلة الحمقاست بقلة انجیر ترنجان است و ان قسمی از بادرنجبویه است و مذکور
شد بقلة السنانیه و بقلة فارسیه بادرنجبویه است بقلة عربیه بقلة یمانیه است بقلة یهودیه هندبای
بریست و کویند قرصعنه است بقلة الغزال مشکطرامشیع است بقلة بارده لبلابست بقلة الاضداد
کرنب است بقلة الخطاطیف دواء الخطاطیف است و کویند عروق صفر است بقلة القدس فودنج
بریست بقلة ذهبیه و بقلة الروم قطف است بقلة الحمقاء بری ابلیوا است بقلة الملک شاهتره
است بقلة عایشه جرجیر بستانی است بقسا راسطا خیس است بقسیس یونانی بقس است بقسماط
خبز الکعک است بقلة الاوجاع یونانی ازا قاقالیا نامند نباتیست مغربی و بوادی افریقیه
در طعم شبیه بانیسون و با اندک تلخی در دوم کرم و خشک و جهة درد شکم هر بتخصیص در هر زمانی
مفید است بقلة الضب بادرنجبویه صحرایی است بقلة دشتی نفاق است بقر کاو است و بهترین ان
کوساله یکساله است کر عجل نامند و بعضی از اهتراز کوسفند سه چهار ساله میدانند و زرد ان بهترین

شرح بکاو راحت بکشند صداع نشد

سایر الوان است گفتم گوشت گاو زیاده از یکسال در دوم گرم و در سیم خشک و غلیظ و دیر هضم و مورث امراض
سوداوی و بعد از هضم تام مقوی بدن و سمن و قاطع مواد رقیقه و جهة اصحاب ریاضات و فنون
نافعست و سبب تعفن خون و مضر صاحب نقرس و مفاصل و قاطع حیض و مسدد و اکثار ان موجب
بهق و مصلح ان مهرا پختن و با عسل و سرکه و ادویه حاره ملطفه مثل دارچینی خوردن و همچنین سکنجبین
و شیرینیها سوای خرما موافق است و مروق ان که چربی نداشته باشد با سرکه جهة صاحبان معده مراری
و جگر حار نافع و مانع انصباب مرار بمعده و امعا و انتشار صفراست و مدر بول و جهة یرقان نافع و
خوناب کباب بی چربی ان جهة کشتن کرم گوش و سوختگی اتش مفید و شاخ ان در دوم سرد و در
سیم خشک و اشامیدن یک مثقال سوخته ان با اب سرد مانع رعاف و با شراب قاطع اسهال و ذرور
ان و سوهان کرده غیر سوخته جهة نزف الدم و جلای دندان و التیام قروح نافع و سیم سوخته ان نیز
همین اثر دارد و دو مثقال ان با عسل جهة اخراج حب القرع و تقویت باه و مداومت ان هر روز نیم
مثقال با سکنجبین جهة رفع سپرز موثر و پیه ان در افعال بهتر از پیه خوک و زهره ان تا چهارم گرم و
خشک و در معاجین جهة صاف کردن منی و اشامیدن ان با عسل جهة حکه و مرض اتشک و طلای
ان جهة قروح خبیثه و گزیدن جانوران و تسکین درد زخمها و درد قضیب و فرج و غلاف خصیه
و تحلیل ورم ان و با بوره و طین قیمولیا جهة جرب متقرح و برش و سبوسه سر و فزجه ان با ادویه مناسبه
جهة احتباس حیض و تنقیه رحم و اکتحال ان با عسل جهة بیاض چشم و قطور ان با شیر زنان و شیره جهة
چرک گوش و گرانی سامعه و جراحت گوش و با مراهم جهة منع چرک زخمها و غرغره ان با عسل و مالیدن
در خارج جهة خناق و طلای ان جهة قروح مقعد و با نطرون . و سنک رخام جهة حزاز مفید
و قضیب مجفف ان سوهان کرده با تخم نیم رشت خوردن بغایت مهی و بخور شاخ ان جهة گریزانیدن
هوام و اسقاط جنین و مغز ساق ان جهة تلیین اورام صلبه و شقاق و بواسیر و شقیقه و استخوان

سوختن

سوختن ان مانع زیاد شدن اکله و اشامیدن خون ان بقدر یک اوقیه که گرم باشد کشنده و ضمادش
با آرد جو ملین اورام صلبه و ذرور خشک ان جهة حبس کردن خون جراحت و منع ورم ان بغایت مفید
و ضماد خون تازه ان که با خون حیض ممزوج کرده باشند جهة نقرس و مفاصل گویند مجربست
و در دست کردن انگشتری که از شاخ چپ ان ساخته باشند در دست چپ کنند جهة دفع
صرع بالخاصیه موثر و چون گوشت ان را مهرا پخته و یا خون ان در شیشه کرده چهل روز تعفین نمایند
و بگذارند تا کرمها یکدیگر را خورده یکی بماند نیم درهم ان سم قاتل است و چون با بزر البنج در بینی
از ان نفوخ کنند بیهوش میسازد و گویند ازموده است و خواص بول ان در مطلق بول و سرگین
ان در احشا و شیران در لبن مذکور است بکتا درختی است معروف در مکه معظمه شبیه به بشام
برگش از ان ریزه تر و ثمرش از ان ادور و اب سفیدی که از ان میچکد از ماندن سرخ نمیشود و بخلاف
دهن بشام در دوم گرم و خشک و منضج صلابات و مسواک چوب ان و دهن ان جهة تقویت لثه
و منع افات دندان و خاکستر ان جهة التیام قروح و برگش محلل رمد و تخمش مقوی معده و جهة نزف
و اورام بلغمی و سوداوی نافع است بکون لغة فارسی و بعربی عرفج نامند از جمله بتوعات و در
کنار ابها میروید شبیه به درخت سماق و شاخش زیاده بر پنج عدد نمیشود و مایل به سرخی و شیر دارد
و جمیع اغصان از بن جهة میگویند و برگش شبیه ببرگ کاج و پیچیده و گلش سفید و در هم و تخمش
شبیه به شاهدانه و انرا حب الفقد دانند در سیم گرم و خشک و منضج سدد احشا و بجهة نسیرنج
بغایت نافع و چون زن در سالی یک عدد از ان تخم تناول نماید در ان سال حامله نشود و اگر هفت
سال مداومت کند هیچ وقت حامله نشود بکام حب الاس است بکاین بهندی ازاد درخت است
بکر شعر غوشنه است بکیر بهندی خیار شنبر است بکری بهندی مغز است بکود تکن بتر کی علیق است
پکان پت بهندی حسک است پکا بت بهندی پنجنگشت است بلسان درختی است بقدر درخت

لیمون نتیج اول بروزن مجنون باوج صحراییست
و آن برگی باشد چو برگی مانند برگ کرد کان و ارا
بعربی عرفج بر خوانند بر آن قالع
و در باران ملمون بالا ام و در پنج
با کلمه ... شه

سقز و برکش شبیه ببرک سداب و از ان سفیدتر و در بوی شبیه بان و منبت ان عین الشمس و تو ابع مصر است
در طلوع شعرای یمانی ساق درختها را اشکافند آبهای ان که مثل صمغ منجمد میشود روغن بلسان است
و مولف تذکره ساکن مصر میفرماید که بالفعل معدوم است و از چوب بشام و سایر اجزا میسازند
و بدستور بجای حب بلسان ثمر بشام را عطاران میفروشند ضماد برکش جهت گزیدن عقرب و طبیخ
ان جهت تحلیل نفخ و ریاح غلیظ و قطور مطبوخ ان جهت درد گوش و ضماد بیخ درخت مذکور که سوزانیده
باشد جهت ثالیل و مربای پوست تازه ان با عسل جهت تقویت معده و رفع رطوبات نافع و چون شاخ
و برگ ان را بجهت اب ان را با روغن بجوشانند قایم مقام روغن انست و خواص حب و عود و دهن ان در
مقام خود گفته میشود بلبوس لغت یونانی است بفارسی پیز و تلخه پیاز گویند و بعربی بصل الذئب و ان
مثل پیاز تو بر تو نیست بلکه مثل یک دانه سیر و پوست ان سیاه و متشنج و برکش مثل برگ پیاز و عریضتر
از ان و در طعم و بوی شبیه به پیاز و بترکی داغ سوقانی و در لورستان طرم نامند و بیخش از باران بزرگ
میشود و اندک تلخ و مایل بشیرینی و از ماکولات است و ابن تلمیذ گوید مثل پیاز است و کوچک و مطاول
و رنگش ارغوانی و زنان گلگونه میسازند و چون تخم مرغ را با ان بجوشانند مثل روناس رنگ میکند و
پیاز نرگس شبیه و برکش مثل کراث و گلش شبیه به بنفشه و طعمش با حلاوت است در اول سیم گرم و خشک
و گویند در اخر اول خشک است و مهیج باه و جالی و جاذب خون بظاهر جلد و مسمن و ضماد ان برگر
و حوالی قضیب جهت تقویت باه و بدستور جهت التوای عصب و کوفتگی استخوان و با عسل جهت تقویت
بدن که سست شده باشد و گزیدن سگ دیوانه و با فلفل جهت درد معده و با زرده تخم مرغ جهت
کمنه تحت چشم و با ادویه مناسبه جهت ثالیل مسمار یه و با سکنجبین جهت شوصه و با اردجو جهت شکاف
عضل و ناخن و با خانق النمر جهت کلف و بهق و اثار قروح و با سرکه جهت غرب و طلای پخته ان در
زیر خاکستر با بوره ارمنی جهت نخاله سر و زخمهای تازه و حمول ان جهت اخراج جنین و مشیمه نافع و مولد

خلط

خلط غلیظ و مضر عصب و مورث مغص و مصلحش کاسنی و شیر تازه با عسل و ترشی ان که در سرکه
پرورده کنند محرک باه مرطوبین و مشهی طعام است بلیلج ثمر درختیست هندی مایل باستدارت
بزرگتر از عفص شبیه بهلیله چینی و پوست ان رقیق تر از پوست هلیله و مستعمل از ان پوست
آنست در اخر اول سرد و در اخر دوم خشک و ملطف و قابض و مقوی معده و اشتها و باخاصیت
مسهل سودا و بالطبع مسهل صفرا و قاطع رطوبات و صداع و بخارات و جهت بواسیر
و بود ادویه ان جهت اسهال مزمن نافع و اکتحال ان جهت دمعه مفید و مضر سفل و مصلحش عسل
و قدر شربتش تا سه درم و بدلش املج مقشر است و بقدر ثلث و گویند شکوفه خرما مثل ان و ثلث
ان مورد و سدس ان هلیله سیاه است و چون روزی نیم درم ان را با نیم درم شکر و اب گرم بنوشند
و مداومت نمایند جهت قطع سیلان اب دهن و تقویت باصره نافعست بلوط بلغت طبرستان
دار مازی نامند و بفارسی بالوط گویند قسمی از ان دراز و قسمی مستدیر میباشد و مستدیر را
بهش نامند و ان از قسم مستدیر لذیذتر درخت ان شبیه بدرخت فندق و ان شاه بلوط است
و ماکول اهل بلاد و ابن تلمیذ شاه بلوط را قسمی از بلوط و بلوط را دو قسم شمرده اند و مولف تذکره
ما لا یسع سه قسم ذکر کرده و ابن اصوبست و درین صورت شاه بلوط نیز از اقسام انست و مستطیل
دو قسم میباشد یکی ماکول و دیگری با مرارت و غیر ماکول چنانکه در دیلم و طبرستان مشاهده
شده است و امین الدوله از محمد بن احمد و او از جالینوس ذکر کرده که در بعضی بلاد درخت بلوط
یکسال بار میدهد و یکسال عفص و شیرین و ماکول ان در اول سرد و در دوم خشک و تلخ ان در اول
سیم خشک و نایب مناب عفص است و قابض و مغلظ و حابس اسهال مزمن و نفث الدم و نزف الدم
و جهت سحج و سلس البول و تقطیر البول و قرحه امعا و خفقان و غشیان که از فم معده باشد نافع و ضماد
ان با پیه خوک نمکسود جهت ورم حالب و اورام بلغمی و سوختن ان جهت قلاع و قروح ساعیه و حمول ان

جهت قطع سیلان رحم نافع و نان ان ثقیل و مصدع و مولد سودا و مصلحش سکنجبین و قند و قدر
شربتش از یک مثقال تا پانزده مثقال و بدلش خرنوب نبطی است و درخت بلوط را جمیع اجزا بارد و
یابس است و ریشه های باریک ان یابس تر و در قطع سیلان رحم و امثال ان نافع و برک ان جهت
التیام جراحت تازه و خاکستر چوب ان جالی دندان و جهت آکله مفید و چون بلوط را با نیم وزن ان
کندر با روغن زیتون سرشته مداومت شرب ان کنند قاطع سلس البول و بول فراش و اولاد
مذی و منی و مجفف نار فارسی است و مجرب دانسته اند و آبی که در حین سوختن چوب بلوط
ظاهر کردد جهت خضاب ابرو بهتر از خطاط است و جفت البلوط که پوست رقیق انست و بر مغز
ان ملاصق است مجفف قوی و رادع و جهت جراحات و قطع سیلان خون و رطوبات شربا و ضمادا
و جهت فتق ضمادا نافع و بدلش کلنار است و کویند پوست انار و مورد بالسویه بدل انست و قدر
شربتش یکمثقال و در مطبوخات تا سه مثقال است و شاه بلوط با اندک حرارت و قبض و یبس اکثر
از بلوط است و غذائیت ان غالب و با قوه جالیه و مسمن بدن و مولد پیه کرده و مشوی ان با اشتهی
مبهی و مهیج باه و مقوی بدن و جهت دفع سموم بغایت موثر و در سایر خواص ضعیفتر از بلوط و
نفاخ و اقسام بلوط مضر حلق و مثانه است و مصلح ان بزر خندقوقی و شکر و سکنجبین و چون پوست
درخت انرا مهرا بجنر و یکشب بر موی ضماد نموده و قبل از ان باطین قیمولیا شسته باشند بغایت
سیاه کند و جفت شاه بلوط در سمیت مثل پوست شلتوک است بلوط الارض بلوط الارض
اسمیست مشترک بر کمادریوس و بر بیخ نباتی که برکش مثل برک کاسنی عریض و منبت ان ریکزارها
و تحت کولان که نوع از اسکل است و ان جد وار سفید اندلسی است و طعم ان شیرین و با اندک تلخی
در دوم کرم و در اول خشک و قاطع فضول و مفتح سده اعضای باطنی و مدر بول و حیض و رافع
علل سپرز و ضمادش جهت پاک کردن زخمهای متعفن و کوشت زیادی و منع زیادتی قروح نافع و قدر

مرمی

شربتش از یکدرم تا سه درم است بلوطی نباتیست برکش شبیه برک سیب و سیاه لون و بدبو و شاخهای
ان مربع و سیاه و بر شاخ و برکش چیزی شبیه بریشم و کلش مدور و زرد و زغبر است کرم و محلل و
ضماد برک ان با عسل جهت کزیدن سک دیوانه و بخور ان در زیر خاکستر جهت بواسیر مجرب دانسته اند
و با عسل جهت پاک کردن زخمها نافع و در افعال قایم مقام فراسیون و دو وزن ان بدل فراسیون است
بلح بجای مهمله ثمر درخت خرماست که سبز بود زرد مایل بشیرینی نشده باشد و غوره خرما نامند
و داخل اکثر طیوب میکنند در اول سرد و در دوم و در اخر ان خشک و با عطریت و قابض و مقوی جکر و
قاطع قی صفراوی و اسهال مزمن و ادرار بول و سیلان رحم و خون بواسیر و مقوی لثه و ضماد ان ملصق
جراحات تازه و مقوی عصب مسترخی و خوشبو کننده عرق و مداومت اکل ان قاطع جذام است
و مضر شش و سینه و مولد خلط غلیظ و مولد ریاح و مصلحش عسل و شربت خشخاش و بنفشه مربا و قدر
شربت ان دو درهم و جز و اعظم سلک و رامک است و چون اب انرا با اب غوره بجوشانند تا غلیظ
کردد و در چشم کشند جهت قطع دمعه و جرب و سلاق مجربست بلحنه بجای مهمله بلغت مغربی کیاهی است
که بر روی زمین منبسط میشود و شاخهای ان باریک و سرخ و بهم پیچیده شبیه به پیچیدن کرمها
بیکدیکر و بر روی زمین مثل دایره مستدیره میباشد و کلش سرخ و سفید است کرم و خشک و
مقطع و محلل و غرغره عصاره ان و طبیخ ان جهت اخراج زلوی که در حلق مانده باشد نافع و خوردن
ان در طب مستعمل نیست و ضماد ان محلل قوی است بل بلغت هندی اسم خیار هندیست بزرکتر از
خیار کبر و تخم ان تلخ و مغزش چرب و پوست ثمره سیاه و اندرون ان سفید مایل بزردی و مستعمل
تخم انست در اخر دوم کرم و خشک و با قوه قابضه و مقوی احشا و محلل صلابات عصب و جهت فالج
و لقوه و سایر امراض بلغمی و بواسیر و ریاح و رطوبات غریبه و با جوارشات جهت تحلیل ریاح و بواسیر
و غیر ان نافع و قابض طبع و مبهی و بخور ان جهت باد بواسیر بسیار مفید و قدر شربتش تا یکمثقال و مصدع

محرورین و مصلحش کشنیز است [کثیرا] و مولف اختیارات بدیعی بلادر و فلفل را اجزای یک ثمر دانسته اند
ونزد انچه ناشست بلادر بلغت هندی است و بعربی حب الفهم و ثمر الفهم نامند وان بار درختی است
شبیه بشاه بلوط و پهن و مستدیر و سیاه و مغزش بنفش و در درون ان مثل مغز بادام و شیرین
ومابین پوست و مغز ان مملو از رطوبت غلیظ سیاه که عسل بلادر نامند و درخت ان بقدر درخت
گردکان و برگش عریض واغبر و تند بو و خوابیدن در سایه ان باعث سکر و سبات و عسل بلادر
در چهارم گرم و خشک و پوست ان در سیم گرم و در اول خشک و بی مضرت و مسهی و مهیج باه و عسل
انرا مخلوط بروغن گاو باید استعمال نمود محلل و مسخن و ملطف و مفرح جلد و جهت امراض بارده
دماغی و عصبانی و رطوبی و تقویت حفظ ذهن و دفع رطوبات و ریاح و تقویت اعصاب و دفع سلس
البول و نسیان و فالج و لقوه و رعشه و خدر و اختلاج و قطع ثالیل و وسم و سایر اثار جلد نافع و مضر
محرورین و محرق خون و مورث یبوست دماغ و جوشش دهان و بدن و جنون و سرسام و مالیخولیا
و مصلحش روغن گردکان و مغز گردکان تازه و ماء الشعیر و دوغ و هندوانه و دو مثقال ان [کشنیز]
وقدر شربتش از ربع درم تا نیم درم و بدلش پنج وزن ان فندق و ربع ان روغن بلسان و سدس
ان نفط است و اکتحال ان در چشم چهارپایان مورث بیاض و داغ ان حزبون و ضماد ان با ادویه
مناسب غیر مفرح جهت جمیع امراض بارده نافع و بخور ان زایل کننده بواسیر و مسقط دانه ان و پوست
بلادر مسهی و جهت حفظ سیاهی موی بغایت موثر خصوصا هرگاه با روغن بطم تدبیر ان کرده باشند
بلسکی نباتیست پر شاخ و خشن و مربع و ساق و شاخهای ان دراز و برگش متفرق و شبیه برگ
روناس و مایل باستداره و گلش سفید و تخمش صلب و مدور و میان ان مایل بکجی و چوپانان شیر را
با ان صاف میکنند و لهذا مصفی الرعاة نیز نامند مرکب القوی و حرارت و یبوست ان غالب و
ملطف و پنج درم از جرم ان بدستور نیم اوقیه از عصاره ان جهت گزیدن افعی و رتیلا نافع و قطور

عصاره

عصاره ان و اب طبوخ ان با روغن گل جهت درد گوش و ضماد ش با سپرز خوک جهت ابتدای خنازیر
مفید است بلبل مرغیست معروف بعد از عصفوری و خوش الحان در سیم گرم و خشک و بغایت
محرک باه و خصوصا بیضه و مغز ان و سرگین ان بسیار جلی و جهت اسقاط جنین موثر و خاکستر ان
جهت التیام جراحات و خوردن خون گرم ان جهت تصفیه شش مفید است بلور بلام مشدده و
مفتوح سنگی است سفید و شفاف و بفارسی بلور نامند اکتحال ان جهت بیاض و جرب و سبل
و تعلیق ان جهت ارتعاش اطفال و از خواب جستن موثر است بلوط الملوک شاه بلوط است و در
بلوط مذکور شد بلسن عدس است بلخش بعربی تین ابیض است بلوسیطون کلنار است بلنجشک بجیم
و کاف فرنجمشک است بلنطس بلغت اندلس بقله یمانیه است بلسامن یونانی اسم بلسان است بلسقی
یونانی حرف بابلی است بلاسقین بلغت بربری حرف بری است بلادر عرطنیثا است بلون و بکون بفارسی
اسم حرنج است بلطاون بقله یمانیه است بلغت یونانی بلبوسا سورنجان است بلواسه شقراقی است
بلادح لقلق است بلابس بدبر بابلی بلبوس است بلخیر بجای مجبر بهرامج است بلنجاسف برنجاسف است
بلهر بلغت هندی باقلی است پلپل موز بلغت هندی فلفل موز است بلاده بهندی بلادر است بلی بهندی
سنو راست بلند بهندی بقر است بلی ثمر اشجار است بلوث بترکی اسفنج است بلاغ اودی بترکی
حرف الماء است بل شیرین بشیرازی طرایث است بلنک اسم فارسی نمر است پلاخواد بلغت تنکابن
جوشیصا است بلهیم بلغت دیلمی غالیس است بنفسج معرب از بنفشه فارسی است و بعربی فرفیر نامند
و بیونانی ابرود در اول سرد و در دوم تر است و گویند در اول سرد و تر است و بعضی در اول گرم و تر دانسته اند
مسهل صفرا و مسکن عطش و حدت خون و حمیات حاده و خفقان و غشی و منوم و محلل اورام و [لطیف]
و جهت صداع حار و سرفه و خشونت سینه و حلق و حرقت مثانه و بول و درد گرده و احتباس بول و ذات
الجنب و خناق و ذات الریه و صرع اطفال و نزلات و زکام نافع و چند روز مداومت نمودن دو [درهم]

تا چهار درهم با آب سرد جهة رفع اسهال صفراوی للذاع مجربست و سه مثقال سائیده ان با شیرخشت
و شکر و امثال ان مسهل سریع العمل و سرشته ان با شیره کلقند جهة تبهای مرکبه بی عدیل است و کوبند
کل تازه ان فادزهر سموم است و نطول طبیخ ان جهة رفع یبوست دماغ و اعضا و ضماد ان جهة
صداع حار و اورام حاره و شقاق و درد مقعد مفید و اکثار ان مورث ضعف دل و باعث
کرب و ثقل معده و غثیان و التهاب در تبهای حاره و مصلحش اندکی انیسون و بدلش نیلوفر و برگ
خبازی و در سعال کل گاوزبان است و قدر شربت از جرم ان تا پنج مثقال و در مطبوخ تا ده مثقال
و خوردن آب برگ ان با ثلث ان شکر جهة خروج مقعد اطفال بغایت موثر و ضماد ان جهة اورام
حاره و التهاب معده و چشم و نتو مقعد و جرب صفراوی و حکه بی عدیل است و روغن بنفشه سرد
و تر و منوم و جهة جرب و حرارت جسد و خشکی دماغ و سینه و سرفه و ریختن مو و نرم کردن اعصاب
و مفاصل و حفظ صحت ناخن و مکرر اشامیدن دو درهم ان بعد از تعریق در حمام جهة ضیق
النفس و ضماد ان با موم بر سینه اطفال جهة سعال بغایت موثر و قطور ان در احلیل جهة حرقة
البول و حرارت مثانه و سعوط ان جهة درد سر حار و بیخوابی مفید و بدلش روغن نیلوفر است
و تدهین ناف بان جهة رفع سعال مجربست و چون اسفنج یا پنبه را بروغن بنفشه الوده بر مقعد
ضماد نمایند در تنویم عدیل ندارد و طریق گرفتن روغن ان یکی انکه با کنجد مقشر یا بادام مقشر
در کیسه کرباسی مکرر کرده بمالند و خشک کنند تا مغز بادام و کنجد رنگین گردد پس انرا کوبیده روغن
بگیرند و دیگر انکه گل بنفشه را در روغن کنجد بقدر رطلی سی مثقال کنند و بعد از هرچند روز
صاف نموده بنفشه را تازه نمایند تا رنگ و بوی بنفشه را بر دارد بنطافلن اسم یونانی و بمعنی ذو
خمسة اوراق و ان غیر اثلق است که بفارسی پنجنگشت و بیونانی بنطا و قطران نامند و بمعنی ذو
خمسة اصابع است و بنطافلن نباتیست شبیه به پنجنگشت و شاخهای ان باریکتر و بقدر شبری

و برکش

و برگش شبیه برگ نعناع و در هر شاخی پنج عدد و طرفین برگ ان مثل اره و گلش مابین سفیدی و
زردی بخلاف اثلق که گلش مایل بسرخی و ازرقی است و برگش شبیه برگ زیتون و از ان ریزه تر
و چون بدست بمالند بوی ان با عطریت و شبیه به بسباسه و نبات ان قریب به درخت انار و نبات
بنطافلن بقدر ان نمیشود و شاخهای ان بصلابت شاخهای اثلق نیست و ثمر ندارد و اثلق بزرگی
بقدر فلفل میباشد و منبت هر دو نزدیک آبهاست و بیخ بنطافلن مایل بسرخی و طویل و غلیظ
و کثیر المنفعة است و جمیع اجزای ان در حرارت قریب باعتدال و در سیم خشک و بعضی در دوم
گرم دانسته اند مجفف قوی و بی لذع و جرث و محلل و تریاق سموم ادویه قتاله و عصاره بیخ ان
جهة اسهال و درد جگر و قرحه امعا و مفاصل و عرق النسا و صرع و غرغره از جهة خشونت حلق
و درد دندان مجرب دانسته اند و ضمادش جهة منع زیادتی قروح خبیثه و طلای مطبوخ ان
با سرکه جهة خنازیر و اورام صلبه و حمره و داحس و بواسیر که دانه ان ظاهر باشد و جرب نافع
و سه مثقال عصاره بیخ ان جهة سموم ادویه و تا دو مثقال از برگ ان با ماء العسل جهة تب ربع و غب
غیر خالص و تب بلغمی و مداومت شرب نه قیراط عصاره برگ ان جهة یرقان مجرب و اشامیدن و
ضماد نمودن ان جهة قطع نزف الدم ظاهری و باطنی و تضمید فیل الما و با نمک و عسل جهة
جراحات و نواصیر و داحس و ذرور ان جهة التیام جراحات بغایت مفید و افراط ان باعث
تقلیل احتلام و سعوط ان جهة خدر اسب و چهارپایان که بعد از سعوط انعقاد حرکت دهند که
عرق کند مجرب یافته اند و مضر معده و مصلحش سکنجبین و قدر شربتش از یک مثقال تا سه مثقال و
بدلش در تریاقی اسقولوقندریون و در صرع زمرد و چون برگ چهار عدد شاخ انرا جهة تب ربع
و برگ سه شاخ ان جهة غب و دو شاخ جهة بلغمی و یک شاخ جهة تب یومی بنوشند بالخاصیه رفع
مینماید و چون یکماه هر روز برگ یکشاخ انرا بجوند صرع مزمن را دفع میکند بیخ بلغة دیلمی کیجک

کویند چه غلاف ان شبیه است بفندق کوچکی وان نباتیست برکش شبیه برک بادرنجبویه وغلیظ ومشقق
الاطراف وساقش غلیظ ومانند پشم چیزی بران ظاهر وثمرش غلافهای سبز اکر در تحت اوراق
شبیه به کل انار ومملو از تخمی غیر مدور وشبیه بحلبه وبسیار از ان کوچکتر وقسم سیاه را کلش بنفش
میباشد وقسم سرخ را کل مایل بزردی وقسم سفید را کل سفید ومستعمل در شراب سفید انست
وبعد از یکسال قوتش کم میشود واقسام ان سرد وخشکند وسیاه ان در چهارم وسرخ در اخر
سیم وسفید در اول سیم ومخدر ومنوم ومانع سیلان رحم ورطوبات ومقوی اعضا ومانع نزلات
وداد و مجفف ومسکن صداع مزمن وضربان ومفاصل ونقرس وعرق النسا وضماد عصاره
ان با اب ارد جو جهة اورام حاره ودرد کوش وچشم وباشراب جهة نقرس وورم خصیه وپستان
وطلای اب ان بعد از کندن موی مانع رویدن ان بشرط تکرار ومطبوخ ان با سرکه وبا ثلث
ان افیون مجفف قروح وطلای رماد ان با دارچینی وزنجبیل وعسل بهترین ادویه درد معده وشرب و
بخور ان قاطع نزف الدم وفتیله ان با انجیر بهترین ادویه بواسیر وامراض مقعد است وچون برک وشاخ
تازه سبز ان را در عصاید طبخ دهند بغایت مسمن اما باعث اختلال عقل تا دو سه روز میشود وخوردن
سه چهار عدد برک ان باشراب رافع تبی است که با حرارت وبرودت هر دو باشد وبخور ان جهة
جرب دست نافع وشش قیراط ان جهة نفث الدم وسرفه وضماد برکش جهة اکله استخوان وطلای
پخته ان با زرده تخم مرغ با پیه جهة درد مقعد وکج ران وخصیه نافع وبا ارد باقلی جهة منع بزرک
شدن پستان وخصیه وباعسل جهة درد خصیه وفرزجه ان جهة قروح ورطوبات ان مفید وبزر
البنج جهة سرفه ونزله ونفث الدم وتسمین بدن وباماء العسل وهم وزن ان خشخاش جهة منع ادرار
حیض ونزف الدم سایر اعضا وبا افیون جهة رفع بیخوابی وسنون ان با قطران جهة درد
دندان وضمادش جهة درد جکر مزمن نافع وقدر شربت از سفید ان از شش قیراط تا نیم مثقال
واز

واز سرخ ان تا شش قیراط واز سیاه ان تا چهار قیراط وقدر چهار درهم ان کشنده وبدلش افیون
ومورث سدر ودوار وخناق وجنون ومصلحش عسل وانیسون است وروغن ان که بزر البنج سفید را
کوبیده با اب کرم خمیر کرده ودر افتاب اندک خشک نموده افشرده باشند تدهین ان جهة قروح
صفراوی سر وجرب وحکه وسعوط ان جهة رفع بیخوابی ودرد سر حار وقطورش جهة درد کوش
وحوالش جهة صلابت رحم نافع وچون بزر البنج را با نصف ان تخم کاهو وثلث ان خشخاش کوبیده
روغن بکیرند در منافع تریاق سرسام ومالیخولیا ووسواس وتندی نفس است شربا وتدهینا و
سعوطا بندق معرب از فندق فارسی است وبعربی جلوز نامند در اخر اول کرم ودر اول خشک
وبهی ومقوی احشا خصوصا امعاء معای صایم وزیاد کننده جوهر دماغ وقلیل الغذا وبلیت وقیر ان با
ماء العسل جهة سرفه مزمن وبو داده ان با اندک فلفل منضج نزله بارده وموافق سینه وشش وبا انیسون
جهة خفقان وهزال کلیه وحرقة البول وتقویت باه وسموم بارده وزهر عقرب نافع وضماد سوخته
ان با پیه خرس وبا پیه خوک جهة داء الثعلب وبا روغن زیتون چون بر یافوخ اطفال مالند جهة
رفع ازرقی چشم اطفال شیرخوار وسرخ موی بغایت موثر واشامیدن ان با انجیر وسداب بعد
از طعام جهة سموم ادویه افذیه وباشکر وعسل جهة سرفه مفید وکذاشتن چهار عدد ان در
چهار رکن خانه وهمچنین نکاه داشتن ان با خود مانع کزیدن عقرب ومولد ریاح واغلاظ مغزها
ومضر معده ومهیج قی ومصلحش ماء العسل وفانید وسکنجبین وجلاب وبدلش مغز کردکان وحب
الصنوبر وقدر شربتش تا بیست درهم وچکانیدن مضوغ ان در چشم جهة ظفره وپوست سبز ان
بغایت قابض ودو دانک ان حابس اسهال کهنه وجفت ان بدستور وروغن ان کرم وخشک وجهة
سرفه بارده ودرد سینه وجکر که از برودت باشد وتدهین ان جهة کزیدن عقرب ورتیلا نافع و
مضر معده ومصلحش میبه است بندق هندی رتته است وان دانه ایست بقدر فندق وپوست صیقلی

وبارقت وشفاف وتیره رنك مایل باندك سبزی ومغزان سفید مایل بزردی دراخر دوم کرم وخشك
ومقوی هاضمه ومعده واعصاب واعضای مسترخیه وجکر شربا وضمادا وقاطع رطوبات ونزلات
وجهة فالج ولقوه وهیضه وصرع ورباح غلیظه نافع ومداومت ان بغایت مهیج باه ومایوسین عصاره
ان مسهل سودا وبلغم وزرداب وصفرای جمیع بدن لیا کاهی حتی اینکه باعث دفع برص وکلف ونمش
ویرقان میکردد ومجرب قیراطان باشراب سکنجبین دافع قولنج ویکمثقال پوست ان جهة کزیدن عقرب
ورتیلا شربا وضمادا وجهة تب ربع واسهال وهیضه شربا وجهة صداع وشقیقه وریح وسبل
وغشاوه ولقوه وفالج وصرع وسدد وریح الخشم که عبارت از بطلان شم است سعوطا بقدر
فلفلی وبخور پوست ملاصق مغزان جهة جنون وام صبیان وضماد ان با سرکه جهة خنازیر و
ریاح کمر وپشت وصرع اطفال واکتحال طبیخ ان با سرمه جهة دفع احولی ونزول اب ودو درهم
از بیخ درخت ان جهة ذات الجنب بارد وربو وسرفه ونفث الدم وفرزجه مغزان جهة اخراج
جنین واحتباس حیض ویکدرهم ان جهة درد رحم نافع وقدر شربتش از نیم مثقال است تا یك
درهم وچون در هریك مثقال ان نیم دانك محموده مخلوط کنند در اسهال سریع الاثر کردد دو
هرکاه دو درهم انرا کوبیده در سکنجبین یا جلاب مدتی بخیسانند پس ان سکنجبین را با عدس یا جو
مقشر وکوشت مرغ طبخ بلیغ داده مروق انرا با قدری سقمونیا بنوشند باعث اخراج اخلاط
مختلفه میکردد و در انتفاع بی عدیل است بنك پوست درختی است خوشبو شبیه به پوست
درخت توت وکویند پوست درخت ام غیلان یمنی است واکثر را اعتقاد انکه بنك آس هندی و
یمنی است ودر آس مشروح کشته در اول کرم وخشك واز عطریات ومقوی معده وجکر و دماغ
وقاطع اسهال صفراوی وغثیان وبهی ومدر بول وجهة طحال وتجفیف رطوبات نافع و طلای
ان مانع عرق وخوشبو کننده ان وقاطع رایحه نوره ومنقی جلد و رطوبات تحتان وقدر شربتش
تا

تا بنج درم وبدلش اس است بنفه دانه ایست شبیه بعدس وازان بالیده تر وبشیرازی مشوکو ببند
قسمی از خلر و بسفیدی وتدویران نیست وسرد وخشك باعتدال وقابض ودر خواص مانند عدس
وضمادش جهة فتق واسهال وذرور ان جهة قروح ساعیه نافع واکثار ان مولد سودا ومصلحش
روغن است بنات وردان حیوانیست سرخ لون وپر آن رقیق ودر حمام وقرب ابها وجاهای
متعفن میباشد وبعضی ان شبیه بلو بیاست در دوم کرم وخشك ومحلل ومجفف واشامیدن
سوخته ان تا یك مثقال ونیم با عسل جهة احتباس حیض بول ودفع سموم واسقاط جنین وعسر النفس
وحرقة البول ودرد رحم نافع وقطور مطبوخ جوشان بروغن زیتون جهة درد کوش باضافه موم
وزرده تخم مرغ جهة درد رحم وکرده واحتباس بول وضماد بغایت نافع وچون انرا با قدرماناو اندکی
از فسافس که بفارسی ساس کویند با روغن زیتون بجوشانند تا مهرا کردد جهة بواسیر وامراض مقعد
کویند مجربست وبا انجیر جهة قروح ساق نافع وبعضی ان در دفع قروح مذکور بی عدیل ومجرب وخوردن
خون ان با ماکولات مورث برص ودود در زنیخ ونوشادر باعث کریزاندن انست بن بسکون نون
مریست بن بتشدید نون بلغة یمن اسم قهوه است بن بفتح با وسکون نون بلغة فارسی اسم
حبة الخضرا ست بنوم بلغة اندلس اسم خرفطان است بنبر سپستان است بنج جبلی ورومی شوکران است
بنفسج الکلاب شابانج است بنات الرعد فطر است بنات النار انجره است بنجنکشت بلغة فارسی
اسم لسان العصافیر است بنظرون یونانی بورق است بنات الشیح هدبر است بنا است بلغة فارسی
علك البطم است بنجنکشت بفارسی اسم انلق است وبنطا وقطران اسم یونانی انست وبمعنی ذو خمسه
اصابع وبنطافلون را نیز باین اسم نامند بند واش بلغة تنکابن ثبل است بنطاطلوس یونانی بنطافلون
است وبمعنی ذو خمسه اقسام بنطاطانیس یونانی وبمعنی ذو خمسه اجنحه واسم بنطافلون است بنکار علا
اسم سریانی بسفایج است بنکن اسم هندی بادنجان است بنوسا اسم هندی بنفسج است بنو لی

نسخه
بنفسج الکلاب
... بسکون کاف ...
بنفسج الکلاب ...

اسم هندی حب القطن است بنّا اسم هندی مرز است پنیر مایه اسم فارسی انفحه است پنیرک اسم فارسی
خبازی است پنیر بفارسی جبن است پنیر خرما بفارسی جمار است پنبه بفارسی قطن است پنبه دانه
بفارسی حب القطن است بنفشه سک اسم فارسی بانخ است پنبوف اسم ترکی قطن است پنبه کهنه
اسم فارسی قضم است بنک اسم فارسی قنب است وبهندی خار ام غیلان را باین اسم نامند پنیرک بستانی
اسم فارسی ملوخیا است بنکو بشیرازی بزرقطونا است بنهی اسم هندی اوسپند است بنکوه بهندی
حنض است پندی بهندی ساق است پنیر وجن بهندی طباشیر است پند بنکو بهندی اسارون است
بوزیدان بیخیست سفید واطول از انکشتی وصلب ومصمت وباخشونت وبعربی مستعجل نامند
وان نوعی از مستعجل است وفرق میان دو نوع خطوط کثیره بوزیدانست بخلاف مستعجل که عدیم
الخطوطست وکویند لعبه بربریست وفرق میان هردو حلاوت بوزیدانست ولعبه کرم دارو شبیه
بسورنجانست در اخر دوم کرم وخشک وبارطوبت فضلیه ومبهی ومحرک جماع وبالخاصیه مسهل زرداب
وملطف وتریاق سموم بارده ومسمن ومفتح سده جکر وسپرز ومنقی معده وعصب ومسقط جنین وجهة
استسقا ودفع کرم معده واذابه اخلاط غلیظه ودرد مفاصل ونقرس وباقردمانا جهة بواسیر نافع ومضر
انثیین ومصلحش عسل وخردل وقدر شربتش تا یکمثقال ونیم وبدلش دو وزن ان بهمن سفید وکویند
بوزنش وج ودر تریاقیت نیم وزن زرنباد وزراوند طویل است پوچ دربندی فرصی است متخلخل که
از نباتی ترتیب میدهند وان بقدر شجری برکش مثل حنا وتخمش مدور وروازشاه دانه کوچکتر ومایل بزردی
در دوم سرد ورادع وملین وطلای ان جهة اورام حاره وتحلیل ومنع زیادتی ان واوجاع حاره وقروح
ورمد وصداع نافع وبدلش شیاف مامیثا وحضض بوبنیون یونانی نباتیست ساقش بقدر انکشت و
برکش شبیه برک کرفس ولطیفتر از ان وکلش شبیه بکل شبت وتخمش ریزه وخوشبو در دوم کرم وخشک و
جهة سدد وجالی ومفتح ومحلل ریاح ومدر بول ومسقط مشیمه وکرم شکم ومستعمل برک وتخم وعصاره ان

کده

[illegible]

کرده ومثانه وسپرز نافع خصوصا با ماء العسل وضماد ان با شراب جهة دمل جهة خنازیر وحول ان جهة
اخراج کرم امعا مفید ومصدع ومغثی ومصلحش عناب وشیر تازه وقدر شربتش تا یکمثقال واز تخمش
نیم ل وبدلش کندر است بولاموینون یونانی قسمی از مخلفه است وکیاه ان ما بین درخت وحشیش وشاخ
ان باریک وبسیار متشعب وبرکش از برک سداب اندک بزرکتر وبر اطراف شاخها چیزی مستدیر وکوچک
ودران تخم سیاه وبیخش شبیه ببیخ وسفید ودراز وباصلابت وتلخ ومنبت ان زمینهای درشت
وکوهسار ومستعمل بیخ انست در اخر دوم کرم وخشک ولطیف ومجفف وجهة درد ورک وقرحه امعا
وبا سرکه جهة صلابت سپرز وبا شراب جهة کزیدن هوام وبا آب جهة عسر بول وعرق النسا وبا شیر
تازه جهة تفتیت حصاة نافع وسقیراطانزا چون ناشتا بنوشند هرکز از اعقرب نکزد مکر انکه
عقربی را نکشد پس باید تا ثانیا تناول نماید وتعلیق ان رافع کزیدن عقرب ومضغ ان جهة درد دندان
بارد نافع وضماد ان بر انثیین محلل ریاح ان وقدر شربتش تا یک مثقال ومضر معده ومصلحش عناب و
بدلش بادزهر است بورق بفارسی بوره نامند وان نمکیست که از احجار شوره نال متولد میشود واقسام
میباشد سرخ از انطرون وسفید سبک پرسوراخ را ارمنی وبسیار سبک شبیه بکف مایل بنفشی وصلب
را افریقی وزبدی سفید سنکین را بورق الصاغه ومعمول زرکرانست واغبر از بورق الخبازین وسفید
ورقیق کف مانند غیر صلب را رومی کویند ومصنوع ان یکی از درخت غرب است که بطبخ از اغلیظ کرده فرص
میسازند واین بسیار خفیف وسفید مایل بسیاهی وغیر مالح است ومسمی به بورق الغرب ویکی از زجاج
وقلی است که بالسویه سائیده تسقیه باب قلی میکنند وبعد از تسقیه در اب مذکور میجوشانند تا بحد احتراق
رسد واین بارزانست وتنکار ازین قسم بعمل می اید وبهترین اقسام ان ارمنی وتندترین هم زبدیست در
سیم کرم وخشک ومحلل وجالی وجاذب خون بظاهر جلد واشامیدن ان قاطع اخلاط غلیظه ومسکن مغص
ورافع قولنج ومهیج باه حتی طلای ان ومقاوم سموم وباهم وزن ان زیره کرمانی وماء العسل با طبیخ زوفا

هو
[illegible]

والمثال ان جهة تحليل رياح و با آب ١١ جهة رفع سم فطور ذراريح و با بيخ انجدان جهة رفع سميت خون كرم
كاو و تحليل خون منجمد در معده و با بنفشه و صمغ عربي مسهل بلغم غليظ و كشنده كرم شكم و با اب و روغن
زيتون جهة قولنج يابس و ضمادش جهة ازالة جرب و حكه و اوساخ بدن و برص و نيكويي رنك رخسار و با
روغنهاي كرم جهة لرزه و قشعريره و تبهاي بلغمي و سوداوي و با پيه خرو خوك جهة كزيدن سك ديوانه
و با پيه اردك جهة كشودن دمل و با انجير و سركين كاو جهة استسقا و با روغن بابونه جهة ادرار دن
عرق و ضماد ان با روغن بر ناف و شكم و نشستن بنه ديك ان جهة كشته شدن كرم معده و اخراج ان
نافع و طلاي ان با روغن ... زنبق بر ذكر و عانه باعث نعوظ و با عسل نيز همين اثر دارد و با ادويه مناسبه
جهة فالج و التواي عصب و قطور ان با شراب و آب جهة سده كوش و درد ان و رطوبة دوي و طنين و با سركه
جهة پاك كردن چرك كوش و اكتحال ان با عسل جهة بياض و تقويه باصره و غرغره ان با سركه جهة اخراج
زلوي در حلق مانده و شستن سر بآب ان جهة خراز و با روغن بنفشه جهة كرم كوش و فرزجه ان جهة رطوبة
رحم و احتباس حيض نافع و مفسد معده و محرك قي و مصلحش مصطكي و صمغ عربي و قدر شربتش از يكدرهم
تا دو درهم و از قسم سرخ ان از نيم تا يك درم و بدلش يكوزن و نيم ان نمك است و مداومت استعمال بوره موجب
سياهي لون و پاشيدن ان بر موي باعث رقت ان و جهة داء الثعلب و داء الحية نافع دانسته اند و اهل صناعت را
اعتقاد انست كه چون از ان با بياض بيض سرشته در كوزه سفال بسوزانند و تا نه مرتبه تكرار عمل نموده پس با
حنظل تقطير كنند از آب مقطر حل جميع اجساد و تنقيه اوساخ و الحاق وضيع و شريف مي آيد و مجرب شمرده اند
بول الابل فرصي است كه از زين الوبر و بول شتر ترتيب ميدهند و از يمن و مكه خيزد و جهة الصاق جراحات
خبيثه حيوانات نافع است و بغايت كرم و خشك و در امراض بارده بغايت موثر بول از جميع حيوانات كرم و خشك
و حالي و تفاوت بحسب امزجه مختلفه است و بول انسان اعدل ابوال است و بعد از ان بول شتر و كاو است
و چون هر بول را بجوشانند تا غليظ شود و منعقد كردد جهة قروح خبيثه و نواصير و اندمال و تجفيف بعد بيل
وبول

بوتش بفتح اول و كسر ثاني و سكون بين ... نعمر نعقد بر باشد كه قدرت و ... و سكون ثاني زرد و ... و بضم اول و كسر ثاني ... هستي و بودن باشد و ... و سكون ثاني ... كه از در ... و ... و ... و آنرا ... و ... در ... ميخ ... كه در ملك ... و آنرا ... نه باشد و ... در ادرار ... كرم ... نافع باشد
برهان قاطع

وبول انسان جهة قروح عميقه و رطبه و ساعيه و حكه و جرب و چرك و خراز و سعفه و ابلبر و منع زيادتي
خبيثه و بثور پر آب كه در سر طبيعي ميرسد و با بوره سرخ جهة كزيدن سك ديوانه كه موضع لذع انرا بشويند
و داء الثعلب و برص و تقشر جلد و اشاميدن ان جهة دفع هوام و كزيدن جانوران و سموم ماكوله نافع
و مداومت ان هر صباح بقدر دو كف جهة رفع سپرز بيعديل است و شستن مقعد با بول كرم جهة
ورم ان و در مرض اتشك شستن موي بان مانع ريختن و تساقط انست و حقنه ان جهة مغص و حول
ثقل بول با روغن حنا جهة درد رحم و قطور ان جهة كرم كوش خصوصا كه در پوست انار كرم كرده باشند
و با روغنهاي كرم چكانيدن و اكتحال ان جهة غرب و رمد و ظلمت باصره و مطبوخ ان در ظرف مس
با عسل جهة قلع بياض كه از قرحه بهم رسيده باشد و ضماد خاكستر رز كه با بول خمير كرده باشند جهة
قطع نزف الدم اعضا مفيد و اشاميدن بول طفل نابالغ جهة عسر نفس انتصابي و طلاي كف ان جهة
ثاليل موثر و بول كاو ماده بغايت حالي و جهة قروح اطفال و نواصير و از كاو نر جهة درد معده و باد
بواسيري و با مرصاف جهة درد كوش و با سركه جهة درد دندان و شستن عضو با خو دل و بول كاو
جهة خدر مجرب دانسته اند و بول خوك جهة قلع بياض عين و ريزانيدن سنك كرده و مثانه بغايت بي
عديل و بول خر جهة درد كرده و بول بز با سنبل الطيب كه هر روز قدر بول چهل مثقال باشد جهة استسقاء
لحمي و قطور ان جهة درد كوش و طلاي بول سك جهة ثاليل و بول شير جهة ورم جكر و سده ان و استسقا
و صلابة سپرز و تقويه باه و امراض بارده احشا و قطور ان جهة جراحت كوش نافع و بول جاميش با مر
صاف و صبر جهة درد كوش بارد مجرب است بولا كبر يايي باقلا است بولو ديون سرخس است بوطا موقيطن
يوناني سلق الماء است بر لوطريحون يوناني پرسياوشان است بوصير اقلومس است بولوسيون يوناني
بلاب سياه است بوفي قطوريون غليظ است بولو قيمون يوناني قرصعنه است بوغلص يوناني لسان
الثور است بوث يوناني درختي است ثمرش شبيه بزعرور و ظاهرا درخت كندس طبري باشد بوفل آنم

خرفه است بوبالس قلفلمون است بوسفاس زفت یابس است بوریطس یونانی مرقیشا است بوقیصا
دردار است بوشاد شلجم است بوجا بهندی پیش موش است بولوجودیون یونانی بسفایج است بوذنك
بادروج است بوطانیه فاشرا است بورا اسم اصطلاحی بیخ بقول مثل چغندر و زردك و شلغم
وترب و کدو است بورق العرب و بورق الخبازین و بورق الصاغة از اقسام بورق اند و در بورق
مذکور است بوك بهندی تیس است بوریجا بهندی اسم تمر است بوره سلمانی اسم فارسی نطرون است
بوره سفید اسم فارسی بوره رومی است بول بهندی اسم مر صاف است پول بیای فارسی اسم هندی
ورد است بوم اسم عربی جغد است بوف بفارسی قسمی از جغد است که بزرگتر ساروقوش گویند بوك
بهندی اسم کلیر است بوسی و بوره بهندی نخاله است بل بهندی بزر بقلة الحمقا است بوی مادران
بفارسی برنجاسف است پوست اسم فارسی قشر نباتات و جلد حیوانات پوست کشف هندی
اسم فارسی ذبل است پوست مار بفارسی سلخ الحیة است بول بز کوهی بفارسی صلاحر است بودنه کوهی
وحوی بفارسی پودنه جبلی و نهری را گویند بوتیمار بفارسی شقنین بری است پوست بهار خرمای ماده
کفرنیست بوزه اسم مزر است پودنه صحرایی اسم مشکطرامشیع است پوست بیخ درخت زرشك اسم
ارغیس است بوزنیه بفارسی قرد است بوز بترکی جد است بودنی اوزون بالغ بترکی دلفین را نامند
بوینوز بترکی قرن است بزاو بترکی اسم عجل است بوقدی اسم ترکی حنطه است بهمن بلغت فارسی اسم
بیخی است مثل زردك و با اندك صلابت و کج و با خشونت قلیلی و ناهموار و با عطریت و سفید انرا
ظاهر و باطن سفید و سرخ انرا ظاهرش سرخ و باطن منبت ان کوهستان و نبات انرا ساق بقدر شبری
و زیاده و کمتر از ان و برگش مثل برگ اجاص و منبسط و خارناك و کثیر التشریف و بر سر ساقش برگی چند
با هم پیچیده و بی گل و در تموز میرسد در دوم گرم و خشك و سرخ ان قویتر و کمتر و هردو مقوی باه
و مقوی دل و مسمن و مفتح و محلل ریاح و بلغم لزج و موافق مبرودین و جهة خفقان و سنگ گرده

ومثانه

ومثانه و یرقان و ضماد ان با نمك تلخ و عسل جهة نیکو کردن رنگ رخسار و کلف و طلای ان جهة
کشتن قمل و خوشبو کردن موی سر و فرزجه ان با زعفران جهة تنقیه رحم و خوشبو کردن ان نافع و
آشامیدن آب طبیخ مهرای ان با شکر در حین ناشتا بغایت مسمن خصوصا با بادام و نخود و مضر
سفل و مصلحش انیسون و کثیرا و قدر شربتش از جرم ان دو مثقال و از آب ان تا سه وقیه و هردو
بدل یکدیگر و هردو بوزن ان تودری و نصف ان لسان العصافیر و بدل احمر ان درونج است و سفید
ان زرنباد است بهنگره بلغت هندی از قول امین الدوله صاحب جامع کل گیاهی است در شکل شبیه
بابنجان و از نبات بزرگتر و مایل بسرخی و تیزی و بد طعم و بوی بد ندارد و مخصوص بلاد هند است
دیسقوریدس را اعتقاد انکه سرد و تر است و جهة شرای صفراوی و حمره و حصبه نافع و اهل صناعت
ازان خواص بسیار ذکر کرده اند و بدلش برگ بید انجیر است بهمیا اند هبی نباتیست شبیه بنبات جو
و از ان کوتاه تر و باریکتر و خوشه ان شبیه بشیلم و منبتش مواضع نمناك و سرد و خشك در دوم
بسیار قابض و جهة اسهال مزمن و نزف الدم که مرفوع البرء باشد و سلس البول نافع و قدر شربتش
دو درهم و چون در پشم ملون برنگ سرخ ارغوانی یا در شال سرخ بسته بر عضوی که خون نزف کند
بربندند در قطع خون مجرب دانسته اند بهش اسم شاه بلوط است و مقل تازه را نیز باین اسم نامند
بهرامج بید مشك است و در خلاف مذکور است بهرم و بهرمان بفارسی اسم گل عصفر است بهق الحجر
خزان الصخر است بهار قسم صغیر اقحوان است بهرمان صاحب جامع تمیمی گوید اسم یاقوت است بهج
بوزیدان است به اسم فارسی سفرجل است بهار درخت خرما اسم فارسی طلع است بهار قسم نر خرما را
اسم قفور است و از اکفری نامند بهرات صورات بهندی نوعی از بیش و در انجا مذکور است
بهر بهندی غنم است بهیره بهندی بلیله است بهنك بهندی لسان الثور است بهوکس و بهود موش
بهندی ناح است بهن چهر بهندی فطر است بهین ترود بهندی سنای مکی است بهنك بهندی

لسان الثور است بهوکس وطبورموریث بهندی زاج است قنب است بهول کل سرخ است پهوپر بهندی
ابهل است بهط هر لیر است بهارنکی بهندی برنك سفید است بیض مراد از مطلق ان تخم مرغ خانکی است
وحرارت هوا افسد ان وحافظ ان از فساد در نمك نکاه داشتن وبهترین ان بزرك مقدار است که در
همان روز از مرغ متولد کی دیده باشد ونیم برشتان معتدلترین اغذیه ومایل بکرمی ومرکب القوی و
پوست ان در اول سرد وخشك وسفیدی ان در دوم سرد وتر وزردی ان در اول کرم وتر وکثیر الغذا
وقلیل الفضول ومولد خلط صالح ومبهی ومقوی دل وبدن وجهة خشونت معده ورودهء
مثانه وقرحه کرده ومثانه ونفث الدم ومنع نزلات حاره بسینه واصلاح ان ومقوی شخصی که خون
بسیار از ان دفع شده وضعفی که از فصد بهم رسیده باشد وموافق مزاج سوداوی وپخته ان در سرکه
قابض طبع ومانع ریختن مواد بمعده وبا سماق ومازو ودانه مویز وانکور وامثال ان جهة اسهال مراری
وبا مصطکی ومانند ان جهة تقویت باه بغایت نافع وخوردن زرده خام جهة کزیدن مار وحرقه مثانه
وتصفیه صوت مفید ومضر معده واکثار مداومت ان مولد حصاة کرده وبهق وکلف وبسیار پخته
ان دیر هضم ومورث قولنج ومصلحش ادویه حاره وآب کامه ونیم پخت ان در مزاج اطفال نایب مناب شیر
وبا کندر جهة سرفه وبا تخم کتان جهة ضیق النفس وبا اندك نمك وکندر وانزروت جهة تسمین بدن
بعد بیل وبا دم الاخوین جهة زحیر وبا طباشیر وکهربا جهة قطع سیلان خون وتشدید فوهات
عروق وسحج وبا نیم مثقال جرم الك که زرکران زمور نامند ولاك رابان استحکام میدهند جهة
قطع سیلان حیض ودرد رحم مجرب وضمادش با روغن کل بابونه جهة ورم چشم وانثیین ومقعد و
با موم روغن جهة تلیین اورام واعصاب وطلای پخته ان با زعفران وروغن کل جهة ورم بواسیر مقعد
وضربان چشم وبا عسل جهة کلف وآثار سیاهی وبا روغن بنفشه جهة اورام حاره وبا مرو زعفران
جهة ورمی که از خون غلیظ بهم رسد وبه تنهایی جهة شقاق سفلی نافع است وسفیده تخم مرغ که

جهة درد شکم وبا تخم ترتیزك زنانك سقنقور ونشاره قضیب کاو کوهی ونیم بایه شتر سو

وضربان آن

وخوردن

وخوردن ان مولد خلط خام ولزج ودیر هضم وخوردن زرده با سفید موافق محرور المزاج وآشامیدن
ان با آرد جو قاطع نزف الدم ونفث الدم از موق وتحت وضماد ان جهة درد چشم وجراحت مقعد
وقروح خبیثه وسوختکی آتش وآب بسیار کرم ومنع آبله کردن ان وکبثره جهة منع آثار حرارت آفتاب
وبا ادویه قابضه لب الذع جهة قطع خون رعاف که از پرده های دماغ آید وبا کندر بر جبهه طلا کردن
جهة منع نزله بچشم وبه تنهایی با لذع ومسدد مسام وجهة اورام حاره مفید وحقنه ان با اکلیل الملك
وامثال ان جهة قرحه امعا وسحج واسهال مراری وحمول ان با روغن کل جهة صلابت مقعد ورحم و
اکتحال ان جهة تبرید چشم ومنع ریختن مواد مفید وبا کافور وبزر البنج جهة صداع حار مجرب وپوست
تخم مرغ جالی ومجفف قروح وقاطع رعاف وجهة جرب وحکه وبا صدف جهة بیاض چشم ونفوخ سوخته
ان بقدری که سیاه شود وخاکستر نکردد جهة رعاف مهلك مجرب وسوخته مکلس ان که مثل
آهك سفید کردد با عسل جهة قلع بیاض چشم بغایت سریع الاثر وخوردن پوست تازه مسحوق
ان بقدر دو درهم مهیج باه وطلای ان با عسل وسرکه جهة تحلیل اورام وذرور ان قاطع خون و
جهة التیام جراحات کهنه والصاق جراحات تازه وپرده ملاصق پوست ان جهة لا معید البکاره
با خون بچه کبوتر واز اسرار است ومکلس پوست تخم مرغ در جمیع آثار مثل آهك است ودر علم صناعت
از ان جهة وبا بوره ونوشادر منفی مشترك است وروغن تخم مرغ که زرده از ادرتا بر آهنی با آتشی
سوزانند که قفه باشد کرم ومحلل وملطف وجهة درد مقعد وبواسیر ودرد دندان ورویانیدن
موی بغایت مفید وکویند چون زرده را با نوشادر شابط برشته کرده روغن بکیرند در تطهیر
اجساد مجربست وهرکاه اصل حار را با ان حل کنند اصل بارد را ساکن بط کند وجالینوس حرز بجهه
نیم پخت کردن تخم قرار داده که هرکاه در آب جوشیده بکنار زنند وتا صد شماره کنند ویا در آب سرد
کرده بکنار زنند وتا سیصد شماره نمایند نیم پخت میشود وقدر شربتش از پنج عدد تا پانزده عدد است

ونخم سایر طیور در ابواب خود مذکور است و فضایل تخم تذرو تیهو و دراج وکبک شبیه تخم مرغ
خانکی است بیش بهندی بیس نامند وان نبخیست منبت ان بلاد چین در کوهی که هلاهل نامند
ولهذا زهر هلاهل عبارت از انست وان سریع النفوذ تر از سم افعی است قلیل اقسام ان کمتر از دو
ساعت قاتل است و در بلاد هند نیز اقسام ان میباشد ویکی را بلغت هندی سنکیا نامند وچندال
نیز کویند وان بحل است شبیه بشاخ اهو پرکره وبر روی آن نقطه های سیاه وکاه باشد که مانند
طلق مسحوق ومثل کافور سوده چیزی بران نشسته باشد و درون بعضی سیاه و براق وصلب و
بعضی سرخ وبرخی زرد مایل بسفیدی وقوی تر از همه سیاه انست بحدی که اکر بر رکاب طلا کشند در
رکاب تاثیر کند وبوی ان کشنده وان بسیار نایافت است وملوك ضبط مینمایند وچون اقسام
از بهم شاخ کاو عالند بجای شیر خون دوشیده شود وقسم دیگر را بجهناك کویند وان بشکل جدوار است
بیرونش بسیاهی مایل و درونش زرد مایل بسفیدی وکیاهش بقدر ذرعی وبرکش شبیه برك کاهو
وکل ان سرخ وبعضی را زرد وبعضی را بنفش ویك حبه این کشنده است بقدر نیم ساعت وتخمش مثل
شبت وقسمی صنوبری الشکل وکوچك وبیرونش مایل بزردی وشبیه بسعد از امتراك نامند و در
فایز تندی وتلخیست وهمین قسم شبیه بجدوار است وسایر اقسام سوی مهوره را تلخی وتندی نمیباشد
وقسمی شبیه بقسط وبسیار سیاه وقسمی شبیه باکلیل الملك وقرون السنبل نامند وکاهی در میان
سنبل یافت میشود وقسمی را بهراه کویند وان سفید مایل بزردی وطولانی وغیر مخروط است شبیه
ببیخ لی وکره دار وبقدر انکشتی وبرهمی نیز کویند ومهوره نیز نامند ویکدانك ان قتال است وقسمی را
هندوا کویند شبیه است بزرد چوبه و در زرد چوبه کاهی یافت میشود ورنکش سبز اغبر ومایل بزردی
ومنقط بسیاهی وکالوث نیز کویند وبقوت بجهناك است وقسمی شبیه بزنجبیل وکاهی دران نیز
یافت میشود وبقوت بجهناك نیست وقسمی را ماحیلك ونوعی را کجابن وقسمی را سمنا کویند وهر سه

شیهند

شبیه بجهناك ودر حوالی جمیع اقسام مذکوره سوای جدوار نباتی دیکر نمیروید وان هم بچند ذرعی
دورتر از ان وهر چیز کمتر از بیست ذرع دوری داشته باشد بسبب قرب جدوار کشنده نیست وکسی
که معاوضت بسمیات کرده باشد دران مکان میتواند تحصیل این اقسام نمود وهم در چهارم کرم و
خشك در اطلیه برص وجذام ودر معجون بزرجلی مستعمل است وکویند استنشاق اقسام ان مورث
صرع است بیش موش میشا حیوانیست شبیه بموش ومکان ان موضعی است که منبت بیش است
وتریاق اقسام بیش وسایر سموم حیوانی ونباتی وجهت بهق وبرص وجذام نافع وبعضی کویند
که ان نباتیست که در جوار بیش میروید وفادزهر انست واشتباه بجدوار کرده اند وا را بوخا نیز نامند
پیل بلغت هندی ثمر درختیست هندی وبی تخم وباعفوصت وقبض ودر ایران شبیه بجو وبسیار خوشبو
ودرخت ان قریب بدرخت سیب وبرکش از ان کوچکتر در دوم سرد ودر سیم خشك وقابض اسهال
مزمن ونزف الدم امعا ومقوی معده وقاطع لزوجات ومربای ان که با زنجبیل باشد بهتر است واکثار
خوردن پیل مولد بواسیر وقاطع خون حیض ومصلحش شکر وبدلش سماق سپر ثمر درختی است شبیه بزکوحلك
وکوچك وصلب وذغبان بسیار زیاده از ان صاحب تذکره کوید که درخت ان پیوند سیب وامرود است
بر نهال بلوط و بر و درخت بید وتفاح الصفصاف نامند کثیر الوجود وتا وسط زمستان باقی است
در دوم سرد وخشك وحابس اسهال وقی وقاطع خون ومانع خفقان ومقوی معده ودماغ وبا عسل
محلل اورام وطبیخ ان پادزهر سموم حاره ومضمضه ان جهة تقویت دندان وجلوس دران جهة قطع
نزف رحم وبرکش جهة التحام جراحات تازه بغایت مفید واکثار ان مولد سدد وعسر بول ومصلحش
روغن بادام وبدلش بلوط وعفص وقدر شربتش از سه درهم تا پانزده درهم است بیخ نی اسم فارسی
اصل القصب است بیخ مرجان بفارسی بسد است پیاز اسم فارسی بصل است پیاز عنصل بفارسی اسقیل است
بیخ شبیبی بفارسی اصل الفلت است بید اسم فارسی صفصاف است که بید بری باشد بید مشك بفارسی

بفارسی خلاف بلخی است بیخ تغتی بفارسی اصل شوکران است بیخ انجدان خراسانی اشترغاز است بیخ حرما
بفارسی خار است بید انجیر بفارسی خروع است بید انجیر ختائی بفارسی دند است بیخ بفارسی شحم
است بیخ بکشت برکشت است بیل کوش لوف الکبیر است بیخ کولر بفارسی محروث است بیخ انار دانه
دشتی بفارسی مغاث است بیخ لفاح بری یبروح الصنم است بید کیاه بفارسی شیل است بیخ طرخون
کوهی عاقرقرحا است بیخ جماز بلغت شکابن سرخس است بیخ دارچان بلغت مذکور بسفایج است بیخ بلغت
مذکور سداب است بیر ندو بفارسی بارزد است بیوزا اسم فارسی قسمی از قرصعنه است بیجاده
بسد سیاه است بیخ برنده اسم اصفهانی شیطرج هندی است بیخ بخور مریم آذربوست بیخ سنبله
بفارسی اردنانی وان فو است بیان بتر کی سوس است بین بتر کی مغز دماغ است بیلیه چین بتر کی
سمانی است بیله دارو بلغت شکابن جند است پی پل بهندی فوفل است پشره بلغت هندی فلوس
خیار شنبر است بیخ بهندی اسم نباتا نست پی پلا سو بهندی دار فلفل است بیته بهندی مراره است
پل کا چهار بهندی خان الارض است پلپو بهندی رهشی است پر بزا هندی بارزد است
پشر بهندی سلوی است پیلا بهندی خصیه است پیل هندی ثور است پیولر هندی شجره
السوق است پنیر بهندی کنار است پیقول تخم کتان است پارون بلغت مصر اسم بشنین است
پیغاین سعاب است حرف التاء تانبول پان است و مستعمل جمیع اهل هند با قش
شبیه بر نبات لوبیاست و بر درخت می پیچد برکش شبیه برگ لبلاب و مایل بتدویر و سبز نیم زنك
و در طعم شبیه بقرنفل در دوم گرم و خشك و مفتح و مفرح و مقوی معده و جگر و دماغ و دل و مهی
و مدر فضلات و مفتت حصاة و مقوی حافظه و فهم و نشاط او رنده و مضغ ان جهت دفع رطوبة
دهان و سرخ کردن لب و تقویت بن دندان و قطع نزف الدم لهاة و تحلیل ورم لهاة و ضماد ان جهت
التیام جراحات تازه نافع و اکثار ان مصدع محرورین و مصلحش سکنجبین و قدر شربتش تا دو مثقال و بدلش

وصل

قرنفل است و طریق مضغ ان نزد اهل هند انست که با قدری آهك مغسول و اندکی فوفل استعمال نمایند
و جرم انرا تنا ول نکنند تامول و تملول تانبول است تاداند بلغت دیلم حب الزلم است تا کوب قرفیون است
تاغنده عاقرقرحا است تاسمقت ترنجی ترنج است تا بینا صفر است تالسفیر حرف است تا توره اسم فارسی است
جوز ماثل است تانر اسم هندی نحاس است تال هندی نقره و مس و برنج است تالک اسم هندی درختی
که چهار دانك و نیم باشد تبن بفارسی کاه نامند و مجموع ان در اول سرد و در دوم خشك و جلوس
در طبیخ کاه گندم و تعریق بخار آن جهت دفع ازاری که از برودت هوا و برف بهم رسیده باشد و محلل
اورام و شستن بدن بطبیخ ان جهت سستی نافع و دثور اشبیه بر بشره مریض میسازد و ضماد خاکستر
ان با نیم وزن ان نمك و قدری سرکه جهت قروح ساق نافع و هرگاه جو مبرد جهت افزایش محرورین
مفید و بخور کاه باقلی جهت حفظ شکوفه های درخت از سقوط موثر و بالخاصیه مجموع کاه مضر عصب
و خوابیدن بر روی ان بغایت مضر و عرق کاه گل که بجای آب گلاب کرده باشند بغایت مقوی دل و
دماغ و جهت دفع غشی و ضعف محرورین بغایت نافع تبر ذهب است تبن مکه اذخر است تتری بهندی
سماق است تج بهندی دارچینی است تخم کاجیره و تخم کافیشه اسم فارسی قرطم است تخم ترشه بفارسی
بزر حماض است تخ بعربی خمیر ترش است تخم کرفس کوهی اسم فارسی فطراسالیون است تخم کاج بفارسی
حب الصنوبر صغار است تخم مرغ اسم فارسی بیض است تخم خیری بفارسی بیخ ذراو شانست تخم زرد
بری بفارسی دوقوست تخم کنب بفارسی شهدانج است تخم زرداب بفارسی تومونست تخم نیلوفر هندی
حب النیل است تخم کوبجه باقلای مصری است تدرج معرب از تذرو و فارسی است و بترکی قرقاول
و در شکابن و مازندران تورنك نامند در دوم گرم و در اول خشك و بغایت لطیف و سریع الهضم و
مولد خون صالح و مقوی فهم و دماغ و دافع وسواس و اکتحال زهره و خون ان جهت بیاض و نزول آب
و ذرور استخوان ان جهت دفع قروح مجرب و طلای سرگین ان جهت بهق و کلف و برص و اصلاح بشره

زنان حامله نافع وسعوط ذهره ان مفتح سده دماغی و در رفع نسیان مفید واکثار ان مصدع و مولد
مره صفرا در محرورین و مصلحش سکنجبین تدا بهندی اسم حرا است تن رو بفارسی اسم تدرج است ترمس
بفارسی باقلی مصری است واز باقلا کوچکتر و سفید و وسط ان اندک فرو رفته و مایل بزردی
و بری ان زردتر و ریزه تر و تلخ تر در دوم گرم و در اخر ان خشک و بستانی در اخر اول گرم است
مدر بول و حیض و جالی و مفتح و محلل و مسقط جنین و کشنده اقسام کرم شکم و ضماد ان جهة بهق
و سعفه و بثور و جرب و قروح خبیثه و خنازیر و اورام صلبه و جذب سم هوام و آکله و نار فارسی
و تضمید بخته ان با سرکه و عسل جهة عرق النسا و ورک و اثار ضربه و سقطه و با ارد جو و اب و سرکه
جهة تسکین اوجاع حاره و مطبوخ ان در سرکه و اب و خاکستر جهة اورام بارده و تهیج بلغمی و مفاصل
و با فلفل جهة ثالیل و بروز مقعد و شقاق ان و قطع دانه بواسیر و اب طبیخ ان با حنظل قاتل کرم
و پشه و مجرب است و غسل بشره بان باعث سرخی لون و تنقیه اوساخ و مصلح احوال موی و خوردن
ان صباح و مسا جهة قوه باصره و قطع صداع مزمن و امان از نزول اب و با عسل جهة ضیق
النفس و سرفه مزمن و استسقا و تقویت سپرز و مثانه و رفع حصاة و حمول ان با مر مسقط جنین و اکثار
ان باعث زردی رخسار و ردی الغذا و دیر هضم و مصلحش شیرینیها و قدر شربتش با دویه از
درهم تا پنج درهم و مفرد ان تا هفت مثقال و بدلش در جلا دو وزن ان باقلا و تخم خربزه و در
دفع کرم بوزن ان درمنه ترکی و در سایر افعال افسنتین و مشهور است که چون ترمس را مقشر کرده
و در ظرف مس با شیر خیسانیده بقدر پوشانیدن ان بجوشانند تا شیر را جذب کند پس با دو وزن
ان روغن گاو بجوشانند تا منعقد گردد و همان که مجرب کنج ران ضماد کنند اسهال صفرا کند و
بر بالای ناف اسهال سودا و بر ورکین و تهیگاه اسهال بلغم کند و هر گاه موضع را باب سرد بشویند
قطع اسهال شود و ترمس بری در جمیع افعال قویتر از بستانی است تربد بیخیست ظاهر سیاه باطن سفید

وتجوف

و مجوف و منبت ان حوالی خراسان و هند و نبات ان ساق دار و برگش شبیه ببرگ لوبیا و اطراف
ان محدد و گلش آسمانجونی و ثمرش مثل لسان العصافیر و هر چند درونش سیاه باشد مثل خرنوب
سم است و زرد ان بیز بد است و بهترین ان سفید و سبک و صمغ دار است در اول سیم گرم و در اخر
ان خشک و مسهل بلغم و رطوبات رقیقه و با زنجبیل قاطع بلغم غلیظ و لزج از عمق بدن و منقی معده
و رحم و مفتح سده ان و منقی دماغ از بلغم و جهة عرق النسا و امثال ان و فالج و سرفه که بمشارکت
رطوبات معده باشد و با هلیله کابلی و امثال ان جهة مالیخولیا و جنون و صرع و با تخم کتان و
روغن بادام جهة سعال مزمن و درد سینه نافع و مضر امعا و مجفف اعضا و مغثی و مکرب و مصلحش
خراشیدن پوست سیاه ان و بروغن بادام و پیه چرب کردن و استعمال نمودن و قدر شربتش
از جرم ان تا سه درهم و در مطبوخ تا پنج درم و بدلش پوست ریشه توت است بوزن ان و در
بعضی امزجه غاریقون و در غیر معاجین مبالغه در کوبیدن ان نباید کرد ترنجبین شبنمی است که
بر خار مسمی بحاج منعقد میگردد شیرین در اول گرم و تر و جالی تر از شکر و ملین طبع و مسهل صفرا
و محرک باه و الطف از شیرخشت و جهة سرفه و درد سینه و غثیان و تبهای حاره و تشنگی و
با ماء الجبن جهة اخراج اخلاط محترقه و با روغن گاو جهة عسر البول و با شیر تازه دوشیده
جهة تحریک باه نافع و مضر سپرز و مصلحش تمر هندی و عناب و قدر شربتش از هفت مثقال تا سی
و بدلش شیرخشت است و بدستور آب جو با شکر سرخ تراب بفارسی خاک نامند و ان غبار نشسته از
انچه از زمین بسبب افتاب و صدمات نرم شده باشد سرد باعتدال و خشک و مجفف و رادع است
تراب المربعات خاک چهار راه است و از تراب الطرق که خاک راههای غیر چهار راه باشد الطف و
اعدل است بسبب صدمات مختلفه بغایت مجفف و منقی جراحات چرکدار و باعث التیام ان و جهة
استحکام اعضای سست خیره نافع و جزو بعضی از معاجین قدیمه است و از خواص آنست که چون قبل

از طلوع افتاب در روز شنبه بدست چپ بردارند و در خرقه کبود بسته تعلیق کنند سحر را باطل نماید
و چون در ساعت سیم از روز چهارشنبه بردارند جهة دفع عداوت و تفریق موثر است تراب
الصیدا خاک مغاره صیدا است که در بلاد شام است و خوردن یک مثقال ان با تخم تیمبر شت جهة
التیام استخوان شکسته مجرب دانسته اند تراب الشارده جزیره ایست در روم که در انجا هوام
ساکن نمیگردد و خاک ان جهة اسقاط زلو که در حلق چسپیده باشد ازموده است حتی گندم و
جو و مزروع انجا همین خاصیت دارد تراب الفار و تراب الهالک اسم سم الفار است تراب القی کنگرزد است
ترنجان نوعی از بادرنجبویه است که بجای سبزی میخورند ترنجمان حلو است ترمس الوحش است
تربد العسل باندلسی جوز جندم است ترباق جبلی تخم نوعی از مخلصه است ترباق فارسی و ترباق
طبیعی فاد زهر است ترامان غافث است ترباق الرستاق ثوم است ترفاس فطر است ترشوج
طربیقلاست تربون یونانی دفلی است ترباق ترکی مومیا است تروم بلغة تنکابن اسطوخودوس است
تریان اسم فارسی افیون است تریزک اسم فارسی تربد است ترخون بفارسی طرخون را گویند ترب
بفارسی فجل است تره بلغة اصفهان کراث است ترنج اترج است تری بهندی شاهسفرم است
ترپهلا بهندی عبارت از هلیله کابلی و بلیله و امله است ترشه واش بلغة تنکابن حماض است ترک
بترکی زبل است تسباغه بترکی سلحفاة است تستر ظفر است تشتوان و تشمیزک ببغایج است
تشمیزج معرب از چشمیزک فارسی است و از اچشمک و چشوم نامند دانه ایست بقدر بهدانه و مثلث
و سیاه و براق در اخر دوم گرم و خشک و جالی و با اندک حدت و بغایت قابض و محلل و مقوی
باصره و جهة دمعه و غشاوه و جراحت قضیب و اعضای عصبانی نافع و چون در جوف پیاز یا اخیه
کنا شته در زیر اتش بخته پس مقشر کرده با نبات و زعفران و ماميران کحل ترتیب دهند در امراض
چشم قوی الاثر است تفیر (؟) سنگیست سفید و سبک که در میان سنگ رخام یافت میشود و جهة

قلع

قلع بیاض چشم نافع است تفاح بفارسی سیب نامند شیرین ان در اول گرم و در دوم تر و ترش ان در
اول دوم خشک و ترش و شیرین ان که میخوش نامند در حرارت معتدل و در اول خشک و مجموع ان
مقوی دماغ و دل و جگر و جهة خفقان و عسر النفس نافعند و شیرین ان مفرح و ملطف روح
حیوانی و سریع الاستحالة بصفرایی که در معده باشد و با قوة تریاقیه و بخته ان جهة سرفه پیسی و آب ان
با شراب و گوشتاب جهة دفع غشی مجرب و اب ان در معاجین مفرحه مقوی فعل آن و اکثار خوردن
ان باعث تبهای مرکبه و نسیان و مولد ریاح و مصلحش اغذیه لطیفه و ترش ان قابض و مسکن قی و
عطش و موافق معده صفراوی و بخته ان در خمیر جهة اسهال دموی و مصلح ادویه سمیه و خشک کرده
ان با آب انار و ادویه مناسبه جهة تقویة معده و اسهال صفراوی و تسکین قی نافع و اکثار ان مضر
سینه و مورث ذات الریه و ریاح عروق و مصلحش گلقند و دارچینی و ترش و شیرین ان مولد خلط صالح
و در افعال مثل ترش و نارس و بی مزه ان مولد خلط خام و ضماد ان در ابتدای اورام حاره نافع و سیب
تلخ قابض تر از همه و عصارهٔ برگ ان جهة سموم مفید و قدر شربتش هفت مثقال است و شکوفه ان با ادویه
سوانفه جهة دفع اخلاط متعفنه با ادویه مفرحه در تفریح موثر و گویند اقسام سیب هرگاه خلط حار که
در معده باشد برسد دفع ان میکند و رب سیب ترش که آب انرا بدون شیرینی بقوام آورده باشند
در اخر اول سرد و در دوم تر و یبوسه معتدل و جهة غلبه صفرا و غلیان خون و اسهال صفراوی و قی
ان نافع و دفع غم سوداوی نافع و مضر اسهال دموی و ترش و رب شیرین ان در افعال قویتر از سیب
شیرین است و شربت سیب جهة سموم و وبا و تفریح قلب بسیار موثر و مربای ان در جمیع افعال بهتر از
مفرد انست تفاح بری زعرور است تفاح الارض بابونج است تفاف نوعی از هندبای بریست که بقله
یهودیه نامند تفاح ارمنی مشمش است تفاح فارسی خوخ است تقورا تقیر است تفراین یونانی بنج است
تفیقون تخفون است تفاح الجن ثمر لفاح است تفاح ماهی اترج است تفسیا ثافسیا است تقده بقاف

کوزه بری است تقره کویا است تکرک اسم فارسی جلید است تکان اسم فارسی شوک است که بفارسی خار کویند تکن اسم هندی اساروناست تل اسم هندی سمسم است تلی هندی ازروت است وطحال را نیز نامند تلسی اسم هندی جسفرم است تلیا اسم هندی عود است تمر بفارسی خرما نامند وانرا از ابتدای تکون تا انتها هفت مرتبه باشد یکی طلع که ولبغ نیز کویند ودیکر بلح سیم خلال چهارم بسر پنجم قسب ششم رطب هفتم تمر وهریکی در موضع خود مذکور است وتمر در دوم کرم ودر اول خشک وبعضی در اول تر دانسته اند مبهی مبرودین وموافق سینه وشش وکثیر الغذا ومولد خون متین ومقوی کرده لاغر شده وملین مفاصل وجهة فالج واعیا ووردورک وامراض بارده بلغمیه ودرد کر وطبخ ان با حلبه جهة تب بلغمی وحصات مجرب ومولد سودا وسده جکر وسپرز ومحرور خون ومعفن اخلاط ومصدع ومورث قلاع ورمد ودرد دندان ومصلحش روغنها وخشخاش وبادام وسکنجبین واب انار ومحرور را اجتناب اولی ودر بلدی که خرما حاصل نمیشود اهل ان بلد باید بسیار تقلیل نمایند ودانه خرما مرکب القوی وقابض ومسحوق ان جهة اسهال وذرور سوخته ان جهة رویانیدن مژه وقروح خبیثه والصاق جراحت تازه وقرحه چشم وسبل وجرب وحدت بصر نافع وچون تمر را در شیر تازه خیسانیده تناول نمایند واز عقب ان شیر بنوشند در تقویت باه بی عدیل دانسته اند تمر هندی بار درختی است در فلاتی بقدر شبری ودانه ها بشکل باقلی کوچکی ودرخت ان مثل درخت انار وبرکش مثل صنوبر وطعم ما فی الغلاف ترش و سرخ تیره در سیم سرد ودر دوم خشک ومسکن غثیان صفراوی وملین طبع ومسهل صفرا واخلاط محترقه ودر حموضات مسهلی سوای ان نیست ومطفی هیجان خون وجهة خفقان حار وحکه وجرب وقلاع وعطش وتبهای غشیه وکرب وتفریح محرورین بعدیل واکثار ان مورث سحج وسعال ومضر سپرز ومولد سده ومصلحش کتیرا وخشخاش وبنفشه ولعاب بهدانه وعناب وقدر شربتش از هفت مثقال تا سی مثقال وبدلش آلوی سیاه ودر غیر اسهال زرشک ودانه ان در سیم خشک وقابض ومغز آن جهة

اسال

اسال منی مجرب وضماد ان جهة خلع عضو ووثی وتقویه سستی عضل وبابیر وامثال ان جهة نفخ وکشودن دمل ازموده وتضمید مطبوخ ان مسکن اورام ودردهای حاره است تمساح بفارسی نهنگ نامند حیوانیست بحری وبزرگ جثه ودست وپا دارد وپوست ان درشت ودر خارج آب نیز تعیش میکند وکوچک ان که در ریک تعیش کند وریک ماهی نامند وان سقنقور است در دوم کرم ودر سیم خشک وکوشت ان محرک باه وسمن بدن ورافع قولنج وطلای پیه آن جهة رفع آزار کزیدن ان نافع وبا روغن کل جهة درد کر وکرده وتقویت باه وقطور ان جهة درد کوش وکری وصداع وشقیقه وتدهین ان بر بدن جهة تب ربع وسوزانیدن ان در چراغ مانع صدای وزغ وطلای خون او با بلیله واملج جهة تغییر دادن لون وضح وبهق سفید واکتحال سرکین ان جهة بیاض مزمن وتازه چشم وزهره ان درین باب بغایة قویست وبخور جکر ان جهة رفع جنون وتعلیق چشم ان جهة منع تزاید جذام و بستن ان بر پای راست جهة تقویت جماع موثر تموش اسم دیلمی علیق است تمش دانه توت العلیق را کویند بلند تمالس هندی حبة الخضرا را کویند تنکار قسمی از بوره ونوع معدنی ان قسمی شبیه به یخ وان بوره زبدیست وبشیرازی بخلک نامند وقسمی شبیه به برف وان زبد البوره است وبشیرازی برفک کویند ونوع مصنوعی ان قسم لحام الذهب مصنوع است وقسمی که بالفعل متعارفست مرکبست از نمک وقلی یا سویر وسرب ابرد وبوره ارمنی که مجموع را در شیر کاو وکامیش بقدری پوشانیدن ان بجوشانند تا منعقد کردد ودر افتاب خشک کنند وقسمی که مسمی است بلحام الذهب مصنوع است از بول غلمان نزدیک ببلوغ که در ظرف مس بول کنند وبا دسته مس در افتاب در موضع غبار ماند تا بسایند تا صلب شود واقسام ان در اخر سیم کرم وخشک واز سموم است وادخال ان باعث زنجار زود کداختن طلا ولطیف ومحلل وجالی ومسقط بواسیر وجهة بردن کوشت فاسد جراحات و درد دندان وتاکل ان مفید است ومعدنی ان از خاصیت انست که تفتیر قلعی وتلیین اهن میکند

وچون اهن رایکبار در تنکار معدنی تطفیه کنند و بار دیکر سرخ کرده بروغن کنجد تطفیه نمایند اهن
مذکور مثل مقناطیس جذب اهن میکند و فرق میان معدنی و غیر معدنی ظهور رطوبت مصنوعیست
در آتش بخلاف معدنی تنین بفارسی اژدها نامند و بحری ان از دنبال مثل عقرب میکوزد و بری
ان با دهن و هر دو نوع دارد دست و پا و چنکال میباشد در چهارم کرم و خشک و قتال و ضماد خاکستر
سوختهٔ ان با عسل جهة قطع بواسیر و بهق و برص و بستن کوشت تازهٔ ان بر موضع کزیدن ان رافع
سمیت و جاذب انست تن ماهی بزرکیست که در دریای مظلم و دریای شام بهم میرسد و نمکسود
مینمایند و خوردن نمکسود ان جهة سم مار شاخدار و ضمادش جهة کزیدن سک دیوانه نافعست
و خوردن ان و قی کردن بعد از ان منقی معده و مخرج بلغم غلیظ است تنباکو ظاهرا قسمی از ماهیهج
جلی که قلوس نامند بوده باشد چه در ماهیت بقسم سیم ان شبیه و در سمیت نسبت بماهی با ان
مشابه و قسم سیم قلوس را تعریف کرده اند که برکش مثل برک کرنب و ازان درازتر و با اندک رطوبت
و چسبنده و ساقش زیاده بر ذرعی و با اندک زغب و تخمش در غلافی مایل بسیاهی و موید دیکر
انکه در زمان بقراط بجهة رفع و باکیاهی را مقرر کرده که آورده در خندق اطراف شهر دود
کنند و دود آن باعث کردید که احدی را وبا اثر نکرد و ان کیاه قسمی از قلوس بوده و این اثر
با تنباکو میباشد چه در هر بلدی که تنباکو شیوع یافته و باتدریج کرشده و با الفعل نایابست
والله اعلم بحقیقة الحال و ان در اخر سیم کرم و خشک و معطس و معطش و مجفف و سم اقسام ماهی
و دود ان مصلح فساد هوا و منقی رطوبات دماغ و محلل ان و جهة درد دندان رطوبی و ربو
بلغمی و خاکستر ان جهة زخم دواب و با روغن کل سرخ جهة جرب منقرح و خارش و منع نزف الدم
جراحات تازه و تجفیف قروح مزمنه آزموده است و از جمعی ثقات مسموع شد که اب غلیان که از
تنباکوی زرد شده باشد صاحبان استسقا از خوردن ان بسبب ادرار بول و عرق مفرط در روز

بخار

نجات یافتند و مضر دل و دماغ یابس و مغلظ خون و مورث سدد و خفقان و مکدر حواس
محرورین و سوداویین و اشامیدن ان از سموم و معیار دفع شبهاست چه معتادین ان باالکل
شی که باشد ادراک لذت از ان نمیکنند تنزوی خطایی قرصی است مصنوع سرخ مایل بزردی
و بعضی مایل بسبزی و اغبر و این قسم عصارهٔ کیاهیست و سرخ ان مغشوش بطین ارمنی و امثال
انست مرکب القوی و رادع و محلل و قابض جهة اورام حاره و بارده و اوجاع ان و کزیدن هوام و
تسکین درد سر و سایر اعضا و تحلیل خنازیر و اورام صلبه و قاطع نزف الدم جراحات و اشامیدن
یکدانک ان با نیم مثقال جهة اسهال دموی و بواسیر و نفث الدم و قی الدم و ذرور ان جهة قرحه
چشم و مقعد و قضیب و فرزجه ان جهة سیلان حیض و رطوبات رحم و جمیع عللی که از رطوبة
باشد نافع و مضر شش و مصلحش کثیراست تنبول تانبول است تنوب قسم کوچک صنوبر است توم
قسم صغیر صامریوماست تنبری اسم هندی حنظل است تنکنکهار اسم هندی تنکار است توت شیرین
از انبطی و ترش از شامی نامند و شیرین ان در اول کرم و در دوم تر و مدر بول و ملین طبع و مولد
خون صالح و مبهی و موافق سینه و شش و مرطب دماغ و در انضاج شبیه بانجیر و مفتح سدد و مصلح
حال جکر و فساد سپرز و مسمن و مقوی پیر کرده و جهة آبله و حصبه نافع و مفسد معده و سریع الاستحاله
بخلط حاضر ان و مصلحش سکنجبین است و ترش ان در دوم سرد و در اول خشک و قابض و مطفی حدت
خون و قاطع صفرا و رادع و مانع ریختن مواد باعضا و مواد حاره بحلق و زبان و مسکن عطش و منبه
اشتها و غرغرهٔ اب ان جهة ردع و تحلیل مواد و تقویت حلق و خشک ان جهة قرحه امعا و اسهال
حار و رب ان نایب مناب اب ان و خشک ان مضر سینه و عصب و مصلحش عسل و جوارش انف
و اب مطبوخ پوست ان بقدر هفت لطخ یافته باشد مخرج حب القرع خصوص که برک شفتالو اضافه
کرده باشند و طبیخ ان با عسل و انجیر جهة سموم و برسام و جنون و درد کمر و پشت بغایة نافع و طبیخ برک

ان نیز همین اثر دارد و مطبوخ هشت درهم ریشه‌های ان با سه اوقیه انجیر که در نود مثقال اب طبخ یافته
باشد و بنصف رسیده مسهل قوی سودا و عریب الاثر است و رطوبتی که از اکر خراشیده و زخم کرده
وانچه در عرض شبانه روزی جمع شده باشد ضبط نماید مسهل قوی و جهت درد دندان و تحلیل
دملهای بزرگ نافع و از صمغ توت همین اثار می اید و چون اب ریشه توت را که از شکافتن ان
گرفته باشند بقدر هفت اوقیه با برگ انجیر و برگ تاک بقدر رطلی و قیر در دیگ سرپوش بجیر گرفته
بجوشانند تا بدرس رسد بغایت قوی و مجرب است و مضمضه طبیخ پوست درخت و برگ ان جهت خصوص دندان
نافع و خاییدن صمغ ان نیز همین اثر دارد و عصاره برگ ان بقدر یکوقیه و نیم جهت گزیدن رتیلا و
هوام و ضماد ان با سرکه در حمام جهت شری مزمن و طلای برگ ان با روغن زیتون جهت قروح و سوختگی
اتش و ضماد توت نارس با سرکه جهت رفع شقاق و شری ازموده است توابل اسم اصطلاحی ادویه
یابسه است که در اطعمه کنند مثل کشنیز و زیره و امثال آن تودری اسم فارسی و بیونانی ادسمن و بوجی
بزر خمخم نامند نبات ان از برگ دراز و بیاض و شاخهای ان سرخ و صلب و با اندک خاری ریزه و
ثمرش در غلاف باریک و لطیف و تخمش از عدس کوچکتر و اندک پهن و سرخ و زرد و سفید میباشد
و با شدی و در اصفهان قدومه و کلکون وان غیر خبه است چه خبه را خاکشی نامند و حقیر نبات هم
دو را شاهد کرده و هر دو را تا قریب بر یکدیگر کنند در دوم گرم و در اول تر و محرک باه و مشهی و
مسمن و جهت برودت احشا و سرخ کردن رخسار و صاف نمودن بشره و دفع مواد سوداوی و تصفیه صوت
و سعال دموی و یبسی و مطبوخ ان در شیر جهت تسمین اعضا و رنگ رخسار نافع و قدر شربتش تا پنج درم
و بدلش بهمن سرخ و نبات ان قابض و در غایت ردع است توتیا معرب از رودهای فارسی و یونانی
تمقولس نامند و ان معدنی و انابیبی و معدنی سه قسم است یکی سفید شبیه به پوست تخم شتر مرغ و
بران چیزی مثل نمک ظاهر و بهترین اقسام انست و یکی زرد و یکی کبود و شفاف و ان غلیظتر از همه است

ومشهور

مشهور بتوتیای هندی و در غایت حرارت و انابیبی که مشتق است از انبوبه و بفارسی توتیای قلمی گویند
و میزابی که بمعنی ناودان باشد عبارت از انست و چندین قسم میباشد یکی از دود مس است و
در چین که گداختن سنگ مس در کوره بهم میرسد دو طبقه قسمی سفید و بسیار لطیف ثقل و قسمی ثقیل و کثیف اول
صاعد و ثانی از راسب انست و آن از اذابه اقلیمیا است که بتدریج در مذاب مس ریزند و از طلا و نقره
و قلعی نیز بهم میرسد و بدستور از مورد و از چوب درخت زیتون بری و از بعد از اخراج دانه ان
بعمل می اورند و بدستور از عفص و خرنوب و توت سفید خشک و شاخ درخت امرود و مصطکی و
حب الخضرا و شمشاد و انجیر و از گل بودنه تازه و از شکوفه تاک و از سرشیم ماهی و از عزی جلود بقر و
ابریشم غیر مغسول ترتیب میدهند اما طریق اتخاذ انکه بعد از نیکوب کردن ان در ظروف سفالی گلی
داده سرپوش سوراخ داری بران مستحکم نموده و چندان آتش کنند که دود ان بر طرف شود اما
طریق نیم و سرشیم انکه برفت یا بعسل الوده بدستور آتش کنند و صاعد هر یک را استعمال نمایند و بهترین
مصنوع ان انابیبی کرمانی و بهترین ان معدنی سفید و عدیم الوجود است و اقسام توتیا را بدون تغسیل
استعمال جایز نیست و طریق غسل ان در دستورات تحریر یافته امین الدوله ذکر نموده که توتیای بحری
نیز میباشد و ان سفید و مستدیر و شبیه بسنگ ریزه است و جالینوس توتیا را در اول سرد و در دوم
خشک دانسته و مغسول ان سرد و مجفف بی لذع و مشوی ان لطیفتر و مقوی چشم و حافظ صحت ان
و مانع انصباب مواد و جهت تقویت روح باصره و قروح چشم و قضیب و عانه و مقعد و سرطان متقرح و جرب
بینی و سایر اعضا و اندمال قروح و با روغن گل جهت التیام جراحات عصب و تنشیف رطوبات و قاطع
نفث الدم و نزف الدم و مقوی معده مسترخی و جهت قروح ظاهری و باطنی شربا و ضمادا و اکثر امراض
عین و آکله و شیاف ان جهت حرقة البول و حمول ان جهت سیلان رحم نافع و مولد سدد و مصلحش عسل و قدر
شربتش تا نیم مثقال است و اقسام معدنی ان قاتل و بدلش بوزن ان شادنج و نصف ان توابل النحاس مغسول

وگویند برقیشا و اقلیمیا بدل انست و طریق تشویه انست که توتیا را باب سایند و قرص کنند و بر آتش
نرم در روی سفالی بگذارند و بگردانند تا خشک شود توبال معرب از تفال فارسی است و ان جهنده
که از مس و آهن تفته در حین کوفتن ان ریزد و از مطلق ان مراد توبال مس است و بهترین ان مایل بسیاهی
و سرخی و براق و رقیق است که قبرسی نامند در سیم گرم و خشک و ملطف و جالی و جهت جرب و حکه
و سبل و قلع بیاض و منع زیاده شدن قروح و التیام قروح خبیثه و خشونت اجفان و بردن گوشت زیاده
صلب جراحات و اشامیدن مغسول ان با علک البطم با آرد گندم و با صمغ عربی مسهل قوی بلغم و جهت
استسقا و اخراج ماء اصفر نافع و زیاده ان باعث سحج و قرحه امعا و ناشسته آن را نباید استعمال کرد مصلحش
و مراهم نمود و آب مغسول ان در نهایت لطافت و حدت میباشد و ذرب و ضعف باه و در سایر
خواص قریب بتوبال نحاس است و چون در لته بسته در جای نمناکی خصوصا تحت خمها بگذارند
زعفران میشود و ان جهت بردن جرب عین و جلای جره ان و بادیع ان نوشادر جهت رفع بیاض و سبل
آزموده است و با سرکه محلل اورام و هرگاه ان را با سرکه تقطیر کنند معادن را بمرتبه دیگر نقل مینماید
خصوصا شنزرف و چون با نحاس در تکون زعفرانیه زعفران ممتزج کرده و بعد از ان تقطیر شود و شنجرف را
با سرکه مقطر مکررا نقد و تصفیه کنند بحدی که شنجرف حل شود بهترین اعمال دانسته اند توت العلیق
و توت وحشی ثمر علیق است توذریون شوکران است توجره بلغت مغربی بقلة الاوجاع است توذ
فارسی جوز رومی است توت اسم فارسی فرصاد است توالکی اسم ترکی ثعلب است تهیبن بایهر اسم هندی
باقلی قبطی است تهین لاجی اسم هندی هیل است تهوک اسم هندی لعاب است تونتر اسم هندی طوطی
است تونبره اسم هندی قرع است تین بفارسی انجیر نامند بری و بستانی میباشد و هر یک ان تر و ماده
و بری ان غیر حبین و برگ و بارش کوچکتر و در تنکابن دیو انجیر نامند با سمیت و بسیار گرم و تند و محلل
قوی و ضماد ان در رفع خال و ثالیل نافع و شیر ان در افعال قویتر از شیر بستانی است و تازه بستانی در

و توبال الحدید در چهارم خشک و حابس
اسهال و خون و مانع خفقان صح

اول

اول گرم و در دوم تر و بهی و کثیر الغذا از سایر میوه ها و سریع الانحدار و مسکن حرارت و تشنگی و معرق
و ملین طبع و مسهل برقون و کاسر قوت غضبی و مبرد دل و مسمن بدن خصوصا چون چهل صباح با مغز
انیسون تناول نمایند در تسمین عدیل ندارد و مفتح سده و مقوی جگر و رافع سده و ورم طحال و بواسیر
و عسر بول و هزال کرده و خفقان و ربو و سعال و درد سینه و خشونت قصبه ریه و اکر دکان خوردن
جهت امان از ضرر سموم قتاله و با سداب نایب مناب تریاق و با بادام و پسته مصلح بدنهای ضعیف
و زیاد کننده عقل و جوهر دماغ و تازه و خشک ان با مغز قرطم و یک دانک و نیم بوره ارمنی مسهل قوی
اخلاط غلیظه و خشک ان در دوم گرم و در اول تر و در جمیع مراتب مذکوره ضعیفتر از تازه و معطش
و ثقیل و ملین طبع و دافع مواد عفنه بطرف مسام جلد و لهذا اکثار ان مولد قمل است و با مغز گردکان
جهت معتادین قولنج و صاحبان یبوست طبع و تفتیح مجاری غذا و تسمین بدن و گزیدن عقرب و دفع
ثوران ریاح موثر و ضماد ان با آرد گندم و جو منضج و محلل ورم بناگوش و دملها و با پوست انار جهت
داحس و با زاج جهت قروح ساق و با خردل جهت خارش گوش و دوی ان و با بوره ارمنی جهت بهق و امثال
ان و آب مطبوخ ان با حلبه جهت سینه و ریه و با سداب و انیسون جهت ریاح و سده نافع و سوختن ان در
سفید کردن دندان بیعدیل و مقوی لثه و قاطع نزف الدم و با موم روغن جهت شقاق که از سرما بهم رسیده
باشد و خاکستر ان با سداب جهت مغص مفید و انجیر نارس ملین و محلل و جاذب و با زیت و ضماد پخته ان
جهت گزیدن سگ دیوانه و با کرسنه جهت گزیدن ابن عرس و طلای ان با برگ خشخاش جهت اخراج استخوان شکسته
برین شده موثر شیر انجیر مسهل قوی و خطرناک و منجمد نزول آب و حول ان با زرده تخم مرغ و موم مدر حیض و
منقی رحم و مخرج جنین و ضماد ان با حلبه جهت نقرس بارد و با آرد جو جالی جرب متقرح و قوبا و کلف و بهق و طلای
ان جهت گزیدن هوام و سگ دیوانه و سنون ان جهت دندان متاکل و دردان و با سپیج جهت قلع ثالیل مفید
و برگ تازه ان جهت گزیدن سگ دیوانه و جهت التیام جراحات و خشک ان با سرکه جهت تقشر جلد و

جهت خنازیر و تنقیه عصب و با سرکه و نمک
جهت قروح رطبه و با عسل صح

گشاینده کل ذائب و ذائب کننده
کل منجمد است و اکتحال او جهت
صح

طلای ان با اب جهة منع ریختن مو وطبیخ ان جهة تقویة استخوان کوفته یافته نافع وسایر اجزای از انفی
الجمله نفعی در صرع وجنون و وسواس است وثمرش قویتر است وچون انجیر را نه روز در سرکه خیسانند
وهر روز پنج عدد از ان با قدری سرکه ان بنوشند وبعضی را کوبیده ضماد نمایند جهة تحلیل سپرز مجرب
دانسته اند وچون با مساوی ان مغز کردکان کوبیده روزی بیست مثقال از ان بخورند بالخاصیة اطلاق
مینماید ومجرب است ومضر جگر ضعیف ومصلحش کردکان وصعتر وانیسون ومصلح انجیر تازه سکنجبین وشربت
نریج وریباس وبدلش در ادویه شش مغز جلغوزه وقدر شربت از خشک ان تا سی مثقال واز تازه ان تا یک رطل
تیواج پوست درختی است شبیه بپوست درخت چنار وکویند پوست درخت لسان العصافیر بلاد ختاست
وظاهر ان مایل بسفیدی باشد در اخر دوم کرم وخشک وقابض بسیار تلخ وبا ماست چکیده وربوب قابضه جهة
اسهال مزمن بارد وقطع خون بواسیر وضماد ان با سرکه جهة درد سر واورام رخوه وسنون ان جهة درد
دندان وتقویة لثه ونزله رطوبی وبخور ان جهة دفع وبا وطاعون عجیب الاثر وبر سنوی جهة بواسیر وشقاق
مقعد ودردان ودرد رحم وفرزجه ان جهة قطع سیلان رحم وحیض مفید ونیم ل با یکمثقال نیلوفر در حبس
اسهال مجرب وقدر شربتش تا یکمثقال ومضر محرورین ومعطش ومورث التهاب احشا ومصلحش کثیرا وبرب
فواکه است تیهو اسم فارسی طیهوج است تغال وتیهال نیز کویند وان شکر تیغال است تین احمق جمیز است
تین الفیل جوز الشرک است تیس بز نر است تنعیلس اسم یونانی خشخاش است تبری اسم هندی جراد است
تجیات اسم هندی سلیخه است تیرج اسم هندی ساذج است تید وکی کری اسم هندی ابنوس است تین افرنجی
بلغة مصر رقم عمانی است **حرف الثاء** ثافسیا صمغ نباتیست سفید رنک شبیه بابرزد وتند
وتند وتلخ وبسیار تند بو ونبات ان شبیه برازیانه وکلش سفید وتخمش مثل انجره وباندک عرض ودر
اطراف شعبه های ان مثل اکلیل منشعب وبیخش غلیظ وبسیار تند وتلخ ومنبت ان کوههای سخت ودر
تنکابن والموت جبرند وبدیلمی غیلی نامند وبیخ ان از خم کرده رطوبت ان را بعد از انجماد میگیرند وبعضی مخموع

ان نبات را افشرده عصاره میگیرند واخر بن متخلخل وسبز مایل بسیاهی میباشد در اخر سیم کرم وخشک وبا
رطوبت فضلیه ومنقی ومسهل بلغم غلیظ وجهة درد پهلو وبطلان اشتها وتحلیل ریاح وسده وضماد
ان جهة داء الثعلب وروانیدن مو ودرد زانو وامثال ان وبا موم وزن ان موم وکند جهة اسقاط
بواسیر وجهة قلع اثار وسیاهی وبنفشی وکبودی جلد وبا عسل جهة جرب متقرح وباکو کرد جهة انجبار
ورم صلب نافع وزیاده از دو ساعت نباید کذاشت وقدر شربتش تا پنج قیراط وپوست بیخ ان در
افعال مثل صمغ انست وچون ریزه کرده در روغن زیتون بجوشانند جهة تقویة عصب ودرد مفاصل
واشامیدن ان جهة فالج بغایت مفید وقدر شربت از پوست بیخ ان وجرم ان تا نه قیراط واکثار
ان مورث ورم حلق ومعده واحتباس بول وعروض ضیق النفس وغشی ومصلحش شیر تازه ولعاب بزر قطونا
وبدلش در داء الثعلب حرف بابلی وکویند بالخاصیه تخم سداب دفع مضرت ان میکند وچون کیاه
وساق ان را داخل اغذیه کنند بمرتبه احداث حرارت کند که در زمستان محتاج بپوشش نباشند ورنک
رخسار را سرخ کند وجهة اکثر امراض باردة رحم نافع وان غیر صمغ سداب بری است چه سداب بری را
صفات غیر انست ثاقب الحجر بسفایج است ثامرلو بیاست ثاموس یونانی برنجاسف است ثاسقیس
یونانی حرف بابلی است تجیر بجیم لای چیزهای افشرده است وفوتش ثوت سطاست مابین عصاره حرم
ان چیز مراد لای اب انکور است وان قابض وضمادش با عسل جهة ورم حار وورم صلب وورم پستان
وخشن ان جهة قرحه امعا واسهال مزمن وسیلان رطوبات رحم واشامیدن برشته کرده ان بادانه های
انکور که در ان یافت شود جهة قرحه امعا وتقویة معده واسهال بغایت نافع تخین انچه غلیظ باشد
تدی ضرع است ثربا بلغة اندلس بریقان رون است ثرید نانی است که در اب کوشت ریخته تناول
نمایند وشامل هر انچه را که در دوغ وشیر نیز وغیر ان کنند ثعلب بفارسی روباه نامند وان حیوانیست
معروف پوست ان در کرمی قریب بسمور وجهة مبرودین ومرطوبین ونطول طبیخ زنده ومذبوح

حرف الثاء

ومطبوخ ان جهة درد مفاصل وطبیخ زنده قویه خصوصا کر در روغن زیتون جوشانیده باشند جهة مثقال
تعقد وصلابة طحال ومفاصل نافع وباعث سرعت راه رفتن اطفال ودفع اعیا واشامیدن یک
ازنشش ان کرخشک کرده باشد باب وغسل جهة ربو وسرفه وطلای ان با پوست سوخته تخم مرغ
جهة داء الثعلب مجرب وپیان جهة درد کوش وبا روغن زیتون ولمثال ان جهة نقرس ودردهای
بارد وسعوط زهره ان باهم وزن ان اب کرفس درهرده روز یکبار جهة ابتدای جذام وزیاده شدن
ان بغایت موثر وکوشت ان جهة مبرودین وتحریک باه وصاحبان استسقا مفید وخاکستر پوست ان
جهة سوختکی آتش ونواصیر وقروح حاره وتدهین دست وپا به پیه ان مانع مضرت سرما ونکاه داشتن
دندان ازان جهة منع وزیاده کردن سلت مجرب دانسته اند ومالیدن پیه ان برچوب ونصب کردن ان
درموضعی ازخانه سبب اجتماع کیک بران چوب ثعبان مار عظیم است ثغا ریغین محمد درداب است
ثغا بلغة عبرانی اسم حرف بابلی است ثقولس هندبای بریست ثقل اسم جرم چیزهاست کراب ازان
افشرده باشند آنچه غلیظ و درا ضال مشابه انست ثلج بفارسی برف نامند درسیم سرد ودر دوم
خشک ومسکن درد دندان حار واخراج کننده زلو کر درحلق مانده باشد وجهة کرم معده وتقویة
هضم واشامیدن ان باعث اجتماع حرارت درمعده ومخدر ومعطش ومورث سعال ومضر احشا
ضعیف مبرودین وصاحبان اورام باطنی است وآب پرورده ان بهتر است ومصلحش فلفل وعسل
وازخواص انست کرچون نمک بابرف امیخته برشیشه پر اب بدستوری بکیرند کرشیشه دران پنهان شود
دریکساعت اب شیشه یخ کردد ثلج چینی رطوبتی منجمد برفی است شبیه بنمک کر ازهند آرند جهة
بیاض عین وظلمت بصر وضمادش بربدن جهة تب دق نافع است واین اسم رابارود ونیز اطلاق
میکنند ثلیا ان عنب الثعلب است ثمام بعربی اسم نباتیست شبیه بکندم وقدش کوتاه تر وساقش باریکتر
ولج بند وغیر مجوف وخوشه ان شبیه بارزن وطعم ان شیرین ودر تنکابن زراوش نامند ودر مازندران

بادیل

بازیبل دردوم کرم ودر اول خشک وضماد تازه ان جهة ورم چشم ومنع ریختن مواد واشامیدن
ان محلل ریاح ومفتح سدد وخاکستر ان جهة تقویت مژکان ورویانیدن ان وتقویت باصره نافع ومضر
کرده ومصلحش کثیرا وقدرشربتش تا پنج مثقال وبدلش نودرلیست ثمرة الطرفا بار درخت کز است بزرکتر
ازعدس کرثمره اثل باشد ومثلث شکل وکزمازج عبارت ازانست دراضال مثل ثمرة الاثل است وخالی
ازحرارت لطیفه وجلاء لطیف وتقطیع نیست ثمرة الاثل نوع کوچک بارکز است کرعذبه نامند وبخودی
وازان بزرکتر وغیر مثلث میباشد دردوم سرد ودرسیم خشک وقابض وقاطع نزف الدم ومقوی
احشا وآب طبیخ ان کریکوقیه ازان دردو رطل اب جوشانیده باشد تا بنصف رسد مقیی رطوبات عفنه
اطفال وجهة کزیدن رتیلا ودفع جرب رطب وباشکر جهة یرقان وزردی رخسار ورطوبة رحم وربو
وسعال وضعف جکر واحشا واکلر وحکر وامراض مقعد وقروح رطبه شربا وطلاء نافع ومضمضه ان
جهة تاکل دندان واستحکام لثه مفید ومنقوع ان کریکشبانروز درآب کرم خیسانیده باشند درافعال
مثل مطبوخ ان وقطور ان مقوی اجفان ورادع مواد ومانع قبول آفات ومقوی بصر وجهة دمعه و
سلاق وجرب بسیار مفید خصوصا کر درکلاب خیسانیده باشند وجرم ان جهة نفث الدم وجراحت
شش واسهال کهنه وسیلان مواد ونزف الدم اعضا وبرشته ان باکل سرشوبی جهة اسهال مجرب و
ذرور ان جهة بردن کوشت زیاده وقطع خون جراحت وطلای ان جهة زنک رخسار وصافی بشره وحول
ان جهة تجفیف رطوبة رحم وضماد ان کراب وسرکه پخته باشد جهة سپرز نافع ومضر بصر ومصلحش دوقو
وبدلش مازو یا پیه انار بوزن ان وقدر شربت ازجرم ان تا دو مثقال وکویند تا چهار درهم وچون عذبه را
باصندل وافسنتین جوشانیده اب انرا باشکر بقوام اورند شربت مذکور جهة صاحب سپرز بعد یک آنست
وجهة تقویت اشتها واعضا واعصاب ورفع اعیا ومغص وتنقیه رطوبات فاسده معده وتقویت آن
بغایت موثر ثمر العرعر ابهل است ثمرة الشوک المصری جلنار است ثمرة شجر الدوام مقل مکی است ثمرة

الطیق توت العلیق است ثمرة السد ربنق است ثمرة الفواد بلغت مصری شاه بلوط است و بعضی مراد
ازان بلاد در امیدانند ثمقولس یونانی اسم توتیا است ثوس یونانی اسم حاشا است ثوم الحیة و ثوم الکلب
و ثوم بری اسقوردیون است ثوب الماء طحلب است ثوب الثعلب بلغت اندلس قسم ثانی سندریس است
ثوم بفارسی سیر گویند و بری ان اسقوردیون است و بستانی دو قسم میباشد یکی بسیار دندانه و
یکی منحصر بیک دندانه و بقدر پیاز کوچکی و ان کمتر است و جبلی ان بفارسی موسیر نامند و برگش عریض تر
از برگ نرکس و گلش بنفش و بیخش یکعدد و بی دندانه و بزرگ مقدار و در بوی مانند بستانی و بهتر
از هر بستانی مشهور و پر دندانه است در اخر سیم گرم و خشک و با رطوبت فضلیه و محلل و مدر بول و
حیض و عرق و مفتح و جالی و جاذب و مجفف رطوبات معده و مفاصل و حرارتش شبیه بحرارت
غریزی و ملطف و رقیق کننده خون و باقوة تریاقیه و خوردن ان با مراعاة زمان و مزاج و حد اعتدال
حافظ صحت و دافع مضرت ابهای مختلف و هوای وبائی و عفن است و جهة گزیدن هوام و سگ
دیوانه و تصفیه حلق و صوت و قطع اخلاط غلیظه و قولنج ریحی و نسیان و دبوسیر و تدر باح و هیکاه
و در رطوبین محرک باه و مولد منی و در محرورین مجفف ان و معطش و جهة تبهای کهنه و قرح و شش
و درد معده و مفاصل و دفع کرم شکم و زلوی در حلق مانده و دفع تشنگی که از بلغم و از سدد ماساریقا
باشد و تقطیر البول و نیکویی رنگ و رخسار و تلطیف غذاهای غلیظ و جهة ضیق النفس و فالج و رعشه
و تحلیل اورام و حصاة کرده و با شراب جهة سم افعی و دوام ان باعث سقوط موی سفید و رویدن
موی سیاه و با انجیر و سداب و مغز گردکان قوی تر از فادزهر و مطبوخ ان با زیره و برگ صنوبر جهة
تقویت دندان و با شیر کوسفند و بعد ازان با روغن تازه و بعد ازان با عسل مرشته باشد در تحریک
باه بیعدیل و اکثار آن و عدم مراعاة مزاج و سن و فصل محرق خون و مضر بواسیر و زنان حامله و شیرده
و صاحبان زحیر و خنازیر و مولد صفرای بسیار تند و مضعف باصره و مهیج امراض ناسیه و بحر و بعض
سس

شیشو و مصلح آن پختن انست در آب با قلیلی نمک و اضافه نمودن روغن بادام و روغن کره و استعمال
کشنیز و سکنجبین و آب انار ترش و شیرین و امثال ان و نشستن در طبیخ برگ و ساق او جهة احتباس
حیض و اخراج مشیمه و طلای ان با عسل جهة بثور لبنیه و قوبا و قروح رطبه سر و نخاله ان جهة بهق
و جرب متقرح و با برگ انجیر سیاه و زیره جهة گزیدن ابن عرس و با جند و روغن زیتون جهة جذب
سم عقرب و با سرکه جهة تحلیل رطوبات غلیظه و ورم اعضا و ضماد پخته ان با شیر جهة گشودن دمل
و تضمید محرق ان با عسل جهة ازاله رنگ خون منجمد در تحت پلک چشم و با روغن بان جهة داء
الثعلب و روغن کردان سیر مکرر جوشانیده باشد جهة جمود خون در اطراف بدن و شقاق که
از برودت باشد و جهة مفاصل و قولنج بلغمی و بحج شرباً و ضماداً و انافع و غرغره با سرکه ترشی سیر جهة
اخراج زلوی در حلق مانده باشد و جهة ذبحه مفید و مضمضه طبیخ ان با کندر جهة درد دندان بارد
مفید و بدلش پیاز عنصل و سیر صحرائی و طلای ان با نوشادر جهة برص و بهق و با زفت جهة داء الحیه
و خشونت ناخن و کجی ان و طبیخ ان کشنده قمل است ثومون تخمیست شبیه بر خبه بفارسی تخم زرد آب
گویند و بترکی صفرا اودی نامند منبت گیاه ان مکان سایرناک و ان شبیه بسداب و برگش در ازتر
و گلش سفید و تخمش تلخ و تند و ریزه گویند ترید زرد بیخ انست و در افعال مشابه خربق در سیم گرم
و خشک و مقیی و مسهل اخلاط غلیظه و اقسام کرم شکم و مخرج جنین و مدر بول و حیض و محلل اورام
بارده و قدر شربتش نیم درم و مصلحش کثیرا است شیفوس یونانی اذخر است شربوه یونانی دفلی است
شیر اسم رود ابیض است شیل بلغت ترکی بیلان اودی و در تنکابن کزک چرواش گویند و آن نباتیست
که در کنار ابها و زمین نمناک میروید و مخصوص زمانی نیست و بر روی زمین پهن میگردد و شاخهای
ان دراز و با بندهای بسیار و برگش بسیار ریزه و بر هر بندی دسته و گلش ما بین سفیدی و سرخی
و با برگ امیخته و طعمش مایل بشیرینی در اول سرد و خشک و قابض و طبیخ ان جهة مغص و عسر بول

ثومون صحراوی [illegible]

وفروح مثانه وطبیخ بیخ ان جهة سنک کرده وآب کیاه ان از نیم رطل تا یک رطل در نفع بهم اقسام ماده ها
وسلک دیوانه کزیده مجرب ورافع حرقة البول واحتباس بول وحصاة وتبهای حاره وسل بغایت ازموده
وضماد ان جهة جراحات وکزیده هوام واورام حاره ومنع نزلات وضماد خاکستر ان جهة قطع
خون بواسیر وتحلیل اورام وتجفیف قروح بغایت نافع وقسمی از ان ازبرک مثل البلاب وکلش خوشبو
وثمرش ریزه وعروق ان در ضخامت بقدر انکشتی ودر عدد پنج یا شش میباشد عصاره ان با ادویه
مناسبه جهة علل چشم وتحلیل مواد وتخم بغایت مدر بول وجهة قطع قی واسهال ومنع ریختن مواد
بمعده واحشا وتفتیت حصاة کرده ومثانه وقروح ان مفید وقسمی از ان میباشد که هرگاه کاو
از ان بخورد اعضای ان ورم میکند سوخته ان در ظرف مس جهة قطع خون بواسیر ضماد ان از مجربات
شمرده اند وکویند زیاده بر سه بار احتیاج نمی افتد وضماد تازه ان با روغن کل بغایت ملین ومنضج
ومحلل است **حرف الجیم** جاورس بفارسی کاورس کویند وان نوع ریزه دخن است (حرف الجیم)
که بفارسی ارزن نامند وبیک ان اغبر واز ارزن ریزه تر در اول سرد ودر اخر دوم خشک وبسیار
قابض وقلیل الغذا واز ارزن لطیفتر وسریع الهضم تر ومقوی بدن وبا روغن وچربی غذائیت
ان بیشتر وخوردن مهرای ان جهة النوای حجاب ونزلات نافع وحابس اسهال مراری وکاد
کرم کرده ان محلل نفخ معده ومسکن درد بواسیر ومولد خون سوداوی ومورث سده ومصلحش
روغنها وشکر است چای ختایی نباتیست ساقش زیاده بر دو ذرع وسرخ وبرکش مایل بنفشی
کرم باعتدال وتر وملین ومنضج ومقوی هاضمه وضماد پخته ان جهة اورام صلبه وتسکین درد بواسیر
نافع وبطول ان معروف ومنوم ومضر معده بارد رطب ومصلحش بادیان ختایی ورازیانه است وابن
تلمیذ کوید که چای قرصی است که از چین می آرند مسهل ورافع ضرر شراب است واز کتاب اخبار الصین
ظاهر میکردد که نباتیست شبیه بر طبرز وخوشبو وبا اندک تلخی که از خوشبویی تلخی ان زایل میشود

طبیخ

طبیخ ان مسکن التهاب وصاف کننده خون است جاوشیر صمغیست بدبو وظاهرش سرخ تیره
وباطن ان سفید ونبات آن را ساقی غلیظ وبلند تر از ذرعی ونرم وبر ان چیزی شبیه بریشم وسفید
وبرکش شبیه برک انجیر ومایل باستداره وخشن وبسیار سبز وقیر ان شبیه بقبه شبت وکلش زرد
وخوشبو وتخمش سیاه وقریب بانیسون وخوشبو وتند وبیخش غلیظ وشعبه دار وبدبو وبیرون
ان سیاه واندرون ان سفید در سیم کرم وخشک ومحلل ومفتح ومدر حیض وبول ومقوی
اعصاب ضعیفه ومضعف اعصاب صحیحه ومسقط جنین وقاتل آن وبا قوة تریاقیه وجهة تبهای دایره
وکوفتکی وتعقد عضل ودرد مفاصل ودردی که از صدمات بهم رسد وفالج ولقوه وصرع وامراض
بارده دماغی ورعشه که بعد از جماع بهم رسد ومغص وسرفه بلغمی وتقطیر بول وجرب مثانه ونفخ رحم
وقولنج بلغمی وریحی واستسقا وحصاة ودفع سموم ومنع نزلات وجبر شکستکی استخوان وضماد ان
جهة جراحات خبیثه ورویانیدن کوشت بر استخوان وسایر اعضا ومنع ان از قبول افات ودردهای
بارده ورياح وروغنها جهة اعیا وبا روغن زیتون جهة کزیدن سک دیوانه وحمول ان مسقط جنین
وجهة امراض رحم واکتحال ان جهة بیاض ونزول اب وسنون ان جهة درد دندان ومنع تاکل ان
وطلای ان جهة قروح ونار فارسی مفید ومضر انثیان ومصلحش مرماحوز وخیسانیدن ان در مطبوخ
صنبی وقدر شربتش تا یک مثقال وبدلش بوزن ان قنه یا شیر انجیر ویا اشق وبیخش جهة قروح مزمنه
وحمول ان جهة کشودن حیض واخراج جنین مرده بغایت قوی الفعل است واشامیدن تخم آن با
شراب جهة اختناق رحم ونیم مثقال زراوند طویل جهة کزیدن هوام وبانیم مثقال افسنتین جهة احتباس
حیض بسیار نافع است جاموش بفارسی کاومیش نامند وقسمی از کاو است وکوشت ان کرم وخشک
وبسیار غلیظ وجهة اصحاب ریاضات وهزال کلیه نافع ومولد سودا ومضر درد مفاصل وامثال ان
ومصلحش آبکامه ودارچینی وادویه ملطفه واشامیدن سم سوخته ان جهة صرع وکعب محرق ان با عسل

جهة تفریح دل و غم بر کردن بر و تقویة جگر و ذرور ان مجفف قروح و رافع حکر و مقوی باصره و تحدید
شربتش تا سه مثقال و ضماد سم سوختهٔ ان با روغن زیتون محلل خنازیر و با سرکه جهة داء الثعلب نافع و مجدد
موی ان و شاخ ان باعث گریختن افعی است جاصا بلغة سریانی اسم اجاص است جار النهر سلق الماء است
جاری زعفران است جامسه باقلی قبطی است جاوزین و جاورهج حجر البقر است جاسوس خشخاش
زبدیست جارکون اسم فارسی بسباسه است جاکو بهندی قشمیزج است جاول بهندی اسم ارز است
جالکری بهندی اسم فو است جاکوت بهندی اسم اسفاناخ است چاپتری اسم هندی بسباسه است
جاپهل بهندی جوزبوا است چاری بهندی ذره است جاندبیل بهندی لبلاب است چال بفارسی درخت
مسواک را گویند جامع اللحم قنطوریون است لاحوه نیز گویند جاورس هندی ذرة است جبن بتشدید
نون بفارسی پنیر نامند تازهٔ ان در دوم سرد و تر و مقوی معده و ورده و مقوی کرده و ملین طبع
مولد خلط صالح و خون و دیر هضم سریع السلوک در اعضا و با مغز گردکان و صعتر بغایت مسمن
بدن و باعث نرمی جلد و برشته ان بعد از طبخ و فشردن حابس اسهال و ضمادش نافع ورم جراحات
و مضر محرورین و رافع اشتهای طعام و غیر مهضوم ان باعث قولنج و سده و ظلمت بصر و مصلحش عسل
و نعناع و صعتر است و پنیر نمکسود کهنه در دوم گرم و خشک و قاطع بلغم و مقوی اشتها و ابعا
و مجفف رطوبات و ضماد ان با عسل جهة انفجار دمل و رفع داحس و با نوشادر جهة کلف نافع
و مولد اخلاط مراری و معطش و مولد حکه و جرب و مضر محرورین و صاحبان سده و احشا و بساید
کهنه و متعفن ان اقرب بسمیت و مصلحش مغز گردکان و در محرورین میوه ها و ترشیها است و غیره
چکیده پنیر که آنرا دلمه گویند در غایة ترطیب و تسمین و جهة تب دق و سل و التهاب معده و دفع
یبوست جلد و طبع و وسواس و امراض صفراوی و التهاب خون نافع است جبره بلغة مغرب
اسم نباتیست طولش بقدر چهار انگشت و برگش شبیه برگ نیل و بیخش مثل موی و سفید و بیکل

وبی

و بی ثمر است و در بوشبیه بجرد در اول دوم گرم و تر و مقوی دل و فکر و حواس و مفرح و جهة صاف
کردن صفا خون و التحام جراحات شربا و طلاء و با شراب دو درم ان جهة وهن عصب و پاره شدن
ان نافع و گویند بیخش را چون با پاره های گوشت طبخ نمایند قطعه های گوشت را با هم ملاصق میسازد
و عروق آنرا جهة یرقان مجرب دانسته اند جبین بفارسی سنگ گچ نامند و ان سه قسم میباشد و مخفیه
دو قسم آنرا که یکی سفید غیر براق و دیگری سرخ لون باشد جص گویند و مخفیه براق صفائحی را اسفیداج
جصاصین و اقسام ان در سیم سرد و خشک و اشامیدن ان کشنده است و طلای ان مضر و ان با
سفیدی تخم مرغ و غبار اسیا جهة قطع سیلان خون و با سرکه جهة رعاف و بر بدن جهة منع عرق
و با گل ارمنی و عدس و لحیة التیس و آب مورد و سرکه جهة رمد دموی و منع ریختن مواد و با آب گشنیز
جهة رفع باد سرخ و اورام ملتهبه مجربست و چون با روغن زیتون و اندکی بوره و شب یمانی بتابند
و بر نوشتجات بیالایند از ترکتابت میکند و بر جامه ها باعث قلع چرک و چربی ان میگردد و
طلای ان بواسیر را دفع مینماید و سفیداب جصاصین در افعال قویتر از همه و بغایة قابض و رادع
و جامع و مجفف است جبلاهنک لغة فارسی است و جبلهنج معرب ازان و ان تخم خادبیست زرد رنگ
شبیه بر شیوران و بترکی صغرا اودی گویند و ان توموسنت جب بلغة هندی اچوبیست و از اجزای
کلکلانج هندیست و در بعضی نسخ بجای معجر مسطور است جبلاث فطراسالیون است چبین بترکی
اسم ذباب است جپره و چنه بهندی اسم شیطرج است چنل بهندی اسم ایل است جنجات بعربی اسم
نباتیست شبیه بر نبات درمنه ترکی و ازان خوشبوتر و شاخهای ان باریک و بسیار و گلش شبیه باقحوان
و تخمش با اندک چیق و کوچکتر از عدس و با اندک تلخی در سیم گرم و خشک و مفتح و محلل ریاح و قاطع عرق
و مدر حیض و مسقط جنین طبیخ ان و بید ستر دسه درهم از جرم ان جهة شکستن بادها و دفع
مغص ریحی بعید بلد و بخور ان مسقط مشیمه و مصدع و مصلحش هلیله کابلی و قدر شربتش تا سه درهم و برگش

برنجاسف است جج بلغت تنکابن ابدماه میر است جدوار بیخیست مخروطی شکل بقدر انکشتی واز ان
کوچکتر بفارسی ماه پروین وبیونانی ساطریون نامند وان پنج قسم میباشد یکی را ظاهر تیره وباطن
برنک بنفشه ومایل بسرخی وعقربی شکل ودر طعم اولا شیرین وبعد از ان تلخ محسوس کردد واین نوع را
خطایی کویند ویکی را ظاهر وباطن تیره رنک مایل بزردی وعقربی شکل ویکی ظاهر وباطن سیاه وسفید
ان برنک نیل وهرد وراهندی کویند ویکی بقدر زیتونی ومایل بسیاهی وکویند از بلاد دکن خیزد
وقسمی اندلسی است واشلر نامند بقدر شبری وسیاه ونرم وبسیار تلخ وبهترین هر قسم اول آنست
در اول سیم کرم وخشک وقایم مقام تریاق کبیر ومفرح ومقوی دل واعضای رئیسه ودافع زهر بیش
وافعی وسایر سموم ومفتح ومحلل ومنضج ومسکن اوجاع ومقوی باصره وباه واشتها ومدر وجهة
اورام حاره وبارده وصرع وفالج ومنع عفونت اخلاط وتب ربع واستسقا وعسر بول وتسمین بدن
ودرد احشا وحصاة ویرقان وقولنج وامراض بارده نافع وطلای ان جالی جلد وجهة بواسیر ودرد
دندان ودرد چشم وابخره جهة طاعون ودفع برص ومنع وبا مفید ومصدع محرورین وموجب
جراحت امعا ومصلحش سکنجبین وشیر آهن تافته وقدر شربتش جهة اطفال از نیم دانک وبدلش تا
یکدانک ودر تب ربع دودانک ودر تقویت باه تا نیم مثقال ودر استسقا چهار دانک وبدلش در
تفریح سه وزن ان زرنباد است جدال نوع سبز آملج است جاجد صعتر است جدی وجدا بزخا کرآست
ودر معز مذکور جد دوا بلغت اصفهانی اسم صعتر سقوطری است جرجیر بفارسی تره تیزک را کویند
وبری ان بهقان است ودو قسم میباشد یکی ساقدار وبرکش از برک ترب ریزه تر وکلش زرد و
بسیار تند وآنرا خردل بری کویند وبا ساق وبرک ان بسیار نرم وکم حدت وکلش سرخ وبستانی
ان سه قسم میباشد یکی شبیه بترب وساقدار وبرکش با خشونت ودر زمان شاه تره وکولر تره ودر
تنکابن خاص تره نامند وتخم ان سفید وحروف بابلی عبارت از انست وقسمی را رشاد وبفارسی

ره

تره تیزک شاهی کویند برکش بزرک وکلش سرخ وتخمش مایل بسرخی وطولانی وقسم دیکر ریزه برک وتخمش
ریزه تر از حب الرشاد است ومراد از مطلق ان قسم آخر است بری ان در سیم کرم ودر آخر دوم خشک
وبستانی در دوم کرم ودر اول خشک ومدر شیر وبول ومفتح سده جکر وسپرز ومفتت حصاة وموله
منی ومحرک جماع وضماد ان با زهره کاو جهة ازاله قروح وخوردن ان ناشتا جهة دفع بد بویی زیر بغل
نافع ومصدع وموهت سده ومبخر ومظلم بصر ومصلحش کاسنی وسرکه وتخم ان در خواص مذکوره قوی تر
از ان وبآب کرم مقیی بلغم وبا زرده تخم نیمرشت جهة تحریک باه موثر وضماد ان جهة کلف وبا عسل
جهة بهق وغش وبا زهره کاو جهة شقاق ناخن نافع وموجب ثوران خون وانصباب مواد باعضای
ضعیفه ومصلحش شیر تازه وقدر شربتش از بوستانی ان تا پنج درم واز بری تا سه درم وبدلش مثل
ان تودری با تخم زردک بری ویا تخم پیاز وهرکاه درخت انار را بآب تره تیزک سقایت کنند
انار ان شیرین شود وهرکاه خسک ونخود را بآب ان مکرر پرورده کنند در تولید منی بی بدل است
جرمیلک بلغت کوهستان ولرستان وجابلوق اسم دوائی است کرترکان بیابت انجا از ان نامند بیخ آنست
بسطبری انکشت وطول ان زیاده بر شبری وطعمش شیرین ومایل بسیاهی وباطن سفید وباصلابت
وخشبیت وساقش قریب بر ذرعی وبرکش شبیه بزبان وطول ان بقدر شبری وسبز ولطیف وبر روی
وبرکهای ساقش از طرف اعلی بقدر برک بید وکلش کبود واز کل نیلوفر هندی بسیار کوچکتر ومستعمل
بیخ آنست دافع جمیع زخمها وتشنج ان وچون بر بن دندان بپاشند بنهجی میچسبد که از اکل وشرب
زایل نمیکردد وسنون ان یک فعر ودو فعر دافع تعفن بن دندان وروییاننده کوشت ان واز مجربات است
ودر این امر چیزی بان نمیرسد وضمادش جابر کسر وشرب ان دافع زخمهای باطنی واورام احشا است
جری بکسر اول وتشدید ثانی اسم عربی سلور است که وان ماهی عظیم الجثه ایست رنکش سیاه وبی فلس
وشارب ان مثل تاری باریک ودراز ودر تنکابن اسبیلی ودر مازندران کلین نامند ونمکسود ان کرم

وخشك وضماد ان جاذب پیكان وخار از بدن وطبیخ ان جهة قرصة امعا وجذب مواد بظاهر جلد و حقنه
آن جهة عرق النسا بعدیل وتازه ان ملین طبع وجهة تصفیه صوت وقصبه ریه وسل وقی الدم و خون
ان بقدر نیم وقیه با مثل ان سركه قاطع خون است كه از حلق اید ومولد بلغم لزج وبطی الهضم ومضر كرده
ومصلحش صعتر ونعناع وابكامه وسكنجبین است جراد بفارسی ملخ نامند در دوم گرم وخشك ومبهی و جالی
اخلاط غلیظ وجهة تقطیر البول وامراض قصبه ریه وخوردن دوازده عدد ان كه اطراف وسر ان انداخته
وبا یك درهم مورد ساییده باشند جهة استسقا مجرب دانسته اند وجهة جذام بالخاصیه مفید و بخور
ان جهة بواسیر وعسر بول وضماد پاهای ان كه كوبیده باشند جهة ثالیل وكلف وجرب خصوصا سوخته
ان با سركه بغایت نافع وطلای جوف وتخم ان جهة كلف وخوردن قسم لب بال آن جهة گزیدن عقرب مفید
وبستن نوع سبز كردن در انكه در فرع بهم میرسد بر صاحب تب ربع بالخاصیه رافع انست وملخ قلیل
الغذا ومولد خلط بد ومورث جرب وحكه ومحرق اخلاط ومجفف و مصلحش سكنجبین وامادین است
جراد بحری بفارسی ملخ دریایی گویند وان حیوانیست سرش مربع واز حوالی سر تا نصف تن صدفی و از هر
طرف ده پا شبیه بپای عنكبوت وبر سرش دو شاخ دیگر در تحت چشم ان بیرون جسته است از جراد بری
گرم وخشك تر وخوردن ان هر روز از سه عدد تا هفت عدد جهة منع زیادتی جذام مفید و اشامیدن
دو مثقال از سوخته ان با آب نخود سیاه تا هفت روز جهة اخراج سنگ گرده ومثانه مجرب دانسته اند
جربوب جلبوب است جربوز بقلة یمانیه است جرجر باقلی است جرامقه مشط الراعی است جرمدانق وجرد مانق
كرمدانه است جرجیر الماء قرة العین است جرجر مصری ترمس است جردان فاره است جراسیا قراصیا
جرند بلغة دیلمی نبات ثافسیا است جر بهندی سنبل الطیب است جردل بهندی جنجل است جهل بهندی
اسفند است جرغول بفارسی اسم لسان الحمل است جربیه بهندی عصفور است جرغ بفارسی اسم زنج است
جربی گوشت بفارسی اسم سمین است جرپیش بتركی اسم اسراش است جراتر بهندی قصب الذریره است

جر

جر بهندی بمعنی بیخ است جزر بفارسی گزر وزردك گویند بستانی ان یكی طویل میباشد ویكی مستدیر
در دوم گرم وتر وگویند در اول تر است مبهی وملطف ومدر بول ومفتح سده جگر وقاطع بلغم ومقوی
معده وملین وجهة سرفه ودرد سینه ومعده وجگر واخراج حصاة ونطول طبیخ ریشه های ان محلل خون
جامد ومربای ان بغایت مبهی ومقوی احشا ورحم وهاضم وپرورده ان بسركه وعسل جهة اذابه سپرز بیعدیل
ومقوی معده وجگر بارد ودوشاب ان قریب بمربای ان ونبیذ ان كه اب افشرده انرا با ربع آن عسل
جوشانیده ودر خم ریخته بگذارند تا مسكر شود بغایت مست كننده وبطی الانحدار ومصدع وعروق
ان كه با ادویه مناسبه گرفته شود بدستوری كه در دستورات مذكور است در جمیع اثار نایب مناب
خمر است مگر در اسكار وضماد برگ ان جهة آكله نافع وجرم ان بطی الهضم ونفاخ ومضر محرورین و
مصلحش ادویه حاره وابكامه وپختن ان با گوشت بز غاله مولد خلط صالح وقدر شربت از جرم ان تا صد
وشصت ل واز مربی هفت ل واز نبیذ ان تا پنجاه ل وتخمش محرك باه ودر اثار مثل اصل ان وچون
یك جزو انرا با یكجزو تخم شلغم در جوف ترب در زیر اتش طبخ دهند جهة اخراج سنگ گرده ومثانه
وعسر بول مجرب دانسته اند وقدر شربتش تا دو درم وبدلش انیسون ودوقو بری انرا در بلاد
قزوین جزر انجش گزراد بقدر انگشتی وگلش زرد وغلاف تخم ان خارناك ودر دو قوم مذكور است در اول
سیم گرم ودر اخر اول خشك وبا اندك حدتی ودر افعال سوی تحریك باه قویتر از بستانی وحمول ان
مخرج جنین وخوردن خام ان جهة سموم وضماد پخته اصل وبرگ ان جهة انجماد خون كه از برودت باشد
واو بخور ان در منازل باعث گریختن هوام ومضر معده وحلق وعصب و مصلحش انیسون وحمول ان
منقی رحم ومعین بر حمل است جزع سنگی است كه از یمن وحبشه خیزد [illegible] بچشم
وطبقات ان خطوط مستدیر سفید وزرد وسرخ وسیاه ظاهر است وبفارسی قسم انرا باغوری
گویند وقسم سلیمانی است وظاهرا عین الهر نیز از جنس ان باشد در سیم گرم وخشك وجالی و با حدت

بفارسی بوف وبترکی ساره قوش کویند وان عظیم الجثه تر از سایر اصناف است وشاه بوم نامند و بکیرا
بترکی بیلاق کویند کوچکتر از همه است مکر مرغ حقی کران از سایر حقیرتر وبقدر قمری است وقسم اوسط
سیاه لون مسمی بجغد است ودر تنکابن کوره بو نامند مهر بایس کویند کر لطوخ دل ان در جبین ذبح
با وجود کرمی ان بر روی صاحب لقوه وبر کردن ان رافع ان علت است وقطور مغز ان با روغن بنفشه در
سوراخ بینی در طرف موافق صاحب شقیقه از مجربات است وچون زهره ازا با خاکستر چوب کز وعسل امیخته
بنوشند جهة سلس البول وبول در فراش ازموده است وطلای خون ان با روغنها جهة کشتن قمل موثر
واکتحال خون وزهره ان جهة شبکوری نافع وچون انرا ذبح کنند یکچشم ان مفتوح ویکی مطوس میباشد
تعلیق مفتوح ان باعث بیداری ومطوس ان مورث خوابست جغرات بلغة خراسانی اسم ماست است
جفت افرید مولف تذکره کوید کر اسم یونانی است وبمعنی مزوج وبحسب ظاهر فارسی بودن ان اظهر است
چنانکه مولف ما لا یسع بیان فرموده وان نباتیست ساقش بقدر رشبری وشاخهای بسیار وباریک
وبرکش ریزه تر از برک نخود ومتلاصق بهم ودر طرف ساقش غلافهای شبیه بهلیله وبادام از سه عدد
تا چهار عدد واطراف غلافها خاردار ودرون هر غلافی سه پرده وتخمش شبیه بحلبه ودر هر پرده پنج
عدد میباشد در دوم کرم ودر اول خشک وبا رطوبت فضلیه ودر تقویت باه قوی تر از خصیة الثعلب است
وچون هفت لتخم انرا با کوشت بره یکسال بجوشانند وصاحب استسقا یک هفته مداومت نماید بیحوش
ومطبوخ ان با زیره وبرک صنوبر جهة تقویت دندان وباشیر کوسفند وبعد از ان با روغن تازه وبعد
از ان با عسل سرشته باشند در تحریک باه بیعدیل واکثار ان وعدم مراعاة مزاج وسن وفصل محرق خون
ومضر بواسیر وزنان حامله وشیرده وصاحبان زحیر وخنازیر ومولد صفرای بسیار تند ومضعف باصره
ومهیج امراض نابیره ومبخر ومصر شش ومصلح ان بچشانیدن در اب بافلی ونمک واضافه نمودن روغن بادام
وروغن کره واستعمال کشنیز وسکنجبین واب انار ترش وشیرین وامثال ان ونشستن در طبیخ برک و
الی هنا

در رمان و با عسل بغایت محرک باه ومفتر کرم ومصلحش کشنیز وقدر شربتش تا دو درهم است وبدلش شونیز است

وباعث بیداری وجهة یرقان ومنع خواب مشرو باو جهة عسر ولادت پیچیدن ان در موی زنان سودمند و
تعلیق ان بر اطفال مورث سیلان اب دهن ورافع ام صبیان ونکاه داشتن ان مورث خصومت مردمان
ودارنده ان دیدن خوابهای هولناک ودافع لقوه وسنون ان جهة تنقیه وجلای دندان وذرور ان
قاطع خون وجهة رویانیدن کوشت وبردن لحم فاسد واکتحال ان جهة رفع بیاض ونزول اب نافع است
جرمازج ثمرة الطرفا ومعرب از کرماز وست جرو دشه بجه است جزر اقلیطی وجزریری کویند شقاقل است
جساد زعفران است جسی جسک است جسار اتر هندیست جشیش بفارسی بلغونا مند وان نیم کوفته
کندم وامثال انست چشیزج وچشمک تشمیزج است چشوم بلغة فارسی اسم مهره کبود یست کر بر کردن اطفال
بجهة رفع چشم بد می بندند چشم تشمیزج است چشم خروس اسم فارسی عین الدیک است جص جبین محرق است
وکج نامند جعده کیاهیست بکثرت از نیم ذرع وبرکش معروش ویکروی با لا مرغب وروی دیکر را اطراف محیط
بخارهای ریزه وبرطرف شاخهای ان مثل قبه وبر ان خیوط شبیه بموی سفید وپر از تخم وکلش سفید
مایل بزردی وباعطریة واین نوع جبلی است وجعده صغیر نامند وبستانی را جعده کبیر کویند وبرک ان بزرکتر
وکم بوتر است ومستعمل ان جبلی وبعد از هشت ماه قوتش کم میشود در اخر دوم کرم وخشک ومفتح وباقوه
تریاقیه ومدر بول وحیض وملطف وطبیخ ان جهة کزیدن هوام ویرقان سیاه واستسقا وتبهای بلغمی و
سوداوی ودفع کرم معده وحب القرع وتحلیل ریاح وعسر بول ومفاصل وحصاة وتنقیه رحم ودفع نسیان
وبا سرکه جهة سپرز وضماد ان جهة تنقیه قروح مزمنه والتیام ان نافع ومضر معده ومصدع ومصلحش حاما
وقدر شربتش تا سه درهم واز طبیخش تا بیست مثقال وبدلش پودنه کوهی ودر تحلیل ریاح شیح ودر اخراج کرم
پوست بیخ انار وسلیخه است جعده صغیر جعده کوهیست جعده کبیر جعده بستانیست جعل اسم فارسی قسم بزرک
خنفساست جعفیل اسد العدس است جعفری بلغة مازندران قسم کرفس الورو حراراست جغند بلغة فارسی
اسم سلوی است جغد اسم فارسی بوم است وان مرغیست که در روز قوت بصر ندارد واقسام میباشد یکی را

ومداومت باب ان دافع طیلی ولحی ومربای ان با عسل بغایت محرک باه ومضر کرده ومصلحش کثیرا وقدر
شربتش تا دو درهم وبدلش شونیز است جفت پوست ملاصق بلوط است وبر طلع هم اطلاق میکنند وجفت
البلوط در بلوط مذکور است واز مطلق این اسم مراد انست جفری کفریست جفطوط بقاف شوکران است
چکاول اسم فارسی قبره است جکو بفارسی کبد است چکوتکر اسم ترکی جراد است چکردک اسم ترکی دانه میوه هاست
چکنا اسم هندی حب است جلکی اسم الدولر گویند ثمر هندیست بقدر حزنره وسبز رنگ وخاردار ودر تجاویف
درون ان دانه های بقدر کردکان وزرد رنگ وشیرین طعم ولزج ودران دانه تخمی دیگر بقدر پسته وصلب ومغز ان
سبز وچرب ومایل بتلخی ودرخت ان عظیم است وبالخاصیه مغز ان مولد منی ومحرک باه است جلید بفارسی
تکرک نامند ودر طبع واثار مثل ثلج است وازان کثیف تر جلنار بفارسی کلنار گویند وان غیر انار ثمر است
اگرچه در جمیع افعال مشابه یکدیگر اند در دوم سرد وخشک وقابض ورادع ومجفف ومقوی اعضا وجهت
اسهال دموی وصفراوی ورطوبی وزلق الامعا وسحج وقرحه امعا ونزف الدم هر عضو ونفث الدم
وجرب وحکه ومنع ریختن مواد بمعده نافع وضماد ان جهت بد بویی زیر بغل والتیام جراحات ومنع
نزف دم واورام وسقوط موی وسنون ومضمضه ان با سرکه جهت بوی دهان واستحکام لثه واسنان
وقلاع موثر ومصدع ومصلحش کثیرا وقدر شربتش تا دو درهم وبدلش بوزن ان پوست انار است
واز خواص انست که چون روز چهارشنبه وقت طلوع افتاب یکعدد غنچه نشکفته از اصاحب رمد و
معتاد برین ان از درخت بدهن جدا کرده فرو برد تا یکسال رمد نکشد واز مجربات شمرده اند جلد
پوست حیوانات ونسبت بگوشت سرد وخشک وهرچه در طبخ مهرا تر غذائیت ان بیشتر واصلاح
دیرهضمی ان با انجامه وروغنهای گرم باید نمود وپیچیدن عضوی که صدمه وضربه بان رسیده باشد
پوست تازه گرم حین ذبح گوسفند وبز وامثال ان بغایت مسکن اوجاع وحم ورم ان وببستور جهت اورام
بارده مفید والصاق پوست سر بزغاله بر سر صاحب سرسام مجرب وپوست تازه بز جهت جذب سم افعی

دوس

وپوست گوسفند جهت قروح خبیثه وحکه وجرب وتراشه پوست بز قاطع خون جراحات تازه وخاکستر جمیع
پوستها جهت نواصیر وسوختگی اتش وسحج مفید وضماد سوخته پوست اسب آبی با آرد کرسنه سرد دور متوالی
جهت رفع سرطان ازموده وتعلیق پوست فیل جهت تسکین تبهای سرد وپوست شغال جهت گزیدن سگ
دیوانه ومنع ترسیدن ان از اب وسوخته پوست قنفذ بری با روغن زیتون جهت داء الثعلب ومحرق پوست
افعی جهت داء الحیه موثر جلوز اسم عربی فندق است وبعضی بر بادام کوهی استعمال مینمایند وحب الصنوبر
کبار را نیز گویند واین بجهت اشتباه جیم بجای مهمله است چه حب الصنوبر است جلغطبطه دوغ
غلیظ است جلاب از اشربه ودر انجا مذکور است جلباسه وزغ است جلغوزه اسم فارسی تخم میوه ایست
وغیر حب الصنوبر است جل ورد احمر است جلبوب نوعی از لبلاب است جلجلان بر سمسم وکزبره شامل است
وبلغت حبش مخصوص سمسم ومولف تذکره گوید اسم سریانی سمسم است جلیف اسم عربی شیلم است جلهم قسم
سیاه عوسج است جلهز حلفا است جل نسرین معرب از گل نسرین است جلبان خلر است جلجلان الحبش خشخاش
سیاه است جلنجوح هو دج بریست جلما نا قند است جلوجاجا وشیر است جلجلان مصری پنبه است جلنجون
صعتر است جلنجبین گلقند عسلی است جلبلک اسم ترکی قطاة است جلنار فلوس جبلی است جلنا قوج اسم ترکی
حب الخضرا است جلغان اسم ترکی حداة است جلی دار بلغت تنکابن ازاد درخت است چلیره بهندی اسم
اشنه است جمیز نوعی از انجیر است وبیونانی الیسو فورنامند بمعنی تین احمر وان غیر انجیره بری است
چه انجیره بری از سموم است وماکول نیست وانرا در دیلم دیو انجیر نامند وجمیز را شلکا امر گویند و
ماکول است درخت ان شبیه بدرخت انجیر وبرگش برگ توت شبیه وشاخ پر شیر وثمرش بقدر الوچه وزرد رنگ
ان بعد از رسیدن سرخ وبی مزه ودر بعضی بلاد در سالی مکرر بار میدهد در دوم گرم ودر اول تر
وجهت سرفه یبسی ودرد سینه وکرده وسپرز ووسواس نافع ولعوق ان که برگ وشاخها وثمرش را جوشانیده
اب انرا با شکر بقوام اورده باشند جهت ربو وضیق النفس وسرفه مزمن وکرفتگی اواز مجربات است

ویک مثقال برگ سیموق آن با اب قاطع اسهال و مجرب است و با هم وزن ان شکر در دفع سرفه آزموده و شیر ان محلل اورام و ملین و ملصق جراحات و جذاب و مسهل اخلاط غلیظه و از شیر انجیر بستانی ضعیفتر و اشامیدن نیم درهم ان جهت سپرز و تبهای بارده و خاکستر چوب ان جهت قروح ساعیه واکله و نار فارسی مجرب و ثمرش ردی الغذا و نفاخ و مضر معده و مصلحش انیسون و سکنجبین و آب سیر است

جمست سنگیست که در حجاز و حوالی مدینه طیبه بهم میرسد و سفید و سرخ و آسمان گونی میباشد و بهترین ان سرخ ارغوانی شفاف است در سیم گرم و خشک و محلل و رافع خفقان و غثیان و غشی و سستی و طلای ان جهت خراج و ورم چشم و خاتم ان جهت نقرس و قضای حاجات و محبوبی نزد خلایق موثر و در زیر سر گذاشتن باعث دیدن خوابهای مشوش و قدر شربتش تا نیم درم و در ظروف ان اکل و شرب نمودن در اثار مثل اشامیدن انست جمد بفارسی یخ نامند در طبع مثل ثلج و از ان لطیفتر و جهت هیضه و تبهای صفراوی و محرقه بغایت نافع و ضماد ان بر پیشانی جهت رعاف مجرب و مضر اورام باطنی و اعصاب است جمار بفارسی پنیر خرما گویند و ان در اعالی درخت و موضع طلع است و قلب النخل نیز گویند سفید و شیرین و قریب بطعم شیر است در اول سرد و خشک و مقوی معده و قاطع اسهال و جهت غلبه صفرا و لاغری کرده و غلیان خون و نفث الدم و درد سینه و سعال و دفع ضرر نبیذ و رفع خمار و قی صفراوی و صاف کردن اواز و منع تحلیل ارواح و جذب حرارت غریبه از بدن و ضماد ان جهت گزیدن زنبور نافع و مضر شش و مولد ریاح و بطی النزول و مصلحش عسل و خرما و زنجبیل پرورده است جمهوری شرابیست که مثلث را با اب بجوشانند تا آب برود و مدتی بگذارند و استعمال نمایند و بعضی شراب انگوری سه ساله را جمهوری نامند و گویند اب انگور است که در جوشانیدن بنصف رسیده باشد گرم و خشک و منضج و محلل و مشهی و مبهی و معین جماع و سریع الانحدار و مولد خون غلیظ و سنج(?) احشاست جنجم بهجیست شبیه برزدک بری و باریک و دراز و

جمست ، اول و ثانی مفتوح بین زده
[illegible] فرومایه که رنگش کبود گراید
[illegible]
[illegible] و معدن آن قریب [illegible]
گویند که هر چیز از ظرف آن شراب خورند مست نکند
[illegible] حاجت [illegible]
نهند خواب [illegible]

اندرون

اندرون ان سفید و بیرونش مابین سفیدی و زردی و خوشبو و با اندک تلخی و تندی و شیرینی و از بلاد چین خیزد و در لرستان تکذرموشان نامند ساق و برگش شبیه برزدک است در سیم گرم و خشک و محرک باه خصوصا مربای ان و جهت ربو و سرفه و نزف الدم و ذات الریه و ذات الجنب نافع و مضر سپرز و مصلحش صمغ عربی و قدر شربتش تا دو درهم و امین الدوله گوید از یکمثقال تا یک مثقال و نیم و با جلاب دافع خفقان است در حال وارد جو بانست جمل بفارسی شتر نامند بچه کمتر از دو ساله ان بهتر از سایر و گوشت ان در دوم گرم و در سیم خشک و مقوی باه و اعضا و جهت تب ربع و عرق النسا و یرقان و حرقة البول نافع و مولد امراض سوداوی و اخلاط غلیظه و مصلحش اباذیر حاره و شراب کهنه و ترشی کبر و سکنجبین و بول شتر مسهل و مدر زرداب و جهت سرفه و زکام و ورم جگر و سپرز و استسقا و یرقان و سده جگر و تقویت باه و رفع مستی و بوییدن ان جهت سده مصفاة و نطول جوشیده ان با حرمل جهت نقرس و فالج و خدر و اورام مجرب و شیر ان جهت استسقا ازموده خصوصا که با بول ان امیخته باشند و طلای گوشت سوخته ان جهت قوبا و ضماد شش تازه ان که هنوز گرم باشد جهت کلف مجرب و مداومت اکل شش ان مورث کوری و حمول مغز ساق ان با پشم بعد از طهر سه روز منع آبستنی(?) حمل و نفوخ سرگین ان قاطع رعاف و اشامیدن ان با ادویه مناسبه جهت صرع و ضماد تازه ان جهت تحلیل خنازیر و بثور و بخور و طلای ان جهت ثالیل موثر و اشامیدن کف دهن ان در حین مستی ان موجب جنون و چکانیدن اب پوده در دماغ ان باعث زوال مستی ان و کوهان شتر جهت تنقیه رحم و بواسیر و قطع خون و موی نازک ان جهت رعاف سعوطا و سیلان خون جراحت ذرورا نافع و بستن کنه شتر انجبان(?) زنده بوده بر آستین عاشق جهت رفع عشق گویند ازموده است و چون گندم را بعرق ان تر کرده طیور بخورند بیهوش شوند و کف دهان ان نیز همین اثر دارد و پنیر مایه شتر در تقویت باه بعدیل و مسمن بدن است جمان بعربی لولو است جمسفرم ریحان سلیمان است جمل جهنی اسبوس است جمار نهر سلوق(?)

الماء است جمر تمر هندیست جمل لحمی عرجوانست جماز بلغت تنکابن سرخس است چکووری اسم هندی
خفاش است چمبل بلغت دیلم چکنک است چمکدل اسم هندی قلقاس است چمپلی اسم هندی یاسمین است
جنطیانا یونانی اسم بیخیست دراز و غلیظ و مایل بسرخی و تیرکی و تلخی و در روم ازا سارون بقدر انکشتی و در
طول قریب بیک ذرع و برکش شبیه برک کردکان و سرخ و ریزه و با تشریفات و کلش سرخ مایل بکبودی
و ثمرش را اغلاف شبیه بکنجد و غیر رومی را چر مغانی نامند و برکش شبیه بحماض و ان غیر مستعمل است
در اول سیم کرم و خشک و بغایت ملطف و منقی و جالی و مفتح و محلل و تریاق سموم و مخرج جنین و جهة
کزیدن سک دیوانه و هوام و سموم مشروبه و ورم جکر و سپرز و عسر بول و احتباس حیض و ضماد ان جهة
کزیدن جانوران و جراحات و قروح خبیثه و ورم بارد احشا و جهة ضربه و سقطه و کسر اعضا و ازاله
بهق و طلای ان با حنا بر کف دست قاطع خون حیض و استعمال ان با سداب در تریاقیت اقوی است
و مضر سینه و مصلحش اسقولوقندراست و قدر شربتش تا یک مثقال و بدلش در تفتیح و تحلیل یکوزن و نیم
ان اسارون و نیم وزن بیخ کبر و در سایر مواضع قسط و زراوند بوزن ان بقای قوت انست تا سه سال
و عصاره ان در افعال قویتر و قوتش تا هفت سال باقیست و طریق اخذ آن انست که ان را بکوبند و بیخ رود
در افتاب خیسانیده بجوشانند تا اب غلیظ شود پس صاف نموده طبخ دهند تا منعقد کردد جند
بفارسی آش بچکان و ترکان اوغلان آشی نامند و ان شبیه بخصیه است و حیوان ان مائی و در انهار
عظیم بیشتر یافت میشود از سک کوچکتر و موی ان سرخ مایل بسیاهی و در خارج آب تعیش نمیکند و
در دیلم آن را اشتک نامند و قیاس تقاضای ان نمیکند که خصیه ان بعظم جند باشد و حقیر تازه ان را
ملاحظه نموده که صیاد قطع نموده اصلا بو و لون نداشته بعد از جوشانیدن ان در اب و خاکستر
و پرورده کردن بدو دکاه بعد از مدتی صاحب بوی و لون شده و اینکه در ان نوع استحاله هست
شکی نیست و ان حیوان غیر سک آبی بحری است و بهترین ان سرخ و بعد از ان زرد انست و سیاه

از

هو
معالجه عرقیه لحبس الطمث فی الجواهر
[illegible]

از سمومات قتال است در اخر سیم کرم و خشک و مفتح و محلل و تریاق ادویه بارده قتال است و اکثر
هوام و مجفف و جهة احتباس حیض و اخراج مشیمه و جنین و نفخ و فواق و مغص و مالیخولیای مراقی
و قولنج بلغمی و ریحی و خفقان بارد و نسیان و فالج و رعشه و سایر امراض بارده دماغی و عصبانی و انفع و
مهیج حرارت غریزی و سعوط و طلای ان جهة درد سر مزمن و سبات و کزاز و صرع و تشنج و سرسام بلغمی
و روغن ان در بدسقور ضمیدان با روغنها جهة تحلیل اورام مزمنه و دردهای بارده مثل مفاصل و
امثال ان و کذاشتن ان در کوش جهة ریاح و ثقل سامعه و وجع باردان و اکتحال ان جهة ظلمت بصر و دمعه
و سبل و حمول ان مصلح حال رحم و مسقط جنین و مدر حیض و بول و اشامیدن ان بقدری که افیون خورده
باشند دافع سمیت افیون و چون با مساوی ان افیون بیاشامند سمیت ان را زایل کند و مضر محرورین و مصلحش
شربت بنفشه و قدر شربتش تا یکدانک و بدلش مثل ان وج و نصف ان فلفل و در بعضی مواد بوزن
ان مثلث و در امراض جکر فرفیون و جهة تحلیل رطوبات لزجه سه وزن ان فلفل و ثلث ان دار فلفل
و ثلثان زرنباد است و جند سیاه بقدر یکدرهم کشنده است در مدت یکروز و تریاق ان
ترنج و شیر الاغ است جنجل قسمی از هلیون است و از دمشق خیزد و در افعال مثل انست جنبد
غنچه ناشکفته هر درختی را کویند و اکثر استعمال ان در جنبد الرمان است چنار اسم فارسی دلب است
جناح بلغت اندلس راس است جنتوریون قنطوریون است جناح النسر حرشف است چلی احمر ثمر قطلب است
و در قاف مذکور میشود جنجر اذان الغزال است جنبیل صعتر است جنبه بهندی زنبق را کویند جکال
اسم فارسی حلس است چنبلی اسم هندی یاسمین بستانی است چندر اسم هندی صندل است چن اسم
هندی قرنفل است چند بهندی نخود است چندال بهندی قسمی از بیش است چنبک بهندی
مقناطیس است جوز بفارسی کردکان نامند مغز ان در دوم کرم و در اول خشک و با رطوبت فضلیه و
ملین طبع و محلل و مبهی و مانع تبخیر و خوردن دو مثقال ان که با ده مثقال انجیر کوبیده باشند در تلین

طبخ مجرب وبریان کرده ان با پوست جهت سرفه که از هوای سرد باشد مفید ومغز کهنه ان را چون ناشتا
بخایند وطلا کنند جهت تشنج بارد ویابس اوتاسا قوبای اطفال وغانغرایا کرو رمیست مؤدی بموت عضو
میشود وجهت جرو وغرب والتوای عصب وداء الثعلب وورم پستان وخوردن ان با انزروت مانع خورد
انزروت ومخرج کرم معده بیعدیل وضماد ان با نمك وعسل وپیاز جهت کزیدن سك دیوانه وحمول مغز
محروق ان با شراب جهت منع ادرار حیض وخوردن مغز ان ناشتا باعث سهولت قی وبا انجیر وسداب
چون قبل از سموم بخورند موجب عدم تاثیر سم وبعد از ان سبب دفع سم است واکثار ان موجب القلع
ومورث ورم حلق وبثور دهان ومصلحش اب انارین ومضر محرورین ومصلحش خشخاش وکهنه متکرج ان با
سمیت است واز خواص انست که چون با مس کوبند واب ان بمالند مس را بزه کند واشامیدن سوخته
کردکان که با پوست سوزانیده باشند بقدر یك مثقال با رب مورد وامثال ان جهت قطع خون بواسیر مجرب
واکتحال ان جهت جرب وسبل ودمعه مفید وبدستور ضماد مغز کهنه محروق ان با زفت جهت قروح سر و
جوشانیدن صحیح ان در روغن متغیر الطعم وسایر اطعمه متغیره باعث رفع تغیر ان ورب ان که از اب کردکان
سبز وعسل یا رب انکور ترتیب دهند جهت خناق وبثور دهان وخون بن دندان واورام وسستی
ان بیعدیل وطلای تازه ان با مثال ان بهك وبرك حنا جهت نزلات وصداع مزمن وشقیقه وکل
اوجاع بارده مثل نقرس وجهت فالج وامثال ان وقطور اب برك ان که تازه کرم کرده باشند جهت چرك کوش
واشامیدن وحمول خاکستر پوست ثانی ان جهت نزف الدم وذرور ان جهت جراحات وصمغ ان جهت
قروح خبیثه ودرد دندان ومربای ان با عسل جهت تسمین کرده وتحریك باه ونرم کردن طبع وتقویت روده
اعور وخوردن پوست ثانی مسحوق ان هر روز تا دو مثقال جهت تقطیر بول نافع وپوست تازه ان که
با خبث الحدید سابیده وبا سرکه طبخ دهند ویا یك هفته خیسانیده هر روز برهم زنند خضاب قوی و
با دوام است وضماد پوست تازه ان جهت خراز وقوبا مفید وطبیخ نیم وقیه تا یکوقیه پوست بیخ درخت
ان

ان دو بعد مسهلی از غذا مغنی قوی وقاطع اخلاط لزجه وجهت درد شکم واسافل نافع است وچون پوست
بیخ ان را در روغن زیتون بجوشانند تا مهرا شود جهت امراض مقعد وبواسیر بغایت موثر ومسواك
کردن با پوست بیخ ان بهر پنج روز منقی دماغ از اخلاط ودافع نسیان ومسواك پوست زرد ان مقوی
لثه وطلای نشاره چوب ان با سرکه جهت سرخ کردن رخسار مجرب وبا زفت جهت تقویت عضو مخصوص
وخیسانیدن ان چند روز در روغن زیتون جهت منع تولد قمل از مجربات دانسته اند وشرب ان
جهت سپرز مجرب یافته اند وچون در فصل خزان ریشه درخت ان را بریده ودر روغن زیتون یا مانند آن قدر
بجوشانند که روغن سیاه کردد وروغن مذکور را صاف نموده در شیشه کرده ریشه بریده را بروشی در
شیشه کنند که بقعر شیشه برسد ودهن ان را مسدود کرده بخاك بپوشانند ووقتی که درخت بارور کردد
بیرون اورند چیزی شبیه بمداد در شیشه یافت شود وان خضابیست که مدتها اثر ان بماند ومولف
تذکره تا یکسال تعهد نموده وچون قبل از برامدن مو بر انثیان در حمام طلا کنند مانع روییدن مو
میکردد وکندر مجرب دانسته وروغن کردکان را خواص مثل کهنه خاییده انست ومحلل ومسخن واشامیدن
ان در روزی سه درم تا یك هفته جهت درد ورك مجرب وجهت امزجه بارده نافع وطلای ان جهت آکله
ونواصیر چشم ونرم کردن اعصاب ورفع دردهای بارده بدن وزایل نمودن قوبا وداء الثعلب وقمل
مجرب وسعوط ان جهت لقوه وفالج وتشنج نافع وبدل مغز کردکان حبة الخضرا است بوزن ان وبدل
روغن سداب وبالخاصیه مغز کردکان ممسك منعض ومصلح قروح است شرابا وضمادا جوزهندی بفارسی
جوز بویا کویند ثمر درخت هندیست بقدر تخم مرغی وچون مقشر کردد بقدر عفصی وسرخ تیره رنك ودرخت
ان بقدر درخت انار وبهترین ان تازه خوشبوی تند است که خطوط سیاه داشته باشد در دوم کرم
وخشك وکویند خشکی ان در سیم است قابض ومفرح ومسکر وملطف ومقوی معده وفم ان ومری
وجکر وحافظ حرارت غریزی وهاضم وجهت صلابت سپرز وجکر واورام بارده ان ویرقان وخوشبو

کردن عرق وبول وبوی دهان وتحلیل ریاح ورفع کلف ونمش وعسر بول وغثیان وقی ورطوبت معده
وزلق الامعا واسهال معوی بارد ورطب وازاله رطوبات متعفن معده واستسقای لحمی وضماد ان
جهة ورم بارد جگر واوجاع بارده رطبه ودرد سر وفالج ورعشه وطلای ان وبا افسنتین وعسل جهة کلف
ونمش واثار ضربه وبا روغنها جهة اوجاع بارده وکری کوش واکتحال ان جهة تقویت باصره وسبل وجرب نافع
ومضر شش ومصلحش عسل ومصدع محرورین ومصلحش کشنیز وبسیار خوردن ان مورث سوء خلق و
حق ومضر جگر ومصلحش بنفشه وقدر شربتش تا دو مثقال وبدلش بوزنش بسباسه وجهة سدد و
صلابات بکوزن ونیم ان سنبل الطیب وقوتش تا سه سال باقیست چوب چینی بیخیست معروف و گیاه
ان بی گل وثمر وبرگش شبیه بساق نی وبهترین ان قطعه های بزرگ املس سرخ نیم رنگ شاخ جها نیده [برگ زنبق رسوس شبیه]
بی کرم بی کره است وبسیار صلب ان اندرون سیاه وثقیل الوزن بجدا فراط کرصمغی نامند خوب
نیست وکرم زده ان ضعیف القوة است مرکب القوی ومایل بحرارت وبیوست ان زیاده بر حرارت
وبغایت مجفف رطوبات غریبه وملطف ومفتح ومحلل ومدر بول وعرق وبا رطوبت فضلیه و مقوی
باه ومنفی خون وروح از کثافات وبا قوة قابضه ومقوی حرارت غریزی وسریع النفوذ در عمق بدن
ومقوی اعضای رییسه واعضای تناسل ومعده وجهة علت اتشک وقروح خبیثه بیعدیل ودر
رفع امراض مزمنه وآکله وعلل وسوداوی مثل جرب وحکه وتب ربع ونواصیر ودرد مفاصل و جذام
وداء الفیل وسایر اوجاع بارده وجراحات مزمنه واورام صلبه وداء الثعلب وداء الحیة وسرطان وبهق
وبرص سیاه ومالیخولیا کر از احتراق بلغم باشد وجهة قطع عادت افیون بی نظیر ودافع هوا وزلرو
زکام ومنوم ومبخر ونیکو کننده رنگ ورخسار وسمن اکثر ابدان ودر تقویت الدو تناسل قوی الاثر ودر
بروز نمودن حصبه ورفع سمیت خلط آن واختلاط ذهن مکرر حقیر تجربه نموده وعلاج مایوسین باه
شده ومستعمل در اکثر مواد آب طبیخ آنست وجرم ان مسدد وقوی التخفیف است مکرنان ان کر خشک
ندم

ندم باشد ونخوردن نمک در ایام خوردن ان کلیه نیست چه ترک عادت ان واعتیاد بادویه حاره مظنه
ضرراست در اکثر امزجه وهم چنین اجتناب محرورین از ربوب حامضه واشربه کرمزشی لزوم ندارد وتجربه
رسیده است که جمعی بجهة علتی چند از آب منضر میشدند بجای آب طبیخ ونقیع چوب چینی مدتها اشامیده
از حموضات قلیله اجتناب نموده بسیار منتفع کردیدند واقسام استعمال واخذ عرق ونقوع وغیر ان در
دستورات تحریر یافته ومربای ان در جمیع افعال ضعیفتر از طبیخ انست مکر در تقویت معده ودماغ
جوز ماثل بفارسی تا توره کویند وان معرب از کوز ماثل فارسی است وان خودرو ومزروع میباشد شاخ
نبات ان بقدر نبات بادنجان وبرکش از ان کوچکتر وکلش سفید وشبیه بربوقی وکل لبلاب وازان
درازتر وثمرش بقدر کردکان وخار ناک مثل بار بید انجیر ودر جوف ان دانه های شبیه بدانه سماق
وخوش طعم ومستعمل تخم انست در اول چهارم سرد ودر دوم خشک کویند در خشکی قریب الاعتدال است
مسکن حرارت ملتهبه ومفرط ودر غایت تنویم ومسکر ورادع اورام حاره ومسکن صداع صفراوی و دموی
وضماد ان وروغن دانه ان جهة بواسیر واوجاع حاره مقعد واکثار ان قاتل وقدما یکدرهم آنرا سم
دانسته اند وطلای طبیخ ان با سرکه وعسل محلل اورام واستسقا وضربان وقاطع عرق ومانع قشعریره
وضماد مجموع نبات ان جهة تقویت اعضای مسترخیه ومانع ریختن موی ومجفف رطوبات غریبه و
خوردن ان جهة رفع صداع مزمن مجربست وقدر شربتش تا یکدانک وبدلش لفاح دو وزن ان و مورث
جنون وفساد فکر ومصلحش فلفل ورازیانه وعسل است جوز القی ثمر شجریست مخصوص بلاد یمن بقدر
فندقی وجوف ان مشتمل بر پرده ها ومابین پرده ها دانه ان بقدر مغز جلغوزه وبا اندک بد بوئی
در دوم کرم وخشک ومقیی بلغم ومسهل وجهة امراض بارده دماغی وعصبانی نافع وقدر شربتش
تا یکدرهم است با یکمثقال رازیانه وآب کرم وعسل وهرگاه بیست درهم شبت را در یکرطل آب بجوشانند
تا بنصف رسد وجوز القی وهم چنین سایر مقیئات را با قدری نمک ساییده بعسل سرشته با مطبوخ

ثبت وبقدر احتیاج اب کرم وقدری عسل بنوشند بغایت مقیئ وبی غایله است جوز الخس ثمر شجری است
هندی بقدر فندقی ومدور وسیاه وخالدار وپوست ان ناهموار ودرجوف ان دانه‌ها بقدر
قرطمی وزیاده از پنج عدد نمیشود در دوم کرم وخشک ومسهل بلغم ولزوجات وسودای محترق وقدر
شربتش تا دو درهم است باب کرم ومصطکی جوز العبهر دانه ایست مدور وشبیه بآمله ودرجوف ان
مغزی شبیه بدانه آلوبالو وسرخ رنک وبا اندک شیرینی وقبضی مایل بکرمی وخشکی وقاطع اسهال
مایوسین بارب مورد وجهت اورام نافع است جوز القطاة دانه ایست شبیه بکاکنج وقطاة درخوردن
ان حریص وکیاه ان پرشاخ ومنبسط بر روی زمین وپرکره وبرکش شبیه ببرک خرفه واز ان عریض تر نوزرم
وغبارناک ومنبت ان زمین نمناک وثمرش کاکنج پرپر دارد ودرجوف پرده غلافی کوچک مایل بطول مثل
ودران غلاف دو دانه کوچکی است مایل بکرمی وخشکی وخوردن برکش جهت تقطیر بول وجرب مثانه
خصوصا باطبیخ هلیون وعصاره برک ان جهت قولنج ریحی وخلطی نافع است جوز الشرک ثمر شجریست در حبشه
کثیر الوجود وبقدر جوزی واندک طولانی ومستدیر وانتهای ان تند وپوست خشک ان چین دار
ورقیق ودرتحت پوست جسمی صلب ودرجوف ان دانه شبیه بدانه انکور وپرعدد وخوشبو وبا اندک
تندی واهل مصر انرا فلفل السودان کویند ورنک ان مایل بسرخی وتیرکی در سیم کرم وخشک وباب
کرم مدر حیض ومسقط جنین ودافع درد مثانه وآب طبیخ ان مفتت حصاة وروغنی که از آب طبیخ ان
وروغن زیتون ترتیب دهند جهت درد کرده وسایر اعضا مفید وقدر شربتش تا یک مثقال ومهیج اشتها
وباه ومصدع ومضر بسر ومصلحش کثیرا وبدلش نصف ان فلفل ودرتحریک باه انجح است جوز الکوثل وبعضی
جوز الفی نیز کویند ثمر نباتیست هندی شبیه بخرنوب در شکل ورنک ان مستدیر وپهن وپوست ان
نازک ودرجوف ان غلافی شبیه بغلاف شاه بلوط وطعمش مثل باقلا وبرک ان شبیه ببلبلاب وکلش سفید
ودر اخر سیم کرم وخشک وبغایت مقیئ ومسهل ومنقی بدن از اخلاط ردیه وجهت دفع سدد و[illegible]

واوجاع

واوجاع بارده وحصاة نافعست ومرخی اعضا بمرتبه ایست که بعد از خوردن ان تا یک هفته بحال اصلی
نمی اید ومصلحش فواکه وربوب وقدر شربتش تا یک دانک ودرهم ان کشنده است بقی واسهال ومصلحش ریختن آب
سرد متواتر بر بدن واشامیدن مبردات عطره است جوز کندم بضم اول ورای مهمله معرب از کوز کندم
فارسی است وکل کندم نیز کویند چیزیست شبیه بمغز کردکان که بر روی سنکها متکون میشود سفید
مایل بزردی چون در عسل کذارند متخلخل شده قدر قلیل ان حجم عظیم بهم میرساند در اول سیم کرم وخشک
وبارطوبت فضلیه وبغایت مبهی ومحرک ان ومسمن ومع هذا اکثار ان جهت تخفیف قوی مطفی باه است
وجهت حصاة ورفع عسر البول وقطع خواهش از کل خوردن وامثال ان وباب سیب وبرجهت قطع نزف
الدم وضماد ان جهت قوبا وسعفه ونزف الدم نافع ومغثی ومقیی ومصلحش ریباس وانار وقدر شربتش
تا دو درم است وچون یک رطل انرا باده رطل عسل وسی رطل اب کرم بسیار بهم زنند وسر ظرف را بپوشانند
در روز شرابی مسکر شود بحدی که در تفریح واسکار مثل خمر وقوی تر از ان باشد جو راد قم بیخ کیاهی است
مستدیر بقدر کردکان سفید ومصمت وزود شکن ودر طعم شبیه بشاه بلوط وبا اندک تندی وعفوصت
خشک شود از ان پوست رقیقی سیاه ظاهر شود وساق کیاه ان باریک ومستدیر وزیاده بر زرعی ومجوف
وخشن واغبر وکلش شبیه بقبه شبث وسفید وتخمش بسیار باریک وتند مزه وبرکش شبیه ببرک زردک
ودر مزارع وجبال میروید در دوم کرم وخشک ومخدر ومسکر ومفتت حصاة ومخرج کرم معده خصوصا
چون با آب حسک مطبوخ بنوشند ونانی که از ان ترتیب دهند بغایت منوم وضماد ان محلل اورام بلغمی
ساق است در یکشب ومجرب دانسته اند وقدر شربتش تا دو مثقال ومصلحش در تخدیر شیر تازه است
جوشیصا بلغت نبطی بار درختی است بقدر نخودی وبشکل زعرور وخشخاش بسیار کوچک وبعد از
رسیدن سرخ لون وشیرین وباقبض است ودرخت ان بقدر درخت آلوبالو وچیزی وبرکش شبیه ببرک
سیب وکلش سفید ودر بعضی بلاد خراسان آن نمی کند ودر تنکابن بلاخاذ نامند در دوم کرم وخشک

ومشهی وآروغ اورنده وبقدری مسخن بدن وخوردن ان قبل از طعام وبعد از طعام مسکن درد
معده وسایر اوجاع بدن علی الخصوص درد کرده وتهیگاه وهاضم طعام در کل حال ومانع تعفن اطعمه در
معده ومضر محرورین ومصلحش انادین وقدر شربتش تا سه درم جو زاب طعامیست که از گندم وسبزیها
ترتیب دهند وبترکی اوماج گویند وان مرطب وملین وموافق سینه وشش وقلیل الغذا ونفاخ
ومضر صاحبان ریاح وطوبتر معده است جوز الرقع رقاع یمانی است جوز الابهل ابهل است جوز الطیب
جوز بوا است جوز هندی نارجیل است جوز ماثم وجوز ماثا وجوز مهاثل وجوز مثاثل جوز ماثل است
جوز المرج حب کاکنج است وگویند دفلی است جوز السرو بار درخت سرو است جوز الزنتر بندق
هندی است جوشیر ان فلوس است جوز الحبشه جوز الخس است جوز الانهار وجوز البر جوز القطاة است
جوزارمانیوس قسمی از مخلصه است جوشانی جوشیصا است چویل بلغت اصفهان کاشم را گویند چوه
صباغان اسم فارسی شابانج است جو شعیر است جو برهنه اسم فارسی سلت است چوبک اشنان اسم
فارسی عرطنیثا است چوبر اسم ترکی وعل است جوالی اسم هندی نانخواه است جواری اسم هندی
ذرة است چوتری اسم هندی بسباسه است چوه اسم هندی فل است چونر اسم هندی نوره است
چوهر اسم هندی فاره است چوک اسم هندی علوا است چوکهار اسم هندی فشاشته است چوکا اسم
هندی حماض است چوتلانی اسم هندی بقله یا بیر است چهور اسم هندی طرفا است چوکی برهل
اسم هندی کرمازج است چهنکا اسم هندی جراد البحر است چهار اسم هندی شجر است چهاج اسم
هندی مخض است چهلرا اسم هندی قشر است چهلی اسم هندی نخ است چهوهری اسم هندی
شیح ارمنی است چوده کازران شجر ابی مالک است وصابون انفاق نامند چیلک لیلک اسم ترکی
ثمریست شبیه بدل کنجشک ودران دانه های ریزه شبیه بدانه هایی که در توت میباشد ورسیده
ان سرخ تیره وترش شیرین ودبوشبیه ببوی خربزه کرمک ولذیذ وگیاه ان بقدر شبری وزیاده از ان
دوکی

وبرگش شبیه ببرگ گل سرخ وبا اندک خار وگلش شبیه ببرپا بچال ومثل بنفشه گیاه ان همیشه سبز
ودر تنکابن لب دانه ودر دیلم چهیل ودر گیلان ومازندران خربزه کانا نامند وابن تلمید منجو توما
وگیاه دیگر را که دایم سبز است ودانه سرخ شفاف بقدر نخودی از وسط برگ ان بموی باریکی مبدع
متصل وبرگش بقدر درهمی وبا تقعیر وانتهای ان مثل سوزنی وازجمله خارهاست وازانجوس من
نامیده اند ودو قسم ان در طبرستان موجود است واخیر را در تنکابن خیر نامند واین آس بری است
وچکلیک سرد وتر ومقوی دل ومطفی صفرا ومرطب بدن ومقوی دماغ وجهة امراض سوداوی
وخفقان وسعال یابسی وجرب وحکه وبواسیر وتصفیه خون وجدری وحصبه نافع ودر جمیع افعال گیاه
ان مثل طلیق است چیبا ربلغت فارسی نباتیست برگش مثل برگ بلوط وبا نهایت سبزی مایل بزردی
وثمرش بقدر عفصی مایل بتدویر وبر روی ان شبنمی می نشیند وازان دانه سرخی بقدر عدس منعقد
گردیده نمو میکند وسرخی ان زیاد میشود وانرا قرمز میگویند ودر حرف قاف انشاء الله مذکور
میشود ونبات ان در سیم سرد وخشک ونشستن ان در آب طبیخ برگ ان جهة تجفیف رطوبات
رحم وضماد برگ تازه ان جهة اورام حاره وتسکین درد ومنع زیادتی ان وهتک عضل واشامیدن
خشک ان با اب سرد جهة اسهال وباعسل وروغن جهة زحیر وذرور ان جهة التیام جراحات و
طلای ان جهة تقویة اعضای سست خیر نافع وقدر شربتش یکمثقال است جیوه اسم فارسی زیبق است
جیک اسم دیلمی صرصر است جیران اسم ترکی غزال است جیفر اسم هندی جوز بوا است چیپال اسم هندی
دند است چینه اسم هندی دخن است چیل اسم هندی حداة است چیونی اسم هندی نمل است
چیلدا دو اسم فارسی سرخس است چمیدیون اسم یونانی شاهتره است چیر نوده است

حرف الحاء حاشا نوعی از پودنه کوهی است شبیه بصعتر وبقدر یک شبر وشاخهای
باریک مایل بسرخی وپر برگ وریزه وباریک وگلش ریزه ومدور وسفید مایل ببنفشی وسرخی و

درسنك لاخها مير ويد وتحش كوچكتر از خردل دراخر دوم كرم وخشك ومسخن قوى ومدر بول وحيض
وعرق وشير ومخرج جنين ومشيمه ومفتح سده احشا ومنقى شش وسينه ومقطع ومسهل بلغم
واقسام كرم ومقوى معده وكرده ومحلل خون جامد وترياق سموم بارده حيوانى ونباتى وشكوفه
خالص ان مسهل سودا وقايم مقام افتيمون وچون حاشا را با نمك وسركه بنوشند مسهل بلغم وخلط
آميخته بان وطبيخ ان با عسل جهة عسر النفس وتنقيه بلغم سينه ومسحوق ان با اب وعسل جهة قولنج
وتحليل فضول ودرد رحم وكلو وتقويت كرده وتنقيه ان وتحريك باه ورفع صرع وخوردن قليل ان
با طعام جهة قوة باصره وضماد ان با سركه جهة نمش وثاليل منكوسه واورام تازه بلغمى با آرد كندم
وشراب جهة عرق النسا وامثال ان نافع ومضر بمبرود مصلحش نعناع وقدر شربتش از دو مثقال تا
پنج درهم وبدلش نيم وزن ان افتيمون ودر غير تنقيه يكوزن ونيم او صعتر وچون بكيرند اورا باده جزو
اب انكور بجوشانند تا ثلث ان بسوزد در جميع افعال قويتر است وچون صد مثقال ان را كوفته وبخته سقوط
در لته بسته در شصت رطل اب انكور انداخته بكذارند تا خمير شود جهة تقويت هاضمه ورفع
اشتها واوجاع عصبانى وبرودت ان وساير اوجاع ما دون تهيكاه وقشعريره تبهاى بارده ودفع
مضرت سردى هوا وبرف وسموم بارده بغايت موثر حاشيش بفارسى حسن يوسف كويند چيزيست
كه در ابها منجمد ميشود مايل بسفيدى وبمزه مايل بشيرينى وحار وبسيار تند وقويتر از فرفيون
در چهارم كرم وخشك ونيم درهم ان مقيى قوى ويكدرهم ان كشنده بقى مفرط وضماد ان جالى و
سرخ كننده رخسار ومستعمل زنانست وجهة امراض بارده واستعمال ان در خارج بدن جايزاست
حاج بفارسى اشترخار وبتركى دوه تيكانى نامند كياهى است كه ترنجبين بران منعقد ميكردد كرم و
بسيار خشك ورادع وجالى ومفتح وترياق سموم وشرب وبخور وضماد ان رافع بواسير وطلاى عصاره
وسوختن ان جهة قروح ساعيه سپعديل ومضر كرده ومصلحش كثيرا وبدلش چند قوقا ودوغن ان
ك

كه از اب تازه ان ترتيب دهند جهة مفاصل وجميع علل بارده بغايت موثر واكتحال عصاره ان جهة
بياض خفيف چشم وقطور سه قطره ان در بينى بعد از ان استنشاق روغن بنفشه رافع صداع
مزمن مجرب دانسته اند وشكوفه ان جهة بواسير نافعست حالوما اسم سريانى ابوخلسا ست حافر الجهر
سوريجان است حافظ النفط تين است چه مانع صعود دانست حابر الجوز بوره است چه حفظ
جوز بوا از فساد ميكند حافظ الكافور فلفل است حافظ الموتى وحافظ الاجساد قطران است حافظ
الخل وحافظ الاطفال فرفيون است حالق الشعر جالينوس كويد زرنيخ است وبعضى كويند حجر
القيشور وبعضى كويند فاشرا است حالاس اسم يونانى اسفنج است حالبى اطراطيفوس است حافر سم
حيوانا نست حب النيل بفارسى تخم نيلوفر كويند وان دانه كياهيست شبيه بلبلاب وبر مجاور خود
مى پيچد كلش كبود وبشكل كل لبلاب واز آفتاب بهم مى آيد ودر غلاف هر كلى سه دانه مثلث ميباشد
در سيم كرم وخشك ومسهل اقسام كرم وبا تربد مسهل بلغم غليظ وبا سقمونيا مسهل صفرا واخلاط
غليظه وبا هليله مسهل سودا ومفتح سده جكر وسپرز وجهة برص وبهق وتنقيه بدن ودرد مفاصل
وساير امراض بارده نافع وقدر شربتش از يكدانك تا نيم مثقال ويكدرهم وزياده ان كشنده بعض واصوف
بماساريقا واسهال مفرط ومصلحش هليله ومحو بليغ والودن ان بروغن بادام وبدلش بوزن ان شحم
حنظل وسدس ان جراد منى است ومفردان بعد از يكشبانروز عمل ميكند وبا محركى سه ربع العمل وقوتش
تا سه سال باقى ميماند حب الكلى بار بنات انا غوديس است وان مذكور شد واين شبيه است بكرده كوچكى
از باقلى بزركتر ومايل بطول ودر وسط ان خطوط ورنك ان ممزوج از الوان مختلفه وقوتش تا سه سال
باقى دراخر دوم كرم ودر اول خشك ومقيى قوى بلغم ومدر حيض ومخرج جنين ومخدر ومسكن ومفتت حصاة
وجالى اثار وبا شراب جهة صداع مزمن وتعليق هفت عدد از ان بر ران چپ جهة عسر ولادت مجرب
دانسته اند وبدلش در خوردن هفت عدد بخور بهفت عدد وقدر شربتش از نيم مثقال تا يكدرهم ومكرب
ويد دستور

ومغثی ومصلحش روغنها وصمغ عربی ومصطکی وزیاده از دو درم ان کشنده حب الزلم غیر تخم کنکرا
کرمولف اختیارات بیان کرده ومولف تذکره کوید کر نبات ان کمتر از ذرعی وبرکش مسندیر مثل درهم
وحب السمنه قسم صغیر انست وان سرخ رنک مایل بتدویر ودر جوف پوست ان دانه صلبی مدور
مغز دانه سفید ونرم وباطن پوست ان مایل بسیاهی وسرخی وقسمی بزرکتر از نخودی ومفرطح وخوش
مزه ودر مصر بسیار است در دوم کرم وتر وبا رطوبت فضلیه ومحرک باه ومسمن وجهة تسمین کرده وتقویة
جکر ضعیف وامراض سوداوی وخشونت سینه وسعال وحرقة البول نافع ومولد سده ومضر حلق
ومصلحش سکنجبین وقدر شربتش تا هفت ل وبدلش حبة الخضراست حب السمنه بفارسی نقل خواجه کو
دانه ایست بقدر فلفلی مسندیر وسیاه لون ومغزش سفید وشیرین ونبات ان بقدر ذرعی وشیر دار
وبرکش سفید واغبر در دوم کرم ودر اول تر وکثیر الغذا ومبهی ومسمن ویکوقیه ان با ماء العسل مسهل
ضعیف بلغم وصفرا وربع رطل از آب برک ان مسهل قوی وقدر شربتش تا ده درم وبدلش پسته و
کنجد است با لمنا صفه وبطی الهضم وثقیل ومصلحش سکنجبین وعسل حب المنسم سوک بعد از میم وسین مهمله
لغة عربی واسم دانه ایست خوشبو شبیه بحب البطم واز ان کوچکتر بقدر فلفلی واز حجاز ویمن خیزد وکو
افلنجه است ودرخت ان شبیه بنبشتا داست در دوم کرم وخشک ومقوی معده ومسخن ومبهی ومفرح
ومجفف رطوبات غریبه ومقوی هاضمه ومفتح ومفتت حصاة ومدر وبادع نجاسات ومصدع
ومصلحش شیر وشربتش یکمثقال وبدلش کبابه است حب الفلت بفارسی ماش هندی کویند دانه ایست
سیاه مایل با زرقی وبراق وشبیه بتخم کتان واز ان بزرکتر ومایل بتدویر وشیرین ودر جین خاییدن
احداث حرارت میکند کرم در اول خشک در دوم وکویند مایل برطوبت است بغایت مفتت حصاة
کرده ودافع فواق ومدر بول وحیض وملین طبع ومجفف منی وبواسیر ومفتح سده سپرز وضماد ان
جهة نیکویی رخسار ودفع بواسیر نافع ومضر دبر ومصلحش عسل وقدر شربتش یکدرهم با آب ترب
وعماد

واعتقاد اهل هند آنست کر چون ان را کوبیده بسنک بیا لایند سنک را قابل قطع میکند حب الراسن
دانه ایست شبیه بمویزج وملسا وغلاف دار وشبیه بقرطم وبهن وبا اندک تندی وعطریة وکل نبات
ان شبیه بسوسن وراسن در حرف را مذکور خواهد شد در دوم کرم وخشک ومبهی ومقوی موی
ومانع ریختن ان وجهة امراض بارده نافع وقدر شربتش تا دو درم وبدلش راسن است بقدر نیم
وزن ان ومولف ما لایسع مویزج را حب راسن دانسته واشتباه او از جهة مشابهت آنست
حب بلسان تخم درخت بلسان است بقدر فلفلی وبزرکتر از ان ومایل بطول ومغزش سفید و
رنک ان اشقر ودر وزن ثقیل وطعمش تلخ وبی مزه وبیمغز ومدور است وبا لفعل چون حب — وشبیه بتخم بشام
بلسان ودرخت ان مفقود است تخم بشام را بدل ان میکنند وفی الواقع بدل ان نمیشود
وحب بلسان در اخر دوم کرم وخشک ومدر بول وحیض ومقوی معده وبا قوة تریاقیه ومجفف
رطوبة معده وامعا ودافع مغص وامراض بلغمی وسوداوی وضیق النفس ودرد معده وجهة
تحلیل نفخ وسرفه وورم دبر وعرق النسا وصرع وسده جکر واستسقا وکزیدن هوام نافع و
مضر مثانه ومصلحش کتیرا وقدر شربتش تا ده درم وبدلش بکوزن ونیم ان عود بلسان واکر نباشد
بوزنش سلیخه وعشر ان بسباسه است ودر تریاقات هم وزن ان زراوند طویل یا حب الغار
حب البان دانه ایست کوچکتر از پسته مدور ودر غلافی مثل غلاف لوبیا وبا اندک تلخی و
پوست ان سفید رقیق ودرخت ان بزرکتر از درخت کز برکش شبیه برک بید وبسیار سبز
وکلش مثل ریسمان وازده در دوم کرم وخشک ومفتح سده جکر وسپرز ومسهل بلغم وخام وعصاره
ان مقیی واشامیدن جرم ان با اب وسرکه جهة سپرز مجرب وفتیله ان جهة رعاف وسنون ان
جهة استحکام لثه وضماد ان جهة اورام صلبه وتشنج ومفاصل وسعفه وصلابة جکر وسپرز ومواد
سوداوی وبلغمی وکلف وجرب وحکه وبا بول جهة ثالیل نافع ومغثی ومضر جکر ومعده ومصلحش

وازیانه وقدر شربتش تا دو درهم وبدلش یکوزن ونیم ان سلیخه وعشر ان بسباسه وروغن ان جالی
ومحلل وجهة درد کوش ودوی وطنین ودفع ثاالیل وشقاق مزمن ونرم کردن عصب ودرد
دندان واوجاع بارده وفالج وامثال ان وتحلیل ان وورم جکر وسپرز وبواسیر وبامصطکی جهة
قی بلغمی وضماد ان باخبز جهة نزلات بارده وسردی دماغ وجرب وحکه وتقشر جلد وقلع اثار قروح
نافع واشامیدن یک مثقال ان باب وعسل مهیج قی ومسهل وباب وسرکه جهة تنقیه جکر
وسپرز وپنج درهم ان مسهل رطوبات رقیقه ومضر معده ومصلحش انیسون وچون داخل طیوب کنند
متکرج نمیشود حب الخضرا بفارسی بن نامند وان بار درخت سقز است ودر بطم خواص درخت
ان مذکور شد تازه ان در اول خشک ودر دوم کرم وخشک ان در سیم کرم وخشک ومبهی ومدر
بول وحیض وخون بواسیر که منقطع شده باشد ومسخن کرده ومعده ومحلل نفخ ورياح ومسمن کرده
ومنقی بدن از فضلات بلغمی وجهة سرفه وفالج ولقوه واستسقا وباسرکه اشامیدن ان جهت
کزیدن رتیلا وتنقیه جکر ودردسر وضماد محرق ان جهة رویانیدن مو در داء الثعلب مجرب دانسته اند
وبطی الهضم ومضر محرورین وقاطع اشتها ومصدع وموریث قلاع ومصلحش کتیرا وخمیره بنفشه و
سکنجبین وربوب حامضه وبدلش مغز کردکان وکویند پسته وبادام است بالمناصفه وروغن مغز
ان در دوم کرم وخشک ومبهی ومصلح بلادر ومقوی اعصاب وموی وبجهة تصفیه اواز وتفتیح
سده ویرقان وعسر بول وتحلیل حصاة ودرد جکر وزانو وفالج ولقوه وباسرکه جهة جمیع سموم وبرودت
اعضا وتدهین ان بدستور جهة اغراض مذکوره واعیا وتقویه ها ضمه نافع وموریث تشنکی ومصلحش
طباشیر وقدر شربتش تا دو درهم است حب المحلب در طبرستان مهلب نامند دانه ایست با
عطریه وپوست ان سرخ ودرون صلب ومغزش سفید وبقدر خلر ودرخت ان خوشبو وقریب
بدرخت بطم وزیاده بر قامتی ودر جبال کرمسیر یافت میشود ودر لرستان بسیار است برکش دراز

مواد بارده رطبه نافع و آشامیدن او جهت صح

بیرون

وخوشبو

وخوشبو وازبرک زردالو کوچکتر ومایل بحپری در دوم کرم وخشک ومبهی ومدر بول وحیض و
منفخ سده کرده ومقوی جکر وسپرز ومسکن اوجاع باطنی ومفتت حصاة ومسمن ومخرج اقسام
کرم وملین صلابتی که از صدمه وضربه باشد واخراج رطوبات سینه وشش ومفرح ومقوی حواس
وجهة خفقان ودرد کمر وپشت وقولنج وغشی وباباد ام وشکر مسمن بدن وتقطیر بول را نافع
وچون داخل نان کنند باعث سرعة انهضام ان ودفع ضرر ان ومداومت باغتسال ان در
حمام مانع نزلات وبغایت مجرب دانسته اند ونکاه داشتن ان در پارچه کبود وبدستور بخودان
مبطل سحر ومداومت بخوردن آن موجب الفت معاندین وطبیخ ان جهة نقرس وطلای ان جهة
کلف نافع ومضر دماغ واحشاء حاره ومصلحش کلاب ورب ریباس وقدر شربتش از سه درهم است
تا پنج درهم وبدلش مغز بادام تلخ وچوب وبرک ان در اول کرم وخشک ومقوی بدن وجهة رفع
رایحه کریهه بدن وکریزانیدن هوام ونکاه داشتن چوب ان با خود جهة قضای حاجات ونهی سنت بخود
ان جهة کریزانیدن هوام ونیشه مجرب دانسته اند وچون باسداب ومصطکی وقسط در روغن
بجوشانند جهة فالج وکزاز ولقوه ورعشه ومفاصل واورام شربا وطلاء وجهة جبر کسر وضربه
وسقطه بغایت مفید است حجبو ثمر درختی است در عمان از نارجیل بزرکتر وچون لیف وچون
شکسته شود اجزای ان مشتمل میشود بقدر نخودی وبزرکتر از ان وچیزی نرمی شبیه بآرد وهم
اغبر وتند لذع وبسیار قابض وترش وما دامی که در ثمر انست قوتش تا هفت سال باقیست و
چون بیرون اورند تا یکسال در دوم سرد ودر سیم خشک وقاطع اسهال مزمن ونزف الدم وتشنکی
والتهاب صفرا وغثیان چون یک هفته مداومت نمایند جهة دفع صداع حار ومنع تصاعد بخار
بدماغ وسده ودوار وباعسل جهة زحیر نافع ومضر سینه وصوت وموریث سعال ومصلحش کتیرا
وشربتش یکدرهم وبدلش سماق است حب حب بفارسی کرم شب تاب نامند حیوانیست از مکس کوچکتر

ورنکش اغبر و زرد و مفعدش در غایت سبزی و در زیر بال آن مستور و چون پرواز کند مکشوف میکردد

و در شب مانند اخکر میدرخشد کرم و خشک و حاد و از ذراریح قوی تر و سه عدد ان قتال و یکعدد

مقطوع الراس ان اکر خشک شده باشد با دوازده مثقال نقیع حلتیت چون در سر روز بنوشند جهة

اخراج سنک کرده و مثانه مجرب دانسته اند و قطور یکعدد ان خشک ان با روغن کل جهة چرک کوش و

کری و باصبر و سفیداب مسقط بواسیر و تدهین ان با روغن کنجد بر خسار مورث دوستی مردم و قضای

حاجات حباب حیوانیست سیاه و شبیه بعقرب و از جعل بارکتر و در غیر بیدانجیر نیز بهم میرسد

و چون کسی را بکزد در یکشبانروز اکر نکشد از سه روز علیکند و علاجش تبرید و تخدیر قویست حبارى

بفارسی هوبره نامند مرغیست بری خاکستری رنک و منقش بسیاهی و منقارش دراز در اخر دوم

کرم و خشک و موافق مبرودین و کوشت و پیه ان جهة ربو و ضیق النفس و بهق و پرده سنکدان ان

جهة خفقان و اکثر امراض سینه و اکتحال ان با مثل ان نمک سنک جهة ابتدای نزول آب بغایت

نافع و چون پیه انرا با اندک نمک و سنبل برشته بقدر نخودی حب ساخته خشک کنند پنج عدد

ان در قطع اسهال دووی که ذرب نامند بیعدیل و خوردن ان تا سه مثقال با اب و شراب جهة

ربو و عسر النفس و خاکستر پر ان جهة ثالیل ضمادا نافع و کوشت ان دیر هضم و مضر محرورین و مصلحش

سرکه و دارچینی و کویند چون ناخن انرا با هم وزن ان حب الفلفل سائیده با عسل بکسی اطعام کنند

باعث محبت مفرط میشود و تعلیق ان موجب قبول و تعلیق چشم راست ان رافع چشم زخم و تعلیق

سنکی که در چینه دان ان بهم میرسد قاطع رعاف و بیضه ان مانع بیخوابیست حبرج مرغیست

شبیه بر حباری و از ان کوچکتر و در کنار آبها میباشد کرم و غلیظ و مولد خون سوداوی و مصلحش

مهرا پختن و با دارچینی و ابکامه بدون روغنها استعمال نمودن حبوب بفارسی دانها نامند و ان را

کویند و در ط ذکر هر یک مذکور است حبق بعربی اسم کل نبات ما بین شجر و کیاه خوشبوست

وار

وار مطلق ان مراد فودنج بری است حبق الفیل و حبق القنا مرزنجوش است حبق الراعی برنجاسف است

حبق قرنفلی فرنجشک است حبق اترجی و حبق نبطی بادرنجبویه است حبق البقر بابونج است حبق

خراسانی بقلة خراسانیه است حبق صعتری و کرمانی و حبق بستانی شاهسفرم است حبق نبطی

حماحم است حبق التمساح و حبق الماء فودنج نهریست حبق الشیوخ مرو است حبق جبلی فلفلمون است

حبق النهر لوسیماخیوس است حبق البقر کرسنه است حب الفلفل در حرف قاف مذکور میشود

حبق ریحانی شیح است حب الغنب شهدانج است حبا قاخند قوقای بریست حب الخلاخ السمنة است

حب اللهو کاکنج است حب الدهمست حب الغار است حب الدود کرمدانه و ان ثمر صنتان است

حب الفهم بلادر است حب الرشاد تخم نوعی از جرجیر است که حرف نبطی کویند حب البطم حبة الخضرا است

حب الوز لسان العصافیر است حب الرشا بزر الحماض است حب الفقد تخم فنجنکشت است و کویند

ثمر بکون است حب سجستانی دانه قاقلا است حب خطایی و حب السلاطین دند است حب

الناقوخ بلغة بغداد نیج دلبوث خشک است حب الاثل عذبر است حب العرعر ابهل است حب الضراط

ماذریون است حب العروس کبابه است و کویند تخم نیلوفر است حب حلوه انیسون است حبة السودا

شونیز است و تشمیزج را نیز نامند حب العصفر قرطم است حب الملوک ماهودانه است و کویند

دند است و کویند حب صنوبر کبار است و بغدادی کوید که ان اسم قراصیا است حب العصفور دبق است

و کویند اثلق است حب القنا عنب الثعلب است حبن و حبین دفلی است حبل المساکین لبلاب است

حجب بلغة اهل مکه بطیخ هندیست حثلم بثاء مثلثه درد روغن است حثره غوره انکور است حثرما

بنربانی اسم نعناع است حجر اسم هر چیز از زمین صلب کردد و از توالی رطوبات و جفاف مرة بعد اخری

تا رفع مزاج ارضی ان کردد و اختلاف رنک ان بحسب محل و غلبه رطوبة و حرارت و امثال ان میباشد

رطوبة و برد غالب هر دو موجب بیاض اند و قلة هر دو باعث تکرج و حرارت و یبوست باعث حمرة اند

[illegible]

وقلت ان بسبب صعوبت وحرارت مفرط ورطوبت ضعیفه موجب سواد ومحك در غیر مستحکم المزاج بخلاف
رنك ان ظاهر میباشد حجر لبنی سنکی است اغبر وبا اندك شفافی وچون بسایند مثل شیر میکردد
در دوم سرد ودر اول خشك وقاطع نفث الدم وحیض ومفتت حصاة وجهة قرحه معده وضماد ان
رافع مواد واکتحال ان جهة منع نزله وقرحه وسیلان نافع ومورث یرقان ومصلحش عسل وقدر شربتش
نیم درم وبدلش شادنج است حجر عسلی سنکیست سفید وساییده ان غلیظ مایل بزردی وشیرین مایل
بحرارت منقی قروح ودر افعال ضعیفتر از حجر لبنی است حجر مشقق سنکیست زعفرانی رنك تو بر تو
زود شکن واز نواحی مغرب خیزد ودر شکل شبیه ببرنج ودر قوة قریب بشادنج واندکی از ان ضعیفتر
وباشیر دختران جهة قروح عمیقه چشم والتیام طبقه قرنیه وبر امدکی حدقه وخشونت اجفان ونفث
ازلبنی است حجر قبطی بلغة مصر اونیز نامند وان سنکی است مایل بسبزی وسست وبغایت زود
شکن وکازران بان جامه شویند در اول سرد وخشك وقاطع سیلان خون در ظاهر وباطن ومحلل
اورام ومجفف قوی وآشامیدن ان با اب جهة اسهال مزمن ودرد مثانه ونفث الدم وقرحه
ان جهة قطع سیلان حیض ودفع بدبویی رحم وذرور ان جهة قطع سیلان خون جراحات و
اکتحال ان با ادویه معزیه جهة قرحه چشم وباموم روغن جهة منع زیاده شدن قروح خبیثه والتیام
جراحات نافع است حجر حبشی سنکیست شبیه بزبرجد وتیره وکویند نوعی از زبرجد است واز
بلاد حبشه خیزد وساییده ان سفید رنك میشود وکرم بسیار تند ومنقی وجالی وجهة ازاله اثار
قریب العهد وبیاض وانتشار بدون ورم وظفره نافع است حجر الیهود سنکی است بشکل بلوط مایل
بسفیدی وباخطوط متوازیه ودر اب نرم میشود وطعمی ندارد ومحمد بن احمد کوید که بزر وماده میشود
وماده ان مستدیر وسفید ومخطط بسیاهی وسرخی مثل دستنبویه وبقدر جوزی وبجهة حصاة
زنان مجرب ونر ان بشکل بلوط ومخصوص حصاة مردان در اول کرم ودر دوم خشك وکویند معتدلست

وسرد

وسرد بول ومانع تولد حصاة واز یکدانك تا نیم مثقال ان با پنجاه مثقال اب مفتت سنك کرده و
مثانه وطلای ان جهة التیام جراحات وباعسل جهة تلیین صلابات نافع ومضر معده وسپرز و
مصلحش تخم کرفس وعسل است وکویند مضر جکر ومصلحش صمغ است حجر الفلفل نزد مولف بما لا یبع
حجر حبشی است وابن تلمیذ کوید که ان سنکریزه های شبیه بفلفل است که در چین خشك کردن فلفلی
بان مخلوط شده کیفیت انرا حاصل میکند ودر اطلیه مثل کلف مستعمل است حجر الفر سنکی است که
نفره را جذب میکند ودر چین زیا دتی نور وفراغبت ان مبدل بسفیدی میشود با اندك شفافی
وسبك است ودر مغرب وبلاد عرب یافت میشود در دوم سرد ودر اول خشك وجهة صرع اکلا
وسعوطا مجرب دانسته اند وجهة جنون وخفقان ونزف الدم وتعلیق ان در باچه کبودی باعث
قبول وجاه ودفع خوف وفزع واویختن ان بر درخت خرما حافظ ثمران ومثمر ان ومضر کرده ومصلحش
کثیرا وقدر شربتش یکعدس حجر افریقی سنکیست ما بین خفت وثقل واجزای ان مختلف است در
صلابت ولین وباخطوط سفید مثل اقلیمیا واز افریقیه خیزد با قوت مجففه واندکی قبض وبا
لذع ومحرق مطفی آن سه بار در خمر فعل ان قویتر وبجهة قروح خبیثه ومتعفنه مفرد او باشراب وعسل
نافع ومحرق مغسول ان باموم روغن جهة سوختکی آتش وامراض چشم مفید حجر الاساکفه سنکی است
ملون بسرخی وزردی وسیاهی وشکسته ان مایل بتیرکی وکبودی ومستعمل کفشدوزان ذرور
ان جهة ورم لهاة وجراحات وقطع نزف الدم نافع است حجر البحیره سنکی است رقیق وسباه وچون
در آتش اندازند اندکی ملتهب کردد واز نواحی شام خیزد با محللات محلل وبا مجففات مجفف و
جهة ریاح ورکین والتیام جراحات نافع است حجر السلوان سنکی است سفید وشفاف وشبیه ببلور
وفرق میان ان وبلور نرم شدن انست در اب جهة خفقان ونزف الدم وحرارت معده وآشامیدن
ان رافع مرض عشق وقدر شربتش یکعدس ونوعی از ان مایل بزردی وبسیار براق نیست واز جمله

سموم است حجر الکلب سنکی است که چون بطرف سک اندازند بدندان کیرد و دور افکند در عداوت
موثر دانسته اند چون در اب یا شراب انداخته از ان بنوشند و حضوران در مجلس باعث عربده اهل
مجلس و کذاشتن ان در برج کبوتر باعث کریختن کبوتران است حجر حرامی سنکیست سیاه و بدبو
از صقلیه خیزد و از اتش مشتعل کردد و از اب که بران ریزند شعله ور کردد و از روغن انطفا یابد
تعلیق ان جهت صرع و درد رحم و جهت زنان عاقر و منع اذیت حیوانات موذیه و بخورش جهت کریزانیدن
هوام موثر است حجر اعرابی بفارسی شکرسنک و سنک زخم نامند سنکیست شبیه بعاج و از بادیه عرب
خیزد جالی و قاطع نزف الدم جراحات و سنون محرق ان جهت جلاء دندان و تقویت لثه نافع است
حجر غاغاطس سنکیست که از وادی بغا غا مابین فلسطین و طبریه خیزد و معروفست بجهنم چون در
اتش کذارند مثل چوب سوخته کردد و از یکرطل ان یک وقیه میماند با صلابت و سفیدی و قبل از
احراق سیاه مایل بکبودیست و بسیار سبک و صفایحی و بوی ان در حین احراق مانند بوی شاخ
حیوانات و نفط است در دوم کرم و خشک و محلل و ملین و شرب ان قاطع حمل و حیض است و
مفتت حصاة و بخور ان جهت غشی که از اختناق رحم باشد و کریزانیدن هوام موثر و مضر بیرو
مصلحش زعفران و مهیج صرع و مصروعین و ضماد ان جهت نقرس و رویانیدن کوشت مفید و بخور
ان دافع کرم اشجار و قدر شربتش تا نیم درهم است حجر الاسفنج سنکی است که در ان یافت میشود و اسفنج
مذکور شد و بهترین ان سفید صلب است در اول کرم و در دوم خشک و مجفف بی لذع و قاطع
نزف الدم و ذرور ان جهت التیام جراحات و طلای ان جهت تحلیل اورام و اشامیدن ان بقدر
دو دانک با شراب و امثال ان جهت حصاة کرده و یرقان نافع است حجر خزفی سنکیست مصری
شبیه بخزف و صفایحی و زود از هم ریزد بغایت خشک و کرمی ان کمتر و با قوة قابضه و اندک حدت
و قایم مقام حجر قیشور در ستردن موی دو درهم ان با شراب قاطع خون حیض و خوردن ان جهت

دود

حجر اغاغاطس بفتح همزه و ضم ... نون و عین بی نقطه ... بالف کشیده و کاف حطی ... بین بی نقطه ... سنکیست ... خون از ان بیرون آید و چون با شیر ... چشم ... ورم چشم ... بر ان قاطع باشد

روز بعد از طهر باعث قطع حمل دایمی زنان و ضماد ان با عسل جهت ورم پستان و قروح خبیثه و منع
زیاد شدن موثر است حجر المسن سنکی است که بان کارد و شمشیر تیز کنند و بفارسی فسان کویند و الوان
مختلفه میباشد و بهترین ان سرخ و سیاه و براق است و سنباذج قسم زبون انست و سرخ ان حار است
در اول و باقی همه سرد ند جهت حکه و جرب و داء الثعلب و سلاق و بیاض و منع بزرک شدن پستان
و خصیه و سایده ان با آهن جهت رویانیدن مو و اشامیدن یکدرهم ان با سرکه جهت تحلیل ورم سپرز
و صرع نافع و مضر کرده و مصلحش کتیرا و سایده قسم اغبر ان بر روی مس جهت قروحی که دفعه بهم رسد
و محروق قسم سبز زیتونی ان جهت سوختکی اتش و بیاض چشم و با سرکه و نطرون جهت خنازیر و قوباء و
جرب و حکه و با قیروطی جهت سرطان و اکله و شقاق و خروج مقعد و اورام حاره اعضای عصبانی
و التیام جراحت عصب و دردان نافع و ساییدن ادویه چشم بر روی ان باعث زیادتی قوة جلای
ان موثر و ذرور قسم سرخ ان جهت بیاض چشم و قروح و سوختکی آتش مفید است حجر الحیه بفارسی
مهره مار کویند در قسمی از مار بهم میرسد بقدر نصف فندقی و مایل بدرازی و برنک خاکستری و
بعضی سیاه و صلب و مخطط بسه خط سفید و بعضی سفید تر و سست میباشد و قسم معدنی
است و باد مهره کویند و بعضی کویند سنکیست ملون و از معدن زبرجد بهم میرسد و جمعی کویند
که زبرجد است و بهترین انست که بر موضع کزیده مار بکذارند بر موضع بچسبد و چون بعد از ان در
شیر اندازند شیر را منجذب کند و چون جذب تمامی بهم کرده باشد دیکر نچسبد و در حین جذب بهم لون
ان متغیر کردد و بعد از ان که در شیر اندازند بحال اید و او جهت کزیدن عقرب و هوام دیکر ضعیف
الفعل است و جهت رفع سنک مثانه بغایت نافع و قدر شربتش تا سه قیراط و تعلیق مخطط ان جهت صداع
و لیثرغس نافع است حجر هندی سنکی است که از هند خیزد مایل بسیاهی و سرخی و ساییده ان مایل بسرخی
و زردی و شادنه هندی نامند و ذرور ان جهت قطع خون بواسیر و جراحات سیعدیل و آشامیدن یکدانک

یکدانک وکمتر ازان جهة قطع خون اعضای باطنی وبواسیر وسم عقرب مفید است حجر منفی بنون بعد
ازمیم وقبل از فا سنکی است کر از نواحی مصر ارند شبیه بسنکریزه والملق از الوان مختلفه طلای سایید ان
باب باعث بحسی عضو میشود حجر البرام سنکی است سیاه کر ازان دیک وظرف سازند در خراسان
بسیار است جهة تقویة لثه و دندان ونزف الدم موثر است حجر الکرک سنکیست بسیار سفید واز
هند وساحل دریای انجا خیزد وقبل از حکاکی باکد ورت وبعد ازان شفاف وسفید میکردد وشبیه
بحجر سلوان در اخر دوم سرد وخشک ورادع وجالی وجهة خفقان وغثیان وعطش والتهاب و ذرور
ان جهة رفع نزف الدم واکتحال ان جهة رفع بیاض سرمن وتازه واز الرا اثار قروح چشم واعضاو سنون
ان جهة جلای دندان ورفع زردی ان وجمیع امراض دیران واشامیدن طعام وشراب در
قدح ان مورث سرور ورفع شرور مجالس وداشتن ان رافع هتان وسحر وچشم بد ومورث دوستی
مردان وزنان وکذاشتن ان در منزل مبغضین بد سوری کرندانند سبب الفت ایشان و نزد
اهل هند بسیار معتبر است حجر الملوک سنکیست ثقیل الوزن سیاه وکویند مایل بسفیدی نیز
میباشد وچون بخار دهان متواتر بان رسد طعم زعفران ازان ظاهر کردد وچون بان اعضا را
بمالند چرک را زایل کند وبعضی ازان سنکها ترتیب دهند در دوم سرد وخشک وجهة دق کرده
وعسر نفس شربا وجهة رفع بیاض چشم باشیر مرضعه دیر اکتحالا بغایت نافع وقدر شربتش یکدانک
حجر الدیک سنکیست بقدر باقلی وازان کوچکتر وسفید ومایل بتیرکی ودر شکم خروس متکون
میکردد در دوم کرم ودر اول خشک تعلیق وشرب ان جهة دفع حزن وسموم ووسواس ودر دهن
داشتن ان جهة رفع تشنکی واشامیدن ابی کر از اشسته باشند جهة تشنکی مفرط بغایت بیعدیل
حجر النار سنک آتش زنه است وسنک چخماق نامند وان اقسام وبالوان مختلفه میباشد در اول سرد
ودر سیم خشک وذرور ان مجفف خنازیر وجهة التیام قروح عسر الاندمال جمیع اعضا نافع وتعلیق
ان

ان بر ران زنانی کر در لشر بسته باشند جهة عسر ولادت موثر است حجر المقناطیس سنک اهن ربا ست
واز انتهای عمان وحوالی بحر هند خیزد وبهترین ان لاجوردی صاف وزبون ترین ان سیاه است
در سیم خشک ودر اول کرم وکویند سرد است وچون قوة جاذبه ان از ربودن اهن ساقط کردد
واز مالیدن سیر رفع قوت ان شود درین حال چون در خون کرم اندازند اعاده قوت کند خصوصا
چون در خون بز نیز اندازند وهر روز تغییر دهند تا سه روز وعرق ورطوبت نیز مسقط قوت انست
وشرب ان مقوی جکر وسپرز ومزیل حصاة وفالج ونقرس ومفاصل وعرق النسا وعسر ولادت
وبا ماء العسل مسهل اخلاط غلیظه وبا قوابض قاطع اسهال وذرور ان جهة رفع جراحات الات
بیخ اهنی زهردار عجیب الاثر وجهة قطع نزف الدم والتیام جراحات ومحروق مغسول ان در جمیع
افعال مثل شادنج وقدر شربتش تا نیم قیراط وداشتن ان در حریر سفید باعث قبول وجاه وهمچنین
وقضای حاجات ودر دست نکاه داشتن رافع کزاز ودر دست وپا وتعلیق ان بطرف چپ جهة عسر
ولادت ودرد زاییدن موثر وکویند چون حایض مس ان کند اثر ازان زایل میکردد وچون زحل در
سنبله باشد واثر ابا کلاب شسته سه مرتبه ترتیب دهند واکتحال نمایند ومریخ در میزان بوده از
اهن نیز سه مرتبه ترتیب داده دیکری ازان اکتحال نماید وشخص مکحول بمقناطیس مدت مدید نظر در شخص
مکحول باهن کند بی شبهه باعث محبت ثانی باول کردد کر مافوق ان منصور نباشد ومجرب دانسته
حجر بولس سنکیست شبیه ببوره ارمنی وازان پوچ تر وملمع با نقطه های زرد وسفید وکرم ومحلل
قوی وبدهین بروغن زیتونی کر دران جوشانیده باشند جهة رفع ماندکی بسیار مفید است
حجر المثانه سنکیست کر در مثانه متولد میشود کرم وخشک واشامیدن ان جهة تفتیت سنک کرده
موثر وجهة سنک مثانه بی نفع واکتحال ان جهة رفع بیاض چشم مفید است حجر الحمام حجریست کر
در دیک حمام منجمد میشود وتیره رنگ وسست وکرم وخشک واز ادویه قویه سرطان رحم است وضماد ان

جهة رفع سرطان غیره زمن موثر حجر البقر سنکی است که در زهره وشیردان کاو متکون میشود و پادزهر
کاوی واند ر زنانست مایل بسیاهی واندک براقی سست ومنقط بسیاهی وبعضی بزردی وباطن ان
مایل بسفیدی و زردی وبیشتر در کاو متکون کردد که چشم کاو مایل بزردی وسفیدی حدقه ان شدید
شیاه بهم میرسد و هرگاه مو
کرده لاغر میشود واکثر اوقات فریاد میکند و پادزهر مزبور بعضی پهن وبعضی طولانی وبعضی مدور
وانچه در زهره ان متکون شود از یکدانک تا چهار مثقال میباشد وقوتش تا دو سال باقیست در
اخر دوم خشک ودر افعال از حجر التیس بغایت ضعیفتر و محلل وسمن ومدر حیض و بول وجالی ومفتت و
گرم
حصاة واکتحال ان مقوی بصر ورافع سبل وطلای ان جهة بهق وبرص واثار وبواسیر والتیام جراحات
وباب کشنیز جهة حمره ونمله ساعیه وامثال ان وباشراب جهة رویانیدن موی سیاه در موضع برص
وداء الثعلب بعد از کندن موی سفید از مجربات وسعوط یکعدس ان با اب چغندر جهة نزول اب
وخوردن ان هر روز بقدر دو حبه با جلاب بعد از حمام بلا فاصله یا در حمام تا چند روز واز عقب
ان کوشت اب مرغ فربه اشامیدن باعث فربهی بدن واز مجربات دانسته اند ومضر محرورین ومصدع
ومصلحش کتیرا وقدر شربتش تا دو قیراط ویکمثقال ان قاتل است وانچه در روده کاو متکون شود
بزرکتر وسبکتر ودر افعال ضعیفتر است حجر الایل سنکیست که در کاو کوهی متکون میشود ودر
پادزهر مذکور شد حجر الحوت جسمیست که در سر ماهی منجر شود سفید وصلب وپهن میباشد گرم و حاد
ودر دیر انیدن سنک کرده بغایت قویست حجر بحری جسمی است سفید ومدور وصلب ودر جوف ان
دانه ایست که باعلی واسفل حرکت میکند واز سواحل دریا خیزد وقسمی از کهربا است ویکدانک تا
دودانک ان در تفتیت حصاة هر عضوی بغایت موثر است حجر الافروج سنکی است که مانند قی شود
بر روی اب می ایستد واز استنبول خیزد مجفف وقابض ویکدانک ان در حال دفع سم عقرب میکند
حجر الدجی سنکیست سیاه وباسوراخها مانند اسفنج وباصلابت واز جبال طرف مشرقی حلب خیزد

در اخر سیم کرم وخشک ومحلل وحابس خون حیض وچون کرم کرده وسرکه را بر ان ریخته عضو را بخار ان
نکه دارند باعث ازالهٔ ورم ورافع نزف الدم ورعاف وخون حیض وشستن مقعد بسرکه کرده ان
تا فتیله ودر ان اندا خته باشد جهة بروز مقعد ونطول ان جهة محکم نمودن اعصاب وقطع عرق و
رفع اعیا وحول جرم ان جهة بواسیر ومنع حمل وطلای ان جهة استسقا نافع است حجر ارمنی سنکی است
لاجوردی اغبر وبا رملیت ونرم ملمس وقسمی از ان سرخ تیره واز ارمینیه خیزد در دوم کرم وخشک و
مفرح ومسهل خون سودا وانفع از لاجورد واسلم از حجر بنی سیاه وجالی کرده ومثانه وبالخاصیه جهة
جذام مفید ومستعمل ان مغسول لا نست ومضر معده ومغثی ومصلحش کثیرا وعسل وسلیخه وانیسون و
قدر شربتش تا نیم مثقال وبدلش لاجورد مغسول است حجر الیسر سنکیست سفید ومدور وصاف
واز حجاز خیزد وقسمی از کهربا است وحجر النسر وحجر العقاب نیز کویند چه در اشیان نسر وعقاب یافت
میشود ولیس الدوله قایل این کلام است ومولف تذکره از کهربا دانسته وظاهر انست که قسمی از ان
باشد حجر الکهربا چهار قسم است دو قسم ان سیاه ودر حرف الف مذکور شد ودو قسم مفید بالجمله اشامیدن
قلیل ان مدر بول ومفتت حصاة وتعلیق ان مقوی دل وبر مثانه مدر بول است حجر بادی سنکیست
شبیه بحجر خزفی وبقدر کف دست وسبک واندکی از ان جاذب اب کثیر وبر روی اب ایستد وبعد از جذب
ان بقعر اب رود وچون در افتاب کذارند اب را پس دهد جهة استسقاء زقی نافع است که چون موضعی
از حوالی ناف را جراحت کرده بران ببندند جذب رطوبات کند حجر الخماهان خماهان است وچون رافع خمار است
باین اسم نامیده اند حجر الابیض سنکیست سفید وساییده ان مثل شیر وجهة عسر بول ودر جمیع انچه
فادزهر حیوانی نافع بدستور ان نافع وکویند ان حجر لبنی است ومراد اکسیریان از حجر ابیض زجاج ایینه است
حجر القیشور سنکی متخلخل وسفید شبیه باسفنج وبر روی اب ایستد وکویند نوعی از زبد البحر است وسیاه
ان نیز میباشد واز اسکندریه واعمال مصر خیزد در اول کرم ودر سیم خشک ومحلل وحابس نزف الدم وسرکه

اثر اکرم کرده دران سرکه انداخته باشد جهت ضیق النفس وطلای ان جهت سترده موی وتحلیل رطوبات

واستسقا نافع وچون حل خطوط از نوشتجات بان کنند اصلا معلوم نکردد ومحروق ان جهت جلای

دندان واستحکام لثه وبردن کوشت زاید وقروح غایره وشبکوری ودفع اثار وما لیدن ان مثل

سنک پا بر کف پا جهت رفع صداع وتقویت بصر موثر است حجر الیشف بفا وبا موحده عبارت

از یشم فارسی است وان سنکی است درغایت صلابت وبهترین ان زیتونی پس سبز مایل بزردی پس سبز

صاف وبعد ازان سبز مایل بسفیدی دراخر دوم سرد وخشک ومقوی معده وقاطع نزف الدم وزحیر

وقروح باطنی وخفقان وحرقة البول شربا وباشراب سفید مفتت حصاة وتعلیق ان بر کردن جهت خناق

وبر مری ومعده جهت تقویت معده وبر ران جهت عسر ولادت ودر دست جهت سحر ورفع چشم بد

وضربه صاعقه موثر وکویند چون قمر دربرج اتشی باشد وبران صورت انسان نقش کنند تعلیق ان

جهت جمیع الات باطنی نافعست وبعضی دیکر تاثیرات دیکر که مذکور شد نقش صورت انسان را شرط

دانسته اند وقدر ان یک مثقال بودن را برخی شرط میدانند وقدر شربتش یکدانک است حجر الخطاطیف

سنکیست بقدر عدسی ابلق وسرخ وسیاه وبعضی ازو سرخ تیره رنک ومایل بزردی وسفیدی وازسر انهاست خیزد وکویند چون بچه خطاف را

بزعفران زرد کنندان کمان یرقان کرده ان سنک را باشیان خود میاورد دردوم کرم وخشک وشربا

وطلاء جهت یرقان مجرب دانسته اند ومفتت حصاة ومفتح سدد وجهت خفقان نافع ومولف مالابد

تصریح نموده که ان سنکیست که چون بچه خطاف را درایام فزونی نور ماه شکم بشکافند دو عدد ازان

یابند در بطن یا ان خواص خطاف مذکور خواهد شد حجر الاحمر نوعی از الماس است برنک بیخ مرجان و

یکدانک ان سم قتال است سنکیست ساییده ان مثل خون وجهت دمعه وطرفه نافع است حجر ناعلیطس

سنکیست که کازران بدان رخت شویند ساییده ان مجفف جراحات وجهت قطع سیلان مواد

وتجفیف جراحات واسهال ودرد مثانه ونفث الدم نافع است حجر لوفوغرافس سنکیست ابلق شبیه

بر پوست پلنک بقدر مغز بادام وازان کوچک تر واز پلنک ماده حاصل میشود وچون در شیر اندازند

شیر بریده کردد وطلای ان جهت جراحات وتعلیق ان جهت منع ابستنی زنان موثر است حجر النمر سنک

نمر است ضماد محروق ان با زفت جهت تحلیل اورام صلبه وباموم وروغن جهت درد فم معده و

ستون ان جهت تقویت لثه نافع است حجر الطریط سنک سستی است که بر قبرها نصب میکنند واقسام

میباشد ومراد ازان قسم سفید است دراخر دوم سرد وخشک ورادع وقاطع نزف الدم وجهت

جراحات وباسرکه جهت تحلیل اورام ورفع استسقا وباصمغ ونوشادر جهت بهق واثار وذرور ان جهت

قطع بواسیر واشامیدن مسحوق ان باعسل هر روز بقدر یک مثقال جهت دفع دملهای دموی موثر است

وکویند اشامیدن سنک مقابر که منقوش بنوشته ها باشد باعث نسیان وشرب ان روز سه شنبه

وچهار شنبه قبل از طلوع شمس باسم معشوق وقصد رفع عشق رافع تعشق است حجر اسود باصطلاح

اهل صناعت موی سر است حجر یرقان حجر الخطاطیف است حجر الزناد وحجر الاصم حجر النار است حجر الباد زهر

حجر الحیة است حجر السم باد زهر معدنیست حجر ان باصطلاح اکسیریان زر ونقره است حجر اللازورد لاجورد است

حجر الحدید وحجر الیهود حجر مقناطیس است حجر العاج حجر اعرابی است حجر الخاغیطون حجر غاغاطیس است

حجر الماسنباذج است وکویند اسم شبه است حجر المصفی شبه است حجر الاندا حجر المس است حجر الدم

وحجر الطوبن شادنج است حجر النور وحجر روشنایی اهشد است حجر عراقی حجر المحل است حجر المسوبکلس

حجر النسا وحجر الماسکه وحجر الولادة اکتمکت است حجر البهت وحجر النسر وحجر العقاب وحجر النسر وحجر

البحر شامل است حجر الشقاف وحجر الشعر حجر القیشور وحجر الرجل وحجر الحکاک نیز نامند حجر بحری اسفنج است

حجر النبی بادزهر حیوانیست حجر کبلور بلور است حجر ماهان است حجر الحدیدی حجر الیهود است

حجر الزیتون وحجر الافروح است حجر الزیتون زنجفر محلول است حجر الفتح است حجر اسیوس اسیوس است

حجر حدید بفارسی اهن نامند نر وماده میباشد ونر ان فولاد وماده ان اهن نرم است درد وم

کرم ودر سیم خشک اند وفولاد طبیعی را شابورقان ومصنوع از نرم آهن را اسطام نامند وچون شاخ
بز سوخته وحجر الرخام را بالسوبیر بر آهن مالیده در آتش سرخ کنند بسیار نرم شود وفرعارث
ازانست وهرگاه با رصاص یا مرقشیثا یا دهج الفار یا زرنیخ بکدازند بر شبه رصاص زود کداز کردد
وبرسنور چون با نحاس بکدازند وبعد ازان باشوره نحاس را ازان بسوزانند بغایت زود کداز کردد
وفولاد مصنوع که متعارف وبسیار طریق ساختن آنست که آهن متعارف را در کوره مخصوص با آتش
بسیار شدید تا یک هفته بتابند وحنظل وصبر وهرچه در تلخی قوی باشد با زهره های حیوانات
سایده بران ریختن مقدار بتابند که در جرم ان داخل شود وکویند چون آهن را تافته یکبار در
روغن کنجد تطفیه کرده بار دیگر در آب اطفا نمایند اقسام آهن را مثل آهن ربا بخود جذب کند
وآب آهن تافته بغایت مقوی باه وقابض وجهة جراحات امعا واسهال مزمن وبواسیر وورم
سپرز وتقویه معده وسلس البول ودرد مقعد وکزیدن سگ دیوانه ورفع زردی رخسار
وهیضه نافع وشراب با آهن تافته در رفع خفقان واستسقا وضعف جگر ومعده وباه قوی تر
از آب تفته است ودوغ با آهن تافته در اسهال دموی ونزف حیض واسترخای مقعد قوی تر
وخبث الحدید وزعفران الحدید انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد حداة بفارسی فلیواج
وبترکی چلغان نامند در دوم کرم وخشک وکویند در اول خشک است مطبوخ ان با کندناو
مداومت خوردن ان قاطع بواسیر واشامیدن قدری از محروق ان که مجموع را سوزانیده باشند
با اندکی مشک وکلاب جهة ربو وضیق النفس وسعال مزمن مجرب دانسته اند ومطبوخ
مغز ان با کندنا وعسل جهة زحیر وبواسیر وسوخته پران بقدر یکدانک تا دو دانک با آب
اشامیدن جهة نقرس سپیدبال ومجرب ودر رفع غدد بلغمی وسعفه سپیدبال وتدهین بروغنی
که بیضه از ان در ان بسیار جوشانیده باشند تا مهرا شده باشد جهة برص مجرب دانسته اند وجهة

فالج

فالج ونقرس وتقویت اعصاب نافع وخون ان جهة ربو واکتحال زهره ان که خشک کرده با آب
سرمیل در چشم مخالف ملسوع بکشند بجهة رفع سموم هوام مجرب دانسته اند خصوصا چون
در آب بادیان سه هفته در آفتاب کذاشته باشند وچون چشم انرا در زیر بالین کسی کذارند
که او خفته باشد مانع خواب او میشود حدق اسم بادنجان است وباین اسم چیزی اکر شبیه
بر بادنجان است مینامند وان ثمر نباتیست بقدر جوز ماثل بنجاد وبیابانه ودر تابستان بهم
میرسد وزود فاسد میشود ونبات ان از نبات بادنجان اندک بزرکتر ورسیده وثمر آن زرد
واهل قدس او را بادنجان بری واهل حجاز شوکة العقرب نامند در دوم کرم وخشک واهل
شام جامه را بان شویند بسیار جالی وقایم مقام صابون وبخور ان جهة بواسیر سپیدبال وطلای
حجازی ان جهة کزیدن هوام وعقرب از مجربات شمرده اند وتدهین بروغنی که در ان جوشانیده
باشد جهة اعیا وتقویت بدن وکوش نافع وحمول ان با عسل جهة کرم مقعد مؤثر وخوردن ان
با خطر ومورث کرب ومصلحش سکنجبین است حدیجی همان است حدجلنار است حدج حنظل است
حدقی هر کلی که مستدیر وشبیه به تخم باشد حرمل بلغة سریانی نوعی از سداب کوهی است وبفارسی اسپند
نامند نبات ان تا بقدر ذرعی میشود وازیک بوته چندین شاخ میروید وبرکش مایل بتدویر وغلاف
دانه های ان مدور ومثلث الاضلاع بسرخ خط وبا اندک سرخی وتخمش سیاه وبقدر خردل وثقیل الرایحه
وان مطلق حرمل مراد انست وقسمی از ان برکش مثل برک بید وازان کوچکتر ومایل بسفیدی وکلش
مثل یاسمین سفید وغلاف دانه ان طویل وحرمل ابیض باعتبار غلاف ان نامند در سیم کرم ودر
دوم خشک قوتش تا چهار سال باقی میماند لطیف ومحلل ریاح امعا ومواد غلیظه ومبهی ومسمن
ومدر بول وحیض وشیر ومسهل سودا وبلغم غلیظ وحب القرع وجالی سینه وشش از لزوجات ونفوع
ان جهة تحلیل سودا وصاف نمودن خون ونرم داشتن طبع وجرم ان جهة مصروع وتسخین بدن واعصاب

ودماغ ودفع قولنج وعرق النسا وفالج وامراض بارده واستسقا ودفع جنون واعیا وسده ویرقان و
نسیان نافع وچون یکوقیه ازان کوبیده با چهار اوقیه اب ازاباسه اوقیه عسل ودو اوقیه روغن کنجد — بجوشانند وآب
بنوشند مقیی قوی وبی غایله است ودر تنقیه سینه واعالی بدن از لزوجات وضیق النفس وسعال رطوبی
بیعدیل وهرگاه ازان بقدر یکرطل در شراب یا اب انکور که بقدر سی رطل باشد بجوشانند تا بربع رسد
و روزی تا ده اوقیه ازان تا سی روز بنوشند جهة دفع صداع مزمن وصرع مجرب دانسته اند وا عاده
حمل زنانی که در وقتی حامله میشده باشند وبعد ازان نشوند مینماید وبایدکه سه روز متوالی
ازان مطبوخ بنوشند وچون پانزده روز صاحب عرق النسا هرشب یک مثقال ونیم از حرمل
ناکوفته تناول نماید رفع ان علت کند ومجربست وچون تخم کتان مخلوط نموده با عسل سرشته مدامت
نماید جهة ضیق النفس بیعدیل وچون زجاج محروق اضافه نماید تفتیت حصاة کند واکتحال ان
با زعفران وزهره مرغ خانکی وعسل وشراب واب بادیان سبز جهة ضعف بصر امتلایی و قطول
اب مطبوخ ان جهة تقویه اعضا وسیاه کردن موی از الرضد ومطبوخ ان با اب وروغن کنجد
ومدا ومت اکل ان جهة امراض جکر وسل وضماد ان با روغن شبث بر ناف وتهیگاه جهة قولنج
مزمن وسقوط عصاره واب مطبوخ ان جهة قطع نزله وحمره چشم وقطور ان که در اب ترب و
روغن زیتون جوشانیده باشند جهة کرانی سامعه وکری ودوی وطنین وبخور ان جهة درد دندان
وتعلیق ان در لته کبود دافع سحر وکویند افشاندن ان در خانه باعث فرقت وبخور ان مبطل این
اثر است ومورث غثیان وصداع ومضر محرورین ومصلحش ربوب ومیوه های ترش وسکنجبین و تشبیها
ج ۴ وقدر شربتش یک مثقال تا دو ل وبدلش فودنانا وکویند تخم سذابست وحمول ان که با روغن ایرسا
ساییده باشند مفتح افواه عروق وخون بواسیراست وروغن ان در سیم کرم ومحرک باه ومفتح سده دماغی
وجهة فالج ولقوه وصرع ورعشه ورباح اعصاب شربا وضمادا نافع وحقنه ان جهة عرق النسا و
درد

١٢٢

درد کرو برودت کرده ورحم مفید است حرتیت بیای تحتانی وتاء فوقانی نباتی است که بر زمین
پهن میشود وبرکش دراز وباریک ومابین اوراق طویل برکهای کوچک وخوشبو در سیم کرم وخشک
ومفتح سده وجهة بدی هضم ورفع بخار دهان وخوشبو کردن دهن ورفع اقسام دردهای شکم و
قولنج نافع ومصدع ومصلحش کشنیز وقدر شربتش تا سه درهم وبدلش برنجاسف است وچون کوسفند
ازان بخورد کوشت وشیر ان لذیذ وخوشبو میشود حرمل بنابتیست حجازی واز جمله تفوحات و
قدر قامتی وپر شیر وبرکش دراز واز برک بید کوچکتر وتیره رنک ضماد ان جهة جرب بسیار موثر
دانسته اند حرف اسم نبطی حب الرشاد است ونبات ان از جنس تره تیزک بری وبستانی میباشد
ورشاد قسم بستانی وماکول است ودر حب صفت ان مذکور شد وتخمش اشقر وباطول و
برکش مایل بزردی وبا اندک تیزی ونبات ان در دوم کرم وخشک وملطف وکشنده کرم معده وحب
القرع ومحلل ریاح ومقطع بلغم وخشک ان قریب الفعل با تخم ان ومضر معده ومثانه ومورث تقطیر
البول ومصلحش کاسنی وصمغ کرمانی است وبری ان شدید الحرافه وشبیه بر بستانی است وتخم بستانی
ازان بزرکتر وقویتر ازان در افعال وبدستور تخم ان نسبت بر بستانی اقوی ومستعمل بستانی
است وتخم بستانی در سیم کرم وخشک وبغایت محرک باه ومدر بول ومحلل ورم سپرز وقاتل جنین
والقام کرم ومقوی ذهن وتریاق هوام ومخرج فضول سینه وبجهة انحدار بلغم خام بطرف مثانه و
رفع استرخای بدن واخراج مواد فاسده ورفع سیلان چرک امعا ومعده وتقویه اشتها واستیصال
سودا ورطوبات غلیظ وتفتیح سده وبا اب کرم جهة قولنج وبا عسل جهة سرفه ودرد پهلو که از خلط
غلیظ باشد وباد زهر ده تخم تیمر شت وعسل جهة شکاف حضل سینه وتنقیه موادی که بسبب صدمه
بسینه ریخته باشد وبو داده ان بغایت قابض وجهة سحج واسهال بلغمی نافع ومضر کرده ومعده ومصلحش
شکر وخیار وبدلش خردل وتخم تره تیزک وقدر شربتش تا چهار درهم وبا تخم تیمر شت بغایت مبهی و

تعلیقه: نفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وتحتانی — تشدید ان ا ست
وبا شین مهمله بالف کشیده بغیب سرای تخم
ترتیزک باشد وبعربی حب الرشاد خوانند
سر تخم
برهان قاطع

مصلح سینه و جابر شکستگی اعضا و با شیر بقدر دو درهم و تا ده یوم بجهة ازالة البرص بغایت موثر
بشرط نهایت امساک از اطعمه و نطول و شرب ان جهة منع ریختن مو و ضماد ان مسکن درد گزیدن
عقرب و با عسل جهة ورم سپرز و جرب متقرح و قروح شهدیه سر و قوبا و نار فارسی و ریختن مو
و با سویق و سرکه جهة عرق النسا و اورام حاره و با اب و نمک جهة دمل و با سرگین جهة بهق و برص
سفید و با جوز الخطاف جهة رنگ کردن و ضع که هرگز زایل نشود و با زفت جهة درد سر کهنه و با غار
جهة درد اسافل و گرگاه و با صابون و عسل جهة نمش مجرب و در انفجار دبیله موثر و نطول بیخ ان
جهة پاک کردن چرک تحت موی و رفع رطوبات از صبر مفید حرف بابلی نبات ان بقدر شبری و برگش
شبیه ببرگ ترب و با خشونت و گلش زرد و تخمش سفید و مدور و در رنگ ابن خاص تره و در مازندران
کلم تره و شاه تره نامند که ثم تره و شند از حرف نبطی که حب الرشاد باشد و مدر حیض و مفتت جنین
و مخرج ان و مفجر دبیله و جهة امراض بارده و عرق النسا و مقیی قوی و مسهل خون بسبب شدت تفتیح
و جذب و در سایر افعال قوی‌تر از حرف بستانی و شانزده قیراط کل ان مسهل و مقیی اخلاط مرید
و قلع شربتش یکدرهم است حرف ابیض گویند قسمی از حرف بستانی است عریض الورق و تخمش بزرگ
و گلش سفید و حدت ان کمتر از رشاد و خردل فارسی و خردل سفید نامند و بعضی حرف بابلی را
بابن اسما مسمی میدانند مشهی و منشف رطوبات و آروغ اورنده و در سایر افعال مثل رشاد است
حرف السطوح حرف مشرقی است حرف مشرقی قسمی از حرف بستانی است بقدر ذرعی و با شاخهای
باریک و برگ ان از جانبین مثل نبات خرنوب و شبیه ببرگ شیطرج و از آن نرم‌تر و سفید
و گلش مثل گلکر و تخمش سفید و قریب بخردل و در حدت قایم مقام خردل و در اطعمه بدل ان و
گلش سفید و در اطراف شعبه‌ها و در جمیع افعال قوی‌تر از حرف بستانی و مطبوخ نبات ان با
جو جهة زکام و رفع اخلاط سینه و تحلیل و تفتیح موثر است حرف الماء نباتیست که در کنار ابها

می

میروید برگش شبیه ببرگ تره تیزک و در اول تکون مستدیر و در اخر با تشریف میشود و ان غیر جرجیر
الماء است و در میان ابهای ایستاده میروید و برگش بی تشریف است تازه ان در دوم گرم و خشک
و با بر ان در سیم مدر بول و حیض و جهة علتهای بارده باطنی و ضمادش جهة قوبا و بثور و کلف نافع
حرشف اسم نبطی و بعربی هشیر و بفارسی کنگر نامند بستانی ان با برگ بزرگتر از کاهو و با رطوبت چسبنده
و املس و مایل بسیاهی و ساقش بقدر انگشتی تا دو ذرع طول ان و در سر آن چیزی شبیه به سیب مجتمع
از اجزای زرد رنگ و بیخش مایل بسرخی و با لزوجت و تخمش طولانی و از جو بزرگتر در دوم گرم و در
اول خشک و گویند در اول تر است و با رطوبت فضلیه و مبهی و مدر بول و حابس طبع و منفخ کرده و مثانه
و محرک جماع و محلل ریاح و هاضم غذا و جهة قرحه شش و انقباض اطراف عصب و جراحات امعاء و ضماد
ان جهة داء الثعلب و خوشبو کردن عرق و موم روغنی را که با سه مثل ان اب کنگر ممزوج کرده باشند
جهة تحلیل اورام صلبه سریع الاثر و جهة برش نافع و نطول ان جهة خارش بدن و ضماد بیخ ان جهة
سوختگی آتش و التوای عصب مفید و مضر دماغ و مولد سودا و نفاخ و مصلحش ادویه حاره و روغن و سرکه است و قسم
بری را که مراد از مطلق حرشف انست برگ سیاه‌تر و کوچکتر و ساقش پربرگ و خارش تند و در سرش
چیزی بقدر انار و خاردار و بیخش سیاه و غلیظ در اخر دوم گرم و در اول ان خشک و در جمیع خواص
قوی‌تر از بستانی و مصلح مواد متعفنه و مخرج مواد غلیظه سینه و محرورین مضر و مصلحش سرکه و تنشیها و
طلای اجزای لطیفه کل ان با سرکه جهة جرب و نطول طبیخ جمیع اجزای ان جهة خراز و رفع قمل نافع
و قسمی از بری که بیابانی و کوچک و پرخار است خربع نامند و محلل و مقیی است و صمغ حرشف را
بپارسی کنگر زد نامند و انشاء الله مذکور خواهد شد حرذون حیوانیست شبیه بوزغ و در لب ریگ
و از ان بسیار کوچکتر مثل مار کوچکی است و پا دارد و سرش باریک و طولانی و در عرض روزی
متلون بالوان مختلفه میگردد و در طبرستان ماچکول و در اصفهان مال‌مالی نامند و از جمله گوم است

ودر خانه‌ها وکوهها یافت میشود در سیم کرم وخشك وتعلیق دل ان که ذراریح سیاه بیشتر باشد جهة
تب ربع وطلای جلد محرق ان با عسل محذر اعضاست بحدی که از ضرب وقطع متالم نکردد و
اکتحال خون ان جهة تقویت باصره وسرکین ان جهة بیاض وحکه چشم وضماد ان جهة تنقیه بشره و
رفع جمیع اثار مفید وسرکین ان سفید وسبك ودر بوی شبیه بشراب میباشد وامین الدوله موده
که ضماد سپر وکوشت ان سوی را می برد وتعلیق حرذون بر بازوی راست مهیج باه وشهوت جماعست
وبدستور تعلیق مهره پشت ان که قریب بکرده باشد بر کمر شخصی باعث شدت جماع است واز
محمد بن احمد نقل نموده که خوردن یك قیراط از چشم چپ ان با آب نخود سیاه مطبوخ ودو استار
روغن کاو بغایت محرك باه ومسخن کرده است وچون حرذون را باسم صاحب عرق النسا صید کرده
رك باطن ران از اجسته موضع را شکافند ان رك را باسم صاحب عرق النسا قطع کند وبعد از ان
بادست ریزه نماید بدون آلتی بالخاصیه رفع ان علت شود وکویند مجربست ومکرر بصحت رسیده
وخوردن کوشت ومرق ان مورث جنام است حربا بفارسی افتاب پرست نامند ان حیوانیست
شبیه بموش ودنبالش بلند وموی افشان ونظر ان همیشه بافتاب در چهارم کرم وخشك واز جمله
سموم وخون ان مانع رویدن موی که کنده باشند ورافع آثار جلد وطلای اب مطبوخ ان زنك
بدنرا تا چند روز سبز میدارد وکوشت ان مورث سل ودق است ویکدرهم ان کشنده حرجوکان
ملخ بی بال است که در جراد مذکور شد حرزة البقر حجر البقر است حرزة الحمار حجر الحمار است حرجل
ملخ بزرك سبز است حریث بثاء مثلثه مار ماهی است حربون املس بلغت اندلس جلبوب را نامند حر
بضم حا خاك خالص وبکسر وفتح خاك سنکدار است حریقه طعامیست که بفارسی کاچی نامند حرمل
ابیض وعربی قسمی از حرمل است ومذکور شد حرمد طین سیاه است حرمانه اسم نبطی حریاقین است
که حزنبل نیز کویند حرشا وحرثا بثین وثای مثلثه خردل بریست حرض اشنانست حریر ابریشم است

جرهان

جرفقان اسم مشك است حرمب طلع است حراب اسم عربی اشنغاز است حرز الشیاطین علف اطریلال است
حرمبر لو عجید یطوس است حزا بستانی وبری میباشد واز مطلق ان مراد بستانی است ودر
مازندران اناریجه کویند ساقش بقدر انکشتی واز ان باریکتر وشاخهای ان باریك ومنشعب از
بالای ساق میشود وقبه ان شبیه بقبه زردك بری ومایل بزردی وتخمش عریض ومایل بطول و
تند طعم وباعطریه وبرکش شبیه ببرك بوزردك وسفید وبا اندك تندی وطعم ان بدستور برك ان
مرکب از طعم زردك ورازیانه وصهاربخت وسعید جرجانی وابن تلمیذ کویند که در طبرستان ان را جعفری
نامند وظاهرا جعفری قسمی از بری ان باشد چنانکه مشاهده شده در اول دوم کرم وخشك وهاضم و
مدر بول وحیض وکاسر ریاح ومعطش وجهة رفع سم بارد وهوام وبدبوئی دهان وتقویة معده
بارد نافع ومصدع وموجب رمد وجرب وبشود در محرورین ومصلحش سوبون واب سرد وکاسنی وتر شیها
وبقول بارده است حزاء بری وحزاة نیز کویند دو قسم میباشد واز جمله سداب بری شمرده اند یك
قسم انرا در مازندران جعفری نامند برکش شبیه ببرك کرفس وبقدر برك کشنیز وتخم ان سبز وخوشبو
وبهترین اقسام وکمتر از بستانی وجهة ریاح وادویه قتاله بارده وسم عقرب وتقویة هاضمه نافع ومجفف
منی است وقسم دیکر را ساقش باریك وبقدر ذرعی وپر کره وبرکش شبیه ببرك سداب وبازغب و
خوشبو وطعم ان تلخ وتخمش شبیه بانجدان وزوفرا عبارت ازان تخم است وبفارسی دینارویه نامند
در سیم کرم وخشك ونایب مناب جاوشیر است ومقوی معده وجکر ومحلل ریاح وهاضم ومفتح
سدد جکر وسپرز ومسخن کرده ومسمن ان ومبهی ومنقی مثانه ومجاری بول ودافع خمار وبوئیدن ان
جهة زکام ورطوبات دماغی وبرودت دماغ وضماد ان جهة تسکین درد ورم بواسیر وطلای کل
ان وبرك ان با عسل جهة جراحات وآکله وضماد جمیع اجزای ان با شراب یا روغن بنفشه جهة دفع سم
هوام ونیم درهم ان با اندك شراب جهة کزیدن هوام شربا نافع وجالینوس بالخاصیه انرا جهة سعال آب

کشنیز واز آن بسیار ریزه‌تر
وبخش شبیه صح

مفید میباشد و تخمش در افعال قوی‌تر از اجزای ان و مضر سر و مجفف منی و مصلحش با درنجبویه و بدلش اکثرم
سدابست هرگاه از اقسام خرایاف نشود و قدر شربتش تا سه درهم و از تخم ان تا یک مثقال
خرا الصخر چیزیست که بر روی سنگهای نمناک متکون میشود سبز مایل بسفیدی و چون بدست
بمالند برنگ حنا مشابه گردد و در مصر حنای قریش و بفارسی گل سنگ و بیلمی سنگ خا گویند بید
و خشک و با قوة جالیه و ضماد ان جهة اقسام قوبا و قطع نزف الدم و تسکین حرارت اعضا و اورام
حاره و ورم زبان و با عسل جهة یرقان نافع است خربنل لغة عربی است و کف الدابر و کف النسر
و بیونانی مریافلن نامند و مراد از ان بخیست سطبر و سفید مایل بتیرگی و زردی و طعم ان شیرین
مایل بتلخی و امین الدوله نوعی از بهمن سفید دانسته و نبات ان انبوه برگ ان شبیه ببرگ سیب و
عریض و ساق مجوفی از وسط ان رسته مابین زردی و سرخی و مزغب و برگهای ریزه احاطه ساق
نموده بلندی ان تا دو ذرع و منحرف بجهة اسفل بحدی که ملاصق زمین باشد و در سر ان چیزی
متخلخل مثل اسفنج و در وی قدری اندک رطوبت و خارهای ریزه در اطراف ان و گلش مایل بسفیدی
و زردی و تخمش محیط ساق ان مثل فراسیون و بی شعبه و شاخ منبت ان نزدیک ابها در بلاد شام
و کوهها و بیت المقدس و طبرستان و بهترین ان نرم تند بوی شیرین است در وسط دوم خشک
و در اول سیم گرم و با تر باقیت و قوتش تا پنج سال باقی و مفتح و محلل و ملطف اخلاط و مبهی و مقوی
احشا و جهة دفع صداع کهنه و منع تصاعد بخار و تقویت دماغ و قطع نزلات و رمد و درد لهاة و لثه
و سینه و سعال و ربو و ضیق النفس و قولنج و ریاح غلیظ و ضعف جگر و سپرز و با عسل جهة حصاة و
مداومت ان تا یکهفته و دو هفته جهة استسقاء لحمی و زقی و با سکنجبین جهة نیکو کردن رخسار و با مغز
تخم خربزه جهة کرده و با گلنار جهة قطع سیلان خون و با اب کندنا جهة اسقاط بواسیر و مداومت
خوردن با اب گرفتن جهة تحلیل انچه در انثیان بهم رسد و بلصبر جهة دفع مفاصل و عرق النسا و
ضماد

ایا طالبا سر الخربنل فی الوری
خصصت من المولی بجل فضیلتی

فمن یشتکی برد القدیم بصلبه
واوجاعه فی کل یوم ولیلتی

علیه بمثقال من البعد سحقه
یضاف الیه ما فیه شهد نحلتی

ثلاثة ایام یلیه فطوره
وان کان اسبوعا فتکمل نحلتی

کذلک للملسوع یصنع نافعا
ویطلی مکان السم یبری بلحظتی

یری عجبا من سره وفعاله
للذعة ملسوع فیبری بسرعتی

ومن یشتکی رخو العصب اذا اتی
محل جماع ثم یمنی بلحظتی

یدق ویطلی فی حلیبا اتانه
ویدلک به الاحلیل فی کل لیلتی

یری عجبا من قوة ونشاطه
وطیب نکاح والتذاذ بلذتی

وصاحب امر قد علا غلاظه
یدق علی مثله سکر نباتی

منه نصف مثقال برل
ویتبعه ماء التریخ بجرعتی

فیصرف للقولنج والریح عاجلا
ویاتی بتفریح واصلاح معدتی

ویشفع للانسان فی حال ضعفه
شفاء من کل داء وعلتی

ومن یشتکی ضعف العیون لم یر
سوی نصف ربع باسناد دوز دوبی

یضاف الیه الدارصینی مساویا
ومن روشه خرونون وسکر نباتی

فیری ویجلی ناظر العین بعدما
یغشی غشاء من بیاض وظلمتی

ومن عنده وجه ملیح منقش
بیدی بعد الاحمرار بصفرتی

یدق ویطلی فی نقوع سقی
ویشق بکیسی جمالا وحمرتی

ومن کان ذا اهل البلاد تجلبه
بطلی بحفظ الذکر حین کنتی

ضماد مطبوخ مهرای ان با سداب و سیر در روغن زیتون جهة فالج و لقوه و کزاز و خدر و عرق النسا
و قطور ان در گوش جهة گرانی سامعه و اکتحال ان جهة قطع بیاض و ناخنه و سلاق و اشامیدن
ان جهة سموم حیوانی و نباتی و تقویت باه اجماعی اطباست خصوصا با شراب و بدستور طلا کردن
ان و اشامیدن منقوع ان در شیر تازه بقدر یکشب موجب عدم تاثیر سموم است تا مدت یکسال و
گویند تا مدت عمر و با اب نمک جهة سقطه و ضماد تازه و خشک ان جهة منع ورم جراحات و
التیام ان بغایت مفید و گویند مضر ریه است و مصلحش انیسون و قدر شربتش از یک مثقال تا دو مثقال
است و مولف ما لا یسع بیان نموده که صنفی از ان در شام بهم میرسد که شبیه لبوب نجان و عظیم و صلب
است و رافع اثر سموم را در عرض سال مخصوص ان دانسته است خزم سراج القطرب است حسک بفارسی
خار خسک نامند بری و بستانی میباشد و بستانی بهتر است شبیه بنبات هند و انه و شاخهای
ان منبسط بر روی زمین و برگش شبیه ببرگ زیتون و شاخهای ان خاردار و ثمرش صلب و سه پهلو
و از نخود کوچکتر و سفید و اطراف ان تند مرکب القوی و خشکی ان غالب و جالی و مدر بول و
مسکن درد مثانه و افزاینده منی و مفتت حصاة و منضج و رادع و ملین و رافع قولنج حار و با شراب
جهة ادویه سمیه و ضماد عصاره و طبیخ ان جهة ردع ورم حار و منع حدوث ان و ریختن مواد باعضا
و با عسل جهة قلاع و عفونت دهان و ورم عضل حلقوم و درد لثه و اکتحال عصاره ان مبرد و
مجفف و رادع است و دو مثقال عصاره خشک بری ان با شراب جهة سم افعی و پاشیدن ان طبیخ
ان جهة برطرف شدن کیک بغایت موثر و چون نخود را در اب تازه ان مکرر پرورده کنند در
تقویت باه بی‌عدیل و قدر شربتش تا پنج درم و مضر سر و مصلحش بادام و روغن کنجد است و تخم ان در
افعال مثل عصاره انست و روغن ان که از آب ان و روغن کنجد ترتیب داده باشند طلا نمودن
و حقنه ان و اشامیدن ان جهة تقویت باه و درد مفاصل و نیکو کردن رنگ و رخسار و درد کمر و

کرده وعسر بول وچکانیدن ومالیدن ان در احلیل وعانه وکرجهة حصاة کرده ومثانه موثر و
قدر شربتش هفت مثقال است با میپخنج یا نبیذ عسل وچون خشک دانه را با شیر تازه سر باز بخته
خشک کنند در تقویت باه عدیل نبارد حسو بتشدید واو اسم ما یعا نیست که از حبوب وغیر ان
ترتیب دهند وبطریق قهوه توان خورد حسل بفتح اول ودوم کیاهیست بصعتر وبرکش دراز تر
وبزرک تر وتیره رنک ویونانی خمی کویند در دوم کرم وخشک وبخته ان مقوی معده وهاضم
ومصلح طعام فاسد شده وجهة خوشبویی دهان وآروغ وبا شراب جهة کزیدن رتیلا وعقرب
مفید وقدر شربتش تا پنج درم است واستعمال زیاده نیز جایز است حسل بکسر اول وسکون ثانی
اسم بچه سوسمار است حسک بلغة مصر بسنباج است حسن لبا اسم فارسی حصی لبان است حسن یوسف
اسم فارسی حاشیش است حشیشة الزجاج کیاهی است که در شوره زاد ومحوطه ها میروید شاخهای
ان باریک ومایل بسرخی وبرکش خشن ومزغب وبر شاخهای ان چیزی شبیه بتخم وبقدر برنج و
خشن وبسیار تلخ وبر جامه می پیچد در دوم سرد وتر ومحلل اورام ورادع ومفتح سده وجالی
وقابض وچرک زجاج را بالکلیه زایل میکند وازین جهة باین اسم مسمی است وزایل کننده بواسیر
ودوا وقیه عصاره ان با شکر وعسل جهة سرفه کهنه بسیار موثر وضماد عصاره ان جهة اورام
حاره وبا سفیداب جهة جره ونمله وبا قیروطی وروغن حنا وبا سپرز جهة نقرس ومالیدن برک
ان جهة قوبا وغرغره ان جهة ورم لوزتین وبا روغن کل جهة درد کوش مفید ومضر مهره ومصلحش
نبات وخشخاش وقدر شربتش تا دو درهم است حشیشه اسم اصطلاحی قنب است حشیشة الداحس
کیاهی است منبتش سنکلاخ وبرکش شبیه برک عدس وازان بزرکتر در اخر دوم کرم وخشک
ومحلل ولطیف وضماد ان جهة داحس وقروح شهدیه نافع است حشیشة العلق امین الدوله
کوید که انرا در کیلان خنش نامند وازجمله بودنه است ودر مازندران اوجی کویند وان شبیه
سوسن

سوسن بر ومایل بسیاهی وخوشبو ست وبالخاصیه زلوی در حلق مانده را اخراج مینماید ودر سایر افعال
قویتر از اقسام فودنج است حشیشة العقرب بصامریوما است وبلغة حجاز بولاموینون است حشیشة
الکلب فراسیون است حشیشة البرص کیاه آطریلال است حشیشة الخراسانیه وخشیزک است حشیشة
الطحال حشیشة الدود واسقولوقندریون است وحیوانی را نیز باین اسم خیز نامند که در قدیم مشهور
باربعة اربعین بود والحال سبعة وسبعین خوانند حشیشة السلحفاة وحشیشة اللحاة السن است
حشیشة البراغیث بلغة شام کیاه دوش را نامند ودر عراق مراد ازان کیاهیست که کیک را دفع
میکند ودر طبرستان کیک وشر کویند وقسمی از دوقش شمرده اند حشیشة المعدن کیاهی است
سفید وصلب قریب بسنک وچون شکسته شود اجزای ان ریزه کردد وبا روغن چون مشتعل میکردد
شعله ان بر طرف نمیشود وریش سمندر نامند وداخل ضمادات ملوکی میکنند وان جالی وموثر
صحت وطراوت حشیشة الاورام اندریون است حشیشة السلطان حرف ابیض است حشیشة
الاسد اسد العدس است حشیشة السعال فنجریون است حشیشة الافعی بلسکی است حشیشة السنور
بادرنجبویه است حشیفیل شقاقل است حصرم بکسر اول وفتح ثالث بفارسی غوره نامند وان انکور
نارس سبز است در اول دوم سرد ودر اخر ان خشک وعصاره ان سرد وخشک تر ومطفی حرارت
خون وصفرا وقامع صفرا وقاطع بلغم معده ومقوی جکر وبدن وحابس طبع ومانع انصباب مواد و
دافع سستی اعضا وتشنکی وضماد خشک ان جهة خوشبو کردن عرق وجوشش بدن وحصف و
خارش وسستی بدن نافع ومضعف معده سرد ومضر باه ومولد ریاح ومغص ومورث عطش در بعضی
امزجه بجهة تکثیف ومصلحش کلقند وانیسون وانجیر وبدلش ریباس وترشی ترنج است ورب غوره قاطع تشنکی
ومسکن حرارت والتهاب معده وجهة اسهال مراری وبرانکیختن اشتها وحفظ جنین وتقویت احشا وغثیان
صفراوی ودفع خمار ومنع قبول مواد وبا رب انار مخیوش جهة تب صفراوی مجرب وعصاره ان که در افتاب

خشک کرده باشند همین اثار دارد و جهة خناق و ورم حنجره و نفث الدم و رعاف و سقوط لهاة و قلاع
و طلای ان با اب کند نا جهة تخفیف بواسیر و فرزجه ان جهة تنقیه و اصلاح رحم نافع و با سرکه جهة نواصیر
و چرک کوش و غرغره ان جهة ورم حلق و حقنه ان جهة قرحه امعا و سیلان رطوبات رحم و اکتحال ان
جهة دمعه و انتشار و خشونت اجفان و تاکل مفید و اب ان در افعال مثل عصاره و مقوی قوة
ماسکه معده و چون توتیا را بان پرورده کنند و بدستور سایر ادویه عین را بغایت مقوی فعل انست
و مضر سینه و مورث سعال و مصلحش کلقند و شربت خشخاش و قدر شربت عصاره ان یک مثقال و بدلش
اب سیب ترش و سماق و شربت ان که از آب غوره قریب بشیره بی باشد سه جزو و عسل کف کرفته یکجزو
ترتیب داده یکسال بر ان کذشته باشد جهة رفع وبا و تقویت هاضمه و قولنج ثقلی بغایت سودمند و در سایر
افعال مثل عصاره است حصی لبان بفارسی حس لبه نامند و ان صمغ ضرو یمنی است و کلام عبارت
از ان و مولف تذکره کوید که اکثر اهل این صناعت تحقیق نموده اند و من بعد از مشقت بسیار تشخیص
کرده ام که صمغ ضرو است و در اول تکون صمغ مذکور بقدر دانه کندم ظاهر شده بتدریج بقدر خربزه میشود
و بوی ان مرکب از بوی مصطکی و کندر و خوشبوترین صمغها و سفید مایل بسرخی و سیاهی و محلل و
جاذب و در دوم کرم و در اول خشک و مقوی دل و مورث سهر و خاییدن ان جهة تقویت لثه و طلای
ان جهة حبس کردن نزلات و قطور ان با روغنها جهة درد بارد کوش و اشامیدن ان جهة [illegible]
و تقویت معده و دماغ و اذابه رطوبات و تحلیل ان نافع و قدر شربتش تا دو درهم و مصدع محرورین
و مصلحش روغن بنفشه و خشخاش و بدلش لادن و مصطکی بالمناصفه حصی الاسفنج حجر الاسفنج است
حصی هرمس بحاء مهمله و بخاء معجمه حلبوب است حصر و دس است حصاة بفارسی سنکریزه نامند
رادع و مجفف و سایده ان مثل غبار جهة نزف الدم جراحات و رفع ورم ان مفید و انداختن ان
در کوزه اب مصلح غلظت ان و مقوی احشاست حضض مکی و هندی میباشد و مکی آنرا یونانی
لوفون

لوفون نامند و ان عصاره برک و تخم نباتیست خارناک و قریب بسه ذرع و پوست ان کاهی رنک و
برکش شبیه ببرک شمشاد و ثمرش شبیه بفلفل و سیاه و املس و طعمش تلخ و بهترین ان بیرون زرد مایل
بسیاهی و درونش مایل بسرخی و چون در آب اندازند کف ان برنک خون کردد و از اتش ملتهب شود
و با قبض و مرارت باشد و مغشوش ان که از دوشاب و اب مورد و صبر و زعفران میسازند محلول
ان برنک خون نمیشود و باطن ان یاقوتی نمیباشد و ان معتدل در حرارت و برودت و در دوم خشک
و قابض و رادع و محلل و مبرد و تحلیل ان کمتر از ردع و اشامیدن ان جهة اورام باطنی و اسهال و قطع
سیلان رطوبات و عرق و احتباس خون و نفث الدم سینه و سرفه و ادرار حیض و بواسیر و درد جکر
و یرقان سیاه و زحیر و کزیدن سک دیوانه و حرارت کرده و التهاب و تشنکی و حقنه ان جهة اسهال
مزمن و قرحه امعا و غرغره ان جهة ورم حلق و مضمضه ان جهة تقویت لثه و قطور ان جهة چرک
کوش و ضماد ان جهة شقاق مقعد و داحس و تقویت موی و منع نزلات و اورام و اکتحال ان جهة جرب
و حکه و سلاق و ضعف بصر و دمعه و رمد و منع نزلات نافع و مضر سپرز و مصلحش انیسون و حماما و
قدر شربتش از نیم مثقال تا یکدرهم و بدلش حضض هندیست و ان عصاره فیلزهرج است و در جمیع
افعال قویتر از حضض عربی است مکر در ردع و ان سیاه تر از قسم مکی میباشد و مصنوع ان از زرشک
و افسنتین و امثال انرا استعمال نباید کرد و ان سیاه و بدلش صندل سفید و فوفل بالمناصفه است
حفا ربفا اسم عربی بردی است حفج بفتح حا و سکون فا اسم روده ایست که بفارسی شیردان و هزارخانه
کویند حقوقن بقاف اسم بقلة الحمقاست حفیر اسم ماست است حوغ قوشی اسم ترکی صاقراست حلبه در
کیلان بخاء معجمه و در اصفهان شنبلیله نامند و از حبوب مصر و فراست و قوتش تا دو سال باقیست
در اول دوم کرم و در اول خشک و دوائی لعابی و منضج و ملین و محلل و مبهی و مدر حیض و مقوی [illegible] و
بارطوبت فضلیه و با عسل چون طبخ یابد مسهل و منقی امعا و جهة مواد محتبسه سینه و سرفه و ربو و بواسیر

واورام باطنی ومطبوخ ان با تمر هندی وانجیر ومویز کرابا انزا با عسل بقوام اورند جهة درد سینه
ومزمن وفروخ ان وضیق النفس با اب پر سیاوشان مجرب وجلوس ونطول طبیخ ان جهة تسهیل
ولادت واسقاط مشیمه وتنقیه رحم وضمادش جهة اورام صلبه ظاهری وباطنی وورم سپرز ودرد
رحم وریختن مو وکجی ناخن وشقاق بارد وسوختگی اتش وسعفه ونخالة وکلف وسایر اثار وحقنه ان
جهة زحیر وطلای ان جهة دفع چرک وخوبی رنگ رخسار وبا مویزج جهة منع تولد قمل وقطوع نقیع
ان در کلاب جهة دمعه وسلاق وحمره وبقایای ورم چشم وآردان با بوره محلل طحال وبا انجیر جهة
کشودن دمل وبا روغن کل سرخ وسرکه واردجو جهة اورام حاره وباعسل جهة بارده ومداومت خوردن
ان که با خشخاش وبادام وارد کندم وشکر یا عسل سرشته باشند جهة تسمین بدن واصلاح کرده بغایت
موثر ومصدع ومغثی ومضر انثیان ومولد خلط غلیظ ومصلحش سکنجبین وانیسون وقدر شربت از
کیاه ان تا ده درهم واز تخم ان تا پنج درهم وبدلش تخم کتان ونبات ان مولد خون وجهة درد کرده وجکر
وسردی مثانه وتقطیر البول ودرد رحم وضماد ان جهة تقویت موی نافع وروغن ان که از تخم ان
کیرند کرم وتند ومحلل وملطف وملین صلابات ومنضج دبیله وجهة نخالة روی وموی وقوبا وخنازیر خمار
وبا موم جهة شقاق وبا ادویه کلف جهة جلای بشره موثر است حلق جنبه ببیت مجید سیاه لون وترش
طعم کردیمن از برک درخت کرد تنور کناشته باشد ترتیب صید هند ونباتش شبیه بعلیق وثمرش مثل
خوشه انکور ودانه اش مثل عنب الثعلب ورکش مانند برک تاک است اشامیدن ان با اب سرد
جهة رفع صفرا وازالة خمار والتهاب معده بی عدیل وقدر شربتش تا پنج درهم است حلبیب بهای حطی
قبل از یای تحتانی وبای بعد از ان دوایست هندی وخشبی شبیه بسورنجان در دوم کرم وخشک
ومسهل بلغم خام واقسام کرم واخلاط غلیظه ومقوی بدن وجهة نقرس ودرد مفاصل نافع وقدر
شربتش تا سه درهم ومضر سپرز ومصلحش کثیرا وکاسنی است حلفا نوعی از بردی است که ان حصیر

وامثال

وامثال ان ترتیب صید هند ودر اصفهان شمی از پیزر نامند در اول کرم ودر دوم خشک وپنج درهم ان با
عسل وسرکه کشنده اقسام کرم است چون سه روز پیوسته بنوشند وشستن سر با مطبوخ ان جهة حزاز
وقروح ابریه وداغ کردن با شاخهای که با تش افروخته باشند جهة علة ساعیه وچون سه بار تکرار نمایند
جهة منع زیاده شدن اورام رخوه نافعست حلاب کیاهیست بقدر شبری ودر اکثر امکنه ومعموره میروید
برکش بسیار باریک وبدستور شاخهای ان وکلش ریزه وسفید وتخمش بقدر خردل وبیخ ارتست
در سیم سرد وخشک وضماد آب آن با ارد کندم جهة استحکام عضو شکسته وکوفتکی وخلع ان وباحنا
جهة خارش دست مفید ومانع زیاده شدن ان وجهة سیلان زرداب مفید است حلتیت بثای
مثناة فوقانی بعد از یای تحتانی وقبل از ان اسم صمغ انجدان است واز حلتیت طیب کویند ومنتن
ان غیر صمغ کولر پر وبدبوست وکویند از انجدان سیاه حاصل میشود وبفارسی کما کویند وطیب از
سفید آن که مشهور بکولر پر است وبهترین اقسام است وخوب ان مایل بسرخی وصاف وتند بوی
با بشاعتست که چون در اب حل کنند مانند شیر شود در چهارم کرم ودر دوم خشک وقوتش تا هفت
سال باقیست ومنتن ان در سیم خشک وبوی ان شبیه بکندنا وبغایت کریه وبا قوة سمیه وتریاقیت
ان غالب وبفارسی انکژد ودر اصفهان انکشت کنده نامند واقسام ان قاتل جنین ومخرج ان ومحلل
قوی ومدر بول وحیض وجاذب خون بظاهر جلد وبهی وجهة تحلیل ریاح وخون منعقد وتب
ربع ودفع رطوبات ودرد مفاصل وکزیدن هوام وسک دیوانه واسهال رطوبی ومغص ریحی وبلغمی
وفالج وصرع وامراض بارده دماغی وبحة الصوت وخشونت حلق وشوصه بلغمی ومخرج اقسام کرم
معده ومفتح خون بواسیر وبا زرده تخم مرغ جهة سرفه خشک ودرد پهلو وبا انجیر جهة یرقان سدی
وبا شراب وفلفل وسداب جهة کزاز وبا سکنجبین جهة جمود شیر وبا اب خاکستر واب دریا جهة
شکاف عضل وبامر وفلفل جهة کشودن حیض وبا شراب جهة امراض عصب وبا سیر وجنطیانا جهة

کزیدن سگ دیوانه و با آب بارتنگ جهة دفع چرک دبیلات باطنی و باقی ابص جهة اسهال رطوبی و
بادویه مناسبه جهة بر ودت معده و جگر و سپرز و استسقا و سستی بدن و زردی و کودت رخسار
و ضماد ان جهة داء الثعلب و دندان کرم خورده و ریزانیدن ان و طلای ان در خارج جهة تسکین
درد دندان و زخم کزیدن سگ دیوانه و منع مقاربت هوام و رفع مضرت پیکان زهردار و مالیدن ان و
با روغن زیتون جهة کزیدن عقرب و باقیر و طی جهة ثالیل و غدد و با انجیر خشک و سرکه جهة قوبا
و باز بخار و زاج جهة بردن کوشت زاید که در بینی متکون شود و کذاشتن ان در احلیل باعث نعوظ
شدید و اکتحال ان با عسل جهة قوة باصره و نزول اب و بیاض و ظفره و مضمضه طبیخ ان با انجیر
و زوفا جهة دندان کرم خورده و کذاشتن ان بر اورام خبیثه بعد از شکافتن ان جهة اخراج اجزای
خبیثه ان و غرغره ان با عسل جهة ورم لهاة و با سرکه جهة اخراج زلوی در حلق مانده و بخور و حمول
ان جهة اخراج جنین میت و بستن ان در پارچه و کذاشتن ان در ممر آب مانع تکون کرم در ان موضع
و مزرعه و باعث کریختن هوام از موضع و به ستو بر هر چه مالند هوام از ان کریزان شوند و قطور
جوشانیده ان در روغن زیتون جهة کری کهنه و درد کوش و دوی و طنین نافع و مضر دماغ و جگر
و مصلحش انارین و انیسون و مضر سفل و مصلحش کثیرا و بوی ان مضر محرورین و مصلحش بنفشه و نیلوفر و
اب سیب و شربت صندل و اکثار ان مورث اسهال و قی و تب و خارش بینی و مصلحش اب ورد و
سیب و صندل و قدر شربتش از یک عدس تا نیم مثقال و بدلش جاوشیر و سکبینج و کویند مطبوخ محروث
کبر بیخ انجدان باشد بدل انست حلبوب بلغة نبطی کیاهیست بقدر شبری و پر شاخ و بسیار کره و شعبه ها
از کرههای ان رسته و برکش کوچکتر از نا درو ج و مفروش و یکروی ان سبز و ثمر نوع ماده آن خوشه
تخم دار و تخمش از بطم کوچکتر و هر دو حبه بهم بسته و سست و با رطوبت و ثمر نوع نر آن را غلاف کوچک
و سفید و بیخ ان دو حبه و سفید بقدر تخم کبوتری یکی سست و دیکری صلب و بهم بسته مثل خصیه

حیوا

حیوانات در دوم کرم و خشک و محلل اورام بارده و ملین طبع و سی مثقال از اب مطبوخ ان مسهل رطوبت
مائیه و مرة الصفرا و حمول ان مدر حیض و پلک ماده ان بعد از طهر و خوردن بیخ صلب ان باعث حمل بدختر و اشامیدن
و حمول نر ان باعث حمل به پسر است حلزون بفتح اول و ثانی اسم کل حیوان صدفی است و بری و بحری
و نهری میباشد و اعم از صدف و ان مخصوص جلد بحری ان حیوانست و شنج و ودع و اظفار الطیب
و طیلسا و خف الغراب و قرقرا و و لینس و صدف مروارید و زنظاح و غیرها از انواع حلزونند و جلد
بحری ان در دوم سرد و خشک و خواص ان در صدف انشاء الله تعالی مذکور میشود و کوشت ان در
دوم سرد و تر و کوشت و لینس که در مصر ام الخلول کویند از اقسام بری و مستطیل و الطف و سریع
الاستحاله بخون صالح است و جهة جذام و جرب و حکه و جنون و سودا نافع و کوشت سایر حلزون
مولد بلغم و سده و قاطع تشنگی و التهاب صفرا و ضماد ان جاذب پیکان و امثال ان از بدن و جهة
تحلیل رطوبات سوء القنیه و قروح و ورم نقرس و جذب زهر سگ دیوانه و طلای رطوبت ان که
بسوزن سوراخ کرده نزدیک اتش داشته باشند یا مرصاف و صبر یا سویه سرشته جهة التیام
جراحات خبیثه و تحلیل اورام مزمنه مفید و بعد یل و کوشت مجفف مسحوق ان مدر حیض و با
مر و کندر جهة التیام جراحات خصوصا عصبانی و اکتحال سوخته مجموع ان با عسل جهة رفع اثار زخم
چشم و طلای ان جهة جرب متقرح و بهق و جلای دندان و با سرکه جهة قطع رعاف و مالیدن رطوبت
ان بر جبهه جهة منع ریختن مواد بچشم و بر حوالی کوش جهة ورم و دفع رطوبات غایره کوش و طلای
کوشت محروق ان با قطران بعد از کندن موی و شعر منقلب جهة منع رویدن ان موثر و فرو بردن کوشت
خام ان جهة درد معده و باسر جهة قولنج و درد مثانه نافع و کویند بالخاصیه متطرقات صلبه را بسیار
نرم میسازد و چون کوشت ان را با مثل ان نوشادر و نصف ان کبریت و سدس ان نمک سایند تقطیر
کنند افعال غریب در مشتری نماید و هارب را عقد کند حلبیثا نوعی از نیوعات و برکش مثل

[illegible] نوع از صدف
قیطس [illegible] حلزون [illegible] که بعربی
[illegible] آن جانور [illegible]
حلزون گویند [illegible] قاطع

کرفته

برك زيتون و شيران جهة ثاليل نافعست حلبة حزاة برى است حليمو اسم فارسى بيخ حماض برى است
حلدل مصطكى است حلم قراد است بضم قاف حلباب لاغيز است و كويند لبلاب است حل بلغة حجاز
سمسم غير مقشر است و بلغة اكبير آن زيبق را نامند حلاق الشعر نوره است حلحل و حلاحل بصل است
حلو باكثير است حلاوينون اسم يونانى ماميثا است حلواى قبيطه اسم فارسى ناطف است حلواى زلبيا
اسم فارسى لابيا است حاما بلغة نبطى اسم شجريست مشبك از شاخهاى سرخ ياقوتى مانند خوشه و با
صلابت و كلش ريزه مثل چيرنى سرخ و بركش شبيه برك فاشرا و تند و خوشبو و تخمش بسيار لذاع و
منبتش ارمنيه و طرسوس و بهترين اقسام است و قسم مائى كه در آبها ميرويد و در شام يافت ميشود مايل
بسبزى و بوى ان شبيه بسداب و قسم قبطى ان غير مشبك مستطيل و پر تخم و تند بو و سفيد مايل بسرخى
و بهتر ازمانى است و قوت حاما تا هفت سال باقى ميماند در اول سيم كرم و خشك و مفتح سده
وجكر و مقوى و مدر بول و حيض و مسكر و منوم و محلل رياح و منفى معده و مورث سر درد و طبيخ ان
جهة نفرس و ورم مزمن جكر و ضماد ان جهة صداع و تفتيح و تحليل اورام حاره و كزيدن عقرب و
بامويز جهة ورم احشا و بافرزجات جهة ورم رحم و با اكحال جهة امراض چشم نافع و مضر معده و مصلحش
تخم كرفس و مورث كسل و خواب و مصلحش دارچينى و قدر شربتش تا دو درهم و بدلش بوزن ان اسارون
يا مثل ان قرنفل و يا وج و چون انرا با سدس ان دارچينى عرق بكشند و عرق انرا با عسل اميخته در افتاب
بكذارند در تفريح زيادتى بر خمر ميكند حمص بفارسى نخود كويند برى و بستانى ميباشد و برى انرا
كياه شبيه بكياه بستانى و تيزه تر و كوچكتر و ثمرش مايل بسرخى و دراز با تلخى است و كرم و خشكتر از بستانى
و منقى و مفتح سده جكر و سپرز و كليه و جالى جرب متقرح و قوبا و ملين اورام بن كوش و انثيان و با عسل
منقى قروح و جراحات سرطان و بستانى ان بهترين حبوبست نزد بقراط در دوم كرم و در اول خشك
و تازه سبز ان در اول تر و قوتش تا سه سال باقى و ملين طبع و مدر بول و حيض و عرق و زياد كننده

نبات

جميع افعال او

سر

شير و منى و مبهى و مقوى تنش و مسمن بدن و مقوى حرارت غريزى و مولد خون صالح و كثير
الغذا و منبه اشتها و اب طبيخ ان با قدرى نمك با نوة قابضه تقطيع لزوجات و مفتح سده است و بسبب
كسب ملوحت ان و مدر بول است بسبب حرارت و بالخاصيه جهة درد سينه و قروح شش نافع و با
شير تازه جهة كرفتكى اواز كه از خشكى باشد و تب بان نباشد و چون تب باشد بجاى شير با
اب بنوشند و چون يكشب در سركه خيسانيده ناشتا تناول نمايند و دران روز چيزى ديكر نخورند
جهة كشتن كرم معده مجرب دانسته اند و چون در اب خيسانيده خام تناول نمايند و آب منقوع
انرا با اندك عسل بنوشند جهة اعاده شهوت جماع مايوسين بيعديليست و چون هر دو را از ان
ترتيب داده با سركه بنوشند و در طبيخ ان بنشينند جهة اصلاح امراض مقعد و تنقيه رحم و اخراج
كرم شكم و مقعد بهترين ادويه است و خوردن ان ما بين دو طعام معين هضم و طبيخ نخود سياه
مسقط جنين و مفتت حصاة و مدر فضلات و در انفعال قوى تر از سفيد با قوة ترياقيه و جهة استسقا
و جذام و يرقان سددى و سده جكر و تحليل رياح و غسول طلاى اقسام ان جهة خارش اعضا و صداع
و دفع زردى رخسار و سعفه و حزاز و كلف و تقويت موى و دفع بدحسى عضو و امراض مفاصل و
خوردن برشته ان كه سرد نشده باشد جهة بواسير دموى ازموده و روغن نخود كه با قرع بر سنوى
كردو دستور است كرفته شود در سيم كرم و خشك و تند و با قوة نافذه و بغايت مقوى
موى و مبهى و جهة تسكين درد دندان و امراض لثه بيعديل و جهة دردهاى بارد و جذام و قوبا
و امثال ان بغايت موثر و نخود سبز تازه مولد فضول و نفيع ان جهة تحليل ورم لثه و درد دندان نافع
و از خواص نخود انست كه چون در اول هلال بعدد ثاليل هر يك از ان يكعدد نخود را ماليده و مجموع را
در لته بسته از ميان هر دو پا يا از بالاى شانه ان لته را بجانب عقب بينداز ند در اخر ان ماه جميع
ان ثاليل برطرف شود و مضر قرحه و مثانه و مصلحش خشخاش و مولد رياح و مفتح و ثقيل و مصلحش جوارش

کوبی وزیره وشبث وکلفند ودرمحرورین سکنجبین ساده وخشخاش وبدلش درقوت باه لوبیا و در
سایر افعال ترمس است وخوردن اب بعد از تناول نمودن نخود بغایت مضراست حماض بری و بستانی
ومائی میباشد نوع بستانی را قسمی برگ رقیق وترش ونرم وبیخ وساقش سرخ وخوشه ان مثل اکرو
تخمش سیاه وبراق ودر غلافهای ریزه مثلث سرخ وبزرگی قوزی قولاغی وبفارسی ترشنا مند
وقسمی را تخمش بدون گل متکون میشود وهردو قسم ترش وبهترین انواع ان دردوم سرد وخشک
وبا قوت قابضه ومسکن قی وغثیان صفراوی ومشهی وجهة رفع خمار وخواهش گل خوردن و امثال
ان ویرقان وتقویه جگر والتهاب نافع وپخته ان ملین طبع وضماد ان با روغن گل وزعفران جهة
قروح شهدیه وخوردن مطبوخ ان جهة جراحات امعا وسحج مفید ومضر باه ومصلحش شیرینیها وقدر
شربتش تا هجده درم وبدلش ترشی ترنج وتخم ان دراول سرد ودردوم خشک وقابض وجهة قرحه
امعا وخفقان حار ویرقان والتهاب وگزیدن عقرب وبرشتن ان جهة اسهال کبدی ودموی وصفراوی
وتعلیق ان بر بازوی چپ زنان نافع آبستنی ومضر گرده وسپرز ومصلحش رازیانه وقند وقدر شربتش
دو درم وبیخ ان جهة سیلان رحم ویرقان واسهال دموی وسحج وقطع خون حیض وضماد ان جهة
جرب متقرح وقوبا وشقاق ناخن وداحس وبا اردجو جهة خارش بدن وطلای پخته ان با سرکه
جهة ورم سپرز وتعلیق ان بر گردن جهة خنازیر واشامیدن طبیخ ان جهة تفتیت سنگ مثانه واحتباس
حیض ویرقان سدی نافع وقسم بری عریض الورق شبیه بربارتنگ در مزه ودر شکل شبیه به برگ
چغندر وسلق جبلی نامند وبیخ ان را در اصفهان حلیمو گویند در افعال قویتر از بیخ بستانی وبا نبات
جهة سرفه وضماد ان جهة مفاصل وکوفتگی اعضا ونقرس حار نافع وخوردن اب گیاه ان وبرگ پخته
ان جهة سحج صفراوی وتپ مفید وبیخ ان بقدر یک مثقال با اب خبث الحدید جهة بواسیر مجرب
وفتیله ان با مقل ازرق وموم وروغن تخم کتان جهة بواسیر باطنی وبخور ان با بیخ کبر جهة خشک کردن

وانتاخن

وانتاخن بواسیر ظاهری مفید وقسم مائی که درکنار ابها میروید برگش با صلابت وشبیه بکاسنی است و
نباتش شبیه به نیلوفر وبیخش شبیه بچغندر وسرد وخشک وقابض وحماض البقر نامند در قوه وفعل نزدیک
به بستانی وجهة خفقان وغثیان نافع وجهة جرب وجراحات وقروح خبیثه واورام حاره ومنع زیاده
شدن زخمها مفید وبدلش بطباط است حماحم چون نبطی وغیر بستانی افوز است برگش شبیه به برگ
بستانی افوز وازان بزرگتر وساقش بدستور بسیار قوی ورنگ برگ ان مختلف الالوان وخوش
منظر ودر باغها با بستانی افوز غرس مینمایند ومشهور است بلاله خطایی ودر تبریز بگل عاشقان
در اخر اول سرد وخشک وبا قوه محلله ورادع ورافع سده دماغ وزکام وضماد برگش جهة سوختگی
اتش نافع وتخم ان مقوی دل وبرشتن ان با روغن گل واب سرد جهة اسهال مزمن مفید واکثار
ان مضر مثانه ومصلحش کندر وقدر شربتش تا دو درم وبدلش بستانی افوز وروغن ان که از آب
ان وروغن زیتون بالمناصفه ترتیب داده وجوشانیده باشند تا اب سوخته وروغن مانده باشد
محلل وبا قوه قابضه وخوردن دو مثقال ان جهة ریاح معده وطلای ان جهة ریاح اغشیه دماغ
نافع حمام بفارسی کبوتر نامند صحرایی وخانگی میباشد در اخر دوم گرم ودر اول دوم خشک وبا
رطوبت فضلیه وبچه اهلی ان بعد خصوصا تازه پر وبال براورده باشد مقوی گرده ومولد خون ومنی
وسمن وقاطع اخلاط بارده وجهة فالج ولقوه ورعشه واستسقای زقی وطبلی نافع وطلای خون
ان بر پیشانی جهة رعاف که از جهة دماغ باشد وبدستور اشامیدن قدری با قلایی از خون مجفف ان
وریختن خون گرم ان در جراحات سرکه باستخوان رسیده باشد باعث التیام ان واکتحال ان جهة
جراحت چشم وکمنه وغشاوه وطرفه خصوصا با خون کبوتر که در بال تازه ان باشد وسرگین ان در سیم گرم
وخشک وبا اردجو جهة اورام صلبه وبا روغن زیتون جهة سوختگی اتش وبا سرکه جهة تحلیل خنازیر و
بدستور با تخم کتان وبا عسل وتخم کتان جهة گشودن دمل وقلع خشکریشه زخمها وبا حرف وخردل جهة

نقرس وشقیقه وصداع مزمن ودرد پهلو ومفاصل وبا اردجو واب وسرکه وعسل که باهم پخته باشند
جهة دمل وخنازیر واورام صلبه وبا ارد کندم واب وفندبید قطران که برهم نموده سرشبانروز بر برص
ضماد نمایند وباز بدستور تجدید نمایند دراز الة برص بغایت موثر وبا سرکه جهة سعفه واقسام استسقا
واشامیدن ان از یکدرهم تا سه درهم با سکنجبین جهة استسقای بارد ودو درهم ان با سه درهم دار چینی
جهة حصاة مجرب ونشستن در طبیخ سرکین ان جهة عسر البول وپیه ان جهة رفع اثار قروح واکحال
سر حوق ان که باموی سوخته باشند جهة غشاوه وظلمة بصر وبستن زنده بچه کبوتر که شکم ان شکافته
باشند جهة رفع سم افعی وعقرب ومالیدن سرکین سوخته ان با سرکه بر اطراف بینی جهة قطع رعاف
بعیدیل وطلای بیخته از تخم ان باپیه خوک بر احلیل جهة تحریک باه بغایت موثر وچون اطفال با
عسل تناول نمایند زود در سخن ایند وخام ان جهة خشونت سینه ونیکو کردن رخسار وتسمین بدن
مفید وسکون صاحب آبله در جایی که کبوتران در زیر ان یا در بالای ان باشند بالخاصیه موثر
شفای آبله دار ومجاورت ان سبب امن از خدر وفالج وسکته وسبات وطاعون وباعث ازاله
وحشت وفساد هوا میکردد وخوردن بچه کبوتر بعنوان مداومت مورث برص وکبوتر صحرایی خشک تر
ولطیفتر از اهلی ومجموع ان مضر محرورین ومصدع ومحرق خون ومصلحش پختن ان باب غوره
وسرکه وخوردن کاسنی وخیار است وچون با روغن کنجد بدون اب ونمک طبخ نمایند وبنوشند
در حال سنک کرده ومثانه را اخراج نماید وزهره ان جهة نزول اب وبیاض وغشاوه نافع وفوزجه
استخوان ساق ان که سوزانیده باشند جهة اعاده بکارت از اسرار است حمار الوحش بفارسی کور نامند
ومعروف بخر کور است کوشت ان در دوم کرم ودر سیم خشک وغلیظ ومولد سودا ومرق ان وپیه
ان جهة مفاصل وتحلیل ریاح غلیظه وطلای پیه ان جهة کلف وقوبا وروغن قسط جهة درد کرده
وکمر وبا شیر مرضعه جهة رفع کریه اطفال وزهره ان جهة داء الثعلب ودوالی وچهار قیراط ان با خون انجدان

وار

بحر الجواهر
ولو طلی بشحم الحمار الابرص نفع القصب
فتعشقه المراة

واب کرنب جهة سنک مثانه وخصیه وقضیب ان بغایت مقوی باه ومغز سر ان جهة رفع بول در
فراش واشامیدن ان باب کاهو جهة قطع احتلام وشش خشک کرده ان با کثیرا وعسل جهة ربو و
سرفه وعسر النفس وپنیر مایه ان مقوی باه ودر انکشت کردن انکشتری از سم ان در خنصر چپ وبستن
قدری از پوست پیشانی ان بر بازو ویا بر سر جهة رفع صرع مجرب دانسته اند ومانع دخول جن در ان
منزل است وبعضی شرط دانسته اند که پوست پیشانی بقدر یکشبر وپیش صاحب صرع باشد اعم از
انکه از حمار وحشی باشد یا اهلی وکویند در اول هر ماه تغییر انکشتری شرطست وپیوسته نکاه کردن
در چشم ان باعث بصر صحت ومانع نزول اب وجکر وسم ان در افعال مثل حمار اهلی است حمار بفارسی
خر والاغ نامند غلیظتر وکثیفتر وبطی الهضم تر از خر کور وکرمی وخشکی ان کمتر وبا رطوبت فضلیه
وبطول اب طبیخ ان جهة کزاز وخوردن زهره خشک ان جهة رفع تغییر عقل وسحر ومغز سر ان مورث
خرافت وبا سرکه جهة رفع جنون وکباب جکر ان که ناشتا خورده شده باشد جهة صرع واشامیدن
سم سوخته ان هر روز نیم مثقال جهة مصروع وضماد ان جهة شقاق مزمن وبا روغن زیتون جهة خنازیر
وبا شراب جهة کجی ناخن وبرص وبیاض ان وبخور سم ان جهة عسر ولادت وبا خمر غلیظ جهة جنون و
ضماد پیه ان جهة رفع اثار قروح وجهة التیام جراحات احشا نیم کردن بعیدبل وعصیر سرکین تازه ان
مفتت حصاة ومخرج جنین ومشیمه وقطور ان در بینی جهة رفع رعاف وبدستور طلای ان بر
پیشانی که با سرکه سرشته باشند وهمچنین استنشاق خشک ان که بر سر کبر ان پاشیده باشند و
خوردن نقیع ان با شراب جهة کزیدن عقرب وتعلیق پوست پیشانی ان بر اطفال جهة رفع فزع موش وچون
عقرب کزیده بر الاغ معکوس سوار شود بالخاصیه مسکن درد ان وبدستور چون در کوشش بکوید که
مرا عقرب کزیده باعث رفع درد میشود وجالینوس کوید که طلای نطفه ان سه بار تا چهار بار مسقط
دانه بواسیر است وچون قضیب انرا در کوزه اب ندیده با تش کنارند بجدی که قریب بسوختن شود

وبآب چغندر و روغن زیتون طلا کنند جهة رویانیدن مو و دراز کردن ان بغایت موثر و چون
قضیب انرا از زنده ان جدا کرده با ادویه حاره بپزند در حمام تناول نموده باعث بزرکی قضیب
کردد و از مجربات شمرده اند و تدهین خصیه خشک ان جهة تب ربع مجرب دانسته اند بشرطی
که بعد از نوبت تدهین کنند و اندکی بخوابند و چون نطرون و عاقرقرحا بران پاشیده خشک
کنند نیم مثقال ان با ماء الفطر جابس اسهال است حمر بتشدید میم و بضم حا بلغة حجاز تمر هندیست
وخز الیهود را نیز نامند حمص الامیر بلغة مغرب حسک است حمص جبلی حماض بریست حماض
بستانیست حماض سواقی حماض نهریست وحماض البقر نیز کویند حمض اسم مجموع اشجاریست که
ملوحتی داشته باشد و کویند مخصوص اشنان است حماریث و حمار قبان هدبراست حمض الکرسنی
حمص بریست حمضیض نوع صغیر حماض است شبیه بسه برک و در تنکابن ترش واش نامند حماض
الاترج ترشی ترنجست حماض الارنب کشوث است حمرا الارض خراطین است حمحم نبات خبه است
و بجای مجمجه نیز امده است و بلغة شام و دیار بکر اسم لسان الثور است حماط نوعی از خمراست
حمل و حملان بفارسی بره نامند و در لحوم مذکور میشود انشاء الله تعالی حمرا اسم عربی ابو خلسا ست
و بکسر حا اسم فسافلست حنظل ثمر کیاهیست بقدر هندوانه بسیار کوچکی و در نهایت تلخی و
نباتش شبیه بنبات هندوانه و برکش از ان کوچکتر و سبزه و اندرون زرد ان بداست و انچه در
بوته منحصر بیکی باشد از جمله سموم و شحم ان مادامی که در پوست باشد قوتش تا چهار سال
باقیست و انچه بیرون اورده باشند تا دو سال و بهترین ان سفید است که از بوته کثیر الثمر کرفته
باشند و مستعمل شحم انست در اول چهارم کرم و در اخر دوم خشک و مسهل سودا و بلغم غلیظ
و مفتح افواه عروق و مسقط جنین و قاتل ان و جاذب اخلاط از عمق بدن و جهة فالج و امراض بارده
دماغی و اعضای عصبانی و عرق النسا و مفاصل و نزلات مزمنه غلیظه چشم و سینه و عسر النفس

انصا

انصابی و ربو و سرفه مزمنه و امراض بارده کرده و مثانه نافع و مضر دماغ حار و معده و مصدع و
در هوای بسیار سرد مورث مغص و کرب و در هوای بسیار کرم باعث اسهال دموی و التهاب و
مصلحش کثیرا و مقل و نشاسته و مضر ابدان نحیفه و مصلحش اب فواکه و قدر شربتش از یکدانک تا نیم درم
و بهترین اصلاح انست که سائیده بماء العسل خشک نموده پس با کثیرا و غیره بسایند و بدلش بوزن ان
بیدانجیر و ثلث ان حرمل است و حقنه طبیخ ان که در سنانزاج شاییده باشند جهة قولنج بلغمی و ریحی
و عرق النسا و فالج و امثال ان و شیاف ان مسهل قوی و فرزجه ان قاتل جنین و طلای سبز ان جهة
عرق النسا و دردهای بارد و بخور ان مدر حیض و ضماد ان چند شب بر کف پا جهة جذام و سعوط
اب ان جهة زردی چشم و پاشیدن اب طبیخ ان در خانه ها جهة کشتن کیک و منع تولد ان موثر
و چون حنظل را سوراخ کرده دانه ها را بیرون کنند و بروغن زیتون مملو کرده ثقبه را مسدود ساخته
بخمیر بکیرند و بر روی اتش کنارند تا چند جوش کند خضاب ان در حمام جهة سیاه کردن مو و منع سفیدی
ان مجرب دانسته اند و قطور روغن زیتون که حنظل در ان جوشانیده باشند جهة درد کوش و ثقل شنیدن
ان بر دندان جهة اسانی کندن ان موثر و سعوط ان مفتح سدد دماغ و طلای ان جهة رفع اثار ویرقان
و نیکو کردن رخسار و اکتحال رماد ان جهة سیاه کردن چشم ازرق بغایت مفید و جهة درد مفعد
نافع و تخم ان مسهل و مقیی و مورث دوار و چون مکرر بشویند و در اب نمک بخیسانند تا تلخی ان زایل
شود پس کوبیده با شیره و خرما بجوشانند خوردن ان موثر صحت بدن و برک خشک ان بقدر دو درهم
با نشاسته و صمغ مسهل سودا و با انیسون و افتیمون و ایاره فیقرا جهة مالیخولیا و صرع و داء الجبه
و جذام و امراض سوداوی و طبیخ بیخ ان جهة استسقا و کزیدن عقرب و افعی و خون منجمد و داء الفیل
و ضماد برک ان با اب و نشاسته جهة تحلیل اورام و قطع سیلان خون منجمد مفید و چون حنظل را بری
خالی کرده سرکه در ان ریخته بجوشانند جهة درد دندان و تقویت لثه بغایت نافع و روغن حنظل

و اشامیدن آن

کراز دو جزو اب تازهٔ ان با یك جزو روغن کنجد و زیتون ترتیب داده بجوشانند تا روغن بماند جهة
امراض بارده و دردهای ان و منع ریختن مو و دفع دوی و طنین کوش و کرم ان و درد دندان و
جوشش سر و اشامیدن یکدرهم ان مسهل بلغم و اقسام کرم و ندهین ان با زهره کاو بر ناف جهة اخراج
اقسام کرم معده و حقنه ان جهة قولنج نافع و اکر تازه ان نباشد ربع رطل از تخم انرا باید جوشانید و با
یکرطل روغن طبخ نموده حنطه بفارسی کندم نامند و بهترین ان تازه بالیده مایل بزردی بعد از ان جنس
سفید است در اول کرم و در پوست و رطوبت معتدل و تازه ان کر خشك نشده باشد در دوم تر
و بهترین غذاهای اصحا و کثیر الغذا و مسمن و مسدد و مضر صاحبان سده عروق و احشا و خام ان
مولد کرم معده و مصلحش سرکه کهنه و مضر زنان حامله و پخته ان نفاخ و دیر هضم و مولد ریاح و مصلحش
شیرینیها و خوردن اب بر بالای ان مورث قولنج ریحی است ارد کندم کر پخته باشد و نان فطیر قابض اند
و آرد مطبوخ ان با شکر و بادام جهة سرفه و نفث الدم و درد کرده و سینه و تسمین بدن بغایت موثر
و با نعناع و روغن تازه جهة خشونت سینه و ضماد کندم ممضوغ جهة نضج دمل و طلای ارد کندم
با سکنجبین جهة بثور لبنیه و با عصاره بنج جهة منع ریختن فضول باعصاب و نفخ امعا و با شراب و سرکه
جهة سم هوام و با اب کشنیز جهة ردع و تحلیل اورام حاره و خنازیر و غدد مجرب و پخته ان با اب و
روغن زیتون محلل اورام حاره و ذرور ان بر موضع کزیده سك دیوانه بغایت مفید و چون خمیر کندم را
بر موضع کزیده سك چند ساعت ببندند نزد سك اندازند هرکاه سك ان خمیر را تناول نکند ظاهر
میشود که سك کزنده دیوانه بوده است و روغن کندم که با قرع کرفته شود و طریق ان در رات دستور
مذکور است جهة قوبا و سعفه و خزاز و کلف نافع و ضماد کندم سوخته با موم و روغن کل جهة جلای
رخسار بیعدیل حندقوقا اسم نبطی است و از جنس یونجه و بری و بستانی میباشد و بری را بعربی
حباقا و بفارسی دیواسپست صحرائی نامند و بستانی انرا بعربی ذرق و در اصفهان شبدر کویند
ودر

ودر مازندران مشرویت نامند و کلش خوشبو و باسفیدی و سرخی و برکش بقدر ناخن و شاخهای ان
باریك و ساقش بقدر نیم ذرع و تخمش مایل باستداره و رنکش مثل نانخواه و مستعمل از ان برك و تخم است
در دوم کرم و در اول خشك و با قوة جالیه و ملین طبع و مدر فضلات و تخمش کرمتر از برك ان و مسهی
و با شراب جهة رفع سموم قتاله بیعدیل و مسکن مغص و قولنج و رافع یرقان و استسقا و اکتحال عصاره ان
با عسل جهة غشاوه و قرحه نافع و اکثار ان مورث درد کلو و مصلحش کاهو و کاسنی و تازه ان موافق
مزاج دواب و منقی اخلاط فاسده ان و قدر شربت از تخم ان تا سه درم و روغن ان مسکن درد مفاصل
است و بری ان با برك بزرك و ساقش دراز و تخمش قریب بجلبه و کریه طعم و کلش سرخ بفارسی یونجه
کوهی و دیواسپست نامند در دوم کرم و خشك و اب ان مقوی معده و مدر بول و حیض و شیر
و عرق و جهة هیضه و درد معده و پهلو و ریاح ان و صرع و تقطیر بول و برودت مثانه و نطول و عصبه
ان جهة تسکین درد عقرب کزیده بغایت موثر و بر عضو صحیح موجب احداث درد و نشستن در
طبیخ ان باعث سرعت حرکت اطفال و روغن ان نیز همین اثر دارد و سعوط اب ان جهة صرع و جنون
و غسول بان منقی بشره و مصدع و مضر محرورین و مصلحش کشنیز و بقول بارده است و تخم ان کرم
و خشکتر از نبات ان و جالی و مسهی و در جمیع افعال قویتر از بستانی و قدر شربتش تا سه درم و مورث
جرب و مصلحش کثیرا و مضر سینه و مصلحش شکر است حنا بکسر حا و تشدید نون نباتیست ساقش بقدر
نیم ذرع و سرخ و برکش شبیه ببرك مورد و عریض تر از ان و نرم و کلش سرخ مایل بسفیدی و فاغیه
نامند و خوشبو و در سالی دو بار کل میکند مرکب القوی و مایل ببرودی و در دوم خشك و کویند در
اول کرم است مفتح افواه عروق و سدد و مجفف بی لذع و محلل و در التحام قریب بدم الاخوین و با قوة
قابضه و اشامیدن اب نقیع ان روزی سی مثقال با هفت مثقال شکر جهة ابتداء جذام بغایت نافع
و چون یکماه مداومت کنند و جذام زایل نشود قابل سایر علاجات نیست و هر روز باید هفت مثقال

ونیم ازاد رصد وپنجاه مثقال اب خیسانیده بجوشانند تا بنجس رسد واشامیدن اب نقیع ده مثقال
ان ده روز باعث رویدن ناخن اصلی بجای ناخن کج وناخن متاکل وجهة یرقان وسپرز وسنک کرده
ومثانه وعسر بول نافع ومسقط جنین واشامیدن جرم ان بقدر نیم ... رافع قولنج ومضر حلق
وریه ومصلحش کثیرا ولعاب بزرقطونا وکویند زیاده بر یکمثقال ان کشنده است وضماد ان بر کف پای آبله را
مانع بروز آبله در چشم خصوصا چون با اندک عصفر وزعفران امیخته باشد ونطول اب مطبوخ
ان جهة حمره وسوختکی اتش ومضمضه ان جهة قروح دهن وقلاع اطفال وطلای ان جهة اورام حاره
کر زرداب ازان اید وبا روغن جهة رفع جرب وبا اب برک بید انجیر جهة شقاق مزمن ودرد زانو
مجرب وجهة صداع وجهة منع ریختن موی بجشم خصوصا چون با اب کشنیز سرشته باشند و
با قطران وروغن زیتون جهة رویانیدن موی سر وبا کل حرف جهة فتق وقیله وبا زفت وروغن
کل جهة قروح سر وبا برک کردکان بالمناصفه جهة بیضه وخوذه وشقیقه وصداع ریحی وبلغمی
مجرب وبدستور با اب نمک بغایت موثر وذرور ان جهة تجفیف قروح وخوردن تخم ان بقدر
یک مثقال با عسل وکتیرا جهة تقویت دماغ بغایت نافع وکل ان معتدل ولطیف ویک مثقال
ان با سداب وعسل جهة قطع نزلات وانواع صداع وتجفیف رطوبات وطلای ان جهة التیام
قروح ورفع خناق وفالج وامراض دماغی وعصبانی ودرد اعصاب وبا سرکه جهة درد سر وبا موم
وروغن کل سرخ جهة درد پهلو وکوفتکی اعضا وبادهای مخصوص سر نیز جهة ورم ودرد ان و کذاشتن
ان در لباس وبینه مانع کرم زدن ان وبرک ان را اینز صاحب این اثر دانسته اند وروغن کل حنا کردهمن
الفاغیه نامند بدستور روغن کل سرخ مکرر در روغنها پرورده کنند کرم ومحلل ومقوی موی
ونیکو کننده رخسار وبدلش روغن مرزنجوش وروغن حنا کر از جمله مرکبات است در دستور ثانی مذکور است
حنطه رومی خندروس است حنای قریش حزاز الصخر است حنای مجنون بلغة مصر وسمه است

حضض وخضضا بلغة اندلس حشیشة الرجاست حنا الغول بلغت مصر بوخلسا است حور براء مهمله وبضم
حاو بزای معجمه نیز آمده از جمله اشجار است قریب بدرخت خرما برکش مثل برک بید واز ان باریک تر
ودراز تر ودانه ان مانند کندم وبلغة اندلس انرا سرد ولرنا مند کلش خوشبو ونبطی ورومی میباشد
وصمغ رومی انرا کویند کهربا است وبفارسی درخت تور کویند وآن پوست انست که حکمای مکران
وغیره استعمال مینمایند درخت رومی ان بزرکتر وبرکش دراز تر از نبطی است ونبطی ان بی صمغ ودر
اول کرم ودر دوم خشک ویکمثقال از پوست ان جهة عرق النسا وتقطیر بول نافع وقاطع حمل زنان و
برک ان نیز همین اثر دارد وکرم تر از پوست ان وقطور اب ان جهة درد کوش مفید واکتحال ثمر تازه
ان با عسل جهة غشاوه مفید ونظری که در حوالی ان روییده غالبا است ورومی انرا منبت بلغار
واروس دوسیم کرم ودر اول خشک وروغنی که از پوست وشاخ ان کیرند قوی التاثیر ودر افعال
قریب بروغن بلسان وخوشبو است واز اروس محلول ودند ومشهور است بروغن کهربا وکلش قاطع
نزف الدم جمیع اعضا وضماد برکش با سرکه جهة نقرس وفرصیان معین حمل وتخم ان جهة منع سیلان
رطوبات بعده وامعاء وخفقان وعرق النسا وتفتیح سده وبا سرکه جهة صرع شربا نافع ومانع حمل
وقدر شربتش یک مثقال وطبیخ چوب ان مجفف قروح وآکله است حواصل از جمله طیور است سفید
وتیره رنک نیز میباشد واز سفیدان پوستین ترتیب میدهند پوشیدن ان موافق محرورین
وکوشت ان غلیظ ودیر هضم ومصلحش مهرابختن وبا دارچینی وادویه حاره تناول نمودن وروغن ان
محلل وملین ومقوی اعصاب وجهة دردهای بارد نافع وفرو بردن پیه خام ان جهة قولنج ومغص
مفید است حوص قنب است حومر تمر هندی است حوت سمک است حور هندی ریحه است حومان
اسم عربی طرنیفلن است حواری ارد کندم بسیار نرم سفید است حوجم اسم عربی کل سرخ است حوران
وحومران طرخون است حور اسفندار حاخم است حولک بادرنج است حوتنا الترشینین بحریست

حیه بفارسی مار گویند و اقسام میباشد در آخر سیم گرم و خشک و در غایت تجفیف و در جذام قوی
الاثر و خواص افعی مذکور شد و چون ده عدد مار سیاه را با چهار رطل روغن زیتون یا کنجد در
ظرف مس کرده سر آنرا مسدود کنند که بخار بیرون نرود پس بجوشانند تا مهرا شود طلای آن جهة
قوبا و اسهای سفل و رویانیدن و دراز کردن مو و تحلیل خنازیر و دفع جذام مجرب دانسته اند
و ضماد خاکستر مار خانگی سیاه که زنده در کوزه نو کرده در تون حمام سوزانیده باشند با روغن زیتون
جهة تحلیل خنازیر و با سرکه جهة داء الثعلب و داء الحیه و اکتحال آن با عسل بغایت مقوی باصره
و مالیدن پوست سوخته مار با روغن تخم کتان که چند روز ممزوج نموده گذاشته باشند جهة نواصیر
کهنه بسیار موثر و قطور مطبوخ پوست آن که در شراب جوشانیده باشند جهة درد گوش و مضمضه
جوشانیده آن در سرکه جهة درد دندان و تعلیق دندان آن که در حال حیات آن کشیده باشند و بر ستور
تعلیق دل آن جهة دفع تب ربع نافع و اطوریس و ذیغراطیس گویند که چون شکم مار را از سر تا
دنباله شکافته احشای آنرا بیرون کرده از شاهسفرم خشک که بآب خیسانیده نرم کرده باشند مملو
ساخته محل شق را دوخته در آتش گذارند تا پخته شود پس شاهسفرم را بر برص ضماد کرده بعد از سه
شبانروز بگشایند بالکلیه زایل کند و مجربست و روغنی که در آن دندان مار و سر و زهر آن جوشانیده
باشند طلای آن جهة جذام و ثآلیل سریع الاثر است و امین الدوله از محمد بن احمد نقل میکند که
استعمال زهر مار در هیچ امری خوب نیست و از سموم قتاله است و تعلیق شاخ مار شاخدار جهة
دفع تب غب موثر و تعلیق سلخ الحیه که عبارت از پوست آنست که هرسال مار می اندازد بر ران زنان
موجب سرعت ولادت و بخور آن مسقط جنین و مجفف دانه بواسیر و تخم مار را چون با سرکه و بوره
ساییده طلا کنند جهة دفع برص تازه مجرب دانسته اند و اکتحال پیه مار مانع نزول آب است حیس غنا
که از روغن و نان گرم میسازند و بفارسی چنگال گویند غلیظ و دیر هضم و کثیر الغذا و مسمن و مسدد

وملطخ

١٤٦

وملطخ سرکه و عسل است حی بلغة اکسیر این زیبق است حیوة الموتی قطران است حیصل بادنجان است
حیفا حشیشة الزجاج است حیومیون اسم یونانی باقلی است حیوس طین حبیا است حی العالم ابرونست

حرف الخاء

خانق النمر گویند ماذریون سیاه است و بعضی را اعتقاد آنکه اسقیل است
و امین الدوله کل پیر صحرایی دانسته و مولف ما لا یسع و صاحب تذکره گویند که آن گیاهی است غیر ماذریون
برگش شبیه ببرگ قثا و از آن کوچکتر و با خشونت و از سه عدد تا چهار عدد زیاده نمیشود ساقش بقدر
شبری و بیخش شبیه بدم عقرب و لامع در چهارم سرد و خشک و از سموم قتاله و تاثیر آن در سباع اسرع
و مقاربت آن کشنده عقرب و در اطلیه رادع اورام حاره و مسکن درد چشم و مسقط دانه بواسیر و
نیم درهم آن کشنده بسدر و خناق و تریاق آن کما فیطوس با شراب و صعتر و ادویه حاره است خانق
الذئب نوعی از خانق النمر است برگش شبیه ببرگ دلب و از آن کوچکتر و تیره تر و تشریفات آن زیاده تر
و از ساقش شاخهای باریک دراز رسته و بالخاصیه کشنده گرگ و در سایر افعال مثل خانق النمر و
ابن ماسویه گوید اسقیل است خانق الکلب اذاراقی است که بفارسی کچوله نامند و مولف ما لا یسع
غیر آن دانسته و بیان نموده که گیاهی است برگش شبیه ببرگ لبلاب کبیر و اطراف آن تند تر و بسیار
بدبو و با رطوبت لزجه زرد رنگ و با شاخهای باریک و دراز و دیر شکن و ثمرش در غلافی شبیه
بغلاف باقلی و در جوف آن دانه کوچکی سیاه و صلب در چهارم گرم و خشک و از سموم قتاله و برگش
کشنده سگ و سباع و ضماد آن جهة تحلیل اورام بارده و نفخ بغایت موثر است خاماسوقی یونانی
خاما بمعنی زمین و سوقی بمعنی انجیر و آن نباتیست بی ساق و گل و شاخهای آن بر شبیه و بقدر چهار
انگشت و منبسط بر روی زمین بهیات استاده و برگش شبیه ببرگ عدس و در تحت برگ ثمر مدور ریزی
و بیخش باریک در سیم گرم و خشک و تند و جالی و ملین طبع و مسهل اخلاط غلیظه و خوردن قدر
قلیل آن با نان مسقط بواسیر و ضماد شاخ و طلای شیر آن جهة اسقاط اقسام ثآلیل و خیلان

وکزیدن عقرب واورام بلغمی وقلع آثار واکتحال ان باعسل جهة رفع آثار قرحه چشم وظلمت بصر وابتدای نزول
اب وحول ان باشراب جهة درد رحم نافع ومضر سینه ومصلحش کثیرا وقدر شربتش یک قیراط است خار صینی
شبه است وبفارسی روی توتیا نامند خاولیجان خولنجان است خامادافنی یونانی بمعنی غار الارض است
ودر حرف غین انشاء الله مذکور خواهد شد خامیز مروق سکباج سرد شده است که از ان صاف کرده
باشند خامالیون یونانی بمعنی تفاح الارض است وان بابونج است خافور اسم نباتیست که تا زه رسیده
باشد وکویند مراد از ان مروی عریض الورق است واهل مصر هرطمان را باین اسم خوانند خامولن اسم
یونانی کون است خامالاپیونانی زیتون الارض وان مازریون است خامالاون ملس یونانی اسم
اشخیص سیاه است خاس اسم ترکی خس است خاکستر اسم فارسی رماد است خارپشت اسم فارسی قنفذ است
خایه قندروز اسم فارسی جند است خاکشی بلغة اصفهان اسم جنبه است خامالاون لوقس اشخیص سفید است
خاوانی بلغة صقالبه انکیر است خامالاون اسم یونانی خرمهار است خامافطی یونانی خمان صغیر است
خامانیطس یونانی بمعنی صنوبر الارض وان کمافیطوس است خامادریوس یونانی بمعنی بلوط الارض و
ان کمادریوس است خالیدنیون یونانی بمعنی خطافی است وان مامیران است وکویند عروق الصفر است
خالاون یونانی خندروس است خاتم الملک سادا ورانست خامشه بلغة شام شیطرج است خار خسک
اسم فارسی حسک است خاکینه اسم فارسی خبیص البیض است خاص تره بلغة تنکابن حرف بابلی است
خار بلغة هندی اسم خیار است خال صوفی حمید در طین مذکور است خبز بفارسی نان کویند واز
اکثر حبوبات ترتیب دهند وبهترین ان نان کندم سفید مغسول است که بحد اعتدال پخته باشد و
سبوس بقدر اعتدال جدا شده وباشیر وروغن وزرده تخم مرغ پخته غلیظ ودیر هضم ومقوی کرده است
ونان کرم مسخن ومجفف رطوبات معده وخاییدن ان جهة رفع کندی دندان موثر ونان سرد مرطب بدن
وتازه ان سریع الانحدار وخشک ان دیر هضم ومجفف واقسام ان مورث تشنگی وبادازیانه وزیره

وطلح

١٤٧

وطلح وسیاه دانه مشهی ومفتح ومجفف ومحلل ریاح وباخشخاش منوم ونخالهدار باعث سده نمیکردد
ونان جو سریع الهضم تر از نان برنج ومبرد وقلیل الغذا وجهة اسهال وتبهای حار که با ضعف معده
باشد نافع ومورث قولنج ودیر ودبر ونفاخ ومصلحش ماء العسل ومروق کوشت ونان برنج سرد و
بسیار خشک ومعطش ومسدد ومقوی بدن وکثیر الغذا وجهة اسهال صفراوی ودموی ونیکو
کردن رنگ رخسار موثر ونان کندم وبرنج وجو که باشیر ترتیب دهند بدون روغن بهتر از اقسام
نانهاست وباعث سرعت هضم ان ونان ارد نخود وباقلی وبلوط وارزن بطی الهضم ومسدد و
قلیل الغذا وقابض وبا ترشی بغایت مضر ومصلح ان روغن وشیرینیهاست خبز الطابق نان ساجی
رقیق است که بر روی ساج آهنی پزند قابض وسریع الانحدار وموافق اسهال بواسیر است خبز المغربی
نانیست که بر روی تابه پزند ورقیق نباشد ومشهور بکماج است جهة مرتاضین وصاحبان اعمال
شاقه موافق است خبز الملة نانیست که بر روی سنگ سرخ کرده ویا اخگر پزند ومشهور بنان سنگک است
وبهتر از نان ساجی است خبز الحواری نانیست که در کرفتن سبوس بسیار مبالغه نکرده باشند بهتر
از اقسام دیگر است خبز السمید نانیست که در کرفتن سبوس ان مبالغه کرده باشند کثیر الغذا و
مشهور بنان میده است سریع الانحدار ومورث سنگ کرده وسده جگر ومصلحش انیسون و رازیانه
وسکنجبین بزوری وشکر است خبز الخشکار نانیست که کندم را ناشسته وسبوس ناکرفته ترتیب دهند
سریع الانحدار وغیر مسدد ودر بعضی امزجه ملین طبع ومولد خون سوداوی ومضعف بدن
ومورث بواسیر وجرب ومصلحش شیرینیها وروغنها وشیر تازه است خبز الکعک نان میده دو آتشه است
وبقسمات نامند غلیظ ومسدد وطلای ان محلل ومنضج وجهة درد مفاصل نافعست خبز الطابون
نانیست که در کرفتن سبوس مبالغه کرده رقیق وبا روغن ترتیب دهند ومشهور بکلیچه است دیر هضم
وکثیر الغذا ومضر محرورین ومسدد ومولد خلط متین است خبز القطایف نان روغندار است

کرمبالغه در کرفتن سبوس نکرده باشند در قوت مثل کشیر و بهترازانست خبازی از جنس خطمی است و
بفارسی کل کلاغ و پنیرک و بترکی ابم کماجی و در مازندران کیاه ازا بجلیك نامند و نبستانی ان
ملوخیاست و بری ان بفارسی خیرو کویند و ان مطلق ان مراد بری است برکش مستدیر و بی مزه و کلش
کوچکتر از خطمی در اول سرد و تر و کویند در دوم و بابورقیث و باقوه متضاده و ملین طبع و لطیفه
از ملوخیا و مسدبول و منضج و رادع و مفتح سده و نیم رطل از طبیخ شاخ ان با شکر جهة جرب و قرحه
امعاو زحیر و حرقة مثانه و بول و بحة الصوت و درد سپرز و یرقان و طبیخ برك و بیخ ان جهة ادویه قتاله
و درد کرده و ضماد ان جهة اورام حاره و شکستکی اعضا و با نمك جهة تنقیه نواصیر چشم و بی نمك جهة
التیام ان و کزیدن زنبور و مکس عسل و با روغن زیتون جهة سوختکی اتش و با درسخ و ضماد ان با بول جهة خشك
قروح سر و رفع نخاله نافع و تخم ان سرد و تر و کثیر اللعاب و مزلق و مغری و ملین و جهة سرفه کرم و خشك
و قرحه کرده و مثانه و سحج و کرفتکی اواز و تقویت امعا و رفع لذع ادویه حاره و کزیدن رتیلا و رفع
نزله و با تخم حنظل و قثای بری با لسویه جهة درد جکر و ضماد ان جهة اورام حاره نافع و مضر معده ضعیف
و مصلحش ربوب فواکه و قدر شربتش تا پنج درم و بدلش تخم خطمی و قدر شربت از اب خبازی تا پنجاه درم
و ان مولد ریاح و مصلحش پختن ان با کوشت مرغ و ادویه حاره و خبازی بستانی را برك دراز و
کل زرد و کوچکتر از کل خیار و در پنبه زار میروید و بقدر کیاه پنبه میشود و تخمش سیاه و دراز شبیه
بشونیز و بسیار تلخ و غلاف ان شبیه بکرم و مایل بسبزی و برودت و رطوبت ان زیاده از بری
و ملین طبع و سینه و مهیج حرارت بسبب لطافت و جهة خشونت سینه و تبهای حاره و تصفیه صوت
نافع و مضر معده و مصلحش ادویه حاره و تخم ان مسهل قوی اخلاط غلیظه و مفتح سده و جهة عرق النسا
و اب ان با شکر جهة دفع اخلاط محرقه و مصنوع ان جهة تحلیل اورام و تسکین درد کزیدن عقرب نافع و
قدر شربتش دو درهم است خبث بلغة شیراز شفترك و در اصفهان خاکشی و بترکی شیوران نامند
ودر

ودرمازندران کیاه ازاشلم پی نامند و ان تخمیست بسیار ریزه و دراز و مایل بسرخی و تیرکی و برکش
طولانی و تند و شبیه ببرك جرجیر بری و شاخهایش باریك و متفرق و ساقش بقدر ذرعی و تخمش در
غلاف باریك رقیقی است در دوم کرم و در اول تر و مبهی و مشهی و مقوی معده و هاضم و جهة سعال مزمن
و تحلیل مواد نخاع و ابله و حصبه و شری و برودت احشا و با شیر مسمن بدن خصوصا چون با دو وزن
ان شکر ده روز بنوشند و جهة رنك رخسار و کرفتکی اواز و سه درهم ان جهة دفع سمیت ادویه و یکمثقال و
نیم جهة نفث اخلاط سینه و ریه و ضمادش جهة اورام صلبه و سرطان و نقرس و قروح چشم و ورم بن کوش
و پستان و انثیان و مشوی ان در ضماد جهة جکر و شش و سرفه مزمن و قرص ان با عسل جهة اعانت حمل
و قروح رحم نافع و مصدع و مصلحش کثیرا و قدر شربتش تا دو مثقال و بدلش نودری است که بزرد تخم نامند
خبث جرم اجسادی است که در حین کداختن از ان جدا شود و مجموع خبثها کرم و خشکند خبث الحدید
بفارسی ریم اهن کویند بهترین خبثها و مستعمل ان انست که با سرکه سائیده و خشك کرده باشند و بسیار
مبالغه در سحق ان نموده در دوم کرم و در سیم خشك و بغایت مجفف و مقوی معده و مانع نزف الدم و ادرار
حیض و حامله شدن است و جهة سلس البول و استرخای مقعد و معده و بواسیر و طحال رطبه و رفع رطوبات
باطنی و جهة قرحه امعا و مثانه مجرب و با زرده تخم مرغ بقدر یکدانك ان جهة تحریك باه مرطوبین که مایوس
باشند بغایت موثر و با سکنجبین جهة ادویه قتاله و ضماد ان جهة تحلیل اورام حاره و شیر منعقد در پستان
و اکتحال ان جهة خشونت پلك چشم و قطور ان جهة پاك کردن چرك کوش نافع و مضر شش و مصلحش کثیرا و
عسل و قدر شربتش تا دو دانك و در درهم ان کشنده و چون ان را با اب و عسل بسایند و خشك کنند و
بعد از ان با روغن زیتون بقدری که سر انکشت بر بالای ان بر آید بجوشانند تا ثلث روغن بسوزد و با حرف
بابلی و عسل لعوق سازند و هر روز یك دو انکشت از ان تناول نمایند جهة صاف کردن اواز و تقویت
بدن و نیکوئی رخسار و اخراج فضلات بدن بیعدیل است و هرگاه در روغن زیتون بجوشانند و با عسل

میجون کند بدستور همین اثار دارد خبث النحاس ثفل مس است و در قوت قریب بخبث الحدید و ملطف
وجالی وخوردن ان سم قاتل ودر داروی چشم ودنجها مستعمل است خبث الرصاص ثفل قلعی است بغایت
قابض ومغسول ان جهة التیام جراحت چشم وتقویت باصره ومنع ریختن مواد بچشم موثر است خبث الفضه
ثفل نقره است لطیف وقوی القبض وطلای ان جهة قروح چشم وسعفه وجرب وبواسیر و نواصیر
والتیام جراحت نافع است خبث الذهب ثفل طلا است کرم تر از همه و در افعال قویتر از خبث الفضه
وطلای ان با اب جهة رفع بدبویی زیر بغل و کنج ران مجرب و در افعال نایب مناب اقلیمیا ست خبیص
اسم عربی حلیس است و در حامذکور شد خبیص البیض بفارسی خاکینه نامند و با سبزیها کوکو گویند
کثیر الغذا و دیر هضم ومسدد و مولد خلط غلیظ و با دارچینی و خولنجان وادویه باهیه مقوی باه است
خبازی شجری خطمی است خبز الغراب فخوان است خبز القرود لوف کبیر است خبز رومی خبز الکملک است
خبز المشایخ نبات بخور مریم است خبز اسم جمیع نباتاتیست که بکردش افتاب دور کند و خبازی مشتق
از انست خرو و نبات شاه افسنتین است ختم الملک طین مختوم است خثا بثا مثلثه سرکین است و
از مطلق ان سرکین کاو مراد است و در اخثا مذکور شد ختو بلغت اهل خطا بمعنی بزرک و هندستو دخان
وختو منتر ادفند و ان اسم مرغیست که بفارسی رخ نامند گویند بقدر کرکدنی و ازان بزرکتر میباشد و
طعمه ان اکثر اوقات فیل است و در بلاد ما بین چین و زنج میشود و از استخوان پیشانی ان جهة ملوک
قدح میسازند و خاصیت ان انست که چون بر بالای طعام مسموم کذارند عرق کند و هم چنین است سایر
استخوان ان و امین الدوله گوید ان شاخ اهوی مثلث دار است و همین اثر را بجهة ان بیان نموده و گوید
جهة اسهال نیز بغایت نافع است و مولف تذکره گوید که در سراندیب یافت میشود و خوردن بیضه ان
بقدر ده درم جهة حکه و جرب و سده جگر نافع و بخور استخوان ان باعث افاقه مصروع و زبل ان جهة رفع
اثار و سنگدان ان جهة بواسیر ضماد انا فعست خدر نوع عنکبوتست خداع الرجال بزر البنج است خرنوب

بستانی

بستانی و بری میباشد و بستانی دو قسم است یکی را خرنوب شامی گویند درخت ان بقدر
درخت کردکان و برکش مستدیر و با غلظت و کلش ذهبی و غلاف ان بقدر شبری و کوتاه تر و سیاه تر
وضخیم و دانه های ان شبیه بباقلی و ازان در شام و مصر رب میسازند و در اسهال استعمال میکنند
و با وجود شیرینی از سایر شیرینیها ابرد است و قسمی درختش خاردار و برکش نرم مایل بزردی و برو
غلاف ثمرش شبیه بباقلی و ازان رقیقتر و دانه های ان بقدر ترمس شیرین طعم و در تنکابن کرات گویند
و در مازندران و کیلان للرکی گویند تازه هر دو قسم مسهل بعضی و مدر بول و خشک ان در حرارت
و برودت معتدل و در دوم خشک و شیرین ان مایل بحرارت و دانه ان سرد و خشک و بسیار قابض
و مقوی بدن و مدر بول و ضماد پخته ان جهة صدمه و سقطه و امثال ان و ثالیل و خوردن تازه خرنوب
شامی که از سه سال نگذشته باشد دیر هضم و بعد از انهضام مولد خلط صالح و با دانه جهة قوت و تسمین
بدن و چون داخل شیر کنند شیر را لذیذ کند و اشتها اورد و جهة سرفه مزمن مجرب دانسته اند و
نخش محلل اورام و جهة بروز مقعد و نزف الدم نافع و مضر معده و مجفف اعصاب و مصلحش بردانه و نبات
و بدلش بوزنش از هر یک از قرظ و طراثیث و عفص و قدر شربتش تا پنج درهم است خرنوب نبطی ثمر نباتی
جنس بری است و ان دو نوع میباشد درختی قسمی شبیه بخرنوب شامی و خاردار و ثمرش کوچکتر و بی
طعم و بسیار قابض و انرا قرظ وسط و امغیلان نامند و قسمی ثمر خاردیست بقدر ذرعی شاخهای ان
پراکنده و خارهای ان تند و ریزه و کلش سرخ و زرد و داغدار و با رش شبیه بکرده کوچکی و در قزوین
کیاه ازاورک نامند و مراد از خرنوب نبطی و بری نوع اخیر است در دوم سرد و خشک و بسیار قابض
و مقوی معده و قاطع خون هر عضوی و حابس اسهال و جهة یرقان و مغص و منع ادرار حیض و بواسیر
و مضمضه و سنون ان جهة درد دندان و استحکام انها و پوست بیخ نبات ان قالع دندان کرم خورده
و محتاج بالت کندن نیست و چون با حنا خضاب کنند مانع سفیدی و باعث درازی موی و

تقویت ان وطلای ان بر بدن جهة اعیا و تقویت اعضا موثر و چون خرنوب بری را کوبیده در اب
بخیسانند وجامه رنکین را بان تر کنند باعث ثبات رنک ان میشود و مجربست واب ان با اب
مورد منقی اجساد وثابت کننده صاعد است خرنوب الشوك وخرنوب مغربی وبری خرنوب نبطی است
خرنوب مصری وقبطی ثمر قرظ است خرنوب الخنزیر انا غورس است خرنوب صیدانی خرنوب شامی است
خرنوب هندی خیار شنبر است خروب اسم جنس خرنوب است وکویند مخصوص بری است خرو
فارسی خبازی است خردل تخم کیاهیست برکش شبیه برك ترب واز ان کوچکتر وخشن ومربع الساق و
کلش زرد وقسمی ازبری ان از ابترکی تخی نامند وتخمش مدور وسرخ وقسمی را ککج نامند برکش ریزه تر از
بستانی وتخمش غیر مدور وسرخ وتند طعم وسفید انرا اسفند سفید کویند وان خردل ابیض است
وبد کورشد ومراد از مطلق خردل سرخ انست در اول چهارم کرم وخشك وجاذب از عمق بدن و هاضم
ومحلل رطوبات دماغ ومعده وسایر اعضا ومفتح سده ومدر فضلات ومفتت حصاة وجهة درد
ریحی وبلغمی جکر وسپرز ودفع نسیان وامراض بارده دماغی ونیم درهم از تخم ان باشراب جهة سرد و
وتقویت باه وباعسل جهة ربو وسعال رطوبی وکرم معده وتب بلغمی وسوداوی وضماد ان جهة نقرس و
لیثرغس وعرق النسا وورم سپرز وجذب مواد بظاهر بدن وداء الثعلب وباعسل وبدستور با
موم روغن جهة تصفیه رخسار وازاله رنك خون مرده وکنه چشم وباسرکه جهة جرب متقرح وقوبای مزمن
وبر پیشانی جهة نزلات بارده ودرد سر بارد وریحی وفالج واسترخا وباروغن طلا کردن ان بر قضیب جهة نعوظ
لقوه مجرب وباسکنجبین وآب کرم جهة خنازیر وبا ادویه مناسبه جهة اورام صلبه وسوداوی وبرص و
غرغره ان باماء العسل جهة ورم تحت زبان وخشونت مزمنه قصبه ریه وثقل زبان واسترخای ان و درد
دندان وسعوط ان مورث عطسه وجهة انتباه مصروع وصاحب غشی واختناق رحم وفتیله ان باانجیر
جهة ثقل سامعه ودوی وطنین واکتحال مضروب ان باب وعسل جهة غشاوه وخشونت پلك وجذ

ان

ان جهة کریزانیدن حشرات ولطوخ ان جهة درد دندان بی ورم مجرب ومضر محرورین ومورث
تشنکی وغثیان ومصلحش کاسنی وروغن بادام وسرکه وبدلش دو وزن ان حب الرشاد دو حرمل وقدر
شربتش تا سه درهم است وچون در اب انکور اندازند منع جوشیدن ان کند وسرکه شیرین در کیلانات
از ان ترتیب میدهند ومطبوخ نبات ان با چغندر جهة صرع وسدد وامراض بلغمی نافع ودر سایر
افعال ضعیفتر از تخم انست واهل تجربه ذکر کرده اند که چون بر یك کف خردل ایه وعنده مفاتح الغیب
تا اخر ایه الا فی کتاب مبین خوانده شود وبعد از ان صد ودو بار یا مبین کفته وبدستور تا صد
مرتبه پس ان خردل را در خانه که دفینه باشد کمان داشته باشند افشانند یکشبانروز در خانه را
بربندند روز دیکر خردلها را در جایی که دفینه باشد مجتمع یابند وروغن ان که کوبیده بدستور
روغن بادام استخراج نمایند بغایت ملطف ومحلل وطلای ان جهة درد دندان واختناق رحم
وتبهای مزمن ودردهای کهنه وتحلیل ورم کوش واورام صلبه وتفتیح سده اعصاب وجهة نسیان وفالج
وکرانی سامعه که مزمن باشد واشامیدن ان بدستور جهة درد بارد ومزمن نافع وقدر شربتش تا
سه درهم است خردل بری کیاه ان از ابترکی تخی نامند حاد وتیز کمتر از بستانی ومفتت حصاة وجالی
وجهة سرفه مزمن نافع ومقوی ذهن وضماد ان با ماست جهة سعفه مجرب ودر سایر افعال مثل بستانی است
خردل فارسی وخردل ابیض وخرنوف وخرنوب ابیض است خروع بکسر خا وفتح واو بفارسی انرا
بید انجیر وبترکی کرچك نامند برکش شبیه برك انجیر واز ان بزرکتر ونرم وساقش تا بقدر دو ذرع و
بیخش مثل نی مجوف وثمرش در خوشه های پرخار ومدور ودانه اش بقدر قهوه ومنقط ومغزش سفید
وپر روغن در اخر دوم کرم وخشك ومحلل وملین عصب ومسهل قوی خلط بارد ومنضج عروق ومقوی
اعضا ومدر حیض ومخرج مشیمه وجهة فالج ولقوه وامراض بارده نافع ومرخی ومسقط اشتها وموجب
کرب ومصلحش کثیرا ومصطکی ونعناع وقدر شربتش از پنج تا ده عدد وبیست عدد ازنوع سیاه مثانه ورحم

فی هذا الموضع نقصان اکثر من صفحة واحدة

واحشا و قصبه ریه و امراض مزمنه و جنون را نافع و مضر گرده و مصلحش کثیرا و صعتر و فودنج و مصطکی
و دو مثقال ان کشنده بخناق و اسهال و قدر شربتش از نیم درهم تا نیم مثقال و بدلش خربق سفید
و گویند مازریون و چهار دانگ و زنش غاریقون است یا ما هیزهرج و ضماد ان جهة بهق و انچه در
باب سفید ان مذکور شده و رفع ثالیل و بردن گوشت زیادتی فاسد از زخمها و بجهة ناصور صلب
طلای ان سه دوره ضد مجربست و مضمضه و فتیله و فرزجه و قطور ان در امراض مناسبه مثل سفید ان
باشد و طبیخ ان در مواضع مانع دخول حشرات و حبوب مثل گندم و امثال ان که در طبیخ ان خیسانیده
باشند قاتل طیور و وحوش و چون در شیر بنیها چند روز خیسانیده با جو مقشر یا عدس جوشانیده
اب ان را بنوشند چندان مضرت ندارد و بالخاصیة تنقیه بان کردن باعث تغییر مزاج میشود بمزاج خوب
و تب بمزاج جوانی و غیر مرطوب المزاج را بغایت مضر خرم بتشدید را اسم فارسی مریخ است و
ان گیاهیست که در بستان و مواضع سایه دار میروید برگش باریک و متفرق و دراز و گلش بنفش
و خوشبوی و خوش منظر مایل بگرمی و جالی و مقوی دماغ و منوم و لطیف و زیاد کننده عقل و
فهم و نظاره ان مورث سرور و فرح و نگاه داشتن ان در کف دست و استین باعث محبت
و روغنی که از گل ان ترتیب دهند جهة دردسر و بیخوابی و رفع توحش و طلای ان با موم روغن
جهة نیکویی رخسار و موجب قبول و رافع بغض است خراطین کرمهای سرخ است که در زمین
نمناک بهم رسد در اول گرم و تر و مغزی و سردرم ان که خشک کرده باشند با دبس انگوری مدر
بول و جوشانیده ان در روغن کنجد جهة خناق و سرفه کهنه بغایت ازموده و مسحوق ان را با روغن
بادام بالخاصیة جهة فتق امعا و التیام ان مجرب دانسته اند و جهة عسر ولادت و رفع سنگ مثانه و
گرده و با شراب مغیر رنگ بدن یرقانی در همان ساعت و ضماد ان جهة ورم حلق و لهاة و منع نزلات
و طلای تازه ان بقدر سه شبانروز جهة التیام عصب مقطوع مجرب و بدستور جهة جراحات اعضا

عصابی

عصابی موثر و با غبار اسیا جهة استحکام مفصلی که از جای خود حرکت کرده باشد و جهة ضربه
و سقطه و تسکین اورام حاره و با روغن دانه زردالو جهة بواسیر و طلای مطبوخ ان با روغن زیتون
و ضماد کردن ان با زفت و برگ کدو جهة بزرگ کردن قضیب بغایت موثر و مولف تذکره
گوید که مطبوخ ان با قضیب حمار زنده اکلا و ضمادا درین باب بی شبهه مجربست و قطور ان
با پیه مرغابی و روغن زیتون جهة درد گوش نافع و چون با جعل و نبات دوران طبخ نمایند طلاء
ان جهة بواسیر و نزف الدم و شقاق مقعد بی عدیل است خرامقان گیاهی است در شکل و بو مثل
سنبل الطیب و رنگ ان سبز و مایل بشیرینی در اول گرم و خشک و محلل و مجفف و در افعال مثل ان
و از ان ضعیف تر است خرفطان گیاهی است که از درخت بادام و زیتون و امثال ان میروید و مضرت
بان درخت میرساند و غیر عنم است و در طبرستان دار واش نامند و خرفطان را برگش شبیه به
برگ زیتون با استداره و شاخهای ان پرگره و تخمش سرخ سرد و خشک و قابض و مقوی و منقی دماغ
و مفتح سدد و با قوة محلله و بعضی گرم و خشک دانسته اند بلکه او قیراب ان جهة شکستگی استخوان و رگ
و عضل و قطع نفث الدم و رفع سحج و اب مطبوخ ان با انجیر جهة سرفه و ذرور برگ خشک ان و سوختنه
ان جهة قوبای سر مجربست بشرطی که موضع را با بول و نمک بخوبی بشویند که خون ظاهر گردد و گویند
مسهل اخلاط و بغایت مجفف بواسیر است خرفان بره تازه و خروف جمع انست خرفی خلر است
خربق اسم بخره است و گویند فاوانیاست خرء الحمام جوز گندم است خربیع اسم عربی احریض است خرء
الضفادع طحلب است خرفه اسم فارسی بقلة الحمقا است خرفع ثمر عشر است خرء العصافیر اشنان است
خرطال هرطمان است خروسان اسم عبرانی عفص است خرو ذبل است خرم بکون را پوست تخم مرغ است
که بجهة ادویه عین مغسول کرده باشند و بتشدید را شامل مریخ و سراج القطرب و جالبی است خر
اسم فارسی حمار است خرگور اسم فارسی حمار الوحش است خرماده اسم فارسی اتان است خرگوش

اسم فارسی ذنب است خرخشا اسم فارسی هدبر است خرما تمر است خرزهره اسم فارسی دفلی است
خرمای تر اسم فارسی رطب است خرما هیرون اسم فارسی قنب است خرما خرک اسم فارسی قسب است
خرچنک اسم فارسی سرطان است خربزه اسم فارسی بطیخ است خربزه کرمک اسم فارسی ملیون است
خروس اسم فارسی دیک است خرس اسم فارسی دب است خرمهره اسم فارسی مرجان است
خرغول اسم فارسی لسان الحمل است خزایا بالف اخر وپا اسم کیاهیست بسیار خوشبو وبفارسی
خیری دشتی نامند صاحب تذکره غیر خیری بری دانسته در فلاحرسان نموده که چون از تعکس
غرس کنند هیئتی صلیبی بنفشه متکون شود چه کلش شبیه است بر بنفشه ومنبت ان جبال و
میان رودخانه ها وکلش مایل بکبودی ولاجوردی وبسیار خوشبو ومانند نسرین وتخمش شبیه
ومولف مالایسع خیری بری دانسته وبیان نموده شاخ ان دراز وبرکش کوچک وکلش سرخ است
ومویدین قول صاحب تذکره است انچه امین الدوله در خیری ذکر نموده از قول جالینوس که بری
ان مختلف القوه ولطیف مائی وکلش سرخ میباشد بخلاف خزاما واز صفات وخواص خیری
ظاهر میشود که خزامی غیر اقسام ان باشد وان خوشبوتر از کلهای صحرائیست وسفید نیز میباشد
ودر نفع مشاکل کل حنا ودر اول دوم کرم وخشک بود وبعضی رطب دانسته اند کل ان ملطف
وسخن ومفتح سده دماغ ومقوی ان وجاذب رطوبات زکامی ومحلل ریاح ورافع درد سر ومقوی
جکر ودل وسپرز وکرده ومدر فضلات وفوز حران منقی رحم وجهة خوشبو کردن ونشف
رطوبات وسیلان مزمن وبرودت رحم واعانت بر حمل واحداث کرمی وتنکی فرج وطلای خشک
ان جهة خوشبو کردن عرق وتقویت عصب مفید وپیاز وبرک وتخم ان در افعال ضعیفتر وغیره
مستعمل اند وروغنی از ان سازند قایم مقام نفط ومصدع محرورین ومصلحش مورد وشربت از کل
او تا سه درهم وبدلش بابونج است خزف بفارسی سفال کویند بسیار خشک وبا اندک حرارت وضماد

اقسام

اقسام ان جهة ورمهای نرم وقروح اعضای یابس المزاج مثل غضروف ووتر وجهة انسلاخ جلد و سفال
تنور با مرهمها جهة التیام جراحات وباسرکه جهة حکه وجوششها وخراز وسعفه وجرب ونقرس وبا
موم وروغن جهة ورمهای مزمن ومضر اعصاب دماغی ومصلحش روغن بنفشه است وروغن نیلوفر خز
اسم لباسی است که از ابریشم ترتیب دهند خز خالص لباسی است که از موی بسیار نازک که بفارسی
کرک نامند ترتیب یابد ودرین زمان مراد از خز پوست حیوانیست از سمور کوچکتر ومعروفست
در دوم کرم وخشک وپوشیدن ان جهة نقرس وفالج وضعف باه ودفع جذام وحکه سریع الاثر و
سوی سوختن ان جهة قطع نزف الدم وخشک کردن جراحات واشامیدن ان جهة تقویت اعصاب
واعضای عصبانی نافع است خز الماء طحلب است خزاز الصخر مذکور شد خشکدانه اسم فارسی قرطم است
خشک بکون سین اسم هندی کرنب است خزیمان بتخریف خرمان فارسی است یعنی مانند خروان
حیوان جند است وکاه هست که ازین اسم جند مراد باشد خزنباش مرماحوز است خزران اسم فارسی
خیزران است خزهره دار واسم فارسی خولنجان است خس الحمار ابو خلسا است خشف اسم عربی جوز است
خشو اخریض است خس الکلب دینا قوس است خس بفارسی کاهو ونیز کی خاس تره نامند وبری و بستانی
میباشد وبری سردتر از بستانی وبرکش درشت وطعم ان تلخ ورنکش مایل بسبزی وشیردار وبا تندی
وجلا وقسمی از ان بی ساق وقسمی راساق زیاده بر دو شبر وشیر ان کرم است ومدر حیض وکیاه ان در
اخر دوم سرد ودر اول تر وشیران بقدر نیم درم با سرکه واب مسهل خلط مائی وطلای ان با روغن کل
جهة درد سر واکتحال ان جهة قروح طبقه قرنیه وجلاء بصر وبا شیر دختران سنوم وجهة درد چشم و
بیاض ان وبرص واشامیدن وطلا کردن ان جهة سم عقرب ورتیلا نافع وبرک وساق ان در انفعال
مثل خشخاش سفید است وبستانی ان نیز بی ساق وساق دار میباشد در دوم سرد وتر وسریع الانحدار
ومولد خون صالح رقیق ودافع ضرر آب وهوای وبائی ومسکن حدت خون وصفرا ومفتح سده ومدر

بول ومنوم ورادع اورام حاره ومسکن تشنکی والتهاب ودافع خمار ومانع مستی وملین طبع وجهة
امراض حاره ویبوست سودا وحکه وجنون وجذام ویرقان ودرد پستان وتبهای حاره ومثانه و بول
ودرد سر ومنع بخور صعود بخارات بدماغ ونزله حاره وسرفه که از کرمی وخشکی باشد وباشکر جهة
برانکیختن اشتها نافع واکثار ان مضر باه ومولد ریاح ومضر صاحب سل وربو ومورث نسیان و ضعف
باصره ومصلحش نعناع وکرفس وهلیله پرورده وزیره وقدر شربت از اب ان تا سی درم واز تخمش دو درم
ومطبوخ ان از اغذیه ثقیله وسرعت هضم بیشتر وجهة درد سینه وزیاد کردن شیر موثر وضماد ان جهة
اورام والتهاب وورم چشم وذرور سوخته ان جهة التیام جراحات وقلاع نافع وتخم ان در دوم سرد
وخشک ومخدر ومنوم ومانع احتلام وجهة نزله وزکام ودرد سینه وتقطیر البول وسیلان منی و
طلای ان جهة ریختن مواد بچشم ودرد چشم وجهة درد سر ودفع کزیدن عقرب نافع ومضر باه ومصلحش
مصطکی وبدلش دم الاخوین است وروغن ان محلل صلابات ومرطب دماغ ومنوم وجهة مالیخولیا
وصرع یبسی ومنع مستی شراب موثر است خشخاش بحری خشخاش مقرون است خشکار خبز الخشکار
است خشل مقل مکی است خشب الشونیز نزد بعضی سیساریون است خشفه بچه ریزه شتر است
خشخاش ابیض خشخاش بستانی است خشخاش بری خشخاش اسود است خشخاش بستانی بفارسی خشخاش
سفید کویند وکلش سفید میباشد وسیاه را بنفش وسرخ وسیاه وکبود واین الوان را تخم سیاهی
میباشد کویند خشخاش بری را برک کثیر التشریف ومزغب میباشد بخلاف بستانی وتخم سفید
ان در اخر دوم سرد ودر اول تر ومخدر ومنوم ومنضج مواد رقیقه صفراوی وده درم ان با شکر جهة
خشونت سینه وسرفه حار وحابس نفث الدم وتب دق وحرقه مثانه وامراض حاره ان ومقوی
جکر ضعیف وکرده وسمن وباعسل مبهی ومداومت ان قاطع باه وبوییدن بوداده ان دافع بحوالی
وبامثل ان مغز بادام مولد خون صالح ورافع هزال وچون خشخاش تازه را با پوست ان کوبیده قرص

سازند جهة سرفه ودرد سینه وحرقة البول واسهال کهنه وتشنکی شربا وجهة تجفیف رطوبات و
تحلیل اورام ضمادا نافع وقدر شربتش تا پنج درم واز تخم ان تا ده درم واز پوست ان تا یک مثقال
ونیم واز کل ان تا یکدرم ومضر صبر ودین ومداومت ان مضر ریه ومصلحش عسل ومصطکی وشکر و
پوستان مایل بخشکی ورادع ومسدد ویکمثقال که صبح وشام بنوشند جهة اسهال دموی وصفراوی و
التهاب امعا مجرب وضماد ان جهة درد سر وباخلبه وکلاب که طبخ یافته باشد جهة ابتدای رمد وتسکین
درد ان ومنع ریختن مواد باعضا ونطول مطبوخ ان ومطبوخ برک ان جهة بیخوابی وبا ارد جو جهة اورام
حاره وباد سرخ ولعوق اب مطبوخ باعسل که رب خشخاش کویند جهة منع نزلات وسرفه واسهال مزمن
نافع خصوصا با اقاقیا وعصاره لحیة التیس وطبیخ ان جهة جکر وخلط غلیظ معده مفید وعصاره
پوست ان که کوکنار کویند سرد مایل برطوبت ودر اثار قویتر از تخم ان ومداومت ان مرخی اعضا
ومشوش حواس وقاطع باه ومفسد اشتها وهاضم ومورث نسیان ومفسد خون وبالعرض محلل
حرارت ورطوبت غریزی ومسکن اوجاع حاره ویابسه ومنوم قوی ومنشط بالعرض است وکل
خشخاش با اب کشنیز جهة غلظ لساعیه وقروح وضماد ان جهة قرحه قرنیه واکتحال مفید وروغن ان که
به دستور روغن کل بکیرند مخدر ومسکن دردهای حاره واورام واشامیدن ان جهة نزله وسرفه حار
وقطور ان جهة درد کوش وورم حار ان مفید وروغن تخم خشخاش در افعال از ان ضعیفتر ومنوم
ومسدد است خشخاش اسود مصطلح اطبای سابق از افیون عصاره انست نه از اقسام دیکر ومراد
از ان قسم بریست که برکش کثیر التشریف وزغب دار باشد در اخر سیم سرد ودر جمیع افعال تخم ان قویتر
از بستانی وجهة سیلان رحم وحرارت جکر وبا شراب جهة سیلان حیض نافع ومضر دماغ ومصلحش رازیانج
وقدر شربتش بجمیع اجزائه بقدر نصف شربت اجزای بستانی است واز تخمش یک مثقال وبدل
خشخاش کاهوست در اکثر مواد خشخاش منثور قسمی از خشخاش بری است برکش شبیه به برک تره تیزک

ودرازو با خشونت ومایل بسفیدی وساقش خشن وقبه ان کوچك وشبیه بشقایق بستانی وتخمش زرد
از خشخاش سیاه ضعیفتر ویك مثقال ان با ماء العسل ملین طبع است خشخاش مقرن کیاهی است برکش
سفید وبا زوایه مثل اره وزغب دار وکلش زرد وثمرش شبیه بشاخ کاو ومنحنی واز این جهت مقرن کفته اند
ودر جوف ان دانه ها مثل حلبه کوچکی ومنبتش بیشتر کنار دریاست وان غیر جلاهنك است چه دانه
ان زرد است واین زرد نیست درسیم کرم وخشك وجالی ومقطع اخلاط است بقی واسهال وبرك
وکل ان جهت تنقیه جراحات وخشکریشان واکتحال کل ان جهت قرحه چشم وطبیخ بیخ ان جهت علل بارده
جکر وعرق النسا ورقیق کردن اخلاط غلیظ لزج نافع ویك مثقال از تخم ان مسهل قوی اخلاط لزجه است
خشخاش دندی کیاهی است بسیار سفید وسبك وساق ان بقدر ذرعی وبرکش بسیار ریزه ودراز
وبیخ ان باریك وثمرش متصل ببرك ان وسفید ومستعمل از ان ثمرش ودر وسط تابستان میرسد
بغایت کرم ودر طبع مثل جلاهنك واز جمله سموم ومقیی قوی وجهت تنقیه دماغ ودفع بلغم وصرع مفید
وقدر شربتش از تخم تا یکدرم است خشاب بفارسی اسم آب مطبوخ میوه هاست که با شکر طبخ یافته باشد
مثل الوبالو ومویز وسیب وبه وزردالو وامثال ان ومجموع ان الطف از اصل ان ومولف تذکره
کوید که از الوبالو جهت تشنکی واصلاح خلط محرق والتهاب ودرد سپرز واز به جهت تقویت اعضای
رییسه وارواح وهاضمه ورفع عفونات واز سیب جهت خفقان وغشی وکرب واز مویز جهت تصفیه
صوت وتفتیح سدد ویرقان وضعف جکر وعسر بول واز امرود جهت سرفه وتب عفن ومنع ارتفاع بخارات
بدماغ نافع وزبون ترین ان خشاب زردالوست ومجموع مولد ریاح ومصلح انیسون ومصطکی خنکبین
معرب انکبین خشك وان عسلی است درغایت خشکی وسبز وزرد وسفید وسیاه وسرخ میباشد
ودر تنکابن شکری نامند ودر دیلم وطبرستان اب دندان کویند سفید ان در جمیع افعال قویتر از
عسل ودرغایت حدت ویبوست وزرد وسرخ ان قویتر از سفید وسبز ان بسیار کرم ومایل بتلخی
وسیاه

وسیاه ان قریب بعسل بلادر در چهارم کرم ودرغایت جلا وتقطیع وتحلیل وزیادتی ان محرق اخلاط ومهلك
وقدر شربتش تا یکدرهم است خصی هرمس حلبونست خصیة البحر وخصی خره اسامی چند بند خصی الدیك
حب البان است ومولف تذکره کوید غیر انست وکیاه ان شبیه بعنب الثعلب است واطول ودانه ان
بقدر الوبالو وسفید در دوم کرم وخشك ومسهل بلغم لزج ومحلل ریاح وضماد ان جهت تحلیل صلابات
ومفاصل نافع ومصدع ومکرب ومصلح ان بنفشه وشربتش تا یکدرم وبدلش زیره است خصی الثعلب
بفارسی ثعلب کویند وان بیخیست سفید واز سورنجان کوچکتر وطعم ان شیرین وبالزوجت واندك
تندی ودر بوی شبیه ببوی منی مثل دو بیضه کوچك که با هم ملاصق باشند واز هر بیضه ریشه باریکی
دراز رسته ودر اخر هر یك دانه کوچکی موجود که هرچند ان دانه بزرك شود بیضه ان کوچك کردد واز این
جهت قاتل اخیه نامند ومستعمل اصل بیضه است نه حب مذکور وبقدر انکشتی واز برك پیاز انرك عریضتر
وپهن بر روی زمین ونرم وساق ان بقدر شبری وبر بالای ان دو عدد کل زرد رنك ودر وسط
کل چیزی سیاه ومنبتش جبال واماکن نمناك وبی تخم است در اخر اولی کرم وتر وبهی ومقوی عصب
وجهت کزاز وتشنج یابس وتولید منی وتقویت نعوظ وطلای ان با روغن کل مقوی موی ومنبت ان
ومانع سقوط وقدر شربتش دو مثقال ومضر معده ومصلح ان شکر وبدلش تخم رطبه وتخم زرده است
وکویند نوعی از ان کلی هست که در ان چیزی شبیه بمکس میباشد بیخ ان در تقویت باه ضعیفتر است
ونوعی دیکر میباشد برك وشاخش سرخ وبر سر ان دو عدد کل بسیار کوچك ودرون ان تخم سیاهی
ودر تابستان میروید ودو سال میماند در دوم کرم وتر وکویند جهت امراض سوداوی مجربست وهر که
از ان قلع کند دست آن شخص بپیچد وحرکت کرده وچون انرا بلوزانند وبا موم وروغن زیتون یا با سرکه تدهین
کنند رفع ان شود ونوع چهارم از ان برك سه عدد ومایل بطرف زمین وشبیه ببرك سوسن سفید واز ان
کوچکتر است ورنکش سرخ وساقش باریك وبقدر ذرعی وکلش مثل سوسن آزاد که زنبق است وبیخش

مدور ویقدر جوزی وسرخ ودرونش سفید وبالزوجت وشیرین در دوم کرم وتر وبغایت مبهی سنخ
ونوع پنجم رالبابات وبیخ مثل نوع چهارم وتخم ان شبیه بتخم کتان وازان بزرکتر وبراق وصلب در سیم
کرم وبارطوبت فضلیه ودر تحریک باه قویتر از سقنقور وچون بیخش بورا در دست دارند باعث نعوظ
کردد وجهت فالج ولقوه وتسمین بدن وریزانیدن حصاة وحمول ان بازعفران واندکی عسل موجب حمل در
همان ساعت ومجرب دانسته اند وتخم ان باشراب بغایت موجب نعوظ ومکدر حواس ومضر محرورین
ومصلح ان سکنجبین وقدر شربت از بیخ ان تا یکعدد واز تخم ان یکدرم است خصیة الکلب بیونانی آرخس
نامند وان بیخ کیاهی است مثل دو زیتون بهم چسبیده ویکی ماده وبزرکتر وممتلی ودیکری نر وکوچکتر
وخیره مثلی وسفید لون وبرکش شبیه ببرک کندنا وساق بی برک وتا نیم ذرع وکلش ریزه وباهم متصل
بشکل هرو وسفس وشبیه بشکل اصابع صفر وحقیر در رفیرونکوه هردو را مشاهده نموده بهم صفات
شبیهند مکر انکه کل اصابع صفر بهم متصل نیست وسرخ ارغوانیست در اخر دوم کرم وخشک
وسنجن ربیر ومحلل اورام بلغمی ومادهٔ ان بارطوبت فضلیه وتازهٔ ان که باشیر پخته باشند بغایت محرک
باه وخشک قسم نران قاطع ان وکویند هریک از نر وماده که بعد از دیکری خورده شود فعل اول را
باطل میکند ومصلح در بیخونت ربرصمغ وخشخاش است وتصریح نموده اند که قسم مادهٔ ان باعث
تولد ذکر است ونوع دیکر را برک مثل نوع اول وعریض تر وبارطوبت چسبنده وکلش بنفش وبیخش
دو عدد دو کوچکتر از اول وهر دو ممتلی ودر ان در سیم کرم وخشک وقاطع باه وقابض اسهال وخشک
سایدهٔ ان ونوع اول محلل ورام بارده ومنقی قروح ودافع عفونت ان وجهت غلو وقروح خبیثه وقلاع
رطب مفید ومفتح سدد ودافع اثار جلدا است خصیه از جمیع حیوان زبون ترین اعضا ورطوبت دران
غالب ومنقی وبهترین هر خصیه خروس فربه است مبهی ومولد خون صالح ومصلح سایرا ومحیّن ومانع
وصعتر استعمال نمودن است وخواص خصیه هر حیوانی در ضمن ان مذکور میشود خصی الاف بضاد

معـ

بهمن درخت مغل است وکویند مقل مکی است خضیف خربزه نارسیده اسیت خطر وسیر اسیت خطمی معروف
وسفید وسرخ والوان مختلف میباشد وانچه بی کل باشد خطمی بری وخطمی نر نامند وجالینوس سرد وتر
دانسته وشیخ رئیس کرم باعتدال واکثر مرکب القوی ومایل ببردی وتری واز انواع خبازی شمرده اند
ومحلل ومنضج ورادع ومرخی کل ان ضعیفتر از برک وساق وهرکاه برک وساق آنرا خشک کرده کوبیده
استعمال کنند بهتر دانسته اند آب طبیخ ان جالی امعا ومقعد ودافع ضرر تندی ادویه مسهله وبحقنه
ان جهت تحلیل قولنج وکشودن بول وحیض وقرح امعا ونفث الدم وسر فرحاد واسهال ومغص ومواد
سوداوی وخلط خام وضماد ان جهت التیام قروح وتسکین درد ورمها وتحلیل ان وخنازیر ونضج
جراحات ودمل وورم پستان ومقعد وورم جراحات وحراز وشکستکی اعضا وعرق النسا ومفاصل
ونقرس وبا روغن زیتون جهت کزیدن هوام وسوختکی اتش وبا ادویه مناسبه وروغنها جهت ذات الجنب
وذات الریه وضماد پخته ان با روغن بغایت منضج سریع الاثر دراورام حاره وبنطول ان جهت نرم داشتن
موی وجلوس در طبیخ ان جهت ورم مقعد وانضمام فم رحم وزنان عقیم مفید وتخم کوبیده ان جهت سنک
کرده ولعاب ان با شکر جهت سرفه حار وضماد ان با سرکه که در آفتاب نشیند جهت بهق وبا روغن زیتون
وسرکه جهت سموم حیوانی ودیکر وتخم ان با دو جزو دانه خرما که با سرکه طلا کنند جهت ورم بغایت مجرب
وپوست بیخ ان بغایت ملین وقوی التحلیل وطبیخ ان جهت مغص وزحیر وسده امعا وقرحه ان وباشراب
جهت عسر بول وحصاة ودفع فضلات خام مثانه وعرق النسا وارتعاش وتشنج عضلات وجلوس
در طبیخ ان وبر سنور نشیمیدن ان جهت تحجر مفاصل وصلابت اعضا ومضمضه طبیخ ان با سرکه جهت درد دندان
نافع وچون بیخ انرا کوبیده در لته بسته ودر اب کذاشته در زیر اسمان چندان بکذارند که اب منجمد
کردد وطلای ان جهت رفع طبیخ پلک چشم موش وبجهت سرفه حار ونفث الدم مجرب وطبیخ انرا نیز همین اثر است
ومضر معده ومصلح ان عصاره زرشک وعسل ورازیانه وکویند مضر ریه است وعسل مصلح ان وقدر شربتش

ازیك مثقال تا دو مثقال وازطبیخ ان تا سی مثقال وبدلش خبازی وصمغ خطمی بغایت مسکن تشنکی
وقابض طبع ورافع فی صفراوی خطاف بفارسی پرستوك وبترکی قرلانقوچ وبدلش جلجلا کو سند
وازطیور معروفست کوشت ان درسیم کرم وخشك وکباب ان مفتح سدد ورافع یرقان وامراض سرز
واشامیدن یك مثقال ازخشك سحوق ان جهت قوت باصره وغرغره ان باآب جهت خناق وجمیع امراض
حلق نافع وطلای سوختهٔ ان همین آثار دارد واکتحال محروق ان مقوی باصره ودماغ ان باسرکین خانسته و
ان باعسل جهت ابتدای نزول آب وبیاض وجرب وسبل وظفره نافع وبدستورخون کرم ان وسرکین
ان بغایت جالی وجهت بهق واثار ونیکو کردن رنك رخسار وبازهره کاو جهت سفید کردن موی سیاه
مجرب دانسته اند وخوردن آب معصور مدقوق ان بافلفل با دروج جهت اخراج جنین میت سریع
الاثر وبدستور یك مثقال خاکستر آشیان ان کرسوزانیده باشند جهت عسر ولادت بغایت مفید و
خوردن خایهٔ ان سبب رفع شبق زنان وطلای ان بعد از کندن موی سفید باعث رویانیدن موی سیاه
وریش مهار یس کوید مجربست ومولف ما لا یسع کوید مخصوص سفید نمی قبل از وقت است وباید
شیر در دهان نکاه دارند کر دندان سیاه نشود وچون در سالی دو بار بچه میکند هرکاه در حین زیادتی
نور شکم بچه اول را بشکافند دو سنك ریزه ظاهر میکردد یکی سفید ویکی ملون چون غیر ملون در
پوست کوساله کر در حین زاییدن بهیجی کرفته باشند که بدن ان بزمین نرسیده باشد ذبح کرده باشند
بسته بربازوی صاحب صرع یا بکردن ان ببندند در دفع صرع جمیع اطبا مجرب دانسته اند و سنك
ملون راچون در حریر سفید پیچیده نکاه دارند باعث جاه وقبول وقضای حوایج میکردد و امین
الدوله کوید سنك ملون سرخ میباشد وتعلیق ان موجب دفع فزع است وکویند چون بچه انرا
بزعفران وامثال ان زرد کنند بدستوری که در حین زنك کردن نرسیند جهت رفع زردی بچه سنك
یرقان باشیان اورد چون وقت نماز جمر اشیان از اخراب کرده با آب حل نموده با ان غسل کنند باعث

شعر سیاه ومجرب دانسته اند وطلا کردن
چشمهای او بار وغن زنبق برناف زنان
جهة عسر ولادت موثر وسعوط زهرهٔ
او جهة سیاه کردن
صح

بطلان سحر وشرانست خفاش بفارسی شب پره کویند درسیم کرم ودرچهارم خشك ومروق بخته ان
مسهل فضلات غلیظه وزرداب ورافع استسقا ومهرای ان در روغن زیتون وزنبق جهت فالج ولوه وعرق
وسفاصل ونقرس ودرد کمر وورمهای بارد وطلای مطبوخ ان بر احلیل جهت احتباس بول سریع الاثر است
وجلوس در طبیخ ان جهت فالج وحول پیران قاطع حیض وطلای خون ان قبل از بلوغ بجهت منع برامدن
موی وبزرك شدن پستان ومالیدن زهرهٔ ان برفرج جهت عسر ولادت مجرب وندهین بروغنی که در
ظرف مسی جبلی او رامهرا پخته باشند جهت رویانیدن موی ودراز کردن ان بعدیل واکتحال مغز
سران باآب پیاز جهت نزول آب وباعسل جهت بیاض وطلای ان برکف پا مهیج باه وسرکین ان جهت قوبا
وبیاض چشم وخاکستر سوختهٔ سران جهت منع سبق موش وشیر وبول ان بغایت جالی ودر اشیان ان
منجمدان بهم میرسد وشیر ذوق نامند بقدر بند انکشتی وسفید ومتخلخل شبیه بقلی وسوراخ داراست
یك مثقال ان قاتل وربع درهم ان مخرج حصاة واکتحال آن دافع بیاض عین وطلای ان باعث جراحت
جلد وسبز نمودن موی وقاطع ثالیل وکذاشتن سر آن در زیر بالین کر عالم بران نباشد مورث بیخوابی و
بدستور دل وچشم ان همین اثر دارد ودفن کردن سر آن در برج کبوتر موجب جمعیت کبوتران ودر
سوراخ موش باعث کریختن ایشان از ان مکان وداشتن ان موجب قبولست خفج خردل بریست
خف الغراب نوعی از حلزون است دراز تر از ودع وبزرکتر از ان خفروج خرفه است خل الزیت
ترشی است که از روغن زیتون وغوره یا از سرکه وروغن بادام ونان فطیر وشکر ترتیب دهند خلال
ابرهیم مرو بریست خلال دان نوعی از اطریلال است خلال خلیل نبات اطریلال است خلوق زعفرانست
خلال مامونی اذخر است خلیان اسم یونانی باردست خلفیس اسم یونانی زاج است خل الخمر سرکهٔ انکوری است
خل العنصل سرکهٔ عنصل است ودر اسقیل مذکور شد خلال در بلح مذکور شد وان غوره خرماست کر
از حد بلح کذشته باشد وبستیاج را نیز باین اسم نامند خل بفارسی سرکه نامند واز خرما ومویز وشکر

وعسل وانجیر وامثال آن از حبوبات مثل برنج وغیره ترتیب دهند ومراد از مطلق آن سرکه
انکوریست خل خمر انرا از ان جهة کویند که مادامی که او لا خمر نشود سرکه نمیکردد بخلاف سایر که اولا
ترش میشوند وبهترین همه سرکه انکوریست وبعد از ان مویزی پس خرمایی ومویزی وانجیری وسرکه
طاری ونارجیلی وعسلی وسر قسم اخیر کرم وخشک اند وسرکه انکوری مرکب القوی ودر دوم سرد و
خشک وکویند خشکی ان در سیم است قابض وبسیار مجفف وسریع النفوذ ورساننده قوت ادویه
باعضا وملطف وقاطع اخلاط غلیظه ودافع تشنکی ومعین هضم وقاطع نزف الدم اعضا ومحرک
اشتها وکدازنده بلغم وسپرز وموافق معده ملتهبه وبلغمیه وجهة قطع صفرا وتفتیح سده ماساریقا
وسپرز ومداومت خوردن ان قاتل کرم معده وکرم ان با عسل جهة نفس الانتصاب نافع وقی
کردن بعد از خوردن کرم ان جهة ادویه قتاله ودفع جمود خون وشیر در معده وبا نمک جهة رفع ضرر
فطر وسک دیوانه کزیده ومکیدن ان بتدریج جهة زلوئی که در حلق مانده باشد وسرفه کهنه
رطوبی وغرغره ان جهة منع سیلان فضول بحلق وخناق وسقوط لهاة ودرد دندان ومضمضه
ان با نمک جهة قطع خون بن دندان که کنده باشند وبازاج سفید جهة خون لثه وسستی ان و
طلای ان جهة منع انتشار قروح خبیثه وباد سرخ وجرب ونمله وجرب متقرح وبواسیر وداحس وورم
ظاهری وباطنی ومانع ورم جراحات تازه ودرد سر حار وخارش بدن وکزیدن حیوانات سمیه
حاره وسوختکی اتش بغایت مجربست وچون بر عضوی بمالند منع قبول ماده از عضو مجاور خود
میکند ونطول ان جهة کزیدن حیوانات سمی وبر موضع نزف الدم ظاهر بدن جهة قطع سیلان خون
طعامی که با سرکه پخته باشند منع سیلان فضول بشکم میکند وضماد انجیری که در ان طبخ یافته باشد
جهة سوزش عضو وخشونت ان مجرب وباکوکرد جهة نقرس وباعسل جهة دفع آثار تحت چشم وخون
مرده وبا روغن کل جهة دردسری که از افتاب حادث شده باشد وبا اردجو جهة خناق وورم پستان

وبنا کوش وبا خاکستر کرم جهة غدد وورم وباحومل جهة خدر وکزاز ومفاصل وجوشانیده ان
باکلاب که پارچه را بان تر کرده بر سر کذارند جهة درد سری که از صفرا وخون وبخارات وحمام
حادث شده باشد مجرب وپاشیدن سرکه بر سنک کرم کرده وبر سنوده نکه از ان انداخته بخار
ان جهة درد سر مزمن ونزلات وسرفه مزمن وبواسیر وخوردن انجیری ومویزی که در ان خیسانیده
باشند جهة سپرز ومضمضه طبیخ ان با زیره وصعتر جهة تسکین درد دندان وقروح لثه مجرب و
قطور ان جهة کرم کوش وبخور ان جهة دوی وطنین وکرانی سامعه وتفتیح سده خیشوم وبوییدن
ان جهة سده مصفاة وباکلاب وروغن بادام وروغن کل جهة سرسام وهذیان نافع وچون
یک اوقیه پیاز عنصل خشک را ورق کرده در سرکه بجوشانند تا مهرا شود ویکهفته در آفتاب
کذاشته صاف نمایند وهر روز ناشتا دو درهم از ان بنوشند جهة رفع بد بویی دهان که
بمشارکت معده باشد مجرب ودر جمیع افعال مثل سرکه عنصلی است که در اسقیل مذکور شد و
مضر پیران وسوداوی مزاج وقوة باه وصاحبان سرفه تازه وسعال یابس ومضر اعصاب واعضای
عصبانی ورحم ونافهین ومبرودین وصاحبان ریاح غلیظه ودرد مفاصل ومداومت ان مورث
استسقاست در صاحبان ضعف احشا وشش ومضعف بصر ومورث زردی رخسار وسحج و
لاغری بدن ومصلح ان شیرینیها وکوشتابه چرب وشراب سرخ غلیظ ودر دفع ضرر سرفه شیرینی
وروغن بادام وادویه ضعیف الحراره ودر ضعف اعصاب عسل وادویه حاره ودر سحج لعابها وقدر
شربتش تا هفت مثقال وبدلش در بعضی امور شراب ودر بعضی آب لیموست وسرکه طاری ونارجیل
مضر عصب نیست خلنج درختیست شبیه به درخت کز ودر چین وبلاد روس بسیار بزرک میشود
برکش مثل برک کز وکلش کوچک وسرخ وزرد وسفید نیز میباشد وثمرش مثل خردل است در
دوم کرم وخشک وشکوفه ان شدیدتر وقویتر از سایر اجزای ان وشکوفه وبرکش جهة کزیدن هوام وروغن

ان کر شکوفه را دران ریخته سر بسته در افتاب کذاشته باشند جهة اعیا و درد مفاصل و نقرس نافع
و نشان چوب انرا هم اثر است و یك مثقال از تخم ان با عسل حافظ دل است از ضرر سموم و خوردن چرمی
در ظروف چوب ان مانع خفقان است خلاف شامل سپید مشك و سپید بری و سپید مولا است و از مطلق
ان بید بری مراد است و کل ان بعد از برك بهم میرسد و رنکش زرد و قدری خوشبو و ثمرش مثل خوشه
که از ساق شاخهای ان میرویدو و کتب سپید کوناسند و در اکثر مواضع یافت میشود و قسم زان بلجی
کل است و صفصاف اسم خلاف بریست کلش در دوم سرد و در اول تر و برکش در اول خشك و
ثمرش در اول سرد و تر و سپید مولا در افعال ضعیفتر از ان عصاره ان مفتح سده جکر و ملطف و رافع
خفقان و تشنکی و جهة ضعف معده حاره و تبهای محرقه و صفراوی و جمیع امراض حاره و رمد
و صداع نافع و عرق ان الطف از جرم شکوفه ان و خاکستر چوب ان جهة نزف الدم و با سرکه جهة
عصاره ثالیل و غدد و ورم پستان و ورم اعضای ظاهری مفید و جرم برك ان قابض و رادع و ان مسهل
صفرا و بلغم و سودا و مدر بول و جهة سده جکر و یرقان و صلابت سپرز و صرع و منع لرزیدنها و خناق
دم و مفاصل و نقرس و کزیدن عقرب و ادویه سمیه و قطوران در کوش جهة پاك کردن چرك ان
بسیار مفید و مضر بقضیب و مصلحش کلاب و شکر و قدر شربتش سپست درهم است کر با شکر بنوشند
و طریق اشامیدن اب ان در دستور اول مذکور است و صمغ ان مقوی باصره و ثمرش جهة
اسهال دموی مجربست و جلوس در طبیخ برك و شاخ ان جهة رفع فساد اعضا بغایت موثر خلاف
بلخی بفارسی سپید مشك کویند و در شام شاه بید و کل ان قبل از برکش بهم میرسد بقدر بلوطی و ملون
بزردی و با اندك سرخی و سیاهی و سفیدی و بسیار خوشبو و جالینوس سرد و تر دانسته و جمعی
دیکر در اول کرم و مایل بخشکی بیان نموده اند محلل و ملطف و مفتح سده خفیفه دماغی و مقوی
دل و دماغ و مسکن صداع که از بخار و مواد حاره باشد و ملین طبع و عرق ان در جمیع افعال

قوی

تر از عرق بید و کلاب و ملین طبع و مقوی دل و معین باه و مقوی احشاست و چوب و برك
ان در خواص مصلح و قدر شربتش مثل بید است و روغن سپید مشك و شکوفه سپید سرد و مجفف
و مسکن درد سر حار و مانع صعود بخارات و خوردن ان مانع غلیان خون بسیار کرم و بدل از روغن
کل و طریق عمل مثل روغن بنفشه است و چون با مغز بادام بطریق بنفشه بادام بکیرند الطف و بدل
عرق ان عرق نیلوفر است خلاف بری سپید مطلق معروفست خلد بضم خا و فتح لام بفارسی موش
کور و در اصفهان دارسنبانك و ببلخی کابش کویند حیوانیست بی چشم و بی دم و بی دست و
پا و بزرکتر از موش کوچکتر و سرخ رنك و ریشه اشجار را میخورد و زمینهای نمناك را بوسته سوراخ میکند
و کویند چشم ان در زیر جلد است و اشیا را می بیند و طیماثاوس کوید که هر کاه در سوراخ
مسکن ان پیاز و کندنا بکذارند ببوی ان بیرون اید و از سموم قتاله است و بغایت کرم و بار طوبت
و خون موضع دنباله ان جهة خنازیر و بیاض چشم و رفع اثار جلد و خار و دماغ ان با روغن
کل جهة برص و بهق و قوبا و خنازیر و هر چه از بدن بروز کند بی بدیل و قاطع رعاف و سیلان
خون هر عضوی و محلل اورام و خون ان نیز همین اثار دارد و سر انرا چون سوخته با زاج سفید
در کوش جهة از الزید بوی ان و طلای ان جهة درد سر و بخور ان جهة عسر بول و سعوط زهره ان با
اب بیخ رطبه و قدری زعفران جهة دفع لقوه از مجربات شمرده اند و تعلیق لب بالای ان جهة حب
ربع و صرع و باسانی بیرون امدن دندان اطفال و کویند خوردن دل ان اعانت بر اطاعت وحی نیات
کند و دفن کردن ان در استانه در مانع اثر سحر و انداختن دندان ان در میان جماعتی موجب
نفرت ایشان و هم چنین است در اتش انداختن پیران خلر بضم خا و تشدید لام دانه ایست شبیه
بکرسنه و کیاه ان کمتر از ذرعی و برکش ریزه و کلش ما بین سفیدی و زردی و غلافش شبیه بغلاف
باقلی و سفید و ان پنج قسم است انچه از غلاف باقلی کوچکتر و پوست ان غلیظتر و عریض و بسیار

سفید باشد ودانه ان بقدر نخود کوچکی انرا جلبان ابیض نامند ودوم مضاعف الغلاف وخشن
ودانه ان در سفیدی وکوچکی وتدویر کمتر از اول میباشد وانرا بنفر نامند ومذکور شد سیم
طویل الغلاف قریب بباقلی وسیاه رنک ودانه ان مستدیر بزرک مایل بزردیست وبسیار تلخ ودر
مصر بسیلر نامند چهارم دانه کوچک وپهن واغبر است وجلبان اسود نامند پنجم رقیق الغلاف
سفید دانه است وانرا فصاص کویند وهمه اقسام ان در اخر دوم خشک ودر اول سیم سرد وطبیخ ان
باعسل مدر بول وحیض ومنقی امعا ومحلل اخلاط فاسده وملین سینه وجهة سرفه وقصبه ریه و
درد سینه ودفع فضلات غلیظه وادرار شیر وضماد ان جهة تقویت اعضا وونث وکلف وبا
عسل جهة تحلیل اورام وبخور ان در موضعی موجب جمعیت مورچه است ومضر اعصاب ومولد سودا
ونفاخ ومصلحش شراب العسل وقدر شربتش تا ده درهم ونوع بری ان بغایت غلیظ ومدر شیر است
خلاول مکر اسم فارسی لبختیاج است خلر بری بلغت مصر بسیلر نامند خمخمه اغصان بکون است
خمیط کوشت بریانست خمان الارض نوع صغیر خمان است خمافیطوس کمافیطوس است خمخم نبات
نودری است وبلغت نبطی اسم خبازی خمالیون ماذریون سیاه است خمل سورنجان است خمیر
اوراق پنجنکشت است خیری بنفشه اسم بنفشه مربی است خمیر مایه بفارسی خمیر ترش کویند وان
ارد کندم است که با روغن کنجد وروغن زیتون وشیر وسایر روغنها وماست از هر یک که باشد
سرشته کذارند تا ترش وبدبو باشد وقدری ازان داخل خمیر نان کنند تا فطیر نشود مرکب
القوی ودر دوم کرم وخشک وبغایت جالی وملطف وجاذب از عمق بدن وبا نمک که زیاده باشد
منضج ومفتح دمل ومحلل اورام بارده ومسکن درد ان وسی مثقال آبی که در ان این مایه کم نمک با
بقدر چهار مثقال حل نموده باشد با چهار دانک طباشیر ومثل طباشیر شکر ویکدانک زعفران جهة
رفع خمار وتشنکی والتهاب مجرب وچون دو مثقال سرکه نیز اضافه کنند جهة اسهال صفراوی و

اصرافی

احتراقی مفید وغرغره محلول ان در اب با ربع ان روغن بنفشه جهة ورم حلق وضماد ان با حنا وروغن
وغل جهة تحلیل صلابات غلیظه عظیم مایوس مجرب وچون یک جزو اب نعناع ویکجزو خردل سابیده و
نصف عشر خردل شب وسرچندان مجموع خمیر مایه اضافه نموده در ده مثل هر اب بجوشانند
تا بنصف رسد پس صاف نموده با نصف وزن ان عسل بقوام آورند جهة تقویت هاضمه بمرتبه ایست
که صبر نتوان کرد ومنقی معده از اخلاط محرقه ودافع بلغم وصبی است وهرکاه بعد از معاجین باهیه
بلافاصله بنوشند بغایت سریع الاثر وچون خمیر مایه را کوبیده وبا اب انار شیرین وامثال ان کبشند
تا بر مقام خمر است واز اسرار مکتومه است ومضر سینه علیل ومصلح ان کثیرا وقدر شربتش تا ۸ درم است
خمر مراد ازان در شرع ما یخمر العقل است یعنی انچه عقل را بپوشاند ودر عرف از مطلق ان شراب
انکوری مراد است که آب انکور صاف را در خم درون برفت اندوده کرده مدتی در افتاب وبعد
ازان در سایه کذارند وغیر انکوری را نبیذ خوانند واصناف ان بحسب افعال زیاده بر ششصد
قسم میشود وچون خردل داخل کنند بدون جوشیدن خمر میشود وشیرین میباشد وبا زعفران باعث
شدت سرور وتقویت جکر ودل میکردد وچون با دانه انکور باشد قابض میشود وریحانی انست که خم را
بعد از اندودن برفت ویا بقیر وموم بعود وکشنیز بخور کنند ودر اب انکور مورد ومصطکی وبر
شیرین وسیب بقدری اندازند وبعد از افتاب کذاشتن ظرفها را در زمین دفن کنند وانچه ازان
ششماه نکذشته باشد مسطار نامند وبفارسی ولانی کویند وچون اب انکور را بجوشانند تا ربع
ان بسوزد ودر خم کنند انرا جمهوری کویند ولجن غلیظ را فقوه کویند وان قاطع باه است وشرابی
که از یکسال تا دوسال کذشته باشد عتیق نامند وان در سیم کرم ودر دوم خشک وقدیم ان که زیاده
از دوسال تا چهل سال است یبوست ان در سیم است وتازه ان که مسطار است در دوم کرم وتر
ودر ششماه تا یکسال در اخر دوم کرم ومایل برطوبت واولی انست که بعد از جوشیدن اقلا

تا سر ماه نکذرد استعمال آن نکنند وقوی ترین اقسام زرد عتیق رقیق وضعیف ترین هم سفید تازه است
ورقیق آن سریع النفوذ ومفتح وغلیظ آن دیر هضم وکثیر الغذا ومقوی اعضا وشیرین آن ثقیل
وغذائیت آن غالب وترش شیرین آن مفسد هضم ومضر عصب ومورث توحش وقسم قابض
خمر جالب طبع وباعث خشونت سینه ودباغت معده وقوی الخمار وتلخ آن جالی ومفتح وهاضم وسیاه
آن دیر هضم ومولد سودا وسرخ خوشبوی آن که عبارت از ریحانی است معتدل وبهتر از سایر ومصدع است
وبدبوی آن مصدع ومورث امراض مهلکه وشمس آن که در آفتاب رسانیده باشند وبعد از
جوشیدن بسایه برده شد وسریع الانحدار وبا تفریح بسیار ومولد تبهای حاده وامراض حاده
ومطبوخ آن که جمهوری باشد غلیظ ومسخن ومفتح ومقوی عصب ومصدع است ومدفون آن که خم را
در زمین دفن کرده باشند واصلا در آفتاب نگذاشته باشند غلیظ ودیر هضم ومتعفن ومولد
تبهای مزمنه است وشراب کهنه صرف موذی اعضا ومورث سحج است وممزوج باعتدال مصلح حال
بدن وممزوج باب کثیر باعث سستی اعضا واستسقا وثقیل آن دیر هضم وخفیف آن سریع النفوذ و
قدیم آن مضر حواس واعصاب وتازه آن نفاخ ودیر هضم ومورث امراض بلغمی وشراب تازه تیره مولد
سنگ مثانه ومسدد وصاف آن مفتح ومدر است وبهترین شراب مابین یکساله ودوساله معتدل
القوام مایل به تنکی وخوشبو است که در رنگ مابین سرخی وزردی باشد ودر تلخی وشیرینی متوسط
وکام را بهم نیاورد ودر قدر استعمال آن اختلاف بسیار است وتا شصت درهم تجویز کرده اند و
جالینوس وشیخ رئیس اختلاف مقدار را بحسب امزجه واکتفا نشسته اند در محرور المزاج قدری که بعد از
طعام شود ورفع تشنگی کند وبحد سرور ونشاط مفرط نرسد واز قسم سفید رقیق وزرد وسرخ و
ممزوج باشد ودر معتدل المزاج ومبرودین بقدر نهایت سرور واز قسم غیر ممزوج باشد ودر قوی
الابدان وصاحبان خلط غلیظ قدری که از حد طرب بثقل حواس وخواب رسد ومراعات اوقات

هم

هم از لوازم است باید در تشنگی مفرط وگرسنگی بسیار وبعد از تعب وحرکات قویه ودر سیری مفرط ودر غضب
مفرط ودر هوای بسیار گرم ووسط روزهای تابستان استعمال ننمایند وبحد مستی مفرط نرسد مگر در ماهی
یکدفعه که باعث استراحت ارواح وقوی گردد واکثر فرموده اند که اگر هر روز استعمال ننمایند وبعد از پانزده
روز ویا یکهفته باشامند اولیست وبدستور شرطست که در مکان استعمال او عطریات ونغمات وآب روان
واسباب سرور وبهجت ومشاکل مرغوب ورفقای عاقل وفهمیده وصاحبان اخلاق حمیده باشند وخیام
مجمل شروط را درین رباعی درج داده اند ∴ که باده خوری تو با خردمندان خور ∴ یا با صنم لاله رخ خندان خور
بسیار مخور وورد مکن فاش مساز ∴ اندک خور وگه گاه خور وپنهان خور ∴ وسبب مستی منغمر شدن حواس است به
بخارات پی در پی که قبل از تحلیل اجزای متصاعد اولی اضافه اجزای دیگر شود ولهذا ضعیف الدماغ زودتر
مست میگردد ودر قوی الدماغ چون تحلیل بخارات بیشتر است وبحد کثرت جمعیت نمیرسد دیر مست میشود
وسبب سرور کثرت روح حیوانی وقوت دل است که بسبب اخراج روح شد بجا بظاهر باعث سخاوت وشجاعت
وخوش دلی میگردد ودر هر مزاجی خمر محرک خلط غالب وآثار آن خلط است چه کثیف الخلط را باعث ملال و
کریه میشود ودر لطیف الخلط سبب خنده وسرور وصاحبان اخلاط حاره را موجب غضب واخلاط بارده را باعث
سکوت وخوف وچون مراعات استعمال خمر بحسب مقدار وسن وفصل ومکان ووقت کرده شود جهت حفظ صحت
ونیکو کردن فکر ورنگ رخسار وتقویت فهم وهاضمه ودل ومعده وجگر ونفوذ فرمودن غذا در ماساریقا وفربه
کردن بدن وتحلیل فضلات واخراج کثیف آن باطلاق ولطیف آن بادرار وعرق واخراج صفرا ببول وعرق
ودفع بلغم وسودا بتلیین طبع وجهت تقویت حواس واعضای اصلیه ونشاط وفرح ورفع جوع کلبی ووحشت وخیالات
ناخوش ومالیخولیا وجنون ونیکو کردن اخلاق ورفع بخل وغضب بوش وباعث شجاعت وسخاوت وتریاق
اکثر سموم ومفتح سدد ومقوی باه ومانع پیری ودافع تشنج بدن ورعشه بلغمی است وممزوج قسم سفید آن جهت تب
دق وترطیب اعضا وتب غشی وصرف آن جهت تب ربع وبلغمی ورفع ضرر هوای وآبی ودر ضمادات جهت تحلیل

مواد و نفوذ فرمودن و بدر رفتن قوة ادویه وخوردن آن تا هفت ربع رطل با آب سیب و کوشاب جهت غشی و بیهوشی مجربست و منافع جزئی آن زیاده از تحدید و هر گاه مراعات شروط و مقدار نشود مضرت ان بمراتب زیاده از منافع است و بالجمله سبب موت فجاه و خناق و امراض دماغ مثل سکته و صرع و فالج و جنون و سرسام و رعشه و امثال ان و درد چشم و امراض گوش و خیشوم و دندان و دهان و زبان و اسهال دموی و ورم جگر و سپرز و خفقان و ضیق النفس و بطلان باه و اورام خطرناک و آکله و جوششها و فساد هضم و ضعف قوتهای دماغی و حیوانی و طبیعی و مورث تبهای محرقه و مرکبه و غشیه و استسقائی که علاج پذیر نباشد و مولد سنگ مثانه و گرده و حرقة البول و ضعف اعصابست و سایر مضرات آن احصی نیست و از انجمله که مضرت عاجل سهل العلاج است علت خمار است که با انقلاب نفس و برد اطراف و غثیان و قی و اعراض هولناک میباشد و مضرتهای آجل بدنی را اکثر علاج غیباشد و امراض عقلانی ان غیر متناهی و از انجمله تقویت قوای بهیمی است و ضعف قوة نفس ملکی که انسان از اشرف مخلوق با آنست خمان لغت نبطی است و بیونانی افطی نامند نباتیست که صغیر و کبیر میباشد و کبیر آن شبیه بدرخت و شاخهای ان مایل بسفیدی شبیه ببرنی و مستدیر و برگش مثل برگ گردکان و از ان کوچکتر و ثقیل الرایحه و در هر شاخی از سه عدد تا پنج عدد و بر هر شاخی قبه و گلش سفید و ثمرش شبیه بحبة الخضرا و منقش مایل بسیاهی و در شکل مانند خوشه و در بوی شبیه بشراب مخلل و بسیار مجفف و مستعمل از ان برگ تازه ان و در التیام جراحات متداول است و خمان صغیر شبیه بگیاه و ساقش مربع و پر گره و برگش شبیه ببرگ بادام و منشرف الاطراف و از هر گرهی ثمری ظاهر و ثقیل الرایحه و قبرسان شبیه بخمان کبیر و ثمرش شبیه بحب دل و بیخش دراز و بستبری انگشتی تیره رنگ و سرخ و از مطلق خمان نوع صغیر مراد است و مستعمل بیخ ان در دوم خشک و سردی در ان غالب و با اندک گرمی رادع و مسهل اخلاط لزجه و بسیار مجفف و با قوة محلله و آب طبیخ ساق و برگ آن مسهل بلغم و مسهل الصفرا و آب افشرده و مطبوخ بیخ ان و بقدر دو مثقال از سایده بیخ آن جهة تشنگی اعضا و از جای بیرون رفتن استخوان و افتادن بشدت بغایت موثر و طبیخ بیخ ان با شراب جهة استسقا و گزیدن

افعی

[illegible]

افعی و وجع مفاصل و دفع سده و حمول ان جهة درد رحم و امراض مقعد و نواصیر و ضماد ان جهة کرم دندان و سقوط ان سر رود دافع حمرة چشم و جالوس و طبیخ ان جهة صلابت رحم و انضمام فم ان و ضماد برگش جهة نواصیر و باآرد جو جهة ورم حار و سوختگی آتش و گزیدن سگ دیوانه و با پیه بز جهة نقرس و خوردن ثمر ان جهة صلابت رحم و طلای بیخش ان جهة سیاه کردن مو و منع ریختن ان و مضر ریه و مصلحش عسل و شربتش تا دو درهم است و مولف اختیارات بدیعی درخت بل هندی دانسته و فیه ما فیه خما هان لغت فارسی است و خماهین نیز گویند از احجار است و نر و ماده میباشد حدید چینی جنس نر آنست و حجر الحمار قسم ماده است مایل ببرودت و در دوم خشک اندرون ان صلب و تیره رنگ و سیاهی بر ان غالب و چون بسایند محلول آن زرد رنگ شبیه برنگ زرنیخ میباشد و در دست کردن انگشتری ان مقوی دل و دافع وحشت مکانهای تاریک و شب تیره و نگاه کردن ان جهة حفظ صحت چشم موثر و باعث تبرید و تقریح محرور است و هر دو قسم جهة علل صفراوی و دموی و ورم چشم و تقویت عضو بجدی که از ریختن مواد متاثر نشود و در هم ازما بید ان جهة رفع درد شکم که از دوای مسهل حادث شده باشد بغایت مفید و مسدد و مصلحش عسل است خندریلی بلغت نبطی نباتیست شبیه بکاسنی بری و ساق و بیخ ان باریک از ان و گلش زرد مایل بسرخی و بر شاخهای ان صمغی منکون میشود مثل مصطکی و بقدر باقلی و بسیار چسبنده و قوت ان تا یکسال باقیست و صمغ آن تا هفت سال و نبات ان بغایت مجفف و خوردن دو مثقال ان با شراب و بسور و ضماد ان جهة گزیدن افعی و آب آن که با شراب طبخ دهند جهة قطع اسهال و طلای آب برگ ان جهة بواسیر نافع و چون مجموع گیاه را با بیخ ان کوبیده با عسل قرص سازند و با آب و بوره ارمنی طلا کنند جهة بهق موثر و صمغ ان در سیم گرم و خشک و مفتح سده و مفتت حصاة و محلل ریاح و جهة التزاق شعر منقلب چشم و بردن گوشت زیاد جراحات و قرحه ان با مرصاف که لته را بان آلوده باشند و بقدر زیتونی حمول نماید جهة گشودن حیض و اسقاط جنین بغایت موثر و اکتحال ان جهة سبل و بیخ ان جهة گزیدن عقرب نافع و مورث بیحج و قرحه ان ناشناسند و قرحه بیخ تا یک دانگ است خندروس بفارسی ذرّه مکرکویند و حنطه رومیه نامند

و درشکاین کندم مکه خوانند نباتش شبیه بهرنی و ثمرش در برگها پیچیده بشکل خیاری و دانه‌های ان متصل
بهم و زرد و سرخ و سفید میباشد مایل بحرارت و در دوم خشک محلل بلغم و خون جامد و قابض طبع و
ثقیل و نفاخ و غذائیت ان غالب و ضماد پخته ان در سرکه جهة جرب متقرح و تشقق و تقشر ناخن و
طلای مسحوق ان جهة نواصیر چشم و گزیدن جانوران و حقنه طبیخ ان جهة قرحه امعا که با حرارت باشد
و تغذیه بان جهة سل و اسهال نافع و بدلش ذرة است خنثی بتشدید نون بلغة سریانی گیاهیست شبیه
باسراش که بفارسی سرشن نامند و ظاهرا نوعی از آن باشد برگش شبیه بکراث و از آن لطیفتر و ساقش قریب
بذرعی و بزم و بر سر آن گل سفیدی شبیه بلوط و بیخش مستدیر مثل بیخ سوسن آزاد و از آن بزرگتر و تخم
آن در قبه مثل تخم پیاز در آخر دوم گرم و خشک و قوتش تا ده سال باقیست مسخن و تند و با قوة مجففه و
محلله و ملطفه و جابر کسور و مقوی باه و محلل ریاح و اورام انثیین و مفتت حصاة و دافع قروح باطن و
یکدرهم ان مدر بول و حیض و دو درهم ان جهة درد پهلو و سرفه و سستی عصب نافع و ثمر و گل آن ملین
طبع و با شراب جهة گزیدن عقرب و خوردن ساق تازه ان جهة یرقان خصوصا چون با سرکه و روغن زیتون
پخته باشند و آب ان با سفیداب و سفیدی تخم مرغ جهة سوختگی آتش و با گوگرد جهة قوبا و با آرد ترمس
جهة خارش بدن و بیخ ان در انفعال قویتر و سه درهم ان جهة گزیدن هوام و ضماد مطبوخش با درد شراب
جهة قروح خبیثه و ورم پستان و خصیه و جراحات چرکدار و دمل و طلای ان جهة قوبا و داء الثعلب
و با عسل جهة استسقا و بهق سفید و سوختهٔ ان با روغنها جهة رویانیدن موی و اکتحال ان جهة
بیاض چشم و مطبوخ آب بیخ ان با شراب و مر و زعفران جهة رطوبات چشم و سلاق و سوزش پلک و
قطور آب بیخ ان بتنهائی و با کندر و عسل و شراب و مر جهة چرک گوش و چکانیدن مطبوخ ان در
روغن زیتون در گوش مخالف دردناک جهة تسکین الم گوش علیل موثر و شقاقی که از سرما بهم رسیده باشد
و سوختگی آتش و ثقل سامعه و طلای ان با سرکه بر انگشت ابهام طرف موافق دندان دردناک با انجا
مسکن درد آنست و مضر کلیه و مصلح ان مصطکی و شربتش تا سی درهم و بدلش در باه شقاقل و در

سموم

سموم اسقیل است خنفسا بفارسی جعل نامند و پردار و بی پر و بزرگ و ریزه و کوچک اهلی میباشد
و پردار قویتر است در دوم گرم و خشک و محلل و تند و آب منقوع ان بقدر یکشب مسهل اخلاط معدی
و کبدی و معوی و جهة استسقا مجرب دانسته اند و بستن شکافته ان بر موضع عقرب گزیده دافع
سمیت آنست و ضماد ان دافع قروح ساق و روغن زیتون که در ان جوشانیده باشند جهة تسکین درد
گوش سریع الاثر و محلل خنازیر و بواسیر و کوبیده ان با آب جهة قلع بواسیر ثآلیل و اکتحال رطوبت آن
که از قطع دنباله ان ظاهر شود جهة تقویت بصر و رفع غشاوه نافع و گذاشتن سرهای جعل در موضعی
باعث جمعیت کبوتران و گویند حبس کردن هفت عدد ان در زیر طاس سرخ مس موجب باریدن باران
و ظهور برودت هواست و چون در حرفی گذاشته بر ران زن ببندند دافع عسر ولادت و بولس
گوید جرم مسحوق جعل که در تنور خبازی بهم رسد جهة درد چشم مجربست خندریقون شرابیست که از خمر
و ادویه ترتیب دهند و از مخترعات حکمای فرس است و قوتش تا هفت سال باقی میماند در دوم گرم و
در اخر ان خشک و مولد خون صالح و مقوی هاضمه و مفتح سده جگر و سپرز و جهة تب ربع و تسمین بدن
و امراض مزمنه نافع و قدر شربتش هجده درم است و بهترین نسخه‌ها که در منهاج و غیره مذکور است اینست
زنجبیل پنج مثقال قرنفل هیل مکه دو و نیم زعفران فلفل سیاه مشک دارچینی عود قسط شیرین
مصطکی مکه یکمثقال و دانگی انیسون نانخواه حب الغار مکه چهار مثقال حجر ارمنی لاجورد مکه نیم
زعفران و مشک و لاجورد را در گلاب و آب شیرین و آب سیب و آب انار شیرین که از هریک چهل
و پنج مثقال باشد حل کنند و ادویه دیگر را کوبیده در لته بسته دو هزار و سیصد و پنجاه مثقال شراب تلخ
صاف بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف کرده و با گلاب و آب میوه‌ها بیامیزند و هفتصد و پنجاه
مثقال عسل صاف را بر آتش نرم گذاشته شراب جوشانیده مذکور را با آبها چند جوش نرمی داده استعمال
نمایند و هر گاه تریاقیت عظیم مطلب باشد قدری پادزهر بعد از سرد شدن ان در ان حل کنند
خنزیر بفارسی خوک گویند از ارسطو منقول است که اکثر اجزاء استخوان مغز میباشد و بعضی زهره

ندارند وکوشت ان در اول دوم کرم و در سیم تر و شیرین و در طعم کویند فرقی از کوشت انسان ندارد
وقبل از ظهور نور اسلام جمعی کوشت مقتولان را بجای کوشت خوك میمیز و خنند و آن موافق ترین لحوم است
بمزاج انسانی و همه ان بعد از انهضام جزو بدن میشود مفتح سدد و مسمن و اکل ان مورث حرص شدید و
فساد عقل و زایل شدن مروت و غیرتست و قدما مجرب بیان نموده اند و سبب صداع مزمن و داء الفیل
و مفاصل و مفسد معده و مصلحش جز و کعب سوختهٔ ان بقدر دو مثقال با شراب جهة کزیدن هوام و طلا
کردن ان با عسل جهة برص مجرب دانسته اند و یکمثقال الت کر در احراق بحد سفیدی رسیده باشد جهة
تحلیل نفخ امعا و مغص قدیم و بول خوك وحشی جهة سنك مثانه و در سایر افعال مثل بول کاو نر است و
سرکین خشك ان با آب و با شراب جهة نفث الدم سینه و رفع درد پهلو و با سرکه جهة وهن عضل و بارو غن
کل جهة التوای عصب و زهرهٔ ان جهة قروح و قطع بواسیر و با عسل و فلفل جهة رویانیدن موی سر اقرع
و حقنه کردن با پیه ان جهة سحج امعا و ضماد ان جهة درد رحم و مقعد و سوختگی آتش و سرما و پیه کهنهٔ ان
کرم و لطیف بران که شسته باشد ملین و مسخن و مغسول ان با شراب جهة اورام حاره و سوخته نافع و از جا لینوس
منقولست که پیه بچهٔ ان با مومیایی دفع کری سامعه میکند اکرچه مادرزاد باشد و خون ان در جمیع افعال
مثل خون انسان و طلای ان جهة ورم پستان و شیر منعقد ان و تحلیل اورام بالخاصیه مفید و از بهار ارکن
منقولست که ذرور و استخوان سوختهٔ ان دفع بواسیر میکند و آشامیدن سم سوختهٔ ان قاطع سلس البول است
و موی سوختهٔ ان که با وفتا حراق یافته باشد با روغن کل مجفف قروح مرفوع العلاج است خنزیر البحر
دلفین است خندریس خمر است خنشف سداب است خنك اسم فارسی لسان الحمل است خنی بکسر
نون بفارسی اسم حنا است خیش بلغت دیلمی حشیشة العلو است خولنجان بیخیست سرخ تیره و پر کره
تند طعم و لذیذ و با اندك عطریت که از هند و روم خیزد و از آشیان باز در سواحل دریا بهم میدارند
و نبات ان معلوم نیست و مولف تذکره کوید نبات او بقدر ذرعی و برکش مثل برك قرفه و کلش ذهبی است
و غلیظ پر کره و اخو لنجان قصبی نامند و بی کره و اکبر و باریك و صلب است عقاربی و قسم اخیر بهتر است
وقوتش

وقوتش تا هفت سال باقی میماند در آخر دوم کرم و خشك و مقوی معده و احشا و هاضم و باه و ماسك
بول و بغایت کاسر ریاح و جهة قولنج و آروغ ترش و برودت کرده و درد کمر و تقویت اعضای باطنی و رفع بدبوئی
دهان و خنازیر و سرطان و دردهای بارده بلغمی نافع و نکاه داشتن ان اندك زمانی در دهان موجب شدت
نعوظ و یکدرهم ساییدهٔ ان با ملیك او قیه شیر کوسفند که ناشتا بنوشند در تحریك باه مجربست و مضر دل و
حجاب سینه و مصدع محرورین و مصلح ان صندل و طباشیر و کوشتاب مرغ فربه و انیسون و حابس
بول و مصلحش کثیرا و قدر شربتش تا یکمثقال و نیم و بدلش دارچینی و کبابه است خوخ بفارسی شفتالو کویند
انچه کوشت ان از دانه جدا شود هلو کویند و غیر آن کاردی و بهترین ان هلوست در اول سرد و در
دوم تر و ملین و مسکن تشنکی و غلیان خون و صفرا و بخارات حاره یابس و جهة تبهای صفراوی خالص
و دموی و رفع بدبویی دهان و خشکی دماغ و ترطیب مزاج سوداوی که از احتراق اخلاط باشد و در
امزجه حاره معین باه و مشهی طعام و آب ان نیم رطل را شب کذاشته تا نصف شده باشد و با شکر و ترنجبین
و امثال ان مسهل صفرا و جهة دفع اخلاط سوخته نافع و مضر مرطوبین و اعصاب و سریع العفن و مورث
تبهای عفنی و مصلح احتیاط از تکثیر و دو ماه باشد و مصلح ان عسل و مربای زنجبیل و قسم کاردی ان غلیظ و
دیرهضم و با قوهٔ قابضه و نفاخ و مورث قولنج و بدستور خام و تلخ ان همین اثر دارد و خشك کردهٔ آن
بغایت قابض و بغایت دیرهضم و بعد از هضم کثیر الغذا و مانع سیلان فضول بمعده و دو وقیه آب برك
شفتالو و شکوفهٔ ان با شکر جهة کشتن کرم معده و حب القرع بسیار موثر و طلای ان بر ناف دافع کرم شکم
و بر بدن بعد از نوره طلا نمودن تازه و خشك ان جهة رفع بدبویی نوره و ضماد شکوفهٔ ان با آب کرنب جهة
قلع ثالیل نافع و ابن رضوان تصریح نموده که یکدانك شکوفهٔ ان اسقاط جنین زنده میکند و روغن دانهٔ آن
جهة درد کوش و کری و تفتیح سدهٔ ان و درد بواسیر و خاییدن مغز ان جهة کندی دندان و یکدرهم از استخوان
دانهٔ ان جهة اسهال مجربست خوص اسم عربی برك درخت خرماست و برك درخت مقل و نارجیل و امثال
آنرا که دراز و باریك باشد شامل است خولان بلغت مصری اسم حضض هندیست خواتم الملك طین مختوم است

محرك الباه

لدود المعا

خوخ اقرع شفتالوی کاردیست وگویند اسم ساذج هندیست خوخی بردی است خوبیع بعربی نوعی از حرشف است
خون سیاوشان اسم فارسی دم الاخوین است خول اسم فارسی خنزیر است خوکره بلغت اصفهان اسم زریرب است
خوب کلا اسم هندی خبه است خیارشنبر معرب از خیار چنبر فارسی وبهندی بکبز نامند ثمر درختیست بقدر
درخت کردکان وبرگش کوچکتر واطراف برگ تند وگلش زرد وبشکل یاسمین ومایل بسفیدی وثمرش
دراز وباریک قریب بذرعی ودر جوف ان پرده های خشبی وبران رطوبت سیاه منجمد وپرده های انرا
فلوس ورطوبت را عسل خیار چنبر نامند ومستعمل ان عسل است وشیرین بد مزه میباشد در اول گرم وتر
ومحلل وملین وبا ادویه مناسبه هر خلطی مسهل ان ومسکن حدت خون ومنقی عصب وملین سینه وموافق
زنان حامله ومسهل برفق وبطی العمل وجهت تحلیل اورام ظاهری وباطنی نافع وبا تمر هندی مسهل صفرای
سوخته وبا تربد مسهل بلغم وبا بسفایج وآب کاسنی وآب برگ بید وآب شاهتره مسهل سودا وجهت تفتیح
سده جگر ودرد یرقان وتبهای حاره ودفع سده امعا وزحیر ومغص مفید وغرغره ان با آب کشنیز رادع
خناق صعب ومحلل ان وبا آب انجیر وشیر مغز ومحلل ان درانها وطلای ان جهت درد مفاصل ونقرس
وتلیین صلابات نافع ومضر معده ومغثی ومصلحش مصطکی وانیسون وموریث پیچش بسبب چسبیدن آن
بامعا ومصلح ان روغن بادام وقدر شربتش از پنج تا بیست و بدلش سه وزن ان مویز بیدانه وپنج
وزن ان ترنجبین وجوشانیدن عسل ان باعث دفع قوت ان وشدت التزاق برودت میشود و
استعمال تازه آن که یکسال نگذشته باشد موریث بول الدم است ودانه ان از پنج عدد تا هفت عدد که کوفته
باشند مقیی خوبیست وخوردن سحوق پوست سیاه ان با زعفران وشکر وگلاب جهت عسر ولادت و
اخراج مشیمه مجرب دانسته اند خیری بیونانی اسم شب بوی فارسی است چه بوی ان در شب بیشتر ظاهر
میشود ودر عراق عرب منثور نامند وازجمله گلهای خوشبو است سفید وسرخ وزرد وبنفش میباشد
وازمطلق ان مراد قسم زرد است ومراد از بری ان قسم سرخ وان غیر خزامی است چنانچه مذکور شد
ودو مجموع در دوم گرم وخشک ومحلل ومدر وجالی وملطف وجذاب از عمق بدن ومسکن قوا و

سه

سه درهم از آب وبدستور سائیده آن مدر حیض ومخرج جنین مرده ومشیمه ومفسد جنین وتخم وبیخ وجلوس
در طبیخ ان وحمول آن از امین اثر میباشند واکتحال ان جهت بیاض چشم وطلای بیخ ان با سرکه جهت صلابات سپرز
وچون داخل مراهم کنند جهت ورم صلب مفاصل ورحم وکشودن حیض وبا موم روغن جهت شقاق مقعد
وانگشتان وبوئیدن آن محلل بلغم دماغ ورياح غلیظه وضماد بیخ مطبوخ ان جهت درد دندان بارد نافع
ومصدع ومصلحش روغن گل سرخ وسرکه است وروغن ان که بطریق روغن گل کنند گرم وبغایت محلل و
شربا وحمولا مدر حیض ومخرج جنین وطلای ان جهت ورم رحم ومفاصل وتقویت موی وبا عاقرقرحا
وتخم انجره چون بر کر طلا کنند جهت تقویت باه وسعوط ان مفتح سده دماغی وقدر شربتش تا چهار درهمست
خیری ختائی نوع سیاه خیری است وباعتدال اقرب ودر مداوا اکثر مستعمل است خیزران بفارسی
خزران نامند وان نباتیست شبیه بریسمان بسطبری انگشتی وبسیار نرم وبی برگ وبی ثمر واز ان کرسی و
ظروف میسازند در دوم گرم وخشک واشامیدن سائیده ان جهت قطع نزف الدم وطلای ان رادع
ومحلل اورام است وچون درمیان جامه گذارند رضه ضرر نمیرساند خیزران بلدی اسم مورد بری است
خیل فرس است خیط بکسر خا نعام است خیری بری قسم سرخ خیری است وگویند خزامی نوع بری است
خیم وج خانیز است خیربوا قاقله صغار است خیسفوج حب القطن است خیار اسم فارسی قثد است
خیار بزه اسم فارسی قثا است خیار کبر اسم فارسی ثمرة الکبر است خیار دشتی اسم فارسی قثاء الحمار است
حرف الدال
خیار چنبر اسم فارسی خیارشنبر است حرف الدال دارچینی بفارسی دارچینی وبیونانی امیون
وبسریانی مرسلون نامند پوست شاخهای درخت هندی است شبیه بدرخت انار وبرگش مثل برگ
کردکان واز ان باریکتر وبی گل وبی تخم وبهترین ان سطبر خوشبوی سرخ مایل بزردی است که با قبض
وشیرینی مایل بتلخی باشد در آخر دوم گرم وخشک وقوتش تا پانزده سال باقیست وبغایت لطیف
ومدر بول وحیض ومسقط جنین ومحلل ریاح ومواد بارده ومفتح وملین ومنضج ومفرح ومصلح عفونت
اخلاط وسموم حیوانی ومعدنی ونباتی وحافظ قوتهای نفسانی وحیوانی وطبیعی وجالی باصره وجهت

نزلات وسرفه رطوبی وسوء القنیه واستسقا وخفقان ووحشت ووسواس وجنون وتقویت اعضای
رئیسه وسده جکر وسپرز وفوتهای عروق ودرد کرده وعسر بول وبد بویی دهان وتقویت باه وتجفیف
رطوبات دماغ وتصفیه صوت که از بلغم غلیظ باشد ودفع رطوبات از حنجره وقصبه ریه واقسام فتق
وعفونت زخمها ودردهای بارده دماغی وعصبانی ومطبوخ ان با مصطکی جهت رفع فواق مجربست واکتحال
ان جهت قوت باصره ورسانیدن اثر ادویه بر طبقات چشم وطلای ممضوغ ان بر کشفه جهت التذاذ جماع و
ضماد ان جهت جوشش لینه وکلف ورفع لرزشهای بلغمی وسوداوی وجهت رعشه بغایت مفید ومضعف
بواسیر ومسکن ان وطلای ان بر پلک چشم جهت اختلاج ان نافع ومصدع محرورین ومضر مثانه ومصلح ان
کتیرا واسارون وقدر شربتش از دو مثقال تا پنج مثقال وبدلش در تحلیل وتلطیف وتقویت اعضا مثل ان
ابهل وکبابه است ودر اصلاح ادویه سلیخه ودر باه خولنجان است وروغن ان که ده درهم سیصد که روغن زیتون
یا روغن کنجد پنجاه مثقال دارچینی کوبیده کرده افلاطیک هفته کذاشته ومکرر برهم زده صاف نموده باشند
در جمیع افعال مثل ان وجهت رعشه وفالج وکزیدن عقرب ورتیلا ورفع تشنج وتپهای دائم نافع و
قدر شربتش تا دو مثقال است وعرق دارچینی سریع الاثر تر از جرم آنست وجهت یرقان ورباح رحم ومقعد
وقطور ان جهت کرانی سامعه بسیار موثر است دارشیشعان اسم فارسی است وقندول وعود البرق
نامند چه هرگاه برق وقوس قزح بان رسد خوشبوتر از عود هندی میشود ومراد از ان پوست سطبر
مایل بسرخی وصلب است وخوشبوی وان شاخهای درختیست خاردار وکوتاه وکلش زرد وخوشبو
شد وقسم سفید ان بی بو وضعیف است در دوم کرم وخشک وبا قوة بارده وقابضه وتند طعم وبا تلخی
وقوتش ساقط نمیشود ومحلل نفخ ومجفف رطوبات غلیظه ومقوی مثانه واعصاب ومعین اخراج جنین و
مفتح سدد ومقوی جمیع اعضا ومسقط بواسیر ومانع نزلات ودافع درد سر بارد ودرد سینه وباد ارچینی
جهت سعال رطوبی وباشراب آب مطبوخ یکدرهم ان با شکر رافع درد معده بارده مایوس العلاج ومجربست
وطلای ان جهت قروح منتنه وخبیثه وساعیه وقلاع ومضمضه طبیخ ان جهت حفظ صحت دندان وباشراب

جهة

جهة قروح خبیثه دهان وسنون ان جهت تعفن لثه بسیار موثر وبالخاصیه جهة قروح مجاز که مابین خصیه
ومقعد است نافع وکذاشتن ان با فتیله در بینی جهت بدبویی وبواسیر الانف وخوردن طبیخ ان قاطع طبع
وقاطع نفث الدم ونزف الدم ورافع سستی اعصاب وتعفن اخلاط وقدر شربتش تا دو درهم ومضر
سپرز وجکر ومصلح ان دوقو ومصطکی وبدلش بوزن ان اسارون است ودو ثلث ان زراوند مدحرج ونصف
ونصف ان دارونج است وامین الدوله بیان نموده که حمول ان باعث حمل زنان عاقر ومجربست واز خواص
اوست که چون شاخ انرا باکند بخور نموده در لته بسته در شب چهاردهم ماه قمری در تحت جامه خواب کذارند
در خواب شخصی را بیند که از حاجت وجواب کوید وروغن شکوفه ان که نوز القندول کویند وبطریق روغن
کل یا بنفشه یا با دام کنجد مفشر باشد کیرند بسیار خوشبو ودر اخر دوم کرم وخشک وخوردن نیم وقیه ان با شراب
زرد لیا سپه مقوی فم معده وحقنه ان با ادویه حاده جهت اسهال رطوبی وطلای ان جهت نقرس وفالج ولقوه واوجاع
دماغی وعصبانی بارده وتقویت باه ونعوظ ودر تحلیل ورم صلب وتفتیح سدد دماغی وشقیقه وتحلیل ریاح و
تقویت پرده های دماغ نافع است دازی بلغت فارس قسمی از هیوفاریقون است ومراد از مطلق ان دازی
فارسیست وان دانه ایست مثل جو زود دراز تر وباریکتر از ان وطعمش تلخ وتیره رنگ واز جبال فارس خیزد ونبات
ان زیاده بر شبری وسرخست در اول کرم ودر دوم خشک وقوتش تا چهار سال باقیست وبا قوة تریاقیه وقابضه
ومسکن وملین صلابات وجهت درد مقعد واسترخای ان وبواسیر واسهال ودفع سموم وتفتیح سدد وتحلیل ریاح
ودرد رحم ولعوق ان با عسل جهت دفع کرم معده وسیلان آب دهان وجلوس در طبیخ ان جهت خروج مقعد و
علل ان وبر وزخم وبا روغن زیتون جهت بواسیر نافع ومورث سدد رود واد واکثار ان کشنده ومصلحش خمیره بنفشه
ومضر مثانه ومصلحش انیسون وقدر شربتش تا دو درهم وبدلش نصف ان بادام ودو ثلث ان ابهل است دارزی رومی
قسمی از هیوفاریقون است ونار قیصر عبارت از ان دارفلفل بفارسی فلفل دراز کویند وان بار درختیست مثل
درخت توت وثمرش مثل لوبیا ودر غلاف ان دارفلفل میباشد وبعضی کویند شکوفه درخت فلفل است و
قوتش تا سه سال باقی میماند در اخر دوم کرم وخشک ومسخن احشا ومحلل مواد بارده ومفتح سده جکر وهاضم

محلل المراة العاقر
خاصیة غریبة

طعام ومحرك باه ومدر بول وحيض ومسقط جنين وجهة خوشبو كردن دهان ورحم ودفع قي وتقويت
معده وتحليل رياح وكزيدن عقرب ورتيلا نافع واكتحال ان كه در جكر بز كذاشته كباب كرده باشد جهة شبكورى
وظلمت بصر مفيد وقدر شربتش تا يك مثقال ومصدع ومصلحان صمغ عربي وصندل وكلاب وبدلش فلفل
سفيد است وكويند بوزن آن زنجبيل است بالسويه دانج ابروج در اصفهان انجكك كويند دانه امرود ورزبادم
جنكلى است ومايل بمثلثى وسياه ومغزش سفيد وشيرين وبرشته ازان نقل مينمايند در اول كرم ودر دوم طوبت
معتدل وبرشته ان مايل بخشكى وبهى ومدر بول ومسمن بدن وغذائيت دران غالب وموافق سينه و
حجره واعصاب متشنجه واكثار ان مفسد معده ومصلحش شيرينيهاست دانك امين الدوله كويد تخمى است
شبيه به نخود سرخ وازان ريزه تر وكياه ان بقدر شبرى ودر كوههاى طبرستان ونواحى ان يافت ميشود
كرم وتر وجهة علل بلغمى وسوداوى نافع وچون پنجاه درهم ازان تا صد درهم با دو چندان آرد كندم وقندى روغن
نانها ترتيب داده تناول نمايند در تسمين بدن بى عديل وفرزجه ان در اعانت حمل مجرب ومخرج جنين است
دانج البرو حب راس جبلى است دارملك ودار ماتوح سفيد ارشوساست دارروحى هولا فست دار بنيان
بقم است دابوغر بطيخ هندى است داركيه بلغت شامى لبساسه است وكويند طاليسفر است داروات اسم ديلمي
غنم است داربح بلغت ديلم وتنكابن اسم اسد ماميراست داروان ازاد درخت است دار فيل اسم فارسى
قرصعنه است دارتو اسم فارسى طرطير است دانه مويز اسم فارسى عجم الزبيب است دا رانكنه اسم فارسى
سليمانى است داركو اسم سوداينات است دالن اسم هندى عنب است دانيا اسم هندى كزبره است دار حمان
بلغت تنكابن بسفايج است دارو اسم تركى حاودس است دام عنكبوت ابركا كتاب است دانقوز اسم تركى خيرز سبت
دارهل اسم هندى عروق الصباغين است دالك كاو تاپاى اسم هندى مثلث است دبق بفارسى مويزك
علي وكشمش كاوليان كويند وان دانه ايست از نخود كوچكتر وسبز مايل بسياهى ودرجوف ان رطوبت
چسبنده ودانه هاى بسته خشخاش وكياه ان از درخت امرود وغير ان متكون ميشود وچندين شاخ از
يك مكان ميرويد بركش شبيه برك مورد ولطيف وسبز نيم رنك در اخر دوم كرم ودر اول ان خشك وبا

رطوبت

لبطول الشمس

رطوبت فضليه وجاذب از عمق بدن وملطف ومحلل سريع الاثر رطوبات رقيقه وغليظه وچون در آب كرم
خيسانيده وتخم وپوست ازان از عسل ان افشرده صاف ازان با مغز كردكان وبيستور با مغز دانه بيد انجير برشته
بنوشند جهة تنقيه سودا وبلغم وتفتيح سدد وعرق النسا وامراض بارده نافع وطلاى ان منضج ومفجر وجمع كننده
مواد ومسكن دردهاى بارده وبا زرنيخ وزفت جهة قلع ناخن وبا رازيانج وموم جهة نضج دملها واورام
وبا كندر جهة قروح خبيثه وبا اهك وعسل جهة رويانيدن ناخن وجوشانيده ان در آب اهك جهة تحليل
اورام سپرز وبا حنا جهة سعفه وابريه وبا روغن كل جهة دراز كردن مو بسيار موثر وبالخاصيه مضر دل و
مصلحان بادرنجبويه است وقدر شربتش تا يك مثقال وزياده ان مورث مغص ودوار وثقل اعضا است
وبدلش در تحليل نصف ان بهل وچهار دانك ان بادام ودر ساير افعال نيم وزنش عاقرقرحا وچون دو وزن را
با عسل ودوشاب وسپستان طبخ داده مثل خياط ترتيب داده در روى اشجار كذارند طيورى كه بران
نشينند پابست كردند وصيد شوند وچون با قرمز بياميزند باعث شدت رنك ان كردد ودر ساير
رنكها بسيار داخل است دبيدار بلغت نبطى كياهيست كه از هند خيزد وساقش بقدر ذرعى وخشبى و
اسافل شاخهاى ان خاردار وبركش بسيار سبز وريزه وثمرش بيكل شبيه بثمر كياه پنبه ودرجوف ان
تخم مدور وتيره رنك ودر طعم وبو با تندى واندك تلخى واطعم را خوش طعم ميسازد در دوم كرم ودر سيم
خشك وقابض ومعطش ومحرق ومقوى معده وبا شير محرك باه وجهة لقوه وفالج ونقرس وامراض بارده شربا
وضمادا وجهة اسنرخاى مقعد وسنك مثانه شربا نافع ومضر محرورين ومصلحش بقول بارده وقدر شربتش
از تخم وبرك تا سه درهم است دبس بفارسى دوشاب است وشامل انكورى وخرمايى است ومراد از مطلق
ان شيره خرما ورطب است كه طبخ يافته باشد وغير مطبوخ را سيلان نامند ودوشاب انكورى مسمى بميبختج است
وخرمايى ان در دوم كرم ودر اول خشك وملين طبع وكثير الغذا وموافق بارد المزاج وبلغمى وجهة سرفه
وفالج ودرد مفاصل وطلاى ان به تنهايى وبا قسط ونمك جهة كلف وبا شونيز جهة جود اعضا از سرما نافع
ومولد سودا ومحرق خون ومصلحش سركه وبادام وخشخاش وترشيها است ودوشاب انكورى كه از جوشانيدن

آب برنج باشد وباکل دوشاب جوشانیده باشد وشیرین کشنز موسوم بدو وشابث وهرکاه بی کل
جوشانیده باشد موسوم بمطبوخ ورب العنب وآن با اندک تزشی میباشد ومذکور خواهد شد ودو شاب
انکوری دراول کرم ودراخر دوم تر ومولد خون صالح وسمن ومفتح ومداومت ان باشیر واندک با دام
جهة هزال مفرط وخفقان وضعف احشا عجیب الاثر وبا اندک سرکه جهة یرقان وسپرز وبا اندک زعفران
جهة دفع هم وغم وغضب شدید وباسداب جهة صرع مجرب دانسته اند وبا افتیمون جهة وحشت وجنون
وبامغز فرطم جهة دفع شری درهمان روز وبا انجیر وحلبه جهة سعال مزمن ودردسینه وباما الشعیر مفتت حصاة
ومدر بول وشیخ الرئیس قدس سره فرموده که باب سیب وقدری برک ریحان واندک حرمل درجمیع افعال
قایم مقام خمراست سوای اسکار وضماد مطبوخ ان باخطمی جهة تحلیل اورام وکشودن دمل نافع وقدر
شربتش از ده مثقال تا بیست مثقال واکثار ان محرق خون ومصدع ومصلحش تخم ریحان وخشخاش است
دب بفارسی خرس وبترکی آیو کویند واز سایر حیوانات محیل تر وشدید القوة وکثیر الجوف دردوم کرم و
درسیم رطب وسن ان بابل المزاج وجوان ان شدید اللزوجه است ولهذا بچه انرا اولا صورت معلومه نیست
وچون مکرر بلیسد صورت ان ازلزوجات بیرون آمده ظاهر میکردد وجاحظ دا اعتقاد انکه عدیم الصورة
متولد میکردد واین محض اشتباه است زهره ان مفتح قوی واشامیدن یکدانک ان باسکنجبین وباعسل
وفلفل جهة درد جکر بارد واستسقای لحمی وزقی ومصروع ونیم مثقال ان جهة قولنج دواب بغایت نافع و
طلای ان تا پنج مرتبه باعسل وفلفل جهة قروح اکاله وحزاز وزویانیدن موی مجرب واکتحال ان باعسل واب رازیانه
جهة قوت بصر ودفع بیاض ودرویانیدن مژه وبینیر مایه ان جهة فربه کردن بدن موثر وخون ان بقدر یک مثقال
جهة صرع بلغمی وطلا کردن ان که کرم باشد جهة نضج دمل سریع الاثر واکتحال ان بعد ازکندن موی زیاد
چشم مانع دوییدن ان وبدستور مانع دوییدن موی اعضاست وپیه ان درسیم کرم وخشک وضماد آن
جهة درد مفاصل مزمنه وبرص وداء الثعلب وسرفه بارد وبیرون رفتن وشکستکی استخوان وکوفتکی اعضا
ونرم کردن اعصاب واعضای متحجر نافع وچون جوف انار را بتمامه خالی کرده پیه آنرا بامثل ان دوغن زیتون

دران

دران کذاشته با آتش کرم کنند جهة دویانیدن مو وداء الثعلب وبواسیر ونواصیر وسعف ومالیدن پیه ان
بربدن اطفال درحین ولادت جهة عدم تضرر او از مضرتهای خارجی موثر وپوست ان بسیار خشک و
جلوس بران جهة فالج ونقرس مرطوبین وصاحب بواسیر وقشعریره وتعلیق چشم راست ان باعث کریختن وخوش
وتعلیق هردو چشم ان کرد رکته بسته باشد بر کردن صاحب تب ربع دافع ان علت وتعلیق انیاب ان بر بازوی
چپ مانع سحر وبخور موی او جهة کریزانیدن هوام موثر وچون خصیه انرا شکافته ماز وسماق پاشیده خشک
کنند جهة رفع اسهال بغایت نافع است وسرکین ان محلل خناق واورام وخوردن ان جهة رفع مغص
مفیداست دباء بکون همزه حربا است دباب بتشدید بای اول سوسنبر بستانی است دابر بلغه عمان
شقنین بری است دبا بتشدید بانوعی از قرع است که بفارسی کدوی رومی کویند دجاج بفارسی مرغ
خانکی نامند وخروس ان نسبت بمرغ حرارتش کمتر ویبوست دران غالب وخروس بچه اعدل ومایل برطوبت
ومرغ جوان فربه دراخر اول کرم ودر رطوبت معتدل ومرغ بچه ارطب از ان برطوبت فضلیه وقول برودت
خروس بچه خلاف قیاس وتجربه است چه کل لحوم غیر مائی حارند ومهرای ان کثیر الغذا ولطیف تر از اکثر
طیور ومولد خون صالح وغیر مهرا بخلاف انست وکوشت ابخروس سال دار محلل وملین طبع و
مخرج سودا وجهة قولنج بسیار مفید وچون شکم آنرا بانمک وقرطم پر کرده بسیار بجوشانند وبعد از
یکشب مرق انرا بنوشند جهة تبهای مزمن ودردی رعشه وربو ومفاصل ونفخ معده وسوء القنیه و
قولنج نافع وخروس جوان زیاده کننده وصاف کننده منی وخروس بچه جهة ناقهین امراض حاده وتخم
ومرغ جوان قوی تر وجهة تسمین بدن وتصفیه رنک رخسار وهزال وزیاد کردن جوهر دماغ وفهم و
رفع خیالات فاسده وپخته ان با روغن تازه جهة سرفه یابس ومداومت مرق کوشت ان تا یک هفته
با نان سپید جهة دفع زردی رخسار که بسبب ان معلوم نباشد مجرب وکباب ان جهة دفع خواهش کل خوردن
وامثال ان وموافق معده رطبه وجکر وپیه ان جهة نرم کردن صلابات مواد وسوداوی وطلای نیم کرم
ان بر سر جهة مالیخولیا عجیب النفع وجهة شقاق وسعفه وجمیع امراض یابسه وپیه معلوف بقرطم جهة

ابتدای جذام و سرکین ان جالی و تند و خوردن ان با شراب و با سرکه جهت قولنج و دفع سمیت قطره قدر
یك مثقال مفید و طلای ان جهت بهق و برص و امثال ان و ضماد او با سرکه جهت سك دیوانه کزیده مفید
و جکر او کثیر الغذا و مسمن و دیر هضم و خوردن مغز سر ان بدون پختن جهت کزیدن هوام و نفث الدم
که از حجاب دماغ باشد مجرب دانسته اند و پختن ان جهت تقویت دماغ و قوه مفکره و پرده چینه دان آن که
خشك باشد با شراب جهت رفع درد معده از مجربات است و اشامیدن خصیه خشك ان با زرده تخم نیمبرشت
جهت تقویت باه بسیار موثر و بدستور ضماد ان با روغن زیتون بر پشت زهار و کنج ران مقوی نعوظ و
خون خروس و مرغ را اشامیدن و خشك کرده انرا سعوط نمودن جهت قطع رعاف مجرب و چکانیدن خون
بال نارسیده ان رافع بیاض چشم و آزموده است و چون شکم مرغ اشکافته و انچنان زنده بوده بر موضع کزیده
هوام بندند جهت جذب سمیت ان و بر سایر مواد جهت جذب ان بظاهر رافع بیهوشی سرسام است و تناول نمودن
مرغ با شیر و کشك و ماست و پنیر مورث قولنج است و مداومت ان باعث نقرس و مصلحش ادویه حاره و
شراب و مطبوخ اب انکور است و در محرورین سکنجبین و استخوان سوخته نوع مرغ سیاه با مثل آن چوب تاك
که باهم سوزانیده باشند یا با موم سرشته حمول کنند اعاده بکارت کند و از اسرار شمرده اند و خوردن سنك
متولد جوف ان مفتت حصاة و استخوان بال راست خروس را با خود داشتن موجب قبول و در دست راست
داشتن مورث ظفر بر خصم است دج بفارسی کبك دری نامند و در تنکابن کوه کرك از طاوس بزرکتر و خاکستری
رنك و مخلوط بخطوط سفید بسیار ریزه و در کوههای بسیار بلند میباشد کرم مایل باعتدال و لطیف و
در افعال از کبك لطیفتر و قویتر و بجود پر او بالخاصیه جهت رفع طاعون و وبا و موثر و نکاه داشتن پر آن
با خود باعث یمن و برکت است دجر اسم نبطی لوبیا ست دجربانا اسم یونانی غراب است دح بجای مهمله کره
الحام است دحبا زعفران است دخن بجای معجمه بفارسی ارزن نامند و ان قسمی از جاورس است و از ان بزرکتر
و در طبع و افعال مانند آن و مطبوخ مقشر ان با شیر و روغن تازه مولد منی و ملین سینه و صالح الغذا و آرد آن
قابض طبع و قاطع اسهال صفراوی و مولد سده و سنك مثانه و مصلحش شکر و عسل و بدلش برنج است دخان الکندر

دوده

دوده کندر است که آنرا سوزانیده طاس منکوس بر کذارند تا دود ان در ان جمع شود جهت ورم قرحه چشم و رویانیدن مژه
و دفع موی زیاد و التیام قروح اعضا نافع است دخان الفوار بر دوده شهیه است کرم و خشك و مقوی باصره
و جالی و جهت سبل و ناخنه و بردن کوشت زیاد زخمها مفید است و دوده مرصاف جهت رطوبت چشم و تاکل
کوشهای ان نافع و دوده بطم را نیز همین اثر است و دوده سعه قطران مثل دخان الفوار بر است و
دوده هر چیز حکم اصل ان دارد با شدت لطافت دخن دلفین است درخیا بلغت نبطی شامل روغن
بلسان و بنك است درعلیق است دافیطون لوفا الکبیر است درقسطولیس زراوند طویل است دراسج
نوعی از لبلاب است و کویند خیدندر است درامیفن فلوس است درسومارس بیونانی زجاج است درافن
بلغت شام اسم خوخ است درد روغن زیتون اسم فارسی عکر الزیت است درنجف اسم فارسی حجر القمر است
درخت کاج اسم فارسی صنوبر است درخت وسك اسم فارسی غرب است درست اسم فارسی الوسن است
درخت نارون فارسی دردار است درمنه ترکی اسم فارسی تخم بنتاج است درمنه خراسانی اسم فارسی
کیاه و خشیزك است و تخم ان بنتاج است درمنه اسم فارسی شیح است دردسنا اسم هندی نوعی از
بیش است درنا اسم ترکی کرکیست درناق اسم ترکی ظفر است دردار لغت فارسی است و انرا درخت پشه
و نارون نیز کویند چه ثمر ان چون خشك کردد در جوف ان پشه متکون میکردد و نوعی از غرب است در
اول سرد و خشك و قابض و با قوه جالیه و جابر کسر اعضا و التیام دهنده جراحات تازه و برك تازه
ان مقوی دندان و لثه و قاطع اسهال و پخته ان ملین طبع و ضماد ان جهت جراحات تازه و با سرکه
جهت جرب رطب و قطور عصاره برك ان که نیم کرم کرده باشند جهت ورم کوش و اکتحال ان با عسل جهت ظلمة
بصر نافع و پوست بیخ ان در افعال قویتر و یك مثقال ان با شراب و یا با آب مسهل بحصر بلغم و طلای
ان با سرکه جهت تغییر دادن رنك برص موثر و رطوبت ثمر ان جالی جلد و بشره و جهت تب دق و سرفه مزمن
مجرب و آب خیسانیده ثمر خشك قایم مقام رطوبت انست و چون ریشه انرا در آتش کذاشته رطوبتی
که از طرف دیکر آن بهم رسد در کوش چکانند جهت رفع کری که از امتداد امراض بهم رسیده باشد

ازموده است ومحرق خون ومولد سودا ومصلحش شکر وقدر شربتش تا یکمثقال وبدلش وخشیزك است درداء
بفارسی دستنبویه کویند از جنس خربزه است بغایت خوشبو وکوچك ودر افعال مثل خربزه کرمك است کر
ملیون نامند ودر بطیخ مذکور شد واکثر ملیون را در داب دانسته اند وغلطست وبوییدن ان مسخن دماغ
ومقوی ان ومفتح سده دماغیست درونج بلغت فارسی عیغیست عقربی شکل خاکستری رنك که دارو علاج
کره ان زیاده از دو سر نمیباشد وبا اندك تلخی وخوشبوی وباصلابت واندرونش سفید وبرك کیاه ان
شبیه برك بادام ومایل بزردی وبر زمین فرش میشود وبادغیث وساقش مجوف وبقدر دو ذرع وان میان
برك میرویه وبرکهای ساقش معزون وباریکتر ودرازتر از برك تحت وازپنج عدد تا هفت عدد میباشد
وکلش زرد ومجوف دارو ومستعمل ازان بیخ است وقوتش تا ده سال باقیست درسیم کرم وخشك ومحلل
بلغم وسودا ورياح غلیظه ومقوی حواس ومعده وجکر وسپرز ودل ومفرح وباتریاقیت وجهة خفقان ودفع
طاعون وکزیدن عقرب ورتیلا وتقویت هاضمه ومالیخولیای مراقی نافع است وباشکر جهة درد سینه
وصداع بلغمی نافع واویختن قطعه ان در درون خانه بالخاصیه دافع طاعون وتعلیق سوراخ کرده ان با
ریسمانی بر تخت کرکاه زن حامله موجب تسهیل ولادت وحفظ جنین از اقسام افات وبستن عددی ازان
برسر کر بطول سوراخ کرده باشند موجب دفع فزع خواب ودیدن خوابهای خوبست ومصدع ومصلحش رازیانه
ودر محرور واشربه بارده وحامضه وقدر شربتش تا دو درهم وبدلش بوزنش زرنبا داست وثلث ان قرنفل
دردی نرلشین عصارات است وبفارسی لای نامند وبهترین لایها لای شرابست کرخشك ازاطریره
بفارسی دارتو نامند درسیم کرم وخشك ودر تحلیل اورام مجرب وجهة دفع جمره وقلاع وقروح وبردن
کوشت زیاد زخمها ومنع نزف الدم والتیام جراحات وضماد ان بر زیر شکم جهة سیلان حیض دایم ودر سایر
مواضع جهة کلف ونمش وسایر اثار ونیکو کردن رنك رخسار وتسکین دردهای بارده ومفاصل ورم پستان
ومحرق ان کرخشك آنرا بر روی اخکر یا در کوزه کذاشته سوخته باشند بنحوی که سفید شده باشد بغایت
جالی ودر جمیع آثار قویتر ومستعمل تازه محرق انست وکهنه محرق ضعیفست ومغسول سوخته ان جهة غشاوه

وجلاى

للطاعون

تحلیل الاورام

وجلای بصر وناخنه وبیاض وبا برك مورد جهة ورم بلغمی معده ضماد امفید وبدلش زرنیخ سرخ است وچون
ازابا قلی وشب مدبر کنند جهة ازالة سرخی مس بغایت موثر وچون با بارود کرآن شوره است سفید کنند
در اصلاح نقره وزدودن رنك مس بی بدیل است دردی الخل لای سرکه است درجمیع افعال ضعیفتر ازلایست
مکر در منع اکله که قویتر است دراج مرغیست قریب بجثه کبك وخوش منظر ومولف تذکره اشتباه بسمانی
کرده است درد دوم کرم وخشك ولطیفتر ازکبك وتذرو وکوشت ان زیاد کننده جوهر دماغ وفهم وحفظ
وماده منوی ومقوی معده واعضا ومضر محرورین ومصلحش ترشیها وحزن وزبل وزهره ان جالی ودافع
بیاض عین واثار جلد وبقول مهرادیس پیه ان با روغن رازقی جهة درد کوش عجیب الاثر است دروقیون
اسم یونانی وبعربی زیتونه نامند کیاهیست برکش شبیه برك زیتون وازان درازتر وباریکتر وشاخهای
ان بکتر از ذرعی وکلش نارنجی وتخمش مستدیر وازکرسنه کوچکتر ومختلف رنك ودر غلافی کیفی درشت
وشبیه بغلاف نخود وبیخش بسطبری انکشتی وبقدر ذرعی ومنبت ان زمین سنکلاخ وغنال وبزدیك
دریاها میباشد درسیم کرم وخشك وبغایت مجفف ودو درهم ان سم قاتل است درهان وقت و
کمتر ازان تا هفت روز وقدر شربتش تا یکدانك ومصلحش قی کردن با سرکه وشیر تازه است وذرور سایده
ان قاطع خون والتیام دهنده جراحت ونطول ان محلل اورام وچون در روغن زیتون بجوشانند مسقط
دانه بواسیر وقالع دندان وقطور ان رافع کری وحمول ان مدر حیض ومجرب دانسته اند وجهة درد مفاصل
وامثال ان بسیار موثر است وآب ان در تنقیه معادن وثقیل کردن خفیف الوزن آن از اشیاء مشهوره
مجربه اهل صناعت وابن بیطار وغیره اثار سرد وقوتیر ازلفاح بیان نموده اند درو بطارس یونانی
بمعنی ولد البلوط است چه ان کیاهیست که از درخت بلوط میروید وبیه وبراو محیچید ونوعی از بسفایج
وبیخش مشبك وبهم پیچیده ومرغب وشیرین وباعفوصت وصلب وبراق وسیاه وسرخ وتیره رنك
نیز میباشد وبرکش مثل برك نرکس وباحلاوت وتندی وتلخی است درسیم کرم وخشك ویکدرهم
ان کشنده است بالتهاب ودرد شکم وبغایت قابض ومعفن وضماد ان جهة کزاز وفالج ومفاصل

لوجع المفاصل

وخنازیر نافع و قدر شربتش تا یکدانک و مالیدن سایدهٔ آن بر بدن و زود پاک نمودن و باز تازه کردن
در ستردن موی عجیب الاثر دانسته اند در باب معرب از دوروس فارسی و نوعی از ورد منتن است گیا
ان بقدر شبری و زیاده ازان و از ساق ان شاخها رسته و برگش شبیه برگ کتان و سبز مایل بسیاهی و
عدد برگ هر شاخ از سه تا هفت و گلش زرد و مستدیر و پهن و کوچک و بدبو و تخمش شبیه بفلفل کوچکی
در سیم گرم و خشک و با برودت و نیم درهم تازهٔ ان مسکر قوی و زیاده ازان کشنده بخناق و محلل بلغم
و سودا و مفتح سدد و دافع یرقان و ریاح و گویند چون در روغن طبخ داده بوزن ان ارد گندم اضافه
نموده با عسل بقوام اورند و بعد از طعام تا شش درهم ازان تناول نمایند در تسمین بدن مجربست و
مضر سینه و مصلحش کشنیز و کثیرا است و مولف تذکره در باب راء تفسیر بحسن دیگر نیز نموده و نزد انجماعت آن است
دستنبویه اسم فارسی درداب است دشیش حشیش است دعیا داسم سریانی اقاقیاست دعیا بیون افیون است
دعنا علک البطم است دفلی بفارسی خرزهره گویند و بیونانی نشرون و بسریانی رودیون و بعربی حبن
گویند وان نباتیست بقدر دو ذرع و زیاده ازان و برگش بزرگ و عریض و لجن و قشرش صلب و دراز و
و بدبو و تلخ و تند و گلش خوش منظر و بسیار سرخ و بعضی هم زرد و سیاه میباشد و درختش بزرگ و
و چیزی مثل موی بران جمع شده و ثمرش طویل بقدر شبری و پر از حبی مانند تخم و بیخش دراز و باریک و
شور و سرخ وان بری و نهری میباشد و در تمام سال اصل ان باقیست و در بهار گل میکند و بری ان
عظیم تر است در اخر سیم گرم و خشک و بغایت محلل و مجفف و جالی و برگ و نقیع ان سم جمیع حیوانات و
بغایت ملهب و زیاده از نیم درهم ان کشندهٔ انسان و استعمال ان مخصوص بخارج بدن است و اشامیدن
طبیخ ان با شراب بقدر نیم و غیره دافع سموم هوام و طلاء پختهٔ ان که بعد ازان ساییده باشند جهت ورمهای
صلب و درد زانو و کمر و عرق النسا و مفاصل و جرب و کلف و جمیع اثار و حکه و مطبوخ شاخ و برگش با
روغن جهت جرب جمیع حیوانات و با افیون واشق جهت درد سر و جمیع قروح ان مجرب دانسته اند و درد
برگ خشک ان جهت زخمها و حمول ان جهت درد رحم و آب برگ و گل ان جهت جلای رخسار و اصلاح موی

بیدیل

بیدیل و اب مطبوخ ان کشندهٔ کیک و ساس و ارضه و بغایت موش و روغنی که گل و برگ ان دران مهرا پخته باشند
و بدستور آب ازا با روغن زیتون بقدر نصف آن آب جوشانیده باشند که آب سوخته باشد جهت قوبه
که مقدمهٔ کچلی است و جهت جرب و حکه و دفع برص از مجربات و یکدرهم ان کشنده بخناق و التهاب و مضر
شش و مصلحش عسل و بدلش در تحلیل بوزنش حلبه و نیم وزن او برگ انجیر است و از خواص اوست که چون
با موی سر تقطیر کنند قطع شعله کوکرد کند باعث عوض ان شود و هرگاه در افتاب تسقیه زنجفر کنند
جاری سازد و چون ازا با وزن ان حنظل تر و مورد تازه با سرکه که دران بقدر عشر دفلی و ملح القلی و
عشر نوشادر و عشر ان زرنیخ حل کرده باشد بسایند و تقطیر مجدد بر ثلثه کنند و مکرر اعادهٔ تقطیر
مجدد نمایند و تسقیه کنند عقد ارض ها رب نمایند و تسقیه معقود بمقاطران و سحق ان باعث تشمیع گردد
و مولف کتاب برهان در تنقیه و اقامه مجرب شمرده اند دقاق الکندر ریزه های کندر است که ازان منقشر
گردد دقسرقیا بلغت سریانی بطیخ است دقیاس بلغت سریانی بول است دقطامایون بلغت مزبور اسم مشکطرامشیع
است دقیق النخل بفارسی کش خرما وان طلع رسیده است دلب بفارسی چنار نامند وان درختی است
معروف سرد و تر و قابض و پوست و ثمرش بسیار سرد و خشک و با حرارهٔ قلیله و جالی و ضماد برگ تازه
ان جهت ورم زانو و پختهٔ ان در شراب جهت ورم چشم و منع ریختن مواد رطبه و دفع ورم بلغمی نافع و مضمضه
انکه در سرکه پخته باشند جهت درد دندان و در شراب جهت سموم حیوانی و ضماد محروق ان بغایت جالی
و مجفف و جهت برص و دفع رطوبت متعفنه زخمها و با آب جهت تقشر جلد مفید و ثمرش با پیه جهت سوختگی
اتش و نفوخ کل ان که از ثمرش گرفته باشد جهت قطع رعاف موش و بخور ان و پاشیدن اب و جرم و
مطبوخ ان کشندهٔ جعل است و غباری که بر برگش می نشیند بغایت مضر صوت و چشم و بصر و قصبه
ریه است و مصلحش شیر تازه دلدل نوع کبیر قنفذ است و قنفذ جبلی نیز گویند و ترکی کرپی و در مازندران
شال تشی و در دیلم شال کره نامند وان حیوانیست قریب بسنگ پشت و در پشت ان بجای موی خارهای
ابلق از سیاهی و سفیدی بقدر شبری و زیاده میباشد و از قلم باریکتر و طرفین ان باتیزی و ذو دو

سوختن ان بجهة جراحات بغایت مفید و در سایر خواص مثل فنقد است و انشاء الله تعالی مذکور
خواهد شد دلیک ثمر کل رخیست صحرائی مثل باد کل سرخ بستانی و با اندک شیرینی و عفوصت و زرد
مایل بسرخی و بقدر زیتونی و درختکا بن کلیک نامند و بترکی ایت بورنی و باصفهانی بن کل کویند و
کل نبات ان پر خار تر از کل بستانی و کلش بی بو و مشتمل بر چهار ورق و جوف ثمر مزغب و محتوی بر
دانه های طولانی سفید است در دوم سرد و خشک و قابض و رادع و جهة اسهال صفراوی و دموی
و تقویت معده و جگر و دل نافع و مضمضه و غرغره طبیخ ان و سنون ان جهة تقویت لثه و خناق مفید
و بدلش ثمر کل سرخ بستانی و قدر شربتش تا ده درهم و جرم ان مورث سعال و مصلحش کلقند است دلبوث
اسم عربی بیخ سوسن سرخ صحرائی مثل دو پیاز که ملاصق هم باشند و بی پردهائی که با پیاز است و بالائی
بزرگتر از زیرین است و بعد از خشکی بسیار صلب میشود و کلش شبیه بسوسن کبود و سرخ مایل به بنفشی
و برکش بسیار کوچکتر از ان و ساقش قریب بذرعی و ثمرش مسدس و منبت ان اراضی معموره و مزارع است
در اخر دوم گرم و خشک و با رطوبت فضلیه و جاذب و جالی و مسمن و مهیج و کویند بزرگ فوقانی محرک
باه و زیرین قاطع باه زنان و اشامیدن بالائی جهة فیلۀ اطفال نافع و چون بیخ ان اسه عدد در یکرطل
نبیذ خیسانیده و هر روز نیم رطل از ان نبیذ بنوشند جهة خشک کردن بواسیر و دفع ریاح ان مجرب
دانسته اند و بدستور اشامیدن یکدرهم از بیخ ان با ماء العسل تا چند یوم همین اثر دارد و ضماد ان
با کندر و شراب جهة جذب پیکان و خار از اعضا و با شیلم و ماء العسل جهة تحلیل غرب نافع و طلای
ان جهة سرخی رنگ رخسار و دفع اثار و فوز جرب ان جهة کشودن حیض موثر و مضر حلق و مصلحش در شیر
پختن و قدر شربتش تا دو درهم است دلوق اسم حیوانیست شبیه بسمور و در اصفهان موسوره نامند
و بفارسی دله کویند کوشت ان مسهی و در سایر افعال مثل سمور است دلفین اسم یونانی نوعی از نهنگ
است و بفارسی ماهی پیچی دراز و بدیلمی کچه ماهی نامند سر ان شبیه بسر خوک و بی فلس است سرد و تر و در
الاعتدال و مولد خلط غلیظ و مقوی اعضا و پیه ان کرم و خوردن و مالیدن ان جهة درد مفاصل

وچون

وچون در جوف حنظل کداخته باشند جهة کرانی سامعه و آویختن دندان آن بر اطفال جهة دفع فزع مجربست
دلم بلغة مصر اسم ورشان است دلیس نوعی از صدف است و در مصر ام الخلول نامند و ان ودع بری است
دلاع اسم عربی بطیخ هندی است دلدع بلغة اهل بیت المقدس نوعی از ضلع است و بیونانی سمسد و کیوست
دله اسم فارسی دلوق است دم اسم عربی خون است و خاصیت خون هر حیوانی در ذکر ان مذکور است
و مجموع ان محلل اورام و جالی سابح عین و برشتن ان قاطع اسهال و رافع سموم است دم الاخوین بفارسی
خون سیاوشان نامند و ان صمغ نباتیست خالص الحمرة مایل به بنفشی و قوتش مدتها باقی
میماند و کویند عصاره کیاهیست و از سقوطرا و نواحی هند خیزد و کیاه ان معروف نیست در سیم
سرد و خشک و قابض قوی و قاطع خون از جمیع اعضا و منبت لحم و رادع سیلان فضول و جهة حرارت
جگر و احشا و التحام جراحات تمشیر و امثال ان بغایت موثر و جهة زحیر و اسهال دموی و صفراوی
و سحج و شقاق مقعد و تقویت لثه و معده و با زرده تخم جهة قروح امعا و اکتحال ان جهة تقویت باصره
و قرحه نافع و مضر کرده و مصلحش کتیرا و قدر شربتش از نیم درم تا یک مثقال و بدلش شادنج و عصاره
خر است و چون بلور و شیشه را با ان رنگ کنند صاف تر و رنگین تر از عقیق میگردد و در ین امر عدیل
ندارد دماغ مغز سر حیوان است سرد و تر و دیر هضم و با قوة تریاقیة و مقوی دماغ و مولد منی و طلای
ان جهة رفع خشکی دماغ و سرسام نافع و شقاق و مضر معده و مصلحش نعناع و سرکه و ابکامه و ادویه حاره است
دمعة الشجر کویند صمغ لبلابست و بغایت جالی و بجهة ستردن موی ازموده است دما دم نوعی
از لوبیای هندیست بقدر ماشی و سرخ شفاف و بر سر ان نقطه سیاهی و بهندی مسور نامند کرم
و خشک و مقوی دماغ رطب و قاطع سیلان آب دهن و قدر شربتش در مزاج اطفال نیم دانک است
دمیا یونانی نوعی از ماهی است که سبیبا نامند و مذکور خواهد شد دمسیسه بلغة مصر نوعی از
افسنتین است دم الثنین و دم الثعبان دم الاخوین ذمعة العشاق حب النیل است دمسیجه

اسم فارسی صفراعون است دمو اسم ترکی صدیاست دمورتیکان اسم ترکی خسك است دند بفارسی
بیدانجیر ختایی نامند و مشهور بحب السلاطین است و کیاه ان بقدر ذرعی و برکش مثل برك بادنجان
وازان رقیقتر و کلش برنك ثمرش و دانه آن در غلاف رقیق مایل بسبزی و قوتش تا سه سال باقیست و قسم
چینی او بزرك دانه شبیه به پسته و قسم شجری شبیه بدانه بیدانجیر و غیر منقط و سیاه و کوچك و بطی العمل است
و مورث مغص و قسم هندی متوسط المقدار و اغبر مایل بزردی و منقط بسیاهی میباشند و بهترین اقسام چینی سفید
مایل بزردی و بعد ازان هندیست در اول چهارم کرم و بغایت تند و یابس و در جوف مغز ان پرده ایست
وان در سمیت مثل بیش است و بدستور پوست آنرا باید جدا کرد و هرچه بی پوست مدتی مانده باشد بدستور
از سموم قتاله است و اقسام آن مسهل بلغم و سودا و جاذب رطوبات خام از مفاصل و مفتح و جهة استسقا و
یرقان و نقرس و سنك کرده و مثانه و درد کمر و ورکین و ساق نافع و طلای آن حافظ سیاهی موی و مورث
قرحه و تقشر جلد و چون بر لب رسد سرخی آنرا زایل کند و تکرار ان موجب برص لب و ضماد آن با ماست جهة
شقاق و برص حیوانات و با ادویه مناسبه جهة جمیع اورام بارده و اوجاع مفید و قدر شربتش در قوی الابدان
یکعدد و در غیر ان نصف عددیست که با مصلحات باشد و مضر محرورین و بیکدرم ان کشنده با سهال مفرط
و مصلحش بعد از جدا کردن پرده درون او کتیرا و نشاسته و کل سرخ و یکشب در آب لیمو کذاشتن است و معین
فعل ان زبد و عصاره غافث و هلیله کابلی و انیسون و پیاز عنصل و زعفران و بسفایج است و بعد ازان
خوردن آب سرد و شیر و ربوب حامضه و مشوی آنرا مضرت کمتر و در هوای بسیار کرم و بلاد حاره یا بسر و نحیف
الابدان استعمال ان جایز نیست دندن را دا قواست دلغدشیلم است دنو پهتان است دنفرابقرات است
دنبه اسم فارسی الیه است دندان فیل اسم فارسی عاج است دنبلان اسم ترکی کشنج است دوایا اعرابی بونانی
نباتیست که در سنکلاخ و زمین سخت میروید ساقش مثل ساق ریباس و طولش زیاده بر شبری و مایل بزردی
و زغبان نیز مایل بزردی و بر سران چهار برك مربع شکل و سبز مایل بسفیدی و بر بالای برکها چیزی میروید

بی کل

بی کل و تخمش دران و خوشبو و خام و بچنده ان ازما کولاتست در اول ثانی کرم و خشك و با اندك تندی و مقوی
معده و مدر بول و ملین طبع و محلل و جهة رفع آروغ و ریاح شکم و خوشبو کردن دهان نافع است دوسر
نباتیست مثل کندم و منبت ان نبیلی کندم زارها و ازان درازتر و درشت تر و دانه ان ریزه و باریك و خوشه
ان متفرق و پوست ان سیاه و بعضی ازان سرخ و در هر خوشه دو غلاف یا سه غلاف بشکل فیله و دانه ان
درمیان پرده های غلاف و خوش طعم کرم و با اندك خشکی و منضج و محلل و مسهل اقسام کرم معده و ضماد آن
جهة اورام صلبه و داء الثعلب و با ارد کندم جهة غرب منفجر نافع و مضر انثیین و مصلحش کتیرا و قدر شربتش دو
درهم است دوقو یونانی اسم تخم زردك بریست شبیه بنانخواه و ازان ریزه تر و با اندك تندی و کیاه آن
زیاده بر شبری و برکش مثل برك رازیانه و ازان ریزه تر و چتر ان مثل چتر کشنیز و کلش زرد و تند و زغب دار
و خوشبو و پخش بسطبری انکشتی و باریکتر ازان و قریب بشبری و طعم ان مثل زردك و در قوت بزرکتر از کشند
و در جمیع افعال قویتر از بستانی نیست سوای تحریك باه و در جزو خواص نبات ان مذکور شد و مراد از دوقو
تخم انست در سیم کرم و در دوم خشك و مدر بول و حیض و عرق و مفتح و مقوی معده و باه و هاضم و محلل
قوی و با قوة تریاقیه و جهة سرفه و فضول سینه و سنك مثانه و درد مفاصل و حب القرع و تحلیل نفخ و مغص
و تنقیه رحم و اعانت حمل و کزیدن هوام و وضع عسر ولادت و سج اطفال و جهة استسقای طبلی مجرب دانسته اند
و ضماد ان محلل ورم بلغمی و قدر شربتش تا دو درهم و کویند مضر باه محرورین است و مصلحش کتیرا و مضر مثانه
و مصلحش مصطکی و بدلش دو وزن ان تخم زردك و کویند بوزنش تخم کرفس است دوقس بلغت یونانی
شامل دو قسم نباتیست یکی شبیه بکرفس و خوشبو و تند و تخمش شبیه بانجدان و بی بو و دیکری برك مثل
کشنیز و کلش سفید و چتر ان مثل چتر زردك و تخمش شبیه بزیره و با تندی و بیخش در طعم شبیه بزردك
و برکش بی زغب در سیم کرم و خشك و تخم هر دو قسم در افعال و خواص مثل دوقو و ازان اندك ضعیفتر
و تخم قسم اخیر را بدلی کیل واش کویند چون سائیده و بر جامه خواب بپاشند رفع اذیت کیك کند و

جالینوس دوقو ودوقس را یکی میداند و دیسقوریدوس دوقس را از اصناف زردک بری شمرده واین
بتحقیق اقرب است وحقیر اقسام آنرا مشاهده نموده است دود البقل بفارسی کرم سبزه نامند وان حیوانی است
شبیه بهزارپا وازان کوچکتر ودر غایت سبزی ودر سبزه زارها ودر برکهای سبز بهم رسد سرد وخشک و
تازهٔ ان با رطوبت ومالیدن ان با روغن زیتون جهة کزیدن جانوران واشامیدن ان جهة دفع سموم مشروبه
نافعست دود الزبل کرمیست زرد رنک که در مزبله متکون میشود مکرر ضماد مطبوخ ان در روغن زیتون
جهة قطع کرم مقعد مرکبلی است و دفع داء الثعلب مجربست ومالیدن روغن ان جهة بواسیر وامراض مقعد
مفید دوادم بالف وبی الف چیزیست مثل صمغ وسرخ مایل بسیاهی ودر جوف درختهای کهنه متکون
میشود ودر افعال قایم مقام مومیایی است دود خشب الصنوبر کرم درخت کاج است قریب الطبع
بذراریح وبمثقال ان سم قاتل است وضماد کوبیدهٔ ان در کشتن دودهای وازالهٔ کلف وزخم کردن
اعضا عجیب الفعل است دود الخل کرمیست که از سرکه وشراب بهم میرسد ضماد ان رادع ومحلل ومقوی
اعضاست وسعوط ان جهة رفع کرمی که در دماغ بهم رسد قوی الاثر است دود الحریر کرم ابریشم است در اول
حال آن تخمیست ریزه ومدور کبود رنک که در لته بسته در زیر بغل نکاشته بعد از بیست روز در اوایل
فصل بهار متکون میکردد وشبیه بمورچه است وبتدریج قریب بچهل روز بزرک شده سفید میکردد ودران
ایام شش روز اصلا برک توت نمیخورد وبار اول یکروز وبار دوم دو روز وبار سیم سه روز وبعد از بهر برخود
تنیدن رنکش سرخ وبهیات دانهٔ خرما میشود وبعد از چند روز که پیله را سوراخ کرده بیرون می آید سفید
لون وپردار میباشند ونر وماده ان باهم جفت شده در عرض سه چهار روز تخم خود را ریخته میمیرد واز
بعد ورایح معرب بی وکرد وزنان حایض فاسد میکردد در اول کرم ودر دوم تر وسر در هم از خشک سابع
آن با مرو آرد کندم که چند روز بدستور بپاشند در تسمین بدن ونیکو کردن رنک رخسار بغایت
مفید وتعلیق مرغ بآن بغایت مسمن وخاکستر سوختهٔ ان جهة التیام زخمها ورطوبات ان جهة رفع آثار

لدا الثعلب

وضماد

وضماد مطبوخ ان در روغن کنجد جهة اورام وخناق واشامیدن ان جهة خفقان نافع وتعلیق خشک آن
باپارچه سرخ جهة رفع تب موثر است دوام شامل درخت مقل وبلوط مستدبر است دواء الشعث بلغة
مصر اسم سلیمانی است دوارس اسم فارسی دریابار است دودرس شوکران است دود الجراد نبات وردان است
دورحولی دلبوس است دوقو بری ودقو اعزیا دوایا اعزیا است دوس ماء الحدید است دوم بلغة مغربی
حزم است دواء الخطاطی خالید وبنولس دواء الحیه جنطیانا است دولطالیسفر است وبلغة هندی اسم
خال است دوبادوج کاکنج است دود القرمز ودود الصباغین قرمز است دواء النمریج ازوک است
دویره نوعی از لوف است دوقوفیا یونانی حنظل است دوقص بصل است دوبار خمر است دوقطاس
مشکطرامشیع است دوالر اسم فارسی اشنه است دوشاب حرما دبس است دوشاب اسم فارسی مفتخج است
دوغ اسم فارسی مخیض است دوده اسم فارسی دخان است دوکی اسم ترکی ارد است دولی اسم ترکی
جلید است دوشان اسم ترکی ارنب است دوشان فوردی اسم ترکی خنفسا است دونر اسم هندی
مرزنجوش است دودا اسم هندی لبن است دورلی تکین اسم هندی بادنجان بری است دهن البلسان
کیفیت تکون ان در بلسان مذکور شد بهترین ان تازه قوی الرایحه خالی از حموضت است که شبیه باب
بسیار تره مایل بسرخی باشد و زود حل شود وآب را بقوام شیر کند و در تر آن فشیند وشیر را منجمد سازد
وچون بر لباس ابریشمی چکد از شستن باب اثری از ان نماند ودر چشیدن زبان را اندکی بکزد وباقبض
باشد وهرچه دران این آثار نباشد مغشوش است وخوب ان را قوت تا چهل سال باقیست وآنچه از شاخ
وبرک بلسان ودر روغن زیتون بعمل آورند قریب القوه باشد وانچه بالفعل متعارفست از جهة عدم
درخت بلسان که در عین الشمس بوده از شاخ وبرک بشام ومیعه سایله وبباسه ودر روغن تخم ترب
بالسویه کرفته در ده مثل ان از روغنهای کهنه میجوشانند تا ربع بماند وصمغ درخت کاج را چون
در روغنها حل کنند اکثر آثار آنرا دارد وبسیار شبیه بان میباشد ودر سیم کرم وخشک ومدر بول

وحیض ومخرج جنین ومشیمه وتریاق سموم هوام وخانق النمر وسایر سموم وملین صلابات ومحلل مواد
بارده ومقوی عصب ورحم وقوة باصره واشامیدن ان جهة اخراج زلوی حلق وسرفه ورعشه وامراض
دماغی وعصبانی وعسر بول واخراج حصاة وقرحه شش وضیق النفس وربو ونفس الانتصاب ودرد
کلو وحرقة البول وسلس البول وامراض مقعد وضماد ان جهة استرخای قضیب ودفع لرز وتغییر رنک
وضع ودردهای رطوبی وجراحات وپاک کردن چرک ان وحمول ان جهة اعانت حمل ودرد رحم وقطور
جهة درد کوش واکتحال ان جهة ابتدای نزول آب نافع وقدر شربتش تا نیم مثقال وبدلش بکوزن
ونیم تا دو وزن ان روغن زیتون کهنه است یا روغن رازقی که حب بلسان دران جوشانیده باشند
وروغن بزب بهتر از سایر ادهانست در بدل آن وچون روغن زیتون را هفتاد بار مثل ان اب صاف
بجوشانند تا ابها سوخته روغن بماند در جمیع مواد وخواص بدل انست واکثر مجربین بهتر از ان دانسته اند
دهن باصطلاح اکثریان زیتونی است وبعرف اطبا چربی است که از اشیا بطرق مخصوصه حاصل
شود وروغن حبوبات وانچه از کلها وشکوفه ها وغیر ان کیرند در مکان خود هر یک مذکور شده ومیشود
وانچه از فرع معکوس تقطیر کنند قو نیز از سایر اقسام وطریق هر یک در دستور اول مذکور است
دهن السوسن الاسمانجونی دهن ایرسا است ودر حرف الف مذکور شد دهن الزفت در حرف زا
مسطور است دهن البزر روغن تخم کتان است ودر کتان مذکور است دهن المبارک ودهن المنفز
روغن آجر است ومذکور شد دهن الاترج روغن ترنج است ومذکور شد دهن الحل بجای مهمله
دهن سمسم است دهن الخل بجای معجمه از مرکبات ودر باب ادهان در دستور ثانی مذکور است
دهن الجلل بجیم روغن کل سرخ است دهن العسل ومالی است دهن الخلوق روغن زعفران است
دهن الحجر نفط است دهن البطم روغن درخت بطم است دهن حب البطم روغن حبة الخضرا است دهام
رصاص اسود است دهنا اسم شبا است دهست اسم فارسی غار است دهن الصوالی روغنی است

ک

کراز روغن تخم کتان وروغن زیتون وسندروس میسازند ودر سندروس مذکور است دهنج بفارسی دهنه
فرنک نامند وان سنکیست که در معادن مس ونقره وغیران از بخارات معدن متکون میکردد مثل
زبرجد که از معدن طلا بهم میرسد ودهنه نحاسی ز بخار معدنیست وبهترین ان سبز تیره است که در حین
صافی هوا صاف نماید ودر تیرکی ان تیره وفرنکی عبارت ازانست وبعد ازان طاووسی مایل بسرخی و
شفافی وبعد ازان زرد وزبون ترین ان طاووسی مایل بسیاهی است وانچه ساییده ان زرد باشد طلایی
نامند وهرچه محک ان سفید کردد نقرة وسرخ ان مسی ونیره وسیاه آنرا آهنی کویند در چهارم کرم
وخشک وبعضی سرد وخشک دانسته اند وجالی وملطف ونمیده هم ان فادزهر سموم وسم قاتل
سموم است بجراحت کردن امعا وعلاج پذیر نیست واکتحال ان جهة تقویت باصره وقلع بیاض چشم
مجرب ورادع احتباس بول دوابت اکتحالا واز خواص عزیبه است وطلایی ان باسرکه جهة قوبا و
سوداوی وبهق وبرص وسعوط محکوک ان با اب سداب جهة رفع صرع بیعدیل وبدستور نفوخ
ان با مشک تا سه دفعه همین اثر دارد دها نوره اسم هندی جو زمائل است دهی اسم هندی ما است
دهون اسم هندی دخان است دهماسا اسم سندی شکاعی است دهنه فرنکی اسم فارسی دهنج ذهبی است
دیودار اسم فارسی است وبعربی شجر الجن وابهل هندی وصنوبر هندی نامند ومنبت ان بلاد
هند است وان درختیست کوچک ومایل بسیاهی وشاخ ان شبیه بشاخ زرنباد وبا اندک تندی و
تلخی وشیر ان تند ومحرق ومعطس ودر چهارم کرم ودر سیم خشک واز سموم قتاله وصمغ ان مشکور
اهل صناعت وکویند نکاه داشتن ان باعث اطاعت جن میشود وضماد ان جالی ومفرح جلد وجهة
اورام بارده نافع وسایر اجزای دیودار در سیم کرم وخشک واشامیدن ساییده ان جهة استرخاو
فالج ولقوه وامراض بارده دماغی وسکته وصرع وریزانیدن سنک مثانه وکرده ودفع اسهال بلغمی و
نشستن در طبیخ ان جهة خروج مقعد نافع ومضر شش ومصلحش صمغ عربی وروغن بادام وقدر شربتش

تا یکدرهم است دیفروجس یونانی یعنی مضاعف الاحراق وسه قسم میباشد یکی معدنی وان خاکیست که
از چاه قبرس بیرون اورده در آفتاب خشک کرده میسوزانند وقسمی خالص مس است که بعد از کداختن در
بوته میماند و در طعم وقبض مانند مس است وقسم دیگر مس قنیشای سوخته است وقسم اول وثانی مستعمل
وگرم وخشک وبسیار مجفف وجهة جراحات خبیثه وقلاع وجوشش دهان والتحام زخمها ولهاة منقطع
وحبس خون ان وقروح عانه ومقعد وبردن کوشت زیاده ونرم کردن وکم کردن موی وبا موم جهة تحلیل
دبیله وخشک کردن قروح سر ونفوخ ان در حلق جهة استرخای خناق نافع واشامیدن ان کشنده است
دیناقوس یونانی یعنی دایم العطش وان هم قسمی از خار است ساقش دراز وخاردار وبرکش محیط ساق
شبیه ببرگ کاهو وبر هر بندی از ساق دو عدد برگ دراز خاردار مزغب ودر بیرون ودرون برکش
بر امدگیها مثل حباب وخاردار وطرف برگ متصل بساق مجوف وعمیق واب باران در ان جمع میشود وبر
سر شعبه که از خابی رسته چیزی شبیه بسر خارپشت وخاردار وبعد از خشکی سفید میشود وچون بشکافند
در جوف ان کرمهای ریزه سفید شفاف میباشد وقوتش مدتها باقیست در دوم گرم وخشک ومجفف
وبا قوة تریاقیه وجالی وآشامیدن نقیع ومحلول ان در اب سرد وزمستانی جهة سپرز وتحلیل خلط غلیظ
وتفتیح ورفع لرز وبخور ان مقوی قصبه ریه وجگر ومدر بول ومخرج کرم معده ومحلل خناق وضماد ان
جهة ثالیل وقروح شهدیه سر وضماد بخور ان جهة بحس کردن عضو که ادراک الم بریدن وسوختن نکند و
طلای مطبوخ بیخ ان با شراب جهة شقاق مقعد ونواصیر وتضمید سر آن که بجای ثمر است بعد از پختن
بر موضع گزیدن افعی وغیر ان جهة سمیت نافع وچون در پارچه بسته در شیر حل کنند واز ان قدری در شیر
دیگر ریزند باعث انجماد ان میگردد وچون کرمهای جوف ثمر آنرا در پوست حیوانی بسته بر گردن وبازو ببندند
جهة دفع تب ربع موثر دانسته اند ومضر گرده ومصلحش صمغ وشربتش تا سه مثقال دیک بردیک اسم فارسی است
ومرگ موش علی نیز گویند وان زرنیخ وآهک وزنجار وزیبق است که مجموع را سابیده در دو دیک مضاعف

تصعید

حرف الذال

تصعید کنند از جمله سمومات قویه وتند است وجهة بردن کوشت متعفن زخمها وقلاع خبیثه وقروح ساعیه
واکله وتجفیف رطوبات وقطع سیلان خون جراحات وباعسل جهة قلع اثار جلد وداء بواسیر موثر است
دیامرون اسم یونانی شربت توت است دیسم حماحم است دیاسقوریطوس جوارش کمونی است دیاموذا
اسم یونانی شربت خشخاش است دینار اسم سریانی تخم کشوث است دینارویه اسم فارسی قسمی از خراه بری است
دیک اسم عربی خروس است ودر دجاج مذکور شد دیوبافونیطس اسم یونانی اصل اللوفست دیفروجاس
دیفروجس است دیوسیر بلغت ... بلبوس است دیو انجیر تین بری است دیو آسیبت حندقوقای بری است
دیوخار اسم فارسی عوسج است دیوچه اسم فارسی علق است **حرف الذال** ذافنی اسم یونانی غار است
ذاماسکینا اسم رومی اجاص است ذافنی الاسکندرانی گیاهیست برکش قریب ببرگ غار جبلی شبیه
ببرگ مورد واز ان بزرگتر وسفید وطول شاخها بقدر شبری واز ساق ومابین برگ تمری رسته بقدر نخودی
وسبز ومدور وبیخش خوشبو وشبیه بعود وتند طعم در دوم گرم وخشک ومدر ومخرج جنین وجهة تقطیر
وحبس البول وحیض نافع وقدر شربتش از بیخ وثمر تا دو مثقال ذافنی ویداس یونانی ویعنی شبیه الغار
وقسمی از مازریون عریض الورق وبعجمی لی بارذ ودر شام بقلة نامند ساقش بقدر ذرعی وشاخهای ان
بسیار وباریک واز نصف اعلی میروید وپوست شاخها قوی وسرخ وگلش سفید وثمرش بعد از رسیدن
سیاه ودانه ان کوچکتر از حب الغار ودر اخر سیم گرم وخشک وجالی ومسهل قوی بلغم واخلاط غلیظه
ومقیی ومدر حیض ومحلل ومنضج وجالی جلد ورافع اثار واستعمال ان تنها جایز نیست وقدر شربتش از
برگ تا سه قیراط واز ثمر تا پنج عدد ومقطع ومحرق خلط ومصلحش کشنیز وکثیرا وبدلش دو وزن ان مازریون
است ذبل پوست سنگ پشت هندیست وگویند استخوان انست بغایت سیاه وبعضی اجزای ان مایل
بزردی وبراق وصلب در دوم سرد وخشک وجالی وبغایت قابض وشرب محکوک ان مسقط بواسیر
وباعسل جهة التحام قرحه قصبه ریه ونفث الدم وتب ربع وضماد ان جهة اورام وسرطان وخنازیر واسقاط

بواسیر و با عسل جهة النخام قرحه قصبه ریه و نفث الدم و تب ربع و طلای سوختهٔ ان با سفیدی تخم مرغ جهة

شقاق کعب و شق رحم که از ولادت بهم رسد و شقاق مقعد و خروج ان نافع و فرزجهٔ ان مانع سیلان

رحم و اسقاط جنین و جهة تسهیل ولادت مفید و مضر جگر و مصلحش سیب و قدر شربتش تا دو درهم و

بدلش استخوان قنفذ و شاذران بالخاصیة جهة دفع نخالهٔ بن موی و تولد قمل و ریختن موی موثر است

و چون آن را با چوب داری که آدمی را از گلو کشیده باشند و قدری خاک قبر مقتول بخور کنند در منع سحر و

فتنه مجرب دانسته اند و بدستور در اصلاح متباغضین موثر است ذباب بفارسی مگس نامند و تکون

ان از فضلات و در اول گرم سفید نیست و در کتب از کهنه بهم میرسانند و از کافور و زنبخ و روغن زیتون

میگریزد و گویند چون صورت مگسی از کندش و زرنیخ ساخته در محلی بگذارند منع ان میکند در اول گرم

و تر و بهترین ان سیاه و بعد از ان ازرق است و زرد ان خالی از سمیتی نیست محلل و جاذب و ضماد

ان محلل اورام و رافع گوشت زیاد جراحات و مانع انتشار موی و داء الثعلب و حکه و قوبا و چون سر آنرا

انداخته بر موضع گزیده زنبور بمالند رافع الم ان و جاذب سم است و تکرار ضماد ان جهة داء الثعلب مجرب

و جهة تحلیل ورم چشم و رفع گوشت زیاد پلک و شعیره ان را نموده است و نفوخ سوختهٔ ان در مجرای

بول جهة رفع احتباس بول موثر و اشامیدن ان با شراب جهة عسر ولادت مجرب دانسته اند و محمد

بن احمد گوید که خوردن پخته و خام ان را هنود جهة تقویت باصره و منع جمیع افات چشم مجرب میدانند

و سرگین مگس را چون با اب و عسل بنوشند جهة ازاله مغص و قولنج و خناق مجرب یافته اند چون چند

روز بخور دهند و در آفتاب بنشینند محل برص پوست انداخته زایل میگردد و بهترین از طریلال است و

روغن ان که مگر مگس را در روغن کنجد کرده در آفتاب گذاشته صاف نموده باشند جهة رویانیدن

موی مجربست ذراریح بجای مهمله حیوانیست بقدر زنبور و پهن و بدبو و با نباتات تازه میباشد و ترکی

آلاکلنک و بدیلمی دارسان نامند و بلغت اصفهانی قسمی از سین است و بهترین ان موجود در گندم زار است

کرمایل

لداء الثعلب والخفی و ادهابالحم الزاید فی الجفن لورم العین و الشعیرة

لانبات الشعر

کرمایل بسیاهی و سرخی و با خطوط زرد باشد و سبز و سرخ و زرد و منقط بسیاهی و سایر اقسام غیر مستعملند

در اخر سیم گرم و خشک و بسیار تند و مقرح جلد و از سموم قتاله و مقطع و مفتح و مفتت حصاة و مدر

بول و حیض و دافع سپرز و محرق ان شرابا ستعلت و خوردن محرق ان با مرق گوشت کاو و بدستور

با روغن زیتون جهة رفع خوف سگ دیوانه گزیده و بهترین ادویه است و قطرهای خون منجمد با بول از

شارب ان دفع میشود و عوام را اعتقاد انکه سنگهای کوچک بسبب گزیدن سگ دیوانه متکون شده و

این دوا اخراج ان میکند و در اخراج سنگ گرده و مثانه بغایت موثر است و بجای احراق هرگاه با ارجیه

بپیچه بجا رسر کرجوشان بدارند باعث تلطیف ان میشود و استعمال جایز است و ضماد ان جهة داء

الثعلب و برص ناخن و با قیر و طی جهة قلع ناخن فاسد و رویانیدن ناخن صحیح و با سرکه جهة جرب و تقشر

جلد و بهق و برص و قوبا و گزیدن عقرب و ثالیل و دفع قمل و بقایای جدری و نمش و اکتحال ان جهة

ناخنه و روغن زیتون که در ان جوشانیده باشند جهة رویانیدن موی ابرو و داء الثعلب و گرانی سامعه

و درد گوش نافع و قدر شربتش یکعدد سوخته ان و زیاده کشنده است بدرد مثانه و مغص و بول الدم

و غشی و تب بسیار تند و اختلاف عقل و چون قسم سیاه منقط بسرخی را در روغن کنجد شش ماه

در آفتاب گذارند تدهین ان جهة منع ابتداء کچلی و قلع مزمن ان مجربست ذروح بتشدید را واحد

ذراریح است ذرقسون عنب الثعلب مجنن است ذرون بضم اول و فتح ثانی فوقانی بستانیست ذرة

جاورس هندیست وان دانه ایست شیرین و سفید و نباتش مثل گیاه نی و سرد و خشک و قوی الغذا

و غلیظتر از دخن و مجفف و حابس اسهال و در جمیع افعال مانند خندروس و مصلحش روغنها و شیرینیها سبب

ذرة مکر خندروس است ذرنیخ طیهوج است ذریاس ثافسیاست ذرق بجزم ثانی سرگین طیور است

ذرق الطیر خرفطان است ذفری اسم عربی سداب بریست و هر چه کریه الرایحه باشد بدستور ذفری گویند

ذفل فطراسالیون است ذکر بجزم ثانی ذراوند طویل است ذنب الخیل بیخ نباتیست باصلابة و نوعی از

لخوف عضة الکلب الکلب

لصاحب الکلب والماء

للفزع الحدید والترس

لینة النیس دانسته اند منبت ان بکنار آبها و شاخهای آن بسیار و مجوف و مایل بسرخی و با خشونت و برکه
وکرهها با هم متصل و پر برك و باریك شبیه ببرك اذخر و از کرهها رویید و در اطرافش شبیه بدم اسب
و بر اشجار مجاور متشبث میکردد و بی کل و ثمر و بعضی کویند کلش ما بین سفیدی و کبودیست و قوتش
مدتها باقی میماند در اول دوم سرد و در اخر ان خشك و قابض و بی لذع و قاطع نزف الدم و نفث الدم
و جهة قرحه امعا و جراحت مثانه و سرفه و عسر نفس حاره و اقسام اسهال حاد و استسقا و ورم حار جکر
و امراض سینه و کثرت شرب ان جهة التحام فتق و التیام روده مقطوع موثر و ضماد ان جهة التیام جراحات
عظیمه و عصب مقطوع و فتیله امعا و ورم مقعد و اورام حاره اعضا و سعوط آب آن جهة رفع رعاف
نافع و قدر شربتش یکدرهم و مولد سودا و مصلحش شکر و روغن بادام است و بدلش انجبار ذنب السبع
کیاهی است ساقش بقدر دو ذرع و اسفل ان مثلث و اعالی مستدیر و با خارهای نرم متباعد و
برکش شبیه ببرك کاوزبان و مزغب و ازان کوچکتر و مایل بسفیدی و اطرافش خاردار و در سرهای
ان چیزی مستدیر و مزغب و بنفش رنك و جسمی در وسط ان رسته مانند موی و تخم در دوم خشك
و در اول کرم و قوتش تا سه سال باقی میماند و با رطوبت زرد و قوت قابضه و جهة دفع اورام [illegible]
و جهة التیام جراحات و تسکین درد مفاصل و بیخ ان جهة مستحکم نمودن استخوان شکسته شربا و ضمادا
نافع و طلای عصاره ان جهة استرخای اجفان مفید و مصدع و مصلحش کشنیز و بدلش عنب الثعلب
و قدر شربتش یك مثقال است ذنب العقرب نزد جالینوس صاریوما است و بعضی کویند ثمر کیاهی است
شبیه بدنبال عقرب و زرد رنك و نبات ان کم برك و دیره و در بلاد سردسیر میباشد در سیم کرم و
خشك و جهة سم عقرب و سایر سموم بارده نافع است ذنب القط باصطلاح شام کیاهی است برکش شبیه ببرك
بلوط و کلش زرد و بیخش شبیه بشلغم و ظاهر ان سیاه و باطن برنك خون و ضماد ان با سرکه جهة کزیدن
تنین بحری نافع است ذنب الخروف کیاهی است بیخش باریك و شاخهای ان سفید و مجوف و برکش

متباعد و شبیه ببرك راسن و کلش زرد و شبیه بکل رشاد بری و تخمش باریك و طعم ان مایل بتلخی و تندی و
با اندك لزوجت در اخر دوم کرم و در سیم خشك و عصاره ان بدستور و ساییده برکش جهة بیاض چشم [illegible]
و جهة کزیدن سك دیوانه قبل از انکه از آب خوف کند بسیار موثر و مسکن مغص و محلل ریاح و قاطع خون
و دافع سپرز و مضر کرده و مصلحش فناسنه و شربتش تا یکدرهم و بدلش ربع ان بخور مریم است ذنب الجرذون
ذنب الخروف است ذنب الفاره لسان الحمل است از جهة شبیه بودن خوشه ان بدنباله موش ذنب الفرس
بلغة شام ذنب الخیل است ذنب اللبوة ذنب السبع است ذو ثلث حبات زرور است ذو الف ورقات
مریافلن است ذو مائة شکوفه و ذو مائة راس فرصعنه است ذو خمسة اوراق و ذو خمسة اقسام و ذو خمسة
اغصان و ذو خمسة اجنحه بنطافلون است ذو سته اصابع اصلق است ذو ثلث ورقات شامل جند قوقا
و کیاه خصیة الثعلب و فصفصه و طریفلن است ذو ثلث شوکات شکاعی است ذو ثلثة الوان و ذو
ثلثة اوراق طرنعس است ذهب بفارسی زر و طلا کویند معتدل مایل بحرارت و مقوی دل و حرارت
و رطوبت غریزیه و مفرح و جهة خفقان و وسواس و جذام و جنون و انواع بواسیر و امراض سوداوی و
صفراوی و یرقان و سپرز و ضعف کرده و سنك مثانه و دفع هموم و محلول نخالة آن که با مروارید در آب
نرنج حل کرده باشند جهة جذام مجرب و بدستور جهة زحیر و اسهال دموی و محلول ان با نوشادر فقط
جهة اخراج سم مجرب و طلای ان محلل اورام و جهة داء الثعلب و داء الحیة و قوبا و برص و اکتحال ان جهة غلظ اجفان
و بیاض و غشاوه کهنه و انباشتن ان در ثقبه غرب جهة دفع ان مجرب و میل سرمه که ازان بسازند جهة تقویت
بصر و منع رمد و درد چشم و ذرور آن جهة آکله و سنون ان جهة درد دندان و امساك ان در دهان جهة رفع
بدبویی ان و انکشتری ان جهة داء الحس و ام الصبیان و مفاصل موثر و تعلیق خالص ان جهة دفع فزع اطفال مجرب
دانسته اند و پیشاوش این خاصیت را مخصوص دانسته چیزی بقدر نخود که در نهایت صلابت میباشد و طلای
معدنی متکون میکردد دانسته است و لعب با طلا و دیدن ان مورث دفع هموم و باعث سرور و تقویت دل است

وچون گوش را با سوزن طلا سوراخ کنند هیچ وقت التیام پذیر نگردد و گویند مضر مثانه و مصلحش
شکر وعسل است واکثر را اعتقاد انکه اصلا ضرری دران نیست وچون طلا را بنهجی سحق نمایند
که از اجساد چیزی داخل نباشد خصوصا ادویه بهمیه دران وقت خوردن ان باعث طول عمر و دفع جمیع
امراض سوداوی و حفظ صحت است و درین امر چیزی عدیل آن نیست وطریق حل و سحق ان در کتب مسطور است
مذکور است و قدر شربتش از یک قیراط و نیم تا یکدانک است و بدلش یاقوت واز صاحب تجربه منقول است
که چون از طلا بشکل هلیله ساخته درخواب وبیداری صاحب توحش مزمن وخفقان وخیالات
وسودای فاسد اوقات مدتی در دهان نگاه دارد رفع جمیع امراض مذکوره میشود ذئب بفارسی گرگ
و بترکی قورد نامند حیوانی است معروف ومزاجش در سیم گرم وخشک و جگرش جهت امراض جگر بغایت نافع
وبا آب وشراب دافع استسقا و تبهای بارده و با سکنجبین جهت یرقان وبا آب کرفس جهت سپرز نافع و غاف
مقوی انفعال است وقدر شربتش یکدانک و سرگین ان بغایت گرم ومحلل قوی وبهترین ان بسیار سفید است
که با خشونت باشد واشامیدن ان تا یکمثقال با اب گرم و با شراب مفید و بدستور با فلفل و نمک جهت
للقولنج قولنج سریع الاثر است حتی تعلیق ان و غرغره ان با عسل جهت خناق بلغمی بغایت مفید و بخور ان باعث جمعیت
موش دران موضع و بول وخون ان قاطع حمل زنان است شربا وحمولا و بدستور خصیه ان همین اثر دارد
وقاطع شهوت ایشانست وارسطو فرموده که یک مثقال خشک ان با آب ترم تیزک جهت درد پهلو وسینه
و باصعتر جهت درد تهیگاه بسیار نافع است و زهره ان بقدر دانگی با عسل جهت تب ربع و قولنج و استسقا
ویک نخود ان با مطبوخ جهت تقویت باه بی نظیر و بدستور طلای ان درین باب موثر است ودافع تشنج و
لحمرة العین کزاز وجراحت عصب وسعوط ان جهت نزلات عظیم و با آب چغندر دافع حمرت چشم در همان ساعت و با فلفل
مثلث جهت صرع واکتحال ان با عسل جهت تیرگی چشم و نزول آب و ضمادش با جاورس جهت بهق و برص و با
ادویه مناسبه جهت تقشر جلد وداء الثعلب ودرد مفاصل و قدر یکدانک از شش خشک کرده ان با شیر

تازه

لحمی الربع وصرع الصبی

تازه جهت تب ربع وامراض شش بغایت مفید وپیه ان جهت داء الثعلب وداء الحیه وورم مزمن و یک قیراط
از دماغ ان با شیر مانع صرع وبخور موی ان سبب گریختن هوام وضماد استخوان ساق محروق ان که با ذکرش
سوخته باشند جهت بواسیر وطلای مرارهٔ محلول ان بنوشادر محلل اورام و اوبختن دنبالهٔ ان در چراگاه گاو باعث
نفرت گرگ از ان مکان وپوشیدن پوست گوسفندی که گرگ گرفته باشد مورث خارش بدن و تعلیق
هر دو چشم ان مانع صرع واذیت هوام وسباع ودزدان وچون در پوست گرگ پیچیده نگاه دارند جهت
غلبه بر خصم و محبوبی در نظر خلق موثر و تعلیق کعب ان بر زانو جهت رفع درد ریحی زانو و زحمت حرکات
مفید وچون سر انرا در خوابگاه گوسفندان دفن کنند گوسفندان از خوف هلاک شوند در صورتی که
از نفر محل گریزی نداشته باشند وچون در برج کبوتر گذارند مار وسایر موذیات داخل نگردند وچون
لمنع السیل انرا در ممر سیلاب دفن کنند دیگر سیل از ان ممر جاری نگردد و مجرب دانسته اند وچون صداق نام زنانرا
بر پوست گوسفندی نویسند که گرگ گرفته باشد هرگز مابین زوج وزن الفت نباشد وچون دندان پیشین
آنرا دران پوست پیچیده در منزلی دفن کنند باعث تفرقه اهل منزل گردد وگویند چون زهره آنرا
لطوخ کرده مجامعت نمایند دیگری قادر بر جماع ان زن نگردد وگویند تا گرگ دیوانه نشود گوشت
حرف الراء
ادمی نمیخورد **حرف الراء** راسن بیخ نباتیست خوشبو و رنگش مابین بافولی و دیزجی سبزیست و ساقش
شعبه دار وبرگش عریض و دراز و قسمی را برگ شبیه ببرگ عدس و درشت وانبوه واز ساق ان روییده
و بر روی یکدیگر وگلش مایل بکبودی و دانه اش مانند قرطم و با اندک تلخی وطعمش باتندی و خوشبوئی
وگویند بیخش زرد و بسطبری انگشت خنصر و پوست ان سیاه و دقیق و سطبری بالای ان بیشتر از اسفل
و مستعمل بیخ انست و بعضی گویند که ان بیخ سوسن کوهی است در اول سیم گرم و خشک و با رطوبت فضلیه
و جاذبه و مقوی معده و دل و مثانه و مفرح و مفتح سده جگر و سپرز و خوردنش تا دو سال باقیست و با
قوت تریاقیه و جهت قطع اخلاط غلیظه شش و سینه و تقطیر بول رطوبی و مالیخولیای مراقی و درد مفاصل

وکرو تقویت باه و فم معده و هاضمه و دفع اختلاج و تحلیل نفخ و طبیخ ان جهت احتباس بول و حیض و بو خش
و خون کرم بشارکت معده باشد و مطبوخ ان با شراب جهت زهر هوام بارده و نطول ان جهت شقیقه و امراض
سرد کی بلغمی باشد و تحلیل اورام و قطور ان جهت دوی و طنین و بخور ان جهت کشودن حیض و ضماد برکش جهت
شکاف عضل نافع و مضر محرورین و مصدع و اکثار ش مفسد خون و قاطع باه و مصلحش سرکه و ربوب حامض
و خمیره بنفشه و قدر شربتش دو درهم و بدلش بوزن ان ایرسا و کویند قسط شیرین است و شرابی که از ان
ترتیب دهند معروفست بشراب ملائکه و اعتقاد جالینوس در جمیع افعال مذکوره بهتر است و چون
راسن خشک را جوشانیده از آب بیرون آورده یکشبانروز در آب سرد کذاشته بعد از ان در طلا که قسمی
از خزاست بیست روز خیسانیده هر روز دو مثقال تناول نمایند جهت تقویت معده و فساد هضم
و برانکیختن اشتها بیعدیل است و از دانه راسن که عددی بلع نمایند جهت دفع سرعت انزال مجرب دانسته اند
و بخور ان جهت تقویت دندان و انداختن کرم ان و طلای ان جهت نیکویی رخسار و با عسل جهت دفع آثار
موثر است و شیخ رئیس فرموده که قسمی از راسن که برکش شبیه بعدس است و زرد رنک و کوچک مقدار
و کیاه ان پر برک و شاخهای ان منبسط بر روی زمین و منبت ان کنار دریا و زمین نمناکست خوردن
ان درد کزیدن هوام را در ساعت تسکین میدهد راوند بفارسی ریوند نامند و ان بیخ ریباس است
و بهترین ان چینی است که سرخ مایل بزردی و ثقیل الراجح باشد و بعد از ان قسم ترکی زعفرانی رنک کم بو
و بعد از ان خراسانی و زبونترین ان زنجی سیاه براق صلب است و ریوند دواب خشبی کثیف میباشد
و بیخ ریباس انچه بظاهر زمین است با رنک و سیاه و غیر متشابه بریوند است و چون بقدر دو سه ذرع حفر
نمایند ریوند ظاهر میشود و مرکب القوی و در اول دوم کرم و خشک و مسهل بصره اخلاط غلیظ منتن
و رقیقه و خام و با قوة قابضه و مقوی قوة جاذبه جگر و با دزهر سموم بارده و مجفف و محلل و ملطف و جالی
و مدر بول و حیض و منضج و مقطع و مفتح سده جگر و سپرز و امعاء و مبرد بالعرض بسبب شدت تحلیل و جهت
تغفیر

و سموم

و نفعا تن سموم الطعام

تنقیه امعا و تحلیل نفخ ان و انواع استسقا و تخمه و مغص و ورم بارد احشا و یرقان سددی و دفع اسهال که از سده
ماساریقا باشد و با کل سرخ و قوابض جهت اسهال دموی و بالخاصیه دافع تبها و حرارت غریبه و جهت درد
کرده و مثانه و رحم و خفقان و قرحه امعا و نواصیر و بواسیر و تب ربع نافع و با جاوشیر و مطبوخ زبیب
و بسفایج جهت قولنج ثقلی و بلغمی و با آب پرسیاوشان جهت سنک مثانه و با بلسان الحمل جهت قطع نزف الدم
و با هلیله کابلی و غاریقون و صبر جهت تنقیه دماغ و انواع صداع بارد و صفراوی و شقیقه و فالج و کزاز
و دوار و جنون و نزلات و با شراب ریحانی جهت فسخ عضل و عصب و سستی ان و با طبیخ اسارون و
قنطوریون جهت عرق النسا و تبهای بلغمی و ضعف مفاصل و درد ان و با زرشک و صندل جهت ورم
حار مزمن اعضای باطنی و مقوی ان و با انیسون جهت فواق و آدوغ تش و تمدد تهیکاه و فتق و در دهن
نکاه داشتن و فرو بردن آب آن جهت نفث الدم و سده و ورم سینه و ربو و بهر و طلای ان جهت ضربه و
سقطه و ضمادش با سرکه جهت کلف و قوبا و آثار ضربه و با لعابها جهت ورم حار مزمن و با قوابض جهت استحکام
استخوان مخلوع و طلای ان بین الکتفین جهت دفع خوف قلبی نافع و مضر سفل و مصلحش صمغ و کویند مضر
مزاج اطفال و ضعفاست و شربتش تا دو درهم و بدلش در امراض معده و جگر یکوزن و نیم ان کل
سرخ و خمر ان سنبل است و عصاره ان که آب ریوند را جوشانیده باشند تا غلیظ شده باشد در عرض
یکسال قویتر از انست و رب ریوند که در دستورات مذکور است بهتر از عصاره آنست راز یانج بفارسی
بادیان کویند بستانی آن در اول سیم کرم و در اخر اول خشک و تخمش کرمتر از برک ان و بیخش قویتر از سایر
اجزا و مجموع ان مولد شیر و مدر بول و حیض و مفتح سده جگر و سپرز و کرده و مثانه و بینه و مقوی
معده و باصره و محلل ریاح و اخلاط غلیظه و تریاق سموم حیوانی و مجفف قوی و با قوة قابضه و جهت خفقان
و غشی با کل کاوزبان مجرب و با پرسیاوشان و انجیر جهت سرفه و ربو و عسر نفس و با ادویه مناسبه و بتنهایی
جهت ریاح غلیظه و قولنج و درد پهلو و تهیکاه و دفع رطوبات و اسهال مزمن و غثیان و دفع بلغم حامض

للخفقان و الغشی

و بدر رفتن شدن قوة ادویه و ایصال ان باطراف بدن و با سکنجبین جهة تبهای کهنه نافع و مضر محرور و مصلحش
صندل و سکنجبین و چون عصاره آنرا با زهره غلیواج در شیشه کرده سر هفته در آفتاب بیاویزند اکتحال ان مانع
نزول اب و رافع ضعف باصره و انتشار و چون هر سال در اول نزول آفتاب بحمل تا وقت تحویل سرطان هر روز
یکدرهم تخم رازیانه را با مثل ان شکر تناول نمایند دران سال اصلا مرضی عارض نگردد و ذرور سوخته آن
مانع انتشار قروح و طلای بیخ آن با عسل جهة گزیدن سگ دیوانه نافع و صمغ ان در افعال مثل عصاره آنست
و مفتت حصاة و مقوی باصره و قدر شربت از تخم ان یک مثقال و از بیخ ان در مطبوخات دو مثقال و بدل
تخمش تخم کرفس است و رازیانه بری را شاخها عریضتر و شبیه بریباس و بیخش بزرگ و بسیار خوشبو و در اخر سیم گرم
و در دوم خشک و جهة تقطیر بول و تنقیه رحم و چرک قروح و اسهال مزمن و دفع احتباس حیض نافعست راتیانج
صمغ صنوبر است که بنفسه مثل سایر صموغ منجمد گردد و یا باتش طبخ یا فته منعقد شود و ثانی را یونانی قلفونیا
نامند و سیال غیر منجمد ان رفت رطب است در اخر سیم گرم و خشک و قسم آتش دیده کمتر از قسم اول و اشد مدر
نیم کرده بازرده تخم مرغ که نیم پخت باشد و بد سوده با آب طبیخ سبوس گندم جهة سرفه و دبوجراحت رطبه تنفسش
و مضغ ان جهة سرفه رطوبی و جذب فضول دماغ و ضماد ان جهة التیام جراحات و ازالة حکه و جرب و خشونت
جلد و با کلنار جهة فتق رگها و نواصیر و با تخم کتان بالسویه جهة دفع ثالیل و بواسیر مجرب و جهة شقاق کعب و
کجی ناخن موثر و کشیدن ان مانند تنباکو روز اول یکدفعه و روز دوم دو مرتبه و روز سیم سه مرتبه جهة سرفه
در بو و قرحه شش عجیب الفعل است و بعضی گفته اند چون با دنبیخ و سپر بسرشته بخور کنند اثرش قویتر میشود
و مولف تذکره گوید که چون راتیانج را با نصف دهن الفار و نصف وزن ان فلفل با دو غن با دام طبخ داده
ضماد نمایند در ساعت دانه بواسیر را ساقط کند با الوشدید و تدارک ان بسفیدی تخم مرغ و سفیداب
و بخور دادن شیر تازه باید نمود و گویند طلای راتیانج منفردا در ابدان نرم باعث ورم و درد میشود و بجزوان
کرباس پارچه آلوده در آفتاب خشک نموده باشد جهة زکام بارد و تب ربع سریع الاثر است و قسم مطبوخ ان دد

صلاح

اصلاح شعر ذرور او موثر است راملک از ادویه مرکبه است و ان قرصی است که در قدیم از عصاره بلح میساختند
و درین زمان از مازو و دوشاب خرما ترتیب میدهند و طریق ان انست که یکجزو مازو و نیم جزو پوست انار را
سائیده در آب دو سه روز بجوشانند و بر هم زنند تا مثل خمیر شود و ربع جزو زاج و نصف ان صمغ محلول یک
جزو و نیم دوشاب خرما یا عسل اضافه نموده قرص بسازند و اگر بوزن پوست انار بلح بسیار نارس اضافه کنند بعد یل است
در دوم سرد و خشک و قابض و مجفف و ملطف و مقوی معده و امعاء و مسکن حرارت و مانع ریختن مواد با عضا
و جهة اسهال کهنه و دموی و نزف الدم و ذرب و سرفه و درد سینه و ضعف جگر و تخفیف قروح شربا و ضمادا
نافع و طلای ان مقوی جلد سترخی و دافع ورم حار و نقرس و ورم مقعده و بروزان و حابس عرق و رافع
عفونت و بخار فاسد و با حنا سود موی و قاتل قمل و سوزن ان مقوی لثه و قاطع خون ان و قدر شربتش
تا دو مثقال و بدلش سک و مضر مثانه و مصلحش عسل است رازقی در قدیم سوسن آزاد را نامیده اند که
زنبق باشد و متاخرین اشتباه بسوسن سفید کرده اند رازیانج نارجیل است راتیانج و رانیج راتیانج است رائی
نوعی از سمک است و بلغت هندی اسم خردل است رال بلغت هندی اسم رماد است راوند یونانی اسم راوند است
راناسیونانی رمان حلو است رازیانج رومی و شامی انیسون است رافرطیقا است راح خمر است راص الا سد
نوعی از عرطنیثا است راطینی یونانی اسم مجموع علکهاست راس الشیخ بلغت اندلس افسنتین است راس الهدهد بلغت
اسکندریه قسمی از مخلصه است رال اسم هندی تنقهن است راج هنس بهندی پرسیاوشان است راج کری
اسم هندی عصی الراعی است راج کیرا اسم هندی اذان القار است راسو اسم فارسی ابن عرس است راسخت
و روی سوخته روسختج است رب عبارت از آب میوه ها و نباتاتست که بطبخ بقوام اورده باشند و رب
چیزی در تحت آن چیز مذکور است ربل نوع جبلی افسنتین است و گویند نوعی از بنجاسف و قیصوم است
و دو درهم از ان جهة دفع زهر هوام مجرب دانسته اند رب العنب میفختج است و در دیلم دوشاب ترش نامند
رب الضر و صمغ ککام است ربیس علیق است ربیان اربیان است ربر و غنب الثعلب است ربیثا نوعی

قال الملا والمواس
للسعال والربو وقرص الريه

برهان قاطع

ازماهی کوچک است ودر اضلاع قوی‌تر ازماهی رو بیان دانسته اند رتیلا بفارسی انکورک نامند وان حیوانی است
شبیه بعنکبوت ودست وپای ان کوتاه وان اقسام میباشد وانسموم قتاله بارده است وگزیدن آن وخوردن
عددی ازان قتال است وضماد کوبیده ان بر موضع گزیدن اش جذب ودفع سم میکند واطهوریفس بیش زند اورا
بربازوی صاحب تب دوری جهت رفع تب مجرب دانسته وذرور خشک ان قاطع ثالیل است وگویند ملسوع
ان چون در ظرف طلا نظر کند دفع اذیت ان شود رتم بلغت عربی نباتیست سفید وسیاه میباشد وسیاه
از اشاخها زیاده بر ذرعی وبی برگ وصلب ومانند ریسمان بر چوبها میتوان بست وگلش زرد وثمرش
مثل لوبیا ودانه ان مثل عدس وهر قسم سفید از اثمر وگل وشاخ مانند قسم سیاه وزنگ شاخهای آن سفید
در سیم گرم وخشک وجاذب ومحلل وبا قوة قابضه ونشد ودو درهم از ثمرش مقیی قوی وحقنه بعصاره ان
مسهل خون وجهت عرق النسا نافع وضمادش جهت نمش وگزیدن سگ دیوانه واشامیدن ان بدستور
جهت سگ دیوانه واخراج جنین میت نافع وقاتل جنین زنده ومدر قوی ومسهل اقسام کرم وخوردن هفت
عدد دانه ان که تا سه روز متعاقب بنوشند بسبب اسهال منع بروز دمل میکند ومضر معده ومصلحش سکنجبین
وقدر شربتش تا یک مثقال است رتنا اسم نبطی بندق هندیست رتی سروالی اسم هندی حی العالم است
رنگ مشکطرامشیع است رنوت اسم خنازیر کیا است رجل الطیر ورجل الزرزور ورجل العصفور و
رجل الغراب کیاه اطریلال است رجل الحمام ابو خلسا است رجل الدجاج اقحوان است رجل الراعی خربق
سیاه است رجل الجراد ذنب است رجل الفروج ورجل العلوس قاقلی است رجله بقلة الحمقا است رجل الزاغ
رجل الغراب است رجیع فضله حیوانی است رجل الغراب گویند نبات اطریلال است واکثر تصریح نموده اند
که غیر انست ودر نواحی بیت المقدس بسیار است گیاهش بقدر شبری وبرگش بسیار سبز مایل بسیاهی و
مشقوق شبیه برشادبستانی ووسط ان منقش بدو شق مانند چنگال غراب وشعب ان متفرق وبا
تندی واندک قبض وشیرینی مانند طعم زردک بیخش بسیار غایر در زمین ومستدیر وظاهرش زرد

وسایده

وسایده ان مثل سورنجان وبزبان ترکی قازایاغی وبرطلوی کلاج پا نامند در اول گرم ودر دوم خشک ومفتح
سده ومفتت حصاة ومسکن ریاح ومحلل وجهت قولنج ومغص ودرد کمر وپشت بغایت موثر وپخ مطبوخ ان در دفع
اسهال مزمن بیعدیل وطلای عصاره ان که با تش بقوام اورده باشند جهت درد مفاصل بارد وبانیم وزن تفاح
جهت مفاصل حار مفید وبدستور روغنی که در ان جوشانیده باشند همین اثر دارد ومضر محرورین ومصلحش کاسنی
واشال ان وشربتش تا دو مثقال است رحیق خمر است رخمه بخاء معجمه اسم عربی برغ مردار خوار است وان قسمی
از کرکس وبزرگ جثه وسفید مایل بتیرگی وبا خط سیاه وچشمش بسیار زرد ومسکن آن جبال وبیابان است
وبغایت خایف میباشد در دوم گرم ودر اول خشک ومخ ان بهترین اجزای انست وگفته اند که اگر هفت عدد
بیضه از ابطر بخ خاص صاحب جذام در اوایل زحمت بخورد وبه نگردد از تاثیر ادویه دیگر مایوس باید بود
وطریق انست که بعد از تنقیه یکعدد بیضه از ان خام تناول نمایند وتا شش ساعت اصلا چیزی نخورد و
بعد از ان مرق چرب بیاشامند وبعد ازین هفته تکرار عمل کنند وذرور پوست تخم ان قاطع نزف الدم
وباعث التیام جراحت وبا سرکه جهت قوبا وحزاز نافع وسرگین ان با سرکه جهت دفع برص بیعدیل وحمول ودود
ان ادرار اسقاط جنین وادرار حیض مجرب دانسته اند وطلای ان جهت گزیدن عقرب ومار وزنبور وقطور
ان با روغن زیتون جهت گرانی سمع ودفع کری وبخور گوشت قدید آن با خردل تا هفت مرتبه جهت گشودن
کسی که از زنان بسته باشند موثر دانسته اند وقطور وسعوط زهره ان با روغن بنفشه در گوش طرف مخالف
جهت درد شقیقه ودر طرف موافق با روغن زیتون جهت ریاح وکری واکتحال ان با آب سرد جهت دفع بیاض
وبخور پر ان جهت گریزانیدن هوام پردار نافع وچون جگر مشوی ویا سایده خام آنرا در روزی سه دفعه هر
دفعه یکدانگ با سرکه بنوشند تا سه روز متوالی جهت دفع جنون مجرب دانسته اند واشامیدن پوست ایدرون
سنگدان ان که خشک کرده سائیده باشند با شراب جهت دفع جمیع سموم ودو درهم مغز سر ان موجب جنون
وبلاهت است وتعلیق سر ان وبخور موی ان باعث تسهیل ولادت وطلای مغز سر ان با روغنها جهت درد سر

نافع واز ارسطوالیس منقولست که چون رخبر را خفه کرده با چهار قسط روغن زیتون بجوشانند تا مهرا شود تدهین
آن جهة دفع جذام مجربست رخبین لغة سریانی و بفارسی لور کویند وان غیر مصل است واز ماییت شیر که بطبخ
غلیظ کردد و بچکانند حاصل میشود در اول کرم و در اخر ان خشک وکثیر الغذا و مبهی و شیرین و مسدد و
بطی الهضم وثقیل است ومصل ماییت دوغ است که بعد از کشک شدن از ان جدا کردد واز جوشش بسیار
منعقد وسیاه کردد وبترکی قرا قورت نامند انشاء الله در میم مذکور میشود رخ اسم فارسی خشواست
رخام الطین طین قیمولیاست رخبیر راتیانج است رخام حجر الرخام است رساطون شرابیست که از خمر و عسل
وادویه حاره ترتیب دهند کرم و تر و قویتر از شراب ارسطون و در امرجه بارده نافع است رسانجن اسم هندی
حضض است رن اسم هندی ثیل است رسبت اسم هندی بخور السودان است رساغ سنکیست شبیه بحجر خلب
در دوم سرد و تر سپ العوق بیرقان وجهة جلای باصره و دمعه نافع است رشنه قطایفا اسم فارسی اطریه است
رشاد حرف بستانیست رشینه راتیانج است رصاص شامل قلعی و سرب است واز مطلق ان مراد قلعی است و
ورصاص ابیض نامند وبفارسی ارزیز کویند وتکون ان از زیبق غالب وکبریت قلیل ردی الجوهر و زبون
فلزاتست در سیم سرد و مجفف و با جوهر رطب جامد از برودت و قابض واشامیدن ان کشنده است و طلای
ساییده ان باب کشنیز واب کاسنی واب بارتنک واب غوره وحی العالم وعنب الثعلب وامثال ان و روغن
کل سرخ جهة سرطان متقرح و ورم مقعد وجرب و بواسیر وجراحت رحم و پستان وقضیب و باد سرخ و اورام
حاره ومنع ریختن مواد باعضا وباشراب جهة درد عصب واورام مرکبه نافع و بستن صفحه ان بر کمر مسکن شهوت
جماع و بر تعقد والتوای ان محلل ان و بالخاصیه انکشتری ان باعث لاغری بدن وطوق کردن او بر درخت
باردار موجب حفظ ثمر از ریختن است و چون بروغن چرب کرده بکذارند تا زنک بهم رساند و از ان روغنی که فتیه بر
هر آهنی که بمالند هرکز زنک نکیرد وکویند دوغ باذیره تغییر ان میکند و بعد از تغییه چون با قاطرطلی و زاج سحق
بجوشی که تشمیع پذیرد نمایند با وزان نسبتیه که مناسب ان باشد ملحق باول کردد و مجربست رصاص اسود بفارسی

سرب

سرب نامند و بعربی آنک و در تکوین از رصاص ابیض زبونتر واز سوختن ان آبار و سرنج حاصل میشود در دوم سرد و تر
و با قوه قابضه و رادعه واز تدفین در زمین نمناک منتفخ و بر آمده کردد و ساییده آن با روغن کل و عصارات نباتات
در خواص مثل رصاص ابیض و بستن ان بر کمر بقدر هفت سال نیم جهت منع احتلام و بستن صفحه ان بر غدد و خنازیر
والتوای مفاصل رادع و محلل ان و ضماد ان با روغن کل و آب بارتنک و آب کشنیز جهة سرطان متقرح و اورام
حاره و قروح مفاصل نافع و چون سرب را بر کف دست بمالند وسیاهی آنرا که بر کف بماند با آب و غیر ان
بر رمد و جرب و سوزش چشم طلا کنند در حال ساکن کند و مجربست و پنج درهم آنرا چون در زیر بالین کسی
دفن کنند و او نداند انکس خوابهای پریشان ببیند و هفت درهم آنرا چون صفحه کرده در کوزه نو کنانشته
وقتی که زحل در شرف باشد در میان درختان دفن کنند منع جمیع مضار اشجار نماید و چون نخاله آنرا
بچیزی بشویند که سیاهی آن برطرف شود جهة قطع نزف الدم والتحام قروح خبیثه و دمل و حکه بغایت
انفع از آبار و مجفف بی لذع است واشامیدن سرب کشنده هرگاه ساییده باشند و فرو بردن کلوله آن
بالخاصیه رافع درد من معده است و آزموده مجربست رطب خرمای تازه است ونسبت ان بخرما
مثل نسبت میوه های تازه است بخشک آن ومداومت ان با بادام بغایت مسمن و محرک باه و مقوی کرده
و کراست وسایر خواص در تمر مذکور شد رطبه بفارسی اسپست باغی تازه است و بترکی یونجه و خشک انرا
برلی تت کویند در اخر اول کرم و تر و ملین و مبهی و نفاخ و ضماد پخته که روزی دوبار کنند جهة رعشه
مفید و مداومت خوردن ان با شکر مسمن بدن و مولد خون صالح و ضماد کوبیده ان با عسل محلل اورام
بارده و با سرکین محلل حاره ان و تخم ان قوی تر از سایر اجزا و قابض و مولد منی و شیر و مسمن و مدر حیض و حصا
چون در حمام و بعد از ان تناول نمایند و جهة خشونت سینه و سرفه نافع و قوتش تا پنج سال باقی میماند
و قدر شربتش از دو درهم تا پنج درهم و روغن تخم ان و روغنی که از آب ان و روغن زیتون ترتیب دهند
جهة لقوه و رعشه شربا و ضمادا نافعست و خشک ان قابض و کلش ضعیفتر از تخم آنست رعی الزرازیر

بعربی فصفصه خوانند

فوق الصبغ است رعا دیلا اسم سریانی رعی الابل است رعی الحمام کیاهی است طولش زیاده بر شبری و برکش دندانه دار
مایل بسفیدی وان ساق رویده وساقش منحصر یکی و بیخش بقدر شبری و سرخ مایل بزردی و تخمش شبیه بکرسنه
وکبوتر محب این کیاه است و مولف تذکره کوید که برکش مایل بسیاهی و بیخ ان اصباغان استعمال مینمایند و
نار قیصر عبارت ازانست با عطریه و در مصر بسیار است و ساق الحمام کویند در دوم کرم و خشک و مجفف قوی
ومحلل و با برودت قابضه واشامیدن ان مدر حیض و ضماد برکان ان جهة التیام جراحات تازه و قروح خبیثه
وساعیه و با روغن کل و سپستان جهة اقسام دردهای رحم و با سرکه جهة باد سرخ و با عسل جهة التیام قروح عمیقه
نافع و مضر کرده و مصلحش کتیرا و شربتش تا دو درهم و بدلش فوق الصبغ است رعی الابل کیاهیست بقدر نبات
زردک و برکش شبیه ببرک درخت سقز و ازان باریکتر و درشت تر و ساقش پر شعبه و چترش شبیه بچتر شبت
وکلش سفید و ریزه و تخمش مثل تخم شبت و وسط ان شکاف دار و با اندک شیرینی و بیخش بسطبری انکشتی و
در طول بقدر بهر انکشت و سفید و شیرین و خام آنرا بدستور ساق تازه ان میخورند در دوم خشک و در اول
کرم و کویند در سیم کرم و خشک است مفتح سدد و محلل اخلاط بارده و ریاح و مقاوم سموم حیوانی و ضماد
ان با سرکه جهة ورم سرد و خاییدن ان جهة تسکین درد دندان و رفع عسر النفس موثر و تخمش جهة کزیدن هوام
و سیلان رحم و بواسیر نافع و مصدع محرورین و مضر احشا و مصلحش قرنفل و سنبل و قدر شربتش دو درهم است
و بدلش وخشیزک و کویند چون شتر مسموم کردد ازین کیاه خورده خلاص میشود و باین جهة رعی الابل نامیده اند
رعی الحمار خاریست شبیه بباد آورد بغایت تند رایحه شبیه برایحه حرف و بیخش تندتر و تخمش شبیه بخردل
و سیاه و با عفوصه و چون حمار را نفخی و دردی بهم رسد از خوردن این کیاه خلاصی یابد در سیم کرم و خشک
و بغایت مدر بول و جلاب و خوردن بیخ ان باعث رعاف مفرط و بدستور تخم ان و ربع درهم ان جهة سپرز سعدیل
و جمیع اجزای ان جهة اختلاف عقل و جنون و عسر نفس و سرسام نافع و قدر شربتش تا نیم درم و مصلحش
شقایق و از شدت ادرار مسقط قوت است رعاد نوعی از ماهیست عریض و کوتاه و پشت ان پهن و مایل

بسیاهی

بسیاهی و شکمش بسیار سفید و چون در دام افتد دست صیاد میلرزد و در بحر اخضر و قلزم یافت میشود
در دوم کرم و خشک و بستن زنده ازا بر سر جهة رفع صرع و صداع مجرب دانسته اند و عروق چین پوست آن
در ازاله درد سر مزمن و شقیقه و دوار بغایت مجرب و سپر کوشت ان شهوت پیران را اعاده مینماید و قاطع
بلغم و دافع یرقان و سپرز و قاطع خون همه اعضا و پختن ان جهة سل و مطبوخ ان در روغن زیتون که مهرا
شده باشد جهة مفاصل و درد کمر و نقرس و طلای ان جهة تحریک باه موثر است و ابن بیطار کوید که ماهی
شبیه برعاد ملاحظه کرده ام بغایت مخدر و خوردن آنرا کشنده یافتم رغوة کف مایعات است وانچه از جامدات
برسر آید مثل صابون و نمک رغوة القمر جر القمر است رغیدا ارا قوا است رغوة الملح زهرة الاسیوس است
رغوة الحجامین و رغوة البحر اسفنج است رعث جلنار است رق سلحفاة بحری است رقش سلحفاة بری بزرگ است
رقیب الشمس صامر یوما و نوعی از یتوع را شامل است رقم فارسی خرفطا است رقعا اسم عربی خمان صغیر است
و کویند حصی سرخ است رقاقش لعبه بربریست و کویند جفت آفریده است و بعضی اسم خصیة الثعلب دانسته اند
رقون و رقان حنا است رقمه بعربی شامل جمیع ادویه است که خوردن ان جهة شکستکی استخوان مفید باشد
و مصطلح ازان بجنیست صلب زرد رنک و سرد و خشک و دو مثقال ان با زرده تخم نیمبرشت جهة ضربه و سقطه
و ریزه شدن استخوان نافع است و باید که سه روز متوالی تناول نمایند رضه یمانی کویند درختی است
بقدر درخت کردکان و برکش مثل برک چنار و ثمرش شبیه بانجیر و بقدر انار و دانه ثمرش مانند دانه انجیر
و با شیرینی و ماکول است و مولف تذکره کوید که آنرا در مصر انجیر فرنکی کویند نباتش زیاده بر دو ذرع
میباشد و برکش بسیار سطبر و خشن و پهن و دایم سبز و چون برک ازا در زمین غرس کنند میروید و ثمرش از برک
بیرون می آید و بقدر خیار کوچکی میباشد و با شیرینی و شیر ان مثل شیر انجیر و دانه اش بطعم انجیر است و این
صفات ظاهر میشود که انجیر بغدادی باشد و در لار و کرمسیرات و در مازندران موجود است در دوم کرم و
خشک و قاطع بلغم و جالی قصبه ریه و صوت و شیر ان جهة ثوبا و آثار و تحلیل اورام بارده و سقوط بواسیر نافع

وسایر اجزای ان جهت وثی وجرکه شرابا مفید وقدر شربت از تخم وریشه ان سه درهم ومضر معده ومصلحش کثیرا
وطبیخ ان مقیی بلغم واخلاط غلیظه وضماد برکش جهت التیام جراحات نافع است دکبه صدف البواسیر است
رکف بجود مریم است دکت چند ن اسم هندی صندل الاحمر است رک اسم هندی درخت نیم است رمان
بفارسی انار کویند واقسام میباشد شیرین بی دانه راکر املیسی نامند لطیفتر از سایر وسرد باعتدال و
دراول تر وبا قوت قابضه وقلیل الغذا ومولد خلط صالح ونفاخ وازین جهت باعث نغوظ ومدر است
ومدر بول وجالی ومفتح وملین طبع ومورث تشنکی وخوردن ان بعد از طعام موجب انحدار آن وجهت
تصفیه روح کبدی وتقویت جکر واستسقای لحمی وزقی وسوء القنیه ویرقان وسپرز وخفقان والم سینه
وسرفه حار وصاف کردن اواز وفربه کردن بدن ونفوذ فرمودن غذا ودفع جرب وحکه ونیکو کردن
رنک رخسار نافع واکثار ان مفسد غذا ومرخی معده ومصلحش انار ترش ودر بارد المزاج زنجبیل پرورده
است ورب انار شیرین در افعال قویتر از اب ان ومرخی معده ومصلحش مصطکی است وچون سر انار
شیرین را سوراخ کرده بدهنات بقدری که کنجایش داشته باشد روغن بادام شیرین دران ریخته بروی
آتش کنارند تا روغن را جذب کند وبحدی رسد که دیکر جذب نتواند کرد مکیدن ان جهت درد سینه و
سرفه از مجربات است وبدستور اشامیدن آب آن با شکر ونشاسته وصمغ عربی وروغن بادام که نیم کرم باشد
همین اثر دارد وانار ترش شیرین که بعربی مز وبفارسی میخوش کویند در سردی وتری مایل باعتدال است لوجع الصدر والسعال
وانار ترش در دوم سرد وخشک وقابض ومدر بول ومسکن حرارت معده وغلیان خون ومانع سیلان
مواد بمعده وجهت دفع خمار وقی وخفقان حار ومنع صعود بخار غذا ورفع دخانیت ان نافع واکثار
ان مورث قرحه امعا وسحج ومضر مبرود ومضعف جاذبه جکر ومصلحش انار شیرین وزنجبیل پرورده وامثال
ان وآب انار دین که با پوست افشرده باشند از نیم رطل تا یک رطل وبیست م شکر خام مسهل صفرا ومقوی معده و
جهت تبهای صفراوی ویرقان وجرب وحکه نافع وضماد مطبوخ مهرای ان با پوست وتخم جهت جرب وحکه

صفراوی

صفراوی مجرب وطلای مطبوخ ان در شراب جهت تحلیل اورام بتعدیل است ومضمضه آب آن جهت قروح خبیثه للجرب والحکة الصفراویین وتحلیل الاورام
دهان وقلاع واکله لثه جهت داخس وسبل نافع وضماد وعصاره ان که در طبخ غلیظ شده باشد با قدری
عسل جهت قروح خبیثه وقرحه بینی وکوشت زیاد زخمها ودرد کوش مفید است وسویق ان قابض وجهت دفع
خواهش خوردن کل وامثال ان زنان حامله را موثر است ورب انار ترش در افعال قویتر از آب انست
وچون اب انار دین را در ظرف مس بقوام اورند جهت سلاق وجرب وتقویت باصره وجراحات مزمنه وخبیثه
نافع وچون انار را خالی کرده روغن کل سرخ دران ریخته بآتش نرم کذاشته در کوش چکانند جهت درد
آن بغایت موثر است وپوست انار بغایت قابض وبارد ومجفف وسفوف ان با عفص مسهل بعضی اخلاط لوجع الاذن
سوخته وجهت دفع آتشک بغایت مفید وجلوس در آب طبیخ ان جهت دفع سیلان حیض وخروج مقعده وضماد للمشهور بآتشک
ان با عسل جهت دفع آثار آبله وطلای سوخته ان با عسل بر سینه ومعده جهت منع نزف الدم ونفث الدم و
الدم وحقنه بآب ان که با برنج وجو مقشر بوداده جوشانیده باشند جهت دفع اسهال وسحج ومضمضه بآب
طبیخ آن جهت تقویت لثه واشامیدن ان جهت سلس البول وشستن مقعد بان جهت قطع بواسیر وامراض
مقعد واشامیدن سائیده ان بقدر یکدرهم با آب کرم در دفع کرم معده بتعدیل وطبیخ بیخ انار دین للدود المعدة
باب از مجربات است وجهت نزله حاره ودرد دندان مضمضه ان بتعدیل است وچون پوست انار ترش را با ماز ورق للنزلة الحارة ووجع الاسنان المقعد
بالسویه سائیده در سرکه بجوشانند تا مهرا ومنعقد کردد وبقدر فلفلی حبها ترتیب داده پانزده عدد زیاده
از ان جهت دفع اسهال مزمن وسحج مخوف وقرحه امعا ومقعد مجربست ورب انار دین در دوم سرد ودر اول للاسهال المزمن والسحج المخوف وقروح الامعاء
خشک وقابض وجهت التهاب وتشنکی مفرط وتبهای تند وقی وخمار ودفع فساد خواهش حوامل وفساد
رنک رخسار ودفع غم نافع وانار دان قابضتر از رب هر یک است ودر افعال قویتر وکوبیده نرم ان با مویز
بالسویه وخمیر ان زیره کرمانی جهت دفع قی وتقویت معده مجربست ومضر سحج وسرفه ومصلحش مویز وکودکان لدفع القی وتقویة المعدة
وبدلش سماق است وکل انار در افعال مثل کلنار فارسی وجهت قطع خون بن دندان والتیام جراحات

وفتق وقلاع وضماد ان بابرک در زیر فم معده جهة قی مفرط و عصاره ان باکلاب جهة منع ریختن مواد بچشم و
رفع ورم آن و با آب بادرنک جهة قرح احلیل و با آب جهة ابتدای داحس و خراش پا که از موزه و کفش شده
باشد و با سرکه جهة باد سرخ نافع و عصاره پوست و بیخ ان قایم مقام کل انست و خوردن هفت عدد ان
که هنوز باز نشده باشد بنهجی که بدست نکرفته کلها را ناشتا بلع نمایند جهة قطع بروز دمل و رمد تا یکسال
ازموده است و دانه‌های زردی که در اقماع انار میباشد شبیه بزرورد در جمیع افعال مثل تخم کل است
رماد بفارسی خاکستر نامند و ان مرکب از جزو ارضی و دخانی است و از نشستن جزو دخانی زایل شده
ارضی باقی میماند و رماد اکثر چیزها در ذکر اصل ان مذکور است و خاکستر کرم چوب تاک و غیر ان با
سرکه جهة بیضه و حزازه و شقیقه و تحلیل اورام و بواسیر بعدیل است و خاکستر نی مفتح سدد و جهة التیام
قروح و قلع اثار شرها و ضماد ان مفید و مضر شش و مصلحش کتیرا و قدر شربتش نیم مثقال و خاکستر بلوط حابس
جمیع نزف الدم و مسکن اورام و مانع اکله و دافع قرح قضیب و مقعد و خاکستر دنبه معزوس در قطران
و زفت و خاکستر کدو جهة قرح قضیب و مقعد مجرب است رمل بفارسی ریک روان و باصفهانی ماسه
نامند در سیم خشک و مجفف و کرم شده ان جهة نشف رطوبات و استسقا و حمول ساییده ان جهة قطع
حیض و منع حمل بغایت موثر و آب خوش مزه را بدمزه و آب بد طعم را خوش طعم میکند رمیث بعربی
اسم نباتیست از جنس نخود شبیه بدرمنه و بقدر قامتی و چون خشک شود بسیار زرد میکردد و از ان
چیزها را رنک توان کرد و کویند از مجاورت ان رنک ادمی زرد میکردد دود آن جهة زکام مجرب
و باعث کریختن هوام و فلفلی که از سوختن ان بهم رسد کویند بهتر از فلفلی اشنان است رمرام قرطم بریست
و کویند قرص بریست و فلفلی که از سوختن ان بهم رسد بهتر از فلفلی اشنان است رمان البر شامل درخت
فلفل و جلنار است رمان السعال خشخاش سفید است رمان الانهار نوع کبیر هیوفاریقون است
رماد عش الخطاطیف خاکستر آشیانه خطاف است و مذکور شد رند بعربی اس بریست و بلغت شام غار
کویند

لقطع بروز الدمل والرمد

للبیضة والحزازة والصعفة وتحلیل الاورام والبواسیر

لقرح القضیب والمقعد

لقطع الطمث ومنع الحمل

کویند صندل است رنف اسم عربی طراح است رنکبت اسم هندی دم الاخوین است رنک اسم هندی اقاقیا است
رنک کاسه اسم فارسی مغنیسا است رودیون اسم سریانی دفلی است رواث یونانی خشخاش سیاه است
رودی اسم سریانی اردا است روبار وس اسم یونانی ازادرخت است رود اسم یونانی ورد است روانی اوطا
اسم عبرانی سماق است رودین اسم یونانی فوة الصبغ است رویا اسم سریانی عنب الثعلب است رواس اسم
نبطی قرة العین است روحانی و روح بلغت اکسیریان زیبق است روث سرکین حیوانات است رودینون نوعی
از عنب الثعلب جبلی است رودامالی یونانی شربت ورد است که با عسل ساخته باشند روشیا نا بیای بعد
از شین و نون بعد از الف یونانی اسم تحلیث و بسریانی اسم مرقیشثا است رواسیه انچه از بقول در اب
طبخ نمایند و روغن و بزشیها و ادویه حاره اضافه کنند روهن اسم هندی اذخر است رونی اسم هندی
خبز است رونی اسم هندی قطن است روی اسم فارسی طالیقون است روی توتیا شبه است و مشهور
بروح توتیا چون توتیای غیر مصنوع و معدنیست بخلاف سایر اقسام توتیا که رویه معدن نیستند
روپیه اسم هندی فضه است رونقا اسم هندی زنجبیل است روده اسم فارسی معا است روسن اسم هندی
حجر البقر است روباه اسم فارسی ثعلب است روغن کنجد و روغن شیره و روغن شیر بخت دهن الحل است
و دهن سمسم نیز کویند روغن زیتون اسم فارسی زیت است روغن زیتون نارس زیت الانفاق است
روغن بادام کوهی زیت الهرجان است روغن درخت ارزن زیت السودان است روغن اسم فارسی
سمن است روشنک اسم فارسی شاطل است روناس اسم فارسی فوة الصبغ است روغن زفت قاولانست
رودادینا الغز یونانی و بمعنی اصل الورد نیست و آن بیخیست شبیه بقسط و شکسته ازان و بعد از ساییدن
بوی کل سرخ ازان ظاهر میشود در دوم کرم و ملطف و محلل و جهة دفع صداع بارد [illegible] انند
روبیان بفارسی ماهی روبیان نامند و ان حیوانیست کوچک و پادار و سرخ رنک و کوچکتر از خرچنک
است تازه ان در دوم کرم و تر و خشک نمکسود ش کرم و خشک و مبهی و مولد خون صالح و مقوی جماع

لعرق النسا

ومعین حل وبا سکنجبین مسهل حب القرع ومطبوخ ان با پیاز وکندنا کر نعنا از ان بروغن کرد کان
سرخ کرده باشند با زرده تخم مرغ بغایت محرک باه وحمولش مسخن رحم ومعین حل وضمادش محلل اورام
صلبه وجاذب پیکان وخار از بدن وطلای مهرای ان در روغن زیتون جهة مفاصل ونقرس نافع و
مضر محرورین ومصلحش ربوب حامضه ومولد سودا وحکر شدید است رؤس کله ومغز سر حیوانات
بسیار کثیر الغذا ومقوی بدن ضعیف ومولد منی وسمن اند وبهترین ان کله کوسفند جوان است
وحقنه باب کله وپاچه جهة ترطیب اعصاب وامعا وکرده وتلیین اورام صلبه باطنی ونطول ان جهة
ترطیب دماغ وجنون وپیچ وتاب وانتهای دردسر نافع ومبخر ومضعف معده وهضم است ومصلحش
ابکامه وخردل وصعتر است روبیج معرب از روی سوخته فارسی است وراسخت نامند وطریق عمل ان
در دستورات مذکور است وبهترین ان سیاه مایل بسرخیست در سیم کرم وخشک واشامیدن زیاده
ان کشنده وبسیار مجفف وقابض وشد وجذاب ومنقی جراحات ومدمل وجالی غشاوه چشم ومانع
زیادتی قروح خبیثه وجهة بردن کوشت زیاد موثر ومغسول ان ملایم تر واشامیدن ربع درهم ان با
موم وروغن کنجد که مصلح آنست مسهل قوی ماء اصفر وجهة استسقا بسیار نافع وبا اب باران وعسل
مقیی است زهشی بفارسی ارده نامند وان کنجد بوداده مقشر است که از ساییدن بسیار مایع کردد و
روغن از ان جدا نکند کرم وتر وملین صلابات ظاهری وباطنی ومفتح ومنضج دمل ومبهی ومفسد اشتها
وغلیظ ومصلحش عسل وسرکه است وانچه از مغز پسته وزرد الو وشفتالو وغیر ان ترتیب دهند در ان اثار
مثل اصل آنست رهج ورهشقار ورهج الفار سک است ریحان نوعی از نخم است ومذکور شد ریباغ وساغ
ریحان القضاة وریحبست سعد است ریحان داود اذان الفار است ریحان الشیوخ مرو است ریحان
یمانی قطفا است ریحان النفیع بلغة مصر ترنجان است ریحان القبور آس بری است ریحان ابیض
شبره است ریحان الملک شاهسفرم است واز مطلق ریحان مراد آنست ریحان الجبال سلیحه است

ریحان

ریحان الشیطان شاباخ است ریحان سبز ضمیران وان نوعی از شاهسفرم است ریما کرکن است ریشه والا
اسم فارسی سنبل جبلی است ریباج اسم فارسی ریباس است ریحان کوهی یا دروج است ریوند راوند است
دیم اهن اسم فارسی خبث الحدید است رنیم اسم هندی ابر نیم است ریشه نیه اسم هندی فیصوم است ریباس
معروف ومشهور است وبیخ ان ریوند است در دوم سرد وخشک ولطیف وباقوة قابضه ومقوی
معده واحشا وجکر حار ومفرح وقاطع قی وتشنگی وغثیان ومسکن حدت صفرا وخون وجهة دفع مستی
وخمار وبواسیر وطاعون ووبا وخفقان ووسواس واسهال حار ویرقان وتبهای حار وتحریک اشتها
ومنع بروز دمل واکتحال ان جهة قوت باصره وبیاض وضمادش با آرد جو جهة جرب وباد سرخ ونمله نافع
ومضر سینه وباه ومجفف اعصاب وموری قولنج در مبرودین ومصلحش شربت عود وانیسون وعسل و
قدر شربت از آب ان تا سی درهم وبدلش ترشی ترنج واب غوره است ورب ریباس قوی تر از آب آنست
وشربتش جهة وحشت وجنون وبخارات واحتراقات نافع است ریبر بفارسی شش وبترکی ایکه کویند
قلیل الغذا وخفیف وبهترین ان شش بره وبزغاله پنج ماهه تا یکساله است وجهة نافهین مفید وکویند مبتاو
ان مورث سل است ومصلحش سرکه وکرویا وضمادکرم ان جهة ورم چشم که در بیاض ان قطعه خون ظاهر باشد
مجرب وجهة پیچ وورمی که در پا از کفش وامثال ان بهم رسد مفید وطلای خوناب کباب آن کربی نمک
واز بره یکساله باشد جهة ثالیل وثوبای بالیربغایت موثر است وسوخته ان جهة دفع پیچ مجرب دبیر الحجر
چیزیست شبیه بشیشه ودر کنار دریا ها یافت میشود ضماد سوخته ان جهة نقرس وشقاقی که از سرما
بهم رسیده باشد نافع است ریش عبارت از پر طیور است ذرور سوخته اقسام ان جهة التیام زخمها نافع
وموی بسیار نرم باز کرکی نامند کویند در قطع خون جراحتها قایم مقام موی نرم خرکوش است وچون
از پیچ پر طیور انچه بزرک وسفید ومجوف جدا کرده بسوزانند وبشویند وخشک کنند نفوخ ان جهة
قطع خون رعاف که از هیچ چیز منقطع نکردد آزموده است ودر جمیع نزف الدم بیعدیل ریحان الکافور

لعرق العین

للثاليل والتقوبا والبحج

للرعاف ونزف الدم

نباتیست در کل و ساق و شاخ شبیه بشب بو و برکش مثل برك انار و ازان ریزه تر و کلش کبود مایل بسفیدی
و از جمیع اجزای ان بوی کافور اید در دوم کرم و خشك و بوییدن ان محلل رطوبات دماغ و ضماد ان جهت
درد سر و تحلیل اورام و اشامیدن آب آن مفتح سدد و جهت یرقان و قطع سیلان خون اعضا و ذرود
آن جهت قروح و جراحات نافع و مضر محرورین و مصلحش سکنجبین و قدر شربتش یکدرهم و از ابش هفت درهم است
ریحان سلیمن کیاهی است از جنس عشقه و بر درخت می پیچد و همیشه سبز و شبیه برك لبلاب و دانه اش
مثل فلفل و سیاه و کلش سفید و در اصفهان و دار المرز بر درختها میروید و در دیلم و تنکابن و کلام
نامند کرم و خشك و لطیف و مجفف و مسهل بغایه سودا و مفتح خون از احتراقات و مسکن نفخ و محلل
ریاح و رطوبات لزجه معده و طبیخ ضماد ان جهت بواسیر و امراض سوداوی و درد رحم و طلای ان باعسل
جهت ورم بلغمی و با سرکه جهت ورم حار و اشامیدن و طلا کردن آب و شکوفه ان جهت کزیدن عقرب و
لقوه و فالج نافع و قدر شربت از برکش سه درم و از ابش تا ده درهم است و انچه در بعضی کتب ادویه مذکور
است کیاهیست که در اصفهان مشهور بکل عقربیست و جهت کزیدن عقرب و رتیلا و زنبور ضماد او و شرب او
مجرب و برکش از لبلاب کوچکتر و کلش مثل خوشه و بنفش و اندرون زرد و کوچك است اما همیشه
سبز نیست و اوسطاریون است و مذکور میشود و کویند قسم جبلی آن برکش مثل شبث و کلش سرخ و با
سفیدی میباشد حرف الزاء زاج معرب از زاك فارسی و از معدنیات است و اقسام میباشد
و اقسام ان غیر شب و از یکمعدن اند و سفید و سرخ و زرد میشود و زرد منقلب بسبز میکردد و زاج
سفید را قلقندیس و زرد را قلقطار و سبز را قلقند نامند زاج اصفر از سایر زاجات افضل و بهترین
ان صلب ذهبی درخشنده است در سیم کرم و خشك و سوخته ان لطیف تر و محروق مغسول را حدت
کمتر بخلاف سایر املاح که از احراق تیزتر میشود و طلای ان با اب کشنیز جهت حمره سلعه و جرب و حکه
و ذرورش جهت قروح خبیثه و جمیع نزف الدم و ورم بن دندان و نغنغه و حمول ان با آب کندنا جهت نزف

الدم

الدم رحم و نفوخ ان جهت رعاف و اکتحالش جهت تنقیه چرك کوشهای چشم با عسل جهت سطبری پلك و فتیله آن
باعسل جهت بواسیر و نواصیر و قرحه چشم کوش و رفع آن نافع و برك مرم و اشامیدن ان جهت کشتن اقسام کرم موش و زیاده
از یکدرهم ان کشنده بسل است و مورث سحج و سرفه قوی و چون دو جزو انرا با یکجزو اقلیمیا و با سرکه سائیده
در ظرف سفال کرده چهل روز تا بستان در سرکین اسب دفن نمایند بغایت تند و جالی میشود و ازاله
ناخنه و بیاض غلیظ چشم میکند و در بردن کوشت زیاد جراحات بیعدیلست و غرغره اقسام زاج با سرکه
جهت دفع زلو که در حلق مانده باشد مجرب و در رنك کردن موی موثر و قدر شربتش که بی خطر باشد
تا یکدانك و مصلحش شیر تازه و روغن تازه و شکر و بدلش زنکار است و مقطر آنرا با سه ربع ان سرکه جهت
تکلیس نحوی کبریت و زیبق و رصاص بجد تمیع مجرب دانسته اند و در رصاص اشاره بان شده زاج اخضر
کرم و خشك تر از سایر و محرق و اکال و سوخته ان لطیفتر و اشامیدن یکدرهم ان جهت دفع سمیت فطر
و با عسل جهت اخراج کرم معده و با اب جهت قی تولیت و چون صاحب بنیه قوی مرطوب از ان بنوشد موی
سفید ریخته سیاه بر می آید و مجرب دانسته اند و چون بغایت مضرست ترطیب بسیار باید نمود
طلای ان جهت اکله دهان و بینی و ضفدع زیر زبان و بواسیر الانف و نزف الدم جراحات و قطور آن
با آب جهت قطع رعاف و تنقیه دماغ از رطوبات و درد کوش که بارد باشد نافع و مضر جراحات عصبانی و زیاده
ان کشنده است زاج ابیض ان سفید مایل بزردی است و خفیف الوزن میباشد و ابریشم را بان رنك
میکنند بسیار قابض و جالی و در جمیع افعال مثل زاج زرد است زاج احمر قسمی از زاج سفید مایل بسرخی است
و جوف ان سیاه و با نجا و نیف و ثقبها و غلیظتر از سایر و در افعال مثل سایر است و انچه صیقلی نیست آن
از جنس احمر و ضعیفتر است زاج الاساکفه قسمی از زاج ابیض است کثیف و کثیر الارضیه و چون آب بان
رسد سیاه شود قابض تر از سایر و با قوه جالیه و در مزاج مثل سایر و جهت درد دندان و حرکت آن و سیاه
کردن موی با اب جهت جوششهای رطبه و حشفه ان جهت عرق النسا مجربست زاج مفطر و قاطرین نامند

از جنس اخضر است که مایه لطیف آن در زیر زمین معدن منعقد گردد و بهترین اقسام امتحان آنست که چون بر فولاد مالند برنگ مس کند زاج الجامد از جنس اخضر است که در ظاهر معدن رطوبت زاجیه منجمد شده باشد زاج المطبوخ از جنس اخضر است که مخلوط بخاک از آن بجوشانند تا منجمد گردد طبیبان مهره نور بر بدیه استعمال کنند زاج اسود زاج مطبوخ است و گویند زاج الاساکفه است زاج الحمر زاج اصفهان است زاج سوری زاج احمر است زاج لازی و گمانی از جنس زاج قبرسی است زاج قبرسی زاج زرد مایل بسبزیست زاج بلو اسم فارسی شب یمانیست زاغ اسم فارسی قنفذ است زاغچه اسم فارسی غداف است زاغ اسم غراب کبیر اسود است و بترکی قوزقون گویند زادن مران است و گویند مر واست زاوق اسم زیبق است زاج اسم فارسی انبرباریس است زبیب بفارسی مویز گویند و بهترین ان پرگوشت کم دانه بزرگ مقدار است و دانه بیرون کرده را منقی نامند در اخر اول گرم و در اول تر و منضج خلط غلیظ و محلل باعتدال و جالی معده و امعا و محرک باه مبرد و دین و موافق قصبه ریه و سمن و مقوی جگر و جهت سرفه بلغمی و امراض کرده و مثانه و قرحه امعا و باکل کا و زبان و خرمای سبز جهت خفقان مجرب دانسته اند و با حب البان جهت رفع نسیان و با سرکه جهت یرقان بدستور مجربست و چون بجای دانه هر عددی فلفلی جای داده مداومت نمایند جهت سردی گرده و تقطیر بول و سنگ گرده و مثانه بعدیل و چون با انیسون بجوشانند و مهرا کرده اب انرا با روغن بادام بنوشند جهت سرفه مجرب و ضماد ش با سپر حیوانات جهت تحلیل اورام و گشودن دمل و قطع ناخن متخلخل و با ارد باقلا و زیره جهت ورم انثیان و با شراب جهت قروح شهدیه و جدری و عفونت مفاصل و جوششها و سرطان و غانقرایا که مفسد عضو است مفید و با جاشیر جهت نقرس نافع و مضر محرورین و مصلحش سکنجبین و میوه های ترش و خشخاش و مضر گرده و مصلحش عناب و قدر شربتش تا سی درهم و نوعی که بی دانه است و کشمش گویند بهترین ان سبز و زبون ترین ان سیاه است و همراه ان لطیفتر از دانه دار و مسهلی و با قوه مسهله و اب نقیع و مطبوخ ان که با فانید بقوام اورده باشند جهت سرفه و مواد سینه نافع و

زبیب بفتح اول بر وزن نجیب میوه خشک شده باشد و بعربی زبیب گویند و مویز را گویند خصوصا و با دانه خوردن مویز معده را نافع باشد برهان قاطع

منقی صوتست و ضماد ان با زعفران و زرده تخم مرغ و عصفر جهة گشودن دمل و تحلیل صلابات بی نظیر و کوبیده ان با صبر جهت کچلی سر مجربست و در جمیع افعال دیگر مثل مویز دانه بیرون کرده و اکثار ان محرق خون و مصلحش مذکور شد زبیب الجبل بفارسی مویزک نامند و مویزج معرب انست گیاه ان مثل تاک و از ان ضعیفتر و شاخهای ان راست و سیاه و گلش مایل بسفیدی و ثمرش در غلافی مثل غلاف نخود و در ان سه دانه خشن غیر مستدیر و با خشونت و سیاه مایل بسرخی و مغز ان سفید و طعمش تند در اخر سیم گرم و خشک و بسیار جالی و مفرح جلد و تند و مفتح و مسقط جنین و خاییدن و غرغره کردن ان جاذب رطوبت دماغی و منقی بلغم و رافع لکنت زبان و جهت درد دندان و رطوبت لثه و با عسل جهت قلاع و با قطران جهت کرم دندان و خوردن پانزده عدد ان با ماء العسل منقی قوی اخلاط غلیظ و باید بعد از شرب ان بدفعات ماء العسل بنوشند و حرکت کنند و با مصطکی و کندر جهت تصفیه صوت و با ادویه مناسبه جهت رفع سپرز و کشتن کرم معده و ضماد ان جهت داء الثعلب و تقشر جلد و با روغن زیتون و زرنیخ سرخ و زراوند طویل جهت جرب و حکه و دفع اثار و منع تولد قمل و مطبوخ ان با روغن زیتون جهت گشودن دمل و نطولش با طبیخ سداب جهت درد کمر و ساق مفید و مضر سپرز و مصلحش کثیرا و زیاده از یک مثقال ان کشنده بخناق و جراحت احشا و بدلش بوزن ان عاقرقرحا است زبد البحر بفارسی کف دریا نامند و ان پنج قسم است یکی شبیه باسفنج و زرد و با زهومت و کریه الرایحه و ثانی مایل بسفیدی و بسیار متخلخل و در رایحه ان مایل بکراهت و سیم بشکل کرم و سبک و مایل بفرفیری و دودی نامند و چهارم بسیار تجویف شبیه بابریشم چرک الوده و سفید مایل بزردی و انرا فیون نامند پنجم سفید و سبک و ظاهرش املس و باطن با خشونت و با تندی طعم و بی بو و از سایر اقسام بهتر است در سیم گرم و خشک و از ادویه قتاله و قاطع قی و غثیان و هاضم اطعمه و مضر صوت و قصبه ریه و مصلحش لعابها و صموغ و قدر شربتش یک دانگ و بدلش شبت است و ضمادش جهت کلف و بهق سیاه و نمش و با موم و روغن گل سرخ جهت قوبا و بثور لبنیه و قروح و جرب متقرح و جهت ستردن موی و جلای دندان و طلای ان با سرکه بر بدن جهت لاغر کردن و از الرحم ازجر باقت و اشامیدن یکدانگ از قسم

لداء الثعلب سیم باشد ان کثیرا جهة عسر بول وسنك کرده و درد کرو استسقا و سپرز وضماد محروق ان باسرکه جهة داء الثعلب مجرب

ومحروق مغسول آنرا حدت کمتر ولطیفتر وجلای ان بیشتر است واقسام ان بدل یکدیکرند زبد البورق

کف بوره است وان غیر بوره زبدی وبغایت سفید وغیر جامد وشبیه بآرد است وبوره زبدی جامد و

مایل بزردی خیست دد جمیع افعال شبیه بر بوره واز ان لطیفتر وتندتر است زبد روغن تازه بی نمك است وسکه

وروغن کره نامند ومراد از ان روغن تازه کوسفند وکاو وبز است در اول کرم ودر اخر ان تر وملین و

منضج وسمن ومفتح سده وجهة تصفیه صوت وقصبه ریه وخشونت حلق وسرفه خشك واورام ظاهری

وباطنی وادرار فرمودن فضلات وبا عسل جهة ذات الجنب وذات الریه ونضج مواد سینه ودفع ان ونما لیدن

بر شکم وبا شکر وخشخاش خوردن او بغایت مورث فربهی است وبا بادام تلخ جهة دفع فضلات ریه وبا قوابض بدن

جهة اسهال وسحج که از حدت اخلاط باشد وبا شربت کل جهة قطع فعل داروی مسهل وبا زرده تخم نیمبرشت

لعسر البول جهة لذع اخلاط وپانزده ل انرا با هفت ل شکر جهة عسر بول مجرب وطلای ان بالخاصیه تغذیه بدن میکند

وموقوف بورود الات غذا نیست وجهة نضج ودبیلها وکزیدن افعی وتمریخ ان بر بیخ دندان جهة سرعت

بر امدن دندان اطفال ونافع حصف تازه وکهنه وبا ادویه مفتحه جهة ورم اعصاب وحجاب دماغ وجراحت

لجرب التقرح مثانه وقوبا وسعفه وجرب خصوصا چون بعد از تطفیه صاحب جرب متقرح خود را پوشانیده عرق کند

در دو روز رفع علت شود وحقنه ان جهة ورم صلب امعا وقرحه ان مفید ودود روغن تازه جهة منع

سیلان مواد بچشم والتیام قرحه وجرب وحدت بصر وغلظت پلك نافع ومضعف فم معده ومسقط

اشتها ومصلحش قوابض ونمك وشکر وعسل وبدلش شیر تازه که در جوشانیدن خمس ان سوخته باشد و

قدر شربتش سی درهم است زباد نوعی از عطریاتست سیاه مایل بسرخی وسایل ودر بلاد حبشه واقاصی

هند از حیوانی کیرند مشهور بزباد وبفارسی کربه زباد کویند وان حیوانیست قریب بجثه سك وبا خطوط

سیاه وچون حرکت بسیار دهند از مابین دو ران ان عضوی شبیه بر پستان مائیتی حاصل میشود

در غایت خوشبوئی در سیم کرم ودر یبوست معتدل ومنشف ومقوی دل وبسیار مفرح ومقوی حواس

وجهة تسهیل ولادت نیم درهم انرا با قدری زعفران وروغن کوشت غوره بریع مجرب دانسته اند وجهة غشی

وخفقان وتوحش وجنون ودرد فم معده ومقعد وطلای ان جهة نضج دمل والتیام قرحه وبا روغن

بادام تلخ جهة حفظ صحت سامعه وتقویت ان مفید وبوییدن ان جهة زکام وتمریخ ان بر قضیب مانع

حمل زنان ومداومت ان مورث بدخلقی وضیق النفس ومصدع محرورین ومصلحش صندل وکافور و

اغذیه بارده است وبدلش غالیه زبرجد ارسطو زمرد وزبرجد را از یك کان میدانند ودر معدن طلا

متکون میشود وسبز صاف کم رنك را مصری وزرد مایل بسبزی را قبرسی نامند وزبون ترین همه زرد

مایل بسبز خیست وانرا هندی کویند در سیم سرد وخشك ودر افعال مثل زمرد وجالی ومفرح وقاطع نزف

الدم ودافع عسر بول ومفتت حصاة وجهة رفع جذام بهترین ادویه ومقوی باصره وتعلیق ان جهة عسر

ولادت نافع ومسقط باه ومصلحش عسل وقدر شربتش تا نیم درهم وبدلش زمرد است وچون با اندك نوشادر

سایده وتقطیر نمایند تا منحل شود هارب را منعقد نماید واجساد ضعیفه برانب شریفه رساند وچون صورت

مرکبی در ان نقش کنند وقتی در حین عمل درحوت باشد وانکشتری انرا در بنصر چپ کنند باعث فرح و

ازاله هم کردد وچون در طالع سرطان بران صورت ماهی نقش کرده ودر رصاص پیچیده در دام ماهی

نصب کنند ماهیان از قعر دریا بدام آیند وکویند شراب در پیاله زبرجد مست نمیکند زبل سرکین حیوانات

ومجموع ان کرم ومحلل ومجفف اند وزبل هریك با اصل ان مذکور است زبرج حیوانیست بجثه سك

کوچکی وروی ان ابلق از خطهای سفید وسیاه وبعضی از پوست ان نیز بدستور ابلق وبترکی پرسوخ وباصفهانی

خوکر نامند ومشهور است که هر چند انرا بزنند فربه کردد در سیم کرم وخشك ومادامی که میته نخورده باشد

کوشت ان صالح الغذا وجهة ریاح وسردی احشا واز البلغم وتحلیل مواد برقی وپوشیدن پوست ان جهة

نقرس ومفاصل ورعشه وضیق نافع است زبد البحیره ادارافیونست زبد الطری اسفنج است زبد القصب

رطوبتی است که در بیخ نی جمع شود زبد الملح زهرو اسوس است زبد القمر حجر القمر است زبد القوارير سحوقونيا است زلبش
بطیخ زنفی است زبیب بری زبیب الجبل است زبان گنجشک اسم فارسی لسان العصافیر است زجول تخم کشوث است
زجاج بفارسی آبگینه و شیشه نامند معدنی و مصنوع میباشد و معدنی ان سفید و الوان مختلفه اند و
بدستور مصنوع ان و ارسطو بلور را از جنس معدنی ان دانسته و ابینه سنک از جمله معدنی و غیر بلور است
و بهترین معدنی سفید در اول کرم و در دوم خشک و در افعال مثل مصنوع است و مصنوع از سنک ریزه
سفید و قلی است که با لمناصفه کدازند و انچه با مغنیسیا کداخته باشند صاف و شفاف و قبول رنکها میکند
و شیشه بیکو و الوان مینا از انجمله اند و زجاج فرعونی انست که پوست تخم مرغ است که در شیر تازه بخیسانند
و شبانه روزی دو بار تغییر شیر دهند و بر صد مثقال از زجاج بیست و چهار مثقال از ان در چین کداز
اطعام ان کنند و اقسام مصنوع کمتر از معدنی و محرق ان مجفف بی لذع و مقطع و محلل و جالی و اشامیدن
ان مفتت حصاة و قوی الاثر و جهة ضعف کرده و مثانه و حرقة البول و دفع سپرز و طلای ان جهة حزاز و
با روغن زیتون جهة رویانیدن موی و اکتحالش جهة دفع بیاض و جرب و سبل و جلای بصر و سنون ان
جهة دفع زردی دندان و ضمادش با حنا جهة خنازیر و امثال ان بسیار نافع و محلول ان در افعال مذکوره
قویتر و ان با مقطر مکرر و نوشادر و شب میشود و مضر احشا و مفرح امعا و مصلحش کتیرا و قدر شربتش تا یکدرهم
و بدلش زبرجد است و مستعمل ان سحوق مثل غبار باید زحل بلغة اکسیریان رصاص اسود است زحل الملک
سادا و رانست زدا و اش بلغة سکابین تمام است زد و ارجد واد است زد اسم فارسی صمغ است زرشک اسم
فارسی امبر باریس است زر اسم فارسی ذهب است زر دل اسم فارسی حرز است زرجون اسم خمر است زرفول
اسم مغربی اسفنج است زربابقله مبارکه است زرفوری نبات اطریلال است زرنک بلوط است زبیل آب عصفر است
زرنیخ خراسانی شک است زرنبلج دیباس است زرده تخم مرغ اسم فارسی مح البیض است زرورد زرورد
مذکور است زردچوبه اسم فارسی عروق الصفر است زرد آلو اسم فارسی مشمش است زرین درخت امین الدوله

کوید

کویدکه آنرا در خراسان کل عاشقان نامند نبات ان از یک ذرع زیاده و برکش عریض و مزغب و کلش زرد
و شاخهای ان بزرک و دراز و چون نزد ان آواز غنا و سرود نمایند کلش میریزد کرم و خشک و جهة عروق النسا
و اخراج خون منجمد مثانه و احتباس بول و کزیدن هوام نافعست و بعضی کویند اسم ازاد درخت است زریر
بفارسی اسپرک نامند و بیونانی ازچیقن و صباغان از ان چیزها را زرد کنند ساقش بقدر شبری و کلش
زرد و شبیه بکل عصفری و مستدیر و با اندک خارهای نرم و برکش زرد مایل بسفیدی و کوچک و بیخش
زیاده بر شبری و طعم کیاه ان شبیه بکبر است سرد و خشک و با اندک حرارت و قوة جالیه و محلل صلابات
و دافع اثار و مسکن دردها و مدر حزن و مفتح سدد و نیم رطل آب مطبوخ ان با موبزکه سه روز متوالی بنوشند
جهة سپرز و یرقان و استسقا مجرب و یکوقیه از معجون ان با عسل همین اثار دارد و ضماد آب طبیخ ان با
ارد جو جهة اورام حاره بغایت مفید و خاکستر ان جهة جرب و جراحات نافع و مصدع و مصلحش سکنجبین و
بدلش نصف وزنش فوه و قدر شربتش در مطبوخات تا پنج ل وازجرم ان تا سه ل است زرنباد بخیث
عطری که از ان اسندیرو روغ میکنند تا از کرم زدن محفوظ ماند ظاهر ان اغبر و باطنش مایل بزردی
و از بلاد چین و بنکاله و دکن آرند نباتش بقدر دو شبر و برکش قریب ببرک انار و کلش زرد و ثمرش شبیه
بتخم کل و بیخش مثل زداوند و طعمش تلخ و انچه شیرین باشد ضعیف است و قوتش تا سه سال باقی میماند در
اخر دوم کرم و خشک و با رطوبت فضلیه و مفرح و مقوی دل و معده و دماغ و محلل ریاح و مواد و دوح حیوانی
و طبیعی و مبهی و مدر بول و حیض و مسمن و مسهل سودا و حابس قی و تریاق زهر جانوران و مفتح سدد
و جهت وحشت و مواد سوداوی و خفقان و ریاح رحم و تحریک باه و نعوظ و زحیر اطفال و دفع رایحه
سیر و پیاز و شراب و رفع درد دندان و حفظ صحت ان نافع و ضماد تازه ان بر پا بالخاصیه رافع جمیع
علل سر و طلای ان بر ورک جهة داء الفیل و بخور ان جهة کریزانیدن موریچه که دیکر عود ننمایند مجرب و
تعلیق قطعه بزرک مقدار ان بر حقوین وکمر باعث اعاده باه مایوسین و مصدع و زیادان مضر دل و

مصلحش بنفشه وبدلش در تفریح دو مثل ان در وبخ و در دفع زهرها مثل ان در وبخ ونیم وزنش دانه ترنج
وچهار دانك ان طرخشقوق وقدر شربتش یکمثقال تا دو درهم است زرنب برك نباتیست اذبرك صعتر
عریضتر ومایل بزردی وخوشبو شبیه ببوی ترنج وکلش زرد ونباتش کمتر از ذرعی وساقش مربع ومجوف
وطعمش با حدت وقوتش تا چهار سال باقی ومنبتش جبال فارس وانرا سرو ترکستانی نامند در اخر دوم
کرم وخشك وملطف وبغایت سرخ وبا قوة قابضه ومقوی معده وجکر وقایم مقام دارچینی وجهة امراض
عصب واسهال وتصفیه صوت وازالة البلغم وتقویت هضم وتحلیل ریاح وتقویت اعضای رئیسه ودفع عسر بول
وسردی مثانه ودفع سموم نافع وعصاره تازه ان در تفریح مثل خمر وسعوط ان با اب وروغن بنفشه جهة دردسر
بارد نافع ومضر محرورین ومصلحش کشنیز وقدر شربتش تا دو درهم است وبدلش مثل ان دارچینی وکویند کیا
وسلیخه است زراوند لغة فارسی است وقسم بزرا طویل ومادهٔ را مدحرج کویند واز مطلق ان مراد قسم طویل است
وان بیخیست بسطبری انکشتی وزیاده از ان ودراز وظاهرش تیره مایل بسرخی وباطنش سرخ مایل بزردی
وطعمش تلخ وبا اندك زهومتی وبرکش شبیه ببرك لبلاب کبیر واز ان درازتر وعریضتر وشاخها بعکس شبری
وباریك وکلش بنفش وبشکل شکوفه امرود وقسمی از ان ضعیف وغیر مستعمل اطبا است وبجهة عطریت وحدت
داخل روغنها میکنند وان بیخیست درازتر از ذرعی وباریك وپوست ان غلیظ وکلش شبیه بکل سداب
وقسم اول در سیم کرم ودر دوم خشك ومدر بول وحیض وتریاق سموم حیوانی ونباتی وقاتل اقسام کرم
معده وجالی وجاذب ومحلل ومقطع بلغم ومفتح سدد ومفتت حصاة وکشنده قمل وجهة بواسیر وتشنج و
استرخای عصب وتنقیه سینه وصاف کردن رنك رخسار ودفع ریاح وتنقیه جکر وبا شراب جهة سموم وبا فلفل
جهة احتباس حیض وتنقیه رحم واخراج جنین وبا سکنجبین جهة سپرز ویك مثقال ان با شراب العسل مسهل قوی
بلغم واخلاط غلیظه وجهة صرع وکزاز وضعف احشا نافع وضمادش جهة کزیدن عقرب وهوام ورویاننده
کوشت در قرحه رحم وسایر زخمها وبا عسل جهة قروح رطبه مزمنه وبا سرکه جهة سپرز بغایت موثر وسنون

الطحال

لادراء الطب وجراح الحس

ان جهة تنقیه رطوبات لثه وقروح ان جهة احتباس مجرب ودر اخراج جنین بغایت موثر وقدر شربتش از دو درهم تا دو ول
وکویند مضر سپرز وجکر است ومصلحش عسل وبدلش زراوند مدحرج وکویند در تحلیل صلابة سپرز وریاح مثل ان
زرنباد ونصف ان انزروت ودر تحفه صالح الکرام است زراوند مدحرج بفارسی زراوند کرد وباصفهانی
نخود الوندی نامند بیخیست مدور وباهنی بعد رفندی وشاخهای کیاه ان زیاده بر ذرعی وبرکش شبیه
بزراوند طویل واز ان کوچکتر وخوشبو وبا اندك تندی وزم وکلش سفید وجوف ان سرخ وبدبو بود قوت اقسام
ان تا دو سال باقیست در دوم کرم وخشك وتحلیل وتلطیف ان زیاده از طویل وملطف اخلاط ومنقی قصبه
ریه وفادزهر سموم حیوانی ونباتی ومنقی معده ودماغ وجهة ربو وضیق النفس وسرفه مزمنه وفواق وجنون
وصرع ووسواس وتنقیه چرك زخمها ودندان وفتح ورم عضل وورم سپرز ودرد پهلو ولرزتبهای
بارده نافع ودر سایر افعال قویتر از طویل وضمادش جاذب پیکان وخار واستخوان ریزه شده در اعضا وجهة
بهق وقروح خبیثه وبا عسل جهة رویاننده کوشت زخمهای عمیقه موثر وقدر شربتش تا دو درهم ومضر
سپرز ومجفف اعضا ومصلحش عسل وروغن کدو وبنفشه وبدلش قسم طویل بوزن ان ونیم وزن ریوند چینی
وکویند بوزن ان زرنباد ونصف ان قسط وثلث ان بسباسه است زرنیخ لغة فارسی است وبیونانی ارسانیطس
نامند وبمعنی کبریت الارض است وپنج قسم میباشد یکی زرد وبهترین ان صفایحی براق نرم است وزرنیخ
ورقی کویند دوم سرخ وبهترین ان شبیه برنج وصاف وزود شکن است ویکی سفید وانرا زرنیخ النوره
ودواء الشعر نامند وزبونترین اقسام وبدشکل رسبز وسیاه ان نیز غیر مستعمل است قسمی زرد در سیم کرم
وخشك است وسرخ ان در چهارم وسفید وسیاه وسبز قویتر واقسام زرنیخ از سموماتند ومحرق ان لطیفتر
ودر بردن موی قویتر ومتصاعد ان بسیار سرخ وشفاف وبراق ودر سمیت وافعال قویتر از همه ومجموع ان معفن
ولذاع ومحرق وبا قوة قابضه وسترنده موی وکوشت زیاده زخمها وکشنده اقسام کرم معده وجالی اثار خون مرده
ورافع جرب وسعفه واکله وبا زرنیخ جهة داء الثعلب وباماست وآهك وخاکستر وامثال ان جهة ستردن موی

جراحات را

وبازفت جهة برص ناخن وبا روغن زيتون وامثال ان جهة رفع قمل وباسپر جهة تحليل صلابات وبا روغن كل سرخ

جهة بثور مفعد وبواسير وجراحت بينى وبا ادويه مناسب جهة بردن كوشت زايد وروياندن كوشت بن

دندان وبخوران با دانيانج بدستورى كه دودان بكلى بنشيند جهة سرفه كهنه وبا ميبه ومغز جلغوزه ومغز بادام

بالسويه چون مكرر بخور كنند جهة ربو وضيق النفس وسرفه مزمن بغايت موثر است وشرطست كه بعد از بخور جريره

آرد كندم با مغز بادام وروغن تازه جهة دفع مضرت دودان استعمال نمايند وطلاى زرنيخ سرخ با بول حمار

وبدستور با آب بيخ سير تازه بعد از كندن موى جهة منع روييدن ان مجربست وبيكا املسان با عسل جهة تصفيه

اواز ورفع كردن چرك سينه واشاميدن ان با اسپرونى كردن جهة تب ربع موثر دانسته اند واحتياط انست

كه اشاميدن ان از هيچ وجه جرات ننمايند وطلاى ان با زهره كاو واب حى العالم وشب جهة منع سوزانيدن

آتش موثر وچون با بول صبيان سرشته ليبو زانند سنون ان جهة بردن كوشت متعفن دندان وروياندن

صحيح ان ازموده است وبا سركين خشك جهة ثاليل مجرب وبا صبر وحب البان واب كندنا جهة سقوط

بواسير واقسام جميع زخمها بيعديل است وچون در شير حل كنند هر مكسى كه بران عبور كند بميرد وبدل ازرد

ان نصف ان زرنيخ سرخ وبدل هر دو در اكثر افعال كبريت وكلفى كه از تصعيد زرنيخ بهم رسد رفع از طلاى

كل عصفر وارد برنج بهم نمايد وچون زرنيخ زرد را بتدبيرات تصعيد سفيد كنند يكجزو ان ده جزو زهره را

قرسازد واز جمله نابت دانسته اند وطريق تدابير بدستورات اليق است زرافه حيوانيست وبفارسى شتركاو

پلنك نامند چه كردن ان دراز وشبيه بكردن شتر وسرش مثل شتر ورنكش مثل اهو ومنقط بنقطهاى

وشبيه بر پلنك وپاى ان مثل پاى كاو وشاخش بدستور ودستش دراز از پا ودر بلاد حبشه يافت ميشود

كرم وخشك ومولد خلط غليظ وسوداويست ونفعى از ان در طب ذكر نكرده اند مكر زهره ان كه جهة نزول

اب مفيد است زرور از جمله طيور است بفارسى سار وبتركى سقرچين نامند كرم وخشك ومبهى ومقوى

بصر ومضر دماغ ومصلحش ابكامه وسركه وسركين ان جهة كلف ونمش وسرخ كردن كونه ورفع غشاوه بصر

للربو وضيق النفس والسعال الزمن

لمنع انبات الشعر

لاذهاب اللحم المتعفن من اللثة وانبات الصحيح

للسلع وسقوط الاسنان والجرب والثاليل

موثر است زرنى مرغيست سفيد وابى وبرى ميباشد وكوشت ان بد طعم وپرليف وعصب وبطى الهضم و

مصلحش بروغن پختن وبا آب چغندر مطبوخ اشتغال نمودنست كوشت ان كرم وخشك ومحرك باه وسركين ان بسيار

جالى وجهة رفع اثار نافع وزهره ان با سميت وجهة بياض چشم واسنخاى قضيب كحلا وضمادا نافع است زعفران

معروفست در سيم كرم ودر دوم خشك ومفرح قوى ومقوى حواس ومنضج ومفتح ومحلل ومصلح عفونت خلط

بلغمى ومدر بول ويا قوة تا بصر ومحرك باه ومقوى جوهر روح حيوانى وجكر واحشا والات تنفس ومورث

نشاط وضحك ومنفخ كرده ومثانه وبثره ومنوم وجهة سده جكر وسپرز ورسانيدن قوت ادويه باعضا وبلع

مثقال ان جهة عسر ولادت مجرب وهر روز ده قيراط اشاميدن ان جهة ازاله سپرز وبا ميفختج جهة خمار

وبا ادويه مناسبه جهة درد رحم ومقعد وبا عسل جهة ريزانيدن حصاة وضمادش جهة منع سيلان رطوبات

بچشم وتسكين حمره وورم كوش ودرد سه بارد ورفع بيخوابى وحمول ان جهة درد رحم ومقعد واكتحال جهة

جلاى بصر ودمعه وغشاوه ورفع زرقه چشم وسلاق وجرب ودرخره وذرور ان جهة قطع نزف الدم و

طلاى ان با فرفيون جهة نقرس ومفاصل ونطول ان جهة رفع بيخوابى وصداع شديد نافع ومصدع ومبخر

ومضعف اشتها ومغثى ومداومت ان مكدر حواس ومضر اعصاب ومصلحش انيسون وسكنجبين وقدر شربتش

تا دو درهم وسه درهم ان كشنده بتفريح مفرط وبدلش مثل ان قسط ومثل ان دارچينى وربع ان سنبل

وسدس ان سليخه است وچون ده درهم از آب سرشته مثل كردكان مدور ساخته تعليق نمايند جهة عسر

ولادت واخراج جنين مشيمه زنان ومادیان بالخاصيه مجرب وروغن ان كه پنجاه ل ازاد در سه رطل ونيم روغن

كنجد با روغن زيتون پنج روز خيسانيده هر روز برهم زده صاف كرده باشد در سيم كرم وخشك وملين عصب

وصلابت رحم ومسخن ومنوم ومحلل وتدهين بينى وسعوط ان جهة ذات الجنب وطلاى ان جهة تسكين قروح رحم

واعضا وقروح خبيثه وحمول ان با موم ومغز استخوان جهة قروح خبيثه رحم نافع وبرك كياه ان جهة التيام جراحت

تازه ومنع ريختن مواد باعضا مفيد وچون اندرون سيب را خالى كرده زعفران پر كرده بو كنند جهة خفقان

لعسر الولادة

للسعال ووجع الجنب والطحال

وذات الجنب وخفقان سچدبل است زعفران الحدید زنگ اهن است که از اسوهان کرده بر روی صخره طین
نموده تر کنند و در جای نمناک بگذارند تا زرد شود بعد از ان کوبیده اجزای زرد شده از ان بگیرند و باز
بدستور گذارند و تکرار عمل نمایند تا ان همه زعفران گردد بهترین اقسام ان خصوصا در صناعت انست که
براده حدید را با ربع ان نوشادر سائیده در زمین نمناک دفن کنند تا ده روز مجموع زعفران میشود گرم
وخشک و قابض و از جمله سموم و ضماد ان جهت نفرس و بواسیر و داحس و خشونت پلک چشم و ناخنه و داء
الثعلب و با سرکه جهت باد سرخ و جوششهای حار مجرب و فرزجه ان جهت قطع حیض و ذرور ان جهت قطع
خون بن دندان و تقویت ان نافع و خوردن یک قیراط ان مانع آبستنی است و در صناعت جزو عظیم است
زعرور در اصفهان کویج و بترکی یمیشان و در تنکابن کرجیل کویند از جنس کندس طبرلیت در اخر دوم
سرد و در اول خشک و قابض و مسکن حدت صفرا و خون و قی و جهت اسهال و تقطیر بول و جگر و معده
حار نافع و مقوی اشتها و اب ان با شکر جهت درد سر حار مجرب و ضماد ان جهت اورام حاره صلبه و باد سرخ
معده و مضر کرده و مورث قولنج و مصلحش انیسون و عود و قدر شربت از رب ان بیست و پنج م و از جرم ان
دوازده م و بدلش سیب ترش است زعیمرو است و اسم فارسی تخم کتان زغار خراطین است زغن اسم
فارسی غلیواج است زفرف اسم عربی عناب است زفت بری و جبلی زفت یابس است زفت رومی شامل زفت
یابس و زفت بحری است و از اطلاق ان اکثر زفت بحری مراد است زفت رطب رطوبت سایله درخت صنوبر
بیابانی دیگر قسم تر است و رطوبت باردار آن که غیر درخت جلغوزه است و مسمی به ثوب حاصل میشود و منجمد
ان را تیانج است و انچه از درخت شربین که از اصناف سرو است و ثمرش مانند ثمر سرو و از ان کوچکتر است
بهم رسد قطران نامند در سیم گرم و در اول خشک و منضج اخلاط غلیظه و ملین صلابات و اشامیدن
ان جهت ربو و تنقیه سینه و حلق و دفع سمیت ادویه قتاله موثر و با شکر جهت نفث الدم و مالیدن سینه و سرفه مزمن
وضماد ان جاذب خون است بظاهر جلد و جهت فربه کردن اعضا و با عسل جهت کزیدن جانوران و با موم

جهت

جهت برص ناخن و قوبا و تحلیل جراحات صلبه و صلابت رحم و شقاق مقعد و جراحت فم مثانه و با عسل
جهت پاک کردن چرک زخمها و خشکریشه و الصاق ان بر میان سر بعد از تراشیدن یافوخ جهت اخراج
زلوئی که در حلق مانده باشد مجرب دانسته اند و با شکر جهت اقسام خراز مفید و جهت جرب حیوانات
و تمدد اعصاب و عرق النسا و داء الثعلب و با ارد جو جهت خنازیر و با ادویه مناسبه جهت رویانیدن
گوشت زخمها و غرغره ان جهت ورم عضلات حلقوم و مری و قطور ان با روغن بادام جهت دفع
رطوبات گوش و حقنه ان جهت ورم حاره و صلبه امعا و رحم و گزیدن عقرب موثر و مضر شش
و سر و مصلحش کثیرا و بنفشه و قدر شربتش تا سه درهم و بدلش مثل ان قیر است و گویند دبع ان قطران
و روغن زفت که رطوبت بخار آنست که در حین جوشانیدن پشمی را بر روی ان گذارند و انچه
در پشم جمع شود افشرده اخراج نمایند ضماد ان با ارد جو جهت خنازیر و رویانیدن موی در
داء الثعلب و جرب انسان و حیوان و تمدد اعصاب و عرق النسا و امثال ان انفع از زفت است
و قاطع نزف الدم و مسهل و تریاق سموم و جالی است و دوده زفت جهت نیکو کردن مژگان و قرح
چشم و تقویت باصره و دمعه و سوزش چشم و دفع ریختن مژه بغایت موثر است زفت یابس زفت
رطب است که بخودی خود خشک شود و یا بطبخ خشک کنند در سیم گرم و در دوم خشک و تجفیف
ان زیاده از رطب و در انضاج ضعیفتر و جهت التیام قروح و ضربه و سقطه و اشامیدن ان
بر زده تخم نیمبرشت جهت قطع خون حیض و بواسیر و سستی گرده و تقویت رحم نافع و در سایر افعال
ضعیفتر از رطب و قدر شربتش تا دو مثقال است زفت بحری شبیه بقطران و سیاه و سیال از زمین
مانند نفط حاصل میشود و صنف سیال قیر است و کشتی را با آن استحکام میدهند و داخل مراهم
میکنند و بهترین ان صاف و نرم است در سیم گرم و خشک و محلل و مقوی مفاصل و جهت عرق النسا
و فالج و جذام و التیام اعضای شکسته نافع و قدر شربتش از یکدرهم تا دو درهم و مضر شش و مصلحش کثیرا

ویدلش قطران و کویند حاو شیر و سفر است بالسویه زقوم از اشجار است و حجازی و شامی میباشد
حجازی ان بقدر قامتی و برکش از برک انار عریض تر و با تشریف و کلش در اطراف شاخهای ان بهیات
یاسمین و زرد و ثمرش سیاه رنک و شبیه بهلیله و در جوف ان دانه مثل کنجد و این نوع ابرک و باد
تازه ان جهة جراحات تازه نافع و قوی القبض و رادع است و درخت نوع شامی بزرکتر از حجازی و خاردار
و کلش زرد و ثمرش از هلیله بزرکتر و رسیده ان شیرین بی مزه و با عفوصت و معی است در دوم کرم و خشک
و محلل ریاح و جالی و دافع اثار و قدر شربتش تا پنج درم است و روغن تخم ان با اندک تخدیر و محلل
ریاح مفاصل و مواد بلغمی و اخلاط غلیظ و مسهل ان و دافع سده و سپرز و جهة فالج و نقرس و امثال
ان شربا و ضمادا نافع و مصدع محرور و سیاه کننده جلد و مصلحش شیر تازه و قدر شربتش چهار قیراط
ویدلش نفط است زقال اسم فارسی قرانیا است وان ثمر درختیست بقدر زیتون و یاقوتی رنک
و بعد از خشکی سیاه میباشد و ترش و با اندک عفوصت و قبض سرد مایل باعتدال و جهة اسهال
و قرحه امعا و تقویت ان و تسکین عطش و التهاب معده و غلیان خون و صفرا و منع صعود بخارات
بدماغ نافع و مضر سینه و مصلحش شکر است و ثمر خشک نارسیده ان که سبز باشد جهة اورام و قروح مزمنه
بغایت موثر و خاکستر برک ان جهة دفع آثار مفید است و مولف ما لا یسع قرانیا را اشتباه بزقال
نموده و در امبرباریس زقال را بیان نموده و نایب مناب زرشک دانسته است و ظاهرا قراقاط
با امبرباریس اشبه باشد زقاط اسم بربری حب الزلم است زلابیه بفارسی حلوای زلیبیا نامند مولد
خلط صالح و سریع الهضم و بغایت مسمن بدن نحیف و مقوی کرده و جهة رطوبت شش و سرفه نافع و مسدد
و مصلحش سکنجبین و انار زلایف الملوک نوعی از ابرونست که حی العالم باشد و بفارسی زلف عروسان
کویند زلیخ اسم عربی بهش است زلو اسم فارسی علق است زمارة الراعی اذان الغزال است زمو اسم
فارسی زرفت یا بزر است و در تدلک مغول دانمورد لاکی نامند و مستعمل زرکران است و در احیا آن

حص

لاحباس الطبع

للغشاوه وظلمة البصر

للصعر والفروح الخبيثه

حیض بعد یلث و قدر یکمثقال ان باز زده تخم نیمرشت از مجربات است زموم از اسامی زبق است زنج بفارسی چرغ
و بترکی اوتلکو نامند از جمله سباع طیور است کوشت ان بسیار کرم و جهة ضعف دل طبیعی و خفقان عارضی
و زهره ان جهة غشاوه و ظلمت بصر مجرب و سرکین ان جهة کلف و دفع اثار موثر زمرد از کان طلا و غیر ان
نیز بهم میرسد و اقسام میباشد یکی ذبابیست یعنی در رنک شبیه بباب سبز نر انکه بر حامل ان مکس نر
نشیند و ان بغایت صاف و آبدار میباشد و آبش متموج و رقصان و یکی را ریحانی نامند که در رنک
شبیه بریحانست و مشهور بزمردنو است و یکیرا صدفی کویند که در سبزی بسیاهی زند و زمرد کهنه نامند
و یکیرا صابونی کویند وان سبزیست که بسفیدی زند و بعضی این قسم را از جنس زبرجد دانسته اند مجموع
ان در دوم سرد و در سیم خشک و خوردنش همیشه با قیمت و مقوی دل و جوهر روح و تریاق زهر هوام و
مفرح و دافع هموم و خفقان و جنام و اسهال دموی و قاطع نزف الدم و مدر بول و مفتت حصاة و جهة برقان
و ضعف معده و جکر و استسقا نافع و اکتحال ان جهة تقویت بصر و سبل و طلای ان جهة سعفه و قروح خبیثه
مجرب و نکاه کردن ان دافع کلال بصر و انکشتریان جهة منع حدوث صرع در شخصی که مصروع نباشد
موثر و چون خاتم طلا باشد جهة رفع طاعون و تعلیق ان مبطل سحر است و چون یکمثقال از ان انکشتری
ممزوج از طلا و نقره که بالمناصفه دو مثقال باشد نصب نمایند در طالع میزان و آفتاب در برج هوایی
باشد باعث قبول دلها و هیبت در نظرها و قضای حوایج مجرب دانسته اند و کویند چون بطعام
زهردار رسد عرق کند و کویند حامل ان تنکی روزی نکشد و کویند چون افعی را نظر بآن افتد کور
میشود و قدر شربتش در دفع سموم یکدانک و بدلش زبرجد است زنجبیلیه بلغة مصر و اسکندریه فنایل
الرهبان را نامند زند بلغة شام اسم غار است زنجرف زنجفر است زنجار الحدید زعفران الحدید است
زنطاح قسمی از حلزون بریست که در اشجار و بقول میباشد بقدر باقلاییست و غیر آنچه است که در دیلم
سند لکاچول کویند و در حلزون مذکور شد زنجبیل عجم و زنجبیل فارسی اشترغاز است زنجبیل شامی

وزنجبیل بلدی داس است زنبوع اسم عربی استنبوب است زنکار اسم فارسی زنجار است زنجار مجرود
و زنجار دودی از اقسام زنجار مصنوع است زن دوسر است زنبوع اصفر کویند یاسمین زرد است
زنجره بلغة اصفهان صرصر را نامند زنجبیل نجیبت معروف وکیاه ان شبیه بکیاه شقاقل وازان
بسیار کوچکتر و بیکل وبی ثمر و دو ماز ند راه نیز میباشد در سیم کرم و در اول خشک و با رطوبت
فضلیه و مقوی هاضمه و ملین طبع و مفتح سده جکر و مبهی و محلل ریاح غلیظه معده و امعا و مجفف رطوبات
ودافع تشنکی بلغمی و مقوی معده وجکر وقوة حافظه وجهة سموم حیوانی واخراج خلط غلیظ و رطوبات
دماغ و حلق و دفع برودت هوا و فالج و کرم معده و یرقان و تقطیر البول و اسهالی که از فساد غذا باشد
وبابنات وکند رجهة دفع مضرت میوه های تازه و رطوبات معده و بازده تخم نیمرشت زیاد کننده منی
وبا ترید مسهل رطوبات مفاصل و ساقین و با خولنجان و پستر جهة تقویة باه از اسرار مجر باست واکتحال
ان جهة غشاوه و بیاض و سبل و ضمادش جهة تقویة اعصاب وکزاز و ریاح بواسیر و سبیل و درد دهان
داشتن ان رافع تشنکی بلغمی و مضر حلق و مصلحش عسل و روغن بادام و قدر شربتش دو درهم و بدلش
دارفلفل است و مربای ان محرک باه مبرودین وجهة تقویة هاضمه و بنیه پیران و تخفیف بلغم قویتر است
زنجبیل الکلاب کیاهی است بسیار تند و کشنده سگ و برکش مثل برک بید و دراز و بزردی مایل
وکم آب وشاخهای ان سرخ است بسیار کرم و خشک و ضماد ان جهة کلف و دفع اثار بسیار قوی الفعل
و برکش محلل اورام صلبه و خوردن ان جایز نیست و مولف اختیارات بدیعی از نابیخ فلفل الماء دانسته
وازصفات فلفل الماء ظاهر میشود که آن غیر اینست زنبق از ریاحین معروف است وبفارسی سوسن
آزاد نامند وان غیر سوسن ابیض و یاسمین است و در سوسن مذکور میشود و اشتباه عظیمی دران
کرده اند در دوم کرم و در سیوم خشک معتدل و ملطف و مقوی دماغ و بیاز ان در افعال مثل بیاز
نرکس و قویتر از انست و روغن ان که مثل روغن کل مدتی در آفتاب کذاشته سر سبز و زیاده
ازان

لتقویة الباه آلتوا... لتقویة الاعصاب والکزاز ورياح

ازان کل زنبق را تجدید نمایند در دوم کرم و در اول خشک و لطیف و ملین و مقوی اعضا و بخورش
ان مسهل خلط مراری و مدر بول و طلای ان جهة دفع قشعریره و سردی دماغ و اعصاب و اعضای
تناسل نافع و بدلش در همه احوال روغن ایرسا و در غیر اسهال روغن نرکس است زنجار بفارسی زنکار
کویند معدنی ان از کان مس بهم میرسد و در هندسی سیادت از انست و مصنوع ان اقسام است یکی را
زنجار مجرود نامند وان زنک مس است که سرپوش را بر ظرف سرکه کهنه بهی منطبق سازند که مانع صعود
بخار سرکه کردد و بعد از هر ده روز از ان سرپوش زنک را بتراشند و جمع کنند و یکی را زنجار دودی نامند
وان اصفایح مس که هر روز سرکه بران پاشیده در سرداب بکذارند تا زنک کیرد هر پنج مثقال زنک از ابا
سرکه کهنه در هاون مس بسایند تا غلیظ کردد و شب یمانی و ملح اندرانی و بوره سرخ از هر یک چهار مثقال
اضافه نموده در افتاب خشک کنند بهیات فتیله بسازند و اقسام دیکر نیز در دستورات مذکور است و
بهترین ان معدنی و دودی است در چهارم کرم و خشک و از سموم قتاله و اکال و معفن و لذاع و سوزنده کوشت
و مورث قرحه و قالع اثار و با موم روغن جهة لذع و مانع زیاده شدن قروح خبیثه و ساعیه و ورم جراحات
وجهة رویانیدن کوشت و با صمغ البطم و بوره سرخ جهة جرب متقرح و برص و بخنان با عسل جهة تنقیه چرک
جراحات و دانه بواسیر و ناصور مقعد و مطبوخ ان با سرکه و عسل جهة قروح لثه و جوششها بغایت مفید
و سائیده ان با شیر دختران و سرکه و عسل در هاون مس بحدی که غلیظ و خشک شود جهة حدت بصر و قلع
بیاض و ناخنه و دمعه و سبل و سلاق مجرب و محرق ان که در سودن شبیه بتوتیا کردد جهة جرب و استرخای
پلک چشم و سلاق نافع و طلای ان با فندق سوخته و کتیرای سرخ و سفیدی تخم مرغ جهة کل جراحات سطح
بدن مجرب و مضر اعضای عصبانی و یکدرهم ان کشنده بهترست... و زان از معده عدیم العلاج
و باید مقدار قلیل از ان با ادویه مغزیه استعمال نمود و چون دهن یا ... از زنجار دودی در پنبه
سعوط کنند جهة دفع بدبویی و قروح خبیثه ان مجرب و با ادویه مناسبه جهة قروح شهدیه سر مفید است

لامراض العین
لجراحات تسطح البدن
لنتن الاعضاء والقروح المتشنجة

زنبا اسم فارسی گیاهیست که در بلاد روی در تابستان میکارند و در اول زمستان میبرد و بغایت گرم و
شند و مصدع و موجب حرارت بدن بطریقی که از هوای سرد متضرر نشوند و جهة تسکین ریاح و حدت
بصر و درد سر بارد نافع و خام ان بغایت مغثی و مضر محرورین و مصلحش دو سرکه پختن و انار و بر بعد از ان خوردن
زنجفر بفارسی شنکرف نامند معدنی ان از معدن جیوه و طلا و مس بهم میرسد و بعضی ان را کبریت احمر دانسته اند
و مصنوع ان از زیبق و کوکرد است و در دستورات اقسام ان مذکور در دوم گرم و در سیم خشک و بعضی
در دوم سرد دانسته اند از جمله سموم قتاله و رادع اورام حاره و قابض تر از شادنج و قاطع نزف الدم و
جهة رویانیدن گوشت زخمها و آکله و نغص قروح و سوختگی آتش و جوششهای حاره و حکه و عسر و ضعف
و رفع قمل و تآکل دندان و باسوم روغن جهة شقاق مجرب و دود دهم ان کشنده بخانق و کرب و بدلش
شادنج و گویند مرداسنگ و سفیداب بدل آنست زنبور نوع سرخ ان سمیت غالب تر و طلای ان جهة
برص و اورام بارده با عسل و نمک نافع و گزیدن ان صاحبان امراض مزمنه را عصبانی را مثل فالج و امثال
ان بغایت نافع و از مجربات دانسته اند و ضماد مطبوخ نوع سیاه ان در روغن زیتون جهة برص و بهق و
آثار غایره موش و گویند آشامیدن خشک ساییده ان بقدر یک درهم موجب فربهی بدن است زنبور عسل
نحل است زنعفراقسی از خرای بردیت زولر بلغة جرجان قوه است زولنك بلغة مازندران قسم از صعتر
است زوفای یابس گیاهیست معروش بر زمین و برگش شبیه برگ صعتر بستانی و مرزنجوش و با عطریت
و شاخهای ان پر کره و بر هر گرهی گلی مایل بزردی و حب و تخم و تلخ مزه در دوم گرم و در آخر ان خشک و کوهی
ان قوی تر از بستانی و لطیف و مسهل بلغم و مخرج ریاح غلیظ و گرم معده و حزن جامد و محلل اورام و جهة
سرفه مزمن و ربو و ورم شش و نزلی و عسر نفس و درد سینه و معده و جگر و قولنج و گزیدن جانوران و فالج
و داء الثعلب و داء الحیه و بهق و با عسل جهة دفع تکون کرم معده و طبیخ ان با سکنجبین مسهل خلط غلیظ و بارد تا
و ایرسا اسهال ان قوی تر و جهة نیکویی رنگ و رخسار و با شراب جهة استسقا و با طبیخ انجیر جهة خناق

للشقاق

للاورام البلغمیه والبرص والبهق

استلافی

استلافی و ضمادش با آب جهة ورم حار و با شراب جهة بادردان و دفع خون مرده که در پلک چشم باشد و بخور ان
جهة نزول آب و با بوره و انجیر جهة ورم سپرز و بخار مطبوخ ان جهة ریاح گوش و مضمضه ان که در سرکه پخته
باشند جهة درد دندان نافع و مضر جگر و مصلحش صمغ عربی و انار و شربتش در مطبوخ تا پنج درهم
و بدلش صعتر است زوفای رطب چرکیست که در دنبه و موی زیر شکم و کنج ران گوسفندان جمع میشود
و منعقد میگردد و بفارسی سنگل میش و بز گی شقلداق نامند و طریق ان انست که در آب جوشانیده
پشم را از ان جدا کنند و جمع نمایند و یا گوسپند پشم را اخراج نمایند و هر گاه منعقد ان بهم نرسد پشم میان
ران گوسفند و بز را جوشانیده چرکی ان را بگیرند در دوم گرم و در اول تر و گویند در اول خشک منضج
و ملین و محلل و جهة مغص و صلابت جگر و سپرز و برودت احشا و گرده و استسقا شربا و ضمادا نافع و
طلای ان جهة ورم مقعد و رحم و مثانه و جمیع اورام صلبه و نجر مفاصل و تعقد عصب و آکله و جرب چشم
و ریختن مژه و ابرو و تشنج و شکستگی اعضا و وثی و با پیه مرغابی و طیور جهة قرحه گوش و قضیب و فرج
و شقاق مزمن و حمول ان با اکلیل الملک و روغن تازه جهة رفع احتباس حیض و عسر ولادت نافع و مضر محرورین
و مکرب و مصلحش سکنجبین و روغن گل و سرکه و بدلش لادن و مغز ساق گاو و گوسفند و قدر شربتش از یک
تا سه مثقال است و چون ان را از پشم جدا کرده بسوزانند جهة قروح مذاکیر و اعضای عصبانی بهترین ادویات
زوان نزد اکثر شیلم است و مولف جامع بغدادی غیر ان دانسته و قایلست باینکه آن دانه ایست مایل بسیاهی
و اندک سبزی مثل ماش و کوچک و طولانی و سرش باریک و در غلاف منحنی مثل غلاف شمشیر و تلخ و مسکر و قوی
بلا تفریح و قسم چینی نیز میباشد در سیم گرم و خشک و با سمیت و با قوة جاذبه و ضمادش جهة بیرون آوردن پیکان
و امثال ان از بدن بغایت موثر و خوردن ان موجب سبات شدید و مصلحش ربوب حامضه و طلای ان
با عسل جهة رویانیدن موی داء الثعلب و تحلیل اورام و کماد ان جهة درد سر بارد مفید است زهره نفخ اول
قرنفل شامی و در مغرب قرنفلیه نامند و مذکور خواهد شد و بلغة فارسی مراره است و بعربی برغوه اطلاق

میکنند ووج راینز مینا مند زهره اسیوس اسیوس است زهم اسم زباد است وکویند زباد اسم جانور وزهم اسم
١٠ عطر آنست زهرة الحجر جوز جندم است وکویند خراز الصخر است زهر زمین بلغة جرجان ازاد درخت است زهره
بضم را بلغة اکسیر این نحاس است زهر اسم فارسی سم است وبعربی اسم شکوفه است زهرة الملح چیزیست شبیه
بشوره وشور طعم وزعفرانی رنگ وتند وبدبو ولذاع در چینی که آب نیل طغیان کرده در زمینهای پست
بماند واز آفتاب آبها خشک کردد زهرة الملح حاصل میشود وماهر چه بر کویند که ان شوره ایست که مثل غبار
بر روی نمک معدنی میباشد بغایت کرم وخشک وتند ومجفف ومحلل قوی وجهت قروح خبیثه واکله وتقشر
جلد ورطوبتی که از کوش تراود وجهت غشاوه واثار قروح ومنع رویدن موی وبا روغنها جهت اعیا که مانند لحا
باشد نافع واشامیدن ان تا یکدرهم با شراب ممزوج در اسهال قویتر از نمک هندی ومدر عرق وبا سکنجبین
جهت صرع نافع ومضر معده وبدلش یکوزن ونیم ان نمک هندیست وقسمی از ان که مایل بسرخی ومانند دانه‌ها
بهم چسپیده باشد از جمله سموم قتاله ویکدرهم ان کشنده وعلاج پذیر نیست زهرة النحاس کفیست شبیه بنانهای
که از ریختن آب بر مس تفته ظاهر شود وان از کان مس واز مس که اختنه‌اند هم میرسد در قوة قریب بزنکار
واشامیدن سه قیراط ان مسهل خلط غلیظ وسلو اصفر وغرغره ان با عسل جهت ورم باد لهاة وبعصعر
ومری وبا روغنها ومرهمها جهت بردن کوشت زیاد وتحلیل اورام وخشک کردن دانه بواسیر وبا شراب جهت
بثور ووضح وبهق سفید وقطور ان در کوش با روغنها جهت کری کهنه نافع واز سموم قتاله است زبرم اسم
فارسی کون است زبرم رومی اسم فارسی افتیمون است وکرویا راینز نامند زیت الاصحا وزیت فلسطینی
وزیت رکابی زیت الانفاق است زیتون الارض مازریون سیاه است زیتون بنی اسرائیل حجر الیهود است
زیت رماح طرابیث است زیتونیه بلغة مصر اعیا را انوطالی است وکویند اسم درونیقونست زیت المرجان
زیت السود انست زیروفون بلغة دمشق نوعی از درخت سنجد بی ثمر است زین کتان است زیت الثلج
روغن تخم شلغم است زیزصرصر است زیتون الحبش وزیتون جبلی وزیتون الکلب زیتون بری نیست

زیتون

زیتون الماء زیتون نیست که نزدیک آبها روید در جمیع افعال ضعیفتر از سایر است وبعضی کویند زیتونی که در
اب نمک پرورده باشد مسمی بزیتون الماء است زیره صحرائی اسم فارسی کمون بریست زیره سبز اسم فارسی
کمون نبطی است زینیان نانخواه است زیرباج از اغذیه ملطفه اصحاء وسکن حدة الصفرا وحدت اخلاط
ومفرح ومقطع بلغم ومفتح سدد وموافق صاحبان جگر حار وتبهای نایبه وشطر الغب ومضر محبر بارده است
وطریق ترتیب ان چنانکه در شفاء الاسقام مذکور است انست که کوشت را بقدر یکرطل ریزه کنند واکر
مرغ باشد از بندها جدا کنند وبا دارچینی ونخود مقشر وروغن کنجد وآب جوشانیده ونیم رطل سرکه وربع
رطل جلاب یا شکر سفید ویکوقیه بادام محلول در کلاب ویکدرهم کشنیز خشک ومثل ان عود وسداب
وقلیلی زعفران اضافه کنند زیتون بری وبستانی میباشد بستانی از درخت بزرکتر وبرکش آبدارتر و
وسبزتر از بری وبعد از چهار سال بار میدهد وتا هزار سال میباشد رسیده ان کرم باعتدال وبا قبض
ونارس ان سرد وبغایت خشک وسیاه ان کرم وخشک وسریع الاستحاله بسودا وصفرا وسرخی ومغثی و
بهترین ان سبز رسیده است که در آب نمک پرورده باشد وبا طعام خورده شود نه قبل ونه بعد از ان
درینوقت مقوی معده ودابغ ان ومشهی وحابس طبع ومبهی است ومورث پیچایی ولاغری ومصلحش مغز
کردکان وبادام وروغنها وسرکه وکویند مضر شش ومداومت ان محرق اخلاط ومصلحش شیرینهاست
وضماد ان جهت دفع سبو سر سر وضماد نارس ان جهت سوختگی اتش وطلای دانه ان با سپر وآرد کندم جهت
برص ناخن وبخور سیاه رسیده ان با دانه ان جهت ربو وامراض شش نافع وبرکش در دوم کرم و خشک
وضمادش جهت جرم ونمله ومنع زیاده شدن ان وشری ونار فارسی وغرب چشم واورام حاره والتیام
پوست سر که منقطع شده باشد وبا عسل جهت داحس وبا اردجو بر ماتحت ناف طلا کردن اسهال جهت
وخاییدن ان جهت قلاع وضماد پختن ان با اب غوره بحدی که بقوام عسل رسد جهت دندان کرم خورده
وبرّاییدن ان ومطبوخ ان در شراب جهت نقرس ومفاصل وبدستور مضمضه با طبیخ ان جهت دندان کرم خورده

نافع و حقنه ان جهة قروح باطنی و مقعد و رحم و عصاره ان در افعال مذکوره مثل برک آنست و حمول ان جهة قطع
سیلان رحم و نزف ان و ضماد ان جهة برآمدکی حدقه و قطع ریختن مواد بچشم و تاکل پلك نافع و بیخ درخت زیتون را
با قدری برک ان جوشانیده مضمضه نمایند جهة تسکین درد سر و نطولش جهة زکام و تحلیل رطوبات و بخار آن [بخور] جهة
اخراج رطوبات دماغ از بینی بغایت موثر و تعلیق بیخ ان بالخاصیه جهة سم عقرب ب[ا]آزموده است و چون شاخهای
باریك و برك آنرا در کوزه کرده در کوزه کوزه کران احراق نمایند پس از کوزه بیرون آورده شراب بران پاشند
و بار دیگر احراق کنند در همه افعال قویتر از توتیاست و ضماد خاکستر ان با سرکه جهة عرق النسا بر بالای
عرقوب از جانب وحشی بقدر چهار انکشت جهة قرحه نمودن موضع و دفع علت از مجربات بیان نموده اند و مولف
تذکره ضماد مدقوق برك و شاخ اقسام زیتون را درین امر مجرب دانسته و ضماد خاکستر ان با عسل و آب ثمر
ان جهة داء الثعلب و داء الحیه و سعفه و جوششها نافع و رطوبت شاخ تازه ان که از سوختن ان بهم رسد جهة
جرب و سبوسه سر و قروح ان نافع و نطول طبیخ همه اجزای ان جهة صداع و شقیقه و دوار و پاشیدن ان در خانه
جهة کریزانیدن هوام و نکاهداشتن عصای چوب ان جهة قبول عامه و قضاء حوایج و برکت موثر است و مضمضه
آب نمك که زیتون را دران خیسانیده باشند جهة استحکام لثه مفید و صمغ ان در صورت شبیه بسقمونیا و مایل
بزردیست در اول کرم و در دوم خشك و در تقویت ذهن قویتر از کندر و رافع سعال مزمن و اخراج بلغمی
و جهة دفع رطوبت جراحات و بامرهمها جهة رویانیدن کوشت موثر و صمغ بری ان قویتر و مدر بول و حمول
ان جهة دفع احتباس حیض و ضمادش با سرکه جهة جرب متقرح و سنون ان جهة تسکین درد دندان کرم زده
مفید و چون زیتون را در آبی که آهن طبخ داده باشند بخیسانند در روز ثلثی ان رفع میشود و بجوز
دانه زیتون قاطع ربو و سعال است زیت بفارسی روغن زیتون کویند انچه از زیتون رسیده کیرند زیت
عذب نامند و غیر مغشوش ان سریع الانتشار بر سطح بدن میباشد و اجزای ان از یکدیگر منقطع نمیکردد
بخلاف مغشوش و این نوع در دوم کرم و با یبوست و قبض است و قول بر طوبت ان اصلی ندارد و معمول آن

کر

کرباب کرم بسیار برهم زده صاف نمایند بلیغ و الطف است و چهار ده رطل آن با یکرطل آب کرم و ماء الشعیر مسهل
قوی و جهة درد اعصاب و عرق النسا و با شراب و آب کرم جهة مغص و اخراج کرم شکم و قی کردن با ان جهة دفع
سمیت ادویه و حقنه ان جهة دفع قولنج و رحی و سدی و درد مفاصل و عرق النسا و درد کمر و با مرهمها جهة
التیام و اصلاح زخمها و طلای ان جهة دردهای بارده مفید و چون شش سال بران بکذرد زیت عتیق نامند
و کمتر از زیت عتیق غیر عتیق و محلل و ملین طبع و جلا و مصلح ادویه و مضعف قوت ان و مانع جمود اعضا و دافع ضرر
سرما و اکتحال ان مقوی بصر و جهة دفع بیاض رقیق و جرب و سلاق نافع و جهة نزول آب قایم مقام قدح و طلا
کردن کرم ان مسکن الم کزیدن عقرب است و چون روغن تازه زیتون را بجوشانند تا بنصف رسد بدل عتیق میشود
و قدر شربتش تا هفت رطل است زیت الانفاق روغن زیتون نارسیده است و ان معتدل و قابض است و کویند
در اخر اول سرد و در اول خشك است سمن بدن و مدر و مفتت حصاة و موافق معده و مقوی لثه و دندان
و مانع ادرار عرق و صاف کننده اخلاط و مفتح سدد و قاطع عفونت و مقوی اعضا و معمول ان موافق درد
اعصاب و مواد حاره و نیکو کننده رنك رخسار است و روغن زیتون بری قایم مقام روغن کل سرخ و رادع و
مبرد و مانع عرق و حافظ سیاهی موی و انتشار ان و مقوی دندان متحرك و مانع سیلان رطوبات لثه و قاطع
خون لثه است و جمعی مطلق روغن زیتون را در افعال مذکوره نافع میدانند و مخصوص نوعی دون نوعی ندانسته اند
و هر چند کهنه تر شود قویتر میکردد و انچه از هفت سال بکذرد بهتر از روغن بلسان یافته اند و بعضی قایلند
که تا چهار هزار سال میماند و کویند چون بیست و دو درم انرا با مثل ان عسل و ثلثان کنند در روغن شونیز
بالمناصفه در حمام سر دو روز بنوشند و آب سرد دران روزها نخورند از جمیع دردهای بارده خدر و فالج و امثال
ان نجات یابند و پیران صد ساله را هیجان شهوت شود و مجرب دانسته اند و روغنی که از زیتون سبز کیرند
مولد خلط فاسد و بسیار مبخر و مولد حکه و مصلحش شربت بنفشه است و چون روغن زیتون را با مثل ان آب بجوشانند
تا آب بسوزد و تجدید آب بدستور اول نمایند تا شصت بار و بعد از ان که آنها سوخته باشد چندان بجوشانند

که بضعف رسد بعد از اب شتی بجهت از روغن بلسان و دران اسرار عجیبه است زنبار و ثقل روغن زیتونست که از دود
مس بجهت غلظت بجوشانند و بعد از ان بیفشارند در دوم کرم و در افعال قوی تر از حضض و ضماد ش بجهت درد
مفاصل و عرق النسا و نقرس و استسقا و التیام زخمها بدن لاغر و با شراب و ماء العسل بجهت درد دندان و با
نقیع ترمس بجهت جرب دواب نافع و هرچند کهنه شود در افعال قوی تر و در ابدان مرطوبین مولد قروح است زیت
السودان روغن ثمر یست مثل بادام کوچکی و لوز البربر نامند در دوم کرم و در اول تر و کویند خشک است و مولد
خلط صالح و ملطف اخلاط و بجهت امراض سوداویه و بارده مثل جنون و وسواس و فالج و خدر و ادرار فضلات
و تفتیح سدد و اورام بارده نافع است و مولف اختیارات بدیعی غیر روغن لوز البربر دانسته اند زیت الشیخ
بلغت صعید مصر روغن ابیغطس است زیت الحل بلغت نواحی مصر اسم نفط است زیبق بفارسی سیماب و جیوه نامند
از جمله فلزات و معدنی است شبیه بنقره کداخته و از کداز سنکهای سرخ شنجرفی بهم میرسد و در بعضی بلاد با رده
مثل مغرب و روم و هفت اقلیم قطرات نیست که از خاک متکون میکردد و در غیر ظروف شیشه و سرب و قلعی و
جلد سک آبی و طلا و نقره معدوم میکردد در دوم سرد و در سیم تر و با حدت و قبض و استنشاق دود محروق
ان مولد فالج و بطلان سامعه و زردی رخسار و موجب فساد قوتهای دماغی و کریزانیدن هوام و کشتن ان با تخم
حرمل و بادام تلخ بجهت جرب و حکه و دفع جمیع آثار و آکله و سعفه رطبه و قروح سایله و دفع قمل مجرب و با کندر و دا تیا ابخ
و موم و روغن زیتون بجهت دانه های آتشک از مجربات است و بدستور دردهن ادویه همین اثر دارد بشرطی که بحلق
و بینی و کوش نرسد و در یک هفته سه بار بجز رکنند و غذای بنکلاو و غیر لطیف نخورد و بعد از تنقیه دو دد هند
و چون زیبق را کشته بر پیمانی مالیده بر کرد ن بندند مانع تکون قمل کردد و ضماد غیر مقتول ان نیز بجهت خشک
کردن دانه آتشک و قروح مجربست و خاک زیبق که در ظروف ان بهم میرسد در جمیع آثار مثل مقتول الفست و در
سمیت مانند ان و آشامیدن غیر مقتول ان بی سمیت و بیرعت از امعا دفع میشود با مغص و درد قوی و چون
ناکشته انرا در هر سال چند روز و هر روز بقدر حبه تا یک دانک بنوشند و بتدریج زیاده کنند و کوشتاب بعد از ان
بخورند

وار درخت خار ناکیهم میرسد و خار مذکور را
دواب بخورند و در عراق تنکس و بادام کوهی نیز
نامند و طعم روغن شیرین و خوشبو است م

حرف السین

بخورند باعث مغص نمیشود و بجهت حفظ صحت و تقویت باه و هاضمه و قوت بینه بیعدیل است و قدر شربت غیر مقتول
تا دو درهم و بدلش رصاص محلول است و مصعد ان بسیار کرم و با حدت و از سموم قتاله و محرق خلط و محلل و مقطع
و مقطع است و طریق تصعید در دستور اول مذکور است و چون غیر مقتول انرا با نفوخ خالص حل نموده بر مس طلا کند
و با تش برند مس را مفضض کرداند و طریق عمل ان در دستورات مذکور است حرف السین ساذج هندی
برهمن نامند برکیست بیاق و کل و در آبهای ایستاده بلاد هند میروید شبیه برک کردکان و مایل بسیاهی و کویا
غبار بران نشسته و خوشبو و بی چین و بی خطوط و کویند در غیر بلاد هند نیز بهم میرسد و قوتش تا سی سال باقیست
در سیم کرم و در دوم خشک و مدر حیض و بول و شیر و عرق و مصلح حال معده و مقوی احشا و اعضا و حافظ ارواح
و اخلاط و مفرح و مفتح و سمن و محلل ریاح امعا و بجهت سیلان اب دهن و بد بوی دهان که از شرکت معده باشد و
خفقان و وسواس و جنون و وحشت و درد جگر من بن و عسر ولادت و مشیمه و وجع فواد و تقویت حواس و یرقان
و استسقا و سپرز و حصاة و منع داحس و جمیع امراض مقعد و رحم و در اکتحال بجهت بیاض و سلاق و ظلمت بصر و ناخنه
نافع و نکاهداشتن ان در زیر زبان بجهت لکنت زبان مفید و طلای ان با سرکه بجهت احتباس حیض و شیر و دفع بد بوی
زیر بغل و کنج ران و تضمید کوبیده مطبوخ در شراب بجهت تحلیل ورم اجفان و کذاشتن ان در میان جامه و قماش
بجهت منع کرم زدن ان سوش و مضر دبیر و مصلحش مصطکی و مضر مثانه و مصلح ان شربت به و قدر شربتش تا یک مثقال
و بدلش دو وزن ان سنبل هندیست ساج درختیست هندی و اهل هند ساکون نامند بقدر درخت چنار و
سرخ رنک و صلب مایل بسیاهی و کثیر الورق و خوشبو و ثمرش بقدر فوفل و مستطیل و مولف تذکره انرا افندق
هندی دانسته چوب ان در دوم سرد و خشک و با اندک حرارتی و ضماد ساییده ان با اب سرد بجهت درد سر حاد و اورام
حاره و خوردن نشاره ان مسکن تشنکی و التهاب معده و با ماء العسل بجهت اخراج کرم شکم قوی الاثر است و طلای
محرق ان که بعد از احراق در آب ماسیتا و امثال ان انداخته و ساییده باشند بجهت ورم اجفان و تقویت بصر
و حدقه نافع و قدر شربتش از یک ال تا سه ل و مضر جگر و مصلحش عناب است و روغن ثمر ان غلیظ و خوشبو و بجهت

لروذ البطم

درازکردن مو و رفع خارش بدن مفیداست وچون نافه مشک را دران کذارند حافظ بوی ان و وزن آنرا باشد

میباید ساداوران معرب ازسیاه داران است بمعنی سیاه درختان چه دار بلغت فرس درخت است و بعربی

سواد الحکام نامند بجهة انکه قسمی مداد از ان ترتیب میدهند و سواد القضاة که صاحب اختیارات ذکر کرده اسم

عفص است وانچه کفته که از درخت بطم حاصل شود اصلی ندارد بلکه چیزیست سیاه ومایل بسرخی و براق وشبیه

بشبه با اندك تلخی و در جوف درختان بلاد هند وحوالی ان بهم میرسد و مخصوص ان بلاد است و مولف

تذکره انچه از درخت نارجیل بهم میرسد بهتر دانسته دردوم سرد وخشك و با اندك حرارت محلل و رادع

اورام حاره و با اب بارتنك قاطع نزف الدم هر اعضا است شربا وضمادا و حابس اسهال دموی والتیام

دهنده زخمها و با سرکه جهة ورم قضیب وانثیان و باشراب جهة اورام بارده و با روغن مورد جهة منع ریختن

موی موثر و بغایت مسود است و فرزجه ان با سرکه وحقنه ان بی سرکه جهة قطع خون حیض و تقویت رحم و

رفع اسهال نافع و مضر و مسدد خوردن ان مولد سودا و مصلحش شکر وقدر شربتش یکمثقال و بدلش دو وزن ان

مورد است سالامندرا اسم یونانی نوعی از عظایه وان حیوانیست شبیه بمار و دست و پا دارد و دستها

کوتاه تر و بطی الحرکه و ابلق از زردی و سیاهی و دنبالش کوتاه و بترکی الا لانه آغو برن کویند و آتش دران

تاثیر نمیکند و اکر در تنور اتش اندازند افسرده کند و یک مثقال ان از سموم قتاله و بغایت کرم وخشك

و معفن و مقرح جلد و تدهین روغنی که دران بپخته باشند ستردن موی و قرص کننده عضو است وچون

دست و پای انرا قطع کرده واحشای انرا اخراج نموده درعسل چند روز کذارند عسل مزبور جهة درد مفاصل

و اورام بارده ضمادا نافع و خوردن ان قتال و فادزهران تخم سنك پشت است سام ابرص اسم و زغ بربست

و وزغ بلدی سمی بچلپاسه است وان کوچکتر از چلپاسه است وان شبیه بحر دون و با نقطه های سیاه و باثبات

چلپاسه نیست و ملاقات خون ان بربدن مورث برص است در سیم کرم وخشك وضماد کوبیده ان بر اعضا

جاذب پیکان وخار و دافع ثالیل و تضمید خشك ان بر دندان کرم زده مسکن الم آن وچون شکافته بر موضع

دکنن

کزیده عقرب کذارند درد را ساکن کند وطلای خشك ان با روغن زیتون جهة رویانیدن موی و

رفع احتباس بول و قطور زبل و خون و بول ان با اندك مشك در احلیل جهة رفع فتق بسیار موثر و

همچنین جلوس در طبیخ ان همین اثر دارد و خوردن ان مورث سل و امراض ردیه و مصلحش شربت

ریباس و امثال آنست ساماناه اسم فارسی نوعی از بردیست بسیار نرم و باریك ومایل بزردی و از ان

حصیر ترتیب میدهند سرد و خشك وجلوس بران باعث فرح وجهة رفع بواسیر نافع و سوخته

ان قاطع نزف الدم است سابنج معرب از فارسی واسم بروح است ساسالیون و سالیوس

سیسالیوس است ساجن اسم هندی ملح القلی است سانهر وساج اسم پرسیاوشان است

ساسار کشت بزرة الانجره است سالیون اسم یونانی کرفس است ساوس اسم یونانی هندبا ست

ساطیریا و ساطوریون اسم یونانی خصیة الثعلب است ساق الحمام بلغة مصر رعی الحمام و انطاکی کوید آن

نارقیصر است ساغیین و ساغافیون اسم یونانی سکبینج است سافزوس اسم یونانی فیروزج است سارو

اسم یونانی عضایه است ساطریوس اسم یونانی حب وار است و بمعنی مخلص الارواح سادیقون اسم یونانی

سیخ است ساری اسم هندی حب النیل است ساییطس اسم یونانی حجر القمر است ساسم آبنوس است و کوبند

نانخواه است ساناحورا اسم سریانی باد آورد است سالس اعزیون اسم یونانی کبیکج است ساتهل اسم هندی

صعتر است سار اسم فارسی زرزور است سار اسم فارسی فسافل است ساکوتر اسم هندی مناج است

سادسل اسم هندی فنفد است ساککونا اسم هندی حجر البهت است سانیب اسم هندی حیر است

سالیکا اسم هندی کندر است سپستان لغة فارسی است و بعربی دبوقی نامند ثمر درختیست زیاده بر

قامتی ساقان مایل بسفیدی و برکش مدور و بزرك و بارش درخوشه و در اول تر و مسهل محرور

المزاج و مواد سوداوی و منزلون و ملین سینه و حلق و مسکن حدت صفرا و عطش و قلیل الغذا و مقوی

امعا و جهة حرقة البول و سرفه حار یابس و اخراج کرم معده و خشونت صوت و کرفتکی اواز و بیخ که از

دوای تند بهرسد و اصلاح اذیت ادویه مسهله و نبهای حاره و بلغم شود نافع وضماد مطبوخ ان در
دوشاب خرما جهت کشودن دمل ازموده است و قدر شربتش از سی عدد تا بیست مثقال و مضعف
معده و کویند مضر جکر است و مصلحش دربرودین کل سرخ و در غیر ان عنابست و بدلش خطمی سبج
بفارسی شبه و شوق کویند سنکیست سیاه و براق و زود شکن و سبک در دوم سرد و در سیم خشک و
خوردن ان جهت خفقان و کشودن سده و ریزانیدن حصاة و تقویت معده و یکیا نک ان با شراب مقوی
دل و اکتحال محرق مغسول ان با عسل جهت جلای بصر و تقویت چشم بغایت نافع و پوشیدن ان نکاه کردن
مانع نزول آب و مقوی باصره مشایخ و نکاه داشتن ان جهت دفع چشم بد و تعلیق ان بر سر دافع درد سر و
مضر سپرز و مصلحش آب انجیر و چون سطور دقیقه چند بر صحائف ان از سوده لمکن نوشته صاحب لقوه بسوشد
بران نکاه کند و در غیر ان نظر نکند در ان روز لقوه او دفع شود از مجربات شمرده اند و نکاه داشتن قطعه
ان که بقدر یکمثقال باشد جهت دفع فزع و وحشت ازموده است سبع اسم جمیع حیوان درنده است سبع
الارض پر سیاوشان است سبع الشعر افتیمون است سحسیان از اد درخت است سبوس کندم اسم فارسی
نخاله است سبه قبا بلغت اصفهان اسم شقراق است سب اسم هندی صدف است سپاری اسم هندی
فوفل است سیلکی اسم هندی وزغ است سپرغم اسم فارسی شاهسفرم است ستوا بتای بعد از سین اسم
هندی قسمی از نبش است ستاوری اسم هندی بوزیدان است سجلاط اسم یاسمین است سجوس بلغت رومی
وسجبین بلغت یونانی اسم اذخر است سحاب بلغت اکثیریان زیبق است سحاب البحر اسفنج است سحوریون اسارون است
سحق بجای معجم کیاهی است شبیه باذخر و پر شاخ و تلخ و بدبو در سیم کرم و خشک و مقوی معده بارده
ومفتح سده جکر و هاضم و قاطع بلغم لزج و محلل ریاح و جهت صرع و سکته و فالج نافع و مضر محرورین و
مصلحش ربوب ترش و قدر شربتش یک مثقال و بدلش بکوزن و نیم ان اذخر است سحوفن و سحوس اذخر است
سحیره زاج احمر است سخاوس اسم سریانی اسطوخودوس است سخینس اسم یونانی درخت مصطکی است

سحفا

لضعف البصر

للفزع والوحشة

سحفا اسم یونانی مصطکی است سخالة انچه از فلزات بسوهان جدا کنند و انچه در حین کوفتن از ان ریزد
سدر بفارسی کنار کویند و مراد ازین اسم برک ساییده اوست و بری ان پرخار و ضال نامند و بستانی
کم خار و ثمرش بزرکتر و لذیذتر است و ثمرش شبیه بسنجد و خوشبو و شیرین و با اندک ترشی و زرد
و سرخ میباشد نشاره چوب ان در اول کرم اخر اول سرد و در اخر دوم خشک و قاطع نزف الدم
و دافع قرحه امعا و اسهالی که از ضعف معده باشد و دافع استسقا و سپرز و حقنه ان بدستور جهت جراحت
امعا و ذرورش جهت زخمها نافع و قدر شربتش تا هفت درم است و برک ان جهت زخمها و تنقیه چرک
بدن و تقویت موی و منع سقوط ان و تقویت اعصاب و طرد هوام و ضماد ان با شراب جهت نضج
ورمهای حار و تحلیل ان مفید و بدستور طبیخ تازه و خشک ان همین اثر دارد و ثمرش در اول سرد و در
دوم خشک و بعضی در اول کرم دانسته اند و نارسیده ترش ان قابض و لزج و مسهل بعصره و رسیده
ان قلیل الغذا و دیر هضم و صالح الکیموس و نیم رطل اب ان مسهل صفرای معده و امعا و مطفی حرارت
عزیزه و خوردن ترش ان مانع صعود بخارات بدماغ و دافع صفرا و تشنکی و آب شیرین آن مفتح سده و
کشنده کرم معده و امعا و مضر مبرودین و مصلحش کلقند و در مزاج محرور سکنجبین و ثمر خشک ان قوی القبض
و آرد آن که سویق النبق باشد جهت اسهال مراری و قرحه امعا نافع و ضماد شکوفه ان در حمام جهت رفع شری
مجرب و دانه ان بغایت قابض و ضماد کوبیده ان جهت شکستکی اعضا و تقویت ان مجرب و طلای
مطبوخ ان بحدی که غلیظ کردد جهت سستی اعصاب و سرعت حرکت اطفال موثر و چون دانه بتو دا
بکلاب آغشته زرع نمایند از برک و بار ان بوی کل آید و چون بعسل آلوده باشد ثمرش شیرین شود
سداب بیونانی فیجن و در تنکابن و دیلم پیم نامند بستانی ان از درخت انار کوچکتر و پر شاخ و
برکش ریزه و بدبو و بسیار سبز و کویا غباری بران نشسته و کلش زرد در سیم کرم و خشک و تازه
ان اخشکی کمتر و برک و عصاره ان مدر بول و حیض و مجفف منی و مسقط جنین و قاطع باه و مفتح

سدد و محلل ریاح و با تریاقین و جهت سپرز و یرقان و قولنج ریحی و امراض سینه و مقعد و رحم و حصاة و بواسیر
واشامیدن ان کرباشیث خشك جوشانیده باشند جهت تسکین مغص و درد پهلو و سینه و تنگی نفس و سرفه
مزمن و ورم حار دیر و عرق النسا و مفاصل و لرزهای بارده و چون با روغن بجوشانند جهت اخراج
کرم شکم و طبخ ان در شراب جهت استسقای لحمی و خوردن با نمك جهت حدت بصر و خاییدن ان رائحه بوی
پیاز و سیر و قدر قلیل ان مقوی هاضمه و مشهی و با انجیر و کردکان جهت سموم مشروبه و سموم هوام و
مداومت ان هر روز بقدر یکدرهم جهت ازالة فالج و تشنج مجرب و تخم ان نیز همین اثر دارد و اب طبیخ ان بقدر
سه اوقیه با دو اوقیه عسل جهت فواق مجرب و چون داخل نبیذ ها کنند باعث خوشبویی ان و شدت اسکار
و دفع ضرر ان میکردد و مورث صداع و ثقل سر و مصلحش اب امیخوش و بر شیرین است و اشامیدن تخم
ان بقدر مجدم قیراط با شراب جهت دفع مضرت ادویه قتاله و نیم م ان جهت عرق النسا و دو درهم ان
جهت ازاله درد کزیدن عقرب و رتیلا مجرب و بد بو شود جهت کزیدن سك دیوانه مفید و مانع حمل و حقنه طبیخ
برك سداب با روغن زیتون جهت نفخ امعا و نفخ رحم و ضماد ان محلل خنازیر و با عسل جهت درد اختناق
رحم و مفاصل و ضماد مطبوخ ان در روغن زیتون جهت عسر بول و با انجیر جهت استسقای لحمی و بتنهایی جهت
تشنج مجرب و با سرکه جهت رعاف و با دهن الغار جهت ورم انثیان و با موم و روغن مورد جهت بثور و با نطرون
جهت بهق سفید و جمیع اقسام ثالیل و با شبث و عسل جهت قوبا و با سرکه و سفیداب و روغن کل سرخ
جهت جرب و نمله و قروح رطبه سر نافع و با خود داشتن باعث کریختن حیوانات موذی صاحب شامه
و قطور عصاره ان کرد پوست انار کرم کرده باشند جهت درد کوش و اکتحال ان با اب رازیانه و عسل
جهت ضعف باصره و سعوط عصاره ان جهت ام الصبیان اطفال نافع و مداومت خوردن ان مضعف
باصره و مصدع و محرق اخلاط و منی و مصلحش سکنجبین و انیسون و قدر شربتش سه ل و بدلش صعتر است
و صمغ بستانی و بری سداب بغایت کرم و خشك و غیر ثافسیا است و جهت قرحه چشم و تحلیل خنازیر و برص

دوم

للفالج والتشنج

للفواق

للعصر ... والزنان

للتشنج

و قرزجران بقدر یکدانك جهت اخراج جنین و مشیمه مجربست و کویند بوییدن بوی ان باعث رعاف قوی
قتال است و روغن سداب کر یکجزو انرا با چهار جزو آب و ده جزو روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماند
جهت برودت کرده و مثانه و درد کرده و رحم و استرخا و درد پهلو و تحلیل ریاح و دفع لرز و کرانی سامعه و
خوردن ان بقدر نصف اوقیه در حمام جهت رعشه مجرب و حقنه ان جهت مفاصل و قولنج ریحی و خلطی
نافعست سداب بری برکش از دیکر و کمر شاخ تر و بدبوتر و تندتر از بستانی و در چهارم کرم و خشك
و بسموم اقرب و چهار درم ان کشنده تر از دفلی است و از ملاقات مطبوخ ان دست ورم میکند و
عصاره انرا چون بر اهن و ابکینه مالند مانع زنك ان میشود و چون در مکان کوسفندان و مرغان برزند
حیوان موذی مقاربت انموضع نمیکند و ضماد پوست نبات ان با شراب جهت داء الثعلب نافع و چون
برك انرا کوبیده ضماد نمایند موجب جذب مواد و احراق و موت آن موضع میکردد سداب بیابانی است
سدوس نیلج است سداب عربیا اسم سریانی فراسیونا است سرخس اسم فارسی است و بیونانی بطارس
نامند و در تنکابن و دیلمجان کویند و ان بیخیست سیاه مایل بسرخی و پرکره و پر از ریشه های باریك و
بیساق و بی ثمر و بیکل و شاخی از ان بیخ میروید و بقدر ذرعی و کمتر از ان و برکهای ان با زواید و خشونت
و نزدیك بهم بشکل پرهایی که در بال مرغان میباشد و نوع ماده ان بیشاخ و منحصر در یك برك مرتفع
در دوم کرم و در اول خشك و مجفف بی لذع و جالی و مفتح و دافع خل و مسقط جنین و مسهل قوی
اقسام کرم شکم خصوصا با خربق سیاه و سقمونیا و عسل و شراب و امثال ان و معرق و دافع بخار سوداوی
و محلل نفخ و تا چهار سال قوتش باقیست و جهت خفقان عسر العلاج و جراحت کرده و مثانه نافع و اشامیدن
یك ال ان با سه عدد از ده تخم نیمبرشت سه روز متوالی جهت دفع کوفتکی اعضا و سقطه و ضربه بغایت مفید
و چون از نوع نر ان شش رطل تازه نازك را بقدر یا قلی ریزه کرده در دوازده رطل عسل بجوشانند تا مهرا
شود و با عسل یکسان کردد و هر روز چهار ده ل بنوشند جهت دفع درد ورکین مزمن مجرب و ذرور ش

لوجع الحنجرة والشبه

للرعشة

لوجع الورك

[illegible]

للجراحات الرطبة

جهة جراحات رطبه عسر العلاج بغايت نافع است ازموده وبرك تازه ان ملين طبع وچون دو روز پاشامند
مواد بنه چشم را بريك دفع ميكند وضماد ش بر هر عضوى موجب اخراج فضول ان وچون با حنا بر سر
طلا كنند جهة منع نزول اب مجرب دانسته اند وچون در خانه برك ان را فرش كنند با آب طبيخ ان را بپاشند
كيك را بر طرف ميكند ومضر دبير ومصلحش شيح ارمنى وقدر شربتش تا دو مثقال وبدلش فتيل است
سرنج از قلعى سوخته وسفيداب سوخته بهم ميرسد وشبيه بشنجرف واز ان كرنك تر است وطريق
ساختن ان در دستورات مذكور سردى ان كمتر از سفيداب وخشكى ان زياده است واز سموم قتاله
وطلاى ان با روغن كل سرخ وروغن زيتون جهة روييدن كوشت ودفع ورم زخمها وتنقيه چرك ان
وبردن كوشت زياد وكوشت مرده وقطع بدبوئى زخم وسوختكى اتش وباز داشتن سيلان خون وحقنه
ان با سپيدى آب بارتنك جهة قرحه امعا مفيد است سرو درخت معروفست وشبيه بجوز رومى در اول
كرم ودر سيم خشك وثمر ان كرمتر از ساير اجزا وصمغ ان كمتر از ثمر وشد ورطوبت ساير ان ضعيفتر از قطران
درخت شربين ونشاره چوب ان جهة سيلان فضول وبا مرصافى جهة تقويت مثانه ودفع بول در
فراش واشاميدن دو ولا از برك ساييده ان با نيم لى مرصاف جهة تقويت مثانه وعسر بول مفيد ومضر
دبير ومصلحش كثيرا ومحرون مغسول ان جهة سوختكى اتش وغير مغسول جهة جراحات رطبه وعصاره ثمر
تازه ان جهة بواسير الانف وضماد پخته ان در سركه كه با نرمس مخلوط كنند جهة قلع اثار بهق وسفيدى
ناخن وبا ادويه مناسبه وبتنهائى جهة فتق والتيام جراحتها وتقويت اعضاى سست وقطع نزف
الدم وتجفيف زخمها وتحليل اورام ودفع اعيا وبا آرد جو وآب جهة جرب وغلو وسوختكى آتش وعرعره
طبيخ ان جهة درد دندان وقروح لثه واسترخاى ان وبخور ان جهة كريزانيدن هوام خصوصا پشه و
لعوق ان با عسل جهة سرفه كهنه مجرب ومقوى معده است واشاميدن ان با شراب جهة قطع نزف

للسعال العتيق

الدم وقرحه امعا ومنع انصباب فضلات بمعده ودفع نفس الانتصاب وذرور صمغش جهة دفع بواسير

مقعد

لتسويد وتطويل وحفظ الشعر عن السقوط

مقعد وبواسير الانف وباكلنا جهة قروح رطبه وخاييدن ان جهة دفع سيلان اب دهن نافع وچون
ثمر وبرك آن را با آمله واب سركه طبخ نمايند تا مهرا شود پس با روغن كنجد بجوشانند وثفل ان را بر موى
ضماد نمايند وروغن را طلا كنند جهة سياه نمودن ودراز كردن وحفظ سقوط ان مجرب وتضميد
ان با موم وروغن زيتون جهة تقويت معده نافع وبدلش مثل ان از دوت سرخ وصفا ان پوست انار است
سرطان نهرى بفارسى خرچنك نامند در دوم سرد وتر وبا جذب وتحليل وجهة بيان قسم ماده است
وعلامتش انكه چون سوزنى بر پشت ان فرو برند ابى سفيدى ظاهر كردد مبهى محرورين وكثير الغذا و
بطى الهضم وسبب او وييرا از طبيخ ان با كرفس وراز يانه مفتت حصاة ومدر حيض وفضلات وسحوق ان با
با درنج جهة سم عقرب وبا شراب جهة عسر البول وباشير الاغ جهة كزيدن رتيلا وعقرب وغرغره شير

للخناق ووجع اللوزتين

كوبيده ان بقدر يك سكرجه جهة خناق ودرد لوزتين سريع الاثر وضماد تازه كوبيده ان جهة جذب سموم

لحفظ اثمار الاشجار

للدلال

وتسكين الم كزيدن عقرب وپيكان وخار از اعضا وتحليل اورام حاره نافع وتعليق چشمان ان جهة تب
غب وتعليق پاهاى ان بر درخت ميوه دار جهة حفظ سقوط ان ومطبوخ دوسه عدد ان كه اطراف
ان را قطع كرده جوف ان را با اب خاكستر تاك ونمك شسته وبا آب صاف تطهير نموده باشند وبا جو

للسل والدق وتسمين الاعضاء

مقشر طبخ داده بنوشند جهة سل ودق وبيوست اعضا وهزال مفرط حار مجرب وبدستور محرق آن

للبواسير وسرطان الثدى

با صمغ عربى وادويه مناسبه همين اثر دارد وجهة بواسير بغايت نافع وضماد محرق ان جهة سرطان پستان

لعضوض الكلب

ازموده است وچون چند عدد ان را زنده در ديك مس بى قلعى بسوزانند تا خاكستر شود وهر روز
يك ملعقه را با نيم او قيه اب بنوشند جهة دفع سم سك ديوانه كزيده مجربست وبايد بر موضع زخم مرهمى
از روغن زيتون وسركه وجاوشير كذاشت واكر مدتى از كزيدن سك كذشته باشد بقدر دو ملعقه
هر روز بدهند وكويند شرطست در احراق ان جهة اين امر انكه افتاب در اسد باشد وماه مقابل ان
نباشد وشعراى يمانى طلوع نموده باشد وبدستور هر كاه بيك جزو محرق مذكور نيم جزو جنطيانا و

عشر جزو کند را اضافه نموده سه روز و زیاده بران هر روز سه ل با آب سرد بنوشند همین اثر دارد و ضماد خاکستر ان با عسل که با هم طبخ داده باشند جهة شقاق پا و مقعد و شقاقی که از سرما بهم رسیده باشد و شقاق ماده سرطانی نافع و کویند مضر مثانه است و مصلحش کل قبرسی و کل مختوم و قدر شربتش از سه خند سه ل و از ضماد و بخته ان پنج ل است سرطان بحری خرچنك دریایی وان دو قسم است یکی انکه چون از آب در آرند متحجر کردد وان سنکیست بقدر سرطان نهری و از ان کوچکتر و صدفی و بزمستی در دوم سرد و خشك و سوخته ان را جلا و تلطیف بیشتر و جهة رطوباتی که در طبقات چشم ریزد نافع و مقوی عضلات چشم و جهة ناخنه و سلاق و دمعه و قطع نزف الدم جراحات و سنون ان جهة جلای دندان و طلای ان جهة کلف و نمش مفید است و قسم دیکر شبیه بسرطان نهریست بغایت سفید و شبیه بسرطان است و صیادان ماهی در بلاد دیلم و تنکابن آن را بقلاب نصب نموده صید ماهی بان میکنند سرد و تر و مجرب ان در خواص ضعیفتر از قسم اول و خوردن ان کشنده است سراج القطرب هر کیاهی که در شب درخشد باین اسم نامند و قطرب اسمیست شامل کرم شب تاب و شامل حیوانی بقدر مکسی که بر روی آب همیشه حرکت کند و سراج القطرب شامل ان و افیوس و نجیلا است و اخیر بلغت مغربی نباتیست کثیر الوجود میان کتان کلش مانند کل سرخ و بیخش بقدر کردکانی و ماکول بعضی مردم است و ان افنیوس مذکور شد و مولف ما لا یسع کوید از مطلق این اسم مراد یبروح الصنم است سرکه هندی اسم کابجی است و مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی سرمق معرب از سرمج وان قطف است سرد بدال اسم شامی کرفس است سراج القطاب حباحب است سرطاط فالوذج است سردول اسم اندلسی تخم جوز رومی است سراج القطرب نباتیست که تا خشك نشده باشد در شب درخشد و کویند یبروح الصنم است و کویند اسم مشترکست مثل سراج القطرب سرسادالوق است سرادخلات سراج الظلام کندس است سرانیون اسم یونانی اسارون است سربیسون اسم یونانی پرسیاوشان است سرخینوس اسم یونانی شیطرج است

سرد

سرو جبلی عرعر است سرحان ذئب است سریقون زنجفر محرق است سرچ اسم ترکی عصفور است سردین بدال بعد از را اسم ماهیست سرخ مرز اسم فارسی اذان الغزال است سرکر شیرین اسم شیر بسته است سرهر اسم فارسی اثمد است سرکین کاو اسم فارسی اخثاء البقر است سرکین اسم فارسی زبل است سرای الطلول قسم اخیر لبلاب کبیر است سرکین سوسمار اسم فارسی بعر الضب است سرکین خروس اسم فارسی خرء الدیك است سرب سوخته اسم فارسی آبار است سریش اسم فارسی اشراس است سریشم ماهی اسم فارسی غری السمك است سرکه اسم فارسی خل است سریشم پوست حیوانات غری الجلود است سرم بلغت شیرازی وان فقاع است سرهلی اسم هندی حب النیل است سرهن اسم هندی لحیة التیس است سرکی دان اسم هندی عنبا است سرسون اسم هندی خردل ابیض است سرا اسم هندی خر است سرما اسم هندی اثمد است سرماشق اسم ترکی عشقه است سرنا برای مجبر اسم نبیذ الخطر است نزد اهل بغداد سسالی معرب از ساسالیوس یونانیست سسی اسم هندی ارنب است سسفراس بلغت فرنکی چوبیست که بجای چوب چینی در علت آتشك و غیره استعمال میکنند و ظاهرا چوب صنوبر باشد چه مولف تذکره چوب صنوبر را نایب مناب چوب چینی بیان نموده است و حقیر مشاهده ان نموده و رزتی بیا فته است سطر و سنون یونانی اسم نباتیست که اکثر در کندم زار میروید و با کندم میرسد میان کیاه و شجر و ساقش با ریك و بی کره و بی شاخ و برکش بقدر انکشت ابهام ما بین استداره و طول و سر برکها او بخته و از یکدیکر متباعد و در رنك شبیه برك کلم و در آخر ساق شعبه های ریزه و بجای ثمر قبه ها بران شعب و سفید صنوبری و کلش سفید و زرد و بیخش دراز و سفید و با اندك تلخی و خوشبویی و تندی و معطر و ان غیر کندش است و تخمش مثل زیره وان در اخر سیم کرم و خشك و بیخش قویتر از سایر اجزا و مستعمل بغایت جالی و تند و مدر حیض و قاتل جنین و محلل قوی و جامه بان شسته میشود و اشامیدن ان با عسل مسهل رطوبات بارده و جهة امراض جکر و عسر نفس و یرقان سدی و با جاو شیر و بیخ کبر محلل ورم سپرز و سدد بول و مفتت

حصاة وضمادش با اردجو وسرکه جهة جرب متقرح ومطبوخ ان با شراب وارد جو محلل اورام حاره و
سعوط ان جهة تنقیه دماغ از فضلات وقطورش در بینی جهة درد دندان ودر فرزجات منقی رحم ودر
ادویه چشم جالی ومقوی بصر وطلای ان رافع بهق وجمیع اثار وبا کل ارمنی جهة حکه وجرب بغایت مفید
وسعوط ربع درهم ان با بیست عدد زیره کرمانی وزیت الانفاق جهة لقوه مجرب دانسته اند وقدر شربتش
تا نیم م ومضر سینه ومحرق اخلاط ومصلحش کثیرا است ومولف اختیارات آنرا بیخ عرطنیثا ومولف تذکره
کندش دانسته ودر ایشان سمیت غالب است بخلاف سطرونیون وبحسب ماهیت ظاهر میکردد که غیر
آذر بو کندش باشد سطاخیس یونانی نباتیست مابین کیاه وشجر وشبیه بفراسیون وازان درازتر و
سفید تر وبرک وبرکش ریزه وسفید وخوشبوی مایل بکراهت وبا اندک زغبیت وشاخهای بسیار
از یکجا رسته وکلش ریزه مایل بزردی وانبوه وطعمش تند وتلخ ومنبت ان دامنهای کوه وزمینهای
خشک در چهارم کرم ودر اخر اول خشک ومدر وقوی بول وحیض ومفسد جنین ومخرج ان ومسکن خفقان
بارد ومنقی مرة السودا وجهة توحش ومالیخولیا ووسواس ودردهای ریحی شکم وتقویت دل نافع و
قی کردن با مطبوخ ان جهة سک دیوانه کزیده قبل از انکه از اب بترسد مجرب دانسته اند وچون در دو غن
زیتون جوشانیده در کوش چکانند وبدستور بدندان طلا کنند جهة دفع درد دندان نافع وقدر شربتش
تا یکدرهم است سطراطیوس یونانی اسم نباتیست که بر روی آب بهم میرسد شبیه ببادرنجبویه وبیخ
سردوش ورادع اورام حاره وجهة حرقة البول وادرار وادرخون کرده والتهاب اعضا نافع ودر جمیع افعال
قریب بطحلب است سطادیون یونانی اسم نباتیست مابین شجر وکیاه وشبیه بعشقه وبر اشجار مجاور می پیچد
وبرشهای نیز میرویدکلش شبیه ببنفشه وچندین عدد نزدیک بهم مثل خوشه واند رون کلها زرد
وساقش سبز مایل بسیاهی وبرکش مثل برک بنفشه وضخیم ودر اصفهان کل عقرب وبفارسی برابرن
نامند ودر باغها بسیار است وان غیر فاشرستین است مرکب القوی ورادع اورام حاره وبارده

ودان

وبرک وکل ان را چون کوبیده ضماد نمایند جهة کزیدن عقرب وزنبور ورتیلا وسایر هوام شربا وضمادا
نافع ومجربست سطرکالغز یونانی سریانی وان میعه یابسه است سطرالن زرنبا داست سطوبس اسم یونانی
جلنار است سطیعون اسم یونانی زوفرا است سطیلون اسم یونانی بسبد وارا است سطفلین اسم سریانی
جزر است سطاح اسم جنس کیاهیست که بر روی زمین پهن شود سعد بیخیست بقدر زیتون وبزرکتر
ازان وسیاه واندرونش سفید وخوشبو وبفارسی مشک زمین وبترکی طبلاق ودر تنکابن اسکنو
نامند برکش شبیه ببرک کندنا وازان درازتر وباریکتر وباصلابت واندک خشونت وکم عرض در اخر
دوم کرم وخشک ومجفف بی لذع ومدر بول وحیض ومفتت حصاة ومفتح افواه عروق ومخرج عفونات
وجهة سم عقرب شربا وضمادا نافع وبدستور جهة تقویت اعصاب وتحریک باه وبسیار دمودن واشامیدن
ان جهة زیاده کردن فهم وعقل ودفع ریاح وتقویت معده ونیکویی رخسار وخفقان ویرقان وصداع بارد
وبواسیر مقعد وبواسیر الانف وتقویت هاضمه وبا روغن حبة الخضرا جهة درد کرده وسردی کرده ومثانه
وتقطیر البول وتبهای کهنه وقطع قی وجهة برودت رحم وبهم اوردن فم ان شربا وحمولا وجهة تقویت
دندان ولثه وخوشبویی دهان ودفع قروح ان سنونا وجهة کوفت اوردن جراحات مزمنه که بسبب
زیادتی رطوبت باشد وجهة دردهای بارد وریحی ذرورا وضمادا نافع وقطور ان جهة کرانی سامعه وطلای
ان با زفت جهة جوشش سر وغسول ان جهة سرخ کردن کونه واشامیدن یکوقیه از شراب که یک وقیه
ازان در یکرطل شراب جوشانیده باشد جهة دفع اقسام کرم معده مجرب واستعمال کردن ان باعث
باعث فساد قوت انثت ومضر حلق وصوت ومصلحش شکر ومضر ریه ومصلح ان انیسون ومداومت
ان محرق خون ومولد جذام ومصلح ان سر روز در سرکه خیسانیدنست وقدر شربتش تا دو مثقال و
بدلش مثل ان سنبل الطیب ونصف ان مرو ربع ان دارچینی است وقسمی از سعد هندیست که شبیه بزنجبیل است
مصنوع ان برنک زعفران از جمله سموم ومحرق ومقرح جلد ودود انکه ان سوزانیدن وزیاده ازان

کشنده وطلای ان در ساعت موی را سبز ده باعث جراحت جلد میکردد سعدان اسم عربی کیاهیست شبیه به
کیاه خسک وخاردار و سفید تر ازان وبرکش ازان نرمتر وثمرش مدور و پرخار و تخم ان چون ولعراب
معتقد ند که بیخ وثمران مدر بول وقاطع زحیر واسهال است سعوط انچه در بینی کنند ومایع باشد
باین اسم نامند واز اختراعات جالینوس است وعود العطاس را نیز باین اسم نامند سیعالی وسعلہ
فنجریونست وحشیشة السعال نیز کویند سعد سعد عود بلسان است سعتر یعنی مجمر سرخس است سعتس
بد سفود یعنی مجمر سکبینج است سعتر جبل بفارسی برو آبی و بترکی هیوانا مند و معروفست شیرین ان در
برودت قریب لاعتدال و در اخر اول تر و مدر بول ومقوی معده و دل و دماغ و مفرح و مسرت افزای روح
حیوانی و نفسانی وطلای آب ان که کرم کرده استعمال نمایند جهت دفع تهییج اطراف وسوء القنیه مجربست
وترش اول سرد و در دوم خشک و در تقویت معده قوی تر از شیرین و جرم هر دو قابض و اکثار ان مسهل
بعضی خصوصا بعد از غذا و صاحب طبع حار المزاج اند در خلای معده و بوییدن اقسام ان مفرح و مقوی
قوتهای حیوانی و نفسانی و خوردن ان جهت دفع وسواس و کسالت و خفقان و حفظ جنین از اسقاط و جهت
تفریح و برانگیختن اشتها و مضعف جگر و معده و فم آن و جهت یرقان و درد سر مزمن و نزلات و منع صعود
بخارات بدماغ و دل و انصباب مواد و دفع خواهش گل خوردن و امثال ان و اسهال و تشنگی و التهاب و
دفع مستی و حرقة البول و غثیان و قی و درد فم معده که از ریختن مواد محرقه باشد و از الرب بوی آن
نافع و اب ان جهت دفع نفث الدم مفید و جرم ان جهت سده و درد مضر بقا قوی تر از آب ان و مصلحش مربا
کردن انست با عسل و قطور آب ان در احلیل و فرج جهت حرقة البول و جراحات مجاری بول بغایت مفید
و بریان کرده ان در آتش بقدری که رنگش تیره شود جهت قطع اسهال مزمن مجربست خصوصا چون جوف انرا
خالی نموده و جوز بوا را ریزه نموده در ان جای داده پخته باشند و مضر احشای ضعیفه و مخشن قصبه ریه
و مورث رعشه و سرفه و قولنج خصوصا جرم غیر مربای ان و مصلحش عسل و انیسون و امثال ان و قدر شربت

از

تهییج اطراف وسوء القنیه

اسهال

از آب ان در تداوی تا سی درهم است و رب برترش در اخر اول سرد و خشک و قابض و قاطع قی و اسهال
مراری و مانع صعود بخارات و مسکن تشنگی و حرارت معده و امعائی که خلط موجود باشد مسهل بعضی و
مضر صاحب سعال است و رب بر شیرین قریب لاعتدال و یبوست در ان غالب و قبض ان کمتر از قسم ترش و
در جمیع افعال مثل ان و در احشای ضعیفه انسب از انست و قدر شربت هر یک تا بیست درهم است و شکوفه
تازه بر معتدل و با قوة قابضه و مسکن درد سر و غلیان حرارت و مقوی دماغ و دل و معده و مربای
ان جهت تقویت احشا و سینه و دل و خفقان حار و منع صعود بخارات موثر و ضماد جرم بر و شکوفه ان بدستور
و برکش جهت حبس فضلات از انصباب باعضا و اورام حاره چشم و سایر اعضا و تضمید برک ان جهت تجفیف
زخمها نافع است و پرزی که بر روی بر میباشد که زغب و خمل کویند بسیار قابض و بغایت مضر حلق و
صوت است و ذرور ش جهت نزف الدم جراحات مفید و خاکستر شاخهای نازک درخت بر و برکهای تازه
روییده ان در همه افعال بهتر از توتیا و جهت سلاق و حکه و سبل و دمعه و جرب نافع و روغن برکه اب مطبوخ
بهرای انرا با ضعف ان روغن زیتون جوشانیده باشند تا روغن خالص باقی ماند سرد و قابض و جهت
جرب رطب و سبوسه سر و نمله و قروح دهان و دوار و طنین و مانند ان و قرحه رحم و بول و منع ادرار
عرق مفید و اشامیدن ان جهت نفث الدم و صداع حار و ورم جگر و اسهال مزمن و زحیر حار و قرحه
امعا و دفع سم ذراریح و دود خشب الصنوبر نافع و حنظل ان نیز همین اثر دارد و روغنی که از شکوفه بر طریق
روغن گل سرخ ترتیب دهند در افعال ضعیف است و بهدانه در دوم سرد و تر و با اندک قوة قابضه و
لعاب ان جهت خشونت حلقوم و حلق و سرفه حار یابس و تسکین حرارت معده و تسکین سوزش و بر تنهایی
جهت سوزش دهان و زبان و یبوست ان و طلای ان جهت سوختگی اتش و رفع ضرر حرارت آفتاب بغایت نافع
و مضغ دانه ان جهت دفع کندی دندان مفید و مغز دانه بر بیهی محرورین و موافق اعضای نفس و جهت سل
و قرحه امعا و سعال و کرفتگی اواز نافع و قدر شربتش ده دول و از لعاب ان تا ده ل و مضعف و مرخی معده

ومصلحش در محرورین شکر و در مبرودین راز یانه و بدلش بزرقطونا است سفادیکس اسم یونانی نباتیست
کر در معموره نیز روید ساقش تا بقدر دو شبر و برکش مشرف و متفرق و شبیه ببرک شاهترج و ازان بزرکتر
وکلش بزرکتر از اقحوان و وسط ان زرد و بعضی را کل زرد و وسطش سفید و در طعم مایل بتندی و
تلخی و خام و پختهٔ ان از ماکولاتست و بعضی انرا از اقسام پیاز بری دانسته اند در اخر دوم کرم و خشک و
مدر بول و حیض و مفتح سدد احشا و مقوی معده و مسکن درد کرده و مثانه و تریاق سموم و سی ل از
اب ان با شکر و پنج درم هلیلهٔ زرد مسهل اخلاط غلیظ و بدستور پنج درم کل ان با مثل ان هلیله و عسل
مسهل قویست و مضر جکر و مصلحش کثیرا سفید ولیون اسم یونانی نباتیست برکش شبیه ببرک چغندر و برک
حماوشیر و ساقها بقدر ذرعی و شبیه بساق راز یانه و تخمش شبیه بجبالیوس و ازان پهن تر و سفیدتر
و ثقیل الرایحه و بیخ ان شبیه بترب و منبت ان اماکن رطبه است در دوم کرم و در اخر ان خشک و مسهل
بلغم و مفتح و جهت یرقان سددی و قولنج و درد جکر و عسر نفس و ربو و صرع و بواسیر و اختناق رحم و قطور
اب تازهٔ ان جهت تنقیهٔ چرک کوش و ضماد ان جهت بواسیر و نواصیر نافع و اشامیدن تخم ان و جلوس در طبیخ
ان جهت اختناق رحم و بخور ان جهت افاقهٔ مسبوت و لیثرغس و سکته و صداع مزمن بغایت موثر و نطول
ان با روغن زیتون همین اثر دارد و ضماد کل ان با شراب جهت منع زیادتی قروح خبیثه و نمله مفید و مضر
کرده و مصلح ان کثیرا و قدر شربت از ثمر ان تا دو ل و از بیخ ان دو درهم و جهت یرقان بیخ ان بهتر از ثمر
انست سفید مرز و باصفهانی سفید سلم نامند و ان اسم فارسی نوع صغیر عصی الراعی است سفیدا
اسم فارسی حرمل ابیض است سفند اسم فارسی حرمل است سفسامن یونانی اسم خیار است سفرجل هندی
اسم شل است سفندیلوس اسم یونانی شاهترج است سفلیون اسقولوقندریون است سفلیس اسم یونانی
سمک صیدا است سفیوش اسم فارسی بزرقطوناست سفش الکرم عسالیج الکرم است سفیداب اسم فارسی
اسفیداج است سفیداب یزدی اسم فارسی سفیداج جصاصین است سفید مهره اسم فارسی قسمی از ودع است

سفال

سفال اسم فارسی خزف است سفیدخار اسم فارسی توبیج است سقمونیا از اعربی محموده نامند عصارهٔ نباتی
پر شیر است که از شاخهای بسیار از یک بیخ میروید و بقدر سه چهار ذرع بر روی زمین پهن میشود و در
بعضی مکان کاه باشد که راست ایستد و ظاهر ان با رطوبت چسبنده و برکش مثل برک لبلاب و نرمتر و سبزتر
و با دیگری از ان و کلش سفید و مستدیر و میان تهی و ثقیل الرایحه و بیخش سفید و بقدر زردک عظیم حجم کوتاه
و بدبو و پر از رطوبت و چون ابتدا بیخ انرا قطع کرده اطرافش را از خاک خالی نموده برکها فرش کنند رطوبت
لبنی ان در برکها جمع شده بردارند و بهترین ان صاف و سبک وزن پر سوراخ شبیه باسفنج است که زود
ریزه شود و مایل بکبودی و زردی و سفیدی باشد و محلول ان در اب سفید شود و زبون ترین ان
جرمغانیست که از بلاد جرامقه خیزد و سیاه ان قتال است و هرچه بصفات مذکوره نباشد تاثیرش قوی
خواهد بود و قوت غیر مشوی تا سی سال باقیست و بعد از ان قوهٔ مسهله زایل کردیده مدر میشود و مشوی
ان تا سه سال قوت باقیست و شرطست که در میان سیب و به و خمیر تشویه کنند و با مثل ان مصلحات استعمال
نمایند مثل مصطکی و عود و کثیرا و زنجبیل و صبر و روغن بادام و ابن تلمیذ سنای مکی و انیسون را بهترین
مصلحات دانسته و در محرورین با عصارهٔ کل سرخ و رب به استعمال نمایند و باید که مبالغه در ساییدن ان
نکنند که باعث ضعف فعل انست و در محرورین و ضعیف القلب و اطفال و ضعیف الاحشا و در هوای
بسیار سرد و بسیار کرم استعمال ان نکنند اولیست در سیم کرم و در اخر دوم خشک و مسهل صفرا و لزوجات
مخلوط بان و جاذب از اقاصی بدن و مقوی فعل هر مسهلی و بغایت سریع العمل و قاتل جنین و کرم معده و
حالی و محلل و مفتح و مدر فضلات و جهت کزیدن عقرب شربا و ضمادا نافع و با مثل ان ترید چون با شیر
بنوشند جهت اخراج اقسام کرم معده و امعا مجرب و با لاجورد جهت امراض سوداوی و با زنجبیل و ترید جهت
مواد بلغمی نافع و زیاد ان مضر دل و معده و امعا و جکر و مورث تشنکی و کرب و غم و دافع اشتها و زیاد از نیم
درهم کشنده است و ضماد ان جهت بهق و برص و با روغن بادام جهت درد سر و با روغن زیتون جهت جراحات

وباعسل جهة عرق النسا وباسرکه جهة قوبا وصداع ضربانی وبا زهره گاو وترمس مطبوخ چون بر حوالی انف
طلا کنند جهة اطلاق نمودن اطفال وضعیف الاحشا موثر وبیخ ان محرق ومحلل وضماد ان جهة برص و
درد مفاصل وتحلیل اورام نافع وضماد برگ ان در افعال ضعیفه از بیخ ان وفرزجه جمیع اجزای ان مخرج جنین
وقاتل ان وقدر شربتش از نیم دانک تا دو دانک واز برگش تا یکدرهم وبدلش بکوزن ونیم ان صبر زرد
ونیم وزن ان هلیله زرد وگویند لا غیر بدل آنست وچون سقمونیا را با گلاب واب سماق وبر سایید
وقرص کنند بهتر جهة بیغایله است وخوردن دو مثقال از بهی که در ان محموده را مشوی کرده باشند وبا
قندی بنفشه جهة امراض صفراوی ودفع تبها مفید وبی مضرتست واز خواص آنست که چون ساییده آنرا
وزش وطاق زیبق نموده در شده وصل بوطر احتیاط بلیغ کنند از اعفد ومنفاد کند ومجرب است
سقولوقندریا اسم یونانی حیوانیست مثل عنکبوت وپایهای بسیار دارد ومتاخرین ازا ابو سبع وسبعین
ومتقدمین اربعه واربعین نامیده اند واز سموم است وطلای مطبوخ بحری ان در روغن زیتون
سرنهن موی وجهة دفع حکه نافع است سقنقور حیوانیست شبیه بر بچه ورد بالران دراز ودست وپا دار
وابو القاسم وعبد الرحمن تمیمی بیان نموده اند که در بلاد هند مشاهده کرده بقدر دو ذرع سوای دنباله
ان وعرضش زیاده بر نیم ذرع وملون بزردی ومولف شفاء الاسقام خضر بن علی مصری مخصوص بلاد فیوم
دیار مصر دانسته واکثر اطبا بیان نموده اند که در کنار نیل وقلزم وبلاد هند میباشد وجنس ابی ان معروف
بورل مانی وجنس بری معروف بورل مطلق است ومادهٔ ان تخم را در ریگ سواحل پنهان کرده زیاده
از پست حد متکون میگردد وپشت ان ملون میگردد بزردی وسیاهی ونر ازا دو قضیب وماده
را دو فرج میباشد وخصیه ان شبیه بخصیه خروس ودر جوف که گاه ان در آب ودر سواحل تعیش میکند
وخواص مشهوره ان در جنس نر موجود است که در بهار قبل از جفت شدن زیاده صید کرده وشکم ازا
از احشا بغیر کرده پاک نموده با نمک انباشته باشند ودر سایه خشک کرده وقویترین اجزای ان در تقویت

باه که گاه وناف ومنبت دنبالراست ونمک آن نیز تاثیر عظیم میباشد وتازه غیر نمکسود در دوم گرم
وتر وسمین ونمکسودان در سیم گرم ودر اول خشک وبغایت بهی تجدی که بسبب شدت نعوظ وادرار منی
بمرتبه هلاک رساند واطفای ان کافور وتخم کاهو میکند وجهة فالج ولقوه ونقرس ورعشه وخدر و
کزاز ومفاصل نافع ومضر محرورین ومصلحش ربوب حامضه وتخم کاهو وطبیخ عدس ومعین فعل ان عسل و
شراب ونبیذ زبیب وتخم نیمرشت است وشربتش تا سه درم وبدلش سمکرصیدا وقضیب مجفف گاو
کوهیست وجمعی که خصیة الثعلب را بدل دانسته اند اصلی ندارد ومهر یاری گویند که طلای خون ان باهلیله
واملج تغییر رنگ وضح وبرص میکند سقز بین وبصاد اسم عربی دوشاب خرماست ودر قانون رب الا
بصاد امره واطبا انچه بصاد است اسم باشد میدانند سقنقس اسم سقنقور است سفی رعلا اسم
سریانی سیفایج است سقز بوس اسم یونانی عفر بیت سقراغابیون دلبوث است سقوردیون اسم سقوردیون
است سقراطیون اسم یونانی فعیل است سقولومس اسم یونانی حرشف است سقونیا اسم یونانی صابون
است سقز چین اسم ترکی درو است سقز اسم ترکی ملک البطم است سقز اسم ترکی بقراست سقولجان
اسم ترکی خراطین است سقز قویرو فی اسم ترکی ماهی زهرج است سکر بفارسی شکر نامند وان عصاره نبات
مثل نی ولی مجویف که بعد از طبخ منعقد گردد وهرگاه بی تصفیه باشد سکر احمر نامند وچون بار دیگر
طبخ داده وصاف نموده ودر ظرفی ریزند که دردان جدا گردد مسمی بسلیمانی است وچون طبخ دیگر دهند
در قالب صنوبری ریزند آنرا فانید گویند واگر در طبخ ثالث مبالغه کرده باشند ابلوج خوانند وبفارسی
قند مکرر گویند وهرگاه در قالب مستطیل مساوی الطرفین ریزند معروف بقلم است وچون طبخ دیگر دهند
در شیشه ریزند موسوم بنبات قراریست وچون با اب طبخ داده وبا کفچه بسیار برهم زنند تا منعقد گردد
وبر لیمانی کشند مخصوص باسم فانید خزانی وسجزیست وچون در طبخ ثالث بقدر عشر ان شیر تازه
اضافه نموده بجوشانند تا منعقد گردد انرا طبرزد نامند واکثر قسم حلب قند مکرر را مخصوص باین اسم

دانسته اند و آب نی شکر در اول گرم و در آخر تر و ملین طبع و حلق و سینه و شش و جالی بطویت آن و جهت حرقة
و احتباس بول و حرقتان نافع و مولد خون معتدل و مورث نفخ و صمغی که مثل نمک بر نی شکر ظاهر میشود
جهت جلای باصره نافع است و شکر سرخ در دوم گرم و در اول تر و سلیمانی در آخر اول گرم و در اول تر
و طبرزد و نبات قریب الاعتدال و بهترین اقسام است و هر چه صاف تر باشد حرارتش کمتر است و هر چند
کهنه شود خشکی در آن غالب میشود و انواع شکر صالح الغذا و مسمن و جالی و ملین طبع و اعضای نفس و مقوی
ارواح و قوای جگر و محلل ریاح امعا و مبهی و سریع النفوذ بعمق بدن و مانع پیری و مولد خون صالح و باعث
استحکام اعصاب و استخوانها و رافع خلط سوداوی و امراض آن و در تغذیه مرضی سریع الاثر و با آب گرم
و روغن بادام جهت بحة الصوت و تسکین قولنج و باد و مثل آن روغن که نیم گرم بنوشند جهت دفع سده جوف
و تنقیه زنان صاحب نفاس نافع و بجهت عسر بول مجرب و مداومت خوردن نبات در روزی بقدر
یک وقیه رافع سرفه و خشونت آواز و خشونت سینه و درد دان و ارتعاش و خفقان که از کثرت جماع باشد و
اکتحال آن جهت جلای بیاض چشم و لحم زاید و ناخنه و ارید و سرگین سوسمار جهت سلاق و جرب مجرب و مالیدن
نوع صلب آن بر پلک چشم دافع جرب و ضماد آن با کبریت و قطران و سندروس و نوشادر جهت قوبا و برص و
سایر آثار و نیب الفعل و ذرور آن جهت بردن گوشت زاید جراحات و رویانیدن گوشت تازه و بخور اقسام آن
جهت دفع زکام بغایت موثر و مضر صاحبان سل و اسهال و مغص و صفراوی مزاج و مولد خون صفراوی
خصوصا که در حین گرسنگی مفرط استعمال کنند و اقسام کهنه آن محرق خون و مفسد اخلاط و مصلحش بادام
و شیر تازه و ترشیها و آب انار دین و بر و طباشیر و کاهو و امثال آن و بدلش در تقویت باه و تلیین و ترطیب
مثل آن ترنجبین و در تسکین قولنج عسل و قدر شربتش تا سی درهم است سکر العشر شبنمی است که بر درخت عشر
منعقد گردد شبیه بر پاره های نمک سفید از یمانی و سیاه را حجازی نامند و ثمر آن مسمی بخرفع است و طعم
آن یمانیست که اولا بذایقه شیرین و با قبض در آید و بعد از آن احساس تلخی شود در اول گرم و خشک و آن تلیید

معدل

لعله البول

معتدل و الطف از شکر دانسته و حجازی آن که منزل از یمانی و اقسام آن مفتح و مقوی جگر و دبر و جالی و ملین
طبع و اعضای نفس و جهت درد سینه و سرفه و معده و جگر و گرده و مثانه و قرحه شش و با شیر شتر جهت استسقا
و با شیر گوسفند جهت سعال کهنه از دهن قاونی و مداومت آن با آب گرم تا یکماه هر روز یکوقیه جهت دبو
ضیق النفس از مجربات شمرده اند و اکتحال آن جهت قوة باصره و بیاض نافع و مصدع محرورین و مصلحش روغن بادام
و بدلش بعضی گویند شکر تیغال است و قدر شربتش یکوقیه و فوقش تا بیست سال یا بیست و مولف اختیارات
بدیعی تصریح نموده که آن شکر تیغال است و غلط آن اصرح چه نبات آن از اشجار بادیه و پرشیر است بحدی
که از قطع یکبرگ آن زیاده بر یک رطل شیر جمع میشود و سه درهم آن کشنده بجراحت جگر و شش و شاخهای
آن بسیار دراز و باریک و برگ آن نرم و در بعضی مکان عریض بقدر برگ ارغوان و شبیه بآن و در بلاد کرمان
یافت میشود و گلش بنفش و بزرگ و در بعضی بلاد باریک و گلش مایل بزردی و شبیه بگل زهر و ثمرش شبیه
بانجیر و بسیار بزرگ و در جوف آن شبیه بپر زحیری و پنبه و در غایت نرمی و اعراب بادیه از آن بالش ترتیب
میدهند و برگ و شاخ آن در سیم گرم و خشک و طلای مطبوخ آن در روغن زیتون جهت فالج و تشنج و جذر
و ذرور برگ خشک آن جهت منع قروح خبیثه و اکله و دفع چرک و بخفیف قروح و بردن گوشت زاید نافع و پنبه
ثمر آن چون در حین تری و تازگی از هم باز کرده بر جراحات گذارند قاطع نزف الدم و جهت رویانیدن گوشت
موثر است و شیر آن در چهارم گرم و خشک و سترنده موی جلود و در این عمل مستعمل اهل حجاز است و قاطع
زائد بواسیر و دافع کچلی و قوبا و سعفه و مصلح ارواح ساعده علم صناعت و محمد بن احمد بن زکریا گوید که
در ظرف سفالی که شیر آن را جمع کرده بودم و بعد از آن ظرف را مکرر با آب گرم واشستن جمعی کثیر از آن ظرف
آب خوردند همگی هلاک شدند و قسمی از آن شجر را سمیت بحدیست که جلوس در سایه آن کشنده است بر کش شبیه
بلبلاب و ممدود و قسمی را شبیه ببرگ درخت گردو گلش سفید و ثمرش مثل نخود و مایل بسرخی و کسوس بن ثالث
گویند که از این قسم شکری میگرفته اند که با وجود شیرینی قدر دو مثقال آن در سه روز قاتل بوده و در خزاین ملوک

ضبط اقسام سکر العشر از ین جهة میشده سکباج غذائیست که با سرکه ترتیب دهند وان ملطف و مقطع
و مبرد و قامع صفرا و مسکن غلیان خون و مضر نحیف البدن و علل عصبانی و سوداوی و سرفه و بیج و ضعف
معده و مثانه و رحم و قولنج و درد مفاصل و مضر شارب ادویه مسهله و مصلحش حلویات و پالوده و طریق ترتیب
ان انست که کوشت را بجد وسط ریزه کرده و اکر مرغ باشد از بندها جدا کنند و نیم پخت سازند و پیاز و
زردک و کندنا را چند جوش داده از وجه ان اکر فتد با اب سرد بشویند و با کوشت و سرکه و ادویه خوشبو
مهرا پخته با عسل و شکر چاشنی داده قدری زعفران اضافه کنند سکرچه امین الدوله کوید نباتیست برکش
شبیه ببرک مورد و در وسط ان خانه ئی شبیه بچشم و بحی العالم کبیر شباهتی دارد کرم و خشک و جهة صلابت
سپرز نافع و مسهل سودا و مولف تذکره کوید حب السوال است سکبینج معرب از فارسی است و یونانی
ساغافیون نامند وان صمغ نباتیست در شکل شبیه بخیار و بهترین صمغ ان صاف بیرون سرخ و
اندرون سفید است که با رطوبت ظاهر و در بوی ما بین حلتیت و قنه باشد و کویند قنه مستحیل بان میشود
و فرق میان ایشان رطوبت انست و قوتش تا بیست سال باقی میماند در سیم کرم و خشک و بعضی خشکی ان را در
دوم دانسته اند و مسخن و ملطف و جالی و محلل ریاح و اورام صلبه و مدر حیض و مسهل بلغم غلیظ و جاذب
ان از عمق بدن و مفاصل و مسهل ماء اصفر و باتریاقیه و مصلح ادویه مسهله و قاتل اقسام کرم معده و
جنین و مخرج ان و جهة امراض بلغمی و ربو و سعال و درد سینه و استسقا و درد مفاصل و نقرس و تبهای
بلغمی و سوداوی و صرع و فالج و صداع بارد و مغص و با شراب جهة کزیدن هوام و با عسل جهة قوة باه و
ضماد ان جهة جذب پیکان و خار از اعضا و ازالهٔ اثار جلد و تعقد عصب و بواسیر و عرق النسا و التیام عضل
مقطوع و تحلیل خنازیر و سلعه و فرزجه ان جهة احتباس حیض و بخور ان جهة اختناق رحم و صرع و اکتحال اوه
جهة نزول اب و ظلمت بصر نافع و مضر محرورین و مورث اورام باطنی و مضر مثانه و مصلحش اشق و مضر کرده
و مصلح ان کثیرا و قدر شربتش تا یکدرهم و بدلش قنه و کویند در غیر دفع سموم رایانج بدل انست سک

عصاره

عصاره املج است و غیر اصلی ان مرکبست از مازو و عصاره غوره خرما که ربخ نامند وان نوعی از ذالمک است
در دوم سرد و خشک و حابس قی و طبع و مقوی ماسکه اعضا و قاطع عرق و دافع بوزه و بدبویی بدن
و قدر شربتش تا دو ل و بدلش رامک است سک المسک چون سک اصلی و غیر اصلی را با قدری مشک
بیامیزند باین اسم خوانند و چون در نافه مشک کذارند مسمی بسک الجلود است و چون نافه را در آب خیسانند
سک را با ان آب ببرشند سک الماء نامند و چون نافه را کوبیده با ان بیامیزند سک الاکراس نامند
و اقسام ان مایل بکرمی او در افعال قریب برامک است و قسمی از سک المسک که از جمله طیوبست مولف شفاء
الاسقام کوید که ان مقوی احشا و محلل و مفتح و مبهی و مفرح و جهة درد دل و مفاصل و اسهال و نزف حیض
نافع و طریق ساختن ان آنست که ده رطل آب غوره خرما را با سه رطل مازوی سائیده بجوشانند تا قریب
بانعقاد کردد از آتش بردارند و یک رطل از ان و هریک از سنبل الطیب و لسان العصافیر و بسباسه و برک
جوزبوا و قرنفل و قاقله صغار و کبار و کبابه و عود هندی سی ل و دارچینی سه وقیه صندل زرد نیم رطل
زعفران پنج درم صمغ عربی یک رطل مجموع را نرم سائیده و با اب مذکور قبل الانعقاد ببرشند و قرص ساخته
خشک کنند پس قرصها را نرم سائیده با ده درم مشک خالص و مفتح قرص ببازند و استعمال نمایند سکنجبین
مولف ان ابقراط است و منافع کلیه ان تفتیح و تقطیع و تلطیف غذا و تغلیظ رقیق و تسکین حدت خون و
صفرا است و مضر صاحبان سعال و بیج و ابلر و حصبه و مصلحش ماء الشعیر و بدلش جلاب و شربت نیلوفر است
و اقسام ان در دستورات بیان شده سکنانکور اسم فارسی عنب الثعلب است سکبنج جرجاغیطوس است
سک اجی اسم فارسی قضاعر است سک دیوانه اسم فارسی کلب کلب است سکو اسم ترکی خلافست سکاکاعین
الدوله کوید نجوش است سلیخه پوست شاخهای درختی است مثل لولهای تنک سوراخ و یونانی اسلیوس
نامند و مخصوص هند و عمان است برک درخت ان شبیه ببرک سوسن کبود و ساقش غلیظ و پوست ان
سطبر و هفت قسم میباشد یکی زرد و غلیظ و خوشبو دوم سرخ بلون نخ مرجان و صفایحی و خوشبو سیم سفید

مایل بزردی و بی رایحه چهارم مابین سرخی و سیاهی و دقیق پنجم دقیق کبود و دربوی شبیه بکل سرخ ششم
شبیه بقسط و غیر براق هفتم رقیق و بسیار سیاه و بدبو و کویند از درخت دارچینی بهم میرسد
وان مستحیل بدارچینی میشود و بهترین ان قسم اول و دوم و پنجم است که باشندی طعم و قبض باشد و تلخ نباشد
و قوتش تا هفت سال باقیست در اخر دوم کرم و خشک و لطیف و ملطف و منضج و مسخن و مقطع و مفتح
سدد و محلل و مقوی اعضا و مدر حیض و فضلات و مخرج جنین و حصاة و جهة ربو و سعال و درد حجاب و
معده و رحم و منع نزلات و زکام و دفع سمیت ادویه و زهر افعی و تبهای نوبه و حدت باصره و تقویت و تنقیه
رحم و خوشبو کردن ان و تحلیل ریاح نافع است شربا و بخورا و ضمادا و اکتحالا و جلوس در طبیخ ان و تدخین
بخار ان جهة بهم آوردن فم رحم بسیار موثر و مضر کرده و مصلحش کثیرا و مضر امعا و مصلحش آب پستان و کثیرا
و بدلش دارچینی و قدر شربتش تا دو درهم است سلق بفارسی چغندر نامند و انچه در غایت سبزی و بزرکی
برک باشد سلق اسود کویند و انچه ریزه برک و مایل بزردی و ساق و برک باریک باشد سلق ابیض نامند
مرکب القوی و حرارتش در اول و با بورقیت و قوة قابضه و رطوبت مائیه و جالی و محلل و مبرد و مطفی و
جرم ان حابس طبع و مائیت ان ملین ان و قلیل الغذا و نفاخ و مفتح و مقطع بلغم و جهة رعشه و محرک باه
موافق و بهترین اجزای ان آب برک و ساقهای برک ان جهة ازبیخ آنست و از طبخ بورقیت ان زایل میکردد
و خوردن ان که با سرکه و خردل طبخ یافته باشد در دفع طحال بسیار موثر و جهة درد کرده و مثانه و امراض مقعد
نافع و آب ان با ادویه مسهله معین اخراج بلغم و جهة مفاصل و نقرس نافع و سعوط ان جهة تنقیه فضول دماغی
و با زهره کلنک جهة لقوه و صداع و شقیقه و حرعین و قطور نیم کرم ان با روغن بادام جهة درد کوش و نطول
طبیخ برک و بیخ ان جهة حزاز و نخاله سر و قمل و صئبان که بفارسی رشک نامند مفید و ضماد آب ان نیمکرم
ان با بوره ارمنی جهة تهیج پشت پا و استسقا مجرب و حقنه ان جهة اخراج ثفل و بیخ و بروز مقعد و طلای برک
پخته ان جهة سوختکی آتش و جوششها و باد سرخ و ضماد برک خام ان جهة بهق و داء الثعلب و قروح خبیثه

وسعفه

وسعفه و مفاصل و با عسل جهة قوبا و ثالیل و با حنا جهة خوب کردن موی و با روغن بادام جهة تلیین اورام نافع
و خوردن ان با خردل و آب کامه مسکن قولنج و ریاح غلیظه و اکثار ان محرق خون و مورث قولنج و مفاصل
و مغثی و مصلحش پختن ان با عدس است و استعمال خردل و آب کامه سلق الماء حماض مائیست و مذکور شد
سلق بری و جبلی قسمی از حماض است و در حماض مذکور شد سلت بفارسی جو برهنه و ببابلی جو کندم کویند و آن دانه
ایست متوسط میان جو و کندم و مثل کندم مقشر میشود و سرخ و سفید میباشد در اول کرم و در دوم خشک
و قوی القبض و نان کرم ان ملین طبع بعسر و مولد خون صالح چون یکروز بران بکذرد و بعید الانهضام و مولد
نفخ و مضر معده و مصلحش رازیانه و چربیها و شیرینیها و مطبوخ ان با شیر مسمن بدن و مولد سپرز کرده و حریره ان
با روغن زیتون بسیار جهة مالیخولیا و هذیان و تنقیه سینه و کرده و مثانه و دفع سرفه شدید و ضماد ان محلل
اورام و دافع طحال و کلف و نمش و جلوس در طبیخ ان مسکن درد بواسیر و آب پوست ان منقی بشره است سلخ الحیه
پوست مار است که در بهار اندازد و بهترین ان پوست نر است وان غلیظ و سیاه مایل بزردی و براق میباشد
در اخر دوم کرم و در سیم خشک و یکدرهم ازا که با دو درهم آرد جو مانند نان پخته باشند جهة بواسیر ظاهری و
باطنی مجرب دانسته اند و بدستور یکدرهم ان با سه عدد حنا که در سرد و زبوشند جهة منع خروج ثالیل و سعوط
ان موثر و با زجاج سکلس جهة ریزانیدن سنک مثانه بغایت سریع الاثر و مضمضه سرکه نیم کرم که دران جوشانیده
باشند جهة درد دندان و لثه و قروح ان و قطور ان که در روغن زیتون طبخ یافته باشد جهة درد کوش و دفع
سیلان سواد ان و جهة جرب و دمعه و استرخای جفن و انتثار و سلاق و تقویت باصره نافع و بخور ان باعث
کریختن هوام و مخرج جنین میت و مشیمه در ساعت و مجفف قروح رطبه است و ضماد ان با نوشادر جهة بهق و برص
و اثار و طلای سوخته ان با روغن زیتون و یا با شراب جهة رویانیدن موی داء الثعلب مجرب و مالیدن روغنی که
دران جوشانیده باشند جهة شقاق مقعد مفید و بستن ان بر ورک زنان موجب تسهیل ولادت و خوردن
ان مظلم بصر و مصلحش کشنیز و قدر شربتش تا یکدرهم است سلدانیون لغت نبطی است و در مصر سندیان نامند

درخت فرنیب بدرخت بید و برکش شبیه بدرخت غرب و سرخ لون و کلش سرخ و تخمش مثل شاهدانه
و باشیرینی و قبض در دوم گرم و خشک و برک تخم ان جهت ادویه سموم حیوانیست خصوصا افعی و جهت تنقیه
قصبه ریه و صاف کردن اواز و نطول برکش محلل اورام است سلحفاة بفارسی کشف و سنک پشت و بترکی تسباغه
نامند حیوان معروفیست بری و بحری و طری میباشد کوشت ان در دوم گرم و در اول تر و بری گرم و خشک
و مقوی باه و کرو کباب ان حابس حیض و باجند محلل ریاح غلیظه و التیام دهنده فتوق قریب العهد و ضمادش
محلل اورام و خون بری ان شربا جهت صرع و تشنج نافع و چون با اردجو و عسل حب سازند و بقدر فلفل صبح
و شام بنوشند جهت صرع بعدیل و طلای ان جهت نقرس و ضماد کاسه سوخته ان با روغن تخم مرغ و روغن کل
سرخ و روغن کنجد جهت رویانیدن موی سر مجرب و طلای سوخته مجموع ان که بحد سفیدی رسیده باشد
با روغن کاو و غیره ان جهت سرطان متقرح بی نظیر و هیچ دوایی درین امر بان نمیرسد و با سفیدی تخم مرغ جهت
شقاق مقعد و سایر اعضا و ذرور ان جهت زخمهای عسر العلاج مفید و چون با خاکستر ان عشر ان فلفل
اضافه کرده با عسل حب سازند و صبح و شام یک مثقال بنوشند جهت ربو و کزاز و تنکی نفس و سل موثر و طلای زهره
ان محلل خناق و قروح خبیثه دهان و سعوط ان جهت مصروع و اکتحال مجفف ان با عسل جهت نزول اب
و بیاض و دمعه نافع و بیضه ان بقدر فلفلی با حریره های موافق در قطع سرفه مزمن اطفال مجرب و طلای
ان با عشر ان دار زایا جهت ورم انثیان بعدیل و سپر ان جهت تشنج و کزاز و جلوس در طبیخ ان جهت فتق اطفال
و خوردن خون بری ان جهت دفع سموم و بخور استخوان تحتانی ان جهت بیتها و منع سحر و آب برسر ریختن از کا
فوق ان جهت دفع بستن مباشرت زنان بغایت موثر و کویند چون کشف را برپشت دفن کنند منع باریدن
تکرک دران مکان کند و مجربست و مضر امعا و مصلحش عسل و قدر شربت از سوخته ان یکدرهم و از تخم ان
یک قیراط و از خون ان سه قیراط است سلوی اکثر اطبا ان را سمانی دانسته اند و بغدادی غیر ان و از طیور
مائی میان بوده و پای ان دراز تر از سمانی و در رنک پر و بال ان شباهتی بسمانی دارد و ظاهر میشود

کرانچه

کرانچه بترکی بلوه و بترکمانی بلسه نامند عبارت ازان باشد چه ان از جنس سمانی است که بترکی بلدرچین
کویند در مکانی بی آب نمیباشد و از کثرت باران بسیار و از عدم ان کم میباشد گرم و خشک و سریع
الانحدار از معده و محرک باه و مورث تشنکی و حکه و بثور و مصلحش ترشیها و روغنها و پخته ان بهتر از کباب است
سلاجر بول بز کوهیست که در سنکلاخها منجمد میکردد و در ولایت دیلم شوره ازان ترتیب میدهند و بسیار
قویتر از بارود است در اخر دوم گرم و خشک و مستعمل صاف کرده سفید است و غیر صاف ان سیاه و شبیه
بزفت خاک آلوده و طریق تصفیه در دستورات مرقوم است مسهل اخلاط سوخته و اشامیدن یکدرهم ان
هر روز با سکنجبین تا چهل یوم باعث شفای جذام مستحکم دانسته اند اکرچه بحد ریختن اطراف رسیده باشد
و طلای ان جهت کشودن اورام و دمل و رفع اثار موثر است سلیمانی بفارسی دار اشکنه و در مصر دواء الشعث
نامند و ان مصنوع از زیبق و سم الفار است که زیبق رطلی و دهج یکوقیه باشد و تصعید بعد از سحق بلیغ کرده
باشند در چهارم گرم و خشک و از سموم قتاله و رافع کوشت زیاد خراج و خشک کننده زخمها و ثالیل و بواسیر
و عقدهای بلغمی و جمیع اثار است اما با وجع شدید که طاقت نتوان اورد و با صندل سفید جهت برص انسان
و دواب مجربست و جهت پاک کردن و نرمی طلا مستعمل زرکران و بکفیر اطان کشنده و طلای ان باده چندان
ان صابون دافع دردهای مزمن بارد و مجربست سلطان الجبل صمغ الجبلی است سلاجر بجیم اسم هندی
مقل ارزق است سلور معرب از سلورس یونانی و ان جریست سلیقون اسم یونانی اسرنج است سلیخین
عنکبوتیست سلم ترنبو است سلمه قرظ است سلیط زیت است و کویند حکر است سلقی اسم یونانی نبات [illegible]
سلینون قرة العین است سلیخة السودا نوعی از سلیخه است سلهادس اسم هندی شعیر سایله است سلوک اسم
ترکی علق است سلسافیوس یونانی شاد راست سماق درخت ان قریب بدرخت انار و برکش زغب دار و
دندانه دار مثل ان و سرخ و دانه های ان بشکل عدس و خوشه ان مثل خوشه حبة الخضرا و طعمش ترش با قبض
و مستعمل پوست دانه ان و قوتش تا سه سال باقی در دوم سرد و خشک و جلی ان در سیم و برودت برکش

برکش کمتر از دانه ان ورادع ومقوی احشای حاره وقابض ودافع صفرا وجهة قی وغثیان ونفث الدم و للقی
ذرب واسهال مزمن ومنع ریختن صفرا بمعده وامعا وکثرت بول نافع وبیکوب ان با زیره جهة دفع قی ضعیف
مجرب ومهیج اشتها وبا زرده تخم مرغ وتخم کشنیز قاطع اسهال وطوحی که با ان بجته شود بسیار قابض وسیاه بیدع
ان با اب سرد قاطع سیلان خون از فوق وتحت وسعوط کردی که بر روی انست جهة قطع سیلان دم وسوزن
ان جهة تقویت لثه وقلاع خبیثه وقطور خیسانیده ان در کلاب واب خصوصا با قند سکبیرا جهة جرب ودمعه
سلاق وحکه ومنع بروز ابلة در چشم وسیلان چرك کوش وبا اب جهة ابتدای رمد ونطول آب طبخ ان مانع ورم
ضربه ووثی وضماد ان با اب جهة منع ورم فخذ وسایر اعضا وبا زقال چوب بلوط جهة بواسیر مفید وچون ازا
ما برك وچوب شاخها دراب بجوشانند تا بقوام عسل رسد در جمیع افعال مثل حضض وجهة تحلیل اورام و
نملة وقروح رطبه ونزف بثور دم وفساد لثه وقروح شهدیه وکلف وداحس وورم چشم وامراض جفن نافع وطبیخ
برك ان مسود موی وحقنه بطبیخ ان جهة قرحه امعا مفید وچون برك انرا معصر کنند واب انرا منعقد سازند
در ردع وتبرید وقبض مثل اقاقیاست وطلای محلول ان با اب باد رنك جهة قروح خبیثه وسلس البول و
استرخای اعضا وضماد برکش بر معده اطفال دافع اسهال ومقوی احشاست ومضر معده وجگر بارد و
مصلحش مصطکی وانیسون وشربتش پنج درم وبدلش سرکه است وصمغ درخت سماق شدید الیبس وبا اجزای
حاره وبارده ورادع ومحلل است وجهة التصاق جراحات وحدت بصر وتسکین درد دندان وامراض جفن
مفید ووذرورش دافع بواسیر است سماق الدباغین کویند نوعی از سماق ذوی درین کوهیست وجمعی کویند
برك سماق است که دباغان جلود رقیقه را بآن دباغی میکنند در جمیع افعال مثل سماق وقبض ان بیشتر است
سمسم بفارسی کنجد کویند وبلغة حبشة جلجلان وقوتش تا دو سال باقیست در اول گرم وتر ومنفخ ومصلح اواد
وخشونت حلق ومواد سوداوی واخلاط سوخته وصالح الغذا وقلیل التغذیه وملین امعا ومقعد
وسمن ومحلل اورام وخوردن ان با شراب جهة کزیدن افعی وبا مثل ان شکر وخشخاش وعشر ان پنج امحض

وصف

للتسمین ومحرق العلق والکبد وحوض العلق
وللذع الادویه وقطع الدم البواسیر

ونصف ان بادام کرم هر روز از مجموع ان یکوقیه استعمال نمایند جهة فربه کردن بدن مجرب ومولد بیه
کرده وشیره کوبیده ان با نبات جهة دفع سوزش معده ومری وترش شدن رطوبت معده سوداوی وحرقة
ولذع ادویه مشروبه مجرب وخوردن دو درهم ان با یکدرم کردکان سوخته جهة قطع خون بواسیر مجرب
وضماد ان محلل اورام وملین جلد بدن ودافع اثار سیاهی ووشم اخضر وسطریه عصب وسوختکی آتش و
قولنج معا وقولون ونطول با اب برك ان باعث درازی موی وسیاهی ان ودفع جوشش سوداوی سر و
ضماد مطبوخ ان با شراب جهة تحلیل ورم چشم وضربان نافع وآب طبیخ کنجد با نخود مدر حیض ومسقط جنین
ودو وقیه اب طبیخ ان با اب نقیع مویز ویکوقیه ونیم روغن کنجد ونصف وقیه انیسون کرناشتا بنوشند
جهة دفع خارش بدن ودرشتی جلد وشقاق مجرب دانسته اند وبطی الهضم ومرخی اعضا وموروث بدبوی
دهان وصداع ومصلحش عسل وبو دادن ان وقدر شربتش پنج درم وبدلش تخم کتان است وروغن آن تا قوة
تا هفت سال باقی در دوم کرم وتر ودر تفتیح وتسمین وتلیین وترطیب ودفع احتراقات خلط وحرقة البول
مثل اصل ان ودر دفع ضیق النفس وسعال یابس وتشنج یابس وقرحه ریه قویتر از کنجد ودر سرفه مریض
بهتر از اکثر ادهان ومدا ومت خوردن ان جهة قرحه شش ودفع هزال مجرب وطلای ان با سفیدی تخم
مرغ محلل صلابات واورام وبا روغن زیتون وزرده تخم مرغ دافع ورم چشم وبا لعاب بزرقطونا جهة
خشونات وخارش بدن وسوختکی اتش وجراحتی که از نوره بهم رسد مجرب وجوشانیده ان با فلفل سفید
ومصطکی جهة کشودن سده کوش مفید وبطی الهضم ومرخی معده ومضر سوداوی ومفسد دماغ ضعیف
ومزیل الاستحاله بصفرا ومصلحش جوشانیدن آنست با اندك خمیر وخوردن اب لیمو وآب کامه وامثال ان
بعد از ان وقدر شربتش تا ده درم وبدلش روغن بادام شیرین است سمقوطس بعضی حی العالم وبرخی قنطوریون
میدانند واکثر میکویند نباتیست صحرای وسهلی که در سنکلاخها میروید برکش صلب وشبیه برك زیتون و
شاخهای ان صلب وسرهای شاخ مثل نبات حاشا وبا عطریت وطعمش با حلاوت وبیخش دراز وسطبری

لنفث الدم والهزال والخشونات وحکة البدن
وحرق النار والنوره

انکشتی بنفش و مستعمل از ان برک و شاخهای ذراز است سرهای شاخ است حار و با قوة قابضه و محلل و مزی
و با سکنجبین عسلی جهة فتح غضل و عصب و با شراب جهة فتح امعا و دفع سیلان حیض و درد کرده و حصاة و
مطبوخ ان با ماء العسل جهة تنقیه فضول و با اب جهة نفث الدم و با اب سداب جهة قیلة امعا و ضمادش جهة
فتق نافع و شربتش تا پنج درم است و قسم سهلی که در غیر سنکلاخها میروید ساقش پراکنده و خشک و
زغب دار و طولش تا دو ذرع و برکش باریک و با طول و زغب دار و نزدیک بیکدیکر و شبیه بزبان حیوانات
و در کنجهای برکهای ان برکهای دیزه که برک بزرک ملاصق باشد و کلش زرد و چون برک و ساق ان
دست رسانند خارش احداث کند و ظاهر ریشه ان سیاه و باطن ان سفید و بالزوجة و مستعمل ریشه
آنست و بی عطریت و بی شیرینی و چون کوشت را با ان طبخ دهند پاره های ان بهم ملاصق کردد در
قوت شبیه بعنصل و حرارتش کمتر از ان و با رطوبة فضلیه و مقوی باه و دو ل ان جهة نفث الدم سینه و شرخ
زندان
و قطع عضل و ضماد ان جهة جراحات تازه و اورام مفعد نافع است سمانی بترکی بلدرچین و در ما
ورده و در دیلم وشم نامند از طیور معروف و غیر سلوی است در اخر دوم کرم و خشک و کویند اکثر
غذای ان خربق است و اصلی ندارد کوشت ان کثیر الغذا و مسمن بدن و مدر بول و مفتت حصاة و مورث
رقت قلب خصوصا دل ان و مبهی و مهیج باه زنان و بخته ان بهتر از کباب و اکثار ان مورث صداع
و کزاز و مصلحش روغن کنجد و بادام و سایر روغنها و آب انار و ضمادش کرده ان جاذب سموم هوام
و لعوق زهره ان با عسل هر روز بقدر حبه جهة صرع بیعدیل و قطور خون ان مسکن الم کوش و جالی
اثار و بیاض چشم و سرکین ان جهة کلف و نمش و بیضه ان مورث فصاحت و تکلم اطفال قبل از وقت
و بخور پر ان دافع تبهاست و امین الدوله از خواص ان بیان نموده است که چون یکعدد سمانی مشوی
را تمامه بدستوری که چیزی از ان طرح نشود تناول نمایند باعث شفای سک دیوانه کزیده میشود
سمندر بپارسی کویند ان حیوانیست که از اتش متضرر نمیشود چنانکه ماهی از آب و بقدر عصفوری

الصرع

واتنی

واتنی رنک و خوردن زهره ان بقدر دانکی با آب نخود مطبوخ و با شیر تازه دافع سموم مشروب و اکتحال
دماغ ان با سرمه جهة نزول اب و حفظ بصر و طلای خون ان مانع زیاده شدن وضح و مغیر رنک آنست
سمک بفارسی ماهی و بترکی بالغ نامند و اقسام ان زیاده از حد احصا است و بهترین ان رضراضی است
که در ابهای سرد خوشکوار سنکدار بعید المنبع صید کنند و فلس ان بسیار و کوچک جثه و بزرک استخوان
و شکمش سفید و پشت منقط بسیاهی یا مخطط بسیاهی مایل بسبزی باشد و در همان روز تناول نمایند و
مازنی و شبوط را بهتر دانسته اند و در ولایت ایران قزل آلا که منقط بسرخیست و سلف که پشت ان
سبز و شکمش سفید است و شاه ماهی که در بحیرهٔ طبرستان صید میکنند بهتر از سایر اقسام است و انواع ان
بحسب کثافت و لطافت و کیفیت استعمال و اختلاف زمان و مکان مختلف میباشد و بعضی از انواع آنرا
کرم دانسته اند مثل جری و مارماهی و غیر ان و مراد از مطلق ان اقسام لطیفه است که وصف شده و تازه
ان که زیاده بریکروز بران نکذشته باشد در دوم سرد و تر و کباب ان بهتر از بریشته در روغن است و لطیفترین
اغذیه و صالح الغذا و مرطب و مبهی محرورین و مصلح اخلاط حاره و مسمن و جهة قضیب دیر و قرحه شش و سل
و یرقان و دق و سرفه یابس و ضعف کرده و زحیر و مغص حار و کباب ان با آب غوره و سماق جهة اسهال
مراری و دموی مجرب و نخم ان در تقویت باه قوی الاثر و جهة سعال و زحیر حار مفید و ضماد شق کرده
ان که هنوز حرکت داشته باشد جهة جذب مواد بظاهر جلد و دفع اخلاط ذهن صاحب سرسام و
اورام حاره بیعدیل و خوردن قدید کهنه ان و قی کردن با اب کرم و عسل و سکنجبین منقی فضول غلیظه و
اخلاط فاسده و جهة درد مفاصل و عرق النسا و بهق و اثار مجرب و زهره ان خصوصا زهره شبوط
دافع بیاض چشم و مضر مبرودین و معده بلغمی و دماغ رطب و عصب و مصلحش پختن ان با روغن جوز و کنجد
و بادام و خوردن زنجبیل پرورده و عسل و کلقند و صعتر و انکامه و ادویه حاره و بالخاصیه مورث
تشنکی و رافع ان سرکه و انکامه است و خوردن آب بعد از ان بغایت مضر و اشامیدن شراب مفید

للاسهال المراری والدموی وتقویة الباه
والسرسام واخلاط الذهن

للاخلاط الفاسدة ووجع المفاصل وعرق النسا
والبهق والاثار

وبسیار خوردن ان با تخم مرغ و لبنیات و کوشت خصوصا لحوم بری بغایت مضر و مورث امراض مزمنه است
و اقسام کثیفه و عظیم الجثه و انچه چند روز از صید ان کذشته باشد مورث سده احشا و مولد خلط خام
و نمکسود ان که پانزده روز بران کذشته باشد مایل بکرمی و خشکی و قاطع بلغم و مورث اشتها و موافق
مبرودین و انچه مدتی بران کذشته باشد مسدد و مولد اخلاط فاسده و سودای سوخته و قدید نمکسود
ان که بسیار بران مانده زبون ترین و کثیف ترین اقسام و محلل بلغم غلیظ و مقوی خمل معده و ضماد سر محروق
ان جهة ورم مقعد و شقاق ان و کزیدن عقرب و سک دیوانه و با روغنها و لعابها جهة ورم صلب
لهاة و طلای استخوان سوختهٔ ان جهة برص نافع و ماهی شور که در سرکه پرورده باشند سرد و خشک
و مجفف و دیر هضم و مقوی ماسکه و مانع انصباب صفرا بمعده و مورث جرب و بثور سوداوی است
سمکر صیدا نوعی از ماهی است شبیه بوزغه کوچکی که خیلی پای ان بطرف وحشی ران است و بزبان بابلی
و درازو سرش کوچک و دنبالهاش دراز و زیر حلق اسفل با خط و خال و دو چشم قریب تول نزدیک
بشهر صیدای بلاد شام یافت میشود و بعد از ده یوم ماه شباط ظاهر میشود نر با ماده جمع شده و بهمین
هیات تا اخر اذار ماه مرئی اند و از بنا کوش ایشان کفی متکون میکردد و داخل اب میشود انرا مردم
جمع میکنند و یک حبه ان با تخم نیمبرشت و مرق مرغ در تقویت باه و شدت نعوظ بحد هلاک میرساند
و ان بمراتب قویتر از ماهی مذکور است و نیم درهم از نمکسود سمکر در غایت قوة و در انعاظ چیزی باین سبب
وکویند نر ان در ذکور و ماده ان در اناث این خاصیت دارد و اکثر کویند در ماده ان اثری نیست
و انچه از ریک زارهای حوالی چشمه ها صید میکنند و بهیات مذکور است غیر صیدا است و این اثرها
با ان نیست سمن بفتح اول و سکون ثانی بفارسی روغن نامند و بهترین ان روغن کاو و کوسفند و بز است
و تازه ابرا زبد نامند و کهنه سند و روغن کاو لطیفتر از سایر و مجموع ان در اخر اول کرم و تر و هر چند کهنه
شود حرارتش زیاده و رطوبت کم میشود و دو ساله را خشکی بدرجه اول میرسد در افعال قویتر از زبد

ومحلل

لعله البول

للجرب ووجع المفاصل

ومحلل و منضج و مقاوم سموم و مانع رسیدن اثر سم افعی ببدن و ملین جلد و منقی بثره و فضول دماغی و سینه
و مسمن بدن و دافع یبوست خیشوم و حلق و جهة سرفه و یرقان و طحال و حصاة و بکوفیدن ان با نیم وقیه شکر
جهة عسر بول مجرب و با اب کرم خوردن و قی کردن جهة سموم مشروبه و حقنه ان با اب خاکستر جهة زحیر
و قرحه امعا و حمول ان با پیه مرغ منقی رحم و قاطع بواسیر و شقاق و نزف الدم و سعوط ان جهة خناق
و شقاق دواب و طلای مکرر ان محلل اورام و مانع بهم بر امدن دهن زخمها و حقنه ان با حنا جهة جرب
بعیدیل و اکتحال ان با اب عنب الثعلب جهة ضربان چشم و چون با سیر بجوشانند جهة درد مفاصل نافع
موثر و مضر علتهای رطوبی و مولد سده و اصفرا در محرورین و مرخی معده ضعیف و بلغمی مزاج و ضعف
هاضمه و مصلحش در محرورین ترشیها و در مبرودین جوارشات و قدر شربتش در تداوی تا ده وقیه است
سمور حیوانیست شبیه بدلق و از ان سیاه تر و در جمیع افعال قویتر از ان و پوشیدن پوست ان مقوی باه
مرطوبین و کرمتر از سایر جلود و موی سوختهٔ ان مجفف قروح و ضماد پیران سحق کرده و سینه است سمین
بفارسی چربی و فربهیست که بر ظاهر کوشت و روده و غیر ان باشد از شحم ارطب و قریب الفعل است
با روغن تازه و سریع الهضم و ملین طبع و اعضا و سریع الاستحاله بصفرا در محرورین و در مضرت و در
مصلحات مانند روغن تازه است سمیرا صاحب مخزن کوید قسمی از ماهی مرج است و در دیار ربیعه
موجود و شبیه بکاسنی و بقدر قامتی و برکش در غایت سبزی و اغبر و بیخش بقدر رکزمار نج و سم حیوانات است
و ابن تلمیذ کوید در میان جو زاد بهم میرسد خوشه ان شبیه بقاس و سم حیوانات و بغایت کرم و در اصلاح
مواد بارده مستعمل است سمار دیس اسم یونانی ماهی شور است سمار بلغة مصر اسم اسل است سمر درخت مغیلان است
سمنه و سمنون حب السمنه است سمسق بضم اول بربزنجوش و بفتح اول یاسمین است سمسم بری جبلا هندست
سم الحمار دفلی است سم السمک ماهیزهرج است سم الفار شک است سم السم نوعی از سدد بیود ره است
سمو ریون کرفس است سمک الیهودی شیخ البحر است سمنو اسم فارسی نبیذ است سمو یون یونانی اسم

اسفیداج است سهقیلس نوعی از عشر است کرسایر قاتل است سمطاوس اسم یونانی اثمد است سیمیقا
اسم سریانی سندریطس است سماروغ نوعی از قطر است سمیکة النزلز و سمکرتول سمکر صید است سما فیلی
سماق الدباغین است سمن اسم فارسی شیر است سم بضم اول اسم فارسی ظلف است سمون اسم ترکی عظم آست
سمند بهین اسم هندی زبد البحر است سنا کیاهیست دبیعی ساقش باریک و شبیه بکیاه حنا و کلش مایل
بکبودی و دانه ان چون مایل بدرازی و کجی و در غلاف شبیه کرده و حجازی ان با برگ بزرکتر و کلش زرد
و برگ ان مستعملست و قوتش تا هفت سال باقی در اخر دوم کرم و در اول خشك و مسهل بلغم و سودا
و صفرا و اخلاط سوخته و منقی دماغ و شدید الغوص معرق بدن و مقوی ان و جالی جلد و جهة مفاصل
و امراض بلغمی و سوداوی و جنون و صرع و دردسر و شقیقه و درد پهلو و شرب مطبوخ ان در چهار
مثل ان روغن زیتون کربنصف رسد جهة درد کر و ورکین و بواسیر مفید و ضماد مطبوخ ان در سرکه
بحدی کر قوام بهم رساند جهة حکه و جرب و کلف و بهق و اندمال زخم کهنه و منع ریختن موی و با حنا جهة
سیاه کردن ان موی و اب مطبوخ ان بهتر از جرم ان و یك مثقال از مسحوق ان با عسل کر از سر روز تا
یك هفته هر روز بپاشامند جهة مفاصل و امثال ان مجربست و مورث کرب و مغص و غثیان و مصلحش
پاك کردن از چوب و شاخ و الودن بروغن بادام و با هلیله زرد و انیسون و بنفشه و اب میوه ها
استعمال نمودن و قدر شربت از جرم ان دو درهم تا سه درهم و از مطبوخ تا ده درم و بدلش مثل ان
تربد و نصف ان هلیله زرد و ربع ان بنفشه است سنبل یعنی خوشه است و بعرف اطبا شامل سنبل
هندی و سنبل جبلی است و بیونانی ناردین نامند و از مطلق ان مراد سنبل هندیست و ان کیاهی است
بی ثمر و بی کل و شبیه بدنباله سمور و دله و از ان باریکتر و بدرازی انکشتی و سیاه مایل بزردی و خوشبو
و بیخش صلب و از هند خیزد و قوتش تا سه سال باقی در دوم کرم و خشك و مفتح و مقوی فم معده و جکر
بارد و مدر بول و حیض و مجفف رطوبات معده و سینه و فضول دماغ و مانع انصباب ماده بمعده و
امعا

امعا و دافع لذع ان و مفتت حصاة و حابس طبع و جهة یرقان و بواسیر و سرفه و درد سپرز و سینه و تحلیل
نفخ و استسقا و اورام باطنی و با افسنتین و صندل بغایت مشهی و مقوی معده و با اب سرد جهة
غثیان و خفقان و ضمادش قاطع عرق و باعث خوشبویی بدن و اکتحال ان با اب کشنیز جهة حمره چشم و تقویت
باصره و رویانیدن مرکان و باعفص جهة دمعه مجرب و فرزجه و جلوس در طبیخ ان جهة تنقیه رحم و کشودن
حیض و ذرور ان جهة التیام جراحات و طلای مطبوخ ان در خمر جهة سیاه کردن و دراز کردن موی
موثر و مضر کرده و مصلحش کثیرا و شربتش تا یکمثقال و بدلش اذخر و شراب ان کر رطلی را در یازده رطل اب
انکور بجوشانند تا بنصف رسد و سه هفته در افتاب بکذارند در جمیع افعال مذکوره اثرش قویترست
سنبل رومی بیخ و ساقیست کلدار و خوشبو و با صلابتی و در شکل شباهتی بسنبل الطیب ندارد و حرارتش
زیاده از ان و قبض ان کمتر و در افعال ضعیفتر است و مدر بول و بازیا قیت و محلل نفخ معده و ورم سپرز
و جکر و دافع درد مثانه و کرده و شراب ان کر نیم من را در سی رطل اب انکور انداخته بعد از دو ماه صاف
کنند در روزی پست ل از ان ما شصت ل اب بنوشند جهة جمیع امراض بارده کرده و معده و جکر و یرقان
و عسر بول بغایت نافع است و روغنی کر از سنبل و سنبل رومی ترتیب دهند مسمی بدهن ناردین و از سنبل
هندی قویتر از سنبل اقلیطی است و ساذج از ابطریق سایر ادهان میسازند و ان ملطف و محلل و جهة
جمیع امراض بارده ظاهری و باطنی نافع و قدر شربتش تا یکوقیه است سنبل جبلی بفارسی ریشه دا لا کویند و مولف
تذکره کوید کر ان مو است و بغدادی غیر ان دانسته و کویند برگ نبات ان شبیه برگ فرصعنه و شاخهای
ان مثل شاخ ان و از ان کوچکتر و بی خار و بی ساق و بیخش زیاده بر دو عدد و دراز و بیرون مایل بسیاهی
و اندرون سفید و خوشبو و بی ثمر و بیکل است ترتیب القوم بسنبل و مقوی اعضا خصوصا معده و جکر و مقوی
قوه ماسکه و محلل ریاح و نفخ و دافع استسقا و تب بلغمی و شراب ان در منافع مثل شراب سنبل است و قدر شربتش
یك مثقال است سنبل فارسی شامل پرسیاوشان و قسمی از دیاحین است و حزما را بعضی عبارت از ان

للمفاصل وغيرها

للدمعه

للامراض البارده في الكلى والمثانه والمعده والكبد واليرقان وحبس البول

دانسته اند که با نرکس میروید و در غایت خوشبویی و برکش و پیازش قریب به برک و پیاز نرکس و کلش بنفش و بعضی سفید
نیز میباشد و بشکل یاسمین و در هر ساقی چندین عدد بر بالای یکدیکر در افعال قریب به نرکس و پیاز ان ضعیفتر
از پیاز نرکس است سنبل اقلیطی سنبل رومی است سنبل الاسد انطاکی کویدان سنبل جبلی وآن مواست سنبل بری
شامل نو و اسارون است سنبل اردیانی و سنبل سوری سنبل جبلی است سنبل الطیب و سنبل العصافیر سنبل
هندیست سنبل الکلب ثمر درداراست و کویند شکوفه لسان العصافیر است سنکبویه اسم فارسی است و معرب
ان بجیم بجای کاف است و ان دانه ایست دراز تر از دانه انکور و بغایت صلب شبیه بسنک و کویند از فارس
خیزد و در تذکره عبدوس دانه سپستان و در بعضی کتب و شفاء الاسقام اثلق تصریح نموده اند در سیم کرم
و خشک و طلای ان با سرکه جهة برص و اثار مفید و خوردن ان جایز نیست سندروس سنکیست که از سواحل
دریا خیزد و کویند صمغ درختی است و محمد بن احمد بن زکریا کوید که در وسط بحر هند چشمه ایست که اب ان
مثل عسل غلیظ و در میان آب دریا میجوشد و چون بر روی اب اید سرد و منعقد میکردد و مخصوص
هنداست و ان شبیه بکهربا و از ان سست تر و سرخ تر و با اندک تلخی بخلاف کهربا و قسمی میباشد زرد باطن
سرخ و براق و یکی مایل بکبودی و سست و دیکر سیاه و سبک و صلب و قسم اول بهتر است و خوب ان مثل
کهربا و ربایندهٔ کاه است و قوتش تا بیست سال باقی و ازاد و جلیل القدر است در دوم کرم و در اول سیم خشک
و مجفف رطوبات دماغی و سایر اعضا و قاطع بلغم معده و امعا و مدر بول و حیض و حابس نزف الدم جمیع
اعضا و نفث الدم و قاتل کرم معده و امعا و اسهال دموی و جهة استرخای عصب و بواسیر و خفقان و ربو
و ضیق النفس بلغمی و تب نایبه و اسهال مزمن و سپرز و مداومت ان با سکنجبین جهة دفع فربهی مجرب و مانع عرق
و حافظ قوت ذوکران و سقط جنین و بخور ان با شکر جهة قطع زکام و بواسیر و سنون ان جهة درد دندان
و حرکت ان و قروح لثه و قطور ان جهة درد کوش و کرانی سامعه و اکتحال ان جهة بیاض و قرحه و جلای آثار و
سلاق مجرب و ذرور ان جهة التیام جراحات و جوشانیدهٔ ان با روغن بادام بحدی که بقوام اید جهة شقاق

ه

هر عضوی مجرب دانسته اند و با شکر و کبریت و قطران جهة قوبا مجرب و مضر کرده و مصلحش صمغ عربی و بدلش
یکدرم و بدلش مثل و نصف ان کهربا و ربع ان ساذج است و روغن ان که معروف بدهن الصوابیست جهة قوبا
و دفع اثار و التیام جراحات و اورام مفید و نواصیر غایر و مجرب کهنه بعدیل و طریقه انست که سندروس را
ساییده با روغن زیتون و یا روغن تخم کتان باتش نرم در عرض دو هفته بقوام اورند و باید که رابحران بجام
نرسد که مسقط جنین بلکه قاتل جنین حامله است سندریطس اسم یونانی و بمعنی شبیه الحدید است و بربانی
سمیقا کویند و ان کیاهیست ربیعی و قسمی از برکش شبیه ببرک بلوط و خشن و شاخهای مربع بقدر شبری و در
اطراف ان چیزی کروی و در ان تخم سیاه و منبت ان سنکلاخها و قسمی از شاخها بقدر دو ذرع و برکش
شبیه ببرک سرخس سرخ است و کثیر العدد و از دو جانب شاخ روییده و در انتهای شاخ شعبه های دراز
باریک و در اطراف ان اشیای مستدیر کروی و در ان تخمی شبیه بتخم چغندر و از ان مدور تر و صلب و
قسمی را منبت قریب تاک انکور و برکش بزرک و شبیه ببرک کشنیز و شاخها بقدر شبری و مایل بسفیدی و با
اندک سرخی و کلش بسیار سرخ و ریزه و تخمش باریک و تیره رنک مایل بسرخی در دوم سرد و در سیم خشک
و قسم اخر قویتر از اقسام ان و همه ان قاطع نزف الدم و قابض و جهة التیام قروح و رفع اورام و خنازیر شدید
الاثر و حقنه و شراب ان جهة قروح امعا و اسهال نافع سنباذج بفارسی سنک سنباده کویند و مستعمل حکاکان
و نوعی از حجر الملمس و ثقیل الوزن و براق و کویا ریک مجتمع منجمد یا متخلخل است و بهترین ان نرم صلب ثقیل مایل
بسبزی است در دوم سرد و خشک و سوخته ان در قطع نزف الدم و التیام قروح کهنه بغایت قوی الاثر و
ضمادش محلل اورام و مسکن التهاب و با سفیدی تخم مرغ جهة سوختکی اتش و با موم جهة بواسیر و سنون ان جهة
جلای دندان و حک بان جلای معادن و چون در آب ساییده و مرجان را با و ساییده جلا دهند بسیار
برونق آورد و مضر عصب و مصلحش زعفران و خوردن ان جایز نیست سنجاب حیوانی است از موش صحرایی
بزرکتر و دنبال ان کوتاه و پر موی و سیاه و زیر شکم ان سفید و باقی خاکستری و در تنکابن اشکول نامند

و درمان دندان اشتنیک و درد دختها جای میدارد در اول کرم و در دوم تر و کوشت ان مسکن حرارت
وجهة درد سینه و سرفه و قرحه ریه نافع و مولد قولنج و مصلحش روغن بادام و پوشیدن پوست ان معتدل
مزاج و رافع درد عصب و موی ان جهة التیام جراحات و قطع خون و با عسل جهة ردع اورام مفید است
سنور بفارسی کربه و بترکی پشیک نامند اهلی و وحشی میباشد اهلی ان در دوم کرم و در طوبت ان غالب
و پوشیدن پوست ان مسمن بدن و کوشت ان موافق صاحبان نقرس و فتق و طلای مجرب ان بتمامه کر خاکستر
شود با سرکه جهة شقاق انکشتان پای بیعدیل و سرکین ان شدید الحراره و طلای ان با روغن کل سرخ
در روز نوبه رافع تب غب و حول و بخور ان مسقط مشیمه و ضماد کوشت تازه ان رافع نقرس و مزید سحوق
ان جاذب پیکان و خار از بدن و جهة جبر استخوان شکسته نافع و مجاورت نفس ان و خوردن کوشت ان موجب
هزال و سل است و مسهر یا دس کوید مغز سر آن با آب حرجیر شرب جهة تقطیر بول و درد کرده و سعوط زهره
که سیاه با روغن زیتون جهة لقوه و سیاه کردن موی سفید موثر و ارسطو سعوط خصیه ان را جهة جذام نیز نافع
نافع دانسته و نوع وحشی ان بزرکتر از اهلی و زجاجی رنگ و در جمیع افعال قویتر از اهلی و در دوم کرم و خشک
و بخور مغز سر ان جهة سقوط نطفه مجرب دانسته اند و جلوس در طبیخ ان جهة درد کرده و نقرس نافع و صنف طبخ
کهنار است سنبوسه بیونانی انرا بوماورد نامند از اغذیه معروفه و مقوی اعصاب و مهیج اشتها و مسمن
بدن است و مولد سدد و ریاح و ثقیل و کثیر الغذا و مصلحش سکنجبین و طریق ترتیب ان آنست که آرد کندم را
با روغن خمیر کرده و پهن کنند و کوشت قیمه کرده را با پیاز و ادویه حاره در ان بپیچند در روغن سرخ کنند یا
در تنور طبخ دهند سندیان بلغت شامی درخت بلوط و بلغت مصر سلدانیون است سنا اندلسی و سناء
بلدی عینوست سنانیر بلغت مصر آمله است سنبوت بهندی کمون است سنقره شقرا قاست سنجوس
مصطکی است سنطرفظ است سیسنبر شونیز است سندیان الارض فراسیون است سندوقس سرخ آنست
سن اسم یونانی موست سنان الجبل کوهان شتر است سنبا بلغت مصر سمك اللسان بحری است سنوانو بلغت
مصر

مصر خطاف است سنکیا بلغت هندی قسمی از بیش است سنف بلغت هندی راذیانه است سنت اسم هندی نخیل است
سنتی بهندی ارنب است سینمر هندی ابار است سندهی و سندهان اسم هندی عود است سنکری
اسم هندی غار است سنبهالی بهندی اثلو است سنبهلکی جر بهندی بیخ بنوفسج سنبل است سنک بهندی شاخ
حیوانات است سنجی کهار بهندی قلی است سنبل کهار بهندی اسم سم الفار است سنک اسری بهندی توتیای
قلمی است سنبل بهندی دارشیشعان است سنک کارد اسم فارسی حجر المسن است سندی شرابیست که
از درخت نارجیل بهم میرسد و در نارجیل مذکور است سنک مغنی اسم فارسی باصطلاح شیشه کران
مغناطیس است سنک بج اسم فارسی جبسین است سنک چخماق اسم فارسی و ترکی حجر النار است سنک یشم
اسم فارسی حجر جبش است سنک شیم اسم فارسی حجر الیشب است سنک زخم اسم فارسی حجر العاج است سنباده
اسم فارسی سنبادج است سنکل بلغت فرس ذوفای رطب است سنجد اسم فارسی غبیرا است سنجد کرجی
بلغت اصفهان بار درخت نیم است سنکدان مرغ اسم فارسی قانصه است سنک پشت اسم فارسی سلحفاة
است سن الکلب سپستان است سورنجان بجیت شبیه بسیر صحرایی مایل باستداره و پوست ان مایل
بسرخی و اندرون سفید و شیرین طعم و بسیار رطوبت و خشك ان باصلابت و قسم باطن سیاه و باطن
سرخ از سمومات و برکش شبیه ببرك کراث و از ان قویتر و ساقش بقدر شبری و کلش زرد و بفارسی
شنبلیله نامند شبیه بزنبق کوچکی و سیاه از کلش سرخ میباشد و منبت ان کوهها در سیم کرم و در
دوم خشك و قوتش تا سه سال باقی و مسهل اقسام بلغم و قاطع ان خصوصا از مفاصل و مفتح سدد و
جاذب اخلاط از جرا از عمق بدن و رافع یرقان و سپرز و با صبر جهة عرق النسا مجرب دانسته اند و بازنجبیل
و فلفل بغایت مبهی و جهة مفاصل بسیار مفید و ضماد ان با زعفران و تخم مرغ در تسکین درد استخوان
و تحلیل اورام مجرب و حمول ان با روغن کهنه کوسفند جهة بواسیر مجرب و ذرور ان مجفف زخمها و خوردن
نیم درهم ان با شیر تا نه و فلیفلة تا سه روز بغایت محرك باه و سوء بخاره بسیار مضر معده و مورث مغص و

[illegible]
لعرق النسا
لرفع المفاصل و تحليل الاورام و البواسير

مضعف جکر است ومصلحش کثیرا وشکر وزعفران وقدر شربت از مغز دان یک درم و با دو بیرنم درم

وبدلش مستعجل است و بوزن ان زنجبیل وفلفل مقوی فعل اوبند و بو بیدن کل ان مفتح سده دماغی

ومحلل ریاح و درد سر بارد است سوسن در اصفهان مرتونا مند وترکان شیرین سپان کویند و در اکثر بلاد

موجود ومعروفست وتلخ ان غیر مستعمل وبیخ ان شیرین مایل بتلخی وان مستعمل وقوتش تا ده سال

باقی وباید که پوست سیاه از احد اکرده استعمال نمایند که تضریح نموده اند که ماران را دوست میدارد و

خود را بان میمالد وجهة انسلاخ جلد وتسمین بدن وتقویت بصر وبیخ ان در اول کرم ومایل بخشکی

ومنضج اخلاط غلیظه ومرکبه ومسکن تشنکی ومدر بول وحیض ومسهل رطوبات وغاسل اعضای باطنی

ومقوی اعصاب ومحلل ریاح وجهة اقسام سعال وربو وتنقیه سینه وشش وجکر والتهاب معده وسوزش

وخشونت سینه وحلق وامراض دماغی وعصبانی وتبهای کهنه وبواسیر وامراض سپرز نافع وقی کردن

باطبیخ ان مخرج رطوبات واکر چیزی ازان باقی ماند بقی دفع نشود باسهال وادرار خارج میکردد و

هرکاه مداومت خوردن ان بقدر یکدرم با مثل ان شکر ونصف ان رازیانه از اول حمل تا اول سرطان

نمایند در تمام سال علتی طاری نکشته موجب جلای بصر ودفع درد شقیقه وصداع وبرص مزمن وتبهای

کهنه میشود واکتحال ان جالی بیاض وضماد برک تازه ان دافع بدبوئی میان انکشتان پا وزیر بغل مجرب

وابن ماسویه کوید چوب ان کرم وخشک تر از سایر اجزای انست وبا قوت قابضه ومحلله وسیاه دون را

عبارت ازان دانسته اند وامین الدوله نیز بااو متفق است ومحمد بن احمد کوید تخم سوسن قوی تر از سایر

اجزای انست ویوحنا بن سرابیون معتقد ان و داخل معاجین کرده وکویند مخصوص بصره ونواحی

فارس است واز سوسن اماکن دیکر تخم بهم نمیرسد وکویند اصل سوسن مضر کرده وسپرز است ومصلح ان کثیرا

وعناب وثانی کل سرخ وشربتش تا پنج درم وبدلش نصف ان زنبد وثمن ان زنجبیل است ودر سوسن

کر آب مطبوخ بیخ مقشر ان را بجد انعقاد جوشانیده باشد در جمیع افعال اقوی ازان ودافع ضرر مسهلات

والذع

والذع ادویه است سوکان بلغت یونانی چیست سرخ لون وبشکل کرم واز دوم دسقالبرخیزد در چهارم کرم وخشک

محرق جلد وسم قاتل وسعوط ان جهة لقوه وطلای ان با روغنها جهة تحلیل اورام بارده ودفع ریاح و

اکتحال ان جهة بیاض غلیظ نافع است سوسن معرب از سوسانای سریانیست وبری وبستانی وهریک

ازان سفید وکبود میباشد وبیخ اقسام ان متعدد وبانده و طولانی وسفید وخوشبو شبیه ببوی

بنفشه ولهذا عوام ازا بیخ بنفشه نامند وکل سوسن سفید با عطریت قوی وغیر سوسن ازاد است چه ان

اسم فارسی زنبق است واشتباه جماعت از عدم فرق اقسام انست واین سابیخ قسمی از سوسن کبود بری

وجبلی است کلش بسیار کوچکتر از سوسن کبود بستانی وبیخش بکعدد وپهن ودراز وپر کره ودر حرف

الف مذکور شد وقوة اقسام سوسن مرکب از حرارت محلله وارضیه لطیفه وقوة مجففه وقابضه است

ومدر حیض ودر جمیع افعال مثل امراض رحم واندمال زخمها ودفع چرک ان وبواسیر ودرد جکر و

امراض شش وسپرز وخنازیر ضعیف تر از ایرسا وضماد ان با سرکه واد جو جهة ورم حار انثیین وداء الحیه

محلل ریاح دماغی ومحرک شهوة زنان ودر تفریح قریب بزعفران وعصاره ان که با عسل ان سرکه و عسل

در ظرف مس بجد انعقاد جوشانیده باشند جالی ومجفف لب لذع وجهة جراحات اطراف وعضل نافع

وروغن ان مثل روغن ایرسا است ودر جمیع افعال خوردن ان جهة قولنج ایلاوس صفراوی وجهة امراض

رحم ودرد عصب شربا وضمادا مفید وخاییدن بیخ ان جهة دفع بوی خمر وضماد برک ان و خوردن

تخم ان جهة کزیدن هوام نافع وقدر شربت از جرم ان تا دو مثقال واز مطبوخ وروغن ان تا یکوقیه

وقسمی از سوسن که در تحت درختان میروید کلش زرد وکوچک وبیخش بسطبری انکشتی وخوشبو با

تلخیست وقوتش از سوسن سفید وکبود وضعیف تر از ایرسا وکلش کمتر از همه وضماد مطبوخ بیخ ان

باشراب محلل اورام بلغمی وجهة درد دندان نافع وبغدادی کوید این قسم عدس المراست سونونا اسم عربی

آرد جمیع ماکولات وبعرف اطبا مراد ازان بوداده آنست وشرط دانسته اند که بعد از بودادن

جوبات یکبار با آب کرم و یکبار با آب سرد بشویند و آنکاه آرد کنند و سویق جو و کندم جهة تسکین التهاب
و تشنکی و تبهای حار و امراض اطفال نافع و سویق جو در تبرید و تجفیف و تسکین حرارت و سویق کندم در
تبرید و ترطیب اقوی است و مضر مشایخ و مبرودین و مولد نفخ و مصلحش فانید و عسل و رازیانه و امثال
ان و روغن کردکان و سویق شعیر و آب انار این جهة تب صفراوی و صداع که از بخار و احتراق و رطوبة
معده باشد مفید و با شربت و ورد و روغن کره جهة سحج عظیم و تقاضای بسیار که با طلاق و قی و اسهال
اطفال و تقویت بدن ایشان بغایت موثر و سویق میوه ها انچه خشک کرده و بوداده سحق کنند جهت
اسهال و حرارت و غلیان خون و سویق کنار و انار و سیب ترش و بهترش حابس طبع و مبرد و مسکن حرارت شد
سویقیه مولف تذکره کوید شرابیست که برنج را کوبیده و بپزند بجوشانند تا بسیار غلیظ کردد و باشیره مویز
یا عسل یا شکر و اندکی آب آنرا روان سازند و دارچینی و قرنفل و بسباسه اضافه نموده دو روز تا پنج روز
در ظرفی کرده مکر بر هم زنند و استعمال نمایند از جو و کندم و نان خشک نیز ترتیب میدهند و بهترین همه
از برنج و عسل است در سیم کرم و خشک و قاطع بلغم خام از سینه و شش و مفتح سده سینه و جکر و سپرز
و مبهی و هاضم و جهة یرقان و استسقا و عسر بول نافع و مصدع و مبخر و معمول از ذرت محرق اخلاط و از
جو مسکن حرارت و تشنکی و سوزش معده و از کندم مولد نفخ و مصلحش سکنجبین است سوفال ابو جریح کوید
که ان شکوفه و پوستهای غلیظ شبیه بپوست درخت لسان العصافیر است کرم و خشک و با حدت و جلاوت
و جهة درد مفاصل بارده نافع است سواد السند و الهند کشت برکشت است سوری زاج سرخ است
سوریج معرب از شوره فارسی و ان بارود است سوربیون شیخ رئیس کوید شیخ ارمنی است سود بادو
نادمشک است سود انیاث مرغیست که بفارسی دارکوب و بعربی صرد نامند کوشت ان مبهی و مضر دماغ است
سواد الحکام سادوران است سواد القضاة عفص است سواس جوماز است سوفطون ابرون است
سونجس هندبای بری است سوسن جبلی شامل داسن وایرسا است و هر یک قسمی از انند سوسن احمر دلبوث است

سوس

سوسن بری شامل ایرسا و سوسن زرد و دلبوث است سوسن آزاد اسم فارسی زنبق است سوطلیس اسم یونانی
سلق است سونافون و سوماخیوس اسم یونانی اسفناج است سوفی اسم یونانی تین است سوسنبر سیسنبر است
سوفطون خصی الثعلب است سوسان سولان است سود ریفون اسم یونانی قسمی از توتیا است سونجان
بهندی حلیب است سوسمار اسم فارسی ضب است سود اسم ترکی لبن است سوغان اسم ترکی بصل است
سونر بهندی ذهب است سونا مولی بهندی بابونج است سوندهی بهندی اذخر است سوی بهندی
شبث است سورهبنوی بهندی خنزیر است سورنجلی بهندی دافین است سهاکر بهندی تنکار است سهکن بهندی
بهمن احمر است سهرین دارچینی است سهنجن بهندی فلفل سفید است سیسالیوس بفارسی کاشم رومی نامند
نباتیست و چهار قسم میباشد کیاه یکی شبیه برازیانه و از ان قویتر و قبه ان شبیه بقبه شبث و ثمرش از
ثمر انجدان کرکوله پر باشد دراز تر و تند طعم و بیخش زیاده بر شبری و با عطریت و بیخ این قسم در افعال
قویتر از سایر اجزا است و یکی را برک شبیه بلبلاب کبیر و از ان دراز تر و کوچکتر و قبه ان مثل قبه شبث
و تخمش سیاه و شبیه بکندم و بزرکتر از ان و تند تر و خوشبوتر از قسم اول و در افعال تخم ان قویتر از سایر
اجزا و یکی را برک شبیه ببرک زیتون و درشت تر و ساقش درازتر از دو قسم اول و قبه ان بزرکتر و ثمرش
عریض و بزرک بمقدار و قوبه و خوشبو و موثرتر از قسم اول قویتر و از ثانی ضعیفتر و یکی را نبات شبیه
بانجدان و ثمرش سفیدتر از ان و مستدیر و دراز و قوپ با نکر دو طبقه باشد و با عطریت و تندی
و چون متشر کنند از ان تخمی درازتر از رازیانه و مایل بسبزی و در طعم شبیه بترنج ظاهر کردد و این قسم
بیشتر معمول است و مستعمل از سیسالیوس متشر انست و مجموع اقسام در دوم کرم و خشک و محلل و ملطف
و مسکن دردهای باطن و مدر بول و حیض و مفتح سده و مقوی معده و جهة صرع و عسر نفس و تقطیر
بول و اخراج جنین و درد رحم و تقویت باه و از الزبلغم مخد و یک لان با فلفل و شراب جهة دفع مضرت
هوای سرد و تبر فیراط تخم ان با میفختج تا ده روز جهة درد کرده و لعوق پنج قسم اخر با عسل جهة دفع سعال مزمن

فضول بینه وشش وسرفه کهنه وامراض کرده ومثانه نافع ومضر محرورین ومصلحش کثیرا واکثار ان مضر جگر ومصلحش
وابن الدوله
نوشك وقدر شربتش یك ل وبدلش انجدان است سیسارون ابن ماسویه کوید چوب سوس است که به
فارسی تلخه کویند وحنین بن اسحق وجمعی دیگر از جهة اشتباه ناسخ سوس را شونیز دانسته اند وکفته اند که
چوب شونیز است ومولف مغنی کوید دران تحلیل واندکی قبض است وطبیخ بیخ ان جهة معده وادرار
فرمودن بول مفید است وجمعی کویند قلقاس است وبغدادی وانطاکی مجهول الماهیه میدانند سیسنبر اسم فارسی
نمام است بری وبستانی میباشد وبری مسمی بدناب وبرکش شبیه برك سداب وقویتر از بستانیست شبیه
بنعناع وازان سفید تر وخوشبو وتخمش ریزه تر از تخم ریحان در اخر دوم کرم ودر اول ان خشك ومفرح ومفتح
ومقوی احشا ورافع دماغی ودل ومدر بول وحیض ومخرج کرم شکم شربا وجنین مرده شربا وجلوسا وباقوة
تریاقیه ودافع عفونات ومحلل ریاح وجهة درد سر خصوصا باسرکه وروغن کل وامراض بلغمی ودرد سینه ومعده
وورم جگر وسپرز وباعسل جهة کزیدن عقرب وباسکنجبین جهة کزیدن زنبور مجرب وطبیخ ان جهة دفع قمل وعرق
بدبو ودرد رحم وفواق وسنك مثانه وباسرکه جهة قی الدم نافع ومضر ریه ومصلح ان کشنیز وقدر شربتش
ازخشك ان یك ل وبدلش مرزنجوش است وروغن ان که آب انرا باروغن کنجد بجوشانند یا کل انرا در روغن
مکرر کرده در افتاب بکذارند جهة سده دماغی ومنخرین بغایت موثر ودر تحلیل مواد وتقویت اعضا وخوشبو
کردن موی سر وتقویت ان بیعدیل است سیسبان بیای موحده قبل از الف اسم درختیست بستانی وبری
میباشد بقدر دو ذرع تا چهار ذرع بحسب اماکن وغیر سیسبان بیای موحده قبل از سین اول است وکثرتش
واین عریض الورق وباریك وبرد ویهم چیده میباشد وکلش زرد وبسیار خوش منظر ودر خوشه ثمرش دانه ها
بقدر حلبه مابین زردی وسیاهی ودر باغهای مصر بجهة خوش منظری غرس میکنند وبعضی دانه انرا حب
الفقد وجمعی ثمر اثل دانسته اند واصلی ندارد مایل بکرمی ودر دوم خشك ومقوی معده وحابس اسهال
مزمن ونفث الدم ودافع سپرز وباشیر تریاق سموم وپاشیدن آب ان مانع تولد کیك وبعض اکثر ازآن

در

در انکشت خنصر چپ روز چهار شنبه قبل از طلوع افتاب بالخاصیه مورث جاه وقبول نظرها ومصدع
محرور ومصلحش کشنیز وشربتش تا دو درم وبدلش باداورد است سیبیا نوعی از ماهی است وبعربی لسان
البحر وبفارسی ماهی مرکب نامند ودر بحر قلزم بسیار است وشبیه بسرطان وظاهرش صدفی وباطنش حجری و
درجوف ان رطوبتی سیاه که مثل مداد کتابت توان کرد در اخر دوم کرم وخشك ودیر هضم وطلای رطوبت
ان جهة داء الثعلب وخاکستر استخوان ان جالی اثار وجهة امراض پلك چشم وبا نمك مکلس جهة سلاق چشم کل
حیوان وسنون ان جهة جلای دندان بسیار موثر وذرورش مجفف زخمهاست سیلان بعربی اسم عصاره
خرماست که بدون طبخ در افتاب غلیظ سازند ودبس اعم از انست ودر جمیع افعال مثل دبس والطف از ان
ومحرق خون وسریع الاستحاله بصفرا ومضر محرورین ومسدد اکثر بخلاف رطب که مسدد نیست ومصلحش
سموم های ترش است سیسلم ابن تلمیذ کوید شبیه بزنجبیل وبا تلخی وقبض است ودر افعال ضعیفتر ازان
سیفیه بلغة مصر روغن ترب صحرائیست سیاب خلالست سیال یاسمین است سیف الغراب دلبوث است
سیکران بنج است سیکران الحوت فلوس است وکویند ماهی زهرج است سیسنبرون حرف الملواست
سینبون افسنتین است سیا تمر هندیست سیر قرة العین است وبلغة فرس اسم ثوم است سیقومورد ا
جمیز است سیسامون یونانی سمسم است سیغش اعادس یونانی بمعنی خیار بستانیست سیقس اعزیوس
بمعنی خیار بریست سیفا فیطوس یونانی آبنوس است سیم اسم فارسی فضه است سیر صحرائی اسم فارسی اسقوردیون
است سیمك اسم فارسی ادقوا است سیاه دانه اسم فارسی شونیز است وباصفهانی سیاه سرنج نامند
سیماب اسم فارسی زیبق است سین اسم فارسی نوعی از ذراریح است سیجان اسم ترکی فاره است سیب
اسم فارسی تفاح است سیند اسم فارسی سرنج است سیودث اسم هندی برقیشا است سیالی اسم هندی
شقاقل است سیبا اسم هندی اسرنیث سیلج اسم هندی اشنه است سیاه داران اسم فارسی سیاداورانشت
سیم اسم هندی کدر است حرف الشین شاهتره معرب از شاه تره ودو نوع میباشد یکی را برك

حرف الشين

بسیار کوچك وشبیه بکشنیز وکلش بنفش ویکی را برك عریض تر وکلش سفید وهر دو قسم را طعم تلخ وبا اندك
تندی وقبض وبرك ان بهتر از سایر اجزاست مرکب القوی ودر حرارت معتدل ودر دوم خشك وکویند در
دوم کرم است وشیخ رییس در اول سرد دانسته مفتح سدد جکر ومقوی معده ومدر بول ومرار ومسهل اخلاط
ثلثه خصوصا سودا ومزمن محترقه وصاف کننده خون وباعث اشتها وخشك ان در تقویت معده قویتر وجهة
امراض سوداوی وبلغم شور وتبهای کهنه وباسرکه جهة قی صفراوی وغثیان بلغمی وابتدا زه ان با تمر هندی جهة
تنقیه معده وامعا ودفع قولنج ویرقان وجرب وحکه واکتحال عصاره ان جهة تقویت باصره وباصمغ جهة منع رویدن
شعر منقلب که کنده باشند ومضمضه ان جهة حرارت کام وزبان وتقویت لثه وضماد خشك ان باحنا که در حمام
استعمال نمایند جهة جرب وحکه مجرب وشستن سر با آب منقوع ان جهة دفع قمل وصئبان که در شعر باشد وابن
ناصح وابن ماسویه ضماد تازه ان جهة گزیدن زنبور بسیار موثر دانسته وتخم ان معتدل الحراره ودر افعال محمد بن
احمد وجالینوس قویتر از سایر اجزا دانسته اند وکویند مضر شش است ومصلحش کاسنی وقدر شربت از جرم ان
از سه درم تا پنج درم واز آب ان از سی تا شصت ودر مطبوخ تا ده درم وبدلش نصف وزن ان سنا
ودو ثلث ان هلیله زرد است وقسمی از گیاه شبیه بشاه تره است وازان تیره رنك تر وبرکش باریکتر وشبیه
باقسنتین وکل ان مایل بسیاهی وبیمزه وبا اندك بدبویی وقابل کاواست وان غیر شاه تره وغیر مستعمل است
شاه صینی عصاره جامد سیاه صفایحی است وبران نقشی شبیه بنقش خاتم وکویند عصاره ریوند است وبعضی
عصاره حماحم دانسته اند ومایل بزردی است واز بلاد هند خیزد سرد ومجفف وقابض وطلای ان جهة
درد سر حار واورام حاره وابتدای نقرس وشرب ان جهة درد سر ومنع صعود بخار وضعف معده ودرد ان
جهة نفث الدم جراحات نافع وان غیر تنزوی خطایی است شاهسفرم ریحان بزرکیست ریز برك است وقسمی
هم بزرك برك وسبز تیره در اول کرم ودر دوم خشك ومحلل جمیع اورام ومنوم ومفتح سدد دماغی وبخور ان
مانع وبا ونافع درد سر محرورین ومسافرین وکریزاننده هوام وجهة خفقان وضعف معده ودیاج غلیظه وعصاره

لمنع الوباء

ان

ان باشکر نافع درد سینه ودبو وسرفه ومضمضه وخاییدن ان جهة قلاع وضماد تر کرده ان با آب مهره ومقوی
اعضا وتخم ان مقاوم سموم وبالخاصیه معدل جمیع امزجه وبوداده ان قاطع اسهال وزحیر مزمن خصوصا که در
کلاب جوشانیده باشند وضماد ان بر چشم جاذب فساد ان وقدر شربتش تا سه درهم واز عصاره وجرم ان تا
ده درم ومداومت بوییدن ان مضر دماغ ومصلحش نیلوفر وبدلش بادرنجبویه است شادنج معرب از شادنه
فارسی است وببربری حجر الدم نامند بجهة قطع کردن سیلان خون نه انکه در رنك شبیه بخون باشد وان سنکی است
در شکل شبیه بعدس وزود شکن والوان مختلفه مشاهده شده تیره مایل بسیاهی را هندی کویند وسرخ را
مصری وان بهترین اقسام است وبعد از ان زرد وابلق وسفید وزبون ترین ان خاکستری رنك تیره است
وحقیر نوع سفید را در قم وزکوه وسرخ وزرد وابلق را در حوالی خوارزم وقسم هندی را در جبال قزوین
مشاهده وتجربه نموده وقسمی که مصنوع از مغناطیس محرق است سیاه وزود شکن تر از معدنی میباشد ودر
جمیع افعال مثل معدنی نیست بخلاف مصنوع از حجر الحدید محرق که اغبر وثقیل الوزن است وشادنج غیر مغسول
در اول کرم ودر اخر دوم خشك ومغسول ان در اخر اول سرد ودر دوم خشك ومغسول ان مستعمل وقوتش تا
بیست سال باقیست ومجفف وقابض بلیغ ورادع وخاتم ومقوی عضل وعصب وقوة باصره وحابس
سیلان خون اعضای ظاهری وباطنی وخوردن ان با آب انار دین وامثال ان جهة نفث الدم وباشراب جهة عسر
بول وحیض دایم ودرد ومنی وبا ادویه مناسبه جهة اسهال دموی وقرحه امعا وزحیر وسل وطلای ان با سفیدی
تخم مرغ وامثال ان جهة ورم حار چشم وسایر اعضا وباد سرخ وسوختکی اتش واکتحال ان باشیر دختران وامثال
ان جهة رمد ودمعه وسوزش پلك وسلاق وجرب وحکه وبا آب حلبه جهة امراض بلغمی چشم وذرور ان جهة دفع
کوشت زیاد جراحات ودوایانیدن کوشت مجرب وبا آب کشنیز وماننده ان جهة بثور وقروح حاره مزمنه وجراحت
مقعد ورحم وقضیب واعضای عصبانی بیعدیل است وقدر شربتش از یکدانك تا نیم مثقال ومضر مثانه و
مصلحش کثیرا وبدلش مغناطیس سوخته ودر ادویه عین حضض ودر غیر ان دم الاخوین است شادوف اسم هندی

بعینه شبیه بزر بد و طعمش بحدت و ذی متراطیس کویند در اول کرم و خشک و مسهل بلغم مائی و جهة امراض
بارده نافع است شاافل و ساتل نیز کویند و بفارسی روشنک نامند دوائیست هندی شبیه بفطر خشک و
جعد با فلافلی و بزرکتر و کوچکتر و با تلخی و پوست ان بسیار چین دار مابین سیاهی و سرخی و املس در اخر
دوم کرم و خشک و مسهل قوی اخلاط غلیظ مفاصل و اعصاب و جهة فالج و لقوه و رعشه و صرع و امراض
بارده دماغی نافع و مورث دردسر و مصلح فواکه بارده و قدر شربتش تا نیم مثقال است با مثل ان نبات شاه بلوط
در بلوط مذکور شد شابیزج معرب سابیزک وان لفاح است شابورقان اسم فارسی حدید ذکر است کر
فولاد باشد و در حدید مذکور شد شاهلوج بجیم و کاف معرب شاه آلوی فارسی وان الوچه سلطانی
و در ادرک مذکور شد شاهدانج بجیم و قاف تخم قنب است و در انجا مذکور است شابانج بربوف آست
وجسفزم بری و شجره ابرهیم را بعضی باین اسم نامیده اند شاه صلی صماصلی است شادیا اسم سریانی ابریشم است
شاب درخت ماهودانه است شاهسفرم رومی اسطوخودوس است شاب رومی فلفل سفید است شانزه
اسم فارسی هدهد است شادنج هندی شامل حجر هندی و قسمی از شادنج عدسی است شان کره بلغة دیلمی
وشال قتی بلغة مازندران دلدل است شالخی اسم مازندرانی و سمی است شاه ماهی اسم فارسی بطارخ است
و اقسام ماهی مذکور شد شاخ اسم فارسی قرن است شبث بکسر اول و فتح ثانی و تشدید مثناة ثالث
کر مولف تذکره تصحیح نموده کیاهیست معروف و بفارسی شوبث کویند شبیه برازیانه و اهل تجربه تصریح نموده اند
که هر یک از رازیانه و شبث در بعضی اراضی منقلب بیکدیکر میشوند و قوتش تا ده سال باقیست در اخر دوم کرم
و در اول ان خشک و ازاد وی بیکار و محلل و منضج و مدر حیض و بول و شیر و تخم ان درین فعل قویتر و مسکن
مغص و مفتح سده و هاضم و بابز یاقیث و جهة یرقان و امراض بلغمی قاطبه و فواق و ضعف معده و جکر و سپرز
و دبو و سنک کرده و مثانه و قولنج و منع فساد اطعمه و جهة امراض الات تناسل نافع و با عسل جهة سموم و اعانت
قی و اب مطبوخ ان و تخم ان مسکن مغص و محلل نفخ از اقطار بدن و دافع غشیانی که از جوشیدن طعام باشد

وجع

وجع فواق بلغمی و درد کمر و مثانه مفید و سوخته ان در سیم کرم و خشک و با عسل جهة امراض مقعد و بواسیر ضماداً
و شرباً نافع و خوردن ان با رماد زجاج و عسل جهة ریزانیدن حصاة و عسر بول مجرب دانسته اند و دود ان مجفف
قروح بر چرک و جهة قروح قضیب بعدیل و قطور عصاره ان جهة امراض کوش و جلوس در طبیخ ان جهة امراض رحم و
ضماد سحوق ان با عسل که در طبیخ بحد انعقاد رسیده باشد بر مقعد باعث تلیین طبع و تخم ان در اطعمه و تنبیها
جهة اصلاح معده و خوردن ترشی ان بعد از طعام مقیی قوی و مداومت خوردن ان و اکثار ان مضعف
باصره و قاطع منی و مغثی و مضر محرورین و مبخر و مصلحش اب لیمو و امثال ان و قدر شربتش تا هفت درم و از
تخم ان سه درم و بدلش رازیانه است و کویند بر سر کذاشتن اکلیل شبث بالخاصیه مانع امراض دماغی و مورث
قبول عامه است و روغن ان که عصاره ان با المناصفه با روغن زیتون جوشانیده باشند تا دفع اب ان
شود و یا تازه ان در روغن ریخته و بعد از بیست روز که در تجدید نمایند ملطف و مسخن و محلل و جهة اعیا
و درد مفاصل و تشنج اطراف و درد عصب و دفع قشعریره و لرزه و تلیین صلابات بغایت موثر است
شبرم نباتیست شیردار و منبتش معموره ها ساقش شبیه بنی و برکه و بقدر ذرعی و برکش شبیه بطرخون
و برک کاج و کلش بنفش و دانه ان شبیه بعدس و مایل بسفیدی و زردی و بیخش سطبر و پر شیر و قوتش
از ثمر و ثمرش قویتر از برک و بهترین ان خفیف الوزن سبک است که شبیه باشد بر پوست پیچیده
در سیم کرم و در اخر ان خشک و قتال و مسهل قوی بلغم و سودا و زرداب و با قوة قابضه و مفتح دهن
دکها و سدد و مدر اخلاط از عمق بدن و موافق معده و جهة قولنج و درد مفاصل و استسقای زقی
و ضماد ان جهة توبا بعدیل و بغایت مضر محرورین و ضعیف البنیه و مورث تبهای تند و محرق منی
و مضعف اشتها و بیک ل ان کشنده بقی و کرب و غشی و خناق و شیر ان نیم ل قاتل و غیره مستعمل است
و مصلحش در شیر خیسانیدن و استعمال انست با انیسون و مقل و هلیله زرد و صبر و قدر شربتش تا یک
دانک و بدلش مازریون است شبر اسم عربی دوی توتیای فارسی است و شبیح را بفارسی شبه نامند و ان

یکی از معادن و فلزات است و بعضی اسم اصطلاحی مصنوع از روح توتیا و مس دانسته اند که بفارسی از ابریخ
گویند و مراد از مطلق ان معدنیست وان شبیه بقلعی و بکبودی مایل و از سرب اندکی دیرگداز تر است
در دوم گرم و خشک و اکل و شرب در ظرف ان مقوی دل و معده و دافع خفقان و سوخته ان جهت
دفع بیاض عین و سلاق و جرب و در اطلیه جهت کلف و اثار مفید و اورام و مضر طحال و مصلحش عسل و قدر شربتش
تا یک دانگ و در تبدیل اسود با بیض رصاص باعمال مخصوصه مجربست و مولف تحفه گوید که چون دفع
زیبق ان شود قلعی را ملحق بفضه میکند و خاصیت انست که هرگاه آبی را در ظرفی دهن تنگ از ان
کرده و در ظرف دهن باز قدری شوره ریخته ظرف آب را دران حرکت معتدلی دهند آبرا بغایت سرد
کند و معمول هند است شب از جمله معادن اربعه غیر کامل الصوره است که عبارت از زاجات و املاح
و نوشادر و شبوب باشد وان جسمیست شبیه بزاج و با ترشی اندک بخلاف زاج که بطعم ترش است
و در اکثر افعال قریب بزاج است و از ارمنیه و گرجستان و یمن و سایر مواضع خیزد و اصناف انرا هفده قسم
شمرده اند وانچه موجود و متداول است یکی سفید شفاف و مایل بزردی و بی زردی است که یمانی و
ان آبیست که در بلاد یمن چکیده منجمد میگردد و قسم ثانی بی زردی و شفاف و بفارسی زاج بلوری نامند
و پارچهای مربع شکل و مکعب و مشقق و مایل بسفیدی است وره را زاج مدحرج نامند و قسمی نرم ملمس زود شکن
که باز هومت دایجه باشد زاج زغیر نامند و این اقسام در تداوی مستعملند و قسم زرد مستطیل و قسم
سرخ غیر مضبوط الشکل و نوع سبز شبیه بزاج که شور طعم باشد در مداوا مستعمل نیستند و قسم ازرق
شفاف سیاه مایل بزردی از جمله سمومند و ظاهرا توتیای هندی عبارت از ان باشد مجموع ان در دوم
گرم و در سیم خشک و مجفف قوی و قاطع نزف الدم زخمها و زایل کننده گوشت زیاد زخمها و التیام
دهنده قروح و دافع چرک و زنگ معادن و در صاف کردن آب و شراب سریع الاثر و شرب ان مانع قی
و غثیان و مقوی قوه ماسکه و سعوط ان قاطع رعاف و حمول ان دافع سیلان حیض و مانع حمل و با قطران

سعط

مسقط جنین و ضماد ان با روغن جهت اورام بلغمی و با ادویه مناسبه جهت استسقای لحمی و فلنج و با موم جهت
دفع بدبویی زیر بغل و عرق و با نمک و عفص و دردسر که جهت قروح ساعیه و خبیثه و با آب رز جهت حکه
و جرب و با عسل جهت دفع اثار و با موم جهت داحس و با اب جهت دفع قمل و رشک و اکتحال ان با مروارید
و شکر و کلس پوست تخم مرغ و سرگین حردون بالسویه جهت دفع بیاض مجرب و با سماق و عفص جهت دمعه
و جرم مزمنه عین و اورام و سطبری پلک چشم مفید و نفوخ ان در دهن افعی کشنده ان و قطور آن
جهت رطوبات و گرانی سامعه و سنون ان با فوفل جهت درد دندان و حرکت ان و تقویت لثه و با خاکستر
بیخ کرنب جهت قلاع و غرغره و ذرور ان جهت ودم لثه و لهاة نافع و گذاشتن ان در زیر جامه خواب مانع
احتلام و دافع فزع و خوردن ان مورث سعال و سل و دو درهم ان کشنده و مصلحش روغن تازه و میوههای
شیرین و قدر شربتش یک قیراط و بدلش توتیا دراست و از خواص انست که چون کسی را چشم بد رسد و شب را
بخور کنند دران قطعه تقبه بصورت چشم ظاهر گردد و هرگاه آنرا در طرف قبله خانه ان شخص بگذارند هرگز
چشم بد با هل ان خانه نرسد شب بضم اول و سکون بای موحده اسم نوعی از عنکبوت سمی است شب
الصاغین قلی است شب الاساکفه و شب العصفر و شب القلی قلی مصعد است شبوط نوعی از سمک است
شبوقه نوع کبیر خان الارض است شبب هدهد است شبطباط عصی الراعی است شب پره فارسی خفاش است
شبد را اسم فارسی حندقوقی بستانیست شبرا اسم فارسی سبج است شب آکین اسم فارسی بیح است شرغ
اسم فارسی نعامه است شتر اسم فارسی ابل است شتر بچه اسم فارسی حزو است شث بثای مثلثه نباتی است
بی ساق و کل و منحصر در اوراق متراکم تو بر تو و با رطوبت بسیار و کریه الرایحه و زرد و منبتش کوهها و سنگلاخ
و دباغان دباغت پوست بان میکنند در دوم سرد و خشک و اب ان حابس قی و مقوی معده و قاطع نزف
الدم همه اعضا و جهت اسهال سریع الاثر و در امراض چشم قایم مقام مامیثا و مضر مثانه و مصلحش عناب و شربتش
یکدرم و بدلش سماق است شجر ابی مالک قسمی از عرطنیثا ست و بری و نهری و منبتش کنار آبهای جاری

وسایرهاست وساقش منحصر دریکی ومربع وسبز وبعضی مایل بسرخی وبرکش بقدر کفی واطراف ان مثل اره
ودرهر عقده ساقش دو برک میروید وساقهای ان میان تهی وکلش بنفش ودینه وثقیل الرایحه وثمرش
بقدر نخودی ودانه ان باریک وسیاه وبیخش بزرک ولزج وبیرون سیاه واندرون سفید چون برآب زنند
مثل صابون کف میکند وبان جامه میشویند وآن غیرچوبه دباغان است دراول کرم ودر یبوسه قریب
الاعتدال وبیخش ازادویه شریفه ومسهل برفق سودا وبهتر از لاجورد ودافع جمیع امراض سوداوی ودر دفع
جذام بی عدیل حتی اینکه تصریح نموده اند که ازمداومت ان جذامی که تغییر شکل شده باشد دفع میشود
ومقطع بلغم وجالی وضماد بیخ بری ان جهت خنازیر وطلای برک بری ونهری رادافع صداع والتیام دهنده
زخمهاست ومضر مثانه ومصلحش سکنجبین وشربتش تا سه درهم وبدلش بوزن ان حجرارمنی است شجرة الراهب
امین الدوله ازمحمد بن احمد نقل میکند که شجره ایست غیرنبات ماهودانه دربلاد دمشق مزروع ان نیز
میباشد ثمرش شبیه بثمر شاهدانه وروغنی که ازان میکیرند درطعم شبیه بطعم ان ودانه هایی که در شاخهای
بالا باشد مقیی قوی وازاسافل مسهل بلاقی واز وسط مقیی ومسهل وقدر شربتش از پانزده دانه
تا چهل عدد است شجر مریم نبات بخورمریم است وبخورمریم مذکور شد شاخهای ان درهم ومشبک دریکدیکر
چون در آب کذارند دراز وبالیده شود وچون خشک کردد بحال اول عود نماید درسیم کرم ودر یبوست
معتدل ومفتح ودافع بلغم ومحمر بشره وجالی وآب نقیع ان جهت عسر ولادت واخراج جنین بی عدیل وطلای
ان جهت بواسیر وبهق وبرص واندمال زخمها وبردن کوشت زیاده موثر ومضر ریه ومصلحش کثیرا وقدر
شربتش تا نیم درم است شجرة الطلق شجرمریم است شجرة البهام صابر بوماست شجرة القطران شربین است
شجرة الدم ابوخلساست وبعضی برشاه تره نیز اطلاق میکنند شجرة الکافور شامل اقحوان وریحان
الکافوراست شجرة البهق قنابری است شجرة البق وشجرة النسر درداراست شجره سلیمن وشجره ذوالقرنین
وشجرة الصنم یبروح الصنم است شجرة الجن دیودلراست شجرة القدس نوع بزرک قناده است شجره حزه

ازاد

ازاددرخت است شجرة الله وشجره اکله صنوبر هندیست شجرة الحیات درخت سرو است شجره حایضه مغیلان
است شجرة الحیه جنطیانا است شجره بارده لبلاب است شجره رستم زراوند طویل است شجره موسی علیق القدس
است وعوسج را شامل است شجره طیبه درخت خرماست شجرة التبیح اندریان است شجرة العصب نوادس است
شجرة ابرهیم پنجنکشت است وبعضی امغیلان وبعضی شاباج اند شجرة الدنو درخت پستانست شجرة التنین
لوف الکبیر است شجرة الخطاطیف عروق الصفر است شجرة الطحال صریمة الجدی وکویند فاشرستین است
شجرة الضفادع کبیکج است شجرة الکف اصابع صفر است شجرة الدب درخت زعرور است شجرة التیس
طراغیون است شجرة البراغیث طباق است شحوم نوعی از ادهانست که درآتش پخته باشد وانرا فیقهن
نامند شحم بفارسی پیه نامند وسمین را فربهی وهردو از رطوبت مائیه دموی اند که درسطوح اعضا منعقد
کرده وشحم اشد انعقادا واقل مائیة است مثل پیهی که در قاعده دل میباشد وسمین اکثر مائیة واقل
انعقادا مثل فربهی که ملاصق روده هاست وان از شحم ابرد وارطبست ومذکورشد وشحم تازه کرم وتر وکهنه
کرم وخشک ولطیفتر است وپیه هرحیوانی درطی ان مذکور شده ومیشود وازمطلق مراد پیه بزاست
وبهترین شحوم در انضاج وتلیین اورام وقرحه امعا پیه خوک را دانسته اند پس پیه کرده بزماده را پیه
وپیه خرس جهت داء الثعلب وپیه مرغابی وخانکی جهت خشونت زبان وورم رحم وچون بابرنج پخته شود جهت
قرحه مثانه واکتحال پیه ماهی که از حرارت آفتاب کداخته باشد وباعسل جهت تقویت باصره وپیه کرکس
وجوارح وطیور وحشیه جهت مفاصل بغایت نافع وچون خواهند که شحوم را مدتی نکاه دارند باید
پرده ها وکثافات ان راکرفته در افتاب یا نزدیک آتش کداخته صاف نموده باقدری سعد یا دار شیشعان
ویا اذخر ویا سنبل ویا شراب جهند جوش داده یا در قدر مضاعف کداخته بایکی ازادویه مذکوره یا زیاده
ازان مخلوط کرده وخوردن شحوم مغثی ومرخی معده ومصلحش در حرورین سکنجبین وآب لیمو وامثال ان ودر
مبرودین زنجبیل ونمک ومانند ان وبدلش در جمیع افعال روغن زیتون وازان جمله است شحم ودبنم اول

مرغیست سیاه و پای و منقار ان زرد مایل بسرخی و بقدر قمری و بترکی آنرا قراطاوق و باصفاهانی توقار
و بمازندرانی توکا نامند در دوم کرم و تر و صالح الغذا و جهة کزاز و مالیخولیا و فالج نافع و خون ان با روغن
بادام بغایت مورث حسن صوت و رافع کرفتکی اواز است شحم الارض قطن است و کویند خراطین است و بعضی
جوز جندم دانسته اند شحر کشنج است شحم النخلة جمار النخل است شحمیه اسم قسم اخیر لبلاب کبیر است شحم الاترج
ابیض است شحم المرخ خطمی بریست شحم فاوندی فاوندیست شخیر بجای مجمد فلی است شخار ابیض بلغة اهل
صناعة ملح القلی است شخت توبال الذهب است شدخ تخم انجبار است شراب مروق خمریست که نان
میده و بکمات در ان خیسانیده و بعد از شش ساعت صاف نمایند کثیر التغذیه و موافق ناقهان است
شربین از اصناف سرو است برکش ازان عریضتر و ثمرش شبیه بسرو و ازان کوچکتر و در اصفهان معروف
بدرخت نوش است و قسمی دیگر ازان کوچکتر و خارناک و ثمرش بقدر کردکان و عرعر بری کویند و اقسام ان
در اول سیم کرم و خشک و آب مطبوخ شاخ ان جهة قروح ظاهر و باطن و سستی اعضا و ضعف معده و جکر
و ریاح غلیظه و بطول ان جهة منع ریختن موی و دفع قمل و تحلیل اورام و امراض رحم و مقعد و درد و آن
رافع نزف الدم و اعیا و جهة التیام قروح و خوشبو کردن رایحه بدن و مضمضه طبیخ برک و ثمر ان با سرکه جهة
درد دندان و ضماد ان جهة خناق و ورم لوزتین و ثمرش قابض و مدر بول و مخرج مشیمه و جهة سعال و علل
جکر و کزیدن ارنب بحری نافع و مورث صداع و هزال و مصلحش فواکه ترش و کشنیز است شرادزنج بصعد
است شری کیاه حنظل است شربت فرابیون است شراب حبوشی خمریست که در جزیره حبوش بلاد مغرب
باب انکور و اب دریا بعمل می اورند و با عفوصت و تندی میباشد شراب اسم اصطلاحی خمر است شربت
خشخاش اسم فارسی دیاقوذا است شربت خرما اسم فارسی نبیذ التمر است شراب دوشابی اسم فارسی نبیذ
الدبس است شراب عسلی اسم فارسی نبیذ العسل است شراب مویزی اسم فارسی نبیذ الزبیب است شرنک
اسم فارسی حنظل است شششبندان اسم فارسی فاشرشین است شششتره فواس است ششقال شقاقل است

ششرب

ششربث اسم فارسی بیخ نباتیست که در دیر العزبا بلاد مصر یافت میشود سطبرتر از انکشت و بیمن و مایل
بزردی و جهة استسقاء زقی مجرب دانسته اند و کویند بدون کرب و مشقت اخراج زرداب میکند شطیبه
بلغة مغربی اسم نباتیست کثیر الوجود در کوههای برف دار و برک و تخم و شکل ان کیاه مثل زیره است و
طعمش با اندک تندی و شیرینی و بیخش چند عدد مجتمع و غیر مستحکم و بعضی ازان راست و بعضی کج با [illegible]
با وجود کرمی جهة تبهای حاره نافع و مدر بول و مفتت حصاة و محلل ریاح معده و رافع آکله مستحکمه و ضمادش
بجهة علت معروف بشوکه کویند مجربست شطریه صعتر بستانیست و بفارسی مرزه نامند شعیر بفارسی جو
کویند و بهترین ان سفید بالیده تازه است و کهنه ان که یکسال بران کذشته باشد بسیار بد است در اخر
اول سرد و خشک و قلیل الغذا و با قوة جالیه و قابضه و مجفف و رادع و مسکن غلیان خون و صفرا و
تشنکی و مصلحش شیرینیجات و مورث لاغری بدن و مضر مثانه و مصلحش روغنها و انیسون است و آرد
بو داده ان که سویق نامند با قدری شکر بهترین اغذیه اطفال است و چون خمیر آنرا بکذارند تا ترش شود
و در دوغ حل کرده بعد از یک شب از یک وقیه تا یکرطل ازان بنوشند جهة رفع تشنکی مفرط و التهاب معده
و تب صفراوی و حکه و بثورها و اسهال صفراوی بیعدیل است و اب مقشر مطبوخ ان بنحوی که مهرا شود انچه
باشد ماء الشعیر نامند سرد و تر و مدر بول و مسکن حدت خون و اخلاط محترقه و سریع الانحدار و مولد
خون صالح و مرطب و جهة تبهای تند و جکر حار و سل و دق و قرحه ریه و امعا و سعال حار یابس نافع و مرخی
معده و مضر احشای بارده و نفاخ و مصلح ان کلقند و در حین اعتقال طبع استعمال آنرا جایز ندانسته اند و مطبوخ
با نصف ان خشخاش کوبیده جهة صداع حار و با اضافه قرطم جهة اخراج بلغم لزج و منع تری و تنقیه سده و
با عناب و انجیر و سپستان و پرسیاوشان جهة سعال و درد سینه مجربست و شیره جو که کشک الشعیر نامند
سرد و مایل بخشکی و غلیظتر از ماء الشعیر و جهة اسهال صفراوی و التهاب حاره مفید است و ضماد آرد آن
رادع و محلل اورام و با اب کشنیز محلل خنازیر و اورام صلبه و ورم کلو و بار النار و زفت و تخم کتان و بول

السعال و وجع الصدر

اطفال محلل اورام صلبه وکشاینده دمامیل وبا اکلیل الملک وپوست خشخاش جهة ذات الجنب وباآب به
بجهة نفث حار ومطبوخ ان باسرکه جهة جرب وحکه وبا بنج وافیون واب کاهو وماندان جهة صداع وورم
چشم ونزلات وبادسرخ واستحکام دادن عضو شکسته وکوفته دیده وغرغرهٔ شیرهٔ ان جهة ورم ودرد گلو
وطلای مطبوخ ان با انجیر وباماء العسل جهة تحلیل اورام بلغمیه وحاره بغایت موثر وضماد سوختهٔ ان جهة
کلف وحزاز نافعست شعر بفارسی موی نامند وان متولد از بخارات اخلاط ومحرق ان میشود بغایت
یابس وخواص موی هر حیوانی در طی ذکر ان مذکور است ومراد از مطلق شعر موی انسان است وچون بکره
زکرده بر زخم سک دیوانه گزیده کذارند دفع سمیت ان میکند وباشراب وروغن زیتون مانع ورم وجراحت
وسوختهٔ ان بغایت مجفف وبیلدغ ومسخن وجهة آکله وخشک کردن زخمها مجرب وجهة قلاع وقروح خبیثه
وباکندر وزفت جهة جراحات سر وبا مرداسنگ جهة تسکین جرب وحکه وقوی چشم وباآب وروغن زیتون
جهة سوختکی آتش وذرورش جهة بر ومقعد بغایت موثر وقطور ان باسفیداب وتوتیای مغسول وکل
ارمنی جهة حرقة البول مجرب وبخوران جهة اختناق رحم وصرع سددی وگریزانیدن هوام وحمول ان جهة تسیلان
رحم وتجفیف رطوبات موثر وماء الشعر که از تقطیر ان حاصل شود جهة رویانیدن موی مجربست شعر الغول
کیاهیست بی ساق وثمر ومنحصر در اوراق خشن شبیه ببرجی ومایل بسیاهی وبیخش سیاه وپرریشه وغیر بسیار شان
است ودر دار المرز کثیر الوجود ودر تنکابن کرف نامند در خواص قریب بپرسیاوشان ودر تنقیهٔ سینه قوی تر
از انست شعر الجیاد نباتیست غیر پرسیاوشان شبیه بموی یال اسب وباریک وسیاه وچندین عدد بیکل
دسته بیکجا میروید وبر روی زمین پهن میشود وبی برگ وساق وبیخ وچون بسوزانند بوی موی سوخته
میدهد کرم وخشک وبخور آن جهة دفع جن مجرب دانسته اند وگویند تعلیق آن مانع ماندگی راهرو است
شعر الجن شعر الغول است شعر الارض وشعر الخنازیر شعر الجیاد است شعادیر قنابری گبیر است شعور الصفا له
زعفران است شعیر رومی خندروس است شغال بعینه مجمد اسم فارسی کلب بری وآن ابن آوی است شفنین بری
رغیث

مرغیث از فاختهٔ بزرکتر وسفید وطوق کردن ان سیاه وناتمام ویمامه وبترکی لاافاخته گویند در دوم
کرم وخشک وبغایت مسمن بدن ومجموع ان مستحیل بخلط صالح میشود ومقوی قوهٔ ماسکه وحواس ومولف
نافهین ومفلوجین وزیاد کنندهٔ قوهٔ حافظه ومحرک باه واکثار ان مضر محرورین ومصلحش سرکه وکشنیز ومقوی
فعل ان شیر تازه است ودر حیوة الحیوان مذکور است که چون شخصی خون او را بر قضیب طلا کرده مباشرت کند
دیگری با ان زن مقاربت نتواند کرد وجالینوس گوید تخم ان با عسل واندک بوره جهة درد جگر وحول زبال ان
جهة درد رحم مجربست مهرمارس آنرا جهة درد رحم ونقل سامعه بغایت مفید دانسته است شفنین بحری
حیوان دریاییست شبیه بخفاش در رنک ویال وشکل ودنبالهٔ ان شبیه بدنبالهٔ موش ودر زیر دنبالش نیشی مثل
خار واز زدن نیش الم عظیم حادث میشود وچون نیش ان را در زیر جامه خواب کذارند موجب بیخوابی مفرط
ودفن کردن ان در خانه موجب تفرقهٔ اهل ان خانه وپاشیدن سحوق سوختهٔ ان بر دو کس باعث تفرق و
بغض ایشان میکردد وبدین جهة ازا حوت الشر نامیده اند وگویند چون در مکان بول شخصی نیش ان فرو
برند باعث سوزش ودرد عظیم صاحب بول میشود ومادامی که دفع ان ننماید ساکن نمیکردد شفلح بارکاه کبر است
شفتالو اسم فارسی خوخ است شقنزک اسم شیرازی خبز است شقیقل شقاقل است شقودیون قنابری است
شقایق معروفست گویند چون نعمان بن منذر در خود نوعاً زرع نموده مسمی بشقایق النعمان گشته وان بری
وبستانی میباشد شبیه بنبات خشخاش وبرگ بوستانی از ان کوچکتر وثمر ودانه اش مثل خشخاش کوچکی و
مخدر قوی وتریاک ان بغایت قوی السکر در دوم کرم وخشک وجاذب ومفتح وملطف وجالی آثار ومجفف جلد
وشرب کل خشک مسحوق ان بقدر دو درم باسکنجبین جهة تسکین درد احشا واعضا که دفعة بهم رسد بسیار سریع
الاثر ونفوخ ان قاطع رعاف است در ساعت وشرب طبیخ برگ وساق ان که با کیاه جو پخته باشند مدر شیر
وحیض وطلای عصارهٔ ان منقی چرک زخمها ودفع تقشر جلد ومحلل ورم چشم وسعوط ان منقی رطوبات دماغی
وقطور ان جالی بیاض چشم وضماد کل ان با پوست کردکان سبز جهة سیاه کردن موی ودفع قوبا ومداومت

شرب تخم ان هر روز یکدرم با آب سرد جهة دفع برص مجرب و یکدرم از قضبان با شراب مورث جنون و مصلحش شیر
تازه است و چون ظرفی را از گل شقایق پر کرده و سر و اطراف از اسفنج نموده چهل روز در سرکین تر اسب
دفن کنند و هر هفته سرکین را تغییر دهند خضاب صاحب شباب میشود و گویند مجربست شقاقل بهندیست پر
کره و با لزوجت و اندک شیرینی و بسطبری انکشتی و دراز و ساق کیاه ان پر کره و در هر کرهی برکی رسته و ثمرش
بقدر نخودی و سیاه و مملو از رطوبت سیاه و کلش بزرکتر از بنفشه و منبتش در زیر اشجار متراکم و مکان نمناک
و مستعمل بیخ ان و قوتش تا چهار سال باقی در اول کرم و در دوم تر و مبهی و منعظ و قاطع بلغم و مقوی کرده
مسخن . . . معده و جکر و مصدع و مضر اشتها و مصلحش عسل و مربای ان با عسل بیابلر و مقوی ادواح و قوی
و قدر شربتش تا پنجدرم و بدلش در تقویت باه حب الصنوبر و بوزیدان است شقراقر مرغیست بقدر فاخته
سبز و بدبوی و بفارسی سبز قبا و در تنکابن کراکر و کویند در دوم کرم و خشک و محلل قوی ریاح غلیظه و
مواد بلغمی و دیر هضم و مصدع و مصلحش سکنجبین و سرکین ان جهة کلف نافع است شقردیون اسقوردیون است شقر
و شقیق اسم شقایق است شکر تیغال اسم فارسی بیتهال است و ان غلاف حیوانی است شبیه بعکس کرم در خار
از روت مثل کرم ابریشم از لعاب خود می تند و در ان می میرد مایل بشدیر و سفید و شیرین در حرارت معتدل
و رطوبت دران غالب و با لزوجت و ملین و مسکن حدت اخلاط و سوزش مری و جهة خشونت سینه و سرفه
و صاف کردن آواز معتدل و خشکی کلو و معده نافع و اکثار ان مغثی و مصلحش شکر و سکنجبین و قدر شربتش تا
پنج درم و بدلش نبات است و مؤلف اختیارات از اسکر العشر دانسته و فیه ما فیه کما لا یخفی شکاعی از اصناف
باداورد است و از ان قابض تر و مجفف تر و بعضی هر دو را یکی دانسته اند و اول اصح است چه باداورد بفارسی
شامل شوکة بیضا و شوکة عربیه است و در بعضی بلاد بکنکر خر معروف و یکی را کل سفید و یکی بنفش است
و اخیر مخصوص بشکاعی و در جمیع افعال مثل قسم سفید و قوی تر از ان و مستعمل از ان بیخ و ثمر و بیخ قوی تر از ثمر و
قاطع نزف الدم و با قوة تریاقیه و مدمل قروح و ملطف بلغم و طبیخ ان جهة تبهای اطفال و تبهای مرکبه نافع

دهن

شقاقل

و مضر ریه و مصلحش صمغ عربی و شربتش دو درم و بدلش باداورد و سایر خواص در انجامذکور شد شک
بفارسی مرک موش کویند چه خوردن ان موجب قتل موش و رایحه موشی که از ان خورده باشد باعث مردن
موشان دیکر است و ان جسمیست معدنی سفید و ثقیل الوزن و براق و از سموم قتاله و اهل صناعت آنرا
در کل مقام بدل زرنیخ میدانند و انچه زرد باشد زبون است و قوتش بعد از هفت سال فاسد میکردد
و رنکش اغبر و زنکش سبز میشود در چهارم خشک و محلل و معفن و التیام دهنده زخمهاست با احداث
درد شدید که صبر نتوان کرد و طلای ان با روغنها جهة حکه و جرب و با کلاب جهة اورام بارده استسقا
نافع و اکتحال ان در یکروز طبقات و رطوبات چشم را زایل میکند و نیم درهم ان در یکروز کشنده و تریاق ان
تراشه پوستهای حیوانات است که سوزانیده بقدر ربع ان تا دو چندان ان بیاشامند شکوهج اسم معرب
خسک است شکوثا کشوث است شکرسنک اسم فارسی حجر العاج است شکوفه اسم فارسی تفاح است شکنبه اسم
فارسی کرش است شکر بنیر اسم فارسی فانید شجری و معمول سجستان است شلجم معرب از شلغم فارسی و بعربی
لفت نامند بری و بستانی میباشد و بری بر دو قسم است یکی را شاخهای نباتش دراز و برکش بعرض انکشت
مهین و بیخش باریک مثل بیخ اشجار و غیر ماکول و تخمش سیاه و مغزش سفید و منابت ان مزارع است و یکی را
منبتش زمینهای نمناک است و نزدیک بابها و بیخش بقدر خیار و بسیار سرخ و ماکول و برکش شبیه برک بستانی
و از ان باریکتر و املس و کثیر التشریف و تخمش مثل بستانی و مایل بسیاهی و تخم قسم اول منفی تر و قسم ثانی
در خواص قریب بر بستانی و از ان کرمتر و در رطوبت کمتر و بستانی در اول دوم کرم و در اول تر و کثیر الغذا
و مهیج باه و مدر بول و مقوی باصره و مفتت حصاة و رافع سعال و ملین طبع و سمین و نفاخ و دیر هضم و مصلح
ان زیره و شیر سیبها و ریشه های باریک ان که سایده با عسل بنوشند جهة سپرز و عسر بول مجرب و ضماد مطبوخ
ان محلل اورام و بوی شلغم ملطف رطوبات سینه و مقوی احشا و بی نفخ و مشهی است و ضماد نطول مطبوخ
جمیع اجزای ان جهة شقاق و نفرس و حکه مفید و تخم ان در اول سیم کرم و در اول تر و مبهی تر از بیخ ان و مشهی

و با تریاقیت و در جمیع افعال قویتر و مولد ریاح و مصدع محرورین و مصلحش سکنجبین و ترشیها و کلفند و
قدر شربتش تا دو درهم و روغن تخم جهة ریاح و دفع اعیا و تقویت آلات تناسل شربا و ضمادا نافع است
شل بارد رختی است هندی و سفرجل هندی گویند بزرگتر از فندقی و در طعم تند و با اندک تلخی و قبض و
نرم ملمس و لب قشر و در اول سیم گرم و در اول خشک و محلل قوی و ملطف اخلاط غلیظه و مسهل و دافع ریاح و
جهة صلابت عصب و فالج و عرق النسا و قولنج نافع و مضر بیه و مصلحش عسل و شربتش تا نیم درهم است شلجم احمر شونداست
شلخ تخم انجدان است شلیل بلغة خراسان میوه ایست لذیذ بقدر زردآلو و بزرگتر از ان و در طعم مثل شفتالو
و در اخر بهار میرسد و لطیفتر از شفتالو و در افعال و خواص اضعف از ان و بلغة بابلی است شمع بفارسی موم نامند
زرد و سرخ از ابتکار کداختن و در آب سرد کداشتن ریختن و در ماهتاب و نجن سفید میکند در اول دوم
گرم و در رطوبت معتدل و قوتش تا سی سال باقی و محلل و منضج و ملین و مصلح ادویه و مرهمها و موافق زخمها
و خوردن ده حبه بوزن آن که بقدر گندم ریزه کرده فرو برند و یا در روغنها حل کرده بنوشند جهة قروح باطنی
مجرب و جهة درد سینه و سرفه و دفع انجماد شیر و سل و درد گلو و لهاة و تصفیه او از سپید ایل و طلای ان
جهة حکه و جرب و خشونات و نضج اورام و وسیع کردن و بحرکت آوردن زخمها و نرم کردن سینه و صلابات
و دفع اذیت زنبور و زخم حربه زهردار موثر و بخور ان جهة دفع عفونت هوای و بابی و بعروق آوردن صاحبان
تب و در ابحر ان جهة دفع بدبوئی بینی و اذیت بوی مردار و حقنه ان با روغن گل سرخ جهة سحج بغایت نافع و دافع
اشتها و مسدد است و مصلحش نان و شربتش تا نیم درهم و بدلش ارد باقلی است و گویند چون آشیان مگس را بسوزانند
و در ظرفی بمالند و در آب دریا و سایر آبها بکذارند آب شیرین را بخود جذب میکند و موم شمع عروسی را بجهة در زیر نجاست
محبت و انچه در عزا سوزانیده باشند بجهة بغض موثر دانسته اند و از خواص انست که چون قمر در سنبله بتثلیث
و عطارد از نحوست بری باشد یکمثقال موم شمع عروسی را با سه قیراط موم پاک در یکدرهم نقره مضبوط کرده نگاه
دارند غلبه بر همه خصوم او داروی دهد و زبان دشمنان بسته شود شمس بلغة اکسیریان ذهبست شمار دار نایخ است

بلغه

بلغة شام و مصر شمشاد اسم فارسی بقس است شمامه درداب است شمشیر قاقله صغار است شمیعه شامل روغن
ترب و سندریطس است شمول خمر است شملیثا اسم هندی حلبه است شنخاطر اسم ملح هندی است شنداز طیوب
معمول است و در مصر بسیار معمول و بیونانی رسمیلیون نامند و گویند بمعنی دخان الضرو است و بهترین ان
سفید لجی بوی دودلست در سیم گرم و در دوم خشک و مقوی دل و مدر فضلات و مفتت حصاة و دافع اخلاط
لزجه سینه و با زعفران ممزوج و جهة سرفه و ضعف عصب و خفقان و با انیسون جهة قولنج مجرب دانسته اند
و طلای ان جهة قروح و انار و حول ان جهة بواسیر و تقویت رحم مفید و مجفف و مصدع محرور و محرش سینه
و مصلحش روغن کنجد و قدر شربتش چهار قیراط است و دستور عمل ان انست که حب لبان را نیمکوب کرده و در
ظرفی کنند و بر ان ظرف ظرف دیگر طولانی وصل نموده بگل حکمت استحکام دهند و آتش معتدل برافروزند
تا صعود بظرف بالا کند و در انجا سرد شود و اگر بجهة زیادتی عطر ظرف بالا را ابعود و صندل بیالایند
جایز است شنج اسم معرب حلزون است و ان نوعیست که کاغذ بان مهره میکنند و در حلزون مذکور شد
شنبلیله اسم فارسی شکوفه سودنجان است شنار فرابیون است شنیز شونیز است شنشا اسم سریانی اشنه است
شند بلغة نبطی توتدریست شنکار الصاغة لحام الذهب است شنجار بجیم و بکاف و بقاف ابوخلسا است
شنبلید بلغة اصفهانی حلبه است شنجرف زنجفر است شنک بلغة اصفهان لحیة التیس است شوند اسم
معرب قسمی از شلغم ماکول است که در شلجم مذکور شد و تخمش در تریاقیت قویتر از نوع بستانی است و در
تریاق فاروق ادخال این نوع مراد است و دافع ریاح و عفونات و در افعال قویتر از تخم سایر اقسام آن است
شوکران اسم یونانی نباتیست بالزوجت و ساقش پرگره مثل ساق رازیانه و بزرگتر از ان و برگش مثل برگ
شبت و گلش سفید و شبیه بگل شبت و بدبو و شعبه های شاخ ان چتر دار و تخمش مثل نانخواه و مایل بعریضی
و بیخش مجوف و مشهور به بیخ تغنی است و از نفت بلاد بزدجرد در چهارم سرد و در سیم خشک و مخدر و
مسکن و منوم و دو درهم ان قاتل و طلای عصاره ان جهة باد سرخ و نمله و اوجاع حاره و ضماد تخم و برگش دافع

اخلام وودم انثیان ومانع بزرك شدن پستان زنان وقاطع شیر ونزف الدم ورعاف واسهال وقدر شربتش نیم دانك وچون بیخ انرا با بزر البنج از هر یك پنج درم کوبیده با صد وپنجاه عدد مویز بزرك دانه وصد وپنجاه مثقال آب بجوشانند تا اب بسوزد ومویز را خشك کرده از ادویه جدا سازند مسکن قوی ودر اسهال بغایت مجرب وحقیر انرا مویز عمر و نامیده وقدر شربتش از یکعدد وزیاده از ان مسموم قوی است شونیز بفارسی سیاه دانه گویند نباتش شبیه برازیانه واز ان درازتر وباریکتر وگلش زرد ومایل بسفیدی وغلاف تخم ان بزرکتر از غلاف بزر البنج وتخمش سیاه ومغزش سفید وفریب بانیسون وقوتش تا هفت سال باقی در اول سیم گرم وخشك ومحلل ومدر بول وحیض وشیر ومقطع اخلاط وجالی ومجفف ومنضج ومسقط جنین وتریاق سموم بارده حتی بخور ان باعث گریختن هوام وجهت قولنج ریحی وددر سینه وسرفه وخفقان والدغ وغثیان واستسقا ویرقان وسپرز ومداومت ان هر صباح با روغن زیتون جهت سرخ کردن کونه وتصفیه بشره وباسرکه جهت اخراج اقسام کرم شکم ودو درهم ان سر روز با اب نیمگرم جهت گزیدن سك دیوانه ورتیلا وباسکنجبین جهت تب ربع بلغمی وباآب وعسل جهت تفتیت حصاة و انتصاب و سنك گرده ومثانه وسوختن ان جهت بواسیر خصوصا با دب موم بو شد بعد بل وضماد ان جهت ثالیل ودفع خال ونمش جلد وددر مفاصل ودرد سر بارد وسده خیشوم وبول اطفال جهت تحلیل اورام صلبه وباسرکه جهت کلف وبهق وبرص وسعفه وقوبا مجرب وباآب حنظل که براطراف ناف طلا کنند جهت اخراج حب القرع قوی الاثر وساییده ان با خون افعی وباخون خفاش وباخون خطاف جهت وضح بغایت موثر وباعسل وروغن جهت درد رحم درحین نفاس وبا روغن کل سرخ جهت جرب وسوختن ان باموم وروغن حنا ومانند ان جهت منع ریختن موی ورویانیدن ان وباگلاب جهت زخمهای سوداوی ساق با مجرب دانسته اند وبابول جهت تبهدیر ومنع نزلات وسعوط و بوییدن ان جهت درد سر بزمین وکشودن سده خیشوم وزکام ولقوه بغایت مفید وکماد گرم ان بر سر جهت زکام وبر سایر اعضا جهت تحلیل ریاح سریع الاثر وقطور بودادن ان باروغن زیتون بقدر سه چهار قطره جهت دفع زکامی که با عطسه بسیار باشد مجرب ومضمضه مطبوخ ان باسرکه جهت درد دندان بارد وقطور ان باروغن حب الخضرا

هر

جهت درد گوش وسده وریاح ان نافع وشرب روغن ان باروغن زیتون وکندر جهت اعاده باه مایوسین از مجربات وطلای روغن ان که بعزم منکوس گرفته باشند بر اعضای تناسل وکرجهت نعوظ بیعدیل ودافع دردهای صعب بارد وسستی اعصاب وخوردن ان نیز جهت باه وامور مذکوره سریع الاثر واکثار شرب شونیز مورث خناق ومحرورین وسرد ومصلحش سرکه ومضر کرده ومصلح ان کثیرا وقدر شربت ان تا دو درهم واز روغن ان تا یکدرم وبدلش انیسون ونصف ان تخم شبت است شواحرامسك الجن است وانرا درتنکابن مشك واش گویند وابوریحان بیان نموده که در بلاد دیلم باین اسم گیاهی دیده ام وان بنا تیست خاکستری رنك شبیه باشنه ومنحصر درا ورانش دیز تر کم وازروی زمین جدا نمیشود وبیکل وساق وبیخش سیاه وبقدر سماری ومنبتش سنك لاخها وکوههای عظیم واز تازه ان تا چندماه بوی مشك خالص می اید در سیم گرم وخشك ومفرح ومدر حیض ومقوی ارواح ودر جمیع افعال قریب بسنبل الطیب است شوبلا اسم عربی برنجاسف است شوشم اسم قاقله صغار است شوحط اسم عربی درختیست بزرك وشاخهای ان صلب وبیکره وبرکش شبیه برك بید وازچوب ان کمان میسازند وجمیع اجزای ان با قوت قابضه وجهت اسهال مفید وجلوس در سایه ان ممنوعست شوع درخت بان است شوق اسم فارسی بسبج است شوکه ابرهیم بلغت مغربی قوصعنه است وشوکه یهودیه وشوکه زرقا نیز نامند شوکه منتنه نوعی از طباق است وگویند غافث است شوهرمار زربونست شوکه الدراجین بلغت مغربی دنیا توس است شوك الدهن عکوبیث شوك العلك بلغت مغربی انخیص است شوکه عربیه کاعی است شوکه بیضا باد آورد است شوره بلغت حجاز اسرارا است وبلغت فارس ابقو شوکه مصریه وقبطیه قرظ است شوکه شهبا وصهبا وشوکه شامکه گیاه حزنوبت شوغار زاج سفید است شوك الجمال اشترغاز است و بلغت مصر رعی الابل است شوداینوسودانیا تست شوکا بلغت تنکابن اسم دغل است وان از جنس اثل است شهدانج تخم قنب ودرانجا موصوفست شهد عسلی است که از موم بی آتش جدا شده باشد شهدانج بری حب السمنه است شهد اطرا سیفوس است شور اسم ترکی وفارسی فاقل است شیطرج اسم معرب بیخ نباتیست

[illegible]

سرخ و بسیار تند و باریک برکش شبیه برگ رشاد و در اوایل سردی هوا خشک شده میریزد و متصل به
بیخ ان برکی میماند و در ابستان از شاخهای ان کل ریزه پر برک سفید ظاهر میشود تخمش از خشخاش بغایت
ریزه تر و مستعمل بیخ آنست و منبتش خرابه ها و قوتش تا پنج سال باقی در اخر سیم کرم و خشک و جالی و محرق جلد
و مسهل اخلاط لزجه و استعمال ان باشیره و سرکه مفتح سدد و هاضم و مهیج باه و مسقط جنین و جهة صاف کردن
اواز و دفع بلغم مفاصل و ریاح سموم و درد مفاصل و سموم و سپرز نافع و ضماد ان جهة برص و بهق سفید و
جرب و رویانیدن موی بعد از سقوط ان موثر و چون کوبیده در کف دست دندان مخار در دنان کرده بدستور
بطرف مخالف ان تا صباح بگذارند دافع الم ان و مجرب و چون تخم مرغ را یکروز در میان سائیده ان پنهان کنند
پوست ان سرخ کند و این علامت خوبی و تازکی انست و ضماد برک ان مقرح جلد و قدر شربتش یکدرم و مضر
دیه و مصلحش صمغ عربی و بدلش در علل سپرز مرجان و در غیر ان زرنباد و فوه است شیح بفارسی درمنه گویند
و خشک اقسام از امیسوزانند و ان نباتیست کلش خوشبو و تلخ و با اندک حدت و شبیه با فسنتین رومی
و اقسام میباشد جبلی ان قوی تر از دشتی و هرچه کلش مایل بزردی و برکش شبیه بسداب و نباتش از شبث
کوچکتر است شیح ارمنی نامند و هرچه مایل به تیرکی و با رطوبت چسبنده و کلش زرد است شیح جبلی است و عریض
الورق که کلش سرخ است خراسانی شیح و ترکی نامند و درمنه ترکی که تخم بستیاج است و خشیزک نامند جمیع
اقسام شیح را مستعمل کل انست و تخم ان بهتر نیست و درمنه ترکی سفاروف تخمیست معروف و در بستیاج مذکور
شد در سیم کرم و خشک و قاطع بلغم و مفتح سده و مدر فضلات و مخرج اقسام کرم و مسهل اخلاط فاسده و
محلل ریاح و جهة گزیدن عقرب و رتیلا و سموم بارده و فواق و مغص و درد ورک و عسر النفس و تنهای کبد
نافع و مضر معده و عصب و صداع و مصلحش مصطکی و ترمس و ضماد سوخته ان با روغن زیتون و امثال ان جهة
داء الثعلب و سرعت بر اوردن موی موثر و دود ان جهة اکله و طلای آب طبیخ ان جهة ورم بلغمی چشم و سایر اعضا
مفید و قدر شربت ان در سموم تا سه درم و در سایر مواضع تا دو درم و بدلش مثل ان افسنتین و بعضی

سعابرا

[illegible]

[illegible]

سعاب را بدل ان دانسته اند و روغن ان که بدستور روغن گل گیرند جهة رفع لرز تبها و امراض بارده و استسقا
و ورم معده نافعست شیلم بفارسی کندم دیوانه نامند و ان دانه ایست از جو باریکتر و کوچکتر و با تلخی و مایل
بسرخی و نبات ان شبیه بنبات کندم و در کندم زار میروید و در اصفهان کاکل میگویند در دوم کرم
و خشک و مخدر و موجب سدد و مفسد او از و نانی که شیلم داشته باشد مسکر و منوم و ضماد ان جاذب
و منقی مواد و با سفیدی تخم مرغ محلل صلابات و با عسل جهة نقرس و با سرکه و روغن بنفشه جهة قوبا و
جرب متقرح و طلای روغن ان منوم و کرمش و لطیفتر از روغن کندم است و مصلحش قطر ان شیر و روغن
و قی کردن و ربوب حامضه اشامیدنست شیبه اسم عربیست و ان غیر شبیثة العجوز و منبت ان بستانها
و جایی که باران بسیار شود و ان گیاهیست ساق و شاخ ان سفید و برکش مایل بسفیدی و غبار دنان و کوبا
بمقراض ریز کرده اند و خوشبو و باتندی شبیه ببوی صعتر در سیم کرم و در دوم خشک مفتح سدد و محلل و
مدر حیض و منقی فضلات و مواد نزله و ضماد ان رافع ورم ریحی و بلغمی و مانع مواد ورمی در ابتدا و در انتها
محلل ان و جهة ریاح رحم و جذب جنین بغایت موثر و قدر شربتش تا یک مثقال است شیرخشت بنای اخر و
بکاف اسم صمغ بعضی از اشجار بلاد هرات است و از جنس شبنم مانند ترنجبین است و بهترین ان سفید
و شیرین و حبهای بزرگست که چون در دهن نگاه دارند کام و زبان را بسیار سرخ کند و مغشوش و مصنوع
از آرد جو را این صفت نیست در اول کرم و در رطوبت معتدل و در جمیع افعال سوای تقویت باصره و ضرر
صاحبان قولنج قویتر از ترنجبین است و جالی و ملین طبع و مسهل اخلاط سوخته و مرکبه رقیقه و مقوی
جگر و معده و احشا و جهة خشونت حلق و سرفه و تبهایی که از مواد رقیقه باشد و جهة حرارت جگر و ورم ان
و با ماء الشعیر بهترین ادویه و اغذیه صاحبان تب است و ضماد ان ملین و جالی بشره و باشیره جهة طراوت کونه
موثر و مولد قراقر معده و مصلحش روغن بادام و رازیانه و قدر شربتش تا بیست مثقال و بدلش مثل ان ترنجبین و
شیخ رئیس در بعضی از مقالات فرموده اند که با وجود انکه شیرخشت مسهل اخلاط رقیقه است مضر صاحبان

قولنج است شیرسته بلغت کیلان اسم سرکه مصنوع شیرین است و دراکثر منافع مثل خمر ولی مضرتی که باسرکه
میباشد دراکثر مواضع وطریق عمل ان انست که خردل سرخ با تخم شلغم بری که شبیه بتخم شلغم بستانی و مایل
بسیاهی است باسرکه تند سایید تا مثل خمیر کردد وبعد از یکروز ده مثقال انرا با دویست مثقال اب انکور
بسیار صاف و پنجاه مثقال سرکه کهنه مخلوط نموده تا دو هفته هر روز دو مرتبه برهم زنند تا مانع جوشیدن اب
انکور کردد شیخ البحر حیوانیست بحری و در دریای مغرب کثیر الوجود و شبیه بسنک پشت بحری و سر و بینی ان
شبیه بکوساله و کویند دو روز شنبه از مکان خود حرکت نمیکند و ازین جهة سمك الیهودش نامند پوشیدن نعلین
از پوست ان مانع نقرس و دافع موجود ان و بخور اجزای ان جهة دفع تبهای بلغمی و کشتن پشه کویند مجربست
و بخور اجزای ان جهة داء الثعلب وطبع مفید دانسته اند شیرزق اسم نبطی شیر خفاش است و کویند مراد
ازان بول و سرکین انست و در خفاش مذکور شد شیر املج املة مغشر خشك است چرانرا در تازکی بجهة
اصلاح قبض ان معمولست که مقشر کرده در شیره بجوشانند و خشك کرده نقل بلدان میکنند شیح جبلی نعناع دشتی
درمنه کوهی نامند شیح حبشی فلفل سیاه است شیاف حوزی پوش دربندی است شیر از ریحان است
شیرابه خشخاش است شیبوج دهن سمسم است و مذکور شد شیبة العجوز اشنه است شیان دم الاخوین است
شیالر بلغة اندلس ماسخت شیر الحبشه کویند شیطرج هندی است شیشه بلغة فارسی زجاج را
نامند و بلغة هندی اسم رصاص است شیره نبات اسم فارسی عسل الطبرزد است شیره جو اسم فارسی کشك
الشعیر است شیر اسم فارسی لبن و اسد است شیرین بیان اسم ترکی سوس است شیوران اسم ترکی خبث
شیر مرغ اسم فارسی شیرزق است شیر خرما اسم فارسی دبس است حرف الضاد ضامر ریما اسم سریانی حرف الضاد
و بیربی حشیشة العقرب نامند کیاهیست از یك بیخ چهار پنج ساق میروید و ساقها پرشعبه و برکش شبیه برك
سیب و ازان کوچکتر و زغب دار و باخشونت و کلش لاجوردی و بیخی مثل دنبالة العقرب و منبتش اراضی
خشنه و صغیر از برك کوچك و مدور و ساقش معروش بر زمین و کلش لاجوردی و منبتش کنار آبها و جاییکه

ك

که آب درانجا بسیار مانده بر طرف شده باشد و عصاره کل هر دو را صاف نموده با صمغ عربی بجای لاجورد
استعمال مینمایند و در کتابت و نقاشی بهتر از انست و مستعمل ازان برك و ساق و تخم ان در اخر دوم کرم
و در اول ان خشك و مسهل بلغم و مرة السودا و تریاق سم عقرب و رتیلا و مدر حیض و مخرج جنین و محلل
و مطبوخ ان با عسل و فانید مسهل قوی و ضماد و شرب ان دافع سموم بارده و بلع کردن سه عدد از دانه
ان قبل از نوبت تب بلغمی و چهار عدد جهة تب ربع و ضماد مسحوق ان جهة توباو ثالیل و نقرس و التوای عصب
و باشیر جهة ورم حجاب دماغ اطفال و تمر نوع صغیر ان با اندك نمك هندی و بانطرون جهة دفع اقسام کرم
و دو درهم از کبیر ان جهة اخراج حصاة نافع و تعلیق بیخ کبیر ان مسکن درد کزیدن عقرب و مضر به نوعی مصلحش
عسل و قدر شربتش تا دو درم است و امیر الدوله در حب السمنه را صامر یوما دانسته است صابون
از مخترعات هرمس است وطریق ساختن ان انست که از قلی یکجزو و از آهك نصف ان نرم سایید در حوضی
یا در ظرفی کرده با پنج مثل آن آب تا دو ساعت برهم زنند و باید سوراخی دران ظرف بوده باشد
مسدود نموده بعد از ته نشین شدن سوراخرا باز کرده آب صاف بظرف دیکر رود باز آب تازه ریخته
برهم زده تکرار عمل نمایند تا تندی در جرم ان نماند و آبها را جدا کانه ضبط نموده بقدر ده مثل آب اول
روغن زیتون را بر آتش کذاشته بتدریج اول از آب اخر را بخورد ان دهند تا مجموع آبها تسقیه شود
و مثل خمیر کردد پس خشك نموده ریزه کنند و بعضی بجای روغن زیتون روغن دنبه و روغن کنجد و روغن
قرطم و بیدانجیر و امثال ان میکنند و بهترین هر قسم اول است در اخر سیم کرم و خشك و مقطع و معفن و
اکال و منضج و ملین اورام و جالی و حمول ان مخرج جنین مرده و زنده و مدر حیض و درین امور مجربست و ضماد
ان با مثل ان حنا جهة درد زانو و عرق النسا و نمش و کلف و با زنبق و سلیمانی جهة درد مفاصل مزمنه
مجرب و با روغن کل سرخ جهة خشك کردن زخمهای سر اطفال و قروح شهدیه که هر روز ازاله و تجدید نمایند
و با سرکین کبوتر و امثال ان جهة کشودن دمل و شستن موی با ان جهة دفع چرك دمل و رشك و با لعابها جهة

حکه وجرب ودفع اثار نافع وشیاف ان مسهل ودافع قولنج ومسهل کرم مقعد ومدر بول وشرب دو مثقال
ان تا چهار درهم کشنده بجراحت امعا واحشاست صاصلی نباتیست شبیه بجلفای تازه رویده وازان کوچکتر و
نازک وزود شکن وتازه ان ماکول است کرم وتر وجهت الم فواد ورباح فم معده نافع ونخش در افعال شبیه بشونیز
وبیخش شبیه به بلبوس کوچک وپخته وخام ان ماکول واکثار ان محرک باه ودافع وجع الفواد است صاب اسم
عربی جمیع اشیای بسیار تلخ است وبر قثاء الحمار وبر نوعی از کیاه بسیار تلخ شامل است صاقرمرغ حنکوست
وازجنس بوم وکوچکتر بن اقسام ان ودر افعال مثل افت صابون القاوی وصابون الساس نجوم ابی مالک است
صاره وصار وان لون الصغیر است صاصیه جزو است بکسر با عصاره نباتیست بر کس بشکل برک کلم وبسیار
ضخیم وشبیه ببرک دفم بمانی کر درمازندران انجیه بغدادی نامسند وبیخش بقدر شلغم وازان بیخ زیاده بوده
عدد میروید وملو از رطوبت در غایت تلخی وچون مدتی بکذرد از وسط برکها ساقی بیرون وید قریب بر ذرعی
وپر از رطوبت عسلی با اندک حلاوت وکرنیه الرایحه وثمرش مثل غوره خرما ودر اخر سرخ میشود وانچه از جزیره
سقوطرا بلاد یمن آرند زرد مایل بسرخی وزود شکن وبراق وخوشبو وبهترین اقسام است وقسمی عربی مایل بزردی
ودرخشندکی ان کمتر است وقسمی سمجانی کر صبر فارسی نیز کویند بدبوی وسیاهی ان غالب وبی درخشندکی
وزبون ترین اقسام ومحمد بن احمد کوید نوعی دیکر مسمی بحضر میباشد کر بعد از سقوطری بهتر از عربی وقاری
است هرچه از هفت سال بلکه از چهار سال کذشته باشد وانچه بدبوی وسیاه بی درخشندکی باشد استعمال
ان جایز نیست وباید کر در سابیدن صبر مبالغه نمایند ودرهوای بسیار سرد وبسیار کرم ودر مزاج جوانان
ومحرورین وضعیف الاحشا خصوصا صاحبان ضعف جکر وامعا وسده ماساریقا وبواسیر وعلل مقعد استعمال
نباید کرد وصبر در دوم کرم ودر سیم خشک ومسهل قوی موادی که مهیا وجمع شده باشد ضعیف الاثر است
در انچه مهیای دفع نشده باشد ومخرج سودا وبلغم غلیظ سایی وصفراوی مائی ومفتح سده عروق وسدهای جکر
ومحلل ریاح احشا ومجفف بیلدغ خصوصا شستن ان وبا مصطکی منقی دماغ وجهت مفاصل مفید وبا غاریقون

جهت ربو وتنقیه سینه وبا کل سرخ ومصطکی جهت امراض معده وبا آب سرد جهت نفث الدم سینه وبا ادویه
مناسبه جهت یرقان وجمیع امراض سوداوی واخراج اقسام کرم وامراض سپرز وکرده ودفع تشنکی که از صفرای
مخلوط ببلغم باشد مفید وبالخاصیه مضر جکر ومقعد واکثار ان مورث اسهال دموی وکهنه ان وانواع زبون
ان کاه باشد که تا سه روز در معده بماند وباعث کرب کردد ومصلح ان مقل ازرق ومصطکی وپوست هلیله
زرد وکثیرا وزعفران وافسنتین وشربتش یک مثقال وبدلش در اورام وجراحات دو چندان ان حضض و
در اسهال نیم وزن ان تربد ووقت سفوفا نیاست وطلای ان حافظ جثه میت از فساد وجهت ضربه وسقطه واورام
ورفع اثار ونزلات وصداع وعلو وحره واکله وقروح خبیثه وبا اب کشنیز وسرکه جهت باد سرخ وشری وبا مغز تخم
کدو جهت جراحت بینی وبا مورد وشراب جهت دراز کردن وسیاهی موی ودفع قمل ودر رویانیدن موی
که از کچلی ریخته باشد مجرب وغسول ان با سرکه جهت سعفه وخراز وداء الثعلب واکتحال ان مقوی نور بصر و
جهت سلاق وجرب وحکه ومطبوخ ان با اب کندنا وسلخ الحیه جهت سقوط دانه بواسیر وامراض مقعد بدیل
وذرور ان مجفف زخمها والتیام دهنده ان وجهت قروح قضیب وفرج واعضای عصبانی بغایت نافع و
با استخوان پوسیده بالسویه رادع بواسیر واکله مجرب است صبارا هندیست صاردا اسم صبر است صبنی عصاره
سیاهی مکی است که از ان قرصها میسازند وجهت اورام بغایت نافع است صحناة بفارسی ماهیابه نامسند و
معمول لار وسایر مواضع است وبا نان میخورند وطریق عمل انست که ماهی ریزه را با اب ونمک درخمی کرده چند روز
بکذارند تا متفسخ کردد وبعد از ان برهم زنند وصاف نموده استعمال نمایند در دوم کرم وخشک ومجفف
رطوبات معده ورافع بدبویی دهان که از رطوبت معده باشد وجهت فالج ودرد ورک وامراض بارده ومداومت
ان در رفع بدبویی عرق نافع ومولد خلط سوداوی وامراض ان ومحرق خون ومورث تشنکی ونغص اخلاط
ومصلحش بالخاصیه زنجبیل است واستعمال سرکه وترشیها ودر بعضی امزجه شیرینیها صدف باحلزون مرادفست
وکویند حیوان ان مخصوص بحلزون وپوست صلب ان مخصص بصدف است وحلزون مذکور شد ومراد

وبراد از مطلق ان صدف مرواریدست دردوم سرد وخشک وسوختهٔ ان ملطف وسخن وجالی ومسدد
وحابس اسهال ونزف الدم ونفث الدم وجهت تقویت لثه ودفع زخمهای کهنه واکله وجلای دندان ونفوخ ان
جهت رعاف وبخور ان جهت بواسیر وطلای ان باسفیدی تخم مرغ جهت سوختگی اتش وبا ادویه مناسبه جهت کلف وبهق
ورونق بشره واکتحال ان جهت قرحه چشم وسلاق وموی زیاد نافع وضماد سوخته خف الغراب را باسرکه جهت
ثالیل ودانه بواسیر مجرب دانسته اند وقدر شربتش تا یکدرهم وبدلش شاخ گاو کوهی سوخته است ومهراریس
گوید که صدفی که مروارید ان بسته شده باشد چون بسوزانند طلای ان رفع خنازیر میکند وجالینوس میفرماید
که صدف هندی محرق بالخاصیه رفع درد دوالی مینماید وچون صدف را نرم سایده باسرکه بربنا گوش طلا کنند
رفع صداع دایمی زایل کند صدف العرفیر وفرفیر نیز گویند نوعی از صدفست مایل بسیاهی ودر غایت صلابت
بخورش مخرج مشیمه ودافع اختناق رحم واکتحال سوخته ان در غایت جلاست صدف البواسیر معروف بخف
الغراب است بخور ان وضماد محرق ان با عسل جهت بواسیر وثالیل وزحیر نافع است صدف فیر وفرش صدف
العرفیر است صدف الحدید زعفران الحدیداست صدید اسم سریانی ثمداست صریمة الجدی اسم نباتیست
برکش شبیه بلبلاب کبیر وازان کوچکتر وشاخهای ان غلیظ وگره دار وبر مجاور خود میپیچد وگلش سفید وخوشبو
وثمرش مثل لبلاب وبالزوجت واندک حرافت ومنبتش جبال ومواضع درشتاست در اخر دوم گرم وخشک
وحرارت ان غالب بر یبوست ومخش مدربول وملین طبع ومخرج مشیمه ومفتح وشرب ان هر روز یک ل
باشراب وامثال ان جهت عسر نفس وتنقیه رحم ودفع سپرز وسموم مفید وبوی گل ان مقوی دماغ وموهث نشاط
ومحرک باه ومضر گرده ومصلحش عناب وشربتش تا دودرهم است صرصر حیوانیست شبیه بملخ وبسیار کوچک
ودرخانه ها شبها صدای بسیار میکند ودر اصفهان زنجره ودر تنکابن جیل نامند دردوم گرم وخشک
وشرب خشک کردهٔ ان از سه عدد تا ده عدد باهم عدد ان فلفل جهت دفع قولنج صعب ورباح غلیظه مجرب
دانسته اند ومشوی ان جهت درد مثانه وقطور جوشانیده ان در روغن زیتون جهت گرانی سامعه نافع وچون دو

عدد

عدد از ان درمیان نی وامثال ان گذاشته دهن انبوبه را بموم گرفته در زیر سر نایم گذارند واو نداند مانع خواب
او گردد صرفان شامل سرب وخرمای سرخ است صر اخضر لوف الحیه است صر دیس نوعی از لوفست صر بطه
اشراسست صر دسود انیا تست صر ب صمغ است صر ایر حنظلی است که مایل بزردی شده باشد صر یا باد نوج
است صر وشو کران است صعتر بصاد وبسین کیا هیست که بهتر کیکلیک اولی وباصفهانی اویشم نامند
بری وبستانی میباشد بستانی را بفارسی مرزه نامند وبرگ بری بعضی مدور وقسمی ریزه وطولانی واقسام
ان تند وخوشبو وگل هر کبود است در اخر دوم گرم وخشک وکوهی ان گرمتر وخشکتر ودر افعال قویتر از بستانی
ومجفف ومقطع وباتریاقیت ومفتح ومحلل بلغم ورباح ومشهی وملطف اغذیه غلیظه ومنقی معده وجگر ودو
از رطوبات ومانع صعود بخارات بدماغ ودو مثقال گل ان باسرکه ونمک مسهل سودا وبلغم وخوردن اردو
مسهل مااب صعتر مطبوخ مانع مغص ومخرج اقسام کرم ودافع تخمه وعفونت غذا وترش شدن ان وجهت غثیان
ووجع الفواد وقولنج ثفلی وریحی وبلغمی وباماست جهت قولنج سوداوی مستری از تجربات وباعسل جهت گزیدن
هوام وطبیخ ان باانجیر جهت ربو وسرفه وباابکرفس جهت حصاة وعسر بول وباامثال ان عناب که با چهارده وزن
ان جوشانیده باشند وبربع رسیده بالخاصیه جهت رقیق کردن خون مجرب وباروغن زیتون جهت انواع مغص و
سرکه در ان خیسانیده وجوشانیده باشند وازان سکنجبین سازند بابر تنهایی بنوشند جهت سپرز مجرب وبابنیر
تازه جهت تسمین بدن واکتحال اب ان جهت بیاض وقطور ان جهت گرانی سامعه وطلای ان باعسل جهت تحلیل اورام
صلبه وعرق النسا وامثال ان وباروغن زیتون وزین جهت برآمدگی ناف اطفال ودفع ریاح اندرون ایشان
وضماد مطبوخ ان در حمام جهت جرب وحکه ویرقان ومضمضه ان باسرکه وزین جهت درد دندان وگلو وسفوف
ان بامثل ان شکر جهت قطع بخار وتقویت چشم ودرایجاد ان جهت گریزانیدن هوام موثر است وتخم ان در جمیع
افعال قویتر ومفتح سدد ودافع یرقان ومهیج باه وخاییدن ان جهت درد دندان وتحریک اشتها وروغن
ان شربا وضمادا جهت رعشه وفالج ولقوه ودرد مفاصل وهمین روغنها ومضر بریه ومصدع محرورین

ومصلحش سرکه وقدر شربتش تا پنج مثقال ومربای ان باشکر که بد سود کلفند بسازند جهة منع صعود بخار بدماغ
ونزول اب وتقویت ذهن ونیکو کردن رخسار وسموم هوام وسایر امراض قوی الاثر است صعتر الحمار اسم
مغربی حاشا است صعتر تخم ماهی است صعتر شامی پودنه بری است صغبین بغین معجمه سکبینج است صقراغون
اسم فرنگی مرغیست قریب بکنجشک وبفارسی دمسیجه نامند دایم دنبال را حرکت میدهد گوشت خام وقدید
ان با ماء العسل جهة سنگ مثانه وعسر بول بسیار نافع است صفر مس زرد معدنی نیست که مس سرشکوبند
صفصاف خلاف بری است صقر الوادی اسم ترکی ثومون است صقنبه عرعر است صفر بیاف باشوا است
وعصاره رطب وماست را هم باین اسم نامند صقلین بیتاج است صل اسم فنی از مار است که روی ان
مدور است گویند شنیدن آواز آن کشنده است صلم غذائیست که از خمیر ارد گندم مثل بغرا ترتیب
میدهند ودر افعال مثل بغرا وان مذکور شد صلون حزنوب نبطی است صلصل عقعق است صقصقان
اسم ترکی آو است صمغ رطوبة منجمد شده نباتاتست که از ان تراوش کرده خشک شود وصمغ عربی با ان
مذکور است ومراد از مطلق ان صمغ عربی است که از درخت مغیلان حاصل میشود بهترین ان زرد مایل
بسفیدی وسفید صاف براق است در گرمی معتدل ودر دوم خشک وباعتقاد جالینوس جمیع صموغ گرم
است وقابض ومغری ومقوی معده وامعا ومانع ریختن مواد سینه ودافع حدت ادویه وجهة اسهال و
سرفه وقرحه ریه ودرد سینه واز دول ان تا سه الجهة سحج مجرب وبرشته کرده ان با روغن گل قاطع سیلان
خون جمیع اعضا است سوای رحم وبواسیر ومداومت ان روزی یک ل با یکوقیه روغن گاو در یک هفته
قاطع سیلان خون جمیع اعضا است وطلای ان با سفیده تخم جهة سوختگی اتش وقطور ان با گلاب جهة
رمد وسلاق وجرب بغایت مفید ومضر سفل ومصلحش کثیرا است صمغ البلاط نشاره بلاد الکراد وغزی
الجلود است که مبالغه بسیار در کوبیدن وطبخ ان کرده بر دیوار خانه ها مالیده اند وسنگ وغزی خانها را
که بلاط عبارت از انست مستحکم میکرده اند ذرور ان جهة التیام جراحات تازه قوی الاثر وجهة الصاق

موی

موی زیاد چشم مجدیست وبعضی از اعمدت دانسته اند ودر مصر آنرا حنای قریش نامند وصاحب
منهاج مرکبی باین صفت بیان نموده ودر قلع مو بسیار موثر است صبر زرد ودم الاخوین علک انزروت
صمغ عربی از هر یک جزوی بسد زاج از هر یک نصف جزو بآب صمغ ببرشتند ونزد انطاکی طبخ قوی ان لازم
نیست صمغ الداسیا صمغیست تلخ ومایل بسرخی وصاف ودر غایت حدت وحس تعفیسی گویند که از فادی
خیزد وملطف ومسخن قوی ومحلل ریاح ودر مزاج وافعال قایم مقام حلتیت است وکبیر الرایحه نیست و
قدر شربتش تا نیم درم صمغ السرو در جمیع افعال مثل راتیانج است صمغ کرفس جبلی کاشیر است صمغ فارسی
صمغ اجاص است صمغ جوز رومی کهربا است صمغ الطرثوث وصمغ اشترغاز اشق است صمغ البلسان دهن
البلسان است صمغ المحروث حلتیت است وبفارسی زدکولهر نامند صمغ البطم علک البطم است صمغ القناد
کثیرا است صمغ سداب بری نزد بعضی ثافسیا است صمغ الصنوبر راتیانج است صمغ الحرشف کنگرزد است
صمغ الزیتون اصطرک است صمغ الکرکام حصی لبان است صنوبر بفارسی درخت کاج وناژو نیز نامند
وبزآن ثمرش بمغز وقطران ان زبون تر از قطران شربین است وماده ان بزرگ وکوچک میباشد وکوچک
انرا صنوبر صغار وثوب نامند وثمرش مثل دل گوسفند واز ان بزرگتر ومغز ثمر ان با تلخی وسفید
وبی پرده رقیق سرخ وضمن قریش عبارت از انست ودر سحنان کثیر الوجود وراتیانج صمغ انست وقسم ماده
بزرگتر را صنوبر کبار گویند ودر گیلان یافت میشود وبسیار بزرگ ومغز ثمر انرا باصطلاح انجا جلغوزه
ودرخت انرا درخت جلغوزه نامند ثمرش بقدر بالنگی ومغز دانه های ان مثل ضمن قریش وبالیده تر
وشیرین است وبعضی اعراب جلغوزه مغز میوه را دانند که از بحرین آرند وظاهر انست باشد چه در صفات مثل
انست ودرخت ان بقدر درخت زردالو وبرگش همیشه سبز وانبوه وثمرش بقدر شفتالو ومستطیل و
طعم شبیه بآن مغز دانه ان دراز وباریک وبا پرده سرخی که ملاصق مغز بادام است بخلاف حب الصنوبر که
بی پرده سرخ وبالیده تر وکوتاه تر است وجمیع اجزای درخت صنوبر در سیم گرم وخشک وپوست بیخ ان قابض

ومجفف ودول ان جهة اسهال وسحج مفید وذرور ان جهة سوختگی آب گرم ودفع الم ضربه وسقطه نافع
وبرگ وپوست ان گرم وخشک جهة درد جگر وجراحات تشنج وقطع رعاف وخون جراحات تازه وبا روغن
مورد جهة قروح سطح جلد وبا زاج سرخ جهة قروح خبیثه وشرب یک ان باماء العسل جهة ورم وعلل مزمنه
جگر بتعدیل وطبیخ ان جهة اعیا وکچلی ودفع چرک بدن وعفونت عرق واستنجا وجلوس دران جهة امراض رحم
ومقعد ومضمضه طبیخ ان باسرکه جهة درد دندان وبخور ان جهة اخراج مشیمه وادرار حیض ودوده ان جهة رویش
موی مژه وابرو ودمعه وضعف نور بصر وسلاق وجرب نافع وچوب ان اگر بدستور چوب چینی وعشبه استعمال
نمایند مولف تذکره نایب مناب چوب چینی در علت آتشک وامثال ان دانسته وظاهرا ساسفراس فرنگی
عبارت از ان باشد چه فرقی در شکل ورنگ ووزن ندارند وحب الصنوبر کبار در دوم گرم ودر اول
تر وقوتش تا یکسال باقی است ومبهی ومشهی طعام ومقوی اعصاب واعضا ومفتح سدد وجهة فالج ولقوه وخدر
وکزاز ورعشه وامراض جگر ویرقان واستسقا وگرده ومثانه ودرد مفاصل بارد ولعوق ان با عسل هر روز
بقدر سه مثقال جهة فالج مجرب وجهة سرفه کهنه وامراض ریه نافع وبا تخم خیار مدر بول ومانع سوزش گرده و
مثانه وبا تخم خرفه مسکن حرقت مقعد ورحم وبا دوشاب انگوری جهة دفع اخلاط غلیظه ریه وسینه وگرده
مفید وشراب ان که کوبیده در آب انگور اندازند هاضم ومدر ومانع نزلات وسرفه وقاطع اسهال رطوبی
واستسقاست وقدر شربتش از حب ان تا ده درهم واز عصاره ان تا سه درهم واز طبیخ ان یک اوقیه ومضر
محرورین ومصلحش سکنجبین وبدلش در تقویت باه شقاقل وحب المحلب ودر علل معده واحشا حب الغار است
وحب الصنوبر صغار مسهل بلغم وجهة امراض سینه وگرده ومثانه قوتش از کبار ودر سایر افعال مثل آنست
وکرم سبزی که در درخت صنوبر بهم میرسد در سمیت مثل ذراریح است صندل درخت ان بقدر درخت
گردکان وثمرش شبیه بخوشه حبة الخضرا وقوت چوب ان تا سی سال باقی وان سفید وزرد وسرخ میباشد
وسفید وزرد ان در سیم سرد ودر دوم خشک وسرخ ان بعکس ان مقوی معده ودل ومفرح ورادع

دماغ

وقابض وباتریاقیت ومسدد وجهة خفقان حار وتبهای شدید والتهاب ومنع صعود بخارات بدماغ نافع
وطلای ان جهة دفع بدبوئی نوره ودرد سر حار وباد سرخ ونمله وجمره ونقرس واورام حار مفید خصوصا
باآب عنب الثعلب وحی العالم وامثال ان وبانصف ان انزروت وسفیدی تخم جهة منع نزلات بچشم
وسایر اعضا نافع وبالخاصیه طلای ان موجب خارش بدن وحرارت ودافع ان سرکه ودهنهای گرم لطیف
است وبغایت مضر باه وقاطع ان ومضر صوت ومصلحش نبات وشربتش یک مثقال وبدل سفید ان نصف ان
کافور وبدل سرخ ان مثل ان فوفل وضماد صندل سرخ با روغن زنبق جهة اعیا وباگلاب جهة قلاع مفید
ودر سایر آثار مثل سفید است سوای تفریح صن الوبر قرصی است که ازیمن آرند واصل ان معلوم نیست
وگویند بول حیوانیست مسمی بوبر وقیل که بر در سیم گرم وخشک وقاطع اسهال وضیق النفس وامراض بارده
وجهة اندمال جراحات جمیع حیوانات وقطع سیلان خون وتحلیل اورام وحمول ان جهة قطع حمل موثر وطول
مکث ان بر بدن مقرح جلد ومصلحش روغن گل است صنار معرب از چنار فارسی است صنان کند بغل صندل
حدیدی خماهان است صنوبر الارض کمافیطوس است صنوبر هندی دیودار است صنط قرظ است صنکر
کاچول بلغت تنکابن خف الغراب وان قسمی از حلزون بری است صوف بفارسی پشم نامند وسیاه ان گرمتر
از سرخ وان از سفید اسخن ومجموع ان در اخر دوم گرم وخشک وسرخ ان جهة شری بتعدیل وکماد
ان که بشراب تر کرده باشد جهة رفع صلابت جمیع اعضا وقطع سیلان خون مجرب دانسته اند وکماد گرم
ان جهة دفع سرفه ونزلات رقیقه ودرد سینه مجرب وباروغن گل سرخ وتریاق زخم سگ دیوانه و
پوشیدن جامه های پشمین مسخن ومجفف بدن وموهم خارش ان ووزش ان جهة صاحب نقرس نافع و
محرق مغسول وغیر مغسول ان در خواص مثل شعر است صوطل اسم معربی شوند است صوامن اسم یونانی
صعتر است صوف البحر چیزیست شبیه بپشم که از صدف بزرگی در بحر مغرب گرفته میشود وضماد آنرا
در قطع خون اسهال سریع الاثر دانسته اند صوف الحجامین اسفنج است صوف الارض فراسیون است

صوار حردون است صهبا خمر است صیغو اسم یونانی اسفنج است صیاة قثا است صیبان اسم عربی جمع
رشك است حرف الضاد ضان بفارسی کوسفند ماده ومیش نامند ویعرف اطبا مطلق کوسفند
است وبهترین ان یك ساله ودو ساله است که فربه باشد وچهار ساله وزیاده از ان غلیظ وکثیف ومولد
خلط فاسد وکوشت کردن وحوالی ان بهترین اعضاست دردوم کرم وتر وسمن ومقوی بدن وکثیر
الغذا ومولد خون متین وسریع الهضم ودل وکرده وجکران مقوی دل وکرده وجکر انسان ومغز
ان مورث بلادت ونسیان وخوردن کوشتابه‌ای آن که باسرکه وعسل مداومت نمایند وغذا منحصر
دران باشد بغایت مقوی بنیه ومانع غشی ورافع خفقان ولاغری بدن وبلع کردن پیه ان که بعد از ذبح
کردن سرد نشده باشد وکذا خون ان که کرم باشد جهت سرفه ودرد سینه وضیق النفس وحرقة البول بسیار
مفید وزهره ان جالی آثار وجهت اقسام قوبا وباعسل جهت خراز واکتحال ان جهت بیاض وخون ان جهت
حکه وجرب وطلای سرکین ان جهت تحلیل اورام واستسقا والتیام زخمها وباسرکه جهت شری وباموم
روغن جهت ثالیل ولحم زاید که توتر نامند وباسرکه جهت سوختکی اتش ودرد فم داحس مجربست وشرب
استخوان سوخته قره ان قاطع اسهال وسیلان خون وپیچیدن در پوست ان که باکرمی ذبح باشد
رافع درد ضربه ومانع زخم شدن عضو مضروب است ودر ایام طاعون ووبا استعمال کوشت کوسفند
بجهت کثرت تولید خون جایز نیست وسرکه وآب کامه ملطف ورافع ثقل است ضال اسم صحرای حبلی است
ضبع عربی بفارسی کفتار نامند ووصف ان معروف بجهت کوتاهی دست چپ است وان بسیار ضعیف القلب
وکثیر الجماع وخایف میباشد کوشت ان در اخر دوم کرم ودر اول ان خشك وچون زنده ان را دست
وپا بسته در آب کرم وروغنها وشبث بهرا پخته دران نشینند جهت مفاصل ونقرس وامثال ان بغایت
مفید است وحول جلد تهیکاه ان که سوخته باشد جهت دفع ابنه موثر ونشستن بر روی جلد ان مورث
ابنه ورافع نقرس است وشرب خون ان رافع خون وآب خوردن در پوست ان مانع وحشت از آبست

کلم

کزنده سك دیوانه را وچون از ان کیل ساخته حبوبات را بان پیمانه کنند موجب منع فساد حبوبات ودافع فساد
زرعست ونکاه داشتن دندان ان مورث منع فریاد سك است نسبت بدارنده ان ودهن از با مثل آن
روغن انقوان سه روز در ظرف مس کذاشته ودر هر ماه دو بار طلا کنند جهت رفع بیاض چشم ونزول آب مجرب
دانسته اند وجالینوس کوید نیم درهم ان مسهل اخلاط دماغیست ومضر مثانه ومصلحش عسل وطلای ان
بعد از کندن موی مانع روییدن ان وکویند مجربست وزهره ان با پیه شیر جهت کلف وموی سوختن ان
جهت قطع نزف الدم وخصیه نمکسود ان بقدر یك ل با اب کرم جهت درد جکر نافع است ضب بفارسی سوسمار
کویند وان حیوانی است کوچکتر از کربه ومابین سیاهی وزردی ودنباله ان بسیار کوتاه ودرشت وشبیه
بثمر درخت سرو دردوم کرم وخشك وکوشت ان مقوی باه وسرکین ان باسرکه جهت بیاض چشم وکلف ونمش
وضماد شوی کرده ان جاذب پیکان وخار وسموم جانوران است وطلای جلد سوخته ان مورث تجیی عضو است
بجدی که اکر قطع کنند متالم نکردد ومضر محرور ومصلحش بقول بارده است ضبر شامل جوز السرو وتمر هندیست
ضجاج بفتح اول صمغ درختیست یمنی خاردار ورنك ان مایل بسرخی وبراق دردوم کرم وخشك ودر شستن
جامه وکتان بهتر از صابون است وضماد ان جهت بردن کوشت زیاد زخمها والتیام ان وباعسل جهت اورام بارده
وسستی اعضا نافع است ضرو اسم درختی است در بلاد یمن شبیه بدرخت بلوط وثمرش مثل بطم ودانه ان بزرکتر
از ان وصمغ ان حصی لبان است ومذکور شد شاخ وبرك وبار ان کرم وخشك واب مطبوخ ان که باشکر
بقوام اورند جهت خشونت حلق وسرفه ودرد دهان نافع وروغن دانه ان خوشبو ومجفف ومحلل بلغم ورياح
وجهت مغص وتقویت معده وجرب حیوانات مفید وبدلش روغن حب البطم است وبرکش خوشبو وطبیخ ان
بقدر سه وقیه دافع درد تهیکاه ومضمضه ان جهت قلاع وتقویت لثه موثر وعصاره ان مقیی قوی وقطور
روغنی که دران برك انرا جوشانیده باشند جهت درد کوش وچوب سوخته ان جهت قطع خون جراحات وقروح
مقعد وقضیب نافعست ضریع برك نباتیست مدور ومجوف ومایل بزردی ودر قعر دریا بهم میرسد

وموجب باصل می‌اورد در دوم گرم وخشک ونطول وجلوس در طبیخ ان جهة مفاصل وطلای ان جهة جرب
وحکه مجرب دانسته‌اند وبدستور بخور ان جهة زکام مجرب یافته‌اند وجهة التیام جراحات سریع الاثر است
ضرع پستان حیوانات مولد خلط کثیف ودیر هضم ومدر بول زنان وجهة دفع خمار ومعده که اخلاط حاره
دران موجود باشد نافع است ضرب جکون را اسم دلدل وبفتح ان عسل ابیض است ضروع الکلب بار درخت
زقوم است ضرس العجوز خسک است وگویند غار سعدان است ضرام درخت بطم است ضرم اسطوخودوس است
ضغابیس قثاء کوچک وخرنوب نادر است وبنائی را نیز نامند که شبیه است بهلیون انچه بر روی زمین ظاهر است
سبز وبرکش قاطع باه است وانچه در زمین است سفید وشیرین ومحرک باه است وماکول وبجهة خوبی طعم
داخل کشک وماست میکنند وجهة تندی صفرا مفید است ضفدع بفارسی وزغ وبترکی قورباغه نامند
بری وبحری ونهری میباشد واز مطلق ان نهری مراد است وبری ان از سموم قتاله ومجموع ان در دوم
سرد ودر اول خشک وشرب اقسام ان مورث استسقا وکشنده است بد رودمنی وقی وورم احشا ودرد
دل وضماد شو کرده ان جاذب پیکان وسموم گزندگان وامثال ان وقاطع سیلان خون والتیام دهنده
زخمها خصوصا سوختن ان وبا زفت بجهة داء الثعلب نافع وطلای پیه ان مانع سوزانیدن اتش وقالع
دندان است بی الم ودماغ محرق ان قاطع انفجار خون از اعضا ونفوخ وطلای ان قاطع رعاف است واینکه
طلای اورا مانع برامدن موی دانسته‌اند اصلی ندارد وچون اطراف واحشای انرا انداخته با پیه کرده بز
مهر انچه روغن انرا جمع کنند جهة بواسیر حار مجرب است وقسمی از ضفدع در اشجار میباشد سبز بسیار
کوچک ودیدار المرز بسیار است وچون انرا با مثل ان دانه نیز بسوزانند اکتحال جهة نزول اب از
مجرب است ضفعان ثمر سعدان است ضفائر الجن پرسیاوشان است ضمیران اسم عربی شاهسفرم است
ضومران بید مشک است

حرف الطاء

طاری درختیست هندی که چون انرا زخم کنند آب بسیار
ازان تراوش کند از انجز وسرکه میسازند ومشهور بشراب طاری است ودر افعال وخواص قریب است

بشراب

بشراب مویزی ودر نارجیل مذکور میشود طالیسفر در ماهیت ان اختلاف کرده‌اند بعضی انرا برگ
زیتون هندی میدانند وحال انکه در هند زیتون نمیباشد وجمعی بیخ درخت توت وبعضی پوست
درخت لسان العصافیر وبسباسه دانسته‌اند وحقیر در میان ان وتنبول خطائی در افعال وغیره نمی‌یابد
ودر حرف ثا مذکور شد طاوس مرغیست معروف وجوجه ان تا سه سال کامل میشود گوشت ان در اخر دوم
گرم وخشک وبغایت غلیظ وصلب ودیر هضم ومولد خلط کثیف ومرق ان که با اسباب پخته شده باشد
جهة درد معده وقولنج وطلای پیه ان برکمر وذکر ومقعد محرک باه وطلای خون ان با انزروت ونمک
جهة قروح خبیثه وطلای زهره ان با سرکه جهة گزیدن هوام وسرگین ان جهة ثالیل وآثار وشرب زهره ان
بقدر دو دانگ با سکنجبین وآب گرم جهة دفع اسهال واستخوان سوخته ان جهة کلف وتغییر رنگ برص مؤثر
وبالخاصیه رویه ان باعث ضعف قوة سموم مسمومین وگویند چون طعام مسموم را ببیند فریاد وحرکات
غریبه کند وحکمای هند تحقیق نموده‌اند که چون موی دنباله انرا در کوزه کرده بسوزانند از صد مثقال
ان قریب بریک [illegible] فلز شبیه بطلا بهم میرسد ودر [illegible] امراض عین وامراض ان مجرب دانسته‌اند وخواص غریبه
وعجیبه بان اسناد میدهند طالیقون بفارسی مس گویند وصفر عربی وروی بلغت فارسی عبارت از
انست چه در بعضی از معادن مس بیرون که از هم میرسد وخود در وسط هندا بفارسی روی نامیده اند
ودر فلزات مذکور ومحقق شده وان مسی است زرد ذهبی شبیه به برنج مصنوع واز تا فتن اتش و
کوفتن مطرقه سیاه نمیشود بخلاف سایر اقسام مس ومصنوع ان مسی است که مکرر گداخته در بول گاو
ریزند که دران اشنان سبز جوشانیده باشند وچون قدری رصاص اضافه کنند انرا نحاس صینی نامند
در اخر سیم گرم وخشک وباسمیت ومقاشی که ازان بسازند چون مو را بکنند دیگر برنیاید واز قلاب
ان هیچ ماهی خلاص نشود وچون گرم کرده در آب اندازند هیچ حیوانی ازان نخورد وچون اینه صیقلی
ازان ساخته در خانه تاریک صاحب لقوه بپوشد دران نظر کند دفع علت شود طالوقس صفرغو نیست

طالون اسم رومی اذریونست طاماغان اسم یونانی قنطوریون کبیر است طاد طیبا هو دانه است طاهر
المُلوک است طاریقه دندانست طامیوس اسم یونانی مرزنجوش است طباشیر انجوف نی کهنه بلاد هندیهم
میرسد و کویند چون از شدت بادها آتش در نی زاد انجا افتد طباشیر بندهای نیست کر از خاکستر ان
جدا کنند و بهترین ان سفید مستدیر است کر با اندک تندی و کزندهٔ زبان باشد و استخوان سوخته کر
بان مغشوش میسازند با اندک شوری و بی حدتهٔ میباشد و در اب حل نمیشود در دوم سرد و در سیم خشک
و مقوی دل حار و بارد معده و جکر حار و قاطع قی صفراوی و اسهال دموی و حار و مجفف رطوبات
معده و جهة خفقان و غشی و تقویت اعضای ضعیفه کر از حرارت باشد شربا و ضمادا نافع و جهة بواسیر
و تبهای تند و قلاع و با سکنجبین جهة توحش و غم و دفع کرب و التهاب مفید و سعوط ان با روغن بنفشه
جهة تقویت باصره مجرب دانسته اند و مداومت ان مضر باه و مصلحش مصطکی و عسل و کویند مضر ریه است
و مصلحش عناب و عسل و شربتش تا دو درهم و بدلش بوزن ان تخم خرفه بود اده و نصف ان سماق است و
کل مختوم و صندل سفید بهترین بدلهاست طباهیج کوشتی است کر در روغنها سرخ کنند و کویند مراد
از ان کباب شامیست مقوی معده و مجفف رطوبات و موافق ناقهین قوی المعده و مقوی اعضاء و مضر
ضعیف الاحشاست طباق نباتیست کر در اندلس بجای غافث استعمال میکنند بزرگ ان بقدر قامتی و برکش
مثل برگ زیتون و دراز تر از ان و زغب دار و با چسبندکی و تلخی و تندی و بوی کریه و از اطباق مینتن
نامند و قسم صغیر ان بقدر شبری و برکش زود شکن و کلش مایل بزردی و بی بو و با اندک شیرینی در اخر
دوم کرم و خشک و افتراش ان باعث کریزانیدن هوام و کیک و کبیر ان قویتر از صغیر و کل ان مفتح و مقوی
جکر و مدر حیض و مخرج مشیمه و جنین و تریاق سموم و جهة درد جکر و نفخ و برک و کل ان مسهل اخلاط سوخته
و جهة مغص و یرقان سدی و صرع بلغمی و طبیخ ان جهة درد رحم و ضمادش جهة درد سر و با روغن زیتون
جهة کزاز و لوزتین و جرب و حکه نافع و مصدع محرور و مصلحش کشنیز و شربتش تا دو درهم است طبقا شیلم است

طبرزد

طبرزد اسم فارسی جمیع اجسام صلبه است مثل قند و نبات و نمک سنگ طبرخشت اسم صمغ و امیشاست طبار
اسم انجیر سرخ بزرگ است طبیخ انچه جوشانیده باشند و بتشدید بای موحده بطیخ است طپلاوز اسم ترکی
سعد است طثروج بثای مثلثه اسم نمل کوچک است طحلب بفارسی جشم وزغ نامند و باصفهان جل وزغ
و ان جسمیست سبز کر بر روی ابهای ایستاده و کنار جویها متکون میشود و انچه مستدیر و متفرق باشد
مسمی بخراز الماء است و طحلب لیفی و غزل الماء انست کر مانند رشته ها باشد و هر چه متراکم مثل عدد باشد
خرء الضفادع است در دوم سرد و تر و ضماد ان بتنهایی و با ارد جو جهة باد سرخ و اورام حاره و نقرس
و فیله و فتق اطفال نافع و شرب خشک ان حابس اسهال مراری و چون در روغن زیتون بجوشانند
در تلیین عصب قوی الاثر است و هر چه بر روی سنکهای دریا متکون شود بسیار قابض و طلای ان
حابس سیلان خون اعضاست و چون طحلب را بلع کرده در ساعت اب کرم اشامیده قی کنند در اخراج
زلو یکه بکلو چسپیده باشد مجربست طحلب الصخر خراز الصخر است طحال بفارسی سپرز کویند غلیظ و کثیف
و مولد سودا و ذرور خون ان کر خشک کرده باشند قاطع نزف الدم جراحات تازه است طخاشو کران است
طخشیقون بجای مجهر دوای سمی است کر در بلاد ارمن پیکان را بان اب داده زخم ان کشنده میباشد
از جمله یتوعات و برکش شبیه ببرگ کبر و پر شیر و بغایت تند و ضمادش جهة قوبا نافع است طرفا بفارسی
درخت کز کویند بزرگ ان اثل است و ثمرش عذبه و مذکور شد و بری ان بی ثمر و کوچک ان مخصوص
باین اسم و شکوفه اش سفید مایل بسرخی و ثمرش مثلث و کزمازج نامند در اول سرد و در دوم خشک
و قابض و مجفف و رادع و محلل و طبیخ بیخ ان با سرکه جهة جذام مجرب یافته اند و بدستور جهة سپرز و
یرقان و رفع سدد و ورم صلب جکر نافع و مجربست و باید هر روز سی و پنج روز بنوشند و بخور شاخ و برک
ان جهة زکام و خشک کردن ابله و زخمها و اخراج زلو از حلق موثر و خاکسترش جهة استرخاء و خروج مقعد
و قروح رطبه و سوختکی اتش و سد دهن بخور برک ان جهة اسقاط دانه بواسیر و ثالیل مجربست و در سایر

خواص مثل اثل وغيرش در جميع صفات مانند عدبه وتكرار موجب طنا بست طرخون بفارسی ترخون نامند
وان از سبزيهای معروفست وبيخ بريحان عاقرقرحا است در سيم گرم وخشك ومجفف ومقوی معده ومحدد
ومغير ذايقه ومشهی وخوشبو كننده دهان ومحلل رياح واخلاط لزجه ومفتح سدد ومصلح هوای وبايی
وطاعون وخاييدن ان جهة قلاع نافع واكثار ان محرق خون وقاطع باه ومصلح ان بقول بارده ومحدد
ومخشن سينه ومصلحش عسل وبطی الهضم ومصلح ان كرفس است ومقوی فعل ان رازيانه طراغيون اسم
يونانی وبمعنی شبيه بريش است وان دو قسم ميباشد يكی ايرك وشاخ بزرك ومانند اسقولوقندريون
وبا اندك زغب وصمغ ان مانند صمغ عربی ودر جزيره اقريطش بسيار است ويكی كوچكتر ودر ساحل دريا
بهم ميرسد ولبلابی ودر شاخهای ان دانه ها بقدر گندمی وهر دو سران باريك وسرخ ودر سيم گرم وخشك
ومدر حيض وجذاب ومخرج خار وپيكان از بدن ومفتت حصاة وبلع اثنا شراب مخرج جنين است شربا.
وحولا طرايثث بمعنی رب الارض ودب الرايح است وان نباتيست ختبی شبيه بفطر ودر زمين فرو رفته
وسرخ وسفيد ميباشد وگياه ان مثل برك پيچيده وپيشتر در نخود زار ميباشد ودر زير درختها
ميرويد وقسم سرخ ان شيرين وماكول است وباقبض وسفيد ان تلخ ميباشد در سيم سرد وخشك و
بسيار قابض وقاطع اسهال وسيلان خون وعرق ومقوی معده وجهة استسقا وردع مواد حاره نافع ومضر
ريه ومصلحش شكر وشربتش تا دو درم وبدلش سدس وزن ان عفص وبوزن ان صمغ عربی است طريفلن
اسم يونانی وبمعنی ذو ثلثة اوراق است ومشترك است ميان حندقوقا ونبات خصية الكلب وبعربی مراد
از ان حرمانه است وان نباتيست قريب بذرعی وشاخهای ان باريك وسياه وشبيه باذخر وبرگش
مثل برگ حندقوقا ودر هر شعبه سه عدد وبرگش بنفش ودانه ان شبيه باصعتر وبيخش دراز وصلب و
تخمش مايل بپهنی وبازغب ومستعمل از ان تخم وبرك است در سيم گرم وخشك ومدر بول وحيض ومقوی
معده وجگر ومفتح وبا سكنجبين جهة سموم هوام ونهش وبا اب سرد جهة عسر البول وصرع وابتدای استسقا

ودرد رحم وبيخ ان از دو ير كبار ترياقيه است وشربتش دو درهم ومضر گرده ومصلحش كثيرا است وگويند سه عدد برگ و
سه عدد تخم ان جهة تب مثلثه وچهار عدد از هر يك جهة ربع بالخاصيه موثر است ونطول طبيخ ان رافع گزيدن الم
هوام ومفرح جلد ومصلحش لعاب بزرقطونا است طريفوليون نباتيست بقدر شبری برگش شبيه ببرگ اثيل واز ان
غليظتر وگلش در طرف صباح سفيد ودر نصف روز بنفش ودر شب سرخ تيره ميباشد وبيخش خوشبو وسفيد
وبطعم زنجبيل در اول سيم گرم ودر اخر ان خشك وقاطع اخلاط بارده ومقوی معده وجگر ومدر بول ومسهل
اخلاط لزجه وجهة خفقان ودفع سموم نافع وشربتش تا دو درم ومضر مسعل ومصلحش كثيرا است طرموفخاشرا ست
طرطير وردخم است ودر حرف دال مذكور شد طريخ اسم شاه ماهی فارسی است ودر سمك گذشت طرثوث
طرايثث است طريفان طريفوليون است وگويند قرطم بری است طريفلا وطرسوح وطرذبلون سيساليوس است
طراغيس ... است طرمينون حجر اليشف است طروفون برطانيقی است طرنجومالس پرسياوشان است طراقوريفاس
... جلی است طرغلودبس صعتر اغونست طرسيله طريفلنت طريعون شقين بريت طرخشقوق وطرشقوق
هندبای بری است طروخومون زعرور است طرحاطيقون اسم كحلی است طرفيس اسم سريانی بطم است طراقافيا اسم
يونانی كثيرا است طراخيفس اسم يونانی خندروس است طرشولی اسم اندلسی قسم صغير صابر يوما است طرم اسم مركب
عسل وسكر است طشور وطشو طرانر است طفل اسم اندلسی قيموليا است طفلر شاهترج است طفيقون
طخشيقون است وگويند اسم شوكران است طفلی درخت مقل است طفشيل غذاء معتبر است كه در سه كم يخته باشند
وان از اغذيه قديمه ومقوی معده حاره وقليل الغذا وجهة تبهای مركب بلغمی وصفراوی وقطع حيض وسلس البول
وتسكين حدت خون وصفرا نافع ومضر امراض سوداوی واعضای عصبانی وقاطع باه ومصلحش شيرينها است طلق
وان معروفست وسفيد نرم نامند وزرد طلائی ويمانی وهندی ومغربی ميباشد وبهتر ان يمانی است كه
صفايح ان بسيار دقيق جدا شود وبراق وصدفی رنگ باشد در دوم سرد ودر اخر سيم خشك ومستعمل از ان
محلول است وطريق حل ودستور ان در دستورات مذكور ميشود وچون بر تنهايی نميسوزد احراق آنرا بانوشادر

وكلس بيض مكن دانسته اند و شرب ان جهة اسهال دموى و كبدى و نزف الدم اعضا و تبهاى حاره و ريزانيدن سنك
كرده و مثانه و با عسل جهة سرفه حار و با آب بارتنك جهة نفث الدم سينه و ريه و بواسير و بدل طلاى ان جهة
قروح رطبه قضيب و اعضاى عصبانى و حكه و جرب و جذام متقرح و آثار سياه جلد و اورام حاره و بواسير بغايت
مفيد و مضر سپرز و كرده و مصلحش كثيرا و تخم كرفس و شربتش نيم مثقال است و شكر در نفع تشبث ان با عضاى باطنى
ميكند و چون محلول آنرا مثل غبار سابيده و رفع نمك از شستن مكرر نموده با صمغ عربى در آب حل كنند در اعمال
نقاشى و مانند ان بهتر از ورق نقره است و چون زعفران اضافه نمايند مثل ورق طلاى محلول و با زنكار زردى
وآب عصفر فستقى ميشود و چون با شب يمانى و خطمى و مغز و سركه و سفيدى تخم با عضا طلا كنند مانع سوزانيدن
آتش است و اهل صناعت طلق را مطهر قلعى ميدانند هر كاه بان كداخته شود طلع شكوفه درخت خرما است
كه بعد از شكفتن كش خرما از غلاف ان حاصل شود مانند آرد و دقيق النخل نامند و بعد ون پاشيدن ان ثمر
بر نخل بار مى بندد در اول سرد و در دوم خشك و قابض طبع و مسكن حرارت خون و مقوى معده و خشك ان
بقدر نيم وقيه رافع اسهال و جهة تشنكى و تبهاى حار و نفث الدم و نزف الدم نافع و دير هضم و اكثار ان مولد
قولنج و عسر بول و درد سينه و مصلح مطبوخ ان روغن كنجد و خام ان مصلح جز پهاو شير سينها است و آرد ان بامرات
لطيف و بغايت محرك باه است طلح اسم عربى درخت موز است و اهل باديه مغيلان را باين اسم ميخوانند طلا
خمر غليظ سياه لون است و بعضى مثلث را باين اسم ميخوانند و بعضى مطبوخ را و بفارسى ذهب باين اسم مخصوص است
طليطلى طين بتيموليا است طلسيا نوعى از حلزون است كه در شام نمك سود كرده با نان ميخورند و خواص حلزون كذشت
طلمه اسم نان كماج است ططم سماق است طرامزوع است طنباط بلغة سودان ترنجبين است طرليدن عنب
الثعلب است طرطى مغا است طوسيس بقول مولف حاوى فقاح اذخر است طولوا غريون بيونانى خرنوب سعيد است
طواره بلغة اندلس كياهيست كه نزديك انكليس و بيد مثل بيش كه با صد وا دو بيد و آن بيش اندلسى است طرطر
حبز الخضرا است طوطا اغريون حماض جبلى است طوط قطن است طوفريوس نوعى از كما ذريون است طوماغا

فطو

قنطوريون كبير است طوليقون و طوسر قون قنطوريون صغير است طهف ذرة است و كويند طعاميست كه از ذرة ترتيب
ميدهند طيلافيون بيونانى اسم كياهيست شبيه كياه خرفه و ما بين بركها شاخهاى بيزو زياده بر شش عدد نمى رويد
و برك شاخها انبوه و سطح و چون بدست بمالند رطوبت لزجى از ان ظاهر ميشود كلش سفيد و منبتش مزارع و زير
نال انكوراست در اول كرم و در دوم خشك و مخرج جنين و مشيمه و طلاى ان جهة برص و بهق سفيد مجرب نوشته اند
و موريث جراحت جلد و مصلحش طلا كردن آرد جو است بعد از شستن ان طين انزنوعى از قطر و از ان بزركتر و تازه
ان سفيد و زرد و خشك ان سرخست و در زير درخت بلوط و زيتون مى رويد و از سموم قتال است حتى بوييدن
ان طيهوج بفارسى تيهو كويند از كبك كوچكتر و در رنك مثل ان و در جميع افعال ان و جهة نافهين و ضعيف
الاحشا بغايت نافعست طين بهترين خاكها خاك خالص از ريك و شوره و كوكرد است و طين الحر جهة پاكى
ان ميانمند و بفارسى خاك درست كويند و اقسام خاكها بعد از احراق و شستن سردتر و لطيفتر و در افعال
ثابت تر مى باشد جميع خاكهاى خالص سرد و خشك اند سواى طين بلد المصطكى و لطيفترين خاكها انست كه در
ابهاى شيرين تهنشين شده باشد و طين مصرى كه از آب نيل حاصل ميشود بهتر از اقسام ان و مجموع ان رادع
اورام حاره و مقوى اعضا و دافع حرارت معده و اعضا كه از سوارى بسيار و حركات حادث شده باشد
و چون خاك خالص را در آبهاى مغشوش و شور ريخته بكذارند تا ته نشين شود اصلاح ان ميكند و چون با آب
شور و تلخ مخلوط كرده عرق بكشند شيرين ميشود و مجربست و خاكهاى غير خالص در افعال شبيه بجز و مخلوط انست
و خاكى كه هميشه افتاب بران تابيده باشد طلاى ان با سركه جهة كزيدن هوام بى بدل است و انچه آتش بسيار
ديده باشد بغايت مجفف و منقى بثره و جالى بهق و دافع خشونت آن و حكه و با سركه جهة كزيدن هوام و زنبور
و خاك شور با سركه و نمك جهة كچلى سر اطفال مجرب و جميع خاكها مسدد و دافع ان افيون است و وى كاه كل
كهنه كه اب و كلاب بران بپاشند مقوى دل و روح نفسانى و دافع غشى و التهاب و ضماد ان با سركه جهة كزيدن
هوام و ردع اورام حاره و عرق ان كه با كلاب و عرق كاوزبان و امثال ان بكشند جهة خفقان و تقويت دل

گل مصر [illegible] طين مصر [illegible]
[illegible] طلا كردن آن [illegible]
برهان قاطع

وضعف معده حاره بسیار مفید است طین مختوم از جزیره ملیون بحر مغرب خیزد و در قدیم زنی از نسل خاک
اینجا نقل بعضد راهبی مینموده وبعد از شستن قرصها میساخته وصورت راهب را دران نقش مینموده ازین
جهة طین الراهب نیز کویند و دیسقوریدوس وجالینوس را اعتقاد انکه خاکیست بخون بز سرشته وبالفعل از
جهة احاطه دریا جزیره مذکوره موجود نیست وبجای ان سایر خاکها را استعمال میکنند وبهترین ان در غایت
سرخی میباشد و در بوی شبیه بشبث و کویا بچربی الوده شده وبر زبان چسبنده وپاشیدن ان در ساعت قطع
خون زخم تازه کند در دوم سرد وخشک وتریاق جمیع سموم ومقوی دل ومفرح ودافع مضرت هوای وبایی
واسهال دموی وچرک وقرحه امعا وتبهای حاره وبارده ونزف الدم اعضای ظاهری وباطنی وباشراب و
ابکرم وشبث مقیی سموم وطلای ان جهة تسکین التهاب وتحلیل صلابات والتیام جراحات تازه وکهنه وقروح
خبیثه وزخم سگ دیوانه کزیده وشکستگی اعضا وضربه وسقطه نافع ومضر دیره ومصلحش عسل ومضر سپرز ومصلح
ان کتیرا وشربتش تا یک مثقال است وبدلش نزد بعضی گل داغستانیست ودر امور مذکوره قوی تر از انست طین شاموس
بوا وولی واوکوکب الارض نیز کویند قسمی از ان سفید وناصاف وباصفایح وشبیه بحجر المسن وبا اندک براقی
میباشد وقسمی بسیار سفید ورقیق وسبک وبر زبان بسیار میچسبد وهر دو قسم در آب زود حل میشوند
واز بلاد قبرس وصقالبه آرند در طبع وفعل قریب بگل مختوم ولیک لعوق ان با مثل ان گلنار قاطع حیض
دایم وعرق وباشراب جهة سموم حاره وبا ادویه مناسبه جهة سموم حاره وجهة نفث الدم وسیلان خون جمیع اعضا
وحقنه ان با آب بارتنگ وشرب ان با آب واندکی سرکه جهة قرحه امعا سریع الاثر وطلای ان با آب وروغن
گل جهة اورام حار ونقرس حار مجرب ومفید است طین المصطکی خاکیست خاکستری رنگ وباصفایح وثقیل
الوزن ودر آب زود حل میشود واز جزیره خیوس که مصطکی حاصل میشود می آرند در دوم گرم وخشک و
جالی ومنقی وجاذب خون بظاهر جلد ونیکو کننده رخسار است طین دونی از ناحیه دونی قای بلاد حلب آرند
کبود رنگ وبسیار یابس وبا ملاست وسرد وخشک ودافع اسهال وطلای ان جهة بردن چرک بدن وموی

دفع

و دفع اورام حاره موثر است طین قیمولیا قسمی از ان سفید وقسمی مایل به بنفشی وچرب وبا لزوجت ودیر شکن
ودر آب دیر حل میشود واز بلاد اندلس وارمن خیزد وقسم سیاه اندلسی زبون است سرد وخشک وبا قوة
محلله ودر افعال ضعیف تر از شاموس است وبدلش طین مصریست طین الکرم خاکیست که از بلاد سوریا آرند سیاه
وکریه الرایحه ومبرد ومحلل است وچون ابتدای نمو تاک انکور بر ان بمالند تاک را از آفات نکاه میدارد و
باین جهة طین الکرم نامیده اند جالی بدن وجهة حکه بسیار نافع ودر اکتحال مستعمل است طین جلود خاکیست که
پوست را بان رنگ میکنند وسرخ مایل بزردی میشود وبا قوة قابضه ومحلله وضماد ان جهة اسهال واورام نافع است
طین ارمنی گلیست که از بلاد ارمن آرند سرخ تیره جگری وبازمی واندکی چربی میباشد در دوم سرد ودر آخر
ان خشک ودر دفع طاعون ووبا وردع اورام وقطع سیلان خون اعضا واسهال مثل گل مختوم وجهة ضیق النفس
وسل بغایت مفید ومضر سپرز ومصلحش مصطکی وگلاب وشربتش تا دو درهم است طین خراسانی گلیست بسیار
سفید وخوشبو وخوش طعم وبا اندک شوری ومضر خوردن ان کمتر از سایر خاکها است وبعضی که عادت بخوردن
گل داشته باشند بجهة کمی مضرت از ان میخورند وشرب ان که بعد از خوردن چیزها وچیزهای رطوبت دار
گرم آرنده باشد مانع قی میگردد وجهة سیلان خون وآب دهن وجوع کلبی وهیضه مهلکه که باقی واسهال
باشد ومنع نزلات مفید است خصوصا که مخلوط باشد بآشنه وگلاب وسعد واذخر وکبابه وقاقله وقدر
شربتش تا سه [illegible] است ودر دفع هیضه دو وقیه برشته کرده از اسرار با آب سیب ترش بنوشند وبد سنودیا
آب سرد وطبیخ سعد همین اثر دارد طین اندلسی سیاه وکثیف میباشد ودر ضمادات استعمال ان جایز نیست
طین رومی سرخ نیم رنگ وسفید مایل بکبودی وخوشبو میباشد ویک نوع طین قبرسی سفید است ودر
افعال مثل طین ارمنی است طین اصفر از میان دو کوه حوالی قسطنطنیه بهم میرسد زرد مایل بتیرگی وبران
صورت بت نقش است سرد وخشک ودر دفع نزف الدم ونفث الدم واسهال دموی وچرک از بهتر از اکثر
خاکها است طین قبرسی سرخ درخشنده خوشبو است وبر زبان بسیار میچسبد ودر جمیع افعال قایم مقام گل

مختوم است طین صوفی حمید خاکیست سفید وخوشبو کراز بلاد شیروان ازبقعه صوفی حمید ارند بکله داشتن آن مانع کزیدن هوام ومار وارمجربست وبدستور طلای ان برموضع کزیده وشرب ان نیز همین اثر دارد ودر سایر افعال مثل کل قبرسی است طین داغستانی قسمی ازان زرد وکاهی بسیار کرنك وقسمی مغسول وسفید ومصنوع بشکل قرص وقسمی مایل بکبودیست ومجموع ان خوشبو خصوصا مغسول سفیدان وازداغستان حوالی شیروان آورند ودر جمیع افعال بهتر وقویتر ازکل مختوم ومفرح قوی ودافع سمیت اخلاط وتب غشی وخفقان است وحقیر مکرر تجربه نموده است طین فارسی کل شیرازی است وکل سرشوی نیز کویند مایل بزردی وخوشبو وجالی جلد ودافع حرك ودر افعال قریب بکل ارمنی است وبعضی طین الحر را مخصوص ان میدانند طین الاکل وطین صفاهانی وطین نیشابوری طین خراسانیست طین الکاهن وطین الراهب وطین بحری کل مختوم است طین الصنم طین اصفر است طین احمر وطین مغره اسم مغره است طین حیا وطین حویتی طین المصطکی است طین الحر شامل طین اندلس وفارسی دانسته اند ومراد ازان خاك خالص است وکذشت طین الحکمه ازمرکبات است واقسام ان در دستورات مذکور شده وبجهت وصل ونکاهداشتن ظروف وشیشه ها ازضرر آتش ترتیب ضمید هبند داده اند وضماد ان جهت شکستکی اعضا وتقویت استخوان وعصب موثر طیب العرب اذخر است طیبا نوشادر است طیار بلغت اکسیر یان زیبق است طیقی بقاف دازی است طینوث حباحب است حرف الظاء ظبی غزال است

ظفر مطلق ناخن است ظفرم نباتیست معروش بر زمین برکش مدور شبیه بناخن وظاهرش سرخ وباطنش سرخ تیره وساقهاکه ازمیان برکها میروید بقدر شبری وباریك وکلش سبز وبیخش بقدر بند انکشتی وسیاه وبنفش بسفیدی ودر بلاد تستر بسیار است در چهارم کرم وخشك وبسیار تند وسم قاتل وضماد ان دافع کوشت زیاد وثالیل وبواسیر واکله است ظفر الفرقاطانیقی است ظفر العقاب بستانی شجرة ابی مالك است ظفر العقاب بری ظفر القسط است وظفر القسط نباتیست ساقش مربع مثل ساق باقلی وبرکش شبیه ببرك بارتنك ودر ساق ان غلافها سرخ وآمیخته بکلها بی که شبیه بکل سوسن کبود بری است در دوم سرد وخشك وباقبض وقاطع

حرف الظاء

رعاف وخون زخمهای تازه ونزف الدم اعضای باطنی وسینه واسهال وذرور برك ان جهت التیام جراحات موثر ومضر سفل ومصلحش صمغ وشربتش یك مثقال وبدلش اقاقیاست ظفیرة الجوز خطاف است ظلیم نوع نر نعام است ظایتهیم حیوانیست وخواص هریك باسم ان حیوان مذکور است وسوخته مجموع ان مسهل ماء اصفر وضماد ان باشراب جهت کزیدن هوام وباعسل جهت نقرس ومفاصل نافعست ظلیج ثمر حور است ظهون سنور بریست وبفارسی کربه دشتی نامند ودر حرف سین کذشت ظیان یاسمین بریست ویاس سفید عبارت ازانست وبلغت اندلس ومغرب عشبة النار نامند وقسم مغربی ان مشهور بعشبه است وانشاء الله تعالی مذکور خواهد شد وان نباتیست شبیه بلبلاب ودرهم پیچیده وکل ان بسیار خوشبو وقسمی ازشاخهای ان خاری شبیه بخار کل سرخ وکلش ازیاسمین بستانی که چنبلی نامند بسیار کوچکتر وبیخش سیاه وباریك وپرشعبه وقوت بیخ ان تابیست سال باقیست در چهارم کرم وخشك ودر سایر اجزای ان درسیم ومحلل وملطف وبوییدن کل ان جهت صداع وشقیقه ودوغن او جهت علل بارده ودبو وسعال مزمن ولقوه وفالج نافع وطبیخ شاخ وبیخ ان که نیم وقیه را در یك رطل اب بجوشانند تا بنصف رسد وباشکر وامثال ان بنوشند جهت ضیق النفس وسرفه کهنه وفالج واسترخای مزمن بعد یلست وظاهرا دوش خاصی که بافعل متداول است ازینجا استنباط کرده باشند وحمول ان مدر حیض ومسقط جنین وطبیخ برك وشاخ ان بقدر سه درهم با مثل ان بسفایج ومثل ان ازدو مسهل قوی سوداوی کرکسیت ومضمضه طبیخ ان باسرکه جهت درد دندان نافع ویك ازبیخ ان کشنده بغی وکرب ومغص ودرقوه مثل خربق سیاه ومسهل بلغم وسودا وباآب خبازی مقیی قوی وقدر شربتش تا نیم درم ومصلحش روغن بادام وطلای ان محرق ومفرح جلد وبهترین ادویه برص وجهت عرق النسا ومفاصل وفالج وامثال ان مفید وروغنی کردران بیخ مذکور را جوشانیده باشند جهت فالج ومانند ان بغایت نافعست حرف العین عاقرقرحا لغة عربی وتفسیر غودیون یونانی ومشتق ازعقر وتفریح است وان نباتیست در مغرب کثیر الوجود در شکل وشاخ وبرك وکل شبیه ببابونه بزرك وبارنك سفید ومعروش بر زمین وبیخش قریب بشبری وبسطبری انکشتی وتند وحرف وکو

حرف العین

این بیخ طرخون جبلی است وجمعی برانند که بیخ طرخون جبلی مسمی بعود القرح است وان در شام بسیار و نباتش
شبیه بشبث وکلش زرد و دندانه دار مثل کل بابونه میباشد و عاقرقرحا اقوت تا هفت سال باقی و در آخر
سیم گرم وخشک و مفتح و محلل و مقوی باه مبرد دین و مسهل بلغم و مدر بول و حیض و عرق و شیر و جهت درد
سینه و سرفه و لکنت زبان و لقوه و فالج و رعشه و کزاز و مفاصل و امثال ان و استسقا و درد دندان شربا.
وضمادا نافع وطلای ان با نوشادر بر کام و دهان مانع سوزانیدن اتش و از غرایب اثر انست که چون بر دندان
کرم خورده گذارند میریزاند و ضماد ان با روغنها جهت بحیی اعضا و لذت جماع و مضمضه طبیخ ان با سرکه جهت سستی
لهاة و زبان و حرکت دندان و نفوخ ان جهت کشودن سده دماغ و نوازل نافع مفید و مضر ریه مصلحش شونیز
وکثیرا و شربتش تا یکدرهم و بدلش دارفلفل است و روغن ان که با عصارهٔ ان ترتیب دهند و یا بکوبند خشک
ان را کوبیده در یکرطل آب بجوشانند تا بدو وقیه رسد با دو وقیه روغن زیتون بجوشانند تا اب بسوزد و
صاف نمایند محلل و مدر عرق و دافع تبهای بارده و ضمادا جهت امراض بارده و تقویت باه شربا و ضمادا نافع
وسعوطا ان جهت صرع و درد سر و شقیقه مفید عاقول حاج است و گویند ینبوت است عاج دندان فیل است و
در انجا مذکور است عاقر بلغت شامی اسم بردی است عاقوا افیون است عاقر شعا ابو خلسا است عاقد اللبن غالیوس است
عالوس عالیس است و در قانون در حرف عین مذکور است عبیثران شامل بر بخاسف و شحم مریم است عبهر
نرجس است عبیر اسم عربی زعفران و مرکب از اقسام میباشد و در دستور اول مرقوم است عبر وس اسم سریانی
بروانی است عبعب و عنب حب کاکنج است عبقر اسم عربی سوسن سفید است عنود اسم بزغاله کمتر از یکسال است
عتر قیا ن هدبه است عتم زیتون جبلی است عثق بثای مثلثه اسم عربی نباتیست بقدر قامتی برکش شبیه برگ کبر
وسطبر و انبوه در اخر سیم گرم وخشک و محلل قوی و محرق و عصاره خشک کرده از ان چون مکرر ضماد کنند مو را
چون نوره میبرد عثرب اسم عربی درخت انار است عجم دانه انگور و مویز و امثال انست عجل گوساله است و در حم
مذکور خواهد شد عجاعجل اسم عربی سطو ریون است عجب کیاه انا غلس است و گویند حب النیل است عجبه
اسم

عاقرقرحا در بحر الجواهر
واز و کلمه مع التفصیل اعلان
ع الباه

اسم عربی قسمی از خاکینه است که کوکو نامند و در خبیص البیض مذکور شد عدس بفارسی مرجومک نامند
بری ان کوچک مایل بسیاه و بزرگ است و بستانی ان پهن و مدور و قوتش تا سه سال باقی و در حرارت مایل
باعتدال و در درجه دوم خشک و بعضی در دوم سرد و خشک دانسته اند و جالی و جرم ان قابض و آب طبیخ آن
مسهل و مزوره ان با روغن بادام بعد از رفع تبها مانع نکس و مطبوخ مقشر ان با سرکه مقوی معده و نفخ
و بغیر سرکه پخته نفاخ و اب طبیخ ان جهت سرفه و درد سینه و مضمضه ان جهت قلاع و خناق و فرو بردن سی عدد
مقشر ان مصلح فساد معده و ضماد ان با عسل جهت قروح غایره و با سعیدی تخم جهت نمله و جمره و شقاق و
با برگ کرنب جهت ورم پستان و انجماد شیر و مطبوخ ان در سرکه جهت تحلیل خنازیر و اورام صلبه و با روغن گل
جهت ورم مقعد و ورم حار چشم و با تخم خربزه منقی بشره و دافع تندی خشکی و با اکلیل الملک و اب جهت
نزلات و سوخته ان جهت سفید کردن دندان و استرخای پلک چشم مفید و اکثار خوردن ان مظلم بصر و مولد
سرطان و جذام و مالیخولیا و محرق خون و با شیر بینها مولد استسقا و قولنج و مضر بواسیر و مورث عسر بول و
احتباس حیض و مصلحش روغن کنجد و پختن ان با برگ چغندر و استعمال گوشت فربه و سرکه است عدس المر اسم تخم
نوعی از سوسن بری است و مذکور شد و گویند اسم علقم است عدس الماء نوعی از طحلب است که خرء الضفادع
گویند عدسیه کند ش است عدس جبلی بنفشه است عذبه بنال مسجد ثمرة الاثل است و در اثل گذشت عروق الصفر
بفارسی زرد چوبه گویند و ان بیخ نباتیست برکش شبیه ببرگ کشنیز و مایل بکبودی و ساقش بقدر ذرعی و
باریک و پرشعبه و پربرگ و گل ان مابین سفیدی و زردی و آب برکش مایل بسرخی و ثمرش مثل خشخاش و تخم
صغیر آن مامیران است در سیم گرم و خشک و جالی و مفتح سده جگر و جهت یرقان و استسقا نافع و ضماد ان جهت
جرب و با شراب جهت نمله و ذرور ان جهت خشک کردن زخمها و خاییدن و سنون ان جهت درد دندان و اکتحال
ان جهت تقویت باصره و بیاض رقیق و در مرهمها جهت تحلیل اورام و قروح نافع و بغایت مصدع و مصلحش لیمو و ترنج
و شربتش تا دو درهم و بدلش مامیران و گویند قوة الصبغ است عرن اسم عربی زوایدی است که در حوالی اسم

ورانوی اسب وشتر میباشد و در مزاج واضال ماند سم است و در ظلف مذکور شد وساییده ان بقدر
نیم درم با سرکه جهة صرع رطوبی وبا اب سرد جهة جمیع سموم ومجرّ ان جهة اختناق رحم مفید وکویند چون صاحب
تب ربع ازان قصد رفع تب از حیوان جدا کند رفع تب او میشود ومجرب دانسته اند وبلغة اهل شام
نوع سفید هیوفاریقون را عرق مینامند عرعر سرو کوهیست وان از سرو کوهی کوچکتر وثمرش بقدر
فندق وبا اندک شیرینی وغیره ثمر ابهل است در سیم کرم وخشک ومقاوم سموم وبا قوة قابضه وسحق و
مدر بول وحیض ومفتح سدد وجهة درد سینه وسرفه ومغص وکزیدن هوام ومضعف معده وبواسیر
ودرد رسن و وذی ومذی وشکافته شدن عضل و درد رحم وجلوس در طبیخ ان جهة اختناق رحم
وضماد ان جهة قطع عرق و تقویت بدن نافع وموری خشونت سینه ومصلحش کثیرا وشربتش یک مثقال است وکویند
نکاه داشتن هشت عدد ثمر ان در سر باعث قبول وعظمت در نظرها ست عرق انچه از حبوبات وکلها
وادویه یابسه ومایعه تقطیر کنند مسمی باین اسم است وسریع النفوذ ولطیفتر از اصل آنچه وعرق نانخوا
ودارچینی بهتر از اکثر عرقها ست وعرق شکر وعرق شراب وخرما وامثال ان قویتر از اصل ان وسریع الاثر
واکثار ان محرق خون وموری امراض حاره ومهلک است وعرقی که مخرج حقیر و درد سنودان مذکور است
در منافع قایم مقام شراب و در بعضی آثار از ان قویتر و بی اسکار و در غایت تفریح است عرق بید ماء الخلاف است
عرق کوشت ماء اللحم است عرطینثا اسم سریانی آذریونست عروق الصباغین فوه الصبغ است وکویند اسم
عروق الصفر است عروق الزعفران عروق الصفر است عروق الحمر فوه الصبغ است عرق بکسر اول ریشه
نبات است عروق البیض مستعجله است عرق بها اسم فارسی عرق شکوفه نارنج است عرق الشجر اسم جنس
صموغ است وکویند مخصوص علک البطم است وجمعی مخصوص فلفونیا دانسته اند عروق الجبال ثمر است عرق الحجر
باصطلاح اکسیریان مقطر موی سر انسان است عرق العروس طلق است عرق النوم بلغة شام ذنب الخروف است
عرق الغالوذج بلغة بغداد صنف اول ابوخلسا است عرق الکافور وعرق الطیب زرنباد است عراب الجوا

عرف الفوبیج کبر است عرف الانجبار بیخ انجبار است عروس بلغة اکسیریان کرنبا است عرف السوس وعرق تادریم
اصل السوس است عرف قنب است عرفج بری بکمون است عرعر بری قسم کوچک شربین است عرصم اسم عمیثی
بادنجان بری است عرصنان اسم عربی جند قوقا وبجز الاکراد است عرایس النیل بلغة مصر نسرین است عرم
سمارلیس است عرصف کمافیطوس است عرمض اسم درخت سدر بریست وطحلب وحب الغار را نیز باین اسم
خوانده اند عرطب اسم خسک است عروسک اسم فارسی طینوث است عروسک پس پرده اسم فارسی حب الکاکنج است
عزیز الکبیر و عزیز الصغیر قنطوریون کبیر وصغیر است عسل بفارسی انکبین نامند وبهترین ان صاف مایل
بسرخی وقوام دار است که با اندک حدت وخوش طعمی وبی موم باشد وبعد ازان سفید وزبون ترین ان
سبز وسیاه وخشک وتلخ وکهنه است که زیاده بر دو سال مانده باشد در غایت حدت میباشد وموری
جنون ومحرق اخلاط ومهلک وعسل خام مسهل اخلاط لزجه ومحرک سرفه ونفاخ وموافق معده و درد
ان وورم معا وصالح الغذا و در جلا وحدت قویتر از آتش دیده ومهیج قی است وعسل که کف ان کرفته را نفوذ
وانضاج وغذاییت بیشتر است وبی نفخ وصدر بول وممسک سرفه است ومجموع ان در اخر دوم کرم و در اول
ان خشک وجالی ومقطع بلغم ورطوبات ومقوی جوهر حرارت غریزی وجاذب رطوبات از عمق بدن و
ومفتح دهنهای رکها و تریاق سموم بارده وحافظ قوة ادویه ورساننده ان باعضا وجهة فضول دماغ وسینه
وقصبه ریه ومعده وجگر وسپرز واستسقا ویرقان وحصاة وعسر بول وفالج ولقوه وامثال ان وانواع ریاح
وتقویت اشتها وباه وممزوج ان با اب مرطب اعضا ومدر بول ومنقی قرحه مثانه وبالخاصه مسکن مغص
وتشنجی وقی کردن با ان جهة دفع ضرر افیون وسموم بارده وبا روغن شونیز جهة مفاصل وتقویت باه مجرب
وبا اب زین جهة دفع ضرر فطر وکزیدن سگ دیوانه واکتحال ان با اب پیاز جهة بیاض ودمعه وحکه وجرب
ونزول اب وبا انزروت وعلک سنگ جهة ریاح ورطوبة کوش وتنقیه چرک ان نافع وباعث بر جهت تنقیه
زخمها وبردن کوشت زاید والتیام ان مجرب وبا نوشادر جهة بهق وبرص وطلای ان حافظ جثه میت

از فساد ومانع تعفن کوشت وپیه ومرارت وحافظ قوت سایر اشیا وبا سرکه وعمک جهة تحلیل اورام ورم کلف
وحمول ان جهة علل رحم زنان نفسا وضمادش جهة دفع قمل وریشك وقوی کردن قضیب که بعد از حمام مکرر
تضمید نمایند وبا آرد کندم جهة کشودن دمل ونضج اورام وبا زداوند طویل وکرسنه جهة التیام جراحات خبیثه
مجرب وبخلاف سایر شیرینیها جهة قروح لثه ولهاة وتقویت دندان مفیداست ومطبوخ ان با شبت جهة
دفع اثار ضربه وفوبا وغرغره ان جهة پاك کردن چرك جراحات حلق ولوزتین وحقنه ان با آب بارتنك تا
سرد وزحیر جهة قرحه امعا بیعدیل ومضر محرورین وسریع الاستحاله بصفرا ومصدع ومفسد دماغ حار
ومصلحش سرکه وکشنیز ورُبوب ترش وآب میوه های ترش وقدر شربتش پانزده ل وبدلش دوشاب
انکور وفانیذ وازخواص مجربه عسل است که چون زن حامله با آب شربت نموده ناشتا بنوشد باعث مغص
کردد ودر غیر حامله این مفقوداست عسل داود داو مالی است ومذکور شد عسل طبرزد شیره نباتات
عسلج اسم مصری بیخ عرطنیثا است وصنف اخیر بخور مریم واین نامند عسالج شاخهای تازه رو ییده
اشجاراست که هنوز مستحکم نشده باشد عسل لبنی میعه سایله است عسل القصب آب نیشکراست عسل
البلاد رطوبت سیاهیست که در جوف بلادر میباشد عسل خثل خثل البجین است ومذکور
شد عشبه مخفف عشبة النار ولغة اندلسی وان یاسمین بری است ودر طیان کذشت ومغز ان قوتش
ویاسمین بری سایر ولایات ضعیفا لاثراست وبتجربه رسیده وطریق خوردن عشبه در دستورات
مذکوراست وجیی که آنرا در همه مواد نایب مناب چوب چینی دانسته انداصلی ندارد بلکه جهة مفاصل
مزمنه وصاحبان مزاج بسیار سرد قویتر از چوب چینی ودر سایر امراض وامزجه ضرر ان زیاده بر نفع است
وسفوف ان هر روز با نبات بقدر یك ل تا یك هفته وزیاده بران جهة مفاصل مزمنه مجرب ودر بعضی
امزجه حتی آنرا قویتر از طبیخ ان یافته است وضماد ان با کلاب جهة تسکین دردها وتحلیل اورام بغایت
نافع است عشبة السباع کراث بفتح کاف است عشر در سکر العشر کذشت عشرق بلغة اهل حجاز سنا ی

عرص

عریض الورق است وبعضی کویند مرو است وابن تلمیذ کوید نباتیست برکش شبیه برك غار وسرخ و
خوشبو وعروسان استعمال میکنند ودینوری غیران دانسته است عشقه نباتیست مثل لبلاب وبسیار
کم برك وشاخهای ان بغایت از سداب قویتر وعدد از تر وبر هر درختی که بپیچد خشك کند لهذا عشق مشتق
از انست وتخمش شبیه محلب واز ان کوچکتر ودر تنکابن لونامند وبعضی اطبای این زمان تخم از اکشوث
دانسته اند عصی الراعی کبیر وصغیر کبیر نر وصغیر ماده است وکبیر را بفارسی مرغ مرز نامند تخم وساق ان
سرخ وبرکش مایل به بنفشی ودر باغها بسیار است وصغیر آنرا در تنکابن خال تره کویند برك وساقش سبز
وکوچکتر از کبیر وتخمش سفید وکویا خاکستر بر برکهای ان پاشیده اند وتخم هر دو قسم ان در زیر برکها وانبوه
در افعال کبیر ان از صغیر قویتر در سیم سرد ودر اول خشك اند ورادع ومدر بول ومبرد ومسکن حرارت
باطنی وظاهری وقابض وقاطع نفث الدم وآب ان قاطع حیض وجهة قرحه امعا ونفث الدم سینه واسهال
مراری وتب صفراوی وتبهای دوری وضماد ان جهة باد سرخ واورام حاره ومنع انصباب مواد بجراحات
تازه نافع وحمول ان قاطع حیض ومضر بیرو مصلحش انجیر وقدر شربتش از آب ان تا هفت ل است عصفور بفارسی
کنجشك وبترکی سرچه نامند بری واهلی میباشد در دوم کرم وخشك وبری او بس تر از اهلی ومحرك باه و
مسخن بدن وموافق مرطوبین که در ایشان ریاح تولد کند وکوشت ان ملین طبع وجرم ان قابض وجهة استسقا
وفالج وامثال ان وضعف جکر ویرقان وجهة ضعف باه خصوصا تخم ومغز سر ان که در وقت هیجان بکیرند بغایت
مفید وتخم ان در تسمین بدن بیعدیل ومغز سر ان با زرده تخم مهیج باه وشرب وحمول ان با شراب جهت
سرعت حمل زنان عاقر وخون وزبل ان جالی بیاض چشم وزبل ان جهة کلف وثالیل مفید ومضر محرورین ومصلحش
آب انار وامثال ان واستخوان سابیده ان مقوی معده وجهة اسهال نافع وسابیده ان بغایت مضر احشاست
وچون موی مقعد کنجشك را پاك کرده در ثقبه کوش بیارند باعث تسکین درد در ساعت ومجربست وچون
مجموع انرا از موی پاك کرده سوای سر وزنه در آشیان زنبور عسل بیاویزند تا از نیش مکس عسل کشته شود

انکاه در روغن بجوشانند تدهین روغن مزبور جهة استرخای قضیب و نعوظ مجربست عصیر الرطب سیلان است

عصاره سوس رب سوس است عصاره آب افشرده بنا تا قست اعم از انکه خشك نکنند یا کنند و هر یك در ضمن

اصل ان مذکور است عصیب و عصا شیطرج است عصفر احریض است عصفر بری باد آورد است عصفره

تمیمی کویند بلغت مصر اشترغاز است عصیر ریحان سلیمانی است و کویند قنبوس است عصب نوارس است

عصاره خشخاش اسود افیون است عصارة القرظ اقاقیا است عصاره ماميثا شیاف مامیثا است عصفور

الشوك نغر است عصفور السیاح صفراغون است عصفر خیری زرد است عصفور الجنة خطاف است عصی

هرمس حلبوب است عصلان حتی است و کویند اسقیل است عضاة بضاد معجمه اسم جلبل انجار کوچك خار دار است

عضابات اسم جانوران کزنده است عضایه ضب است عضرس خطمی بری است عطشان دینا فوس است

عطب قطن است عطفل بهرامج است عطاره اسم نبطی سنبل رومی است عطون اسم عربی حمار وحشی است

عطر منشم حب المنشم است عطارد بلغة اکبریان روح توتیا است و بعضی زیبق را باین اسم میخوانند عظم

بفارسی استخوان و بترکی سومولك نامند و اکثر خواص استخوان حیوانات در ضمن اصل ان مذکور است سوای

استخوان انسان که در خواص هفتمین عظام است در دوم سرد و در اول سیم خشك و سوخته ان در اخر

سیم خشك و شرب ان جهة صرع مجربست خصوصا پوسیده ان و جهة عرق النسا و مفاصل و اسهال و قطع نزف

الدم نافع و جهة تب ربع بشرطی که شارب ان نداند مجرب دانسته اند و ذرور ان جهة ناصور و اکله

مجربست خصوصا با اندك صبر زرد و اشامیدن سوخته کهنه ان با سکنجبین جهة ورم سپرز و با عسل مقوی

باه بغایت و ذرور ان جهة قروح اعضای عصبانی و با سرکه جهة سوختگی اتش و با ماء الشعیر جهة اثار آبله

و غیر ان نافع و قدر شربتش تا ده ل و کذاشتن دندان آسیای انسان با استخوان بال راست هدهد در زیر

سر نایم موجب عدم بیداری اوست مادامی که برندارند و با خود داشتن ان و در زیر سر کذاشتن مانع

احتلام است و دفن کردن کاسه سر در برج کبوتر سبب کثرت ایشان میشود و چون دو دندان پیش سك

وکبر

وکبر را در میان جماعتی پنهان زند و ایشان ندانند باعث خصومت آنکروه میشود و چون استخوان سك را بجای

استخوان آدمی که شکسته بر طرف شده باشد بکذارند التیام می یابد و ضماد استخوان سك پشت با صبر موی را

مثل نوره میبرد و در دفع نزفها بیعدیل است عظم البوق عرن است عظار اسم عربی سالامندر است عظلم کیا

نیل است و قطلب را نیز نامند عظا نوعی از صدف است عفصیج نوعی از بلوط است و مذکور شد عفار اسم

عربی قطلب است عفص بفارسی مازو نامند درخت ان مثل درخت بلوط است و در بعضی بلاد یکسال بلوط

بار میدهد و یکسال مازو و بهترین سبز بی سوراخ و قوتش تا سه سال باقی و در دوم سرد و در سیم خشك

و قابض و حابس حیض و اسهال و عرق و طبیخ ان جهة سیلان رطوبات رحم و سفوف ان با زرده تخم مرغ جهة

قرح امعا و اسهال کهنه و ضماد پخته ان جهة جمیع اورام مفصد و خروج ان و دفع بد بویی عرق و با سرکه جهة

قوبا و باد سرخ و سیلان حیض و بر آمدن ناف اطفال مانع و سوخته ان قاطع سیلان خون از هر عضو و مجفف

قروح و مانع نملة و آکله و سنون و مضمضه طبیخ ان جهة قلاع و تقویت لثه و دندان و کرم ان و اکتحال ان جهة

دمعه و سلاق و جرب و آب ان جهة سیاه کردن موی و استحکام رنك معادموش و نفوخ ان قاطع رعاف است

و مضر سینه و حلق و مصلحش کثیرا و شربتش یك ل و بدلش پوست انار است عفیق بهترین سرخ و زرد و سفید

است در دوم سرد و خشك و سوخته ان لطیفتر و مقوی دل و مفتح سده سپرز و جکر و ریزاننده حصاة

و دافع خفقان و اشامیدن و ذرور ان قاطع نزف الدم جمیع اعضا و سوخته ان مقوی لثه و دافع سستی

ان و دندان متحرك و مقوی باصره و انکشتری ان باعث هیبت در نظر خصم و استجابت دعوت است

و مضر کرده و مصلحش صمغ و شربتش تا نیم درهم است عقرب باصطلاح اکسیریان اسم کوکرد است و بعربی اسم

کژدم فارسی و آن شبیاله و جراره و الوان میباشد و انچه در حین حرکت دنباله را بلند دارد شیاله نامند

و انچه دنباله را بکشد جراره و ان از شیاله کوچکتر میباشد و ذبونترین اقسام ان سیاه و پردار است و بهترین

ان در مداوا زرد شیاله است و بتجربه رسیده که چون آجرهای آب ندیده را اندك آب پاشیده برهم کذارند

خصوصا در تابستان عقرب بسیار از ان متکون میشود در اخر سیم سرد و خشک و شکافتن انرا اگر بر موضع
گزیدن عقرب ببندند جذب سمیت ان میکند و اشامیدن بریشتکرده ان جهة قرحه سینه و سرفه و دفع سم
عقرب گزیده نافع و سوختن ان با ادویه مناسبه جهة سنگ کرده و مثانه و عسر بول بیعدیل است و اکتحال آنرا
با فلفل و ادویه حاره جهة بیاض و ناخنه چشم حیوان و انسان مجرب دانسته اند و با سرگین موش نصف ان
جهة تقویت بصر و طلای ان جهة ساقط کردن دانه بواسیر و دفع برص و بهق و کلف و نمش و قروح خبیثه
قوی الاثر و روغن ان که زنده آنرا بعد از بیست و ششم ماه در روغن زیتون تکرار با زای هر عددی ده اشد
انداخته چهل روز در افتاب گذارند جهة عرق النسا و فالج و بواسیر مجربست و طلای بریشتکرده ان در
روغن زیتون که بحد سوختن نرسد جهة رویانیدن موی داء الثعلب بیعدیل و بستن یکعدد عقرب قدید
کرده بر ران زنی که همیشه او را اسقوط جنین شود مانع سقوط میگردد و گزیدن عقرب بر غیر عصب
دافع فالج و از مجربات شمرده اند و اشامیدن ان مضر بمثانه و مصلحش گل ارمنی و تخم کرفس و شربتش تا نیم
درم است عقرب بحری ماهی صدفی خاردار است و سرش بزرگ و خاری سفید بران رسته و نیش
ان حیوان است و گزیدنش باعث سوزش عظیم میگردد و اکتحال سوختن ان جهة نزول اب و غشاوه و بیاض
و قرحه چشم مفید و طلای ان جهة داء الثعلب نافع عقاب باصطلاح اکبر ابن نوشادر و در لغت اسم طایر
سبعی معروفست بفارسی الوه و بترکی قراقوش گویند در دوم گرم و خشک و خون ان محلل اورام و زهره
ان جهة نزول اب و بیاض و تقویت بصر و زبل ان جالی کلف و جوشش رخسار و محلل خنازیر است عقعق از
طیور معروفه و از کلاغ ابلق کوچکتر و مطبوعتر و بترکی صقصقان و در اصفهان غلاجاره نامند گرم و خشک
و ردی الکیفیه و در خواص قریب بکلاغ ابقع است و اکتحال زهره ان موی مجحوبی در نظر خلایق است
عقار کوهان عاقرقرحا است و گویند فاوانیا است عقار حز است عقار عرطنیثا اسم سریانی ازدیون است
عقار اعیرون اسم سریانی اشراس است عقار اسوسالی اسم سریانی ایرسا است عقاقیر اسم جنس ادویه است
عقار

عقار اسم مطلق دوا عقبان اسم عربی ذهب خالص است عقیلا اسم عربی عوده است عقبان بلغت اندلس
اسقولوقندریون است عقید العنب میفختج است عقده بلغت مصر چوب زرشک است عکوب نوعی از
حرشف بری است برگش باسفیدی و تخمش سبز و مستطیل و چون بریشته کنند لذیذ میشود و با قهوه مغشوش
میکنند بغایت بهی است و سایر خواص در حرشف مذکور است عکبر لغت بربری است عکر عفقوا است
عکرش اسم صنف اخیل است و بعضی گویند داس است عکر ثفل و درد چیزها است و نزد اطبا مخصوص
ثفل دهنها است و ان اکثر امور قوت از روغن صاف ان و غلیظتر و کثیفتر از ان است عکبر نزد جمعی موم عسل
است که در اشیان زنبور عسل یافت میشود و نزد بعضی و سیخ الکوا دیراست که بفارسی بر موم گویند و ان
موم سیاهی است که رخنه های اشیانرا بان مسدود میسازند در اخر دوم گرم و خشک و لطیف و جاذب
قوی پیکان و خار از بدن و بخور ان جهة سرفه کهنه و ضمادش جهة اقسام قوبا نافع و در استحکام استخوان
و صلابت و سقطه و دفع حوف ناپ مناب مومیائی است و لهذا مومیای نحلی نامند و قدر شربتش یک
است که با دهل نبات و یا عسل که با آب شربت کرده باشند بنوشند علیق نباتیست خاردار و در برگ
و شکل شبیه بگل سرخ و ثمرش در شکل و طعم مثل توت سیاه و در دیلم عتوش و بترکی بکوتکن نامند
العزوی و سردی و خشکی در ان غالب بحد درجه دوم و جمیع منافع از مجرب یافته اند همه اجزای ان
رادع و حابس نزف الدم و سیلان رحم و مجفف و مبرد و مقوی اعضا و عصاره مسحوق برگ و ساق تازه
ان با انزل صمغ جهة امراض حاره و بارد چشم خصوصا قرحه و دمعه و ورم و ناخنه نافع و گشاینده دمل
والتیام دهنده زخمها و حابس اسهال و فضلات و خون است و جهة بواسیر و بیخ مفید و خاییدن برگ
ان مفید جهة قروح لثه و قلاع و بد بوئی دهان و اشامیدن ان با گلاب دردفع حیض مانع حمل و ضماد
برگ ان مانع زیاد شدن آکله و غله و دفع زخمهای سر و بر آمدگی حرقه و بواسیر و مقوی معده و مانع
انصباب مواد باعضا و ثمر ان قابضتر از سایر اجزا و مقوی امعا و بیخ ان ریزاننده سنگ کرده و مثانه

وطبیخ برگ وثمرش سیاه کند موی ومضر کرده ومصلحش شکر ومقدار شربت از عصاره وشکوفه ان سه درهم وقسم
کوهی ان بسیار کم خار وشاخهای ان سفید وثمرش مایل بتدویر ودر افعال مانند غیر جبلی وشکوفه ان محلل آثار
علیق الکلب نباتیست بسیار بزرکتر از علیق وشبیه بدرخت وبرکش عریض تر از برگ مورد وشاخهای ان
با خارهای صلب وکلش سفید وثمرش مثل زیتون وسبز وبعد از رسیدن سرخ میشود ودر جوف ان حبی
مانند پشم وخوردن جوف ان مهلک ودر التیام جراحات مجرب دانسته اند ومستعمل از ان ثمر است که
جوف از ان پاک کرده باشند طبیخ ان با شراب بغایت قابض طبع وحابس بول است وکل ان سرد وخشک وقابض
ومجفف وجهة اسهال دموی وصفراوی وضعف معده وذرب ونفث الدم سینه نافع است علق بفارسی
زلو ودیوچه وبترکی سلوک نامند کرم سیاهی است بقدر انکشتی واز ان بزرکتر وبا خطوط سبز ودر آبها
ودر زمینهای متعفن بهم میرسد ودر اعضای ضعیفه وصغیره که قابل محجمه نباشند مثل پلک چشم وبن دندان
بدل حجامت است در دوم سرد وخشک وسوختهٔ ان جالی آثار ومفتت حصاة وقطور از ان با روغن بنفشه
جهة حرقة البول وقرحه مثانه مجرب یافته اند ومسحوق ان با صبر محفف بواسیر ولعوق ان با عسل محلل
خناق وطلای پختهٔ ان در روغن زیتون جهة قوی کردن قضیب بغایت موثر وضماد سوختهٔ ان با سرکه
یا آب یخ جهة منع روییدن موی که کنده شده باشد مجربست علیق القدس علیق الکلب است علک اسم کرست
که قابل مضغ باشد واز هم ریزد مثل سقز ومصطکی وامثال ان علک الانباط علک البطم است واسخوب
عران کویند صمغ درخت پسته است ودر مینافع مثل سقز علک البطم بفارسی سقز وباصفهانی قند درونا مند
وان صمغ درخت بطم است در اخر دوم کرم وخشک ومحلل وملطف ومدر بول ومقوی هاضمه وباتفاق
حکمای یونان وروم در جمیع افعال بهتر از مصطکی است وشرب ان با عسل جهة زخمهای باطنی وبا سندروس
وزرده تخم نیمبرشت جهة شکستکی اعضا بهتر از مومیایی ودافع اعیا وچون یکوقیه از ان با دووقیه پیه کرده بزدر
قدر مضاعف بکذارند ومجموع از ان در دو سه شب وقت خواب بنوشند جهة خفقان وسرفه رطوبی بی عدیل

وچون

وچون ضماد کنند جهة کجی ناخن ودرد اعضا وشقاق من من خصوصا با قدری شنجرف مجربست وتضمید علک
البطم جهة تنقیه زخمها وکوشت اوردن وجذب خار وپیکان ورطوبات غایره از برگ وبا روغن زیتون جهة
تحلیل اورام وشکاف عضل وقوی کردن عصب نافع وخاییدن ان جهة جذب بلغم دماغی وتحلیل رطوبة
معده وتنقیه حلق از اخلاط لزجه مفید ومضر محرورین ومصلحش سکنجبین وکویند مضر عصب است ومصلحش عسل
وقدر شربتش یک ل علقه طقلیقون است وکویند اسم صبر است علقه هندی اسم فارسی ماسو قودون است
علو وعلقی صبر ونبات انست علس سلت است علو قن یونانی میفخج است علک یابس قلقوماست علک
رومی مصطکی است علف رطبه خشک است علقم اسم جلس نانات تلخ است وکویند مراد از ان قثاء الحمار است
وبعضی کویند حنظل است علم بلغة اکبریان زنیخ است علو قن خبازی است علسی نبات صبر است علث
خندربلی است علجار قراح است عمرد کرفس است علج نوعی از خربزه است که با تخم ان خورند عمار تیلک آس است
عنبر رطوبتی است که مانند مومیایی وقفر منجمد میشود واز جزیره های دریای عمان وبحر مغرب وچین در
وقت جزر ومد دریا واصل بحر میشود وصاف ان بر روی آب از تحریک آب مجتمع ومایل بتدویر میشود
واز اشمر نامند وانچه مخلوط بخاک وریک است بجهة ثقل در قعر اب می نشیند وصفایحی وسیاه
میباشد وعنبر تخنه نامند وبهترین ان اشهب مایل بسفیدی که با دهنیت وخوشبو باشد وبعد از ان
مایل بازرقی وزردی وبعد از ان مایل بسبزی وزبون ترین ان سیاه صفایحی وقسم بلعی است که ماهی
ان را فرو برده وبجهة اضرار رد کرده باشد یا اکر از جهة افراط ضرر ماهی را کشته باشد واز شکم ان
بیرون اورده باشند ومصنوع ان اکر از لادن وکج وموم وقیر سیاه با وزان مخصوصه ساخته باشند
از غیر مصنوع تفرقه بسیار مشکل است وخالص ان در خاییدن منقطع نمیکردد وعنبر در دوم کرم ودر
اول خشک وحافظ ارواح وقوتها وبغایت مفرح ومحرک اشتها وباه ومفتح سدد واعاده کننده قوتهای
که از شرب دوا واز جماع کم شده باشد وپادزهر سموم ومقوی فعل معاجین وتراکیب وبالطبع دافع

امراض بارده دماغ و بالخاصیه دافع امراض حاره ان و جهة جنون و نزلات و شقیقه و امراض سینه و گوش و
بینی و سرفه و ربو و خفقان و غشی و توحش و ضعف دل و معده و جگر و استسقا و یرقان و درد معده
و پرز معده و سپرز و گرده و ریاح و فالج و لقوه و رعشه و مفاصل و عرق النسا و تقویت حواس و انعاش حرارت
غریزی نافع و مداومت ان با ماء العسل جهة اعاده باه مایوسین و طلای ان با غالیه و روغنهای
حاره جهة تقویت اعضای تناسل و تحریک باه و بر احلیل باعث شدت لذت جماع طرفین بحد افراط
و شرب یکدانگ ان هر روز تا سه روز جهة درد معده و فم معده جدید و قدیم مجرب و بخور ان مصلح هوای
وبائی و گریزاننده هوام و بوییدن ان در جمیع امور مذکوره قوی الاثر و باعث غلیان خون و رفتن ان
و تولد شری در محرورین و مصلحش کافور و میوه های سرد و تر و سعوط ان با روغنهای حاره
دافع امراض بارده دماغی و سده ان و گویند مضر امعاست و مصلح ان صمغ عربی و نزد بعضی مضعف روح
کبدی است و قدر شربتش یکدانگ و بدل ان کربا دو چندان ان بنفشه و نیم ان صمغ عربی که به دفعه در یک
روز خورده شود تفریح ان بحد مستی میرسد و بدلش بوزن ان مشک و زعفران است عنب بفارسی انگور
و ترکی اوزوم نامند و بهترین ان شیرین و نازک پوست بزرگ دانه کم تخم است در اخر اول گرم و تر و در
غذائیت بهترین میوه ها و بغایت مسمن بدن و معدل امزجه غلیظ و صاف کننده خون و مولد خون صالح و جهة او و دن
پر کرده و دفع مواد سودا و احتراق اخلاط نافع و مصلح حال سینه و شش و مضر معده رطبه و دیجی و مصلحش
زیره و رازیانه و مضر معده جگر و سپرز و قولنج ریحی و مصلح ان تخم کرفس و ملین طبع و مورث تشنگی و مصلح ان
سکنجبین و غذاهای ترش است و آب سرد بعد از انگور بغایت مفسد ان و مورث استسقا و تبهای عفن است
و باید بعد از چیدن ان بر روز تناول کنند و مابین دو طعام خورده شود و دانه ان در دوم سرد و
خشک و مولد ریاح و بسیار بطی الهضم الانحدار است و انگور نارس و عفص مایل به سردی و کثیف است و روغن
انگور که مکرر آب و ثفل انرا با روغن زیتون جوشانیده باشند و یا در آفتاب پرورده باشند و صاف کرده بغایت محلل
اعیا

اعیا و مسخن و ملین جلد است عنب الثعلب بفارسی سگ انگور و بترکی قوش اوزومی و در اصفهان تاج ریزی
گویند و انواع میباشد هر یک بری و بستانی و هر یک ان نوع نر و ماده میباشد و قسم نر ان کاکنج است
و نر بستانی مسمی بکاکنج بستانی و قسم نر جبلی مسمی بکاکنج منوم است و قسم ماده بری را عنب الثعلب مجنن نامند
و قسم ماده بوستانی که بلغة مغربی فنا نامند بعنب الثعلب معروفست و از مطلق ان مراد همین نوع است و نبات
ان مابین شجر و گیاه و پر شاخ و برگش مایل بسیاهی و عریضتر از برگ ریحان و دانه ان زرد مایل بسرخی و از
نخود کوچکتر و با اندک شیرینی و لزوجت و تخم ان سفید و بقدر خشخاش و قسم سیاه ان غیر مستعمل است در دوم
سرد مایل بخشکی و نزد بعضی در اول سرد و تر و مستعمل دانه انست رادع و مبرد و ملطف و با قوة قابضه و مسکن تشنگی
و رافع اورام حاره و چهار وقیه آب او با شکر محلل اورام باطنی و امراض احشا و مسهل اخلاط مراری و رافع مغص
و زحیر و ورم مقعد و استسقای حار و حقنه ان جهة جنون و شری و تنقیه امعا و ضماد ان جهة ورم معده و التهاب
ان و سایر اعضا و اورام حاره و باد سرخ و سوختگی آتش و زخم ابلد و قروح ساعیه و سرطان متقرح و درد سر
و عصاره ان جهة تقویت باصره و قرنیه ان جهة دفع سیلان حیض و رطوبات و طلای ان با نمک جهة جرب و
حکه و با نان جهة عذب و با روغن گل سرخ و سفیداب جهة جمیع اورام حاره و غرغره ان جهة ورم حلق و درد دندان
بغایت موثر و بخور و نطول ان جهة نزلات و قطور ان جهة امراض گوش و بینی نافع و گویند مضر مثانه است و
مصلحش قند و بدلش کاکنج و نزد بعضی طباط و قدر شربتش تا پنج مثقال و در مطبوخات تا ده مثقال و از آب
ان تا بیست [illegible] است و آب غیر مطبوخ ان بغایت مقیی است عنب الثعلب مجنن نبات ان از برگ مثل کنگر و بیخ او
و ده دوازده شاخ از یک بیخ میروید بقدر ذرعی و در اطراف شاخها غلافی مثل زیتون و بزرگتر از ان و عریضتر
و با زغب مثل آن در درخت چنار بعد از شکفتن غلاف شکوفه ان سیاه و ثمرش شبیه بخوشه و در ان ده دوازده
دانه مدور و سیاه و سست و شبیه بدانه دبق و بیخش سفید و سطبر و میان تهی بقدر ذرعی و منبتش
کوهها در چهارم سرد و خشک و یک مثقال ان بغایت مسکر و زیاده از ان تا چهار دانگ کشنده است و در

ضمادات مواد حاره استعمال آن را جایز دانسته اند عنب الدب ترکی مردار آغاجی گویند درخت کوهی است
نر و ماده میباشد و نر آن بقدر قامتی و شاخهای ان بسیار مایل بزمین و چوبی و بیخار و برگش مثل
برگ انار و مایل به پهنی و نرم و ثمرش بقدر خوشه دار و مثل کاکنج سرخ و در جوف ان چهار پنج عدد بکار رود
دانه کوچک و طعم ان با شیرینی قلیل و تلخی و با لزوجت و قبض و کلش زرد مایل بسرخی از جنس نعوت است
در دوم اول سرد و خشک و دافع نفث الدم و بیخش مایل بسرخی و بسیار مجفف و جاذب و محلل اورام است
و بیطاران پوست ان از برودم دواب میکذارند تا چراک اورده بهتر شود و ماده ان از برگ درشتتر و شبیه
ببرگ شمشاد و از ان کوچکتر و غیر چوبی و بیخ ان عودبری است و سایر اجزای ان با سمیت است و در بلاد
کرمان و شیراز کثیر الوجود است و برکک نامند و برگ ان مسکر است بخلاف بیخ ان عنب الحیه شامل
ثمر فاشرشی و غیر کرا است عنکبوت بفارسی کارتنه و بترکی اورمجک گویند و اقسام میباشد و مراد ان
مطلق ان عنکبوت است که در خانه ها میباشد و سایر اقسام را نامهای مخصوص است مثل شب و
رتیلا و غیر ان و مزاج هم سرد و ضماد سحوق عنکبوت مانع ورم جراحات و مطبوخ ان در روغن زیتون
محلل اورام و با روغن گل دافع درد گوش حار و تعلیق یکعدد ان بر بازو و بخور ان دافع تب ربع و دام عنکبوت
قاطع نزف الدم جراحات و رعاف و مانع ورم جراحات غیر عمیق است و چون دیر کهنه کرده در ابتدای
دمل ضماد کنند دفع ان میکند و مجربست و سوخته ان جهت جلای باصره و تقویت چشم و منع قبول مواد
و حول ان با نوشادر جهت بواسیر مفید است عناب بهترین ان رسیده با لیده شیرین است و خشک
ان بهتر از تازه ان و معتدل در حرارت و برودت و مایل برطوبت و لطیف تا دو سال باقی و ملین
احشا و مسهل اخلاط رقیقه و منضج غلیظه و دافع خشونت سینه و حلق و آواز و صاف کننده خون
و مولد خون صالح و مسکن التهاب و تشنگی و حدت خون و جهت سرفه و دبو و درد کرده و مثانه و سینه
و امراض مقعد و فساد مزاج جگر و با سکنجبین جهت تب ترى بتعدیل و اکثار ان نفاخ و دیر هضم و مصلحش

سکر

شکر و مویز و مغلل منی و مصلح ان عسل و ادویه با هیر و دبر و دین کلاب و شکر و برگش مغیر ذایقه بحدی
که تمیز طعوم نتوان کرد و شرب آب طبیخ برگ ان هر روز نیم رطل با قدری شکر در عرض پنج روز دافع خارش بدن
و مجربست و ذرور خشک ان در رفع آکله و قروح خبیثه مجرب خصوصا چون بعد از طلا کردن عسل ذرور نمایند
و پوست ساق درخت ان بتنهایی و با اسفیداج جهت قروح خبیثه بتعدیل و شرب نشاره چوب ان دافع حکه
و جرب و بیخ و طلای ان جابر شکستگی اعضا و بیرون رفتن و حرکت کردن استخوان است و شرب عناب بتابیع
با دانه ان دافع زحیر امعا و صمغ ان با سرکه جهت قوبا و با ادویه مناسبه و بتنهایی جهت امراض چشم مفید و قدر شربتش
تا پنجاه عدد و بدلش سپستان و جهت بواسیر بحی و دموی مجربست عناب پنج دانه کوبیده اند بر شیر که شیره ان
بر طرف نشود و زوال نکرده و با آب کشنیز تر سایید و قدری کافور اضافه نموده بر بالای پنبه مالیده بردارد و از
حکمای هند و فرنگ نقل نموده اند عنقود اسم جنس خوشه است و عناقید جمع ان و این اسم مخصوص بانیست پر شاخ
بقدر سه شبر و برگش مثل سداب و ریزه و بیشکوفه و خوشه ان سرخ و مملو از تخم و در دامچه شپر فیداب سرد
و خشک و مقوی اعضا و مانع ریختن مواد باعضا و ضماد ان دافع اورام حاره و التهاب ان و مسکن حدت خون و
صفراست و قدر شربتش تا سه درهم بلغت دیلم رنکاین دار و اش نامند و از شاخها و درختها میرو بید و غیر
تو براست برگش سبز با طراوت و انبوه و کوچکتر از برگ بادام و گلش سرخ و خوش منظر در دوم سرد و خشک و
مقوی معده و حابس اسهال و سیلانات و نزف الدم و حیض است شربا و ضمادا و حول و خاییدن برگ ان مقوی
دندان و لثه و ضماد و ذرور ان جهت جراحات تازه نافع است عنز بفتح اول بز ماده است و در معز مذکور میشود
عناق بز غاله است و در جدی مذکور شد عنزب سماق است عنب الجن فاشرا است عنجد عجم الزبیب است و جمع دانه
انگور است عنصل اسقیل است عنزران آذریون است عنقلی اسم یونانی شلجم است عنم بقم است و نزد بعضی
دم الاخوین است عنصر اسم عربی مرزنجوش است عنزروت انزروت است عوسج نوعی از درخت انار و پر خار و برگش
تند و مایل بدرازی و با رطوبت چسبنده و ثمرش بقدر نخودی و مایل بطول و سرخ و بر درخت بسیار میماند و

نمیریزد و قسمی از نوع سبج را برگ مایل بسرخی و خاران بیشتر و شاخها دراز تر میباشد و ثمرش عریض و با غلاف
مجموع ان در اول دوم سرد و در اخر دوم خشک و بیخ از اجزاء هر دو زیکوقیه با یک رطل آب بجوشانند تا ثلث
رسد و صاف ازا بنوشند چهار پنج مجلس عمل میکند و جهة جذام مجرب دانسته اند و رافع سودای سوخته است
و شرطست که دو روز قبل از ان اسفیدباج بگوشت گوسفند تناول نمایند و در روز سیم طبیخ مذکور را جهة

بنوشند و تا چند گاه و بعد از عمل کنند و بعد از شرب و که روز راحت نشسته بحمام روند و مولف تذکره طبیخ مذکور را صح

قروح رطبه و جرب و حکه و دفع اثار چوب چینی دانسته و عصاره تازه ان جهة جرب صفراوی و ضماد برگ تازه
ان جهة نمله و حمره و با حنا جهة جرب و حکه و عصاره تازه و خشک کرده ان و طبیخ برگ ان که بحد قوام رسد
جهة جمیع دردهای چشم خصوصا با سفیدی تخم مرغ یا شیر دختران بیعدیل و قطور آب برگ تازه ان جهة
بیاض مجرب دانسته اند و چون یک هفته مکرر کنند و چون بیخ ان از دین کرده با مورد بسوزانند جهة قروح و
امراض مقعد و منع زیادتی قروح خبیثه و در رویانیدن موی سریع الاثر و ثمرش در جمیع افعال مثل برگ آن
و قاطع نزف الدم و اسهال است و مضر سپرز و مورث قولنج و مصلحش کثیرا و بالخاصیه تعلیق شاخ ان بر سقف خانه
و در دروازه مبطل سحر و باخود داشتن مورث جاه است عود اسم جنس چوب و شاخ اشجار است و باصطلاح
اطبا مراد چوب درختیست که از جزایر چین و هند خیزد و گویند بعد از قطع درخت مخصوص مدتی در زمین
دفن میکنند تا بصفات مذکوره متصف شود و اجزاء زیاده در خاک کنند سست و سبک و متغیر میباشد
و از اموله قمل دانسته اند و عود قماری نوعیست که احتیاج بدفن ندارد و اقسام عود هر یک باسم بلدان موسوم
ساخته اند مثل سمندوری و هندی و غیرها و بهترین ان سیاه و صلب براق خوشبوی تلخ است که در تراب
نشیند و ان هندیست و قماری و هندی که رنگ تر از ان و سمندوری را دهنیت غالب و بری و جبلی ان بالخطوط
سفید اند و هرچه بر روی آب ایستد فاسد است در اخر دوم گرم و در سیم خشک و قاطع اقسام بلغم و در تقویت
معده بیعدیل و مفرح و لطیف و مفتح سدد و محلل ریاح و مقوی دماغ و دل و جگر و حواس و اعصاب و احشا
و حابس طبع و دافع رطوبت معده و عفونت ان و ادرار بول که از برودت و رطوبت و ضعف مثانه باشد و هاضم

وحافظ

وحافظ صحت حوامل و جنین و جهة ربو و خفقان و سرفه و ضیق النفس و استسقا و غشی و غثیان و سپرز و
تقویت باه نافع و مطبوخ ان با شراب ریحانی پادزهر سموم و بخوران محلل رطوبات دماغی و مقوی دل و
دماغ و سوختهٔ ان در جلای دندان مجرب و مضر محرورین و مصلحش سکنجبین و کافور و مضر سعل و مقعد و مصلح
ان صمغ عربی و گلاب و شربتش تا یک مثقال است و عود بری بیخ قسم ماده عنب الذیب است که بترکی مردار اغاجی گویند
و در کرمان بسیار است بسطبری ساعد و از ذرعی زیاده و ابلق و با دهنیت و خوشبو است و در افعال بسیار
ضعیفتر از عود هندی و بدل ان نمیشود عود الحیه دوائی است که ارامرس قزدی ذکر نموده و قبل از ان کسی
مذکور نساخته و ان نباتیست که از بربر و از بلاد سودان خیزد شبیه بسوسن و بیخش شبیه باصل السوس باصلابت
و خشونت مانند عاقرقرحا و تلخ و تند در سیم گرم و خشک و تریاق جمیع سموم و نگاهداشتن ان مانع گزیدن
هوام و چون مار دارنده انرا ببیند حس و حرکت از ان زایل شود و مفرح و مقوی دماغ و حواس و محلل ریاح غلیظه
و تدهین مطبوخ ان در روغن زیتون رافع عرق النسا و دردهای بارده است در همان ساعت و شربتش نیم مثقال
عود العطاس نزد بعضی کندش است و نزد جمعی بیخیست بقدر انگشتی سر آن سطبر و طرف دیگر باریک مانند
میخی و تیره رنگ و درونش سفید و شاخهای گیاه ان باریک و انبوه شبیه بگیاه برنجاسف و برگش شبیه ببرگ
زیتون و غبار ان کوچک و شبیه ببابونه و تند بوی و عطسه آرنده و بیطاران در جراحات دواب استعمال مینمایند
تازه ان در اخر دوم گرم و خشک و خشک ان در اخر سیم یابس و معطس قوی و جالی و محلل و ضماد ان دافع
نمش و کلف و برص و خون مرده تحت جلد است عود الیسر نزد جمعی چوب اناغورس است بجهة خاصیت ان در
یسر و بعضی بجهة قضای حوایج و دیگران چوب خطمی است محلب و قومی اراک را دانسته اند عود الفرج نزد بعضی
عاقرقرحا و نزد جمعی وج است و برخی گویند بیخیست با حدت و نبات ان شبیه برازیانه و بقدر قامتی و شاخهایش
ان مثل ریباس عریض و در شام بسیار است در سیم گرم و خشک و در جمیع افعال مثل وج است و در بعضی خواص
مانند عاقرقرحا است عود البخور عود قماری است عود البرق دارشیشعان است عود الریح اسم مغربی زرنباد است

ونزد بعضی فاوانیا ونزد بعضی مامیران ونزد بعضی وج است عود سا اسم رومی حب بلسان است عود بلسان شاخ درخت
بلسان است وبلسان مذکور شد وچون بالفعل مفقود است شاخ درخت بشام را بدل ان میکنند ودر جمیع افعال
ازان ضعیفتر است عود الفالوذج ابوخلسا است عود الوج وج است عود صلیب فاوانیا است عود الدیرقه محروث است
عهن صوف است علیون سنای بلدی ودر مغرب کثیر الوجود است شاخ وساقهای ان ما بین سیاهی وسرخی ودراز
وباریک وصلب وسلو از برگ ریزه شبیه ببرگ مورد ودر شاخی گل مدور ریزه درهمی ومایل بسیاهی وبسیار تلخ و بعضی
انرا از اقسام ماهی زهرج دانسته اند در اول سیم گرم وخشک ومطبوخ تازه ان با انجیر مسهل بلغم وسودا وجهت درد ورک
مفید وبغایت مورث کرب ومضر احشاست وصنف دیگران شبیه بقسم اول وشاخهای ان درازتر ومایل بسفیدی وگلش
زرد است مسهل بلغم وسودا وبغایت قویتر از قسم اول وجهت درد مفاصل وامثال ان نافع ومغثی ومصلحش عناب وانیسون و
شربتش تا دو درهم است عین الدیک بفارسی چشم خروس نامند دانه ایست سرخ وصیقلی وبراق ومدور ومایل بطولی
ودرخت ان قریب بدرخت فلفل وخوشه ان شبیه بسطم واز جبال دکن آورند ونزد بعضی ثمر بقم است در سیم گرم ودر رطوبت
وخشکی ان اختلاف کرده اند ومفرح ومقوی اعضا وبغایت مقوی باه ومولد منی بحدی که از کثرت جماع موجب ضعف
نشود وحافظ قوتها ومانع پیری وجزو اعظم معجون ملوکی حافظ الصحه است ومصدع محرورین ومصلحش کشنیز وشربتش
یک ل وباید که با شیر تازه وترنجبین وشکر استعمال کنند عید بکسر اول نباتیست کوهی وشاخهای ان بی برگ وکلل
ودر دفع جراحات تازه قوی الاثر دانسته اند عین الهدهد اسم مغربی اذان الفار و محاست ودر افریقیه عروق البنا
استعمال مینمایند عین البقر اسم نوعی از انگور وبلغت مغربی نوعی از آلو است واقحوان را نیز نامند عین الاعلی اقحوان
عیسوب اذان الفار است عینیه بلغت اندلس رعی الحمام است عین السرطان سپستان است عین الجمل بلغت شام قسم صغیر
اقحوان است عیدان اسم جنس شاخ نباتات است وبلغت شام دار شیشعان را نامند عیزران زعرور جبلی است عیشام اسم
عربی درخت عنب است ونزد بعضی درخت چنار ونزد بعضی سفیدار است عیدان البطباط اذان الغزال است
عین الحیون بلغت اکیه یا ین زیبوا است عین الهرسنکی مشهور است ودر طب نفعی ازان ذکر نکرده اند

حرف الغين

عاد

[illegible]

غافث نبای مشاة وکیه فاشکوفه کیاهی است کبود مایل ببنفشی وطولانی وتلخ ومایل بعفوصت وبرگش دراز و
عریض وزغب دار واز وسط برگها شاخ مجوف وخشونت دار میروید وقوتش تا سه سال باقیست در دوم گرم ودر
اول خشک ولطیف وجالی ومفتح سده جگر ومقوی معده وجگر ومدر بول وحیض وشیر وعرق ومسهل اخلاط سوخته
وحاره ودافع تبهای مرکبه وسده سپرز وجگر وذرور ان مجفف والتیام دهنده زخمها وحمول ان مدر قوی حیض
وگویند مضر سپرز است ومصلحش انیسون وبدلش مثل ان اسارون ونصف ان افسنتین وشربتش سه درم ودر
مطبوخ هفت درم غار درختی است که تا هزار سال میماند ونزد جماعت یونانی بغایت محترم برگش خوشبو وشبیه ببرگ
زیتون وقسمی ازان شبیه ببرگ بید وثمرش بمقدار فندق وپوست ان رقیق وسیاه ومغز تخمش سرخ مایل بزردی و
خوشبو وتلخ در اخر دوم گرم وخشک ودانه ان گرمتر از اجزا وطبیخ برگ ان موافق رحم ومثانه وضمادش جهت گزیدن
هوام وبانان وبدستور یا آرد جو برشته جهت تسکین دردهای حار ومضمضه طبیخ ان با سرکه جهت درد دندان وپاشیدن
آب ان در خانه جهت گریزانیدن هوام واشامیدن ان بغیی وافتراش ان باعث گریختن هوام ومگس است وحب
الغار محلل ومدر وتریاق جمیع سموم وکشنده جنین ومقوی هضم ودافع ربو وضیق النفس وسرفه کهنه ورياح غلیظه
ومغص وقولنج وامراض گرده ومثانه وجگر وحصاة وسپرز ووسواس وصرع ودرد کمر ومفاصل واحتباس حیض و
با عسل جهت قرحه امعا وریه وقطور ان با روغن گل وسرکه جهت گرانی سامعه ودوی وطنین وضماد ان جهت بهق وتحلیل
اورام بارده مفید وقدر شربتش یک ل وبدلش سادج است یا حب المحلب ویا جنطیانا یا بادام تلخ وبرخی مدام ومصلحش
انیسون ومضر سینه ومصلح ان کثیرا وفرزجه حب الغار مسقط جنین وسعوط ان جهت لقوه وجلوس در طبیخ ان جهت
امراض مقعده ورحم نافع وپوست بیخ درخت ان بقدر نیم قیراط جهت اخراج حصاة وامراض بارده جگر نافع وبا
خود داشتن چوب ان باعث قضای حاجتها وقبول عامه وازدیاد جاه وشستن بدن با آب ان در حمام مبطل سحر
وگویند چون قبل از طلوع آفتاب روز چهارشنبه بخور کنند کسی که معقود الزوج باشد ازدواج میسر گردد و
مجرب دانسته اند وروغن غار که دانه از پختن ان بخز بر روی آب ایستد بردارند ویا از عصاره برگ تازه ودانه

[illegible]

ان با روغن زیتون بترتیب دهند مفتح دهنهای رکها و محلل و دافع اعیا و درد عصب و قشعریره تبهای بارده
و درد کوش و زلات و جرب و حکه و قوبای بلغمی و داء الثعلب و قروح ابریه و اختلاج اعضا و سعوط ان جهت
شقیقه و شرب ان جهت کشتن کرم معده و مغثی است و نوعی از غار میباشد که بیونانی خاما ذافنی کویند شاخهای
ان بلندتر و برکش عریضتر و خشونت ان بیشتر و در مغرب با ان دباغت میکنند حول حصاره ان مدر حیض
و شرب برک ان با شراب مسکن مغص است خالیون در قانون در حرف عین مذکور است و بلغت یونانی بمعنی
عاقد اللبن است چه ان نبات حکم پنیر مایه دارد در بستن شیر و برکش دراز و کلش زرد و در بن وانبوه و خوشبو
و نزد یک آبهای ایستاده میروید در اول کرم و در دوم خشک و با حلاوت و تندی و حابس نزف الدم و ضماد
کل ان جهت سوختکی آتش و قطع خون جراحات و با روغن کل جهت اعیا نافع و بیخ ان در اخر اول کرم و در دوم
تر و بغایت محرک باه است غاز اسم فارسی نوعی از مرغابی است بزرکتر از اردک و در افعال مثل بط و از ان
کرمتر و غلیظتر روغن ان محلل و مفتح و جهت ریاح و پیچش شکم و استسقا و درد مفاصل شربا و ضمادا نافع غافلیس
بلغت یونانی بمعنی منتن الرایحه است و در قانون در حرف عین ذکر یا فتر غافوسیس بواو نیز آمده و در طبرستان
لهیم نامند و در بستانها و خرابها بسیار میروید بقدر نبات ابجره و برکش با ملاست و بدبوی و کلش سفید
و چیزی مانند کل شبث و ثمرش بقدر عنب الثعلب و بعد از رسیدن سیاه و پر آب میشود و در دار المرز کرد
مان و نکین میسازند و بیخ ان سفید و با تحریف در سیم کرم و خشک و محلل خنازیر و اورام صلبه و سرطان و قروح
خبیثه و ورم مزمن انثیان خصوصا چون برک و شاخ ان را با سرکه روزی دو بار ضماد کنند و خوردن ساق
ان بجای سبزی بجهت سرفه کهنه و بهر و ضیق النفس و ربو و درد سینه بیعدیل و چیز دیکر قایم مقام ان نشاند
و مفتح سدد و مفتت حصاة و مدر بول و حیض و محلل ریاح و جهت جرب و حکه و بالخاصیه جهت علل صفراوی
مفید و شربتش تا پنجدرم و آب ان با روغن زیتون جهت پاک کردن چرک معاده موثر است و نقیع بیخ ان
بقدر ده درم مسهل قوی بلغم و سودا و رقیق و سریع العمل است غاریقون چیزیست شبیه به بیخ و از جزایر

دریای

واشال او صح

دریای دوم او رند و در جوف درختهای انجیر و چیز بسبب تعفن متکون میشود مانند قاوکران درخت
بلوط بهم میرسد و بهترین ان سفید سبک وزن است که با اندک مالیدن از هم ریزد و با طبقات و برزن
مقدار باشد و این قسم را انثی نامند و قسم نر آن بی طبقات و در صفات بخلاف انثی است و استعمال آن جایز
نیست و قسم سیاه ان از سموم و زرد و سرخ قریب بسموم اند و شرطست که بدون کوفتن بر روی پر دیزن بمالند
تا لطیف ان بکذرد و اجزای سمیه ان که شبیه بناخن چیده است بماند چه هرکاه کوفته شود اجزای ردیه هم از
پرویزن میکذرد و قوتش تا چهار سال باقیست و مرکب القوی و در دوم کرم و خشک و با حلاوت و تندی و تلخی
و مسهل بلغم و سودا و صفرای مخلوط به بلغ و محلل نفخ و مقطع مواد غلیظه و مفتح سده جکر و کرده و باد دهم
کزیدن افعی و عقرب و بغایت مقوی عصب و جاذب مواد از اقاصی بدن و مقوی دل و مفرح بالعرض و
مدر بول و دافع وهن عضل و با هلیله کابلی و مصطکی منقی دماغ و دافع شقیقه و درد سر مزمن و با رب
سوس و انیسون جهت درد سینه و سرفه و ضیق النفس و امثال ان و با اب جهت قطع نزف الدم سینه و با فاوانیا
جهت صرع و با ریوند چینی جهت امراض جکر و معده و بر تبهای جهت ترش شدن طعام در معده و زلات و با ادویه زبانه
جهت سنک کرده و مثانه و درد احشا و کر و کرده و با شراب جهت سموم و با سکنجبین جهت سپرز و یرقان سدی و با
مثل ان انارون جهت استسقا و با عسل جهت قولنج و انواع ریاح و با صبر جهت عرق النسا و مفاصل و تبهای نوبه
و لرز و امراض اعصاب و اختناق رحم و قرحان و با جند جهت اقسام قولنج و حنتران جهت تبهای وبایی و قولنجها
و غرغره ان با سکنجبین جهت ورم بارد حلق نافع و داشتن ان با خود مانع کزیدن عقرب و اقسام زنبور ان مهلک
و مورث کرب و مصلح ان در همه احوال جند است و قدر شربتش تا یک دانک و بدلش نصف ان شحم حنظل و نزد
بعضی مثل ان تربد و ربع ان زنجبیل و نزد جمعی دو چندان ان بسفایج است غالیه از مرکبات قدیمه و مخترع ان
جالینوس است و اصل ان مشک و عنبر و روغن بان و حس لبره و عرقهای خوشبوست که بحسب احوال عود و مثله و
زامک و موم و لادن و امثال ان اضافه نمایند و در دستورات چند قسم ان مذکور است جهت اصلاح حال رحم

وتقویت دل ولذت جماع ودفع امراض فرج وفالج ولقوه وخدر وتقویت قوتهای ارواح واعضا موثر است
غازایاغی اسم ترکی کیاه اطریلال است ودر کردستان وکوهستان پای غازان نامند غاسول رومی ابو فانس
است غاسول اسم اشنان است غال اسم یونانی لبن است غابش بفتح غین وتشدید با اسم عنب الدب است
غاغالوطی اسم یونانی ترمس است غاغاطی اسم یونانی حجر بصطافیطوس است غاغر فودیج است غابانك شابانج است
غبیرا بفارسی سنجد وبترکی ایکیده نامند وبهترین ان بزرك مقدار شیرین است در اول سرد ودر دوم خشك وقابض
وقلیل الغذا وموافق امزجه اطفال ومقوی معده وقوت ماسکه ومانع انصباب صفرا بمعده وصعود بخارات
بدماغ وجهة فی واسهال صفراوی وبیج وسیلان رطوبات وسرفه حار وصداع نافع ومضر قوت هاضمه ومصلحش
شکر وقدر شربتش تا پنجاه عدد وشکوفه ان سفید مایل بزردی وبسیار خوشبو ومحرك باه وخصوصا در زنان و
در دوم کرم وخشك ومفتح سده ومحلل ریاح ومقوی دل ودافع لرزهای بارده وجهة امراض جکر مثل استسقا
ویرقان وامراض سینه مانند ربو وفرحه ریه وامراض دماغ مثل فالج وکزاز نافع ومربای ان در روغن برزنون
جهة مفاصل واسترخا ودراز کردن موی مجرب وقدر شربتش یك ل وعرق کل سنجد محلل ریاح معده ودر جمیع افعال
مانند جرم ان وازان ضعیفتر است غبار الرحی بفارسی کرد اسیا نامند سعوط ان جهة قطع رعاف وضماد ش جهة
منع ریختن مواد بچشم وتقویت اعصاب نافع است غبارتیه عنب الدب است غربی درخت سد رخار دار است
غداف نوعی از کلاغ است بقدر زاغچه واغبر سیاهی غالب ومنقار وپای ان سرخ نیست بخلاف زاغچه که سیاه و منقار
وپای ان سرخ است وخشك وکوشت ان صلب ومولد خلط فاسد ومطبوخ ان با شبت جهة ریاح قبیکاه ودرد
زانو نافع وزبل وزهره ان جالی وشد ودافع اثار ومقوی باصره است غراب اسم جنس کلاغ است وابلق از اغراب
ابقع وسیاه بزرك ان که موسوم بغراب اسود است وبترکی قوزقون کویند وسیاه وکوچك ان که در کشت زارها
بسیار باشد مسمی بغراب الزرع است وبفارسی کلاغ سیاه نامند وانچه از غراب الزرع کوچکتر ومنقار وپای ان سرخ است
بفارسی زغن وزاغچه کویند وغیر غداف است ودر خواص مانند غراب الزرع واز صنف انست کلاغ سفید که ابقع باشد

در دوم کرم وخشك وخوردن ان ازاد در قطع باه مجرب یافته اند وتعلیق چشم ان موجب بیخوابیست واجتناب خوردن
ان اولیست وزاغ بغایت ردی الغذا ودر سیم کرم وخشك ودر خواص مثل غداف وحلوس در طبیخ ان جهة ریاح رحم مفید
وچون زنده ان را در ظرفی کذاشته با برادهٔ حدید ودر شیشها مثل سرکه وآب زنج چهل روز در سرکین اسب دفن کنند تا حل
شود خضاب مجرب دانسته اند وکویند مدتی مدید رنك ان تغییر نمییابد ودر تغییر رنك وضح ورویانیدن موی مجرب است
وکلاغ سیاه وزاغچه در اول کرم وخشك ومولد خون صالح ومحرك باه ومضر محرورین ومصلحش سرکه وزهره اقسام کلاغ جهة تاریکی
چشم وناخنه وزبل ان جهة برص وجمیع اثار نافعست غری بفارسی سریشم وبترکی یا پوشغان نامند وان عبارتست از چیزهای
چسبنده که وصل اجسام بان کنند وانواع میباشد ومراد از مطلق ان سریشمیست که از پوست کاو سازند وبعد
از ان سریشم ماهی ومجموع انها کرم وخشکند بتفاوت مراتب غری الجلود سریشمیست که از پوست حیوانات بتکرار
جوشانیدن بعمل اورند تا مهرا شود وبعد از ان بکنارند تا صاف کردد وعمل را اعاده نمایند تا بحدی که جرم ان ازاب
تمیز نشود وانکاه در افتاب چندان برهم زنند که بحد انعقاد رسد وبهترین ان معمول از پوست کاو است در
دوم کرم وخشك وشرب ان جهة قرحه ریه ونفث الدم سینه وضماد ان جهة منع ورم زخمها وسوختکی اتش والتیام
جراحات ومستحکم کردن استخوان شکسته ودفع برص وطبق وفتق وفیلو وجرب متقرح وقوبا وتقشر جلد نافع وشتو
مغسول ان قایم مقام توتیا است غری السمك رطوبت منجمدیست که در شکم ماهی بینی دراز که خنزیر البحر نامند وامثال
ان بهم میرسد وبعضی سیاه وبعضی سفید میباشد کرمی وخشکی ان کمتر از غری الجلود ودر جمیع افعال مانند ان و
مداومت آن روزی از یك ل تا دو ل جهة سل مجربست وضماد ش جهة شقاق رخسار وبرص مفید وانچه از فساد
در بیخ وامثال ان ترتیب دهند در منافع قریب باصل انست وسریشم پنیر در صنایع غریبه عجیب الفعل ودر دستورات
مذکور شده غرب درختیست عظیم ودر اصفهان وساك ودر تنکابن ودیلم اوجا نامند وکویا این اسم مشتق از اطبای
یونانی شده در دوم سرد وخشك وقابض ومجفف بیلدغ وشرب برك ان با فلفل دافع قولنج ایلاوس ومغص وبا آب
مانع حمل وکویند بتجربه رسیده است وضماد برك تازه ان جهة جراحات تازه وآب افشرده ان جهة دفع سیلان حیض

اعضای باطنی وسدهٔ جکر و غرغره ان جهة اخراج زلوبی کرد و حلق مانده باشد و ذرور خشک جهة آکله و
جراحات مزمنه مفید و بیخ مسحوق ان کرباعصاره برک ان و روغن کل کر در پوست انار طبخ دهند جهة درد کوش
بغایت موثر و نطول طبیخ ان جهة نقرس و فالج و دفع نخالهٔ موی سر و شکوفه و پوست درخت ان جهة نفث الدم و
ضماد پوست ان با سرکه جهة ثالیل و ذرور شکوفه ان جهة خشک کردن جراحات و صمغ و رطوبه سایله ان جهة جلای بصر
و بیاض و دفع وشم و اثار سپید لیل و چوب محروق مغسول ان قایم مقام توتیا و مضر کرده و مصلحش صمغ عربی و بدلش نیم
وزن ان اقاقیا است عرقد نوع بزرک سفید عوسج است غرز بلغت شام نوع صغیر عصی الراعی است عرسا راس است
عرنابت نوعی از انکور سیاه است عرنف اسم یاسمین است عرم اسم فارسی میش کوهیست عرمج اسم فارسی شونیز است
غزال بفارسی آهو و بترکی جیران نامند و بچه از تا شش ماه طلا و از شش ماه تا سه سال راخشف و تا شش سال
ظبی کویند در اخر دوم کرم و خشک و از سایر لحوم صید افزع بمزاج انسانست موافق مرطوبین و مبرودین و سریع الهضم
و مجفف و قلیل الغذا و جهة خفقان و یرقان و فالج و امراض بارده عصبانی نافع و طلای خون ان موجب درازی
موی و نشستن بر روی پوست ان موجب کریختن هوام و تعلیق ان جهة سپرز نافع و کوشت ان مصدع و کباب
ان مورث قولنج و مصلحش زنجبیل و سکنجبین است و جوز خصیه ان اصعنه و نمک با شیدهٔ خشک کنند فرزجه ان
قاطع حیض است و سرکین ان بسیار جالی و طلای مطبوخ ان در سرکه جهة داء الثعلب و کلف مفید است و آهوی حجری
کرمسک از ان بهم رسد بسیار سیاه و در پشت ان خطی سفید و شاخ ان منحنی و بجدی دراز است کربد نباله
آن میرسید و ان کرم و خشکتر از سایر اصناف آهوست غزال الماء طحلب است غسل خطمی است غسول اشنان است
و اذخر را نیز نامند غلیج الدبو است غاسلج است غضار چینی کاسهٔ چینی است سنون ان جالی دندان و قاطع
خون لثه است و زخمهای تازه و بغایت مجفف و غضار مطلق کاسهٔ سفالین برنج است غلغی علغز است و
نزد جمعی بجیست بقدر ترب و ثمرش مثل کبر مثلث و برکش شبیه بناخن و در جوف ثمرش چیزی مانند پنبه و تخمش
مثل دانهٔ امرود و صلب و شیری که از ان حاصل شود مسهل قوی و مهلک و طلای ان دافع ثالیل است

علیجن

غلیجن اسم یونانی فودنج است غلیجن اقرنا اسم یونانی سنکطرامشیع است کرفودنج جبلی باشد و غلیجن بمعنی ریحان
و اغریا بمعنی کوه است غلوفس اسم یونانی طیور است غلوفس اسم یونانی مامیثا است غلوقرنا اسم یونانی اصل
السوس است غلیواج اسم یونانی و بفارسی حداة است غلولقنا بری است غماهد اسفنج است غندب
اسم عربی عنکبوت است غنم ضان است غوشنه بلغت ما وراء النهر نوعی از قطر است و بترکی کبلک نامند
بهتر از اقسام قطر و موافق محرور المزاج و دیر هضم و مضر معده و مصلحش مربای زنجبیل و کلقند است غوره
اسم فارسی حصرم است غوره حرمالح و یبه است غوغاز اسم اصفهانی سحور است غیان زیتون است غیم
اسفنج است غیفیطس سنبل الطیب است حرف الفاء فاوانیا نخ نباتیست کمتر از ذرعی و پر شعبه
و تیم زان شبیه بنبات زردک و بیخش یکعدد و بقدر شبری و بسطبری انکشتی و چون بشکنند در خط صلیبی
از جوف ان ظاهر کردد و لهذا از اعود صلیب نامند و قسم ماده آن از بیخش هفت هشت عدد و شبیه
بلوط و جوف ان بی خط صلیبی و نباتش مثل کرفس بری و کلش بنفش مایل بسیاهی و غلاف ثمرش شبیه بغلاف
بادام و دانه های ان مانند دانهٔ انار و بسیار سرخ و وسط انها سیاه مایل به بنفشی و با قبض و تلخی و از
مطلق ان مراد قسم نر انست و قوتش تا هفت سال باقیست در اخر دوم کرم و خشک است و تصریح نموده اند
کرچون افتاب در میزان بوده از بغیر آلت اهنی قطع کنند اثار با لخاصیه ان موثر است و الا منحصر است
در انفعال مزاجی و انچه با خطوط صلیبی باشد در خواص بهتر از زمرد دانسته اند و ان محلل ریاح غلیظ و
مدر حیض و ملطف و مفتح و مجفف و با قوة قابضه و مقوی جکر و کرده و جهة صرع بغایت نافع حتی تعلیق ان
و مطبوخ ان در شراب جاذب اسهال و شرب ان با شراب مسکن درد معده و بخور ان جهة اکثر امراض دماغی
مفید و ضماد ان جهة صرع و ضربه و سقطه و دفع اثار ثری و نقرس نافع و مضر معده و مصلحش کثیرا و شربتش تا دو مثقال
و بدلش در صرع زمرد است و در سایر امراض زراوند مدحرج و تخم ان مخرج اخلاط لزجه و حابس حیض و نفث
الدم و جهة فالج و رعشه و صرع و جنون و وسواس و تا پانزده عدد ان با شراب قابض جهة نزف الدم و درد

حرف الفاء

فاوانیا عود صلیب است و عود الریح [illegible]
[illegible] نیز
[illegible] بار [illegible]
[illegible] عود الصلیب کویند [illegible]
[illegible] ان قاطع
[illegible] نافع باشد

سوزش معده و سنگ مثانه اطفال و با ماء العسل جهت کابوس و صرع و بخور ثمر آن جهت صرع و جنون و تعلیق
آن جهت دفع فزع اطفال و سعوط روغن آن جهت صرع مفید و داشتن صلیبی آن با خود که در پا رچه زرد
بسته باشند و حایض مس آن نکرده باشد و بشروط مذکوره قطع شده باشد جهت عسر ولادت و دفع
سحر و هیبت در نظرها مجرب دانسته اند و گویند در ظا نکران در آن باشد جن و جانوران گزنده
داخل نمیشوند و چون در نظر تثلیث بزهره داشته باشد در زیر سر و خصم گذارند موجب الفت و دایمی
ایشان شود فاط مجهول الماهیه است و رازی گوید دوایست که از ترکستان آرند جهت دفع سموم خصوصا
شوکران نافع است فادخ بجای مهجر بلغت هندی اسم بندق هندی است و مولف اختیارات بدیعی
اشتباه بنوعی از حجر السم کرده گوید سنگیست مایل بسفیدی و بعضی مایل بسبزی و برنگهای دیگر است
که چون بر روی سنگ با زردچوبه بسایند برنگ پسته شود و در آتش نمیسوزد فادزهر معرب پادزهر
است و آن عبارتست از چیزی که حفظ روح حیوانی از ضرر زهرها کند و مراد از مطلق آن پادزهر معدنیست
و مولف اختیارات منحصر در حجر التیس و حجر الحیه دانسته و خلاف جمهور است فاغره بفارسی فاخره و کبابه
دهن شکافته نامند و آن بزرگتر از کبابه و بقدر نخودی و تا بنصف شکافته و در جوف آن دانه کوچکی
مدور و سیاه و براق و با عطریت و از هند و بلاد سودان آرند در اول دوم گرم و در آخر آن خشک
و با قوة محلله و بسیار قابض و مقوی معده و هاضم و جگر و مفتح سده و منقی اخلاط بلغمی و سوداوی
و جهت اسهال مزمن و جنون و ریاح غلیظه و امراض بارده دماغی و احشا نافع و خاییدن و بوییدن آن جهت
تقویت دماغ و دل مفید و مصدع محرور و مصلحش کافور و نیلوفر و روغن بادام و گلاب و شربتش تا دو درهم
فاره بفارسی موش و بترکی سیچان نامند در سیم گرم و خشک و خوردن آن مورث نسیان و اطلاق ذمیمه
و دزدی و ضماد شق کرده آن جاذب پیکان و خار از بدن و دافع سم عقرب و محلل خنازیر و جلوس در
طبیخ آن دافع عسر بول و خون آن جهت قلع ثالیل و مسامیر مجرب و سرگین آن و سر آن که سوخته باشند با آنکه

جهت

جهت رویانیدن موی داء الثعلب و شرب سرگین آن مسهل اخلاط غلیظه و با کندر مخرج سنگ گرده و مثانه
و شیاف آن بغایت ملین طبع و دافع عسر بول و قدر شربتش نیم درهم است و بخور آن باعث گریختن موشان
و بول آن دافع سیاهی کتابت و چون بر زخمی پلنگ بول کند باعث هلاک گردد و مکرر بتجربه رسیده است
و لهذا در ولایت دار المرز بجهت زخمی پلنگ در میان آنها مکان خوابگاه ترتیب میدهند که موش عبور نتواند
نمود و آن درین امر بسیار حریص است فارة اکبیش میش موشان است و مذکور شد فاشرا لغت سریانی است
و بفارسی هزارجشان و در تنکابن و طبرستان الاملک نامند نباتش شبیه بتاک انگور و خاردار و برگش
با ملاست و مایل بتدویر و بر مجاور خود می پیچد و ثمرش بقدر نخودی و سرخ و براق و خوشه دار و در
زمستان سبز برگ میماند در آخر دوم گرم و خشک و بیخش گرمتر از ثمر و برگ و با حدت و جالی و ملطف
و محلل و تریاق سموم هوام و قاتل جنین و مخرج آن و مدر فضلات خصوصا با شیر و مفتت حصاة و جهت
ورم سپرز خصوصا با سرکه مجرب دانسته اند و جهت صرع و نسیان و سدر و فالج و با عسل جهت سرفه کهنه
و شدخ عضل و درد معده و طحلو و ریاح معده و امعا و با ماء العسل مسهل بلغم و قدر شربت آن تا یک مثقال
و آب آن که در بهار در درخت از زخم کرده بگیرند مسهل بلغم و قدر شربتش یک مثقال و مقیی قوی و از برگ و از
ثمرش دو درهم و ضماد بیخ آن جهت سپرز و با سرکه جهت جرب و تقشر جلد و کلف و ثالیل و بثور لبنیه و آثار سیاهی
و گشودن دمل و مستحکم نمودن عضو شکسته نافع و روغنی که در آن بیخ از اجوشانیده باشند جهت جمیع دردهای
بارده و بواسیر و حصف و دفع چرک زخمها و تحلیل صلابات و با کرسنه جهت ازاله آثار جلد مفید و جلوس
در طبیخ آن جهت پاک کردن رحم و اخراج جنین موثر و گویند اکثار بیخ فاشرا و ثمرش مضر است و مورث
اختلاط ذهن و مصلح آن بعد از قی کردن خوردن ربوب و ثمر آن در افعال قریب به بیخ آن و ضمادش تیز
موی و خوردن ساقهای تازه آن که پخته باشند دافع وجع فواد و درد معده و مسهل و مدر شیر است و
بدل بیخ و ثمر آن بوزن آن درونج و نصف آن بسباسه است فاشرشین نباتش در پیچیدن بمجاور خود شبیه است

بلبلاب ودر رنك مخالف فاشرا و بفارسی ششیدان نامند وساق ان سیاه وثمرش مثل فاشرا و
سیاه است وظاهر بیخ ان سیاه وباطن سرخ ودر افعال ضعیفتر از فاشرا وضماد برکش جهت زخمهای حیوان
والتوای عصب نافع است فالنجیقن لغت یونانی ومعنی دواء الرتیلا است از ایک بیخ نبات ان ذو سه
شاخ میرویند ودر بعضی مکان متفرق ودر بعضی مجتمع میباشد وبرکش باریک وکلش سفید وشبیه بسوسن
واز ان کوچکتر وتخمش سیاه وشبیه بنصف عدس واز ان باریکتر وبیخش کوچک وباریک وزرد وبعد
ازخشک شدن سفید میشود در سیم کرم وخشک برک وکل وتخم ان جهت کزیدن رتیلا وعقرب ورفع
مغص سریع الاثر است فانید در سکر مذکور شد ودر فانید سنجری وخزانی اختلاف کرده اند وکویند
معمول از شکر وآرد جو خزانی است ولی آرد جو سنجری وان منسوب بسجستان است وا ز ترنجبین صاف ترتیب
میدهند وکویند منسوب بسنجر بضم شین وجزم جای مهمله است کر بلدی از عمان است در حرارت معتدل
وبا رطوبت وملین طبع وجهت سرفه وسینه مفید است فافیر بلغت مصر قسمی از بردی است کر ازان کاغذ میسازند
فاختر من غیبت خاکستری رنک وطوق دار وقریب بکبوتر در اخر دوم کرم وخشک وسهرای ان جهت
فالج ورعشه وامراض عصبانی ورباح غلیظه وتفتیح سده نافع ومورث بیخوابی وکباب ان دیر هضم و
مصلحش شکر وروغنها وسرکه است وفطور خون کرم ان جهت سیاه چشم موش وذبل ان جهت کلف وبا سرکه
جهت تحلیل ونضج اورام مفید است فاسی تخیث سرخ وخبیده وتلخ وغلاف ان مثل خرنوب وبرکش
مانند برک نخود ودر میان کندم وجو میروید وبیونانی اندروصارون کویند در اول کرم وتر ولطیف
وقابض ومفتح سده احشا وجهت درد مفاصل وعسر النفس وسرفه نافع وفرزجه ان با عسل مانع حمل وشرب
جوشانده ان در روغن زیتون کشنده کرم معده وقدر شربتش دو درهم است فاد غر فاغره است فاوو
اسم عربی بریخاسف است فا دلوخیا لغت یونانی ومعنی حشیشة الداحس است فاغیه بفتحین معجمه شکوفه حنا است
ودر انجا مذکور شد واین اسم شامل جمیع شکوفه هاست وبعین مهمله بیخ اوسبند است فالنجیطس و

فالانجیون فالنجمس است فاراسیا اسم یونانی جرز است فانافس اسعفوس اسم یونانی دو نوع کبر است
فانافس حرونیون زوفای کوچک است فالاهس فارسی است فارساهی ایذ روطوفث فاعیس مرزنجوش است
فارس الماء سطراطیفوس است فایش الیونانی باقلی است فانش بنطی جاما است فاریقا بلغت یونانی حلبه است
فافش اسم یونانی بطیخ است فافروس اسم یونانی بردی است فاسطره اسم یونانی جند است وبنای منقوطه
نیز آمده فاحشه جندبیدستر است فانافس ایراقیون نبات جاوشیر است فاعوش شیطرج هندیست فاکر عوس
لفلفلواست فاها اسم هندی حبطیانا است فتایل الرهبان نباتیست بقدر دزرعی وتیره رنک مایل بسفیدی
وبرکش مانند حنا وکوچکتر ازان وکلش زرد ومجتمع وتخمش مانند تخم تره تیزک وبیخش خوشبو ومنبتش کنار درباها
ورودخانها واز یکر ازهاست در اخر دوم کرم وخشک وبغایت مقوی باه ودافع زکام وعسر النفس وسرفه
وربو ورباح غلیظه وضمادان محلل صلابات ودافع مفاصل ونقرس وعرق النسا وورم انثیان وفسخ عصب
وسرمای بیخ ان انفع از زنجبیل وهاضم ومسخن معده وکرده ومثانه ومدر بول ومحرک باه ومحلل مواد باردت است
فتیت نان خشک است کر بسیار نرم نسایید باشد ومستعمل ان از نان کندم است قلیل الغذا ومجفف
رطوبت معده ومولد رباح وسودا ودیر هضم ومضر احشای ضعیفه وکهنه ان بسیار زبون تر ومورث قولنج
ومسدد ومصلحش شکر است فثاطر سیبیا است فجل بفارسی ترب نامند بری وبستانی وشامی میباشد
وشامی انست کر تخم شلغم را در بوته ترب کرده غرس نمایند یا بعکس وبری ان تندتر از بستانی وبد رائحه
وبرنک ان نیست وطعم تخم ان بخردل قریب تر ونزد بعضی خردل بری عبارت از انست وبستانی را قسم
مستدیر مایل تبتیابهی بیرون سیاه وقویتر از سفید مستطیل وتخم اقسام ان قویتر از سایر اجزا وبعد ازان پوست
وبرک ریزه وبعد ازان برک بزرک وکوشت ان بمراتب مذکوره تا سیم کرم ودر دوم خشک ومدر بول و بعد
از طعام هاضم ومخرج رباح ومحرک آروغ وبا اندک تلیین ونیکو کننده رنک رخسار ومداومت خوردن ان
باعث رویدن موئی کر ریخته باشد واب ان مفتح سده ومعین فی خصوصا با عسل ومطبوخ ان جهت

سرفه مزمن و تلطیف خلط غلیظ و احتباس حیض و دفع ضرر فطر مفید و اکثار ان مولد قمل و کویند بعد از
خوردن ان چون عقرب بکزد درد ان محسوس نمیشود و اب آن کشنده عقربست و طلای ان بر بدن مانع
مقاربت هوام و آب شاخهای ان که بدون برک کرفته باشد بقدر یکوقیه جهة اخراج سنک مثانه مجرب
دانسته اند خصوصا با سکنجبین و اب برک و شاخ ان بقدر ربع رطل با شکر جهة اخراج زرداب و مستسقی
نافع و چون در جوف ترب روغن کل ریخته کرم کنند قطور ان جهة درد کوش سریع الاثر و چون ترب را
سوراخها کرده چهار درهم تخم شلغم را دران جای داده ثقبها را با پارههای ترب مسدود کرده در خمیر
کیرند و در زیر اتش بپزند و با عسل تناول نمایند در اخراج سنک مثانه مجربست و باید سه روز بدین شیوه
سلوک نمایند و اکثار خوردن ترب مورث مغص و تعفن خلط و مضر معده و حلق و دندان و مصلحش عسل
و دزین کرد و سرکه خیسانیده باشد و ضماد ان جهة قروح خبیثه و کمنه تحت چشم و با شیلم جهة رویانیدن
موی داء الثعلب و جوشیدن مهای ابدان مفید و پوست ان در سرکه قاطع اخلاط غلیظه و اصلاح زردی
دران نیست و تخم ترب مدر بول و شیر و حیض و محرک باه و منقی و جهة درد جکر بارد و ورم سپرز و با
شراب جهة کزیدن مار شاخدار و در سایر افعال قویتر از اصل ان و نیم رطل ان بعد از طعام هاضم ان و
با سکنجبین بغایت منقی جکر و ضماد ان جهة قوبا و با سرکه جهة زخم خانغرایا و با عسل جهة درد مفاصل
و با کندش و سرکه جهة بهق سیاه مجرب و قدر شربت از تخم ان یکدرهم و از اب ان سی درهم و از جرم
ان پنج درهم است و بریحان بسیار کرم و مورث التهاب و خوردن ان مستعمل نیست و شامی ان قوتش
مرکب از شلغم و ترب بستانی است و کرم تر از شلغم و ضعیفتر از ترب و مدر بول و محلل رطوبات و اکثار
ان مغثی و مصلحش عسل است و روغن ترب که از تخم و آب برک ان کرده با بنداء تخم بدین ترتیب دهند
بسیار سخن و قایم مقام روغن زیتون کهنه و روغن بلسان است و لطیف و کرمتر از روغن سداب محیی و
محلل قوی و اشامیدن و طلا کردن ان تا دو درهم سم عقرب و تدهین ان جهة دفع قشعریره بعد از امراض

بهم

بهم رسد و جهة فالج و لقوه و برص و خشونت بشره و جلای ان و درد کوش و ریاحی که در کوش بهم رسد نافعست
و مولف تذکره کوید که چون ترب را خاییده بکنار رند تا متعفن شود کرمها دران متکون میکردد و چون در ظرفی
ضبط نمایند تا یکدیکر را خورده چند عدد بماند و انرا حل کنند در حل معادن بیعدیل و از ان افعال عزیبه بعمل
آید فجل با عشی فجل شامی است فرفیون اسم صمغیست خاکستری رنک و مایل بزردی و کهنه ان مایل بسرخی و
متخلخل و طعم و بوی ان تند و نبات ان شبیه بکاهو و شیردار و سفید و با شعبها و خار زیاد و قسمی از ان برکش
سیاه و خارهایش تندتر و شیر ان بیشتر و از بلاد سودان خیزد و بسبب تندی شیران که بوی ان بدماغ
رسد از دور حربه با آن میرسانند تا شکافته شود و قبل از شکفتن در زیر ان نبات شکنبه کوسفند را در ظرفی
تعبیه کرده میکذارند و بعد از ان حربه با آن میرسانند و یکدفعه شیر بسیار فرو ریخته در شکنبه جمع میشود پس
خشک کرده استعمال مینمایند و مغشوش ان با نرموت و بصمغ در آب زود حل میشود بخلاف غیر مغشوش
و بد شود مغشوش ان متخلخل و تند طعم نمیباشد و زبان را نمیکزد و قوت فرفیون تا چهل سال باقیست و چون
با با فلفل مقشر ضبط نمایند هرکز از قوت نمی افتد و مولف اختیارات کوید که ان صمغ درخت ماز ریونست
و اصلی ندارد در چهارم کرم و خشک و ملطف و بغایت محرق و مسهل زرداب و بلغم و جهة استسقا و ریزه
عرق النسا و مفاصل و دفع ضرر سموم و درد زرد رود و کرکرا و بلغم باشد بغایت نافع و شرب ان مسقط جنین
و فرزجه ان باعث بهم امدن فم رحم و مانع سقوط طفل و اکتحال ان با عسل جهة نزول اب مفید و حدت و
سوزش ان در چشم مدتی مدید میماند و سعوط ان با آب چغندر جهة سبل و دمعه و حمرت چشم و تنقیه دماغ و
ضماد ان بر استخوان باعث قشر ان و طلای ان رافع کوشت زیاد زخمها و بر زخم سک دیوانه کزیده و لدغ هوام
رافع سمیت ان و با روغنها جهة فالج و لقوه و خدر و امراض اعصاب و درد مفاصل و با زعفران و افیون جهة
تسکین اقسام ضربان مفید و حمول ان بقدر حبه تا دو سه حبه دراد حیض مجتبس مجرب و اکر احداث سوزش نماید
روغن کل سرخ دافع انست و بکیرا ان که با سک ساییده باشد فرزجه ان جهة اعانت حمل و تضییق فرج و تقویت

[illegible]

رحم و دفع بدبوئی ان بعدیل و مصلح ان رب سوس و مقل و سایر صموغ و روغن بادام و قسم سیاه ان قتال
و قدر شربتش دو قیراط و بدلش در استسقا مازریون و در قولنج جندبیدستر و زیاده ان موجب اختلاط عقل و التهاب
معده و نواق و در بعضی مزاج مسهل مفرط و در بعضی قابض با فراط و دافع ان شربتی قوی و اب میوه هاست
فراسیون نباتیست مابین شجر و گیاه و شاخهای بسیار از اصل میروید و مربع و با اندک زغب و مایل بسفیدی
و برگش بقدر انگشت مهین و مایل باستداره و چین دار و با خشونت و تلخ و تخمش محیط ساق ان و بعضی را
گلش مایل بزردی و بعضی را مایل بازرقی و منبتش خرابها و کوهها و در اخر ثور و اوایل جوزا گل میکند و قوت
ان تا شش سال باقی و مولف اختیارات کرات جلی دانسته اند و ازین جهة فراسیون در نزد عطاران این بلاد مفقود
است در دوم گرم و در سیم خشک و مفتح سده جگر و سپرز و بغایت منقی سینه و شش از لزوجات و مدر بول
و حیض و شیر و عرق و محلل ریاح غلیظ و بلغم غلیظ و با قوة تریاقیه و جالی اعضای باطنی و ظاهری و مقوی ان
و مخرج جنین و مشیمه و دافع ضرر نقطه و امثال ان و طبیخ ان با شکر و انجیر و عسل و ایرسا جهة ربو و سرفه کهنه و
ضیق النفس و با شربت بنفشه جهة قرحه ریه و التیام جراحات ان بعدیل و با روغن گل و روغن زیتون جهة درد
امعا و با ادویه مناسبه جهة درد تهیگاه و سپرز و پهلو و سنگ مثانه و خاییدن و بلع کردن اب ان جهة قلاع و
درد معده و ضماد ان جهة جراحات کهنه و داحس و بردن گوشت فاسد زخمها و تحلیل خنازیر و نضج دمل و
کشودن ان نافع خصوصا چون تازه ان را با پیه گرده بز کوبیده باشند و با روغن بنفشه جهة انتفاخ پلک چشم و درد گوش
که از ضربه و سقطه بهم رسد و شکستگی اعضا و طلای مطبوخ ان با اب جهة ریاح مثانه و عسر بول و درد مثانه
و اصلاح رحم و مقعد و زخم سگ دیوانه گزیده مفید و عصاره ان بهترین ادویه چشم و جهة تقویت باصره و
بردن زردی یرقان که در چشم باقی باشد و جرب و سلاق و دمعه و نزول اب و جساوه و قطور ان جهة
گرانی سامعه و درد گوش مزمن نافع و مضر مثانه و گرده بحدی که اکثار ان موجب ادرار خون شود و مصلحش
کتیرا و عسل و سنبل و نزد بعضی رازیانه با دفع ضرر ان و مقوی فعل انست و قدر شربتش تا سه درهم و بدلش

[illegible]

در

در امراض سینه پرسیاوشان و وزن ان در تحلیل اسارون و در اسهال لزوجات افیمون و انیسون و چون
زمین را مغاک کرده با تش گرم کنند و اتش را برداشته فراسیون را در ان فرش نموده علیلی را که از برودت و ریاح
زمین گیر شده باشد بر روی ان بخوابانند و از فراسیون بر ان لحاف کرده بپوشانند تا گرمی مغاک بر طرف
شود در دفع امراض ان شخص مجرب دانسته اند و چون در اب انگور فراسیون ریخته سه ماه بگذارند و بعد از ان
صاف کنند شراب مذکور در دفع اورام باطنی و امراض سینه و دفع فضلات و مواد بارده بغایت نافع است
فرنجمشک معرب از برنجمشک فارسی است و قرنفل بستانی نیز نامند و ان بری و بستانی میباشد بری را منبت
سنگلاخها و نباتش و ساقش مدور و پر شاخ و برگش مثل سوسنبر و تند بو و با عطریت و بستانی را ساقش مربع
و برگش مانند ریحان کوهی و با خشونت و در بوی شبیه بقرنفل و تخمش مانند تخم ریحان و از ان درازتر و منبتش
بستانها و خرابها در اخر دوم گرم و خشک و بری گرمتر و قویتر است مفتح سده دماغی و مصفاة و مقوی جگر
و دل و معده سرد و هاضم غذای غلیظ و آروغ ان خوشبو و در افعال بهتر از مرزنجوش و سوسنبر و جهة وسواس و
خفقان بلغمی و سوداوی و تحلیل ریاح و تسکین مغص و دردسر بارد و برانگیختن اشتها و دفع سپرز نافع و مولد
مرة السودا و مصدع محرورین و مصلحش بنفشه و سکنجبین و قدر شربتش سه درهم و بدلش سوسنبر و تخم ان بسیار خشک
و مجفف منی و مولد ریاح که صنبان نامند و هاضم و منوط اورند و شربتش تا ده درهم و چون در سرکه تر کرده آب
و اب انگور و اشربه داخل کنند مانع فساد انست فراخ بفارسی جوجه و بترکی فریک نامند و بهترین ان جوجه مرغ
و کبوتر است و حریك در دجاج و حمام مذکور شد و صفا و صفت کباب کبوتر بچه با ادویه حاره و سیر مولد جذام
دانسته اند و بچه ان با پیاز ان مقوی قوی باه و گویند خرد سیچه بالخاصیه مضعف باه است فرس بفارسی اسب و بترکی
آت نامند گوشت ان در اخر دوم گرم و خشک و مورث شجاعت و قساوت قلب و مهیج مره و دین و سوختن ان
قاطع اسهال رطوبی و کباب ان مولد خلط فاسد و مصلحش مهرایجن و اشامیدن آب دوغ و آب انار است و
و در تقویت باه با شیر تناول نمودن و پنیر مایه ان بقدر نیم مثقال دافع اسهال مزمن و ورم امعاست و چون

تازه کرم ان از سموم وطلای ان تغییر دهنده رنگ وضح دندو وجلد سوختهٔ ان با موی رانع جوششها وکویند چون
دندان آسیای از برساونکنی بندند از حرکت ساندک بیاید واکر پای حیوان چهار پا را بدم اسب بندند لنک شود
واکر بردر خانه موی دم ان بکشند کیک داخل ان خانه نشود فرو رو ماهان رازی کویم قطلب است فرصاد اسم عربی
توت سفید است فرفین اسم معرب بقلة الحمقا است واندیقون نزد بعضی مسمی باین اسم است فرفخ بقلة الحمقا است
فرفیر بکسر فا اسم عربی بنفشه است فرفلا درختیست بقدر چنار برکش مثل برک بادام وکلش مانند کل سرخ نهایت
خوش منظر ودر افعال ضعیفتر از کلنار است فرشا اسم عربی شیر بیست که با زرده تخم مرغ با آتش نرم بجوشانند تا
غلیظ وشبیه با غوز کردد ودر افعال مثل لبن است فرکیا آش حلیم است فرو بفتح اول وجزم را اسم عربی مویینه بسیار
نرم است مانند سمور وقاقم وغیرها فرسطاریون رعی الحمام است فربیقه حلبه است فربیون اسم مصری اربیان است
فرار بلغة اکیر امان زیون است فرا بتخفیف را حمار الوحش است فرسلون طلوا است فرفت شاه ترجیت فروسیون
اسم یونانی ارنب است فرنیون اسم عربی نوعی از بادا ورد است فروسیان بصل است فرانیون اسم یونانی زبد
البحر است فرسیا اسم رومی بسباسه است فرطل اسم یونانی مازشا خدا است فرصید نیمی کویند عجم الزبیب وعجم
العنب است فراشتک اسم هندی خطاف است فرنهی اسم فارسی سمین است فرنک وفره اسم ترکی فرخ است فرنی
اسم فارسی مهلبیه است فستق معرب از پسته فارسی است درخت ان شبیه بدرخت سقن وغیر مقشر وقوت پسته
مدت سه سال باقی ومغز از تا سه ماه واب لیمو حافظ فساد انست مغز ان در دوم کرم وخشک ونزد بعضی در اول
تراست ومبهی ومادطوبت فضلیه وتریاق کزیدن هوام وسموم بارده ومفتح سدد جکر ومولد خون صالح وموجب
فربهی بدن ومقوی معده وفم بجدی که سایر لبوب ماکول از ان نمیرسد خصوصا چون با پوست رقیق ملاصق مغز
خورده شود وجهة درد جکر وقی وغثیان ومغص وسرفه مزمن وتقویت دل وحافظ وذهن ودفع خفقان وبرودت
جکر ولاغری کرده ویرقان وسپرز نافع ومصدع محرورین ومورث سده ومصلحش سرکه وترشیها ومیوه های
بارده است وپوست سرخ ملاصق مغز ان معتدل در حرارت وخشک وپوست سبز بیرون ان سرد وخشک

وعلم

وبغایت مقوی معده ودل وقابض ودافع اسهال وتشنکی وقی وجهة تقویت دندان وخوشبو کردن دهان و
رفع قلاع وپوست سفید صلب ان که طبخ موزط داده باشند جلوس در اب ان جهة خروج مقعد مجربست ونطول
طبیخ پوست درخت وبرک ان جهة درد مقعد ورحم وجرب وحکه وحبس نزلات ودفع قمل ومداومت شستن
موی با ان جهة ریختن موی نافع وروغن پسته مقوی غالیه ها وخوشبو کننده اطعمه وبالخاصیه مضر معده وسعوط ان
باشک جهة لقوه وتقویت حافظه وتنقیه دماغ مجرب وباعنبر جهة ازاله وسواس وسواد سوداوی ودفع
سموم موثر است وخواص ثمر درخت پسته که مغز نمیدهد در برعنج مذکور شد فسافس بفارسی سان نامند حیوانیست
بشکل عدس وبسیار بدبوی ودر مزاج قریب بدراریح ودانجیر ان جهة اختناق رحم ودردان وشرب ان با
سرکه وشراب وغرغره ان جهة اخراج ذلوی که در کلو مانده باشد وکذاشتن سایده ان در سوراخ قضیب
جهة احتباس بول بسیار موثر وبلع کردن یکعدد ان جهة کزیدن مار شاخ دار وچون در نقبه با قلاقی کذاشته
بلع نمایند جهة تب ربع بعید نیست یافته اند فسلیون اسم یونانی بزرقطونا ست فسوة الکلاب اسم مصری غالیس
ونزد بعضی شابانج است فستق الهاویه حب البان است فسوة الضبع فقبل است فسیا اسم عبرانی قاقلا است فسوا
براشین اسم عبرانی اصابع صفر است فشغ بفتح فا وشین وبغین معجمه بمعنی آنچنین است که بجا ودخود پیچد بجدی که ازان ابنو شاید
وفاشرا وامثال ان از ین جهت فشاغ نامند وفشغ از جنس فاشرا است ونبات ان شبیه بعنب الثعلب وشاخهای ان
باریک وخاردار ان کثیر وثمرش خوشه دار وبرکش با خشونت ودانه هایش بعد از رسیدن سرخ میکردد وطعم ان کز ندع
زبان وبیخش صلب وسطبر ومنبتش اجام وبیشه ودر مواضع درشت هم میروید وقسمی از ان بیخ دار ودانه ان بشکل
باقلای مصری واز ان کوچکتر وبسیار سیاه وبر دور ان خط سفید میباشد وظاهر اللوبیای هندی عبارت از ان
باشد قسم اول در سیم کرم وخشک وشرب برک وثمرش دافع ضرر داد ویرقمیه ومفتح ومحلل ریاح وحافظ قوة غریزی
وچون برک ان را با عسل لعوق کرده طفل شیرخوار را بدهند هیچ از ان بد هند در مدت حیات سموم حیوانی ونباتی در ان
اثر نمیکند وقتی بیخش بایل وضماد قسم ثانی رادع اورام ومسکن درد مفاصل وخوردن ان سوزش دبر بهای خیا

پریشان و مولد خلط فاسد است فصفصه معرب از اسپست فارسی است و در رطبه مذکور شد فصیل بچه شتر است

فضا بکسر فا عجم الزبیب است فضه بفارسی نقره و سیم و بترکی کوموش نامند و تکون انرا از کوکرد و زیبق پاک دانند

که کوکرد بمنزله عشر زیبق باشد بدلیل انکه چون نقره از کوکرد مکلس و یکجز ان کبریت که تکلیس ان نموده مثل خود

زیبق را منعقد میسازد در اول سرد و خشک و کویند معتدلست در تفریح و تقویت قریب بیاقوت و جهة خفقان

و بدبویی دهان و دفع رطوبات لزجه و عفونت بلغم و مالیخولیا و جنون و وسواس و ربو و سرفه و استسقا و سپرز

و سنگ کرده و مثانه نافع و ضماد ان محلل اورام و با زیبق مقتول دافع بواسیر و در اکحال جهة بیاض و تقویت باصره

مفید و مضر امعاء و مصلحش کشنیز و شربتش تا نیم درم و کوکرد خام باعث سیاهی ان و نمک تلخ دافع انست و کویند

کوکرد غیر خام معدل ان و بعد از تعدیل موجب ثبات ارواح هاربه و منفی مسطرقات مشاکل خود است و خوردن

اثر به و خمره در ظرف نقره باعث تفریح است فطر نباتیست سفید بشکل نصف تخم مرغ که منکوس باشد و بی برک

و کل و ساقش بسیار کوتاه و جوف ان مملو از صفایح و ماکول از ان بترکی کبلک و بفارسی قارچ نامند و فطر که

اسم جنس ماکول است و غیر ماکول آنند و نزد بعضی فطر مخصوص نوع قتال ان و کماه مخصوص ماکولست و هرچه

از وجه بی رایحه و سفید و یا مایل بزردی باشد و کوچک و از زمین خوب روید ماکول است و سیاه ان در

غایت سمیت و هرچه از نوع سفید و سرخ ان در تحت درخت زیتون و انجیر و کردکان و امثال ان روید و بد سنود

از سرکین و جیفه ها برامده باشد کشنده میباشد و کویند سفید ماکول ان تریاق نوع سرخ انست و ماکول آن

در دوم سرد و تر و اکحال اب تازه ان جهة بیاض و تقویت باصره و پلک چشم نافع و مانع نزول آب چون سر مه را بان

پرورده کنند و سایید خشک ان دافع اسهال و ذرب و زلق الامعا و ضماد ان با سرشیم ماهی و سرکه جهة فتق و

قیله و برامدکی ناف مجرب و مداومت خوردن ان قاطع نسل و دیر هضم و مولد خلط غلیظ و چون قبول عفونت

کند بجد افراط منعفن میشود و مسدد و مورث قولنج و درد معده و فالج و سکته و بهترین مصلح ان انکامر و خردل

و پختن انست با نمک و شبت و پودنه و روغن کنجد و زیتون و صعتر و فلفل و خوردن زنجبیل پرورده و جوارشات

و خوردن اب سرد بعد از ان بغایت مضر و بد سنود با تخم مرغ و با کوشت خوردن و از خواص آنست که هر حیوانی که

بزد که فطر ماکول خورده باشد و هنوز از معده نکذشته باشد هیچ دوایی علاج نمیکند و هرچه در زیر خم شراب

و سرکه روید پوست ان کشنده است و جوف خشک کرده او مورث بیهوشی و تریاق غیر ماکول ان سکنجبین با سرکین

مرغ خانکی است فطراسالیون یونانی و بمعنی کرفس کوهی است و از اکرفس صحری و کرفس ماقدونی نیز نامند و تخم

ان شبیه بنانخواه و خوشبوتر از ان و تند است و بهترین اجزای ان تخم ان در سیم کرم و خشک و قاطع لزوجات

و مدر بول و در اد دار حیض بغایت قوی لا اثر و مخرج جنین و محلل نفخ و مقاوم سموم بارده و مبهی و بغایت مفتح

و جهة مغص و درد پهلو مفید و در جمیع افعال قویتر از سایر اقسام کرفس است و بالفعل تخم کرفس نبطی را بجای ان

استعمال مینمایند و ان مخروطی و مایل بدرازی و بقدر فلفل و بیرون سیاه و اندرون سفید مایل بزردی

و تند طعم و برک نبات ان عریض و با اندک حدت و چتر کل ان مثل چتر شبت و در تنکابن و ایلچیم نامند و

این قسم را بعضی ضعیفتر از فطراسالیون دانسته اند و جمعی مثل ان میدانند و ان مدر عرق و دافع عرق النسا

و فنج و فوة ضر ان مسقط جنین و در سایر افعال مانند سایر اقسام کرفس است و در حرف کاف انشاء الله تعالی

مذکور خواهد شد فطس و فطوس حب الآس است فطیر نان بی خمیر مایه است و زبونترین اقسام نانهاست فطودیدوس

اسم یونانی زجاج است فقع بترکی دنبلان و بفارسی کشنج نامند و ان غیر اقسام فطور است و مدور و قریب بقدر

نارنج و کوچکتر از ان میباشد و در زمین نزدیک ابها متکون میکردد و شیرین و لذیذ و سرد و تر و بهتر از فطر

ماکول و غلیظ و اصلاح ان بنحوی است که در فطر مذکور شد فقاع نوعی از نبیذ است و مسکر نیست و اراده

مناسب و ابهای حبوبات و میوه ها ترتیب میدهند و در هر بیست رطل ابها که خواهند یک ل از هر یک از

عود و فلفل و سنبل و قرنفل و سداب و کرفس و نعناع و مصطکی و قاقله و برک ترنج باید کرد و سردترین هم

فقاع انست که از شیره جو ترتیب دهند و ان مدر بول و مرطب بدن و جهة سرفه و امراض حاره ریه نافع و مضر

کرده و حجاب دماغ و اعصاب و مصلحش ادویه حاره و انچه از ان و مصطکی و سنبل و قاقله و طرخون ترتیب دهند

کثیر الغذا و مقوی معده و احشا و بی نفخ است و کرمترین اقسام ان عسلی و خرمایی و مویزی است ففاح اسم
جنس شکوفه هاست ففاح سورنجان اصابع هرمس است فقادیوس اسم یونانی سرمیۀ الحیری است فقلامنوس
بخور مریم است فقلاسون فاشرستین است ففیص شاهنجت ففاح الملح زهرة الملح است و نزد بعضی ابقراست
و ماه جو به کوبر که در روی نمک معدنی شبیه پشم متکون میشود و الطف اجزای نمک و قبض ان کمتر است
فقلین عفص است فقد حجر القفد است ففغر کل زرد است ففولیون حنا است فقادس اسم یونانی سرو است
ففاح الکرم شکوفه انگور است در اول سرد و خشک و با عطریت و مقوی دل و معده و مسکن قوران وحی و عروق ان
در اخلال مویز و لطیف است فلز بسکون لام و کسر فا در لغت بمعنی سفید روست و مفرغ نیز نامند و بتشدید زا
و کسر فا و لام بمعنی ریم اهن و ریم معادن که گداخته است و هر گوهری که از کان برخیزد و در اصطلاح اجسام معدنیست
که هر یکی اکانی مخصوص باشد یا در وزن متفاوت باشد اعم از انکه منطرق بالفعل یا بالقوه باشد که باعمال مخصوص قابل
گداز و چکش گردد و اقسام چکش گیر بالفعل را منطرقات و معادن سبعه نامند و فی الواقع هشت نوعند که در
هفت معدن حاصل میشوند طلا و نقره و قلعی و سرب و آهن و روی و توتیای هر یک از معدن مخصوص و مس و
روی از یک معدنند و در وزن مختلف چنانکه بلیناس در کتاب احجار بیان نموده است پس از گداختن جسم
معدنی بهم میرسد و روی در معدن بدون گداز متکون میگردد و بجهت خود روی ان بفارسی روی و مس است
نامند و بیونانی طالیقون گویند و ان در غایت زردی میباشد و از تاب اتش سیاه نمیشود و لهذا بعربی صفر نامند
و مس سرخ و مایل بزردی میباشد و هر دو قسم ان در وزن سبکتر از روی اند و منطرق بالقوه سیماب است
که باعمال مخصوصه چکش گیر و گداخته میگردد پس فلزات نه نوعند و معادن منطرقات هفت و از یک معدن
دو فلز خیزد که مس و روی باشد و چون روی نایاب و قلیل الوجود است اشتباه عظیم در صفت مس سرخ و زرد
و در اسم نحاس و صفر واقع شده و تا غایت احدی تحقیق این مراتب بجهت عدم استقصا نموده کما لایخفی و خواص
هر یک مذکور شده و میشود فلنجه افلنجه است فلفل یونانی ازیفس نامند درخت ان شبیه به درخت سفرو خوشه

ان مانند خوشه ان و برگش دقیق و طرف ملاصق شاخ سرخ و طرف دیگر سبز است و فلفل سفید و سیاه و
هر یک بری و بستانی میباشد و گویند نارسیدۀ ان با نتهای رسیده سفید میباشد و بعد از رسیدن کامل
سیاه میشود و ظاهرا اصلی نداشته باشد و سفید اصلی و قابض تر است و سیاه چون دار و ندش و در اخر
سیم گرم و خشک و سفید در اول ان و بعضی بعکس دانسته اند و هاضم و جاذب و محلل و جالی و تریاق سموم بارده
و قاطع بلغم و دافع سرفه بارد و ربو و ضیق النفس و ریاح و مغص و مقوی حافظه و مفتح سده و باشیر و شکر محرک
باه و رقیق کننده خون صبر و دین و ملطف اغذیه غلیظه و دافع ارواح و مقوی جگر و معده و سحق ان و — وخلط غلیظ
با ادویه قابضه جهت تقطیر بول نافع و با دزهر علتهای عصب و اعضای عصبانی است و حمول ان مخرج جنین و بعد
از جماع مانع حمل و ضماد ان با زفت محلل خنازیر و دافع داحس و برص ناخن و با نطرون بغایت جالی بهق و سرخ
کننده رخسار و با پیاز و نمک جهت رویانیدن موی داء الثعلب و با محللات جهت طبخ ریحی و جوشانیده ان در روغن
جهت فالج و خدر و امراض بارده و دفع قشعریرۀ تبهای بارده مفید و اکتحال ان جهت ظلمة بصر و بیاض ناخنه
و طلای جوشانیده ان در گلاب جهت دفع نزلات بارده و درد دندان مجرب و بدستور مضمضه ان که با پوست
خشخاش جوشانیده باشند مجرب و سنون ان جهت دندان کرم خورده سریع الاثر و خاییدن ان با مویزج جهت
دفع رطوبات معده و دماغ نافع و مجفف منی و مصدع و محرق سینه و حلق و مضر گرده و جگر حار و چون که
خون ایشان و فور نداشته باشد و جراحات باطنی و الم مجاری بول داشته باشند و مصلحش روغنهای سرد است
و در مبرودین عسل و قدر شربتش تا یک درهم و بدلش زنجبیل است فلفلمویه اسم فارسی بیخ درخت فلفل است
و گویند اعم از بیخ و چوب و درخت است و ابن جمیل ریشه درختی غیر فلفل دانسته و اصلی ندارد و بهترین ان
سفید تازه است و در خواص و قدر شربت و مصلح مانند فلفل و در امراض سپرز و ورک قویتر از ان و سعوط
ان جهت سکته و صرع نافع و بدلش دار فلفل است فلفل الماء نباتیست که در آبهای غیر جاری روید و برگش
شبیه ببرگ بید و ساقش پر گره و شاخهای ان بقدر ذرعی و دانه ان ریزه و مجتمع و شبیه بخوشه و طعم ان تند

وشبیه بطعم فلفل و بی عطریت و در عوض فلفل در اطعمه استعمال میکنند در دوم گرم و خشک و مسخن معده و جگر
و هاضم و ضماد برگ و ثمر ان محلل اورام بلغمی و صلابه و دافع اثار و بیخ ان در اضمده کلف و نمش مزمن قوی الاثر
و قدر شربتش تا دو درهم است فلفل السودان دانه ایست شبیه بنخل و غلاف ان مانند غلاف ان و تند و با
اندک تلخی در اخر دوم گرم و خشک و محلل ریاح غلیظ و بلغم لزج و مفتح سدد و با عسل محرک باه و جهة قولنج ایلاوس
نافع و جهة درد دندان و حرکت ان بسیار موثر و مضر حلق و مصلحش عناب و قدر شربتش تا دو درهم است فلفل بری
هندی بقدر پسته و پوست ان شبیه بپوست فندق و مغزش مایل بزردی و سفیدی و با دهنیت و ان فلفل
نقل کرده اند که ان از پیوند نیلوفر با یاسمین بهم میرسد و دانه اش بدانه نیلوفر شبیه و غیر بیخ نیلوفر هندی
و غیر بندق هندی است در دوم گرم و در اول خشک و نزد بعضی در سیم گرم و خشک است و محلل و مفتح سدد
و منقی دماغ و جهة خفقان و غشی و درد سر و سپرز و درد جگر و حفظ سیاهی موی و سستی عصب و درد معده
و استسقا و بادبواسیر نافع و ضماد برگ ان مانع تولد قمل و خوشبو کننده رایحه بدن و قدر شربتش تا دو درهم است
فلایه حب الراس است فلفلمون فودنج بری است فلاورا ازدبو است فلحرن سرخس است فلجیف سورنجان است
و نزد جمعی جومانه فلفل شامی تخم مخلصه است فلفل الصقالبه شامل اثلق و حروف بابلی است فلفل القرود تخم دوسیم است
فلفل الخواص ماهو دانه است فلیفلا هرنوه است و گویند تخم پنج انگشت است و بلغة مغربی بزر الانجره است
فلنجمشک فرنجمشک است فلفل دراز اسم فارسی دار فلفل است فلون بلغت رومی برگ نبات تاتست فلام اسم
عربی فلی است فنک اسم فارسی فرسان است و ان پوستی است سفید و سرخ و ابلق میباشد و حیوان
ان از سنجاب بزرگتر و از بلاد روس و ترک آرند خوشبوی کمتر از سنجاب و قاقم و سرد تر از سمور و لباس
ان موافق جمیع امزجه است خصوصا جهة اطفال و نزد جمعی جلد مرغیست و بجز ان جهة گریزانیدن هوام موثر است
و قول اول اصح است چه اخیر پوست مرغیست سفید و بزرگتر از قاز و فنو نامند و لباس ان موجب ترید است
بخلاف فنک فنجیون اسم یونانی نباتیست برگش شبیه ببرگ لبلاب کبیر و از شش هفت عدد بیش نمیباشد و ملا

ملاصق

وملاصق زمین سفید و طرف دیگر سبز و باز و ابای بسیار و در بهار میان برگها فی میروید بقدر شبری و گلش زرد و
زیاده بر ده روز نمی ماند و لهذا تصریح نموده اند که بیکل و بیان است و بیخش باریک و در مواضع نمناک بهم میرسد
تند طعم و تلخ و با قبض و در سیم گرم و خشک و تازه ان مستعمل و اندکی از بیخ و برگ ان که در دهان نگاه دارند رافع
سرفه مزمن و ربو و ضیق النفس و قرحه سینه و محلل ریاح و بخور و استنشاق ان بدستور همین اثر دارد و ضماد ان محلل
و گشاینده دملها و اورام و التیام دهنده زخمها و حمول ان با عسل مخرج جنین مرده و زنده و خشک ان بسیار
تند و غیر مستعمل فنجنکشت اثلق است فنا دعنب الثعلب است فنجریون فنجیونست فنجیوش بیای بعد از جیم نوع
سرخ ابوخلسا است و مسمی بحرف الفالوذج فنجودیون تمیمی گویند که ان حنظل است فنجوش بنون بعد از جیم اسم اصطلاحی
معجون خبث الحدید است و عوام پادزهر گاوی را باین اسم مینامند فندق هندی رتژ است فندق اسم
فارسی بندق است فو بتشدید واو اسم یونانی نباتیست شبیه بکرفس بزرگ برگ و ساقش زیاده بر ذرعی و املس
و مجوف و مایل به بنفشی و پر گره و گلش شبیه بنرگس و از ان بزرگتر و سفیدی ان به بنفشی امیخته و بیخش سطبر و مشقق
و النهای ان با شعبه های کج و مانند بیخ اذخر و ریشه های خربق سیاه و در بوی شبیه ببوی سنبل رومی و مراد
از مطلق ان بیخ است و بفارسی بیخ سنبله نامند در اخر دوم گرم و خشک و مفتح سدد و محلل ریاح و مدر
بول و حیض و با قوه تریاقیه و جهة درد پهلو و سپرز و عرق النسا و تقطیر عروق و مغص و علل بارده سینه
و ضماد ان جهة داء الثعلب مفید و مضر گرده و مصلحش رازیانج و عسل و بدلش کبابه و قدر شربت از جرم ان تا
یک ل و در مطبوخات دو ل است فوه بفارسی روناس نامند بیخیست سرخ و مستعمل صباغان و فوه الصبغ
گویند بری و بستانی میباشد و ثمر ان مدور و بعد از رسیدن سیاه میشود در دوم گرم و خشک و مفتح سدد
و مدر بول و حیض و شیر و عرق و مقوی معده و مسقط جنین و طبیخ ان با عسل جهة عرق النسا و درد ورک و
سستی اعضا و یرقان و فالج و با سکنجبین جهة سده جگر و سپرز نافع و مضر مثانه و مورث بول الدم و مصلحش کثیرا و
مضر سر و مصلحش انیسون و قدر شربتش یک ل و در مطبوخات تا سه ل و باید که شارب ان هر روز حمام رود

وبرك وشاخ وثمران بمجموعه دافع سم هوام است وهرجزوی بتنهایی این اثر ندارد وثمرش دراز الرسبز ماند
سایر اجزا وحول ان مدر حیض ومخرج جنین ومشیمه وضماد ش جهة فالج وسایر امراض بارده عصبانی وبهق وقوبا
وسعفه وحزاز واثار جلد از ضربه وسقطه نافع وبدلش کبابه ونزد بعضی نصف ان سلیخه وثلث ان موبر سیاه است
فوفل معرب از کوپل هندی وان ثمر درختیست بزرگتر از جوزبوا ومدور وبا عفوصت واندک تلخی وسرخ
وسیاه میباشد ودرختان شبیه به درخت نارجیل است در دوم سرد وخشك ومقوی دل واعضا و
رادع ومانع صعود بخارات بدماغ وبسیار قابض وسرخ ان مسهل بعصر وغیر مفرط ودافع دردهای حار وقاطع
عرق وجهة استحکام وسستی عصب اعضا ونزف وقلاع وامراض حاره دهان ودندان وقطع سیلان خون
نافع ومخشن سینه ومصلحش کثیرا واکتحال ان جهة طرفه واسترخای پلك ودمعه والتهاب ورمد وجرب مفید وقدر
شربت او تا یك ل وبدلش مثل ان صندل نجیبه سرخ ونصف ان آب کشنیز است فودنج معرب از پودنه فارسی است
وبری چون نامند بری وبستانی وجبلی ونهری میباشد ومراد از مطلق ان بریست ومشکط امشیع قسم جبلی است
وصنفی از نهری که برکش دراز وساقش بزرگ است چون در بستانها غرس نمایند بعد از دو سال نعناع میشود و
پودنه بری را ساقش متفرق وتند بو وباعطریت وبرکش ریزه ومایل باستداره وتخمش شبیه تخم ریحان است در
اول سیم گرم وخشك وبغایت ملطف ومدر عرق وحیض ومسهل سودا وقاتل جنین وتریاق گزیدن جانوران و
محلل ریاح وجهة استسقا ویرقان واخراج مشیمه وفواق وغثیان وتنقیه فضول معده وسینه وکزاز وسوزش معده
وضماد ش جهة سرخ کردن عضو ودفع سپرز وجذام واثار سیاهی جلد وبوی ان جهة غشی وفرزجه ان جهة اخراج جنین
ونطول ان جهة جگر ورياح رحم وصلابت ان وخشك سوختن ان جهة تقویت لثه مفید ومضر امعا ومصلحش کثیرا و
قدر شربتش تا دو درم وبدلش مثل ان پودنه نهریست وقسمی از پودنه بری را برکش دراز ونرم ومایل بسیاهی وگل
ان خوشبو وتند ومایل بزردیست ودر جمیع افعال ضعیف تر از اقسام پودنه نهریست فودنج نهری قسمی از ریحان مانند
ریحان کوهی وشاخها پراکنده وگلش بنفش ودر کنار انهار میروید وقسمی از ان شبیه بنعناع وبرکش دراز تر از ان و
ساقش

وساقش قویتر است در اخر دوم گرم وخشك ومدر بول وبا عسل مدر عرق وطبیخ ان جهة داء الفیل ونفس الانتصاب
وتب لبعی وسوداوی وجذام وباشراب جهة سموم وفتق عضل ومغص وهیضه ونطول ان جهة زردی یرقان و
با عسل ونمك جهة دفع کرم معده وحب القرع وحمول برك ان جهة احتباس حیض نافع وقاتل جنین وبخور وفرش کردن
ان جهة گریزانیدن هوام وضماد پخته ان در شراب جهة ازاله اثار سیاهی جلد وعرق النسا وقطور آب ان جهة
کشتن کرمی که در گوش بهم رسد مفید وچون خشك انرا بر موضع گزیده هوام کنا رند موجب نقصان عضو وجذب
سمیت است ودرهر عضوی که کرم متکون شود ذرور ان رافع انست ومضر باه وگرده ومصلحش کثیرا وشربتش یك
درم وبدلش نعناع ونزد بعضی فودنج نهری است فودنج جبلی مشکطرامشیع است فودج مایه انجامه است وبعضی تشهارا
نیز مایه میشود وانرا از اردجو وارد گندم که با اب گرم خمیر کرده باشند لجی نمك بترتیب میدهند ودربرك انجیر بجده
ودر ظرفی کرده در سایه میگذارند تا متعفن نشود وخشك کرده ضماد ان با سرکه وروغن گل جهة جرب و
خارش بدن ونضج دمل مفید ومحلل قویست وبعضی انرا دو بیر خوشبو اضافه نموده با سرکه مخلوط میسازند و مدتی
در آفتاب میگذارند ودر دستورات مذکور است فول با قلی است فوم شامل سیر وگندم ونخود است فوه بری
بلکی است فوه الصبغ فوه است فوشنه عوشنه است فولیسون اسم یونانی جعده است فوذیون عاقرقرحا است
فوفرعشبه است فوهل قنابری است فوذس اسم یونانی بوذ است فوحولیا اسم یونانی حلزون است فولن اسم یونانی
برك بتانا است فولوبیونانی حنظل است فوفلص یونانی لسان الثور است فهد اسم عربی یوز است فیروزج
معرب از پیروزه فارسی است وبهترین ان نیشابوری کبود صاف است که رنگش در هوای صاف صاف نماید و
در غیر ان مکدر وانچه از معدن کرمان وشیراز بهم میرسد مایل بسفیدی باشد شابکی است ومجموع ان از
عرق وچربی وبوی مشك فاسد میگردد در اول سرد ودر سیم خشك ومقوی دل ومعده وپا دزهر جمیع سموم و
رافع اسهال وقرحه امعا وسایر جراحات باطنی وجهة خفقان وبا عسل جهة صرع وسپرز وسنك گرده ومثانه واکتحال
ان جهة دمعه وناخنه وسیاض وتقویت روح باصره وفتق طبقه قرنیه وسایر طبقات نافع ومضر گرده ومصلحش کثیرا و

وقدر شربتش نیم درهم وجهة سموم قویه تا یکدرهم است وسدس درهم از ان بالخاصیه جهة کزیدن عقرب مجرب یافته اند و
از خواص انست که دارندهٔ ان در آب غرق نشود وصاعقه با ن نرسد وداشتن ان مقوی دل ومانع خوف است
وچون با اجساد نرم بکدازند وصلب کند مکلس ان تکلیس معادن وست نفوس ها به کند فیل حیوان معروفیست
ودر غیر بلاد هند کمیاب شود ودر هفت سال یکبار میزاید ومدت حمل ان یکسال میباشد وبهترین اجزای ان
دندان انست که عاج نامند سرد وبسیار خشک وحابس اسهال ونزف الدم ودفن ان بر عضوی که استخوان
شکسته در ان باشد جاذب ان ومعین بر اخراج وخوردن آن تا یک هفته با شراب وقرز جر از ان بعد از طهر
جهة حمل عاقر مجرب دانسته اند وشرب ان با آب پودینه مانع از دیاد جذام وسوهان کرده ان که تراشه عاج نامند
بقدر دو درهم که هر روز با آب وعسل بنوشند مقوی قوة حافظه وفهم ودافع درد پهلو ومفاصل وضماد سایده
ان با مثل ان براده حدید جهة بواسیر مفید وتعلیق ان بر کردن مواشی و ... انسان که در یا رحه سیاهی
بسته باشد مانع ضرر وبا وطاعون وخوردن بول ان که زن عاقر نداند که بول فیل است دلیقتو دیدن
بجهة حامله شدن مجرب دانسته وفرموده که زهرهٔ ان با خون سنک پشت وتخم ان تریاق جمیع سموم است
وما بهر جوبه کویند تعلیق پوست آن دافع تب ربع وتب نایبه است وفرزجه سرکین ان مانع حمل وبخور ان دافع
تبهای مزمنه وکریزاننده هوام وطلای ان دافع کلف واثار وقتل وسوختهٔ ان جهة سعفه رطبه والتیام زخمها
مفید وفرزجه خصیه ان در اعانت حمل قوی الاثر وخوردن یک قیراط ان با آب کاسنی دافع ذرب واسهال
مزمن است فیجن اسم یونانی سداب است فیلزهرج بمعنی سم الفیل وان قسمی از لوف الکبیر است که حضض هندی
باشد عصاره ان قاتل فیل است فیل جوش قسمی از لوف الکبیر است که از ان لوف الجعد نامند فیند وفینک
وفنج حجر القیشور است فیطس بنک ابر است معم اسم یونانی قرطم است فیقو بلغة یونانی ومعنی تلخ است ومراد
از ان صبر سقوطری است فیقن اغریون قرطم بری است فیفس اسم یونانی عفص است فیقس جوما تراست فیطل
شاهترج است فیهق اسم اندلسی انثلة السوداست فیفا اسم عربی انجر است وبیونانی فنا نامند

فیقراطیون اسم یونانی عنصل است فینارس اسم یونانی سعد است فینا سیوس اسم رومی اصابع هرمس است

حرف القاف

قاقله بفارسی هیل نامند وکبار وصغار میباشد کبار از اغلاف مثل جوز بوا ومثلث
وسیاه است ودانه ان مایل بتندی وصغار از اغلاف سفید ودانهها ریزه تر وهرد وباعطریت وتندی
وتلخی ونباتش بقدر دو ذرع وبرکش عریض وباخشونت وتند بوی وثمرش در شاخها متفرق میباشد و از
هند خیزد وکبار را ذکر وصغار را انثی کویند وقوت ان تا ده سال باقیست وکبار ان خوشبوتر ودر تفریح
وسایر افعال قویتر است در دوم کرم وخشک وسخن ومحلل وهاضم ومفرح ومقوی دل ومعده ومفتح سدد
وبا قوة قابضه وملطف وجالی وخوشبو کننده عرق ورایحه دهان وجهة ریاح معده وامعا وغثیان وقی
ودرد جکر وسده ان خصوصا با غلاف ان وجهة صرع وسنک کرده واغما نافع ونفوخ ان عطسه آرنده
وجهة صداع وصرع وجنون مفید وکویند مضر دیر است ومصلحش شکر وقدر شربتش تا یک ل وبدلش یک
وزن ونیم ان قاقله صغار است یا بوزنش کبابه وقسم صغار ان در آخر اول کرم ودر دوم خشک ودر
تقویت هاضمه قویتر از کبابه ومسکن قی ومجفف رطوبة ودر سایر افعال مانند کبابه وقوة قابضه ان کمتر
از ان ومضر امعا ومصلحش کتیرا وقدر شربتش تا دو درهم وبدلش نصف ان کبابه ونصف حب بلسان آست
قاطانیقی بلغة یونانی بمعنی کف العقاب است برک نبات ان مانند مورد وزیتون وثمرش سوداخدار وشبیه
بسیب کوچکی وتخمش مانند نخود وبعضی مثل کرسنه وکویند در تعشق موثر است هرکاه باسم شخص وماده ان
شخص داده شود وتعلیق ان مانع عشق دانسته اند قاقلی اسم قبطی است بعربی قلام وبفارسی وترکی شور
نامند نباتیست شبیه باشنان واسفند ورطوبة ان بیشتر از ایشان واز ان سبزتر وطعم ان شور وبا تلخی
وشستن بخوردن ان راغب وموافق مزاج انست در دوم کرم وخشک وقلیل الغذا واب ان بقدر یکوقیه
با نیم رطل ابمویز وشکر سرخ مسهل زرداب ومدر بول وحیض ومفتح سدد وجهة ضعف معده وترهل
ودرد کمر نافع وتازه ان مدر شیر ومحرک ومقوی باه است قاتصر بفارسی چینه دان وسنکدان نامند

وطبور را بجای معده است وبهترین ان از اردك ومرغ پر وار بیت وبعد از اخراج عصبهای ان کثیر الغذاو
مولد خون صالح ودافع خفقان ودیر هضم ومصلحش ابکامه است ونمك وپوست اندرون ان را چون خشك
کنند وسایده باب سرد بنوشند جهة درد معده وزلق الامعا واسهال بغایت نافع است قاربغارسی مشهود
بقیر است وآن از زمین با اب کرم از چشمه ها بجوشد سیاه مایل بسرخی واصل ان بعضی صلب وبرخی سیال
میباشد وباقدری خاك بنیز طبخ میدهند تا توان بر کشتی واشال ان اندود وقوتش تا سی سال باقیست
در سیم کرم وخشك ودر افعال قریب بجفت ومنضج دمل ومحلل اخلاط غلیظ ولزوجت سینه ودماغ ومانع
تغییر اب وطعام وفساد هوای وبایی ومعین هضم وجهة معده وسپرز وجکر نافع وخاییدن ان جهة دفع
رطوبات وثقل زبان وفساد لثه وضرس کرمخوردگی دندان باشد مفید وظروف بقیر اندوده مدلخه مدید
آب ومانع تغییر است واشامیدن اب از ان ظروف مصلح غلظت اب ودافع طاعون ومانع استسقا وشراب که
در خم قیر اندود ترتیب دهند کم مستی وسریع الخروج تر از بدن است وخاران کمتر میباشد واکثار خوردن قیر
مورث قرحه مثانه ومصلحش صمغ ولعابها وقدر شربتش تا یکدرهم وبدلش نفط است قاوند اسم روغن مجهول سفیدی
است شبیه بسپید وبی بوی واز جزیره ونواحی یمن ارند وشحم قاوندی نامند واصل ان معلوم نیست بعضی
نبات وبعضی حیوانی دانسته اند کرم ومایل بخشکی ومحلل ریاح ومحرك باه وبا لعابها وحریره ها دافع سرفه
قدیم ودرد زانو وتهیگاه ومرض ضعف اعصاب وقدر شربتش تا سه درهم است قاقم پوست حیوانیست از موش
بزرکتر وسفید ودنبالش کوتاه وسر دنبال ان سیاه ولباس ان کرم تر از سنجاب وسردتر از سمور ودر خواص
مانند فنك است قاتل الحیوان وقاتل السمك ماهی زهرج است قاتل الذئب خانق الذئب است قاتل ابیه نزد
بعضی بباسفان ونزد جمعی قطلب است قاتل نفسه شامل کافور وفرفیون ومانند انست که بنفسه تحلیل ونقصان
پذیر باشند قاتل النحل نیلوفر است قاتل النمر خانق النمر است ونزد بعضی مازریون سیاه است قاتل الکلب
خانق الکلب است وکویند عبارت از ازارقی است قاتل الحیه خصی الکلب است قاتل العلق نوعی از انا غلس است

کرشکو

کرشکوفه ان کبود باشد ونزد بعضی نوعی از مرزنجوش است فاطر دم الاخوین است قاقالیا اسم یونانی بغلة الاوجاع است
قاد و اسم یونانی کرویا است قاقیا اقاقیا ست قاره سطاخیس است قاطون اسم رومی نوشادر است قاسنی اسم ترکی
مار زد است قامیش اسم ترکی قصب است قادنی یاد وق اسم ترکی بزرقطونا ست قار اسم ترکی ثلج است قاوون اسم
ترکی بطیخ است قار پوز اسم ترکی بطیخ هندیست قان اسم ترکی دم است قابوق اسم ترکی قشر است قارچ اسم فارسی
فطر ماکولست قار اسم ترکی مصل است قبج بفارسی کبك وبترکی ککلیك نامند در دوم کرم وخشك وکثیر الغذا وسریع
الهضم ومبهی ولطیف ومولد خون صالح وحابس اسهال وجهة فالج ولقوه وامراض بارده دماغی وجکر ومعده وسینه
واحشا نافع ودر مزاج محرور ودر هوای کرم وبا شراب مصدع ومورث خارش بدن ومصلحش سکنجبین وترشیهاست
وشرب یك ل سران با نیم لصندل جهة یرقان ویك لجکر خام ان جهة صرع وزهره ان جهة تقویت وجلای باصره
وبیاض وشبکوری وجرب چشم وبا مروارید وشکر بالسویه جهة بیاض وجرب مجرب وضماد ان بر چشم باد وغن زیتون
بالسویه جهة نزول اب وسعوطان در اول هر ماه یکبار جهة قوت حافظه ودفع نسیان مفید وبیضه ان که در کر
عنصل بجند باشند جهة درد شکم ومغص وپختن ان در غیره که مورث فصاحت وصاف کردن اواز ودافع سرفه
وخام ان با کندر مسمن بدن واکتحال خون خشك کرده ان با زجاج سفید جهة جرب وناخنه نافع وخاکستر ان محلل اورام
صلبه وطلای سرکین ان دافع کلف ونمش است قبیط ناطف است قباق اسم ترکی قرع است قپلان اسم ترکی
نمر است قثاء دبتای مشاة اسم خاریست که بفارسی کوان نامند ونوادرس قسمی از انست که بفارسی قنج نامند وکثیرا
صمغ کون است ومذکور خواهد شد در دوم کرم وخشك واب ان جهة سرفه وضیق النفس وطلای ان با عسل جهة
دفع اثار جلد مفید است قت رطبه خشك است قتیل الرعد سلوی است قثاء بثای مثلثه اسم خیار زه است که خیار
دراز وخیار چنبر نیز کویند ودر بعضی مکان طول ان بقدر ذرعی میشود در اخر دوم سرد وتر وجوف ان مسکن حرارت
وتشنکی ومسقط سنك کرده ومثانه وجهة التهاب معده وجکر مفید ولطیفتر از قند وسریع الهضم تر از ان وتخم ان
مدر بول ومفتح وجالی وقویتر از تخم قند وپوست وکوشت ان مولد ریاح وقولنج ودیر هضم وخلطی که از ان بهم رسد

مسقط عفونت و در اکثر افعال مانند قثد است و مصلحش عسل و مویز و دازیانه و شرب برک ان بجهت دیوانه سان
کزیدن و خشک کرده ان جهت اسهال صفراوی مفید است قثد اسم عربی خیار است و در شیراز خیار بادنک و در خراسان
بادرنک نامند در اخر دوم سرد و تر و مسکن حرارت صفرا و خون و التهاب احشا و دافع تشنکی و مفتح سده جکر
و مدر بول و مخرج حصاة و غلیظتر از قثا و دافع ضعفی که از اسهال مفرط حادث رسد و جهت تبهای تند و یرقان
و درد سر نافع و آب ان تا چهل و پنج مثقال با شکر مسهل مرة الصفرا که در معده و امعا باشد و اب خیار زرد
ترش رسیده در اسهال قویتر از آب نارسیده آن و چون قدری قرنفل در ان خیسانیده روز دیکر صاف آنرا
با ماء العسل بنوشند جهت نیکویی رنک رخسار و تفتیح سدد و تحلیل مواد حاره نافع و دافع خفقان است در یکروز
و نطول اب ان مانع تولد قمل و ضماد کوبیده جرم ان جهت جرب و حصف و شری و خارش بدن و نرم کردن خشونت
جلد و التهاب معده و احشا و درد سر و اورام حاره مفید و خوردن دو ول و نیم از پوست خشک ان جهت عسر ولادت
بغایت موثر و مضر مبرودین و خام کننده غذا و مولد خلط خام و درد تهیکاه و چون در معده فاسد کردد موجب
خلط سمی و مصلحش نانخواه و معاجین حاره و عسل و بوییدن خیار جهت انتعاش روح حیوانی و درد سر حاد مفید
و ترشی خیار مبرد و مطفی حرارت و بسیار دیر هضم و با طعام و بعد از ان مضر است و تخم خیار سردتر از تخم
خیارزه و مدر بول و مخرج صفرای سوخته با دراد و دافع تبهای حار و ورم جکر و سپرز و درد شش و قرحان که
از حرارت باشد و ضماد ان با بوره و عسل محلل اورام جلد است و مضر انثیان و مصلحش کثیرا و بدلش تخم خیارزه
و شربتش تا پنج درم و روغن خیار که مانند روغن کدو ترتیب دهند در افعال ضعیفتر از روغن کدو است
قثاء الحمار بفارسی خیار دشتی نامند هندبلوطی و بسیار تلخ میباشد و نبات ان ساق ندارد و غیر مغشوش بر زمین
و برکش کو چکتر از برک خیار و با خشونت و با زغب و بیخش بزرک و سفید و منبت ان خرابها و مواضع ریک دار
و قوی ترین اجزای ان عصاره ثمر است که افشرده با قدری صمغ یا نشاسته آمیخته قرص کرده باشند و قوتش تا ده سال
باقیست و غیر مغشوش ان املس و بغایت تلخ و بمقاربت شعله میسوزد و بسیار سفید نمیباشد و زبونترین ان

کرانی

کرانی رنک و خشن است در سیم کرم و خشک و مسهل مرة السودا و بلغم خام و زرداب و مقیی و منقی دماغ و دافع استسقا
و سرفه بارده و ربو و ضیق النفس و ریاح غلیظ و سپرز و یرقان و سنک کرده و مثانه و بواسیر و فالج و لقوه و صرع و کزاز
و صداع بیضه و خوذه و درد مفاصل و نقرس و عرق النسا و حول ان مدر بول و حیض و قاتل جنین و شربتش از دو
قیراط تا شش قیراط است و مضر محرورین و ابدان ضعیفه و مقیی بافراط و مصلحش در افراط تی سویق الشعیر
با آب سرد و سرکه و میوه های قابض و در افراط اسهال مجرّ آتشی و جلوس در آب سرد و اشامیدن قوابض بارده
و شرط است که با ادویه مناسبه طبیعه و فعل ان استعمال نمایند مثل مقل و دارچینی و صبر و زبد و انیسون و نمک
هندی و ماء العسل و رب انکور و زعفران و اقسام صمغ و دهنها و با سقمونیا و حنظل استعمال ان جایز نیست
و طلای ان با عسل و بدستور با دهن زیتون محلل ورم چجره و با سرکه جهت کلف و اثار و ثالیل و قوبا نافع و اب ان
جهت تنقیه معادن و ثبات بیاض ان مجرب دانسته اند و بیخ ان در تجفیف قویتر از سایر اجزا و ضماد مطبوخ ان
با ارد جو محلل جمیع اورام بلغمی و دافع بهق و اثار جرب متقرح و قوبا و علک البطم کشاینده دمل و مطبوخ ان در سرکه
دافع نقرس و با سکنجبین و امثال ان جهت درد مفاصل و نقرس و عرق النسا و استسقای لحمی بغایت موثر و مداومت
شرب طبیخ برک ان و بیخ ان دافع جذام و مجلد قیراط از ان مسهل بلغم و مرة الصفرا و بهترین ادویه استسقاست
و قدر شربتش از طبیخ ان تا سه وقیه و حقنه بطبیخ ان جهت عرق النسا و مضمضه ان جهت درد دندان بارد و سعوط
ان با شیر دختران جهت دردهای مزمن مفید و ضماد تخم و کل ان جهت مفاصل مزمن نافع و قدر شربتش تا یکدرهم
و باید با آرد جو و کثیرا بنوشند و روغن قثاء الحمار که اب انرا با مثل ان روغن زیتون بجوشانند تا دفع آب کردد
و با ثمر تازه انرا ریزه کرده با روغن زیتون دو وزن ان چهل روز در آفتاب بکذارند بسیار کرم و محلل قوی و مدر
حیض و مخرج ولد و دافع کلف و بثور و کرم کوش و کرانی سامعه و ریاح ان و با تخم کتان مجفف بواسیر و قدر شربتش
تا یکدرهم است قثاء النعام حنظل است قثاء الکبر ثمر کبر است و در انجا مذکور میشود قثاء هندی بل است و نزد
بعضی خیار شنبر قثاء الحیه زراوند طویل است و نزد جمعی حنظل قثاء بری قثاء الحمار است قجی اسم ترکی کیاه خردل

بدنیت قدید اسم جنس چیزهای خشک است و مراد از مطلق ان کوشت قاق و قدید جمیع لحوم بخلاف طبع
وخواص اصل آنست و ذبون ترین اغذیه و مولد خلط غلیظ سوداوی و مورث جوششها و قولنج و بیخوابی
وحکه و جرب و قدید کوشت حیوان وحشی جهة استسقا موافق است و هرکاه در سرکه خیسانیده باشند و مصلح
قوی قدید خیار است و روغنها و شیرینیهای مرطوب قدمیا اقلیمیا است قدیم الملک خبازی است قداح بهار
نارنج است و نزد جمعی شکوفه رطبه قدح نوعی از ابرونست قل و مربلغه اصفهان توذری است قردمانا معرب از
قرداموس یونانیست کیاه ان شبیه بنبات بابونه و شاخهای ان بسیار متفرق و کج و کم برک و از بابونه بزرکتر
و بیخش قویتر و کلش سفید مایل بکبودی و دین و تخمش دراز و باریک شبیه بکرویا و از ان درازتر و با تلخی و تندبویی
و نوع بری کرویاست و مستعمل تخم انست در سیم کرم و خشک و تریاق سموم بارده حیوانی و قاتل اقسام کرم معده
و منقی سینه و دافع قولنج و ریاح غلیظ و سده جکر و سپرز و خفقان و سرفه کهنه و ربو و صرع و عرق النسا و فالج
و دردکرده و کوفتکی عضل و با پوست بیخ فاد مفتت حصاة و طلای ان با سرکه رافع جرب و حکه و مجرب و حول
و بجوزان قاتل جنین و مضر سپرز و مصلحش انیسون و انیسون و قدر شربتش یک ل و بدلش اذخر است یا حرمل
قرنفل بفارسی و بترکی میخک نامند و ان شکوفه درختیست و اصل نبات آنرا احدی مشاهده نکرده و محصوص
جزایر چین است که از ساحل دریا جمع میکنند و قسم نران بشکل دانه زیتون و قسم ماده بشکل یاسمین است و
سیاه و شدید بو و با عطر قوی و تلخ در سیم کرم و خشک و مفتح و محلل و مقوی دل و معده و جکر و اعضای
باطنی و دماغ و باه و هاضم و مفرح و دافع قی و غثیان و استسقا و علل سوداوی و بلغمی و تقطیر البول و سلس البول
و ریاح غلیظه و امراض بارده رحم و زلق الامعای رطوبی و نزلات و بد بویی دهان و فالج و جمیع امراض
بارده دماغی و وحشت و خفقان و وسواس و نبید رهم ان با شیر تازه بشرط مداومت بغایت محرک باه و مداومت
یکدرهم ان دو در وقت طهر زنان باعث حمل ایشان و مزدبردن یکعدد از قسم نران مرد و زن موجب منع حمل
واکتحال ان جهة سبل و قوة محافظت باصره و غشاوه و طلای ان بر احلیل ملذ جماع و مقوی رحم و بر

بافوخ

یافوخ جهة سکته و سدد دماغی و نزلات بارده مجرب و سعوط و نفوخ ان همین اثر دارد و عرق قرنفل کریکجزو نیم
کل سرخ و مثل ان کاوزبان و نصف جزو تنبول که مجموع را سابیده و تسقیه بکلاب نموده تقطیر کنند در جمیع افعال
قایم مقام جمر و تریاق سموم و مقوی حواس و مفتح و جهة تعدیل اخلاط و دفع استسقا و امراض بارده بعدیل و شراب
ان که یکجزو ان با شانزده جزو آب انار دین و یکجزو عسل مخلوط نموده و در شیشه کرده یک هفته در زیر سرکین اسب
دفن کنند بر اشباه جمر قوی تر و چون همین شراب را با شکر بقوام اورند جهة امراض بارده عصب بی نظیر است
و کویند قرنفل مضر کرده و امعاست و مصلح ان صمغ عربی و قدر شربتش تا یک ل و بدلش مثل ان دارچینی و نصف
ان بسباسه است قرنفل بستانی قرنجشک است قرفه اسم جنس پوست هر درخت و چوب انست و مراد
اطبا پوست درخت خاص است قسمی از ان خوشبو و سطبر و سیاه مانند رنگ قرنفل و در بوی شبیه بان
و از اقرفة القرنفل بدین سبب نامند و قسمی مایل بسرخی و در سطبری کمتر از قرفة القرنفل و شیرین تر از ان
و در بوی شبیه بدارچینی است و قرفة الدارچینی کویند و نزد بعضی پوست درخت دارچینی است و جمعی
غیر ان دانسته اند و قسمی مخطط بخطوط و قسمی سفید و زود شکن میباشد و بهترین اقسام قرفة القرنفل
است و یونس کوید در افعال ضعیفتر از دارچینی است و جمعی انرا قویتر از دارچینی دانسته اند و قرفة القرنفل
در مزاج و افعال مشابه قرنفل و از ان ضعیفتر است در اخر دوم کرم و خشک و مقوی اعضای باطنی
و در تقویت معده و جکر قویتر از دارچینی و جهة فالج و لقوه و صرع و امراض عصب و درد مفاصل نافع و
ضماد ان با سرکه جهة رفع جرب و قوبا و شربتش تا دو درهم و بدلش سلیخه است قرنفلیه بلغة مغربی کیاهی است
برکش شبیه ببرک لبلاب و برک بنفشه و از ان کوچکتر و ساقش بقدر ذرعی و با شعبه ها و با خشونت و کلش
بنفش مایل بسفیدی و در بوی شبیه بقرنفل و بیخش مانند حزنبق سیاه و در بو شبیه بدارچینی و در مواضع
نمناک و سایه ها و اکثر با درونج میروید در دوم کرم و خشک و محلل ریاح و مغص و دافع صرع و بو بیدن
ان جهة زکام و اب طبیخ ان جهة عسر النفس و سرفه رطوبی و عسر البول و جلوس در طبیخ ان جهة احتباس حیض

وضماد برك ان جهة صرع و ورم ريحي و رطوبت چشم و ابتداى غرب و ورم پستان و دفع انجماد شير ان مفيد و
خوردن بيخ ان جهة احتباس حيض و اخراج جنين و باشراب جهة گزيدن هوام و ضماد مطبوخ ان در آب جهة كوفتگى
اعضا مفيد و روغنى كه در ان جوشانيده باشند جهة لرزو كه از نافع و مضر محرورين و مصلحش بنفشه و قدر شربتش
يكدرهم است قراقاط بلغت تركى اسم ثمر درختيست بقدر فلفل و در ترشى شبيه بزرشك و در افعال مترتب آن
و ظاهرا نوعى از ان باشد و بغدادى اشتباه نموده آنرا زغال دانسته است و زغال اسم فارسى قراصيا است قراصيا
اسم رومى است و بعربى حب الملوك و بفارسى آلوبالو نامند و كيلاس قسم شيرين آنست و الوبالو در دوم سرد و
در اول خشك و قابض و مسكن تشنگى و حدت خون و صفرا و مقوى معده و رافع غثيان و التهاب و دانه آنرا
چون شيره گرفته با عسل ان را ديا نوشند جهة سنگ مثانه و حرقة البول بى عديل و خشك ان قابض تر و چون مغز دانه
ان را با پنبه كهنه نرم كوبيده فتيله هاى باريك ساخته در احليل گذارند رافع جراحات مجارى بول و منقى بول الدم و
حرقة البول است و كيلاس در اول سرد و تر و ملين طبع و سريع الاستحاله بخلط غالب و محرك باه محرورين و بعد از طعام
خوردن مورث تخمه و مضعف معده و جهة خشونت حلق و سينه مفيد است و مصلحش جوارشات و صمغ هر دو گرم
و خشك و جالى و مقوى و در قطع سرفه مجرب و مقوى باه و مفتت حصاة و محرك اشتها و رافع خشونت حلقوم
و التيام دهنده زخمهاى باطنى و ضماد ان جهة نيكويى رخسار موثر و اكتحال ان مقوى بصر و رافع جرب چشم و قدر
شربتش يك مثقال است قرة العين جرجير الماء و كرفس الماء نيز گويند چرانى در طعم و رايحه شبيه بجرجير و در برگ و
ساق شبيه بكرفس است و در ابها مى رويد و گلش زرد و با عطريت و تند ديت در اخر دوم گرم و خشك و محلل و مدر
بول و حيض و مفتت سنگ گرده و مسخن مزاج و هاضم و مفتح سده و رافع درد پهلو و يرقان و سپرز و قرحه امعا و
مغص و حابس نزف الدم احشا و سرخ كننده رخسار و نطول طبيخ ان مسكن لرز و قشعريره و مضر سفل و مصلحش عناب است
قرع بفارسى كدو و بتركى قباق نامند دو قسم ميباشد يكى را كدوى سبز و ديگرى را رومى گويند مجموع ان در دوم
سرد و تر و ملين و مفتح و مدر بول و عرق و مسكن تشنگى و قليل الغذا و اب مطبوخ ان و انچه بخمير گرفته بكشب

در

يحبس البول وحصاة الباه
قراصيا وحابس البطن
آلوبالو وهو حلو وحامض الحلو حار رطب
في الاولى والحامض بارد يابس في الثانية ملين الطبع مسهل منه
وصمغه تقوي البصر ونشر
مع الشراب تفتت الحصاة في المجرى

در آتش تون يا تنور گذاشته باشند و با عسل و اندكى نطرون مسهل باعتدال صفرا و با بلوس و خيار شنبر و ترنجبين
و خيره بنفشه جهة تبهاى صفراوى و دموى و با تمر هندى و شكر جهة اخراج صفراى سوخته و حرارت دماغ و وسواس
و جنون و رمد و دردسرى كه از بخارات حاره باشد و تنقيه مواد كرده و امعا مفيد و قدر شربتش تا چهل و بيخ
و خوردن كدو با مزورات جهة تبهاى حاره و سرفه و جگر گرم و ترطيب بدن و دماغ موثر و مربى خشك و مجيچ كره با
كدو طبخ يافته باشد و يا با مغز تخم ان جهة رفع غشى تبهاى غشى حار و سميت اخلاط بى عديل است و مرباى ان جهة
مواد سوداوى و تقويت دماغ و توليد خلط صالح موثر و مسيح عبارت از انست و مذكور ميشود و ترشى ان
ملطف و هاضم و مسكن حدت خون و صفرا است و اقسام كدو مولد نفخ و مضعف معده و مسقط اشتها
و منضج مواد بلغمى و سوداوى كه از احتراق بلغم باشد و باعث قولنج و تبهاى سريع الاستحاله بخلط موجود
در معده و يا اغذيه منقلب بطبع غالب ان ميگردد و هرگاه در معده فاسد شود مانند خيار مولد خلط سمى است
و مصلحش زيره و ادويه حاره و در مزاج صفراوى غوره و سركه و امثال ان و ضماد كوبيده ان جهة اورام حاره
و التهاب معده و احشا و دردسر حار و دفع بيخوابى و خشكى دماغ و قطور اب ان با روغن گل جهة درد گوش و
ورم حار ان و سعوطان با شير دختران جهة سرسام و هذيان و بيخوابى و غرغره باب ان جهة خناق مفيد و
ساييده خشك ان جهة سرفه و درد سينه و التهاب صفرا و درد گلو و اكتحال باب گل ان و آب ثمر گلدار ان جهة
رمد و زردى يرقان كه در چشم باشد بغايت موثر است و پوست خشك سوخته ان جهة قطع نزف الدم جراحات
و دفع آكله و زخمها مجرب و با روغن تازه جهة سوختگى آتش و با سركه جهة بهق و برص و خوردن ان جهة بواسير و
نزف الدم احشا نافع است و چون جوف كدو را بخبث الحديد مملو ساخته بعد از چهل روز آب ان را با حنا
برشند خضاب بسيار نيكوست و مغز تخم كدو در دوم سرد و در اول تر و جهة حرقة البول و لاغرى گرده و قرحه
مثانه و خشونت سينه و نفث الدم ريه و تبهاى حاره و تشنگى و سرفه و قرحه امعا مفيد و روغن تخم ان جهة
دفع بيخوابى و يبوست دماغ و مغص صفراوى و سل و تبهاى حاره بى عديل و قدر شربت از مغز تخم ان و روغن

ان تا هفت ل و بدلش مغز تخم هندوانه است و روغن کدو که چون انرا کوبیده آب انرا با ربع ان روغن کنجد
بجوشانند تا روغن صرف بماند سرد تر و مرطب بدن و جهة صاحب دق و مالیخولیا و حرارت و یبوست دماغ
و تشنج یابس و سرفه حاد و نرم کردن صلابت بسیار مفید است و چون کدو را پوست جدا کرده بادنبر و سبز کرده
بر بکوبند و بجوشانند تا مهرا شود و چربی انرا جمع کنند در ترطیب قوی تر و سرد تر از روغنی است که با روغن کنجد
ترتیب دهند قرصعنه گیاه خاردار است و اقسام میباشد و برگ اقسام ان معروف و از میان برگها ساقی
میرویاند این قسم را ساق گره دار و خارها در حوالی گرهها و گلش سفید و تخمش سطبر و طعمش با شیرینی و اندک
تندی مانند طعم زردک و بفارسی بوزنا نامند و در افعال مانند مسدس است و قسم دوم را برگش بی
خشونت و خار ان نرم و بسیار و ساقش بقدر ذرعی و از نصف اعلای ان شاخها میروید و ان قوی تر از اول است
و قسم سیم را برگ مایل باستداره و تخمش دراز و در سطبری متوسط و سفید و قسم چهارم را برگ عریض و
مستدیر و ساقش بی شعبه و بقدر ذرعی و مملو از خارهای مایل بکبودی و ظاهر تخمش سیاه و باطن سفید و
شبیه به بهمن سفید و قسم پنجم آنکه از اقسام قرصعنه بیضا است برگش بسیار و خارهای ان تند و ساقش
خشن و شبیه بکنگر است و قسم ششم که قرصعنه جبلی است برگش حدبه دار و قوی الحراره و در بیت المقدس بجهة
درد کمر و مواد بارده مجرب دانسته اند و قسم هفتم از اقسام بیضا را برگ عریض و بسیار سفید و تخمش سست و با
اندک شیرینی و در تقویت باه عظیم الاثر و قسم هشتم را ساق بقدر شبری و نصف و چیزی مایل بسفیدی و
شاخها زیاده بر شش عدد نمیباشد و قبه های ان مستدیر و در اطراف قبه خارهای تند و باریک و شش
عدد و تخمش دراز و بسطبری انگشت سبابه و در طعم شبیه بزردک و از مطلق قرصعنه مراد همین قسم است
و ان را قرصعنه مسدس نامند و در مازندران زولنگ و در تنکابن شتاک گویند و گویا مخفف شش شاخ باشد
در اخر اول گرم و خشک و تریاق سموم و محلل صلابات و بلغم معده و مدر حیض و بول و شیر و عرق و سریع الهضم
و مفتت حصاة و از اکثر بقول ماکوله بهتر است و آب ان رافع مغص و احتباس حیض و درد جگر و استلای آب

مطبوخ

مطبوخ ان با شکر مسکن اورام و جراحات باطنی و مقاومت ان دافع اخلاط فاسده بدن و محلل نفخ و شرب آب
ان که با مثل ان سداب طبخ یافته باشد بقدر سی مثقال جهة درد تهیگاه مجرب یافته اند و بدل ان پنج ان با
مثل ان تخم زردک بغایت محرک باه و مربای ان با عسل بغایت مقوی احشا و ضماد ان با مثل ان آرد جو دافع
قروح رطبه ساق و ابتدای داء الفیل و مضر مثانه و مصلحش کتیرا و قدر شربتش یک ل قرمز لغة رومی است و ان
حیوانی است در غایت سرخی و بقدر نخودی و مستدیر و بدبوی در برگهای اشجار متکون میشود و چون بحد
طیران رسد تخمی کوچکتر از خردل میکند و رنگ ان مخصوص ابریشم و پشم است و یکجزو ان ده جزو حریر را بسیار
رنگین میکند و بهترین ان قبرسی و در بلاد ارمنیه و مواضع دیگر مخصوص اشجار نیست و در سبزه ها یافت
میشود در دوم سرد و خشک و شرب ان با عسل تا یک هفته جهة قطع حیض مجرب دانسته اند و اشامیدن
ان با سرکه تا یک هفته مانع حمل و ضماد ان با عسل جهة التیام جراحات عظیم و با سرکه جهة شکستگی اعضا و جراحت
عصب قوی الاثر و ذرور ان مجفف بواسیر و تعلیق ان با ابریشم سرخ دافع تبها و نطول آب مطبوخ ان مانع
بهم رسیدن قمل و محلل صلابات و جهة دراز کردن موی موثر و قدر شربتش دو درهم است قرقمان چیزی است
مانند قاو که در جوف اشجار کهنه بهم میرسد خصوصا درخت خرما و درخت مقل و آن را گویند مخصوص درخت
مقل است در دوم گرم و خشک و مدر شیر و حابس اسهال و نزف الدم و ضماد ان با سرکه جهة نرم کردن
جلد بدن و سنون ان جهة تقویت لثه و سفید کردن ان موثر است قرط بضم اول و فتح ثانی و طای مهمله اسم
مصری نصفصه است قرط بکسر اول و فتح ثانی اسم کراث البقل است و در مصر کراث المایده نامند قرظ
بظای معجمه و فتح اول و ثانی اسم ثمر درخت نوعی از امغیلانست و مذکور شد قرانیا اسم یونانی زقال آست
قرطم بستانی را بفارسی تخم کافیشه و خسکدانه نامند و در گیلان تخم کاجیره گویند و ان تخم احریض است
و ان سفید و طولانی میباشد در دوم گرم و در اخر اول خشک و شیره ان مسهل اخلاط سوخته و بلغم لزج و
رافع سرفه و ربو و مفتح سدد و منضج کننده شیر در معده و کاهنده منی ان و جهة مالیخولیا و وسواس و جذام

وجرب ونیکو کردن رخسار واستسقاء لحمی وزقی نافع وچون پنجدرم انرا در نیم رطل شیر تازه حل کرده صاف
از ان بنوشند دافع ریاح ثقلات وامراض بارده ومقوی باه ومنقی سینه وصوت وسی ل از شیره ان با انیسون
جهة امراض سوداوی وبا خیار شنبر جهة تبهای بلغمی وبا عسل ونطرون وبادام وانیسون وفلفل جهة تنقیه دماغ
وبدن از جمیع اخلاط بنوعی فاسده ودرد مفاصل ونقرس وبخارات دموی وبا مرزه ماش ونخود آب مطبخ
ومحلل ومسهل بلغم رقیق سوخته وحقنه با شیره ان جهة قولنج وامراض دماغی مفید وجوشانیده ان از قوة مسهله
ضعیف است ومضر معده ومصلحش انیسون وقدر شربتش از ده درهم تا بیست درهم است وروغن تخم کاشنیه
قریب بروغن تخم کتان وقایم مقام روغن تخم انجره وجهة ربو وتحلیل ریاح واخراج کرم معده نافع ومضر معده
ومداومت شرب ان وتدهین ان از امور برص یافته اند وقطر بری شبیه ببستانی است وساقهای ان بی برگ
وسفید ودراز ساق برگ وگل وثمرش ظاهر میشود وگل ان زرد است در دوم خشک ودر گرمی معتدل
وشرب یک ل از برگ وثمر ان با نیم ل فلفل جهة گزیدن عقرب نافع است وگویند مادامی که عقرب گزیده انرا
در دست نگاه دارد درد ان الم نیکند وچون بیفکند درد ان مینماید قرون السنبل دوای سهلی است واختلاف
بسیار در ان کرده اند وانچه از کتب حکمای هند ظاهر میشود قسمی از نیش است سیاه وباریک وبادرخشندگی
واز سنبل باریکتر ودرازتر ودر روئیدن بعضی از سنبل هندی یافت میشود وقسمی از ان سفید نیز میباشد
در چهارم گرم وخشک وضماد ان با سرکه دافع زخمهای کهنه وروغنی که در ان جوشانیده باشند دافع دردهای
بارده وصلابت اعضاست ودبع درهم ان کشنده با خلاط عقل وبول الدم است قرقوسما اسم یونانی تفل
روغن زعفران است در سیم گرم وخشک ومنضج ومسخن ومدر بول ومحلل صلابات ومقوی اعصاب واکتحال
ان جالی بصر ومقوی روح باصره است قراطارغون نباتیست برگش مثل برگ گندم وتخمش شبیه بجاورس
وبغایت تند وگویند چون مرد وزن چهل روز ناشتا قدری از ان تناول نموده بعد از آن مباشرت نمایند واقع
شود پسر حامله گردد قرطاس بفارسی کاغذ گویند ومراد اطبا از ان کاغذ مصریست که از ساق بردی ولعاب

سس

نشنین ترتیب میدهند سرد وخشک وجهة قرحه دبیر وسوزش معده وامعا وباطبیخ سرطان جهة قطع خونی که
از نشش آید مفید وخیسانیده البته در آب وسرکه قاطع نفث الدم واسهال وسوخته ان جهة التیام جراحات عظیم
وتقویت لثه وسعفه وزخمی که در پا از موزه وکفش بهم رسد ونفوخ ان جهة رعاف وحقنه ان جهة قرحه امعا
وبخور ان جهة زکام واکتحال ان جهة بیاض ودمعه وقرحه چشم نافع وقدر شربتش یک ل وبدلش بردی سوخته وکاغذ
کبود سوخته در اکثر امور وقایم مقام است قرطمان معرب از هرطان است ومذکور میشود وابو حنیفه دینوری
اسم درختی دانسته است شبیه بدرخت چنار در ساحل عمان یافت میشود برگ وشاخ ان خوشبو وشرب
خشک ان با بقعه دو ل جهة اسهال مفید دانسته اند قرقیون وقرقیسا اسم یونانی کبابه است قریص غذائیست
که از لحوم لطیفه مثل ماهی وبزغاله وجوجه وپاچه با سرکه وترشیها ومیوه های تازه وخشک وادویه خوشبو
ترتیب دهند مسکن حدت خون وصفرا وقاطع بلغم ومضر سوداوی وعلل اعضای تنفس است قراد بضم اول
بفارسی کنه نامند حیوانیست مثل سارس ودر بهایم منکون میگردد در طبع وافعال مثل قسافن است قرد بکسر
اول وفتح ثانی بفارسی انرا بوزینه ومیمون وبترکی کپی نامند در جمیع خواص قریب با انسان وطلای خون ان
مانع روییدن موی ومجرب وسم مخزون ان که از انسان مخنوق در کتب قدما مرقوم است از ان نیز حاصل
میشود واز اسرار مکتومه است قرنبیا بفتح اول وجزم ثانی اسم یونانی نبات الشیخ است وگویند خفاش ونزد
بعضی لوبیاست قرنفل شامی قرنفلیه است قریط خرنوب شامیست قرمعا سلحفاة است قرقف خمیر
غلیظ است قرن الجزست شاخ کرگدن است قرقینو اسم یونانی سرطان است قرانیوس بلغت شامی اسم غاز است
قرقارس یونانی اسم جنی است قراطن ماء العسل سادج است قرفة الطیب قرفة القرنفل است قردیون
قراصیاست قردامومن وقردمانون قردمانا است قرداقرداست قریص بتشدید رای زرد الاجزه است قوصی
خسک است قرففان وقرنفار وقرنبا دکویاست قراض بابونج است قرن البحر مرجان است ونزد بعضی
کهربا قرول وقرد الیون یونانی تبد است قرداس یونانی حرف است قرطم هندی حب النیل است قرنفل بستانی

فرنجشك است قرحان نوعی از عطر است قرمایون الغوان است قرقوق اسم یونانی زعفران است قرداسینی حرف
الملاء است قرقیرون سعد است قریولر نوعی از لبلاب است قرقشم اسم ترکی رصاص اسود است قروطا اسم ترکی اقط است
قرانروطا اسم ترکی مصل است قرقاول اسم ترکی دراج است قراقوش اسم ترکی عقاب است قراطاوخ اسم ترکی بحرود است
قرلانغوچ اسم ترکی خطاف است قراغاج اسم ترکی دردار است قراچورك اودی اسم ترکی شونیز است قرنو بکسر اول
اسم ترکی صعتر است قرباغه اسم ترکی ضفدع است قرساق اسم ترکی فنك است قزاج بقاف وزای معجمه اسم مغربی
نباتی است خوشبو و شبیه برازیانه و ازان کوچکتر و شعبه ان بیشتر و مشبك و تخمش مانند انیسون در سیم کرم و خشك
و مدر بول و حیض و مسکن دردهای بارد و محلل ریاح و تخم و شاخ ان در طعم باعث لذت انها و چون آب
طبیخ انرا تا ربع رطل با شکر بنوشند در تحلیل ریاح و درد احشا مجرب دانسته اند قزح بکسر اول اسم عربی تخم بیاز است
قزاز زجاج است قزدیر رصاص ابیض است قز اسم کرم ابریشم است قزلاق اسم ترکی قبره است قزل بکسر اول و ثانی
اسم ترکی ذهب است قسط بخیث شبیه بربیخ لفاح و از نواحی هند خیزد و نباتش معروف و بیساق و برکش عریض
و سه قسم میباشد یکی شیرین و سبك و سفید و باعطریت و قسط بحری و عربی نامند و قسمی مایل بسیاهی و سبك
و سطبر و کم بوی و تلخ و انرا قسط هندی کویند و قسمی مایل بسرخی و سنکین و در وزن شبیه بشمشاد و خوشبو و
بی تلخیت و از مطلق ان مراد قسط شیرین است و بهترین ان سفید تازه کرم نخورده است که اندکی زبان را
بکزد و قوتش تا چهار سال باقی و فرق در میان ان و راسن که قسط شامی نامند عدم عطریت راسن است و عدم
کزندکی زبان و صلابت ان در سیم کرم و خشك و مدر بول و حیض و جاذب خلط از عمق بدن و تریاق سموم
حیوانی و مفتح سدد جکر و قاطع اخلاط غلیظ و دافع جرب و بهق و کشنده اقسام کرم معده و جهة درد رحم و درد سینه
و شکافتکی عضل و تقویت معده و جکر و دردهای مزمن دماغی و معده و عضلات و مفاصل و تحلیل ریح
و اخراج سنك کرده و با سکنجبین جهة تب ربع و با عسل جهة ربو و ضیق النفس و سرفه کهنه و یرقان و علل سپرز و
استسقا و تشنج و کزاز و رعشه و ضعف ناعظ و بخور ان قاتل جنین و رافع وبا و زکام و ضماد ان جهة کلف و عرق النسا

ودرد

[illegible]

و دردهای بارد و با روغن زیتون جهة دفع لرزه و فالج و استرخا و درد کوش و سعوط ان جهة درد سر مزمن
و ذرور ان جهة قروح رطبه مفید و فرزجه ان مدر حیض و قاتل جنین و طلای ان با سرکه و قطران و عسل
جهة داء الثعلب و نمش نافع و مضر مثانه و مصلحش کل انکبین و مضر ریه و مصلح ان انیسون و قدر شربتش یکدرهم
و بدلش نصف وزن ان عاقرقرحا است و روغن قسط سازج که قسط تلخ را بقدر چهل [illegible] نیمکوب کرده یك
شبانروز در شراب ریحانیه با چهار صد [illegible] روغن زیتون بجوشانند تا شراب سوخته و روغن بماند کرم
و خشك و محلل قوی و دافع برودت معده و جکر و لرزهای بلغمی و سوداوی و مقوی موی و قدر شربتش
تا هفت درهم است و روغن غیر سازج ان در دستورات مذکور است قسوس اسم یونانی لبلاب کبیر است
قسطون اسم یونانی نباتیست که بالفعل مفقود است ساقش مربع و زیاده بر ذرعی و برکش دراز و شبیه ببرك
بلوط و از ساق سه ورقی خوشبو و برکهای اسفل بزرکتر و از اعلی ریزه و کلش زرد و در بوی شبیه بصعتر و تخمش
در انتهای ساق مجتمع و تخمش باریك و شبیه بتخم بنج و مستعمل ازان برك و بیخ است در سیم کرم و خشك و شرب
ان قبل از سموم و بعد از ان دافع مضرت ان و از مجربات شمرده اند و مدر بول و مسهل و هاضم و جهة درد سینه
و ضعف جکر و صرع و جنون و فرصر ریه و عصاره ان جهة درد کوش و درد دندان و طبیخ غلاف ثمر ان جهة
فی مغرط مجرب دانسته اند قسب اسم حجازی خرمای خشك است که بکمال رسیده باشد کرم و خشك و
مسکن تشنکی بلغمی و قاطع اسهال رطوبی و محلل مواد سینه و دیر هضم و قلیل الغذا و مصلحش کردکان بوداده
قس لبلاب کبیر است برکش مثل و دیره و شاخش باریك و شرب شاخ ان مدر حیض و فرزجه ان مخرج جنین و
سعوط عصاره ان جهة عفونت خیشوم و آب بیخ ان با سرکه جهة کزیدن رتیلا نافع است قسولیدون کاکنج است
قسطس اسم جنس قسط است قسط شامی راسن است قسط المر و قسط هندی و قسط چینی و قسط تلخ است
قسط بحری و قسط الحلو و رومی و عربی قسط شیرین است قسیوس حنین بن اسحق کوید لحیة التیس است قسا اول
کبر است قسطیر رصاص ابیض است قسطودیون و قسطون جندبیدستر است قسیطوس زجاج است قسا

سلیخ است قسطل شاه بلوط است قسراق اسم ترکی رماکت قساولان اسم روغن زفت است و در زفت
مذکور شد قشور اسم جنس پوست اشجار و اثمار و بزور است و بعضی را اعتقاد آنکه اقسام آن غذائیت ندارند و
قابل هضم نیستند قشمش معرب از کشمش فارسی است و در زبیب خواص آن مذکور شد قشار اسم اصطلاحی
حب المحلب است نزد اهل بغداد قشار الکندر صفایح باریک کندر است شبیه بپوست و آنرا از کندر لطیفتر
دانسته اند قشر البیض پوست تخم مرغ و در بیض مذکور شد قشره باصطلاح مصر پوست درخت
دارشیشعان است قصب بفارسی نی و بترکی قامیش گویند و اقسام میباشد هندی آن که بانس نامند غیر مجوف
و باقی اقسام مجوف اند و قصب فارسی نی سبز است که در غیر آبها میباشد و اجامی مخصوص آبهاست
و قلم و نیشکر از اقسام آنست و عکرش کرنسی از ذیل است چون در زمینهای آبدار پرورش یابد نی میشود
و اقسام نی در دوم سرد و خشک و سوختهٔ آن گرم و بیخش قوی تر و با اندک صدتی و ضماد تازه کوبیدهٔ آن جهت
جذب پیکان و استخوان و خار از بدن و با سرکه مسکن درد کمر و ضماد برگ تازهٔ آن جهت اورام حاره و باد سرخ
و شرب سائیدهٔ آن با عسل جهت سرفه و سوختهٔ آن بقدر دانگی مفتح سدد ذهن و مضر شش و مصلح آن کثیرا
و... است و ضماد سوختهٔ آن جهت جرب و حکه و زخمهای چرکدار و سنون آن جهت جلای دندان و سیلان خون
لثه مفید و طلای بیخ سوختهٔ آن با پوست آن با مثل آن حنا جهت رویانیدن موی و تقویت آن و جلای
بشره نافع و اکتحال رطوبتی که در برگ نی جمع میشود جهت بیاض چشم انجح یافتست و فرش کردن برگ نی فارسی
که آب بران بپاشند جهت صاحبان تب حار و دفع شدت گرمی هوا و فساد آن موثر است و شکوفهٔ آن جهت
کزیدن عقرب و اخراج کرم گوش بیعدیل قصب السکر نیشکر است در اول گرم و در دوم تر و آب آن مسمن بدن
و مفتح سدد و ملطف خون و منقی مثانه و مدر بول و دافع خشونت سینه و سرفه و محرک باه و ملین طبع و مهیج
قی و قاطع التهاب معده و مولد نفخ و ریاح و بهترین آن که دو سه جوش داده باشند نفخ آن زایل میشود و قی کردن
و آب نیشکر منفی برد و اکثار خوردن غیر مطبوخ آن مفسد اشتها و مضر یران و مصلحش انیسون است قصب الذریره
نباتیست زیاده بر شبری و باریک و مجوف و بیرون آن سرخ مایل بزردی و اندرون آن سفید و مملو از چیزی
شبیه بپنبه و ساقش پر گره و از قلم باریکتر و خوشبو و با قبض و تندی و تلخی در دوم گرم و خشک و ملطف و مدر
بول و مفتح سدد و مقوی دل و جگر و معده و دافع خفقان و استسقا و درد سینه و جگر و رحم و عسر بول و تقطیر
البول و محلل اورام و التیام دهندهٔ شکاف عضل و طبیخ آن با تخم کرفس جهت جنون و امراض کرده و دفع سرفهٔ
مزمن و وجع الفواد بارد و جلوس در طبیخ آن جهت درد رحم و استنشاق دود آن جهت سرفهٔ رطوبی مجرب و ذرور
آن جهت خوشبویی رایحهٔ زیر بغل و عرق و شکستگی اعضا نافع و اکتحال آن جهت جلا و تقویت بصر نافع و مضر کرده و
مصلحش انیسون و استعمال آن با صمغ البطم بهتر از سایر چیزهاست و قدر شربتش تا دو درهم و بدلش مدس
المراست و بدستور اظفار الطیب قصدیر رصاص ابیض است قصد اسم عربی عوسج است قصیصه تودریست
قصب بو قصب الذریره است قصاص بضم اول قسمی از خلراست دقیق الغلاف و کوچک دانه و بسیار سفید
و خواص خلر مذکور شد قضاعد بضاد معجم بفارسی انزاسک ابی نامند اکتحال و ضماد دماغ آن جهت تاریکی چشم
بیعدیلست قضم قریش حب صنوبر صغار است قضب و قضم رطبه است هر چه تعلیق کنند اسم جنس و شامل آنست
قضاب بصری نوعی از اذان الغزی است قطران دو نوع میباشد یکی سیاه و براق و غلیظ و تند رایحه و آنرا
قطران برقی نامند و یکی رقیق و غیر براق و آن قطران سیال است و نوع اول از درخت شربین و نوع ثانی از
درخت سدر و درخت ارز و غیر آن حاصل میشود و طریق عمل آنست که چوب و شاخهای آنرا قطع نموده بر
روی هم چیده چاهی در آن مکان حفر میکنند و آتش می افروزند تا ماییتشان در آن چاه جمع گردد و بدستور
آب سایل اشجار مذکوره را باتش طبخ میدهند تا منعقد گردد و این قسم را در عراق و شام زفت یابس گویند
و بهترین قطران نوع برقیست که از شربین حاصل میشود و چون بر قطیر و یا با سرکه و سفیدی تخم مرغ آنرا
سفید کنند بجهت غالیها بغایت نیکوست و دخان آن لطیفتر از اصل آنست در آخر سیم گرم و خشک و حافظ
اجساد موتی و مانع عفونت آن و قاتل اقسام کرم معده و جنین و مخرج آن و با قوهٔ تریاقیه و مانع و باو طاعون

ومجفف ومسخن ومحلل قی وجاذب خون بظاهر جلد وجالی آثار وموجب تعفن کوشت زخمهاست بدون احداث
وجع والتیام دهنده زخمها وشرب ان جهة درد سینه ودبو وسرفه وضعف جکر ودفع سموم واستسقا وکرم معده
ورياح احشا نافع وفرزجه ان مانع انعقاد نطفه وقطور ان بر دندان دردناك وکرم خورده دافع الم ومخرج کرم
ان وحقنه ان جهة اخراج اقسام کرم وضماد ان جهة جرب انسان وحیوان وکشتن قمل ودفع داء الفيل ودوای استسقا
وصلابت بارد وحفظ اعضا از ضرر سرما وکزیدن مار ودفع خناق وورم لهاة وطلای ان بر قضیب جهت
بزرك کردن آن ومنع حمل وبا پیه کاو کوهی جهة منع کزیدن هوام وقطور ان با سرکه جهة کشتن کرم کوش وبا آب
زوفا جهة درد کوش ودوی وطنین واکتحال ان جهة بیاض که در قرنیه باشد نافع وقدر شربتش از نیم مثقال
تا یك ل وزیاده ازان کشنده است وبدلش نفط سیاه وجاوشیر وکویند بوزنش نفط ونیم وزن ان برك
درخت شربین است ظلب اسم شامی نباتیست شبیه بدرخت بر وبرکش باریك وثمرش بقدر آلوچه وبیدانه
وبعد از رسیدن سرخ میشود وخوشبو وباقبض وبعد از خوردن آب ان بجای دانه نقلی مثل کاه ازان
میماند در دوم سرد وخشك وثمر ان تریاق سموم وضماد ان بر چشم جهة جمع کردن آب نازل موثر وطبیخ برك
ان محلل اورام وجهة جوششها ومنع کثرت دمل ونطول ان جهة درد مقعد ورحم وذرور ان جهة تجفیف
قروح رطبه وضرر سوختکی آتش وثآلیل وصمغ ان اکر یافت شود خوردن ان مانع اسقاط جنین وحمول
ان جهة بواسیر وبخور ان جهة دفع مکر وافسون موثر است قطن بفارسی پنبه وبترکی پنبوق نامند در دوم
کرم وخشك ومجفف وشکوفه ان بغایت مفرح وبکوفته ان قریب باسکار وشربتی که ازان بسازند بقدر بیست
درهم ان دافع خفقان واختناق رحم ووسواس وابتدای جنون مفید وضماد شکوفه وبرك ان بدن سوختکی
پنبه سوخته محلل اورام ودافع حکه ومانع ابله کردن سوختکی آتش وآب برك ان قاطع اسهال است بشرطی که
باشربت سیب بدفعات تا دبع رطل ازان بنوشند وپوشیدن لباس ان مسخن ومجفف وپنبه تازه مقوی بدن
وموافق صاحبان رعشه وکزاز وفالج وضماد برك ان باروغن کل جهة نقرس بیعدیل وجلوس در طبیخ ان جهة

احی

اختناق رحم وبخور ان جهة زکام وسوخته ان در قطع خون جراحات مجرب وچون فتیله ازان ساخته یکطرف آنرا آتش زده
طرف دیکر بر ثالیل کذارند بنحوی که قریب بباغ رسد وسرد وزنکار کنند در دفع ثالیل مجربست وچون شاخ پنبه را
در کوش کذاشته طرف دیکر را بسوزانند آبی که در کوش دفته باشد جذب کند وپنبه کهنه پوسیده دافع کوشت
مرده زخمهاست وضماد جمیع اجزای ان مقوی معده ومحلل وجاذب خون بظاهر جلد است ومغز پنبه دانه با سکنجبین
در محرورین ودر مبرودین با دارچینی بغایت مبهی وقدر شربت از شکوفه ان تا ده درم وازمغز دانه ان تا بیست درهم
وروغن تخم ان مبهی وملطف وجالی ودافع سرفه ومغص وتدهین بان جهة امراض بارده بیعدیل است قطف اسفناج
رومی است وازاسرمون فارسی نیز نامند مانند پودنه بلند میشود ومنبتش نزدیك آبها وبرکش سبز ومایل بزردی
ودراز وزود شکن وکل تخم ان مایل بسرخی وبا اندك لزوجت است وبری ان قویتر از بستانی وبرودت ورطوبت
ان کمتر ازانست در دوم سرد وتر وسریع الهضم ورادع اورام حاره ظاهری وباطنی ومولد خلط صالح وموافق
جکر حار وصاحبان تب حار وملین طبع وساق ان مفتح سده ورافع اورام ظاهری وباطنی وباشکر جهة سرد
وسنك کرده نافع وبا ادویه مسخنه غیر محلل مبهی ومولد ریاح ومصلحش ادویه خوشبو وطلای عصاره وبرك ان دافع
جرب وحکه وآثار وشستن جامه حریر وپشمینه با طبیخ ان پاك کننده چرك است بدون تغییر رنك ان وتخم ان در
کرمی معتدل ودر اول خشك ومفتح ومسهل ومقیئ ومحلل اورام باطنی وظاهری وبالخاصیه مبهی وچون تا سه
هفته ازان بنوشند جهة استسقا مجرب دانسته اند وجهة عسر البول وتقطیر البول وضعف کرده والتهاب احشا
ویرقان ودفع سموم وشبها مفید ومصلح ان درمعین فی نمك وعسل است واکتحال ان باشکر جهة جرب نافع
وقدر شربتش دو درهم وتخم بری ان راچون بقدر سه مثقال ونیم در نود مثقال آب بجوشانند تا بنصف رسد
اشامیدن آب آن جهة اخراج مشیمه بغایت مجرب یافته اند قطف بحری نباتیست شبیه بعوسج وبنجار وبرکش
شبیه برك زیتون وازان درشت تر وبا اندك شوری ودر ساحل دریا وشوره زار میروید وانچه در شام
ملوح نامند بهترین اقسام قطف است ونزد بعضی قطف بری ملوخیا است کرم وتر ومولد شیر ومنی ومحرك

آنکه پنبه زن بنیه زن . . . وتخم . . . وباد بحر . . . پنبه دانه شیرافزا . . . نفع بیمن . . . سکون . . . درد . . .

باه و بختش بقدر دو درم جهة احتباس بول و دفع مغص و شكاف عضل موثر و مفید است قطاب غذائی است
که از خمیر و روغن نانهای دقیق کوچك ترتیب داده اند از مغز بادام و پسته و شکر و بسنبوسه از سبزیها پخته
و کوشت قیمه کرده جوف انرا مملو ساخته و در روغن سرخ میکنند اقسام ان مولد خون متین و مسمن بدن
و کثیر الغذا و بطی و دیر هضم و مولد سده است وانچه با سبزیها ترتیب دهند در ترطیب اقوی است و قلیل
الغذا از سایر و مصلحش عسل و مصلح اقسام دیکر ان سکنجبین است قطاة بفارسی سنك انکشك و بترکی باغرتی
قره نامند و ان مرغیست بزرکتر از کبوتر و مخطط بالوان مختلفه و زردی غالب و در صحرای بی آب و سنکلاخ
میباشد در اخر دوم کرم و در سیم خشك و مقوی جکر رطب و معده و نفخ سده و رافع استسقا و ریاح غلیظه
و فالج و برودت احشا و اعضا و محرك باه و دیر هضم و مولد سودا و مصلح ان سرکه و روغن و مطبوخ ان
با دویه خوشبو و سنکدان ان مولد سنك کرده است و اکتحال خون ان جهة بیاض سفید و استخوان سوخته
ان که با روغن زیتون بسیار جوشانیده باشد جهة رویانیدن موی داء الثعلب و کچلی از مجربات شمرده اند
و باید که دو روز از ذبح ان کذشته تناول نمایند قطایف بفارسی رشته خطائی نامند و در داء الطویه اشاره
بان شد خوردن ان با عسل مولد خون صالح و سریع الهضم و کثیر الغذا و مقوی اعضا و موافق ناقهین و
ضعیف القوم و چون انرا با مغز کردکان تناول کنند و بعد از ان سکنجبین بنوشند بغایت باعث فربهی بدن
میشود قطونا کیاه بزرقطونا است و در افعال مثل کیاه بارتنك است قطارفیا اسقولوقندریون است
قطیون اسم سریانی سرخس است قطاة غیمی کویند اسم یونانی درد ار است قطیر قنب بری است قط سوخته است
قطم پنبه کهنه است و در قطن مذکور شد قعبل نزد بعضی از اقسام فطر است و نزد بعضی اسم نبطی سقراطیون
و ان بیخیست بقدر شلغم مایل بسرخی و تلخی و کزندکی و برکش شبیه ببرك نرکس و کراث و سوسن در سیم کرم
و خشك و در بعضی افعال شبیه بپیاز عنصل و عصاره انرا که بقدر دو سه درم با ارد کرسنه خمیر کرده
باشند و قرص ساخته جهة سپرز و جنون نافع دانسته اند و صاحب منهاج کوید نباتیست شبیه بدباء و کنکر

معد

وسفید و سطبر و بی برك و بی کل و بی مزه و با اندك تندی و خشك ان زرد و مایل بسرخی میباشد
وانرا پخته با ماست و سیر تناول نمایند قعتال اسم عربی شکوفه انکور است قعنب اسم عربی و شامل خصی
الثعلب و قلقاس است قفر اسم جنس قار و عرق الجبال است وانچه شبیه بقفر دیکون باشد قفر الیهود دو
قسم است یکی در ساحل دریا یافت میشود که مسمی ببحرة الیهود است و موضعی که در قدیم کفرا میکفتند و ان جیدست
بنفش مایل بسرخی و چربیت در ان غالب و از دریا بساحل می اید و قسمی از زمین کنار دریا که حفر کنند بهم میرسد
و مولف تذکره مخصوص بحیره طبرستان و ساحل ان دانسته وانچه در جبال حاصل میشود از اقسام مومیائی
و عرق الجبال نامند و از قفر الیهود الطف است و از مطلق قفر مراد انست و بهتر قفر الیهود سیاه براق زود
شکن است که بی خاك و سنك باشد و در رایحه شبیه بنفط و این قسم از اجزای تریاق کبیر است نه سایر اقسام در
سیم کرم و خشك و در افعال قایم مقام زفت و قیر و قطران و نزد بعضی در منافع نایب مناب عنبر و اکثر خواص
ان از مجربات و شرب ان جهت شکستکی اعضا و ضربه و سقطه و سرفه مزمن و عسر النفس و عرق النسا و کزیدن
هوام و دفع اسهال رطوبی و اقسام کرم معده و ریاح غلیظه شکم و فواق و تقویت هاضمه و اعصاب و قرحه ریه
و اخراج چرك از سینه و ربو و ورم لوزتین و خناق بلغمی و سوداوی و صلابت رحم و ضعف جکر و کرده و تقطیر بول
و بواسیر و باجند و شراب جهة احتباس حیض مایوس العلاج و با سرکه جهة خون منجمد در معده و تحلیل ان و ضماد
ان جهة تقویت اعضا و باموم و اردجو و نطرون جهة نقرس و مفاصل و اورام صلبه و با ادویه مناسبه جهت
التیام زخمها و نرم کردن اورام ان و منع ورم جراحات و الصاق موی زاید پلك چشم و صاف کردن بشره و
نضج خنازیر و دفع برص ناخن و قوبا مفید و بخور ان جهة کریزانیدن هوام و مار و پشه و خروج رحم و اختناق آن
و نزلات نافع و محرك صرع مصروعین است و حقنه با ان و ماء الشعیر جهة قرحه امعا و سنون ان جهة درد دندان
کرم زده و دفع رایحه کریهه دهان و اکتحال ان جهت بیاض و مالیدن ان بر درخت انکور مانع کرم زدن ان و مضر
محرورین و مصلحش سرکه و آب میوه های سرد و بدلش زفت و قیر و قدر شربتش تا یکدرهم است قفر برای محجمه

مجرب دفع احتباس حیض مایوس العلاج

نبات کشوث است ففلوط اسم شامی کرات شامی است ففند کمون است قفورا کفرا است و نزد بعضی تمر الهبود
قفادس اسم یونانی کبر است قفیر زنجبیل است قفهر قیفهر است قلقاس نباتیست که در نزدیک آبها میروید و در
مصر کثیر الوجود است برگش مایل بتدویر و عریض و بقدر برگ بادام و از بیخ چندین شاخ بی ساق میروید
و بسطبری انگشتی و بر هر شاخی یک برگ میباشد و بیخش سطبرتر از زردک و کوتاه و مایل بسرخی و اندرون آن
سفید و با اندک قبض و تندی و لذیذ در اول گرم و در دوم تر و بغایت مسمن بدن و صالح الغذا و محرک باه
و جهت سرفه و خشونت سینه و حنجره و بیخ امعا و لاغری کرده و اسهال نافع و نفاخ و مصدع و مثل آن مولد سودا
و مسدد و مصلحش عسل و سکنجبین و ادویه خوشبو و تخم آن در افعال قریب بتخم کرنب و قدر شربت از تخم آن دو درهم
و قسمی از قلقاس صلب و مسدد میباشد و هر چند طبخ دهند پخته نمیشود و ضماد آن جهت نضج اورام و ذرور
سوخته آن جهت قروح و قلاع و تقویت موی موثر است قلقل نباتیست شبیه بر نبات کنب و چوب آن مایل بسرخی
و شاخهای آن دراز و ثمرش مسدد و بزرگتر از فلفل و املس و بیرون مایل بسیاهی و مغز آن با حلاوت و
با اندک لزوجت و پوست ساق آن قویتر از پوست کنب و گلش مایل بسفیدی و مستعمل از آن دانه های آنست
و بعضی از آن حب السمنه دانسته اند در دوم گرم و تر و بغایت مسمن خصوصا با کنجد و نبات و مسمن بدن و قدر شربتش
تا یک وقیه و مصدع و مصلحش بو دادن او در استعمال سکنجبین است قلب ببابی موصله و ضم اول نباتیست برگش
شبیه برگ زیتون و از آن عریضتر و بلندی آن بقدر ذرعی و زیاده از آن و شاخهای آن باریک و شبیه با دخر
و در اطراف شاخهای آن چیزی شبیه بساق میروید و منقسم بدو قسم میشود و بر آن برگهای ریز میباشد و ما بین
آن برگها دانه آن میروید و صلب و مسدد و سیاه و با خشونت شبیه بسنگریزه و منبتش کوهها و زمینهای درشت
است در سیم گرم و خشک و مدر و جهت دبو و سرفه و ضیق النفس و اسهال و فواق و با شراب سفید جهت اخراج
سنگ کرده و مثانه و احتباس بول نافع و ضماد آن دافع بواسیر و قدر شربتش تا دو درهم و بغایت مضعف باه
و مصلحش حب صنوبر است قلب بفتح اول بفارسی دل نامند گرم و خشک و دیر هضم و ردی الغذا و بهترین آن از

طیور

طیور و از بره است و مصلحش سرکه و روغن زیتون و ادویه حاره و مهرای آن مقوی دل و دافع خفقان و اکحال
حق نابر و رطوبت آن که در حین کباب کردن از آن چکد جهت شبکوری مجرب دانسته اند قلت بتحریک لام و تای
مثناة حب القلت است و مذکور شد قلوس بلغت یونانی بمعنی اذان الدب است و پنج صنف میباشد و ماهی زهرج
نوعی از آنست صنفی سفید است و برگش سفید و نر و ماده میباشد برگ ماده شبیه بکلم و سفیدتر و عریضتر
از آن و ساقش بقدر ذرعی و زیاده بر آن و چیزی مانند پشم بر ساق و برگش ظاهر و گلش مایل بزردی و تخمش
سیاه و بیخش دراز و بسطبری انگشتی و نر آن برگ درازتر و باریکتر است و صنف دوم را برگ سیاه و عریضتر
و بزرگتر از صنف سفید و صنف سیم را شاخها بسیار دراز و بی ساق و برگش شبیه ببرگ بر و بر سر شاخها قبه های
مدور و گلش زرد طلایی و صنف چهارم را برگ شبیه ببرگ انجیر و از آن کوچکتر و بی ساق ملاصق بر زمین
و صنف پنجم را برگ بزرگ و غلیظ و با رطوبت چسبنده و تند بو و گلش سفید مایل بسرخی و ساقش زیاده بر ذرعی
و آب آن کشنده ماهی است جمیع اقسام آن گرم و خشک و محلل و جالی و مدر و با قوت قابضه و ریشه های آن در
افعال قایم مقام ماهی زهرج و بیخ صنف سفید و سیاه آن جهت منع سیلانات و یک مثقال آن با شراب جهت اسهال
و طبیخ آن جهت شکاف مقعد و سرفه نافع و ضماد برگ قسم نر آن جهت سوختگی آتش مفید و ضماد برگ مطبوخ صنف
سیم جهت اورام بلغمی و ورم چشم و با عسل و شراب جهت شقاق گوش و جراحات و گزیدن عقرب نافع و مضر کرده و
مصلحش کتیرا و قدر شربتش تا دو درهم و بدلش اناغورس است و ظاهرا قسم پنجم تنباکو باشد والله اعلم قلی
در اصفهان کهلاو در خراسان شخار و در گیلان قلیا نامند و آن از اشنان تازه که جمع کرده بسوزانند بهم رسد
و از نبات رمث و درام نیز حاصل میشود و بهترین آن صاف براق و سیاه است و آن جزو اعظم صابون و
در چهارم گرم و خشک و جالی و محرق و شرب یک قیراط که هفت بار در آب حل نموده بجز علقه صاف کرده منعقد نموده
باشند هاضم قوی و بغایت منقی و قاطع بلغم در معده و دافع قیء مایوس العلاج و مقوی معده است و طلای
آن زایل کننده گوشت زاید زخمها و ثالیل و ناصور و بهق و برص و جرب و در دفع سیاه چشم حیوانات

بعدیل و یکی درهم ان درهمان روز کشنده و در اطلیه مستعمل ان با نفراده ممنوع چه ران سوریشیو سنی است که دفع
ان دشوار است و چون فلی را با روغن حل کرده بر انکور بپاشند زودی مویز کردد و ملح القلی انشا الله تعالی
مذکور خواهد شد قلسد دارشیشعان است قلیقی قار است قلسو نوس شبوط است قلفوطا اسم شامی کراث
شامی است قلام بعربی قاقلی و نزد بعضی رعی الابل است قلیقلمون بیقهر است قلا را آذریو است قلاری نوعی
از انجیر سفید است قلی الصباغین قلی است قلومایس اسم یونانی طین القطا است و ان شجره ابی مالک است قلاکس طالس
اسم یونانی درخت چنار است قلولا اسم عربی قار است قلو قنشا اسم عبرانی فرع است قلقدیس زاج سفید است
قلقطار زاج زرد است قلقند بدال و بتا زاج سبز است قلب النخل جمار است قلفونیا یونانی راتینج است
که با آتش پخته باشند و نزد بعضی صمغ صنوبر کبار و صغار است قلیمیا اقلیمیا است قلومس بلاسیوس اسم یونانی
ریة البحر است قلقان و قلان حب القلقل است قلعی رصاص ابیض است قلاجاره بلغت اصفهان عقعق است
قلان اسم ترکی حمار الوحش است قری مرغیست از فاخته کوچکتر و بی طوق و سیاه و مانوس و نوع آن سفید
خوش منظر است در دوم کرم و خشک و موافق مرطوبین و مبرودین و مولد خلط فاسد و اکثار ان مورث
وسواس و جذام و مصلحش روغنها و ادویه لطیفه و ندهین بروغن و سپران موجب سرعت حرکت اطفال و تخم
ان معین نطق ایشان و بو دادن ان در خانها مبطل سحر و چشم بد است قل بفارسی شپش و بترکی بت نامند
و چون با قلی را سوراخ کرده دو عدد آنرا جای داده بلع نمایند جهت دفع تب ربع مجرب دانسته اند و چون زنده
انرا بر سوراخ احلیل بدوانند دافع احتباس بول است و از خواص انست که چون بر بعضی قریب بموت رسد از او کریزان
میشود و چون زن حامله در کف دست کناشته شیر بران بدوشند هر گاه در میان شیر حرکت کند آن زن
حامله به پسر خواهد بود و اگر حرکت نتواند کرد به دختر و از مجربات است قمل بضم اول و فتح ثانی و تشدید ان کنه
بزرک و ملخ خورد است قمز اسم ترکی شیر مادیان است که بنحو مخصوص ترتیب ان کنند و در لبن مذکور میشود
قمح اسم عربی حنطه است قمرون اسم عربی دو میان است قمیله بلغت شام نوعی از دو قوست که ان را حبشه

البراغیث

البراغیث نامند قمر بلغت اکبر بان فضه است قمر قریش و قمل قریش بضم قریش قنبر کاشیر است قنجرا اسم مصری
قصب الذریره است قنحه اسم جنس سعوفا است قنا بری در اصفهان موجه و در خراسان برغست کویند و
ان شبیه باسفناج و با اندک تلخی و تندی و بقدر شبری و ساقش باریک و کلش سفید و دیزه و تخمش در غلاف
بقدر نخود و در هر غلاف چهار عدد و بسیار شبیه بتخم دل است در دوم خشک و در اول کرم و لطیف و مدر
بول و حیض و شیر و عرق و مفتح سده جگر و سپرز و موافق محرورین و مبرودین و مقوی مجاری بول و جالی و مقطع
و منقی سینه و ریه از اخلاط فاسده و ابان ملین طبع و دافع یرقان و سعوط آب بیخ ان جهت دفع رطوبات
دماغی و خوردن و طلا کردن ان جهت بهق و وضح و کلف مجرب و جهت بواسیر نافع و مولد سودا و مصلح بخیش
انست با روغن بادام و امثال ان قنطوریون اسمیست یونانی و ان نباتیست کبیر و صغیر و کبیر را غلیظ و
صغیر را دقیق کویند و کبیر را ساقش شبیه بساق حماض و خشن و بقدر دو سه ذرع و پر شعبه و برکش مانند
برک زردک و در هر شعبه قبه مایل بزردی و کل قبه کلی و زغب دار و تخمش شبیه بتخم کافیشه و بیخش سطبر و
سرخ و صلب و پر از رطوبت و بسیار سرخ و با تندی و شیرینی و قبض و منبتش زمینی که آفتاب بران بسیار
تابد و کوهها و پشتهها است و قوتش تا ده سال باقیست و در اخر دوم کرم و خشک و عصاره بیخ ان قوی تر از
سایر اجزا و مدر حیض و مخرج جنین مرده و مفسد زنده ان و مجفف بی لذع و جهت سرفه کهنه و ضیق النفس و فسخ
عضل و عصب و شکستگی اعضا و تفتیح سده و تنقیه دماغ و سینه و دفع یرقان و استسقا و سپرز و نفث الدم
مزمن و درد پهلو و رحم و مغص نافع و ضماد تازه ان بر تنهایی و خشک ان در مرهمها جهت التیام جراحات
بغایت قوی الاثر و در سایر افعال مانند قسم صغیر و از ان ضعیفتر است و مضر سر و مصلحش عسل و قدر شربتش
تا دو درهم است قنطوریون دقیق منبتش نزدیک آبها و شبیه بعودبخ و ساقها از هم جدا و بیشاخ و زیاده
بر شبری و کلش بنفش مایل بسرخی مانند کل شب بو و از ان کوچکتر و برکش شبیه ببرک سداب و ثمرش شبیه
بکندم و بسیار تلخ و بیخش کوچک و بی منافع و قوتش تا ده سال باقی در اوایل سیم کرم و خشک و لطیف تر از

قنطوریون خوانند خوردن آن از زنان حامله بچه مرده از شکم برآرد و بعضی کویند نوعی از
نوفا بضم اول و فا بالف کشیده و وارو بیست که آنرا
ضرابع القمر آ است
بر بان قاطع

کبیر وساق وبرک وکل ان قوی‌تر از عصاره ان ومجفف بیلدغ ودر جمیع افعال قوی‌تر از تنم کبیر وطبیخ ان کر
دو مثقال را با هفتاد مثقال آب جوشانیده باشند که بنصف رسیده با شکر واشال ان بنوشند مسهل مرة
السودا ومرة الصفرا وزرداب وبلغم ودافع ضرر سموم هوام خصوصا عقرب وصرع وقولنج ودرد مفاصل
وامراض بلغمی ومفتح سدد جگر وصلابت سپرز ومنقی دماغ واعصاب وبا ماء الاصول دافع عرق النسا و افراط
عمل ان مودی باسهال دمویست وضماد تازه ان جهت قروح خبیثه والتیام جراحات وبا پیه جهت ورم زخمهای تازه
وکهنه وبا اردن مس جهت مفاصل وبا اردجو جهت دردهای حاره وشرب عصاره ان با طبیخ حلبه جهت امراض سینه
وطلای عصاره ان با سرکه جهت درد سری که از آفتاب وشرب خمر بهم رسیده باشد نافع وچون موی سر را بوزه
رفع نموده عصاره را با سرکه طلا کنند جهت دفع قرص سر وروییدن موی مجربست وبا شراب جهت گزیدن زنبور
وبا بول سک جهت ثالیل وبا عسل جهت دفع شپش وچرک رشک وبا شیر دختران جهت ورم پلک چشم ودرد ان
وبا آب کاکنج جهت سطبری پلک وجرب وبا آب رازیانه وشیر جهت جمیع دردهای کهنه چشم واثار قرنیه وشعیره
مفید وچون پلک را برگردانیده عصاره ان را با آب انار بمالند درحال رفع جرب ان میکند وبا آب مرزنجوش
جهت ریح سبل وقطور ان با روغن خیری واشال ان جهت ضربان گوش وبا آب برگ شفتالو جهت کرم ان و
با آب زیب ومانندان جهت ثقل سامعه وبا روغن نرگس وحزدل وسرکه جهت ورم گوش وکری وسعوط ان با
سرکه وآب عنصل جهت قروح بینی ورعاف خصوصا با اندک زاج وکافور وآب یخ ومضمضه ان با گلاب جهت رایحه
کریهه دهان وقلاع متعفن وطلای ان با آب جهت شقاق لب وغرغره ان با آب بارتنگ وعنب الثعلب و
عوسج جهت ورم لوزتین وخناق وبا طبیخ جوز سر وجهت دندان متخلخل نافع وهرگاه عصاره ان موجود
نباشد اصل ان را مهرا پخته آب ان را بقوام اورند وحمول عصاره تازه ان مدر حیض ومخرج جنین وتطول وجوز
ان رافع کزاز ومضر امعا ومصلحش صمغ وکثیرا وقدر شربت از تازه ان دو درهم ونیم واز خشک سه درهم ودر حقنه
پنج درهم واز عصاره ان یک درهم وبدلش بوزنش افسنتین ونیم وزن ان بابونه ونیم مثل ان زنبیل ونزد بعضی

بوزن ان پرسیاوشان ونیم وزن ان برگ حناست وحقنه با طبیخ ان با روغن کنجد جهت درد کمر وعرق النسا و
قولنج بیعدیل وضماد کل ان در تسکین درد عقرب گزیده ودفع گزیدن افعی قوی الاثر وروغن ان که آب انرا
با روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماند مسخن عصب ومقوی بدن ودافع اعیا وفالج وبهر عسر ولادت و
ریاح ودردهای مزمن وشربت ان که آب انرا با شکر بقوام آورند درجمیع امور مذکوره مفید است قنبیل
چیزیست شبیه بریگ مگر زرد مایل بسرخی وگویند شب بیابانیست که از زمین بخاک مخلوط گشته بان شکل میشود و
نزد بعضی تخم نباتیست وجمعی گویند تخم سرخس است در دوم گرم وخشک ونزد بعضی سرد وخشک ومسهل رطوبات
ولزوجات وشرب ان در اخراج کرم معده وامعا قوی الاثر ومضر امعا ومصلحش شحم وکثیرا وذرور ان بغایت
مجفف زخمها ودافع جرب وسعفه وقدر شربتش دو درهم وبدلش وخشیزک است قنفذ بفارسی خارپشت
ودر تنکابن دادسوک ودو مارزندان ارمجی وبترکی کرپی گویند حیوانیست موی ان مانند خار واقسام میباشد
جبلی انرا دلدل نامند وبری وبحری ان کوچک ومراد از مطلق ان بریست مجموع ان در دوم گرم وخشک
وگوشت ان صالح الغذا ومحلل ریاح وقولنج ومداومت ان رافع جذام وباعث وتوقف ان وجهت استقا
وسپرز ودرد گرده ونقرس ومفاصل وفسخ عضل وتقطیر البول وبول در فراش وتحریک باه مرطوبین وکزاز
ولرزتب ومداومت ان مورث عسر بول ومضر معده وجگر ومصلحش روغنها وسرکه ومصدع ومضر گرده
ومصلح ان عسل یا سکنجبین وسوخته بری وبحری ان جالی ومحلل ورافع گوشت زیاد زخمها والتیام دهنده ان
وشرب یکدرهم انرا جهت تب ربع مجرب یافته اند وضماد گوشت ان جهت خنازیر وغدد وپیه ان جهت کلف و
نمش وپوست سوخته ان بازفت جهت داء الثعلب وجگر خشک کرده ان جهت استقا وذرور وزهره ان جهت دفع
انتشار زخمها وجذام مفید وشرب انرا با موم جهت اخراج جنین مرده مجربست واکتحال ان رافع بیاض وقنفذ
جبلی که مترا رسنایر است وخوردن ان جهت نقرس بیحدیلست وبدستور ضماد گوشت وطلای خون ان رافع
چرک بدن وجالی ورافع کلف وحمول ان مدر حیض وگویند در موضعی که خارهای درشت ان باشد هوام نزدیکی

حکیل با اول مفتوح خارپشت را گویند وانرا زکاب
سیجول نیز نامند و بتازی قنفذ خوانند و ...
سکا نیز خوانند ...
رتبع باشد ...
خیال بدن خود را ...
شعور ...

نکنند وما را از اقسام قنفذ کرنرانست وقنفذ بحری لزیذتر از بری وملین طبع ومقوی معده ومدر بول
وجلد سوخته ان جهة جرب وقروح سر مفید است قنب بکسر اول وتشدید نون وفتح ان معرب از کنب فارسی است
وبرک ان از بنات واسرار وورق الخیال وحشیش کویند وپوست ساق ان از کنب وتخم ان از شاه دانه وشکوفه وغبار
زهفی ان از چرس نامند برکش مرکب القوی ودرسیم سرد وخشک وبا حرارت لطیفه وبرودت کثیفه ومسکر وبسبب
جزو حار مفرح ومشهی ومبهی بالعرض وبعد از تحلیل جزو حار وبقای اجزای بارده مخدر ومضعف حواس وجکر ومعده
ومورث فساد رنک رخسار واستسقا وبلادت وکسالت وجنون وتکدر روح دماغی واکثار ان قاطع باه و
مجفف منی وشیر پستانها مقوی فعل ان وبزرشیها مفسد انست وبری وبستانی میباشد وبری در برک مایل
بسفیدی وپوست ان باز نمیشود وتخمش شبیه بحب السمنه وقوی تر از بستانیست وقطور عصاره ان کشنده کرم
کوش وسعوطان منقی دماغ وشستن سر با طبیخ ان دافع سوی وقمل ابرو وسر وضماد مطبوخ بیخ ان دافع اورام
حاره ومسکن درد ان وشربتش از یکدرهم تا دو درهم وغیر معتاد را زیاده از ان کشنده است وشاهدانه در
اول سیم کرم وخشک ومحلل ریاح ومسکن غثیان ومدر بول وقابض طبع ومجفف منی وبرداده از اضر کثرت است
واکثار ان باعث قرحا وصداع ومصلحش خشخاش وسکنجبین وذرور کنب پوسیده را جهة جراحات مجرب دانسته اند
وروغن شاهدانه کرنبد سود روغن بادام کرده کرم وخشک وجهة درد اعصاب وصلابت رحم ودرد کوش
ودفع اورام صلبه نافع وشرب ان قاطع باه است قنبره بفارسی چکاوک وبترکی تورغای نامند واز عصافیر
مشهوره است کباب ان دافع قولنج ومدر بول وموافق امراض مثانه وکوشت ان ملین طبع ومضر محرورین
ومصلحش سرکه ومیوه های ترش است قندر واسم حیوان جندبیدستر است لباس پوست ان دافع ریاح وجلوس
بران دافع نقرس است قنبیط بضم اول وتشدید نون وفتح ان وکسر بای موحده بفارسی کلم رومی وکلم کرد نامند
مرکب القوی وبا رطوبت غلیظه وقوه منفخه ومحلل ومبهی ومدر بول وبالخاصیه محلل وضماد ان مولد سودا ومضعف
دماغ ومیخورد وری انذا وسدده ودر سایر افعال مانند کرنب ومصلحش مهرا پختن ان با روغن بادام وزیتون

دادوم

وادویه لطیفه ما نیز ان مانع منی وتطول وطبیخ ان جهة مفاصل وتخم ان مفسد منی است قنا دنوعی از اندروطالیس
است ونزد بعضی رطبه یابسه است وبلغة مصری اسم اشق است وبلغة مغربی کلخ است قنبس وقنابوس
شاهدانه است قنابس اعرنیا اسم یونانی قنب بریست قنز بارزد است قنابری ببای مثناة وبغیر بای تحتانی
زنجفر مصنوعست قنطادم الاخوین است قنطار سادا ودر ان است قندول اسم عربی دار شیشعان است
قندس کندش است وحیوان جندبیدستر را نیز شامل است قنفهر قیمقهر است قندرون بلغة اصفهان ملک
البطم است قند سکر طبرزد است ونوعی از برون وان نباتیست برکش مستدیر وبا اندک تجویف وساقش
کوتاه وتخمش مثل لبلاب ان وبیخش مانند زیتون دبابندی وتلخیست مرکب القوی وبا قبض وتحلیل وجالی
ورادع وشرب برک ان مسکن التهاب معده وباشراب عسل رادع طبیخ بدن وضماد ان جهة اورام حاره وحرارت
معده واحشا وشقاقی که از برودت هوا بهم رسد مفید است وبیخ ان کرم وخشک ومفتت سنک مثانه ومدر
بول وضماد عصاره بیخ وبرک ان محلل ورم زخمها وباشراب وسیع کننده ثقبه جراحات است قوارین
زجاج است قوق حجر الرحا است قوقی اسم یونانی وبمعنی بخور است وشامل بخور خوشبو ونزد جمعی حیوان جند
بیدستر است قوقاس نوعی از دوقوست ونزد بعضی تخم کرفس بری است قونیا اسم یونانی آب خاکستر است
قوشیرا اسم یونانی طباق است قوطوما آزربون بریست قونیطس مازریون سیاه است قوسیا قسط است
قومارون اسم یونانی طباق تعلب است قوریون اسم یونانی کزبره است قوب بضم اول وفتح ثانی اسم عربی قشر
البیض است قودالیون اسم یونانی لبد است قولن اسم یونانی کرنب است قوقابالس اسم یونانی اجاص است
قودوبنا ببلا اسم سفرجل است قوقیون اسم فرصی ایت آزاخرشره دی طوبس وشوکران را نیز باین اسم نامند
قوماسیطس طین الکرم است قومی مرزاست قودینه پنه کهنه است قوزکیاه وج است قوذی اسم ترکی حمل است
قوزی قولاغی اسم حاض است قوذ اسم ترکی جوز است قوذ قوتن اسم ترکی غراب اسود است قوش اددو محی
اسم ترکی عنب الثعلب است قوزیروق اسم ترکی دنبه است قورد اسم ترکی ذنب است قوش دیلی ترکی لسان العصافیر است

قوبین اسم ترکی ضان است قوم اسم ترکی رمل است قهوه اسم خمر غلیظ است والحال مشبا در ازان باد درخت
یمنی است که در یمن بن نامند بقدر فندقی و چون از غلاف مقشر گردد و مغز ان منقسم بدو قسم گردد مایل بسرخی
و بعضی بزردی و با عفوصت و سیاه ان تلخ و غیر مستعمل و درخت ان بسیار شبیه بدرخت زعرور و غلاف
ان را قشر نامند و بطریق مغز ان بو داده استعمال مینمایند و مزاج آنرا مختلف ذکر کرده اند و انچه بتجربه و
قیاس ظاهر میگردد در گرمی معتدل و خشکی ان غالبست و قشر گرم و خشک تر از ان و ان مجفف رطوبات
و مدر بول و با قوة قابضه و مولف تذکره از امنفع دانسته و جهة سرفه بلغمی و نزلات و تسکین غلیان خون و دافع
اعیا و ابله و حصبه و شری دموی و تقویت معده و منع صعود بخارات بدماغ و اکثار ان مورث بیخوابی
و مضعف باه مبرودین و مضر مزاج سوداوی و مصلحش روغن بادام و لبنیه و شیر بینهاست و چون بطریق
نخود باریک کرم برشته کنند که سیاه نشود جهة قطع اسهال بغایت موثر است فیصوم نوعی از برنجاسف است
و در برگ و ثمر مانند ان سوای انکه از ساق برنجاسف شاخها و ساق ان بیشاخ و اکثر از یک بیخ یک ساق
بر می آید و در انتهای ساق ثمر ان چیزی و طول ساق از شبری زیاده و کمتر نیز میباشد و بر ان برگهای ریز
مثل ساق دنبق و ساق امار بیطن و از امار بیطن قویتر و برگ اصل ان مفروش بر روی زمین و گلش با عطریت
و ثقیل الرایحه شبیه برایحه برنجاسف و طعمش تلخ و زرد رنگ است و بجهة این اشتباهات جمعی فیصوم را برنجاسف
دانسته اند در سیم گرم و خشک و محلل تر از افسنتین و دافع تب لرز و درد سینه و ضیق النفس و ضرر ادویه
قتالة و ریاح و مفاصل و عرق النسا و قاتل اقسام کرم معده و امعاء و بخور و افتراش ان گریزاننده هوام و ضماد
ان محلل اورام و دافع ضرر گزیدن عقرب و رتیلا و حول ان مخرج جنین و نطول ان جهة صداع بارد و
سوخته ان جهة قطع نزف الدم و داء الثعلب و با روغن بید انجیر و روغن ترب جهة سرعت بر آمدن ریش موثر
و مضر دیه و مصلحش کثیرا و خشخاش و بغایت مضر معده و مصلح ان عسل و شیح و قدر شربتش دو درهم و بدلش
افسنتین و بابونج است و روغن انکه از برگ و گل ان گیرند محلل صلابات و مدر حیض و مسخن رحم و

باعث

باعث انضمام فم ان و دافع لرز و امراض بارده عصبانیست قیقهر صمغیست شبیه بسندروس و بد طعم و بد بوی و هندی
دال و بفارسی لعل معبری نامند و بعربی شجره و نمیی گویا اسم عبرانی سندروس است در سیم گرم و خشک و مدر حیض
و مخرج جنین و منقی دماغ و با ماء العسل جهة صرع و استسقاء و بویزنج روز متوالی اشامیدن ان با سکنجبین و با آب
جهة رفع سپرز و فربهی بدن و سنون ان جهة درد دندان از مجربات است و اکتحال ان جهة ضعف باصره و رفع اثار چشم
و مرهم ان جهة زخمهای مزمنه و ناصور مجرب و قدر شربتش ربع درهم است قیشور حجر القیشور است قیر قار است
قیاسیوس نمی گویند یونانی دارچینی است قیض پوست تخم مرغ است قیقاس میسار رنت قیفا گیاه خرفه است
قیمولیا طین قیمولیاست قیرس اسم یونانی مو است قیطا قون ترمس است قیوند اسم مشهور قاوند است قیروطی
شامل موم روغن است اعم از انکه ساذج باشد یا مرکب از سایر ادویه **حرف الکاف** کافور صمغ درختیست
و اقسام میباشد ریاحی ان سفید مایل بسرخی و شبیه عطاطکی و مسمی باسم پادشاهیست ریاح نام که اول کافور
یافته بود و این قسمیست که بظاهر درخت بروز میکند و قیصوری ان بغایت سفید و صفایح و صاف و در
جوف درخت یافت میشود و کافور مولی از ریزه های چوب جوف درخت از جوشانیدن ان بهم میرسد
و ان تیره رنگ و ناصافست و درخت کافور مخصوص بلاد سراندیب است در غایت بزرگی میباشد بحدی
که بر صد سوار سایه گستر میشود و همیشه سبز و چوب ان سفید و سبک و بی شکوفه و بی ثمر است و از چوب ان
جهة پادشاهان سریر میسازند و بالخاصیه هوام و پشه و قمل و کیک بر امون ان نمیگردند و گویند سبب کم یابی
ان انست که بسبب گرمی هوای ان مکان بلند و مار همیشه مجاور آن درخت اند و آبی که در حین قطع درخت
از ان میچکد مسمی بماء الکافور است در غایت تندی رایحه و غلیظ و مایل بسرخی و در سیم گرم و خشک و جالی
چرک بدن و ظروف و جامه است و مکس نزدیکی بان نمیکند و دافع درد استخوان و مفاصل و امراض بارده و
مصرع و مصلحش روغن بنفشه است و کافور در سیم سرد و خشک و ممزج و قاطع نزف الدم اعضا و رعاف
و اسهال حار و عرق و دافع تشنگی و التهاب جگر و قرحه دیه و سل و دق و حرقة البول و جمیع امراض حاره

قیقهر نسخ اول بیکون [illegible] و قاف مفتوح و [illegible]
[illegible] صمغیست ناخوش طعم و [illegible]
[illegible] آورند و [illegible]
و بعضی گویند [illegible] و [illegible]
صمغیست [illegible] خوردن ان [illegible]
حرف الکاف [illegible]

ومقوی حواس محرورین وتریاق سموم حاره ومنوم صاحب دماغ حار وبا مشک وعنبر مقوی روح حیوانی
مبرود المزاج وسعوط ان باب کشنیز جهة رعاف وباب کاهو جهة رفع بیخوابی محرورین وبا روغن گل
جهة اورام حاره وسنون ان جهة دندان کرم زده وقلاع وذرور ان جهة قروح خبیثه وساعیه وبا ادویه مناسبه
جهة زخمهای حار وجراحت تازه وقطع خون ان وتسکین درد ان مجرب واکتحال ان جهة رمد وطلای ان
جهة درد سر صفراوی وشدت حرارت روح دماغی وضماد ان بر یافوخ وپیشانی جهة رعاف مجرب ومضر باه
ومولد سنگ مثانه واکثار ان قاطع نسل واشتها ومورث سفیدی موی ومصلحش مشک وعنبر وادویه حاره
خوشبو وبسیار بوییدن ان مورث بیخوابی ومصلحش روغن سوسن وگل وامثال ان وقدر شربتش تا یکدانگ
ودو دانگ قاطع باه ومضعف معده وگویند ابیقدر قاتل است وبدلش دو وزن ان طباشیر ویک وزن ان
صندل سفید وکافور مصنوع که از سوم بقدر دو درهم وقدری کافور ریزه صید هند فروش ان با کافور اصلی
ثقل وچسبندگی مصنوعست وبوی اصلی غیر مصنوع شبیه ببوی پوست لیمو وترنج است کاشم اسم فارسی آنست
ویونانی لیصوسیون دردیلم زیره کوهی نامند منبتش کوههای لبند جنگل دار است ساقش باریک وشبیه بساق
شبت وپرگره وبرگش مانند برگ اکلیل الملک واز ان نرمتر وخوشبو وبرگ اعالی ساق باریکتر وپرشکافتر
واخر ساق چتر دارد وتخمش سیاه واز بادیان مالیده تر وتند طعم وبا عطریت وبیخش شبیه به بیخ انجدان وخوشبوی
ومستعمل بیخ وتخم انست وقوتش تا سه سال باقی در سیم گرم وخشک ومفتح سده ومحلل ریاح ومنضج خلط خام
ومقوی معده ومسهل اقسام کرم معده وامعا ومدر بول وحیض وتریاق سموم بارده دماغ ودافع استسقا و
رطوبت معده ودردهای بارد ومخرج جنین واهل دوم بجای فلفل داخل اطعمه میکنند وبسیار ملطف لحوم است
وجهة عسر بول واحتباس حیض وسنگ مثانه وخون منجمد در معده ومثانه وسرفه وربو وعسر نفس وتحریک اشتها
واعانت بر حمل وطلای ان جهة عرق النسا وفالج وسایر امراض بارده نافع ومضر دیه ومصلح ان کثیرا ومضر مثانه
ومصلح ان رازیانه وقدر شربتش دو درهم وبدلش زیره وتخم کرفس جبلی وتخم زردک است کادی اسم هندی

دوقو

وبعربی کدر نامند در حوالی عمان ویمن کثیر الوجود وشبیه بدرخت خرما وبرگش صلب وقوی ونرم وطویل
وسر برگها شاخ وثمرش مانند غلاف ودر غلاف چهار عدد دانه شبیه بدانه خرنوب وشکوفه ان مانند شکوفه خرما
وبغایت خوشبو وآنرا کبر ده نامند وبعد از شگفتن در روغنها پرورش میدهند وهند وسمی بدهن الکادی
جهة درد کمر ومفاصل ورياح وجذام نافعست وکادی در اخر دوم گرم وخشک ونزد بعضی معتدل مقوی
بدن وحواس ومفرح ودافع خفقان واحیا ومانشرا دیبو رجگر ومسکن دردهای عصب وشربت آن که چوبرا
کوبیده بجوشانند وآب انرا با شکر بقوام آرند جهة ابله وحصبه جهت بیادوی است واهل هند را اعتقاد انست
که چون شربت کدر دادنیوشند زیاده بر سه عدد ابله بر نمی آید وخاکستر از اجهة التیام زخمها مجرب دانسته اند
ودانه ان مقوی دل ومعده وجگر است ودرب کدر قویتر از دانه ان وبدلش بوزن ان صندل سرخ ومثل
ان بقم است کاکنج بفارسی عروسک پس پرده نامند وازانواع عنب الثعلب است وبستانی از ان اینان نامند
آنرا برگش عریضتر وبزرگتر ودرخت مثل ان وسر شاخهای ان نگون وثمرش در غلاف سرخ وشبیه بمثانه ودانهاش
بقدر فندقی وبعد از رسیدن سرخ میشود وگل ان سفید مایل بزردیست وجبلی از برگ مانند برگ سیب
وغبار الوده وسیاه وساقش با رطوبت چسبنده ونباتش بزرگتر از بستانی وگل ان بسیار سرخ ودانه ان زرد مایل
بسرخی ودر غلاف سبز چی زردی ومنبتش سنگلاخها وانرا کاکنج سموم وعنب الثعلب منوم خوانند ودر تخدیر
قویتر از خشخاش ومدر بول ولیکن ان منوم وزیاده از ان مورث اختلال عقل وجنون ومراد از مطلق ان
کاکنج بستانی است ومستعمل از ان پوست سرخ دانه انست وقوتش تا سه سال باقی در اخر دوم سرد وخشک
ومدر بول ودافع امراض کرده ومثانه وقرحه ان ومخرج صفرا با ادرار ومصلح حال جگر ودافع ربو وعسر نفس
واقسام کرم معده ومداومت ان هر روز بقدر ریک لجهة یرقان مجرب وبلع کردن هفت عدد دانه ان بعد
از پاکی از حیض جهة حمل مجرب یافته اند ومخدر ومصلحش کلقند وقدر شربت از پوست دانه ان تا پنج درهم و
بدلش عنب الثعلب است کانجی سرکه هندی است واز جو بات میسازند وطرز بیان از برنج است وطریق

انت کر حیوانات را سهل انچه صاف نموده و در شیشه کنند تا چهل روز زیاده بران بکذرد و در آفتاب
کنارند جالی و مقوی اعضا و مسکن حرارت خون و صفرا و مضر معده و مصلحش عسل و کلقند کاوزبان اسم
فارسی لسان الثور است کابوبا کهربا است کافور طبودی و کافوریه ریحان الکافور است و نزد بعضی کافوریه
اسم اقحوان است کافور مولتی قسم ناصاف کافور است کافور الکوک زرنباد است کاسلس اسم یونانی جوز است
کاسوس خشخاش زبدی است کامالاون مازریون سیاه است کاشم رومی بیسالیون است کاسر الحجر قلب است
کاجل اسم هندی اثمد است کارنجی اسم هندی شونیز است کانن اسم هندی شکر است کالمون اسم هندی
قسمی از ارز است کال... هری اسم هندی هلیله کابلی است کاشیر اسم هندی عصاره است کاذر اسم هندی
جزر است کارهر اسم هندی مطبوخات مسهله و منضجه است کالسانوا اسم هندی ساداوران است کایل
اسم هندی قنابری است کالی بلغت هندی سیاه است کاجر اسم هندی تخم زردک است کاکیرا و کاکیره
اسم هندی سرطان است کای اسم هندی بقر است کاکوند اسم هندی کثیرا است کالوت اسم هندی نوعی از انجیر است
کالک اسم هندی کاتت است کاندی اسم هندی قصب السکر است کاو اسم فارسی بقر است کاوکوهی اسم فارسی
بقر الوحش و ایل است کاسنی شامی و بستانی اسم فارسی هندبا است کاسنی دشتی اسم فارسی خندریلی است
کاهو اسم فارسی خس است کاورس جاورس است کاجیره و کافیشه اسم فارسی احریض است کاوزهره اسم
فارسی حجر البقر است کاودانه اسم فارسی کرسنه است کاودارو اسم فارسی جاوزین است کابیش اسم دیلمی
خلد است کاغذ اسم فارسی قرطاس است کاه اسم فارسی تبن است کارتنه اسم فارسی عنکبوت است
کاسه شکنک اسم فارسی شقایق النعمان است کاوچشم اسم فارسی اقحوان است کبر نباتیست خاردار و بر شاخ
و برکش باریک و غلاف کل ان مثل زیتون و کلش سفید و در وسط ان چیزی شبیه بمو و ثمرش کرخیار کبر نامند
از بلوط درازتر و تخم ان زرد و با رطوبت لزجه و در خرابه ها و کوهها بسیار میباشد و بیخ ان و پوست بیخ ان
قویتر از سایر اجزا و در دوم کرم و خشک و مفتح سده جکر و سپرز و قاطع اخلاط لزجه و مقوی احشا و بهترین ادویه

سرز

سپرز خصوصا با ورده آن بسرکه و عسل و محلل ریاح و تریاق سموم و مدر حیض السودا و جهت فالج و امراض بارده دماغی و مفاصل
نافع و با ادویه خوشبو مثل سنبل الطیب و اذخر و عسل محلل بلغم سینه و مخرج ان و غرغره طبیخ ان رافع بلغم اعضای تنفس
و ضماد ورق ان رافع فسخ عضل و عصب و خشک ان رافع قروح خبیثه و با ادویه مناسبه محلل اورام صلبه و خنازیر و با
سرکه رافع بهق و قوبا و با ارد ... محلل ورم سپرز و بخور ان رافع بواسیر و مضمضه طبیخ ان با سرکه و خاییدن ان جهت
درد دندان نافع و بطلیموس در کتاب زینت فرموده که چون بیخ کبر را نرم کوبیده با مثل ان روغن کنجد و بوزن ان
آب بجوشانند تا آب بالتمام و روغن تا نصف بسوزد پس انرا بر سر ضماد غلیظی کنند موی را سیاه کند و هرگز سفید
نروید و مجرب دانسته اند و ثمر ان قبل از شکفتن کل کبر نامند در دوم کرم و خشک و ملطف و مقطع و در جمیع
افعال مانند بیخ ان و از ان ضعیفتر و ذرور ان رافع نواصیر چشم و خیار کبر کرم و تخم ان در سیم کرم و خشک و خیار
رسیده ان بدون خاییدن دانه ان ملین طبع و ترشی کل و خیار ان محرک اشتها و رافع بلغم و مفتح سده جکر و
سپرز و مصدع محرورین و خیار غیر پرورده ان بسرکه مفسد معده است و ساق و برگ ان در اخر اول کرم و خشک
و در افعال ضعیفتر از کل ان و محلل خنازیر و نواصیر چشم است و عصاره ان کشنده اقسام کرم معده و ضماد ان با زفت
رافع قروح شهدیه سر و قروح خبیثه و محلل قوی خنازیر و سایر اورام بلغمی است و در جمیع افعال ساق قویتر از برک و
غرغره طبیخ همه اجزای ان منقی دماغ و مفتح سده است و قدر شربتش از آب ان تا هشت درهم اکر با عسل و سرکه و شکر
بنوشند و از بیخ ان تا سه درهم و در مطبوخات تا هفت مثقال و مضر مثانه و مصلحش انیسون و مضر معده محرورین
و مصلح ان سکنجبین است کبیکج در اصفهان موسک نامند و بترکی ماستواچیچکی و ان چهار قسم است و نبات همه
شبیه است بکشنیز یکی مایل بسفیدی و با رطوبت لزجه و کلش زرد و ساقش متوسط در سطبری و درازی و بیخش
تلخ و کوچک و پر شعبه مانند خربق سیاه و منبتش نزدیک آبهای جاری و قسم دیگر شبیه بقسم اول و کلش بنفش و بسیار
تند است و قسم سیم با ساق بسیار کوچک و کلش زرد و طلایی و بربوی و قسم چهارم را کلش سفید است و اقسام ان در
اخر سیم کرم و خشک و با حدت و محرق جلد و ضماد تازه ان در اندک زمان موجب حرارت و درد اعضا و باد و غنها

جهت جرب حیوان وانسان وتقشر جلد وبرص ناخن واقسام ثالیل وداء الثعلب ونطول مطبوخ ان جهت سعفه
وبیخ خشک ان در عطسه اوردن قوی تر از کندش وطلای ان انضاج جهت درد دندان واز داخل جهت زیر انیدن
آن وحمول ان جهت اخراج جنین ومشیمه واحتباس حیض نافع ودود ان کشنده وچون با مثل ان ارد گندم بپزند و
بر عضوی بگذارند نایب مناب داغ است کبابه دانه ایست قریب به حب البان وخوشبو ومایل بسیاهی ومغز
ان سفید ودرخت ان مانند درخت مورد واز هند خیزد وافلجه نوع صغیر انست وقوتش تا ده سال باقیست
در دوم گرم وخشک وبغایت لطیف وبغایت ملطف ومفتح قوی سده احشا وگرده ومخرج سنگ مثانه وبول
محتبس ان وجهت امراض جگر وسپرز ورباح وخفقان وصاف کردن اواز ودفع درد مزمن واسهال وتقویت
معده واحشا وخوشبو کردن دهان وامراض لثه وقلاع وضماد ان با پیه حیوانات جهت تحلیل اورام وبا غالیه ها
جهت خوشبویی رایحه بدن وتقویت ان نافع وطلا کردن خایه ان بر قضیب بغایت ملذذ جماع ومضر مثانه
ومصلحش مصطکی ومقدار شربتش یک مثقال وبدلش قاقله ودارچینی است کبریت بفارسی گوگرد نامند وان اصل حار
موالید وزیبق اصل بارد آن وچهار قسم میباشد یکی سرخ شفاف ولامع وکبریت احمر نامند ویکی زرد مایل
بسبزی وانرا مصطکاوی واصابعی نامند ویکی سفید ومسمی بگوگرد فارسی است وقسم چهارم مایل بکبودی و
انرا کبریت اسود وکدر نامند وآنچه از طبیخ آب چشمه های گرم واز خاک بعضی اماکن بهم رسد مایل بسیاهی میباشد
وبهترین ان احمر است نه معدنی وباصطلاح اهل کیمیا اکسیر مصنوع در غایت سرخی ومسمی بگوگرد احمر است
نه معدنی ان واقسام ان در اخر سیم گرم وخشک وگرمی ان غالب بر خشکی وقوتش تا سی سال باقی ودر غایت دهنیت
وتدبیر ان بطریقی که محترق نگردد از اسرار عظیم ودر غایت اشکال است ومحلل وملطف ومسخن ومجفف وجالی
وجاذب وشرب ان مقاوم جمیع سموم ووبا وبا زرده تخم نیمبرشت جهت سرفه رطوبی ودبو واخراج چرک وبلغم سینه وشش
ودفع یرقان وزکام ونزله وطلای ان مسکن ضربان اعضا وسفید کننده موی وباعسل وبرسنوز با بول وآب درمنه
جهت گزیدن هوام وباعاقرقرحا وسرکه وعسل جهت جذام وجوششهای سوداوی عجیب الاثر وباسرکه ونطرون و

علا

علاج البهق جهت قلع اثار وحکه وجرب وبهق وبرص ناخن وتقشر جلد وداء الحیه وداء الثعلب وآکله وقروح رطبه
وباحنا جهت قوبا وباسرکه انیمولیا جهت سعفه وباجند جهت تحلیل صلابات وباحب الغار جهت امراض بارده وصلابت
طحال جهت ونیم وزن ان گوگرد وصمغ عربی جهت سعفه وقروح سر وقوبا مجرب وبا بوره ارمنی وعسل باد دیه
مثانه جهت نقرس نافع ودود ودان بر بدن قاطع عرق وسعوطان جهت سکته وشقیقه مفید وبخوران حابس زکام
ونزله ومسقط جنین است بسرعت وباعث گریزانیدن هوام وبخور وقطوران دافع کری وثقل سامعه ومضر
معده ومصلحش کثیرا وشیر تازه ومقدار شربتش از دو دانگ تا یک مثقال وبدلش در اکثر افعال زرنیخ است ومصعد ان جهت تکلیس
معادن ودفع چرک ان بعد تکلیس وسفید کرده ان نایب مناب جوهر زرنیخ است ودوغن گوگرد بهر نحوی که ساختن ان
در دستورات مذکور است جهت جمیع دردهای بارد وجرب وحکه وسعفه وقوبا بی عدیل است وعرق گوگرد بغایت
مجفف وسریع النفوذ ومحرق ومقرح جلد وجالی ودافع رطوبات ومسخن ومحرق اخلاط ومالیدن ان بر دندان
دافع گوشت فاسد بن دندان وکثافات آنست وطریق عرق گرفتن در دستورات مذکور است کبد بعربی اول
وجزم ثانی جگر نامند وبهترین ان جگر اردک ومرغ پرواری وبعد از ان جگر بزغاله است گرم وتر وغلیظ ودیر
هضم وخونی که از ان بهم رسد قبول عفونت بسرعت میکند ومصلحش آب کامه وسرکه وکباب ان بانمک وصمغ عربی
جهت قرحه امعا واسهال قوی الاثر است وجگر بز بالخاصیه محرک صرع مصروعین است وتجربه رسیده وخواص
جگر هر حیوانی در ضمن اصل ان مرقوم است کباب اسم عربی گوشت باتش برشته است واختلاف خواص ان باختلاف
لحوم وبهترین ان گوشتهای لطیف که در پختگی وبرشتگی همه اجزای ان بیک قرار باشد وان مولد خون متین
وسمن بدن ومسخن کرده ومحرک باه واشتها وموافق معده مرطوبین ومقوی اعضا ودیر هضم ومولد خون صالح
وباسماق وکشنیز وادویه حاره حابس اسهال مفرط رطوبی وموهوث صداع ومصلحش سکنجبین وخوردن آب بعد از ان
کباب بغایت مضر است کبریت الدخان نوشادر است کبش معز است کبست اسم فارسی حنظل است کبنج بطاخ است
کبوه نوعی از یتوعات است کباب شامی اسم فارسی طباخ است کبر کا ذوینی اسم شیرازی خرنوب شامیست کبک

اسم فارسی فنج است کبک دری اسم فارسی وج است کبلان اسم ترکی فغل است کبوتر اسم فارسی حمام است کبابه
شکافته اسم فارسی فاغره است کبوتر بچه اسم فارسی فراخ الحمام است کبود اسم هندی بحکرا است کبود اسم هندی
کافور است کبیرا اسم هندی توتیا است کبول اسم هندی فنج است کبود اسم هندی شفنین بری است کتان نبات
بقدر ذرعی وساق و برکش باریک و گلش لاجوردی و قبه های ان قریب بجوزی و پراز تخم و پوست ان را مانند
تابیده لباس ترتیب میدهند سرد و خشک و لباس ان رافع حرارت و باعث تقلیل عرق و جهت جرب و حکه و
ورم صلب نافع و بجوز کیاه ان جهت سده زکامی و اصلاح حال رحم و سوخته ان قاطع خون جراحات والتیام دهنده
ان و گل ان مفرح و مقوی دل و ریشه ان مایل بسردی و زرد و ان جهت زخمها مفید و تخمش مایل بزردی و املس
وبعضی از ان سفید و قسمی مایل بسرخی و نوعی سیاه میباشد در اول گرم و خشک و با رطوبت فضلیه و مدر بول و
حیض و عرق و شیر و محلل و جالی و ملین طبع و جهت قروح گرده و مثانه و مداومت ان روزی نیم [illegible] جهت درد امعا
و با عسل جهت ورم سپرز و با اندک فلفل و عسل جهت تحریک باه مابین مجرب دانسته اند و بو داده ان قابض و
جهت نفث الدم و سرفه رطوبی بغایت مفید و لعوق ان با عسل جهت سرفه بلغمی و سردرد ان جهت تنقیه سینه و نضج
و تحلیل ورم جگر و اعضای باطنی و ضماد ان جهت ورم صلب و قروح سر و با بزرقطونا جهت تسکین درد مفاصل و
نقرس و عرق النسا و با بوره و انجیر جهت کلف و با حرف بابلی و عسل جهت شقاق ناخن و با بوره و خاکشی جهت ثالیل
و با آب سرد جهت صداع و رمد [illegible] و با روغن کنجد جهت زخمها و دفع درد و لذع ان و حقنه طبیخ ان [illegible] جهت
درد رحم و سوخته ان جهت جراحات و درد و لذع ان مفید و مضعف هاضمه و مصلحش سکنجبین و مظلم بصر و مصلحش
کشنیز و مضر انثیان و مصلح ان عسل و قدر شربتش از سه درهم تا ده درهم و بدلش حلبه و روغن تخم کتان گرم
و تر و حقنه ان با روغن گل سرخ جهت تسکین درد و جراحات امعا و طلای ان جهت قوبا و جراحات و تسکین درد ان
و وجع فواد و اشامیدن ان و جوشانیده ان را مالیدن ببواسیر جهت دفع قولنج انسان و دواب موثر و مضعف معده
و باصره و مصلحش سکنجبین است کتم و سمه است و بری و بستانی میباشد و بری ان را درمازندران و تنکابن [illegible]

بهمن

جهت اخراج فضلات و لذع امعا و زحیر نافع و جلوس در مطبوخ ان [illegible]

نامند یعنی حنای شغال و کتم غیر برگ نیل است چه گیاه نیل شبیه است بگیاه کتان و ساق نیل مجوف است و برگ وسمه
شبیه برگ مورد و زیتون و ساقش غیر مجوف و ثمرش بقدر فلفلی و بعد از رسیدن سیاه میشود چند عدد از تخمش
در غلاف طولانی و دشتی و کوهی ان در کنار رودخانه های ریگزار میروید و شاخهای ان انبوه تر از شاخهای
نیل و برکش از ان عریضتر و درازتر میباشد و بعضی برگ نیل را وسمه دانسته اند و خلاف واقع است در
دوم گرم و خشک و با قوت جالیه و قابضه و محلله و خضاب ان قوی تر از برگ نیل است و ضماد ان با آب نمک
جهت صداع ریحی و بلغمی و بیضه و خوزه و دفع زخمها و بجوز و طلای ان جهت زکام و تقویت موی و منع ریختن
ان و اشامیدن آب ان و آب طبیخ آن بغایت مقیی و جهت گزیدن سگ دیوانه مفید و ان مضعف دماغ و مصلحش
قرنفل و لادن و روغن ان که آب انرا با مثل ان روغن کنجد جوشانیده باشند بحدی که روغن باقی مانده باشد
جهت بواسیر و امراض بارده مقعد مجرب و مانع ریختن موی و دافع دردهای بارده است و چون بیخ ان را بسیار
طبخ دهند و قدری صمغ عربی اضافه نمایند جهت کتابت قایم مقام مداد است و تخم وسمه در رنگ و مقدار
غلاف شبیه بتخم ترب و غلاف ان مایل بسیاهی و بهترین ادویه مانع نزول آب و دافع نازل آنست کتان
الماء طحلب است کتل اسم فارسی نفاح است کتهل اسم هندی رصاص ابیض است کتهور اسم هندی اسارون است
کتی اسم هندی کلب است کثیرا ثباتی مثلثه صمغ قتادی است که بفارسی کون نامند و ان سفید مایل بسرخی
میباشد در حرارت و برودت معتدل و در اول تر است و بعضی در اول سرد و خشک دانسته اند مرکب
القوی و مقوی و با تجفیف ضعیف و مغلظ مواد رقیقه و ملین صلابات و مسکن لذع و حدت اخلاط
و قرحه چشم و قاطع نفث الدم سینه و مصلح ادویه سمیه و دافع حدت ادویه مشروبه و مقوی فعل ان و با قوه
مسهله و جهت سرفه و خشونت سینه و قرحه ریه و گرفتگی آواز و حرقة البول و لذع امعا و تقویت روده ها
و تسکین درد گرده و مثانه مفید و مداومت آشامیدن ان با مثل ان از هر یک از بادام و نشاسته و شکر
بغایت مسمن بدن خصوصا چون بعد از ان شیری که دران نارجیل طبخ یافته باشد بنوشند و از اسرار مجرب

شمرده اند وطلای ان جهة کلف ونمش ونرم کردن جلد ودفع خشونت ان وشقاق لب مجرب وبا بوره و
کوکرد جهة جرب وحکه وبا سرکه جهة بهق وبرص وبا لعابها جهة شقاق موی واکتحال ان جهة اقسام رمد
امراض چشم وبا ادویه مناسبه جهة اکثر زخمهای حاره وبارده موثر ومضر سفل ومصلحش انیسون وقدر
شربتش از یکدرهم تا پنجدرهم وبدلش صمغ عربی ودر تلیین وتغلیظ تخم کدوست کثیر الشعر پرسیاوشان است
کثیر الارجل بسفایج است کثیر المنفعه خطمی است کثیر الرؤس قرصعنه است کثیر الورق حزنبل است کثیرا
حمار النحل است کثاه بزر الجرجیر است کثیر الاضلاع لسان الحمل است کثار بلغة بربری جوز ارقم است کجور
اسم هندی زرنباد است کجم وکجب حصرم است کجلا اسم هندی ازارقی است کجلی اسم هندی بوره
ارمنی است کجبان اسم هندی غوره است کجری اسم هندی خراطین است کچول اسم هندی سلحفاة است
کیجک کن اسم ترکی انجره است کچولا اسم فارسی ازارقی است کج اسم فارسی جص است کچی اسم ترکی معز است
کچر ماهی اسم دیلمی دلفین است کحل اسم سرمه است وهرچه مثل سرمه درچشم کشند کحل اصفهانی وسلیمانی
وکحل جلا اثمد است کحل السودان تشمیزج است کحل فارسی وکحل کرمانی انزروت است کحل وکحیلا اسم
عربی انواع ابوخلسا است لسان الثور وخواص الباب نیز کویند کحل حولان حضض است کدر واسم فارسی حسک است
کدهر اسم هندی حمار است کرفس اقسام میباشد قسم جبلی صحری فطراسالیون است ومذکور شد وجبلی غیر
صحری تخمش شبیه بزیره است وبیخش باریکتر از بستانی وقسم نبطی را کرفس شتوی ومشرقی وکرفس عظیم نامند
ساقش مجوف وحداد ونرم ومایل بسرخی وبرکش عریض وچتر ان مثل شبت وتخمش شبیه بشکل قرطم که تخم
کافیشه کویند وسیاه ومصمت وباعطریت وبفطراسالیون شبیه تر از اقسام سایر وتند وبیخش سفید
وبزرک وخوشبو وخوش طعم ودرخواص ضعیفتر از بستانی است وکرفس بری را برک عریض میباشد وهرچه
نزدیک بزمین است منحنی بطرف بیرون وبا اندک رطوبتی چسبنده وتندی اندک وخوشبو ومایل بزردی
وساقش باصلابت وتخمش مستدیر وشبیه بتخم کلم وسیاه وتند وچتر ان مانند چتر نبطی ودر شکل ها

دهسم

وپشته ها میروید ودرافعال قریب بفطراسالیون است ومدر عرق وجهة عرق النسا وقولنج نافع وحمول ان در
اسقاط جنین موثر است وکرفس آجامی ومائی ونهری درمیان آب ودرکناران میروید ودرقوت ضعیفتر
از سایر اقسام است وکرفس بستانی را برکش مایل بتدویر وشبیه ببرک کشنیز واز مطلق کرفس مراد انست
وتخمش ریزه تر از سایر اقسام وتیره رنک وتند وباعطریت ودر مقدار قریب بانیسون است وبیخش بزرک
وسیاه وخوشبوترین اجزای آنست وبعد ازان تخم ان دراول دوم کرم وخشک وبغایت مفتح سده جکر وسپرز
ومدر بول وحیض ومنی کرده ومثانه واز قوة ادرار مخرج جنین ومحلل ریاح ونفخ ومسهل ومحرک باه و
اشتها وقی ودافع حدت ادویه ومعاون عمل ادویه مسهله ودافع سحج وجهة ربو وضیق
النفس وخفقان وبرودت احشا ودرد پهلو ودرکین وحصبه ولرز بلغمی وعرق النسا وتشنکی ومغص و
کداختن سنک مثانه مفید وآب ان اکر با آب انار وشکر بجوشانند جهة سموم مشروبه نافع وخوردن کرفس
قبل از کزیدن عقرب وهوام بدستور بعد ازان بسبب سرعت تاثیر سمیت ان میکردد ودافع ضرر خوردن
ان مرداسنک وامثال انست وضماد ان محلل اورام وبا آرد جو جهة ورم چشم وطلای عصاره ان تا یک هفته
با روغن کل وسرکه جهة جرب وحکه مجرب دانسته اند وبدستور باکوکرد وبوره سرخ بغایت نافع وبا نوشادر
وعسل جهة ثالیل ودفع اثار نافع وبیخ وبرک ان که با عسل پرورده باشند مقوی معده ومسکن غثیان
وپرورده ان جبرکه موافق محرورین ومقوی معده واحشا ومفتح سده ومحرک اشتها ومضر حوامل ومضر صرع
بجهة تحریک باه ایشان ومحرک صرع مصروعین ومفسد شیر وباعث صرع مولود وخفت عقل ان ومحرک
وتازه ان نفاخ ومصلحش انیسون وقدر شربت از بیخش در مطبوخات پنجدرهم واز عصاره ان تا پانزده درهم
واز جرم ان سه درهم وتخم کرفس بستانی در تفتیح قویتر از سایر اجزا وجاذب فضول بمعده ورحم وهاضم
غذا ودرسایر منافع مانند بیخ ان ومضر دیر ومصلحش حاما وکویند تخم کاسنی ومورث سحج ومصلحان کثیرا
وقدر شربتش یکدرهم وبدلش نانخواه وزیره است وچون درهر رطلی از آب انکور یک ل تخم کرفس بستانی

بافطراساليون كزبيده اضافه كنند وبه ستور درهر رطلی از شراب نیم رطل مخلوط کرده بعد از سه ماه استعمال
نمایند جهت تقویت معده وتحلیل اشتها وعسر بول نافع است وچون نیم رطل انرا با یک رطل ناخواه وبیک رطل
شکر تناول کنند جهت تقویت معده ودفع ریاح مجربست کرم بفارسی تاک ورزو ماو نامند بستانی و
بری میباشد وبری ثمر دارد انکور ان سیاه وریزه وباعفوصت وشراب ان قابض وسیاه میباشد
وبری بی ثمر را در تنکابن دیور ذکویند وشاخ تازه اقسام رز را لفاالکرم وعسالیج نامند وان دراخر
دوم سرد وخشک وبهترین اجزای انست وبعد ازان برک وعصاره ان ومقوی معده حاره ورافع قی
وقاطع نزف الدم وحافظ جنین از اسقاط ورافع خمار وتقلب نفس ومدر بول وجهت قرحه امعا واسهال صفراوی
نافع خواه بنوشند وخواه حقنه کنند وشربت ان که آب آنرا با قند بقوام اورند جهت تحلیل اشتها ودفع
صفرا وضماد واخلاط رقیقه معده وخفقان صفراوی وغثیان واسهال نافع وکاه است که بسبب قوه
حالیه باعث اطلاق شود واشامیدن عسالیج مانع صعود بخار بدماغ ومضعف باه ومضر سرفه ومصلح ان عسل
وضماد برک وعسالیج ان جهت درد سر وابتدای ورم حار معده وسایر اعضا والتهاب اورام خصوصا
با ارد جو جهت اسهال با رامک بغایت مفید وصمغ واب منجمد ذ بسیار جالی ویابس واشامیدن ان با
شراب ممزوج سنک مثانه ورافع سپرز وضماد ان جهت قوبا وجرب متقرح وغیر متقرح مفید ودوام مالیدن
ان با روغن زیتون سبزدن موی واب چوب در ذکر دحین سوختن تراوش کند رافع ثالیل وسبزدن موی
وخاکستر چوب ان ونشاره ان با سرکه رافع بواسیر وبا روغن کل وسرکه وسداب جهت ورم سپرز وبا پیه
کهنه وروغن زیتون وعسل جهت شکاف وعضل وسستی مفاصل وتعقد عصب وبا بوره دمنی جهت بردن
کوشت زیاد زخمها وبا سرکه جهت کزیدن هوام وسک دیوانه وورم غددی موثر وکاه کم کرده ان جهت
بواسیر وخوردن پنج درهم ان جهت قرحه امعا مفید ونوع بری رز را قوه قابضه قویه وشکوفه ان بهترین اجزای
ان ودو مثقال خشک ان حابس اسهال ومدر بول وقاطع نزف الدم ومقوی معده ومانع ترش شدن طعام

درمعده

درمعده وضماد ان رافع اورام والتهاب معده وورم چشم وجرب وقلاع وقروح خبیثه ورادع مواد حاره
وحمول ان قاطع حیض وچون انرا در سفالی بسوزانند جهت درد چشم وباعسل جهت داحس وناخنه وسستی
بن دندان ودفع خون ان مفید واب طبیخ بیخ ان بقدر سه سیر بیخ با قدری شکر مسهل رطوبات وماء
اصفر وپوست رز جهت قطع خون لثه مجرب وروغن رز که شکوفه انرا مکرر در روغن زیتون کرده وبعد ازان
هر دو سه روز تجدید کنند با ... قوه قابضه ورادع وقایم مقام روغن کل سرخ وحابس عرق وجهت قروح ساعیه
وجوشش دهان نافع است کرنب بفارسی کلم و ... باصفهانی قرنبیت نامند بستانی وبری وبحری میباشد
وقنبیط قسمی از بستانیست ومذکور شد وقسم معروف انرا بخش مانند چغندر وسبز وبرکش سطبر واصناف
ان شامی وهمدانی واندلسی وموصلی ومختلف الاشکال میباشد ومجموع ان مرکب القوی ودر اول کرم
وخشک وبهی ونیکوکننده رنک رخسار ومولد منی وسنوم ومانع صعود بخارات بدماغ ومانع مستی و
باعث سرعت حرکت اطفال ونیم پخت ان مسهل ومهرای ان قابض ورادع خمار وارتعاش وسرفه مزمن و
عصاره ان با ایرسا ونطرون مسهل وباشراب رافع سم افعی وخوردن ان هر روز بقدر یک وقیه رافع درد دندان
وکرفتکی اواز واب مطبوخ ان منقی بدن وعروق ومسکن درد سر وجهت سرفه کهنه ودرد کرده وزانو وورم
حجاب واحشا وتاریکی چشم که بسبب بخارات ورطوبات باشد نافع ومضر سوداوی مزاج وبواسیر ومولد
سودا وخون غلیظ ومضر محرورین ومصلحش پختن ان با کوشت فربه وروغن بادام وشراب ممزوج باب و
سکنجبین ودر مبرودین خردل وامثال ان وضماد ان رافع ریختن موی وبا حلبه وسرکه جهت نقرس ودرد مفاصل
وزخمهای عتیق وضماد برک ان با ارد جو جهت اقسام اورام وآخرهای بادسرخ وشری وسرطان وبانمک
جهت نار فارسی وبا زاج وسرکه جهت برص وجرب وسعوط آب ان منقی دماغ وحمول ان با شلیم جهت دفع احتباس
حیض وقرص شکوفه ان قاتل جنین وسوخته ان بغایت مجفف ورافع قلاع وزردی دندان وسعفه
ومانع رویانیدن موی وبا پیه خوک وامثال ان جهت خنازیر وجراحات صلبه ودبیلات وباسفیدی تخم مرغ

جهة سوختگی آتش مفید وتخم ان دردوم گرم وخشك ومبهی وکشنده کرم معده وطلای ان دافع نمش
وکلف وقدر شربتش دول وکلم بری در شکل شبیه بر بستانی وسفید تر ازان وبا زغب وتلخ وتخمش شبیه
بفلفل سفید ودرسیم گرم وخشك وبسیار جالی ومحلل وبیخ وتخم ان بقدر دو درهم دافع سلس فی وتخمش
بغایت محرك باه وکلم بحری را برك دراز وسرخ وشبیه ببرك ذراوند مدحرج وطعمش شور وبا تلخی وخوردن
ان جایز نیست ودرضمادات محلله مستعمل است ودو مثقال از تخم ان درکشتن حب القرع بسیار موثر است
کراث بفارسی کندنا واصفهانی تره وبربلی کوار نامند بری وبستانی میباشد بستانی آنرا نبطی نامند
وان اقسام میباشد انچه برکش باریکتر ودرتمام سال موجود است کراث البقل وکراث المائده گویند وانچه
دراخر زمستان واول بهار بهم میرسد وشبیه بپیاز وقبر ان مانند قبر پیاز است کراث شامی نامند
ازمطلق کراث البقل مراداست درسیم گرم ودردوم خشك وخوردن ان بعد ازطعام مانع ترشی شدن
طعام وملین طبع ومدر حیض وملطف ومبهی ودافع قولنج ومفتح سده جگر ومقوی کروقوت هاضمه ومنفخ
قضیب وابش بقدر دو رطل ونیم قاطع خون بواسیر ومحرك باه وباعسل جهة جمیع امراض بارده ورطوبه سینه وبا
ماء العسل جهة سموم نافع ومطبوخ ان باجو جهة ربو ودرد سینه مفید وعصاره ان خشك کرده ان اسهال
خون وسرکه پرورده ان مفتح سده جگر وسپرز ودافع قولنج وحول برك کوبیده ان بتنهایی وبا ادویه مناسبه
مجفف رطوبات رحم ومانع ازلاف جنین وجلوس در طبیخ ان که با سرکه وآب نمك باشد جهة انضمام فم
رحم وصلابت ان مفید وضماد ان جهة گزیدن هوام وافعی وبا سماق جهة شری وثالیل وبانمك جهة
قروح خبیثه وطلای مطبوخ ان جهة بواسیر وقطور آب ان با روغن گل وسرکه کهنه جهة دردگوش ودوی
وسعوط ان با کندر وسرکه جهة قطع نزف الدم ورعاف مفید وچون کندنا را دوبار بجوشانند
وجرم ان را در آب سرد بجیسانند وبااطعمه استعمال کنند رفع نفخ وغلظت ان میکند وباعث لذت اطعمه
میگردد واقسام کراث ازپیاز دیر هضم تر ونفاخ ومفسد لثه ودندان ومضر مزاج حار ومبخر ومحرق

خون

خون وموث تاریکی چشم ومصلحش کشنیز وکاسنی وتخم ان دراخر دوم گرم وخشك ومبهی وباشراب بغایت محرك
باه ومدر بول او تخم مورد قاطع نزف الدم ومفتح سده بلغمی جگر ومحرك اشتها ومقوی گرده ومثانه ودافع امراض
ان وبو دادن ان بتنهایی وبا جوز بابلی قاطع اسهال مزمن وزحیر ومحلل ریاح امعا وضماد ان جهة گزیدن
افعی وکلف واثار ودردهای بارده وبخور ان جهة بواسیر وبا موم وقطور ان بجوز کردن جهة درد دندان واخراج
کرم ان موثر وچون کوبیده انرا در سرکه بریزند دفع ترشی سرکه میکند ومضر دیه ومصلحش عسل ودر تقویت باه
تخم کراث شامی قویتر است وکراث بری شبیه ببیر است وبسیار تند ومقطع ومفتح وبغایت مدر بول و
حیض وحمول ان جاذب جنین وعصاره ان مورث اسهال دموی وبیخ فیراط از تخم ان با شکر که چند روز
مداومت کنند رافع بواسیر است واز جمله ادویه تریاق فاروق وجهة گزیدن هوام قویتر از تخم سایر اقسام
وضماد ان دافع برص وثالیل ومفرح اعضا وقسمی از بری که در کوهها یافت میشود برکش بسیار میشود
وباحدت وبسیار ملطف وجهة درد معده وامعا وخوشبو کردن دهان قوی الاثر است کراث بفتح اول و
تخفیف ثانی اسم عربی درختی کوهی است برکش دراز وباریك وشاخها نرم وپر شیر ودر بلاد حجاز بسیار است
وعشبة السباع نامند شیر انرا در اطعمه کردن دافع جذام دانسته اند کرسنه اسم عجمی نوعی از جلبان وبفارسی
کاودانه وبعربی حب البقر وان دانه ایست مدور وشبیه بنخود وتیره رنگ مایل بسرخی وتلخی وتند وغیر
ماکول در اول گرم ودر دوم خشك ومدر بول وملین طبع ومنقی سینه وشش وبا مویزیاقیت وجالی وبا تقطیع
ومفتح سده وارد آن که بعد از خیسانیدن ومقشر کردن بعمل آورده باشند مسهل ومحرك باه ومبرودین وبا
سرکه دافع عسر بول وجرب کرده وبا روغن کنجد مسکن مغص وزحیر وبا عسل وکودکان سمین بدن وطبخ ان با عسل
جهة سرفه رطوبی وتنقیه ریه ورحم وعسر النفس وبا سرکه جهة سپرز ویرقان نافع وضماد ان جاذب خون بظاهر
جلد وجهة جرب وشکستگی اعضا وسعفه وشقاق ونار فارسی وتحلیل صلابات وقروح خبیثه وساعیه والتیام
جراحات عفنه وبا ذراوند مدحرج جهة دویانیدن گوشت بن دندان وبا سرکه وافسنتین جهة گزیدن عقرب

وباشراب جهت کزیدن سك دیوانه وافعی وکزیدن انسان سك دیوانه کزیده وبا اب دفلی وتخم خربزه جهت
برص وبادفت جهت بزرك کردن عضو موثر ودر سرخ کردن رخسار قوی‌تر از سایر ادویه است ومولد خلط
فاسد وزیاده ان مدر خون ومورث اسهال دموی ومصلحش کلاب وکل ارمنی ومقدار شربتش تا سه درهم است
کردناك کبابیست که بعد از نیم پخت کردن مرغ وامثال ان با آتش بر شته کنند جهت مرتاضین ومعده حار
تقویت بدن مفید ومضر معده ضعیف ومصلحش سکنجبین است کرویا بفارسی زیره رومی وشاه زیره وقنباد
کویند از زیره درازتر وبالیده‌تر ومایل بزردی وباحدت وتلخیت وکیاه بستانی ان بقدر ذرعی وبرکش
مانند شبت وکلش سفید وبیخش شبیه بزردك وبیخ ان ماکول است وبری ان قوی‌تر دما است وکلش سفید
مایل بکبودی میباشد ودر سایر صفات مانند بستانیست ومذکور شد در اخر دوم کرم ودر اول خشك
وضعیف‌تر از قوی دما است ومحلل ریاح ونفخ وملطف وقابض طبع ومصلح اغذیه نفاخ ومدر بول
حیض وعرق وشیر وهاضم ومانع صعود بخارات بدماغ ومحرك ادویه واشتها ومانع تخمه وترش شدن غذا
در معده وجهت اخراج حب القرع وکرم معده وخفقان بارد وضیق النفس ورباح کرده ومثانه ودرد معده
ومغص وتقویت بدن وفربه کردن ان وتحلیل بلغم وکزیدن عقرب نافع وخوردن ان بقدر سه درهم باروغن
زیتون که بقدر یکوقیه باشد تا یك هفته جهت اول استسقا مجرب ودر سرکه پرورده ان موافق محرورین ومقدار
شربتش تا پنج درهم ومضر ریه ومصلحش عسل وصعتر ومضر کرده ومصلحش کثیرا وبدلش قوی‌تر دمانا وانیسون
وزیره کرنك بفارسی کلنك ونبطی درنا نامند کوشت ان در دوم کرم وخشك ومغلظ ومقوی بدن
ومحلل قولنج ودیر هضم ومولد خلط غلیظ ومصلحش انست که یك دو روز بعد از ذبح در سرکه ودوغها
استعمال نمایند وچینه دان ان حابس اسهال ومهره یا پس کویند که دو درهم از خشك ساییده ان با آب نخود
مطبوخ جهت درد کرده ومثانه مجرب وسرکین ان دافع کلف وخون ان مسکن مغص نقرس ومغز سر ان جهت شبکوری
وبا زیر الیخ وسرکین سو سمار وشکر جهت بیاض چشم وآب حلبه جهت تحلیل اورام وموی ان که سوخته باشد جهت بواسیر

نافع

نافع وسقوط زهره ان با آب چغندر سه روز و با آب مرزنجوش بر سعوط سه روز تا یك هفته دفع لقوه میکند
ومجرب دانسته اند بشرطی که دران ایام روغن کردکان بپاشامند وبمالند وبروشنی نگاه نکنند واکتحال
ان جهت نزول آب وشبکوری وناخنه واثر ابله وطلای ان جهت برص وجرب متقرح قوی الاثر وسعوط زهره
دماغ ان از مریك یکقیراط با روغن زنبق دافع نسیان وسفیدی موی سر وریش است بشرط تکرار ودر
تقویت حافظه بیعدیل واشامیدن پیاله باسرکه عنصل جهت ودم پیرتر بغایت موثر است کرکدن حیوانیست
ارجا میش بزرکتر وپوست ان سیاه وچین دار ودر غایت صلابت وشاخ ان منحصر دریکعدد بشکل کله قند
واز روی بینی ان رسته وصورتش بخوك شبیه است بخور شاخ ان جهت بواسیر وعسر ولادت وکریزانیدن
هوام نافع واشامیدن آب از ظرفی که از شاخ ان ساخته باشند جهت بواسیر مفید وطلا کردن سپاه ان مورث
مهابت است کرش شکنبه وروده‌های حیوان راشامل است وبهترین ان از کوسفند وبز جوان است وبعضی
از ان سرد وخشك وجمعی کرم ونزد دانسته اند کثیر الغذا ودیر هضم ودافع تعفن غذا در معده است ومولد خلط
غلیظ ومورث بلادت وسکته وصرع وتاریکی چشم ومصلحش ان مهرا بخش وسرکه وادویه خوشبوست کرکر هم
بیخیست شبیه بسنبل رومی واز ان سرختر ودر جمیع افعال مانند عاقر قرحاست واین جهت نزد بعضی اسم
عاقر قرحاست نزد دوای دیکر ونزد جمعی فاوانیا است کرکم لغت یونانی وبمعنی اصفر است ونزد بعضی مراد از ان
زعفران ونزد برخی ماميران ونزد بعضی عروق الصفر است کرکند اسم فارسی سنکیست شبیه بیاقوت سرخ
ونزد بعضی عبارت از لعل است وبعضی جنس دیکر دانسته اند کروان مرغیست از کنجشك بزرکتر وپاهای ان
دراز ودر طبع مانند عصفور است کرم دانه ثمر درخت عشانه است کرکراسم صنوبر صغار است کرسف
اسم قطن است کرکیش وکوکاش اقحوان است کرکان اسم فارسی جندبیدستر است کرویا بری وفارسی ورومی
وجبلی قوی دما است کراث رومی راس است کراث الکرم کراث بری است کراث البقول کراث المایده کراث
بستانیست کرفس رومی قسم اصفر حزاه است که در طبرستان جعفری نامند برکش مانند برك کرفس بستانیست

کرفس الماء قرة العین است کرفس جبلی وصخری وماقدونی فطراسالیون است کرم بیضا وکرم شاکر فاشراست
کرمه سودا فاشرشین است کردیلن نوعی از سیسالیوس است کرنب الماء نیلوفر است کرنب نبطی کرنب بستانیست
کریون قنطوریون رقیق است کرویا الغنم فرفیون است کراع باچه است واکارع مذکور شد کریز قثاء الحمار است
ونزد بعضی قثاء الکبر کربل حماض است کردناج کردنال است کراث بلغت شکابن نوعی از تخم تره بستانیست کرکجرش
بلغت شکابن ثیل است کرندا اسم هندی سنباذج است کرداکشا اسم هندی قنطریون است کرانا اسم هندی قصب
الذریره است کرهوزابلوج اسم هندی کندش است کراوکلا اسم هندی کرسنه است کرکرا اسم هندی عصفر است کرسوی
بهندی شبت است کردانه بهندی خیارشنبر است کرسیه بهندی ارنب است کراتیه بهندی قنطوریون رقیق است
کرنج بهندی وج است کرشان اسم ترکی اسفیداج است کرچلت اسم ترکی جوزی است کرج اسم ترکی جص است
کرپی اسم ترکی دلدل است کرتکلر اسم ترکی سام ابرص است کردکان اسم فارسی جوز است کرم شب تاب حباحب است
کرم زمین خراطین است کرک ذئب است کربرسو داست کربر دشتی طهون است کرد آسیا غبار الرحی است
کرده کلیه است کرم ابوب اسم فارسی ملسون است کرکس اسم فارسی نسر است کرچیل اسم شکابنی زعرور است
کراکرد اسم شکابنی شقراق است کرفس اسم دیلمی شعر الغول است کزبره بفارسی کشنیز نامند بری وبستانی
میباشد بری را برگ ریزه تر ومایل بزردی وتخمش کوچکتر وهر دو بهم ملاصق میباشد ودر جمیع افعال
قویتر از بستانیست واز ان زبون تر وبری وبستانی مرکب القوی ونزد بقراط سردی وخشکی ان در دوم است
وجالینوس وشیخ رئیس گرم دانسته اند وتازه ان با اندک حدت وقاطع باه ونعوظ وسبل از آب آن کشیده
وهفت لا ان باشکر مشهی ومنوم ومانع تبخر وصعود بخار بدماغ خصوصا که با سرکه وسماق وجرم ان مسکن
صفرا والتهاب معده وتشنگی وحابس قی ورافع ازلاق معده وتعلیق ان بر ران باعث سرعت ولادت
وضماد ان مانع انصباب مواد حاره ورافع اورام وباد سرخ وبا نان خشک جهت قروح ساعیه وجرب وحکه و
سلاق ورمد وبا شیر دختران جهت ضربان چشم وبا آرد جو محلل خنازیر واورام صلبه وبا آرد باقلی رادع خنازیر

واسال

واسال ان وقطور آب ان در چشم جهت منع بروز آبله وحصبه ورفع زردی چشم مجرب وچون شراب را با آب
کشنیز بیاشامند وباروغن گل سرخ طلا کنند جهت سرطان متقرح وغیر متقرح مجربست ومضمضه با آب ان جهت
جوشش دهان وسوزش زبان نافع وقدر شربت از آب ان یکوقیه واز جرم ان تا سه وقیه وبدلش برگ خشخاش
وکاهو است وتخم خشک کشنیز عبارت از انست در دوم سرد ودر سیم خشک ومفرح ومقوی دل ومانع صعود
بخار بدماغ وحابس اسهال دموی خصوصا بو داده ان ورافع خفقان وهیضه ووسواس حار وضماد ان جهت
درد سر وبا صندل وانیسون جهت تقویت معده ورفع آروغ وبا می پخته مولد منی ومسقط کرم معده ومانع
تکون آن وضماد ان با عسل وروغن زیتون جهت شری ونار فارسی وامثال ان وذرور ان قاطع خون جراحات
وشربتی که از ان ترتیب دهند جهت سدر ودوار ومنع مستی شراب نافع وسفوف ان که در سرکه خیسانیده باشند
همین خاصیت دارد وخاییدن ان رافع بوی شراب وسرعت مستی است ومضر صاحب ربو وضیق النفس و
مسکن نعوظ ومقلل حیض وزیاد ان مورث نسیان واختلال ذهن ومصلحش تخم نیم برشت وشراب سکنجبین
سفرجلی وقدر شربتش از نیم درهم تا یکوقیه وبدلش تخم کاهو وخشخاش است کزانگبین شبنمی است که بر درخت گز
وسایر اشجار می نشیند ومانند ترنجبین منعقد میگردد وهرچه از درخت بید حاصل شود الطف وانچه
از درخت گز وبلوط بهم میرسد باقوة قابضه وبهترین ان سفید صاف است که مخلوط برگ نباشد در اول
گرم ودر خشکی معتدل ومقوی الات غذا وتنفس وبا قوة مسهله خصوصا بید انگبین وحالی وجهت خشونت سینه
وضیق النفس حار وسرفه ورباح غلیظه دماغ ونزلات نافع وقدر شربتش تا ربع رطل است کزبرة الثعلب قسم
اخیر سند ریطس است کزوان اسم فارسی بادرنجبویه است صحرایی ودر طبرستان بکثرة الوجود ومذکور شد
کزمازج بجیم وبکاف اسم ثمر درخت گز است کز اسم فارسی طرفاست کزبرة البئر برسیاوشان است کزبرة الحمام
شاهتره است کزدموشان بلغت لورستان حجم بجیم است کزک ودع است کزنه اسم دیلمی انجره است کز اسم
فارسی جوز است کژدم اسم فارسی عقرب است کسول ابن تلمید تصریح نموده که ان ثمریست بقدر انگشتی ودر رنگ

وبکل شبیه بخیار شنبر واندك عریض ودانه های ان بقدر دانه خیار شنبر ودرخت ان در دوم بسیار میباشد
سرد و خشك و بسیار قابض بکیرد هم ان در قطع خون واسهال دموی وذرور ان در رفع نزف الدم جراحات
بعید بدل است کسیلا و کسیلا نبطی چوبیست شبیه بروناس ودران سیاهی و سرخی غالب وماننده صمغ و با
چسبندکی است وتخمش شبیه بحب الرشاد وکویند پوست درختیست شبیه بلیلجه سیاه زرد دوم کرم و در اول خشك
ومقوی معده ومفتح سده کرده ورحم ومدر بول وحیض وجالی مثانه و دروغ بر کردن بدن بهتر از اندرزا
ونیکوکننده رخسار وکشنده کرم معده وسنون ان جهة دندان متخلخل ودردان مفید ومضر روده وامعا
ومصلحش کثیرا وقدر شربتش تا پنج درهم است کسنین اسم رومی حشیشة الزجاج است کسوس خشخاش بری است
کسبجرم وثقل جو بانیست کرافتر ده ورو وغن ان اکر فتر باشد کس باقلی خشك است ونزد بعضی اسم فارسی
کرسنه است کسوز فت خشك است کسغره کزبره است کسیفون دلبوث است کسترا اذان الغزال است کسحه
ابن عرس است کسمه خبز الطابون است کستوری اسم هندی مشك است کیس اسم هندی زاج سیاه است
کسیثا اسم هندی عصفر است کشث برکشث اسم فارسی نباتیست مانند ریسمان باریکی بهم پیچیده واکر آن
پنجد میباشد وکلش بکعد دو مایل بسیاهی و زردی و برکش شبیه بنبات العقرب وبشیرازی بیچان نامند
وبهترین ان هندیست در اول کرم و در اخر دوم خشك ومسهل بلغم غلیظ ومحلل وملطف وضماد ان جهت
اورام بارده وقویا وجرب نافع وقاطع باه ومثیر ومصلحش حب الصنوبر وقدر شربتش یکدرهم وبدلش صبر است
کشوث کیا هیست مانند ریسمان باریك وبی برك ساق ان مایل بزردی وتیرکی وبر خارها وکیاهها می تند
وکلش ریزه ومایل بسفیدی وتخمش کوچکتر از تخم ترب ومایل برشدی و زردی در اول کرم و در دوم خشك
ومفتح سدد احشا ومدر بول وحیض وشیر وعرق ومقوی معده وجکر ورافع فضلات متعفنه عروق وملین
طبع وجهة تبهای کهنه ویرقان وتنقیه بدن وربو وخناق ومغص وضعف معده وجکر وسپرز ورياح ان
نافع وآب ان با سکنجبین مسهل صفرا ومطبوخ ان در تفتیح وخیسانیده ان در اسهال قویتر از سایر اجزا وضماد

تعرف فتح اول وسکون ثانی و رای مهمله بمعنی شکوفه ... یکه آنرا
شوشه خوشه آن مانند ... حضار تریحیین بمعنی
وعلف را ... ودر عربی زمین خالی و بیابان ... آب ...
... ان قاطع ... سوسن

ان جهة جرب ونقرس مفید وبوداده ان قابض وقدر شربتش دو درهم وکویند مضر سپرز است ومصلحش سکنجبین
ومضر دیر ومصلح ان کاسنی وبدلش با درنج ودو ثلث ان افسنتین است کشمش اسم فارسی مویز سپاه
است ومویز نیز کویند وبهترین ان سبز بالیده است سبی وبا قوة مسهله وخواص ان در زبیب مذکور شد
کشنج فقع است کشك الشعیر شیره جو است ودر شعیر خواص ان مذکور شد کشوث رومی افسنتین است
کشط قسط است کشر اسطوخودوس است کشن پنیر مایه خر ماست ودر طلع مذکور شد کرثی ماش است کشنیز
اسم فارسی کزبره است کشك اسم فارسی اقط است کشف اسم فارسی سلحفاة است کشمش کاولیان اسم فارسی دیوتست
کشند اسم فارسی نبذ است کشنیز کوهی اسم فارسی تخم مخلصه است کعیشون با دنجان بری است کعب استخوان
متصل بپای است وبفارسی قاب نامند وبهترین ان کعب کاو وخوك است وخواص کعب خوك مذکور شد
وسوخته کعب کاو جهة سپرز وتقویت باه وبا عسل جهة تقویت جکر وتفریح دل نافعست وقدر شربتش تا ... ل
وسنون ان مقوی دندان وضماد ان رافع برص واکتحال ان مقوی باصره است کعب الغزال مانند بحری است
کعك خبز الطابون است کفا لر اسم فارسی احریض است کف الضبع نباتیست ربیعی چند روزی پیش نماند
برکش مدور وکرد ودو متشقق بقدر برك کرفس وبر روی زمین پهن میشود وشاخهای ان باریك وبر روی
زمین منبسط واز یك بیخ چند شاخ میروید وزغب دارد وکلش زرد وسفید میباشد ونیز دیك ابهاو
زمین بمثال میروید در دوم کرم وخشك وملطف اخلاط ومقطع ومحلل وجالی وبیخ ان جهة بردن کوشت
زیاد ورویانیدن کوشت صحیح وتنقیه جراحات ورفع ثالیل مجرب دانسته اند واکتحال ان رافع سیاض است
کفا لها نباتیست شاخهای ان باریك وبقدر دستی ودر زیر هر شاخ سه چهار برك مستدیر ومتشقق ودر روی
زمین چسبیده وکلش زرد وبسیار براق وبا عطریت وبیخش بقدر زیتون ودر باشعبه ودر اول بهار میروید
در طبع وخواص مانند کف الضبع وفرزجه بیخ ان معین حمل وذرور ان جهة قروح خبیثه وبا عسل جهة رفع ثالیل
موثر است کف ادم نباتیست بقدر ذرعی وبرکش مستدیر وبقدر برك مورد وبیخش مابین سیاهی وزردی

کف النهر

ودر روغنش سرخ وتخمش از تخم کاهو بزرگتر وبا تلخی ونزد بعضی گیاه بهمن سرخ است در اول گرم وخشک و
رافع خفقان ومحلل ریاح ومقوی جگر ودوا فعال قایم مقام بهمن سرخ است وقدر شربتش یک مثقال کف آدم احلام
وکف الجذما نیز گویند نزد بعضی درخت پنجنگشت ونزد جمعی بیخ سنبل رومی ونزد برخی کزمازج است و بعضی
گویند خصی الکلب است کف عایشه اصابع صفر است ونزد بعضی جرجیر است کف العقاب قاطانیقی است کف النسر
خرنبل است وکف الدابر نیز گویند وبلغت مصر اسم اسقولوقندریون است کف الصبع کف الضبع است
ونزد بعضی کبیکج است کف الکلب براسقان است کف الاسد جرطیثا است کف مریم کف السبع اصابع صفر است
ودر عراق شجره را باین اسم نامند ودر مغرب بنطافلون را کف الذئب وکف الارنب جنطیانا است کفری
پوست وغلاف شکوفه درخت خرما است واصل شکوفه تازه مسمی بطلع وخشک آن موسوم بدقیق النخل و
کشن است وطلع مذکور شد وکفرا با عطریت قوی وچون کهنه شود سرخ گردد وقوتش زایل میشود در آخر دوم
خشک وبا حرارت کمی وبرودت زیادی ودلک وسفوف آن قاطع اسهال وطبیخ آن قابض ونیم رطل نیم کوفته
آن را چون با یک رطل ونیم آب بجوشانند تا بنصف رسد وباوزن آن شکر بقوام آورند جهت درد مثانه وگرده و
ضعف احشا وهیضه ومنع انصباب مواد بمعده ورحم مفید وسفوف کفری مقوی لثه ورافع آکله وقروح خبیثه است
وبدستور ذرور آن همین اثر دارد وضماد آن مقوی معده ومفاصل وقاطع اسهال وباسور ورایانج رافع جرب
بشرطی که چند روز بگذارند وغبار بسیار دزمحیکه غیر کشن در آن بهم میرسد در جمیع افعال قوی تر از کشن ونبات است
مقوی معده ورافع نزف الدم ونفث وقروح عفنه واسهال است وعرق کفرا که بطریق گلاب گیرند با عطریت و
قابض ومقوی معده ورافع سحج است وروغن کفرا که بعد از رسیدن طلع نیمکوب کرده با مساوی آن روغن زیتون
سه چهار روز حرکت داده صاف کنند سرد وخشک وقابض وحابس عرق ورافع قروح امعا ودرد سر حار ومقوی موی
ومانع سقوط آنست وکفرا با خاصیه مانع فساد روغنها ومقوی فعل آنهاست کف الیهود حجر الیهود است
کف دریا اسم فارسی زبد البحر است کف مس اسم فارسی زهرة النحاس است کفتار اسم فارسی ضبع است کف شبشه

اسم

اسم فارسی سحوقونیا است کف اسم فارسی زبد است کگرو اسم هندی قثا است ککری کر اسم هندی نیلوفر است
ککرماین اسم هندی دجاج است ککلیک اسم ترکی قبج است ککلیک اوتی اسم ترکی صعتر است کگر اسم تنکابنی لبلاب
کبیر است کگنج اسم فارسی جرجیر بری است کلرا اسم چوبیست که از هند آرند وفعل مغاث از آن می آید ولهذا آنرا
مغاث هندی گویند کلبه بفارسی کرده وباصفهان غلوم وبترکی بوکرک نامند بطی الهضم ومولد خلط غلیظ
سریع الفساد ومقوی گرده وکمر است وبهترین آن از حیوان جوان فربه ومصلحش ادویه حاره وآب کامه ومری است
وسپران مملین اورام صلبه کلب بحری وبری واهلی میباشد بری را بعربی ابن آوی وبفارسی شغال وبترکی چقال
نامند وآن گاهی با سگ اهلی جمع میشود وتوالد واقع میگردد وسگ آبی دو قسم است یکی بحری ودیگری بری
وآنرا بفارسی خرمان نامند چه در شکل شبیه بخز میباشد وبعربی کلب الماء نامند وجندبیدستر از این قسم حاصل میشود
وسگ اهلی اصناف است ومجموع آن در آخر دوم گرم وخشک وبچه بیست روزه آن گرم وتر وچون آنرا با ادویه
خوشبو پخته تناول نمایند جهت جذام مجرب است وجهت جنون ومالیخولیا عجیب الاثر وپنیر مایه آن بقدر ربع درهم
رافع سموم وکلف وشیر آن که از زاییدن اول باشد همین اثر دارد وقطور آن رافع حرقة البول وسیاه چشم است
وچون بچه چشم نگشوده آنرا بتمامه طبخ دهند بنحوی که با آب یکسان شود ونود مثقال گندم را با آن آب بجوشانند
تا جمیع آنها را جذب کند پس خشک کنند ومرغ سیاه یکساله را در جای تاریکی با آن گندم تعلیف نمایند وبعد از آن
تمام مرغ را کباب کرده زن عاقر تناول کند وغذای دیگر با آن مخلوط ننماید باعث حمل او گردد واز مجربات است
خصوصا چون سه قطعه مرغ پرورده در سه روز خورده شود ودر وقت بر کردن بدن نیز مجرب است ومکیدن بچه
سگ پستان مرضعه را رافع انعقاد شیر ودرد پستان است واستخوان وعصب سگ با استخوان واعصاب کشته
وپاره شده انسان التیام پذیرد بخلاف سایر حیوانات وکباب جگر سگ دیوانه در دفع سمیت سگ دیوانه گزیده
بغایت موثر است وضماد خاکستر آن جهت بواسیر وشقاق وحکه وزخمهای کهنه وبا سرکه جهت سگ دیوانه گزیده
نافع وطلای زهره آن مانع روییدن موی زاید چشم وبول آن رافع ثالیل واشامیدن آن مانع حمل وسپر آن جهت

خنازیر مفید و غرغره و نفوخ و ضماد سرگین خشک ان جهت خناق مجرب خصوصا چون تعلیق باستخوان کنند
و لبس و اشامیدن خون خشک کرده ان تا بمقدار پنج درهم و بدستور سرگین خشک ان جهت اسهال دموی و ذرود
سرگین ان جهت زخمهای کهنه و تحلیل اورام قوی الاثر و تعلیق دندان پیش ان که ناب گویند مانع خرخره خواب
و حرف زدن در حالت نوم و رافع رفان و چون ناب انرا با ناب گربه بموی ایشان بخور کرده هر دو را در خانه دفن
کنند باعث حدوث فتنه در ان منزل شود و محمد بن زکریا فرموده اند که چون قضیب سگ را خشک کرده بر ران
ببندند بغایت معین جماع است کلب بری در سیم گرم و خشک و در خواص مانند اهلی است کلب الماء قسم بحری
بعنایت معین جماع
ان بقدر سگ اهلی و بزرگتر ازان و دست و پای ان بسیار کوتاه و بی دنباله و کثیر الوجود است و پوست انرا
ظرف نفط میکنند و یک مثقال از زهره ان سم قاتل است و علاج پذیر نیست و جالینوس فرموده اند که اکتحال
ان رافع بیاض است و بولس گوید که گوشت تازه ان جهت نفس بسیار مفید است کلب بری بقدر گربه و بزرگتر
ازان شبیه بدلق و دست و پای ان دراز و دنباله ان مانند دنباله گربه است و در رودخانها میباشد خصوصا
در رود مسکاو و اروس کثیر الوجود است و در تنکابن انرا شنک نامند و چند ازان حاصل میشود و حقیر
مشاهده نموده که در این وقت صیادی چند را ازان قطع کرده بود بعد از جوشانیدن در آب خاکستر و بعد از کاه
خشک کردن رنگ و بوی ازان ظاهر شد و نوعی از استحاله در ان معلوم گردید و در خواص و افعال کلب نهری
قریب بکلب اهلی است کلب الماء البلغاری کلب نهری است کلب الکلب سگ دیوانه است کلس بکسر اول جنس
اجسام سوخته است که بحد سفیدی رسد و اجزای ان بسبب احتراق از هم ریزد مثل آهک و پوست تخم مرغ
و صدف و حلزون و امثال ان و از مطلق ان مراد اطبا آهک است که آنرا چیر و نوره نیز نامند و جالینوس
اسم کلس را مخصوص پوست تخم مرغ سوخته و آهک دانسته است نه غیر ان و مراد اهل صناعت اعم از ان است و
بهترین کلس البیض انست که پوست تخم مرغ را مکرر شسته پرده های انرا گرفته در کوزه گل اندود کرده چند شبانه روز
در کوره کوزه گری بگذارند تا سفید شود و بهترین [illegible] آنست که سنگ رخام و سنگریزه های صلب را بعمل

آورد

آورند و آب ندیده ان در داخل دوم خشک و تا بیست روز قوی القوه است و با حدت و محرق و مقرح جلد
و آب دیده قسم حجری آنرا تا سه روز قوه احراق باقیست و بعد ازان سحق میباشد و موی را در مدت بعیدی میبرد
و نورنج در بردن موی مقوی فعل آهک است و ثقل عصفر و برگ شفتالو رافع بوی انست و روغن گل سرخ
و آرد عدس و توتیای مغسول و گل سرخ سائیده رافع جراحات نوره است و آهک شسته مایل باعتدال و قاطع
نزف الدم و سکر و نفوخ کردن و فتیله را بسفیدی تخم مرغ آلوده و با آهک مغسول آغشته به بینی گذاشتن در
قطع رعاف مجربست و ضماد ان مقوی اعضا و حابس اسهال و جهت سوختگی آتش و منع ادرار عرق و با پیه خوک
جهت کشودن دمل و ورم صلب و روغن زیتون که در ان آهک را جوشانیده باشند جهت منع زلات و بروز دست
هر عضوی مفید است و کلس البیض در حبس خون جراحات تازه موثر و جهت جرب و حکه و رویانیدن گوشت
زخمها و جبر کسر اعضا مجربست و فرزجه ان قاطع خون حیض است و گویند چون انرا با مثل ان نمک و ربع ان
طرطیر سائیده با نیم مقابل ان سرکه تصفیه کرده پس تقطیر کنند مقطر مذکور کبریت را سفید میکند و سیماب را
منعقد میسازد و خوردن آهک کشنده است بدرد معده و عسر بول و غشی و اسهال دموی و آبی که در ان
مکرر آهک ریخته باشند هر چه بان آب طبخ نمایند کشنده است در اندک زمانی و از اسرار مکتومه است
کلخ لغت سریانیست و بغدادی گوید که نزد اهل مغرب نباتیست برگش شبیه ببرگ درخت سیب و قابض و رافع
نفث الدم و اسهال دموی و جهت کزیدن افعی و سعوط ان جهت رعاف مفید و تخم بسیار گرم و مدر عرق و
رافع مغص است و از قول او ظاهر میشود که انزروط الدب است و در انجا تصریح نموده که اشنان را مانند دم بی برگ است
و در انجا بیان نموده که برگش مثل برگ سیب است و بلغت مصر کلخ عبارت از اشق است کلیانی اسم اشق است
کلوج دانس است کلیکان کشنج است کلیکلو ون جرجیر است کلاغ سفید و کلاغ کبود اسم فارسی غراب ابقع است
کلاغ سیاه اسم فارسی غراب کبیر و غراب الزرع است کلیم شو اسم فارسی آذریو است کل عقرب باصفهانی اسم
سطاریون است کل عاشقان بلغت خراسانی زرین درخت و بلغت تبریزی حاحم است کلاحیک بلغت تنکابن

ودع است کل کافیشه بلغة اصفهان احریض است کل مشکی اسم فارسی نسرین است کل آفتاب پرست
اسم فارسی آذریون است کلنار اسم فارسی جلنار است کل کندم اسم فارسی جودجندم است کل سنگ اسم فارسی
خراء الصخر است کل بکسر کاف اسم فارسی طین است کل نجاران طین الاحمر است کل خوردنی طین ماکول است
کل حنا بضم اول فارسی فاغیه است کل خوش نظر اسم فارسی مجنبج است کل سرخ ورد احمر است کل رعنا ورد
الحماق است کل قزقل اسم فارسی زهره است کلم اسم فارسی کرنب است وکلم رومی را قنبیط نامند کلنک
اسم فارسی کرکی است کلاب ماء الورد است کلیک اسم دیلمی دلیک است کلاکلا اسم دیلمی لوف الکبیر است
کلاونجی اسم هندی شونیز است کلنده اسم هندی بطیخ بری است کلی اسم هندی بیده است کلچری اسم
هندی خیازیت کلیجا اسم هندی کندر است کلنجن اسم هندی خولنجان است کلمسی اسم هندی حب القلت است
کلگونه بفارسی سرخاب نامند از سفیداب و لک ترتیب دهند و بجهة صفای بشره و سرخی رخسار
مستعمل زنان است کلیس بلغت مازندران خیریست کماشیر صمغ کرفس کوهی است شبیه بجاوشیر کوهی و گویند
اسم هندی جاوشیر است در آخر سیم گرم وخشک مدر بول وحیض ومسقط جنین ومحلل صلابات
ومسهل زرداب ودافع استسقای زقی ولحمی وقدر شربتش از نیم دانگ تا نیم درهم ومصلحش کثیرا است
کمثری بفارسی امرود گویند بری وبستانی میباشد وبستانی ان ترش وشیرین واقسام است وبهترین
اقسام شیرین ان امرود چینی ونطنزی وچینی مخصوص بلاد دامغان وممدوح شیخ رئیس است ونطنزی
در اکثر بلاد ری ونطنز موجود است وبهترین امرود بلاد آذربایجان لجی است وامرود شیرین معتدل
ومایل بحرارت ودر دوم تر وحابس بخارات ومفرح ومقوی معده وهاضمه ودل ودافع تشنگی وخفقان
ونزلات وسوزش مثانه وملین طبع وبا قوة قابضه بعد از تلیین ومعدل الحزن ومرطب دماغ وجهت
دفع سمیت قطر مفید ومولد نفخ وقولنج ومصلح ان زنجبیل مربی وداذیانه است وبهترین اقسام امرود ترش
لطیف وآبدار ورسیده انست در اول سرد ودر دوم خشک وقابض ومقوی جگر ومعده ومشهی ومسکن حرارت

خون

خون وغلیان صفرا ودافع تشنگی وتهوع واز طعام مسهل بعصر وقبل از ان قابض ومولد خلط صالح ومسدد
ومضر مشایخ ومصلحش عسل وجوارشات وکندر است وناوسیده وزمختان غلیظ ومورث قولنج است
ورد وکل نخم امرود را کشند کرم معده دا فشر اند وشکوفه ان مقوی دل ومفرح وقاطع نفث الدم و
اسهال وضماد ان جهة ورم حار چشم نافع وبرک ان جهة اسهال والتیام جراحات وچوب وبرک سوخته آن
نایب مناب توتیا وصمغ ان محلل ومنضج قوی است ونوع بری ان قلیل الحلاوه وکوچک وبی آب وباعفوصت
وبسیار قابض ومسدد است وذرور خشک ان جهة رویانیدن کوشت جراحات وسفوف ان جهة اسهال
حار وخاکستر چوب ان جهة فادزهر قطر وامثال ان ومضر عصب ومورث قولنج ومصلحش ادویه حاره خوشبو
وعسل است ورب امرود قابض طبع ومقوی معده حاره است کماده اسم جنس اقسام قطر وکنج وقتیل و
سماروغ است ونزد برخی مخصوص نوع ماکول آنست وقطر مخصوص انواع غیر ماکول وهر یک مذکور شد
کمافیطوس معرب از خامانیطس یونانی است که بمعنی صنوبر الارض باشد نباتیست در بوی شبیه بصنوبر و
در طعم تلخ وبا اندک قبض وتندی وساقش بلند نمیشود وبرکش در پیچیدگی وزاکر وپری از رطوبت شبیه است
بحی العالم صغیر که بفارسی همیشه بهار نامند وبرکش ازان ریزه تر وبا زغب وبا رطوبت چسبنده وشاخهای ان
مایل بسرخی وکلش زرد وبا دیلک وتخمش از تخم کرفس کوچکتر وبیخش سفید واز ماه نیسان تا سرطان استمرار
دارد وقوتش تا ده سال باقی ومولف اختیارات تصریح نموده که کلش بنفش ومشبه برکش بصعتر است و
در شیر از ماش دارو نامند وظاهر این کلام نیز از جمله اشتباهات او باشد در دوم کرم ودر سیم خشک
ومستعمل از ان برک وشکوفه وتخم انست مفتح سدد ومدر بول وحیض ومنقی وجالی اعضای باطنی ومسهل
بلغم غلیظ وجهة استسقا ویرقان ودرد مفاصل ونقرس وعرق النسا وتحلیل ریاح مفید وبا بول النحاس
ودر اتیان مسهل عظیم زرداب ومنقی رحم وسایر اعضاست ومداومت ان با آب باران وعسل شهد
دافع عرق النسا ودرد کمر وضماد ان جهة اندمال جراحات وصلابت پستان وباعسل جهة منع غلبه

[illegible]

ساعیه نافع و مضر دیر و مصلحش انیسون و قدر شربتش از دو درهم تا سه درهم و بدلش بوزن ان سیسالیوس
و نصف ان سلیخه است و باید در هوای بسیار کرم و در مزاج اطفال و محرورین استعمال نکند کماذریوس
معرب ارخاماذریوس است بمعنی بلوط الارض نباتیست طولش قریب بشبری و برکش ریزه و در شکل و
رنك و تشقق شبیه برك بلوط و طعم ان تلخ و با اندك تندی و کلش بنفش و ریزه و منبت ان سنکلاخها و
تخمش ریزه تر از انیسون و با حدت و در غوز یافت میشود و قوتش تا هفت سال باقی و ابن ابی خالد افریقی
در کتاب اعتماد تصریح نموده که کماذریوس بیخ درختی است شبیه بلوط در اول دوم کرم و در اخر ان خشك
و مدر بول و حیض و دافع امراض سپرز و سرفه مزمن و قاطع اخلاط غلیظ و در سایر افعال مانند کمافیطوس
و جهة عسر بول و یرقان و شکاف عضل و اخراج جنین و استسقا نافع و طبیخ چهار درهم ان با سه درهم روغن
زیتون و یک رطل آب که ثلث رسد و چند روز مداومت کنند جهة سنك کرده و مثانه مجرب دانسته اند
و سه درهم مسحوق ان با جلاب یا عسل در چند روز رفع درد سینه و برودت نواحی ان میکند و ضماد ان
با عسل جهة قروح مزمنه و اکتحال ان با شراب جهة جرب و با سرکه جهة ورم سپرز مفید و روغنی که از آب آن
ان یا آب طبیخ یا از کل ان ترتیب داده باشند جهة رفع برودت بدن و ریاح موثر و شراب ان که در هر یک
رطل اب انکور دو رطل از ان ریخته باشند یا بلیل و نیم ان را در یک رطل خمر کرده و مدتی کذاشته باشند جهة
تشنج و یرقان و نفخ رحم و فساد اخلاط و اصلاح مزاج فاسد و بدی هضم و ابتدای استسقا نافع است و قدر
شربتش سه درهم و در مطبوخ تا هفت درهم و مضر امعا و کرده و مصلحش کثیرا و بدلش مثل ان سیسالیوس
و ربع ان سلیخه است و نزد بعضی غافث و سلیخه کمون معرب از خامون یونانی است و بفارسی زیره نامند بری
و بستانی میباشد و هر یک را اصناف مختلفه است سیاه بری و بوستانی را کمون کرمانی و نبد در افارسی و شامی
و سفید را نبطی نامند و ا[...] زیره سبز است و در اکثر مکانها میباشد و بری هر صنفی قوی تر از بستانی و
صنفی از بری سیاه و شبیه بشونیز و قوی الحراره است و از مطلق کمون مراد کرمانی است و بیونانی انرا باسلیقون

نامند

نامند و بعضی ملوکی است و بهترین اقسام کرمانی بری و زبونترین سفید بستانی است و قوتش تا هفت
سال باقی میماند و نبات آن از دراز یانه کوچکتر و برکش مستدیر و قبران مانند شبت است در اول سیم کرم
و خشك و بسیار ملطف و مدر بول و شیر و عرق و حابس طبع و حیض و تریاق سموم هوام و محلل ریاح و نفخ و
هاضم و محرك ارواح و ملطف لحوم غلیظه و جهة عسر نفس و تخمه و مغص ریحی و دفع خواهش کل و امثال ان
و فواق رطوبی و ورم ریحی سپرز و بود اده ان جهة اسهال رطوبی نافع و سرکه پرورده ان که بعد از ان بریشته
کرده باشند قوی القبض و در رفع رطوبات معده قوی الاثر است و حقنه بطبیخ ان محلل نفخ و قرزحه ان با
روغن زیتون قاطع حیض و مضمضه بطبیخ ان مسکن درد دندان و نزلات خصوصا با صعتر و قطور ان جهة
قرحه چشم و جرب و با سفیده تخم مرغ جهة رمد حار و طلای ان جالی بشره و آب افشرده ان جهة طرفه و با نمك
جهة سبل و ناخنه و سعوط ان با سرکه جهة رعاف و ضماد ان با روغن زیتون جهة ورم سپرز و با آرد باقلی جهة
سایر اورام نافع و مضر دیر و مصلحش کثیرا و قدر شربتش دو درهم و بدل کرمانی سایر اقسام ان و بدل کمون شامی
کرویا و تخم کندنا است و مداومت جرم ان و عرق ان مورث لاغری و زردی رخسار است و چون آب زیره را
بربدن مولود در حین ولادت بمالند بالخاصیه در مدة العمر منع تکون قمل میکند و از مجربات دانسته اند
و قسم نبطی ان که بفارسی زیره سبز کویند ملین طبع است و نوع بری که شبیه بشونیز است جهة کزیدن هوام و
تقطیر البول و اخراج سنك مثانه و خون منجمد ان بعدیل خصوصا چون با آب کرفس بستانی بنوشند و با سرکه
جهة فواق و کرم معده و ضماد ان با روغن زیتون و عسل دافع رنك خون مرده تحت جلد است و جهة ورم حار
انثیان مفید کمون حبشی قسمی از کمون بری است شبیه بشونیز و مذکور شد کمون حلوا انیسون است کمون رومی
رازیانه کرویا است کمون اسود زیره کرمانیست و در بعضی بلاد شونیز را باین اسم نامند کمون هندی شونیز
است کمون نبطی زیره سبز است کمالیون مازریون است کمکام صمغ ضرو یمنی است و بفارسی حس لبه کویند
و حس لبان مذکور شد کماه عنبی کوید بلغت سریانی با داورد است و بفارسی کیاهی است معروف کردو ادرا

بان تعلیف میکنند و حلتیت منتن صمغ انست کجا این اسم هندی نوعی از بیش است اکهاره اسم هندی تخم عره است
کاردا اسم هندی مومیایی است کونلی اسم هندی عنب الثعلب است کیس اسم فارسی بول است کیش اسم ترکی
فضه است کندر صمغی است مخصوص بلاد شجره و عمادان و جبال یمن مستدیر صلب مایل بسرخی از اکندر ذکر و
سفید سست را کندر انثی نامند و تازه آنرا اکر ورا با نها حرکت داده باشند مدحرج کویند و پوستهای
دقیق آنرا کرا از ساییدن بیکدیکر جدا میشود قشار کندر نامند و انچه غیر صفایحی و مانند آرد باشد
دقاق کندر و کندر را قوتش تا بیست سال باقی میباشد و مغشوش ان از آتش شعله ور دیر کردد و درخت
ان بقدر دو ذرع خاردار و برک و تخم ان شبیه ببرک و تخم مورد در دوم کرم و در سیم خشک و ملطف و محلل ریاح
و حابس سیلان خون ظاهر اعضا و حجب دماغ و جهة نفث الدم و مقوی دل و معده و هاضم و حافظ
و مجفف بلغم و با تریاقیت و مبهی و منعظ و مقوی روح حیوانی و دماغی و جهة خفقان و صاف کردن آواز
و با مصطکی جهة رطوبات دماغی و غثیان و قی و اسهال رطوبی و نیم درهم ان با مثل ان نانخواه جهة زحیر
و با روغن زیتون و زنجبیل جهة دفع برودت استخوان کهن مزمن باشد و با صمغ جهة دفع رایحه کریهه خیشوم و ضیق
النفس و سرفه مزمن رطوبی و ربو و با عسل و شکر جهة ضعف معده و ریاح غلیظ و نسیان و با مویزج
و صعتر جهة ثقل زبان و با زرده تخم نیمبرشت جهة تقویت باه و تولید منی خصوصا با جوز و بسباسه و اکتحال
ان جهة جلای بصر و قرحه چشم و خون منجمد در ان و دمعه و سلاق و بیاض و جرب و حکه و ظلمت چشم
خصوصا با عسل و ذرور ان جهة قروح خبیثه و ساعیه و قرحه مقعده و ضماد ان جهة قوبا و ثالیل و با پیه
مرغابی جهة جراحات سوختکی آتش و شقاقی که از سردی هوا بهم رسیده باشد و با نطرون جهة قروح رطبه
سر و با روغن کنجد جهة تحلیل صلابات و با روغن مورد جهة ریختن موی و با عسل جهة داحس و با زفت جهة
شکاف عضل و با شراب جهة درد کوش و با افیمون و روغن کل سرخ جهة اورام حاره پستان و با ادویه محلله
جهة ورم احشا مفید و بخور ان جهة دفع وبا و سرفه رطوبی و قوبا و کریزانیدن هوام و خاییدن ان جهة سرفه

رطوبی

رطوبی و تقویت دندان و لثه نافع و چون یک ل ان را در آب خیسانیده ان آب را بنوشند و مداومت بان نمایند
جهة رفع نسیان از مجربات شمرده اند و اکثار ان محرق خون و بلغم و مصدع محرورین و باعث جنون و جذام
و بهق سیاه و مصلح ان برنج فارسی و شکر و قدر زیادان با شراب و سرکه کشنده است و قدر شربتش نیم درهم
و بدلش مصطکی و قشار کندر و خشکتر از کندر و شدید القبض و مجفف قوی است و بجهة نفث الدم
بغایت موثر و مقوی معده و مانع سیلان مواد باعضا و رافع قرحه امعا و حقنه ان نیز بدستور جهة قرحه
امعا مفید و ضماد ان بر شکم قاطع اسهال و کشنده کرم معده و دقاق کندر لطیفتر از کندر و منفتح
و جالی و در اتصال ضعیفتر از قشار است و تخم درخت کندر رافع اسهال دموی است و دخان آن که
دوده ان باشد کرم و خشک و مسکن درد چشم حاد و مانع سیلان مواد بچشم و منقی قرحه و التیام دهنده
آنست کندش بیخ نباتیست شبیه بکنکر ما بین سرخی و سفیدی و در شام لباس پشمینه را بان میشویند و
ظاهر بیخ ان مایل بسیاهی و درونش مایل بزردی و تند بوی و در سرطان میرسد و قوتش تا بیست سال
باقیست در اخر سیم کرم و خشک و با سمیت و محرق بلغم و مخرج مرة السودا و بلغم غلیظ و محلل ریاح و منقی و مدر — و مقی بحر
بول و حیض و مخرج جنین مرده و قاتل زنان و مقوی جکر و معده سرد و جالی و بغایت عطسه اورنده و
اشامیدن و طلا کردن ان جهة استسقا و سپرز و یرقان و عرق النسا و مفاصل و طلای ان با عسل
جهة بهق و برص و حکه و قوبا و سعوط ان با آب بقدر یک عدس جهة امراض بارده دماغی و با روغن بنفشه
جهة شبکوری و ضعف باصره و دفع بیهوشی مصروع و مسکوت و یحیی مفلوج و ضماد ان با دو وزن ان زرنیخ
و روغن زیتون جهة رویانیدن موی داء الثعلب و داء الحیه مجرب و قی کردن بان جهة عسر نفس و ربو و
با پنج کبر و حاو شیر جهة ریزانیدن سنک کرده و مثانه مفید و تنقیه سودا م و روغنی که در ان جوشانیده باشند جهة امراض
بارده کوش خصوصا جهة حکه ان قوی الاثر و قدر شربتش جهة قی کردن از یکدانک تا دودانک و جهة سپرز
یرقان و امثال ان یکدانک تا پنج قیراط و اولی اجتناب شرب انست و دو درهم ان کشنده بخناق و درد

جهرقیج
شکم و تشنگی مفرط و مضر دیر و مورث کرب و غشی و مصلحش کثیرا و شیر تازه و بدلش مثل ان جوز القی و ثلث ان
فلفل و در غیر ان دو وزن ان مقدونس و نصف ان شیطرج است کنوس بلغت طبرستان نوع کبیر دغرو است
و بیخ کی از کیل نامسند فا بضن تر و لن بذرا از دغرو و در افعال قویتر و دوام ان زیاده از ان است کنکرزد اسم
فارسی صمغ الحرشف است که بفارسی کنکر نامند در دوم کرم و در اول خشک و منقی صفرا و بلغم و ضماد ان
محلل اورام و قدر شربتش از یکدرهم تا دو درهم و بدلش جوز القی کنهان اسم نبطی نباتیست مثل درخت
کوچکی برکش در رنک و صورت شبیه ببرک سعتر و در بوی مانند بوی دود و شاخهای ان از یکی او سطبر
دسته و نرمتر از درخت حبة الخضرا در سیم کرم و خشک و بوییدن ان مسخن دماغ و شرب ان مسخن معده
و جگر و معین هاضمه و بالخاصیه در جایی که ان باشد عقرب در انجا نمیباشد و اکر برک ان از بر عقرب بپاشند
در حال بمیرد و مضر سعل و محرق خلط و قدر شربتش تا یکدرهم است کندری نباتیست شبیه بر نبات رازیانج
و زردک و برکش عریضتر از ان و در بوی مانند کندر و در سیم کرم و خشک و در افعال اکثرش قایم مقام کندر
یا فنراید کندر رومی مصطکی است کنجورس اسم یونانی جاورس است کندس الدواب عود العطاس است
کنجد اسم اصفهانی ارزوت است و در دیلم کنجیه نامند کنجد اسم فارسی سمسم است کندم اسم فارسی بر است
کنکر اسم فارسی حرشف است کندم مکر اسم دیلمی خندروس است و در اصفهان ذرۀ مکر نامند کندم
دیوانه اسم فارسی شیلم است کنکرخ اسم فارسی بادآورد است کنر اسم فارسی قرا است کندنا اسم فارسی
کراث است کنا داسم فارسی نبو است و بلغت مازندران اسم درخت بنم است کنب اسم فارسی قنب است
کنجشک اسم فارسی عصفور است کندرو اسم هندی کندر است کنبیل اسم هندی قنبیل است کندهب اسم
هندی کبریت و کندهلت و کندلک نیز نامند کنبر اسم هندی خرزهره است کند اسم هندی نیشکر است
کندمیل اسم هندی تفاح اذخر است کند اسم هندی صمغ است کنجره اسم هندی خراطین است کنوانی هندی
عنب الثعلب است کندا بهندی بصل الفار است کناشیر بهندی ساذج است کنجهال بهندی طحلب است

کرنا

کندنا بهندی حندقوقا است کنتول بهندی اشنان است کنکولی هندی دخن است کنوار هندی صبر است
کنول بهندی نیلوفر است کو مر بلغت اصفهان نوعی از مرغیست که مایه انجا مرداد در شیر حل فرموده استعمال
میکنند و در خواص قریب بپری و بتخفیف ان کمتر از ان و مضر سینه و سر فربنیه ولما اکثار ان باعث تپهای
عفن و اورام منذر است کوسنیل لغت تنکابن و دیلم است و ابن تلمید بلغت طبرستان دیودار و بلغت مازندران
کورن کیاه بیان نموده و ان نباتیست برکش شبیه ببرک نارنج و ساق ان زیاده بر دو ذرع و تخمش سیاه و بقدر
آلو بالو و ظاهر بیخش سیاه و درونش سفید و ان غیر لفاح است و بالخاصیه هر فعلی که قالع ان در حین قلع ان
کنند و بهر فعلی که متعلق کردد شارب ان بهمان قول و فعل مبادرت مینماید و آزموده است و مستعمل ازان
در ولایت دیلم برک ان است و در اطعمه استعمال میکنند در اخر دوم کرم و خشک و مسکر و مورث بیخوابی و بیهوشی
و دافع سلس البول و بول در فراش و درد مفاصل و امراض بارده رطبه و قدر شربت ان برکش که با اطعمه طبخ نمایند
تا ده درهم و از بیخش تا نیم درهم و اکثار ان مورث جنون و کشنده است کوارع جمع کراع است و من کورسند
کو اسم فارسی مقل است کوطان کنهان است کو الف باذآورد است کوزکندم جوز جندم است کوکب ساموسی
طین ساموس است کوک خس است کوبر اسم هندی فلفل است کوکب الارض طلق است و در نزد بعضی طین
قیمولیا کو والنمل آشیان زنبور عسل است کولان نوع تر از اسل است کورکیا اسم فارسی اذخر است کوشاد اسم
فارسی حنطیانا است کوکل اسم رومی حماما است کو کافیلوس اسم سریانی اجاص است کولر اسم فارسی انجدانست
کوزه اسم فارسی خرنوب شامی است کویج اسم فارسی دغرو است کوش ماهی اسم فارسی شنج است کوکرد
اسم فارسی کبریت است کون بفتح اول و دوم اسم فارسی قثا داست کوکوچین اسم ترکی حماما است کوکل اسم
هندی مقل است کوکر اسم هندی ثعلب است کوده اسم هندی فرس است کوشت اسم هندی قسط است
کوه چولی اسم هندی حب النیل است کوکری هندی دجاج است کوکرندا بهندی کمافیطوس است
کوکا سندی اسم هندی خصی الثعلب است کوند بهندی صمغ است کوکم اسم هندی حماة است کولر تره اسم

ما زند رانی حرف بابلی است کهربا سندی کویید از نوع مهره است و از دریای مغرب بساحل می افتد و بعضی
را اعتقاد انکه صمغ درخت جوز و غیر انست و از بلاد اروس و بلغار مغرب خیزد و نزد بعضی آب چشمه است
در جزایر بحر مغرب که مانند موم منجمد میکردد و حقیر قطعه از کهربا مشاهده نموده که مکسی در ان مانده
و منجمد شده بود و نزد محمد بن احمد معدنیست و مغربی ان قویترا نظر البلبی است و از اقوال قدما ظاهر میکردد
که کهربا و سندروس یک جنس باشند و سندروس مخصوص بلاد هند و کهربا مختص ولایت مغرب و شمال
باشد و در ربودن کاه هر دو شریکند و سندروس باندک حرارتی که از مالیدن ان بهم رسد جذب کاه
میکند و کهربا محتاج بمالیدن زیاد نیست و در سندروس سرخی غالبست و در کهربا زردی و صلابت و
در حین سوختن بوی شاخ سوخته از ان ظاهر شود و بهترین کهربا آنست که در ساحل بحر مغرب و از زمین
نزدیک مغرب بهم رسد و در کرمی معتدل و در دوم خشک و نزد بعضی در اول سرد است و مقوی معده و دل
و مفرح و قاطع نزف الدم جمیع اعضا و حابس نفث الدم و حیض و نزلات دماغی و قی و جهة اسهال دموی و
یرقان و خفقان و حرقة البول و ضعف کرده و سنگ مثانه و با مصطکی جهة عسر بول و بالخاصیه جهة زحیر نافع
و طلای ان جهة شکستگی اعضا و با مورد جهة منع عرق ضعفا و با صبر جهة ساقط کردن ذاته بواسیر و با اب
جهة سوختگی اتش و تعلیق ان جهة حفظ جنین از اسقاط و دفع یرقان از مجربات و تعلیق ان بر معده جهة منع
تخمه و با خود داشتن جهة تقویت دل و دفع خوف و طاعون و ذرور ان جهة التیام زخمها مفید است و چون
بوزن چهار شعیره از ان در طالع سرطان صورت بوزینه قایم الذکر نقش کند حامل ان از جماع فتوری نیابد
و کویند مضر سر و مصلحش بنفشه است و بدلش سندروس و اگر یافت نشود دو وزن ان سلیخه و در تفریح مروارید
و در دفع طاعون مرجان و قدر شربتش نیم مثقال است کهیانا اسم سریانی شاخ نبات فاوانیا است کهیلر کسیلر است
کهلا اسم اصفهانی فلفل است کهول اسم هندی خرفه است کهلم کهرک اسم بادنجان است کهری اسم هندی برنج
بی کوشت است کهرکیت بهندی حربا است کهنا بهندی بمعنی ترش است کهمود بهندی اسم تمر است کهونکیجی

طهری

بهندی تخم خرفه است کهینه بهندی بمعنی ثقل چیزها است کهر بهندی اسم جاوشیر است کهونکری بهندی
حلبه است کهیلا بهندی سلیخه است کهودر بهندی بوسمار است کهوتلی بهندی حب المحلب است کیاه
قیصر اسم فارسی اکلیل الملک است کیاه جالینوس اسقولوقندریون است کیمر ذره است کیاج کادی است
کیل دارو اسم فارسی سرخ است کیمر اسم فارسی مصطکی است کیکواس اسم طبری قسمی از دوقو است و مذکور
شد کیله بهندی موز است کیره بهندی اترج است کیهوره بهندی حنظل است کیر و بهندی مغز است
کیر بهندی زعفران است کیتی بهندی خبث الحدید است کیانپل بهندی دارشیشعان است کینکر بهندی
خار مغیلان است کینکر کاشیه اسم هندی اقاقیا است حرف اللام لادن رطوبتی است که از درخت
کوهی حاصل میشود بقدر درخت انار و شبیه بدرخت دبوقی و برکش عریض و بهم متصل و رقیق و صلب و
کلش مایل بسرخی و ثمرش مانند زیتون و در جوف ان دانه سیاه باریکی و رطوبت غلیظی که از ساق و برک
ان جمع میکنند بهترین اقسام انرا لادن عنبری نامند و هرچه از ان رطوبت بموی کوسفند و بز در
حین چریدن ان نبات بچسبد و از ان جدا کنند بهتر از قسم اول و هرچه بر سم مراعی بچسبد و با خاک
و ریگ امیخته باشد بدتر از همه است و بعضی تصریح نموده اند که رطوبت مذکور که از قوس که نوعی از
لبلابست بر موی مراعی بچسبد و بهترین ان نرم و خوشبو و سیاه مایل بسرخی شیشتجی و سبز نیست در دوم
کرم و در اول خشک و لطیف و جاذب و با قوة قابضه و منضج و مفتح دهن رکها و مدر بول و حیض
و منقی و عرق و مخرج جنین و مشیمه و مقوی معده و دافع قولنج و دردهای بارد و با شراب قابض طبع و
طلای ان جهة درد سر و صلابت معده و جگر و التیام زخمهای کهنه و با شراب جهة اثار قروح و ابله و
قرنجیان جهة صلابت رحم و اختناق ان و احتباس حیض و با روغن گل که بر یافوخ اطفال طلا کنند جهة
نزلات و سرفه ایشان و بر معده جهة تقویت هاضمه و دفع غثیان و سیلان آب دهن و با پیه خوک و پیه کاو
جهة ورم مقعد و ذرور ان و حقنه ان با روغن گل جهة سحج ... بارد و طلای ان با روغن گل جهة سوختگی

حرف اللام

لادن ... وادون نوعی از ... است ... و ان ... سیاه میشود و انرا عنبر ... کویند ... و ان ... از زمین ... حاصل میشود ... که ... از ان زمین ... و ان کیاه ... بیرون میاید ... بعد از ان ... الوده میشود ... که ... از ان ... و کویند اکر ... بچه مرده و مشیمه بیرون آید ... از ان

و ان ... عنبر ... کافور ... [illegible]

اتش وبا روغن مورد جهت تقویت موی ومنع ریختن ان وبخور ان جهت کریزانیدن هوام موثر وچون زن
بعد از بول کردن بخور کند پس در حال باز بول آید آن زن قابل حمل خواهد بود والا فلا ومضر سفل و
اشامیدن ان موجب کرب ومصلحش سنبل رومی وقدر شربتش تا یکدرهم ولادن کریکوفیه ازا دیکر طل
روغن زیتون ویکجا حل نموده روز دیکر بر آتش خاکستر کذارند کرونیب بعد از ان روغن بسوزد جهت
برودت اعضا وتقویت معده وزکام رطوبی وسیاه کردن موی وتقویت ان بغایت مفید است

لاجورد معدنی معروفیست وبهترین ان صاف شفاف است که کبودی ان بر سبزی وسرخی مایل باشد
وانچه از سنک مومر ترتیب دهند وهرچه با زرنیخ وزاج وسنکریزه ترکیب کنند دون ان لاجوردی غشیا بشد
بخلاف غیر مغشوش ان ومستعمل ان در طب غیر مغسول است در اول کرم ومغسول ان در اول سرد و
در دوم خشک ومسهل سودا واخلاط غلیظ مخلوط بخون وصاف کننده ان از کدورات وبالخاصیه
دافع سودای حوالی قلب وحالی است وتعلیق ان دافع خوف وان مفرح ومقوی دل وحالی وبا قوة
قابضه ودافع امراض سوداوی وهم وغم وتوحش وبخارات غلیظه ومدر حیض واکتحال ان جهت سلاق
ورمد ودمعه وبیاض وقصر وریختن مرکان وذرور ان جهت آکله وقروح ساعیه ونفوخ ان جهت رعاف
وقرحه ان با روغن زیتون جهت حفظ جنین از اسقاط وطلای ان با سرکه جهت تجعید موی وقطع ثالیل
وبرص مفید ومضر فم معده ومصلحش مصطکی وموجب کرب وغثیان ومصلحش کثیرا وعسل وقدر شربتش
از نیم تا یک مثقال وبدلش حجر ارمنی است لاله سرنکون اسم فارسی نباتیست معروف ودر باغچه ها غرس میکنند
وپیاز ان را چون با دنبه یا با لمنا اصفر کوبیده وبجوشانند تا اب سوخته وروغن بماند طلای ان جهت عرق النسا
مجرب یافته اند لاله نعمانی اسم فارسی نباتیست برکش شبیه برک زنبق ومنحصر در سه چهار عدد وکلش مانند
شقایق وبزرکتر از ان وبیخش مانند پیاز وبقدر فندقی وکاهی طحلی ودر چند پرده از حبه ای شبیه با برنیم
مطبوخ وبسیار نرم وپرده بیرون ان سیاه ومغزش سفید وشیرین وساقش بقدر چهار انکشت است

وبا

وبا فرنج واسکار ومحرک باه وسرخ کننده رخسار وسموم وتقلیل الحراره وبا رطوبت غالبه ونشا آن بی غایله و
مشهی وهاضم وقدر شربتش از یکدرهم تا دو درهم لاغیه نوعی از یتوعات است وبا سمیت ودی غایله تر
از انواع یتوعات است وابوجریح کوید مراد از مطلق یتوع لاغیه است وانرا در کتاب سینه نامند کیاهیست
پر شیر وبیخ یکپاره سقمونیا وبرکش ممدود وکلش زرد مایل بسرخی وشبیه بکل کبر ومایل بخوشبوئی وتخمش مانند
خشخاش در اخر سیم کرم وخشک وشیر ان مسهل قوی ومفرح جلد ومغثی وبد بوی برک وتخم ان همین اثر دارد
وکشنده ماهی وجهت استسقای زقی واخراج زرداب نافع وشیر ان از سقمونیا قویتر وبا آرد جو جمع کرده استعمال
باید نمود وقدر شربتش از یک دانک تا یک دانک ونیم واز آرد جو مخلوط با ان تا یکدرهم واز برکش در مطبوخات
بد ستور تا یکدرهم ومضر امعا ومصلحش کثیرا است لالا رازی کوید کیاهی است که از مکه خیزد بخور ان جهت بواسیر
ودرد مقعده وشرب ان جهت دفع سیلان خون نافع ومضر مثانه ومصلحش تخم مورد است لامی صمغ درختی هندیست
خوشبوی شبیه ببوئی مرکب از بوی مر ومصطکی ودر رنک مابین سفیدی وزردی در اخر دوم کرم وخشک
وسخن وملطف ومفتح سدد ودافع بلغم وجهت شکستکی اعضا وضعف عصب وامراض بارده وطلای ان
جهت جراحات وتحلیل ورمها واعیا ورفع رایحه بد نافع وبا اب مورد جهت تقویت اعضا وسرعت حرکت
اطفال موثر وبخور ان عرق آورنده ومصدع محرورین ومصلحش کشنیز وقدر شربتش نیم درهم است لاجی
اسم هندی حیل است لاجورد دیر صابر یونانیست لاذورد لاجورد است لاغنودس یونانی خرشادین است
لاغولجبرانی ارنب بری است لاغوس بلاغیوس یونانی ارنب بحری است لاذیطولطاون عرطنیثا است
لاسوریس یونانی هوفاراست لاک اسم هندی کرسنه است لال اسم فارسی الک است لاک پشت اسم فارسی
سلحفاة است لاله ختائی اسم فارسی جام است لبلاب اسم جنس نباتیست که شاخهای ان مند شان مجاو
اویزد وهرچه بزرک باشد کبیر کویند وکوچک را صغیر ولبلاب صغیر کبیر سفید وسیاه میباشد سفید را
کلش سفید شبیه بشاخ حجامت وتخمش سفید وبرکش مانند برک لوبیا ودر کتاب ککونامند وسیاه آنرا

کلش بنفش و دانه اش سیاه و لبلاب صغیر اقسام است سفید و زرد و سرخ و کبود میباشد و برگ هر دو یزه
و کلش کوچک و تخمش در غلاف سیاهی مایل بسرخی و قسمی از ان بی ثمر و ساق جمیع اقسام صغیر و کبیر بی بار
است و مرکب القوی و نزد جالینوس در دوم سرد و خشک اند و نزد یوحنا بن ماسویه گرم است و مفتح
سدد و ملین طبع و محلل و آب ان مسهل مرة الصفرا و چون بجوشانند تفتیح ان غالب و اسهال
ان کمتر و آب افشرده ان بعکس است و برگ کبیر سفید ان که مسمی بحبل المساکین است جهة جراحات
عظیمه و سوختگی آتش و درد سر و امراض سینه و اب ان جهة سر فه و قولنج حار و باخیار شنبر جهة ورم مفاصل
و احشا و قروح امعا و دبوبیعه نیل و سه درهم از کل ان جهة قروح امعا و ضماد برگ تازه ان جهة درد
سپرز و مطبوخ ان در روغنها جهة تحلیل اورام و دردها و سعوط عصاره ان با ایرسا و نطرون و عسل
جهة درد سر کهنه و با روغن زیتون جهة درد گوش و چرک ان و با موم و روغن جهة سوختگی اتش مفید و قسم
سیاه و عصاره اش سیاه کننده موی و برگش جهة قروح خبیثه و کل قسم خبیر که بحر است اشامیدن و
فرزجه ان مدر حیض و بخور ان بعد از طهر مانع حمل و آب ان شدید الحراره و صدرث و سترنده موی و کشنده
قمل و بیخ ان با شراب جهة گزیدن رتیلا و برگ تازه مطبوخ ان جهة التیام جراحات خبیثه و سوختگی آتش
مفید و از صنف کبیر انچه برگش با خشونت و دراز مایل بسیاهی است مسمی بنجیمه سرد و خشک و جهة سرفه
و قولنج و درد سینه و تبهای مزمن و ربع رطل از آب آن با دو درهم مغره قاطع نزف الدم جمیع اعضا و
خشک ان رافع قروح خبیثه و تازه ان التیام دهنده جراحات و اقسام لبلاب مضر عصب و مثانه و
مصلحش شکر و مانع حمل و قاطع حیض است و قدر شربت از آب ان از یکوقیه تا سی درهم و لبلاب صغیر با قوه
محلله و قابضه و مسهل مرة الصفرا و اسلم از سایر اقسام و رافع سرفه که با یبوست طبع باشد و قولنج حار
و محلل ورم مفاصل و باخیار شنبر جهة اورام احشا و تفتیح سدد و اکثر تبها نافع و قدر شربت از آب ان
نیم رطل است با بیست درهم نبات لبخ اسم عربی درخت عظیمی است و در صعید مصر کثیر الوجود و شبیه بدرخت

ودربع رسبرز صو

حناد

حنا و ثمرش کوچک و سبز و بعد از رسیدن شیرین میشود و با کراهت طعم و برگش مایل بدرازی و معروف
بلبیخ است و اهل مصر بحیث دران بنا فنراند و ابن جزله مولف منهاج قسمی از آنرا درخت دانسته و نزد مولف
حاوی الادویه سداب است در دوم سرد و خشک و شرب و ذرور ان قاطع نزف الدم و رافع درد دندان
و طلای ان مقوی موی و با شراب محلل اورام و با لادن و موم جهة جبر کسر و ضربه و حرکت استخوان از مفاصل
و دود ان جهة گریزانیدن هوام موثر و خوردن ثمر ان مقوی معده و حابس اسهال و مصدع و مورث ثقل
سامعه است لبن بفارسی شیر و بترکی سود نامند مرکب القوی و مشتملست بر دهنیت و مائیت و جبنیت
و دسومت ان در اول گرم و خشک و مائیه در دوم سرد و تر و جبنیه در اول سرد و خشک پس شیر هر حیوانی
دیگری و سردی و رطوبت و یبوست بحسب غلبه یکی از اجزای ثلثه متفاوت میباشد و شیر اکثر حیوانات
با نفراده مذکور میشود و امور کلیه مشترکه دریجا مرقوم میگردد و هر چه در تغذیه انسب از حیوانی است که
اقرب بولادت انسان باشد لهذا شیر کاو بهتر از سایر است و بعد از ان شیر بز و گوسفند و آهو و شتر و
الاغ و اسب و خرگوش و خوک و غیره در تداوی اقوی اند و از کاو و گوسفند و بز در تغذیه و هم چنین بحسب
تعلیف و سن و فصل مختلف میباشد چه هرگاه بمسکرات و مخدرات تغذیه حیوانات کنند مثل قنب و
خشخاش و مانند ان شیر مخدر و مسکر میشود و از تعلیف بمسهلات و قوابض و مبردات و مرطبات و
مسخنات و مغلظات و امثال ان آثار ان منتقل میگردد و شیر تازه دوشیده با حرارت لطیفه است و ان
بعد از سرد شدن زایل میشود پس باید که در حین استعمال گرم نمود تا موجب سرعت نفوذ ان گردد و از
مطلق شیر بدون قیدی شیر کاو مراد است و در تغذیه بعد از گوشت و تخم نیمبرشت است و موافق ترین
اغذیه و هر چه جبنیت دران غالب باشد مسدد است و لا مفتح و طلای اقسام ان موافق ورم مقعد و قروح
و درد آن و قروح مثانه و اورام حاره و حمره است و استعمال شیر بعد از ترشیها و با اب و با میوه های تازه
و ماهی و پیاز و امثال ان جایز نیست چه مادامی که از معده نگذشته باشد چیزی خوردن و خوابیدن

مفسد ان و با وجود اخلاط فاسده در بدن استعمال آنرا مهلک دانسته اند و قبل از انقضای چهل روز از ولادت
از زمستان بسبب غلظت ان و قریب الولاده را بسبب غلبه مائیت استعمال جایز نیست و اخر فصل بهار تا اواسط
تابستان استعمال ان اولیست و اکثار ان مورث تبها و تولد قمل و بجهت دسومت سریع الاستحاله بدخانیت
و در اماکن حاره و معده ضعیف باعث مضرت انست و موافق سوداویین و یابس المزاج و معتادین افیون
و قلیل ان در تغذیه و کثیر آن در تلیین طبع قویتر است و مجموع شیرها ملطف و جالی و دافع اخلاط سوختنه
لبن البقر
و موافق اعضای تناسل اند لبن البقر شیر گاو است و گاومیش از جنس انست و اغلظ از ان و هر دو در ادهنیت
غالب و جبنیت و مائیت کمتر و مایل باعتدال و غلیظتر از سایر و تازه دوشیده ان که سرد نشده بنوشند
بهی و مسمن و منضج و سریع الهضم و کثیر الغذا و نیکو کننده رخسار و مولد منی و مسهل فضلات و مقوی
جوهر دماغ و تریاق سموم است بقی و حافظ رطوبات اصلیه و ملین طبع و مرطب دماغ و بجهت نسیان
و غم و وسواس و تقویت بدن و قرحه دیر و سل که بسبب خلطی باشد و امراض یبسی و جرب و قوبا و حکه
و جذام و مطبوخ ان با برنج بجهت طول عمر و با کردکان و خرما بجهت فربهی بدن و کرده و داغ کرده ان با آهن
و سنگ تفته بجهت اسهال و قطور و طلای ان بجهت اکثر امراض چشم نافع حتی مایوس العلاج از مداومت
ان صحت می یابد و با کندر بجهت طرفه و با انزروت بجهت ناخنه و سبل و شرناق و طلای ان با سفیداب
قلعی بجهت نقرس و اورام حاره مجرب و با افیون و موم و روغن زیتون دافع درد نقرس حار و قدر شربتش
از نیم رطل است تا یک رطل و مضر صاحبان سهر و ورم احشا و جگر و ضعف عصب و درد سر و سدد
و صرع و مضر دندان و زنان آبستن و صاحبان خفقان رطوبی و بخر و اکثار ان مورث سنگ مثانه
و کرده و تولد قمل و برص و سریع الاستحاله بخلط غالب معده و مصلحش شکر و عسل و شرب ان با شهد و شکر
مانع انجماد انست و چون منجمد گردد باعث لرز و قشعریره و عرق سرد و غشی و اختلاط عقل و خناق میشود
و دافع ان قی و صرف با سکنجبین عسلی و سرکه ممزوج با آب مورد و بدستور تخم کرفس و عسل و با آب گرم

وشرب

لبن الضان
وشرب پنیرمایه را تا بقدر یک مثقال از مجربات شمرده اند لبن الضان شیر گوسفند است و دهنیت و جبنیت ان غالب
و غلیظتر از شیر گاو و بهترین ان از میش سیاه و در تقویت باه و تدارک مضرت جماع و ادویه مسهله و تقویت جوهر
دماغ و نخاع و قرحه دیر و امعا و نفث الدم موثر و با روغن بادام و صمغ عربی بجهت سرفه مجرب و در سایر افعال و مضرات
لبن المعز
مانند سایر شیرهاست لبن المعز شیر بز است و مائیت ان غالب و برودت و رطوبت ان زیاده و مسهل فضلات
و جالی و مرطب و در جراحت دیر و حلق و مثانه و نبهای مزمن و دق و غرغره ان در ورم لهاة و خناق انفع و سعوط
لبن النسا
مثقال آن تا چهل و پنج مثقال با دو لک کثیرا و نیم ل رب السوس و صمغ بادام بجهت نفث الدم و سرفه و علل سینه مفید
و در سایر افعال مانند شیر گاو و از ان لطیفتر و بدلش شیر گاو است و بدستور عکس ان لبن النسا شیر زنان موافقترین
شیرهاست و از مرضعه دختر سردتر است و مدر بول و مرطب دماغ و جگر و مفتح سده خیشوم و رافع سل و یبوست
سینه و سرفه یبسی و سعوط ان بجهت خشکی دماغ و بیخوابی و سرسام و اختلاط عقل و ضماد و قطور ان بجهت درد چشم
و خشونت پلک و ترطیب دماغ و درد گوش و ورم و قرحه ان مفید و قدر شربتش از دو وقیه تا نیم رطل و بدلش شیر
لبن اللقاح
الاغ است و چون شیر حامل را بر روی قمل بدوشند و قمل بمیرد یا در زیر آن بماند زن بدختر حامله خواهد بود
و بعکس آن بر پسر و از مجربات است و بهترین شیر زنان و سایر البان انست که چون بر روی ناخن بریزند جمع شود و با چسبندگی
باشد باعتدال قوام لبن اللقاح شیر شتر است و دهنیت از جهت شدت امتزاج از ان جدا نمیشود و لهذا گرم و
رقیق و مایل بشوری است مفتح و مدر بول و زرداب گرما اصفر نامند و باشکر مقوی بدن و صاف کننده بشره و
محرک باه و اشتها و بجهت سده و یبوست جگر و اورام صلبه باطنی و ضیق النفس و ربو و استسقای زقی و طبلی و علل سپرز
لبن الاتان
و بواسیر نافع و چون با بول شتر بیاشامند مسهل زرداب و با آبکامه بدیح از دو وقیه بنوشند تا یک رطل رسد و در اورام
صلبه با روغنهای محلله بنوشند مانند روغن ناردین و بادام تلخ و پسته و امثال ان و باید شتر را تا ده روز قبل از استعمال
شیر ان تعلیف برازیانه و کنگر و کاسنی و درمنه و امثال ان نمود لبن الاتان شیر الاغ است مائیت ان غالب و بغایت قلیل
الجبنیه و دهنیت و سردترین شیرها و بسیار مرطب و سبرداست و مفرح و جالی و مفتح و بطی الاستحاله بخلط غالب معده

وجهت سل ودق وهزال صبی وسرفه حار ونزلات شد وعسر النفس حار ونفث الدم والتهاب جگر وصفرا وجراحت
رحم ومثانه والات بول وحرقة البول وقرحه امعا وزحیر وحقنه ان جهت جراحات امعا ورحم واسهال دموی خصوصا
با قابضات ومضمضه ان جهت تقویت لثه ودندان وضماد ان جهت اورام حاره ظاهری وباطنی خصوصا با زعفران و
جهت دمعه وسلاق مفید ومضر مرطوبین ودرد سر آرد ومصلحش کل انکبین وقدر شربتش تا نیم رطل است با شکر
وکتیرا وروغن تخم کدو ورب سوس وامثال ان وتغلیظ ان باشیای مناسبه هر علتی شرطست وبدلش شیر لبن الرماك
شیر مادیان است چنینه ان کمتر وکم مزه از سایر شیرها ومفتح ومحرك باه واشتها ومدر حیض وبول وموافق قرحه مثانه
ومجاری بول وحقنه ان منقی قرحه رحم وحمول ان با انفحه عاج بعد از حمل معین حمل تا قرانت واز خواص آنست که در هر
سالی که قلیلی از ان باطفال دهند دران سال آبله بر نیارند واکر برآید زیاده بر چند عدد نباشد واز مجربات است مکرر آ
وترش کرده شیر مادیان را قمز نامند ودر اکثر افعال قویتر است لبن الخنازیر شیر خوکست نزد بعضی بغایت ممدوح
وموافق سل ودق ومورث بهق ووضح است لبن الغزال ولبن حمار الوحش شیر آهو وشیر خر کورکه مثل از شیرها دیان
ولطیفتر ودر تحریك باه اقوی است لبن الخفاش ولبن الاسد شیر شب پره وشیر در نهایت کرمی ودر غایت جلا
وادرار ونفوذ اند لبن الحامض بفارسی ماست نامند در دوم سرد ودر اول رطب ومقوی باه محرورین ومسکن تشنگی
وغثیان ان نسبت بدوغ زیاده ودر سایر افعال قریب بانست ومخیض مذکور خواهد شد وان مضر معده سرد و
کثیف ودیر هضم ومسدد ومولد خلط خام ومضر تنهای مرکبه وعفنه ومصلحش معاجین حاره وزنجبیل پرورده است
لبا بفارسی فرشه وبترکی آغوز نامند وان شیر غلیظی است که بعد از ولادت سه چهار روز دوشیده شود وبلك وقران
ده رطل شیر را غلیظ میکند در فربهی بدن وتحریك باه محرورین موثر وبغایت مسدد ومورث قولنج وتولد حصاة
ودیر هضم ومصلحش شیرینیهاست لبن السودا نزد اکثر اسم فربیون است وبغدادی وبعضی کویند چیزیست شبیه
بصمغ ومایل بسیاهی وزردی وبغایت کم واز نواحی مغرب خیزد وبوییدن ان باعث رعاف وعطسه مهلك وان
سموم قتاله وضماد ان محلل اورام صلبه در چند ساعت لبن الیتوعات شیر نباتات شیردار است مثل ماذریون

ومجموع

ومجموع ان از سموم ومسهل بعنف است وهر یك مذکور است وانچه اسم مخصوص ندارد در یتوعات مذکور میکردد
لباب القرطم مغز دانه کافیشه است وکذشت لباب القوم ولباب الحنطه ولباب البر ولباب الفرخ نشاسته است لباب
النخل جمار است لبروث بلغت مغربی قسمی از اسلیخ است ومستعمل صباغان است لبینی بیونانی اذان الفار بستانی است
لبسان خردل بری است لبدیون ولبیرون شیطرج است لبانا اسم مغربی فرفیون است لبنی میعه سایله است لبان معرب
از لبانو یونانی وان کندر است لب دانه بلغت تنکابن اسم جکی لك ترکیست لچی اسم هندی قاقله است لجلاج بلغت اکبریان
زیتون پاك صاف است لحوم اقسام کوشت مذکور است ودرینجا قوانین کلیه تحریر میشود ودر حدیث وارد شده که سید
الطعام اللحم چرا اغذیه انسان که از دوایست ابعد باشند منحصر در نبات وحیوان است ودر استحاله که مشابه مغتذی
شوند ناچار است که طبیعت در نبات هفت قسم فعل کند تحلیل واستحاله وتمیز وعقد وتغذیه وتشبیه وادخال
ودر لحم حیوانی محتاج بهمه افعال نیست چه در شیر پنج فعل کافیست که تفریق وتغذیه که ان هضم وتمیز است و
عقد وتشبیه وادخال ودر لحم طیور محتاج به تحلیل واستحاله وتمیز نیست ودر لحوم مختلج بدو فعل است که تشبیه وادخال
باشد پس لحوم بهتر از سایر اغذیه است وبهترین طیور صنو انست که قریب بمرغ خانکی باشد مثل کبك وتذرو و
امثال ان وبهترین لحوم مواشی کوسفند ونر است که زیاده بر یکسال وکمتر از شش ماه بر ان نکذشته باشد وبعد از ان
کوساله یکساله وشتر جوان بهتر از شتر پیر است واز وحوش بهترین ان آهو بره است وبچه بزکوهی ودر مزاج صاحبان تعب
وصنایع وقوی الحراره کوشتهای غلیظ مناسب است وهر چه از شکم حیوان بیرون آورده باشند وآنچه بحد کمال نرسیده باشد
واقسام مینه وسقیمه وپیر سال ولاغر مورث امراض بیشمارند وروزی دوبار کوشت ممنوعست چه هضم ان بر طبیعت
دشوار است ومداومت خوردن لحوم موجب قساوت قلب وتیرکی باصره وبلادت وعروض صفات بهیمی است وبسیار
خوردن ان باعث ضعف ارواح بدن وسقوط قوتهای انست وشرب آب بعد از ان بغایت مضر وتناول نمودن
ترشها باعث تخمه وجمع کردن ان با شیر وتخم مرغ جایز نیست وهر چند مبالغه در کوبیدن وپختن ان کنند بهتر وکوشت
خیرها اللحم سریع النفوذ وموافق ناقهین وضعیف القوه است لحیه التیس دوای مختلف فیه است نزد انطاکی وجمعی دیکر

نبا تیست برکش مثل برک کندر و قلیل العدد و معروش بر روی زمین و در اصفهان شنک بسکون نون نامند
و دو سبز بها میخورند و حنین بن اسحق وجمعی دیگر کویند که دیسقوریدس قسیوس دانسته و قول او معتبر است و آن نا نبیت
شبیه بدرخت کوچکی و شاخهای ان صلب و برکش شدید و با زغب و صلابت و شبیه بکلنار و قسمی از ان سفید و
نزدیک بیخ ان نوعی از طراثیث میروید مایل بسرخی زوشنی و بعضی سفید و بعضی اشقر میباشد و بر وی آن طراثو ث را
هوفطیداس نامند و بیونانی ابوقطس و ان از جمیع اجزای نبات قسیوس قوی تر است و مراد از عصاره لحیة التیس
عصاره طراثیث مذکور است در اخر اول سرد و در سیم خشک و قابض و از اجزای تریاق فاروق و قاطع نفث الدم
و حیض و اسهال مراری و دموی و رافع قرحه امعا و قرحه دبر و ضماد ان مقوی اعضای ضعیفه و فم معده و جگر و در
سایر افعال قوی تر از اقاقیا و قدر شربت از عصاره ان تا سه درهم و از برک و کل ان تا چهار درهم و ذرور برک و
کل آن جهة التیام جراحات و دفع نفث ان و کل ان با موم و روغن جهة سوختکی اتش و اورام حاره و خوردن ان جهة
قرحه امعا و تقویت معده و منع ریختن مواد بان نافع و مضر کرده و مصلحش عناب و بدلش حضض و اقاقیاست و جمعی اجالد
از بیخی و امین الدوله و جمعی دیگر بیان نموده اند که شاخهاییست بی برک و مایل بسرخی و درختکی و سرخان
مایل بسیاهی و بقدر شبری و اکثر ان در تحت زمین و چهار انکشت ان از زمین پیداست و در شوره زارها میروید و
این قول اصح مینماید چه بیخ کیاه مزبور نوعی از طراثیث است و محمد بن زکریا خوردن لحیة التیس را دافع سموم دانسته
لحام الذهب نوعی از نکار است و معدنش ان در بودن مذکور شد طلم الغول بضم اول شعر الغول است لحا
بکسر اول پوست بیخ نباتات و ریشه های باریک انست لحیة الحمار برسیاوشان است لحبا بی دنیا قوس است
و کویند حرشف است لحام الصاغة از اقسام تنکار و مذکور شد لحیس بجای معجمه لغت یونانی و نوعی از خیری بری است
نبات ان قریب بذرعی و کلش بنفش و بری و جبلی میباشد و دانه ان سیاه و تلخ و بقدر عدسی و نزد بعضی سراج
القطرب است در سیم کرم و دو درهم از تخم ان مسهل قوی و دافع سم عقرب شاید و مفتح سده و دافع یرقان و قدر
شربت از نبات ان یک مثقال است و چون کل آنرا بر روی عقرب اندازند کشنده است لحیس الکلیل خزامی است

لزاق الذهب شامل لحام الذهب و اشق است لزاق الرخام و لزاق الحجر صمغ البلاط است لسان زبان حیوانات است
و سریع الانحدار و مرطب بدن و باد دیر حاره مولد منی و سریع الاستحاله بخلط متعفن و مصلحش سرکه و کشنیز و زیره است
لسان الحمل بفارسی بارتنک و بترکی باغ برپاقی نامند از جنس مرماحوز است و صغیر و کبیر میباشد صغیر آنرا برک
کوچک و باریک و ملاست بیشتر و ساقش پراکنده و مایل بطرف زمین و کلش در طرف ساق و زرد و تخمش سیاه و کو حلک
و ساق قسم کبیر ان بدستور پراکنده و مایل بسرخی و قریب به ذرعی میشود و تخمش ریزه تر از قسم صغیر و کلش مانند
ان و بیخ هر دو سست و با زغبیت و نهایت سطبری ان تا بقدر انکشتی و منافع کبیر زیاده بر صغیر و از مطلق
ان مراد صغیر است در دوم سرد و خشک و برک و تخم ان الطف و جالی و رادع و قابض و مقوی جگر و مفتح و حابس
نزف الدم جمیع اعضا و بخته برک و بیخ ان با نمک و سرکه و عدس دافع اسهال دموی و عصاره ان مسکن تشنگی و
جهة فساد هضم و دق و سل و نفث الدم و سده سپرز و جگر و ضعف ان و سدر و صرع و تبهای حار و ربوب جوشش
دهان و لثه و قرحه دبر و قی الدم و سده کرده و حرقة البول و سیلان حیض و خون بواسیر و ضماد و ذرور
ان جهة التیام زخمها و ورم ان و سوختکی آتش و داء الفیل و قروح خبیثه و ساعیه و آکله و نار فارسی و قطور آب
ان جهة درد کوش حار و امراض چشم و حول ان جهة درد رحم و اختناق ان و بواصیر و ضماد برک ان منقی چرک
زخمها و التیام دهنده تازه ان و رادع اورام حاره و شری و باغک دافع سمیت سک دیوانه کزیده و با سفیدآب
جهة باد سرخ و مضمضه طبیخ بیخ ان جهة امراض دهان نافع و کویند مضر ریه است و مصلحش عسل و عصاره ان مضر سپرز
و مصلحش مصطکی و قدر شربت از آب ان ده تا نیم رطل و بدلش حماض بستانیست و کویند بالخاصیه سه عدد
بیخ آنرا چون با چهار و قیه شراب ممزوج باب بنوشند دافع تب غب و چهار عدد ان دافع ربع است و تخم ان
در افعال مانند عصاره ان و بوداده ان قابض و مغری و مقوی امعا و رافع زحیر و قدر شربتش تا سه درهم و
عرق بارتنک در تقویت قوة ماسکه بیعدیل و در سایر افعال ضعیفتر از عصاره انست لسان الثور بفارسی
کاوزبان نامند برک نبات ان با خشونت و سطبر و مایل بسیاهی و معروش بر روی زمین و بر روی ان نقطه های

سفید شبیه به بخار و زغب دار و ساقش قریب بذرعی و مزغب و شاخهای ان با زغب و باریک و گلش لاجوردی و سفید هم
بشکل گل انار و تخمش مستدیر و لعابی و در جبال دار المرز کثیر الوجود است و قسمی که در اصفهان و بعضی بلاد
گاو زبان میدانند مرما مو جود است و گل ان لاجوردی و کوچک و مدور میباشد در اول گرم و تر و قوتش
تا هفت سال باقیست و گل ان الطف و جمیع اجزای ان مفرح و مقوی اعضای رئیسه و حواس و مسهل مرة السودا
و صفرا و جهة امراض سوداوی و سرسام و برسام و جنون و مالیخولیا و خفقان و خشونت سینه و سرفه و ضیق
النفس و نیکویی رخسار و سنگ مثانه و یرقان و تقویت حرارت غریزی موثر و مضر سپرز و مصلحش صندل و قدر
شربت از آبش تا چهار وقیه و از جرم ان ده درهم و بدلش بوزن ان ابریشم محرق و چهار دانگ ان پوست ترنج است
و چون از آب ان و آب سیب و آب مویز شراب ترتیب دهند ده مثقال ان تفریح عجیبی کرده یک رطل شراب سکنجبین
بدون از الزعفل و دو درهم گل ان با یکدرهم طین ارمنی و دو درهم شکر رافع خفقان است و عرق گاو زبان
جهت امراض سوداوی مفید و در سایر افعال ضعیفتر از ان و قدر شربتش سی ل و برگ سوخته ان جهة قلاع اطفال
و سستی بن دندان و حرارت دهان مفید است لسان الابل غیر دعا الابل است نباتیست مابین گیاه و درخت
و پر شاخ و پراکنده و مربع و مایل بسفیدی و برگش شبیه ببرگ بیدو از ان درازتر و عرضش کمتر و با زغب نرمی سفید
و ثقیل الرایحه و مایل بچوبی و ثمرش زرد مایل به پهنی و منبت ان زمینهای درشت در دوم سرد و خشک و
نزد بعضی گرم است مجفف قروح ظاهر و باطن است شربا و ضمادا و دافع سم سقنقور بری و طبیخ برگ و شاخ ان
مدر حیض و بول و مخرج جنین و رافع لکنت زبان و با حنا سیاه کننده موی و ذرور ان جهة التیام جراحات و تنقیه
خبیثه ان و استنجا با آب مطبوخ ان مسکن حکه فرج و مقعد و ذکر و آب پخته ان با عناب و مویز مفتح سدد و
دافع التهاب و مضر گرده و مصلحش صمغ و قدر شربت از آب ان دو وقیه و از جرم ان تا سه درهم و چون هفتاد ل
از ان با هفتاد رطل آب انگور شراب ترتیب دهند جهة قروح مثانه و گرده و نفث الدم و سرفه و سستی عضل
و احتباس حیض نافع و قدر شربتش تا یک رطل است لسان العصافیر بفارسی زبان گنجشک نامند درخت آن

ضمی

ضمی از درخت در دار عظیم است برگش شبیه ببرگ بادام و ثمرش عریض و طولانی و منفرق و در جوف هر یک
دانه از تخم خربزه درازتر شبیه بزبان گنجشک و سرخ و مغز ان سفید مایل بزردی و با تندی و تلخی و قوتش تا ده
سال باقیست در اخر دوم گرم و خشک و مسکن ریاح غلیظه و درد پهلو و کمر و رحم و تهیگاه و مغص و مدر بول
و مفتت حصاة و با رطوبت فضلیه و بغایت محرک باه و جهة خفقان و ضیق النفس و سرفه مزمن و تقویت اعضای
تناسل و فرو جبران با زعفران و عسل بعد از طهر جهة اعانت حمل از مجربات است و مصدع محرورین و مصلحش
کشنیز و شربتش تا سه درهم و بدلش جوز بوا بوزن ان و بنصف ان هم سرخست و نزد بعضی کردکان و نوردی
سرخ بوزن ان و برگش منقی زخمها و التیام دهنده ان و ضماد پوست ان با سرکه جهة کوفتگی عضلات
مفید است لسان السیع نباتیست برگش دراز و اطراف ان مانند اره و صلب و سبز مایل بسفیدی و
زردی و شاخها پراکنده و بقدر دو ذرع و بر سر ان قبه مستدیر و گلش بنفش و بیخ ان مربع و سیاه و دبیع است
در سیم گرم و خشک و طبیخ ان جهة حصاة و گرده و مثانه و فرزجه بیخش جهة گشودن حیض و اخراج جنین نافعست
لسان الکلب نزد بعضی لسان الحمل و نزد بعضی حماض صغیر است و مذکور شد و نزد بعضی نباتیست برگش
شبیه ببرگ بارتنگ و درازتر و با تقعیر و بسیار نرم و اطرافش تند و ساقش زیاده بر دو ذرع و شعبه ان بسیار
و گره دار و باریک و گلش بنفش و تخمش باریک و در اول تابستان میروید و منبتش حوالی آبها و بیخش سفید
پر شعبه و شعبه ها مانند ریسمان باریک و مشتبک در اول گرم و در دوم خشک و طبیخ ان بقدر یک رطل
رافع سپرز و ضمادش جهة التیام زخمهای تازه و گوشت اوردن زخمهای کهنه موثر است لسان نباتیست
بالزوجت مسمی با ذان الثور برگش عریض و مفروش بر زمین و مستدیر و در خشونت مثل برگ گاو زبان
و ساقی که از میان برگها میروید بقدر ذرعی و بر سر ان گلی کحلی و بوی مانند خیار و خام و پخته ان ماکول است
در دوم سرد و تر و جهة علل زبان حیوانات بغایت موثر و رافع خفقان و حرارت معده و امراض دهان
و قلاع حار است لسن بلغة هندی ثوم است لسوره بهندی سپستان است لسان بالعقرة دیلمی سلوی است

لسیعه بلغت مغربی اوقیمو نداس است لسوغودیون بلغت عبرانی فرقد است لسان الحمل سیبا است لسوریطس الذیب است
لصیقی اذان الدب نیز گویند برگش شبیه برگ بارتنگ و کوچکتر و درشت و ساقش بسطبری انگشت و زیاده
بر ذرعی و تخمش بقدر فندق و نخود و خاردار و بر جامه میچسبد و لصیقی از آن جهة گویند و در تنکابن معروف بکابش
است در اخر اول گرم و خشک و محلل و جالی و طبیخ آن با عسل جهة سرفه بارد و خشونت سینه و ضمادش با روغن
گل سرخ جهة ضربان ورم مقعد بغایت مفید و مغزش مبهی و غسول آن سرخ کننده رخسار است لصف کرا است
و بلغت مغربی اسم حرشف لعبه بربری بیخیست شبیه بسورنجان و باریکتر و مانند سر پستان و تلخی و تندی و در مصر
معروف بزیاف است و سورنجان را بعضی مسمی باین اسم دانسته اند در دوم گرم و خشک و بغایت مبهی و مدر
خون حیض و بواسیر و قاطع بلغم و محلل ریاح و جهة مفاصل و امثال آن نافع و رازی جهة رفع سموم بعدیل دانسته
و مداومت آن باعث سرخی رخسار و اکثار آن مورث امراض حاره و مصدع و مصلحش کشنیز و قدر شربتش یک درهم
و بدلش بوزن آن بوذری و مثل آن مغز گردکان است لعبه بیروح الصنم است لعبه مره سنجار است لعیب شقایق
النعمان است لعل معربی فنقص است لعل معرب از لال هندی و از ادویه مستانفه است و در کتاب احجار قدیم
ذکر آن نشده و مولف منافع الاحجار و لباب الصناعه تصریح نموده اند که از سیصد سال متجاوز است که بسبب زلزله
عظیم کوه بدخشان منهدم گشته لعل ظاهر شد و از جنس یاقوت و باستحکام رمانی آن نیست و بجهة اختلاف
مکان تکون بعید نیست چه مثلا یاقوت را باقسام مختلفه ذکر کرده اند و قسمی را در رنگ مانند آن تصریح نموده و در
منافع بتجربه مانند یاقوت احمر و در تفریح و تقویت دل و باصره قوی تر از یاقوت است و مع هذا شرب آن حابس
خون بواسیر و دافع سموم و در جمیع علل سوداوی و اعصاب قوی التاثیر است و قدر شربتش از یک قیراط تا یکدانگ و
بعضی تا نیم درهم تجویز کرده اند لفاح اسم عربی است و بفارسی سابزک نامند و آن ثمر بیروح است و بیخ لفاح عبارت
از بیروح سرایی و مذکور خواهد شد قسم ماده آن برگش عریض و مفروش بر زمین و شبیه برگ کاهو و از آن کوچکتر
و مایل بسیاهی و ثقیل الرایحه و گلش سفید و ثمرش از زیتون بزرگتر و زرد و بسیار عفص و بعد از رسیدن با عطریت

ومایل

ومایل بشیرینی و آنرا تفاح الجن نامند و تخم آن شبیه بتخم سیب و بیخ آن دو سه عدد میباشد متصل بهم ظاهرش
سیاه و باطن سفید و پوست بیخ آن سطبر و شکل بیخ آن اندکی شباهت بصورت انسان دارد و لیفهای شبیه بموی
که بیروح الصنم میباشد در آن نیست و قسم نر آنرا برگ املس و مانند برگ چغندر و ثمرش بقدر خیار و زرد و بیخش
در سطبری متوسط است و صنفی از آن را منبت مقابر و مواضع سایه دار و برگش کم عرض و در طول بقدر شبری و
مایل بسفیدی و بی ساق و بی گل و ثمر و بیخش دراز و بسطبری انگشت ابهام و سفید و آن قوی ترین اقسام است و قوتش
تا چهار سال باقی و قوی ترین اجزا پوست بیخ لفاح است و مستعمل از آن عصاره و آب مایل آن با پوست بیخ است
در اخر سیم سرد و خشک و ثمرش سرد و تر و جرم بیخ آن عدیم القوه و آن مخدر و مجفف و مسکن ضربان مواد حاره و
غلیان خون و صفرا و قابض و مسمن بدن و منوم و مسکر و گیاه آن مدر و شش قیراط از پوست بیخ آن با آب و عسل
مقیی بلغم و مرة السودا و جهة حرقة البول و خفقان حار و اسهال دموی و رفع بیخوابی نافع و طلای آن مولد قمل است
در جمیع زمان و جهة درد سر و اورام حاره و با آرد جو جهة درد مفاصل حار و با عسل و روغن زیتون جهة
گزیدن هوام و با سرکه جهة باد سرخ کرحمره نافع است و طلای شیر آن جهة کلف و نمش و مضمضه طبیخ آن جهة درد
دندان مفید و دود دهن آن کشنده با اخلاط عفن و سبات و غثیان و مصلحش سداب و خردل بری و عسل و
انیسون و قدر شربتش نیم قیراط تا نیم درهم و بدلش بوزن آن بهر بالبنج و شرب نیم درهم از تخم آن بجهة
سرخ کننده رخسار است که از حمام بسیار گرم دوی دهد و سه عدد آن با اندک زرنباد و شکر مسکر با تفریح و طرب
غایل است و حمول آن را اگر کرد قاطع حیض و ضماد برگ آن با آرد جو جهة اورام حاره و برص نافع است و از خواص
آنست که چون بیخ لفاح را با عاج بقدر شش ساعت بجوشانند نرم و مطیع گردد و اهل تجربه آب آنرا عاقد هارب
و معطر آنرا با پوست انار و مورد جهة تکلیس صناعت از مجربات شمرده اند لفت درختیست بزرگ و منبت او
نواحی شام و در تری و سبزی مشتعل میشود و در خشکی بسیار دیر آتش در آن تاثیر میکند و ابن ابی خالد گوید که
مراد از قول حق سبحانه و تعالی ومن الشجر الاخضر نارا آنست طلای برگ خشک مسحوق آن دافع برص و بهق

وعصاره ان دافع قوباست وانطاکی کویدکه آن چوب صنوبر است لفا الکرم خیوطیست که از تاك میرویند و در کرم مذکور
شد لفت سلغم است لفاح بری بیروح الصنم است لفر فیقیس حناست لقلق بفارسی لك لك کویند و از طیور معروف
است در سالی که وبا در بلاد ماوای ان شود ترك توطن انجا میکند در اخر سیم کرم و خشك و کوشت ان جهة جذام
ولقوه وضعف باه و خدر و ریاح غلیظه و برودت مستحکمه نافع و مضر محرورین و مصلحش روغن کنجد و بیضه ان در
جمیع افعال قوینه و سرکین ان جالی بهق و اثار و بانخ ان سیاه کننده موی و دافع صرع است و زهره ان دافع
شبکوری و خون ان از سموم و جذام و بهق نافع است لفاح شتر ماده شیر دار است لفط صمغ صنوبر است
لکه بفارسی رنك لاک کویند صمغ نباتیست شبیه بر کیاه آن پر شاخ و کلش زرد و تخمش قریب بقرطم و کویند
شبنمی است که بران نبات می نشیند و در اخر میزان جمع میکنند و بهترین ان سرخ و قوتش تا ده سال باقی
در دوم کرم و در سیم خشك و مستعمل در طب مغسول انست و طریق شستن ان در دستور ات مذکورا
وان مقوی جگر و احشا و مفتح سده سپرز و جگر و جالی اثار و محلل اورام و منقی اخلاط بارده بالخاصیة
لاغر کننده بدن و جهت استسقای لحمی و زقی و فالج و یرقان و سرفه و ربو ونزف الدم وضعف کرده و مثانه
و سایر اعضا نافع و مضر سپرز و مصلحش مصطکی و قدر شربتش تا یك ل و بدلش در تفتیح دو ثلث ان ریوند
نیم وزن ان اسارون و ربع ان طباشیر است و از خواص انست که چون هر روز یکدانك ازرا با سرکه تا چهل روز
بنوشند بسیار لاغر کند و چیزی در این امر بآن نمیرسد و اکر سه چهار دانك ازرا در سه چهار روز با سرکه بنوشند
بدستور همین اثر دارد و رنك ان مخصوص ابریشم و پشم است بخلاف پنبه و غیران که رنك نمیکند
و باید ابریشم و پشم را در آب مطبوخ ان با طرطیر صاف کرده باشند یك شب با آتش نرم بجوشانند و طرطیر
با بلیلج جو جو و از لاك صد جزو باشد و لابد و ان طرطیر تاثیر ندارد و چون اشنان سبز را که شیا بوده
در آب بخیسانند پس لك را اضافه نموده با آتش نرم بجوشانند تا دردو صاف جدا شود آب اشنان سرخ
و درخشنده کرد پس لطیف صاف انرا با صمغ عربی جمع نمایند در نوشتن و امثال ان بکار برند مخوف است

وصل

[marginal note, partial:] ...ازان سازند و نخاله مانند صمغ باشد و بدان کارد و شمشیر و نخود و امثال آن را ادویه ... حکم کنند که بار دیگر سبز آید و بر خیر ضایع ... ور بدون ... میکنند و در عربی ... باشد برهان قاطع

وثقل آنرا زرکران در استحکام چیزها استعمال مینمایند و معروف بزمورد زرکریست در غایت قبض و شرب
ان در قطع حیض از مجربات است لملا عنب الثعلب است لم لم بلغة مغربی قطف کبریست لمیون قنطوریون صغیر است
لنجیطس لغت یونانیست و شریف کویدکه آنرا در شام منیم نامند بستانی و صحری میباشد نبات بستانی را
برکش عریضتر از برک دبرنك خون و منحنی بطرف اسفل و اکثرا و راق ان از بیخ میروید و ساقش بقدر دو شبر
و بر سر آن کلی سیاه شبیه بکلاه و در ان صورتی شبیه بزنکی دهان باز کرده و در اسفل دهان دانه مثلث و سیاه
شبیه بزبان و بیخش بزرك مشابه و منبتش زمین نمناك خوش است در دوم کرم و در سیم خشك و بیخش مدر
بول مایوس العلاج و کویند ساحران را از ان افعال غریبه سر میزند و قدر شربت از جرم ان یك ل و از طبیخ
ان دو وقیه است و قسم صحری را برکش مثل اسقولوقندریون و با خشونت و اشامیدن ان با شراب یا با
سرکه جهة سپرز و ضماد تازه آن جهة منع زیادتی جراحات و التیام ان و خشك ان جهة تنقیه زخمها مفید و قدر شربتش
تا دو درهم است لنج النج است لن هندی ملح است لنك هندی قرنفل است لوز الحلو بفارسی بادام شیرین
کویند در اول کرم و تر و مفتح و حافظ قوتها و جالی اعضای باطنی و ملین ان و ملین طبع و حلق و موافق سینه
و کرده و معین باه و مسکن حرقت منی و بول و مسمن بدن و با شکر کثیر الغذا و حافظ جوهر دماغ و شیره ان با شکر
جهة سرفه مجرب و جهة خشونت سینه و حنجره و تولید منی و دفع نفث الدم و ربو و قرحه مثانه و امعا و زحیر
و رطوبت معده و با نصف ان زفت و مثل ان شکر در قطع سرفه از مجربات شریفه است و بو داده ان مقوی معده
و قابض و متکرج و فاسد ان موجب کرب و سقوط اشتها و غثی و مصلحش ربوب حامضه است بعد از تری و تازه
نارس ان با پوست که چغاله نامند مقوی معده و بن دندان و برك تازه مسهل و مسقط کرم شکم و خشك ان
قابض و دافع اسهال و شکوفه بادام محرك باه مردان و قاطع باه زنان و بادام مربی در تغذیه و فربه کردن بدن
و اصلاح کرده قویتر است و روغن بادام معتدل در کرمی و سردی و بغایت مرطب و موافق تشنج یبسی و داغ
و رمی که از ورث و ضربه بهم رسد و حقنه و شرب و چکانیدن ان جهة درد کرده و مثانه و عسر بول و قولنج و

واعانت بر خروج حصاة وشرب ان جهة کزیدن سك دیوانه ودرد معده وباکثیرا وشکر جهة سرفه خشك مجرب وجهة
تصفیه اواز وقصبه ریه ودفع ضرر ادویه مسهله وحبوب حاره مفید وقدر شربتش تا مثقال ودر دفع بحش مجرب ودوام
تدهین مهرههای پشت بان جهة نقرس ودفع حسك کپران مجرب دانسته اند وجهة سرسام وذات الجنب بسیار سود
نافع وعرغره ان با اب کرم جهة خشونت حلق موثر ومضر احشای ضعیفه ومصلحش مصطکی است لوز المر بادام تلخ است
ریشه درخت ان کرم وخشك وجالی ومحلل وضماد ان با روغن کل سرخ وسرکه جهة درد سر بارد وکلف وطبیخ ان
جهة تنقیه سپرز وکرده ودفع قولنج وکرم معده وخاکستر ان جهة سوختکی اتش مفید ومغز ان در اول سیم کرم و
در اخر اول خشك ودر ازاله اخلاط غلیظه بیعدیل وجهة ربو وسرفه وورم سینه وبخصوصا با نشاسته ونعناع
وبا می پخته جهة علل کرده وحصاة وبا عسل جهة سپرز وامراض جکر وتفتیح سدد ویرقان وبا ملح اندرانی جهة قولنج وپیچش
وسایر دردها مفید ومضر امعا ومصلحش شکر ونوزجران مدر حیض وضماد ان با سرکه وشراب جهة بثور
وابریه وقوبا وحزاز ونمله وزخمهای کهنه وجرب وحکه وبا سرکه جهة درد سر نافع وطلای برك مطبوخ ان با
شراب جهة حزاز بیعدیل وارسطو کوید چون پنج ده بادام تلخ را کوبیده ناشتا تناول نمایند از شراب مست
نکردد وروغن ان در اول دوم کرم ومایل برطوبت ومجفف ومسهل اخلاط غلیظه وسوداویه معده و
نواحی ان وبا ادویه مناسبه جهة درد کرده وعسر بول وورم سپرز ودبر واخراج حصاة وجنین وجهة قولنج و
اختناق واورام رحم وانقلاب وطلای ان جهة دفع اثار رخسار وکلف وچین کوشه وشقاق وجرب وحکه و
قوبا وبا شراب جهة قروح رطبه وحزاز وقطور ان جهة درد کوش ودوی وطنین وکشتن کرم کوش نافع وحمول
ان مخرج جنین ومشیمه وقدر شربتش تا چهار درم وصمغ درخت بادام شیرین وتلخ نایب مناب صمغ عربی است
لوز بری ولوز جبلی بادام کوهی است درخت ان کوچك وبرکش ریزه وکلش مایل بسرخی وبا عطریت وثمرش
با تلخی وقبض بسیار وان غیر چلغوزه است در سیم کرم وخشك وجهة رطوبت معده وتقویت ان ودفع قی و
اسهال وامراض بارده نافع وقدر شربت از کل ان تا درم واز بادام تا سه درم است لوز البربرعنی از لوز

ری

بریت شبیه بحب الصنوبر وبزرکتر وزرد ودر جوانب ان شعبههایی که مغز ان برسیده است کرم وخشك و
بسیار قابض وروغن ان از زیت السودان نامند ومذکور شد لوز للفرجان ولوز السودان ولوز الارجان
بلغة مغربی لوز البربر است لوبیا مولف تذکره کوید لغت هندیست ویونانی سلین وبعربی وزیقا نامند
نبات ان شبیه بلبلاب ومنبسط بر زمین وبعضی بجا و رخود می پیچد ودانه بعضی سفید واز بعضی سرخ و از
باقلی کوچکتر وشبیه بکرده طیور وغلافش مانند باقلی واز ان رقیقتر وقوتش تا دو سال باقی وبهتر از باقلا
وزبون تر از نخود وسرخ ان در اخر دوم کرم وسفید ان مایل باعتدال ومحرك باه ومولد منی وملین شیر
وبول وحیض ومسمن بدن وشرب آب مطبوخ ان با اندکی فنه وجلوس در طبیخ ان منقی نفاس ومخرج جنین
زنده ومرده ومشیمه وجهة درد کمر وکرده مفید ودیر هضم ونفاخ ومولد خلط غلیظ ومصلحش خردل
وانجامه وزنجبیل وبالخاصیه مورث غثیان ومصلح ان دارچینی وسکنجبین است لوبیای هندی قسم احمر قسم است
ودر عراق دمادم نامند لوقیاس یونانی نوعی از مرواست وبطرابوس حرف ابیض دانسته اند لوسیا جوس
یونانی وبعضی شبیه الذهب است ونوعی از سراج القطرب دانسته اند شاخهای نباتش بقدر ذرعی وبا برك و
کره دار ودر هر کرهی برکها رسته شبیه برك بید وطعم ان با قبض وبیاض وکلش سرخ مایل بزردی ومنبتش
آبهای ایستاده ولب زار در اخر دوم سرد وخشك وانطاکی در دوم خشك وکرم دانسته مستعمل از ان برك
وعصاره است قاطع رعاف ونزف الدم جمیع اعضا وفرزجه برك ان جهة سیلان حیض وحقنه ان جهة قرحه
امعا وضمادش جهة التیام جراحت وتحلیل اورام وباحنا جهة دراز کردن موی وبخور ان جهة کریزانیدن
هوام موش ودر قتل موش مجرب دانسته اند ومضر ریه ومصلحش عناب وقدر شربت از البنش نیم ل واز برکش
یك ل است لولو بفارسی مروارید بزرکی ابنجی نامند وبزرك مقدار ان مسمی بدر است وانچه در صدفی
منحصر بیکی باشد با وجود بزرکی در یتیم نامند وکویند تا سه مثقال ممکن است واز خواص آنست که چون
در صدف بنهایت نمو رسد باید بتدریج بتحلیل میرود مانند ثمر نبات وبهترین ان عمانی سفید مدور

بزرکتر وزبونتر ان فلزی واپنچه سیاه ورنم ومایل بسیاهی باشد وسیاه وزردو غیر مدود وسوراخ دار

ان مستعمل اطبانیست وروغن وعرق وبویهای کریهه مضران وجوشانیدن ان درآب برنج ومالیدن سنباده رافع

چرک آن ورافع زردی آن وازاسرار است دراخر دوم سرد وخشک ودر تفریح قویتر از طلا وغواص در اجزای بدن

وملطف ومقوی اعضا ورافع انواع خفقان وخوف وفزع سوداوی وجهة اسهال مراری ودموی وضعف جگر

وکرده وامراض دل ودبر وبوی دهان وحصاة وحرقة البول وسدد ودفع یرقان وسموم ووسواس وجنون وربو وذرور

ان جهة قطع سیلان اعضا والتیام زخمها واکحال ان جهة رمد وسلاق وظلمت بصر وبیاض وسبل وکمنه وسنون ان

جهة پاک کردن دندان وتقویت لثه وطلای محلول ان بتول ارسطو رافع برص است ودر تطلیه اول وغیر محلول ان

جهة جذام وجمیع آثار وقروح ان در منع حمل مجربست ونکاه داشتن ان مقوی دل ودر دهان داشتن ان جهة

ازالة غم وضعف دل موثر وکویند مضر مثانه ومصلحش کتیراست وقدر شربتش تا نیم دانک وبدلش صدف سفید آست

وطریق حل ان در طریق پنجم از دستورات اول مذکوراست لوعجیدیطوس اظهر انست که قسم بری سحیطس باشد

وابن تلمیذ ومحمد بن احمد کویند که کیاهیست برکش شبیه ببرک اسقولوقندریون وتخمش مثلث وبری وبستانی

میباشد وبری از احرارت غالب وشرب برک خشک ان وضماد پوست ان باسرکه جهة جرب مجربست وجمیع

اجزای ان جهة التیام جراحات مفید لوف عربیست وبفارسی فیلکوش نامند وسه قسم میباشد یکی بزرک و

لوف الحیه کویند چه ساق ان مانند مار ابلق است برکش شبیه بلبلاب کبیر وبا رنکهای مختلف وشاخهای ان

مانند عصا وساق ان سطبر وبرقش وثمرش مانند خوشه ودر ابتدا سفید میباشد وبعد از رسیدن زرد

میشود وبیخش مانند بلبوس ومنبتش اماکن نمناک سایه دار دراخر دوم کرم وخشک ومخرج اخلاط غلیظ لزج

وملطف ان ومفتح سدد وبغایت جالی ومدر بول وحصاة وبیخش جهة نفث الدم والانتصاب وباعسل جهة عسر

بول وباشراب جهة تحریک باه وضماد ان بهترین ادویه سرطان وبواسیر الانف وجهة تنقیه جراحات متعفن

وزخمهای تازه مفید خصوصا برک وثمر ان وعصاره ان لوف جهة رفع بیاض چشم که از قرحه بهم رسیده باشد

وقوی الاثر وشیاف ان جهة بواسیر وحمول ان جهة اخراج جنین وبخور ان جهة شقاق مزمن ودفع آثار وآب خوشه

تازه ان با روغن زیتون مسکن درد کوش وبوییدن کل آن مسقط جنین وطلای آب ریشه ان بریدن باعث

منع نزدیکی هوام خصوصا افعی ومضر جگر ومصلحش صمغ وشربتش یکدرهم وبدلش افسنتین وشرب سی عدد از

ان با سرکه در اسقاط جنین ومشیمه بی‌بدیل ومحمد بن احمد کوید چون بیخ خشک لوف را با آرد کندم وروغن کنجد

وغلت وخمیر مایه نان کرده هر روز هفت ل تناول نمایند در دفع بواسیر ظاهری وباطنی مجربست وقسم ثانی

لوف را برک کوچک وبا الوان مختلف وساقش بقدر شبری وبنفش میباشد وثمرش مانند قسم اول وانرا

لوف الجعد وفیلجوش کویند حرارت ان کمتر از اول وازان خشکتر وبیخ ان قویترین اجزا وبا تقطیع قوی و

جهة سینه وتنقیه ان وضماد ان با سرکه کا وجهة نقرس مفید ودر سایر افعال مانند لوف الکبیر است وچون

بیخ تازه انرا در روغن مغز زردالو بجوشانند تا سوخته شود ضماد ان مسقط دانه بواسیر است وقسم ثالث را

لوف الصغیر نامند وان بسیار کوچکتر از دو قسم کبیر است وبرک وکل آن شبیه بآن وبیخش بقدر زیتونی

وقوی الحراره وترتیب بیخ چهارم وطرف ولذاع وقوتش از سایر اقسام وطلای ان قاطع دانه بواسیر و

ثالیل وبرنده کوشت فاسد وصحیح وطلای روغن زیتون که در ان بیخ انرا سائیده در ان جوشانیده باشند

بهترین ادویه جذام وبا روغن بنفشه در رفع نقرس مجرب دانسته اند لوف الحیه ولوف السبط لوف الکبیر است

لوف الجعد لوف الصغیر است لوقیون کیاه حصض است وبفارسی فیل زهره نامند لوقا بن بیونانی شکوفه حماما

لوطوس ملس است لونا بعبرانی حی العالم ونزد بعضی قنطوریون صغیر است لوطوس اغریا بیونانی حند قوقای

بریست وبعبرانی لشنین است لوغز دیس حر منطی است لوبادون شیطرج است لوطوس اغریوس حند قوقای

بستانی است لوقا با عقرب بحری است لونافیس فالجیم است لوهی هندی آهن است لونک ولونیه بهندی

کیاه خرفه است لهوره بهندی جاورس است لها لا بهندی بردی است لون بهندی نمک است لوبیزی بهندی

ثعلب است لولا بهندی پستان است لهب بادنجان است لهواسم هندی حزن است لهواجا بعبرانی ابن عرس است

لوفوغرامن شجر مصریست که کاذران استعمال مینمایند و در آب زود نرم میشود خشک و مجفف بیلادغ و قابض
ومانع سیلان مواد وجهت جراحات تازه وکهنه ونزف الدم واسهال و درد مثانه ونفث الدم نافع است
لیف اسم خیوطیست شجری محیط بر نخل و نارجیل ومقل وامثال ان واز مطلق ان مراد لیف خرماست و بهترین
ان از نارجیل و نخل حجازی و دون ترین از مقل است در اول دوم گرم وخشک و وزن و لباس ان جهت استسقا و
ترهل واورام واز نارجیل که سوزانیده باشند جهت خراز وحکه وجرب وشرب ان جهت اخراج حصاة ولیف مقل
جهت تسکین بواسیر مفید وخاکستر انواع ان منقی دندان وجهت امراض لثه والتیام جراحات ودفع برص وبهق و بیاض
چشم نافع است لیف البحر چیزیست شبیه بلیف و بزرگتر از ان وظاهر و باطن ان سیاه و برگش شبیه برگ سرو
و ریشه های ان باریک و بهم پیچیده ومدور و سیاه وکوچک ان بقدر گردکان و بزرگ بقدر نارنج و با خشونت
گویا شیئی است که مدور کرده اند واز بحر مغرب خیزد و موج بساحل می اندازد در دوم گرم وخشک و تبغا
جالی آثار و سوختن ان بهترین ادویه قروح خیشوم و سنون ان مقوی لثه وجالی دندان و مغسول ان جهت
بیاض و ناخنه چشم نافع است لیفرانطاکی گوید گیاهیست سرخ وخاردار بشکل خیار کوچکی و نایب مناب قثا
الحمار است در افعال و در نواحی مصر کثیر الوجود و زیاده از یکسال همان قثال است لیمو در جمیع خواص
مانند ترنج و پوست زرد ان در دوم گرم وخشک ومقوی معده و دل و قابض ومحرک اشتها ومعین هضم
غذا و مفتح سده کرده و محلل قولنج ریحی و آروغ او ورنه و مصلح کیفیت اخلاط ردیه و پادزهر سموم مشروبه
وملدوغه و در سایر افعال قایم مقام پوست ترنج وانچه ما بین پوست زرد و ترشی است در افعال مانند گوشت
ترنج و ترشی ان در دوم سرد وخشک ومقوی معده حاره ولطیف و بسیار جالی و قاطع اخلاط غلیظه
ولزجه وملطف ان وجالی بهق سیاه وکلف و قوبا و مسکن غلیان خون و صفرا والتهاب معده و جهت
تبهای حاره و دموی و صفراوی و عفونت خون و بثور و شری و حصف و دمل و ورم حلق ولهاة و
کرب وغم و قی صفراوی و غثیان وتقلب طعام و بدکنش اطعمه چرب و جذب مواد حاره جگر و معده
وجه

وجهت درد سر و دوار و سدر که از بخار اخلاط غلیظ باشد و خفقان سوداوی وغب خالص و غیر خالص
وخمار و سموم هوائی وادویه قتاله مفید و در اکثر امور قایم مقام سرکه و جهت مرتین مضر از انست و مضر عصب و صاحب
سرفه و بارد المزاج و اکثار آن در خلای معده مضعف امعا و مورث پیچش و مصلحش شکر و عسل است و چون جوا هر را
با آب لیمو بخیسانند حل شود و ضماد و دع محلول با آب لیمو با نوشادر در اندک زمانی رافع بهق و آثار جلد است
و تخم ان در دوم گرم و آخر اول خشک و در دفع سموم مانند دانه ترنج و تفریح ان بغایت عظیم و مقدار شربتش از
یکدرهم تا دو درهم با آب گرم یا شراب و باید مقشر از پوست باشد و خاییدن دانه ان رافع بیحسی دندان است
که از ترشی ان بهم رسیده باشد و لیموی بنمک پرورده مقوی معده و باعث خوشبوئی آروغ است و لیموی شیرین
در منافع بسیار ضعیفتر است اما مضر عصب نیست و بدستور آنچه پیوند بدرخت نارنج کرده باشند قریب الفعل است
با آن و هم چنین است انچه مشهور است بمرکب و چون لیمو را بالتمام خشک کرده با وزن ان شکر بیا بند جهت منع صعود
بخارات و تفتیح سده بیعدیل و برگ لیمو در تفریح ضعیفتر از برگ ترنج است لیمونیون یونانی حماض بزرگ برگ است
لینوفرنیلوفر است لینش و بزمن یونانی ملب است لینتش بلغت لطی تخم کتان است لیف طیعون کاشم است
لیبا لوبیا است لیندرحوذس ولینادس یونانی مرداسنج است لینو دسطو یونانی لبلاب کبیر است مسمی بحبل المساکین است
لینوسی یونانی بزکیش است لیبا نوکند راست لینج بیلج است و نزد بعضی نوعی از اقلیمیای مس لیارد بلغت دیلمی آمر
اما ریطس است لیطر بجوریست که در هیاکل قدیم مستعمل بوده حرف المیم ماء بهترین آبها آب باران
و بعد از ان آب جاری کثیر المقدار است که بر زمین پاک سرخ لون و زمین سنگدار گذرد و بعید المنبع و تند
رفتار و سبک وزن و مکشوف و از مغرب و جنوب بطرف مشرق و شمال آید و آبهای بد مانند آب نی زار
و کوکردی و امثال ان داخل ان نشود و در آب نیل جمیع این صفات موجود است و بعد از ان آب مقطر که مانند
گلاب عرق کشیده باشند و آب قطر که از کوزه سفال تراوش کرده باشد و بعد از ان آبی که جوشانیده بنصف رسیده
باشد و آب چشمه کثیر المقدار و آب کاریز و چاه است و تفاوت همه آبها بحسب قلت و کثرت و مواضع مختلف است

حرف المیم

وآب خالص در دوم سرد و در نهایت مرتبه رطوبت و ارطب از آن چیزی نمیباشد و اگرچه بسبب بساطت غذای
حیوان نمیشود لیکن نسبت بروح طبیعی و قوه جاذبه حکم هوا دارد و نسبت بروح و قوت ان پس مادام که آب بوقت
مناسب و بمقدار لایق خورده شود باعث حفظ رطوبت غریزی از تحلیل و ترقیق غذا و بدرقه وصول ان باعضا
و غسل عروق و طراوت و نرمی بدن و تلیین طبع و اعانت هضم و طبخ غذا و تبرید و ترویح حیوانی در حین قصود
هوا و سد فضلات رقیقه بدنیست بعنوان مرافقت و مضر احشای ضعیفه بارده و امراض رطوبی و قروح و
جراحات و دبیلات و قولنج است و اکثار ان و عدم مراعات وقت موجب سستی اعضا و عصب و ضعف احشا
و هضم و فساد رنگ رخسار و نسیان و بلادت و عرض زلات و فالج و ثقل حواس و گرانی بدن و سبات و امراض
بارده رطبه است و شرطست که قبل از انحدار غذا از معده بیاشامند مگر صاحبان معده و جگر حاره و بعد از
میوه های تازه موجب تکون مواد اکثر و امثال انست و بعد از جماع و بعد از حمام باعث عشر و ضرر و ضعف
و بعد از خواب موجب اطفای حرارت غریزی و شرب ان ایستاده و بر رو افتاده موجب ضعف معده و عصب
و بدستور ناشتا خوردن ان موجب امراض عصب مگر در هواهای بسیار گرم و ایام طاعون و صاحبان احشای
بسیار حار که از عدم مراعات امور مذکوره متضرر نگردند و مصابرت بر تشنگی صاحبان مزاج حار را باعث
دق و احتراق است و آب بسیار سرد مضر سینه و عصب و صاحبان سده و بسیار گرم محلل ریاح و موافق
مالیخولیا و آب معتدل در گرمی مسکن خارش بدن و قلیل ان غاسل معده است چون ناشتا نوشند و آب نیم گرم
ملین طبع و مغثی و مفسد طعام و موجب استسقا و علل سپرز و تصاعد بخارات بدماغ و جبهه و ورم حلق و تنقیه
معده و تحریک مسهل و ازاله بلغم و ترقیق ان و تشنگی سوداوی و بلغم شور و اعانت دوای مقیی موثر است
و آب برف و یخ موافق معده و جگر و مزاج حار و تبهای حار و مضر عصب و احشای ضعیفه است و مصلح آبهای
بد خوردن پیاز است و جوشانیدن ان با صدیک ان سرکه و بدستور مخلوط نمودن با گل و خاک پاکیزه و
عرق کشیدن و درین صورت جمیع آبهای شور و تلخ نیز شیرین میشود و مجربست و چون شب بیمانی و بدستور
داج را

زاج را در آب اندازند باعث تصفیه انست ماء البحر آب دریا گرم و خشک و ملین طبع و مسهل بلغم و منع و جاذب
و محلل و حقنه ان با روغنها جهت پیچش و نطول گرم ان جهت درد عصب و حکه و شقاق و جرب و قوبا و جلوس در ان
جهت گزیدن هوام و امراض بارده و استسقا مفید و مضر معده و مصلحش شرب گوشتابه مرغ و مرق ماهی است
ماء الاجام آب نی زارها و برنج زار و امثال ان مولد بلغم و مضعف قوتها و موجب امراض سرد و سده و استسقا
و زلق الامعا و ذات الریه و تب محرق و ربع و دوالی و اورام رخوه و عسر ولادت و رجال است و اصلاح ان بجهت
که گذشت ماء الثری آب سبزه زارها در بدی مانند آب نی زارهاست ماء المالح آب شور موجب لاغری و مفسد
خون و مولد جرب و حکه و اولا مسهل و بعد از ان معاوست قابض است و مصلحش شیره بینه و جرمها و مخلوط نمودن
ان با آرد جو بود اده و یخ مغلی شده و ملطف اخلاط غلیظ و مفسد خون و مصلحش عسل و شکر و ریب مطبوخ است
ماء کبریتی آبیست که از زمین گوگردی در آید و ان گرم میباشد و سخن و مجفف و مسهل و جلوس ان جهت قوبا
و بهق و جرب و تقشر جلد و درد مفاصل و ریاح بارده و مغص و سپرز و درد جگر و رحم و زانو و سعفه و تعقد
عصب و جراحات گزیدن سباع نافع و شرب ان مضعف معده و باصره و مسخن جگر است ماء الحماة آبهای گرم
زاجی و شبی و نوشادری و کبریتی و بورقی میباشد و مذکور شد و مجموع ان محلل و منجی اند و قریب بکبریتی و
زاجی و شبی قابض و مانع تولد قمل و شرب قلیل ان حابس حیض و زیاده ان بغایت مضر ماء الزفتی آبیست که از
معدن زفت و قیر خیزد و شرب ان منفخ و مسخن بدن و سرخ کننده رخسار و جهت قروح کهنه مفید و موجب قرحه
امعا و امراض حاره و مصلح ان اغذیه رطبه و صمغ عربی و گل ارمنی است ماء المعادن آبی که از معدن مس خیزد
یا مس تفته در ان انداخته باشند جهت جوشش دهان و ورم لهاة و درد گوش و تقویت اعضای ضعیفه نافع
و شرب ان خطرناک و مصلح ان بدستور آب زفتی است و آبی که سرب تفته در ان انداخته باشند مولد قولنج
و احتباس بول است و آب تفته نقلعی بر شبار ان در بدی نیست و آب تفته بطلا و نقره مقوی معده و دل و دماغ
و معین نقوط و جهت خفقان و مالیخولیا نافع و آب تفته باهن مذکور شد و مجموع آبهای معادن موجب

ماء الرابغ سم

عرق بول است ماء الشعیر در شعیر مذکور شد ماء الخلاف عرق بید است و در خلاف مذکور شد ماء البهرامج
عرق بید مشک است و در خلاف بلخی مذکور شد ماء الورد گلاب است و در ورد مذکور شد ماء القدح
عرق شکوفه نارنج است و در نارنج مذکور شد ماء الزهر بلغت مصر اسم ماء القدح است ماء الکافور در
کافور گذشت ماء الکش در کفری گذشت ماء النون شامل صحناة وماء تونست ماء القراطن بالی فراطن آبست
و نزد بعضی اسم خندریقون است و آن نوعی از خمر و مذکور شد ماء القطر آبیست که از کوزه سفال ترشح
کند ماء الزجاج سحفونیا ست ماء الجبن بتشدید نون زرداب شیر است که از شیر بریده و منعقد از شیر ماهیه
گیرند و طریق شرب آن در دستور اول مذکور است و آن جالی و غسال و مسهل و مرطب و مفتح است
و جهة علل حاره و سوداویه و التهاب و مالیخولیا و جرب و حکه و داء الفیل و احتراقات و حرقة البول
و ضعف گرده و حصاة نافع و باید بر ان تعلیف بمبردات و مرطبات مثل کاسنی و خیار و امثال ان نمود
و با ادویه مناسبه آشامید و در مواد محترقه و سوداویه تعلیف بشاهتره و امثال ان نمود و هر یک از
سعوف و شربتها و حبوب در دستور ثانی دستورات مذکور است ماء اللحم عرقی است که از گوشتها گیرند
و آن لطیف و مقوی دل و روح حیوانی و طبیعی و نفسانی و زیاد کننده خون و دافع ضعفی که از امراض
و خوردن مسهلات و فصد و جماع و امثال ان بهم رسد و طریق اخذ آن بحسب اشخاص مختلف میباشد
و متوسطین گوشتها درین امر و یکسال است و در بعضی امزجه از لحوم کبک و مرغ و ماننده آن ترتیب میدهند
و در دستورات است که گوشت و دوغ کرده را از استخوان و چربی جدا سازند و مهرانچه بجدی که با آب
یکسان و آب غلیظ گردد پس عرق بکشند و اگر تقویت زیاده مراد باشد لحوم را با قدر مناسبی از مرو سیب و
ادویه عطریه بارده و در مزاج بارد مثل پوست ترنج و اشیای حاره لطیفه طبخ دهند و تقطیر نمایند ماء
الرماد آب خاکستر است و اختلاف قوت ان باختلاف اصل انست چه آب خاکستر متنوعات و اشجار حاره
قویتر میباشند و مجموع ان گرم و معفن و محرق و جالی و مجفف اند و استعمال ان در خارج جایز است

نز شرب ان مکر قته بسیار قلیلی و ان برنده گوشت زاید زخمها و منقی و مجفف آن و نطول آن جهت درد عصب و فالج
و حقنه ان جهت قرحه امعا نافع و شرب بسیار صاف ان بقدر نیم مثقال جالی معده و تفتیت سنگ مثانه و جاذب غشیان و اسهال رطوبت
و مسحج و مصلح ان روغن بادام است و نیم و قیه ان جهة خون جامد خصوصا بسبب سقطه و ضربه در شکم منجمد شده باشد
و جهت رفع سمیت کزبیه رطبه نافع است ماء القراطن اسم یونانی و مالی بمعنی عسل و قراطن آبست و ماء القراطن که مستعمل
اطباست محروق انست و آن عبارتست از ماء العسل که دو جزو آب باران یا آب صاف را با یکجزو عسل بجوشانند تا
ثلث بماند ملین طبع و دافع فی و اذیت ادویه قتاله و قراقر شکم و مقوی اعضای بارده و معده و جالی و منضج بلغم غلیظ
و مقوی اعضا و اشتها و مدر بول و حیض و دافع ضعفی که از جماع باشد و مضر او رام حار احشای صفراوی مزاج
و مصلحش آب رب میوه های ترش و قدر شربتش تا سی مثقال است ماء الحمه آبیست که از بلاد هند و چین آرند غلیظ
و سیاه و بدبو و گویند از نوعی ماهی حاصل میشود در سیم گرم و خشک و طلای ان دافع قروح و آثار و حکه و جرب
و جوشش لثه و شرب دو درهم ان جابر شکستگی اعضاست در یکروز و بدستور در التیام عصب و عروق پاره شده
بیعدیلست ماء التون بتای مثناة فوقانی اسم یونانی آبیست که از ماهی نمکسود ترشح کند و بعربی ماء النون گویند
گرم و خشک و حقنه ان جهة اخلاط غلیظه و ورک و عرق النسا و قروح امعا و طلای ان جهة تنقیه جراحات کهنه مفید است
ماست اسم فارسی لبن الحامض است ماهو دانه اسم فارسی دانه نباتیست شیردار و حب الملوک نامند و غیره حب السلاطین
مسمی بماهودانه نباتیست ساقش قریب بر ذرعی و بسطبری انگشت و برگهای ساق ان دراز و شبیه برگ بادام و برگ شعبه ها
ریزه و مایل بتدویر و شبیه ببرگ زراوند طویل گلش زرد و ثمرش در غلافی محروطی مثل خیار کبر و در جوف آن
سه دانه متفرق از هم و هر یک در غلافی دیگر و دانه آن از کنجد بزرگتر و پوست آن اغبر و مایل بسرخی و باطنش سفید
و شیرین و چوب و بیخ ان با رطوبت و شیر ان در سیم گرم و خشک و برگ و دانه در اخر دوم و قوتش تا دو سال باقیست
و گویند از هند و عراق خیزد و آب مطبوخ برگ ان با خروس سال دار مسهل و محلل قولنج و دافع درد مفاصل
و نقرس و عرق النسا و بلع نمودن دانه ان مسهل و شرب ان که کوبیده باشند در اسهال قویتر و مخرج بلغم غلیظ

ما القراطن

ومحرق بلغم خام ومواد سوداوی ومضر بریه ومعده ومصلحش انیسون ومضر سفل ومصلح ان کثیرا وقدر شربت حب آن
از سه عدد تا شش عدد وان برکش تا دو درهم وشرب آب سرد معین فعل آنست وبالفعل بجای ما هودانه حب
السلاطین مستعمل است وان مفقود الوجود ماهیزهرج اسم فارسی است وبعربی سم السمک نامند وقسمی ان
قلومس است وبترکی سغر قوبروقی کویند کیاهیست شیردار وبرکش مفروش بر زمین وساقش زیاده بر ذرعی
وکلش زرد ودر آخر ساق از جوانب آن رسته بهیات سر وپوست ساق ان مایل بزردی وبا اندک حدتی و
ان مستعمل است چون آنرا کوبیده در آب اندازند ماهی بیحس میکردد وبر روی آب آمده میمیرد در سیم کرم وخشک
ومسهل قوی اقسام بلغم ومحلل ریاح وجهت نقرس ومفاصل ومانند ان نافع وضماد ان محلل اورام بلغمی وسوداوی
واستسقا وقدر شربت از جرم ان با شکر تا یک ل ودر مطبوخ تا سه درهم ومضر معا ومصلحش کثیرا ونشاسته وانیسون	است مازریون
معرب از مازریون فارسی است وبیونانی خامالاونا نامند نباتش بقدر درخت سماق وشیردار وبرکش شبیه
ببرک زیتون وباریکتر وقسمی را برک مایل بزردی وکوچک وضخیم وقسمی سیاه لون وشیره ان در چهارم کرم وخشک
وسایر اجزا در سیم وزبونترین ان سیاه وان غیر مستعمل وسفید ان بهتر از زرد وبرکش مسهل قوی ماء اصفر
واقسام کرم ومواد سوداوی وبلغمی ودافع استسقای لحمی وزقی ویرقان وضعف کرده وطلای ان جهت بهق وبرص
وباعسل جهت تنقیه چرک زخمها ودفع خشکریشه ان وباموم وروغن جهت جرب متقرح وباسرکه جهت ورم سپرز مفید
ومضر محرورین واطفال وضعیف البنیه ودو درهم غیر مدبر ان کشنده وبدون تدبیر ومصلح وبغایت مضر
جکر ومقیی ومورث غم وکرب وقدر شربتش با مصلحات از شش قیراط تا نیم درهم وکیاه شیرهم آن مجرون واکال وکشنده
وضماد ان در بهق وبرص جایز است وطریق تدبیر آنست که برک قسم کبیر انرا دو شبانروز در سرکه بخیسانند ودو سه
بار سرکه را تغییر بدهند پس بسته خشک کنند ونیم کوب نموده بروغن بادام چرب کرده در اسهال مواد سوداوی
وبلغمی تربد وافتیمون وهلیله زرد وکل سرخ ورب سوس وزیره ونمک هندی ودر اسهال ماء اصفر ایرسا و
توبال النحاس واسارون وعصاره غافث وافسنتین ومصطکی وامثال ان اضافه نمایند وشرب ان را با جنب الثعلب

واب

واب وازیانه وخیار شنبر اولیست واکر یکوقیه ازان در سه رطل آب بجوشانند تا بثلث رسد وآب صاف ازان با یک
وقیه روغن بادام شیرین بجوشانند تا روغن بماند وازان روغن از یک تا سه ل بنوشند بغایت مسهل است مامیثا
اسم نبطی شبیه بخشخاش بحری معروف بخشخاش معرون برکش مایل بسفیدی وبا زوایا مثل اره وبا زغب وباریکتر
چیمنده وکلش زرد ومانند خشخاش ساحلی معرون وثقیل الرایحه وتخمش بقدر کنجد وسیاه وثمرش مانند خشخاش
معرون وبخلاف مغز میباشد بخلاف خشخاش بحری وشاخهای خشخاش ساحلی در زمستان میریزد ودر بهار
عود میکند بخلاف مامیثا که اثر ان ظاهر نمیماند ودر سرطان میرسد وآنرا کوبیده قرص میسازند بهیات
بلوطی وقوتش تا هفت سال باقیست در دوم سرد وخشک وبهترین ان زرد مایل بسیاهی قوی الرایحه با تلخی است
که چون در آب حل کنند زرد شود رادع وقابض ومحلل ومقوی اعضا وعصاره مجفف ان بهتر از جرم انست
وطلای ان جهت اورام حاره وباد سرخ ودرد سر ومفاصل حار وشحمی که بسبب حرکت در بغل ران بهم رسد و
سوختکی آتش ومنع ریختن مواد بچشم ودلوک ان باکلاب جهت قلاع واکتحال ان بجهت دمعه واسترخای ملک
چشم وضعف باصره ودمعه مفید ومضر سپرز ومصلح ان بادام وشربتش تا یکدرهم وبدلش سماق وتخم آن
بسیار مسمن بدن وبایک ل ان قاطع اسهال صفراوی ودافع خفقان وطلای ان جهت شری وحمره ودرد
نقرس بیعدیل است مامیران قسمی از زردچوبه است ساق وشاخهای نبات ان از زمین مرتفع وبرکش شبیه
ببرک لبلاب ومایل باستداره وسفید مایل بزردی وبا لزوجت بیخ ان پر شعبه وکوچک کره دار وغیر مستقیم
ودر کوههای ان ریشهای باریک شبیه بموی ومنبتش نزدیک آبهاست وهندی ان زرد مایل بسیاهی و
چینی زرد وم زبونتر از هندی غیر هندی وچینی مایل بسبزی میباشد وتخمش شبیه کنجد در اخر سیم کرم
وخشک وقوتش تا بیست سال باقی ومفتح سده ومفرح جلد وجالی ومدر ومحلل وشرب ان جهت یرقان وتحلیل
ریاح غلیظ وطلای ان با عسل جهت برص ناخن وکلف وبرش وجرب وآثار وخاییدن ان جهت درد دندان وسعوط
ان جهت تنقیه دماغ واکتحال ان جهت بیاض وظلمت بصر وناخنه مفید ومضر کرده ومصلحش عسل وشربتش نیم ل

وبدلش بوزن ان زردچوبه ونصف ان مراست مارکیاه اسم فارسی کیا هیست قریب بد وذرع برکش شبیه
ببرک بید وکلش زرد وقبر ان شبیه بمهرها رومنبتش حریم جبال اذربایجان واکثر متوطنین انجا بکدرهم
انرا کوبیده میخورند ودیکر از کزیدن مار وهوام متضرر نمیشوند وشرط میدانند که یک هفته بعد از ان حجری
سوای نان فطیر نخورند واحتراز از ادرار منی وجماع نمایند وظن حقیر آنست که آن حیوان باشد والله اعلم
مالیا نزد بعضی مر ان است وبولس کوید درختیست دربلاد شام که خوردن برک ان رفع سم افعی میکند وطلای
پوست ان که سوزانیده باشند دافع برص وخوردن نشارهٔ چوب ان کشنده است ماش از حبوبات معروف است
در اخر اول سرد ومایل بخشکی وقوتش تا سه سال باقی لطیفتر از عدس واز سایر حبوبات کم نفخ تر ومولد خلط
صالح ومسکن حرارت والتهاب صفرا وقابض وموافق کرده ومقوی عصب وبهترین اغذیه صاحبان تبهای
حاره وجهة سرفه وورم لهاة ودرد سر وضعف باصره ونزلات وضماد ان با آب مورد مقوی اعضا ودافع
درد ضربه وسقطه ومحلل اورام وجالی کلف وباسرکه جهت جرب متقرح ومنع عرق موش وقاطع باه ومضر دندان
ودیر هضم ومصلح ان درضر باه روغن بادام وآب قرطم وبدلش باقلی ودر سبه ودبن جوارش کمونی وخردل
ومصطکی است واز خواص آنست که با وجود بر ودت تحریک سودا وجذام نمیکند ماش هندی حب القلقل است
ماس اسم فارسی الماس است از احجار نفیسه وآتش وآلات حدیدی وامثال ان دران اثر نمیکند واز سنک اندک
خیزد وقسمی ازان سفید قریب برنک نوشادر وشفاف ومسمی بنوشادریست وبزرکتر از باقلا مشاهده اصلی
نشده وقسم سفید ان کمتر از نوشادری وقطعات بزرک ازان یافت میشود وآنرا ماقد ولی وزینی نامند
وقسمی مسمی بحدیدی ودر رنک مانند معدنست وقسمی ازان مسمی بغیرهی ودر سفیدی مانند نقره است
وآتش دران اثر میکند ولهذا نزد بعضی از اقسام الماس نیست وکویند سرخ وسبز نیم رنک نیز ازان میباشد وبهترین
ان ماقد ولی وزبونترین سبز وخالدار آنست درچهارم سرد وخشک ونزد بعضی درچهارم کرم وقلیل ان قتال
وتعلیق ان مقوی دل ودافع خوف وباعث شجاعت وولادت وغلبه برخصم وسد سران مانع صرع وکذاشتن ان

بر دندان مفتت انست بدون کلفتی واز خواص آنست که بغیر شکل مثلث شکسته نمیشود ودر جمیع اجسام معدنی
اثر میکند وشرب دران موثر است مارکیوا اسم فارسی است ونارکیوا نیز نامند نبات ان شبیه بدرخت
ودر کنار آبهای زمین سخت میروید وشاخهای ان بسیار تا بقدر پنج ذرع ودیرشکن وبرکش کوچکتر از برک
زیتون ونرم وکلش سرخ وشبیه بکل شب بو وثمرش درمیان برکها ومانند فندق ومایل بسیاهی ودر جوف
ان دانه سیاه وبسیار نرم وقسمی از فلفل الماء است وچون کرسنه وپیله وسایر حبوب را دران جوشانیده
خشک کنند طعم انرا از فلفل تمیز نتوان کرد در دوم کرم وخشک ومحلل ریاح ودافع بواسیر وضماد پوست
خشک آن بغایت سرخ کننده رخسار ودافع اورام بارده واثار جلد وطلای خاکستر جمیع اجزای ان دافع کلف
وفرزجه ان مدر حیض وطلای برک ان با آب سیاه کنندهٔ موی وشرب دانه ان با عسل محلل ریاح ومخرج بلغم است
ماسقورون دوای هندی است کیاه ان شبیه بریحان وبرکش مانند برک مورد ومایل بسفیدی ودر رایحه
مانند سنبل هندی وکل ان شبیه بیاسمین کرم وخشک ولطیفتر از یاسمین وبرک آنرا بجهة عطریت داخل
روغنها میکنند ودر جمیع افعال قریب بسنبل است ماعز بفارسی بز وبزکهی نامند کوشت ان نسبت
بسایر کوشتها سردتر وکثیف تر از کوسفند وموافق محرورین در فصل کرمی هوا ومضر سوداوی مزاج و
مصلح ان بادام ونارجیل وخرماست ومیوه های تازه وترشیها وکشک با ان بغایت مضر است وکوشت
بزغاله مافوق تشنشاه بسیار با رطوبت وبهترین لحوم ومسکن غلیان خون وملطف است وپیه بز محلل وبا
قوة قابضه ومسکن دردها ورویاننده کوشت زخمها وشرب ان جهة رفع سم ذراریح وحریره ان با نشاسته
وآرد برنج وجاورس جهة پیچ واسهال که از اغذیه بهم رسد وافراط عمل دوای مسهل وحقنه ان بارد جو جهة قرحه
امعا وضماد ان با سرکین ان وزعفران جهة نقرس مفید وطلای سرکین ان بغایت محلل وجهة ورمهای کهنه و
استسقا وورم سپرز وسوخته ان الطف وجالی وباسرکه جهة داء الثعلب وباعسل جهة جرب وضح واورام صلبه
وسعفه وقروح ساعیه وشهدیه وبابزر البنج جهة کوچک کردن انثیان از مجربات وشرب ان جهة کزیدن هوام

ودفع یرقان و با ماء العسل جهت کشودن حیض واخراج جنین وفرزجه سرکین خشک آنرا باکند رجهت دفع ادرار حیض
مجرب دانسته اند وطلای بخته ان با شراب و با سرکه جهت جذب سم هوام وداغ کردن بان جهت عرق النسا از مجربات
ومشهور بدباغ عربیست باید سرکین بز را افروخت ودر پشم پیچیده در موضعی که تحت بند پا ومحاذی ابهام است
کذاشت وچون حرارتش کم شود تبدیل بدیکری کرد تا حرارت آن محسوس در ورک کردد ومحروق وغیر محروق آن
با عسل جهت درد مفاصل بارد و با سرکه جهت خارهان وطلای مطبوخ ان با بول اطفال جهت قولنج بلغمی ورباح غلیظ
وتحلیل ماء اصفر و با شراب وحلبه جهت تحلیل اورام مفید وطلای سم سوخته ان با سرکه جهت داء الثعلب وسنون ان
با مثل ان نمک سنک جهت رفع زردی دندان وعفونت لثه و با سرکه جهت ثالیل منکوسه وبخور ان جهت کریزانیدن
حشرات نافع وشرب سم سوخته بز وبا عسل جهت دفع بول در فراش مجرب دانسته اند وقدر شربتش تا دو
درهم واکتحال زهره ان دافع غشاوه وطلای ان جهت داء الفیل وتوته مفید وزهره بز کوهی پادزهر سموم هوام است
وجکر بز سیاه را چون شرحه کرده زهره آنرا بان مخلوط نموده دار فلفل وزنجبیل پاشیده خوناب سیخ کباب آنرا
درچشم کشند جهت شبکوری مجرب دانسته اند وچون کرده آنرا شرحه کرده وکوکرد بران پاشیده آب سیخ آنرا
بر بهق طلا کنند در روز زایل کند واز مجربات شمرده اند وفیلیوس واشماریلوس کویند که چون خصیه بز را
شکافته وزراوند مدحرج ونطرون وزیره بران پاشیده خشک کنند ملک لان با آب کرم جهت طحول و ربو و
درد جکر ودرد مثانه ومداومت ان جهت تقویت باه عجیب الاثر است وچون با بوره وصعتر خشک کنند
ملک لان با سرکه عنصل دافع سپرز است وخون بز چهار ساله که در فصل اول رسیدن انکور ذبح نموده خون اول
واخر را نکیرند وخون وسط را در ظرف سنک بکیرند وبعد از بسته شدن ریزه کنند وبر کاه روی بام وغربال در سایه
خشک نمایند آنرا ید الله نامند ودر بختن سنک کرده ومثانه بعدیل است وچون شاخ وسم بز را با زیب وعسل
وبید انجیر تقطیر کنند معادن وجمیع اشیای صلبه را نرم میسازد وچون سم آنرا حل نمایند مدادی در غایت سیاهیست
وبستن پوست سر بزغاله بکرمی ذبح ان بر سر صاحب سرسام واختلاط ذهن بغایت مفید وضماد مغز سر ان بر طب

وني

وني وملین دماغ واعضای صلبه است مالک الحزین بفارسی بوتیمار نامند از طیور آبیست کردن وپاها دراز
وکوچکتر از کلنک وسفید ودر کنار آبها مجاور وسر بزیر افکنده میباشد دردوم کرم وخشک وکوشت ان محرک
باه ومقوی کرده وغلیظ ومولد ریاح ومصلحش ادویه حاره وطلای پیه ان قاطع خون بواسیر وضماد خون ان در
حمام جهت منع نزلات مفید است مارماهی شبیه بمار وزیاده بر شبری وسفید واز دنباله تا سر از دو جانب تیغه دار
است وبر روی آب مانند سایر ماهیان نمی آید کرم وبخته ان مبهی وجهت درد کمر وتحلیل ریاح وقطع سیلان خون
مفید است ماابولوس مالیا است مازو مازریون است ماسفور ماسقدیون است مالنطر ابرزاج الاساکفه
است مارانش ومارانشون اسم رازیانه بری وبستانیست مامون حاشا است مادیقون یونانی مغل است
مارواس اطراطیقوس است مافن یونانی لبلاب است ماروسیقا یونانی ارنج است ماساج یونانی اسم مغز سر است
ماسلوقا یونانی ومارون سرماهو است مالسودیون ومالینوس حزبن سیاه است مافراپون دلبوث است
مالاشیرون یونانی وماسهیان ساذج است مافوطالیسفر است مالی اسم یونانی عسل است مالینوفلن بادرنجبویه است
ماطونیون نبات فنه است ماشیا ازعامولی است ماقدونیافطراسالیون است ماهی روبیان اسم فارسی
روبیان است مادیان اسم فارسی رمال است ماه پروین اسم فارسی صبد است ماهی پهنی در اسم فارسی
دلفین است ماهی اسم فارسی سمک است ماهی شور اسم فارسی سمار دیل است ماهی مرکب اسم فارسی سهسا است
ماهی پرنده اسم فارسی شفنین بحری است ماهی آبه اسم فارسی صحناة است مازو فارسی عفص است مار فارسی حیه است
مارچوبه فارسی هلیون است ماهی زهره کوهی اسم فارسی فلوس است مال مالی بلغت اصفهان جردون است
ودر تنکابن ماچه کور نامند ماستو اچچکی بترکی کبیکج است مانک اسم هندی یاقوت است ماچوبل هندی
عفص است ماکی بهندی ذبابت ماربا تا تبا هندی راسخت است مالی هندی طین است مالی بهندی [illegible]
الطرفا است ماتیل هندی جوز الرقی است ماچیلک هندی نوعی از بچش است منک ارزن است منی نعناع است
مرنی هندی کرسنه است سنفا بهندی بمعنی شیرین است منا سرین هندی جد وار است منا کهار هندی تیز است

مثانا کوشت بهندی فنط شیرین است مثنان بثای مثلثه اسم عربی نباتیست که کرمدانه ثمر آنست و آن دو
قسم است یکی شاخها بقدر دو ذرع و متعدد و درشت و برکش شبیه ببرک مازریون و از ان باریکتر و با رطوبت
چسبنده و کلش سفید و ما بین کل ثمرش میروید شبیه بتخم مورد و مایل باستداره و بعد از رسیدن سرخ میشود
و پوست ان صلب و سیاه و مغز ان سفید و حریف و در ماه تیر نامند در سیم کرم و خشک و برک و تخم ان
مستعمل است یکدرهم ان با هزیوها مسهل قوی بلغم و اقسام کرم و مانع صعود بخارات بدماغ و طلای کوبیده
ان بر بدن باعث ادرار عرق بسیار و مطبوخ ان بازفت جهة جرب و قوبا و برص بغایت موثر و زیاده ان کشنده
و مورث سحج و حکه عظیم و ورم حار و برک ان در افعال مثل تخم ان و در سرکه خیسانیده ان بجهة استسقا بغایت
نافع و با طبیخ باقلی و عدس مسهل برقوق و حمول ان قاتل جنین و مخرج ان و مسخن فرج و مشوق جماع و ملذذ ان
و دافع رطوبات فرج و معین بر حمل و قدر شربتش در مطبوخات تا سه درهم و باید با روغن بادام و صمغ عربی
استعمال نمود و در هوای بسیار کرم و بسیار سرد و ضعیف الابدان را جایز نیست و قسم دیکر ان در مصر
کثیر الوجود و منبتش ریکزارها و کنار آبها و نباتش بقدر دو شبر و چیزی و برکش مانند برک اهل و در پهلوی هم
و کلش زرد و باریک و تخمش مایل بسفیدی و بقدر تخم انجره در سیم کرم و خشک و برک خیسانیده ان در سرکه
و با عسل و روغن بادام مسهل اقسام کرم و ماء اصفر و بلغم خام و ضماد ان منقی زخمها و دافع کوشت زیاد
و در سایر افعال اولی است مثلث سوس است مثلث العجم زعرور است مثلث آب انکور است که دو ثلث ان بسوزد
و یک ثلث بماند منافع ان قریب بمخز و مولد خون صالح و مقوی هاضمه و موافق صاحب ابلر و حصبه و ذات الجنب
و ذات الصدر و مقوی باه مبرودین و اکثار ان مضر محرورین است مج بفتح ماش است مجتنه قسمی از عنب الثعلب است
مجری بهر اولام اسم هندی سمک است مجیث بهندی توه است مجنزی بهندی افسنتین است مجنج بفارسی
کل جوش نظر نامند نوعی از ریاحین و در دوم سرد و خشک و قابض و دافع اسهال و سیلان خون و جهت زخمهای
تازه و عصاره ان جهة کرم کوش و قرصه و درد ان نافع است محوده سقمونیا است محلب درخت حب المحلب است

وکرسد

وکذشت محروث بیخ انجدان است و اعم از بیخ کولی پر که انجدان سفید باشد و از بیخ کماه که انجدان سیاه باشد
محاجم بلغت اندلس مخلصه است مخ زرده تخم مرغ است مخلصه اسم یونانی است که استعمال ان خلاصی از سم
هوام میدهد و لهذا باین اسم نامیده اند و ان بحسب اماکن مختلفه مختلف الشکل میباشد و تا هفت قسم آنرا
مشاهده نموده اند و مجموع ان با تلخی و کل همه انواع با کجی و منکوس و شبیه بمجمره میباشد بعضی را شاخها
بیاوی و برک مانند برک کرفس و از ان نرمتر و از اول تا اخر مشقق و چندانکه شاخ ان دراز کردد برک
ریزه تر شود تا بحدی که برک کتان و کلش کبود و منکوس و بعضی کلش ما بین کبودی و سرخ و قسمی را برک ریزه
و کل سفید و با زردی و اندک سیاهی و این قسم را راس الهدهد نامند و قسمی ساق دار و بقدر دو شبر
تا سه شبر باریک و مستدیر و پر شاخ و برک و کلش بصورت عقرب و کبود نیم رنک و قسمی را ساق مربع و برک
مدور و مشقق و شبیه ببرک بادرنجبویه و قسمی برک و شاخهای ان صلب و اغبر و بر ان قبه نحیف بنفش
شبیه ببابونه اما در دور قبه مثل بابونه اوراق ریزه ندارد و در بلاد شام کثیر الوجود است و بهترین ان
قسم اول و انچه در اراضی صلب بی آب روید و قوتش تا بیست سال باقی در اول سیم کرم و خشک و شرب ان قبل
از سم و بعد از ان دافع ضرر انست و در نفع قولنجهای صعب عدیم الفعل و جهة تحلیل اخلاط لزجه و کرم مفاصل
و ورک و تقویت معده و جکر و سپرز و اعصاب مفید و قدر شربتش تا یک مثقال و چون در اول تحویل آفتاب بحمل
سه روز از تخم ان بقدر یک مثقال بنوشند در ان سال هیچ سم ضرر نرساند و عروق مخلصه محلل و ملطف و
دافع قولنج ریحی و مقوی اعضای رئیسه و موافق مبرودین است و بعضی در اکثار ان مفسد اشتها و مورث
غثیان در تریاق کبیر قایم مقام جعده دانسته اند مخ مغز استخوان را نامند کرم و تر و ملین و کثیر الغذا و مسمن
و اکثار ان مفسد اشتها و مورث غثیان و مصلحش صعتر و دارچینی و در محرورین ترشیها و طلای آن
جهة صلابات عصب و وتر و عضل و شقاق نافع و بهترین ان مغز ساق و قویترین ان در اطلیه از کاوست
محیض بفارسی دوغ و بترکی ایران نامند و بهترین ان تازه است که دهنیت انرا بالتمام کرفته باشند

در دوم سرد و در طوبت آن غالب بر یبوست و مسکن غلیان خون و صفرا و محرک باه محرورین و مشهی و مسمن و مطفی
حدت سمومات حاره و جهت تب دق و تشنگی و معده حار و التهاب جگر و با جنث الحدید و اطریفل جهت تقویت
معده و داغ کرده ان با سنگ و اهن تفته جهت اسهال دموی و صفراوی خصوصا با طراثیث و قوابض و مطبوخ ان
با برنج و آرد جو بوداده بهترین اغذیه صاحبان اسهال حار و جهت تسمین و در تب دق با نان خشک از ربع رطل
تا نیم رطل باید داد و در دق نان را زیاده از ده اجابت نداشته اند و چون تخم خرفه را کوبیده با دوغ تسقیه تا
س شیر کرده و خشک نموده باشد شرب اندکی از ان رفع تشنگی و خواهش آب تا چند روز میکند و از اسرار است تا ضین
است و دوغ در بدنهای خلطی متعفن میگردد و مصلح ان قی و شرب سکنجبین سفرجلی است و چون در معده باد
نزش شود مورث دوار و غشی گردد و اصلاح ان با فلافلی و جوارشنا است مخاط الشیطان چیزی است که با
بعضی احجار میباشد و در آتش نمیسوزد و ضماد ان در تحلیل و ردع اورام حاره و بارده قوی الاثر است مخلص اکبر
اسم مجوبیت که بیونانی سطیرا نامند مخیطا و مخاطه اسم عربی سپستان است مداد بفارسی مرکب نامند و عمل
اقسام ان در دستور اول مذکور است و مراد اطبا فیمی از آنست که از دوده درخت صنوبر یا دوده روغن
تخم کتان و صمغ و ماعزی الجلود و زاج زرد ساخته شود در دوم گرم و خشک بخلاف مداد هندی که ان
سرد و خشک است و از اجزای درخت موفل میسازند و طلای مداد هندی جهت اورام و سستی اعضا و بر کفها
جهت حدت حرارت تبها و سعوط و ضماد بر پیشانی جهت رعاف نافع و غیر هندی ان منع ریختن موی و التیام
زخمها و با سرکه جهت سوختگی آتش مفید و بعد ان نطلیه دفع نباید کرد تا خود بنفسه رفع گردد و دیسقوریدس
گوید که دو مثقال مداد با آب سرد دافع سم عقرب است مدام اسم خمر است مدیل الجراح اصابع فرعون آسـ
مرزنجوش معرب از مرزنگوش فارسی و غیر اذان الفار است چه اصلا برگ ان شبیه گوش موش نیست و انچه
رایحین خوشبوست و در خانه ها زرع میکنند برگش طولانی و کم عرض و گلش سفید مایل بسرخی و تخمش مانند
تخم ریحان و شفاف است و مولف مغنی اشتباه نموده که اذان الفار باشد و مولف اختیارات را اشتباه پیش

اذان

مخاط بالضم آب بینی شیطان
بحر الجواهر

مخاطیسان

از انست که در اینجا باید تصریح بان نموده و ان در اخر دوم گرم و در اول ان خشک و در افعال بهتر از سوسنبر
و محلل و ملطف و مفتح و جالی و جاذب و مدر بول و مفتت حصاة و مفرح و مسخن اعضا و مجفف رطوبات معده
و امعا و جهت مغص و قولنج ریحی و استسقا و سده جگر و سپرز و دماغ و جهت خفقان و وجع الفواد و مالیخولیای مراقی
و لقوه و درد سینه و سرفه و ضیق النفس و ریاح سپرز و درد سر و شقیقه و حبس زکام و عسر بول و احتباس حیض
و شرب ان بتنهایی نافع و طلای ان با حنا در حمام جهت درد سر بارد مجرب و برگ خشک ان با عسل جهت اثار و خون مجتمع
تحت چشم و با سرکه جهت گزیدن عقرب و جهت کلف و بد بویی عرق و با موم روغن جهت التوای عصب و اورام بلغمی
و با مغز جهت اورام حاره چشم نافع و با بزر البنج جهت ورم انثیان مجرب و بوییدن ان جهت سده منخرین و دماغ
و تقویت مستی شراب و منع خمار و سعوط آب ان جهت تنقیه دماغ و لقوه و صرع و خاییدن ان با نمک و فرو
بردن آب ان جهت رفع سیلان آب دهان و اکتحال ان جهت ابتدای نزول اب و ضعف باصره مفید و مالیدن
آب ان بر موضع حجامت دافع اثر زخم ان و قرزجران مدر حیض و قدر شربتش از جرم ان تا دو ل و در مطبوخ
تا هفت ل و مضر گرده و مصلحش تخم کاسنی و تخم خرفه و بدلش سوسنبر است و روغن مرزنجوش که آب ان را با مثل
ان روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماند جهت فالج و رعشه و کزاز و شقیقه و درد سر بارد و تحلیل ریاح
و نفخ سده و گرانی سامعه نافع و تخم مرزنجوش دافع مضرت هوای وبایی و گریزاننده هوام است مران
بفتح اول و تشدید ثانی درختیست در بلاد مغرب و روم و هند جمیع اجزای ان تلخ و بسیار بلند و رعنا و گره
و گرههای ان مانند بندهای نی و میان پر و از ان نیزه میسازند و مشهور به نیزه نی است و نزد بعضی مران
و مالیکی است و این قول صحتی دارد چه در افعال قریب اند و نزد بعضی مران قرانیاست و این اصلی ندارد
چه مران را برگ شبیه ببرگ توت است و برگ قرانیا شبیه ببرگ ترنج و از ان کوچکتر و درخت ان بسیار بلند
نمیباشد و ثمر قرانیا لذیذ و ثمر مران شبیه بثمر ان و با عفوصت بسیار است در دوم گرم و خشک و یک درهم برگ آن
دافع سم افعی و هوام و محلل ریاح و مدر فضلات و مقوی معده و ثمرش مانع تخمه و کادوسخته ان دافع سوختگی

آتش وطلای پوست سوختهٔ ان باآب دافع جرب متقرح وسعوطیا پر اجزای ان قاطع رعاف وفرزجه ان حابس حیض
وضماد سوختهٔ آن راباسرخس پرسیاوشان جهة دراز کردن موی مجرب دانسته اند وکویند نشارهٔ چوب ان بقدر دو
درهم کشنده است ومالیان رانیز همین اثر است فتامل مرصافی از همین نوع است مرآب منجمد درختی است
مغربی شبیه بدرخت مغیلان وخاردار واز زخم کردن درخت وکرفتن آب سایل آن حاصل میشود ودر اول تلخ
سفید است وبعد از خشکی رنکین میشود وبسیار تلخ است وبهترین ان مایل بسرخی وتند بوی وسبک وزن وزود
شکن صاف است که بعد از شکستن دران سفیدی شبیه بناخن چیده باشد واین قسم را مرصافی نامند وآنچه درد
ساق درخت مانند صمغ منجمد کردد مسمی بمر البطارخ است وان زرد میباشد ودر خوبی قایم مقام قسم اول است
وانچه افشرده اجزای درخت را خشک کنند مایل بسیاهی است ومعیب بمیعه سایله ومسمی بمر حبشی است وآن زبون تر
از قسم ثانی وهرچه آب افشردهٔ آنرا بجوشانند وخشک کنند بسیار سیاه وبدبوی وتند وقتال است وشرب آن
جایز نیست در اخر سیم کرم ودر اخر دوم خشک وقوتش تا بیست سال باقی مفتح ومحلل ریاح واورام وبا قوت قابضه
ومجفف بلیغ وشرب ان مسهل ماء اصفر وبا ترمس مدر حیض ومسقط جنین وکشنده کرم شکم وباتخم نیم شت
نیم درهم ان دافع سیلان مفرط حیض وانجراب وجهت سرفه کهنه وعسر نفس ودرد پهلو وسینه واسهال مزمنه
وقرحه امعا ودرد کرده ومثانه ونفخ معده ومغص ریحی وبلغمی ودرد رحم وخنازیر ومفاصل وورم سپرز ونفع مضرت
سموم بارده وطلای ان جهة کزیدن هوام ودرد سر مزمن وباشب یمانی جهة بدبویی زیر بغل وکنج ران وفرج و
باروغن مورد ولادن جهة ریختن موی وباسلیخه وعنصل جهة ثالیل وکلف وباآب نرنج جهة سعفه وجرب
وباسرکه جهة قوبا وضماد ان باروغن زیت رکابی بر ابهام پای راست کویند مجری محرک جماع است که تا زایل
نکند تسکین نیابد وطلای ان جهة حفظ جسد میت از تعفن وتعفن زخمها بغایت موثر وباجیوان صدف
جهة التیام زخم عصب ودوانیدن کوشت بر استخوان وغضروف وباسرکه وآب چغندر جهة فتق واده وباآب
ترب جهة خون منجمد تحت جلد وباکوکرد جهت جرب واکتحال ان باادویه عین جهة بیاض خصوصا باآب شقایق النعمان

هو
نبات الی ... محرر حاج ...

وبافلفل

وبافلفل جهت ضعف بصر مجرب وباعسل جهت سلاق وباشیر زنان جهت رمد وباآب حلبه وکلاب جهة قرحه و
باآب مورد جهت دمعه وجرب وحول ان باکندر وزعفران وافیون جهة زحیر رطوبی از مجربات ومضمضه ان
باشراب وزیتون جهة تقویت دندان ولثه وتعفن ان وباسرکه عنصل جهة حفر بن دندان وذرور ان جهة
قرحه سر وسایر زخمها خصوصا چون قبل از ان زخمها آب بارتنک بشویند وفتیلهٔ آن باافیون وجند و
ماميثا جهة درد کوش وتنقیهٔ چرک والتیام زخم ان وسعوط ان باآب مرزنجوش جهة منع نزلات وباآب نعناع جهة
بدبویی بینی وحمول ان باآب حلبه جهة صلابت رحم وباآب نعناع جهة بدبویی آن ودرایحان منوم است وآن
مصدع وباعث سده ومضر مثانه ومصلحش عسل وقدر شربتش از یک مثقال تا نیم درهم وبدلش صمغ بادام تلخ است
ونزد جالینوس قصب الذریره وقسط تلخ بوزن آن ونزد بعضی بدلش مومیایی وجند وفلفل است بجهت
مراعات امراض ودودهٔ مر لطیفتر از ان ومجفف قوی ودر افعال مثل انست مرطولس اسم نبطی درختی است
بقدر درخت انار وبرکش بباریکی موی وبهم پیچیده وبا رطوبت چسبنده مانند عسل وتند بوی وتلخ در سیم
کرم وخشک وطلای ان دافع سموم وسوختهٔ ان که سه بار در حمام بمالند دافع جرب ودو وقیه از آب آن بعد از
دو روز قاتل وسنون ان جهت تقویت لثه وجراحت آن وذرور خشک ان جهة التیام زخمها وتعلیق ان جهة
صرع ولادت موش ودر فلاحت مذکور است که آب برک آنرا غرس کنند درخت سپستان میروید وچون شاخ
آنرا دفن کرده آب دهند بعد از چهل روز قطر بر آید مرار بضم اول وتشدید ثانی اسم عربی خاریست که در اخر بهار
میرسد ودر مصر میرود ودر دریه نامند برکش مانند برک چغندر ومایل بسیاهی وملاصق زمین ودر تابستان
مانند درخت شعبه ها از یک بیخ میروید وکلش زرد ودر آخر خاردار وشبیه بشکاعی میشود ودران تخمی مانند
تخم کافشه وبسیار تلخ وقوتش تا چهار سال باقی وساق آنرا پوست باز کرده میخورند ومنبتش میان زراعات
وجای نمناک وچون شتر را فربه میکند لهذا شوک الجمال نیز نامند در حرارت معتدل ودر سیم خشک ونافع
مناب عصی الراعی وشکاعی ومدر بول وآب ان مفتح سده وجهة ضعف جکر وعلل قصبه ریه وتبهای کهنه وجرب و حکه

و درد پهلوی مزمن و با نانخواه و زجاج جهت سنگ مثانه و عسر بول و ضماد ان جهت دمد و سر دانزان با شراب
جهت سموم نافع و مصدع و مصلحش کثیرا و شربتش تا سه درهم و از آبش تا یک وقیه است مرو اسم جنس است و انواع آن
مرا بنام مخصوص و برابرون و خزامی و اقحوان و لسان الثور نیز اطلاق میکنند و از مطلق ان مراد نوع خوشبوی
آنست که مرو ماحوز باشد و اصناف مرو چهار است و نزد بعضی پنج است و صنف پنجم را سپید دانسته اند و
ظاهر آن ابرون باشد و از نوع مرو نیست و نوعی از مرو که بو میباشد نسبت بمرماحوز و آنرا اشموسا نامند
و یکی را مرو تلخ و ماهوس است و یکی را دارنک نامند و آن مرماطوس است و ماسرجویه چهار نوع آنرا ادونس
و مرماطوس و مرماذاد و مرماحوز نامیده و نزد جالینوس حکیم مجموع اصناف ان گرم و خشک اند و محلل ریاح
و بلغم و مفتح سدد و مقوی معده و منضج اورام صلبه و دمل و مدر بول و عرق و دافع ریاح جوف و استسقا و درد
اعضا و تخم ان بالی و ملین طبع و بو داد ان قابض است خصوصا با تخم حماض و دافع اسهال دموی و قرحه امعا
و سنج است و نزد محمد بن زکریا تخم مرو در دوم گرم و در اول تر است و گوید چون قطره قطره آب بران ریخته با انگشت
بمالند و لعاب آنرا با اندک روغن یاسمین سه روز ناشتا بنوشند شرای سوداوی را بالکلیه دفع میکند و
مجربست مرماذاد بفارسی مرو آزاد نامند ماسرجویه گوید که آن یک شاخ باریک میرود بیک بقعه ستبری و قریب
بجده و زغب دار بحدی که گویی از ساق تا آخر در میان پنبه محلوج بسیار دقیق است و گلش بنفش و مایل
بزردیست و ریزه و از ساق تا آخر با برگهای بسیار ریزه آمیخته و بسیار خوشبو و حقیر در جبال فیروزکوه مکرر
مشاهده و اخذ نموده است و سطوالدین خشکی آنرا کمتر از گرمی ان دانسته و ان مدر حیض و مقوی اعضا و محلل
ریاح و دافع امراض بارده رحم و جگر و معده است و سعوط آب ان با روغن بنفشه جهت سدد و تقویت دماغ
و صداع بلغمی مفید مرماهوس بفارسی مرو سفید و مرو تلخ نامند نباتش شبیه بمرماحوز و برگش مانند برگ
لبلاب و از آن کوچکتر و گلش مایل بسفیدی و تخمش مدور و بخلاف سایر اصناف که طولانی اند و مراد از
مطلق تخم مرو تخم این صنف است گرم و خشک و نزد بعضی معتدل و مجفف و مفرح و در همه افعال مانند

مرماحوز

مرماحوز و شکوفه انرا امین الدوله سرد و تر دانسته است مرماطوس مرو بری است و قسمی از مرو سفید و
بفارسی دارمک نامند و نباتش مانند مرماهوس و برگش شبیه ببرگ خیاری و از ان کوچکتر و با تیزی
و در افعال مانند مرماهوس است مرماحوز برای معطر و مجمره مرو جبلی است و بفارسی مرو خوش گویند
شاخش زیاده بر شبری و با صلابت و برگش با خشونت و مابین تدویر و درازی و ما بین تیرگی و سبزی
و مایل باسفل و خوشبوی و ملاصق ساق و طعمش تلخ و با بشاعت و تخمش در غلافی قریب بتخم کتان
و گلش مایل بتیرگی و زردی در آخر دوم گرم و خشک و مقوی معده و امعا و معین مستی شراب و مفتح سدد
دماغی و جهت خفقان سوداوی و قی و غشیان و ضعف جگر بارد و با شراب جهت درد رحم و درد حوامل و بد بوی
نطول طبیخ ان و جلوس در ان و فرش کردن برگ تازه ان در حمام بهترین ادویه صاحبان درد اعضا و ریاح
ظاهری و باطنی است و قدر شربت از برگ و تخم و گل آن تا دو درهم و از آبش تا یک وقیه و مصدع و مصلحش مورد
و بدلش با درنجویه مری اسم عربی و مشتق از مر است و بفارسی انجا سر نامند از ادویه قدیمه و مخترع
اطبای کلدانیون است ماده آنرا فودج نامند و مذکور شد و بهترین آن انست که آرد جو و فودنج بری
در تابستان خمیر کرده نان ساخته در تنور بپزند و آنرا با هم وزن ان فودنج و مثل ان نمک و ربع آن رازیانه
و بجهت مبرودین فلفل و تخم کرفس و دارچینی و قرنفل و غیر ان با آب خمیر کرده بیست روز در آفتاب گرم
بگذارند و هر روز برهم زنند و آب بران بپاشند تا سیاه و متین گردد پس در آب حل نموده و صاف آنرا
در شیشه کرده چند روز در آفتاب بگذارند گرم و خشک و مسهل و هاضم و مشهی و دافع تخمه و ضرر
چربیها و ملطف غذای غلیظ و مسخن معده و جگر و مجفف رطوبات معده و امعا و جهت کرم معده و اخلاط
لزجه و ادرار فضلات و شرب آن چند روز با تریاق جهت لاغر کردن بدن از مجربات و حقنه آن
جهت قرحه امعا و قولنج و درد ورک و نطول ان جهت قروح خبیثه و عرق النسا و جهت ورم لهات و لوزتین و جذب
بلغم دماغی و دفع نقصان ذایقه موش و مضر سینه و سرفه و بواسیر و صاحب خارش بدن و مصلح آن لعابها

وچربیها وشیر بینیهاست وقطور ان در چشم مانع بروز آبله واکر بروز کرده باشد دانا الران از مجربات
دانسته اند وبالفعل آنجا مشهور در بین بلاد که بجای مری استعمال میکنند بجای آب ماده آنجا مرا
در سرکه حل نموده در آفتاب میکذارند وآنرا قوه مسهله ضعیف وقوة تفتیح غالب ومضر امعاست واستعمال
ان در حقنه ها جایز نیست ودر اصفهان بجای سرکه در شیره حل میکنند ومعروف بکومه است ودر حرف
کاف مذکور شد مرقیطی سنکیست سیاه مخطط وسبک وبعضی از ان لاجوردی وچون بسایند رایحه
خر از ان ظاهر شود واز مغرب آرند ضماد ان جهة نمله وشرب سه شعیر آنرا جهة وجع الفواد مجرب دانسته اند
مرداسنج معرب از مرداسنك فارسی است وآن از سرب وقلعی وسایر معادن سوای آهن بعمل می آید ومعمول
از رصاص ابیض واسود است غیر مغسول ان مایل بکرمی ودر اخر سیم خشك ومغسول ان سرد وخشك وسفید
کرده ان الطف واقوی است وطریق ساختن واحراق وغسل وسفید کردن ان در دستورات مذکور است
واقسام ان سم قتال وبا قوة محلله وقابضه ومعری وبغایت مجفف ومسدد وحابس وبرنده کوشت زیاده
رویانندهٔ صالح ان والتیام دهندهٔ زخمهای عمیق وچون در سرکه کنند ترشی آنرا زایل کرده قریب بشیرینی
عسل سازد وطلای ان با آهك سیاه کنندهٔ جلد وسفید کرده ان در حقنه ها حابس اسهال قروحی ونحج(؟) است
وجالی کلف ومسکن حدت ادویه شد وجهة دفع بدبویی اعضا وعرق ومنع ادرار عرق وبیح جلد بغایت
موثر خصوصا با روغن مورد وروغن کل سرخ وطلای ان با روغنهای مذکوره بر حوالی قلب وزیر بغل
مانع ریختن مواد است بدل وجهة رفع آثار وحکه وجرب وتحلیل خون جامد تحت جلد وسوختکی آتش وآب
کرم وبا سرکه وروغن زیتون جهة منع قمل ودر اکتحال جهة سلاق وجرب وناخنه وقرحه مفید وچون
با روغن زیتون بسیار بجوشانند تا غلیظ کردد بهترین ادویه شقاق است وسایدهٔ ان با مثل ان کوکرد
که با سرکه وروغن مورد طلا کنند جهة شری وجوششهای پر آب نافع وامین الدوله تنقیه زخمها را بالذات
از ان عمید اند ومعین ادویه مناسبه ان دانسته است وتصریح نموده که خوردن یکدرهم از سفید کرده
آن

ان با جلاب مخرج اقسام کرم شکم ومجربست وشیخ رئیس نیز نموده اند که زنان در بلاد ما باطفال بجهة قرحه واسهال
میدهند وحقیر نیز در بلاد دار المرز دیده که بجهت دفع کرم با شیر میدهند وحرکت میفرمایند تا آن با کرمها
دفع نشود مانع سکون اند وفی الواقع در اقسام کرم بعید نیست ودود دهم کشنده است با حتباس بول
وانتفاخ شکم وپیچش عظیم وضیق النفس مرغوزی لغة سریانیست وبفارسی نیز مرغز نامند از انواع صوف موی
ان دراز وبسیار نرم واکثر سفید میباشد لباس آن موافق جمیع امزجه ومحرك باه ومسخن بهر و بدن ومقوی
کرده است مرقیشیشا اسم یونانی سنکیست وان ذهبی وفضی ونحاسی وحدیدی میباشد وهریك در
رنك شبیه بیکی از معادن اند وغیر براق اند بخلاف مغنیسا که براق است وکویند هریك در معدن بهم رسید
وبلندی مخلوط بجوهر آن معدن میباشد وآن جوهر را از ان استخراج میکنند ونیز بهترین همه نحاسی در آخر
دوم کرم وخشك ومحلل وجالی وقابض ومنضج وشرب ان جایز نیست ومادامی که مانند غبار دنیابند
در اطلیه نفعی نمیبخشد ومحرق آن که بعسل آلوده در آتش سرخ کرده باشند الطف ومغسول ان مبرد است و
طلای ان با سرکه جهة برص وبهق ونمش وتنقیه زخمها وحرارت عضل وبا زاییانج جهة تحلیل اورام و
اکتحال ان جهة تقویت بصر وظلمة ان وتعلیق بر اطفال دافع فزع است مراد بفارسی زهره نامند و
خواص کثر ان در ضمن هریك از حیوانات مذکور شد وخواص کلیه وغیر مذکور جزئیه در اینجا مذکور
میشود مجموع ان کرم وخشك ومفتح سده مصفاة ودافع ظلمت بصر وشدید النفوذ اند وطلای
ان بر ناف وشیاف ان مسهل طبع وفرزجه ان مدر حیض وبهترین ان زرد مایل بسرخی وزبون ترین
ان زنکاری ولاجوردی واستعمال ان جایز نیست وقویترین همه زهره شیر وضعیفترین همه زهره
خوك است وهریك بحسب اختلاف احوال مختلف میباشد چه زهرهٔ ذکور واز ذبیحه در حالت تشنکی
وکرسنکی وحرکت مفرط قوی الحراره است وبخلاف ان ضعیف وطریق حفظ زهره ها در دستورات
اول مذکور است وطلای زهره شیر با عسل دافع خنازیر واز کرك دافع برص وبهق واز هدهد با عسل

المزوره غذاء [illegible] يكون فيه اللحم

المزوره كل غذاء يؤتى به للمريض [illegible] مغسول ان [illegible] بدون اللحم [illegible] ثم [illegible] الكذب وتدبيج [illegible] فيه اللحم [illegible]

مانع ورم جراحات وسعوط زهره قنفذ با خصیة الثعلب دافع صرع وشرب یکدرهم ان با یکدرهم موم مخرج
جنین میت واز مجربات شمرده اند وشرب زهره آهو وا لاغ با روغن تازه کاو ناشتا درحمام دافع بهق
ربو است وسعوط زهره اردك خانکی با روغن بنفشه در جانب موافق سر دافع درد شقیقه وشرب زهره
جند را با خاکستر چوب کرز وعسل دافع بول در فراش واز مجربات شمرده اند وطلای زهره مرغ سیاه خانکی
بر احلیل مورث لذت عظیم زنان ومحبت مفرط ایشان است وطلای زهره کنجشك با عاقرقرحا و مذی
روغن زنبق بر قضیب وعانه وکنج ران وخصیه باعث شدت نعوظ است وتا کف پا را بر زمین نگذارند
دفع نشود مرجان معروفست وبهندی بند نامند ونزد بعضی مراد از بسد بیخ مرجان است ومرجان
درختی کمتر از بسد ودر سایر افعال مانند آنست ویکدرهم آنرا با دزهر جمیع سموم دانسته اند مرمر
حجر الطریط است مرطیس قسم سیاه مرهیطس است مرنخ بلغت اکیر باین حد یاست مرنخ بجای مهمله
مشتق از راحه وان حزم است مرنجه بجای معجمه بدستور اسم خرم است مرز بلغت مصر مراد اسفند دیر قوش
ومرزجوش مرزنجوش است مروس او تا بیونانی اذان الفار است ومروس ومیوس بمعنی موش اولوطا بمعنی
کوش است مرانیه هوام المجوس است مراند اسم فارسی هوام المجوس است مرماهان ومرجیلی ومرشیرین
مرماحوز است مرواسلال ومروبری مرماطوس است مروالهرم ومرماجونر ومرونلخ ومروسفید مرماهوس
است مروآزاد مرمازاد است مرنك مرداسنکیست که سفید کرده باشند نه مطلق مرداسنج مرنوبخ اجاص
است مرفاعی کسون است مریافلن یونانی وبمعنی هزار برك وان خرنیل است مریافلن هندی طریفلون است
مرقم شامل جوزماثل وافیون است مرسیا اعزیا بیونانی آس بری است مرسیا ایمارس بیونانی آس بستانی است
مرطوش نزد مولف حاوی الادویه مرماحوز ونزد بعضی مرطلس است مریاشیلم است مرسیوك بیونانی اشنان
است مرسلون بلغت سریانی دارچینی است مرسیا بیونانی بمعنی ریحان است مرار الصخر ومرار الصحور حنظل
است مرنج بجیم نارجیل است مروریه نزد بعضی خندبل ونزد بعضی کاهوی تلخ شیرداراست مربای

سحق شدت نعوظ

کدو اسم فارسی مبیر است مرداراغاجی اسم ترکی نبات عنب الدب است مرقش مرقشیثا است مرفابی
اسم فارسی اوز است مرو رشك اسم فارسی مروکم بو است مربا اسم فارسی انجبات است مرغ خانکی
اسم فارسی دجاج است مردار خوار اسم فارسی رخم است مرك موش کانی اسم فارسی شك است مرك موش
علی اسم فارسی دیك بردیك است مرزه اسم فارسی صعتر بستانیست مرجومك اسم فارسی هدهد است
مرغ سنك اشکنك اسم فارسی قطاة است مرك ماهی بفارسی ماهیزهرج است مروارید اسم فارسی لؤلؤ است
مرکب اسم فارسی مداد است مرغ حق کو اسم فارسی صافر است مرال اسم ترکی ایل است مروا اسم هندی
مرزنجوش است مرچ اسم هندی فلفل است مرین اسم هندی غزال است مرزا پلی اسم هندی برنجاسف است
مروی اسم هندی اذان الفار مرد سنك اسم هندی جدجد است مزر برای مجمر اسم قسمی از نبیذ است که
در مصر از جو ودر بصره از برنج میسازند ودر نبیذ مذکور میشود وبفارسی بوزه نامند مرمار الراعی
نباتیست برکش شبیه ببرك بادرنك واز ان بزرکتر ومنحنی بطرف زمین وساقش باریك وبی برك ولی
کره وبقدر ذرعی وبا رطوبت چسبنده وبر اطراف سر آن کلهای سفید مایل بزردی وخوشبو وتخمش بادنك
وسیاه وشبیه بجز بن اسود وبسیار خوشبو ومنبتش اماکن رطبه ودر جوزا میرسد وتخمش مانند تخم کل
سرخ در اول دوم کرم وخشك ونزد بعضی کرم وتر ومحلل اورام ودافع سموم ومفتح سدد وسده حیض و
قابض طبع ودو درهم از بیخ آن جهة ضرر افیون وسم ضفادع وادنب بحری وبچش وفرصاعا وطبیخ بیخ ان
جهة تفتیح سده جکر وسنك کرده ودرد رحم وشرب نباتشان جهة اسهال وضماد ان جهة اورام بارد احشا
وبلغمی ومغسول ان جهة دراز کردن موی موش وطلای ان با زبیب الجبل وروغن زیتون مانع تولد
قمل است تا یکسال ومضر سپرز ومصلحش بادآورد وقدر شربت از آب ان یکوقیه ودر مطبوخ تا پنجدرهم
واز بیخ ان از یك تا دو درهم وبدلش لسان است مرنج درخت بادام تلخ است مرژو بلغت اصفهان سوس
است مسك خون منجمد یست که از حیوانی کوچکتر از آهو در بلاد چین وهندوترك حاصل میشود

واو را اهوی چینی نامند دستهای ان کوتاه تر از پا و دو دندان پیش ان کج بطرف زمین وشاخ ان منحنی و سفید
و دراز بحدی که بدنبالهٔ آن میرسد و دران سوراخها که استنشاق با آن کند و مشک چهار قسم میباشد
یکی ترکی نامند و آن خونی است که از ان حیوان بطریق حیض یا بواسیر دفع شده بر روی سنگها منجمد میگردد
وان در غایت خوشبوئی و بوی آن رعاف می آورد و رنگش زرد و قطعات آن دراز و با صلابت و
قلیل الوجود است دوم را تبتی نامند وان نافه است واز جهت خون ان در حوالی ناف بهم میرسد و بعد
از رسیدن بسبب خارش با پوست که ظرف آنست می افکند و یکی را چینی نامند وآن خونیست که بعد از
صید موضع ناف آنرا شکافته اطراف آنرا بر بسته میمالند تا خون اطراف در یکجا جمع شود پس خشک میکنند
وآن سیاه با صلابت میباشد و قسم چهارم را هندی نامند وآن خونیست که از ذبح آن حیوان بهم میرسد
با جگر و سرگین ان خمیر کرده و خشک مینمایند وآن اشقر و غیر صلب است و علی را از دیوند و عود و سنبل و
حس لبه و جگر خشک کرده بزو برگ مورد و قرنفل و خون کبوتر و قدری مشک ترتیب داده در نافهها می
کنند و علامت مغشوش از سیاهی مفرط و ثقل ان معلوم است وانچه در نافه باشد ریسمان را با سوزن اول
از نافه گذرانیده پس از وسط سیر بگذرانند هرگاه بوی سیر بر ندارد خالص است و الا فلا وانچه در
غیر نافه باشد در کف دست قدری از آنرا با آب دهن بمالند اگر حل شود خالص و اگر فتیله گردد مغشوش
است و ارسطو گوید خالص سائیدهٔ خشک در ظرف رطوبت دار بعد یکساعت وزنش زیاد میشود
و بهترین ان تبتی و قوتش تا چهار سال باقی واز نافه بیرون آورده ان تا یکسال در سیم گرم و در دوم خشک
و هر چند کهنه گردد خشکی آن غالب میشود و مفتح سده و محلل اخلاط بارده و مقوی اعضای رئیسه
و حرارت غریزیه و اعضای ظاهری و باطنی و حواس و مفرح و مقوی باه و حابس طبع و مسکر و جهة ضعف
دل سوداوی و غشی و دفع ضرر ادویهٔ سمیه و مسهله و سموم و غم و وحشت و خفقان بارده و مالیخولیا
و خدر و فالج و لقوه و رعشه و بلادت و نسیان و ریاح امعا و نیکوئی رخسار و رسانیدن قوة ادویه

بعمق

بعمق بدن و در اکتحال بطبقات چشم موثر و شرب ان در دفع سم بیش و وزن السنبل بدیل و وزن جدوار معین حل
و طلا و سعوط ان جهة سکته و جمیع امراض بارده دماغی و با روغن بان بر مقدم دماغ و بوییدن ان جهة منع
نزلات و صداع بارد و با روغن خیری براحلیل جهة تحریک باه و اکتحال ان جهة ظلمت بصر و بیاض و دمعه و ظفره
نافع و مضر محرورین و مصلحش کافور و روغن بنفشه و بوییدن ان مورث زردی رخسار و شرب ان باعث
بدبوئی دهان و مصلحش گلاب و قدر شربتش تا نیم درهم و بدلش مثل ان جند و نصف ان سادج است مسحوقنیا
شامل کف شیشه است که بعد از گداز شیشه بر روی آن مانند شیشه رقیق ظاهر میشود و شامل احجار مطبوخه است
که شیشه و سنگ سرمه و اقلیمیا و راسخت ساییده و تسقیه با آب آهن و آب فلی کرده صمغ البلاط اضافه نموده
بجوشانند گرم و خشک و جالی و دافع گوشت زاید و فاسد زخمها و گشاینده دبیلات و دافع آثار جلد و جالی دندان و
در اکتحال دافع بیاض و ظلمت بصر و ناخنه و سلاق و شرابش و طلای ان در حمام دافع خارش بدن و شرب ان قتال
و بدلش ابکینه است مستعجله نزد بعضی یونانیان و نزد جمعی سورنجان است و انطاکی و بعضی گویند که ان فروع لعبه
بربریه و ریشهها بیخ باپیچک و صلب و هندی ان بهم پیچیده و مربع بنوعی که چون باز کنند چوب ان مربع متساوی
الاضلاع مشاهده میگردد و بهترین ان خوش جوهر صلب و شیرین است در دوم گرم و در اول تر و مسمن بدن
و مهیج باه بحدی که استعجال فرماید و حافظ قوتها و مقوی اعصاب و مانع فساد اخلاط و شرب ان قبل از
سموم مانع تاثیر ان و مضر حلق و مصلحش عسل و شربتش تا سه درهم و بدلش خمیرمایه است مسیر اسم مربای کدوست
و انطاکی گوید واضع ان بقراط است و علی ان معتدل و محرک باه و مسمن بدن و مفتح سده و مدر فضلات
و ملطف اخلاط و مقوی احشا و کثیر الغذا و دافع اخلاط سوخته بادرار و شکری ان در اول تر و در حرارت معتدل
و مولد خون صالح و مانع صعود بخارات بدماغ و جهة مالیخولیا و سدد و دوار و انواع جنون و درد سینه و سرفه
و ضعف معده و جگر و حرقة البول و با خشخاش جهة دفع بیخوابی و با بادام جهة تسمین بدن موثر و باید که کدو را
از پوست و تخم و پیه پاک کرده نیم پخت نمایند و آبش سوخته قریب بخشکی شود و عسل و یا شکر را دو چندان

کدو علیحده بقوام آورده اضافه نموده طبخ دهند و با اندکی صندل و مصطکی خوشبو سازند مسنین یونانی زاج
سبز است مسک الجن شامل شواصر و جعده صغیر است مسک الرمان نارمشک است مسدلیت درخت مقل
مسوجات ادهان مرکبه است مسوالک الراعی شامل زوفرا و شیطرج است مسوالک المسیح نوع بزرگ نوادس است
مسک ناخرود اشنه است مسوالک العباس نوع بزرگ قثا و دعی الابل را شامل است مسغلن زعرور است مسقو
و مسمقار و مسمقران بلغت عجیه اندلس زراوند طویل است مسن حجر المسن است مسکرا بنوس است مسناد خمر
نارس است مسقاطون عود هندی است مسطنجی مصطکی است مس اسم فارسی نحاس است مس سوخته اسم
فارسی راسخت است مس رست اسم فارسی طالیقون است مسکر بفارسی زبد است مسنار هندی افسنتین
است مسور بهندی عدس است مسی بهندی کاکنج است و در بعضی بلاد هند اطریلال را باین اسم نامند
مشمش بفارسی زرد آلو و بترکی اروک نامند و اقسام میباشد و بهترین آن شیرین و پر آب و کم جرم و خشک
ان بهتر از تازه است در دوم سرد و تر و مفتح سده و ملین صلابات و شیرین ان ملین طبع و موافق محرورین
و مادامی که در معده فاسد نشود جهت تشنگی و التهاب معده و تسکین غلیان خون و صفرا نافع و دافع
آروغ خصوصا ترش آن و خیسانیده خشک ان و چون صاحب تب حار و بارد ازان خورده آب گرم و عسل
بعد ازان بنوشند و قی کنند اخلاط کرانی و نجاری دفع شده رفع تب کردد و از مجربات شمرده اند و هر گاه
بعد از خوردن زرد آلو فصد کنند خون سفید رنگ مشاهده کردد و لهذا مداومت آنرا باعث برص دانسته اند
و ان سریع التعفن و نفاخ و مولد آروغ ترش و مضر مبرودین است و مصلح ان شکر و انیسون در جمیع امزجه
و خوردن ان بر بالای طعام و خوردن آب بعد ازان بغایت مضر است و مغز دانه تلخ آن در دوم گرم و خشک
و شیرین ان در اول گرم و تر و مبهی و روغن هر آن مفتح سده و ملین صلابات و رافع درشتی جلد و خشونت
حلق است و روغن مغز تلخ ان بقدر یک مثقال کشنده کرم معده و مسهل قوی ان و محلل اورام مقعده و
مفتت حصاة و جهة زحیر بارد و بواسیر ظاهری و باطنی و با افیون جهت جمیع دردها و قطور ان جهة درد

کوش

[illegible] مشکطرامشیع [illegible]

گوش معتدل و در سایر افعال قریب بروغن بادام تلخ و قدر شربتش تا سه دل و روغن شیرین ان ضعیفتر
از روغن بادام شیرین است و اجزای درخت ان در دوم سرد و خشک و طبیخ برگ ان مدر و مسقط کرم
معده و نطول آن محلل اورام و برگ خشک ان قاطع اسهال و شکوفه ان سرد و خشک و لطیف و شرب
و ذرور ان قاطع نزف الدم ظاهری و باطنی است مشط الغول نباتیست شاخهای آن باریک و برگش
شبیه برگ کشنیز و صلب و بیکل و ثمر و خوشبو در دوم گرم و خشک و محلل قوی ریاح غلیظه و مفتح سده
و سر و فیه آب برگ آنرا جهت گزیدن سگ دیوانه مجرب دانسته اند مشکطرامشیع قسمی از پودنه و قوی تر از آن
آنست برگش انبوه و بزرگتر از برگ پودنه بری و با خشونت و مایل باستداره و چون گوسفند ازان بخورد
شیر ان برنگ خون کردد در آخر سیم گرم و در وسط آن خشک و بغایت مدر حیض و نفاس و مسقط جنین
و مفتت حصاة و جهة اخراج رطوبات غلیظه از سینه و شش و درد رحم و قولنج و تقویت اشتها و شرب
ان جهة غشی و کرب نافع و در سایر افعال قوی تر از پودنه است و ان مذکور شد و مضر مقعد و مصلحش
سرکه و شربتش یک دل و در مطبوخ دو دل و بدلش بوزن پودنه و فودنا و در ادرار حیض بوزن آن
مشتری بلغت اکیریان قلعی است مشک هندی سعد هندی است مشط الراعی دینا قوس است مشک
کرسنه است مشک واش بلغت تکابن اسم شواصر است مشو اسم فارسی خطر است مشک زیر زمین اسم فارسی
سعد است مصوص غذائی است که از جوجه و مرغ جوان و سبزیهای سرد و گرم و ادویه خوشبو بحسب احتیاج
ترتیب دهند و قسمی با آب میوه های ترش میجوشانند و منافع هر یک تابع اجزای آنست مصطکی معرب از مسطنجی
و بربری علک الروم نامند صمغ درختیست رزین تر از کندر و سفید آنرا رومی و سیاه را نبطی گویند درخت
آن در صافی و شاخهای ان در لطافت و برگ ان مانند درخت ارال و ازان بزرگتر و ثمرش مایل بتلخی
و قوتش تا پنج سال باقی و درخت ان نزد شیخ الرئیس و یونس سرد و خشک و بیخ و پوست و عصاره و برگ
و ثمر آنرا قایم مقام اقاقیا و عصاره لحیة التیس دانسته اند و نزد جالینوس گرم و خشک و با تحلیل و قبض است

ودوام نطول طبیخ آن رویانند گوشت بر استخوان ومقوی اعضای مسترخیه وضماد برکش جهت خروج مقعد
ورحم ومسواک چوب ان مقوی لثه وچون برک وشاخ وبار وپوست آنرا بجوشانند ومکرر تجدید اجزا کنند
تاآب غلیظ کردد جهت نفث الدم واسهال وقرحه امعا ونزف الدم وبرامدن ناف ورحم ودفع سیلان حیض و
شکستگی اعضا وجرب نافع است ومصطکی دراخر دوم کرم وخشک ومقوی معده وجکر بارده وهاضم ومشتها
ومحرک آروغ وباجلای عظیم ومحلل ریاح معده ودافع نفخ با آروغ وباسفل ودافع بیخش ودرد سر ونزلات و
ضعف جکر ومعده وقروح باطنی وباغاریقون جهت بلغم وباصبر جهت صفرا وباهلیلجات جهت سودا وعسر النفس
وبا ادویه مناسبه جهت نفث الدم وضیق دیر وباکهربا جهت نزف الدم ازمجربات وباکندر جهت قوت فهم وحافظه
وقطور جوشانیده آن در روغن کنجد جهت کرانی سامعه مجرب وبدستور بخور کردن بپنبه آلوده وبکلاب ترکرده
کارعقده بر چشم ببندند درد مدا ازمجربات شمرده اند وطلای جوشانیده آن در روغن زیتون جهت تشقق لب
ولرزتبهای بارده ورعشه وضربان وکزاز واعیا بیعدیل وشرب وضماد ان جهت شکستگی اعضا وضربه وسقطه
وجلای بشره وسرخ کردن رخسار وبا ادویه مناسبه جهت ورم معده وامعا وعلل جکر وتفتیح سدد وقی نافع وبخور
وسعوط ان باروغن زیتون جهت درد سر بارد ومضمضه طبیخ آن جهت استحکام دندان ولثه ومالیدن ان وغشای
کرم برعضو دردناک وپاشیدن مصطکی بران وبخرقه بستن آن جهت تحلیل وتسکین درد بغایت مفید است
وخاییدن آن جهت جذب رطوبت دماغی موثر وکویند مضر مثانه است ومصلحش کردکان وکتیرا وبدستور
یکشبانروز درسرکه خیسانیدن آن وبدلش بوزن آن کندر ویکوزن ونیم ان علک البطم ودر تقویت معده
وجکر ادخر وقدر شربتش تا یک ل وروغن مصطکی که یکوقیه آنرا در یکرطل روغن زیتون باقدر مضاعف حل
کرده باشند ومحلل ومقوی اعصاب وشرب وضماد ان جهت امراض رحم ومعده ضعیف واسهال رطوبی وعلل
جکر ودول ان جهت قرحه دبر وحقنه ان جهت قرحه امعا وطلای آن جهت اثار جلد ونیکویی رخسار مفید است
وروغن درخت مصطکی که از برک وثمرش بسازند جالی وملطف وبسیار قابض وباسعد وادخر جهت جرب

انسان

انسان وحیوان واخراج کرم شکم ودل وجات نافع وقدر شربتش تا سه ل مصغ ثمر عوسج است مصباح الروم
کهربا است مصارین امعاست ومصران واحد آن مصاع زعرور است مصفی الرعاة بلسکی است مصغه نبید است
که از آب میوه ها وانار بترتیب دهند مضل بترکی قوروط وقرا نامند ودر اصفهان قارا کویند وآن مائیت دوغیست
که طبخ داده غلیظ آنرا کشک سازند ومائیت آنرا باردیکر جوشانیده منعقد نمایند بسیار ترش وسرد وخشک
ومسکن حدت خون وصفرا وتشنکی ورادع اورام حاره وطلای ان در دفع ورم زبان وغرغره ان در ورم حار کلو
ازمجربات است ومضمضه ان جهت قلاع حار مفید وان مضر معده سوداوی ومولد نفخ وقولنج وردی الغذا است
ومصلحش ادویه حاره وجوارشنات مضر بضا د معجم رمان البر است وثمرش حب القلقل مطبوخ آب انکور است
که از طبخ بنصف رسد وآنرا منصف نیز نامند والطف از مثلث ودر افعال مانند آنست مطهر بجخنکشت است
مطخیثالوز است ولعوق لوزرا باین اسم نامند مطر باران است مظ بظای معجمه کلنار است معا بفارسی روده و
بترکی باقرساق نامند وامعا مذکور شد معشوشا شامل جمشت وماهودانه است معز ماعز است معانیوس
یونانی بان است معفار صمغ آلو ست معد خصی الثعلب است معین مازریون است مغاث بیخیست دراز و
سطبر وپوست ان سیاه مایل بسرخی وجوفش مابین سفیدی وزردی وبهترین ان خوشبوی تلخ مایل بشیرینی
است ونزد بعضی آن بیخ رمان بری که آن کلنار است ونزد جمعی سورنجان است واظهر آنست که غیر هردو باشد
وازجبال لکرج خیزد وبرکش با خشونت وعریض مانند برک نرب وکلش سفید وتخمش مانند حب السمنه وانطاکی کوید
قسمی ازان در حوالی شام بهم میرسد ودر مصر مستعمل وضعیف الاثر است دردوم کرم ودر اول خشک وتو قش تا
هفت سال باقیست مسمن بدن ومحرک باه وباقوه قابضه ومقوی اعضا وباسکنجبین جهت صرع وجنون وخلط
سوداوی وباعسل جهت امراض بلغمی ودرد کمر ومفاصل وعرق النسا ونقرس وتنقیه سینه ودبه وکرفتکی آواز و
شکستگی اعضا وضعف عصب وتشنج واسترخای ان وصلابت رحم ومداومت ان با آب عناب وکثیرا جهت تسمین
بدن وضماد ان باکل ارمنی جهت جبر وکسر ووثی وضربه وسقطه نافع وتخم آن در تحریک باه قویترین اشیاست

ومضر مثانه و مصلحش عسل و شربتش دو درهم و بدلش سورنجان و عاقر قرحا و در ضماد ات قلت مغرة و انرا طین
مغره نیز گویند و نزد بعضی طین مختوم است و آن خاکیست که از روم خیزد سرخ مایل بزردی و با عفوصت در دوم
سرد و خشک و قابض و مجفف و رادع و حابس نزف الدم جمیع اعضا و حیض و اسهال و قاتل اقسام کرم و حب القرع
و با زرده تخم نیمبرشت و آب بارتنگ جهة قرحه امعا و مثانه و با شکر جهت فربه کردن بدن و طلای ان با سرکه
جهة حمره و نمله و ورم حار و سوختگی آتش و زخمها و با روغن کنجد جهة نزف جثه و بران کردن ان و حقنه ان جهت قرحه
امعا نافع و اکثار ان مضر و مسدد و مصلحش شیر بیخا و شربتش تا دو درهم و بدلش بوزنش گل ارمنی و ربع آن
کثیرا است و چون دست را بآن خضاب کنند و آنرا شسته حنا ببندند تا بیست روز رنگ حنا باقی میماند
مغنیسیا اسم نبطی سنگی است قریب بمرقیشیثا و بفارسی رنگ کاسه نامند و کاسه گران ظروف را بآن رنگ میکنند
و اکثر آن از سرب حاصل میشود و آن پنج نوع میباشد یکی سیاه و یکی مایل بسیاهی و دیگر سرخ و یکی سفید و یکی
بیرون زرد و اندرون سرخ و محمد بن زکریا گوید که آن دو نوع است یکی را شبها نامند و انثی است و با زمجی
و دیگری سرخ مایل بسیاهی و حدیدی و آن ذکر است و بقول اکثر حدیدی ان سیاه و ذهبی زرد و فضی سفید
و نحاسی سرخ میباشد و در جمیع اقسام ان نقطه های سفید و ملون ظاهر است و بقدری درخشندگی دارند
و گدازنده زجاج و صاف کننده آنند و آنرا قابل کردن رنگ میسازند و با آهن نیز این فعل میکنند در دوم سرخ
و در سیم خشک و مقوی معده و منقی رطوبات و دافع حصاة و عسر بول و ذرور آن التیام دهنده جراحات و با
سرکه و عسل رافع کلف و برص و درا از الرحرك(?) و روغن و امثال آن قریب الفعل و مضر دل و مصلحش عسل و شربتش
نیم درهم و بدلش مرقیشیثا است مغد بادنجان است و ثمر لفاح بری را نیز نامند مغافیر و مغفار سکر العشر است مغموسه(?)
قلیه بادنجان است مغناطیس حجر مقناطیس است مغاث هندی کاز است مغلیا ثا بلغت سریانی اسم حرف بابلی
بوداده است مغز سر اسم فارسی دماغ است مغز استخوان اسم فارسی مخ است مغز حرام اسم فارسی نخاع است
مغره کاهن طین مختوم است و مغره یمانی نیز گویند مغز تخمها اسم فارسی لبوبست مفرح لسان الثور است مفرح

قلب

قلب المحزون بادرنجبویه است مغز ورنوعی از قطر است مقل مراد ازان صمغ درختیست مانند درخت کندر
و بسیار عظیم و در صحرا و عمان کثیر الوجود و صمغ ان هرچه مایل بسرخی و تلخی باشد مقل ازرق نامند و مایل
بزردی را مقل الیهود و مایل بتیرگی و سیاهی را صقلبی و آنچه از نواحی یمن خیزد بادنجانی میباشد و ازرق مقل
عربی گویند و بهترین ان مقل زرد صاف براق تلخ است که زود حل شود و چون در آتش اندازند خوشبو باشد
و قوتش تا بیست سال باقی در اول سیم گرم و در اول دوم خشک و جالی و محلل و ملین و مدر بول و شیر و حیض
و رافع حدت ادویه مسهله و باثر یا قیمت و مفتت سنگ گرده و مسهل بلغم و مفتح سدد و شرب آن جهة سرفه
رطوبی و گزیدن هوام و کزاز و تحلیل خون منجمد احشا و بواسیر و تقویت باه و تنقیه سینه از اخلاط فاسده و
عرق النسا و نقرس و احتباس حیض و مشیمه و عسر ولادت و درد گلو و ربو و ضعف جگر و ریاح ان و با سرکه جهة
تسمین مفرط و ضماد ان ملین اورام صلبه و تعقد عصب و ورم حنجره و فسخ عضل و درد پهلو و ریاح غلیظه و خون
منجمد تحت جلد و امراض رحم و بواسیر و با آب دهن صایم جهة ورم پلک چشم و باد فتق و با اندکی سرخ(?) جهت
اسقاط دانه بواسیر و تاآلیل و بخور ان جهت بواسیر و حمول ان جهت رفع انضمام فم رحم و جذب جنین و رطوبات
رحم و ضماد معجون مطبوخ ان با سرخیدان(?) سبوس گندم که بجای اب رب انگور باشد و با قدری روغن گاو جهة
ورم نفعها از مجربات و مضر ریه و مصلحش کثیرا و مضر جگر و مصلح ان زعفران و شربتش یک درهم و بدلش دو ثلث آن
و ربع آن صبر است مقل مکی اسم ثمر درخت دوم است و با عفوصت و خشونت و آنرا هش و خشل و از ذفل
نامند و ماکول است و درخت آن در شکل و در ثمر شبیه بدرخت خرما میباشد سرد و خشک و قابض و قاطع
اسهال و سیلان خون و مقوی معده و طبیخ آن جهت تقطیر البول و نفث الدم و جلوس در ان جهة رفع انفجار
رکها مفید و شرب طبیخ درخت آن جهت قروح مزمنه و تنقیه بلغم و نطول لیف سوخته ان جهت جرب و حکه و
دفع تولد قمل موثر است مقنص عبارت از شیر کاو است که کرم کرده عصاره حب توت شامی اضافه نمایند و ان
مسکن حرارت و تشنگی و رافع تبها و تلخی دهن و خشونت سینه و مالیخولیا و اغلاط(?) معده و ضعف جگر و حرقة البول

وجرب وحکه واخلاط سوداوی است مقد ولس وطراسالیون است مقلفل قشب است مقلونیا مليون آن است
کرخ بزه کرمك باشد مقراسم عربی نبات صبر باشد مکنیسه فلوس است مکنیاس بلغة سریانی بنفشه است مکنیسه
قرنیش اسم مخلصه است مکری جالی اسم هندی دام عنکبوت است مکویه اسم هندی عنب است مکس اسم فارسی ذباب است
مکس عسل اسم فارسی نحل است مکر بهندی تمساح است مکهار بهندی توذریست مکری بهندی عنکبوت است
ملح بفارسی نمك وبترکی دوز نامند معدنی ومائی میباشد ومعدنی بدرون آب متکون میکردد وان جبلی
وبری میباشد ومائی آبهاییست که منجمد میکردد ومعدنی ان اقسام وهریکرا نام مخصوصی است ومذکور
میشود وبهترین ان ملح اندرانی معدنیست بس مائی وبعد ازان نمك طعام وقسم هندی مائی که ازاب است
دزبول ترین ان تلخ معدنیست واقسام تنکار وقلی وبوره ونوشادر را املاح نامند واملاح مصنوعه
نیز میباشد وآنرا خاکستر بعضی نباتات که آب آنرا صاف نموده باتش یا با آفتاب منعقد میسازند وبعضی از
ادبول حیوانات وانسان نمك بطبخ وعقد میکیرند وبهترین ان محرق ومحلول ومعقود صاف است ومراد
از مطلق ملح نمك طعام است ومجموع ان مسهل بلغم وسودا وماء اصفر ودافع رطوبات لزجه وسدد ود
تخمه طعام وفساد ان ومشهی ونیکوکننده رخسار ومصلح اغذیه بارده ومعین اخراج ان وبعضی در اسهال
خلط خاص متمیز از سایر چنانکه مذکور خواهد شد وبر داده ان قابض وسوخته ان الطف وهمراه ان غاسل
امعا ومعین قلع سودا از اقاصی بدن ودافع بدمزکی اطعمه ومانع حدوث جذام وسکنجبین وباب مفتح جمیع سدد
وباعسل وباسکنجبین دافع مضرت افیون وسموم مخدره وکزیدن هوام وجهت استسقا وامراض سوداوی وبلغمی و
قی کردن بانمك وباسکنجبین منقی معده وبامسهلات جهت قطع اخلاط وباصعتر جهت دفع عفونات واخراج
ریاح وباروغن نافع وباسعل ومضمضه ان جهت قطع خون لثه ودندان قلع کرده وضماد ان باصبر جهت برلاف وبا
روغن زیتون وعسل وغیران وزفت جهت فسخ وکوفتکی اعضا ووثی وباسرکه وکف صابون جهت ورم بلغمی وریحی
وفتق وباتخم کتان جهت کزیدن عقرب وباسرکه وعسل جهت کزیدن زنبور وباسنکطراشیع جهت کزیدن افعی

وباز

وبازفت وقطران جهت مار شاخ دار وطمك وبا زفت وعسل جهت اورام بلغمی وباعسل جهت خون منجمد تحت جلد
وباروغن زیتون جهت سوختکی آتش وحکه وجرب وزخم آبلد وجذام وباحنا جهت داحس وباجوزمائل جهت
ورم انثیان وباخمیر جهت دمل وباسرکه جهت قوبا وسعفه واکتحال ان جهت بیاض مجرب وسلاق وسبل وتوتیه
وسوخته آن باسوخته نوشادر وشب سوخته جهت سبل وبامروارید جهت بیاض مجرب ودرپاك کردن دندان
بیعدیل وشستن نمله ساعیه وآکله وجوششها بانمك وسرکه دافع آن وبستن ان ولیتیم بر زخم قاطع خون آن
وبستن کرم کرده ان بر اعضا جهت دردهای بلغمی وریحی مفید ومضر دماغ ومورث تاریکی چشم واکثار آن
محرق خون ومقلل منی ومورث خارش بدن وجرب ومضر ابدان نحیف ومصلحش صمغ وچربیها واشیای
بارده رطبه است وازخواص مجربه آنست که چون سه درم آنرا در حینی که عقرب یا سرطان طالع باشد در در
خانه مریض در آتش کنار بدارکر بعد از جستن میل بدرون خانه کند آن مریض شفا یابد والا فلا وچون در
خانه بسوزانند وسوخته ازا بطرف مشرق بیندازند رفع سحر وچشم بد کند وچون انرا با پارچه سرخی ببندند
بر طرف چپ زنان تعلیق کنند باعث سرعت ولادت کردد وعرق نمك که بقرع وانبیق تقطیر کنند بغایت
ترش وخوش طعم ومجفف رطوبات معده وامعا ومفتح سدد ودافع استسقا وسپرز است واکثار ان باعث
لاغری بدن ودلوك ان بغایت جالی دندان ودافع کوشت فاسد لثه است ملح اندرانی بفارسی نمك سنك
بلوری نامند وآن بهترین اقسام ودراخر دوم کرم وخشك ومسهل بلغم ولزوجات ودر تقویت فهم وذهن
ودفع تخمه طعام قویتر ودرادویه عین استعمال غیر ان جایز نیست وسایر افعال سابق بر این کذشت ملح نفطی
از جمله معدنی وسیاه وبدبوی وبانفطیه است وازآتش نفط ان زایل شده سفید میکردد درسیم کرم و خشك
ومسهل وقوی ترین اقسام نمك است ومقیی ودر اخراج بلغم وسودا قویتر از سایر وچون باروغن کل بر رخ
طلا کنند در رفع جرب وجوشش آبدار عجیب الفعل وقدر شربتش تا یکدرهم است ملح اسود از اقسام ملح العجین
وآن سیاه بی نفطیه است ودر افعال مانند ملح نفطی ملح العجین نمك طعام والوان مختلفه میباشد واکثر

ان سفید و بعضی مایل بسرخی و بعضی مایل بسیاهی و بعضی مایل بزردی است و بهترین ان سفید صاف و
دراخر دوم کرم وخشك و در افعال مانند ملح اندرانی ملح هندی نمکیست شفاف وسرخ مایل بسیاهی و
قطعات ان بزرك و دراول سیم کرم وخشك ومسهل ما اصفر وسودا وبلغم ومحرك اشتها ومحلل ریاح
و در سایر افعال مانند سایر اقسام وقدر شربتش تا یکدرهم ونیم است ملح المر نمك تلخ است مابین سیاهی
وسفیدی ومایل بزردی واز همه اقسام کرم تر وقریب بدرجه چهارم و در اندمال جراحت با صمغ زیتون قوی‌تر
از سایر است وقدر شربتش کمتر از یکدرهم ملح الطبرزد نمك معدنی جبلی است و بهترین ان سفید مسمی
باندرانی ملح العزب بوره است که از درخت غرب بعمل آورند و در افعال قوی‌تر از بوره ارمنی است ملح جینی
بلغت مصر ابقر است ملح سبیجی شوره است وابقر مذکور شد ملح الدباغین قسم سیاه ملح العجین است ملح الصناع
وملح الصاغه تنکار است ملح مختوم ملح هندی است ملح النار نوشادر است ملح التوس نوشادر است ملح
القلی نمکیست که قلی را در آب حل کرده صاف آنرا باتش منعقد کنند وخواص ان در قلی مذکور شد وچون
آنرا در سرکه حل نموده عقد کنند و با نوشادر جا بیند در نقل معادن بمراتب اعلی بعیدیل دانسته اند وچون
بازای هر سه درهم نوشادر یکعدد زرده تخم مرغ بخته اضافه نموده و باتش برشته با فشردن روغن آنرا بکیرند
درعمل رصاص مجرب شمرده اند وآن برنده کوشت فاسد لثه ومنقی آنست ملح بحری از اقسام ملح مائی است و
تاآب او نرسیده حل میشود واکثر ان سیاه و در افعال قریب بملح اسود است ملیح از نوعی سبح بزدن برك سرخ است
ملوخیا وملوخیه خبازی بستانی است ملیون وملونیا حزنبه کرمك است ملیطن بلغت اندلس بقلة یمانیه است
ملیطینی یونانی اثمد است ملی طریا زاج سیاه است ملینوس زنجفر مخلوق مخلوط است ملسیون قنطوریون
رقیق است ملك سیسالیوس است ملکا اکلیل الملك است ملطا نردینا فوتبس است ملاح بضم اول و
تشدید ثانی اندوطالیس است وبلغت مغرب قاقلی ملوح بلغت شام قطف بحری است ملح بفتح اول و ثانی
وطای مهمله اسم فارسی جراد است ملیس اسم هندی کندر است ممسك الارواح اسطوخودوس است

ممسك

ممسك الحوامل دوا المثل است حملولا بهندی طروغلودیس است منا اسم عربی مجموع شبنمی است که منعقد
کردد و شیرین باشد مثل ترنجبین وکزانکبین وهرچه بر سر نبات شبنمی منعقد شود سم است مانند قسمی از
سکر العشر وانچه از نبات قابضه حاصل شود قابض وانمسهل مسهل منج بفتح اول بنج است وبکسر اول
درخت بادام تلخ منج ذراوستان اسم فارسی است وان تخمیست شبیه بنانخواه وسرخ وبالیده تر ازان و نزد
بعضی تخم خیر بحری است مسکر ومفرح واکثار ان مغیر عقل است منم درجه المنم مذکور شد منظر بنك
انر است منه بلغت مصر غاایل است منصف اسم مطبوخ است منحوشرنا دین است مندا عوردس یونانی
بیروع است منثور خیری و خشخاش را شامل است منیل اسم نعیمه است منك بهندی ماش است مندوبه
بهندی نوعی از دخن است منر بهندی طباشیر است منسل بهندی زرنیخ سرخ است مندکی بهندی ضفدع است
مندوهل بهندی جوز القی است منجهه بهندی غوه است مو بیونانی اسم بیخ نباتیست برك وساقش شبیه بشبث
وساقش ازان سطبر وتا بقدر دو ذرع وبیخش باریك و دراز ومایل بزردی ومتفرق وبعضی راست و
بعضی کج وخوشبو و درخاییدن دهان را کرم کند وبا اندك کزندکی وبفارسی ریشه والا کویند وان سنبل
جبلی است چنانکه انطاکی تصریح نموده وقوتش تا دوسال باقیست در دوم کرم ودرسیم خشك وبا قوه قابضه
ومدر بول وحیض وملطف ومنوم ومنضج ومسکن درد مثانه وکرده که بسبب اجتماع فضول باشد وجهة ریاح
معده وپیچش ودرد مفاصل ورحم وسینه وضعف جکر ومعده وتحریك باه ومنضج منی ودافع بخار بد بوی
بلغم ولزوجات وتصفیه آواز وامراض عصب نافع وجلوس در طبیخ ان جهة عسر البول واحتباس حیض مفید
ومضر سپرز ومصلحش تخم کرفس وعسل ومصدع ومصلحش خیسانیدن در سرکه وقدر شربتش تا دو ول وبدلش نیم
وزن ان سنبل الطیب ونیم وزن جوز بوا است وکویند فطرا سالیون بوزن ان وشیخ الرئیس در تعریف مو
نموده که بیخیست مختلف الشکل و در رنك شبیه بغاریقون است وابن جزله کوید بیخیست سفید مایل بزردی
و دراز وخوشبو وبغدادی وابن تلمیذ وجمعی کثیر بنهجی که در اول تعریف ان مذکور شد وتعریف مذکور

برویشه را لاصادق می‌آید والله اعلم موميا لغت یونانی و بمعنی حافظ الاجساد است و بفارسی موميائی نامند
و آن چشمه‌ایست که در بلاد فارس مانند قیر منجمد میشود و در بعضی جبال گیلانات و لرستان نیز موجود است
و عرق الجبال نیز نامند و انچه در سواحل دریای مغرب یافت میشود و بجولی فارسی و بلاد ایران نیست و بهترین
آن سیاه براق است که بوی بدی نداشته باشد وارسطو فرموده که بهترین آن آنست که چون جگر گوسفند را
در گرمی ذبح با دیرمی شکند شق کرده بران بمالند التیام دهد در اول سیم گرم و در دوم خشک و نزد بعضی خشکی
آن غالب بر گرمی آنست و قوتش تا چهار سال (چهل سال) باقی و آن مقوی و مفرح و محلل مواد بارده و مقوی اعضای باطنی
و ظاهری و مجفف رطوبات و معین باه و حافظ ارواح بدنی و لطیف و سریع النفوذ و جهة فواق و فالج و
رعشه و لقوه و سموم مشروبه و درد معده و وجع الفواد و تقویت معده و اختناق رحم و جمیع امراض
بارده و نفث الدم و جراحت مثانه و سلس البول و ابتدای جذام و داء الفیل و ثقل زبان و گزیدن عقرب و
شرب محلول آن در روغنها و ضماد آن جهة شکستگی اعضا و بیرون رفتن مفاصل و کوفتگی و پاره شدن
عضل و عصب بعسل و با عناب و امثال آن جهة سرفه و با سکنجبین جهة خفقان و با آب کرفس جهة سپرز
و در هر علتی با معاون و مناسب آن اشامیدن بهتر است و قطور آن با روغن گل سرخ جهة گرانی سامعه
و با کافور جهة امراض بینی و سعوط آن با آب مرزنجوش و مانند آن جهة شقیقه و صرع و امراض دماغی و غرغره
آن با رب توت و مانند آن جهة ورم گلو و با شیر جهة امراض اعضا و تناول یک قیراط آن با دو دانگ گل
ارمنی و یک دانگ زعفران جهة سدد جگر و معده و با آب کاسنی و عنب الثعلب و طلای آن با روغن گاو جهة
گزیدن عقرب و حمول آن با روغن زیتون و با زنبق جهة تقطیر البول و استرخای مقعد و عذیوط و دلک
آن با عسل جهة لکنت زبان و مسوح آن با روغن نارجیل و مانند آن بر قضیب و انثیان و حوالی آن جهة
تحریک جماع و با اشربه مناسبه جهة تب ربع نافع و مضر محرورین و مصلحش سکنجبین و قدر شربتش در شکستگی
اعضا نیم درهم و در سایر امراض از یک قیراط تا یک دانگ و بدلش قفر الیهود است وارسطو گوید که چون مومیائی

موب را با پیه خوک غیر نمکسود در گوش اصم مادرزاد بگذارند دفع کری میکند مومیائی انسانی در ازمنه سابقه
بجهة حفظ جسد میت از تعفن به صبر و عسل و مومیائی و قفر و امثال آن طلا می‌نموده‌اند و چون اکثر جمعهای
بلاد مغرب را آب بحر محیط گرفته هرچه از اجساد و اعضای موتی را امواج بحر بساحل رسانید و میرساند
و آنرا جهال بجای مومیائی صرف نموده و مینمایند و از رصد الاقالیم بلیناس ظاهر میشود که حد معموره طرف
مغرب جزایر خالدات بوده و بالفعل سیاهان مغرب است و چندین درجه معمور در آب مغمور است و از بعضی
در کتاب اعتماد نقل نموده که مومیائی دو قسم است یکی از جبال و یکی از قبور موتی که بجهة حفظ جسد بر
آن طلا میکرده‌اند و آن غیر اعضای انسانیست اگرچه در جبر کسر نفع میکند لیکن شرب آن حرام است
و مورث کری و فساد بدن و مضرتهای بغایت است موز معرب از اسم هندیست و بعربی طلح نامند درخت
آن شبیه بنبات ذره و مربع و ساق آن تا سه ذرع میشود و برگش دراز و عریض و تا بقدر دو ذرع و
ثمرش سبز و بقدر خیار کوچکی و نارس آنرا چیده در میان کاه میگذارند تا زرد و شیرین گردد و ثمرش تا
هفتاد دربوز میرسد و موقوف بزمانی و فصلی نیست و در طوبة ثمر آن لزج و شیرین و مانند عسل است
و در فلاحت مذکور است که چون دانه خرما را در قلقاس غرس نموده و تسقیه و سرگین اسب در محل غرس
بریزند درخت موز میشود و آن در گرمی معتدل و در دوم تر و مسمن بدن و مرطب معده و ملین سینه
و بعد از هضم کثیر الغذا و مولد خون و محرک باه محرورین و جهة لاغری و سرفه و خشونت حلق و
طلای آن با سرکه و آب لیمو جهة کچلی و سعفه و جرب و حکه و با آب تخم خربزه جهة کلف و نیکو کردن
رخسار و خاکستر پوست درخت آن جهة التیام زخمها و دفع نزف الدم و ضماد برگش جهة تحلیل اورام
نافع و مولد ریاح و سدد و ضعف هاضمه و مصلحش عسل و شکر و مربای زنجبیل است مولوندان مرداسنگ
سفید کرده است موفطن بلغة عبرانی قطر است موم اسم فارسی شمع است موقد النار کبریت است
موذیون نوعی از یبروح است که برگش سفید و شبیه ببرگ چغندر باشد موسفی یونانی طرفاست

موغالی یونانی ابن عرس است مولیقون یونانی انار است مولی یونانی حرمل عربیست مون و مویون نوعیست
موردا سفرم اس بریست و کویند اسم فارسی اذخر است مورد امون پرسیاوشان است موقیون نوعی از
سموم قریب به بیش است موز اسم فارسی آس است موش بفارسی فاره است موش کوره بفارسی خلد است
مویز بفارسی زبیب است مویزک عسلی اسم فارسی دبو است مویزک و مویز کوهی اسم فارسی مویزج است
مومیای کوهی قفر الیهود است مورچه بفارسی نمل است موسیر اسم فارسی بصل الزیر است موش دشتی
بفارسی یربوع است موچه بلغت اصفهان قنابری است موجرس بهندی شکوفه و موفل است موتر
بهندی سعد است مولی بهندی فجل است مولی بهندی لولو است موت بهندی ماش هندیست
موماللی بهندی اذان الفار است موبر بهندی فجل است مولی بهندی کازیوس است مونک
بهندی ماش است موها بضم اول و با الف اخر و بدستور یای اخر اسم نبطی سنگیست که از نواحی
دوم و صعید مصر خیزد سفید و شفاف مانند بلور و بسیار صلب و مثل سنگ آتش زن آتش از آن
از آن ظاهر میگردد و در خون کرم حل میشود و در جایی که معنا بهم میرسد آن نیز یافت میشود
و قسمی از آن غیر شفاف و آن صلب تر و شبیه بنمک سنگ میشود و آنرا کوبیده ظروف میسازند و
آن غیر حجر سلون است در دوم سرد و خشک و با مروارید و شکر قاطع بیاض چشم است بی الم و
خبر از آن با نمک و نوشادر و زعفران و سرکه و عسل رافع ثقل زبان و از مجربات شمرده اند و
مفتت حصاة و مدر بول و تعلیق آن بر ران راست جهت عسر ولادت و بر اطفال جهت از خواب جستن
ایشان و رفع دیدن خوابهای پریشان و داشتن آن در دست راست جهت قضای حاجت و ضماد
آن بر پستان جهت زیاد کردن شیر و رفع انجماد آن مفید است مهلبیه بفارسی فرنی نامند از جمله اغذیه
لذیذه است که از آرد برنج و شیر و شکر ترتیب دهند و آنرا رودس بابلی جهت مهلب بن مغیره اختراع
نموده بجهت رفع قی طعام که از ریختن سودا بمعده ناشی شده بود کرم و تر و جهت مالیخولیا و جنون و درد سر

و وزبر کردن بدن و تولید خون صالح موثر است مهدآرز بواست مهلنی و مهکو کی اسم هندی سوس است
مهار اسم سندی سنای مکی است مهور اسم هندی حماحم است مهیدی اسم هندی حنا است مه
بهندی عسل است مهرکیا اسم فارسی یبروح الصنم است مهره مار اسم فارسی حجر الحیه است میس اسم
عربی و یونانی لوطوس نامند درختی است قریب بجوز رومی و برکش باریکتر و زواید آن بیشتر و شبیه
ببرک کرفس و چوبش مایل بسیاهی و سرخی و صلب و خوشبو و دانه‌اش سیاه و از دانه کنار کوچکتر
و با تندی در دوم کرم و خشک و مقوی معده و کرده و منقی رطوبات و حقنه با نشاره چوب آن جهت
پیچ و زحیر امعا و ضماد آنرا جهت داء الفیل و تحلیل اورام از مجربات دانسته اند و طبیخ آن جهت استحکام
موی و دانه‌اش جهت سرفه نافع و بیخ و شاخ آنرا چون سه روز بر ماده صلبه ببندند و هر روز تجدید نمایند
در دفع آن و فتق مجرب دانسته اند میعه سایله اسم عربی صمغ درختی است بسیار خوشبو و آنچه از
درخت تراوش کند اشقر مایل بزردی و بقوام عسل میباشد و بهترین اقسام است و هر چه از افشردن
اجزای درخت حاصل شود مایل بسرخی و غلیظتر است و آنچه آب آنرا بطبخ غلیظ سازند سیاه و ثقیل
و مسمی بمیعه یابسه است و مولف کتاب مرشد کوید که یکنوع آن سفید میباشد و یکنوع سرخ و محمد بن
زکریا کوید که این صمغ درختیست مسمی بجبهری در بلاد شام شبیه بدرخت به و قوتش تا ده سال باقی
در سیم کرم و در دوم خشک و محلل ریاح و ملین و منضج و مدر بول و حیض و مقوی اعضای باطنی
و سه درهم آن با چهار وقیه آب کرم مسهل قوی بلغم و جهت جذام و سرفه و نزله و زکام و درد سینه و
ربو و استسقا و سپرز و کرده و مثانه و درد ذکر و ورکین و کرفتگی آواز و طلای مطبوخ آن بروغن زیتون
جهت ماشرا و لرزشهای بارده و ضماد و کزاز و رعشه از مجربات و بخور آن جهت درد سر و نزلات و زکام
و جذام و قطور آن جهت امراض کوش و ریاح غلیظه و فرزجه و بخور آن جهت احتباس حیض و طلای آن
جهت جرب بهترین ادویه و با ضمادات نقرس و مفاصل مقوی فعل آن و مضر ریه و مصلحش مصطکی

وشربتش از یک مثقال تا سه درهم و بدلش روغن یاسمین وحبه و نزد بعضی بوزنش قطران و ثمن آن زفت رطبست
میعه یابسه نزد بعضی ثفل اجزای درخت آنست که سایله را ازان افشرده باشند و نزد بعضی آب مطبوخ
آن و گرمی و خشکی ان زیاده در دهم فعال مانند سایله و با قوة قابضه و حمول آن مدر خون بواسیر و حیض
و مسقط جنین و رفع انضمام فم رحم و صلابت ان و بخورش جهت رطوبات دماغی و لقوه و رفع ضرر هوای
وبائی موثر و مصدع و مصلحش رازیانه و بدلش جاوشیر و شربتش دو دانگ است میبختج معرب از می پخته فارسیست
و بعربی عقید العنب نامند و آن آب انگور است که در طبخ زیاده از دو ثلث ان بسوزد و غلیظ گردد
و آن مایل بترشی میباشد و در گیلانات دوشاب ترش نامند و چون با خاک دوشاب بجوشانند
شیرین گردد و آنرا دوشاب گویند و مذکور شد در دوم گرم و در اول خشک و محرک باه و ملین طبع و
موافق سینه و شش و ابله و حصبه و در محرورین اکثار آن مورث صفرای غلیظ و مصلحش آب میوه های
سرد و ترش و بدلش دوشاب انگور است مطیئون نوعی از زبد البحر و بفارسی کرم ایوب نامند جهة احتباس
حیض و حصاة و درد گرده و سپرز و استسقا نافع و در سایر منافع مانند زبد البحر است میبه اسم فارسی
شربتیست که با شراب و با آب انگور و دوشاب انگوری ترتیب دهند میفختج مدبر می پخته است که
با شکر و عسل بار دیگر جوشانیده باشند میفختج مفوه می پخته ایست که در سه بران هیل و جوزبوا و قرنفل
و امثال ان اضافه نموده باشند مویزج زبیب الجبل است میجوش اسم فارسی شرابیست که با سنبل رومی
و سنبل هندی ترتیب دهند میلطوس معزه است میعوسیون شوکران است میوسن شراب سوسنست
میشهار ابروفت و نزد بعضی اقحوان میخک اسم فارسی قرنفل است میمون اسم فارسی قرد است میهنل
حرف النون بهندی جوز الکوثر است میتی بهندی حلبه است حرف النون نانخواه اسم فارسی و زنیان نیز
نامند و بعربی کمون ملوکی گویند و نزد بعضی آن تخم صعتر جبلی است شبیه بانیسون و ازان کوچکتر و اشقر
مایل بزردی و تند بوی و با حرافت و تند طعم و قوتش تا چهار سال باقی در اول سیم گرم و خشک و مجفف

ومدر

و مدر بول و حیض و عرق و تریاق سموم و محلل ریاح و دافع نفخ و رطوبات لزجه و درد سینه و صلابت
جگر و سپرز و مغص ریحی و انچه بسبب دوای سمی مسهل باشد و منقی چرک و لزوجات سینه و جهة دفع عادت
افیون و مضرت ان و عسر بول و حصاة و قی و غثیان و آروغ بدبو و تخمه و فساد اشتها و تبهای مزمن
خصوصا ربع و سردی احشا و بهق و برص و با عسل جهة احتباس بول مبرودین و کرم معده و حب القرع و با
سکنجبین جهت محرورین و بجهة جمیع امراض رحم و کسی که اطعمه بذایقه آن لذیذ نیاید نافع و ضماد ان با سفیدی
تخم مرغ جهة ناف برآمدن مجرب و با عسل جهة درد جمیع اعضا و تحلیل ورم آن از مجربات خصوصا
با طین قیمولیا و بستور در دفع خون منجمد تحت جلد بیعدیل و با ادویه برص و اثار مقوی فعل ان و با
روغنها جهة بثور لبنیه و با نمک و ترمس و زعفران جهة ورم انثیان و نطول آب ان جهة دفع درد گزیدن
عقرب سریع الاثر و قطور ان جهة گرانی سامعه و بخور و فرزجه و حقنه ان جهة تنقیه رحم از رطوبات
بی بو نافع و خوردن و طلا نمودن ان بر بدن بالخاصیه مورث زردی جلد و شرب سه درم آن کرده
یک رطل شیر جوشانیده و بنصف رسیده باشد با یک وقیه شکر بالای طعام خورده شود باعث فربهی
بافراط گرده و ناشتا خوردن همین رافع سنگ گرده و مثانه و از مجربات است و مصدع محرورین و مصلحش
کشنیز و مقلل شیر مرضعه و مصلحش ترمس و قدر شربتش تا سه درهم و بدلش در غیر تسمین شونیز است
و عرق نانخواه جهة فالج و رعشه و امراض عصبانی مفید و عسر نفس را در حال دفع میکند و چون با
دارچینی و گاوزبان عرق بکشند در تفریح نایب مناب خمر و روغن ان که بقرع گرفته شود بهترین ادویه
ریاح و دردهای مزمن و اورام بارده است و چون در آب لیمو بفشری که یک انگشت آنرا بپوشاند
بخیسانند و خشک کنند و هفت بار تکرار نمایند جهة اعاده اشتهای مایوسین مجربست نارجیل
آنرا جوز هندی گویند درختش مانند درخت خرما و بعد از هفت سال بار میدهد و تا صد سال
ثمر میکند و در آن آبی میباشد مانند شیر و لذیذ و چون در اول طلوع ثمر ان شاخ انرا و یا ثمر آنرا

بریع کوزه بران نصب کنند آب دران ظرف از یکرطل تا پنج رطل جمع میشود و آنرا سندی نامند و حلاوت
آن تا یکروز باقیست و در اسکار و تقویت باه بهتر از خمراست و بعد از یکروز مانند سرکه ترش میشود
و آبی که از شاخ نارجیل بی بار که قسم نر آنست باین قسم گرفته شود طاری نامند و لیعت درخت آن مدتها
فاسد و سند رس نمیگردد و ظرفی که از ان ترتیب دهند حیوانات موذیه پیرامون مظروف آن نمیگردند
و نارجیل در اخر دوم گرم و در اول آن خشک و متکرج ان بسیار گرم و خشک و با مضرتست و آب آن گرم
و تر و سرکه آن در اول گرم و در سیم خشک و مغز نارجیل مولد منی و سخن کرده و کرم و مسمن بدن مبرودین
و مبهی خون و جهة تقطیر البول و سردی مثانه و درد مفاصل مزمن و خوشبوئی دهان و دفع مواد بارده
بلغمی و سوداوی مانند فالج و جنون و امثال آن و ضعف جگر و قروح باطنی و بواسیر و با شکر جهة تولید خون صالح
و تقویت حرارت غریزی نافع و جرم آن دیر هضم و مولد خلط غلیظ و مصلح آن شکر و نبات و مضر محرورین و
مصلحش میوه های ترش و لیمو و فاسد و متکرج آن مورث غشیان و غثی است و قدر شربت از جرم آن
سه رطل و از آب آن سه وقیه و شراب آن جهة جنون و مالیخولیا و تقویت باه و سرکه آن مسهل کرم شکم و حب
القرع و جهة تقویت هاضمه و مهرا کردن لحوم موثر و خاکستر پوست آن جالی دندان و کلف و نیکو کننده رخسار
و دافع نمش و جرب و حکه و با حنا مقوی موی و دوغن آن که کوبیده و جوشانیده و از ان اخراج کنند
شربا و ضمادا جهة تقویت فهم و تولید منی کرده و دفع درد مثانه و ریاح آن و درد کرده و بواسیر و
تحریک باه مفید و شربتش تا سه رطل است نارجیل بحری ثمر لیست غلاف دار مانند غلاف نارجیل و بقدر
خربزه و طولانی میباشد و منبت آن معلوم نیست و از روی دریا اخذ میکنند و مغزش سفید مایل بزردی
و سطبر و خوردن آب از غلاف آن دافع سموم و مضرت آبهاست و آن مقیی قوی و بکفیر اطان که بر دو
سنگ سائیده باشند در دفع سم هوام و افعی و افیون و امثال آن از مجربات و قوی تر از تریاق کبیر و علامت
خلاصی از سم دفع قی است و تا قی کند باید مکرر داد و ضماد آن بر موضع گزیدن عقرب و زنبور و هوام

دافع

دافع الم آنست در ساعت و بقدر دانگ بریخ در هفته یکروز با گلاب بنوشند حافظ صحت و دافع لرز
تبهای مرکبه و بارده و فالج و مفاصل است بیقی و دافع مضرت هوای وبائی و اختلاف آبهاست و جاذب
اخلاط دیر از عمق بدن و دافع آنست بتکرار قی و چون در بدن خلطی نباشد تحریک قی نمیکند و کوسند
زیاد آن قتال است نارنج معرب از نارنگ فارسی است ریشه و پوست درخت و پوست نارنج و شکوفه
و تخم آن در دوم گرم و خشک و ترشی آن در اخر دوم سرد و خشک با لزوجتی که موافق سینه و ریه است
و سرد حاره است و در برگ و پوست آن تفریح عظیم و جمیع اجزای آن در همه افعال بهتر از ترنج و ضماد
پوست زرد آن با سرکه جهة درد سر مجرب و شرب یکدرهم و نیم آن که خشک کرده باشد با آب گرم جهة
بحیش و اخراج کرم شکم و قی و غثیان از مجربات و ضماد پخته مهرای نارنج بتمامه جهة جرب و حکه و جوششهای
سر و نرم کردن موی و جلد بدن بیعدیل و بوییدن آن و برگ آن دافع طاعون و فساد هوا و آب و آخشیان
پوست و شکوفه آن جهة عسر ولادت مجرب و حمول آن مدر حیض و شرب آن دافع سم عقرب و هوام
و ترشی آن با شکر مسهل صفرا و مدر آن و دافع خمار و امراض حاره عصب غیر صحیح و اکثار آن مضعف
جگر و مصلحش عسل و شکر و دو درهم از تخم مقشر آن تریاق گزیدن جانوران و بدستور شرب ریشه های
باریک درخت و با شراب همین اثر دارد و در سایر منافع مانند ترنج و لیموست و ضرر نارنج بالعصاب
کمتر و روغن نارنج که پوست آنرا با شکوفه و روغن کنجد سه هفته در آفتاب گذاشته باشند در جمیع افعال
قوی تر از نار دین و دول آن با دزهر سموم بارده حیوانیست و بوییدن شکوفه آن مقوی دماغ و محلل
زکام و عرق آن که مسمی بعرق بهار است در دوم گرم و خشک و جهة ضعف دماغ و تفریح و تقویت اشتها
و باه و سده مصفاة و نزلات و درد سینه و فالج و لقوه و بحیش و خفقان و غشی و مداومت آن هفت
روز و روزی دو وقیه با شکر و ربع درهم مرجان جهة دفع سپرز از مجربات و با آب کرفس جهة اخراج
سنگ مثانه و گرده و شرب آن تا شانزده جهة قطع اسهال رطوبی نافع و حمول آن با پشم جهة اصلاح رحم

وباشيرها دبان جهة اعانت بر حمل از مجربات دانسته اند واكثار بوسيدن آن مورث بخرالى وهو مضر
لها است ومصلح آن گلاب وچون لش در ظرف مس تا هفت سال باقى و در شيشه تا يكسال نارقيصر اختلاف
عظيم در آن واقع شده وانطاكى كويد نباتيست باريك ساق وبسيار سرخ وگلش مايل بزردى وخوش
بوئى واز روم آرند ودر مصر آنرا ساق الحمام نامند وانچه از كتب هنود معلوم ميكردد قسمى از هيوفاريقون
را كه رازى رومى كويد بلغت ايشان ناكيسر نامند وان مفرح ومقوى اعضا ومنافع بسيار است چنانكه
در هيوفاريقون مذكور ميشود وظاهر انست كه معرب از ناكيسر هندى باشد وبجهة سرخى ساق نار
قيصر ودر مصر ساق الحمام نامند نارمشك اسم فارسى شكوفه نباتيست سرخ مايل بزردى واز نخود
بزركتر ودر شكل شبيه بانار كوچكى كه كلش نريخته باشد ودر خراسان كثير الوجود است ودرخت آن بقدر
درخت انار وچيزى ونزد بعضى ان ونارقيصر يكچيز اند وان اصلى ندارد چه در سفوف ارسطو هر دو
مذكورند وآن در اول دوم كرم وخشك ومانع صعود بخارات بدماغ ومقوى دل وجكر ومعده
وامعا وملطف اخلاط ومانع تحليل ارواح وجهة ماليخوليا واسهال ونزف الدم وضماد آن جهة
رفع عرق وتخفيف زخمها نافع ومضر مثانه ومورث زردى رخسار ومصلحش روغن بادام وكاسنى
وقدر شربتش دو ل وبدلش نيم وزن آن پوست پسته وبوزن آن زنجبيل وسدس آن سنبل الطيب است
ناطف بفارسى حلواى قبيط نامند كثير الغذا وموافق سينه وديه وسرفه وخلط بلغمى وسمن بدن و
جهة انصباب سودا بمعده نافع ومضر محرورين ومصلحش ترشيها است نارفارسين ابن جزله كويد چون
مر را با يتوعات مغشوش كنند باين اسم مسمى است وبغدادى نار را بمعنى انار فارسى كه رمان است حمل
كرده ووجه تسميه را نپسنديده وممكنست كه بمعنى آتش باشد چه مغشوش به يتوعات از جمله سموم و
در احراق خلط مانند آتش است چنانكه نار فارسى اسم مرض حارى است نافوخ بلغت بغداد اسم يافوخ
دلبوث است ناعيشا اسم يونانى نارمشك است ناموس بن است ناردين برى شامل اساورون وفو

ناردين

ناردين اسم يونانى مطلق سنبل است ناردين اقليطى سنبل رومى است ناعم بلغت اندلس لسان الابل است ناغد بلغت
اهل اكسير زنبق است ناركيوا ماركيوا است ونزد ابن بيطار دو چيزند واز تعريف او ظاهر ميشود كه دو چيز باشند
ونزد بعضى خشخاش زبد است ناك كر اسم هندى كبابه است ناكيسر بلغت هندى قسمى از هيوفاريقون است
ناريل بلغت هندى نارجيل است نانا بهندى نعنع است ناكرون بهندى كبابة الحينه ناخن پريان وناخن ديو اسم
فارسى اظفار الطيب است نان كلاغ اسم فارسى خبازيست نان سنكك بفارسى خبز الملة است نان كيماج
بفارسى خبز الكعك است نان روغنى خبز القطايف است نان سبوس دار خشكار است نان بيوس خبز الحوارى است
نان كسمه خبز الطابون است نان ساجى خبز الطابق است نان كماج خبز الفرنيست ناژو اسم فارسى صنوبر لجى است
ناركيل نارجيل است نبيذ اسم عربى جميع مسكر مايع است بغير خمر وهريك بنامى مخصوص اند وفقاع قسمى از آن است
كه از آب انار وساير ميوه ها وحبوب ترتيب دهند وآنقدار نكذارند كه بجوشد ومسكر كردد وهر كاه مدتى
بكذارند آنرا مصنع نامند واز جمله نبيذ است ومجموع نبيذ محرق خون وبخر ومضعف دماغ ومكدر حواس اند
واقسام از مويز وخرما وعسل ودوشاب وشكر وجو وبرنج وذرت وارزن وسنجد وامثال آن ساخته ميشود
وطريق عمل آن نزد متقدمين انست كه هرچه از مويز وخرما وسنجد واثمار يابسه باشد آن چيز را دو
مثل آن آب يكشبانروز خيسانيده بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف آنرا بجوشانند تا ثلثان بسوزد
وبعد از آن در ظرفى كرده سر آنرا محكم نموده تا پنج شش ماه بكذارند ونزد متاخرين آب را پنج مثل آن وجوشانيدن
هفته بنصف است وهرچه از حبوبات سازند بايد آنقدار بجوشانند كه با آب يكسان كردد وبا سه مثل آن
شيرينى كه خواهند مثل شكر وعسل وامثال آن آميخته بعد از يك هفته صاف كنند وبعضى بجهة تقويت و
اصلاح آن از مفرحات ومقويات مانند جوز بوا ودارچينى وزعفران وعود وغيره از هر يك پنج درهم بازاى
هر ده رطل در پارچه بسته از اول جوشانيدن تا اخر صاف نمودن آن اضافه نمايند وهرچه از عسل وشكر
وامثال آن ترتيب يابد با سه مثل آن آب بجوشانند تا ثلث يا نصف آن بسوزد وهرچه آب نيشكر وامثال

باشد بدون آب بجوشانند تا ثلث بسوزد و بسوزد جهت تقویت آن اگر خواهند بستور مذکور ادویه مناسبه اضافه
کنند نبیذ الزبیب بفارسی مویزاب نامند در دوم گرم و در اول تر و مولد خون متین و منفخ سدد و هاضم و سمن
بدن و مقوی معده و چون قدری عسل اضافه نمایند مدر بول و محلل ریاح و محرک باه و منقی سینه و دیر و مسخن
کرده و مثانه و سریع الاستحاله بسودا و مفسد دماغ و مغلظ اخلاط و مولد استسقاست و چون حماما در حین
جوش اضافه نمایند بجهت وجع بغری و تقویت هاضمه و بدن مفید است نبیذ العسل شراب عسلی است در سیم
گرم و در دوم خشک و محلل اخلاط غلیظه و مجفف رطوبات و حافظ صحت مبرودین و مقوی حواس و بجهت امراض
بارده مثل فالج و رعشه نافع و چون بطریقی که مذکور میشود ساخته شود افضل از خمر دانسته اند و عسل ده
جزو نان خشک یکجزو جوز بوا عشر آن و بسباسه و قرنفل از هر یک نصف عشر آن و زعفران و سدس عشر
مجموع ده آب بجوشانند تا اثری از آن نماند پس صاف نموده بقدر عشر آن عسل تازه اضافه کرده بجوشانند
تا ثلث آن بسوزد نبیذ السکر شراب شکریست و لطیفتر از مویزابه و گرمی آن بیشتر و موافق ناقهین و سوداوی
و آنچه از آب نیشکر سازند محرق اخلاط و مولد صفرای کراثی و زنجاری دانسته اند نبیذ التمر شراب خرمائی نامند
گرم و خشک تر از نبیذ مویزی و مولد صفرا و سودا و جذام و خنازیر و سرطان و موافق پیران است و هرچه
از بسر و بلح سازند در اول گرم و در دوم خشک و بهتر از خرمائی و قابض و مقوی معده و مدر بول و بعد از
مویزاب بهتر از سایر نبیذ هاست نبیذ الدبس و اسیلان شراب دوشابیست که از شیره خرما سازند و در
افعال مثل شراب خرمائی است نبیذ الارز بفارسی بوزه نامند و در مصر مزر گویند و آن شامل نبیذ ذره
و ارزن و جو و گندم و سایر حبوبست و آن حابس طبع و نیکو کننده رخسار و محرک اشتها و بسیار مست کننده
و قاطع باه و چون عسل اضافه نمایند محرک آنست و مورث سل و مضر ضعفا الابدان و مصلحش ماهی تازه است
و آنچه از جو ترتیب دهند نفاخ و بی تفریح و مسهل و مدر و مفسد باه و هاضم است و بوزه ذره و ارزن
بیر نامند نبیذ الفواکه شرابیست که از آب میوه ها بعمل آرند مثل توت شیرین و سیب شیرین و امثال آن

هر

بهتر از نبیذ حبوب و مسکر و سریع الفساد و نفاخ و مصلحش عسل و ادویه حاره خوشبو است بنق بارد [illegible] است
و مذکور شد و بفارسی کنا نامند نبات ملا انگر داس است نبات الرعد فطر است نبات الشیب شبیه است
نبات اسم فارسی فانید است نجم و نجیل اسم ثیل است و هر گیاهی که بی ساق باشد بعربی نجم خوانند نجیب اسم جنس
پوست حیوانات نباتات است و اسم مخصوص سلحفاست نحاق اسم هندی قسمی از نیل است نحاس بفارسی مس نامند
و نوعی که در معدن متکون میشود مس است و گویند روی عبارت از آنست و بعربی صفر و بیونانی طالیقون
نامند و آن زرد و درخشنده است و در طالیقون مذکور شد و نوعی که از گداختن سنگ خاص بهم رسد
بعضی از آن مایل بزردی و اکثر آن سرخ میباشد و از نحاس مراد همین نوع است و چون آنرا بعشر آن روی توتیا
بگدازند زرد میشود و بفارسی برنج و بعربی صفر مصنوع گویند و چون صفر مخلوق قلیل الوجود است بنابران
مصنوع آنرا باین اسم شایع کرده اند و چون مس را با قلعی بگدازند بفارسی سفید روی و مفرغ نامند و چون
با روی توتیا و قلعی ممزوج گردد مسمی بجام است و آن در سیم گرم و خشک و محلول آن مسهل مائیه صفرا و طلای
آن بجهت جرب و حکه و سستی بدن و رفع ماندگی و تحلیل اورام نافع و چون در سرکه چند روز بگذارند و آنرا
بان سرکه ضماد نمایند در رفع ثولات و سعفه و منع ریختن موی مجرب دانسته اند و خوردن غذا از ظرف
بی قلعی آن بسیار بد است خصوصا ترشیها و لبنیات و در قلعی دار آن مدتی گذاشتن غذای گرم
جایز نیست و آنچه مس را سفید و پاک کند یافتن صفایح رقیق آن از در ترشیها مکرر انداختن است خصوصا
آب بیمان و سرکه و پاشیدن شوره بعد از گداختن رافع مضرات آنست و تخم بادنجان باعث زود گداختن
آن نحاس صینی طالیقون مصنوع است نحاس فرنجی مس سرخ مایل بزردیست نحاس محرق روسختج است
نخام نوعی از طیور آبی است و بترکی و فارسی آقود نامند از قاز کوچکتر و از اردک بزرگتر و ابلق از سفیدی
و سیاهی و سرخی مایل بزردیست و بسیار فربه میباشد گرم و تر در دوم است آن غالب و مولد خون متین و
محرک باه و مقوی بدن و مضر محرورین و دیر هضم و مصلحش در سرکه پختن و فاسد بعد از آن تناول نمودن است

نخل زنبور عسل است در سیم کرم و خشک و طلای رطوبت آن دافع درد کزیدن زنبور و محلل اورام و چون تخم
پر برنیا ورده آنرا در سایه خشک کنند و یکدرهم با بادلوده آرد کنند کرده لو شکر بنجل بنوشند در اندک
زمانی بدنرا فربه کند و مجربست نخاله سبوس جو بست و ازان مراد سبوس کندم و آن از آرد کندم خشک تر و حرارتش
کمتر و جالی و ملین طبع و آب مطبوخ ان باشکر و عسل جهت سرفه و ربو و خشونت سینه و در ثقل بریان تر
نافع است و نان ان قابض و مجفف رطوبات معده و ضماد مطبوخ ان در شراب و امثال آن جهت تسکین درد پستان
و ورم ان که از انعقاد شیر باشد و با نمک کرم جهت کزیدن افعی و تحلیل ریاح اعضا و مطبوخ ان در سرکه جهت
نمله ساعیه و جرب متقرح و اورام حاره و با روغن زیتون جهت سرکه ضربان مفاصل و مطبوخ ان در داب برک ترب
جهت درد کزیدن عقرب و بخور خیسانیده آن در سرکه جهت زکام نافع و نطول نخاله جو جهت حکه و بخور نخاله رعدس
جهت دفع قمل و رشک و بخور نخاله باقلی جهت منع ریختن شکوفه درختان آزموده است نخاع بفارسی مغز حرام
نامند در جمیع افعال قریب بدماغ و ملین صلابات و در چرک آوردن زخمها بیعدیل نخود اسم فارسی حمص است
نخود الوان و نخود مریم بلغت اصفهان زراوند مدحرج است ند بفارسی کشنه نامند و مخترع ان بختیشوع است
وان مقوی دل و حواس و محرک باه و مصلح هوای وبائی و رافع زکام است بخور ان شربا و طریق عمل ان در دستور
اول مذکور است نوع صعتربری است ندی کا کیر اسم هندی سرطان نهری است نزولک اسم هندی بخیست شبیه
بلعبه بربری و ازان بزرکتر و سفید و از کرمان خیزد و امین الدوله کوید که مخبر صادقی بمن خبر داد که در جبال
کرمان خصوصا جائی که پلنک بسیار میباشد در اول بهار نباتی نیر و بد برکش شبیه برک خربزه و چون بقدر
شبری شود شکل او منقلب میکردد و بنابران در انوقت آن مکان را نشان میکنند و بعد از خشکی کیاه
رسیدن بیخ ان بان نشان میجویند و بیخ را اخذ مینمایند و علامت خوب آن آنست که چون بر بالای دیک
جوشان بکذارند در ساعت از جوش باز ایستد و چون در تنور اندازند نانها از تنور بریزد و از خواص انست
که چون پلنک از دور ببیند آن را آرام میکشد هر کاه ازان بخورد دیکر حامله نمیکردد و هر چه را پلنک جسته و خورده

باشد

باشد بازنسال دیکر ازان مکان آن بیخ میروید و با سبزی میباشد بخلاف آنچه پلنک آنرا نیافته باشد چه آن
سفید است و در سرکین پلنک هم کاهی یافت میشود و بد بوی میشود در فرج و رحم ان دو شعیر آنرا با یکطبوخ زن
اکر بخور دهد یا فرزجه نماید یا تعلیق کند هرکز آبستن نکردد و اکر مرد تعلیق نموده مباشرت کند بد بو میشود مانع
حمل است و ذرور و تعلیق آنرا جهت رفع خنازیر و ریح الشوکه مجرب دانسته اند و زیاده از یکطبوخ ان موجب لاغری
بافراط است و در دست داشتن ان باعث سرعت ولادت و چون بر ناصور بندند حجم ان زیاده شده تا صور
کمتر شود و تجدید آن رافع ناصور بالکلیه میباشد نرجس معرب ازرکس فارسی است فنجی زابری و مضاعف را
بستانی نامند و چون پیاز آنرا باشکال صلب شق کرده غرس نمایند فنجی مضاعف کردد در سیم کرم و خشک
و نخش سیاه در دوم کرم و در اول تر و قوتش تا سه سال باقی و جالی و جاذب و کشنده کرم اقسام شکم و محلل قوی
و شرب بیخ مطبوخ ان بغایت مقیی خصوصا با عسل و منقی رحم و مسقط جنین زنده و مرده و مخرج هرچه در معده
جمع باشد و التیام دهنده زخمهای ظاهری و باطنی و ضماد بیخ ان جهت التیام جراحات عظیمه و وتر و رباط و عصب
مقطوع بیعدیل و مسحوق ان با عسل جهت دردهای مزمن مفاصل و نقرس و با کرسنه و عسل جهت تنقیه قروح
و کشودن دبیله دشوار نضج و با آرد کندم جهت اخراج پیکان و امثال ان از بدن و با سرکه جهت داء الثعلب و بهق
و آثار جلد و بر شها و جهت قوی کردن قضیب و بر مادون احلیل جهت رفع عنه از مجربات است بشرطی که آنرا
سه روز در شیر خیسانیده خشک کنند و ضماد ان جهت سعفه و منع نزلات و شکستکی اعضا نافع و ذرور ان قاطع
خون جراحات و التیام دهنده آن و رافع سبل و ناخنه و بوییدن آن جهت درد سر بارد و کشودن سده دماغی
مفید چنانکه جبرئیل بن بختیشوع کفته که هرکه خواهد در زمستان زکام بهم نرسد مداومت ببوی نرکس کند
و مضر محرورین و مصلحش بنفشه و کافور و در سایر افعال کل آن مانند بیخ است و شرابش یک مثقال و تخم ان بقدر
نیم مثقال محرک باه ما بوسین و با سرکه رافع نمش و آثار و فرزجه برپیاز ان مدر حیض و مخرج جنین و منقی رحم و روغن
نرکس که مکرر کل آنرا در روغن کنجد تجدید کرده باشند محلل و مسکن درد سر سوداوی و ریحی و مفتح فم رحم و

جهت نفع سوراخ
ذکر مرد و فرج زن

دافع دردهای ان وموافق امراض عصب است نرتغیس بونس کویند نباتیست که مانند حنظل جوف ان شحم دار
وبا حرارت بسیار خشك وعفص وماليدن ان با روغنها مدر عرق وضماد ان باشراب جهت کزیدن افعی وسعوط
ان جهت بدبویی بینی وقطع رعاف بسیار موثر ومغز ان قاطع اسهال است نرد درخت غار است نرلبسی بهندی حب الاراخ
نرم آهن اسم فارسی حدید انثی است نرکس اسم فارسی عدس است نسرین کل سفید یست کوچك ومضاعف ودرخت
آن بقدر درخت کل سرخ وبسیار خوشبو وآنرا کل مشکی ودر بعضی بلاد کل عنبری نامند در دشت وکوه میباشد
ودر بلاد حاره تا اول اسد دوام میکند وعرق آن بهر بوبی ندارد چرا از جهت لطافت آتش رفع ان میکند معتدل
الحراره ونزد بعضی در دوم کرم وخشك است وبوی ان مقوی دل ودماغ وحواس وساییده ان در خلخه باعث
خوشبویی آن وان مدر حیض ومسهل بلغم وسودا ومنقی سینه وعطسه آرنده ومفتح سده دماغ ومحلل ریاح و
موافق جکر وجهت قولنج وغشیان ویرقان وعزاف وضماد ان جهت کلف وآثار وبدبویی عرق ودفع بوی نوره
وسقوط دانه بواسیر ومنع اشتداد داء الفیل وباحنا جهت تقویت موی وقطوران با روغن زیتون جهت کرم کوش
وریاح آن وسنون ومضمضه ان جهت درد دندان نافع واز یکدرهم تا چهار درهم برك ان مسهل قوی ومثانه
نیم ل تا یك ل آنرا در اول حمل تا یکسال مانع سفید شدن موی دانسته اند وانطاکی بجهت این امر هر روز
دو ل مربای شکری انرا از کتاب تجربه بیان نموده وروغن ان که بدستور روغن نرکس کیرند سخن باعتدال و مقوی
دماغ وبالخاصیه دافع ذات الجنب بلغمی وسوداوی وقدر شربتش تا یك وقیه است نسرنفا رسی کرکس کویند
ونیز کی تعبیر از سباع طیور بزرك جثه ودر رنك قریب بعقاب ومایل بسرخ خبیث وکویند دیکر وز
دو هزار فرسخ طی میکند بدلیل انکه بچه آنرا زعفران آلودند وان کمان یرقان کرده دیکر وز سنك یرقان را
از سراندیب آورده مسافت ان در رفتن وبرکشتن زیاده بر دو هزار فرسخ میشود واز خواص آنست که بجهت
حراست در وقت خواب بچشم خود دامنی بپوشد وتا هزار سال عمر میکند ودر سالی زیاده بریك تخم ویك بچه نمیکند
دراخر سیم کرم وخشك وکوشت ان محلل ریاح غلیظه وقولنج ایلاوس ومفتح سدد ومفتت حصاة وقاطع البلغم

وردی الغذا وغلیظ ومصلحش دارچینی وشرب پیه آن جهت سرفه وضمادش جهت مفاصل وقطور ان بجهت کری قدیم کوش
وحزن وزهره ان قاطع بیاض ودافع نزول آب وظلمت بصر وحکه وجرب وقروح است ومحمد بن زکریا کوید که
طلای بیضه ان در عرض سر روز بسیار مقوی قضیب است ومهرادیس کوید که سعوط دماغ وزهره آن از بهر
بقدر نیم دانك ومثل ان قطران وروغن زیتون دافع جنون وجذام است واز مجربات شمرده اند نبج بغدادی
دام عنکبوت ودر حرف عین کذشت نرین الساع کل علیق القدس است نوست بهندی تربد است نری
بهندی نبات است نسو را بهندی پستان است نسرن سفید اسم فارسی ورد ابیض بریست ودر افعال نعیم
از تفریح وتقویت دل مانند نسرین است نسرن زرد ورد اصفر بریست نشا فشاستاست وبیونانی امونوش
نامند وآنرا از کندم خیسانیده که بحد تعفن رسد وپوست از ان باز شود از پوست جدا کرده صاف نموده
خشك میکنند در آخر اول سرد وخشك ونزد بعضی سرد وتر ومغزی وقابض ورادع وموافق امعا ومصلح ادویه
تند وحابس اسهال وخون خصوصا بو داده ان وباشکر وروغن بادام که نیم کرم بنوشند جهت خشونت حلق
وسرفه ودرد سینه وسل وقطع خون بواسیر وحیض وحریره ان با پیه بز جهت سحج ودفع افراط عمل دوای مسهل
وحقنه ان جهت قرح امعا وطلای ان با زعفران جهت کلف وبا سرکه جهت خناق وآورام حاره واکتحال ان
جهت دمعه وقرحه وجرب ومنع ریختن مواد بچشم وباشیر زنان وبا سفیدی تخم مرغ جهت خشونت پلك
وحرارت رمد نافع ومقلل منی ومسدد ودیر هضم ومصلحش شیرینیها وکرفس وقرنفل وبدلش برنج مغسول
وغبار الرحی وشربتش از یك ل تا پانزده ل نشاره اسم آنچیزیست که از چوبها بسوهان بسایید جدا
کردد یا بسبب کرم زدن غباری از ان بهم رسد وخشکی ان نسبت باصل آن چوب بیشتر وهمان قابض و
جالی ومنقی زخم اند وضماد محرق مجموع ان که با وزن آن انیسون سوزانیده باشد با سرکه مانع زیاد
شدن قروح ساعیه واکله والتیام دهنده زخمها ومجرب دانسته اند وخواص هریك در ضمن اصل ان مذکور است
نشفا اسم عربی بیخ مرجان است وکویند غیر آنست وان سنکیست سبك وپر سوراخ مانند آشیانه زنبور وسرخ

وازساحل دریای حبشه نواحی مکر خیزد خشکه از زبد و در التحام زخمها و باشد در قطع خون قوی تر از ان
و در سایر افعال مانند آنست نشاذ اسم عربی اسفنج است نشاسته اسم فارسی نشاست و نشاستج معرب آنست
نضار اسم ذهب و درخت کز کوهی را نیز نامند نطرون بود و ق احراست و کذشت نعام بفارسی شتر مرغ
نامند و معروفست دواخ سیم کرم و خشک و کوشت ان محلل ریاح و بلغم و دافع لقوه و فالج و درد مفاصل
و امثال ان و ضد و استسقا و جمیع امراض بارده و بطی الهضم و مضر محرورین و مصلحش سرکه و روغن و طلای
پیه ان محلل اورام مزمنه و استسقا و تهیج اطراف سم عقرب و باعث سرعت حرکت اطفال و چون بر بدن
الذ اقسام مار ازانجه بکریزند و اکر ز دیک او شوند بجیس کردند و شرب ان باعث زود تکلم کردن
اطفال و سرکین ان دافع کلف و اثار و خاکستر موی ان دافع آکله و از خواص آنست که از بلع کردن اخکر و آهن
و مس تفته متضرر نکردد نعنع معروفست و لطیفترین نباتات و در همه افعال قوی تر از پودنه دراخر دوم کرم
و خشک و بغایت مقوی معده و دل و قوه ماسکه و هاضمه و فم معده و مفرح و مرقق خون غلیظ و محلل مواد
بارده و ریاح معده و محرک باه و ادوغ و کشنده اقسام کرم شکم و آب آن با سرکه قاطع نفث الدم و شرب دو سه
شاخ ان با آب انار ترش مسکن فواق و غثیان و قی و هیضه و مشهی و مسکن درد معده و خفقان معدی
و وجع الفواد و جهت درد سینه و پهلو و نضج رطوبات قصبه دیر و سینه و تنقیه ان مفید خصوصا چون با پرسیاوشان
بجوشانند و چون دو سه شاخ از ان در شیر بمالند مانع انجماد ان و با سرکه و ترشیها دافع ضرر انست با عصاب
و با لبنیات دفع مضرت ان میکند و ضماد ان مقوی معده و با آرد جو جهت کزیدن و جراحات و ادرار
و رمودن شیر منجمد پستان و نضج دمل و با نمک جهت کزیدن سک دیوانه و مصنوع ان جهت کزیدن عقرب و
بتنهایی جهت بواسیر بغایت نافع و دافع درد سر بارد و با موبز جهت ورم لثیان و درد دان و حمول ان قبل از جماع
مانع حمل و قطور ان با ماء العسل جهت درد کوش و سعوط یکدانک از عصاره ان با روغن کل سرخ تا سه دفعه
جهت خنازیری کرد کردن ظاهر کردد بغایت نافع و کویند مولد ریاح است و مصلحش کرفس و بدلش پودنه

طری

نسخ
قسم بحری است نرم بحیوانات مدر کرده است درجه
اول و خشک بدوم چون پنبه بر کنند و احاطه تازه
و کهنه آن مفید است چون [illegible] موضع چون
بر آمدن نهند خون باز دارد و [illegible]

طری و شربتش تا دو دانک نغر بضم اول و فتح غین معجمه اسم جنس عصفور است و نزد بعضی مخصوص کنجشکیست
سیاه لون و بسیار کوچک و دنباله ان بسیار کوتاه و دایم الحرکه و کثیر الصوت و در تنکابن چجو نامند کرم و
خشک و نمکسود قدید ان جهت اسهال و غیر نمکسود جهت عسر البول و سنک مثانه و کرده بغایت نافع است نفط
دهنیست که از بعضی زمینها میجوشد و سفید و سیاه میباشد و سفید ان لطیفتر و کرمتر و سیاه
ان بتقطیر سفید میشود در چهارم کرم و خشک و قوی تر از اکثر دوغنها و مفتح و سریع النفوذ و ملطف حیض
و مخرج جنین و جهت جمیع امراض بارده شرب و طلای ان نافع خصوصا جهت فالج و لقوه و رعشه و کزاز و تعقد
عصب و سستی ان و بواسیر و یرقان و سپر زود ربو و سرفه کهنه و حصاة و اخراج کرم معده و مقعد و دفع
سموم و تحلیل ریاح احشا و پیچش و درد مفاصل و اکتحال ان جهت نزول آب و بیاض و قطور ان جهت کری
و ریاح کوش و فرزجه و بخور ان جهت سردی رحم و اختناق ان مفید و مضر محرورین و مصلح ان خشخاش
و سرکه و مضر دیر و مصلحش کتیرا و قدر شربت از سفید ان دو دانک تا نیم و از سیاه تا یک ل و بدلش مثل
ان میعه و نزد بعضی قطران است و خوردن سیاه ان بالخاصیه مسمن قوی لا نظیر له است نفل نباتی است
در عربستان کثیر الوجود شبیه بسونجه و با کرهی مانند خار خسک اما بیخار است و با سرخی و بنفشی و در بوی شبیه
بشکوفه سیب کرم و خشک و تخم و کل ان مدر بول و دافع سپر و طبیخ ان در افعال ضعیف تر است نقد حرض
است نقعا بن حب الکاکنج است نقره اسم فارسی فضه است نقل خراص اسم فارسی حب الصنوبر است نلک
زعرور است و نزد بعضی قراصیا نمام سوسنبر است و نمام الملک و نمامایز نامند نمغو لس یونانی قسمی
از توتیای مصنوع است نمادق شامل قداح و یاسمین سفید است نمیسفن کرسنه است نمک اسم فارسی
ملح است نمشک بلغت اصفهان اسم روغن تازه است نمنوذ اسم عربی ادنب بری است نمیر اسم هندی حلیون است
نملوکان بهندی حب البان است نمل بفارسی مورچه نامند و بترکی قرانجه و انواع مختلف میباشد بزرک
سیاه دابری و کوچک دالدی و کبار پرنده را طیار و دست و یا بلند را غل فارسی نامند و هر ان با آسیب

ودر سیم کرم وخشك وقوة شاسران غالب بر جمیع حیوان است وطلای سحوق ان مانع بر امدن موی چون
باراول قلع کرده باشند بکبار مالیدن دفع بروز آن میکند واکر موی را دیکر قلع کرده باشند محتاج بتکرار
طلای انست وچون صد عدد مورچه مقابر را در نیم وقیه روغن رازقی یا روغن زیتون کرده سه هفته در
آفتاب بکذارند طلای ان بر قضیب وحوالی آن بغایت محرك باه ودافع عنن وموجب صلابت وبزرکی
قضیب واز مجربات دانسته اند وخوردن ان موجب تهیج کرب ومحلل عسل است واز خواص انست
که اطعمه وغیر ان وشیرینیها را در جایی کذارند ودر حین کذاشتن ضبط نفس کشیدن کنند مادامی
که دست کسی بآن نرسد مورچه پیرامون ان نکردد ومهراریس کوید چون مور را در روغن زیتون جوشانیده
در کوش بچکانند دفع کری ورباح وطنین مینماید وطلای مور مقابر با سرکه دافع خنازیر وضماد تخم ان
با هر روغنها مسقط موی ومانع بر آمدن آن دانسته اند وکویند چون از تخم ان بخور کنند باعث
تحریك ریاح شکم بطرف اسفل میکردد بنحوی که ضبط نتوان نمود وزیره کرمانی دافع آنست نموس جمع
نمس است وان حیوانیست بقدر شغال وصورت ان شبیه بدلق ورنکش مایل بزردی وبا خطوط
سیاه مانند ببر ومرغ وموش صید میکند ودر حین مستی آواز آن مانند کربه ودر غیر انوقت بنحو
دیکر است وترکان ماوراء النهر آنرا الاکجنه کویند ودر بلاد مرو نیز یافت میشود وسر ان کم موی و
بسیار چرب ومظنه ان میشود که تدهین کرده باشند ونموس کر علتی است در سر بنا بر شرکت این صفت
مسمی باین اسم است جالینوس کوید طلای سر آن وبدستور موی سوخته ان با روغن دافع بهق سیاه و
جرب وارسطو فرموده که چون آفتاب در بیت خود یا در شرف باشد چشم راست آنرا اکر فقط با خرقه
کتان بر صاحب ربع بپا وبندند دفع تب ان میشود واکر چشم چپ آنرا ببندند عود نموده مفارقت
نمیکند وسفراطیس کوید طلای سرکین ان با خردل دافع داء الثعلب است ومهراریس تصریح نموده که طلای
زهره ان با سفیدی تخم مرغ دافع دمعه وسعوط خون ان بقدر یکقیراط با شیر زنان دافع جنون است

نمر

نمر بفارسی پلنك وبترکی قپلان کویند کوشت ان کرم وخشك وهیچ حیوانی کوشت آنرا نخورند وتصریح
نموده اند که ان کثیر الحیات وزهره ان سم قتال ودزدانك ان در سه ساعت هلاك میسازد وخون
ان دافع کلف وبهق وآثار است ومهراریس طلای خون آنرا دافع جمیع علل چشم دانسته وچون پیه وکوشت
انرا با آب زیتون مهرا کنند طلای ان درد آثار الرشی وزخمهای خراز بعد دبیل وقطور مغز سر ان با آب
جرجیر وزنبق در احلیل مقوی ومحرك جماع وحمول ان وبدستور حمول مغز استخوان ان جهة درد رحم
ونزد اکثر اطبا بهترین ادویه فالج ومفاصل وامراض بارده است وجلوس بر جلد ان مانع کزیدن هوام
ومسکن بواسیر است وچون کسی بر تمام جسد خود پیه کفتار بمالد پلنك قصد ان نمیکند بنحوی که نتواند
آنرا بدست کرفت وان بسیار محب خمر است وچون بر نبیذ رسد چندان بنوشد وبتجربه رسیده که چون
بر زخم پلنك موش بول کند نجات نیابد ولهذا در بلاد کیلانات زخمدار پلنکرا در جایی نکاه میدارند
که اطراف ان مکان آب باشد که موش نتواند کذر نمود نوشادر لغة فارسی است وان معدنی ومائی
ومصنوعی میباشد ومعدنی در بلاد حاره مثل حبشه قطعات ان مانند شوره یافت میشود ومائی
ان از آبیست که چون بدست حرکت بسیار دهند کف میکند واز جوشانیدن آن آب قطعات سفید
بر روی آن بسته میشود وانطاکی کوید در نواحی اصفهان آب مذکور موجود است وکویند در جبال خراسان
نیز میباشد ومعدنی ومائی عزیز الوجوداند ومصنوعی آن از دودههای کثیف حمام بهم میرسد ورنك
ان اکثر اغبر است واز دو تصعید سفید میکردد وچون سفید صاف انرا با مثل ان زاج زرد ولاجورد و
عشر ان زنکار تصعید کنند سرخ میشود در آخر سیم کرم ودر اول آن خشك وملطف وجاذب از عمق
بدن بظاهر ومجفف قروح وقاطع خون جاری وحابس قی ومفتح سدد والتیام دهنده زخمهای باطنی
ودافع حرکت سینه وصلابت سپرز وطلای ان جهة خناق وبا روغن تخم مرغ جهة برص وبا عسل جهة داء
الثعلب وداء الحیه وسعفه وبا روغن کنجد جهة جرب وغرغره ان با آب سداب جهة زلوی در حلق

مانده باشد واکتحال ان جهة التیام قرحه و دفع بیاض و دمعه بارده مفید و در خواص مکتوم مذکور است
که چون آنرا با مثل ان فضله انسان تصعید کنند شرب یک دانگ ان در دفع مطلق سم مجربست و پاشیدن
محلول آن که در جای نمناک گذاشته حل کنند و یا با سرکه حل نمایند و بی‌شود بخود آن باعث گریختن مار
و هوام است از ان مکان و چون محلول آنرا بر کاغذی نقش کرده در اطراف خود گذارند هوام پیرامون
ان نگردند و سه درهم ان قاتلست بتقطیع احشا نوارس اسم یونانی نوعی از قتاد است شاخهای ان دراز
و باریک و تا بقدر سه ذرع و برگش ریزه مستدیر و بر جمیع اجزای ان زغب شبیه بپشم و گلش زرد و خوشبو
و طعمش تند و خار آن مانند سوزن و صمغ ان مابین سفیدی و سرخی و در دوم و طب کثیر الوجود است
صمغ ان در افعال قریب بکثیرا و تخمش در دوم گرم و خشک و بیخ ان در سیم و قوی‌ترین اجزای انست مجفف
و قابض و در التیام عصب از مجربات و ازین جهة آنرا نجم العصب گویند و طبیخ شکوفه و ساییده ان و بی‌شود
صمغ ان در التیام عصب ضعیفتر از بیخ انست و شرب و ضماد ان جهة درد عصب و کوفتگی اعضا و از جای بیرون رفتن
و شکستگی ان و قطع نزف الدم موثر و عصاره ان جهة قرحه قصبه ریه و ذات الجنب بعدیل و تخم ان دافع سموم
و ان مضر گرده است و مصلحش فندق و شربتش یک دانگ است نوره کلس حجر است و کلس مذکور شد نوفلن اسم
یونانی زنبور است نوق شتر ماده است نور بلغه اکیریان زیبق است و بفتح اول و سکون واو اسم جنس
شکوفه و گلهاست نور القنول شکوفه درخت دار شیشعان است نواة بعربی دانه اثمار است و از مطلق
ان مراد دانه خرماست خصوصا و از ان نوال بهندی ابن عرس است نوح لبلاب است نخما اسم نبطی درخت
کوهی ساقش مربع و بقدر قامتی و با غبرتی مایل بزردی و شکوفه بعضی مایل بسفیدی و از بعضی مایل بسرخی
و عمیق و میان تهی و با عطریت و برگ بعضی مستدیر و از بعضی دراز و بی‌ثمر در دوم گرم و خشک و بوییدن
ان جهة زکام و ضماد ان جهة اورام بارده و قطع عرق و منع تولد قمل و تقویت موی و با عسل جهة داء
الثعلب نافع و شرب ان مدر خون و با تفریح و دافع خفقان و با سرکه تریاق همه سموم و خیسانیدهٔ ان با موین

وخوردن

وخوردن ان بعد از ان با بادام سمین بدن و فرزجه ان منقی رحم و خوشبو کننده انست و از خواص آنست
که چون یکدرهم آنرا با هفت عدد دانه گشنیز در پارچه کبودی بسته در چاه اندازند در تابستان باد سرد
بر زیدن آید و چون در حریر سرخ پیچیده و بر بازوی چپ بندند دفع سحر و چشم بد کند نهون قرة العین است
و نزد بعضی جرجیر بری نهشل اسم عربی شقاق است نهنگ اسم فارسی تمساح است نیلوفر اسم فارسی
کرنب الماء عبارت از انست بیخش مانند زردک و ساقش نرم و طولش بقدر عمق آبها و برگش قریب بسطح آب
و ثمرش بقدر سیبی شبیه بقبه خشخاش و در ان تخمهای عریض سیاه و با لزوجت و گلش بیرون آبست و اکثر آن
کبود و بعضی سرخ و ان هندیست و بعضی مایل بزردی و تیرگی و بعضی گویند که بری ان نیز میباشد
جمیع اجزای ان در دوم سرد و تر بغیر بیخ ان که گرم و خشک است و مراد از مطلق ان کل نوع کبیر انست و
نیلوفر زرد گرم و خشک است و کبود ان لطیف و مقوی دل و مسکن حرارت ان و تبهای حاره و تشنگی و
سموم و مانع احتلام و جهة درد سر و قروح ظاهری و باطنی و خشکی دماغ و خشونت سینه و سرفه حاد
و نزله و با زعفران و دارچینی جهة تقویت دل و خفقان مفید و مضر مثانه و مصلحش نبات و مضر باه
و مصلح آن لبوبات و قدر شربت از جرم ان سه درهم و در مطبوخ تا هفت دانگ و بدلش بنفشه و خطمی است
و بیخ ان جهة سپرز و اسهال مزمن و قرحه امعا و سیلان منی و ضمادش جهت درد مثانه و معده و با صبر جهة
بهق و با زفت جهة داء الثعلب نافع و اکثار ان و شرب تخمش مضعف قضیب و منجمد کننده منی و شربتش
از هر یک دو درهم و تخم ان دافع ادرار حیض و نزف الدم و درد مثانه و روغن نیلوفر که مانند روغن
بنفشه بعمل آورند سرد و تر و در افعال مانند روغن بنفشه و در تسکین درد سر حار قویتر از انست نیل نزد
بعضی عبارت از وسمه است و ظاهر انست که غیر ان باشد و در گتم مذکور شد و ممکنست که از یکجنس باشد
و مستعمل هندی انست و ان بری و بستانی میباشد نبات بستانی شبیه بکتان و ساقش سه شعبه باریک
و برگش شبیه ببرگ کبر و تخمش ریزه و مایل بسرخی مانند تخم حرنوب و از ان درین تر و بری ان مانند بستانی

وباخشونت زیاد و سیاه تر از ان و بی تخم است و دیسقوریدوس و جالینوس فرموده اند که نباتش شبیه به
نبات بادرنگ و بسیار سیاه و ساقش زیاده بر ذرعی و برگ بری ان مانند برگ کاهو و پرشاخ و شاخ آن
مایل بسرخی و در اطراف ان غلافها مانند زبان و در ان تخمهای ریزه میباشد در اخر اول گرم و در دوم خشک
و نزد بعضی معتدل است و محلل و رادع ابتدای اورام و قابض و دافع نفث الدم و نزف الدم و شرب آن
بقدر چهار شعیر با آب سرد مسکن هیجان اورام و مانع خروج دمل و جهة سرفه شدید اطفال و درد سینه و
کرده و ریاح غلیظه و با سکنجبین جهة سپرز و با ادویه مناسبه جهة قرص دیرینه و ذات الجنب سوداوی و یکدرهم
ان با کیوفیه کلفت جهة قرص دیرینه و وحشت و هموم و خفقان و با خیارشنبر جهة استسقا و ضماد ان جهة
سعفه و تقشر جلد و قروح خبیثه و باد سرخ و نمله و التیام جراحات و رفع کلف و سوختن ان جهة داء الثعلب
و با نیم وزن ان مرداسنگ و قدری روغن گل سرخ و موم جهة آکله از مجربات و باید قبل از طلا موضع را
با آب بادرنگ و عسل بشویند و با سرکه جهة قروح سر و خنازیر متقرح بی عدیل و مضر دیه و مصلح ان عسل
و قدر شربتش تا دو درهم و بدلش بوزن ان آرد جو و ثلث ان املیساست نبذه لغة مصریست و بفارسی سمنو سمنو
نامند از اغذیه شیرین که بدون شیرینی و روغن بعمل آرند و انطاکی گوید در اول گرم و در خشکی معتدل
و مولد خلط صالح و مسمن بدن و معدل بلغم و جهة بخار سوداوی و مالیخولیا و سرفه خشک و درد سینه
مفید و دیر هضم و ثقیل و مسدد و اکثار ان سوء هضمهای مرکبه و انچه با گردکان و بادام جوشانیده باشند
زبون تر و مصلحش سکنجبین و کاسنی است و طریق عمل انکه گندم را خیسانیده سبز کنند پس شیره ریشه سبز آنرا
گرفته طبخ بسیار دهند و بر فعات قطعات نبخ در ان اندازند تا غلیظ و شیرین گردد نبینا نانخواه است
نیمقا اسم یونانی نیلوفر است نیج نیل است نیطافوس گویند نباتیست برگش شبیه برگ صعتر و بر روی زمین
پهن میشود و در حوالی دربند بلاد شیروان بسیار است و قرص آنرا جهت بیاض چشم بی عدیل دانسته اند و
بنطافلن مولف مغنی گوید که از جمله یتوعات و غیر بنطافلن و پنجکشت است و بر شاخهای ان پنج عدد برگ

مسا

میباشد و نبات ان شیر دار بغایت مجفف و بلیغ و بیحدت است و طبیخ ان جهة درد جگر و اسهال بواسیر
و ضماد ان جهة خنازیر و عرق النسا و مفاصل و صلابات و داء الحیه مفید و عصاره بیخ ان سم قتال و قدر
شربتش سه ابولوس است نیلوفر هندی او سپید است نیشوف ادرک است و نزد بعضی قراصیانی بفتح اول
و سکون یا اسم فارسی قصب است نیشکر اسم فارسی قصب السکر است نینو اسم هندی روغن تازه است
نیب اسم هندی آزاد درخت است نیم اسم هندی درختی است و ان بزرگ و کوچک میباشد گلش مثل خوشه
که چندین بنفشه با آن باشد و وسط گلها زرد و با عطریت و خوش منظر و در اصفهان ثمر آنرا سنجد کرخی مینامند
و در مازندران کنار گویند و ان بقدر سنجد کوچکی است مایل بتندی و تلخ و در بعضی بلاد معروف بکرخت
تر است و ضماد برگ و گل ان محلل و رادع و جهة اورام بغایت مفید و جهة مفاصل و نقرس و درد سر
نافع و ذرور خشک ان جهة التیام زخمها و قطع خون ان و روغنی که از او جوشانیده باشند نایب مناب روغن
شیخ صنعان است و ثمرش بقدر یک لحاب اسهال مزمن و آزموده است

حرف الواو

واق اسم مرغیست که در کنار آبها میباشد و تیره مایل بسیاهی و مخلوط بسفیدی و سرش سیاه و در کاسه سر آن
سه چهار عدد موی مانند کاکل رسته و در غایت سفیدی و نرمی و فریب بشبری و ترکان با زلف حقار
جمع کرده بر سر میزنند و اکثر صیدان ماهیست و در تنکابن آنرا ادین نامند و کوچکتر از حقار است
در دوم گرم و در اول خشک و گوشت ان موافق مبرودین و درد زانو و کمر و روغن ان جهة فالج و امراض
عصب نافعست و گوشت نمکسود ان جاذب پیکان و خار از بدن و زهره ان جهة بیاض چشم و بهق مفید است
واوی کلب بریست واحد لبلاب است وافیس یونانی کنگر زد است واشه اسم فارسی صعتر است وارموک
بلغت تنکابن قنفذ است وایلهیم بلغت تنکابن گوش بریست والان بزرگ بهندی رازیانه است والان کوچک
شبث است وبر الارض فطر است و بفارسی نرم نامند و گویند مخصوص شتر است و خواص صوف
مذکور شد وثیم بثای مثلثه اسم عربی و مرد ابیض است وج بفارسی اکیر ترکی نامند بیخ نباتیست که در

آبها میروید و بفارسی سوسن زرد کویند برکش از برک نرکس درازتر و عریض و با خشونت و ساقش بلند
وکلش شبیه بسوسن آزاد کرد بنوعی باشد و زرد مایل بسرخی و بیخش کره دار و بعضی بعضی پیچیده و کج و
ماهی سفیدی و سرخی و تند طعم و مایل بعطریت در اول سیم کرم و خشک و قوتش تا چهار سال باقی قاطع
بلغم و تریاق سم هوام و مقوی معده و جکر و هاضمه و قوه حافظه و منقی دماغ و مبهی و مجفف رطوبات
مفاصل و مدر بول و حیض و محلل ریاح معده و امعا و جهة درد سینه و درد پهلو و سرفه و جکر و مغص
و درد سپرز و شکافتکی عضل و تقطیر بول و حصاة و لکنت زبان و نیکو کردن رخسار و تسخین کرده و
ضماد ان جهة مفاصل و اورام بلغمی و نفخ تحت سپرز و بهق و برص و تشنج بلغمی و فالج و قیله و فرزجه ان با
شیر مادیان و زعفران جهة اعانت حمل و اکتحال ان جهة بیاض و خاییدن ان جهة ثقل زبان لی عدیل و جهة
درد دندان مفید و جلوس در طبیخ ان جهة درد رحم نافع و مضر سر و مصلح ان رازیانه و محرور خون محرورین
و مصلح ان سکنجبین و شربتش یک ل و بدلش مثل ان زیره و ثلثان زراوند طویل است وحید بلغة مغربی
مازریون سیاه است وخشیزک و خشیزق بکاف اخر و بقاف تخم بنتیاج و درمنه ترکی عبارت از ان
و نزد بعضی درمنه خراسانیست ودع ازجمله اصداف و حلزون است و بهندی کودی و در دیلم کلاچک
و در اصفهان کس کربه نامند پوست ان زیاده از سایر اصداف و مدر مائیت و جالی و جهة عسر بول و حصاة
نافع و ضماد محلول ان در اب لیمو با قدری نوشادر رافع جمیع اثار جلد و مجرب است و محرق ان در همه افعال
مانند شیح و مضر دیه و مصلحش عسل و شربتش تا نیم ل است ودود اسم مغربی بلسکی است ودین یونانی
کاث است ودح زوفای رطب است ورد اسم جنس کلهای اشجار است و از مطلق ان مراد ورد احمر بستانیست
چه اقسام ورد سفید و زرد و سرخ میباشد و هر یک از ان بری و بستانی و هر یک بنامی مخصوص اند و
بستانی اقسام ان مضاعف و بری هر یک غیر مضاعف اند ورد ابیض بری بفارسی آنرا نسترن سفید
نامند و مذکور شد ورد ابیض بستانی بزرکتر از نسترن و مضاعف و بقدر کل سرخ و درختش او بجارا

ورنکی

ورنکش سفید و کرم و خشک و در افعال ضعیفتر از نسترن است ورد اصفر بری نسترن زرد است درخت
ان خاردار و کلش زرد و غیر مضاعف است و در قوت مانند نسترن سفید ورد اصفر بستانی درخت
ان بیخار و بقدر درخت کل سرخ و کلش مضاعف و بزرک و رنکش صندلی و در قوت مانند کل سفید
بستانیست ورد احمر بری درخت ولیک است و کلش سرخ و غیر مضاعف و مذکور شد ورد احمر بستانی
بفارسی کل سرخ نامند بهترین ان تمام نشکفته است وان مرکب القوی و نزد اکثر در اول سرد و در اول
دوم خشک و نزد جمعی کرم و تر و نزد بعضی معتدل و مفرح و مقوی دل و اعضا و مسهل صفرا و بلغم
رقیق و با قوه قابضه و خشک ان اقبض زیاده و مفتح ماساریقا و جهة ضعف معده و جکر و کرده و خفقان
حار و غشی و جهة دبیله رحم و مقعد و طلای ان و قطور عصاره ان جهة درد سر و چشم و کوش و مضمضه
ان جهة تقویت لثه و ضماد کوبیده ان جهة اورام مراق و رطوبت معده و ساییده ان جهة ثالیل و سحج جلد
که بسبب حرکت بهم رسد و رویانیدن کوشت زخمهای متاکله و زخم آبله و سیلان رحم و خوشبو کردن آن
و با برک مورد جهة قطع عرق و ضماد برک درخت ان جهة حراز و اورام حاره و ورم مقعد و شکستکی اعضا
مفید و تخم کل که عبارت از غره آنست در افعال مانند ولیک است که ان عبارت از غره کل سرخ بری باشد
و مذکور شد و آنچه درمیان کل شبیه بتخم و زرد است آنرا زر ورد کویند دو درهم ان با آب رافع اسهال
عسر العلاج و رافع نفث الدم و سیلان خون است خصوصا با اقماع کل و بیاییدن حول ان مقوی رحم و
دافع رطوبت ان و مضیق فرج است و بوییدن کل مهیج زکام و عطسه و ماشرا در بعضی امزجه و در
بعضی مسکن ان و مصلح ان کافور و مضر باه و مورث تشنکی و مصلح ان انیسون و قدر شربت از تازه ان
تا ده درهم و از خشک ان تا چهارده درهم و از آب ان هشت درهم و بدلش مثل ان بنفشه و ربع آن
مرزنجوش است و کویند ده درهم غنچه تازه ان ده بار عسل بیفزاید و روغن کل که کل را با اقماع در روغن
کنجد کرده در آفتاب بکذارند و بعد از سفید شدن کل تجدید تا هفت مرتبه کنند و یا آب افشرده

[illegible]

تازه انزا باشد ان روغن کنجد یا زیتون بجوشانند تا روغن بماند روغن مزبور مرکب القوی و رادع و قابض
و محلل و موافق مواد حاره و بارده و با قوة مسهله و مسکن التهاب معده و رویاننده گوشت زخمهای
عمیق و مجفف رطوبت آن و دافع مواد خبیثه ان و حقنه ان دافع قرحه امعا و مضمضه ان مسکن درد
دندان و نطول ان مقوی دماغ و حابس اسهال مراری و مسهل ماده لزج و مقوی اعضا و محلل مواد
فاسده و در تسکین دردها عجیب الاثر و طلای ان با سرکه و تحلیه ان با سرکه و گلاب مسکن درد سر و رادع
بخارات دماغی و موافق اورام آن و دافع زحیر و درد امعا و چرب کردن ادویه حابس اسهال با
و مقوی فعل ان و قطور ان جهة درد گوش و تدهین ان با سرکه و آب مورد دافع عرق و با د زهره و قروح
و جوششهای حاره و شرب ان دافع ضرر خوردن اهلک و زرنیخ و صابون و ذراریح و امثال آن و
بدلش نیم وزن ان روغن بنفشه و بوزن ان دهن الخلاف و قدر شربتش تا یکوقیه و گلاب نیز مرکب القوی
و مایل ببردی و با حرارت لطیفه و مایل برطوبت و با قوة قابضه و بعضی سردی و خشکی از ابسیاد غالب
دانسته اند و ان مقوی دماغ و فم معده و قوتهای بدن و نیمگرم ان جهة نفث الدم و خشونت سینه
و عوارض نزله و درد معده و امعا و مغص بارد و حار و درد جگر و سر دا آن جهة خفقان حار و تقویت
بدن و با شراب جهة زیادتی تفریح و بوییدن و طلا کردن ان جهة درد سر حار و درد چشم و با قرنفل
جهة بارد آن و لخلخه ان جهت تقویت دل و دفع غشی و بیهوشی و تقویت دماغ و حواس باطنی و نشاط
نفس و دفع خمار مفید و بالخاصیه مضر باه و باعث سفیدی موی و مصلحش جلاب و نبات و قدر شربتش
تا هجده ل و گلاب بکر ریقند دوا و قیا ان مسهل است ورد منتن دریابس است ورد الحماق بفارسی
گل رعنا نامند اندرون ان سرخ و بیرون زرد و بدبوی و از اقسام ورد منتن است گرم و خشک
و بیخ ان محلل قوی و بسیار گرم و در اطلیه استعمال ان اولیست ورد السباع گل علیق الکلب است
ورد چینی خنزیر است ورد الفجاد و ورد الحمار و ورد النحاب ورد الحماق است و ورد الحمیر نزد

بعضی

بعضی گل خطمی است و بلغة مغربی گل فاوانیا است ورد الزوانی بلغة مغرب گل خطمی است ورد فوا
شقایق النعمان است ورد الجبل کبیکج است ورد الماء سقنقور است ورد اجالور فاشرا است ورد طوری
سطاخیوس است ورق النیل وسمه است ورق الزیتون بهندی طالیسفر است ورده بلغة مازندران
سمانی است ورله بلغة قزوین نبات خرنوب نبطی است ورطنیثا عنم است و در عین مذکور شد ورل
بفارسی و بترکی بزمجه نامند و ان حیوانیست بزرگتر از حرذون و دنبال ان دراز و جلد ان سیاه و درشت
و ابلق از خطوط زرد در اخر سیم گرم و خشک و قایم مقام سقنقور در همه افعال و مبهی و محلل ریاح و ضماد
گوشت ان جاذب پیکان و خار از بدن و جاذب سم گزیدن حیوانات بجزد و جاذب خون بظاهر
جلد و باعث فربهی عضوی که بر ان بیندند و طلای روغن زیتونی که در ان جوشانیده باشند
و مهرا شده دافع آثار جلد و کلف و حکه و داء الثعلب و قوبا و سرگین ان قالع بیاض چشم و طلای پیه ان
عظیم کننده قضیب و طلای خاکستر ان موجب بهجی عضو است ورشان از جنس کبوتر صحرایی و از ان
بزرگتر و طوق دار و بترکی الافاخته نامند در خواص مانند کبوتر صحرایی و از ان بهتر و چون در روغن
زیتون مهرا کنند طلای ان در افعال مانند پیه شتر مرغ و مداومت خوردن ان موجب بدی خلق
و مصدع و مصلحش سرکه است ورس با رنباتیست مانند نبات پنبه و مخصوص بلاد یمن و نبات مزبور
تا بیست سال گل و ثمر میدهد و ثمرش مانند کنجد و بعد از رسیدن شق شده شبیه بموی زرد مایل
بسرخی مانند زعفران میشود و آنرا ساییده جامه با آن رنگ میکنند و بهترین آن زرد مایل کبره خبیث
و قسم سیاه انرا که جنسی نامند و سرخ تیره انرا که هندی گویند ذبونس و نزد بعضی که کم نیخ ان نبات
در دوم گرم و خشک و قوتش تا چهار سال باقی مقوی باه و با تفریح عظیم و دافع خفقان و ریاح غلیظه
و حصاة و جالی و شرب ان دافع بهق و برص سفید و طلای ان دافع کلف و سعفه و بثور و قوبا و جوشش
لاغری و مضر ریه و مصلحش مصطکی و کثیرا و شربتش تا یک ل و بدلش مثل ان زعفران و نصف ان اسبست سابنج

ورغ اسم عربی سام ابرص است وبفارسی ضفدع را بن نام میخوانند ورق بفتح اول وثانی برک
نباتاتست وبضم اول وسکون ثانی اسم طیور است وبفتح واو وکسر را اسم فضه است ورخ بفارسی چرک
کویند وازمطلق ان مراد چرک انسان است وطلای چرک کوش جهة شقاق لب وکزیدن افعی وچرک
بدن جهة بواسیر وشقاق مقعد وداحس وباموم روغن جهة تحلیل اورام نافع است وسمر کتم است
وکذشت ورخ کور النخل بفارسی دم برموم نامند ودرعکیره کذشت وشیح اسم عربی نباتیست که در جبال
ارمنستان میروید ودربو شبیه ببوی لیمو است وچوب ان بسیار صلب واز ان نیزه میسازند برکش
شبیه ببرک کشنیز وشاخهای ان باریک وبیخ ان کره دار وشبیه ببصل در اخر دوم سرد وخشک و
رادع ومقوی اعضا ونیم لسایید ان با تخم نیز بلث جهة شکستکی اعضا وضربه وسقطه و [illegible]
درطبیخ ان جهة سیلان رحم وبواسیر مقعد مفید است وشوخ حیوانیست بسیار کوچک از پلنک و
درزنک وشکل مثل آن ودنباله ان کمتر از شبری ودوربکابن پلنک موش کویند ودرخواص مانند
پلنک ولباس پوست ان معین باه ومقوی کرده ومانع عروض بواسیر وموی سوختن ان جهة جراحات [illegible]
نافع است وشیح اشق است وشج بسکون ثانی اخر سطل است وشم بضم اول [illegible]
اسم [illegible] است وصف الاسود [illegible] برسیاوشان است [illegible] خشخاش است وشل نوعی از ابل است [illegible]
[illegible] نامند [illegible] کورشد وشهد [illegible] اسم عربی بادنجان است وشل اسم عربی
ثمر خنثی درخت مثل است وکراشیان طیور است وشیح [illegible] است وشیب نوعی از [illegible]
[illegible] وشیر دار ودر بعضی اماکن شبیه ببرک درخت شیرین [illegible] شبیه ببرک
مورد وان [illegible] الراهب وماهر دانراست وان مقیی قوی ومسهل است [illegible] اثرا
از جهة اعلی قطع کنند مقیی واز جهة اسفل مسهل واز هر دو جانب قی واسهال [illegible] کرم [illegible] وزیاده
ان قتال وموجب غشی ومطحن [illegible] وشربتش تا نیم درهم [illegible] لا است ولکام بلغت تکابن [illegible]

دیره

حرف الهاء

دیره انگور سیاه است **حرف الهاء** هال قاقله صغار است هامه جغد است هالوک شلک است وبلغت
مصر حعفیل است هاوی اسم تریاق فاروق است هالیوطس اکلیل الملک است هار وهار اسم هندی استخوان
است هالی بهندی نیل است هاقن بهندی اوز است هاسیونا بلغت نبطی اسم نباتیست بیخش مانند شلغم
وسیاه وهرچند درزمین فرو رود باریک میکردد تا بقدر موئی رسد وخام وپخته ان لذیذ وماکول
ومایل بتندی وساقش با رطوبت لزج وزغب دار وبر شاخهای ان برکهای ریزه مانند خار کوچکی وبر شاخ
ملاصق بن ان میلی بخش در دوم کرم ودر اول خشک ونزد بعضی کرم وتر وملطف اخلاط غلیظه وبادج و
مقوی دل وحافظ صحت وجهة سرفه ودرد سینه وسپرز وکرده ومثانه نافع وکویند خوردن ان با لحم صیه
باعث تولید پسر است ونطفه منعقده قبول صورت انثی نمیکند ونطول ان جهة سرعت حرکت اطفال
موثر وتعلیق ان در پارچه سبز قبل از طلوع افتاب روز چهارشنبه رافع سحر وچشم بد است هبید دانه
حنظل است هنا جوری بهندی اسم کفتریم است هدبه در اصفهان خرخدا وپرپا نامند وآن حیوانیست
بقدر پاقلا وخاکستری رنک وزیر شکم ان سفید وپاهای آن بقدر سوزنی وکثیر الغذا در دوم سرد
وتر وشرب ان با شراب رافع عسر بول ویرقان کرم وطلای ان جهة خناق وسقوط لهاة ومطبوخ ان
در پوست انار کر باروغن کل سرخ بجوشانند نیم کرم آنرا در کوش چکانیدن رافع کری قدیم ودرد کوش است
وچون درکوزه نو سفال بسوزانند وبا عسل مخلوط کرده روزی از اوقیه تا دو اوقیه بنوشند جهة عسر
النفس مجرب دانسته اند وتعلیق ان با پاره کتان وامثال ان رافع تب ربع وقطور رطوبت ان در احلیل
رافع حرقة البول است هدهد معروفست وآنرا مرغ سلیمان نامند در دوم کرم وخشک ومهرانیچه آن
با تنبت جهة پیچش وقولنج وسدد وخون منجمد وحصاة کرده ومثانه وزهره وخون ان جهة بیاض چشم
وبهق وسعفه واستخوان ان جهة تب ربع نافع وتعلیق پر وزبان ان موجب جاه ودوستی مردم وبدستور
تعلیق لحیه اسفل ان دربین امور موثر وتعلیق استخوان بال چپ ان جهت بستن زبان بدکویان ودوستی

دشمنان وبا خود داشتن چشم ان جهت تقویت حافظه و بیاد آمدن فراموش شده وایمنی از جذام و آنچنین
مذبوح بتمام بر دروازه خانه جهت دفع سحر و چشم بد و ام صبیان و بخور پر ان جهت دفع سحر و جنون و بلع
کردن دل ان بکرمی ذبح ان جهت قوه حافظه بغایت نافع و ناخن و پر انرا در حریر زرد بسته در زیر سر و
خصم کذاشتن موجب الفت ایشان خصوصا در وقتی که قمر در سنبله و نظر دوستی با زهره داشته باشد
و نکاه داشتن پر ان جهت نصرت بر خصم موثر است هدل حمض است هرثیرا از اغذیه مشهوره است و هریسه
حبوب و لحومی که از ان ترتیب یابد کندم و کوشت مرغ است کرم و تر و کثیر الغذا و مسمن بدن و کرده
و مقوی عصب و باه و موافق سرفه و خشونت سینه یابس المزاج است و دیر هضم و مسدد و مصلحش در
محرورین سکنجبین و در مبرودین انکور و بالخاصیه افکندن قدری از انکور در دیک هریسه مرقق قوام انست
هرلیا بلغت هندی بچنیست و در جبال کشمیر کثیر الوجود قسمی سیاه و قسمی سفید مایل بزردی و طولانی و
غیر مخروط و در رحم موافق سر عدد حد وار میشود نیم نخود ان قاتل است با سهال و قی عنیف و با تحلیه
مقاوم سم اقسام بیش و سایر سموم است بغی هرنوه نزد بعضی ثمر درخت عود است از فلفل کوچکتر و با اندک
زردی و طعمش تند و بوی عود از ان می آید و از حوالی شحر و عمان خیزد مرکب القوی و در دوم کرم و در
خشکی معتدل و مقوی احشا و محلل ریاح و حصاة و با تفریح و مدر بول و ملین طبع و سحق کرده و مثانه
و محرک باه و معین هضم و خاییدن آن بهترین انواع استعمال انست و بخور ان مانع زکام و نزله و کنا
در میان متاع و جامه مانع کرم زدن آن و بیخ آنرا چون چهل روز در میان شراب یا سرکه تا دس بکذارند
بسیار سیاه میشود و از عود قماری تفرقه نتوان نمود و قدر شربتش تا دو درهم و بدلش فلفل است
هرطان دانه ایست شبیه بخلر و نزد بعضی آن خلر است و رازی کوید دفلی است و اظهر انست که قسمی
از خلر باشد چنانکه انطاکی آنرا بسبله دانسته اند چه ان تلختر از ان و سرخ مایل بسیاهی است و نباتش
مانند کندم و ثمرش در غلافی منقسم بد و نصف در برودت معتدل و با قبض و مطبوخ ان با غیره

روغن

روغن قابض و موافق سرفه و در سایر افعال مانند خلر است هرقولیون بنام است هرشفه اسفنج است
هرد اسم عربی عروق الصفر است هرجان لود البر است هرقلوه و هرقلوس نوعی از هندبای بریست
و نزد بعضی ابو خلسا و نزد بعضی قرصعنه است هرابره مراینه است هرتال هندی زرنیخ است هرن
بهندی اسم آهوست هریا توتیا هندی توتیای هندیست هری بهندی بلیلج است هرلولی بهندی
خروع است هزارجشان و هزار فشان بفارسی فاشرا است هست کند بهندی لوف است هشتفیل
شقاقل است هشت دهان اسم فارسی نوعی از عود است هفسومود اسم سریانی افتیمون است
هکل نفع است هلیم اسم عربی کل لا صول لشی است و بفارسی عبارت از مرق کوشت و کندم و
مغز نخود است و در افعال مانند هریسه هلام نوعی از اغذیه است که کوشت کاو و دو ساله و امثال انرا
بعد از پختن در آب و نمک در جایی کذارند تا آب آن چکیده دفع کردد بحسب احتیاج بقول حاره
و یا بارده را با سرکه پخته کوشت مذکور را در ان سرکه اندازند و بقول را بر دارند و اکر با بقول بجوشانند
قسمی از قریص خواهد بود و در افعال مشابه مزاج بقول مطبوخه است هلیون بفارسی مارچوبه کویند
ساق و برکش شبیه بکبر و با شیر قلیلی و کلش مایل بسفیدی و تخمش از قرطم کوچکتر و با صلابت در دوم کرم
و در اول تر و بیخش در دوم خشک و در اول کرم و بری آن از خشکی غالب تر و هلیون مفتح سدد جکر و مدر
بول و مبهی و محلل نفخ و غذائیت ان غالب و هاضم و مغیر رایحه بول و عرق و مفتت حصاة و جهت درد سینه
و ظلمت بصر و درد ریه و استسقا و طبیخ ان ملین طبع و دافع درد امعا و با شراب جهت سم رتیلا و تقطیر البول
و مضمضه ان جهت درد دندان نافع و مداومت ان مهیج درد مفاصل و مفسد طعام و مغثی و مصلحش
عسل و کویند ان کشنده سک است و تخمش مفتح سدد سپرز و با عسل و روغن بلسان مخرج حصاة و فرزجه
ان مدر حیض و درد را دارد و نیز از هلیون و قدر شربتش تا دو ل و مضر بهر و مصلحش عسل است و بیخش مسکن
درد دندان و طبیخ ان با شراب و با عسل و تخم خربزه منفی کرده و مثانه و مجاری بول و مخرج سنک و

دلیک آن ومضر به محرورین ومصلحش سکنجبین وقدر شربتش تا سه درهم و در فلاحت مذکور است که چون شاخ
حیوانات را دفن کرده مکرر آب دهند هلیون میروید واز مجربات شمرده اند هلیلون زعرور است هلیفیا
هندبا است هلیلج املیلج است هلیانه شاهترج است هلمونی وهلیموسلون جبلی است هلال فرون السنبل است
ونزد انطاکی دیج الفار هلد اسم هندی عروق الصفر است همج نوعی از ذباب وشبیه به مگس است همیشه بهار ب
وهمیشه جوان ابرونت هنک بهندی حلبه است هندوا بهندی نوعی از بیش است هنکر بهندی ماهی زهر جیست
هنکا چهار بهندی سیسالیوس است هندبا بفارسی کاسنی نامند وان بستانی وبری میباشد وبستانی آن
دو قسم میباشد یکی را برگ بزرگ ودراز وباخشونت ومایل بتلخی وگلش کبود بزرگ وانرا هندبای شامی
گویند وتبرید وترطیب آن زیاده از قسم صغیر است ویکی را برگ کوچک وباریک وگلش کبود وریزه وتلخی آن
غالب وانرا هندبا البقل نامند هر دو قسم در اول سرد وتر وبا اجزای حاره لطیفه که از شستن دفع کردد واز
جهة لطافت مفرط عجب اختلاف هوا وزمان ومکان تغییر طعم ورنگ وطبع آن میشود وان مفتح سدد و
مقوی جگر ومسکن حرارت خون وتشنگی وصفرا والتهاب معده وموافق جگر حار وبارد ورافع سده آن و
منقی مجاری بول وگرده وآب برگ ان با آب رازیانه بهترین ادویه یرقان سددیست وچون آب آنرا بجوشانند
وکف گرفته با سکنجبین بنوشند جهة تبهای کهنه وتقویت معده ودفع تعفن رطوبات وباگلقند جهة
تب ربع نافع وچون با قدری رازیانه وکشوث بجوشانند تفتیح واسهال آن زیاده میشود وطلای آب
ان جهة اورام حاره ودرد چشم وباسرب سایید وروغن گل سرخ جهة سرطان متقرح بیعدیل وغرغره ان با
خیار شنبر جهة ابتدای ورم حلق وخناق وضماد کوبیدهٔ ان جهة رمد حار مجرب خصوصا با روغن بنفشه و
آرد جو وسرکه جهة مفاصل ونقرس حار واورام حاره بیعدیل وقدر شربت از آب ان تا نیم رطل ومضر
صاحب سرفه ومصلحش شکر است وتخم کاسنی در دوم خشک ومایل بحرارت وبا اجزای بارده وجهة تبهای
صفراوی وسددی ویرقان وخفقان وصداع وامراض جگر وبا مطبوخ صندل ورازیانه جهة دفع سموم وضعف

کرده

کرده وسپرز وقطع نزف الدم وتحریک اشتها موثر وبغیر از ترطیب در سایر افعال نایب مناب برگ کاسنی
وقدر شربتش از دو درهم تا پنج درهم است وان مغثی وکریه الطعم ومصلحش سکنجبین وادویه خوشبو موافق آن
وبیخ کاسنی در اول گرم ودر دوم خشک وبغایت مفتح وملطف اخلاط ومنقی مجاری غذا ومدر بول وجهة
تبهای مرکبه ومزمنه وتصفیه خون ودفع ورم احشا ودرد مفاصل واستسقا ونضج وتحلیل مواد نافع وقدر
شربت از ساییدهٔ آن یکدرهم تا چهار درهم ودر مطبوخ از پنج درهم تا پانزده درهم وعرق کاسنی نسبت با آب ان
بسیار ضعیف است هندبای بری غیر خندریلی است با تلخی مانند بستانی وگلش کبود وطعمش بسیار تلخ و
برگش درشت وبیخار است وآنرا بقلة یهودیه نامند در آخر اول سرد وخشک ودر تبرید زیاده از بستانی
وقابض طبع ومقوی معده ودر جمیع افعال بغیر از ترطیب قویتر از بستانی وقاطع نفث الدم وآب آن
با روغن زیتون دافع اکثر سموم هوام وسموم مشروبه ومسهل شیر وحول عصارهٔ ان دافع ورم حار فرج وضماد
بیخ ان جهة گزیدن عقرب وزنبور ومار مفید وبا آرد جو جهة باد سرخ مفید وبا سفیداب وسرکه جهة سوختگی
آتش والتهاب اعضا نافع وتخم وبیخ ان در افعال قویتر از بستانی ومربات بدل دیگری اند هندبای شامیه و
هندبای هاشمیه نوع بزرگ وروی بستانیست هندباء البقل نوع ریزه برگ کاسنی بستانیست هوم بلغت ترک
نباتیست شاخهای ان پر گره وبارش شبیه بعنب الثعلب وکبک از ان بسیار محظوظ است وبی برگ وبیخ و
با ریشهای ضعیف غیر غایر واز سموم قتال وچون پیکان را با آب آن آلوده خشک کنند زخم کشنده است هوم
المجوس گیاهیست ساقش یکعدد وباریک وصلب وگلش زرد وتیره وشبیه بیاسمین وبرگش ریزه است وظاهرا
از جنس ارغوان زرد باشد ونزد بعضی بخور مریم است در اول سیم گرم وخشک وجالی ومفتح سدد وبا حدة
وبسیار مجفف وطبیخ گل ان جهة حصاة مثانه واحتباس بول بسیار مفید ودرود گل آن جابر جراحات
وقدر شربتش یک مثقال وزیاده از دو ان کشنده جمیف قویست هوفاریقون معرب از اوفاریقون یونانیست
وان سه قسم میباشد وهر سه قسم را اثر مانند جو است وقسمی را ساق بقدر شبری وزیاده وبرگش مانند برگ

سداب و بسیار سرخ و کلش سفید و شبیه بگل شب بو و در بوی شبیه ببوی صنوبر و تخمش سیاه و دراز و
مدور مانند جو و منبتش زمینهای سخت در اول سیم گرم و خشک و قوتش تا ده سال باقی و مجفف و ملطف
و مدر بول و حیض و مخرج جنین و محلل و منفخ سده و جهة درد ورک نافع و برگش جهة التیام جراحات و تنقیه
زخمهای متعفنه و دفع سوختگی آتش و عصاره و طبیخ ان جهة نقرس بعدیل و مداومت شرب تخم ان از هر روز
نیم درهم با ماء العسل جهة عرق النسا مجرب دانسته اند و جهة تب ربع با نیم وزن آن ۲ سداب بدستور مجرب
شمرده اند و بدلش تخم شبث و انیسون و صنف دوم بزرگتر از اول و برگش بقدر نعناع و پر شعبه و شعبها مستقیم
و ساقش سرخ و کلش زرد و تخمش در غلافی مانند خشخاش و با خطوط و در بوی شبیه بر اسنانخ در آخر دوم گرم و
خشک و دو درهم از تخم ان مسهل صفرای غلیظ و خوردن آب برگ معین عمل انست و در سایر افعال مانند
قسم اول و چون در شراب بجوشانند طلای ان رافع جراحات عظیم است و صنف دیگر که رازی رومی
عبارت از آنست نباتش بزرگتر از اول و کوچکتر از ثانی و بسیار سرخ و پر شاخ تر برگش مانند برگ سداب
و کلش زرد و در بوی مانند قسم اول و گرمتر از اول و مسهل رطوبات معده و مجفف ان و در جمیع افعال قوی تر
از اول و ثانی و سرخ کننده رخسار و مقوی معده و دافع فالج و عرق النسا و عسر بول و حصاة و مسقط جنین
و مدر حیض و مقاوم سموم و جهة استسقا و قولنج و تب ربع نافع و طلای ان جهة بهق و آثار و بواسیر و ضربان
مفاصل و التیام قروح نافع و مصدع محرورین و مصلحش سکنجبین و قدر شربتش یکدرهم و اقسام ان بدل یکدیگر
و بدل همه آن بوزن ان اذخر و نصف ان بیخ کبر است و مولف اختیارات بدیعی گوید که تخم هوفاریقون شبیه
بسماق است و این قول مخالف قول جمهور حذاق است و نزد حقیر مراد از ناکیر هندی قسم اخیر است اگرچه
ابن جزله و حکمای هند هوفاریقون و رازی رومی را یکی دانسته اند و ناکیر عبارت از ان و از اقسام ان فرد
کامل مراد از ایشان است هوفسطیداس طرثوث است که در تحت لحیة التیس میباشد و ان غیر لحیة التیس
مذکور شده هوحرنه و هوفیداس بزر مار الراعی است هوجیر و هوفیلوس ابو خلسا است هوداسیون اسم مغربی

نعناع

نعناع است هوبره اسم فارسی حباری است هویر بهندی اسم بهل است هوا نسبت بابدان افضل عناصر
و نسبت بروح حیوانی و ترویح آن چون نسبت آبست بروح طبیعی و تغذیه ان و نفوذ هوا در اجساد مکونات
بشدت و ضعف است و هیچ یک از ان خالی و عاری نمیتوانند بود و فساد ان باعث فساد موالید ثلثه است
بقدر احتیاج هر یک بآن و تغیرات ان بسبب لطافت از هر مغیری صورت پذیر است چه از اسباب اجرام
علوی و چه از اجسام سفلی و تدبیر هوا در کلیات فن طب مبین است و ایراد ان در ینجا لزوم ندارد بلکه ایراد
مصالحات ان بقدر و چه مطلوب است چه خروج ان بالکلیه از حالت صحت موجب وبا و امراض بیشمار است
و علم بر معالجات ان از واجبات و مجربین تصریح نموده اند که بخور درونج و طرفا از مجربات است و بخور کردن
و بوییدن عنبر و لادن و قطران و خوردن طین مختوم و امثال ان و فادزهر معدنی و خوردن و بوییدن
ترنج و نارنج و سرکه و مورد و پیاز و نعناع ضد هوای وبائی میکند و آزموده است هیل بوا قاقلا است
هیرون نوعی از خرماست و گویند مراد از ان قسب است هیشر عربی اسم جنس حرشف است و نزد بعضی
مخصوص بری آن هیضمان اسم عربی فجل بری است هیرا اسم نعناع است هیری بهندی اسم لحم است هیرا
اسم هندی الماس است هیراوکهن اسم هندی دم الاخوین است

حرف الیاء

یاقوت بعربی آن سرخ
شفاف گلنار رنگ که بهرمانی و رمانی نامند و بعد از ان خمری پس وردی و لعل از اقسام سرخ آنست و
بعد از صنف سرخ ان زرد نارنجی است پس زعفرانی پس لیمویی و بعد از زرد کبود آسمانگونی است پس کحلی پس
لاجوردی پس نیلی پس زیتی و بعد از همه سفید ان و غیر سرخ رمانی اقسام دیگر تاب آتش ندارند و سرخ آن
از آتش رنگین تر میگردد و گویند چون با سفید آن شایبه سرخی باشد از آتش معتدل که آنرا بر روی صفائح گذارند
تمام رنگ میگردد و یاقوت صلب تر از همه احجار است بغیر الماس و داخل که جید و دو عرق مضر آنست و مالیدن
آن بجزع سوخته و آب و سنباده باعث جلای آن و یاقوت سرخ در حرارت معتدل و زرد ان در دوم
گرم و خشک و کبود در اول دوم و سفید در اول و خشکی در همه غالبست و ان مقوی دل و دماغ و مفرح

لدفع الوبا

حرف الیاء

وشرب یکدرهم ان تریاق سموم وتعلیق ان بالخاصیه جهة رفع طاعون وتغییر هوا ووسواس وصرع وخفقان
وورفع انجماد خون ونزف الدم وانکشه ی ان جهة قضای حاجات ودفع ضرر وصاعقه وعزق وطاعون و
درد دهان داشتن ان جهة رفع تشنگی وبدبویی دهان موثر وقدر شربتش از یکقیراط تا یکدانک است یاسمین
بری وبستانی میباشد بری آنرا اطبا ان نامند وبفارسی یاس سفید ومذکور شد وبستانی ان چنبلی است
که یاسمین هندی باشد وان زرد وسفید واسمین الد ولرکو یرا دعوانی نیز میباشد وسفیدان نزد اطبای
برنبق است وسوسن آزاد را مخصوص سوسن سفید دانسته اند وسوسن سفید نزد اکثر ایشان مفقود الخاصیت است
واین از جهة اشتباهی است که در سوسن مذکور شد وجمهور اطبا تعریف درخت یاسمین نموده اند که
درخت ان مانند درخت مورد واملس وبرکش برنمیزو پهن تر وشطرنجی برک مورد نیست ودر
قسم سفیدان ضعیفتر وکلش سفید وباشایبه سرخی وبسیار خوشبو واز وقت شکفتن برکش تا اول عقرب
کل میدهد ودر بلاد حاره همیشه ودرخت نوع زرد آن عظیم وچتری ومانند درخت موز است وزرد
بعضی قسم زرد ان مسمی برنبق است وان دردوم کرم وخشک ومفتح سدد ومسهل بلغم وسودا وماء
اصفر ورافع سدد ورباح غلیظه وفالج ومفاصل وامثال آن ومقاوم سموم ومفرح ومحرک باه ومدر حیض
ومخرج اقسام کرم شکم وبوییدن ان جهة دردسر بارد وتقویت دماغ ودفع ریاح دماغی ونطول طبیخ آن
جهة دردهای بارد وصداع وضماد ان جهة کلف وسرخ کردن رخسار وبزرگ کردن قضیب واعانت بر
نعوظ وسفید کردن موی سیاه موثر ومصدع محرورین ومصلحش بنفشه وکل سرخ وسرکه وقدر شربت از جرم
ان سه درهم واز آب آن ده درهم وبدلش یاسمین زرد وبدل هردو یاسمین بری است وروغن یاسمین
بدستور منضج ومحلل ودر جمیع افعال مذکوره قوی التاثیر است وقدر شربتش سه درهم تا پنج درهم وکل یاسمین
زرد در هند کثیر الوجود وچون آنرا در حنظل سبز بهرا نخته یکدرهم انرا با یکوقیه عسل چند روز بدستور
مداومت نمایند جهة استسقا ودرد کمر ومفاصل مجرب بیان نموده اند یاس سفید اسم فارسی یاسمین بری است

یاسمین

یاسمین بری عشبة النار است یا پوشقان اسم ترکی عزی السمک است یا دپوز اسم ترکی قودیج است بازه
طاشی اسم ترکی حجر العاج است یاغ اسم ترکی دهن است یبروح لغة سریانی وبمعنی ذو صورتین واسم جنس
هر زوجی وشامل بیخ لفاح جبلی وبری است چنانکه لفاح شامل اقسام است واز مطلق ان مراد قسم جبلی
وچون بیخ هر نوع لفاح که بزرگ باشد بشکافند شبیه بدو صورت انسان مشاهد کردد وآنرا ازین جهة
باین اسم نامیده اند وبیخ لفاح جبلی ادنی مشابهتی بصورت انسان دارد بخلاف بری ان که بسیار مشابهت
یبروح الصنم بیخ لفاح بری است بشکل دو انسان که رو بروی هم کذاشته باشند وآنرا مهرکیاه وسگکن
نیز نامند چه درمیان عوام مشهور است که هر که آنرا قلع کند باعث هلاک اوست لهذا بعد از خالی کردن
اطراف بیخ ان سکی را بآن می بندند تا از حرکت سک منقلع کردد واین معنی اصلی ندارد و درخواص آن احدی
بیان ننموده ونبات مر بود شبیه بعلیق که بترکی بکوزتکن نامند وبقدر ذرعی وشبیه برکش ببرک انجیر و
باریکتر از ان وثمرش سرخ وبقدر زیتونی و دربوی شبیه بعبعه سایلر وکلش سفید وکویند درشب میدرخشد
وبیخش بصورت دو انسان مواجه ومستور بلیفهای اشقر شبیه بموی بخلاف سایر اقسام بیخ لفاح که لیفهای
مذکور ندارند وما دامی که سر این صورت را جدا نکنند قوتش تا شصت سال باقی در اول سیم سرد ودر آخر
ان خشک ومخدر وهر عضو قسم ماده ان دوای همان عضو مردان واز قسم نر آن دوای زنان وشرب
ان با زعفران جهة مفاصل وعرق النسا ونقرس وبا مقل جهة بواسیر وبا سکنجبین جهة خفقان وبا کاسنی
جهة حرقة البول وذرور بیخ وثمر آن جهة آکله وقروح خبیثه نافع ومغلظ خون ومبلد ذهن ومصلحش روغنها
وقدر شربتش چهار قیراط ودر نیرنجات واعمال غریبه بسیار موثر واز هرمس نقل نموده اند که بهترین زمان
قلع ان انست که مریخ در خانه شرف یا در حظی از حظوظ شرف ومتصل بسعدین یا با حدی از سعدین
ویا با قمر در یکبرج باشد ودر روز سه شنبه وقت طلوع افتاب بهتر از سایر اوقات است وچون عضوی از اعضای
انرا با اندکی از ثمر آن وقلیلی روغن بان یا زنبق یا روغن خلاف نرم سائیده بپیشانی وچشمها وروی را بآن

[illegible] یبروح الصنم [illegible]
ازمان قاطع

منهیین نمایند نزد ملوک بغایت معزز و مکرم باشند و هر حاجتی که روی دهد روا کردد و چون مجموع
آنرا یا عضوی را ازان بشکنند و بآلتی قطع نکنند و بر بازو بندند یا بکردن آویزند از کل آفات و غرق و
حرق و صاعقه و راه زنان و دزدان محفوظ باشند و تعلیق ان جهة دفع صرع و تسکین غضب ملوک بغایت
موثر و بعضی شرط دانسته اند که در اول ماه باید تعلیق نمایند و بجز آن جهة دور شدن شیاطین و جن و
دفع فساد عقل و جنون موثر است و چون ثمر نارسیدهٔ آنرا با روغن کل سرخ سایید زن حامله بر کمر و شکم
طلا کند از اسقاط جنین ایمن باشد و چون یکعدد کل شکفتهٔ آنرا کوبیده در روغن زیتون بجوشانند طلای
ان رافع عسر ولادت است و هرکاه یکعدد کل شکفتهٔ آنرا در کتانی بریسمان ابریشمی که هفت رنک باشد پیچیده
بر طفل مصروع تعلیق نمایند دفع صرع آن کرددیبروح الوفادیبروح الصنم است یبروزه بفلر بیمایه است
و نزد بعضی رجلیبروحا با دنجان است یبرو اسم یونانی بغل است که بفارسی استر کویند ینبوع اسم جنس جمیع
نباتات شیردار است و کویند از مطلق ان مراد لاغیه است چه آن بعض از اقسام انست چون فرجیه اسم مخصوص
داشته مذکور کردید لهذا در اینجا خواص کلیه ان بیان میشود جمیع ینبوعات در غایت کرمی و خشکی و اکثر
ان در مرتبه چهارم و با سمیت و تاجراحت کننده جلد و مسهل قوی در هم امزجه و مورث اسهال دموی
و قرحه امعا و زحیر و تهیج و غثیان و انقلاب معده و تقلب نفس و غشی و استعمال آنرا در خارج بدن جایز
داشته اند و اکر بجو ردن بعضی ازان احتیاج افتد زیاده از دو سه قطره از شیر آن بدون مصلحی نباید اشامید
و مصلحات ان کتیرا و آرد جو و روغن بادام و کل سرخ و رب سوس و کتیرا است و دوغ سرکرده دافع افراط
عمل آنست یحمور اسم حمار الوحش است و نزد اطبا نوعی از ایل است و در الف مذکور شد یخیض کوفتن برنک
برک بستانی است یداالله خون بز چهار ساله است که در اول پاییز کرفته باشند و در میم مذکور شد یدزه
قسوس است ید قمر درخت بل است یراع قصب است یرمع شبه الناد است یرنا اسم عربی حنا است یرابیع هلبون است
یربوع بفارسی موش دشتی نامند و ان مانند موش و ازان بزرکتر و دستهای ان بسیار کوتاه تر از پا و دنبالهٔ اش

بلند

بلند است در سیم کرم و خشک و کثیر الغذا و ملین طبع و مدر بول و مبهی و جهة امراض بارده مثل فالج و رعشه
و مفاصل و اخراج سنک کرده نافع و محرق خون و مصلحش میوه های تازه و ترش است یشف حجر الیشف است
و در یشم مذکور شد یعقوب کبک نر است یعضید خندریلی است یغمیصا بغین معجمه اسم سریانی یبابرا است
یقطین اسم جنس کل نباتیست که بر ساق نایستد مثل نبات خربزه و لبلاب و امثال ان و عوام را از مطلق
ان مراد قرع است که بفارسی کدو نامند یلنجوج برجی عود هندیست یلوه اسم ترکی سلوی است یلغون اسم
ترکی طرفا است که بفارسی کز نامند یلم اسم فارسی عزی السمک است یمامه اسم کبوتر خانکی است یمام شفنین
بری است یملیک اسم ترکی لحیة التیس است یمیشان اسم ترکی زعرور است یمو بلغة اکیریان ابقر است که شوره
نامند یمر تاصاف ثمر است یمورطه اسم ترکی بیض است که تخم مرغ باشد ینتون بلغة نبطی اسم تافسیا است
ینق انجره است ینبطور اسم سلم است ینبوت خرنوب نبطی است ینمه نباتیست شبیه بخندریلی و برکش از
برک کاسنی کرد و صافتر زیاده بر شبری و کلش زرد و مولف اختیارات بدیعی کوید که در شیراز ان را منثل داد
نامند تازه آن بغایت الصاق جراحات تازه و ذرور خشک ان جهة زخمهای کهنه مفید و نزد بعضی نبح خندریلی
است یوز اسم فارسی فهد است و بترکی پارس نامند حیوانیست مانند پلنک و آنرا رام نموده مانند سکان
شکاری صید وحوش با آن میکنند حرارت و یبوست ان کمتر از پلنک و در جمیع افعال قریب با آنست
یوشان اسم ترکی شیح است یوبخه صحرائی اسم ترکی و فارسی فصفصه است یوبخه باغی اسم رطبه است یونک اسم
ترکی صوف است بیلان اوتی اسم ترکی ثیل است یر کوکی اسم ترکی جزر است که بفارسی زردک کویند
قد تم بحمد الله تعالی و حسن توفیقه و استعین باکرام المفضل المنعام علی اتمام الصالحات والدستورات انه
علی ما یشاء قدیر و بالجود والافضال جدیر الحمد لله رب العالمین ::: کتبه اقل العباد محمد مهدی بن علی
محمد رشید التبریزی باشبه سنة الف و مائة و خمس و عشرین من التاریخ الهجری علی هاجره و آله الاطهار
سلام الله والملائکة والناس اجمعین ما بقی اللیل والنهار بل ما بقی خالق اللیل والنهار والحمد لله رب العالمین

یوز

هو

الشيخ الاجل شرف الملك ابو علي حسين بن عبد الله بن سينا البخاري كان ابوه رجلا من اهل بلخ
ثم انتقل الى بخارا في ايام الامير نوح بن منصور واشتغل بالتصرف
وتولى العمل بقرية يقال لها خرميثن من ضياع بخارا وهي من امهات القرى وتزوج
منها امراة اسمها ستارة وولد له ابو علي بها [illegible] ثم ولد محمود اخوه
بعده بخمس سنين ثم انتقلوا الى بخارا واحضر ابو علي معلم القرآن ومعلم الادب فلما بلغ عشر سنين حفظ
القرآن [illegible] الادب [illegible] ثم اشتغل في علم الطب وصنف القانون [illegible]
[illegible] فرغ من العلوم كلها [illegible] في سنة [illegible] ودفن بهمدان [illegible]
[illegible] يوم الجمعة [illegible] في رمضان سنة [illegible] وله من العمر [illegible]

ارسطاطاليس [illegible] لغة اليونانيين الكامل الفاضل [illegible] وكان [illegible]
المعلم الاول [illegible] العلم الحكمة وضع علم المنطق [illegible]
الاسكندر [illegible] الاكبر [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

الحكمة [illegible]

هو

الاسكندر كان حكيما [illegible] علم ان الاسكندر اثنان
الاول [illegible] الاسكندر بن فيلقوس [illegible] الارض
[illegible] الشمس [illegible]
[illegible] الاسكندر الاول [illegible]
اسكندر بن دارا [illegible]
و [illegible] اثنين [illegible]
مذهب [illegible] الاول [illegible]
وازوم والهند [illegible] طلسمها [illegible]
شاگرد ارسطاطاليس [illegible]

بلنياس الحكيم

[illegible] اسكندر [illegible]
[illegible] منار [illegible]
[illegible] وجالينوس [illegible] شاگرد [illegible] بود
در [illegible] او [illegible]
كان حكيما طبيبا [illegible] المقصود [illegible]
[illegible] الادوية [illegible]
الا [illegible] مقاومة النجوم

هو

افلاطون الحكيم
معناه [illegible] العظيم [illegible] وكان اسم ابيه [illegible]
ارسطن وكان ابوه من اشراف اليونانيين وهو تلميذ سقراط الحكيم [illegible]
[illegible] والشهوة [illegible] الغضب [illegible]
[illegible] الصحارى [illegible]
النفس [illegible]
الا [illegible]
اصح [illegible] الحكمة
والتلميذ [illegible] الحكمة [illegible]

جالينوس [illegible] طبيب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

اقليدس الحكيم
كان واضع الاشكال [illegible]
[illegible] بعضها على بعض

هو

جاماسب الحكيم صاحب [illegible] الاحكام النجومية [illegible]
[illegible]
صلوات الله عليهم اجمعين [illegible]
وجالينوس [illegible]
[illegible] القاهر فوق عباده [illegible]

هو

فیلقوس نعره امیر لشکر و این کلمه مرکب از فیلق و اوس باشد
چه فیلق لشکر و اوس امیر باشد بزبان رومی وس امیر و در

هو

شنیده ام نام امیر ابراهیم نام حکیمی که بهرام گور
هفت عمارت ساخت و شهر آمل بکار برده زرق زنگها در

و سنگ نفیج اول و ثالث بزور زن و حرکت قدری باشد معین
از راه و آن بمقدار سه میل است و هر میلی چهار هزار گز که هر گز بقدر بیست و چهار
مجموع فرسنگ دوازده هزار گز باشد و طول هر گزی آن شش قبضه است
انگشت دست باشد که بعرض در پهلوی هم گذارند و آن شش قبضه است برهان قاطع

بغیر شش شت

هفت در هفت بمعنی بهر هفت آرایش زنان است
که حنا و سرمه و وسمه و سرخی و سفیداب و زرک و غالیه باشد
۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷
و در هفت جا که دست و پا و چشم و ابرو و هر دو جانب رو
که بعربی خدین گویند و تمام رخسار که آنرا هم سفیداب مالند و هم زرک
پاشند و بدان آتش بکار برند و هفت خاصیت را نیز گویند در هفت
عضو آدم و کنایه از هفت ستاره هم هست و در هفت فلک و هفت کوکب
عالم اند در هفت اقلیم و هفت کشور را نیز گویند در هفت زمین و هفت
شهر و در هفت دریا و عدد چهل و نه باشد چه هفت در هفت چهل و نه شود
برهان قاطع

هفت خوان
[illegible]
برهان قاطع

هفت خط
[illegible]

هفت قلم
ثلث است و محقق است و توقیع
و ریحان و رقاع و نسخ و تعلیق
برهان قاطع

بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین

تشخیص رابع در مداوای سموم و مشتملست بر پنج فصل **فصل اول** در تدبیر منع تاثیر سموم واحتراز ازان **فصل دوم** در تدابیر مشترکه سموم **فصل سیم** در تدابیر سموم مشروبه **فصل چهارم** در تدابیر سموم ملدوغه **فصل پنجم** در بیان آنچه حشرات ازان گریزند **فصل اول** در تدابیر منع تاثیر سموم واحتراز ازان از جمله مجربات آنست که چون طفل را در روز ولادت قبل از آنکه شیر دهند قدر حبه از اشک چشم کاوکوهی که در تقعیر تحت چشم ان منجمد میشود ومسمی بتریاک کاوکوهی است و در ایل مذکور شد بر کام طفل بمالند در ایام حیات از سموم مشروبه وملدوغه متضرر نگردد وبدستور در انوقت از فادزهر معدنی بر کامش بمالند وسه روز متوالی هر روز بقدر برنجی با شیر او بدهند همین اثر دارد واز انجمله شرب نارجیل بحری است که در ماهی دو بار بقدر برنجی با گلاب سائیده بنوشند از ضرر جمیع سموم محفوظ خواهند بود وبدستور شرب فادزهر معدنی در هر ماهی دو وسه بار بقدر قیراطی تا یکدانگ همین اثر دارد واز ان جمله شرب تخم مخلصه است که در اول تحویل شمس بحمل سه روز روزی یکمثقال ازان تناول نمایند مجربین را اعتقاد آنست که تا یکسال از مطلق سموم متضرر نگردند وبعضی مخصوص سم هوام دانسته اند نه مطلق سموم ومتفق علیه اطباست که چون حرمل را یکشب در شیر خیسانیده بنوشند در مدت العمر هیچ سمی در او اثر نکند اما احتراز از سموم منوط بر آنست که از اطعمه واشربه که بی سرپوش در مواضع مظنونه وجود هوام گذارند اجتناب نمایند وبدستور از چشیدن چیزی که مجهول الخاصیه وغیر معروف باشد وبدست گرفتن جوانی که معلوم نباشد هرچند که آن حقیر نماید وخوابیدن در مواضع قریب باشیان هوام وخرابه هابدون بخور دشاخ کاوکوهی وامثال

ان

ان وخوردن ترشیها که مدتی در ظروف مس بی قلعی مانده باشد وگوشتی که کرم بوده بنحیی پوشانیده باشند که منفذی بجهة خروج بخار نداشته باشد واعتقاد رمانکه سرد گردد وخوردن اکثر میوه ها بدون آب کشیدن ان وخصوصا انگور وپوشیده نماند که تاثیر سم در جمیع امزجه یکسان نباشد چه بابس المزاج ومعتادین افیون وسمومات کمتر متضرر میگردند بلکه بعضی اصلا متضرر نمیشوند چنانچه مشاهده شده که عقرب معتاد افیون را گزیده وعقرب در ساعت هلاک شده وآن شخص متضرر نشد واو داد الم نیز چنان نمود وبدستور معتادین شرب تریاقات را نیز همین خاصیت است ودر خانه ها نگاه داشتن مرغ وطاوس وکربه ومرغابی ومرغ خانگی وامثال ان که حشرات را طعمه کنند بغایت مستحسن است وبا خود داشتن شاخ کاوکوهی وفادزهر معدنی وحیوانی ومهره مار وخاک صوفی حمید وخاک داغستان که کمتر از طین مختوم نیست ونارجیل بحری ازضرر وبیاتست ودر منع گزیدن هوام دارنده اشیای مذکوره را از مجربات دحصور جهة تداوی سموم مشروبه قایم مقام تریاق اکبر خصوصا مسافرین را داشتن یکی از آنها از واجبات است

فصل دوم باید دانست که تا اثر سم بدل که منبع روح حیوانیست نرسد باعث هلاک نمیشود پس در جمیع سموم مشروبه وملدوغه مراعات دل باید کرد وتاثیر سموم یا بسبب حرارت مفرط محرق ومعفن است یا بجهة برودت مفرط که روح حیوانی را از حرکت باز دارد ویبوست وثقل مفرطی که باعث سد طریق ان گردد صورت نوعیه که اثرش مضاد روح حیوانی باشد وانچه بحسب اقتضای صورت نوعیه باشد در نهایت مرتبه سمیت است پس تدبیر در شدیدآن باشیای قویه ذو الخاصیه است بحسب کمیت وکیفیت زیاده باید کرد ودر حاره ان تبرید دل بضمادات بارده خوشبوی مانند گلاب وصندل وکافور وروغن گل سرخ وامثال ان ودر بارده تسخین باشیای عطره حاره ودر افراط یبوست ترطیب بجبل شیر وسرطان نهری وانچه در اقسام بالخاصیه نافع است فادزهر وتریاق فاروق ونارجیل بحریست ومنع خواب تا یکروز لازم است وشد بر عضوی که او لا سموم بان رسیده شرطست چه ازان سرایت بمجاورات نکرده بتدریج بدل نرسد

در کنار: ... تریاق ... ...

پس اگر سم از جمله مشروبه باشد در قی مبالغه نمایند و اگر ملدوغ باشد در بستن محکم ان عضو سعی کنند
و مکیدن آن و ریختن آب دهان و باید که آن شخص ناشتا نباشد و لا مضمضه بروغن گل سرخ و روغن
زیتون و یا شراب کرده بعد از آن بمکد و آب دهان از بریزد و با ادویه تریاقیه مثل زراوند و امثال ان مضغ
کند و بر بستن موضع که بین را حجامت کنند که باعث جذب سم کردد و ادویه جذابه ضماد نمایند مثل سرکین
کبوتر و پودنه و زفت و سرکین بز و سیر و کوکرد و امثال آنرا با روغن زیتون و عسل و بول هر یک که حاضر
باشد و مهره مار درین باب عجیب الجذبست و باید بعد از چسبیدن مهره شیر بر ان ریخت و تا شیر سبز شود
تکرار در ریختن ان باید نمود و چون شیر متغیر نشود و مهره بیفتد علامت نجات است و در بعضی قطع ان عضو
لازم است و اگر عضو ممکن القطع باشد مانند دست و پا و اطراف بدن و داغ کردن موضع که بیان بسیار
نافع است و تدبیر سموم مشروبه و ملدوغه که معلوم بوده باشد مذکور خواهد شد اما تدبیر انچه معلوم نباشد
کلی آنست که اگر مشروبه باشد در حالتی که اندک تغیری ظاهر کردد با آب کرم و روغن گل سرخ با روغن گاو
و مطبوخ شبت و اب نمک و عسل و بوره مکرر قی کنند و اگر باعث غشی و خفقان و اختلاط عقل کردد حقنه
کنند و ادویه تریاقیه انچه مقدور باشد بدهند و هر گاه با التهاب و حرارت و تشنگی مفرط بوده باشد
علامت حرارت سم است درین صورت روغن گل سرخ و روغن بنفشه و لعاب بزرقطونا و شیر تازه و دوغ و
ماء الشعیر با شکر و قرص کافور و آب یخ و امثال ان از مبردات شربا و ضمادا نافع است و مکرر باید بر موضع درد ناف
و حوالی دل صندل و کافور و کاهو و خیار و طحلب را سرد کرده ضماد نمود و اگر علامت برودت کردد ظاهر مثل
بحسی اعضا و سردی بدن و عرق سرد و تشویش عقل و تیرگی رخسار درین صورت مثرودیطوس با تریاق
و سیر و حلتیت و جند و امثال آن باید داد و لخلخه های حاره مانند عرق فتنه و عرق طاد
و جند و امثال ان استعمال نموده و حقنه با وجود خشکی طبع و مطبوخ پودنج و شیر و ترنجبین و بوره ارمنی
و حقنه های حاره باید کرد و اگر علامت ثقل و سوء ظاهر کردد مثل بر آمدگی شکم و درد امعاء و احتباس

بول و طبع و هذیع و خشکی دهن درین صورت حقنه بمسهلات قوی مثل سنای مکی و بسفایج و لعاب حلبه
و شیر تازه با حلتیت و سکبینج و شکر سرخ و بوره و امثال ان باید نمود و اگر قدرت بر شرب داشته باشد ادویه
مسهله و بعد از ان ادویه تریاقیه بدهند مانند شیره و شکر و کوشتابی که ادویه مناسبه با آن طبخ یافته باشد و
اگر قوتش ساقط شده با غشی و بیهوشی و عرق سرد و کشش سیاهی چشم باشد فم معده آنرا بقوت تمام بمالند
و با دوردهنش بهمند و ادویه قلبیه بروی بینه ان مکرر طلا کنند و انچه در علاج غشی مذکور است بعمل
آورند و اگر با اسهال مفرط و بحرش باشد تدبیر ان بدادن روغنها و لعابها کنند و بعد از ان ادویه قلبیه و
تریاقات آب میوه های قابض در آب به و سیب و لیمو و دوغ داغ کرده و امثال آن باید داد و هر گاه سم ملدوغه
باشد بدستوری که گذشت بعد از بستن موضع و حجامت و مکیدن از تریاقات مذکوره بدهند و دول
تخم نارنج که مقشر کرده باشند و تخم لیمو و تخم ترنج بغایت مفید است و این دوا بجهت سموم مشروبه و ملدوغه
مشترک النفع است مغز کردکان سی ل نمک برگ سداب خشک از هر یک پنج ل دانه ترنج مقشر ده ل انجیر
کوسپند بقدری که اجزا را خمیر کند قدر شربتش تا ده درهم است دوایی که بدستور مشترک النفع است با این
صفت طین مختوم و اگر نباشد خاک صوفی حمید و خاک داغستان با مساوی آن حب الغار بروغن گاو
چرب کرده بوزن ادویه عسل بسرشند و دو درهم از ان بنوشند و هر گاه علامات زیادتی خون در سموم ظاهر
باشد فصد بغایت نافع است و سایر ادویه مشترک النفع که سابقا مذکور شد فصل سیم۷ و درین فصل
بیان مداوای بعضی از ان که اشهر اند مذکور میشود و غیر مشهور را استنباط مزاج آن از تشخیص ثالث باید نمود
بحسب اعراض و علامات هر یک بمداوای مشهوره آن عمل کرد چه اکثر آنرا علاج بیک طریقست بیش فقره حبه
ان در عرض دو سه ساعت مهلکست و آنرا سریع الاثر تر از سم افعی دانسته اند و علامت ان ورم زبان و سده
و دوار و درد سر و بر آمدگی صفرا و غشی پی در پی است و علاج ان قی مکرر است بمطبوخ تخم شلغم و روغن گاو
و اگر نار جیل هندی بهم رسد بهتر از هر مقیئاتست و بعد از ان شرب فادزهر سبز و ... زرد خالص است برای

محمد بن زکریا واکثر اطبا بیخ کبر را فادزهر آن دانسته اند و دواء المثلث حار را درین باب قوی تر از تریاق فاروق میدانند وجدوار را اثر عظیم است قرون السنبل از لوازم شربان بول الدم وسیاهی زبان واعراض سرسام است ودر غایت حرارت ومداوای ان بعد از قی شرب یك لك کافور با گلاب وآشامیدن دوغ سرد کرده وآب

میوه های سرد است مثل انار وسیب ترش وخیار وماء الشعیر وآب عنب الثعلب وامثال ان با جلاب و ضمادات بارده مثل صندلین وکافور وشیاف ماميثا وگل ارمنی وآب خیار وکدو وکاسنی وامثال آن مرارة النمر زهر پلنگ تا سه ساعت کشنده است یعنی سبز واز سموم حاره ومداوای ان بدستور قرون السنبل است وپنیر مایه آهو را تریاق آن دانسته اند کافور را مرارة الافعی درسمیت مانند بیش است ومداوای آن بدستوران وبا روغن مکرر قی کردن انفع است وشراب وگوشتاب مرغ با فلفل ومشك مفید است و ادویه مشترك النفع که قبل ازین مذکور شد در جمیع سموم نافع است مرارة الکلب المائی قتله یکیدس ان بعد از هفت نعکشنده است وتریاق پنیر مایه خرگوش است وروغن گاو وباجنطیانا وداچینی ودنباله گاو کوهی موروث غشی شدید وکرب است وتریاق ان بعد از قی کردن با روغن گاو وآب نیم گرم تریاقات مشترك النفع مذکوره وفندق وپسته وفیلزهرج است که دو درم کرد وچهار مرتبه ودو درم مرتبه یك ل بدهند عرق الدابه موروث ورم روی وسبزی آن وخناق وعرق بسیار وبدبوئی آنست دوای ان بعد از قی با ماء العسل شرب میجنه ودروغن گل سرخ است که مکرر بنوشند ودر تریاق الطین مذکور ادنب بحری از سموم حاره واگر بکشد موروث سل است واعراض ان درد معده وضیق النفس وقی مفرط وعسر بول وعرق بدبوی ونفث الدم است ومداوای آن آب خیار وشیر الاغ وزنان وآب برگ خطمی وسرطان نهریست بعد از تکین عوارض خوردن حب خربق سیاه وغاریقون وکثیرا ورب سوس بالسویه بقدر درهمی با جلاب ذراریح بزرگی آلاکلنك نامند از سموم حاره وعلامات ان مانند اعراض ارنب بحری والتهاب واختلاط عقل است ومداوای ان مانند ارنب بحری وقی کردن با آب گرم ودوغن گل سرخ وشرب شیره تخم خرفه

وخیار

وخیار ولعابها وشیر زنان وجهت احتباس بول جلوس در مطبوخ خطمی وچکانیدن روغن گل با سفیده تخم مرغ در احلیل وتغذیه بروغن بادام ونان میده ویالوده وانجیر خشك وهریسه از آرد گندم وشکر و روغن بادام ومداوای خوردن وزغ وحربا وتخم حربا بدستور مذکوراست وتریاقات مذکوره و دواء المثلث ومثرودیطوس وتریاق اربعه بلادر وجند سیاه وامثال ان موروث احتراق وجنون ووسواس والتهاب معده وتشنگی مفرط اند ومداوای ان شرب دوغ وگوشتابهای چرب وشیره تخمهای سرد مثل خرفه واستنشاق روغن بنفشه وکدو وچرب کردن سر بروغنهای مرطب ومغز کدو کان فادزهر بلادر است خوردن خون گاو وبستگی شیر وخون در معده موروث کرب واضطراب شدید وغشیان وضعیف ودرد احشا وعسر النفس وکزاز واحتباس بول وطبیعت ومداوای ان حقنه وشرب پنیر مایه حیوانات با سرکه وحلتیت وبوره وفلفل با سرکه تا رفع انجماد ان نماید ودرین قسم مواد قی جایز نیست مگر در شیر قاسد وجوارش عود ومصطکی وماء العسل درین باب مفید است بنوعات وحب السلاطین وامثال آن از ادویه حاره مسهله وموروث التهاب وغثیان واطلاق بسیار وپیچش است ومداوای دوغ واشیای بارده قابضه است وبعد از قی درمعالجات کلیه مذکور شد مانند روغنها ولعابها وربوب قابضه اما اشیای بارده مخدره مثل افیون وبزرالبنج وشوکران ولفاح وتاتوره وامثال ان موروث خارش بدن وظلمت بصر وسدر ودوار وسردی دست وپا وپیچی اعضا وسستی است وچون بحد عرق سرد وخشکی اعضا وسبات مفرط رسد علاج ندارد ومداوای ان قی کردن با ماء العسل با نمك وبوره وسکنجبین وروغنها ست وشرب شراب با حلتیت وداچینی وفلفل وجند وطبیخ نانخواه ونارجیل دریائی وتریاق کبیر وحقنه های تند وسرکه با صعتر وافسنتین وروغن گل سرخ وثیب وسیر وکردکان وشمیدن بدن ودماغ بروغنهای حاره مانند روغن ناردین وسوسن واستنشاق جند وحلتیت با قیفت واگر مساوی افیون مشروب جند خورده شود در دفع مضرت افیون از مجربات است ومداوای خوردن بزر قطونای

کوفته و آب کشنیز بعد از قی حلتیت و شراب و شربت افسنتین کافیست و در مداوای فطر و کماة و امثال ان مانند
ماهی پرورده که در موضع نمناک مانده باشد بعد از قی معاجین حاره مثل فلافلی و کمونی و زراوند و صعتر
و امثال ان مفید است اما اشیای مسدده ثقیله مانند مرداسنک و اجرام معادن و مرک موش و شنجرف و زیبق
و امثال ان مورث احتباس طبع و نفخ شکم و درد امعا و احشا و در بعضی بول الدم و در اکثر احتباس بول و ورم
مثانه و قرحه امعاست و کاه هست که باعث اطلاق مفرط شود و مداوای ان قی و با وجود احتباس طبع حقنه ا
و دهن ناردین با سرکین کبوتر و شراب بغایت نافع است و طبیخ انجیر و تخم کرفس و زوفا و افسنتین و ترنجبین
و مسهلات و کوشتابهای چرب باید داد و در زیبق مقتول و مصعد بعد از حقنه و مسهل خوردن و شرب
ماء العسل مداوای پیچ باید نمود در زیبق و آهک و صابون و زنجار و امثال آن مورث قرحه امعا و پیچش و خشکی
دهان و بول الدم و درد معده است و کاه هست که آهک ببول دفع شود و مداوای ان بعد از قی خوردن
جلاب و آب کرم و شرب طبیخ تخم کتان و خیارنی و تخم مورد و تخم تره تیزک و بعد شستن آب برنج و شیر و کوشتابهای
چرب و آنچه در ادویه مجری مذکور شد نافعست شوای مغموم که کوشت پخته و کباب را در چنین کرمی مفرط
ان بپوشانند که بخار آن دفع نشده سرد کردد اکل ان باعث سدر و دوار و هیضه و بیهوشی میکردد و
مداوای ان قی و بعد از ان سکنجبین سفرجلی و شراب و مقویات معده است و منع خواب و حمام لازم است
و هرکاه باعث قی و غثیان شدید و اسهال مفرط کردد بعلاج هیضه مبادرت کنند زاج و شب
و نمک تلخ و شوره و امثال آن مورث سرفه شدید و علل شش و سل است و مداوای آن بروغن تازه
و شکر و لعابها و شیر و امثال آنست سفیداب و جبسین و کج و امثال ان مورث قولنج فوتی و خناق و خشکی
دهان و برآمدکی شکم است و مداوای ان شرب ماء العسل است با آب خطمی تازه و خیارنی و لعاب تخم کتان
و روغن بادام و اسهال فرمودن بید و دانک محموده با جلاب و سایر مسهلات و هرکاه منجر بپیچ کردد
بعلاج ان مبادرت نمایند و در جمیع سموم آنچه در کلیات مذکور شد مراعات باید نمود و میل هریک بهر

جهتی

جهتی که باشد بآن جهت دفع باید کرد و اما لم آن از عضو شریف بعضو خسیس شرطست

فصل چهارم

در سموم ملدوغ و جز معروفه و جراحات آلات مسمومه باید دانست که سموم حیوانات بدستور سموم مشروبه قوی
و ضعیف میباشد و قواعد مذکور شد و درین مکان بعضی از مشهوران مذکور میکردد تا غیر مذکور
هم بآن طریق مداوا نمایند حیات اقسام مار بسیار و مجموع ان از سه مرتبه بیرون نیستند یکی آنکه مهلت
بمداوا ندهد و یکی ضعیف که قتال نباشد و یکی قتال و مهلت بتدابیر ان باشد و از یک هفته بیش نکذرد
و از قسم اول ماری میباشد در بلاد ترک از دو شبر تا سه شبر مایل بسیاهی و زردی و چشم سرخ و سرش
باریک و بران تاجی و مسمی بملک و ناظر نیز کویند چه دیدن ان هر حیوانی که افتد هلاک میکردد هرچند
که دور باشد و وحوش و طیور از ان خایفند و در حوالی مکان ان کیاه نمیروید و قسمی از ان بقدر سه
ذرع تا پنج ذرع و چشمش درخشنده و کزیدن ان در عرض سه ساعت هلاک میشود و قسمی از ان شاخدار
میباشد و قسمی از ان مسمی بافعی است و صفت ان در حرف الف مذکور شد و علامت کزیدن ان انست
که از ان موضع اولا خون روان شود و بعد از ان زرداب و پس از ان برنگ زنجی و زنکاری و تدبیر آن
بدستوریست که در قواعد کلیه کذشت و شرب تریاق کبیر و روغن کهنه با عسل و سیر و شراب کهنه و
تکرار قی و دو مثقال حلتیت با شراب و رب و سائیده مهره مار و بستن آن بر موضع کزیده و پنیر مایه
خرکوش و غیر آن که تازه باشد یا سرکه ممزوج با آب و فاشرا و سپند و تخم یونجه و بیخ عرطنیثا و بیخ کاشم و
زراوند مدحرج و طویل و کبر کوهی و تغذیه بسرطان نهری و زنجبیل با شیر انسان و الاغ مفیدست
و این دوا را درسم افعی مانند تریاق کبیر دانند انیسون ده درهم فلفل سه درهم و نصف زراوند
مدحرج جند بیدستر از هریک یک درهم و نیم با میبختج سرشته بقدر جوزی استعمال کنند و خوردن آب
ثیل تا بقدر یک رطل و بستن جرم ان از مجربات است حیات معطشه و امثال ان و تنین و هریک بالوان
مختلفه و بزرک و کوچک میباشد و تنین که بفارسی اژدها نامند نوع عظیم است و حکما از تنین

پنج ذرع نیست و زیاده بر سی ذرع میباشد و چشمش بسیار بزرك و در تحت فك زیرین ان تقعیری ماننده
دهن و دندان ان بسیار و بعضی از ان بال دار ماند بال شتر و علاج غیر اژدها مانند مداوای افعی است
و علاج زخم کزیدن اژدر و سایر ان باد و یه اکال و قروح خبیثه باید کرد و ضماد نمودن بر با درنج و بدستور
برصاص بالخاصیه مفید است عقارب بفارسی کژدم نامند و اقسام میباشد و کویند نر قسم میباشد
و نیز بعضی ان سیاه و جراره و اسلم ان طیار است و کزیدن ان باعث درد شدید و سردی اعضا
و کزاز و اختلال عقل و انچه قتال باشد موجب خدر و غشی و عرق سرد و انطفاء و تمکین و ورم قضیب
و بروز مقعد میکردد و اکر بر شریان کزد مورث غشی و بر عصب باعث تشنج و بر رك مورث عفونت
خون در انجا و بیف رکهاست و مداوای ان بوجهی که در قواعد و ادویه مشترك النفع کلیه کذشت باید
نمود و شرب سیر و ضماد ان و شراب کهنه و رته و دینا روسر و حاشا و فرنجا و برك سداب و پیاز عنصل
و تخم بونجه صحرایی و فاشرا و بیخ حنظل و غاریقون و اسپند و تره تیزك و تخم ان و جاوشیر و سطاریون که در اصفهان
کل عقرب کویند و از مجربات است و ضماد ان بغایت مسکن درد و بدستور ضماد حند قوقی پخته و طلای کوکرد با ارتباغ
و بدستور عسل بلادر با روغن کرد کان همین اثر دارد و تدهین بروغن زیتون کرم در تسکین درد کزیدن عقرب
سریع الاثر است و عقرب جراره بسیار کوچك میباشد و دنباله را در حین حرکت میکشد و مانند سایر عقارب بلند
نمیدارد و در روز اول چندان ضرری از ان ظاهر نمیکردد و در روز دوم و سیم اعراض هولناك بهم میرسد مثل غشی
و خفقان و بول الدم و ورم زبان و بحث عظیم و مداوای ان بعد از مکیدن و داغ کردن موضع شرب آب
سیب ترش است و بالخاصیه آب ان و سویق ان تریاق است و قرص کافور و دوغ و شیره تخم خرفه و امثال ان با سکنجبین
مفید و هرکاه باعث ورم کردد فصد کنند و در ورم زبان رك زیر زبان را بکشایند و در احتباس طبع حقنه و در
تنج امعا و عن کل سرخ بنوشند و تریاق عسکری درین باب قوی التاثیر است و این معروف را از مجربات شمرده اند
طرخشقوق خشك و برك درخت سیب ترش و کشنیز خشك بالسویه قدر شربت سه رل و علاج موضع جراحت را

بدوای

بدوای بند باید کرد و حوالی ان با کل ارمنی و سرکه و مبردات طلا کنند و تغذیه بآب غوره و حموضات و اشیای بارده مواقفست
رتیلات و شبه عنکبوت و اقسام رتیلا کویند شش است و زیاده بر شش ضعیف است یکی پردار مانند مورچه و یکی
سیاه و یکی عنبیه که بفارسی انکورك نامند و یکی سرخ و یکی نهره و آن ذهبیه بسیار زرد و بعضی مایل بزردی باشد
و زغب دار مانند پشم و یکی کوکبیه و در پشت آن خطهای براق و همه ان در شکل شبیه بعنکبوت و اعراض کزیدن
رتیلا ورم موضع لسع ان و درد معده و خارش بدن و اطلاق طبع است و در بعضی پیچیدن بدن و بر امدن
شکم و عرق سرد و رعشه و درد سر و کزاز و تمدد و سرفه و قی دایم و در بعضی درد و رمی و خروج بادها از مقعد
و اضطراب عظیم و سبات و هلاکت میباشد و مداوای ان بدستور استعمال ادویه مشترك النفع مذکوره و
انچه در عقرب بیان شده و تدبیر موضع لسع و جلوس در آب کرم است چه آب کرم باعث تسکین درد و استراحت
بقدر ساعتی میکردد و باید بعد از تسکین موضع را آب نمك شد نطول نموده و اب بسیار کرم باشد و حمام
دایم و تعریق تا چند یوم بغایت نافعست و موضع کزیده را با خاکستر چوب انجیر و آهك و قلی که با آب کرم سرشته
باشد ضماد نمایند و دو درهم شونیز بالخاصیه تریاق است و جمیع ادویه که جهت عقرب نافع باشد در ان موثر
است و برك درخت چنار و جوزالسرو و دارچینی و ثمره الطرفا و تخم شبت و هلیون با شراب نافعست و این
معجون جهت رتیلا و سایر هوام نافعست ۲ شونیز ده درهم دوقو و زیره کرمانی هریك پنج درهم ابهل جوزالسرو
هریك سه درهم سنبل الطیب حب الغار زراوند مدحرج دارچینی جنطیانا تخم بونجه تخم کرفس تخم شبت هریك دو
درهم با عسل که دو وزن ادویه باشد بسرشند و قدر شربتش تا سه رل و شبث از انواع عنکبوتست و پاهای ان دراز
و از کزیدن ان بدستور عنکبوت درد معده و عسر بول و حبس طبع و سردی دست و پا حادث میکردد و مداوای
ان بدستور مداوای رتیلاست قملة النسر از جمله هوام و بقدر قمل و از اصناف کنه است و بفارسی دده نامند
و از کزیدن آن خون از همه مسامات تراوش میکند مثل رکهای مقعد و بن دندان و از سینه و معده و مجری
بول و رعاف و مداوای ان مالیدن موضع بفادزهر و صندل سرخ و آب کاهو و حی العالم و طحلب و امثال

ترياق رتيلا دوم

آنست وشرب آب کدو وخیار وکاسنی وگل ارمنی وطین مختوم وآنچه در سموم حاره مذکور شد زنبور ومگس
عسل ومور پردار ورتیلا وامثال آن ومداوای گزیدن همان مانند سموم حاره است وتبرید دران شرطست
شربا وضمادا وچون مگس را سر کرده تمام آنرا بر موضع گزیده مذکورات بمالند درد آنرا در ساعت ساکن کند
وبدستور گل ارمنی با سرکه وبرگ بادروج وامثال آن نافعند سام ابرص وعظایه بیضا دو سوسمار است و
عظای سجر سالامندرا گویند اگر گزیدن ایشان دندان ایشان در موضع گزیده میماند وما دام که اخراج آن
نشود درد دایمی میباشد ومداوای آن در آب گرم گذاشتن عضو ومالیدنست بروغن وخاکستر تا دندان
بیرون آید وبعد از ان خاکستر را بروغن خمیر کرده ببندند سگ دیوانه وسایر سباع دیوانه وانسانی که از
گزیدن آن دیوانه شود وهر حیوانی وگویند الاغ واستر از گزیدن حیوان دیوانه نمی شود وگاه هست که بنفسه
مانند سایر حیوانات دیوانه شوند وسگ وسایر حیوانات دیوانه گزیده اولا تا چند روز بی عوارض میباشد
وبعد از ان در او فکر فاسد ووسواس وخوابهای هولناک وگرفتگی آواز وخلوت نشینی وخوف وغم وگریه عارض
میگردد واز آب خوف میکند وچون در آب وآینه وامثال آن نگاه کند صورت آن حیوان در نظرش می آید
بنابران آب نمیخورد وچون اعراض قوی تر گردد باعث تشنج وکزاز وادرار منی بی شهوت وگریختن از روشنی و
جنون سبعی وفریاد کردن مانند سگ وحمله نمودن بآشنا وبیگانه میگردد ومتقدمین اطبا متفق اند که بعد
از خوف از آب ودیدن آن گزیده ممکن العلاج نیست ومتاخرین اکثر ایشان آنرا قابل العلاج میدانند
مگر آنکه بنهایت مرتبه جنون رسیده باشد واکثر را بحران وطغیان ونقصان تا چهل روز است ومیشود که تا ده
وکمتر از ان نیز باشد بحران بحسب مزاج است در یابس المزاج بعد از یک هفته ودو هفته وچهل روز خوف آب
بهم میرسد ودر مزاج مرطوب تا چهار ماه وشش ماه وبعضی تا یکسال وزیاده برین نیز گفته اند وبتجربه رسیده
که گزیده اول بار آن با خطر است ودر سایر مخاطره کمتر اما علامت دیوانگی سگ یکی آنکه آن ترک منزل خود
کرده پیرامون اهل آن خانه نمیگردد وچیزی نمیخورد واز آب میگریزد ودیگر سرخی چشم وبیرون آوردن زبان

اما علامت دیوانگی سگ

ودویدن

ودویدن بسیار وگرفتگی آواز وافتادگی گوش وبرآمدگی پشت وکج کردن ان بطرفی که حرکت بآن جانب کند
وحرکت بی نسق شبیه بحرکت مستان وحمله کردن بهر چیز دیگر که بخش سگان از ان در حین ملاقات ان وعجز گردن
ایشان امام
علامت زخم ان از زخم غیر سگ دیوانه که حالت سگ مشتبه باشد ودیوانگی آن مشخص نباشد باید پاره نان را
بخون زخم آن آلوده کرده پیش سگ غیر دیوانه انداخت هرگاه نان را نخورد علامت اینست که زخم سگ دیوانه است
واگر تناول کند غیر دیوانه وبدستور مغز گردکان را کوبیده یکشب بر زخم ببندند وهرگاه مرغ گرسنه از خوردن
آن نفرت کند علامت دیوانگیست واگر تناول کند ویکشبانروز هلاک نگردد غیر دیوانه خواهد بود العلاج
اول موضع زخم را حجامت نموده مبالغه در کشیدن وجذب سمیت واخراج باید نمود وتضمید باشیایی باید
نمود که زخم وسیع گشته بر نشود مثل پیاز وتره تیزک وچند روز بچند در روغن وسایر مراهم اکال واگر داغ
کنند ودر دفع چرک ان مبالغه نمایند بغایت موثر است اما بعد از سه روز پس نفعی ندارد چه سمیت آن
سرایت کرده ودرین صورت بر زخم آن جاذب تر واشیای جاذب سم باید بست مانند نطرون وبول الانسان
وخاکستر تاک با سرکه وتره تیزک با روغن وتکرار بستن سر تیم ماهی را نافع دانسته اند ودر ترطیب وتقویت
اعضای رئیسه باید کوشید ومعالجه ان بدستور مالیخولیا وجنون باید نمود واز جماع وخوردن ترشیها
وهوای سرد اجتناب بسیار لازم است وتنقیه سودا بمنضج ومسهل مکرر باید کرد واین دوا را جالینوس ستوده
که بهر که داده شد خوف از آب نکرد وباعث نجات گردید دوا سرطان سرطان زنده را در ظرف مس
سرخ بند دری باید بر شته کرد که توان سایید وده جزو آنرا با جنطیانا پنج جزو کنند دیگر جزو سایده ودر
ایامی که روز مسهل نباشد با آب سرد دو درم صبح ودو درم شب تناول نمایند ودر تفریح وترطیب و
نشاط طبع سعی کنند وحقنه بماء الشعیر وروغن گل سرخ وآب برگ خرفه ولعاب بزرقطونا وامثال آن
بسیار مفید است وآبرا در ظرف لوله دار بدهند که آبرا نبیند وچون ظرف آب پوست کشنده باشد
از خوردن آن اجتناب نمیکند ودر آب گرم نشستن وبول دران نافع است واز غذاها گوشتهای لطیف

العلاج

مثل مرغ پرواری وبره وبزغاله فربه وروغن گره وشیر وپالوده وحلواهای نشاسته وامثال ان تناول نمایند وشراب
ممزوج بآب بسیار موافقست وتدهین سر وبدن بروغنهای مرطب مثل روغن بنفشه نافع واستراحت وخواب
بسیار مفیداست وخوردن آب پودنه نهری روزی صد ل لبه دفعه ببر روز تا یک هفته ازمجربات و
آب پیاز بدستور سه روز در روزی صد ل لبه چهار دفعه بنوشند بعید یل دانسته اند وآب ثیل نیز ازمجربات
وچون سماق را که بتر کی بیلد چین گویند بتمامی کباب کرده بخورند وچیزی ازان طرح نکنند بالخاصیه مجرب
دانسته اند وبدستور کباب جگر سگ دیوانه که آنرا گزیده باشد نافع یافته اند وبستن آن نیز بر موضع جراحت
بسیار مفید وموثر است دواء الزراریح بالخاصیه دافع جمیع مضرات وازمجربات جمیع اطباست وچون ازان
بنوشند اجسامی با بول دفع میشود شبیه بحیوان بسیار کوچک وعوام راگمان میشود که بچه های سگ است
دواء الزراریح زراریح بزرگ فربه را که بترکی آلاکلنک نامند سر وبالها وپاها را انداخته یکجزو وعدس مقشر
یکجزو فلفل وقرنفل ودارچینی وسنبل الطیب وزعفران هریک سدس جزو ومجموع را سائیده باآب قرص سازند
وهر روز دو دانگ باآب گرم بنوشند قسم دیگر زراریح راسر وبال وپا انداخته سه شبانروز در دوغ خیسانیده
بعد ازهر یکشبانروز تجدید دوغ نموده پس خشک کنند وبعد ازان با مثل ان عدس مقشر سائیده باآب
قرص ساخته بقدر دو دانگ هر روز باآب گرم بنوشند مداوای زخم سباع وسگ غیر دیوانه و بوزینه وامثال
آن یکشبانروز پیاز ونمک وعسل را بایکدیگر مخلوط ساخته بر زخم ببندند پس بمرهم اسود ضماد نمایند ومرهم مزبور
جهة زخمهایی که ازکوفتگی اعضا وسقطه بهم رسد بدستور نافع است مرهم اسود قند وروغن زیتون موم نیمه با السویه
استعمال نمایند وموضع گزیدن پلنگ وشیر ویوز را اول بادویه حاره حیله ضماد کنند مانند سرکه وخاکستر
وپیاز وعسل وبعد ازان باسرکه ونمک بشویند پس بمرهم اسود معالجه کنند وبستن باقلی تازه که دونیم کرده باشند
بغایت جاذب زخم سگ زنبوری وامثال ان وآرد باقلی باسرکه بدستور موثر وجاذبست وجهة زخم دندان انسان
مفیداست وشب محروق وبدستور کندر ماید وروغن زیتون وشراب جهة گزیدن انسان نافعست وهرگاه موضع زخم

حوام

ادویه حشرات و زهر آن حیوانات

حیوانات وردم کند طلای مرداسنگ رافع آنست موغالی نزد بعضی غیر موش خرماست وگویند که چکیدن اذن عرس
وخاکستری رنگ ودندانش سه طبقه بربالای یکدیگر میباشد وچون برحیوانی مسلط گردد برخصیه ان میچسبد و
گزیدن آن باعث درد شدید ودمیدن وآبله کردن حوالی آن وگاه است که مورث درد امعا وعسر بول گردد ودر مداوای
آن بستن فتنه باسرکه وبدستور سیر وعاقرقرحا وتخم تره تیزک وامثال آنست واگر ورم بهم رسد پوست انار شیرین را
مهرانجنه ضماد نمایند مداوای زخم آلات زهردار بدستور تیست که در سموم مذکور گذشت وذرور مقناطیس
عجیب الاثر است واصل در آن ضماد جاذب سم است وبرنکردن زخم تا دفع سمیت ان بالکلیه شود وشرب تریاق کبیر
وفاد زهر وشستن مکرر آن موضع را باآب وخاکستر چوب انجیر ونمک وحجامت کردن آن وبستن ماهی تازه که شکم
آنرا شکافته باشند وحز وفات وگوشت سلحفاة وامثال آن فصل پنجم در بیان ادویه که حشرات ازان
گریزند مار را انواع ان از دود شاخ گوزن میگریزند وبدستور از بخور سم بز وگوگرد وموی انسان وزفت ومقل
وسکبینج وچون نار وفتنه همین اثر دارد وپاشیدن آبی که نوشادر دران حل کرده باشند وچون در سوراخ مار
ریزند باعث هلاک آنست ونوش کردن برنجاسف بغایت آزموده است وطبخ خشک را بر موضعی باشد مار
ترک آن مکان کند وچون ریسمانی را قطران آلوده برد ور خود حلقه کنند هوام داخل آن حلقه نگردند و
دارنده زمرد افعی گریزانست وچون چشم آن بر زمرد افتد همانساعت چشم آن ازحدقه دفع میشود واینچه
در فصل احتراز از سموم مذکور گردید باخود داشتن هریک ازان وپیاز عنصل باعث حفظ از اذیت جمیع
حشراتست عقرب از دود کبریت وانچه مار ازان گریزد در عقرب نیز موثر است وسوزانیدن چند عدد آن
درمکانی باعث گریختن سایر میگردد وچون چراغ بسیار روشن در جایی گذارند حشرات متوجه آنجا میشوند
ومکان بعید از چراغ محفوظ میماند وبدستور بجوزی که مولف امان الاخطار فی الاسفار ذکر نموده در گریزانیدن
هوام وپشه بعید بلیت زاج سفید شونیز ریزه سکبینج چند مثقال سم بز بالسویه کوفته جمها باهم زند ودر مکانی
مکرر بسوزانند وپاشیدن آب مطبوخ بابونه وحنظل واسپند وسیر وبنجنکشت بغایت موثر است وطبخ پیاز

مار

عقرب

عنصل از مجربات است پشه طلای روغن با آب لیمو دفع اذیت پشه کزیدن کند و مجربست و چون زرنیخ و نوشادر را با پیه کاو چند روز در مکانی بخور کنند منع تولد پشه کند و مجرب دانسته اند کیک پاشیدن و طبیخ خشک را جهة کشتن کیک از مجربات دانسته اند و بد ستور طبیخ حنظل و افسنتین و شونیز و کیکواش از جملة ادویه مشهوره آنست غسل طلا کردن مولود را در روز ولادت باب زیره باعث عدم تکون شپش در تمام عمر آنست و کرد دیگ را چون بر جامه یا بدن بمالند دفع آن میکند و ساخته هم و از مجربات است ذباب چون صورت عنکبوت عکیمی از زرنیخ و کندش بباز ندیا جوده بدل کندش کنند و درجایی بکذارند مکس از آن مکان کریزان شود و طبیخ خربق سیاه کشنده آنست و چون زرنیخ را در شیر حل کنند مکس از عبور بران هلاک کردد و بوی پیاز عنصل کشنده اقسام مکس است و بد ستور ان کافور و روغن زیتون و زرنیخ میکریزد ساس و ارضه پاشیدن آب مطبوخ خرزهره در کشتن کیک و ساس و ارضه از مجربات است جعل آب مطبوخ شکوفه درخت چنار و بخور آن کشنده جعل است فاره چون موشی را خایه کنده و یا دنبالهٔ آنرا ببرید سر دهند جمیع موشان آنخانه را برطرف میکند و پوست روی آنرا چون کنده سر دهند سایر موشان میکریزند و بد ستور ان دود زاج کریزانست و پیاز عنصل کشندهٔ آنست در کیاعت مورچه از حلیتت میکریزد و از ریسمان آلوده بقطران تجاوز نمیکند و چون شیرینی و سایر اشیا را در مکانی کذارند و در حین کذاشتن ضبط نفس کشیده کند مادامی که دست احدی بآن چیز نرسیده مورچه پیرامون آن نکردد و از مجربات شمرده اند و در جایی که زرنباد بخور کنند مورچه هرکز عود بآنجا ننماید و از مجربات دانسته اند و داشتن پیاز عنصل موجب هرب سباع و هوام است و مار و مورچه و فیل و مکس است

بسم الله الرحمن الرحیم قسم اول از دستورات جامع موسوم بتحفة المومنین در بیان اعمالی که متعلق است با دویه مفرده و آن مشتمل است بر پنج طریق طریق اول در تدابیر ادویه مفرده مخصوصه طریق دوم در بیان دستور استعمال بعضی از ادویه مثل چوب چینی و عشبه و امثال آن طریق سیم در

کرمن

کیک

مگس

جعل

مورچه

کرفتن عرقها و آبها و ما یتعلق بها طریق چهارم در بیان ساختن کل حکمت و شنجرف و سایر ادویه مفرده مصنوعه و انچه بان تعلق دارد طریق پنجم در اعمال جزئیه و اصول کلیه صناعات طریق اول در تدابیر ادویه مفرده و آن مشتملست بر پنج فصل فصل اول در دستور احراق فصل ٢ در تشویه و تحمیص و تقلیه فصل سیم در غسل ادویه فصل چهارم در بیان دستور اتخاذ بعضی از ادویه فصل پنجم در اصلاح بعض از ادویه بطرق مخصوصه و حفظ بعضی از آن فصل اول در دستور احراق ادویه معینه باید دانست که احراق بجهة اشتعال طبیعت است پس اکر جسم بنحوی باشد که اعراض مدرکه حسیه را اصلا زایل نکند مستمر الطبع خواهد بود و اکر مفارقت کند پس اکر سخیف الجسم و متخلخل باشد بسبب احراق میل ببرودت میکند و از غایت احراق که بحد رمادیت رسد بالکلیه حدتش زایل میکردد و اکر کثیف الجسم و غیر متخلخل باشد از برودت میل بحرارت میکند و احتیاج باحراق یا بجهة کسر حدت آنچیزاست مثل زاج و یا بسبب تلطیف آنست مثل نمک و یا بجهة دفع سمیت است مثل افعی و یا بجهة دفع اجزای عزیبه است مثل بوره و یا بجهة تقویه و سد منافذ است و یا بجهة شدت نفوذ و در احراق اشیا شرطست که دو جنس مختلف را باهم نسوزانند مثل نمک و بوره و احجار را با لعز در احراق کنند بدون نباتات و حیوانات و حریر و صوف را ادنی احراقی کافیست و هرکاه مطلب تبرید جسم محرق باشد باید بعد از احراق آنرا شست و الا بدون تطویل استعمال نمود و تکلیس مشتق از کلس و آن اسم آهک است و آهک سریع السحق است پس هر جسم صلبی که قابل ساییدن نباشد و بسبب احراق مانند آهک قابل سحق کردد آنرا مکلس کویند پس تکلیس اعم است از انکه باحراق باشد یا به تدبیر دیکر احراق زرنیخ باید زرنیخ را بقدر نخود ریزه کرده در کوزه که بکل حکمت کرفته باشند کذاشته سوراخی سهل در سر کوزه بکذارند که بخار بیرون رود و آتش کذارند تا انکه دود سیاه برطرف شده سفید نماید پس از آتش بردارند احراق زاجات بعد از انکه زاجات را نرم صلایه کرده باشند در کوزه نوی مطین بطین حکمت کرده یا در بوتهٔ زرکری کذاشته سر آنرا مستحکم نموده در آتش تند چندان کذارند که سوخته و رنکش سرخ کردد

تعریف احراق و تکلیس

تکلیس

احراق زرنیخ

احراق زاج

احراق بسد و مرجان و کهربا و غیره و امثال ان هریک را باید بعینه یا قلای ریزه کرده در کوزه مطین بگل
حکمت گذاشته و یکشب در تون یا در تنور جای داده روز دیگر بر دارند احراق عقیق و یاقوت و یشب و
احجار صلبه هر یکرا بقدر نخود ریزه کرده در سفال یا بوته بگذارند و روی آنرا بسفال یا بوته دیگر بپوشانند
و سوراخی جهت اخراج بخار باید گذاشت و در آتش نهند بقدر سرخ شدن گذاشته بیرون آورده در آب
اندازند و مکرر همین عمل کنند تا بحدی رسد که زود از هم ریزد احراق قلعی و سرب بعد ازانکه رصاص را
بسیار پهن و صفحه های باریک کرده باشند و بر بالای هم چیده بر روی هر صفحه قدری کوکرد بپاشند
و قدر کوکرد بازاء هر صد ل پنجاه مثل زیاده نباشد پس با آتش ملتهب کرده با پارچه آهنی برهم زنند تا
خاکستر شده چیزی از سرب و قلعی نماند و از بخار آن محترز باشند که باعث غشی و هلاک میگردد و
بعضی بجای کوکرد سفیداب کرده اند احراق صدف و شبح و امثال ان در ظرف مطین کرده در تون
یا تنور گذارند تا سفید گردد و از هم ریخته شود احراق نمک باید یکبار بشویند و خشک کرده در دیگی
گذاشته چندان آتش دهند که از جستن و حرکت کردن باز ایستد و اگر نمک انجیر کرده در آتش چندان
بگذارند که خیر بسوزد بد نشود خوبست احراق فولاد و آهن و مس هلیله و بلیله و آمله بالسویه بجوشانند
و آب آنرا در ظرف مس کرده بر روی آتش نرمی بگذارند و فولاد و آهن و مس و امثال آنرا صفحه های
بسیار باریک کرده در آتش سرخ نموده در آب هلیلجات فرو برند تا بیست و یکبار و هرچه ثفل آن در ته
آب نشیند بر داشته استعمال نمایند و در احراق آهن بجای آب هلیلجات بول گاو باید کرد و اکثر اشیای
مذکوره را و سرب و قلعی را بد نشود مزبور چند دفعه در آب هلیلجات و چند بار دیگر در بول گاو تطفیه
دهند بهتر است احراق نقره باید نقره را بسوهان ریزه کرده و آب نمک در ظرف آهنی با آتش نهند سوزانیده
و هرگاه خوب سوخته نشود قدری کوکرد بران بپاشند و بسوزانند و گویند چون نقره را در بوته که رایجه
قلعی داشته باشد مکرر بگدازند تا بحدی برسد که سائیده میشود و تکلیس آن بطریق حکمای هند آنست

کرچند

که چند بار صحایف رقیقه را بکوکرد و سرکه آلوده با آتش بتابند و سرد کنند و چند بار دیگر در بوته سفیداب
قلعی آلوده بگذارند پس سوهان کرده در ظرف آهن با نمک آب بسیار بجوشانند تا نمک اب بتحلیل رود
پس قدری کوکرد پاشیده برهم زنند تا مکلس گردد تکلیس طلا طریق حکمای هند که بجهت تناول تکلیس
میکنند چند بار سرب را گداخته در آب نوشادر ریخته صاف نمایند و طلای بیغش را چند دفعه گداخته
دران آب ریخته پس صفحه های باریک کرده بزاج سیاه و سرکه آغشته در آتش گذاشته با نمک آب بشویند
و یا ربع آن سرب سوهان زده و در بوته مرداسنگ آلوده بگذارند پس با ثلث آن زیبق در ظرف چینی
یا مرنج بسیار بسایند و بر روی آتش گذاشته برهم زنند تا زیبق ازان مفارقت کند آنگاه بر روی سنگ
سماق بحدی بسایند که چون اندکی ازان بر روی آب باشند مدتی بتر آب نرود و حق سائیدن طلا
و احجار و فلزات جهت تناول نمودن همین مرتبه است و کمتر ازین مرتبه جایز نیست چه نفعی منصور نخواهد
بود و ضرر مظنون است طریق دیگر که از سایر طرق بهتر و بعد از غسل چیزی باان نمیماند که منع از تناول
نمود و مقتبس از صناعت است آب آهک و آب قلی و آب ملح الطعام بحسن علم صاف کنند و هر یکرا علیحده
بجوشانند تا منعقد گردد پس دو جزو معقود آهک و نیم جزو از ملح معقود و نیم جزو قلعی معقود
و یکجزو شمس براده کرده با یکدیگر بسیار بسایند و باید در ظرف مرنج بر روی آتش بسیار سحق کنند و
بعد ازانکه خوب گرم شده باشد و سحق یافته دو سه روز در جای نمناک بگذارند تا قدری نم بردارد پس
بدستور تشویه و سحق کنند و باز بجای نمناک اعاده نمایند تا سه چهار مرتبه آنگاه در بوته کرده بحدی آتش
دهند که بوته سرخ شود پس بعد از سرد شدن بسایند و با آب گرم مکرر بجوشانند و بسایند تا سایر اجزا
از شمس زایل گردد و در آنوقت خشک کرده سحق و استعمال نمایند و حقیر را مظنون آنست که اگر در
حین تشویه و سحق تسقیه بعرق کوکرد و آبهای تند کنند سریع الاثر گردد احراق بوره در ظرف سفال
کرده بر روی آتش گذارند تا بسوزد احراق اقلیمیا در کوزه مطین بکشب در تنور یا در تون بگذارند

احراق خبث الحدید یعنی آهن را در آتش سرخ کرده تا هفت مرتبه در سرکه تطفیه کرده پس خشك نمایند و ده
سحق نمایند احراق سربه سنك سرمه را اصلاح نموده با بیه تازه خمیر کرده بر روی اخکر چندان بگذارند که
شعله و دود آن برطرف شود ۷ پوست تخم مرغ را با آب نمك مکرر بشویند و پرده های درون
آنرا جدا کنند و نرم کوبیده و در کوزه مطین کرده و در کوره کوزه کری و امثال ان چندان بگذارند که مانند
آهك سفید کردد و کف دریا و سنك کج و امثال آنرا نیز احراق باین دستور است مکر آنکه احتیاج
بشستن با آب نمك نیست و پوست تخم مرغ که جوجه بر آورده باشد جهت ادویه عین بهتر است احراق عود
باید عود را سوهان کرده در ظرف سفال چندان در آتش کذاشت که زغال کردد احراق ابریشم و پشم و
موی سر آدم بعد از ریزه کردن آنها بمقراض در ظرف سفال یا آهن کرده بر روی آتش کذاشته چندان
برهم زنند که سوخته و قابل سحق کردد و پشم و موی سر را شسته و شانه کرده آنگاه ریزه کنند
احراق پوست کرم و حشایش و بزور بدستور ابریشم است و هر کاه خواهند که خاکستر آنها را استعمال نمایند
بیشتر باید بآتش داد تا خاکستر کردد احراق سلحفات سنك پشت را شکافته احشای آنرا بیرون کرده
در کوزه مطین جای داده چندان در تون یا تنور بگذارند که تمام سفید کردد احراق خطاف بچه
پرستوك را بعد از ذبح آن موی و احشا پاك کرده در کوزه مطین کرده با آتش تنور و تون بگذارند تا
بسوزد احراق عقرب عقرب بزرا که علامت ان لاغری و ضعیفی است در شیشه مطین یا در ظرف مس کرده
در آتش معتدل تون یا تنور یکشب بگذارند احراق ارنب جهت سنك مثانه بدستور احراق خطاف است
احراق حیه که جهت خنازیر معمولست مار خانکی سیاه را زنده در کوزه مطین کرده در تون یا در تنور
چندان بگذارند که سوخته اصلا رطوبتی با آن نماند و قابل سائیدن کردد احراق سرطان سرطان ماده
نهری را سر و اطراف جدا کرده احشا را اخراج نموده شکم آنرا با آب خاکستر چوب تاك و نمك بشویند و
باب صاف مغسول نموده در کوزه مطین یکشب در تون معتدل بگذارند که خاکستر نکردد و علامت مادکی

خرچنك

خرچنك انست که چون بر پشت آن سوزنی فرو برند رطوبت سفیدی ظاهر کردد هر کاه سرطان را در ظرف مس بقلعی در وقتی
که آفتاب در برج اسد باشد بسوزانند جهت کزیدن سك دیوانه از مجربات دانسته اند احراق سرطان بحری بدستور
نهری است احراق قطران جهت سنونات در قدح مطین بطین الحکمه کرده چندان در آتش بگذارند که بضعف رسد
پس بچوب باریکی آغشته در هوا نکه دارند تا خشك کردد والا باز اعاده آتش کنند احراق زجاج بگیرند قلی را در
چهار جزو آب حل کنند و شیشه سفید صاف را بر روی کفکیر آهنی کذاشته بر روی آتش بدارند تا سرخ شود
و در آب قلی فرو برند و مکرر همین عمل کنند تا شیشه ریزه شده از سوراخهای کفکیر داخل آب کردد و اکر بدون
کفکیر نیز مکرر با آب قلی فرو برند بجائی که ریزه شود خوبست فصل دوم در دستور تشویه و تحمیص و
تقلیه اکرچه الفاظ مذکوره مترادفند اما چنین مفهوم میکردد که اکثر آنچیزی که بخمیر یا بکل کرفته و یا در جوف
چیزی کذاشته در آتش دفن کنند آنرا تشویه کویند و هرچه بروغن و امثال ان یا بر تنهائی زیاده برشته کنند
آنرا تقلیه نامند و آنچه اندك آتش دهند یا در ظرف کرم کرده آنرا بو دهند تحمیص کویند تشویه افیون و نمك
و تخم الطرفا و امثال آن جهت سنونات و غیرها باید آنچه را بعسل سرشته در لته بسته لته را بکل کرفته در تنور معتدل
یکشب بگذارند تشویه اسقیل پیاز عنصل را بخمیر کرفته در تنور بر بالای آجری بگذارند تا خمیر برشته شود تشویه
سقمونیا محموده را در جوف به و سیب یا در جوف پوست تخم مرغ که آب بر و امثال آن کرده باشند و اکر سقمونیا
باشد بتنهائی کذاشته و بخمیر کرفته بر روی آجری در آتش نهند تا سقمونیا جوشیده مشوی کردد تشویه حب النیل
که بلغت هندی اسم حب الملوك است و طریق حکمای هند بعد از مقشر کردن آن پرده درون قدری کل سرخ
و کتیرا بالسویه ربع آن اضافه نموده و در لته تری بسته لته را بخمیر کیرند و بدستور در آتش تشویه نمایند و بی کتیرا
نباید استعمال نمود تشویه انزروت با شیر الاغ یا شیر دختر خمیر نموده بر شاخهای چوب که تازه آلوده در تنور
معتدل بیاویزند تا خشك شود و اکر باز دیکر سائیده با سفیدی تخم مرغ سرشته با چوب کز تشویه نمایند باعتدال
قریب تر میکردد تدبیر تشنیج جهت ادویه عین و جراحات چشمك را در سرکه کرده با سرکین الاغ و اندکی کشنیز

هو
کشیدن روغن بیض
چنان بود که بگیرند زرده تخم مرغ
نرم کنند و قدری نوشادر سوده بران
موی با لیف
برو نمکدان
و بدستور خمیر از بالا آن آتش
در ظرف
و به تقطیر نیز توان

خشك ورا از آنه در آب بجوشانند تا پخته شود پس بیرون آورده مقشر كنند واكر در جوف پیاز بدستور تقوینا
مشوی نمایند باعث زیادتی نفوذ وتحلیل آن میكردد تقلیه هلیله جهت سفوفات وغیرها دانه از ابیرون كرده
بكوبند وبا آب بر بجوشانند تا آنرا جذب نماید پس با روغن زیتون چرب نموده برشته كنند واحتیاط نمایند
كه نسوزد تقلیه عفص وامثال ان باید بروغن زیتون چندان برشته كنند تا مازوش شود وبلوط وغیره را
بقدری كه رنك آن تغییر یابد تحمیص بزورادویه جهت قبض عبارت از بودادن آن چیزاست باید ظرف سفال
یا سنكرا در آتش خوب كرم از سر آتش بردارند ودوای مخصوص را دران ظرف كرده برهم زنند بحدی كه
رایحه آن ظاهر كردد **فصل سیم** در غسل ادویه كه تصویل عبارت از آنست وغسل جهت تبرید است
یا تعدیل یا تنظیف یا دفع حرارت مكتسبه ناریه اشیای محرقه غسل ادویه حجریه مانند بابوثت وشادنج و
شبیه احجار مانند اسفیداج واقلیمیا وشنجرف وامثال آن باید آنچه را بسیار نرم سایده درهاون وامثال
آن كرده آب بران ریخته باهستكی برهم زد تا هرچه مثل غبار باشد باب مخلوط كشته باهستكی در ظرف دیكر
ریخته و درد آنرا باز سایده وبدستور آب داخل كنند تا مجموع مثل غبار كشته باب مخلوط شده در ظرف
دیكر رود وبعد از آن روی ظرف را پوشانیده تا غباری داخل نشود وته نشین كردد پس ته نشین را خشك كرده
استعمال نمایند غسل لك رنك لاك را از چوب وخاشاك پاك كرده بسایند وریوند واذخر را جوشانیده از
آب آن اندكی داخل لاك در حین سایدن كرده از والا بیرون كنند وهرچه بماند بدستور باب مذكور سایده
همان عمل كنند وهرچه از والا كذشته در آب ته نشین شده باشد خشك نموده استعمال كنند غسل موم وادهان
ودنف وامثال ان كه در آتش كداخته شود باید چند بار كداخته ودر آب صاف نیم كرم ریخت كه كدورت ان ته نشین
كردد وانچه بر روی آب ایستد بردارند وچون خواهند كه روغن متكرج وكهنه كه طعم ان تند شده باشد تازه
كنند وآنرا تطریه كویند باید كه روغن را در ظرفی كرده بایخ چندان برهم زنند كه یخ آب شود پس از روی آب
بردارند وبا كلاب نیز همین اثر است وهركاه یخ وكلاب هردو باشد اقوی است غسل صبر وسنبل الطیب وقصب الذریره

عود

عود بلسان سلیخه بسباسه تفاح واذخر یخ از هرجزو بوزن هریك سه درم نیمكوب كرده در دو رطل آب بجوشانند تا
بنصف رسد پس صاف نموده یك رطل صبر را نرم سایده با آب مزبور از والا بكذرانند وتفل آنرا جدا كرده وهرچه
در ته آب نشیند خشك نموده استعمال نمایند وبعضی افسنتین بقدر ربع صبر اضافه ادویه مزبوره اند وهركاه
صبر را بدستور اقلیمیا مكرر بشویند رفع حرارت ان بالكلیه میشود غسل اطیان هركلی را كه خواهند در آب
بقدری كه آنرا بپوشاند خیسانیده پس برهم زده از كرباس بكذرانند وته نشین آنرا خشك نمایند غسل نوره
آهك را در ظرفی كرده اب بر آن ریخته برهم زنند وبكذارند كه ته نشین شود پس آب صاف را ریخته تا هفت
بار تجدید آب كنند آنكاه خشك شود غسل مرداسنج جهت امراض حاده مرداسنك را با مثل آن نمك نرم سایده
آنقدر آب بران ریزند كه چهار انكشت بر روی ان بایستد وهرروز سه بار برهم زنند تا یك هفته پس تجدید
آب كنند وبدستور هرهفته تجدید نمایند تا چهل روز بكذرد وبعد از ان خشك كرده استعمال نمایند غسل
شیرنج روغن كنجد را با آب نمك بسیار برهم زده با آتش نرم بجوشانند پس از آب نمك جدا كرده با آب صاف بسیار
برهم زده بجوشانند وآب از ان جدا كنند غسل سویق آردجو وامثال آنرا كه خواهند در معده ترش نشود
ونفخ ان زایل كردد باید آب جوشان بران ریزند وبكذارند تا برآید پس آب سرد بران ریخته بردارند غسل
لاجورد جهت ادویه عین وكتابت ونقاشی اما جهت ادویه عین بدستور احجار كافیست وجهت آشامیدن متقدمین
شرط ندانسته اند بلكه باعث ضعف عمل دانسته اند اما جهت كتابت وامثال ان باید سنك لاجورد را سایده
وتصفیه با آب مازو نموده جوشانیده واندك روغن زیتون اضافه كرده وبدستور احجار غسل داده مكرر طبخ
وغسل كنند تا مثل غبار كردد وباد وبیدكر نیز میشود **فصل چهارم** در طریق اتخاذ وعمل او ودرد بعضی
از ادویه كرفتن ید الله كه بسبب شدت تاثیر در علاج سنك مثانه وكرده باین اسم نامیده اند بز نر كه چهار
ساله باشد باید در فصلی كه اول رنك كرفتن انكور باشد ذبح نموده خون اول وآخر را كذاشته خون وسط را
در دیك وظرف سنك كرفت وكذاشت تا منجمد كردد پس ریزه كرده وبر پارچه پاكی بكذارند وروی آنرا از

غسل شیرنج

غبار بپوشند مثل حریر و در آفتاب خشک کنند و قندیل آنرا با آب کوهی یا شراب و امثال ان استعمال نمایند
و هرگاه ظرف سنگ بهم نرسد سفال نیز جایز است تدبیر ذراریح که بترکی آلا کلنک و قسمی از سین ملبعه اصفهانیست
باید چند عدد آنرا زنده در کوزه کرده سر کوزه را بلته کتان بسته معکوس بر بالای سرکه که با آتش جوشد بدارند تا
ذراریح کشته و پرورده گردد آنگاه ساییده استعمال نمایند تدبیر سلاحف که آن بول بز کوهیست که در مسکن ان جمع
میشود باید آنرا در ظرف نوی کرده از آب خار و خس و بول گاو آنمقدار بریزند که آنرا بپوشاند و در آفتاب یا
آتش گرم کرده در دست مالیده صاف آنرا در ظرف کنند و بیست و یک روز در آفتاب بگذارند تا مانند عسل
غلیظ گردد اتخاذ ماء الزجاج زجاج شامی و قلی را بالسویه در بوته گداخته سرد کنند و آنچه مانند کف بر روی
ان باشد بردارند غسل عود مطرا که تطریه گویند عود قماری را ریزه کرده در گلاب و جلاب بخیسانند تا نرم
شود پس بگذارند تا رطوبت ان کم شود بعد از ان مشک و عنبر و اشنه را نرم ساییده عود را با آن چندان آغشته
کنند تا خشک شود اتخاذ لبن شبرم هرگاه تازه ان بهم نرسد که شیر از ان گرفته شود مربه سبوس سایر یتوعات
بیخ تبید تمر البار باید پوست تازه انرا بشویند یا خشک آنرا در آب گرم بخیسانند و در آفتاب گذارند تا
آب غلیظ و لزج گردد پس آب آنرا جدا کرده خشک کنند اتخاذ دخان الکندر بجهت رویانیدن موی مژه بست
و سایر ادخنه و دوده باید پاره های کندر و امثال آنرا در زیر فتیله پس آنرا جدا نموده خشک کنند چراغ بر
روی هم گذارده فتیله را برافروزند و ظرفی مثل قدح یا طشت بر بالای آن منکوس نصب نمایند و هر دودی
که در ان جمع گردد بردارند و بدستور تخم کتان و امثال ان آنرا بسوزانند دوده بگیرند یا انکه روغن آنها را
با فتیله سوخته دخان را ضبط و جمع کنند اتخاذ سرکه هندی که بلغت هندی کانجی نامند برنج شسته را بجوشانند
تا مهرا گردد پس صاف نموده در شیشه کرده چهل روز در آفتاب بیاویزند تا ترش شود و بهمین طریق از سایر
حبوب سرکه میتوان گرفت اتخاذ رب هلیله و ترید و امثال آن که قدر اندکی از ان فعل قوی کند باید که
هلیله و امثال انرا کوبیده و در آب گرم خیسانیده و بعد از دو سه روز افشرده صاف آنرا در سایه خشک نموده

ما

مادام که در جرم ان طعمی باشد بان آب گرم خیسانیده و بدستور صاف کرد تا طعمی در جرم ان نماند دستور محلول
کردن طلق باید در آتش سرخ کرده و در آب منطفی نموده بکوبند تا ریزه شود پس در کیسه کرباس مستحکمی کرده سنگ
ریزه ها بقدر فندقی اضافه نموده کیسه را بقوت تمام بدست مالیده در آب گرم یا آب طبیخ باقلی بیفشارند تا
مثل شیر از کیسه تراوش کند آنگاه ته نشین آنرا خشک کرده استعمال نمایند دستور حل طلق باید ترب را سوراخ
کرده مثل انبوبه جوف آنرا خالی نموده و از طلق محلول پر ساخته دهن انبوبه را با پاره های ترب مسدود ساخته
در زیر سرگین تازه سه روز بگذارند پس محلول آنرا آب سفیدی مشاهده نمایند اتخاذ رب بنفشه جهت اصلاح
یبوست افیون و غیره افعال بدستور هرگاه تازه ان نباشد بنفشه خشک را خیسانیده چنانکه مذکور شد آب
آنرا خشک کنند و همچنین است اتخاذ رب گل سرخ و امثال ان از تصرفات حقیر است و در غایت خوبی عمل
واما رو قلت مقدار شربت **فصل پنجم** در اصلاح بعض ادویه و حفظ بعض ان اصلاح دبق بعد
از انکه دانه آنرا بیرون کرده باشد در هاون بقدری روغن زیتون و امثال آن مخلوط نموده سایر ادویه را
اضافه نمایند و باین دستور است اصلاح مجموع ادویه شیرم دار چسبنده و هرگاه با دوایی که آنرا ترکیب کنند مغزها
داشته باشد با مغزها بکوبند و بهترین مغزها جهت دبق مغز دانه بید انجیر است اصلاح بلادر باید بلادر را
قطع نموده و با تیر آهن بسیار گرم آنرا بفشارند تا عسل از ان جدا شود و با روغن گردکان یا روغن گاو بجوشانند
و استعمال کنند و در دواء السمر و غیرها که پوست بلادر داخل میشود جهت اخراج عسل ان مبالغه نموده پوست
را بروغن گردکان چرب کنند که دست را جراحت نکند اصلاح مازریون تازه و برگ و ورق انرا دو شبانه روز
در سرکه خیسانیده سرکه را تغییر دهند تا سه مرتبه بعد از ان با آب شسته در سایه خشک کنند و در حین استعمال
مبالغه در سحق نباید کرد و با کثیرا و روغن بادام شیرین استعمال نمایند اصلاح شبرم باید نکوبیده و یک شبانه روز
در شیر خیسانیده و در عرض آن سه بار شیر را تغییر داده خشک نموده و هرگاه جهت اورام و سده احشا و صلابه اصفر
و اسهال بلغم و سودا استعمال نمایند بعد از پرورش بشیر سه روز دیگر در آب کاسنی و آب عنب الثعلب و آب رازیانه

بخیسانند و خشك كنند و با فوابض بسیار استعمال آن جایز نیست اصلاح ادویه جهت نشاط مانند بیخ شنبیبی
و بیخ شوكران و امثال آن كه در غایت یبوست و با سمیت باشند باید كه بعد از نیم كوب كردن سه شبانروز در شیر
خیسانیده و سكر بخشید بشیر نموده پس خشك كرده و روغن بادام و روغن پسته بكفیر پرورده و اگر آن جز حار
باشد در روغنهای بارد و بارد را در روغنهای حار پرورده كنند و با مغزهای مناسب مخلوط نمایند طریق
دیگر كه معمول حقیر است و بی غایله مشاهده نموده است كه ادویه سكفره را بعد از آنكه دو سه روز در آب
یا عرقهای مناسب خیسانیده باشند بجوشانند و آب آنرا جهت معاجین با عسل بجوشانند تا بقوام رسیده
ادویه آن معجون را بآن بسرشند و هرگاه در حبوب استعمال كنند باید با بعضی از ادویه آن كه از جوشیدن
دفع قوت آن نگردد و بجوشانند تا همه آبها را جذب كند آنگاه با سایر ادویه سرشته حب سازند دستور
حفظ زهره حیوانات كه تا زه بمانند محل قطع و مجرای آنرا بخیاط محكم ببندد و در شیشه كه عسل آنرا بپوشاند
اندا خته نگاه داشت دستور حفظ پیه و مغزهای حیوانات كه متعفن نگردد باید چند روز بعسل انداخت
و بعد از آن شسته خشك كرد و در لته كتانی پیچیده در سایه آویخته و بدستور هرگاه در ظرف قلعی ضبط
كنند متعفن نگردد دستور حفظ سایر ادویه بعضی را باید با هم جمع نمود تا موجب بقای آن گردد مثل كافور
و فلفل و برادهٔ آهن و یا آهن را بآن تخم مرغ با نمك و ساذج با زنجبیل و معدنی را با غیر جنس آن نباید
جمع نمود و عصارات و صموغ را در ظرف قلعی و نقره نگاه دارند و عرقها و میاه حاره را در شیشه ضبط كنند
یا در ظرف برنج و مجموع اوراق و بیخها و گلها را از جای نمناك و آفتاب تند دور باید داشت و ظرف
قلعی جهت روغنها و اكثر ادویه مفرده و مركبه بهتر است طریق دوم در دستور استعمال بعض ادویه طریق
استعمال چوب چینی و آن بچندین نهج است یكی با تعریق و در امراض مزمنه و تحلیل ریاح و مواد غلیظه
مستعمل است دیگر بطریق طبخ و این در اكثر امزجه موافق و بی غایله است و هیچ مزاجی را مضر نیست دیگر نقوع
و حلوا و سفوف آنست و هر یك مذكور میشود و مخفی نماند كه آنچه بتجربه رسیده است و دوای مفردی در

هیچ

طریق استعمال چوب چینی

هیچ باب بنفع چوب چینی مشاهد نگشته چه حقیر ندیده كه شخصی از اقسام آن موافق حالی از احوال نباشد و
اینكه در بعضی مزاج و برخی امراض مضر دانسته اند از عدم مراعات نهج مناسب آن علت خواهد بود چه بخفا
و محرور المزاج را طریق استعمال و شربتها و ادویه حاره مضر است و مبرود را شربت و اكثر اب با تلك مقدار
چوب چینی و صاحب سده احشا را جرم آن و نخوردن و علت از دو چیز ندیده نیست چه ترك عادت غیر
مضاده و اعتیاد بغیر معتاد مثل شیر برنج و ادویه حاره بافراط را لازم دارد پس اگر امراض مزمنه باشد ترك
نمك او الییت و الاتفلیل بتبیز باید نمود اما دستور استعمال آن با تعریق چنانست كه بعد از تنقیه بدن هر
روز هشت تا ده آنرا بسیار باریك ورق كرده با یكمن و نیم آب بوزن شاه كه هزار و هشتصد باشد در
دیگ سنگ یا سفال یا مس بسیار قلعی كه دهن آنرا بخمیر گرفته باشند بجوشانند تا بنصف رسد پس بر روی
كرسی نشسته اطراف خود را بلحاف پوشیده دیگ را در زیر كرسی دهن بگشایند تا بخار آن ببدن رسد و
محل تنفس باید بیرون لحاف باشد تا باعث غشی و خفقان و كرب نگردد و دو سه پیاله از آب آن در همان وقت
بهمان گرمی بنوشند پس خود را بلباس پیچیده استراحت كنند تا عرق خشك شود و احتیاط از هوا بسیار باید
نمود و مجموع آب چینی را در عرض شبانروزی صرف كنند بعضی را گرم با نبات و لعاب و قدری را سرد
بجای آب و قدری را طعام بآن طبخ نمایند و باید اصلا آب در مدت خوردن چینی میل نكنند و بعد از فراغ
بجای آب چند روز باید عرق بید مشك و گلاب و عرق گاوزبان و عرق رازیانه بحسب هر مزاجی بنوشند و قبل
از یك هفته البته آب نباید خورد و بحمام نباید رفت و در اثنای خوردن چینی بجهت ضرورت حمام جایز است
بشرط سرعت خروج هر چند ایام نخوردن آب زیاده باشد بهتر است و در تعریق مراعات بینه شرط است بعضی را
هر دو روز جایز است و بعضی را وقتی دون وقتی كه هرگاه علت در عضوی بود شامل تمام بدن نباشد هر دود
همان عضو را بخار چینی ببارید و چون خواهند معلوم كنند كه بنصف رسیده است یا نه باید تقنبر در وسط
سرپوش دیگ كرده بخمیر مسدود كنند و نصف آب معزز را با چوب چینی در دیگ ریخته چوبی با دیگر انداز ند

کرفته موضع اندازه را لته پیچیده و بعد از آن نصف دیگر آب را بریزند و بعد از جوشیدن لقدری که بوقت
امتحان رسد آن چوب را از ثقبهٔ سرپوش فرو برده ملاحظه نموده موضع لته پیچیده نموده از رطوبت و عدم رطوبت
لته مشخص سازند و تجربه رسیده که چون یک من شاهی هیمه خشک را بقدر چراغی بسوزانند آب بنصف میرسد
و باید هر روز دیگ چوب چینی را از کلای و درد مطبوخ سابق آن پاک کرده هر چه مضمحل نشدن رنگش بسیار
سیاه نکشته باشد اضافه چوب چینی لاحق نمایند که باعث قوت آن میگردد و بعضی فرموده اند که یکبار
باید جوشیده آنرا هر روز خشک کرده بار دیگر بدستور سابق جوشانیده بنوشند و باعتقاد حقیر اگر آنرا
بعد از فراغ از خوردن چوب چینی بجوشانند و بجای آب و عرقها مدتی بنوشند در بعضی امراض مستحکمه
بغایت نافع و بهتر از گلاب و سایر عرقهاست و مدت پرهیز اقل آن دو ماه و اکثر یکسال و متوسط شش ماه
و باید که در ایام پرهیز اجتناب از لبنیات سوای روغن و از جمیع ترشیها و سبزیها و میوه های تازه کنند
لازمست و شیرینی با فراط نیز خوب نیست و تا چهل روز جماع نباید کرد و اعراض نفسانی مثل هم و غم و غضب
مفرط بغایت مضر است و آنچه بخاطر فاتر میرسد آنست که پرهیز باید موافق علت و مزاج باشد چه محرور
المزاج را شربت انار دین و بعضی از بقول بارده و ترشیهای خفیف داده و اصلا ضرری مشاهده ننموده
بلکه باعث تعدیل گشته و بهترین اوقات استعمال آن مبرود المزاج را فصل بهار و محرور را وسط پائیز است
و سایر خواص و احوال چوب چینی در مفردات مذکور شد دستور آشامیدن چوب چینی بطریق قهوه
جوشانیدن آن بنوعی است که مذکور شد و مقدار آن هفت مثقال کافی است و آب تا هفتصد مثقال که بنصف
برسد و هیمه تا پنج چهار یک تبریز آب را بنصف میرساند و شرط بدستور ایست که مذکور شد از نخوردن آب
و پرهیز بحمام و نکردن جماع و امثال آن و در این دستور اصلا ضرری در هیچ مزاج مظنون نمیگردد و قلت مقدار
و کثرت آن و کمی و زیادتی آب بحسب هر مزاجی و هر علتی متفاوتست و کلیه باید در ایام شرب آن اصلا آب
نخورند پس اگر آب زیاده باید کرد و اگر کمتر خواهش کنند هیمه را زیاده بسوزانند تا آب کمتر از نصف بماند

وقوتش

بمثل نموده بالا

وقوتش قویتر گردد و اگر مطلب کمی قوت و کثرت شرب باشد کمتر بجوشانند تا آب بیشتر بماند و قوتش کمتر
باشد و این قاعده عظمی است بجهت توافق امزجه دستور نقوع چینی که جهة محرور المزاج و خفقان و نافعین
و تقویت اعضاء قوی و امزجه اطفال نافع است و در فصل گرمی هوا موافق چوب چینی را از یک مثقال تا هشت مثقال
باید سوهان نموده و در عرقهای مناسب و ادویه موافق شبانه روزی در شیشه و امثال آن خیسانیده مکرر
بر هم زده پس صاف نموده بنوشند و هر گاه جهة خفقان حار و امزجه و امراض حاره باشد صندل سفید و کشنیز
خشک و گل سرخ با لسویه بقدر چینی در گلاب یا عرق نیلوفر یا عرق بید مشک و عرق گاوزبان از یک مثقال
و پنج مثقال تا نود بخیسانند و هر گاه جهة مبرود المزاج باشد با عود و یا درنجبویه و زرنباد و امثال آن در
عرق رازیانه و عرق بهار و عرق اذخر و مانند آن باید خیسانید و با اشربهٔ مناسبه در هر امری بنوشند
و همچنین هر گاه جهة علت عضوی دهند با دوای مناسب آن بخیسانند و بعد از هر دو صاف
کرده باشند جرم آنرا در آب یا عرق مناسب بقدر ضرورت خیسانیده بجای آب در ایام شرب نقوع
بنوشند و قدر چوب چینی بجهة اطفال از یک مثقال تا چهار مثقال و غیر اطفال از چهار مثقال تا هفت مثقال دستور
حلوای چینی چوب چینی را از نافه کذرانیده با نشاسته یا شیر برنج و شکر و روغن تازه حلوا بترتیب دهند
و اگر تسخین مطلب باشد دارچینی و زرنباد و تخم فرنجمشک و امثال آن قدری اضافه نمایند و باید از
جرم چینی قدر هر شربتی زیاده از سه مثقال نباشد و استعمال جرم آن جهة صاحب حده احشا مضر است و
نفعی که در چینی منظور است با آب آنست و انسب آنست که قدر معتدبه آنرا کوبیده سه روز خیسانیده بجوشانند
و حلوا را با آب بترتیب دهند و در معاجین عسل آن معجون را با آب آن بقوام آورده جرم آنرا استعمال
نمایند و حقیر مشاهده نموده که جمعی بجهة نفع عاجل از جرم آن استعمال نموده بقدری منتفع شدند
اما از احداث سده غافل و بعد از مدتی بر نکال آن رسیده و سعوف آن جهة رطوبت مفرط
معده و اسهال بلغمی نافعست دستور آشامیدن عشبه در تشخیصات مذکور که عشبة النار یاسمین

دستور آشامیدن چوب چینی

دستور آشامیدن عشبه

بریت وچون مزلّی آن اقوی است لهذا درین زمان آشامیدن آن قسم بطریق مخصوص متعارف شده است
وبا سمین بری این بلاد نیز همان اثر دارد اما بآن مرتبه نیست موافق بارد المزاج ومرطوبین وجهت امراض باردده
نافع ومضر محرورین است وطریق استعمال انکه هر روز پنج ل آنرا بقدر جوی ریزه کرده باکلاب وعرق
بید مشک وعرق رازیانه هر یک نوزده ل یکشب خیسانیده بطریق چوب چینی بجوشانند تا آنها بثلث رسد پس
صاف نموده سه حصه صبح وظهر وشام با قدری نبات نیم گرم کرده بنوشند وتا دوازده روز بهمین نهج
بیاشامند وبعضی زیاده ازین تجویز کرده اند وپرهیز بدستوریست که در چوب چینی مذکور شد واگر بعضو
علیل را بخار آن ببارند نافع است وتنقیه قبل از شروع از لوازم است وبعضی مجموع شصت ل آنرا جو شانیده
وصاف نموده در عرض دوازده روز میدهند وبعضی قدر سه روزه را یکدفعه جوشانیده سه حصه کرده
سه روز مینوشند وحقیر را مظنون آنست که موجب فساد آن گردد هر روز جوشانیدن را اگر دوش
خیسانیده باشند بهتر میداند وموافق قواعد کلیه حکمای سلف است دستور تنقیه در قسم ثانی
دستورات درباب مطبوخات مذکور شد وقواعد کلیه مجملا دران باب مسطور است دستور آشامیدن
فادزهر باید در دو ماه اول بهار خورده شود واول میزان نیز جایز است وتنقیه بمسهلات ومقیئات
لازم وچند روز باید نخوداب خورد وبغذاهای لطیف اکتفا نموده روزی که فادزهر تناول نماید باید
که معده ممتلی نباشد ودر سال اول یکدانگ فادزهر حیوانی را با ادویه که مذکور میشود حب نموده و
سه حصه کرده سه روز بنوشند وقدری شربت نبات با بید مشک بیاشامند وهر سال قدری اضافه
نمایند تا قدر را دو یک ل ویک ل ونیم برسد وبعضی تا دو ل را جایز داشته اند وهر سال بقدر نیم دانک
ودر مرطوب المزاج یکدانگ اضافه کنند وقبل از سن چهل سالگی جایز نیست بلکه قبل از پنجاه وپنج وشصت
سالگی نباید خورد ودر روز قبل ویکروز بعد از خوردن آن از جماع وحمام واعراض نفسانی وحرکت عنیفه
وترشیها وسبزیها اجتناب نماید وآسایش وتفریح را لازم دانند وفادزهر مروارید را با بسایند

سماق

دستور آشامیدن فادزهر

سماق وباین نسخه حب سازند طباشیر مروارید هر یک نیم ل عود قماری دو دانک صندل سفید وسرخ
از هر یک چهار دانک مصطکی یکدانک عنبر اشهب هر یک نیم دانک ورق طلا ده عدد ورق نقره بیست
عدد با نبات بقوام آورده حب بسازند ونزد حقیر اولی آنست که فادزهر را با معاجین مناسبه ترکیب کرده
گاهی بقدر حاجت تناول نمایند وبشرب مقدار کثیر آن دفعه باعث احتراق ومفرط اخلاط دانند
والله اعلم بالصواب دستور استعمال ماء الجبن جهت مواد محترقه وسودا وصرف صفرا وتنقیه کرده وتفتیح
مراره وسدد واسهال نمودن مواد محترقه وترطیب اعضا وامراض سوداوی مستعمل است بز سرخ
زاغ چشم را که از ولادتشان یکماه گذشته باشد تعلیف باسفناج وکاهو وشاه تره وخیاری وحصیل
وبقول بارده کرده هر روز صد وهشتاد ل شیر آنرا که دو رطل باشد در دیگ پاکی جوشانیده ودر
اثنای جوشیدن پانزده ل سکنجبین ساده ویک ل سرکه دران ریخته با چوب انجیر که از پوست باز کرده باشند
برهم زنند تا شیر بریده شود آنگاه از پنیر صاف نموده شب در جائی بگذارند که ته نشین گردد وروز دیگر
نود ل صاف آنرا با سکنجبین افتیمونی از ده ل تا پانزده ل مخلوط کرده وسه حصه نموده نیم گرم بسه دفعه بنوشند
وفاصله مابین هر دو دفعه نیم ساعت باید تا یکساعت وغذا را بعد از چهار پنج ساعت تناول نمایند و
سفوف سودا که درباب سفوفات مذکور است در امراض سوداوی هر روز با آن استعمال نمایند ودر
دفع سدد وامراض صفراوی با ادویه مناسبه آن وبعد از هر سه چهار روز از حبوب مسهله موافقه بنوشند
وروز مسهل وروز قبل از آن نخوداب وسایر ایام قلیه شوربا وشله پلاو وامثال آن تناول نمایند و
بعضی از اطبا را دستور آنست که بعد از صاف نمودن ماء الجبن با نیم ل نمک جوشانیده کف گرفته استعمال
نمایند وبجهت ته نشین شب نباید گذاشت ودستور اول بهتر است وسکنجبین افتیمونی سکنجبین بزوری بارد
ومعتدل باید کرد واجتناب از لبنیات وغذاهای غلیظ ومبخر وحلویات وترشیهای شدید الحموضه لازم است
وهرگاه ترطیب محض مقصود باشد شیر را با پنیر مایه دلمه ترتیب داده آب آنرا بدون جوشانیدن با شربت

دستور استعمال ماء الجبن

دستور آشامیدن شیر خشت و ترنجبین

موافق بنوشند و هرگاه شیر خشت بهم نرسد از شیر کاو نیز جایز دانسته اند و هرگاه افتیمون را با تمر هندی با لسوس در ماء
الجبن خیسانیده بنوشند در اسهال سودا بسیار مفید است دستور آشامیدن شیر خشت و امثال آن در تشخیصات در طی ذکر این
مذکور شد دستور آشامیدن آب شاهتره هرگاه جهت مواد سوداوی باشد با سکنجبین افتیمونی وجوب موافق آن
بنوشند و جهت تفتیح سدد و تصفیه خون با سکنجبین بزوری و ساده و شربت عناب و امثال آن استعمال کنند و
ترنجبین و شیر خشت و فلوس خیار شنبر و گلقند آفتابی و مربای بنفشه بحسب حاجت در هر صورتی اضافه
کنند و شاهتره را باید کوبیده آب آنرا صاف نموده باندری پوست هلیله زرد جهت دفع ضرر سپرز دیگ شب گذاشته
روز دیگر صاف آنرا ابتدا بیست مثقال تا شصت و بیست مثقال با ادویه مذکوره بنوشند و جوب مسهل را قبل از اداویه بدو
ساعت میل کنند و اگر خواهند اجزای مسهل را مثل هلیلجات و تربد و غاریقون و امثال آن شب در آب
خیسانیده صاف نموده بنوشند غذا نخود آب و آش جو با شکر با تمر بحسب حاجت تناول نمایند دستور آشامیدن

دستور آشامیدن آب کاسنی

آب کاسنی جهت تبهای دموی و صفراوی و تفتیح سدد جگر و عروق باید بدستور شاهتره آب برگ آنرا گرفته
گرفته چرشش قوت آنرا کم میکند و شب گذاشته روز دیگر صاف آنرا از چهل تا هفتاد با ترنجبین و شیر خشت
و اشربه مناسبه آشامیدن و بجهت تفتیح ادویه مفتحه مثل سکنجبین بزوری و ساده و بجهت اخراج صفرا ادویه مسهله
مثل هلیلجات اضافه کنند و صاحب سعال را آب کاسنی مضر است و هرگاه برگ کاسنی تازه بهم نرسد و
تبرید مطلب نباشد پوست بیخ تازه آنرا مثل خیار طرح کرده تا بیست مثقال آنرا در عرق کاسنی و امثال آن خیسانیده
با ادویه مزبوره بنوشند و چون آب کاسنی تازه را جوشانیده کف گرفته گلقند و سکنجبین بنوشند جهت دفع

دستور آشامیدن آب کدو

که از احراق صفرا باشد مجرب است دستور آشامیدن آب برگ بید که معمول قدما است و جهت مواد بلغمی و صفراوی
و سوداوی و دموی و تفتیح سده و تقویت معده و آلات نفس نافع دانسته اند و بهتر از آب کاسنی و شاهتره
در مواد مرکبه است و صاحب سرهر دا این نافعست و حقیر در اکثر مواد تجربه نموده برگ بید را کوبیده و آب
آنرا شب گذاشته روز دیگر از بیست تا سی آنرا با خمس آن شکر بنوشند دستور آشامیدن آب کدو جهت

سهای

دستور آشامیدن آب خیار

جهت تبهای دموی و صفراوی و اخلاط محترقه و سر فه حاره و ترطیب مزاج و دفع عطش نافعست کدو را بخمیر آرد
جو گرفته شب در تنور یا در تون بگذارند و روز دیگر کدو را سوراخ کرده افشرده آب آنرا بگیرند و از چهل و پنج
تا نود آنرا با ترنجبین و شیر خشت و فلوس خیار شنبر و گلقند آفتابی و سکنجبین و تمر هندی و هلیلجات و
امثال آن بحسب احتیاج بنوشند و چون از جهت لطافت در امزجه که صفرای محترقه بسیار غالب مستحیل بصفرا
میگردد بناء علیه در آنچنان مزاج باشکنا و ترشیها باید استعمال نمود دستور آشامیدن آب خیار کرد
منافع مانند آب کدو است و مستحیل بصفرا نمیشود خیار تازه به دستور آب کدو بعمل آورند و آب خیار رسیده
زرد ترش شده را تا هفتاد جهت اطفای حرارت خون و صفرا به تنهایی و با شکر و اشربه مناسبه بنوشند
و جهت اسهال نمودن با ادویه مناسبه آن دستور آشامیدن گوشت کرد در اصفهان متعارفست و آن قسمی
از شربت دینار است و سرکه در آن قسمی از سکنجبین بزوری است و جهت تقویت معده و جگر و رحم و دفع استسقا
و جهت سده احشا و تبهای مرکبه بغایت نافع است و از نسخه معمول مرحوم حکیم محمد شفیع اصفهانی که حقیر
نیز تجربه نموده تحریر مییابد پوست بیخ رازیانه انیسون تخم کاسنی رازیانه تخم خیار زه که بلغت اصفهان تخم کلوه
نامند تخم کشوث گل کشوث تخم خربزه که ملک از هر یک سرک بعیر تخم و گل کشوث سایر اجزا را نیم کوب کرده در
آب بخیسانند و روز دیگر جوشانیده آب آنرا با شکر نود ل بقوام آورند و هر روز تا ده ل آنرا با شیره تخم خربزه
و تخم کاسنی و امثال آن بنوشند و بعد از هر دو سه یوم مسهل موافق علت خصوصا جوب مسهله تناول نمایند
و در ایام شرب این شربت و چند یوم بعد از آن برنج و نان اجتناب واجب دانند هرگاه جهت برودت المزاج
باشد تخم کرفس سرل اضافه اجزا کنند و با شیره رازیانه و امثال آن بنوشند و هرگاه با سرکه ترتیب دهند
اجزا را در نود مثقال سرکه و صد و هشتاد مثقال آب خیسانیده بجوشانند تا ثلث رسد پس با شکر بقوام
آورند و هرگاه با قرصهای مناسبه استعمال نمایند اسرع التاثیر است **طریق سیم** در گرفتن عرقها و آبها

دستور گرفتن عرق گرد

و روغنها دستور گرفتن عرق کوکرد که اهل صناعت ماء العروس گویند در غایت حرارت و یبوست و

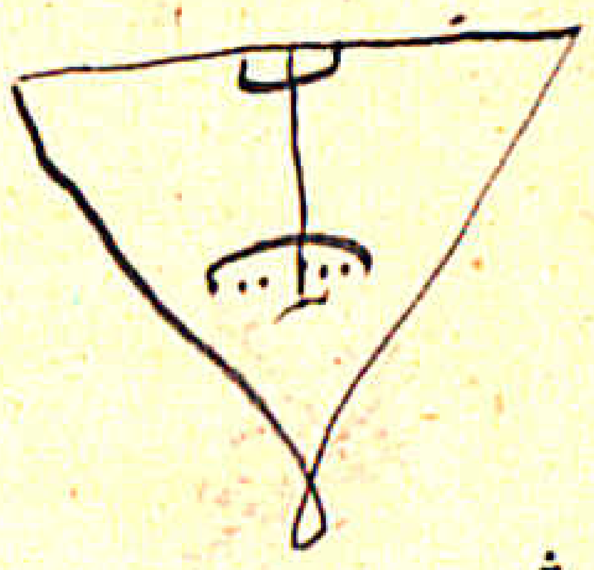

شکل قرع از جهة عرق کوکرد

مفرح اعضا وشدید النفوذ وملطف وجالی ومفتح وجهة سرودین ومرطوبین نافع ودر تحلیل وتلطیف فلزات
قوی الاثر است قندیل شیشه دامن فراخ باین صورت که چراغدان محاذی لب آن باشد معکوس نصب نمایند
ودر زیر چراغدان ظرفی بگذارند که قطر ان زیاده از قطر دهن قندیل باشد تا هر عرقی که از لب قندیل
که دران ظرف رود وآن ظرف باید چینی یا برنج باشد وقندیل را اندک منحرف بیاویزند تا از یکطرف
ان عرق بچکد ودر چراغدان بجای پیه کوکرد فارسی یا کوکرد شفاف کرده برافروزند تا دود کوکرد در قندیل
پیچیده منجمد بعرق کردد میباید که شعله ان به بیرون قندیل نرسد وپیوسته کوکرد در چراغدان کنند
که منطفی نکردد واز هوا محافظت تمام باید نمود که از خارج داخل قندیل نکردد وقندیل را اصلاح کنند باید
داد وما بین پایه چراغدان وظرف تحت آنرا چیزی باید کذاشت که پایه ان بعرق جمع کشته ملاقات
ننماید مثل سنک صلب وشیشه وغلبکی چینی که منکوس کذارند وهر گاه قندیل شیشه نباشد کاسه چینی را
نیز تعبیه میتوان نمود واکر قندیل ضخامت نداشته باشد تاب شعله نیاورد بیرون آنرا بکل حکمت باید
کرفت وچون عرق مجتمع مخلوط بدوده میکردد وهر گاه خواهند که رفع سیاهی ان شود عرق مزبور را در
قرع کوچکی موافق مقدار عرق که ثلث وربع آنرا مملو سازد باید کرد وانبیق را مستحکم نموده با آتش خاکستر داد
بسیار نرمی تقطیر کنند واین از تصرفات حقیر است دستور کرفتن عرقی که مسماست بماء الحیوان از
مخترعات حقیر است ودر جمیع مراتب ومنافع بهتر از شراب بیت ومسکر لیست چه در این کتب آن مراعات
بلیغ شده که مانند شراب تغذیه وتقویت باه وتقویت اعضای رئیسه وقوه هاضمه وسایر قوتهای طبیعی
وحیوانی ونفسانی نماید وبا قوه تریاقیه باشد ومفتح ومفرح ومدر وجالی وملطف ومنوم ومشهی ومسکن
عطش بالخاصیه در جمیع امور مجرب است وبجرادت وبیوست شراب نیست ودر دفع اکثر علل احشا بعدیل وقوی
التاثیر است وبر واقفان امر جر وخواص ادویه وقدر شناسان مقدار شرب اجزای آن وحسن ترکیب د
مستحضر جان ارواح لطیفه عقاقیر از اجساد کثیفه ودانایان مصلحات شربه ترتیب آثار مذکوره ان مخفی نخواهد

بود

بود سنجد زردک هریک دو من شاه بعد از طبخ بلیغ با دو من شکر وصندل سفید رنده کرده وکل سرخ کاوزبان
با درنجبویه رازیانه دارچینی کبابه سعد که بزرکی طپلاون کویند بهار نارنج کل سنجد هریک صد وپنجاه ل
برک وپوست ترنج اکر نباشد نارنج شیرازی والا برک وپوست نارنج سیصد لجوز بوا موکه ریشه
والا کوبیده هریک هفتاد وپنج ل نیم کوب کرده اضافه نمایند سوای برک نارنج وترنج روزی که عرق
کشند باید کوبیده مخلوط نموده مع علف هندی از چهل ل تا هفتاد ل ومجموع ان تا شش من باید با آنچه
زردک را جوشانند تا ترش ومتعفن نشود پس درخمی کرده هر روز مکرر برهم زنند تا مانع جوشیدن آن شود
ودر هوای کرم تا هفت روز بکذارند ودر هوای سرد تا ده روز وهرچند کم آب تر باشد قوی تر میباشد
پس بدستور کلاب وعرق بکشند واکر عنبر بر دهن نیچه ببندند بهتر است وروغن این عرق در غایت
خوبی وعطریت مشاهده شده وچون بعد از عرق کشیدن ثفل آنرا با یک من ونیم شکر مخلوط نموده
بعد از سه چهار روز با اضافه پوست نارنج یا ترنج یا برک نارنج بقدر نیم من بار دیکر عرق بکشند
همان اثر بران مترتب است عرق چوب چینی بجهة تقویت اعضا وقوتها وتفریح وتلطیف اخلاط غلیظه
قاطع کلیه آنست که آنرا با دو مثل او از مجموع کل وکاوزبان وبادرنجبویه وکل سرخ ودارچینی در کلاب
وامثال ان سه روز هفت مثل مجموع خیسانیده عرق بکشند وثفل آنرا یکروز در عرق رازیانه وعرق
بهار نارنج بخیسانند وبدستور تقطیر نمایند وعرق رازیانه وبهار چهار چهل مثل ثفل میباید دستور
کرفتن عرق نمک کرم وخشک ولطیف ومحلل وملطف ومجفف رطوبات ودر تیزی وتندی کمتر از عرق
کوکرد وجالی ومفتح ومقاومت ان باعث لاغری بدن شده نمک طعام را کوبیده در قرع مطین بقدر
نصف آن کرده با انبیق تقطیر نمایند وقواعد قرع وانبیق وکوره وسایر احکام ان در طریق پنجم مذکور است
وماء الملح مقطر در بعضی اعمال ان طریق معمول است دستور کرفتن روغن آجر وخواص ان در ادویه مفرده
مذکور است وبالجمله در غایت لطافت ومحلل وجهة نزول آب وعلل بارده بعدیل است آجر سرخ

دستور کرفتن عرق نمک

آب ندیده را بقدر درهمی ریزه کرده در آتش سرخ کنند و در روغن زیتون اندازند تا روغن را جذب کند پس
از روغن بیرون آورده نرم کوبیده قرع مطین را پر کنند و کلوی قرع را بلیف خرما و امثال ان مملو سازند تا در
حین منکوس کردن آجر کوبیده از قرع بیرون نیاید و کوزه در قعر طبقه ترتیب دهند باین صورت که وسط طبقه
بالا ثقبه داشته باشد بقدری که کلوی قرع منکوس ازان بیرون آمده قابله که در طبقه تحتانیست بدهن
آن رود پس قرع منکوس در طبقه بالا نصب کنند و باسرکه کل و امثال آن قرع را پوشانیده آتش بهر طرف
بر افروزند تا روغن از قرع بقابله چکد دستور کرفتن روغن نی که جهة درد مفاصل و التیام زخمها بعد ال
و در امور غریبه بغایت دخیل است نی نرد شده را که تمام خشک نشده باشد بند بند جدا کنند و در
روغن زیتون یا کنجد چند روز بکذارند تا قدری چرب با خذ کند پس بطریق روغن آجر با قرع منکوس تقطیر
نمایند دستور کرفتن روغن حبوبات مثل کندم و جو و شونیز و حلبه و نخود و امثال ان باید بعد از کوبیدن
حبوبات بدون پختن بدستور مذکور در قرع مطین کرده منکوس نصب نمود دستور کرفتن روغن عود و صندل
و اخشاب دیکر بعد از انکه اخشاب را ریزه کرده در کلاب و امثال ان مانند روغنها را از آب جدا کنند
و باز بدستور عمل نمایند تا سه دفعه و زیاده بران دستور کرفتن روغنهای خوشبوی مانند بنفشه و بهار نارنج
و سایر کلها و باید بادام را مقشر نموده و با بنفشه و بید مشک و مانند آن در کیسه که بابر کرده و بدست
مالیده و بعد از جذب رطوبت بادام را خشک باید نمود و باز با تازه آن چیز بدستور بدست مالید و مکرر
عمل کرد تا بحدی که چون بادام را ریزه کنند اثر رنک یا بوی آن چیز در جوف آن ظاهر کردد و بعد ازان
خشک کرده بکوبند و اندک آب پاشیده کرم بیفشارند تا روغن جدا شود و هرکاه با کل سرخ بدستور این
عمل نمایند روغن ان بغایت معطر شود و همچنین با صندل و امثال ان میتوان ترتیب داد و بجای بادام
کنجد مقشر و پسته و فندق و امثال ان میتوان کرد دستور کرفتن روغن عنبر و حب لبان که بفارسی حب لبه
کویند و روغن مصطکی و حل جمیع صموغ و آن بقدر مضاعف میشود و آن عبارتست از دو پیاله که یکی آب

داشته

داشته باشد و بر روی آتش باشد تا آب دران جوشد و دیکری در میان آب بوده دوای مقصود را
داشته باشد تا از حرارت جوشناک آن دوا در روغنی که خواهند مخلوط نموده در پیاله چینی و مانند آن
کذاشته پیاله را در آب جوشناک کذارند و برهم زنند تا همه حل کردد و هرکاه حل نفط و سیلان عنبر و دفت
و غیره مطلب باشد بدون روغن در پیاله مضاعف کذارند تا سایل کردد دستور کرفتن روغن تخم مرغ
بدستوریست که در روغن حبوبات مذکور شد از زرده تخم پخته بکیرند بطریقی که بقرع و انبیق کرفته میشود
و در طریق پنجم مذکور است دستور کرفتن روغن کوکرد جهة درد مفاصل و مواد بارده نافع و محلل و ملطف
و مقوی و صنایع سطح ظاهر او نلت بلون اول و کویند در اعمال طریق پنجم دخلی عظیم دارد کوکرد صاف
شفاف را نرم ساییده و در قدح مطین کرده بر روی آتش نرمی کذاشته بشیر تازه تسقیه کنند تا دو چندان
یا سه چندان آنرا جذب کند پس در کچه آهن لوله دار کرده بر افروزند و اندک یخ نکاه دارند تا روغن از
لوله کچه داخل ظرف دیکر کردد و باید بعد از بر افروختن کوکرد کچه را در روی شعله بدارند تا آسان بچکد
دستور کرفتن عرق فتنه جهة تحلیل ریاح و تقویت اعضای رئیسه و معده نافعست و از عطریات مشهور است دستور کرفتن عرق فتنه
بهار سنجد بهار نارنج نارنجک دواله صندل سفید دیشره لاجین لبه سنبل الطیب پنج سنبل سعد
١٠٠ ١٥٠ ١٥٠ ١٥٠ ٧٥ ٧٥ ٧٥ ٨٧٥ ٧٥
که طبلاق کویند عود قماری سعه سایله بهار انکور علف هندی سوسنبر پوست نافه مشک بقدری که
٨٣٠ ١٥ ٨٣٥ ٧٥ ٧٥
معتدل باشد در عرق بهار و کلاب و عرق صندل و امثال ان بقدری که چهار انکشت بر سر آید خیسانیده
عرق بکشند و بر دهن نیچه عنبر بیندند و بر قابله قدری مشک بپاشند دستور کرفتن تیزاب فاروقی که
مستعمل ضرابیانست و جدا کننده طلا و نقره است که باهم مخلوط شده باشد چون که اخته در ان ریزند
و باید سه چندان مغشوش باشد و در زجاج مطین با آتش نرم بجوشانند پس قطعه مس در ان اندازند نقره
از طلا جدا شده بر بالا آمده بر مس ملصق میکردد و طلای خالص ته نشین میشود و در امور معالجات
جهة بردن کوشت زیاد و بهق و برص و حکه و حبوب غیر متقرح و دفع آثار جلد مستعمل است و در بعضی

اعمال طریق پنجم بغایت موثر دانسته اند زاج لاری که زاج سیاه گویند وآن چون اشیا را سیاه میکند از این جهة
باین اسم مسمی اند وانکار رنگ آن مایل بسبزی و زردی و بعضی بسرخی است دو جزو آنرا با یکجزو شوره صاف
بسیار نرم سائیده بقرع مطین وانبیق تقطیر کنند ویا در دیگ و خاکستر با قرع غیر مطین بعمل آورند
و گویند چون در قرع محیط زیبق ریخته از این باب بقدر ثلث قرع اضافه نمایند و تقطیر کنند زیبق را مکلس
میسازد و مجرب است دهن الشعر دستور کرفتن ان در غایت جلا وانصباغ و مغوص و محلل و بغایت سریع النفوذ
و بجهة روئیدن موی نافع و در اصلاح معادن و ثبات ارواح بیعدیل دانسته اند و طریق اخذ آنرا
مختلف بیان نموده اند و حقیر دو قسم آنرا که یکی مسحوق و دیگری محلول است ایراد نمود اما مسحوق را
دستور آنست که موی سر جوانان با صابون واشنان شسته از چرک پاک سازند و با آب سرد تطهیر
دهند و بعد از خشکی بمقراض بسیار ریزه کنند که شبیه بابریشم مقرض کردد و یک جزو آنرا با یک جزو
کبریت صاف زرد و یکجزو شنجرف سحق بلیغ بر روی سنگ صلایه کرده با عرق گوگرد نمناک ساخته با قرع و
انبیق تقطیر نموده مقطر را تا سه بار بثفل آن سائیده تقطیر نمایند تا برنگ عقیق مشاهده گردد پس مقطر
و ثفل هر یک را با نحاء شتی استعمال نمایند و بعضی تقطیر آنرا تا هفت بار فرموده اند دستور دهن
المغیث که از محلول ان گرفته میشود آهک آب ندیده صد و بیست ل با ملح القلی دو چندان آن سائیده
در یک هزار و صد ل آب هفت دفعه بریزند و در آفتاب یا بخاکستر گرم بگذارند و بعد از هر دوازده
ساعت بحر علقه صاف نموده حصه دیگر را بریزند و هر حصه پنجاه و سه ل است آنگاه در نهایت احتیاط بحر علقه
صاف کنند که اصلا جرم در ان نماند و این آب مسمی بماء الراس است پس از شعر مقرض مغسول و کلس
البیض و نوشادر مصعد آفتابی بالسویه با همدیگر بسایند و بوزن اشیاء ثلثه از ان آب اضافه کرده در
شیشه جای داده سر شیشه را با گچ محکم نموده سه هفته در سرکین تازه اسب دفن کنند تا اجزاء شعر حل
گشته اثری از شعر نماند بعد از ان بدستور معمول تقطیر نمایند و بعضی تکرار تقطیر را با ثفل ان موثر

دهن

موثر دانسته اند و اقل سه مرتبه است و اکثر هفت مرتبه است زیاده و بترتیب ملح القلی و امثال ان در طریق
پنجم مذکور است طریق چهارم در ساختن گل حکمت و ادویه مصنوعه صفت گل حکمت بجهة استحکام ظروف
که تاب آتش آرد گل کوزه گری را اگر خاک دست گویند با پیراز ریگ پاک کرده در آب حل کنند تا رقیق
القوام گردد و این اجزا را بقدر نصف گل اضافه نموده تا سه چهار روز مکرر بر هم زنند آجر کوبیده پخته
سرگین اسب پخته خبث الحدید پخته گل خطمی موی بز مقراض کرده با آب نمک بسرشند نسخه دیگر که مولف
تذکره بهترین اقسام دانسته است موی مقرض نمک طعام زقال خطی خبث الحدید پوست تخم مرغ مکلس
هر یک یکجزو گل پاکیزه دو جزو نسخه دیگر که وجین و کثیر التاثیر است و مکرر بتجربه رسیده گل خالص کوزه گری
را با قدری کاه کوبیده و نمک مسحوق و خاکستر پخته با آب خمیر کرده استعمال نمایند صاروج الحکمة
بجهة شد وصل و غیره بغایت مستحکم است و مولف کتاب هیکل که حاکم بالله است مستحکم ترین چیزها
دانسته اند خبث الحدید و گچ را با المناصفه با خون گوسفند سرشته استعمال نمایند و حقیر بجای خون گوسفند
سفیدی تخم مرغ و گاهی آب سریش و گاهی شیر کرده بغایت مستحکم مشاهده نموده است و شد و وصل
قدح چین و قرع و انبیق نمک مسحوق با سفیدی تخم مرغ و گچ پخته با آب سریش و بدستور با سفیدی تخم
مرغ بغایت آزموده است و بدستور آهک آب ندیده با زرده تخم مرغ مستحکم ترین اشیاست خصوصا
چون آهک را با قدری پنبه کهنه نرم کوبیده باشد و بجای سفیدی تخم مرغ و زرده آن شیر در جمیع
مذکورات بدل میشود سریشم پنیر در اتصال چینی شکسته و غیره مکسورات از احجار و زجاج و غیرها
بر تجربه رسیده که هر گاه صدمه با آنچه برسد موضع دیگر شکسته مکان موصول با آن نمیگردد عمل شنجرف زیبق پاک
هفت جزو گوگرد دو جزو با هم سائیده در شیشه مطین بطین الحکمه که سه مرتبه مطین نموده خشک کرده باشند
بقدری که نصف شیشه را مملو کند باید کرد و دهن شیشه را به صاروج الحکمه دو سه مرتبه مسدود نموده بعد
از ان بگل حکمت نیز بگیرند و در دیگ ریگ با خاکستر تا گردن پنهان نموده آتش تندی بقدر دو شبانه روز

صاروج الحکمة بجهة شد وصل و غیره

عمل شنجرف

وزیاده ازان تا پنج روز در تحت دیك برافروزند وبعد از سرد شدن دیك وکوزه وشیشه بیرون آورند
واین شنجرف را مصری خوانند وشنجرف هندی را سیماب وکوکرد مساوی است وچون سی بار وزیاده
ازان سحق واعادهٔ آتش کنند ودر هر دفعه وزمان آتش را بقدری بیفزایند تا چهار پنج روز بهر سه ثلث
کردد واز اسرار مکنونه است شنجرف رومی سیماب دوازده جزو کوکرد هشت جزو باهم بسایند وپنج جزو
زنجار سرخ اضافه نمایند وبدستوری که مذکور شد معمول دارند شنجرف رمانی سیماب را با مثل آن راسخت
سایده بدستور بعمل آورند عمل زنجار اصل آن از مس وسرکه است صفایح مس را در سرکه تند کذارند وبا یکدیکر
بسایند تا بتدریج مس از تندی سرکه حل کردد ویا صفایح را سرکه پاشیده درمکان نمناك دفن کنند زنجار
الصناعه بکیرند برادهٔ مس را با شب یمانی وبورهٔ سرخ ونمك بالسویه بقدر عشر آن پوسته در ظرف مس با
سرکه تند بسایند وهرچند خشك شود باز با سرکه تر کنند قسم دیکر که الطف اقسام است راسخت مغسول را
با نصف آن نوشادر در مصعد بسیار نرم بسایند وبعد از امتزاج قطرات سرکه بسیار تند دران چکانیده
سحق کنند تا مثل خمیر کردد پس روی آنرا بپارچهٔ نازکی پوشیده در آفتاب خشك کنند وباز بدستور سابق
با سرکه بسایند وتکرار عمل نمایند تا همهٔ آن زنکار کردد عمل راسخت که عبارت از مس سوخته است ودو سنخ
نامند وبکیطریقان در فصل احراق مذکور شد دستور دیکر انکه مس را صفایح بسیار رقیق کرده در دیك
برروی هم چیده وبقدر عشر ان کوکرد ونمك بالمناصفه در صفایح ومابین آن پاشیده دهن دیك را مستحکم
کرده یك هفته در تنور بکذارند تا مجموع سوخته شود وهرکاه زود تر خواهند باید مس را کداخته کبریت
وامثال آنرا بران پاشیده در سرکه تطفیه نموده وبدستور تکرار عمل نمایند تا سوخته کردد عمل اسفیداج یا احراق
وبه تشفین میباشد اما احراق باید قلعی یا سرب را صفایح کرده درظرف سفال مطین در تنور یا تون احراق
نمایند وبدستور سرب را درظرف سفال کداخته با کفچهٔ آهن برهم زنند تا مانند خاکستر کردد پس در دیك
یا کوزهٔ مطین سفال کرده یکروز آتش در تحت آن کنند تا سفید شود وهرکاه خوب سفید نشود باید قدری سرکه
کهنه

عمل سیماب
زیبق از صنائع

عمل راسخت

عمل اسفیداج

کهنه بران بپاشند ویك هفته بکذارند واما تشفین باید بر صفایح قلعی وسرب انکور را باد انزان کوبیده ومالیده و
درظرف کرده درمکان نمناك کذاشته تا همهٔ آن حل کردد یا صفحهٔ آنرا سوراخ کرده با انکور کوبیده آغشته در خم
سرکه بیاویزند ودهن خم را محکم کنند که بخار سرکه در خم نکردد وبهر چند روز انچه از سطح ظاهر ان برخیزد باید و
باید کذاشت تا همهٔ ان سفیداب کردد ودر تحت قطعات آن درخم سرکه ظرفی نصب کنند که تا هرچه ازان ریخته
شود دران ظرف جمع کردد طریق دیکر انکه قلعی را درظرف مشبکی سفالین کذاشته ان ظرف را درظرفی که سرکه
بسیار تند کرده باشند بکذارند ودهن ظرف سرکه بسیار مستحکم کنند که مانع نفوذ بخار باشد تا قلعی بتدریج ریزه
شده ازظرفی که مشبك بظرف سرکه نشیند پس از سرکه جدا کرده در آفتاب خشك نموده بسایند وهرچه در ظرف
سفال باشد وساییده نشود باز باید تکرار عمل نمود عمل اسرب وآن سرب با کبریت سوخته است ودر فصل احراق
مذکور شد عمل سرنج وآن سوختهٔ رصاص واز اسفیداب محرق حاصل میشود وطریق عمل انکه سفیداب قلعی یا قلعی و
سرب را در تابهٔ سفالین برروی کوره وآتش نی وخاشاك کذاشته وقدری نمك بران پاشیده با آهن وکفچهٔ آهنی
برهم زنند تا سرخ شود وهرچند آتش بیشتر دهند سرخ تر میشود وچون خواهد بعد از اندك سرخی آنرا در دیکی
کرده برروی کوره کذارند وآتش در اطراف وتحتانی آن فروزند بغایت رنکین میکردد عمل زعفران الحدید آهن
سوهان کرده را که درغایت ریزه کی باشد باید چند بار با آب نمك شست تا سیاهی آن زایل کردد پس
با آب صاف غسل داده خشك کنند ویا ربع آن نوشادر سحق بلیغ کرده برروی لنکه یا ظرف سفال پهن نموده در
مکان نمناك دفن کنند تا در ده دوازده مایل بسرخی وقابل سحق کردد قسم دیکر که معمول بعضی از اهل صناعت
صدل برادهٔ بدستور مذکور نشسته در قرع مطین کرده مساوی آن تیزاب فاروقی اندك اندك دران بریزند
وهرکاه دود آن ظاهر کردد اندکی بول بچکانند تا جوش آن فرونشیند پس انبیق را وصل کرده با آتش بسیار
نرمی تقطیر نمایند وچون مجموع تیزاب مقطر کردد آتش راتند کنند تا برادهٔ کلس وزعفرانی رنك کردد عمل
سلیمانی که معروف بدوله الثعلب است وبفارسی داراشکنه نامند زیبق پاك نود لسم الفار هفت ونیم مبالغه

عمل سرنج

عمل مداد

درساییدن آن نموده بدستور شنجرف تصعید در شیشه مطین نمایند عمل مداد که بفارسی مرکب گویند یک جزو مازو را
کوبیده در آب خیسانیده بجوشانند تا مهرا گردد پس صاف نموده یک جزو زاج سیاه و یک جزو دوده روغن تخم کتان
ومساوی مجموع صمغ عربی اضافه نموده بجوشانند تا یکسان گردد و بسیار باید برهم زد بحدی که بسیار غلیظ گردد
پس هنگام احتیاج با آب رقیق کنند واگر با مازو بجوشانند و بعد از ان که بحدی لاین رسد صاف نمایند بهتر است
و دوده روغن کتان و نفط و روغن سپید انجیر و امثال آن بدل یکدیگرند و طریق گرفتن دوده ها در فصل چهارم
مذکور شد و باید دوده ها را در کیسه کاغذی طین توبرتو کرده کیسه را بخمیر گرفته در تنور خبازی یا در زیر خاکستر
گرم بگذارند تا خمیر پخته شود و بحد نیم سوز رسد و چون دوده در کاغذ نفوذ نموده خالص گردد چرب اندک
چون عیض مداد است قسم دیگر صندل مازوی سبز را بسیار نرم ساییده در آب بجوشانند تا مهرا و بقوام
لایق رسد و بگذارند تا نیم گرم گردد و ده ل زاج سیاه را کوبیده در لته بسته در ان آب بدست مالیده لته را بیندازند
واز صندل تا دویست ل دوده چراغی گرفته را در ظرفی که قطره از ان در ان ریخته برهم زنند و بروز آفتاب
بگذارند و هرچند مبالغه در برهم زدن در ان کنند بهتر است و قدر صمغ دو چندان مازو باشد اصوب است
واگر خواهند براق گردد دو ل نبات اضافه کنند مداد دیگر یک جزو دوده روغن گرفته را با دوچندان آن
زاج و مازو بوزن مجموع آن صمغ عربی بکوبند تا یکسان گردد و هرچند مبالغه در کوفتن ان کنند بهتر است
و در وقت احتیاج قدری را در آب حل نموده استعمال نمایند عمل رامک آمله مقشر یک جزو مازوی سبز نیم و غوره
خرما ربع خرما جزو و پوست انار مثل غوره خرما واگر غوره خرما نباشد خرما خرک بدل کنند پس نرم کوبیده
سه روز با آب بجوشانند و برهم زنند تا یکسان گردد پس زاج سفید و صمغ هر یک شش جزو عسل کف گرفته یک جزو
و نیم اضافه نموده قرص ساز زند و عمل مشک مانند رامک است بدون آمله و چون دود انک مشک اضافه
نمایند سک المسک نامند عمل شنگار قسمی آنرا با بول اطفال قریب البلوغ ترتیب میدهند و طریق آنست که
بول را در ظرف مس یا دسته مس در آفتاب چندان برهم زنند که منعقد گردد و قسم دیگر آنکه بوره سرخ سه جزو و نمک

طعام

طعام و نمک قلی هر یک یک جزو نرم ساییده با شیر جامیش بجوشانند که منعقد گردد و در ظرف زجاج کرده
در آفتاب سرطان تا آخر سرطان بگذارند و بعضی آفتاب را شرط ندانسته اند و قسم اول از مکنونات
و قسم آخر مشهور و معمول است عمل سریشم پنیر که جوهر الصنایع نامند از خواص آنست که هر چیزی را که با آن
وصل نمایند و یا بادبزن شوند از آب و آتش منفصل نگردد و از اسرار مکنونه است پنیر تازه را ورق رقیق کرده
بر روی سنگ مسطح آهک آب ندیده پخته فرش نموده اوراق را هم پهلوی هم بچینند و بر روی اوراق نیز از آهک
بپاشند و بقدری که اوراق را بپوشاند و سنگ مسطح دیگر بر روی آن گذاشته و ده روز در آفتاب باشد
و باید سنگ اعلی بسیار ثقیل باشد که دهنیت آن بحد کمال آن افشرده شده مخلوط با آهک گردد پس با آب
شسته بدستور فرش و لحاف از نمک ساییده کرده یک هفته در زیر سنگ بگذارند پس شسته سرخی و چربی
که داشته باشد دفع کنند و چون در آفتاب گذارند و چربی از ان ظاهر گردد باز با آب و نمک و آهک که
در شیشه بسیار برهم زده بجوشانند تا بحدی رسد که اصلا چربی و چرکی در ان نماند و کمال آن در عدم
چربی و سرخیست پس مانند سرمه ساییده و در شیشه گذارند و در وقت احتیاج قدری با آب سفیدی تخم مرغ
که در شیشه بسیار برهم زده و کف آنرا گرفته باشند قیراطی بر روی سنگ ریخته بسایند بحدی که سنگ با لابنک
نرمی بپیچد پس قطرات آب آهک صاف بقدر روان شدن آن اضافه نمایند و قدری آب آهک بحدی با شد
که چون چیزی را با آن الصاق دهند در اندک زمانی خشک شود عمل مرداسنج سرب را که اخذ سرخ باید
سوخته بجو د آن دهند تا هر دو ممتزج شوند و در ظرفی کرده در سرکه اندازند و انچه خوب سوخته و ممتزج شده
باشد جدا نموده با جو در آب بجوشانند بحدی که جو مهرا گردد و مشقوق شود پس از جو جدا کرده با هم وزن
آن نمک بسایند و در آب خیسانیده هر روز برهم زنند و هر سه روز تغییر آب بدهند تا خوب صاف شود و اجزای
خام در ان نماند و بعد از ان بشسته استعمال نمایند طریق سفید کردن مرداسنگ باید مرداسنگ مذکور را
در پشم سفید بر پیچند و با باقلی بجوشانند تا باقلا مهرا شود و پشم سیاه گردد و بدستور تجدید پشم و باقلی

نمایند تا مرداسنگ بجد سفیدی رسد و این قسم سفید کرده آن مستعمل اطباست و در قطع رایحهٔ کریههٔ زیر بغل و
سایر اعضا و در منع عرق و سایر آثار عمل کشته کر بعربی ند نامند بخور و شرب آن مقوی دل و دماغ و حواس و
معتدل هوای و آبی و محرک ماده است کل سرخ پوست ترنج صندل سفید عود هندی حب لبر بالسویه نبات
دو وزن همه با قلیلی مشک قرصها بازند عود برمکی که در بخور بهتر از کشته است عود قماری صندل سفید هر یک
یک جزو حب لبر دو جزو نبات دو جزو همه صفت عبیر صندل سفید سه جزو دیشه و لاخ سنبله کل سرخ سنبل الطیب
پنج سوسن کبود بهار نارنج کل سفید سعد نار بخاک هر یک یک جزو مشک قدر قلیل بسیار نرم سایند استعمال نمایند
غالیه در باب نوزدهم دستور ثانی مذکور است والسلام علی من اتبع الهدی **تنخیص پنجم** در اوزان و آن
مشتملست بر سه فصل **فصل اول** در اوزان صغار **فصل دوم** در اوزان کبار **فصل سیم** در تحویل بعضی از آن
بعضی **فصل اول** در اوزان صغار پوشیده نماند که نزد اطبا هر چه کمتر از رطل باشد معروف باوزان صغار و
ما فوق آن موسوم بکبار است و کیل عبارت از پیمانه باشد از جمله قسم ثانی است و اختلاف هر یک در اوزان
صغار و کبار بحسب امکنه و ازمنه و مصطلحات واضع شده و درین مقام هر چه بحسب کتب معتبره طب و فقه و لغات
اعتبار داشته اشاره باو شد و باید دانست که حبه و طسوج و قیراط و دانک بحسب درهم فضی و مثقال ذهبی
مختلف میباشد چه اجزای مذکوره از درهم کمتر از اجزای مثقال است و نزد اهل تجربه ثابت شده که قدر بی از
فضه که در مقدار تساوی با ذهب داشته وزن ذهب سه سبع زیاده بر وزن فضه میباشد و اکثر اساطیر اطبا
بر آنند که در زمان قدیم و جدید قدر درهم مختلف بوده بخلاف آنکه در اختلاف آن قلیلی قایلند و اختلاف
هر یک در طی تحریر ان مذکور میگردد ارزه که بفارسی برنج نامند مراد از آن در وزن دانه حل دل بری است
شعیره دو ارزه است حبه از درهم عبارت از سدس ثمن آنست که یکی از چهل و هشت جزو درهم باشد و از
مثقال عبارت از دو شعیره است که چهار ارزه باشد طسوج از درهم دو حبه است و از آن دو حبه و نیم که ده ارزه
باشد قیراط از درهم دو طسوج است که شانزده ارزه باشد و از مثقال دو طسوج و نیم که بیست ارزه باشد

دانق

دانق بفارسی دانک گویند و آن از درهم دو قیراط است که سی و دو ارزه باشد و از مثقال سه قیراط و یک حبه
که چهل ارزه باشد ثرمسه دو قیراط مثقال است نواة دو دانک مثقال است و نزد بعضی نیم درهم فضی است
غرما بغین معجمه از یکدانک و نیم تا دو دانک است عربی بعین مهمله هفت وقیه است که سه شامیه نزد بعضی یک
غراما و نیم است و نزد برخی سه قیراط و یک حبه خرنوب از مطلق آن مراد یک قیراط است خرنوب شامی چهار حبه
فضی است و سه حبه ذهبی بافلا از مطلق آن و از بافلای یونانیه مراد نیم درهم است بافلای اسکندریه نه قیراط است
بافلای مصریه چهل و هشت جو متوسط است که یکدرهم باشد ابولوس نزد بعضی یکدانک مثقال است و نزد بعضی
یکدانک درهم و یوحنا بن سرابیون سه قیراط اکسوبافن از مطلق آن مراد هشت قیراط است و هرگاه در روغن
مذکور گردد و آن شانزده درخمی است و از شراب هجده مثقال و نیم و از عسل سه وقیه و ربع و ثمن وقیه درخمی
نزد اکثر یک ثلث است و نزد قلیلی یکدرهم و درهم را معرب از آن بسکر دانسته اند جوزه از مطلق آن مراد نیم
درخمی است جوز بطیه یک مثقال است جوز ملکیه شش درخمی است بندقیه یکدرهم است و نزد بعضی یک ثلث
ملعقه درادویه مراد یک ثلث است و در عسل چهار ثلث سالونا بسین مهمله یک غراما و نیم است اونقوس و ارویر
یک وقیه اند قیاسا دادن هفت مثقال اند قلیجا دین بقول ایفوربدین یک درخمی و نیم است برد ارماند
ملعقه از چهل چهار ثلث است و از ادویه یک ثلث بردار صغیر یکدرهم است جرجر بجیم و رای مهمله دو ثلث ثلث است
و نزد بعضی یک ثلث حامای صغیر بحای مهمله دو ثلث است حامای کبیر سه ثلث است حصه سه درهم است خرمه
بحای مهمله و زای معجمه ترتیب شش ثلث است و گویند قدر آنست که کف دست را مملو سازد خرمای بحای معجمه
یکدانک و نیم ثلث است دینار یک ثلث و ثلث است کف شش ثلث است و آنرا قبضه نیز گویند بمینا سه ربع اوقیه است
و سبعقلی دو ثلث و نیم است اوقیه که وقیه باشد هفت ثلث و نیم است استار چهار ثلث و نیم است و نزد قلیلی چهار ثلث
و نجندی گویند حذاق اطبا چهار دانسته اند ناطل و سنطیل دو استار است و نزد خجندی دو وقیه و در
مفتاح الطیب هفت ثلث سکرجه از مطلق آن مراد شش استار و چهار دانک استار است سکرجه کبیره دو وقیه است

سکرجه صغیر سه وقیه است بوزن سکرجه کبیر است طول سه رطل ونیم وسه قیراط است قسطون کبیر سه وقیه است قسطون

صغیر بوزن جوزه ملکیه است که شش درخمی است قوالوش از روغن دوازده درخمی است واز شراب یکو قیه

ونیم درخمی وثلث آن درهم تام درقدیم هشت دانگ بوده ودر زمان جدید شش دانگ است که دوازده

قیراط فضی باشد طسوج بیست وچهار محه چهل وهشت حبه است وآن نود وشش شعیره ویکصد ونود

ودوازده میشود درهم ناقص که مراد از درهم طبی آنست عبارتست از چهار دانگ ونیم مثقال صیرفی مثقال

صیرفی عبارت از درهم تام جدید است مثقال طبی یک درهم ناقص وسه ربع درهم است وان شش دانگ است

که دویست وچهل ارزه باشد وصد وبیست شعیره وشصت حبه وبیست وچهار طسوج وبیست قیراط مثقال

شرعی عبارت از درهم ناقص طبی است که چهار دانگ ونیم باشد وآن موافق وزن اشرفی دوبتی ومثقال

آنست درهم شرعی بقدر سه سبع از مثقال شرعی کمتر است **فصل دوم** در اوزان کبار رطل مراد از

مطلق ان رطل بغدادی است که نود مثقال باشد وبدرهم صد وبیست وهشت درهم که دوازده اوقیه باشد

وابن سرافیون گوید که رطل عسل نسبت برطل شراب بقدر ربع زیاده است ونسبت بروغن بقدر ثمن زیاده است

ورطل مکی صد ل ومدنی صد وبیست ل من از مطلق ان مراد دو رطل است که بوزن ذهب صد وهشتاد

ل باشد وبوزن فضه دویست وپنجاه وهفت درهم وسبع درهم است من مکی یکصد وشصت ل است من رومی

بیست اوقیه است که صد وپنجاه ل باشد من مصری وطایفی شانزده اوقیه است که یکصد وبیست ل باشد

من اسکندرانی سی اوقیه است من قطری بیست ودو اوقیه است ونزد شیخ الرئیس یکصد وهشتاد ل است

قسط در کناش اهرن مذکور است که از روغن هجده اوقیه است واز شراب هشتاد رطل واز عسل یکصد

وهشت رطل قسط رومی صد وپنجاه ل است قسط الطایفی یکصد وسی وپنج ل است چو همین شش قسط است

بقسط رومی که هفتصد ل باشد دو روق انطالیقی هشت چو همین است که هفت هزار ودویست ل باشد

دوروق مطلق سه رطل است اناب از عسل ودو رطل ونیم است واز روغن یکی ونیم است قوطولی هفت

اوقیه

هو

مراد از مطلق رطل رطل بغدادی است
که نود مثقال شد

اوقیه است ابریق دو من است ونزد بعضی پنج رطل طالیطون صد وبیست وپنج رطل است جره مطلق ان بیست و

چهار قسط است ونزد اسرائیل چهل وهشت قسط جره صغیره چهار قسط است جره طالقی چهل وهشت قسط است

جورق وجو رقا مرادف سه رطل اند قفیز پیمانه ایست که بیست وپنج من باشد وگویند بیست وچهار کیلجه است

کیلجه یکمن وهفت ثمن من است کیل سی وشش من است کیلرسی سیصد درم وگویند شش استار است شش استار

وربع استار است ملوک سه کیلجه است قنطار یک هزار ودویست اوقیه است وگویند آن مقدار طلااست

که پوست گاو پر شود مد پیمانه ایست بوزن دو رطل وربع که دویست ودو مثقال ونیم باشد صاع چهار

مد است وبه رطل نه رطل است اما اوزانی که در بلاد عجم مشهور است ودر دستورات کاهی بآن رجوع میشود

ویکی من شاه است وآن یکهزار ودویست مثقال است ومن تبریزی ششصد مثقال سیر نزد اهل خراسان

پانزده مثقال است وسیر عبارت از شانزده یک من است وپنجاه عبارت از ثمن یکمن است وپانزده نصف

سیر است وآنرا در صفاهان ده نار گویند **فصل سیم** در تحویل اوزان بعضی ببعضی تحویل درهم بمثقال

طریق آنست که از دراهم نصف وخمس را وضعف نمایند واعداد مثاقیل است مثالش خواستیم دانسته شود

که پنجاه درهم چند مثقال است از پنجاه نصف گرفتیم که بیست وپنج باشد وخمس آن ده مجموع سی وپنج میشود

پس دانستیم که پنجاه درهم سی وپنج مثقال است تحویل مثقال بدرهم بر عدد دراهم چون سه سبع افزوده شود

مراد حاصل میگردد مثالش خواستیم دانسته شود که چهل ودو مثقال چند درهم است پس می افزائیم هجده را

که سه سبع چهل ودو است بر عدد مثقال مذکور میدانیم که چهل ودو مثقال شصت درهم است طریق دیگر

اگر عدد تحویل ما دون درهم بما دون مثقال باید بجبر در آورد وثمن آنرا انداخت پس آنچه بماند حبات

مثقال خواهد بود مثالش هرگاه پرسند که چهار دانگ درهم چه قدر مثقال میشود باید بجبر حساب نمود وآن

سی ودو حبه محسوب میگردد وچون ثمن آنرا وضعف نمایند بیست وهشت حبه بوزن مثقال بماند وآن سه

قیراط وحبه از مثقال است تحویل ما دون مثقال بما دون درهم چون بدستور مذکوره بجبر در آورند و

مرکب علی پاشا ابن المرحوم
نوح افندی

[illegible]

بران سبع ان افزایند ومجموع آن حبات درهم خواهد بود مثالش چون پرسند کرده قیراط ونیم مثقال
چه مقدار درهم است باید بحبه درآورند وان سی ویك حبه ونیم میشود وچون سبع آنرا که چهار حبه ونیم است
بران افزایند سی وشش حبه درهمی خواهد بود وآن چهار دانك ونیم درهم است قد تم التلخیصات بحمد الله
واهب العطیات والسلام علی من اتبع الهدی

طریق پنجم در اصول صناعت و امور غریبه

بدانکه علم صناعت علمیست که بتبدیل قوای اجرام معدنیه بعضی ببعضی تا حاصل شود ذهب و فضه از سایر فلزات و آنرا کیمیا خوانند و علم طلسمات که بآن دانسته شود کیفیت تمزیج قوای فاعله عالیه با مفعوله سافله تا فعل غریب از آن حادث گردد و آنرا لیمیا نامند و هیمیا علم تسخیرات است و آن معرفت احوال سبعه سیاره از حیثیت تصرف ایشان در عوالم سفلی در قوابل سفلی و دعوات و خواتیم و بخورات ایشان و تسخیرات روحانی و عزایم جنیان و معرفت اقداح و مندل و مثل آن و سیمیا علم خیالات است بآن تصرف در خیال مقید کنند تا احداث مثلات خیالیه کند و در خارج موجود نباشد و ریمیا علم شعبده است و آن معرفت قوای جواهر ارضیه است و مزج آن بیکدیگر تا از آن قوتی حاصل شود که از آن قوت فعل غریب صادر شود و باید پوشیده نماند که اکسیر نزد بعضی ممتنع الوجود است و از عالم قلب ماهیت و نزد بعضی از مجربین علوم ممکن الحصول و از عالم تبدیل صورت نوعیه است نه قلب ماهیت چه ذهب و فضه را بانواع فلزات صحیح المزاج دانسته اند و سایر را مریض و بجهت اصلاح علل هر یک تدابیر چند معتبر ساخته و تکوین موش را از کلوخ مشاهده نموده اند و تصریح کرده اند در مکرر دیده ایم که نصف کلوخی را اعضای موشی صورت بسته بود و نصف دیگر بشکل خود باقی مانده بود و شیخ الرئیس طاب ثراه در اوایل حال نافی این علم بوده و در اواخر رساله در حقیقت آن انشا فرموده اند و بعضی را اعتقاد آنکه جز تصحیف و ترکیب صورتی ندارد و خالص نمیتواند بود و این عمل پیدا نیست و صاحبان معرفت از آن بر اند و ظاهر آنست که این فن را اصلی است که آنرا بدون زهد و قناعت و قلت و ایصال اکثر بمستحقین و مساکین و ارتباط بنفوس قدسیه و تخلق باخلاق اولیاء الله و اگر مفضل منعام جل شانه صورت نه بندد و اگر بندد بالاخره باعث بوار و هلاک آنشخص گردد چه این علم کلید خزانه از خزاین ملک الملوک و نیز بیرونست اگر بیگانه بارگاه عزت بر آن مطلع شود حکم دزدی دارد که کلید رباید و عاقبت حال سارق چنین درگاه معلوم دلهای آگاه خواهد شد و مجرد ملاحظه نسخه های متداوله بدون [illegible] ماهر بر اصول این عمل گردیدن مخفی سودای خام پختن است چه هر [illegible]

در این فن باعمال متنوعه و افعال مشکله است و جزئیات آن ممکن التصویر به تسطیر نیست و فی الواقع اگر فنی از آن تالیفات عالم باعمل باشد امکان ندارد که اسرار عظیمه را بدون رمز بیان کند و رموز ایشان مختلف است و احاطه بر جمیع آن امکان ندارد چه اگر رموز جمیع اهل این علم بیک نسق میبود هر آینه رمز نمی بود بلکه اصطلاحی خاص برآن صادق می آمد و اگر رسایل از تالیفات غیر عالم عامل باشد بدیهی البطلان خواهد بلکه شرط اعظم مشاهده اعمال مخصوصه است از صاحبان آن فن و تکرار عمل و در خدمت عارف آن و هر اینکه این بی بضاعت با عدم اطلاع بر آن ارتکاب ترقیم اصول کلیه نموده آن نیست که اکثر اعمال اهل صناعت طلب را در بعضی اوان ضرور میشود و بتدابیر بعضی ادویه باعمال مخصوصه باحسن وجوه ممکن است و چنین در طی تالیف تحفه [illegible] مطالعه اکثر رسایل معتبره این فن شد و بعضی ادویه را بتدبیر طریق اهل این فن نموده بود بنا علیه بقدر امکان در بیان اصول کلیه و آلات مخصوصه این فن کوشید تا اخوان عالم امکان را بدون تحصیل کتب متعدده علم باصول و اصطلاحات این گروه حاصل گردد و اگر طالب اعمال جزئی باشند تحصیل عامل آن کنند و از مطالعه این مجموعه توانند مدعی لاف گزاف را آزمود و بفریب معرکه آرایان [illegible] خود را ننموده و این طریق مشتمل است بر پنج حل و سه عقد **حل اول** در بیان حجر اصطلاحی این فرقه و بعضی از اصطلاحات ایشان **حل دوم** در قواعد تقطیر [illegible] و التصعید و التکلیس و مانند آن **حل سیوم** در بیان آلات مخصوصه عمل صناعت **حل چهارم** در قواعد کشتن بعضی از آنها و تحمیر و تبییض و سایر تدبیرات اجرا **حل پنجم** در بیان بعضی از خواص فلزات و اصلاح آن و آنچه بآن متعلق است **عقد اول** در قواعد قمریه **عقد ثانی** در قواعد شمسیه **عقد ثالث** در قواعد علم وارده و اعمال متفرقه **خاتمه** در خطوط مرموزه

حل اول در بیان بعضی از اصطلاحات اهل صناعت

حجر عبارت از جزو اعظم اکسیر است و اختلاف بسیار در آن و تحقیق آن چه هر یک از مهره این فن چیزی را در مطلوب خود جزو اعظم دانسته تدبیر آن نموده اند تا بحد جریان و نفوذ و انصباغ رسیده و قائم النار گشته و نزد بعضی حجر عبارت از شوره است و اکثر اهل صناعت در آن متفق اند و نزد بعضی عبارت از زیبق و نزد جمعی کنایه از کبریت است و بتحقیق پیوسته که تدبیر تبییض این دو اصل را نقل بتبییض و تحمیر را عمل تحمیر است و شکی نیست هرگاه اصل بارد قائم النار و گداز شده و قبول صبغ کند و اصل حار [illegible]

رفع اشتعال وتسویه شود ورفع علل متطرقات میکردند لهذا بجهة اصلاح آن وترتیب آثار که هریک از اهل این فن آمده واجزای
وضع نموده اند وطریق تدبیر بیان کرده **روح** عبارتست از اجزای کثیفه اجسام که حامل قوت طبیعه نفوذ وصعود وغوص وغیره آثار
از و آید مثل احراق وتخمیر وتبییض وتقلیب وامثال آن وهرچه در آن اجزای لطیفه بسیار غالب باشد خوانند مثل سیماب ومانند جوهر زیبق
وکبریت وجوهر زرنیخ واملاح وشبوب وامثال آن **جسد** عبارتست از اجزای کثیفه اجسام که قابل وقوع آثار روح باشد ودر جسمی
که اجزای ارضیه بحد افراط در و غالب باشد مسمی بجسد است مانند منطرقات **نفس** عبارتست از جسمی که بسبب لطافت وکثافت حد وسط
تا برانگیز ارتباط روح وجسد تواند شد و واسطه جریان اجزای لطیفه صابغه در اجزای کثیفه قابله جسد تواند گشت **کبریتیا** عبارت
از اکسیر شمس است چه در رنگ سرخ میشود واز علامات خاصه اوست **ورق شجر الطور** مویز الانست **اصل بارد** زیبق است **اصل حار**
کبریت است واول را انثی وثانی را ذکر نامند **قمر** کنایه از فضه است واورا ابق نیز گویند **عطارد** عبارتست از روی توتیا شبه باشد
وثلث کنایه از اوست وبعضی سیماب را نیز عطارد نامیده اند **زهره** نحاس است وثالث عبارتست از آن **شمس** ذهب است ورابع کنایه از آن
مریخ حدید است وخامس نیز گویند **مشتری** قلعی است ورصاص ابیض باشد وسادس کنایه از آنست **زحل** سرب است واز سابع مراد اوست
عقاب نوشادر است **علم** زرنیخ است **عروس** کبریت است **املاح** عبارتست از اقسام نمک معدنی وصناعی وتنکار وشوره
وبوره ونوشادر است **نوشادر افتابی** عبارتست از نشادریست که بانمک در آفتاب گذارند تا اجزای لطیفه او صعود نموده باطراف
ظرف نشیند عبارتست از ماده اکسیر است که سحق وتسقیه وتشویر وغیر اعمال بر وجاری سازند **حجر اسود** موی است **صراف** ارضی
نمک بلخ است **نیمو** شوره است **حل حریم** در قواعد تقطیر وتصعید وامثال آن **تقطیر** عبارتست از اخراج مائیه لطیفه اشیا
وتصفیه آن اعم از آنکه بجز علقه باشد یا بدستور قرع وانبیق اما جز علقه آنست که از پشم فتیله بسته ساخته یک طرف او را در ظرف مایعات
گذارند وطرف دیگر را در ظرف خالی نهجی که ظرف مایعات بر ظرف خالی مشرف باشد تا مانند او را فتیله جذب کرده بظرف خالی آرد اما دستور
قرع وانبیق آنست که اجزای مسحوقه را در قرع مطین کرده انبیق را بر آن وصل در غایت استحکام شود بر کوره نصب کنند ولب کوره

بانی

بانبیق بگل حکمت اندوده سد منافذ شعله نمایند که باطراف قرع در خارج کوره شده اثر شعله نرسد وقرع را باید مستقیم
باید نصب نمود وآتش در زیر قرع افروخت یا آنکه قرع را در دیگ خاکستر نهند بگل حکمت مانع شکستن قرع اند **واز شروط** تقطیر یکی آنست
که آنچه در قرع ریزند کمتر از نصف قرع وزیاده بر ثلث آن نباشد وآتش را در آخر تند کنند ودیگر آنکه مادامی که رطوبتی بکار در قرع با کوره
اند دفعه باشند رفع نکرده وآتش نکنند وقابله را با انبوبه انبیق محکم نموده قابله را در ظرفی در آب داشته باشند تا از شدت تقطیر انگشند وعلامت انتهای تقطیر
رفع بخار انبیق است ودر تقطیر مایعات حاره باید که با یک عمر بوزن زیاده بر ربع قرع نباشد وآتش آن در غایت نرمی شرطست که بحد
جوشیدن نرسد بلکه باید گلوی قرع در دست کسی باشد که هرگاه شروع بجوشیدن کند از خاکستر گرم بر آن کم نهد وبعد از رفع جوش باز گذارد
وطریق منکوس هم در باب عمل روغن آجر مذکور شد **تصعید** از شروط آن توافق قدحین است واگر لب هر دو مساوی نباشد باید لب قدح
اعلی حاوی لب قدح اسفل باشد ودر شدت وصل مبالغه باید نمود واگر در شیشه تصعید کنند هرچند که حلق شیشه بلندتر باشد بهتر است
ودر استحکام دهان آن بدل جهد باید کرد وباید که کوره در بلندی وپستی متوسط بوده سر زواید قریب بلب او باشد مانند منیخ بات
قدح وآثار آن بر نیاید نشیند وثقل قدح باعث باز شدن شود وصل او نگردد وشروط دیگر مراعات آتش است که بتدریج زیاده کنند
وبحد افراط نرسد که در تصعید زرنیخ ها آتش نرم ودر ابتدا شرط داشته اند چه افراط آتش باعث احتراق اکثر ارواح خاصه کبریت است
ودر تصعید زیبق شرط است که موضع وصل قدحین شعله برسد تا موجب نفوذ او نگردد وجمیع اهل این فن بخلاف آن ذکر کرده اند
ولیکن تربیت در تصعید اطلاع بر آن حاصل نموده وجه آن ظاهر است ودر غیر زیبق اگر بموضع قدحین شعله برسد بهتر است وباید بعد از
سرد شدن کوره قدح وصل را بگشایند وار بخار حاره آن اجتناب نمایند وشرط دیگر مبالغه در سحق ارضی است واگر تحت ظرف
اسفل مسطح واعلی مخروطی باشد انسب است چنانکه شکل اثال محکی از آنست **تشویه** قسمی از آن عبارتست از تحقیق است واصحاب
گویند می باید که آتش آن بحد تصعید نباشد واجزای لطیفه از کثیفه جدا نگردد بلکه بقدر امتزاج وطبخ نباشند مثل عمل شنجرف وقسمی از آن
عبارت نفلیه است یعنی عبارت از سحق ارض وتسقیه با بها مخصوصه قدح تشویه را بگل حکمت اندوده در خاکستر گرم گذارند وچندان سحق نمایند

و رطوبت آن بتدریج زایل کردد و شرط است که حرارت بتدریج باشد و ارضی که دیگ نکند و قسمی تسویه در شوره است و قسمی در زبل و امثال آن
و در جمیع آن مراعات باید نمود بحد تصعید نرسد تشمیع عبارتست از تدبیر اجزای اکسیر بحدی که مانند موم بگدازد و بر روی صفحهٔ تفتهٔ مشتعله
رود و دیگ نکند و شرط او تکرار تسقیه و تشویه و سحق بلیغ با آتش معتدل تکلیس عبارتست از سهولت تفریق اجزا به تدابیر مخصوصه قابل
سحق و نفوذ و سایر اعمال کردد و اکثر آن با آتش میشود و اختلاف شروط آن باختلاف جسم مکلس است و بعضی محتاجند بآتش شدید و چندروز
مانند قشر البیض و بعضی را احتیاج بحد افراط نیست حل عبارتست از سیلان اجزای جامده بنداوت و هوای رطبه مستتم صورت پذیرد
مانند حل نوشادر با بهار تند مانند ماء الفاروق و عرق کوکرد عقد عبارتست از جمعیت و اتصال اجزا و آن ضد حل است و به یبوست
و حرارت و یا به برودت و یبوست صورت پذیرد تعفین عبارتست از تدفین اجزا در زبل و امثال آن و شرط است که روی چاه
و تعفین بحدی باشد که اطراف ظرف تعفین زیاده از یک شبر حامل زبل کردد و باید بعد از هر هفته تجدید زبل کنند و نهایت آن چهل روز است و باید که روز
قبل گذاشتن ظرف تعفین چاه او را از زبل مملو سازند تا چاه گرم شود و روز دیگر ظرف را بگذارند و اگر دو چاه … بر ترتیب باشند بهتر است تا روزی
که تغییر زبل باید داد نقل بچاه دیگر کنند تا ظرف مذکور سرد نشود قاعدهٔ حل الاکسیر یکی آنست که بتعفین محلول کردد چنانکه … مجرب …
دو گفته اند باید اجزای اکسیر او را … سحق بلیغ نموده از آبهای مخصوص … اکسیر اضافه کرده … غلیظ شود و بر روی آتش … تا دو
شبانه روز در گرمی خاکستر یک قرار باشد باید سحق نموده معجون … بر … خشک شود از آن آب قطرات بر آن … تا اجزا
از آن تسقیه شود و در تسویه و سحق خشک … غبار … در شیشهٔ … کوچک که دهان شیشه را … ببندند و در چاه تعفین تا چهل روز
بگذارند و بعد از هر هفته ده یوم تغییر زبل دهند و علامت خوبی حل آنست که محلول شفاف و بی جرم … و خلاف آن دلالت بر نقصان
تدابیر اجزا خواهد داشت و یکی حل بنداوت است که شیشهٔ مذکور را در دیگ طبقه گذارند که تحت دیگ اعلا سوراخها … باشد مملو از
سرگین کبوتر باشد و قرع حل … در آن پنهان … دهان او باز باشد … سرگین … نرم … باشد و هرگاه خشک شود …
بر آن بپاشند و دیگ اعلی پر آب … و قرع حل به تحت دیگ اعلی … و انبوبه … و غیر آن … تعبیه که بکمال حکمت شده و صلابه

ابرا

۲۷۲

دیگ نمایند و آتش نرمی در تحت دیگ سفلی برافروزند که پیوسته بخار آب از سوراخهای دیگ اعلا بسرگین کبوتر رسد و هرگاه آب کم شود
بسوراخهای انبوبه بریزند و دهان انبوبه را مسدود کنند تا مانع خروج بخار آب باشد در این صورت … حل میشود و آنچه حقیر تجربه
نموده است آنست که اجزای حاره یابس از هوای بارد رطب میکردد … از هوای حار رطب … شیشه در ظرفی گذارند که رطوبت در آن
تاثیر تواند نمود چنانکه در حل نوشادر مشاهده شده است و طریق آنست که نوشادر را بالسویه با ادویه مخصوصه یا به تنهایی … بر روی سنگ مسطح
یا کاشی مزجج مسطح منبسط کنند و در زیر زمین نمدار و سرد … گذارند و روی آن را … بپوشانند چیزی داخل نشود و در صورت
اندک زمانی محلول میگردد دستور دیگر آنکه در ظرف مسطح مزجج ضبط نموده مجموع ظرف را به هیئتی که … ببندند … در چاه تعفین یا در دیگ زبل
که طبقه یا در خزانهٔ حمام یا در حمام زیر گذارند تا از منافذ نمدار رطوبت و حرارت لطیفه در آن تاثیر تواند نمود قاعدهٔ عقد آنست که محلول را
در قرع بلند طویل کرده بر دهن قرع پاره از شیشهٔ شکسته که مساوی لب قرع باشد چینی شکسته نصب کنند با آهک آب ندیده یا بگل مکلس بالسویه
با سفیدی تخم مرغ سرشته شده محکم کنند و در دیگ خاکستر گذارند و باید بقدر چهار انگشت خاکستر در تحت قرع باشد و اطراف آن …
در آتش زبل در تحت دیگ برافروزند ملایم باشد و گرمی خاکستر بقدری باشد که در گلو قرع عرق محلول مشاهده شود و چون عرق برطرف شود علامت
عقد است پس شیشه را شکسته مقصود شبیه برب غلیظ ملاحظه میگردد و چون در ظرف چینی گذاشته … بپوشانند و در آفتاب بگذارند
باندک زمانی منجمد میگردد حل سوم در بیان بعضی آلات مخصوصهٔ صناعت صفت حمام ماریه دیگ عمیقی به کوره نصب نموده پایه
از چوب در او گذاشته ظرف مخصوص حل را بر سه پایه نصب کنند و آب بقدری در دیگ بریزند که چهار انگشت فاصله او تا تحت آن ظرف باشد
و سرپوش دیگ را بالته و خمیر مستحکم کنند تا بخار آب بیرون نیاید و آتش نرم از سرگین و امثال آن برافروزند بحدی که آب را بجوش نیاورده
بخار کند و هر روز یکبار … سرپوش را برداشته آب گرم بقدری که تحلیل رفته باشد اضافه نموده بدستور سرپوش را نصب نمایند
و سنگ گران بر روی سرپوش بگذارند تا در عرض … حل شود صفت روباس بر روی زمین … بقدر نصف کوره شکل بوطه حفر کنند
و از خاک … که آن عبارت از … است بر روی کنارهای … بعد از … موضع … آتش … کنند و …

بیشتر بمالند حفظ مبوک بهتر میکنند و ظرفیت و وسعت منفاک باید و چندان قدر مبوک و لب منفاک باید بقدری از زمین مرتفع باشد تا کمانات
روی مبوک را با آلت آهنی توان جدا نمود و یکعدد انبوبه آهنی یکطرف وسیع و یکطرف تنگ و سر کج باشد باین شکل در کنار منفاک مذکوره
بدستور نصب کنند و چهار انگشت طرف باریک انبوبه از وسط آن مرتفع و محاذی حاق وسط باشد و دو عدد دم حدادی بر طرف وسیع انبوبه نصب باید نمود
و پیوسته بلا فاصله هوا را شدید وارد وسط منفاک از فوق تواند شد و چوب بید خشک در جوانب منفاک چیده برافروزند تا شعله از خارج منفاک بسبب دمیدن
داخل منفاک مذکور گردد و آنچه در منفاک ریزند که خمیده شود و سریع در جهت صاف کردن نقره داخل میکنند باید در حقه نموده و یکدفعه را چه که حبس نقره باید اولا
اضافه کرد و بعد از گداز دو سه دفعه علیحده ثلث اورا اضافه نماید و بعد از ساعتی همه را و آنمقدار صبر کنند که از غلیان و چرخ زدن بیفتد و کمانات روی اورا
بدفعات قبض نمایند و سکون مبوک علامت پاکی و صافی و عدم کثافت او است و عدم امتزاج و عدم گداز نقره با سرب علامت بی جوهری نقره دانند **صفت خلاص**
اجزا هشت جزو زاج زرد بطریق توتیا منحول نموده ضماد او را با آتش منعقد کرده باشند و جزو کل شوره آتش دیده سه جزو کل سوری چهار جزو
نمک طعام چهار جزو مجموع را نرم ساییده با آب خمیر تر کنند و کوزه را تا نصف از آن ریخته طلای مغشوش را در میان کوزه در آن گل فرو کرده از آن گل
بر روی او بریزند و سرپوش کوزه را با گل حکمت مستحکم نموده مجموع کوزه را بگل گرفته بعد از خشک شدن گل در کوره کوزه گری یا آجرپزی یا کاشی پزی گذارند
هرگاه ناصاف بیرون آید عمل را مکرر کنند تا بجد صرفی و زر خیزی مطلوب باشد و گندم گون و ناصافی رفع گردد **صفت قالب** گل الکیمیا را چهل بسرکه حل و خمیر
کرده هر نقشی اراده کنند زایل نگردد مگر آنکه باز در سرکه گداز نمود و زایل حل کنند **تخلیص ذهب مغشوش** قرعی را تا بنصف بطری آتش با تحکیم کنند
بگیرند و طلای مغشوش را خورد کرده بسه وزن آن تیزاب فاروقی در قرع مذکور کرده بر روی آتش زغال بجوشانند تا جوش آن ساکن و نیز بسفیدی رسد پس
در ظرف مزججی ریخته صفایح مس در آن افکنند در ته قرع آنچه از نقره با او مخلوط باشد بر روی تیزاب آمده بر مس ملاصق میگردد و طلا در ته آن ظرف در تحت
ظرف جمع میشود و هر چه از سایر منطرقات با او مخلوط باشد تحلیل میرود و تیزاب فاروقی در دستور سیوم مذکور شد **حل چهارم** در کرفش بطور آنها
و تدبیر تبییض و تحمیر بعضی از آن **صفت میاه** از آنجمله آبیست در رفع شعله گوگرد کند و خالص کرداند و در عمل شنجرف جزو اعظم است و باعث
جزء او و اتصال هم بر استقعد کنند و معقود را بخار زرد و تشمیع نماید و از کتاب تجربه نقل شده و از مجربات دانسته اند بگیرد گوگرد را با موی بالسویه تقطیر کنند

[illegible]

و بال

۲۷۷

و بان تصفیه شنجرف نمایند و بستور ملح القلی و نوشادر و زنگار و توتیا از هر یک یکجزو در سرکه حل نمایند و دو دفعه حنظل تر و مورد تازه هر یک ده جزو
در سرکه مذکور سایند و تقطیر کنند و با مقطر آن اجزای تصفیه را مجدد اسحق نموده اعاده تقطیر نمایند تا چند دفعه در عقد ارضی و تشمیع و جری بی بدیل دانسته اند
آب دیگر در تصفیه شنجرف را حل کنند و در شغل مشتری مرتبه اعلی از مجربات شمرده اند از براده حدید و براده نحاس ممزوج با یکدیگر نموده زعفران الحدید ترتیب دهند
و آن زعفران را با سرکه تقطیر کنند و چند بار رد مقطر نموده مکرر تقطیر کنند و هر چه اکثر مقطر مکرر زعفران الحدید با سرکه نافع تر است **آب دیگر** زاج زرد را با چند او
سرکه تقطیر کنند جهة تکمیل کبریت و زیبق و رصاص بجهة تشمیع بی بدیل است و مکرر بان تصفیه و سحق نمایند **آب دیگر** بوره ارمنی و بوره سرخ را با بعید تخم ترب مشته
در کوزه منفاک بسوزانند و تا نه مرتبه اعاده عمل نماید پس با حنظل بالسویه تقطیر کنند مقطر مذکور جمیع احجار را حل کنند و در تصفیه و اوساخ معادن و الحاقات
وضع آن تشریف از مجربات دانسته اند **ایضا** کبریت را باده وزن او آب اثل تصفیه نموده عشر بار تقطیر کنند اول را بلوت رابع زند **ایضا** پوست نارنج
دو جزو و پوست انار و مورد از هر یک یکجزو و تقطیر نمایند عقدها نماید **ایضا** گوشت حلزون با اصل او در نصف او کبریت و بعد ازان نمک
بلیغ نموده تقطیر کنند در عقد زیبق و انحاف غریبه بیشتر از مجربات دانسته اند **دهن البیض** چند قدری را در سرکه حل نموده بجر علقه صاف کرده با آتش عقد نمایند و معقود را
با زرده تخم مرغ پخته ممزوج کرده بازای هر عددی سه درهم نوشادر اضافه نمایند پس فشرده روغن بگیرند و در تطهیر جسد و ثقل معادن مفید دانسته اند
اصل احجار را با آن حل کنند اصل با بر درا ثابت کند و اگر نوشادر را تبییض نماید قوی تر است **آب دیگر** چنین پیدا شد خیر را با خردل سرخ و شیر حلوی مطلوب تقطیر کنند
بمرتبه اول زر خالص تجربه شمرده اند **آب دیگر** مسمی بماء الاحمر است و در تحمیر اکاسیر مستعمل است ۳ وقیه زاج زرد را نرم سایند با ده درهم سرکه
بسیار رشد در شیشه یا در ظرف مطلین مزجج کرده بر روی آتش بسیار نرمی گداز زند تا سرکه رنگین شود پس بجر علقه صاف نموده با پنج درهم زنجار و پنج درهم زعفران الحدید
و ده درهم شب یمانی و یکدرهم شنجرف در ظرف مذکور کرده در آفتاب بسیار گرم یا در حمام گرم یکروز تمام گذارند پس بجر علقه صاف نموده استعمال کنند
آب دیگر مسمی بماء الملح است و تصفیه آن باعث سفیدی کبریت و زرنیخ است و موجب جریان و تکلیس طلق و زیبق دانسته اند نمک طعام و شب یمانی و نوشادر
بالسویه نرم سایند و تقطیر نمایند **آب دیگر** مسمی بماء المرتخت تصفیه آن تا ده بار روده و زن آن غیر منعقد را ثابت و جاری کند و خون زیبق را محیط
با آن طبخ دهند عقد نماید یکجزو زعفران الحدید را با دو جزو نوشادر و نیم جزو ملح القلی و نیم جزو زاج زرد محلول در سرکه در صاف آنرا با آتش منعقد کرده باشند

[illegible]

مجموع را باهم که شد بوزن مجموع سحق نموده تقطیر کنند آب دیگر مسمی به ماء لا یحترق است و در تشمیع اجزاء اجساد و ثبات ارواح بی عدیل و در عمل قمر و شمس
مستعمل است کلس الفضی را با وزن او نشادر مطبوخ معقود سحق بلیغ که در ظرف مزجج مطین ریزند و صلایه نموده شب یکشبانه روز در آتش زبل گذارند تا بسته گردد
نم که در ظرف کنند و چنین ببر ثوی پوشند فضایی در آن نهند و معقد نشود و صلا الحکم که بر آتش گذارند بعد از ظرف در رو ساعتی سرخ شود پس اخراج نموده
بوزن در آورده هر چه کم شده باید نوشادر اضافه نماید و بدستور در آتش گذارند تا سه بار و اگر بجای آتش زبل در تنور حمام گذارند بجای است و بعد از آن نرم سحق
بنداو در مکان نمناک حل کنند و محلول را تقطیر نموده ثقل او را بقدر نصف او نوشادر اضافه نموده باز با آتش گذارند پس سحق نموده بدستور حل کنند و تقطیر نمایند و بعد از آن
ثقل را با مقطر اول و ثمن سیماب با سیم حل کنند و محلول را تقطیر نمایند تا تمام مقطر شود تدبیر زاج زاج را چنین خواهند تصفیه کنند باید در آب حل نموده
او را بجز علقه جدا که بجوشانند تا غلیظ و منجمد گردد باید در آفتاب منجمد سازند و شوره و املاح را نیز تصفیه بدستور مذکور کنند تدبیر نوشادر جهت عمل قمر باید بسحق
با املاح تمام ملح القلی و ملح اندرانی تصعید کنند و در عمل شمس با زعفران الحدید و زنجار و آنچه او را احمر کند تدبیر ثبات ملح نمک طعام را سحق در کوزه کرده
در کوزه کوزه گری بگذارند و مادام که بوزن در آید و نقصان در او شود باید اعاده آتش بسیار شد کنند و علامت ثبات او آنست که نقصان در وزن او نشود
و احراق او و چیت است … آتش در تحت دیگ کنند که نمک از جستن باز ایستد و تدبیر حل املاح و شوره و بوره و تنکار و شوره و زبد البحر و زاج آنست باید نرم سحق
و در مثانه گاو یا در رقوقه در مکان نمناک گذارند یا در دیگ آب گرم آویخته بخار آب را حل کند تدبیر ثبات نوشادر پنج جزو ملح القلی را با یکجزو نوشادر مصعد
سیاب با آتش نرم تشویه کنند و در حین تشویه سحق بلیغ نماید و بدستور یکجزو دیگر نوشادر را اضافه نموده اعاده تشویه نمایند تا همه ملح نوشادر مخلوط گردد پس بنداوه
حل کنند و بعد از حل چنین منجمد شود بسیار استعمال کنند … در حل طلق … از اعمال عجیب الاثر است چنین … حجر و … طبخ دهند تا ثابت گردد تشمیر
نشادر چنین نوشادر … سفید را با مثل او زاج زرد لاری و عشر آن زنگار تصعید کنند محمر گردد تدبیر سیماب زیبق را با عشر آن ملح القلی قطره ای آب
بسایند تا ناپدید گردد و ظرف او را بر روغن کتان گرم … در دیگ … با آهک … در تحت آن دیگ آتش … تا از گرمی باز ماند باید که … تا رطوبت آب گرم نفوذ
و با آهسته حرکت دهند تا … جمع گردد پس با آب شسته با عشر آن شوره بدستور با هم که سیاب شوره را به شستن از آن … و اینها … تنقیه نمایند
و استعمال باید باکی و رفع سیاهی … پس با نصف او نوشادر و نصف او ملح القلی سحق بلیغ نموده … و … نموده تصعید کنند و معقود او را

بیانی

بدستور با اجزای مذکور سه نوبت اعاده تصعید نماید تا سه بار زیبق الماس معقود گردد و اکثر تصعید تا … مرتبه است … مخصوص جهت تبییض نمایند
و تصعید سه مرتبه جهت ممازجت با سایر ارکان و در اکثر امور قمری کافیست اما تشمیع عقید چنانست که معقود مرتبه ثالث را با نصف آن کبریت اصفر و زنجار
زرد معقود مصفی و ثمن او نشادر محمر سحق بلیغ نموده با فرش نمک مکلس … بار دیگر تصعید کنند و در هر تصعید تجدید اجزای مذکور نمایند تا عقد با
شنجرف سرخ گردد و این در امور شمس شرط است و آتش این تصعیدات نرم تر باید تا باعث احتراق و سیاهی کبریت نشود اما تدبیر تکلیس زیبق بعد از
تصفیه آن در قرع مطین کنند و یک وزن و نیم آن نیز آب فاروق … مذکور شد بتدریج در قرع بریزند تا باعث شکست قرع نگردد و هر گاه زیبق
از آن بجوش آید و دود ظاهر گردد قطرات … تا بقدر … آب بریزند تا از جوش باز ایستد پس زیبق بر آن … خاکستر گرم چنانکه در علقه تقطیر آبها
حاره مذکور شد تقطیر نماید و چنین شراب مقطر که عقد را مکلس … کنند و این امر بسهولت تصعید است پس مکلس را با اجزاء مخصوصه تصعید نمایند و شراب
مقطر جهت عمل قمر از زعفران الحدید نهایت مؤثر است ودستور آنست … براده حدید را اجزاء شستن با آب نمک … تا سیاهی آن زایل گردد و در قرع
مطین که هم وزن او نیز آب مذکور را بتدریج ریخته دفع جوش … و اکثر القطرات قبول کند بدستور تقطیر تمام شراب نماید و بعد از آن با آتش شدید براده
مزبور عقد مذکور میشود اما تدبیر عقد فرار آنست به … آب لیمو شد را با مناصفه در غرفه آهن که یکجزو عقد را در آن انداخته بجوش نهند و چهار جزو توتیای هندی
نرم سیاب … بر ریزند و هر دفعه تا دو … بجوشانند و چنین خواه از جوشیدن … کنند و … ساعت جوشیده شد … او را
در لته ریخته مکرر با آب بشویند و منعقد او را در ظرفی که نوشادر را در حل نموده چند جوش داده از آن بقدر … او را بپوشاند بر آن ریخته در آفتاب در خاکستر گرم
بگذارند تا هر چه از توتیا با آن مخلوط شده باشد بتدریج رفع گردد و مادام که آب نشادر سرخ و کبود شود باید تجدید نمود و اینعمل مجرب است عقد دیگر فرار
مصفی را در بوطه کنند به فرش و لحاف آن توتیا باشد و سر بوطه را در غایت استحکام شد و گل حکمت نموده بر آتش گذارند بدستور تکلیس بوطه در آتش نهان
شود در اندک وقتی معقود میگردد و مجرب است و اگر بوطه آهنی باشد انسب است خصوصاً هر گاه اندرون او را بگل بوطه اندوده باشند عقد دیگر پوست انار … با نمک
و … او را با کوبیده زعفران الحدید را با آب معصور آن بسایند تا خوب حل شود پس فرار مصفی را در بوطه مس یا آهنی که از بن محلول در آن ریزند و شد گل بوطه
نموده با آتش نرم طبخ دهند یا در تنور گرم گذارند تا معقود گردد و از آبهای عقد فرار نیز آنچه مذکور شد چنین نقره را با گوگرد مکلس کنند یکجزو آن گوگرد را … نموده

ده جزو قرار را عقد نمایند و مجرب دانسته اند و چنین زیبق و سم الفار را بالسویه با دو چند آن [illegible] سرخ منقش سحق بلیغ کنند و بعد از آن اندکی
ترشی الحاق نمایند قرار زنده کردد و باعث عدم انعقاد قایم النار شود **تدبیر کبریت** اما تبییض آن نهجی است که یکجزو کبریت را با هشت جزو روغن کنجد با آتش نرم
در قدح مطین بجوشانند تا کبریت حل شده روغن سرخ کردد و نه مثل کبریت با نوشادر [illegible] بدفعات بر روی آتش تقطیر به روغن مزبور کنند [illegible] زرنیخ
تصعید نمایند **طریق دیگر** ده جزو نوشادر را با یکجزو کبریت سحق نموده با آب ترکرده بسحق بلیغ خشک کنند و در ظرف مطین ته ساعت در آتش [illegible]
تون کذاشته پس بشویند با نوشادر جدید اعاده عمل نمایند تا [illegible] صفحه قلعه [illegible] و آنچه با [illegible] و هر چه با نمک سفید کنند خواص [illegible] **طریق دیگر**
شب یمانی را سایده در جوف بادنجان ریخته در مکان نمناک حل کنند با شب محلول کبریت را باید سفید تر میکند و نیز نوشادر محلول در بادنجان [illegible]
تدبیر زرنیخ زرنیخ ورقی [illegible] یکجزو با ربع آن نمک [illegible] و صابون خشک عراقی بقدر نیم وزن زرنیخ [illegible] ربع آن سرکه و نیم وزن آن
با پیه تازه بر روی آتش [illegible] حل نمایند و زرنیخ و نمک [illegible] تا زرنیخ منعقد سیاه شود و [illegible] تا رفع روغن [illegible] زرنیخ
منعقد نماید و آتش او نرم باشد تا احتراق در جوهر زرنیخ [illegible] در آتش [illegible]
او شود و باید در میان آتش تشویه [illegible] منعقد نگردد [illegible]
یا قدح مطین با قرع بلند [illegible] تصعید با آتش [illegible] باید کرد تا جوهر او [illegible] سفید کردد و اکر [illegible]
با عشر او نمک سیاه بروغن کنجد [illegible] تشویه با آتش نرم کنند و بعد از تشویه با آب ملح القلی طبخ داده [illegible] بشویند [illegible]
تشویه که باب ملح القلی طبخ داده بشویند [illegible] علامت تصعیه [illegible] در آتش [illegible]
طرح میشود و از تکرار [illegible] **حل نجم در خواص فلزات و اعمال آن** در شقیقه قمر [illegible] نمک [illegible]
ذهب او [illegible] و بانیه باطن است و خالص [illegible] با اجزای [illegible]
براده یا ورق او را در شراب [illegible] تا حل شود پس از شراب جدا [illegible]
با آتش [illegible] سرخ کنند و [illegible] آتش [illegible] تا نمک زایل کردد از خواص [illegible]

یکجزو آن با سه جزو قرار [illegible] و چنین [illegible] باشد طلا کنند و با آتش نرم کداز ند تا رفع قرار شود [illegible] کنند و مجرب است
و ملین غیر مستطرق او که منطرق کرداند کوشت [illegible] و سایر لحوم است [illegible] آنرا با بوره قدید که باشد پس غیر مستطرق او را اکر [illegible] بر آن [illegible]
الذوب و نهایت نرم کند [illegible] بی سواد و [illegible] کداز کردد و چنین سه جزو براده حدید را با یکجزو زرنیخ سایس بکدازند و [illegible] آب نمک [illegible]
کنند و یکجزو او را با دو جزو مشتری مدبر مذکور بکدازند [illegible] و روشن مانند قمر مشاهده نماید **زحل** منقیات و مبیضات او مانند مشتری است [illegible]
در بول حمار تطفیه کنند صاف و مستحکم کردد و چنین [illegible] را سه روز [illegible] سحق متواتر که جرمها ساخته زحل [illegible] طرح کنند سفید و دیر کداز کردد
یکجزو کبریت مصعد [illegible] از ده جزو [illegible] سفید و مستحکم میکند و بتور هر کاه [illegible] بر او طرح کنند نهایت سفید شده [illegible] کنند و مجرب [illegible]
اما [illegible] ده جزو خالص منقی [illegible] را با مثل آن [illegible] در بوطه فرش و لحاف نموده بکدازند و [illegible] و مجرب [illegible]
و چنین [illegible] مذکور را در [illegible] و زن او قمر [illegible] **طلق** محلول [illegible] را با مثل او ملح القلی و نشادر [illegible]
[illegible] که در بوطه با آتش شد بکدازند یکجزو او بر پنجاه جزو مشتری منقی [illegible] هر کاه محلول او را در کوزه [illegible]
بکذارند و مانند سفیداب کردد پس سایس در [illegible] بیاویزند محلول [illegible]
محلول کردد [illegible] کافور [illegible] نوشادر [illegible] را با طلق محلول بالسویه [illegible] کنند [illegible]
با اول ملتحم سازد **عقد اول** در قواعد [illegible] مجرب [illegible] جمیع [illegible] مخصوص قمریست [illegible] جوهر زرنیخ و کبریت [illegible]
و قرار مصعد و فضه مکلس و قواعد کلیه در امتزاج ارکان آنست [illegible] هر یک مجموع [illegible] تشویه [illegible]
کردد پس [illegible] حل و عقد نماید و مراتب حل و عقد هر چند زیاده باشد در مرتبه طرح او می افزاید و [illegible] و از آنجمله جزو [illegible]
مکلس و یکجزو جوهر علم را باید با یکجزو دهن لا یحترق تا ساعت [illegible] تشویه [illegible] ساعت تشویه با آتش [illegible] نرم نموده و چنین [illegible] را از آن [illegible]
[illegible] باعث احتراق [illegible] و بعد از خشک و سرد [illegible] آن بار یکجزو دیکر از دهن [illegible] اضافه نمایند تا ارکان از دهن [illegible]
[illegible] هر کاه [illegible] موم کداخته [illegible] کمال او [illegible] ارکان بالسویه [illegible] و بعد از آن [illegible]

ساییده شنجرف منعقد را که اجتماع یکجزو بر بیست جزو آن طرح نمایند و بدون حل و عقد بر ده جزو باید در حین تشویه بلا فاصله بر هم زند تا در تشویه تمام اجزا قایم و
داشته باعث تشویه و تسقیه بعضی اجزا و نقص نگردد **طریقی دیگر** ده جزو بریج را با آب سیر بسایند تا مانند عسل غلیظ گردد پس شست جزو عبید را با دو جزو قرمز
ملغمه که اضافه نموده و با سرکه بسیار شدید بسایند تا با یکدیگر و با شش جزو عقاب صلایه نموده در ظرف آهنی کرده و بظرف مس ضخیمی پوشیده شد و گل … مبالغه نموده
در آتش زبل گوسفند و گاو تمام ظرف را پنهان کنند و باید آتش بمرتبه تصعید نباشد بلکه بقدر امتزاج کافی است و معقود بر بوریکه بر زنند از زر
منفی گردد و چنین بار دیگر سحق نموده با آب سیر و سرکه تسقیه و تشویه کنند و مکرر از عمل … ثابت گردد مطرح او در رصاص شود و اگر از عبید ثابت
و نوشادر مدبر و براده مکلس ترتیب دهند یک بر سی جزو طرح شود **للنضا** کبریت مبیض چنین با نوشادر محلول الخواص شود اگر … نقره منفی
و شنجرف منعقد است جزوی بر پنج جزو طرح شود **طریق زاد المسافرین** شنجرف مطهر را با عبید البوریه ملغمه نمایند و نیم اوقیه بریج و نیم اوقیه
شوره سحق بلیغ کرده با بیاض البیض سرشته بندقها ترتیب دهند و خشک کنند و زهره منعقد را که … با آن در پنج جزو مذاب یکجزو بندقه
اضافه نموده با چوب برهم زنند و در رابط ریزند **عقد دوم** در قواعد شمسیه شمس مکلس و توتیای مجمر از هر یک جزو با شش جزو زیبق مجمر
با ماء الاحمر و سایر میاه حمر تسقیه و تشویه کنند تا یکوزن آن برود و حل و عقد کنند و یکجزو بر صد جزو قمر فقط طرح کنند **قاعده دیگر** شنجرف … محلول
با آبهای زاج و زعفران الحدید و سایر اجزا التقطیر کرده باشد بدستور تشویه و تسقیه نمایند تا شمع گردد و یکجزو بر هزار قمر طرح نمایند **قاعده دیگر** حجر … محلول مخفف
مفقتض را بقدر رطل و زیاده از آن یکروز در تیزاب فاروقی یا در مقاطر زعفران الحدید مذکور بعد حجر و مکرر از آن داو را فرو گیرد و حل کنند با حجر حل
گردد پس بوزن حجر … و مثل آن نوشادر مصعد سحق بلیغ نموده در زبل و امثال آن حل کرده تقطیر کنند و نوشادر … جمع شود ضبط نمایند و شنجرف را
ساییده با قدر ثلث آن معقوده کور با آتش نرم بجوشانند و سحق کنند و اگر … با نوشادر … بجز از آن در ظرف تشویه آب … قطره قطره نم
او کنند بهتر است و در ظرف … المنفذ ترکیب در آتش … نرم گذارند و … بدستور اعاده عمل کنند تا شنجرف مشمع گردد آنگاه یکی صد از قمر …
از شنجرف و … از حل مشترک طرح … **قاعده دیگر** عبید عبیط با مصعد را در … آهن بر آتش بگذارند و چندان … متفرق شود و قطرات از زیبق …
بر آن بریزند بجدی که او را بپوشاند و تشویه نمایند تا منعقد و شبیه … سرخ گردد و از آن معقود یکی صد از قمر یا نحاس یا از زیر طرح کنند و اگر حل و عقد کنند

بها

یک بر ضعف اول در هر حل و عقدی بر ضعف سابق رود و هرگاه حل و عقد او بهفت مرتبه رسد تصریح نموده اند که یک بر غیر متناهی طرح می شود **عقد سیوم**
در عمل مروارید و اعمال متفرقه **عمل مروارید** مروارید یا صدف سفید صاف را بعد از شستن کوبیده در شیشه که آب لیمو یا آب ترنج صاف بقدری
او را بپوشاند اضافه نموده چهارده روز نهایت تا بیست روز در سرگین نم دار بگذارند تا حل شود و بقوام خمیر گردد و قرار معقود از نمک و زاج
بالمناصفه را بقدر مروارید اضافه که دست کش حریر در دست کوفته باشد در حین رطوبت آن سوراخ کنند و بعد از خشک شدن بیرون آورند و بعد دانه ها را
… و پنبه دانه در کیسه کرده دانه های خشک شده را تا تمام روز بدست بمالند تا جلا بهم رساند و پس … عددی را بخمیر آرد میان گرفته بخورد مرغ دهند و بعد از
یک … مرغ را بدوانید خسته که ذبح نمایند و در شوربای آن … دانه را بیرون آورند و اگر دانه ها خمیر گرفته را در شکم ماهی … خلاله
از … باشند که گذشته در شوربا پنهان کنند و دانه را اخراج نمایند بسیار … است و اگر مروارید محلول را با … ابریشم … زنند و بعد از خشک شدن آن
بمثقب نیز میتوان سوراخ کرد و با سنباده جلا داد **عمل جلای لؤلؤ** چون مروارید زرد شود یا … در آب ترنج بجوشانند و با سنباده نرم … بمالند و از اسرار است
و از خواص مروارید محلول است تخلیص کبریت و عقد فرار و مجرب است **عمل شادنج عدسی** شادنه سفید و غیر احمر او را با قدری دم الاخوین … غبار ساییده
با ابریشم نیز سرشته بقالب … شبیه بعدس دانه ها بسازند و از مکتومات است **عمل دانه های رنگین** صدف را باز … حلزون … باید ساییده و شسته و جهت
سبزی زنگار مصعد و جهت سرخی شنجرف و جهت زردی زرنیخ و جهت سایر الوان آنچه مناسب باشد اضافه نموده مخلوط نموده چندان سحق باید کرد که در صلایه خشک شود پس با ابریشم
بر رشته هر چه خواهند ترتیب دهند و بعد از … در غایت استحکام شده باشد با چرخ هموار که بروغن زیبق چرب نمایند و با پنبه دانه در کیسه که … روز
بمالند تا جلا گیرد **عمل رنگ احجار مثل رنگ یاقوت** و احجار یکه و احجار تاب آتش داشته باشد قدر زاج سیاه زاج سفید زاج زرد نخاله فولاد دم الاخوین
پوست پیاز تلخ بالسویه با سرکه و بول اطفال یکروز تمام بر … و بعد از خشک شدن در شیشه مطین و امثال آن کرده تا … در زبل بگذارند تا حل شود
و محلول شبیه بخون گردد پس یاقوت سفید و امثال او را در … مطین که آب … غوطه … در آتش گذارند و قدری … نفت … چندان آتش
دهند که رنگ گیرد **دستور نوشتن عقیق** ملح القلی برگ درخت … بالسویه ساییده با سرکه سرشته آن هرچه خواهند بر عقیق بنویسند یا نقش کنند و بعد از خشک شدن آن
در آتش نرم گذارند تا خوب گرم شود پس … جلا دهند آنچه نقش که شده باشد … زایل نمیگردد **رنگ کردن استخوانها** عاج و امثال او را در … ترش

یا شیر کشیبا نروز بگذارند تا نرم شود و بجهة ... در پنج صد و پنجاه مثقال شیر عنب مثقال و نیم زنگار هر روز اضافه نموده برهم زنند اقلا تا ده یوم و اکثر تا
چهل یوم و باید در ظرف مس گذارند و اگر زنگ سرخ خواهند آنچه را تا ده یوم در شیر بخیسانند تا بسیار نرم شود پس بر فتیم آورده سه روز در زنگار بگذارند و اگر
لاجوردی خواهند تا ده دوازده یوم هر روز اضافه نمایند شیر کنند و اگر زرد مطلب باشد هر روز چهار مثقال زرده چوبه اضافه نمایند و تا چهل یوم
تدبیر کنند و چنین آنچه را با پوست نفاح تا آتش ... بجوشانند تا ... طبخ کرده و از محک است **عمل ذهب فرعونی** در رنگ فرقی از ذهب ندارد
سوای آنکه در آتش سیاه میشود و اگر اصلاح او خواهند گرد کاه ... براده حدید را با زرنیخ بسایند و با آب بشویند تا رفع زرنیخ بقدر ... شود آنگاه در بوته
گذارند و چنین نزدیک به ذوب رسد بقدر ثلث او نحاس اضافه کرده بگذارند **عمل برنج دمشقی** و او را دمشقی گویند رنگین تر از اقسام برنج است و شبیه بزر میباشد
مس را صفحه بسیار رقیق کرده بقدر درهمی ریزه کنند و ربع آن زر در توتیا را نرم سائیده با شیره موییز سرشته قرصی ساخته بر روی زغال آب ندیده گذاشته آتش
در زیر آن کنند تا سوخته و سیاه و صلب گردد پس بار دیگر سائیده با ثلث آن زجاج مسحوق آمیخته ریزه های مس را با او تلجیف نموده با آتش تیز بگذارند **عمل**
تذهیب در مطلا عبارت از آنست صفایح رقیق ذهب را بمقراض ریزه کرده با سه مثل آن زیبق ملغمه کنند پس مس نقره و برنج را تمیز نموده الکل ... را
زایل نمایند و بر روی آتش نرم کرم کرده ملغمه را با آن بمالند و بر روی آتش اندک زمانی بگذارند تا رفع سیماب شده رنگ ذهب ظاهر گردد و اگر قبل از تطلیه بمکیده توتیا را
با پنج جزو سیماب سائیده ملغمه کنند و بر سطح اشیای مذکوره مالیده با آتش رفع سیماب نمایند تا این تطلیه ذهب است پس اگر بعد از آن تطلیه ملغمه کنند
بسیار رنگین شود و چنین بکجز و نقره فقاه و خالص آن را در سه جزو عرق الملح حل شود و بسوهان مطلا مغشوش کنند **عمل زرنشان** در محتاج آلات است باید سطح آلات
و فولاد و امثال او را صیقل کرده با آنکه بند کوزه ... بقلم نقاشی ... نقش خواهند کنند و بعد از خشک آن در آتش بتابند تا اجزا در آن نفوذ کند پس جلا دهند
و از اسرار مجربه است ورق طلا و زنگار زعفران الحدید بالتویه سحق بلیغ نموده با آب صمغ بقدری که توان استعمال نمود سرشته بکار برند **عمل نقاشی** طلای محلول
با نمک مثل غبار سائیده بغسل مکرر رفع نمک نمایند و با آب صمغ عربی حل نموده نقاشی با آن کنند در نمود بهتر از ورق طلای محلول است و چنین زعفران اضافه نمایند
تا بر مناسب تذهیب و ورق طلا و طلا زنگار زردی دار و با عصفر فستقی میشود **عمل کتابت** چون زاج و سمه را مهرا بحجه با صمغ عربی استعمال کنند قایم و مقاوم است
بدل شنجرف در کتابت و نقشها بهتر از شنجرف است شنان سبز را یک شبانروز در آب بخیسانند پس یک اضافه نموده با آتش نرم بجوشانند تا درد و صاف از او

جدا شو

جدا شود و آب شنان سرخی و درخشند که بهم رسانند پس ... لطیف او را با صمغ عربی جمع نموده استعمال کنند **تدبیر آهن** که مانند آهن ربا
آهن ربا باید آهن را در روغن کنجد اطفا نمایند و بار دیگر قبضه اطفاء آن با آب کنند **حفظ الآلات الحدید** هرگز زنگ نگیرد باید قبلی را چرب کرده
گذاشت تا زنگ بهم رساند و از آن روغن و چربی زنگ گرفته بالات حدیدی هرگاه بمالند دیگر زنگ نگیرد **خاتمه** در خطوط مرموزه و اقلام مشهوره

قلم هندی ایقغ بکر جلش دمت هنث وسخ زعذ حفض طصظ

۱ ۱۰ ۱۰۰ ۱۰۰۰ ۲ ۲۰ ۲۰۰ ۲۰۰۰ ۳ ۳۰ ۳۰۰ ۳۰۰۰ ۴ ۴۰ ۴۰۰ ۴۰۰۰ ۵ ۵۰ ۵۰۰ ۵۰۰۰ ۶ ۶۰ ۶۰۰ ۶۰۰۰ ۷ ۷۰ ۷۰۰ ۸ ۸۰ ۸۰۰ ۹ ۹۰ ۹۰۰

قلم هندی که آحاد بخط نمیرسد و عشرات متصل بخط میشود و مآت از خط میگذرد و الوف بعد از گذشتن از خط ذیل میدارد و آحاد

۹۸۷۶۵۴۳۲۱ **عشرات** ۹۸۷۶۵۴۳۲۱ **مآت** ۹۸۷۶۵۴۳۲۱ **الوف** ۹۸۷۶۵۴۳۲۱

قلم برهادی **قلم یونانی** بر پنج قسم است و در اختلاف حروف نوشته میشود به ترتیب حروف ابجد

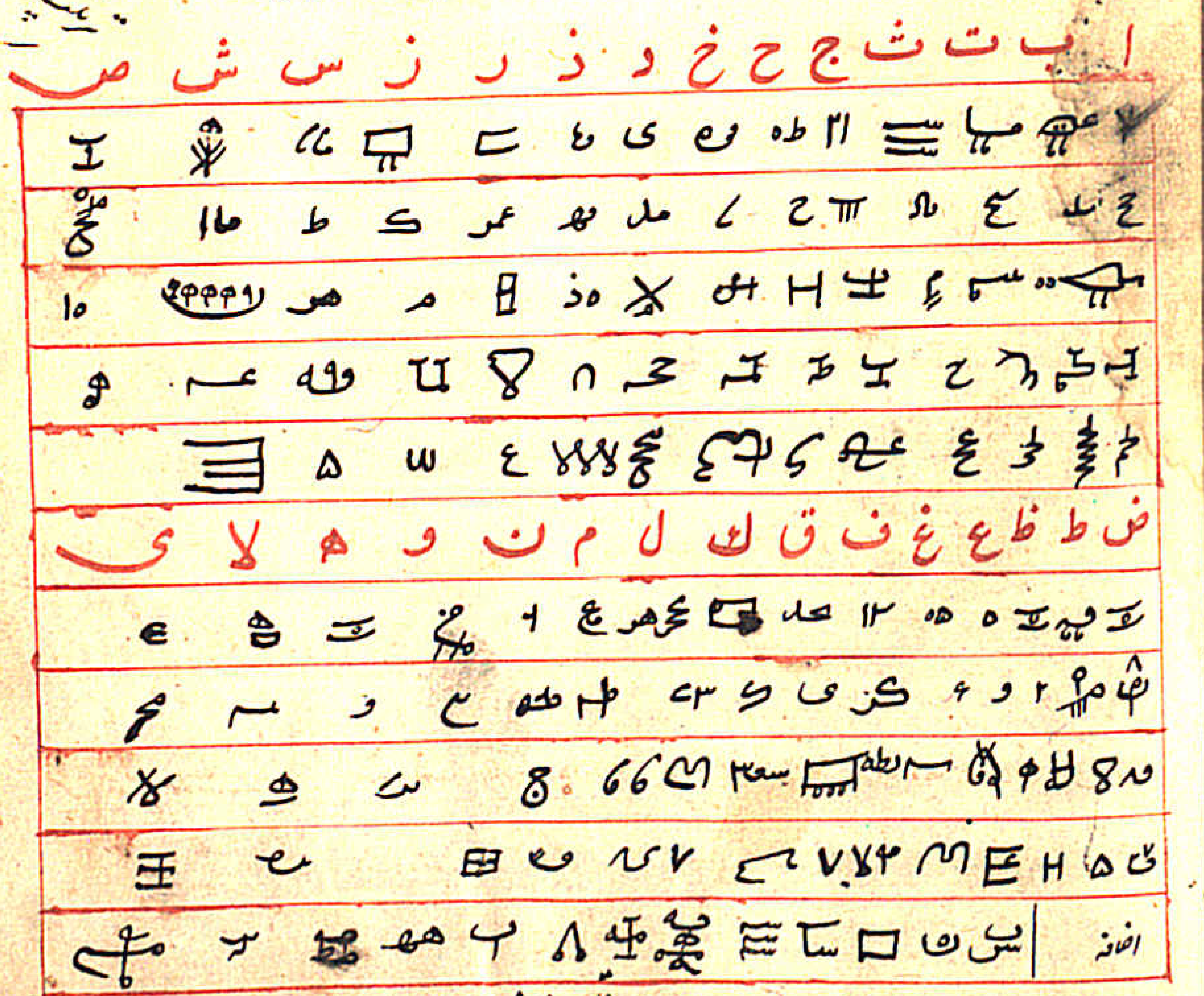

قلم یونانی

بسم الله الرحمن الرحیم

قسم ثانی دستورات از جامع موسوم بتحفة المؤمنین که آن مشتملست بر تشخیصات و دستورات در بیان اعمالی که
متعلق است با دویه مرکبه و ذکر هریک از مرکبات چون هر علتی و مرضی را بدوای مفرد مداوا میتوان نمود
بنابرین موافق هریک باید ترکیب از مفردات کرد هرچند از مرکب قلیل الاجزا مقصود حاصل گردد بهتر از
کثیر الاجزا است و سبب کثرت اجزا بسیار میباشد مثل ادخال چیزی که بدرقه دوای مقصود باشد و یا مصلح
گردد و یا معاون شود یا تقویت و نفوذ آن منظور باشد و امثال آن از ما یحتاج الیه از رفع کراهت طعم و
حفظ قوة کیفیت و اختلاف کیفیت استعمال آن و باید در مرکبات اجزائی که اصل و عمده باشد و از کبار ادویه
باشد حذف نکند مثل قرص افعی از تریاق کبیر و هرچه مفسد آن باشد داخل ننمایند مثل بلادر که مفسد قرص
افعی و اکثر ادویه تریاق است و هرچه از ادویه که اثر هریک ضد دیگر باشد در قدر و شربت مساوی نکنند
که فعل یکدیگر را مانع شوند مثل تساوی اجزای قابض و باید طبیعت علل و طبیعت اعضای معلوله و طبیعت
ادویه و خصوصیات آن بهر عضوی و خلطی و فصلی و مکانی و عادتی و سنی منظور باشد و چون بعضی از ادویه
شدید القوه اند مثل افیون و فرفیون و بعضی ضعیف القوه و بعضی ضد فعل دوای شدید القوه و بعضی
کثیر المنفعه و با منفعت خاص اند مانند غاریقون و بعضی قلیل المنفعه که زیاده از یک منفعه نداشته باشد و بعضی
شریف الفعل و بعضی خسیس و بعضی مشترک النفع اند با دیگری و بعضی در منافع منفرد و بعضی مضعف القوه
ادویه اند پس در ترکیب شرطست که کثیر المنفعه و شریف و از ضعیف القوه کثیر المنفعه و قدری زیاده داخل
کند و از قوی القوه و قوی المنفعه قدر کمتر و آنچه در منافع منفرد بوده و از هرچه شریف الفعل قلیل المنفعه باشد

صدر

بقدر مقصود کند و از آنچه قوت دوای نافع را ضعیف کند بقدر ضرورت و از دوای قوی کثیر المنفعه و از
ضعیف قلیل المنفعه قدر متوسط کند و بدستور در مراعات عضو علیل قلت و کثرت مقدار ادویه مختلف
میشود چه هرگاه عضو بعید باشد از دوای کثیر المنفعه شریف ضعیف القوه قدر را زیاده باید کرد و هرگاه
عضو قریب باشد مثل معده و مری بقدر اعتدال کنند و اگر با کثرت منافع قوی القوه باشد از مقدار
معتدل نیز کمتر باید کرد اما طریق دانستن مزاج مرکبات آنست که اجزای حاره و بارده و رطبه و یابسه هریک از
مفردات آن ترکیب را از قرار قدر شربت آن حساب نمایند و اقل را از اکثر وضع نموده باقی را بر سمی عدد ادویه
که عبارت از عدد شربت هریک قسمت کنند و خارج قسمت را مزاج مرکب دانند مثل مزاج مرکبی از زنجبیل
که در دوم گرم و خشک است و بنفشه که در دوم سرد و تر است هرگاه از زنجبیل دو شربت باشد و از گذ
و بنفشه یک شربت اجزای حاره این مرکب یازده و بارده شش و یابسه مثل حاره و رطبه مانند بارده خواهد
بود بدین صورت حاره یازده جزو بارده شش جزو رطبه شش جزو یابسه یازده جزو پس چون نقل
که اجزای بارده و رطبه است از کثیر که حاره و یابسه است کم شود پنج جزو از حاره و پنج جزو از یابسه باقی میماند
و چون پنج را بر سمی عدد ادویه که بحسب عدد شربات چهار است قسمت کنند خارج قسمت یک و ربع است
پس مزاج مرکب در اوایل درجه دوم گرم و خشک خواهد بود و علی هذا القیاس اما طریق دانستن قدر شربت
مرکبات آنست که بعد از تحقیق وزن عدد شربات مفردات آن جزوی از مرکب اخذ نمایند که نسبت آن
بمجموع وزن مرکب چون نسبت واحد باشد بعدد شربات مثلا وزن مجموع آن سی درم باشد بعدد
شربات مفردات ده چون واحد را نسبت بده که عدد شربات است نسبت عشر است پس از سی که وزن مرکب است
عشر اخذ نمودیم که آن سه درم است و اگر فرضا عدد شربات سی باشد و وزن مرکب ده شربت آن مرکب
ثلث درم خواهد بود زیرا که نسبت ثلث بده مانند نسبت واحد است بعدد شربات و مرکبات مبنی است
بر بیست و چهار باب **باب اول** در ذکر معاجین کبار و صغار و تریاقات و ایارجات و مفرحات و جوارشات

باب ۲ درجوب باب ۳ درافراص باب ۴ درسفوفات باب ۵ دراشربه باب ۶
درربیات وبعضی ازحلویات باب ۷ درلعوقات باب ۸ درمطبوخات ونقوعات وماء الاصول
ومقیئات ومسکنات فی باب ۹ درسنونات ومضمضه وغرغره باب ۱۰ دراکحال وشیافات
وادویهٔ عین باب ۱۲ درادهان وانچه بدان متعلق است باب ۱۳ درذکر مرهمها وذرورات و
مایتعلق بها باب ۱۴ درضمادات وکمادات ونطولات وقطورات باب ۱۵ درسعوطات و
نشوقات وعطوسات وشمومات ولخالخ باب ۱۶ درحقنه ها وفتایل مسهله وفرزجات وحمولات
باب ۱۷ درخضابات وانچه موی را درازکند وبرویاند ونرم کند وبسترد وآنچه بدان متعلق است
باب ۱۸ درغسولات ومنقیات بشره ومحمرات ومسمنات ومهزلات باب ۱۹ درادویهٔ کلف
وبهق وبرص ووشم ونمش وبرش وخیلان ودرقلع اثارجلد باب ۲۰ درمضیقات ومطیبات
فرج وملذذات جماع وآنچه مخصوص است بزنان ومسوحات قضیب باب ۲۱ درذکرخواص غریبه و
اثارعجیبه بعضی ازادویه که ازاسرار اطبا وحکمای ماتقدم است باب ۲۲ درذکربعضی ازادویهٔ معموله
حکمای هند که بلغت ایشان رساین نامند وانچه بدان مناسبت باب ۲۳ درذکربعضی ازادویه
که مخصوص معالجه چهار پایانست وازکتب بیطره معلوم شده باب ۲۴ درقلع اثار رنگهای لباس
ودفع چرب وامثال آن وانچه بدان متعلق است باب ۲۵ دردستورمعالجه طبورکه بزدرونامند
باب اول ازقسم ثانی دستورات درمعاجین وان مشتملست بر پنج فصل ا درتریاقات ب در
ایارجات ج درجوارشنات د درمعاجین کبار وصغار وباهیه ومسهله ه درمفرحات فصل اول
درتریاقات تریاق کبیر وآنرا تریاق فاروق وتریاق اکبر وتریاق هادی نامند واندروماخس قدیم
تالیف نموده وبعد ازهزار وصد وپنجاه سال اندروماخس ثانی تکمیل آن نموده واجزای ان بهفتاد رسیده
بغیر افراص وجالینوس ده جزو ذکر نموده وآن حب الغار وشیخ جلی ومصطکی ومقل وعود هندی وبلسان وعود ۴ل
۴ل ۴ل ۴ل ۴ل ۴ل
وافیمون

وافیمون واشق وسوریخان وبیخ کبر است وشیخ الرئیس تجویز نموده خصوصا داخل نکردن حب الغار را
۴ل ۲ل ۲ل ۲ل
وشصت جزو دیگر مع حب الغار وافراص ووزن آن که صحیح ترین نسخه هاست مذکور میشود ومتاخرین این
هفت جزو راکه عود هندی وافیمون واشق وسوریخان وبیخ کبر ومصطکی ومقل ازرق است داخل کرده اند
وهریک تصرفی نموده اند ودر اوزان بعضی تغییر داده اند ومرحوم مغفور حکیم با فرطاب ثراه بنفشه وحاشا
اضافه شصت وسه جزو وبجای شراب عرق مخلصه وبجای عسل عسل حاشا نموده وتغییر اوزان وتبدیل
بعضی بنهجیست که ازنسخه ان مبرور مغفور ظاهر میکردد وتریاق اکبر تا سی سال تونیح الحراره است مثل سن
جوانی وتا شصت سالکی مثل سن کهولت وبعد ازان مثل سن پیری واثر آن مثل معاجین است وقبل
ازشانزده ماه نباید استعمال نمود واکر بعد ازهفت سالکی که حکم سن اطفال دارد استعمال کنند بهتر است
ونباید جنب وحایض مس ظرف ان نکنند وان مفتح سدد ومدر بول وحیض وشیر وعرق ورافع زهر جمیع سموم
ومقوی جمیع اعضا ومانع عفونت اخلاط ودافع ان ومفرح ومنوم ومنقی وجاذب ومحلل ومخرج جنین است
وطریق ساختن وامتحان واستعمال وقدر شربتش بجهت هر امری مذکور میشود صفت ان قرص اسقیل چهل
وهشت ل قرص افعی وقرص اندروخون فلفل اسود افیون ازهریک بیست وچهار ل دارچینی ورد احمر تخم شلغم
اسقوردیون اصل سوسن اسمانجونی غاریقون رب سوس دهن بلسان ازهریک دوازده ل زعفران زنجبیل
راوند بنطافلن فودنج فراسیون اسطوخودوس قسط فلفل ابیض دارفلفل مشکطرامشیع کندر فقاح اذخر
فطراسالیون صمغ البطم سلیخه ساه حب الغار سنبل الطیب جعده ازهریک شش ل لبنی بزرکرفس سیاالیوس
حرف نانخواه کمادریوس کافیطوس عصاره هوفسطیداس سنبل رومی ساذج هندی جنطیانا ارازیانج طین
مختوم قلقدیس محروق حاماذج حب بلسان هیوفاریقون صمغ عربی فردمانا انیسون سوفوافافیا سکبینج از
هریک چهار ل دوقو فقرطر الیهود جاوشیر فنطوریون رقیق زراوند طویل جند بیدستر ازهریک دو مثقال
واوزان نزد وای دیکر که درنسخه اندروماخس ثانی است بموجبی است که مذکور شد وعدد اجزا بغیر افراص

هفتاد میشود اما طریق ساختن آنست که هرچه چوب وبیخ وبرگ وشکوفه وتخم وقرص باشد علیحده بنحوی بکوبند
که غبار آن بیرون نرود وازپرویزن بسیار باریک مثل غبار بیرون کنند وبعد ازان هریکرا بوزن درآورند
وهرچه صموغ ودبوب وعصارات است نیکوب کرده شبانروز در شراب جهوری یا مثلث یا با عسل
بخیسانند تا خوب حل شود وهرچه مایع است مثل عسل وشراب وروغن بلسان بایدکه دروقت ساختن
همه را بر روی آتش نرم بعد از قوام عسل مخلوط سازند وهرچه ازعصارات تازه باشد ومحتاج بخیسانیدن
نباشد درروز ترکیب داخل کنند وباید هریک از ادویه تازه وازمکان مخصوص آن باشد ودو وزن
عسل بقوام آورده کف گرفته را با دو وزن ادویه مثلث یا شراب جهوری یا مطبوخ عنبی ریحانی اضافه
نموده مخلوط کنند واول ادویه یابسه را درمقابل آفتاب درعسل بریزند بعد ازان محلول را وکفچه معجون
سازی را بروغن بلسان چرب نموده وهر روز بر روی خاکستر گرم گذاشته تا دویست بار برهم زده بگذارند
وروی آنرا با رچه نازکی بپوشانند تا چهل روز وبعضی گویند که بعد از هر چهار روز باید برهم زد تا دو
ماه پس درظرف طلا یا نقره یا چینی یا قلعی کنند بقدری که محل تنفس بخار باشد وبعد از یکماه سرپوش را
بردارند ویکروز بگذارند تا ترویح آن شود وروز دیگر باز مستحکم کنند اما امتحان آن چنین است که شخصی
دوای مسهل مثل محموده داده درحین عمل آن از تریاق بقدر یا قلا بی بدهند اگر درحال منع عمل
مسهل نماید خوبست وبدستور حیوان یا نبل المزاج را از تریاق بدهند وبعد ازان افعی آنرا بگزد هم
آن اثر نکند وبدستور در دهن افعی ومار کنند آنرا بکشد وبدستور خروس یا حیوان دیگر را دوای قتال
داده بعد ازان تریاق بدهند حیوان نمیرد وبدستور ذابح خون منجمد نماید اما طریق استعمال وقدر شربتش
تا سی سال آنرا درمداوای سموم ازیک بند قند تا یک ل باید داد وازسی سال تا شصت سال ازیک ل تا دو ل
استعمال نموده بحسب قوت وضعف سموم وما دامی که ازسی سال نگذشته باشد نباید در امراض استعمال
نمود واگر کنند بقدر اقل شربت جایز است جهت جذام وبرص واختلاط عقل وفالج ولقوه وتشنج و

اختلاج

اختلاج وصرع ودفع هم بعد از تنقیه بماء الاصول بقدر بند قند تا نیم ل وتا چهل روز آن سعوط نمایند
وطلا کنند وجهت اختناق رحم واخراج جنین مرده یک باقلا با مطبوخ سداب ومشکطرامشیع وامثال آن
وجلاب وجهت گزیدن افعی ازیک ل تا دو ل با شراب یا مطبوخ وجهت دوای سمی مثل افیون وذرایح
از نیم ل تا یک ل با یک اوقیه سرکه وجهت گزیدن سگ دیوانه وامثال آن یک ل وزیاده ان با خاکستر سرطان
نهری وجهت عقرب نیم درهم با شراب ونبیذ زبیب وجهت زنبور نیم ل با سرکه وضماد نیز با سرکه کنند وجهت
سرفه ودرد سینه وپهلو یک ترمس با عسل وجهت نفخ معده وامعا تا دودانک با آب زیره وجهت جوع کلبی
بقدر بند قند با شراب ممزوج با آب وجهت لرزیدن تبهای بارده دو دانک تا نیم ل با آب گرم وجهت مثانه با قدری
مقل اندوف وجهت قولنج با طبیخ رازیانه وکرفس وروغن خروع واصل سوس وعناب وسپستان بقدر بند قند
وجهت استسقا وامراض جگر با ادویه مخصوصه آن بقدر یکدانگ تا دو دانک واز کهنه آن تا یک ل وجهت
نفث الدم تا چهار دانک وبا روغن گاو وآب به وجهت قرحه امعا واسهال نیم ل با آب سماق وآب به وجهت
سنگ مثانه وگرده تا چهار دانک با طبیخ کرفس ودراورام باطنی وعسر البول تا نیم ل با سکنجبین عنصلی وجهت
نیکویی رنگ رخسار بقدر یک باقلا با طبیخ افسنتین وجهت سپرز یک باقلا با سکنجبین وجهت کرم معده تا نیم ل
با عسل وجهت هریک از امراض بارده عموما با ادویه مخصوصه آن استعمال نمایند مثرودیطوس اندروماخس
گوید که مولف آن اقلیمون است بجهت پادشاه رومیه که مسمی بهمین اسم بوده است ترکیب نموده واز تریاق اکبر
بسیار مقدم است ودر دفع سموم نایب مناب تریاق فاروق ودر رفع علل بعضی بهتر از تریاق فاروق
دانسته اند ودرجمیع خواص مذکوره درتریاق مثل آنست ودرتحلیل سده واورام صلبه وآنچه در مفاصل
باشد وتحریک باه اقوی از آنست وبحرارت آن نیست وقوت آن تا دوازده سال باقیست وطریق ساختن
واستعمال وقدر شربت مثل تریاق اکبر است صفت آن که موافق نسخه قرابادین است وحقیر بهتر از سایر
نسخه ها سنجیده وآثار غریبه ازان مشاهده نموده مر صافی زعفران غاریقون زنجبیل دارچینی

علك البطم كثيرا از هر یك ده ل سنبل الطیب کندر خردل سفید عود بلسان اسطوخودوس اذخر
قسط شیرین سیساليوس کمافیطوس فنه راوند دارفلفل عصاره لحية التيس جند جاوشیر ساذج
میعه سایله از هر یك هشت ل سلیخه فلفل سیاه وسفید سورنجان جعده ثوم بری دوقو اکلیل الملك
جنطیانا روغن بلسان قرص وفيون مقل ازرق از هر یك هفت ل تخم سداب بششل اشق بادرون
صمغ عربی مصطکی فطراساليون فودنانا افیون رازیانه کل سرخ بنفشه مشکطرامشیع از هر یك
پنج ل اقاقیا ناف سقنقور هیوفاریقون از هر یك چهار ل ونیم انیسون وج فو مو سکبينج اسارون
از هر یك سه ل صموغ را در سرکه یا در شراب یا در مثلث خیسانیده وباسه وزن ادویه عسل بسرشند و قدر
مثلث آن قدر باشد که صموغ را بپوشاند وبدل سقنقور ماهی روبیان بوزن آن یا سمکه صیدا کنند و
حفیر قرص افعی را بجهة ستیانند دستورنیم هایرشتر را بعد از شش ماه استعمال نمایند چون حب بلسان
وعود وروغن ان مفقود الوجودند بدل حب نیم وزن آن حب الغار وبدل عود نیم وزن ان زراوند طویل
وبدل سقنقور سمکه صیدا وبدل روغن بلسان روغن ترب کرده وبغایت موثر وافتاد است نسخه دیگر که
معمول حکیم فاضل مسعود عماد الدین محمود است وان با نسخه کامل الصناعه اختلاف سهلی دارد ترمات
کثیرا زعفران زنجبیل دارچینی از هر یك ده م سنبل الطیب کندر خردل ابیض اذخر عود بلسان
صمغ البطم قسط تلخ اسطوخودوس سیساليوس دارفلفل جند عصاره هوفطیداس که لحية التيس است
میعه یابسه جاوشیر ساذج هندی از هر یك هشت درم سلیخه فلفل سیاه وسفید اکلیل الملك جعده
ثوم بری دوقو که تخم جزر بری است روغن بلسان وفیون مقل از هر یك م اشق نادرین تخم کرفس
جبلی مصطکی فطراساليون افیون رازیانه کل سرخ جنطیانا مشکطرامشیع از هر یك پنج م صفت
تریاق فاروق بالاتفاع که دفع سمیت هوام میکند واطبای سابق اجماع نموده اند که هر که در روز با بعضی اوقات
نیمه نیم ل با کلاب ویا شراب وقایم مقام آن تناول نماید بی شك وشبهه دفع اذیت وبای وتب وبای

میکند

تریاق اربعه

میکند وبغایت مجرب داشته اند واز جالینوس منقولست که در سال وبای آن عصر هر که استعمال نمود
سالم ماند صبر زرد دو جزو مر صاف وزعفران از هر یك یك جزو تریاق اربعه اول ترکیبی ایست در
تریاقات در سیم گرم ودر دوم خشك محلل ریاح غلیظ ومصلح جگر وسپرز ومفتح سده ومدر فضلات و
انچه از جهت برودت محتبس شده باشد وتریاق سم مار وعقرب وموریث صداع ودمعه وتحلل شیره
خرفه وقدر شربتش تا یك ل وقوتش تا دو سال باقی است وبدلش نصف وزنش مثرودیطوس است ص
جنطیانا حب الغار مر صاف زراوند طویل با لسویه عسل سه وزن آن تریاق معروف بکشف الجموم منقولست
از تذکره معتدل مایل بحرارت وقوتش تا بیست سال باقی است وشربتش از یك ل تا سه ل منقی دماغ
وپا دزهر سموم ومقوی باه وجهة جنون وصرع ومالیخولیا با آب مرزنجوش استعمال نمایند وجهة لقوه
وفالج وامراض بارده دماغی وعسر بول وسنگ مثانه با آب کرفس وبا آب ترب وجهة ضیق النفس وسرفه
ونفث الدم وخفقان وضعف معده که از حرارت باشد با آب کاسنی واگر از برودت باشد با کلاب
وجهة استسقا وسپرز ویرقان وقولنج با آب انیسون وجهة بواسیر وامراض مفاصل با آب عناب وجهة
مفاصل ونقرس با آب بیخ کبر ورازیانه وجهة سموم وجذام با شیر تازه دوشیده وجهة برص وبهق با ماء
العسل بنوشند وطلای ان در امراض مذکوره وجهة اورام نافع است ص پوست ترنج وتخم آن وبرك
آن از هر یك ده ل حب الغار جنطیانا سنبل الطیب مر با قلن از هر یك هفت ل زرنب درونج
اطریلال بهمن سرخ وسفید وانیسون از هر یك سه ل زمرد کهربا از هر یك دو ل عود هندی هفت ل
پادزهر معدنی سیزده دانك مروارید چهار ل عود را با بیست وشش ل کلاب بسایند وپادزهر را در ان
حل کنند وهفت روز بگذارند ومروارید را در شیشه کرده آب ترنج بران بریزند وسر آنرا محکم کرده در
حمام بگذارند تا حل شود وبعد از حل شدن با عود وپادزهر محلول مخلوط سازند وسه وزن ادویه عسل
بقوام آورده را با آتش نرمی بگذارند ومحلول را کم کم در ان ریخته برهم زنند وبعد از ان ادویه را اضافه

کرده وبعد از شش ماه استعمال نمایند و آتش آن باید قدری باشد که بجوش بیاید و اگر فادزهر معدنی بهم
نرسد فادزهر حیوانی را بدل آن سیزده قیراط کنند تریاق اربعه هم در معاجین مذکور است

فصل دوم

در ایارجات ایارج لوغاذیا ایارج از تالیف فیلغریوس است و بلغت یونانی بمعنی دوای الهی و مراد از آن مسهل
است که بمشیة الله تعالی غوص آن در عروق میشود و تنقیه خلط مینماید و متقدمین شرط دانسته اند که
آتش بآن نرسد و با عسل شهد بسرشند و قوتش تا چهار سال باقیست و گویند تا سی سال و قدر شربتش از
نیم ل تا چهار ل با آبی که در آن بسفایج و زوفا و افتیمون و هلیله کابلی و گل گاوزبان و اسطوخودوس از هر یک
بقدر حاجت جوشانیده باشند با یکدرهم ملح نفطی استعمال نمایند گرم و خشک و جهت جذام و برص و بهق و
صرع و جنون و داء الثعلب و داء الحیه و عسر نفس و احتباس حیض و داء الفیل و درد معده و جگر و گرده و مفاصل
و عرق النسا و نقرس و فالج و تشنج و رعشه و لقوه و جوع کلبی و درد مثانه و قروح ان و ثقل سامعه و درد سر
مزمن نافع است و مسهل خلط محترق و لزج و مواد بلغمی و سوداوی را مفید است و آنچه در تحت هر یک نوشته
شده موافق نسخه کامل و بهترین نسخه هاست و حب الغار ندارد ص تخم حنظل ۱۵ ل غاریقون اشق خربق سیاه
سقمونیا هوفاریقون از هر یک ده ل افتیمون بسفایج مقل صبر کمادریوس فراسیون سلیخه
از هر یک هشت ل دارفلفل فلفل سیاه و سفید دارچینی زعفران جاوشیر سکبینج جندبیدستر فراسیون
زراوند طویل از هر یک چهار ل با عسل بسرشند و بعد از شش ماه استعمال نمایند و در بعضی نسخ عصاره
افسنتین حب الغار از هر یک دو ل ثوم بری فرفیون ساذج اسقیل مشوی جعده مرصافی سنبل هندی
جنطیانا اسطوخودوس زنجبیل حماما حاشا از هر یک دو ل و نیم اضافه نموده اند ایارج ثیادریطوس
اکبر قبل از زمان جالینوس تالیف یافته مسمی باسم پادشاه آن عصر و قوتش از سایر ایارجات و اعدل
از ایارج لوغاذیا و قدر شربتش تا چهار ل با مطبوخ غاریقون و سایر ادویه مناسبه هر علتی و آن مسهل نافعست
از برای سوء المزاج بارد و اوجاع کبد و معده و طحال و گرده و مثانه و احتباس حیض و قولنج و امراض عتیقه

وهم

وجهت فضول غلیظه از حجر و نسیان و ظلمت بصر و عسر نفس و جهت تنقیه بدن از اخلاط فاسده و تسخین و
تقویت و تعدیل آن آزموده و جهت تحلیل ریاح و سده جگر و سپرز و درد سینه و پهلو و جشای حامض و استسقا
که از ضعف و برودت جگر باشد و وجع گرده و جمیع انواع درد سر و جذام و برص و خناق بلغمی و لقوه و رعشه
و فالج و تقویت حرارت غریزیه نافع و بغایت ضعف آنرا مانع و دافع سودای سوخته و بلغم متعفن فاسد
و کذا زننده اخلاط غلیظه از رگها و جهت نیکو کردن رنگ رخسار که از نقصان خون باشد و احتباس خون
که از سده در عروق بهم رسد و جهت اصحا و تقویت بدن آنها مفید و مرکبست از ادویه کبار و مختار آن
و سعوط آن بمقدار عدسی از برای صرع و لقوه با آب شاهدانه بسیار بدیل است و آنچه موافق نسخه کامل و قدماست
بر نهج نوشته شده با اضافه مرصافی ۳ ص صبر سقوطری ۱۵ غاریقون سفید ۲۰ زعفران ۲ دارچینی ۲ وج ۲
مصطکی دهن البلسان مکد مزهون دارفلفل فلفل ابیض و اسود جنطیانا فقاح اذخر
مکد قسط المر کمادریوس افتیمون مکد اسارون سلیخه عود حب بلسان مکد راوند و مضغه
سقمونیا سنبل الطیب مو حما مکد با عسل بسرشند و بعد از شش ماه استعمال نمایند و در مختار ابن جنید
موجبای مو وافق شده ایارج فیقرا بلغت یونانی فیقرا بمعنی تلخست و از تالیفات بقراط و نافع است از امراض
سر و دافع ابخره دماغیه و منقی معده و مواد بلغمی و ماده حبوب مسهله و گویند مضر گرده و مصلحش عناب
و قدر شربتش تا دو ل و قوتش تا دو سال باقیست ص کل برخ مصطکی سنبل الطیب عود بلسان حب بلسان
سلیخه دارچینی اسارون از هر یک جزوی صبر زرد دو چندان مجموع اگوفته و بیخته و اگر بتنهائی استعمال
نمایند با عسل شهد بسرشند و اگر ماده حبوب کنند بدون عسل استعمال نمایند ایارج جالینوس منافع
آن مثل منافع ایارج لوغاذیا است و بجهت قولنج و استرخا و سلس البول و تقطیر البول انفع از آنست
و در بقای قوت و قدر شربت و طریق استعمال بدستور ایارج لوغاذیاست ص موافق کامل شحم حنظل
غاریقون پیاز عنصل مشوی اشق سقمونیا خربق اسود هوفاریقون فربیون از هر یک شانزده ل

بسفایج افتیمون مقل ازرق کما ذریوس سلیخه فراسیون از هر یک مثل مرصافی سکبینج زراوند طویل فلفل اسود
واپیض دارفلفل دارچینی جاوشیر جند بیدستر فطراسالیون از هر یک چهار ل ودر بعضی نسخ زعفران
وصبر را چهار ل اضافه نموده اند با سه وزن عسل سرشته با مطبوخ موافق بیمایند ایارج ارکاغانیس این
دا وجهت امراض رطوبی ودشواری نفس ودوار ومرض السودا وبحوحت که از رطوبات باشد و درد
کلو وتشنج ولقوه ووجع مفاصل وزرداب وقروح ریه وحکه وگزیدن سگ دیوانه تا از آب نترسند
باید با سرطان محرق داد وهرگاه از آب ترسد مخلوط سازند با شربتی از عصاره قثاء الحمار وعصاره حنظل
وزن چهار قیراط وبا آب فیصوم بنوشند وجهت درد شکم ورحم با آب سداب که مخلوط سازند با وسه
قیراط جند بیدستر وجهت درد کرده با آب کرفس ودر سایر علل با طبیخ افتیمون ومویز دانه بیرون کرده و
قدر شربت ومدت مزاج بدستور ایارج سابق است ص شحم حنظل بیست ودو درهم فراسیون و اسطوخودوس
خربق اسود کما ذریوس سقمونیا فلفل از هر یک دو اوقیه ودر مختار ابن هبل چهار اوقیه است بصل الفار
مشوی فربیون صبر زعفران جنطیانا فطراسالیون اشق جاوشیر از هر یک یک اوقیه جعده دارچینی
سکبینج مرصافی سنبل الطیب اذخر فودنج زراوند مدحرج مکد دو درهم با عسل سرشته وبقدر حاجت
استعمال نمایند ایارج دوفس موافق نسخه کامل الصناعه برخی نفیس شده وجهت دفع سودا وبلغم وداء
الثعلب وامراض بارده دماغی وعصبانی با مطبوخی که در ایارج لوغاذیا مذکور است یا ملح نفطی استعمال
نمایند وصموغ را در شراب یا مثلث بخیسانند وقدر شربت ومدت مزاج بدستور سابق است ص شحم
حنظل بیست درهم صبر پنج درهم خولنجان ده درهم کما ذریوس بیست درهم سکبینج ۸ جاوشیر ۸ زراوند مدحرج ۲
فطراسالیون ۲ فلفل ابیض ۲ واسود ۲ مکد ۲ سنبل ۲ سلیخه ۲ دارچینی ۲ زعفران ۲ زنجبیل ۲ مرصافی ۲ جعده ۲ مکد
ودر بعضی نسخ کمافیطوس فراسیون فاریقون از هر یک ده ل زیاده نموده اند بقدر حاجت با عسل سرشته
استعمال نمایند ایارج البقراط ایارج هوفقراطیس نامند جهت رطوبت معده ودرد سر که از بخار فاسد متولد

سده

متولد شده باشد وجهت غم وخوف وسایر علل سوداوی وبلغمی نافع وقدر شربت ومدت مزاج بدستور
ایارج سابق است ص جنطیانا سنبل زراوند مدحرج سلیخه دارچینی از هر یک نیم م فطراسالیون کما ذریوس
اسطوخودوس ملعلون کبر از هر یک یک م مرچهار دم حب البلسان زعفران از هر یک یک درهم ونیم مصطکی
صبر هجده درهم ونیم شحم حنظل شش درم با عسل بقدر حاجت بسرشند ایارج اندروماخس جهت امراض بارده
دماغ ومعده ومفاصل وتشنج وصداع ومرض بیرو شکستگی اعضا ودرد پهلو ومعده ونفث الدم و
درد تهیگاه نافع است قدر شربت از یک درم تا چهار درم دارو را صلابه با سکنجبین بنوشند وضماد کنند و
جهت ورم چشم با آب عنب الثعلب وجهت ورم مقعد با روغن گل سرخ وجهت قروح سر انگشتان با سرکه ضماد
نمایند ودر امراض دهن غرغره کنند وطریق شرب ومدت مزاج بدستور ایارجات سابق است ص دارچینی
سلیخه سیاه قصب الذریره عیدان البلسان فقاح اذخر قشور الطلع سه اوقیه ونصف کوبیده در دیگ سفالی
کرده با آب باران شش دورق که هر دورقی سیصد درم است بجوشانند تا به نصف رسد پس صاف نموده
نگاه دارند وصبر سقوطری یک رطل را با آب باران در آفتاب سایند بشویند وچندان در آفتاب بنهند
که خشک شود بعد از آن با آب ادویه سابقه بدستور در آفتاب صبر را بسایند تا مجموع آبها را جذب کند و
در سائیدن خشک شود پس بار دیگر آن را با زعفران ومرکی را از هر یک سه اوقیه ودر بعضی نسخ یک اوقیه
سائیده در ظرف شیشه نگاه دارند وقدر شربت یک درهم نسخه دیگر ایارج اندروماخس که ابن هبل در مختار
ذکر کرده است ص شحم حنظل پنج درم بصل الفار مشوی غاریقون سقمونیا خربق اسود اشق اسقوردیون
چهار درم ونیم ودر بعضی نسخ دو درم ونیم کما ذریوس افتیمون مقل صبر سقوطری سه درم حاشا هوفاریقون
ساذج فراسیون جعده وسلیخه فلفل اسود زعفران دارچینی دارفلفل بسفایج جاوشیر سکبینج جند بیدستر
فطراسالیون زراوند طویل از هر یک چهار درم با عسل بسرشند وقدر شربت از یک مثقال تا چهار ل
فصل سیم در جوارشات جوارش معرب از گوارش فارسی است وبمعنی گوارنده واز اخراجات

[illegible]

حکمای فرس است و ان عبارت است از تراکیبی که مقوی معده و محلل ریاح و مصلح اغذیه باشد و بعد
از سرشتن ادویه با شکر و امثال ان در صحن پهن کرده پاره پاره نمایند و مدتی جهت مزاج ان منظور نیست و
متاخرین بعضی از معاجین مسهله را در تحت جوارشات ذکر کرده اند و ظاهرا موافق قانون نباشد
جوارش الملوک دواء السنه است و مذکور میشود مقوی اعضای رئیسه و معده و مصلح حال رحم است
و در حفظ جنین از اسقاط بغایت مجربست ص جوارش لولو عاقر قرحا از هریک یک م زنجبیل مصطکی
از هریک چهار درم زرنباد درونج تخم کرفس شیطرج قاقله جوزبوا بسباسه قرنفل از هریک دو درم بهمن سرخ
و سفید کندر فلفل دار فلفل از هریک سه درم دارچینی پنج درم شکر سلیمانی مثل همه ادویه قدر شربت یک
ملعقه در حفظ اسقاط جنین مداومت شرطست جوارش عود جهت تقویت معده و تجفیف رطوبات
و خفقان و ضعف جگر و هاضمه نافع است ص عود هندی سنبل الطیب سنبل رومی مصطکی قرنفل
دانه هیل جوزبوا از هریک دو جزو هلیله کابلی قرنفل تخم کرفس انیسون زرنباد پوست ترنج بادرنجبویه از
هریک یکجزو زعفران بسباسه زنجبیل از هریک نیم جزو مشک بازاء هر سی مثقال از ادویه نیم ل با یک
وزن و نیم ادویه شکر بقوام آورده سرشته شربتش تا دو ل جوارش زرعونی معتمد علیه تخم هلیون شقاقل
تودری ناف سقنقور لسان العصافیر از هریک یک ل زنجبیل تخم شلغم تخم کرفس تخم شبت تخم ترتیزک تخم
جرجیر تخم پیاز تخم کندنا خولنجان جوز الطیب دارچینی دار فلفل بوزیدان از هریک سه ل تخم انجره دو ل
با فانید سرشته شوند و مقدار شربت از یک ل تا دو ل و این زرعونی نزدیکست بجوارش سقنقور و اگر
ناف سقنقور بهم نرسد بدل آن دو وزن ان خصیة الثعلب با قدری حب دل کنند بغایت نافع است جهت
تقویت معده و باه و اعضای سست کرده و کمر و آلات جوارش التفاح جهت تقویت معده و احشا و دماغ
و هاضمه مفید است ص یکرطل سیب شیرین را از پوست و تخم پاک کرده با شراب ریحانی بجوشانند تا
مهرا شود و از پرویزن بیرون کنند با نیم رطل شکر سفید و نیم رطل عسل بقوام آورند و فلفل دار فلفل قرنفل

از هریک دو ل زنجبیل چهار ل زعفران پنج ل عود هندی ل کوفته و بیخته سرشته شوند جوارش بلادر
جهت ریاح بواسیر و تقویت باه و هضم طعام بغایت نافع است و موافق مبرودین است ص زنجبیل ده استار
دار فلفل سه استار شیطرج هندی دو استار شقاقل پنج استار فانید چهارصد و پنجاه ل مغز کردکان
سفید کرده کنجد از هریک ده ل ده عدد بلادر را کوبیده در سراویته و روغن کنجد خیسانیده دست مالیده
و صاف نموده ادویه را با آب چرب کنند و یکوزن و نیم فانید را بقوام آورده سرشته شوند جوارش شکر جهت
تسخین معده و تقویت هاضمه و دفع بلغم و رطوبات نافع است ص کبابه قاقله کبار صغار قرنفل دارچینی
زنجبیل دار فلفل زعفران از هریک نیم ل پنجاه ل شکر سفید را بقوام آورده سرشته شوند جوارش کافور جهت
ضعف معده و هاضمه و بلغم غلیظ و خفقان نافع است ص زنجبیل فلفل دار فلفل دارچینی قرنفل
ساذج هندی سنبل الطیب جوزبوا صندل زرد عود بلسان هیل بسباسه قرنفل نارمشک طالیسفر
سعد طباشیر عود هندی از هریک سه ل و نیم کافور مشک از هریک یک ل و نیم نود ل قند را بقوام آورده
سرشته شوند جوارش خوزی جهت اسهال مزمن و تقویت معده و جگر و دفع رطوبت معده و امعا نافع و موافق
امزجه اطفال و زلق الامعا بغایت مفید است و از تراکیب محمد زکریاست دانه انگور که از سرکه استخراج
کرده باشند و بو داده و مثل سرمه صلایه کرده سی و پنج ل تخم مورد شصت ل خرنوب نبطی گلنار جوزبوا
جزمازج از هریک ده ل کندر نانخواه سعد مصطکی سنبل الطیب از هریک پنج ل شکر و یا با عسل بقوام
آورده و وزن ادویه سرشته شربتی تا سه ل جوارش مفرح تالیف کندی جهت دفع خون و تقویت
بدن و معده و نیکو کردن رنگ و رخسار و بوی دهان و عرق بغایت موثر است ص گل سرخ شش ل
سعد ۵ ل قرنفل مصطکی سنبل الطیب اسارون از هریک سه ل قرنفل زرنب از هریک دو ل لسان آ
جوزبوا قاقله کبار و صغار از هریک یک ل بوزن ادویه املج مقشر را در سه رطل آب بجوشانند تا ثلث
رسد و از پرویزن بیرون کرده با یکرطل شکر سفید بقوام آورده سرشته شوند و این نسخه بعینه نوشته ادوی

هندیست مکر دروزن آمله جوارش سفرجلی بدستور جوارش تفاح است ودر تقویت معده ابلغ از ان
وطریق ساختن در جوارش تفاح مذکوراست بجای سیب به شیرین باید کرد **فصل چهارم** در معاجین
کبار وصغار وبا هیه ومسهله هرچه متضمن تعدیل وتلطیف وتقطیع وتفتیح وتسمین وجلا وحفظ صحت
وتحلیل باشد آنرا معاجین نامند وهرچه ازان جمله مشتمل برادویه قوی الترکیب وذوالخاصیه باشد و
مدت بعید از مزاج بیفتد آنرا کبار کویند وعکس آن صغار وانچه متضمن ثوران حرارت غریزی وقوی
وارواح باشد که باعث سرور بود آنرا مفرح نامند وشروط ترکیب معاجین بنهجیست که در تریاق مذکور
شد وبایی با عسل سرشته شود ودر فصل زمستان عسل را سه وزن ادویه ودر تابستان دو وزن
ادویه فرموده اند وکثرانی دو وزن را جایز نداشته اند وبعضی بوزن ادویه در بعضی تراکیب قایل
شده اند واکثر در همه فصول بسه وزن قایلند خصوصا معاجین کبار را چه غلبه عسل مانع تعفن وموجب
امتزاج ونفوذ قوة ادویه در اعضا ... وقبول طبیعت وحافظ قوة آنست وسبب اینکه کیفیت
عسل را در مزاج تراکیب اعتبار نکرده اند ظاهر نیست ونزد حقیر اولی در مزاج مرکب اعتبار آنست
معجون سقراط جهت امراض بلغمی وسوداوی واز برای صداع وضعف دماغ وضعف کرده وجنون
وضعف بدن ونسیان ووسواس وسل وسرفه قدیم ودوالصرع وبرص وبهق ودرد معده وجگر
ویرقان وسپرز ودمامیل وزحیر وقوت باه مفید است ص حظیانا فردمانا مادشك تخم پنجنکشت حب الغار
زراوند طویل انیسون جند بیدستر حب بلسان اسارون سلیخه از هریك یك ل مرصافی یك ل و دو
دانك اکیر ترکی یك ل چهار دانك درونج زرنباد تخم کرفس از هریك یك ل وچهار دانك زعفران دار چینی
لك مغسول صبر سقوطری تربد سفید عود جوزبوا قرنفل ریوند قاقله اشنه بسباسه سنبل الطیب کل سرخ
سعد حب المحلب وهلیله سیاه پوست بلیله آمله مقشر از هریك چهار ل ویکدانك تخم جرجیر تخم پیاز تخم
کندنا از هریك یك ل و دو دانك زرنب شیطرج پیاز عنصل مشوی افلنجه از هریك دو ل نرم صلایه
کرده

کرده بروغن بادام چرب نموده با شهد عسل سرشند ودر جوشش ماه کذاشته بعد از ان استعمال نمایند شربتش
از دو ل تا چهار ل **معجون الارسطون** جهت سل ودرد شکم وتبهای مختلفه وربع ودفع قولنج ودرد رحم مفید است
ص فوبیون افیون سلیخه زعفران حماما اقاقیا فرسطا الرسنبل صمغ عربی تخم خندقوقی تخم انجیر حب الخروع
المقشر مقل ازرق لبان سماق سپدانه دبق سپدانه کبریت اصفر میعه یابسه فلفل ابیض از هریك شش ل
کل سرخ حاماقر قرحا تخم عرطینثا تخم سداب تخم کرفس از هریك چهار ل بزرالبنج حب الاترج نانخواه تخم طراثیث
ده ل تخم بادروج یك ل قرطم زنجبیل از هریك دو ل وبعضی اطبا فلفل سیاه را در ان دو ل وچهار دانك
میکنند صمغ را در شراب ریحانی یا جهوری یا مثلث یا نبیذ زبیب وعسل خیسانیده وبا شراب وغیره
مذکورات خمیر نرمی نمایند وسه روز بکذارند وروغن بلسان یك کف در ان مخلوط نموده حرکت دهند تا
خوب ممزوج شود پس بعد از دو سه جوش از آتش بردارند ودر ظرف شیشه کذاشته بعد از شش ماه
استعمال نمایند **معجون کاکنج** جهت درد کرده ومثانه وبول الدم مفید است ص تخم کرفس رازیانج از هریك
هشت ل تخم خیار مقشر دو درم تخم شوکران تخم حماض بری افیون مغز صنوبر مغز مقلو سه درم زعفران بندق
مشوی مقشر بادام تلخ مقشر سه درم نیم حب الکاکنج الجبلی الکبار بیست وپنج عدد با مثلث قوام دار کرده سرشند
شربت یکدرم **معجون الاصطمخیقون** جهت فساد مزاج وضعف وبرودت معده قسط المر حاما سنبل الطیب
سلیخه مصطکی دوازده درم زراوند طویل فلفل سیاه تخم شبت تخم انجره کرفس انیسون نانخواه کمون کرمانی
دوقو فطرا سالیون کاشم اسارون افسنتین انجدان سیاه فودنج بری نعناع چهار درم با سه وزن ادویه عسل
سرشند **معجون قباد الملك** جهت وجع مفاصل ونقرس وتسکین درد آنها وجهت منع حادث شدن درد
مفاصل ونقرس وجهت سپرز وبادهای غلیظ وتبهای کهنه ودرد قولنج وکشودن سده وکداختن سنك
کرده ومثانه وجهت عسر النفس وفروج امعا وتاریکی چشم ودرد کلو هرکاه در روز بنوشند ونافع است جهت
حفظ بدن ومانعست از حادث شدن بسیاری از امراض ص تخم سداب بری فراسیون انیسون اسقولوقندریون

کافیطوس جاوشیر جنطیانا رومی اسطوخودوس فودمانا میعه سایله از هر یک پنج ل قسط المر زعفران فلفل ابیض اذخر
مرصاف سنبل الطیب فرفیون قشور اصل اللفاح اشق فو تخم جبلی تخم رازیانج تخم جرز بری کل سرخ ناردین
اقلیطی که سنبل رومی است حب البلسان از هر یک سه ل دارچینی هشت ل سلیخه شانزده ل عصاره غافث
کاشم بزر حندقوقی صمغ اللوز از هر یک چهار ل افیون بزر البنج الابیض از هر یک شش ل ادویه را کوفته و بیخته
وآنچه خیسانیدنیست در شراب ریحانی یا جمهوری یا نبیذ زبیب عسل خیسانیده با سه وزن ادویه عسل
کف گرفته بسرشند و استعمال نمایند و در وقت حاجت بعد از شش ماه قدر شربت آن وزن یک درهم است
با آب گرم و جهت سنگ مثانه و گرده با آب کرفس و رازیانه و جهت درد معده و کبد بماء الاصول و جهت
نقرس و درد مفاصل بقدر یک نخود هر روز قبل از طعام با آب گرم معجون سجزینیا معنی آن کثیر النجاح است
جهت درد معده که از برودت باشد و سوء الهضم و درد قولنج و عسر البول و مرضهای بلغمی و بادهای غلیظ
و از برای صحت بدن از علل بسیار سپیدتر است ص جند بیدستر افیون دارچینی از هر یک ل مرصاف
فلفل دار فلفل قسط الحلو از هر یک شش ل زعفران یک ل و در بعضی نسخ شش قیراط تا نیم ل موفودوقو
اسارون از هر یک یک ل ادویه کوفته و بیخته با عسل کف گرفته بسرشند و بعضی اطبا با عسل یک کرم حبه مثلث
داخل میکنند قدر شربت از یکدانگ تا دو ل بقدر حاجت بعد از شش ماه استعمال نمایند دواء الکبریت
جهت تبهای بارده و سرماء بلغمی و سوداوی کهنه و سرفه کهنه که از ماده برودت و رطوبت باشد و درد های
کهنه و مزمن نافعست و جهت گزیدن مار و عقرب و ادرار بول و ریختن سنگ گرده و مثانه و فعل آن نزدیک
بفعل تریاق است ص فلفل ابیض شش ل بزر البنج فودمانا لبان ذکر مرصاف از هر یک دوازده درم افیون
زعفران از هر یک ده م و در بعضی نسخ سلیخه و ورق سداب از هر یک ده م کبریت اصفر خام دار فلفل قسط مر
زراوند طویل قشور اصل اللفاح فرفیون از هر یک سه م ادویه را کوفته و بیخته و صموغ را در شراب کهنه یا جمهوری
خیسانیده و با سه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند و در وقت حاجت استعمال نمایند و قدر شربت

بلدم

یلدم با آب نیم گرم و با آب کرفس و رازیانج در حمیات سوداوی و بلغمی نسخه دیگر مسمی بتریاق معده که حقیر ترکیب نموده
جهت تقویت معده و جگر و احشا و تشنج و فالج و نسیان و لقوه و تقویت باه و دفع ضررها و حفظ حرارت غریزی
و تحلیل ریاح و درد احشا و ضعف بدن بی عدیل است در اول سیم گرم و موافق مبرودین و قدر شربتش از نیم
تا یک ل ص قسط تلخ سنبل الطیب سلیخه مصطکی حب الغار زرنباد زنجبیل قرنفل قبابه کبابه سرکیزا مکد ۲ ل
زراوند طویل فلفل سیاه بزر کرفس انیسون نانخواه زیره کرمانی فطراسالیون اسارون کبریت زرد انجدان بودنه
نعناع بزر انجره کندر مکد ۴ ل جوز بوا دونج فقاح اذخر مرصاف افیون مکد ۲ ل عود هندی فلفل سفید مکد
۵ ل زعفران یک ل و نیم مشک فرفیون مکد یک ل با دو وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند و اگر بدل کوکرد
جدوار کنند اولیست دواء اللک الاکبر جهت ضعف جگر و ابتدای استسقا و برودت معده و تفتیح سده و ادرار
بول و ریختن سنگ مثانه و گرده و بهترین دواهاست از برای جگر ص لک مغسول هشت اوقیه بادام تلخ مقشر
دارچینی قرنفل از هر یک پنج اوقیه کافیطوس موفومرزوفای خشک از هر یک چهار اوقیه دوقو فطراسالیون
زیره کرمانی زنجبیل از هر یک هشت اوقیه سنبل الطیب یک رطل جنطیانا رومی زراوند مدحرج از هر یک یک
اوقیه صبر سقوطری چهار اوقیه زعفران سه اوقیه اسارون هفت اوقیه فقاح عید البلسان از هر یک یازده اوقیه
حب البلسان سلیخه مصطکی قصب الذریره مقل ازرق از هر یک هفت اوقیه رب السوس یک رطل و نیم راوند
چینی جعده اذخر از هر یک ده اوقیه فلفل سیاه و قسط تلخ از هر یک ده اوقیه سیسالیوس سه اوقیه و نیم روغن
بلسان سه اوقیه ادویه را کوفته و بیخته با روغن بلسان چرب نموده با سه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند و در
وقت حاجت بعد از شش ماه استعمال نمایند دواء اللک الاصغر منافع این قریبست با ول ص ریوند چینی یک
اوقیه و نیم لک بسبایه مغسول قسط المر فقاح اذخر حب الغار ترمس حلبه فلفل سیاه از هر یک اوقیه ادویه را
کوفته و بیخته با سه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند و در وقت حاجت استعمال نمایند امروسیا بلغت
یونانی بمعنی حابس المواد است از تالیف بقراط جهت درد معده که از ماده بارده باشد و هضم طعام کند و

جهت تحلیل ریاح و درد جگر و سپرز و ضعف بدن ص تخم جزر بری زیره کرمانی عیدان البلسان سلیخه قردمانا
فقاح اذخر تخم کرفس از هریک نیم دارفلفل قسط تلخ فلفل ابیض از هریک نیم مرصاف سه حب الغار ده
عدد وج زعفران از هریک دوم با عسل کف گرفته سرشند وقدر شربت بندقه با آب گرم و بماء الاصول
دواء السنه که بجهة اسکندر ترتیب یافته چون در تمام سال استعمال میشود لهذا باین اسم مسمی گشته منقول از
ذخیره و سایر کتب از خواص این بیان نموده اند که چون یکماه خورده شود موی سفید شده سیاه میگردد
و چون تمام سال مداومت نمایند جهت تقویت معده و باصره و دفع لکنت زبان و برودت اعصاب و عروق
و تقویت گرده و مثانه و باه و قوة حافظه و دفع امراض بلغمی و سوداوی و جذام و بهق و برص و بواسیر و حفظ
حرارت غریزی بی‌عدیل است ص پوست هلیله کابلی هلیله سیاه املج مقشر پوست هلیله زرد
پوست بلیله شونیز فلفل سیاه دارفلفل زنجبیل فلفلمویه نارمشک قاقله صغار کبابه
بلادر منقی از عسل برنج اشق مویز منقی تخم خیار نبات ادویه را از حریر گذرانیده با نبات سرشته
سیصد و شصت و پنج قسمت کرده قرص سازند و روزی یکعدد تناول نمایند و در نسخه ذخیره هلیله زرد
و بلیله و برنج و مویز و تخم خیار مفقود است و در بعضی نسخ اشق و شونیز بنظر رسیده و در بعضی سعده
افسنتین رومی افزوده اند دواء الخطاطیف جهت درد گلو و ورم گلو و انواع خناق و ورم سینه و شش
که از رطوبت باشد ص انیسون تخم کرفس نانخواه اذخر بیخ سوسن آسمانجونی شبت بابونه تخم حرمل اصل السوس
محکوک سلیخه دارچینی مرصاف زراوند طویل از هریک یک اوقیه اقراص افروقیسما و در بعضی نسخ
الاقماع از هریک دو اوقیه قسط مر رماد الخطاطیف تازه از هریک سه اوقیه زعفران یک اوقیه نشاسته گندم
سنبل الطیب از هریک نیم اوقیه مازوی تازه ده عدد ادویه را کوفته و بیخته با عسل سرشند قدر شربت
بقدر مازو با ماء العسل یا ماء الشعیر یا آبی که پخته باشند در آن عدس و گل سرخ و اصل السوس طلا نمایند
باید مرغ را داخل گلو سه مرتبه یا چهار مرتبه در روزی و بد نشود در روزی سه چهار بار غرغره با یکی از آبهای
مذکور

مذکور باید کرد و قرص افروقیسما در اقراص مذکور میشود دواء الکرکم کبیر از مرکبات جالینوس است
جهت دردهای کهنه جگر و سپرز و برودت و غلظت آن و میگشاید سده جمیع آلات غذا و پراکنده میکند بادهای
غلیظ را و ادرار میکند بول را و جهت دردهای مثانه و گرده و رحم که از مواد غلیظ باشد و از برای صلابت رحم
و مثانه و جهت استسقا و غیر آن نافع است ص زعفران فو مو سنبل الطیب انیسون دوقو اسارون
راوند فطراسالیون قسط شیرین سلیخه فقاح اذخر حب بلسان فوه ربسوس عصاره غافت
اسقولوفندریون جعده روغن بلسان نیم اوقیه مرصاف کبیر رومی با عسل سرشند قدر شربت یکدرم
با شراب عسل دواء الکرکم صغیر موافق کامل جهت درد جگر و سپرز و ضعف معده و امراض شکم و زرداب و فم
و رنگ رخسار را نیکو کرداند ص سنبل الطیب ریوند زعفران سلیخه از هریک دو ل دارچینی مرصاف قسط المر
فقاح اذخر از هریک یک ل ادویه را کوفته و بیخته با سه وزن عسل کف گرفته بقوام آورده و سرشند و در وقت
حاجت استعمال نمایند و در اکثر نسخ اجزای مزبوره مساوی اند و مر را در مثلث باید خیسانید انقردیا و آن
معجون بلادر است جهة استرخای عصب و دوار و نسیان و خیالات و صرع و درد سر و درد معده و درد
سینه و جمیع دردهای بارد ص سنبل الطیب ساذج هندی مرصاف سلیخه زعفران و بعضی اطبا شیح ترکی
و در بعضی نسخ قدیمه شیح رومی اضافه نموده اند افتیمون اذخر ریوند چینی حب البلسان المقشر قرنفل از هر یک
یک اوقیه مصطکی و عسل و انقردیا که عبارت از بلادر باشد از هریک یک دو حب البلسان زنجبیل صبر
سقوطری از هریک یک اوقیه غاریقون هشت درم اصل السوس آسمانجونی دو اوقیه پوست بیخ رازیانه
سه رطل خل خمر سه قسط که دو من و نیم باشد ادویه را کوفته و بیخته غیر از بیخ رازیانه که آنرا سه روز
در سرکه خیسانیده باشند بعد از آن در دیگ پاکیزه کرده دو سه جوش داده از آتش بگیرند و صاف کنند باز
در دیگ نموده سه رطل عسل با آن ریخته مخلوط ساخته بعد از شش ماه استعمال نمایند قدر شربت یکدرم
با آب نیم گرم و بجهة فالج و لقوه و استرخا با آب شبت بنوشند دمرثا جهة سده کبد و سپرز و برودت رحم

واد وارجیض وبول وتحلیل بادهای غلیظ که در شکم متولد شده باشند وجهت بیماریهایی که از ماده بارده باشد
مثل ربع مواظبه وسرفه که از رطوبت باشد وسستی اعضا وانقطاع نفس ص تخم حرمل یکمن ونیم لبان ذکر
کرده ریوند چینی زراوند طویل ومدحرج از هر یک بیست م زرنباد درونج از هر یک چهار ل مصطکی
حب البلسان زعفران اکلیل الملک سنبل الطیب از هر یک دو ل انیسون زنجبیل قسط المر سلیخه از هر یک
سه استار قرنفل شش م حزبن سفید ورد احمر شونیز از هر یک شش استار سعد دو استار صبر سقوطری
چهار ده ل فلفل سیاه دوم ادویه را کوفته وبیخته با عسل کف گرفته سه وزن ادویه ببرشند ودر وقت حاجت
استعمال نمایند دحرثا لولوی منافع این مثل منافع اول است ص زرنباد درونج افیون جندبیدستر
فلفل دار فلفل سلیخه هوم المجوس بزر البنج قسط حلو سنبل الطیب جاوشیر از هر یک شش ل حلبه سه مثقال
مروارید ناسفته دو ل میعه زعفران از هر یک شش م فنه مرصاف از هر یک دوازده ل ادویه را کوفته
وبیخته با سه وزن ادویه عسل ببرشند اثاناسیا المعمول بکبد الدب نافعست جهت جمیع مرضهای جگر ودرد
جگر وقروح امعا وسپرز ودرد عصب وجهت ضدر هر گاه طلا کنند بر بدن مثل مرهم وجهت درد کرده وعسر النفس
وسرفه که از کثرت رطوبت مجتمعه در سینه باشد وقطع پیچش ونزف الدم ونفث الدم کند وبهم می آورد وقطع
عروق جگر را که عبارت از ورده است ونافعست جهت ناصور هر گاه طلا کنند با آن مثل مرهم وجهت سموم
مشروبه با شیر بنوشند واین مرکب از جهت آن مسمی باین اسم است که آشامیدن آن دور میکند شارب آنرا
از امراض باذن الله تعالی وقوت آن بعد از چهار سال ضعیف میشود ص زعفران مرصاف افیون جندبیدستر
بزر البنج قسط المر فودمانا تخم خشخاش سیاه سنبل الطیب اصل الغافث با عصاره غافث جگر کرک تناخ سوخته
راسن از هر یک یکجز ادویه را کوفته وبیخته وانچه خیسانیدنیست با شراب صاف جید الجوهر یا با جمهوری
یا مثلث یا با نبیذ زبیب وعسل خیسانیده با سه وزن ادویه عسل کف گرفته ببرشند وبعد از شش ماه استعمال
نمایند قدر شربت از ربع ل تا نیم ل اثاناسیا الصغیر جهت درد جگر وسرفه ودرد معده وبادها وقروح امعا

ودوم

وقروح سینه وشش وبرای سموم هوام بسیار نافعست ص میعه سایله یا یابسه زعفران قسط المر سنبل الطیب
مرصاف عیدان البلسان افیون سلیخه از هر یک چهار ل عصاره غافث هشت ل اصل السوس محکوک دوازده ل
ادویه را کوفته وبیخته با سه وزن ادویه عسل کف گرفته ببرشند وبعد از شش ماه استعمال کنند فقطارغان
الاکبر وهی الصینیه جهت سقوط جنین ووجع النسا وجمیع امراض بارده نافع است واین دوای هندیست
ص افیون چهار ل ساذج چهار دانگ فربیون شش ل اقاقیا پنج استار وچهار دانگ حماما سه استار وچهار دانگ
عاقرقرحا شش ل فاشرا که هزارجشان است فاشرستین که شش بندان از هر یک چهارم ابریشم مقرض دو استار
نقره محروق شش ل تخم سداب نانخواه شکوفه کرفس از هر یک چهارم گل سرخ مثلث اصل الکاکنج از هر یک
شش ل تخم کرفس استار ودو ل تخم خرفه ده استار حب الخروع مقشر هشت استار ودو ل کبریت اصفر
پنج استار صمغ عربی میعه سایله از هر یک سه استار ودو ل کندر ذکر پنج استار وچهار دانگ دهن البلسان
سه استار ودوم جندبیدستر سه استار ودوم چهار دانگ دبق منقی پنج استار وچهار دانگ فودمانا شش
استار ساذج هندی سه استار وچهار دانگ قاقله صغار پانصد دانه دانه های درشت قرنفل ذکر پنج
استار قرنفل انثی سه استار فودنج دو استار ودوم ل غرغر دو استار وچهارم مروارید ناسفته پنج ل
بسد دو استار یک ل ذوفرا ومرارة البقر از هر یک دو ل زراوند طویل سه استار زنجبیل فلفل ابیض از
هر یک پنج استار اطوط بعضی گفته اند که آن اکتمکت است بوزیدان از هر یک دوازده ل سورباد وکرناد مشک
است دو استار ودو ل وچهار دانگ بهمن سرخ وسفید از هر یک دو استار وچهار دانگ مرارة الذئب
ومرارة الغراب از هر یک یک ل ادویه را نیم کوب کرده وصموغ را در شراب حوضی خیسانیده تا هفت روز
بعد از آن ادویه را نیمکوب کرده مذکوره را بیخته بر آن بریزند تا همچو لعوق شود در دیگ سنگین پاکیزه
کرده بعد از پنج شش جوش از بالای آتش بردارند وسرد کنند طبیخ الضبعة العرجا بگیرند کفتار لنگ ماده
سر زنده را وببندند دست وپای آنرا بعضی ببعضی وبیندازند در دیگ مس پر آب جوشان وبریزند

ببالای ان زنس ابیض و شبت را از هریك یك كف و آب شیرین بقدر حاجت و سر دیك را بپوشانند و با آتش نرم
بپزند تا مهرا شود و بعد از ان از آتش بگیرند و سرد كنند و شوربای انرا از استخوان و پوست و موی ان پاك
نمایند و باز شوربا را در دیك پاكیزه كرده بریزند بران از روغن بلسان و روغن ناردین از هریك یك سكرجه
و با آتش نرم بپزند تا ثلثش باقی ماند بعد از ان عسل بقدر شوربا بران ریخته بپزند تا آنكه قوامش همچو قوام
عسل غلیظ گردد پس بریزند بران ادویه معجونرا و از آتش برداشته در ظرف شیشه كرده وقت حاجت بعد
از شش ماه استعمال نمایند و قبل از شش ماه اگر استعمال نمایند مهلك خواهد بود فقط ارغان الاصغر
حب البلسان كندش حاما پوست بیخ لفاح اشنه سلیخه اشق لبان ذكر اصل السوس محكوك عیدان البلسان
شحم حنظل زنجبیل بكبیخ جاوشیر دارچینی جند بیدستر هزارجشان شش بندان شیطرج هندی تخم
انرج كرویا زراوند مدحرج قاقله اسپه سكر حب الغار الاخوین از هریك دو ل زعفران فلفل بزر البنج از هریك
ده ل فرفیون هفت م بزر الحرمل قرنفل ساذج هندی شحم الكركدن خربق ابیض قسط المر از هریك چهار درم
طلا و نقره ساییده از هریك دو دانك فودل اسم عربی بید است زرنباد درونج كافور از هریك سه ل
سنبل الطیب هشت ل مشك دو دانك افیون پانزده ل ابریشم خام ملح هندی اشنان ذكر كبریت سحری
سوخته قثه خیارشنبر كه پاك كرده باشند از دانه چوب بردل وطالیفریخ شاه دانه و سرخ و نانخواه صعتر
فارسی بیخ ذوفرا حب الكبر از هریك یك ل ادویه را كوفته و بیخته و صموغ را در شراب ریحانی كهنه خیسانیده با
وزن ادویه عسل كف گرفته بسرشند و بعد از شش ماه استعمال نمایند اصغر سلیم جهت سرسام سودا و وجع الصبیان
و درد رحم ص فلفل ابیض زنجبیل ملح هندی قسط المر از هریك شش درم افیون فرفیون جند بیدستر
زعفران قرنفل مصطكی عاقرقرحا از هریك پنج ل هزارجشان فاشرستین كه شش بندان است درونج
زراوند طویل از هریك دو ل دهن البلسان ماء الكافور از هریك چهار ل ادویه را كوفته و بیخته بروغن بلسان
و ماء الكافور چرب نموده با سه وزن ادویه عسل كف گرفته بسرشند و در وقت حاجت بعد از شش ماه استعمال

بماند

نمایند و سعوط آن بقدر عدسی با آب مرزنجوش جهت علل دماغ نافع است كلكلانج الاكبر و این معجون هندیست
جهت درد معده و تبهای كهنه و غشی و عسر البول و برص و بهق و نزله و سرفه و قروح شش و عطش و بروت
بدن و بواسیر و درد سپرز و دملها و قولنج و زرداب و امراض زنهای آبستن و اشتهای طعام نافع و قوتش
تا پنج سال باقیست ص هلیلج هلیلج سیاه شیر آملج دانه بیرون كرده و اسرنج و فلفلمویه و تخم كرفس و شیطرج هندی
و فلفل و لسان العصافیر و زیره كرمانی و هندی كه شونیز است و هشتیفل بعضی گفته اند كه شقاقیل است
و ملح درانی و هندی و بهمنین و ملح العجین سیاه و سرخ نانخواه از هریك سه ل تربد سفید یك رطل ادویه را
كوفته و بیخته و شیر آملج دانه بیرون كرده سه رطل در بیست و چهار رطل آب شیرین با آتش معتدل بپزند تا
ثلثش باقی ماند و از آتش بگیرند و صاف كنند و ثفلش را بیندازند و شكر سفید چهار رطل بان ریخته با آتش
بگدازند و با آتش هموار بپزند و حركت دهند تا شكر گداخته و غلیظ شود و مثل عسل و روغن شیرج تازه
سه رطل بران ریخته حركت دهند تا آب ممزوج شود از آتش گرفته ادویه كوفته شده را بران بپاشند و بهم
زنند تا ممزوج شود و در ظرف چینی گذاشته وقت حاجت استعمال نمایند قدر شربت از سه ل تا چهار ل
كلكلانج الاصغر منافعش مثل منافع اكبر است ص هلیلج هندی بلیلج شیر آملج دانه بیرون كرده فلفل دار فلفل
شیطرج هندی صبر زنجبیل حب النیل اترج تخم كشنیز خشك نانخواه فلفلمویه تخم كرفس لسان العصافیر زیره
كرمانی و اطماط از هریك پنج ل خیارشنبر از دانه بیرون كرده ملح هندی قرنفل ساذج هندی هیل بوا كه
شوشمیز است و اگر یافت نشود عوض ان قاقله كبار است حبة السودا از هریك دو و سه درم تربد سفید روغن
شیرج از هریك بیست استار شكر سفید بیست استار و مویز دانه بیرون كرده دویست و پنجاه استار
آب ملج ده رطل صفت ماء الاملج شیر املج دانه بیرون كرده سه من مویز دانه بیرون كرده شش من با
چهار رطل آب بپزند تا ربع بماند و آبش را صاف نموده در دیك پاكیزه بریزند و شكر بران انداخته با آتش نرم
بپزند تا شكر گداخته شود و مثل عسل غلیظ گردد پس ادویه مسحوقه مدقوقه را بران ریخته بر بالای آتش حركت

دهند وبعد از آن روغن شیرج را نیز ریخته بهم زنند تا خوب ممزوج شود ومثل خمیر کردد واز آتش بگیرند و
سرد کنند ودر ظرف چینی یا شیشه کذارند و وقت حاجت استعمال نمایند معجون شیلثا جهة صرع وسکته
وفالج ولقوه وتشنج ونسیان ورعشه وخوف وخبط النفس وخفقان وخیال فاسد وتغیر عقل ودرد
اندرون وتشنج وبادهای غلیظ ودرد مفاصل ونقرس ودرد رحم ودوار وسقوط جنین وجهة نکاهداشتن
جنین در شکم امهات وسقوط را وصداع وشقیقه را بسیار نافع واین معجون را بطلیر ذهبیه نامند ص مشک
خالص وحماما عیدان البلسان فربیون اشنان نبطی تخم کرفس تخم سداب اشنه کبریت اصفر اخثاء البقر جبلی
واخثاء معز جبلی وکافور وحزنبوا ابیض وسیاه وسعد ومامیران چینی وتخم هلیون وبداسقان کرکف
الکلب است واصابع صفر ریبج کاسنی وحب المحلب وعیدان البلسان وکشتبرکشت وخردل ابیض از هر یک
دو درم مروارید ناسفته زعفران ساذج هندی سلیخه دبوغ غیر مغشوش فقاح الاذخر جوزبوا جندبیدستر تخم
جرجیر تخم ذوفرا از هر یک ده درم طلا ونقره سائیده زرنب حب البلسان شونیز ذاج الاساکفه خره الثعلب پوست
بیخ کبر از هر یک نیم ل ابریشم خام غیر محروق فلفل سفید زنجبیل بیخ شبث تخم شبث جنطیانا فقاح الاذخر لسان
العصافیر ملح هندی صعتر فارسی عاقرقرحا زراوند مدحرج بندق هندی ابهل قفر الیهود مرزنجوش ثمنان
از هر یک چهارم قرنفل سنبل الطیب قسط تلخ حرمل هیدان پرسیاوشان قاقله از هر یک سه پنج سوسن آسمانجونی
بسباسه خولنجان چهار داء ماء السوس ماء الکشوث از هر یک یک درم مصطکی سه درم تفاح بیت [illegible] تخم رازیانج
زوفای خشک از هر یک ثلم فلفل سیاه دارفلفل بزرالبنج الابیض زراوند طویل افتیمون از هر یک بیستم
اکلیل الملک چهارم ونیم بزرقطونا [illegible] از هر یک چهارم وداملک ادویه را کوفته وبیخته بجیانند از آنچه
خیایند نیست بشراب ریحانی کهنه یا با آنچه قایم مقام آن باشد وباسه وزن ادویه عسل کف کرفته بسرشند
ودر ظرفی کذاشته بعد از شش ماه استعمال نمایند قدر شربت مثل نخودی با آب بیخ رازیانه وبیخ کرفس
وسقوط از آن هفته حبه با آب شاهسفرم با آب مرزنجوش ووقت اتخاذ آن هنکام طلوع شعرای یمانیست که عبارت

ارکلب

ارکلب الجبار است کاسکینج وآن معجون فارسی است نافع است جهة امراض بسیار خصوصا امراض اطفال وصبیان که
ایشان را عارض شود صرع ولقوه وفالج وتشنج وجهة حفظ جنین در شکم مادر واصلاح رحم ودرد رحم را بسیار نافع است
وسقوط کرده میشود وباین جهت جمیع آنچیزهایی که سقوط برشیلثا کرده شد ص سلیخه جند افزید پوست بیخ
لفاح تخم رازیانه حرمل حب الابهل زراوند طویل ومدحرج مشک عنبر حب بلسان از هر یک چهارم قرنفل زنجبیل خشک
از هر یک بیست وچهارم هیل چهار درم قسط المرجوز بوا هلیلج اصفر افیون از هر یک هشت ل قرفه [illegible] صعتر
شونیز تخم جزر بزر جیری زرد از هر یک ده درم مغاث بیروح صمغی از هر یک پانزده ل مرو اسعزم ودنوع اس از هر یک
سه درم ادویه را کوفته وبیخته باسه وزن ادویه عسل برسرشند ودر ظرفی کذاشته بعد از شش ماه قدر شربت
یکدرهم تا یک مثقال است صفت جزنیا که موصوفت در کاسکینج قضیب الزریره اظفار الطیب لسان ذکر [illegible]
از هر یک چهارم اشنه قرفه زعفران مشک عود هندی از هر یک نیم ل ادویه را کوفته وبیخته با شراب ریحانی خمیر نموده
قرصها سازند وبکذارند تا خشک شود ودر وقت حاجت استعمال نمایند صفت معجون المثلث جهة درد جکر
وضعف معده وبرودت آن وتفتیح سده ها وتحلیل بادهای غلیظ ص مشک سلیخه سنبل الطیب ساذج
هندی لک پاک کرده ریوند چینی جنطیانا نا دومی از هر یک دو درم زعفران نانخواه تخم کرفس مصطکی از هر یک
سه لعود هندی قرنفل برصاف از هر یک نیم م ادویه را کوفته وبیخته با عسل کف کرفته بقوام آورند که بسرشند
قدر شربت مثل یک باقلی با آب کرم صفت معجون جنطیانا جهة صلابت جکر وسپرز وسده ها ودرد معده
وکرده ومثانه وشبهای که بطول کشد وجمیع زهرهای کزنده ها را نافع است ص جنطیانا نا دومی فلفل سیاه از
هر یک دو درم قسط المر ساذج هندی سنبل الطیب زراوند مدحرج ریوند چینی از هر یک اوقیه ادویه را کوفته
وبیخته باسه وزن ادویه عسل کف کرفته بسرشند قدر شربت یک م با آب سداب معجون فودنجی جهة درد معده
وجکر بارد وقشعریره وشبهای بلغمی وتب ربع صفت فودنج نهری وفودنج جبلی فطراسالیون سیلالیوس از
هر یک دوازده ل تخم رازیانه تخم کرفس بابونج حاشا از هر یک چهارم کاشم پانزده م فلفل سیاه چهل وچهارم

ادویه را کوفته از حریر بیخته باسه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند قدر شربت از یکدرم تا دو درم با آب گرم معجون تمر هندی جهة عسر بول وقولنج نافع وبی مشقت اسهال میکند در هر وقت از زمستان وتابستان خرمای هندی را با تمر صرفان دانه بیرون کرده مقشر پنجاه درم را یکشبانه روز در خل خمر خیسانیده پس بر بیزند بر پرویزن فراخ بعد از آن سقمونیا و سداب خشک از هریک هفت ل فلفل سیاه صد دانه زنجیل سه ل بوره ارمنی یک ل بادام شیرین مقشر از هر دو پوست سی عدد کوفته وبیخته ممزوج نموده باسه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند شربت قدر چهار درم با آب گرم معجون زبیب جهة صرع نافع است ومایل باعتدال ومداومت آن در دفع امراض عصب وصرع مجرب است وحقیر تجربه نموده صفت هلیله کابلی آمله هلیله زرد بلیله اسطوخودوس از هریک دو درم عود الصلیب پنج م عاقرقرحا سه م کوفته با مویز دانه بیرون کرده بوزن آن بسرشند وشربتش از نیم ل تا یک ل ونیم است معجون جالینوسی جهة امراض بلغمی وسوداوی ورياح وسده جگر وبر ودت گرده ومثانه و اصلاح حال بدن نافع است صفت فلفل سفید هیل قسط بحری سنبل الطیب عود بلسان قصب الزریره تخم مورد زنجبیل سعد خولنجان قرنفل دار فلفل دارچینی سلیخه اسارون زعفران مصطکی باعسل معجون سازند نسخه دیگر از کامل الصناعه فلفل سیاه وسفید حماما سادج تخم کرفس انیسون عاقرقرحا تخم سداب قسط بحری سنبل الطیب قصب الزریره زعفران معجون کنند معجون عود ملین از شیخ ابوعلی جهة تقویت معده که با یبوست باشد نافع هیل زنجبیل دارچینی سلیخه زعفران فلفل قرنجمشک زرنباد از هریک پنج ل سعد زرنب سادج قرنفل از هریک سه ل عود خام هفت مثقال لاجورد دو دانگ کافور یکدانگ ترید چهار ل نمک یک ل باعسل وشکر بیامیزند واگر مشک وعنبر از هریک نیم ل هلیله کابلی سه ل محموده دو ل داخل کنند بهتر خواهد بود معجون عود غیر ملین عود دو ل مشک نیم ل عنبر نیم ل جدوار یک ل دارچینی سلیخه مصطکی فلفل قرنفل از هریک یک ل ونیم بادرنجبویه گاوزبان بادیان تخم کرفس سنبل اکیر ترکی پوست ترنج از هریک دو ل باعسل یا نبات بسرشند ودر نسخه شیخ ابوعلی

کافور یکدانگ ونیم دارد وجدوار وپوست ترنج را اضافه کرده است معجون سفرجلی قابض بر پاک کرده یکمن عسل یکمن فلفل یکمن زنجبیل پنج ل هیل هفت ل فاقله سنبل قرنفل دارچینی زعفران بدستور هفت ل بر پاک کرده از پوست ودانه بهی را بخته از پرویزن درشت بیرون کرده باعسل بیرون آورده با ادویه ترکیب نمایند ومقدار شربت تا چهار ل است زرعونی جهة قوة جگر وگرده وباه ومعده وسردی آن ودرد مثانه نافع و بادها بشکند تخم کرفس بادیان تخم کرز تخم شبت تخم ترتیزک نانخواه مغز تخم خربزه وخیار تخم کرفس از هریک پنج ل عاقرقرحا زعفران قرفه مصطکی عود از هریک دو ل بسباسه قرنفل فلفل مویه کبابه از هریک سه ل عنبر نیم ل بسرشند ومقدار شربت تا دو ل بعد از دو ماه بخورند معجون ماسک البول جهة سلس البول و تقطیر آن نافع ومجربست بلوط مقشر مغلو پانزده درم سر تخم سداب از هریک یک م کندر حب الآس جوز بوا بسباسه قرنفل هلیله اسود از هریک دو درم سعد شونیز هیل از هریک سه ل انجیر خشک پنج م باعسل بسرشند قدر شربت از سه ل تا پنج ل معجون البنداریقون جهة نفخ وبرودت معده زعفران کاشم بزر السداب تخم کرفس زنجبیل حاشا بزر الصنوبر الکبار از هریک شش ل بادام تلخ مقشر لبان از هریک دو م فلفل هشت م باسه وزن ادویه عسل بسرشند معجون فنی جهة سرفه ودرد جگر وسینه وآلات نفس و معده وسوخته وصفای آواز وادرار بول ودرد سپرز مویز بیدانه یا قشمش پنج ل زعفران سنبل الطیب سلیخه دارچینی دارشیشعان یک ل قصب الزریره فقاح الاذخر علک البطم مقل ازرق دو م مرصافی چهار ل صمغ را بشراب یا قایم حه شراب خیسانیده باعسل بسرشند قدر شربت یک ل با آب گرم جهة درد جگر ومعده وجهة درد سینه وشش با آب زوفا معجون حلیتیت جهة دفع تب وتفتیح سده وتحلیل ریاح وگزیدن جمیع گزندگان صفت حلیتیت فلفل مر سداب خشک بالسویه بجرید بیخته وبعسل بسرشند واگر دو ل یا یک ل مشک در آن کنند اقوی خواهد بود معجون الخبث جهة بواسیر وریاح آن ونیکو کردن کونه وتقویت احشا وهضم نافع است وآنرا فنجنوش نیز نامند صفت هلیله سیاه امله هلیله فلفل دار فلفل زنجبیل سعد شیطرج

جواب مولانا حکیم الدین

هندی سنبل الطیب از هریك ده ل تخم شبث تخم کندنا از هریك چهار درم خبث الحدید مدبر مجفف بروغن
بادام شیرین بجوشانیده ده ل باسه وزن ادویه عسل بسرشند واکر دو ل یا یك ل مشك دران کنند اقوی
خواهد بود معجون للقولنج الریحی از مجربات رکن الدین مسعود سداب خولنجان سلیخه پیخ کبر ساذج
هفت ل ونیم کوب ساخته یکشب وروز در کلاب خیسانیده پس بجوشانند تا انکه بنصف رسد پس صاف
نموده بعد ازان زرنباد مصطکی نارمشك عود پوست ترنج دارفلفل کاشم تخم کرفس ساذج
انیسون اذخر اسارون تخم ترب زرنب صعتر فودنج دارچینی حلتیت کون کرمانی قرنفل صمغ
از هریك دو ل ونیم جند نصف وزن مذکور کریك ل وربع باشد بجز پیخته پس سه مقابل عسل را
با کلاب مذکور بپخته باقی ادویه را با این عسل بسرشند وروغن بادام تلخ دو ل اضافه کنند واکر خواسته
باشند کرعلت قوی باشد اضافه کنند بآن فلوس خیارشنبر وقدری کر خواهند معجون زوفا جهة تنقیح
مواد محتبسه در سینه مجرب ازمرحوم ابوی ام است رب السوس زوفای خشك پرسیاوشان از هریك
ده ل فودنج ماما فلفل از هریك یك ل مغز بادام تلخ بیخ ل زراوند کرد تخم انجره از هریك ه ل عسل سه وزن
ادویه بسرشند وهر روز دو درم را با این مطبوخ بنوشند انجیر زرد ده عدد تمر هندی مویز بیدانه از
هریك دو ل حلبه تخم کرفس تخم رازیانه پرسیاوشان اصل السوس زوفای خشك فراسیون از هریك بخوردم
چهار رطل آب بجوشانند تا بربع آید پس سه حصه کنند وهر روز یك حصه را با دو ل معجون مذکور بخورند
وچون مطبوخ آخر شود باز بهمین دستور ترتیب دهند وهر کاه دو روز متعاقب یکدیکر با این دواها قی
کنند اصل السوس خردل سرخ تخم ترب تخم شبث جوشانیده وصاف کرده با سکنجبین عسلی بنوشند و
قی کنند در وقتی که معده خالی باشد معجون ملوك مستعمل جهة قوة باه واشتها وقوة مجامعت بسیار
مجربست صعتر جوزبوا قرنفل بسباسه لسان العصافیر پیخ اذخر زنجبیل دارچینی مصطکی عود
زعفران از هریك سه ل قاقله کبار از هریك یك ل اشنه دو ل مشك نیم ل قند کلاب از هریك

ده ل

ده ل قند را در کلاب حل کرده عسل بقدر کفایت اضافه کرده ادویه را بعد از قوام بسرشند شربتی یك ل معجون حلاجلی
مستعمل زیاد کردن منی وقوة مجامعت وضعف کرده ومعده واشتها مجربست سنبل الطیب قرمز قرنفل
دارچینی قاقله از هریك دو ل انیسون تخم کرفس از هریك یك ل زیره کرمانی مدبر مقلو مصطکی نعناع خشك
عود مکد نیم ل فلفل دو ل با یك ل وشربتی دو درم نافع بود مجربست معجون الصرع مجرب از جالینوس واسرار
الاطبا نقل میشود وبتجربه رسیده عاقرقرحا ده ل صلابه نمایند واز منخل نازك بکذرانند وبعد ازان در ماون
با سرکه کهنه دو ل بسایند وبا عسل بسرشند شربتی دو درم با بیست م آب کرم معجون دیکر جهة صرع از تالیف حقیر جهة
تقویت دماغ ودفع سدد ومنع بخار وامراض مرکبه مجربست وبه تریاق الصرع موسوم نموده صفته بسفایج
عاقرقرحا اسطوخودوس مکد ده ل غاریقون بیخ ل هلیله کابلی بلیله مکد سبعه ل فودنج ماماثا فاوانیا زراوند
مدحرج مکد سه ل زبیب منزوع العجم ضعف الادویه الشربه مثقالا لان غدوة وعشیة معجون عقرب جهة سنك
کرده ومثانه عقرب سوخته جنطیانا سه ل زنجبیل یك ل فلفل دو ل دارفلفل دو ل کاکنج بیخ ل جندبیدستر نیم ل
با بیست ل عسل بسرشند وبعد از شش ماه استعمال نمایند بالغ دانکی ونابالغ را نیم دانك دهند معجون ابو اسحاق
سمی به تریاق جهة قروح کرده ومثانه ومجاری بول واحتباس ان وحرقة البول مزمن بغایت مجربست وجهة امراض
رحم بسیار نافع ومدر حیض ومسکن دردهای اعضای تناسل ومانع صعود ابخره بدماغ ومقوی اعصاب است
قدر شربت در اول علت یك ل باسه وقیه شیر الاغ وهفت ل ماء العسل ودر مزاج بسیار حار با شربت برد
رب غوره ودر وسط علت دو ل با هفت م آب بارتنك مطبوخ وبیخ ل ماء العسل ودر آخر علت که چرك شده
باشد وخوناب آید یك وربع شربت مورد یا رب غوره وامثال آن وجهة ادرار حیض با آب نخود منقوع ومانند
آن از ادویه مدره حیض کل مختوم تخم خطمی خبازی تخم خرفه مغز تخم خیارین وتخم خربزه وکدوی شیرین دم الاخوین
از هریك پیخ ل طین قبرسی پانزده ل طین ارمنی مغسول ده ل ودع محرق شاخ کاوکوهی سوخته بید بروارید
از هریك یك ل ونیم عصاره لحیة التیس قطراسالیون زوفا خشك صعتر تخم کرفس انیسون مکد چهار ل صمغ الو

نشاسته کثیرا حب القلقل کرمانش هندبا حب صنوبر صغار خرنوب نبطی مغز بادام کوهی مغز بادام شیرین
مقشر از پوستها مکدرم ل سماق سفی لعوده خشک طین فارسی که گل شیراز است ریوند رامک طلق محلوب
خشخاش سفید و سیاه بزر البنج از هریک سه ل حب الکاکنج چهل عدد افیون رب سوس مکد دو ل عسل کف
گرفته سه وزن ادویه معجون سیسالیوس جهة اقسام صرع نافع مگر دموی از آن هیچ دوایی در باب صرع قایم
مقام این نمیتواند بود صفته سیسالیوس عاقرقرحا اسطوخودوس از هریک ده ل غاریقون پنج ل فودمانا
حلتیت زراوند مدحرج از هریک دو ل و نیم ادویه را کوفته و آب عنصل و دو چندان عسل بقوام آورده
ادویه را با آن جمع سرشند معجون مقل جهة بواسیر و اورام مقعد نافع است و با دهارا بشکند و خون بواسیر باز
دارد پوست هلیله کابلی پوست هلیله آمله منقی تخم سپندان سفید تخم گندنا تخم ریحان از هریک پنج ل
مقل پنجاه م ل مقل را در آب کنند تا حل نموده با دو وزن عسل بسرشند و در بعضی نسخ بی عسل است معجون
الکمونی جهة تقویت معده و ریاح و نفخ و رطوبات آن نافع است صفته زیره کرمانی صندل که یکشبانروز در
سرکه خیسانیده بوده باشند پنج ل فلفل ده ل برگ سداب خشک ده ل بوره ارمنی ده ل ادویه را بسیار
نرم و صلایه نماید با عسل سه وزن ادویه بسرشند مقدار شربت ا ل معجون جهة خون بواسیر هلیله کابلی هلیله املج
از هریک ده ل بسد که با صدف سوخته از هریک پنج ل شاخ گاو کوهی سوخته پنج ل زاج سفید نانخواه از هریک
دو ل مقل از دو نیست ل مقل را در آب حل کرده مجموع را با همتا دو پنج ل معجون اللؤلؤ جهة تقویت اعضا و تفریح
اوعیه و تقویت اعصاب و زیادتی باه و تکریر انعاظ و اعانت میکند منی را اعانت شدیده و اخراج منی میکند
و لذة شدیده و نضج منی میدهد صفته مروارید ناسفته بسد از هریک شش ل انیسون بهمن ابیض از هریک چهار ل
کاکنج اصل اللبلاب از هریک سه ل تفاح اذخر سعد کرمانج از هریک دو ل سلیخه اسارون دارچینی مصطکی
از هریک یک ل و نیم صمغ یک ل کثیرا یک ل با وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند و در وقت خواب یک ل با آب گرم
بنوشند معجون حافظ الاجساد که تالیف فقیر است جهة انواع سده ماساریقا و جگر و ضعف و برودت جگر

وامراض

وامراض و سوء القنیه نافع است و این معجون را خواص کثیره و منافع جلیله است و مثل این در این بابها دیده نشده صفته
دارچینی اصل الکبر از هریک پنج ل زعفران دوازده ل فو مو از هریک چهار ل سنبل الطیب شش ل انیسون
چهار ل دوقو چهار ل رب السوس عصاره غافث جعده از هریک سه ل مرصاف چهار ل و اگر یافت نشود بجای
آن زیت کهنه کنند و ماء العسل بسرشند و قدر شربت یک ل نافع باشد باذن الله تعالی معجون بزور جهة باه مجرب است
تخم زردک تخم پیاز تخم ترب تخم ترتیزک تخم یونجه تودری سرخ و سفید لسان العصافیر شقاقل مغز حلغوزه و بسط
شیرین زنجبیل بهمن سفید و سرخ فلفل سفید دارفلفل حلتیت از هریک پنج ل با سه وزن عسل سرشته هر روز
دو ل و نیم صبح و مثل آن شام تناول نمایند معجون حب القطن جلیل القدر و عظیم النفع است و از جالینوس
اعاده شهوت باه میکند بعد از نومیدی و آواز را صاف مینماید و میکشاید و ضعف کلیه و مثانه را زایل میکند
و جهة حرقة البول نافع و سنگ گرده و مثانه را میریزاند و دشواری نفس و ربو را نافع است قدر شربت دو ل و قوتش
تا سه سال باقیست صفته آب حب القطن پسته ل دارچینی فو نغل حب الصنوبر تخم انجره از هریک پنج ل شقاقل
زنجبیل از هریک ده ل دارشیشعان هفت ل قسط شیرین بزرکتان مقلو مصطکی از هریک چهار ل با سه وزن
ادویه عسل کف گرفته بسرشند معجون ید الله جهة تفتیت حصاة بغایت قوی است خون تیس مسمی ید الله زجاج
صاف محرق رماد عقرب رماد بیخ کلم بوته دار که کرنب است رماد ارنب حجارة الاسفنج رماد پوست تخم مرغ که جوجه
از آن بیرون آمده باشد حجر الیهود و صمغ جوز دج از هریک یک ل فطراسالیون دوقو شکاعی صمغ عربی
تخم خطمی فلفل سیاه از هریک نیم ل با عسل بسرشند از یک ل تا سه ل با آب طبیخ خشک و نخود سیاه بنوشند و رماد
الارنب آنست که خرگوش را ذبح کرده درست در ظرفی گذاشته بگل حکمت گرفته در تنور حمام یا در تنور گرم
بگذارند تا بسوزد معجون ابن عبل جهة وجع الفؤاد و تقلب نفس که از برودت باشد نافع و بسیار مقوی معده است
کل سرخ فلفل زنجبیل زراوند طویل دارچینی اسارون از هریک دو جزو مصطکی زرنباد دو دخ انیسون از هریک
یک جزو جند بیدستر نیم جزو با یک وزن عسل و یک وزن شیره گلقند بسرشند قدر شربت دو ل معجون افتیمون جهت

دردمعده ووجع الفواد که از مواد سوداوی باشد بغایت نافع است انیسون ٥ ل تخم کرفس ٥ ل افنتین ٥ ل
سلیخه ١٠ ل جندبیدستر ٢ ل عسل دو وزن ادویه معجون جهة ریاح بواسیر وصداع بارد وظلمت بصر وتقویت باه
سنبل الطیب قرنفل دارچینی حب البان فلفل سفید دارفلفل اسارون سلیخه قصب الذریره سعد تخم مورد
زنجبیل قرفه قاقله بالسویه عسل دو وزن ادویه شربت الی مثقالین معجون دبید الورد معنی آن آنست که هر
اجزای ورد در آنست نافعست جهة انواع صداع بارد هر قسم که باشد ومنع صعود ابخره میکند وجهة دوی وطنین
وضعف معده وجگر وانواع استسقا وتحلیل سایر اورام ودبیلات وصلابات نافع وظاهر احار باشد درد
اولی وقدر شربت از دو ل تا چهار ل سنبل الطیب مصطکی زعفران طباشیر دارچینی اذخر اسارون
قسط شیرین عصاره غافث بزر الکشوث فو ... مغسول بزر هندی بابزر کرفس زراوند طویل حب البان
قرنفل دانه هیل عود از هر یک جزو ورد منزوع الاقماع مثل جمیع باسه وزن ادویه عسل بسرشند
دواء المشک شیرین که دواء المشک حار گویند جهة خفقان وورم سودا وضعف دل ومعده وبادهای که زنان
آبستن را بهم رسیده باشد ورنگ رخسار را نیکو کند الصفنه زرنباد درونج از هر یک ل لولو کهربا بسد
ابریشم مقرض غیر محروق یک ل ونیم بهمن دو ل ونیم ابیض واحمر ساذج هندی سنبل الطیب قاقله کبار قرنفل
جندبیدستر اشنه از هر یک چهار دانگ زنجبیل دارفلفل از هر یک دو دانگ مشک یکدانگ ونیم باسی ل
عسل صاف آتش ندیده بسرشند دواء المشک تلخ از قرابادین ابن جنین جهة خفقان وورم گلو ورطوبت معده نافعست
سنبل قرنفل مشک مرصاف ساذج هندی از هر یک دو ل زعفران نانخواه تخم کرفس از هر یک چهار ل
صبر سقوطری افسنتین از هر یک هشت ل ریوند چینی شش ل جندبیدستر یک ل ونیم مرداد را آب گرم حل کرده
باسه وزن عسل خام بسرشند دواء المشک بارد مقوی اعضای رئیسه وموافق محرور المزاج وجهة خفقان حار ونافع
نافع است غنچه گل سرخ طباشیر کشنیز خشک ابریشم مقرض گل گاوزبان کهربا مروارید زرشک بیدانه بسد
تخم خرفه صندل سفید از هر یک پنج ل قرنفل گل ارمنی نشاسته از هر یک سه ل نشاسته دو ل مشک یک مثقال

عنبر

عنبر اشهب دو ل ورق طلا یک ل ورق نقره دو ل قند سفید دو وزن ادویه با آب سیب نود ل وآب انار مین
نود ل عرق بیدمشک پنجاه ل گلاب پنجاه ل بقوام آورده بسرشند واگر بی مشک خواهند بعنبر تنها اکتفا نمایند
وحقیر دو ل یاقوت اضافه نموده اثرش را بسیار قوی ساخته نوشدارویی لولوی منقول از خط استاد المتاخرین
حکیم محمد باقر قمی طاب ثراه که بهترین نسخه هاست ومکرر تجربه شده است بجهة تقویت اعضای رئیسه وضعف معده
وبدن ونقاهت ورفع تنگی اشتها مفید است طباشیر سفید ابریشم مقرض مصطکی زعفران سنبل الطیب
مروارید کهربا گل سرخ از هر یک سه ل یاقوت ریوند اسارون سعد عود هندی اذخر صندل سفید
پوست ترنج ساذج هندی بسد دیثب سبز تخم بادرنجبویه درونج هیل زرشک بیدانه عنبر اشهب ورق طلا
ورق نقره از هر یک دو ل مشک یک آمله را مقراض نموده از پرویزن بیرون کنند وبا یکوزن ونیم ادویه شکر سفید
مثل آن عسل کف گرفته بسرشند نوشدارویی هندی که ساده گویند جهت تقویت معده وجگر بغایت نافع است
گل سرخ شش ل سعد قرنفل مصطکی سنبل الطیب اسارون از هر یک سه ل قرفه زرنب زعفران
قاقله بباسه هیل جوزبوا از هر یک دو ل بازاء هر یک وشش ل اجزا یکرطل آمله را در ده رطل آب بجوشانند
تا ثلث بماند پس از پرویزن بیرون بایکرطل فانید سنجری بقوام آورده بسرشند قدر شربت از یک م تا یک مثقال
معجون فلاسفه وماده الحیاة نیز نامند از اندروماخس قدیم است جهة امراض بارده مثل فالج ومفاصل وضعف
معده وجگر وتقویت دماغ وحفظ وفهم وزیادتی قولنج واستسقا ودرد قولنج وسنگ گرده ومثانه وتقطیر البول
وامراض مثانه ومقعد نافع است درسیم گرم وخشک ومحرق اخلاط ومضر محرورین ومصلحش شیر تازه وسکنجبین
شربتش از دو ل تا چهار ل قوتش تا چهار سال باقیست فلفل دارفلفل زنجبیل دارچینی کندر هلیله املج حب الصنوبر
شیطرج هندی بابونج بالسویه باسه وزن عسل بسرشند ورازی پوست نارنج اضافه کرده وشیخ خبث الحدید
بجهة زرداب وخفقان وبعضی زراوند مدحرج وخصیة الثعلب بجهة نعوظ وتخم انجره بجهة تصفیه منی وکبد معشر
بجهة هزال کلیه وبباسه وجوزبوا ومویز منقی از هر یک بقدر اجزای عشره اصل اضافه نمایند معجونی که اشتهای

کل خوردن و چیزهای بد را قطع کند معروف بمعجون فیقرا است ایارج ۱۲ هلیلج کابلی ۲ بلیله ۲ آملج ۲ ملح نفطی آملج را کوفته
بعسل سرشند شربت از سه ل تا چهار ل بطبیخ فودج معجونی که در منفعت مثل معجون فیقرای مزبور است بغایت
مجرب و معروف بمعجون جوزجندم است صفته هلیله کابلی آملج بلیلج جوزجندم مصطکی فانکنار نانخواه
زنجبیل بالسویه بعسل سرشند پیش از طعام و بعد از طعام میل نمایند بقدر جوزی و بجای گل نشاسته با نمک بوده
کرده بخورند یا جوزجندم را شوربا ساخته تناول نمایند و غذا را منحصر سازد بکباب مرغ بچه معجون جهت عرق مدینی
که رشته گویند منقول از خط مرحوم ابوی ام پوست هلیله کابلی پوست بلیله املج مقشر تربد سفید زنجبیل
فلفل بالسویه باسه وزن عسل سرشند خوراکی سه ل اطریفل صغیر جهت استرخای معده و بواسیر و تقویت دماغ
نافعست پوست هلیله کابلی پانزده ل پوست بلیله ۱۵ پوست هلیله زرد ۱۵ هلیله سیاه ۱۵ آمله منقی ۱۵ مساوی یکدیگر
کوفته بروغن بادام یا روغن گاو چرب نموده باسه وزن عسل سرشند اطریفل جهت تقویت دماغ و قطع ریاح بواسیر
و نفخ معده و برص و بهق و اصلاح خلط سوداوی نافع است هلیله کابلی بلیله آمله بزرکفر جلی از هر یک شش م
شیطرج هندی نانخواه صعتر از هر یک دو اوقیه سنبل حماما هیل وج از هر یک سه ل دارچینی دو م فلفل
ابیض و اسود نارمشک ملح هندی از هر یک نیم اوقیه خبث الحدید سه اوقیه خردل یک اوقیه و نیم نوشادر
نیم ل بروغن بادام تر نموده باسه وزن ادویه عسل سرشند اطریفل مقل جهت بواسیر و اسهال بواسیری نافع است
پوست هلیله زرد و امله منقی از هر یک ده ل مقل سی ل در آب گندنا حل نموده تا شصت ل عسل بقوام آورده
هلیله و آمله را با آن سرشند اطریفل مقل ملین که جهت بواسیر نافعست پوست هلیله کابلی بلیله سیاه امله منقی
افیثمون اسطوخودوس از هر یک ده ل تربد سفید هفت ل مقل سی ل فلوس خیارشنبر سی ل مقل و فلوس را
در آب گندنا حل کنند و با عسل بقوام آورند و ادویه را بروغن بادام چرب نموده سرشند و استعمال نمایند اطریفل
کشنیزی جهت منع بخارات از دماغ و دفع سودای سوخته معده و تقویت حواس نافع است اجزای ان اجزای
اطریفل صغیر است بعینه و کشنیز خشک بقدر نصف اجزا اطریفل ها مان جهت برص و بهق ابیض و امراض بلغمیه معتاد

معـ

تنقیه معاودمت نمایند هلیلج کابلی بیست مثقال هلیله آمله از هر یک ده ل برنک مقشر پنج ل شیطرج سعد
زنجبیل از هر یک سه ل ساذج پنج ل بسفایج اسطوخودوس از هر یک یک ل غاریقون شش ل قسط سه ل کندر
مصطکی انیسون قرنفل هیل جوزبوا از هر یک شش ل فلفل دار فلفل نارمشک از هر یک چهار ل قدر شربت
از سه ل تا چهار م اطریفل زمانی تالیف حقیر که مسمی باسم والد خود ساخته مسهل صفرا و بلغم و سودا و منقی دماغ
و معده و مداومت آن جهت قطع نزلات مجرب و مانع صعود بخارات بدماغ و چون بعد از غذا تناول نمایند
مضرت نمیرساند بجهت اقسام مالیخولیا خصوصا مراقی و قولنج رحم بغایت نافع و قوتش تا دو سال باقیست و قدر
شربت بجهت اسهال اخلاط از چهار ل تا شش ل و چون مداومت نمایند هر روز یک ل تا دو ل موافق جمیع امزجه است
هلیله زرد کابلی سیاه گل بنفشه محموده ۱۵ مشویه از هر یک ده ل تربد سفید خراشیده بروغن بادام چرب کرده ۱۰
کشنیز خشک از هر یک بیست ل پوست بلیله امله مقشر گل سرخ طباشیر گل نیلوفر شیراز هر یک پنج ل صندل
سفید کثیرا از هر یک سه ل روغن بادام شیرین سی ل ادویه را کوفته و بیخته عناب صد عدد سپستان صد عدد
گل بنفشه ده ل جوشانیده صاف نموده با یکوزن و نیم شیره هلیله و یکوزن عسل کف گرفته بقوام آورده بسرشند
اطریفل افتیمونی جهت مواد سوداوی و تنقیه دماغ و مالیخولیا و جنون و امراض حاره دماغی نافع است
قدر شربت از ده ل تا پنج ل پوست هلیله کابلی املج مقشر بلیله از هر یک ده ل تربد افتیمون سنای مکی
از هر یک پنج ل شیطرج بسفایج اسطوخودوس گل سرخ از هر یک سه ل انیسون نمک هندی از هر یک دو ل
عسل سه وزن ادویه سرشند اطریفل مسهل منقول از خط استاد المتاخرین حکیم محمد باقر طاب ثراه نافع
جهت برص و بهق و جذام و داء الفیل و غیره از امراض بلغمی و سوداوی هلیله کابلی بلیلج آمله افتیمون غاریقون
صبر سقوطری ایارج فیقرا شاهتره از هر یک دو ل بسفایج سنای مکی از هر یک هشت م تربد سفید یازده م
حاشا سه م اسطوخودوس پنج م انیسون یک م سقمونیای مشوی پنج م با عسل معجون کنند مقدار شربت پنج دم
تا پنج ل معجون شهریاران که مسهل است جهت برودت معده و جگر و زردآب و مره السودا و تحلیل قولنج زنجبیل

نسخه که مرحوم میرزا محمد حسین حکیم باشی بخط خود نوشته
ترکیب نموده بعد از نضج خوراک حوضتال بایدکه میل شود
ریحان ... سنا ... ۲ عرق ... تربد مجوف که پوست او را تراشیده باشد بروغن بادام ... عسل برابر اجزا ... ۲ عرق ... خوراک حوضتال

وزنه دارچینی قرنفل سلیخه سنبل جوزبوا هیل قاقله کبار مصطکی حب البلسان زعفران از هریک چهار
م ونیم سقمونیا سه م تربد هشت م حب النیل هشت م شکر سلیمانی مثل الجمیع با سه وزن ادویه عسل کف گرفته سرشند
قدر شربت از چهار م ودر بعضی نسخ شش م بجای حب النیل است واین نسخه ادقواست معجون سفرجلی مسهل جهت
امراض وضعف معده که از رطوبت باشد وجهت هوع وغثیان وانقباض طبیعت نافع ومقوی فم معده ومانع
صعود بخارات وقدر شربتش تا پنج ل است بهشیرین که پاک کرده باشند از پوست وتخم یک رطل در دو رطل
مثلث بجوشانند تا مهرا شود پس بکوبند واز منخل بگذرانند ویک رطل عسل اضافه کرده بقوام آورند واین
ادویه را داخل نمایند زنجبیل دار فلفل دارچینی از هریک دو ل هیل قاقله کبار زعفران از هریک سه ل
مصطکی پنج درم سقمونیا دو درم تربد بروغن بادام چرب کرده سه م شربت پنج ل تا هفت ل بآب گرم ودر
نسخه دیگر زنجبیل ودار فلفل چهار م است معجون جهت قولنج ... صعب وتنقیه معده وامعا ومسهل قویست
ومجربست هیل قرنفل سادج فلفل دار فلفل زنجبیل برنک کابلی مقشر قرنفل از هریک یک ل املج مقشر
تخم کرفس سنبل الطیب زعفران مصطکی از هریک نیم ل تربد سفید محموده از هریک ده ل عسل سه وزن
ادویه شربت از یک ل تا ملک ل ونیم معجون مسهل از تالیف حقیر جهت امراض حاره ومواد سوداوی بعد از نضج
قدر شربت تا پنج ل وجهت قولنج بسیار نافع است صفت سنای مکی گل بنفشه از هریک سی ل گل سرخ بسفایج
از هریک پنج ل مقشر تخم کاسنی بیست ل فلوس خیارشنبر محموده شوی رب السوس از هریک پنج ل هلیله سیاه
پوست هلیله کابلی روغن بادام از هریک بیست ل عسل دو وزن ادویه آبی که در آن سنای مکی وگل سرخ
وبنفشه وهلیله سیاه ده ل هلیله کابلی بیست ل جوشانیده باشند بقوام آورده سرشند معجون مسهل که جهت
کرم معده وحب القرع مجربست شیرخشت ابرنج کابلی مقشر از هریک م تربد مقل از هریک دو م ادویه را
کوفته وبیخته با عسل سرشند ومعجون ان یک شربتست وباید که قبل از تناول این دوا شیر تازه جوشیده یکپاس
بخورد وقدر یکساعت دوا وقی وقبل از دوا به وبزیرهیز نماید معجون سورنجان جهت مفاصل حار وبارد واخراج

بلغم

بلغم غلیظ سورنجان ابیض هفت ل بوزیدان دو ل قشر ماهیزهرج دو ل الکبر ملوک شیطرج از هریک دو ل هلیله
اصفر هفت ل تخم کرفس یک ل ونیم تخم رازیانه یک ل ونیم فلفل ابیض صعتر ملح هندی ورق انجبار زنجبیل
از هریک یک ل ونیم سمسم مقشر یک تربد ابیض سه ل زنجبیل سه ل محموده سه ل عسل کف گرفته سه مثل ادویه قدر
شربت پنج ل با آب گرم واگر مقاومت کنند دو ل ونیم کافیست معجون نجاح مسهل سودا وبلغم غلیظ وجهت قولنج
وامراض دماغی که از سودا باشد نافعست پوست هلیله زرد پوست هلیله کابلی وبلیله وهلیله سیاه وآمله مقشر
از هریک ده ل تربد سفید هفت ل غاریقون بسفایج از هریک پنج ل فقاح افتیمون اسطوخودوس ده ل محموده مشوی
سه ل گل سرخ رب السوس مصطکی سفید از هریک پنج ل عسل کف گرفته سه برابر ادویه شربت دو ل تا سه ل
معجون دیگر از هرمس اصغر است وحنین گوید از جالینوس است در اول گرم ودوم خشک تا یکسال باقیست جهت زحیر و
درد معده وشقاق ومالیخولیا وجنون نافع است هلیله سیاه وبلیله از هریک ده ل افتیمون تربد اسطوخودوس
بسفایج از هریک پنج ل غاریقون حجر ارمنی مغسول مرجان کهربا مروارید از هریک یک ل گل سرخ زرنباد درونج
حضض مکی دم الاخوین از هریک نیم ل وشیخ الرئیس سه ل طباشیر اضافه نموده وبعضی کندر ومرزنجوش و
هلیله کابلی از هریک سه ل اضافه کرده با سه وزن عسل سرشند معجون خیارشنبر سمرقندی ذکر کرده جهت قولنج
حاد وبارد ورمد وزکام ونزله ودرد سینه نافع ومضر معده سرد وبجهة دیر گذشتن آن مسهل استعمال ان با
طبیخ رازیانه وخطمی وشبت وگاوزبان است وقوتش تا دو سال باقیست وقدر شربتش از پنج ل تا هفت ل فلوس
خیارشنبر صد ل عسل بقوام آورند بنفشه وتربد از هریک بیست ل سقمونیا پانزده ل رب السوس دوازده ل ملح هندی
هفت ل ونیم انیسون مصطکی رازیانه از هر کدام پنج ل ادویه را با سی ل روغن بادام چرب نموده سرشند معجون
ازراقی از تالیفات حقیر جهت قطع عادت بغایت مجربست در دفع استرخا وفالج وامراض بارده ودرد مفاصل و
عرق النسا وسلس البول بغایت نافع است صفت ازراقی که کوچله نامند ده ل در شیر جوشانیده پوست را جدا
کرده بسوهان ریزه نموده بعد از نرم صلایه نمایند گل گاوزبان هیل زرنباد عود هندی اسطوخودوس
۱ ۱ ۲ ۲ ۲

قرنفل کثیرا نارجیل شقاقل صندل سفید املج مقشر هلیله عسل سه وزن ادویه ازملک ل تا دو ل
مداومت نمایند معجون مسهل منقول از نصریف وند که مسهل جمیع اخلاط حاره ومحرق مواد جذام و ماده
حیات وعطش است نیم رطل آلوی بخارا مثل ان تمر هندی وهریک از عناب وسپستان ومویز منقی سی ل
هلیله زرد تخم کشوث افتیمون بنفشه ازهریک پانزده ل کل سرخ ده ل خطمی وخبازی ورازیانه وصندل
زرد ازهریک چهار ل درآب ریخته صاف نمایند وبا سه ل ترنجبین ویکوزن ادویه شکر بقوام آورند وطباشیر
وکثیرا وصمغ عربی وسقمونیا ونشاسته ازهریک پنج ل اضافه کنند واگر خواهند که دراسهال قوی شود ترنجبین را
دو وزن ادویه سقمونیا را اضافه نمایند قدر شربتش تا هفت ل معجون منقول از ارشادتن که جهة قطع اخلاط
بارده وفضلات بلغمیه وجهة ادرار فرمودن حیض نافع ودرنگ ورخسار وبشره را نیکو کرداند وکهنه اند که تجربه
مجرب است وتا سه روز یا پنج تا پنج ل استعمال نمایند وقطع کنند پس سه روز دیگر عود کنند ووقت ابتدای آن
خوب است که قمر شروع درنقصان کرده باشد هلیلج افیون دوقو ازهریک پنج ل قرفه دارفلفل ازهریک
چهار ل جوزبوا عاقرقرحا شیطرج ازهریک دو ل با عسل سرشند فلونیای رومی مناقش مثل فلونیای
فارسی است لکن اقطع است از ان در قولنج وعسرالبول وسنگ مثانه وگرده وضیق النفس وتشنج وسل وخوانیق
وزکام وفساد دهان ودندان واسهال وضعف جگر واین احر است وآن ایبس وهردو مفسد اند مگر انکه ذهن را اکثار
دراطعمه دسم نمایند وتا حاجت نباشد استعمال ننمایند واجزای ان بعینه اجزای فلونیای فارسی است با زیادتی
سلیخه وساذج هندی وروغن بلسان فلونیای فارسی جهة قطع خون وتقویت اعضا وحفظ جنین وصداع
وسرفه وضعف معده وتقویت باه وقوتش تا چهار سال باقی میماند وقبل ازشش ماه استعمال نباید کرد و
قدر شربت تا یکدرم فلفل ابیض بزرالبنج ازهریک بیست وپنج م افیون طین مختوم فوه تخم کرفس جوزا
اسارون نانخواه رازیانج سنبل قسط بادام تلخ ازهریک پانزده م مغز تخم خربزه ۵ م اشق سه م با عسل
وشراب سرشند ودربعضی زعفران پنجدرم مرصاف عاقرقرحا فرسیون ازهریک دو م زرنباد درونج

لولو

لولو مشک ازهریک نیم م کافور یکدانگ ونیم ودربعضی نسخ جندبیدستر مرجان کهربا ابریشم ازهریک یک م
برشعثای ابی برکات منقول ازخط استادی ابوی مرحوم حکیم محمد باقر وگوید بهتر از هر برشعثاست بزرالبنج فلفل
سفید ازهریک بیست م افیون دوم زعفران پنجدرم عاقرقرحا عود سنبل الطیب سلیخه زرنباد بهمن سرخ و
سفید ازهریک دوم عود بلسان چهار م جندبیدستر دو ل خشخاش فرفیون نیم ل روغن بلسان پنج ل اگر
نباشد بدل روغن زیتون کنند فلونیای خاصه که حکیم محمد باقر طاب ثراه ترتیب نموده درجمیع امزجه موافق است
بزرالبنج مصطکی زعفران ۲۰ جدوار عنبر مشک یشب مروارید ورق طلا یاقوت بسد لعل عاقرقرحا
فرسیون تخم بادرنجبویه پوست ترنج بوزیدان بهمن سفید دوقو بادرنجبویه کندر اگیر ترکی پوست
بیرون پسته مکد ۲ کهربا ورق نقره زرنباد درونج بسباسه مکد ۴ عود قماری ساذج هندی
اسطوخودوس قرنفل زنجبیل اسارون دارچینی اشنه حب بلسان خولنجان سعد زرنب قسط
بحری جوزبوا لسان العصافیر خصیة الثعلب ریوندچینی غاریقون دارفلفل سلیخه حماما فطراسالیون
مرمکی میعه سایله هیل مکد ۳ ابریشم صندل سفید سنبل الطیب تخم کرفس گل سرخ خشخاش سفید
مغز چلغوزه مغز نارجیل مکد مغز تخم خربزه مکد افیون صدل عسل سه وزن ادویه فلونیای مجرب
قریب الاعتدال موافق امزجه حاره وبارده که حقیر ترتیب یافته داده ومسمی بمحافظ الارواح نموده بزرالبنج ۱۰
فلفل سفید افیون زعفران کشنیز خشک صندل سفید دارچینی طباشیر سنبل الطیب گل سرخ
خشخاش چلغوزه نارجیل زرنباد درونج گل گاوزبان بسباسه عود قماری ساذج هندی حب بلسان
عود بلسان سعد زرنب قسط بحری جوزبوا لسان العصافیر آملج شیر پرورده دارفلفل سلیخه
اسارون قرنفل زنجبیل رازیانه انیسون قرنفل فرفیون پوست ترنج پوست پسته ورق نقره مشک
بهمن سرخ وسفید وج تخم بادرنجبویه بوزیدان عسل سه وزن ادویه وجهة بعضی این ادویه اضافه شده
کهربا مروارید یاقوت لعل بسد مرجان عقیق ورق طلا عنبر اشهب فلونیای محمودی افیون

ترب وجهة بیماری که خواب نکند بطبیخ خشخاش وجهة بواسیر بماء الکراث وجهة ثقل لسان حبه با آب سماق
وجهة غم بی سبب با آب کاسنی وجهة جماع بماء الحمص المطبوخ وجهة نفس هر دو فرد برد وجهة زنی که بزاید و
نفاس قطع نشود با آب حلبه وجهة سم با آب حرمل وجهة کسی که افیون خورده باشد بطبیخ دارچینی وجهة کسی که کافور
خورده باشد بطبیخ عود بماء الورد وجهة کزیدن عقرب بعسل وجهة کزیدن افاعی حبه هر دو وهم چند قی
کند باز بنوشند تا قی ساکن کردد وعلامت در این آفت که مار کزیده وقتی که پاک شود از سم خوابش می برد
وهم چنین در هر سم قتال وجهة ماده که در کرده بهم رسیده باشد بطبیخ نخاله وزبیب وجهة دفع زیادتی خون حیض
با آب سماق وجهة احتباس خون حیض بطبیخ عناب و مویز وجهة قولنج بطبیخ اصل السوس نافع صفت دار فلفل
دارچینی جنطیانا سلیخه جند بیدستر از هر کدام چهار درم سنبل الطیب فقاح اذخر زراوند طویل از هر یک
ده درم افیون ال و یکدانک و نیم زعفران یک م انیسون تخم کرفس بزرالبنج از هر یک ۱۵ ال فلفل سیاه ۲۲ ال و نیم
قسط قو اسارون از هر یک ده ال و نیم زنجبیل فودنج خشک از هر یک هفت م روغن بلسان یا دهن
کل سرخ ده ال عسل بقدر کفایت نسخه دیکر که از ظهیر الدین نقل شده و مکرر بتجربه حقیر رسیده و در اکثر خواص
بعضی از مثرودیطوس است و بجهة نب ربع مکرر بتجربه رسیده صفت معجون سایله کما ذریوس مرصاف زعفران
حروف جنطیانا مکد ۱۰ طین مختوم افیون سنبل الطیب صمغ عربی جند بیدستر غاریقون مکد ۳ اماثیا
هوفاریقون فطراسالیون مکد ۶ قصب الذریره دارشیشعان حب الغار عصاره لحیة التیس مکد ۵ زراوند
طویل ریوند چینی اسارون حماما جعده روغن بلسان مکد سه ل و نیم و بدل روغن بلسان زیت العتیق است
دو چندان و با دو وزن ادویه عسل سرشته تریاق برء الساعة از املاء ظهیر الدین عماد الاسلام فارسی
شاکرد ابی برکات که هر مورد نوشته و تصحیح نموده که بخط مصنف مقابله کرده ام صفت فلفل سفید و سیاه
بزرالبنج افیون زعفران سنبل الطیب عاقرقرحا عسل دو وزن ادویه بعد از شش ماه استعمال نمایند
ومنافع ان وطریق استعمال ان در هر علتی بموجبی است که در برشعثا مذکور شد و در بعضی نسخ فلفل مختصر

فلفل سفید سنبل الطیب اسارون تخم کرفس بسباسه زعفران کل سرخ مشک عنبر یک ل ورق طلا
پنجاه عدد ونقره صد عدد هیل دارچینی مصطکی ریوند چینی زنجبیل افیون از هر یک دو ل برشعثا
ابی برکات که مرحوم ظهیر الدین عماد الاسلام فارسی میفرماید که از خط ابی برکات نسخه نموده ام و حقیر تجربه
نموده بهترین نسخ است جهة دفع سمومات حیوانی و نباتی وجهة سدد و دوار و ظلمت بصر و آواز کوش و زکام
و نزله و لقوه و فالج و رعشه و سیلان لعاب از دهن و ذکای قلب و قوة حفظ و دفع نسیان و کداختن بلغم
و صفای صوت وجهة سهر سباتی و سبات سهری و از جهة قولنج و پیچش و برودت معده و جکر و کشودن سده
جکر و تقویت آن بطبیخ جو نافع است جهة ربو و انواع استسقا و سستی بدن و کثرت عرق و بوی بد و تقویت
جماع و زیاد میکند حرارت و زایل میکند کسل و تثاوب و تمطی و استرخا و انواع اعیا وجهة تفتیت سنک
کرده و مثانه و ادرار بول نافع و ریاح مجتمع را منحدر میسازد وجهة دفع وسواس سوداوی و وحشت و سوء مزاج
بارد و درد معده و قلب و هضم دیر شدن غذا نافع و قدر شربت ان غایتش یک ل و اقلش یکدانک صاحب سل
مقدار نخودی با آب کرم بناشتا و وقت خواب بنوشند در زمان بارد پانزده روز و در زمان حار سه روز
یکبار با آب کرم و روغن بادام شیرین و بغایت حذر نمایند در مزاج خشک و سعوطا زان صاحب صداع بارد
مقدار حبه با آب مرزنجوش کند و بدستور صاحب لقوه سعوط نماید و در امراض حلق حبه بدهان کرفته آبش را
ابتلاع نماید و در سرفه کهنه و تازه بلغمی بعصیر مرزنجوش مقدار حبه وجهة ضیق النفس و ربو با آب زیره و اصل
السوس و در وجع فؤاد و معا با آب رطبه و اکر مغز باشد بطبیخ زیره وجهة وجع سپرز بماء الورد و خل خمر
وجهة درد پهلو بشراب الاصول وجهة درد جکر با آب و عسل هر کاه از ماده بارده باشد و اکر سده باشد
پس بماء الاصول وجهة مبطون بماء الآس هر کاه ضبط شکم خود نتواند کرد وجهة دردتهیکاه با آبی که کرم شده
باشد در آفتاب تابستان و در زمستان بجلاب نیمکرم وجهة شبهای بلرز هر کاه با آن وجع فؤاد باشد
آب وجهة مرکب بمطبوخ انیسون وجهة زحیر با آب بزرقطونا و با آب نیمکرم وجهة حصاة با آب سداب با آب ورق

رب

درسفیداست و درین صورت مایل ببرودت میباشد و بافلفلین مایل بحرارت کما لایخفی مخلص اکبر که بیونانی سوطیرا
والفعل مخلصه نامند جهة دردسر کهنه ونقرس وصرع و وسواس وفالج وبثهایی که بانوبه وسرما باشد وبحوحت
صوت ودرد چشمی که از رطوبة باشد سعوط نمایند ازان واکتحال کنند وجهة درد دندان وگزیدن هوام ودردشش
وجلو وشراسیف وجگر واحتباس بول وتنقیه مثانه نافع وبجهة منع نزله باماء العسل بنوشند ودردی کردن خون
باآب باردشک یاآب عصی الراعی و درد درد معده ورباح غلیظه باآبی که دران تخم رازیانه جوشانیده باشند و
دردهای صعب روده و ورم آن وبدی فکر وتوحش سوداوی ورعشه ودرد سپرز بدستور وطلای ان بر قضیب
مهیج باه ومقوی قضیب وحشفه بقدر نیم م باآب طبخ حلبه جهة درد شکم که از برودت باشد مفید است و
انچه از اوزان ببرخی نوشته شده موافق مجربات ابوی ام است صفته مر سلیخه فقاح اذخر از هریک و قیه
ونیم جند بیدستر فطراسالیون از هریک ۱۵ ال ودر بعضی نسخ ۱۲ ال تخم کرفس ۱۵ دو اوقیه سلاسوس قسط المر
دارچینی اقراص اذرعو میعه سایله اسارون از هریک شش ل فلفل ابیض دوازده ل دار فلفل چهارده ل
زعفران حماما از هریک چهار ل قدر شربت تا یکدرم و در بعضی نسخه ها انیسون ده ل دار فلفل چهار ل سنبل
چهار ل و در بعضی نسخ سنبل هفت ل است قرص اذرعو در اقراص مذکوراست ورازی بعینه بنش لترتیب
داده بی اختلاف ادویه واوزان قسط المر نانخواه فلفل ابیض قرنفل مکدر دانق ۴ قرخبه دارچینی
مصطکی زعفران مکدر چهار دانگ سنبل الطیب ساذج مکدر ا ل مرصاف ۴ دانق مادر شعان قصب
الذریره مکدر دانق باشراب یاقایم مقام آن قرص کنند معجون ربع از مجربات مرحوم حکیم عماد الدین محمود که
فرموده که چون روز نوبه دو ساعت قبل از تب دو نخود تا نیم ل تناول نماید البته در سه نوبت قطع مینماید
ومسمی بحب لولو جند حلتیت قرنفل دارچینی شونیز مرصاف میعه سایله از هریک سه م افیون
سداب فلفل از هریک یک م عسل بوزن جمیع ببرشند معجون ربع دیگر منقول از محمد زکریا رازی واو
نیز فرموده که زیاده از سه چهار نوبت احتیاج نمی افتد وقدر شربت بدستور معجون سابق است تریاک کهنه

هفتم

هفتم زعفران فند چهارم سلیخه حلتیت از هریک دوم میعه جند سنبل ۲ م قسط ۳ م عسل بوزن
جمیع ببرشند نسخه دیگر از مجربات ابوی طاب ثراه که در قطع تب ربع بیعدیلست ووقت استعمال وقدر شربت
بدستور معجون سابق است اسارون کندر مکی جندبیدستر میعه سایله بزرالبنج افیون بالسویه بعسل کف
گرفته مثل جمیع ببرشند معجون اعظم که اسود بیز نامند و در کامل الصناعه مسمی بکندر یست جهة زحیر واسهال
مزمن بغایت نافع است جندبیدستر افیون میعه سایله بزرالبنج مرصاف اسارون زعفران کندر انخواه
بالسویه بعسل ببرشند و در نسخه کامل جلنار طین ارمنی تخم کرفس سلیخه اضافه نموده است معجون قابض جهة
اسهال بواسیر مجربست تخم حماض تخم مورد هلیله مجموع ابو هند آمله هلیله سیاه خبث الحدید مدبر باذب
بروعسل بالمناصفه دو وزن ادویه ببرشند شربتی دو ل اما معاجین باهیه واستعمال ان شرطست که
اغذیه نیز موافق باشد تصرف غلبه نیست بهر مزاجی دوادوی آن لابداست وآنچنان نیست که در هر مزاجی
هر معجون مبهی موثر باشد از انجمله معجون لبوبست از اسرار الاطبا تالیف شمس الدین بن هلال اردبیلی
که بغایت مقوی باه ودل ودماغ است ورنگ رخسار رانیکو کند واز مداومت کننده ان قبل از جماع و
بعد ازان ایمن است از عرق النسا ونقرس ونقصان منی وامراض عصبانی قدر شربتش از دول تا سه آ ست
وحیر بجهة معتادین افیون زعفران بیز ماینشر اعرابی افیون بزرالبنج وبدل سقنقور ماهی دو سیان
کرده وبغایت موافق گشته قدر شربت از افیون داران نیم ل است تا یک ل شقاقل خولنجان خصیه الثعلب
بهمن سرخ وسفید تودری سرخ وسفید وج لسان العصافیر از هریک سه م سقنقور سه م حب البان
حب البان فلفل سفید مغز تخم خربزه مغز تخم خیار تخم کرز تخم پیاز تخم شلغم تخم بوبجر خشخاش سفید
خسکانه ترتیزک تخم شبت تخم کرز شامی وآن دوقو است تخم هلیون خنک مربی از هریک دو م نارجیل
مغز بادام مغز پسته مغز حب صنوبر کبار مغز حبة الخضرا مغز دانه پنبه کنجد سفید مقشر هفتم دارچینی
قرنفل سنبل الطیب اسارون فباسه کبابه سعد فرفر دار فلفل جوزبوا نارمشک عود عنبر اشهب

زعفران از هریك یك ل مثك یکدانك ونیم زنجبیل بوزیدان قسط شیرین مغز حب الزلم درونج

از هریك دوم باعسل بسرشند مجرب وآزموده است معجون چوب چینی از نسخه مرحوم حکیم عماد الدین محمود

جهة تقویت معده و دل و دماغ و جگر و گرده و مثانه و باقی اعضا و تقویت باه و فربهی بدن وغیره صفت

پنج چینی پنجاه ل مروارید دو ل ریوند افتیمون سنبل الطیب از هرکدام سه ل هیل مصطکی عود قماری

مایه شتر اعرابی اسارون ۳ ل آمله بشیر پرورده ده ل گل مختوم سه ل صندل سفید سه ل سرخ دو ل بسکر

صیدا ماهی رو بیان سه ل دارچینی قرنفل زنجبیل از هرکدام دو ل جوزبوا بسباسه دو ل درونج زر نباد

از هرکدام سه ل خصیة الثعلب ۵ تخم جزر تخم شلغم تخم ترب تخم یونجه بهمن سرخ وسفید خسك مرطب

از هرکدام سه ل بوزیدان سورنجان دو ل شقاقل ده ل کبابه چینی دو ل خولنجان قسط شیرین دو ل

تودری زرد و سرخ سه ل سعد سه ل ورق منتظر سه این اجزا مجموع را بسایند پس کاوزبان بادرنجبویه

گل سرخ دوالله از هرکدام ده ل بجوشانند وصاف کنند خشخاش سفید تخم خیارین تخم خرپزه تخم کاهی

تخم خرفه از هریك ده ل نرم کوفته در آب مطبوخ شیره کرفته اضافه باب به شیرین وانار شیرین وگلاب و

قند وعسل کرده بقوام آورند مغز بادام مغز فندق مغز کردکان مغز جلغوزه مانند مرهم کوفته در عسل

حل کنند واجزا را بآن بسرشند وحفیره ورق منتظر را که جهة سرو است داخل نکرده بیست ل چوب چینی را

جوشانیده آب آنرا باعسل بقوام آورده وادویه را بسرشند وبغایت در افعال قوی مشاهده نموده است

معجون سهی که جهة تولد نافع است اکر خلطی غالب باشد اول تنقیه نمایند وبعد از ان بیست یوم هر شب

نیم ل مرد ونیم ل زن تناول نمایند واز مباشرت درین ایام اجتناب نمایند واز مضرات باه پرهیز کنند

بهمن سرخ وسفید مغز جلغوزه قاقله کبار دارچینی از هریك دو ل مروارید بسد فلفل زنجبیل

قرنفل نارجیل سکبینج ساذج هندی برك قرنفل نیم وزن ان قرنفل بدل میتوان کرد واکر ساذج ساذج

سیاه وضخم ورق کنند بهتر است والا نصف ساذج ونصف قرنفل بدل کنند جوزبوا نیم ل زعفران

نیم ل باسه وزن عسل سرشته بعد از چهل یوم استعمال نمایند معجون سهی ابن جمع مولف ارشاد کوید

که بغایت مجرب و محلل ریاح غلیظ و مسکن مغص و قاتل کرم شکم است تا چهار ل گل گاوزبان تخم ترتیزك از هریك

یکجزو ونیم سقنقور واکر نباشد ماهی روبیان پنیر مایه شتر اعرابی یکجزو وسدس خصیة الثعلب زنجبیل فلفل مغز

فندق صنوبر کبار تخم ترب شقاقل تخم شلغم از هریك یکجزو تخم انجره دارچینی نخود سفید مغز بادام کنجد

مقشر خشخاش سفید کندر از هریك چهار جزو باشربت سیب دو وزن ادویه بسرشند معجون سهی از مولف

تذکره عجیب الفعل است در برانگیختن باه وانعاظ وتقویت حرارت غریزی وفربه کردن بدن وتولید خون صالح

واصلاح منی ودفع اذیت جماع وضعف آن نخود سفید پوست دار را اکر در آب ترتیزك تازه سه بار خیسانیده

وخشك کرده باشند خشك خشك سحق را در سه مثل ان آب خشك تازه ترتیب داده باشند از هریك سه اوقیه

ترنجبین ده ل دارچینی خولنجان از هریك شش ل یکرطل ونیم عسل را با نیم رطل آب پیاز بقوام آورند وتخم ترب

وتخم جرجیر تخم انجره از هریك یکوقیه عاقرقرحا زنجبیل از هریك نیم وقیه اضافه نمایند وهشت قیراط یا درهم

ونیم درهم زعفران وشش قیراط مشك را در گلاب حل کرده بدان تنقیه کنند وهرکاه قویتر خواهند مغز

کردکان حب صنوبر نارجیل تخم شلغم مغز بن بهمن سرخ وسفید رطبه وتخم کتان از هریك یکوقیه قسط شیرین

انیسون قرنفل فلفل سقنقور واکر نباشد پنیر مایه شتر اعرابی ویا ماهی روبیان از هریك سه ل زرده تخم مرغ

مغز سر گنجشك از هریك بیست عدد اضافه نمایند قدر شربت تا دوم است معجون ثوم از تالیف اسحق که مولف

تذکره ذکر نموده جلیل القدر وکثیر المنافع است بغایت سهی ومدر ومبرودین ومرطوبین جهة رفع رطوبات و

کل امراض بارده مثل فالج ونسیان وسکته ورعشه وضیق النفس ولکنت زبان وسرفه رطوبی وفساد آواز

وتحلیل ریاح وسدد وتقویت معده وجگر وامراض مقعده ورحم مکر اختنا قنان وجهة احتباس حیض وبول

ونیکو کردن رنك وبرانگیختن باه مایوسین بغایت مجرب ومضر جوانان وصاحبان مزاج حار ومصلحش سکنجبین

وشربت عناب وطلا کردن روغن ان بر بدن جهة رفع اذیت سرما وشقاق پاشنه پا وقلع آثار در قضیب

معجون از قول جالینوس ودیاسقوریدس معجون

اجزا ارکوفته وبیخته وبعسل بقوام آورده

معمول در اکثر نسخه معجون ازند خوارزم

روز شب بیسطال

دارفلفل

زنجبیل

خوربوا

هلیله خشک

زرنباد

معجون ازنجونیا

معجون جمع اجزا

جهة تهییج باه بغایت موثر و قوتش تا چهار سال باقیست و شربتش دو ل وان کرم است در درجه سیم و خشک است در
اول یک رطل سیر کوبیده را با یک رطل و نیم عسل بقوام آورند زنجبیل فلفل قرنفل دار فلفل دارچینی کبابه چینی
جوزبوا عاقرقرحا خولنجان از هریک دو ل زعفران یک ل روغن سرخ ده ل واگر اخذ روغن ان خواهند
قبل از انکه با عسل بجوشانند با روغن گل جوشانیده روغن آن بگیرند و بعد از ان با عسل بجوشانند
معجون بهی که منقول از مختار ابن هبل در تقویت باه و تولید منی بغایت آزموده است صفته تخم تره تیزک
تخم یونجه مغز جلغوزه از هریک دو ل زنجبیل شقاقل بوزیدان خصیة الثعلب از هریک چهار ل حلتیت
طیب شش ل روغن نارجیل چرب کرده با شصت ل قند معجون کنند واگر عسل و قند بالمناصفه باشد بهتر است
قدر شربتش دو ل قلیه زردک و تخم نیم بخت و امثال ان تناول نمایند معجون راح المومنین که تالیف حقیر است
معتدل مایل برطوبت جهة تقویت باه و اشتهای طعام و تفریح مفید و نفع میکند جهة سعال و نزله و سوء
النفس و خفقان وغیره و اصلا آزار و مضرت نیست بتجربه رسیده است لسان الثور خصیة الثعلب از هریک
پنج ل شقاقل ۲ ل تخم جزر ده ل نارجیل دارچینی حب صنوبر کبار از هریک ده ل جوزبوا کثیرا اصل
السوس الاسمانجونی از هریک چهار ل ادویه را کوفته پنجاه ل پوست خشخاش را جوشانیده صاف کرده
بیست و پنج ل شیره تخمش در ان کرفته ثقلش بینداخته پس با عسل و آب سیب شیرین صد ل و آب زردک
صد و پنجاه ل بقوام آورند پس با ادویه سرشته و نیم ل مشک بران بپاشند واگر خواهند بدل خشخاش اصل
شوکران که بنج نیز کویند و با بیخ شبی و برکک شیرازی و امثال ان بقدر لایق اضافه نمایند معجون بهرود
تالیف حقیر مبهی و مشهی و هاضم و بانشا و مقوی احشا و مفرح و جهة سرفه و آلات تنفس نافع و در اول
دوم کرم و مایل برطوبت و موافق اکثر امزجه است صفته جوزبوا بنفشه از هریک شش ل باهم باید کوبید
و با دو ل روغن بادام ۲ ل زنجبیل را کوبیده چرب نماید دارچینی اسارون لسان العصافیر از هریک دو ل
عود قماری قرنفل خولنجان بهمن سرخ و سفید انیسون از هریک یک ل خصیة الثعلب بیست و دو ل شقاقل

بیست

بیست و پنج ل واگر میسر باشد بهتر است کثیرا نعناع خشک از هریک دو ل عسل کف کرفته هفتاد و پنج ل دوشاب
زردک هفتاد و پنج ل واگر دوشاب زردک نباشد عسل را صد و ده ل باید کرد معجون قرص افعی جهة
توالد و تناسل مجربست و بغایت مبهی و مقوی و موافق بارد المزاج و پیران و حافظ صحت ایشان و جهة
امراض عصبانی و رقت منی و نیکو کردن رنگ و رخسار و تقویت هاضمه و تفریح و دفع وحشت سوداوی
نافع است خصیة الثعلب دارچینی زنجبیل از هرکدام شش ل کبابه قرنفل دار فلفل از هرکدام یک ل
مغز فستق مغز بادام شیرین نارجیل مقشر بندق مقشر از هرکدام دو ل ابریشم مقرض اشنان اخیان پنیر
مایه شتر اعرابی تخم کرفس تخم یونجه هلیون تخم خیار تخم قنبیط تخم جرجیر بوزیدان صیدار جلغوزه کبار
و کبار صغار تخم ترب خولنجان قرمز تودری سرخ و سفید تخم زردک مغز حب القلقل مغز حب البن
فلفل لسان العصافیر بصل العنصل المشوی خصیه برغی خردل عاقرقرحا از هریک یک ل عنبر اشهب
مشک از هریک دو ل زعفران ده ل ورق نقره ورق طلا یک ل قرص افعی عشر ادویه با عسل کف
کرفته بسرشند با دو مثل ادویه **فصل پنجم** در مفرحات مفرح عبارت از آنچیز است که مشتمل
باشد بر تصفیه نفس که عبارت از روح حیوانی باشد و قوتها و فکر و تقویت آلات آن چه ادراک
با نفس مجرد است و هرچند آلات قوی باشد و ذکر و ذات بعید و حواس باطنی و ظاهری صحیح باعث
ادراک بیشتر میگردد و این تفریح بسبب هریک از قوتها بانفراده میشود مثل شنیدنهای ملایم طبع از
قوت سامعه و مجموعه و بسبیل ازدواج میباشد و هرچه نفس را از مشاغل خارجه باز داشته باشد مشغول
بعالم مجرد خود و ادراک کمالات کرداند مفرح حقیقی است و هرچه باعث ادراک لذات خارجی و محسوسه
بحسب تقاضای هریک از قوتها کردد مفرح مجازی و در ان اسباب مجتمع باشد تفریح اشد خواهد بود
مثل جمعیت صحت مزاج و عدم اخلاط ردیه بدن با شنیدن سامعه ملایمات قوة سمع و دیدن مقبولات
و آشامیدن لذید ذایقه و بوییدن ملایمات شامه و احساس کیفیات معتدله لامسه و ادراک صور

جزئیه ملایم حس مشترک و خیال و دریافت معانی جزئیه موافقه وهم و تراکیب مناسبه متخیله دان و حفظ معانی
جزئیه مانوسه حافظه صحت قوتهای باعثه و محرکه و قوتهای غاذیه و مولده پس در تفریح مفرحات وجود
امور مذکوره شرطست و بحسب تفاوت اشخاص تقویت قوتهای بدنی متفاوت لهذا مفرحات متعدده
ترکیب یافته است مفرح یاقوت شیخ ابو علی که در ادویه قلبیه ذکر کرده وفی الواقع ترکیب بسیار نفیست
مکرر حقیر و والد مرحوم تجربه نموده و باندک تصرفی در زیادتی و کمی موافق جمیع امزجه است جهت
توحش سوداوی و انواع مالیخولیا و تفریح و نشاط و تقویت اعضای رئیسه و جهت تا فقین و اکثر امراض
معده و خفقان بغایت نافع است قرصا و معجونا استعمال میتوان نمود صفته مروارید کهربا جدوار یک درم
و نیم ابریشم مقرض سرطان محرق بهمنین از هرکدام یک مثقال و بکدانک سحاله طلا و دو دانگ لسان الثور
پنج م یاقوت یک م تخم فرنجمشک تخم بادرنجبویه برگ بادرنجبویه از هریک سه م بهمن سرخ و سفید عود
هندی حجرارمنی مغسول لاجورد مصطکی سلیخه دارچینی زعفران هیل قاقله کبار بسباسه از هر یک
یک ل افتیمون یک م و نیم اسطوخودوس سه م جدوار یک ل و اگر نباشد زرنباد عوض آن کنند بقدر
سه ل درونج رومی دو ل تخم کاسنی پنج ل تخم خیار چهار م ترنجبین ده م گل سرخ چهار م مشک دو ل کافور
یک ل عنبر یک ل سنبل ساذج از هر یک دو م این ادویه اصل و خیراست کاه قرص کنند جهت معتدل المزاج
تغییر دهند و اگر خواهند که بعد از تخمیر و امتزاج استعمال نمایند در ان پنج ل افیون و پنج ل جند بیدستر
هر دو باهم سوده داخل معجون نمایند و این زمان البته بعد از شش استعمال نمایند و غرض از ادخال
افیون حفظ مزاج مرکبست و ادخال جند جهت اصلاح افیون است که مرکب باز بعد از ادخال افیون
بر اعتدال خود باشد و اگر کسی را سوء مزاج حار غالب باشد میباید که زعفران و مشک این ترکیب را
نیم کنند و افتیمون کم کرده بدل چهار م سناء مکی قسط یک م شاهتره یک م ل و نیم کنند و درین ترکیب
یک م گل سرخ هشت م تخم خرفه و هشت م طباشیر و دو م تخم کاهو و سه م صندل داخل کنند و باقی ادویه را

عال

بحال خود بگذارند و بدستور یا قرص سازند یا معجون نمایند و اگر کسی را سوء مزاج بارد غالب باشد واجب باشد
که درین ادویه قشور اگر بسباسه است و قشور اترج و عود بلسان و زنجبیل و فلفل سه م جند بیدستر دو وزن
کافور نصف ل کنند و اگر صاحب مزاج حار یکشربت ازین ترکیب با یک ل طباشیر و رب سیب و رب ریباس بخورد و صاحب
مزاج بارد شربتی از ان با طوخچی جند بخورد و کافی باشد و احتیاج بتغییر و تبدیل اصل این نسخه نیست و مرحوم
محمد باقر میگوید که من بعضی از ملوک را علاج کرده ام و مرض مالیخولیایی که منجر بمانیا شده بود باین معجون و در نسخه
معتدل این ترکیب یک ل یاقوت رمانی اضافه کرده ام نفع عظیم مشاهده نموده مفرح حار جهت خفقان و مالیخولیا
و وحشت و تقویت معده و اشتها و هضم طعام نافع است و موی را سیاه دارد و رنگ و رخسار را نیکو کرداند
بادرنجبویه قشور اترج قرنفل قرمز زعفران مصطکی جوزبوا قاقله کبار نارمشک سک لمجنان زرنباد
درونج تخم بادروج تخم فرنجمشک بالسویه از هر یک ده جزو مشک و عنبر نصف جزو هلیله کابلی بیست عدد و
آمله سی عدد را در آب سه رطل بجوشانند تا یک رطل بماند بعد از ان صاف نموده یک رطل عسل بریزند و بجوشانند تا
آب بسوزد و عسل بماند بعد از ان عسل را با ابرا ادویه کرده بسرشند شربتی م تا دو م و این نسخه انفع از نوشدارو است
جهت مبرودین و مرطوبین مفرح بارد از ادویه قلبیه شیخ رئیس به و حقیر مکرر تجربه نموده جهت محرور بغایت نافع
و بهمه بهتر از دواء المسک بارد قوتیست و جهت تا فقین و تب دق و خفقان حار و دفع بخار سوداوی سوخته بغایت
موثر است تخم کاهو تخم خرفه مغز تخم کدو مقشر تخم خیار مقشر از هر یک سه ل تخم خرفه سه ل لولو بسد کهربا سرطان
بهری محرق ابریشم مقرض از هر یک یک ل صندل سفید دو ل عود هندی درونج زرنباد بهمن ابیض از هر یک
یک ل و دو دانگ هیل طباشیر از هر یک دو ل گل سرخ پنج ل زعفران کافور یک ل مشک دانگی عنبر دو دانگ
لسان الثور سه ل و نیم رب کدر یک ل و اگر یافت نشود دو ل حب کدر مکان آن و الا دو ل صندل سرخ کنند و
ادویه را کوفته قرص سازند و یا معجون نمایند برب سیب و انار و به بالسویه بقدر انچه ادویه را معجون توان ساخت
مفرح بارد که مسمی بمفرح سیب است از تالیف حقیر جهت سدر و دوار و منع بخار بغایت مجربست گل سرخ ده ل

زرشک دانه دار فوفل صندل سفید طباشیر گل ارمنی بادرنجبویه پوست ترنج مکد ۳ کشنیز خشک
تخم خرفه گل گاوزبان مکد ۵ یا ۷ ل شربت سیب با صندل ۲ ل ببرشند شربتی دو ل و طلای محلول و نقره
محلول و فادزهر معدنی مکد ل عنبر نیم ل و در بعضی مزاج اضافه میشود مفرح سوسنبری از حکمای
فرس مفرح و مقوی و مساوی است معجون اجساد آن با ارواح ان نافعست مطلقا امزجه را در هر وقت و اعاده
میکند قوای ساقطه را و ارواحی که نقصان یافته باشد بمرض یا بمسهل یا از سم یا غیر اینها و جهة خفقان و غشی
و استسقا و یرقان و سوء هضم و برانگیختن باه نافع و ساکن میکند درد نقرس و مفاصل را و معتدلست و بعضی
گویند گرمست در اول و نیافتم در ان ضرر چیزی زرنباد درونج بهمن سرخ و سفید بادرنجبویه از هریک
ده ل فرنجمشک شش ل وج عود قماری از هریک پنج ل نعناع خشک سوسنبر دارچینی کبابه مغز جوزبوا
نقره محلول کهربا زعفران از هریک دو ل بسباسه یاقوت از هریک ل بعد از سحق بلیغ ادویه غیر معدنی را
در هشتاد ل بدین موجب از گلاب شانزده ل و عرق بیدمشک و آب سیب و آب مرزنجوش و آب گاوزبان
از هریک شانزده ل در بهار یکشب بخیسانند و در زمستان دو شب و دویست و پنجاه ل عسل کف گرفته که
سه وزن ادویه است بوزن درآورند و بعد از ان دویست و پنجاه ل شیره تازه را بجوهر عسل دهند و بدستور
با عشره عسل که هشت و پنج ل باشد روغن بنفشه بادام بجوشانند تا منعقد گردد و بعد از ان از سر آتش بر
آورده ادویه را ضم نمایند و باز در آتش گذاشته بجوشانند و یکشب در پاتیل بگذارند اگر روز دیگر مشاهده
نمایند که آبی با آن هست باز بگذارند با آتش نرمی که بجوش نیامده بر بخار برطرف شود آنگاه ادویه معدنی که
نقره و کهربا و یاقوتست اضافه کنند و شیخ مولف نسخه میفرماید که اگر پادزهر معدنی باشد دو ل و اگر حیوانی
باشد دوازده قیراط در گلاب حل نموده تسقیه نمایند یک ل در نشا و کیفیت برابری با یکی جز میکند با دهم
سلامت حس و صحت ادراک قدر شربتش تا دو ل است و قوتش تا پنج سال باقی است جهة حفظ صحت ناشتا
تناول نمایند و بجهة قوة باه شب و بجهة سموم با آب رازیانه و بجهة خفقان با عرق گاوزبان مفرح جالینوس

معروف بطولا و احسن یعنی حار القلب جهة خفقان حار و صعود ابخره بدماغ و سدد دوار و صرع و شقیقه
و مالیخولیا و حمی و تشنگی و قطع خون و نکایت سموم نافع سرد است در درجه سیم و خشک است در اول
آمله را در شیر یک هفته خیسانیده در گلاب سه روز گل گاوزبان تخم خرفه از هریک پنج ل صندل سفید
و زرد و سرخ پوست بیخ رازیانه سنبل الطیب از هریک ده ل بهمن سفید دارچینی کشنیز خشک طباشیر پوست
نارنج و ترنج ابریشم مقرض کهربا از هریک پنج ل مرجان مروارید از هریک سه ل طلای محلول نقره محلول زمرد
یاقوت از هریک دو ل با شربت سیب یکوزن و شربت ریباس شربت انار دین هریک یکوزن ببرشند مفرح اعظم
معتدلست و بهترین مفرحاتست و موافق جمیع امزجه و شکننده تندی خون و دافع جمیع اخلاط فاسده و صاف
کننده خون و مقوی حواس و اعضای رئیسه و غیره و زیاد کننده فهم و حفظ و برطرف میکند اعیا و کلالت
و بلادت و توحش را و نفخ را تحلیل میبرد و مقوی اشتها و باه و دافع اقسام کرم و خفقان و مالیخولیا و وسواس
و سرسام و بغایت عجیب الفعل است و جلیل القدر و چون اضافه کنند یاقوت و غیره احجار را نامیده میشود
به معجون یاقوت مخلص از وبا و طاعون و آشامیدن و طلا کردن آن با روغن بنفشه ایمن میسازد از وبا
و طاعون و حقیر مکرر تجربه نموده در جمیع مراتب بعدیل و موافق اکثر امزجه و قریب الاعتدال است و بجهة
دفع صرع و جنون و ضعف دل و توحش بغایت مجربست و مبهی و مداومت آن حافظ صحت و بهترین مفرحات
صغیر شاهتره بادرنجبویه گل گاوزبان تنبول از هریک ده ل بهمن سرخ و سفید از هریک پنج ل لاجورد
مغسول طباشیر گل مختوم و حقیر بدل آن گل داغستان می آورند و مشهور است کرده اثرش را قوی تر
از گل مختوم مشاهده نموده زعفران درونج زرنب کبابه زرنباد از هریک سه ل هلیله کابلی ابریشم
مقرض صندل سفید پوست بیرون پسته از هریک دو ل مرجان مروارید کهربا از هریک یک ل دانه هیل
یک ل عود نیم ل ورق نقره ورق طلا یاقوت سرخ از هریک دو ل و حقیر بدون طلا و نقره استعمال
نموده ادویه را کوفته و بیخته شکر سفید صد و پنجاه ل با آب برشیرین و شربت ریباس و آب سیب شیرین

وگلاب واب انار میخوش وآب ترشی ترنج واگر نباشد آب لیمو وآب زرشک از هریک بیست وسه لیت ام
آورده بسرشند قدر شربت ازنیم تا دو ل فوتش تا چهارده سال باقیست مفرح ملوک از کتاب بختیشوع
جهة تلطیف اخلاط وانتعاش ارواح وبسط نفس وتقویت بدن نافع است وگرم وخشک است در دوم
وقوتش تا هفت سال باقیست وقدر شربتش تا دو ل بماء الورد وبا آب ریباس صفت قاقله کبار وصغار
ازهریک ده ل زرنب زرنباد درونج قرنفل عود ناخواه نارمشک سلیخه اسارون ازهریک پنج ل
سنبل ساذج حماما دارفلفل ازهریک دو ل مروارید درشت سفید ناسفته یاقوت سرخ
ورق طلا ازهریک دو ل زعفران یک م مصطکی یک ل ورق زر نیم ل فلفل ابیض نیم ل همه را بجلاب
خیسانیده سه روز بیش از سرشتن وعسل را بالای آتش گذاشته مثل ان عرق دارچینی ونمام ومرزنجوش
تصفیه نمایند پس از آتش گرفته با ادویه بسرشند مفرح مسهل الوجود جهة دفع خفقان ودغدغه وسقوط قوی
وصداع مزمن وامراض جگر وتوحش وتبهای عفنی نافع ودرین مفرح سر وتزکیه بسیار است وخون را
صاف میکند وکسل وبلادت را زایل میکند وقوتش تا یکسال باقیست وشربت ان یکوقیه صفت آب شیرین
ده رطل که دران اطفای آهن تافته وباطلاو نقره بمقدری که میسر باشد قرنفل افتیمون بسباسه قاقله
کبار صندل سرخ ازهریک هفت ل کوفته ودرخرقه بسته با سی م ابریشم خام وبگذارند دران آب تا ده
روز بماند پس بجوشانند تا ربعش بماند پس صاف نموده با مثل ان شکر ومثل ان آب سیب با شربت سیب
بقوام آورند واضافه کنند بران تخم ریحان وتخم بادرنجبویه هریک ده م وازآتش بردارند مفرح جهة دفع
اخلاط سوداویه وبلغم لزج وتفتیح سده وتنقیه دماغ از ابخره وتقویت حواس وزیادتی سرور ونشاط
بالذات وبالعرض وتحلیل ریاح غلیظ وزیادتی هضم نافع است گرم است در اول ودرنبوست معتدل قوتش
تا سه سال باقیست وشربتش دو م است صفت افتیمون اسطوخودوس حب بلسان سلیخه اسارون قرنفل
ازهریک چهار ل زرنباد درونج مروارید درشت کهربا مرجان بهمن سرخ وسفید ساذج سنبل قاقله
کبار

کبار قرنفل وجند بیدستر ازهریک سه م حریر محرق دو م زنجبیل دارفلفل مشک ازهریک یک م با عسل کف گرفته بسرشند
وحقیر یکوزن اجزای این مفرح را بغیر از جندباد ووزن مفرح سهل الوجود سابق سرشته با زیادتی فادزهر
معدنی وعنبر اشهب ورق طلا ورق نقره ودر اثار بعید بل مشاهده نموده است وسمی بمفرح ابریشم کرده ودر
رفع اقسام مالیخولیا بشرط مداومت مجربست وتخلف نمیکند مفرح حار کثیر المنافع جهة امراض بارده درهم قسمش که باشد
وجهة جنون ووسواس وتقویت اعضای دیگر وتفتیح سده ها بغایت نافع است گرم در سیم وخشک در دوم
وقوتش تا دو سال باقیست وشربتش تا یک ل اشنه اظفار الطیب نارمشک فرنجمشک بالسویه قرنفل
دارچینی سنبل الطیب ازهریک مثل نصف اجزا مصطکی زعفران ازهریک وزن ربع اجزا با عسل بسرشند
مفرح بارد جهة اصلاح امراض حاره وتنقیه اخره وتعدیل مزاج جگر وگرده ودرسیم سرد وقوتش تا دو سال
باقیست وشربتش تا دو ل خشخاش سفید کشنیز خشک تخم خربزه ازهریک سه ل طباشیر گل مختوم گل سرخ لسان
الثور ازهریک یک ل ونیم عصاره زرشک یک ل با عسل کابلی بسرشند **باب دوم** در اقسام حبوب
وآن از اختراع قدماست ومنقسم باقسام معاجین است ومسهل آنرا تا دو ماه قوت باقیست وبعد از ان ضعیف
میشود وبهی ومقوی ان که مشتمل بر ادویه کبار وذو الخاصیه باشد تا یکسال وافیون دار تا دو سال وانچه مشتمل
بر ادویه کبار نباشد بعد از یکماه ضعیف میشود حب نارمشک مسهل وسریع الاثر است جهة تحلیل ریاح وتقویت
معده ورفع قولنج ودرد معده که احتباس باشد بغایت مجرب یکعدد ش یکبار اسهال میکند مصطکی زنجبیل قرنفل
دارچینی فلفل نارمشک ازهریک یک ل ویکدانگ سقمونیای مشوی ده م شکر طبرزد ده م حب ریوند جهة استسقای
زقی که با حرارت باشد ریوند عصاره غافث تخم کاسنی غاریقون مازریون شربتش یک م ونیم حب الذهب
واین موسومست بحب الصبر از تراکیب رئیس الفضلا حسین بن عبدالله سینا جهة حفظ صحت وتنقیه اخلاط ثلثه
از سر وبدن وتفتیح سده وضیق النفس ودرد پهلو وپشت پا وشب کوری باصره وهضم طعام وادرار بخارها وبالجمله
مداومت آن مغنی است از جمیع ادویه وقدر شربتش تا دو ل صبر سیصد م هلیله کابلی ده م گل سرخ پنج م سقمونیا

زعفران مصطکی کثیرا سفید از هریک سه درم عنبر ورق طلا از هریک چهار قیراط مرجان یاقوت سرخ
و مروارید از هریک سه قیراط و مولف تذکره جهة بلغمیین واصحاب ریاح عود سنبل الطیب اسارون از
هریک چهارم زیاده وجهة مفاصل وعرق النسا ومثل انها غاریقون اشق تربد انزروت عاقرقرحا سورنجان
از هریک سه درم وجهة صفراویین با اصل نسخه هلیله زرد بنفشه از هریک پنج درم وجهة بخار مرزنجوش وکشنیز
از هریک پنج درم وجهة ضعف بدن جگر طباشیر بدل مرزنجوش وکشنیز وجهة سودا با اصل نسخه لاجورد باحجر ارمنی
نیم کرده ادویه را کوفته با گلاب وعرق بید وکرفس ورازیانج حب بسازند قوتش تا دو سال باقیست حب
الایارج منسوب بابن ماسویه نافع است جهة امراض دماغی خصوصا بلغمی را تنقیه دماغ کند وتندی با صبر
بیفزاید ایارج فیقرا شش درم هلیله زرد پنج تربد چهار درم انیسون ملح هندی از هریک دو درم ونیم غاریقون
دو درم تخم حنظل یک درم ودر صفراویین سقمونیا بقدر حاجت اضافه نمایند وقوتش تا دو سال باقیست وشربتش
تا یک مثقال حب اسطمخیقون بمعنی منقی اخلاط بارده است جهة تنقیه اخلاط وحفظ صحت ودفع وسواس
وامراض سوداویه وخفقان وضعف معده وگرده نافع صبر پانزده درم بسفایج افتیمون از هریک شش مثقال
سقمونیا غاریقون شحم الحنظل از هریک سه مثقال سنبل سلیخه زعفران حب بلسان ملح هندی اسارون
وج عصاره افسنتین عود مصطکی پنج اذخر زراوند مدحرج دارچینی از هریک یک مثقال وبعضی وقت
ایارج اضافه میکنند ودر بعضی نسخ هلیله وتربد زیاده کرده اند حب النفط منسوب بجالینوس وان قوی
الفعل است ونافع جهة هر مرض بارد مثل فالج ولقوه وبادها ونقرس وقولنج وامراض معده وعرق النسا
ومفاصل وقوتش تا دو سال باقیست وشربتش تا دو درم رازی گوید که مضر جگر است ومصلح ان زیت واسحق
نقل کرده که تفتیح بواسیر میکند ومولف تذکره بر اینست که این اصح است از اول ومصلح ان کثیرا وماء العناب است
صفته صبر پانزده درم هلیلج اصفر تخم حرمل افتیمون صمغ سداب اگر یافت نشود دو چندان اشق وجاوشیر
مقل ازرق سکبینج شحم حنظل جند بیدستر انزروت از هریک پنج درم ودر بعضی نسخ تربد عود اصل السوس

ازهریک

از هریک هفت درم کرده اگر افراط بلغم باشد باید کرد وهمچنین اگر سودا زیاد باشد افتیمون را داخل نمایند و
اگر حلتیت وحب الغار اضافه کنند در صورتی که مریض با تب نباشد جایز است ادویه را با نفط سفید حب بسازند
واگر شیطرج وقاقله وبوزیدان وسورنجان وایارج از هریک پنج درم داخل نمایند جهة اوجاع بارد خصوصا نقرس
نفعش عظیم خواهد بود حب السعال از صاحب تذکره است ومجرب دانسته که در دهان نگه دارند تخم کدو وتخم
خربزه تخم خیار بن تخم خشخاش از هریک یکجزو نشا صمغ عربی کثیرا رب السوس زعفران تخم خرفه بادام شیرین تلخ
فستق صنوبر انیسون بزرکتان هریک نصف جزو حب بسازند پس اگر درشش وسینه قروح باشد باید اضافه
کنند تربد چهار جزو حلبه سه جزو زوفا دو جزو ونیم پرسیاوشان ده جزو واگر با آن تب باشد طین گل ارمنی و
گل مختوم از هریک سه جزو همه را با مثل وزن ادویه شکر بلعاب تخم مورد وبزرقطونا وریحان وروغن بنفشه
حبها بسازند واگر بعصاره کرنب معجون بسازند در تلیین طبع وصاف کردن آواز بلیغ خواهد بود حبی که نافع است
جهة امراضی که موی بریزد مثل جذام وداء الثعلب وداء الفیل وداء الحیة واخراج فضول غلیظه قوتش تا دو
سال باقیست گرم است در درجه دوم خشک است در اول وشربتش تا یک مثقال است با آب گرم ومضر جگر ومصلحش انیسون
ومضر گرده ومصلح ان کثیرا تربد دوازده مثقال افتیمون چهار مثقال بسفایج انزروت از هریک سه مثقال عصاره افسنتین
ملح هندی شحم حنظل سقمونیا از هریک دو درم با آب حب نمایند حب الدیدان طوال برنک مقشر هلیله اصفر
آمله پنج مثقال نیم تربد ابیض سه مثقال فانید مثل ادویه شربتش شش درم با آب گرم حب قوقایا جهة تنقیه دماغ وامراض
بارده آن بغایت مجربست وقوقایا بلغت یونانیان بمعنی حاوی وسط راس است وچون این حب جذب مواد ازانجا
میکند لهذا مسمی باین اسم گشته صبر افسنتین مصطکی غاریقون بالسویه شحم حنظل سقمونیا از هریک نیم جزو
قوقایای مستعمل امروزه ایارج فیقرا شحم حنظل سقمونیا هلیله زرد اسطوخودوس تربد سفید حب ساخته یک مثقال
ونیم را تناول نمایند حب منتن جهة فالج ورعشه وامراض بلغمی بغایت نافع است ایارج فیقرا ده مثقال شحم حنظل قنطوریون
دقیق عصاره قثاء الحمار مازریون جند بیدستر فلفل حلتیت سکبینج شیطرج خردل از هریک یک مثقال صموغ را

درآب سداب حل کرده حبها بسازند و دو ول و نیم قدر شربت آنست حب افتیمون جهة اخراج سودا کسی را که قادر بر
شرب مطبوخ نباشد افتیمون دو ول بسفایج غاریقون از هریک دو ول خربق اسود ملح هندی از هریک پنج ل اسطوخودوس
هفت ل ایارج ده ل شربت دو ول حب الشبیار این حب را شبیار از آن جهة نامند که وقت استعمالش شب است جهة
تنقیه سر و دل از سودایی که متولد از بلغم باشد تربد افتیمون اسطوخودوس غاریقون هلیلج کابلی از هریک یکجزو
فیقرا یکجزو و نیم عود هندی نیم جزو شربت از یک ل تا دو م حب الشبیار نوع دیگر جهة تنقیه دماغ و قلب سودائی که
متولد از صفرا باشد تربد افتیمون سنای مکی شاهتره از هریک یکجزو هلیله زرد یکجزو و ثلث صبر دو جزو لاجورد
مغسول دو ثلث جزو گل سرخ مثل آن مصطکی یکجزو و ثلث با آب سیب شیرین حبها بسازند شربتش تا چهار م
حب الشبیار نوع دیگر جهة تنقیه دل و دماغ از سودائی که از نفس سودا بهم رسیده باشد هلیله کابلی افتیمون از
هریک یکجزو فیقرا یکجزو و نیم اسطوخودوس دو ثلث جزو شحم حنظل یکجزو خربق اسود ربع جزو مصطکی عود بسفایج
از هریک نیم جزو حجر ارمنی مغسول ثلث جزو با آب سیب شیرین حبها بسازند شربتش از یک م تا یک ل حب جهة
سپرز مجربست با ماء العسل و امثال آن بنوشند صعتر پوست بیخ کبر ریوند صبر زرد مرجان سوخته تخم کرفس
غاریقون ملح هندی با عرق بهار حب سازند قدر شربت یک م حب دیگر جهة سپرز از مجربات با ماء العسل و
امثال آن بنوشند پوست بیخ کبر ریوند صبر زرد مرجان سوخته کرفس غاریقون نمک هندی از هریک یکجزو
با عرق بهار و امثال آن حب سازند قدر شربتش یک ل است حب المقل از مجربات والد مرحوم حقیر جهة صاحب
بواسیر که از اعتقال طبیعت آزار داشته باشد مجربست امله مقشر پوست هلیله زرد هلیله سیاه پوست هلیله
کابلی پوست بلیله تخم کنده از هریک پنج جزو مقل ازرق چهار جزو مقل را نیمکوب کرده در آب کندنا شسته
بخیسانند و روز دیگر در هاون بکوبند که بطریق مرهم شود و ادویه را در آن بسرشند و حبی هفته نخودی بسازند
و هر روز در خلای معده نه عدد تا پانزده عدد فرو برند و از چیزهای سوداوی اجتناب نمایند حب الفالج از
تالیف والد مرحوم جهة کسی که در جانب راست فالج بهم رسیده باشد و قادر بر تکلم نباشد و زبانش ثقل بهم رسانیده

باشد

باشد مجربست صفت تربد ابیض سورنجان حب النیل ایارج فیقرا شحم حنظل شیطرج فربیون بوزیدان وج
عاقرقرحا دارفلفل سکبینج جاوشیر مقل ازرق جند بیدستر ادویه را کوفته و بیخته و صمغ را در آب کندنا
حل نموده با ادویه بسرشند و حبها بسازند شربت سه م با آب گرم حب الافاویه مرکثر البصر جهة مره سودا و صفرا
و بلغم متولد در معده و غشی که از آن عارض شود دارچینی قصب الذریره حب بلسان نفاح الاذخر سلیخه
قرنفل از هریک دو اوقیه نیمکوب ساخته و دو رطل آب باران در آن ریخته بپزند تا نصف باقی بماند بعد از آن
صبر سقوطری را یک رطل بگیرند با این آب بشویند و صاف کنند دو مرتبه یا سه مرتبه بشویند تا باقی نماند مگر
ثفلی از صبر که احتیاج بآن نباشد پس در آفتاب خشک کرده هریک از زعفران و مصطکی و مرصافی یکوقیه
در آن ریخته مثل نخود حبها سازند بعد از آنکه با آب خمیر کرده باشند قدر شربت سه م با آب گرم حب الشیطرج
جهة مفاصل و عصب و فالج و لقوه و احتباس طمث تربد ده م صبر بیست م زنجبیل خردل ابیض از هریک
دو درم دارفلفل عاقرقرحا از هر کدام یکدرم شیطرج وج از هریک دو درم فانید چهار درم با آب گرم حبها ساخته شربتش
دو درم و نیم تا سه درم با آب گرم حب الربع هلیلج کابلی افتیمون از هر کدام چهار درم عصاره غافث عصاره افسنتین از
هریک دو درم صبر یک م آنچه را از بایه جوشانیده صاف کرده حبهای بزرگ بسازند قدر شربت دو درم تا سه درم
حب حلتیت للربع هلیله اصفر عصاره غافث دو درم حرف حلتیت نیم با آب حبها ساخته شربت یکدرم با آب گرم
حب اشنعشا جهة اسهال صفرا مخلوط به بلغم و زرداب صعتر صبر افتیمون سقمونیا سنبل سلیخه تربد مصطکی
زعفران غاریقون حماما با آب حب سازند شربتش ۲ م با آب گرم حب السکبینج از جالینوس جهة امراض بارده
و استسقا و قولنج و لقوه و فالج هلیلجات ثلثه امله ۱۰ م مقل ۴ زنجبیل دارچینی ۵ فلفل دارفلفل اسارون
۲ تخم کرفس نانخواه وج سلیخه ۲ شیطرج حب بلسان ۲ مصطکی ۴ غاریقون ۱۰ شکر طبرزد ۲۰ صبر سقوطری
۴۰ غاریقون و مقل را کوفته و آب کندنا بر آن پاشیده بکوبند و باقی ادویه را با آنها مخلوط ساخته مثل فلفل حبها
ساخته شربتش یک ل و نیم با آب نیم گرم وقت خواب تا دو ل و قبل از استعمال و بعد از استعمال یکروز پرهیز نمایند

حب قیصر که حب ذهب نیز گویند از معالجات بقراطی جهت تنقیه معده از رطوبات و تقویت آن چون تناول کنند
بعد از طعام هر روز یکبار از رطوبات لزجه اخراج میفرماید و معده را ضعیف نمیکند نانخواه زیره کرمانی
کرویا افیون هلیله اسود ملح نفطی ا م مصطکی س م صبر سقوطری مثل همه باب ورق اترج خمیر نموده حبها
سازند و هر حبی یکدانگ تا دو دانگ حب للدیدان الطوال و حب القرع کیل دارو فلفل ابیض برنج کابلی مقشر
تنبل ملح هندی ۵ نر مس ۶ شیح ۱۰ تربد افسنط مرصاف ۷ م شربتش ۵ م بآب داس تیز حب للمالنخولیا
مجرب فیقرا ۶ افیمون ۶ حجر لاجورد مغسول غاریقون سقمونیا م قرنفل بحری ۲ عدد بآب برشین حب کرده
شربتش هر هفته یک ل حب لعرق النسا حقیر تجربه نموده بسیار موثر یافته رازی میگوید که در ساعت دفع
میکند و چند نفر از پیران که یکسال این آزار داشته اند و ممکن نبوده است ایشان را از جای بجای کردن بآن
حب معالجه نموده ام و پنج بار شش بار اطلاق میفرماید و مجموع یک شربت است صبر سقوطری هلیلج اصفر
سورنجان از هر کدام یک م حبها سازند حب مسهل جهت حمیات و دفع صفرا بسیار نافع است منقول از حاوی که
عصاره غافث عصاره افسنتین مصطکی هلیله زرد گل سرخ مساوی از هر یک یکجزو صبر سه جزو سقمونیا دو ثلث
جزو شربتش یک م و نیم تا دو م بآب مطبوخ شاهتره و هلیله زرد حب لاجورد جهت اسهال صفرای غلیظ و سودا
بلغم از مجربات حقیر است لاجورد مغسول مصطکی گل سرخ پوست هلیله زرد بسفایج پوست هلیله کابلی
غاریقون تربد محکوک صبر زرد اسطوخودوس عود قماری سنا مکی گل بنفشه افیمون کثیرا بآب سیب
حب سازند از دو ل تا سه ل حب چیپال منقول از حکمای هند جهت اخراج بلغم و صفرای محترقه و قلیلی از سودا
و رطوبات غلیظ از عمق بدن موثر و علت ان تنفی و اسهال است حب السلاطین مدبر که در دستورات مذکور
شده هلیله سیاه از هر یک بجسب عدد مساوی هم آرد برنج سفید برابر هر دو نرم کوبیده بآب لیمو یا آب غوره
حب سازند بقدر فندقی و یکعدد را کوبیده در درد و شاب حل کرده بر بالای نخود آب شور یا چرب بخورند
حب قرص افعی جهت تقویت باه خصیة الثعلب خولنجان بیخ مایر شنز اعرابی قرص افعی زنجبیل خردل

سرخ

سرخ کشنیز خشک با گلاب حب سازند حب منشط از تالیفات ابوی مرحوم اسارون سنبل الطیب زعفران
مصطکی زرنباد حب الغار بزر البنج فلفل فرفیون بسباسه عاقرقرحا تخم کرفس دارچینی ریوند قرنفل
صمغ عربی با گلاب حب سازند حب نشاط جهت سرفه حاد و نزلات و سل و قوت هاضمه و نشاط و باه
محرورین و منع اسهال و تعدیل مزاج سوداوی نافع و از تالیفات حقیر است کثیرا افیون صمغ عربی رب
السوس حب محلب مروارید کهربا یاقوت با لعاب بهدانه حب سازند و مشک یکدانگ گاهی اضافه میشود
حب نزله از مرحوم محمد باقر فی زعفران بزر البنج افیون صمغ عربی تخم کاهو بیخ لفاح رب السوس حب
جدوار از تالیفات مرحوم ابوی مبهی و هاضم و مقوی بدن مجربست جدوار عود صندل مصطکی زعفران
زرنباد قرنفل صمغ عربی درونج فلفل عاقرقرحا مشک دارچینی بآب نبات حب سازند و اگر افیون
یک ل اضافه کنند جهت نشا بد نیست اما در قوت باه ضعیف میشود حب جدوار از متاخرین این زمان است
جهت تقویت باه و هاضمه و ضعف دل و معده بسیار نافع است جدوار مروارید دار فلفل تخم بادرنجبویه
قرنفل فلفل خصیة الثعلب شقاقل تخم بالنگو عود قماری قرنفل زعفران کباب نرم صلایه نموده قند را
بقوام آورده حب سازند قدر شربت نیم ل حب عطائی جهت سرفه رطوبی و ضیق النفس بغایت نافع و مجربست
از تالیف جد حقیر علک البطم کندر مرصاف زراوند مدحرج افیون میعه سایله حب سازند از
دانگی تا نیم ل تناول نمایند و با اشربه موافقه سریع الاثر است حب السعال که از برودت و رطوبت باشد مجربست
منقول است از معالجات ایلاقی کندر میعه سایله مرصاف از هر یک یک م افیون ربع م حبها سازند
بقدر یکدانگ حب سعال دیگر از تالیفات مرحوم ابوی که بی تب باشد مجربست تخم رازیانه تخم کرفس رب
السوس پرسیاوشان بادام تلخ بالسویه با لعاب تخم کتان سرشته حب یا قرص سازند دو ل با مطبوخ مناسب
بر هند حب جهت استمساک منی بغایت مجربست دانه تمر هندی را سه روز یا چهار روز در آب خیسانیده
پوست آنرا گرفته یکجزو مغز آنرا با دو جزو قند کوبیده حب سازند دو عدد که بقدر نخودی باشد استعمال

کنند وکویند دفع اثر خوردن آنرا آب لیمو میکند حب بواسیر که با خون باشد هلیله هندی و بلیله و املہ از هر یك
پنجدرم نرم کنند تا ناسرم ببند کهربا ودع عرق دوم ونیم مقل ازرق دوم ادویه را کوفته ومقل را حل نمایند
باب ورق سرو وورق کندنا وادویه را بان سرشته حبها سازند شربتش سه م بآبی که اهن تافته دران انداخته
باشند حب السعوط منقول از کامل الصناعه جهت فالج ولقوه ودرد سر که از بلغم باشد خربق ابیض چهارم صبر
شونیز ام مرصافی ۲ م فربیون م اشق دوم کندش بورق ارمنی از هر یك دوم جند زعفران یك م ونیم
حاوشیر م بآب چغندر حبها سازند بقدر دو حبه تا سه حبه سعوط نمایند بروغن خیری حب طیب النکهة ویذهب
البخر جوزبوا قاقله موفل کافور قرنفل دارچینی خولنجان از هر یك م مشك دو دانك راعلیحده سایده
با کلاب حبها سازند ودر دهان نکاه دارند واکر اراده کنند که معده از فضول عفنه مفسده پاك شود مخلوط
سازند با مذکورات ایارج فیقرا مساوی همه واز کافور وزن نیم شربت ساقط سازند وقدر شربت یك ل
حب زیبق جهت رفع سرعت انزال مجربست ومنقول از خط مرحوم حکیم محمد باقر ص زیبق ۵ م باسرکه شند در
هاون سایده تا انکه منجلی شود مخلوط سازند با ان سرل ملح هندی وظرف آهنین را باسرکه پر کرده زیبق را دران
بجوشانند واز راسخت مسحوق سرل اندك اندك دران ریخته بدسته هاون بسایند تا ملغمه شود پس در کرباس
سطبری کرده بیفشرند وآنچه در کرباس مانده باشد بآب سرد بشویند تا چرك ان زایل شود ومجموع را یك حب
ساخته در وسطش سوراخی باشد ریسمانی نیز از سوراخ آن کذرانیده بآب لیمو انداخته یکشبانروز تا منجمد
شود پس بروغن بابونه انداخته بآتش نرمی طبخ دهند ودر وقت احتیاج در دهان نکاه دارند که ریسمان آن
بیرون باشد وبلع نشود ووقتی که اراده انزال داشته باشند از دهن بیرون آورند حب دیکر که امسال منی
بقوت تمام کند وهی النشا ومسکر ومنوم ومشهی وحضیر آنرا بمویزعمرو مسمی ساخته ومجربست زبیب صد دانه
پنج شوکران سرل بزر البنج سرل کوفته وزبیب را بآبها مخلوط ساخته در صد وپنجاه ل آب بجوشانند تا انکه آب را
بتمامه جذب کند ودر وقت حاجت بقدر حبه استعمال نمایند واکر کیفیت آنرا قوی تر خواهند با برک شیرازی

کردن

که ورق الخیال است بجوشانند حب بدل جهت درد سر مزمن وضعف معده وجکر نافع وقاطع عادت افیون است
بابونه سیاه زنجبیل ریوند چینی جی بقدر نخودی بسازند از یکی تا سه عدد بقدر مزاج هر کسی میتوان خورد
حب عنبر مخترع فقیر جهت نعوظ مجربست بعد از شش ساعت نعوظ می آورد تا دوازده ساعت وچون بآب
سرد خود را بشویند نعوظ برطرف میشود وچون در دهان نکاه دارند در عرض یکشبانروز آب نمیشود و
دهانرا بسیار معطر میسازد وبسیار خوش مزه است وجمعی کثیر از اطبا جهت نواب خاقان خلد آشیان صاحبقرانی
بجهة این امر حبها ترتیب نموده اند هر یك بی علتی بوده بعضی زود آب میشود وبعضی باندك وقتی نرم میشد
وبعضی بدمزه واین حب بغایت مستحسن طبع شده فی الواقع سعدیست ص پنیر مایه شش اعرابی عنبر اشهب
مشك خصیة الثعلب خولنجان مصطکی قرنفل بقدر مغز فندق حب سازند وروزی یکعدد تناول نمایند
واز عقب آن شراب یا شیر تازه یا آب ترتیزك یا آب نخود خیسانیده بنوشند واز این حب تا نیم ل میتوان خورد
ومرطوب المزاج زیاده میل میتواند نمود حب جهت بواسیر دموی وریحی وقاطع خون مجربست منقول از کامل الصناعه
هلیله سیاه املہ تخم مورد جفت البلوط طراثیث کلنار مصطکی جوزبوا سنبل الطیب قرنفل نرم کنند تا
مقل خبث الحدید مدبر برشته هلیلجات ونرم کنند نانرا در روغن زیت بجوشانند ومقل را بآب برك سرو
حل کرده وادویه را بان بسرشند ودو ل را کرم بنوشند حب السعال جهت ضیق النفس وسرفه دایمی وسخت وتلیین
سینه وتصفیه صوت وجهة ربو بادام شیرین تخم کتان بریان کرده کثیرا حب الصنوبر الکبار صمغ عربی انیسون
اصل سوس رب السوس فانید شکر با لسویه باندکی عسل وآب رازیانه بسرشند وحب ساخته در زیر زبان نکاه
دارند **باب سیم** در اقراص اقسام قرص مثل اقسام حب است وصد وسط سفوف ومعاجین اند ومخترع
اند رو ماخذ قدیم است وانچه مشتمل است بر ادویه کبار وذوالخاصیه وافیون دار قوتش تا چهار سال باقیست
ومسهل وغیره اقسام آن در بقای قوة مثل حبوب اند وحفظ قوة ادویه در قرص زیاده بر سفوف است
قرص افعی در اول سیم کرم وخشك وملطف ومبهی ومقوی حرارت غریزی وباد زهر سموم وجهت بقایای

مشك ثقیل خب نافع ... [illegible]

قرص

جذام و رفع تحلیل خلط محروق بطریق دفع بظاهر جلد نافع قوتش تا دو سال باقیست و بعد از شش ماه استعمال
نمایند بعد از تحویل شمس بحمل افعی ماده را صید باید نمود و بلا فاصله ایام بعینه سرش را با دنبالش بسته
بر روی تخته گذاشته بقدر چهار انگشت از سر و دنبال بیک ضرب قطع نمایند و احشا و پوستش را بیرون
کرده با آب بشویند و با اندکی شبت و نمک در دیک سنگین یا سفالین بجوشانند تا پخته شود پس استخوانرا
دور کرده گوشت آنرا با ربع آن نان میده خشک در هاون سنگ با مروق ان معرا بکوبند تا یکسان شود و قرصی
بقدر یک مثقال ببازند و در روی پرویزن خشک کرده در شیشه ضبط نمایند و در وقت ساختن دست را
بروغن بلسان چرب کنند و اگر نباشد بروغن زیتون کهنه کنند و باید افعی قوی الحرکه باشد و گردنش باریک
و چهار دندان داشته باشد که علامت مادگی است و اشقر سیاه و ابلق و سرخ بکار نمی آید قرص اسقیل که
از اجزای تریاق فاروق است جهت سموم و دبو و عسر نفس و جبر کسر نافع و جهت استقا بعدیل است عنصل
مشوی در خمیر را گوییده بوزن آن آرد کرسنه با شراب معجون ساخته با روغن گل دست را چرب نموده قرص
سازند و بدل شراب مثلث میتواند بود و اند و ماخن حکیم اسقیل را دو وزن و آرد کرسنه را یک وزن کرده
قرص اندروخون از اجزای تریاق فاروق است جهت گزیدن هوام و ادویه قتاله و تخفیف سم و تنقیه اعضای رئیسه
و ضعف جگر و استسقا و تفتیح سدد نافع است و نسخ ان مختلف و بهترین نسخه از حنین بن اسحق است
که صاحب کامل الصناعه ترجیح داده دارشیشعان قصب الذریره اسارون عود بلسان سلیخه جعده
مصطکی فو از هر یک شش فقاح الاذخر زعفران از هر یک دوازده ل دارچینی حماما مرصاف از هر یک
بیست و چهار ل الحوان بیست ل سنبل الطیب شانزده ل با شراب یا نبیذ عسل یا جمهوری قرص ببازند
قرص اندروخون الملک که مولف ان باسم پادشاه عصر تالیف کرده و جزو اعظم تریاق عربه و بعضی معاجین کبار است
مقوی معده و دماغ و جگر و با قوه تریاقیه جهت علل بارده اعضای رئیسه مفید با بونه سرخ و سفید سماق
بیانه مرصاف اسارون افیثون اشنه قصب الذریره عود بلسان بالسویه با شراب یا جمهوری یا مثلث

قرص اقرو قوسمعا

قرقیون

یا نبیذ زبیب قرص ببازند قرص لک که از جمله اجزای معاجین کبار است فیلجوش که لوف باشد یکجزو لک
مغسول دو جزو با شراب یا جمهوری یا مثلث قرص ببازند قرص اذرمعو که از جمله اجزای مخلصه است که سوطیرا
گویند ملطف و مفتح و جهت استسقا و امراض جگر و سپرز و معده نافع و ضماد ان محلل اورام بارده و جهت درد
سر بلغمی و نزلات قدیم بسیار موثر است حماما دارشیشعان قسط تلخ قصب الذریره فلفل سفید قرنفل
نانخواه از هر یک سه ل دارچینی مصطکی زعفران مرصاف از هر یک شش ل فو یک ل سنبل الطیب
سادج هندی از هر یک هفت ل با شراب یا امثال آن از مذکورات قرص ببازند قرص اقرو قوسمعا یعنی
قرص زعفران از جمله اجزای دواء الخطاطیف است و در خواص مانند اذرمعو و بعضی هر دو را باین اسم میدانند
زعفران دارچینی پنج سوس اسمانجونی سادج هندی از هر یک دو ل گل سرخ حماما قسط تلخ هر یک یک ل
مرصاف چهار ل با شراب و مانند ان بدستوری که گذشت قرص ببازند قرص قرقیون از اجزای مثرودیطوس است
مفتح و ملطف و محلل و منقی احشا و جهت امراض بارده اعضای رئیسه نافع و با قوه تریاقیه است مویزج اینیسون
چهار ل علک البطم چهارده ل مرصاف اذخر از هر یک دوازده ل دارچینی مقل ازرق اظفار الطیب
سنبل رومی سلیخه اکلیل الملک سعد حب الغار هر یک سه ل قصب الذریره نه ل زعفران یک ل حجر
الیهود دو ل و نیم صموغ را در شراب و امثال آن خیسانیده قرص ببازند و بعضی از قدما با سه وزن ان عسل
معجون کرده اند قرص طباشیر ملین جهت تبهای صفراوی و دموی و رفع تشنگی و تسکین غلیان خون نافع است
طباشیر سفید گل سرخ صندل سفید سوده مغز تخم کدو مغز تخم خیار مغز دانه رب السوس زرشک منقی
صمغ عربی کثیرا ترنجبین با آب ترنجبین قرص ببازند و اگر تلیین بیشتر خواهند ریوند چینی غاریقون سقمونیا اضافه
کنند و مقدار شربت یک ل قرص طباشیر ملین از تالیف مرحوم میر عطاء الله صدر حقیر است و بهترین نسخه هاست
حقیر جهت تبهای حاره و حصبه و آبله و تب دق و حرقه البول و تشنگی و تسکین التهاب اخلاط محترقه و سعال
و ذات الجنب مفید است گل سرخ طباشیر ببانه تخم خرفه تخم کدو تخم خیار تخم کشنیز گل نیلوفر صندل سفید

کثیرا ترنجبین رب السوس فوفل زعفران باشیره جو قرص بسازند واگر یك ل تا دو ل بنوشند قرص طباشیر
قابض منافعش مثل منافع ملین است با لینت طبع استعمال نمایند تخم خرفه بوداده گل سرخ صندل سفید
سوده گلنار اقاقیا صمغ عربی بوداده کثیرا بوداده نشاسته بوداده شاه بلوط بوداده رب السوس طباشیر
تخم حماض بوداده زرشك منقی اجزا را نرم صلایه نموده بیکدیگر مخلوط نمایند و بعد از ان با آب سیب یا بریا
زرشك قرص بسازند و در سایه خشك کرده یك ل را بیاشامند واگر با اسهال دغدغه کبدی باشد و خون
صرف بسیار آید ریوند چینی کهربا مرجان سماق صمغ الحار اضافه کنند قرص ورد قابض جهة نزف الدم
وجهة اسهال ذوبانی منقول از قانون است و مجربست گل ارمنی طباشیر شاه بلوط تخم حماض مقشر گل
سرخ صمغ مقلو سرطان نات محرقه با سویق با آب قرص سازند قرص الورد الاحمر جهة درد فم معده و حمیات
بلغمیه گل سرخ شش م اصل السوس چهارم سنبل الطیب یك م با میپخج بقدر یکدرم قرص بسازند قرص
مارونس جهة ایلاوس و جمیع انواع نفخ سپرز نافع است تخم کرفس انیسون از هر یك هشت م افسنتین چهارم
فلفل دوم مرصافی دوم دارچینی شش م مصطکی چهارم افیون یك م جند بیدستر دوم با آب قرصها
سازند بقدر یك ل قرص کاکنج جهة قروح کلیه و مثانه و تقطیر البول و بول الدم بغایت مجربست منقول
از جامع امین الدوله افیون تخم کرفس بزر البنج شاه دانه از هر یك یك ل تخم خیار دوازده ل تخم رازیانه دو ل
زعفران تخم حماض بری مغز جلغوزه مغز بادام تلخ مقشر از هر یك سه ل حب الکاکنج جبلی بیست و پنج عدد
ادویه را کوفته با میپخج معجون ساخته قرص بسازند قرص البزور جهة اسهال و قروح امعا و کسی را که هضم طعام
نشود و پیچش سخت و زحیر و سیلان حیض متواتر باشد ص حب الاس دو ل تخم رازیانه انیسون نانخواه تخم
کرفس بزر البنج دو ... از هر یك یك اوقیه افیون دو ل با شراب معجون ساخته تا نیم م قرص سازند و بعد از شش
ماه استعمال نمایند قرص بر مکیه جهة دفع بلغم خام و صفرای حار و تبی بسیار نافع است هلیله بلیله آمله
برنج کابلی مقشر از هر یك یکجزو ترید ابیض خراشیده مثل هر فانید مثل اجزا فانید را در ... کرده و قدری آب

ران

ران دیختر بعد از چند جوش از آتش گرفته ادویه را بران پاشیده خوب باهم ممزوج نمایند بعد از ان بوزن
هفت ل قرصها ساخته قدر شربت یک قرص با آبی که در ان کشنیز خشك را یکشب خیسانیده و صبح صاف کرده
باشند و این قرص از ده بار متجاوز و از بیست بار کمتر اطلاق میفرماید و اگر احتیاج افتد که اخراج بلغم زجاجی
مزج نمایند زیاده کنند بان ربع جزو هلیله شحم حنظل را قرص زرشك لك دار جهة مستسقی که لینت طبع
داشته باشد و جهة تبهای مرکبه و یرقان نافع است و بغایت مجرب عصاره زرشك منقی لك مغسول از هر یك
سه ل افسنتین یا عصاره افسنتین غافث از هر یك یك ل سلیخه طباشیر گل سرخ سنبل الطیب اسارون صمغ
عربی بوداده گل ارمنی بوداده کثیرا نشاسته بوداده مصطکی رب سوس اذخر زعفران ترمس بادیان
انیسون اقاقیا تخم مورد ریوند چینی بدستور قرص سازند و با سکنجبین بزوری یا شربت دینار بنوشند
واگر سرفه داشته باشد با شربت مورد بنوشند قرص افسنتین منقول از کامل الصناعه ترکیب چنین جهة
ضعف جگر انیسون افسنتین اسارون تخم کرفس صبر عصاره غافث بادام مقشر مصطکی سنبل الطیب
سادج هندی بقدر درهمی قرص سازند قرص رودیون جهة تبهای حاره و اورام جگر حاد و تب شطر الغب
و دفع تشنگی بسیار نافع است مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین مغز تخم کدو رب السوس کثیرا نشاسته
طباشیر تخم رازیانه گل سرخ زعفران با لعاب بزر قطونا قرص سازند و قدر شربت یك ل است قرص ریوند
جهة تبهای کهنه و صلابت جگر و ورم جگر و ورم سپرز و ضربتی که واقع شود بجگر و سپرز ریوند چینی ۶ م فوه
عیدان الجسان لك منقی تخم کرفس انیسون عصاره غافث یك م با آب قرص ساخته استعمال نمایند قرص غافث
مجربست جهة شطر الغب و تبهای کهنه گل سرخ ده م سنبل الطیب ۲ م طباشیر ۲ م عصاره غافث ۶ م با آب
قرص سازند درهمی قرص البسد جهة اسهال دموی و قذف خون ناصفت بید ام کندر اقاقیا جلنار ۶ م
صمغ عربی دارچینی نیم م با سفیده تخم مرغ بقدر درهمی قرص سازند قرص طحال گویند بسیار مجربست بیخ سوسن
آسمانجونی ۶ م فلفل ابیض سنبل اشق ۲ م اشق را در سرکه خیسانیده بقدر ل قرص سازند قرص کافور

جهت تبهای محرقه وتشنگی وتب دق وخفقان کل سرخ ٦ م طباشیر صمغ عربی کثیرا ٤ م تخم کدو تخم خیار
تخم خرفه اصل السوس مکد ٨ م نشاسته ٣ م زعفران یك م کافور نیم م بلعاب بزرقطونا بقدر درهمی حب
قرص ساخته باب انار میخوش استعمال نمایند قرص مثلث جهت صداع حار واورام حاره ضماد انافع است
مرصاف افیون لادن کافور ٥ م کندر انزروت رامك کل ارمنی ١٠ م وزنیاشت ٢ م بکلاب قرص سازند
بابسرکه حل نموده بر پیشانی طلا نمایند قرص مثلث معمول زعفران افیون مرصاف بزرالبنج بیخ لفاح بالسویه
بآب کاهو قرصها مثلث بسازند که مشابه قرصهای خوردنی نباشند وآب سرکه واب کشنیز وامثال ان بر اورام
حاره وصداع حار طلا کنند ودر صداع بارد باآب حنا واب نمك ومرزنجوش وامثال آن قرص الدق جهت
تب دق منقول از شیخ رئیس طباشیر ٤ م کل سرخ ٣ م کل ارمنی ٣ م تخم کدو وتخم خیار تخم خرفه کهربا ٢ م
بقدر دوم قرص سازند واین قدر شربتست قرص جهت اسهال دموی از تالیفات والد مرحوم کل سرخ تخم حماض
٥ م صمغ عربی نشاسته طباشیر ٢ بلعاب بزرقطونا قرص سازند وقدر شربت یك ل قرص کل صغیر معمول
ابوی ره جهت درد معده وتبهای بلغمی ودفع رطوبات معده مجربست کل سرخ دوجزو سنبل الطیب رب السوس
از هریك یك جزو قرص سازند قدر شربت یك ل قرص الدق از مرحوم ابوی ره جهت تب دق وتب مطبقه و
محرقه واسهال صفراوی ودموی که باتب باشد بغایت ازموده است تخم بارتنك نشاسته کثیرا صمغ عربی کل ارمنی
طباشیر خشخاش کل سرخ مغز تخم کدو خیارین تخم خرفه مغز دانه به مغز تخم هندوانه رب السوس بلعاب
بزرقطونا قرص سازند قرص جهت بول الدم وبول المده وقروح کلیه ومثانه ومغز تخم خیار وتخم خربزه وخشخاش
کثیرا کل ارمنی شادنج مغسول واکر نباشد مغناطیس محرق مغسول رب السوس صمغ عربی بادام دم الاخوین
کندر تخم کرفس افیون کاکنج مقدار شربت تا دو درم قرص ایضا جهت امراض مذکوره ومسکن الم است مغز تخم خیار
تخم خربزه تخم خرفه تخم کاهو تخم هندوانه رازیانه تخم کرفس بزرالبنج افیون کل ارمنی عصاره لحیة التیس خشخاش
سفید دم الاخوین قدر شربت دوم بنادق البزور جهت درد کرده ومثانه تخم خربزه تخم خیار تخم کدو شیرین

بزرالبنج

بزرالبنج تخم خرفه بادام مقشر کثیرا نشاسته رب السوس خشخاش ابیض دم بلعاب بزرقطونا حب بقدر بندقی
بسازند قرص زرشك منقول از قانون مجربست جهت سده جکر وسپرز که از حرارت باشد وجهت تبها وامراض معده
حاره سیعد لیث ص زرشك بیدانه رب السوس کل سرخ تخم خیار تخم هندوانه تخم کشوث تخم کاسنی
مکد ٣ م مصطکی سنبل الطیب عصاره غافث مکد ٢ ل فوه الصبغ ریوند زعفران مکد ٥ ل ترنجبین ٤
ترنجبین را بآب حل کرده قرص سازند واکر ریوند ٢ باشد اجود خواهد بود قرص کاکنج جهت حرقة البول تخم خیار
حب کاکنج مغز بادام شیرین رب السوس کثیرا کل ارمنی صمغ دم الاخوین کندر مکد ١٠ تخم کرفس ١٢ افیون
م از یکدرم تا یك ل وزیاده ازان قدر شربتست با شراب بنفشه وقرص تا دو سال باقیست قرص للفواق
کندر ٥ راسن یابس ٣ فودنج ورق السداب ٢ بزرالنمام ٣ صعتر ٣ نانخواه م ونیم شربتش یك ل بطبیخ زیره
قرص بومانبطش طباشیر ١٠ تخم کاهو تخم خرفه ١٥ م کشنیز خشك ٥ م کل سرخ جلنار ٢ م کل ارمنی ٥ م کافور
نیم م بآب انار بنوشند وقدر شربت ٢ قرص مر لادرار الحیض مرصاف ٢ م ترمس ٥ م ورق سداب فودنج
مشکطرامشیع فوه حلتیت سکبینج جاوشیر قسط سنبل ٢ م بآب سداب قرص بسازند قدر شربت یك ل
قرص الورد المسهل للصفراء مطفی للحمیات کل سرخ ١٠ تخم خیار ٥ تخم کدو ٥ رب السوس ٢ سقمونیا م کافور
ربع م بآب خرفه قرص سازند شربتش یك ل با یك ل شکر قرص ورد دیکر جهت درد معده کل سرخ ٦ سنبل ٢
رب السوس ٣ اکلیل الملك بابونج اذخر ٣ مصطکی کهربا م شربتش یك ل بطبیخ انیسون جهت درد معده و
بآب عنب الثعلب جهت ورم معده قرص خشخاش جهت قروح سینه وشش وتب حار ودرد سینه وزکام کل سرخ
صمغ ٤ کثیرا رب السوس ٢ خشخاش ابیض واسود ٣ طباشیر ٥ زعفران دو دانك بقدر یك ل قرص بسازند
وباشربت خشخاش بنوشند قرص مبرد از املاء مرحوم حکیم محمد باقر جهت حمیات وعطش وقایم مقام قرص کافور است
مروارید طباشیر ٢ صندل سرخ وسفید نیلوفر کشنیز خشك کل سرخ تخم حماض تخم کاسنی تخم خرفه تخم کدو
تخم هندوانه ٣ نشاسته کثیرا بزرالبنج ٣ خشخاش سفید ٤ بزرقطونا را در آب خیسانیده بی انکه صاف کنند

بان قرص سازند واین قرص مالوف طبیعی است که متنفر باشد از قرص کافور قرص کافور ازدازی جهت علل جگر
وگفته است که انفع اقراص است جهت علل جگر وحمیات ومعمول حقیر است طباشیر ۱ کل سرخ ۵ تخم کدو تخم
کاهو تخم کاسنی تخم خرفه صندل سفید کافور بلعاب بزرقطونا قرص دهانند وباز فرموده که اگر بزرالبنج
داخل نمایند جهت تبرید جگر وتطفیه حرارت عجیب خاصه بود قرص سرطان جهت مسلولین طین ارمنی طین مختوم
طین رومی نشاسته کل سرخ ۶م سرطان محرق ۱۰ کثیرا طباشیر شادنج مغسول ۵م دیگر انجبار بدل کنند
باشاخ گاو کوهی سوخته که حقیر تجربه نموده است وبسیار مجربست خشخاش سفید وسیاه زعفران نیز اضافه
نموده رب السوس باب لسان الحمل قرص سازند بقدر دو دم وباشربت انار شیرین بیاشامند قرص کل که جهت
تبهای بلغمی وسوداوی وتبهای مرکبه وغیر مرکبه کل سرخ ۱۰ عصاره غافث عصاره افسنتین ۳ مصطکی
سنبل اسارون عود اذخر مکدم شربتش ۲م بماء البزور وترنجبین ۵ قرص کهربا از نجیب الدین جهت حبس
خون از هر موضعی که باشد مجربست وانچه بر بعضی در تحت هریک نوشته شده با اضافه مروارید خشخاش سفید
وسیاه کل مختوم کل قبرسی موافق کامل است کهربا تخم خرفه بسد تخم حماض شاخ گاو کوهی سوخته پوست
سوخته تخم مرغ کل ارمنی صمغ بوداده تخم کشنیز جلغوزه مکده ودع محرق جلنار بزرالبنج لک منقی
طباشیر کثیرا نشاسته ۲ مصطکی بوداده زعفران افیون ۱ سک سم شربتش یک ل بادب برجهت نفث
الدم وباشراب خشخاش جهت قروح امعا قرص شادنج بهتر از اقراص کهربا وقاطع خون جمیع اعضا ومجفف
قروح ودافع بقایای آتشک است وجهت تبهای مرکبه واسهال دموی مجرب کشنیز خشک بوداده وخشخاش سفید
هریک شش ل کهربا مرجان تخم خرفه از هریک پنج ل طین مختوم واگر نباشد کل ارمنی شاخ گاو کوهی سوخته
پوست تخم مرغ سوخته کثیرا صمغ عربی هریک سه ل ودع سوخته بزرالبنج شادنج مغسول هریک دو ل قدر شربت
یک ل است وبدل شادنج مقناطیس محرق مغسول است قرص زرشک منقول از نسخه مرحوم حکیم محمد باقر جهت
استسقا وتجربه رسیده زرشک بیدانه رب سوس کل سرخ مغز تخم خیار مغز تخم خربزه مصطکی عصاره غافث

سنبل

سنبل الطیب ریواس لک شسته عصاره افسنتین اسارون فقاح اذخر تخم شاهتره تخم کاسنی تخم کشوث
ریوند چینی زعفران طباشیر ترنجبین بآب قرص سازند قرص کلنار جهت اسهال مراری رقیق اعم از انکه دموی
باشد یا صفراوی عفص خرنوب نبطی کزمازج کندر کلنار مساوی افیون صمغ عربی مکد نیم جزو نادم
قرص سازند قرص کهربا جهت حمای لثه وتبهای مرکبه وتبهای کهنه مجربست کل سرخ ۶ رب السوس شاهتره
سنبل الطیب مصطکی کهربا انیسون قرص سازند قرص جهت تبهای مرکبه کل سرخ مصطکی سنبل الطیب
رازیانه تخم کرفس تخم کاسنی عصاره غافث عصاره افسنتین طباشیر شربتش تا دو دم با گلقند وطبیخ رازیانه
قرص للاستسقاء الحار منقول از مختار مجربست عصاره زرشک باززشک ۱ کل سرخ ۵ تخم خیار تخم خرفه
تخم کشوث تخم کرفس مصطکی لک مغسول ریوند از هریک م سنبل الطیب نیم م بقدر یک ل قرص ساخته
با چهل م آب کاسنی وبیست م آب عنب الثعلب وده م سکنجبین وپنج م مغز خیار شنبر استعمال نمایند قرص مسهل
از تالیف حقیر ودر امراض حاره وتبهای گرم ومرکبه ودفع قولنج ثقلی بغایت نافع وسریع العمل وبی غائله
وبهترین اقسام قرصهای مسهله بنفشه مغز تخم کدو تخم خیار نیلوفر مغز تخم هندوانه تخم خرفه کل سرخ
طباشیر نشاسته کثیرا کشنیز خشک مصطکی انیسون هریک یک ل حب الملوک پاک کرده مستوی بطریق
حکمای هند که در دستورات مذکور است یک ل با لعاب بزرقطونا قرص ساخته از نیم ل تا یک ل با شیره ها
وآبهای مناسب استعمال نمایند واگر حب الملوک را با کثیرا وانیسون ومصطکی سابیده دو سه روز در آب
لیمو خیسانیده استعمال نمایند بهتر از تشویر است قرص مروارید از تالیف حقیر جهت تب دایمی وبواسیر ودق
واسهال نافع است وبغایت مجربست طباشیر کل سرخ کل ارمنی مغز تخم کدو مغز تخم خیار صندل سفید
تخم خرفه مروارید کهربا عصاره لحیة التیس تخم بارتنگ بادب مورد سرشته قرص دهانند ویک ل ونیم را باشراب
خشخاش ودر بعضی مزاج باشیر الاغ باید داد ودر بعضی مواد سرطان محرق اضافه نمایند باید نمود وجهت تب
دق کافور وزعفران اضافه کنند قرص بنفشه معمول اطبا جهت امراض حاره که با یبوست طبع باشد کل سرخ

بنفشه رب سوس کثیرا مصطکی محموده مشوی تخم کاسنی مغز تخم کدو تخم خرفه با آب ترنجبین قرص سازند
قرص قابض از تالیف حقیر بجهة اسهال دموی و صفراوی و قطع خون از هر موضعی و سرفه رطوبی و سحج
و بواسیر بغایت مجربست طباشیر نشاسته صمغ عربی گلنار گل سرخ کثیرا زعفران افیون تخم مورد
شاخ گاو کوهی سوخته گل ارمنی حزنوب نبطی آرد کار مازو تخم حماض دم الاخوین با آب بارتنگ قرص
سازند و یک مثقال را در هر مرضی با ادویه موافقه آن مرض بدهند قرص طحال از تالیف ابوی ره جهة ورم سپرز
و درد آن که با تب باشد مجربست گل سرخ و زرشک سه تخم خیارین تخم خرفه ۲ ریوند طباشیر ا لک
مغسول ا عصاره غافث نیم کافور ا عصاره افسنتین زعفران ثمر الطرفا ایرسا اسنبل الطیب یک ل ۲
با سکنجبین و آب کاسنی یا آب بید مصوص یا آب شاهتره بنوشند قرص کوکب واضع آن سلیوس است و او
دعوت کوکب زحل میکرده و پیوسته متلبس بلباس آن کوکب بوده و در آن زمان معروف و ملقب بکوکب گشته
لهذا این قرص مسمی باسم کوکب شده و سبب دیگر در این تسمیه آنکه طلق را کوکب الارض مینامند و جزو اعظم این
قرص است و معتدل الحراره و یابس است در اول جهت ضعف معده و دماغ و جگر و سپرز و فضول غلیظ و صداع
و فواق و نزف الدم از هر موضعی که باشد و جهت درد گوش و قرحه امعاء و مثانه و سرفه و قروح مزمنه و قولنج و
درد رحم و سموم مشروبه و ملدوغه و قوتش تا چهار سال باقیست و شربتش تا دو مثقال و منقول از تذکره است
وانچه در بهرجی اوزان آن نوشته شده موافق کل و شفاء الاسقام دوقو سیسالیوس تخم کرفس انیسون بزرالبنج
میعه سایله مکد جند بیدستر سنبل پوست بیخ لفاح گل مختوم مرصافی سلیخه طلق محلوب مکد ۵ دد
بعضی نسخ خشخاش ۶ و در بعضی نسخ مصطکی طباشیر قسط زعفران حلتیت مکدا جهة قطع تبها و درد پشت
و در بعضی نسخ کافور و بعضی افیون یک م جهة قطع خون و حرقة البول اضافه کرده اند قرص گلنار منقول از
تذکره جهة تبهای حاره و اسهال مزمن و نفث الدم از هر موضعی که باشد نافع است و گویند در تجفیف قروح
و باقی نار فارسیه که معروفست بجب قوتی نفع عجیب میکند بشرط زیاد دفن مازو یا پوست انار گل سرخ اقاقیا

مازو

مازو مکد اینسون گل مختوم سلیخه صمغ مکدم کثیرا افیون مکد ا با آب گرم استعمال نمایند قدر شربت ا نیم ل
قرص دیاسقوماطون جهة زحیر و مغص و اسهال مفرط و قروح امعاء و نزف الدم و اسهال دموی و فساد
هضم نافع و اثرش در حال ظاهر میگردد تخم کرفس نانخواه رازیانه انیسون سنبل الطیب مرصافی سلیخه افیون با شراب
ریحانی یا قایم مقام آن قرص سازند قدر شربت تا نیم مثقال قرص ریوند منسوب بشیخ رئیس ره قلیل المقدار
کثیر المنافع مجربست جهة یرقان و درد سر و درد سینه و معده و جگر و سپرز و بادها و تبهای مزمن و عسر البول و
سوء الهضم و سموم و در اکثر منافع مثل قرص کوکب است و از اسرار مکتومه است و قوتش تا چهار سال باقی است
ریوند ۸ ل روناس ۵ لک مغسول مکد ۴ ل تخم کرفس انیسون عصاره غافث عصاره افسنتین از هر یک سه ل
و اگر مریض را درد سر کهنه باشد قسط و مصطکی و زبد اضافه کنند و اگر صفرا غالب باشد عوض قسط
هلیله کابلی و اگر با ضعف بخار باشد کشنیز خشک بجای زبد و اگر با تب و قبض طبیعت باشد اصل السوس
گل سرخ طباشیر بنفشه از هر یک سه ل و اگر با عطش باشد بدل اصل سوس تخم خرفه کنند قدر شربت یک ل
قرص گل قابض جهة سحج و اسهال دموی بغایت نافع است منقول از الیاقی گل سرخ تخم حماض بو داده صمغ عربی
کثیرا نشاسته بو داده با لعاب بزرقطونا قرص سازند قرص ریوند جهة سوء مزاج جگر و اسهال سددی دموی
بغایت آزموده است ریوند چینی عصاره زرشک تخم کاسنی بالسویه با آب برگ بارتنگ قرص سازند و با آب
بارتنگ بنوشند قرص اندرون تالیف قدماست منقول از کامل و تذکره عجیب الفعل است بجهت
بقایای نار فارسی و آکله و قروح مزمنه و اهل روم آن را حب میسازند و اهل فرنگ آرد گندم هشت ل
زنجفر سه ل و هر یک از افیون و مشک و عنبر نیم ل اضافه مینمایند و در استعمال آن شرط تنقیه بدن
و ترک ترشیها و نمک و قوتش تا ده سال است و بعد از چهل روز استعمال مینمایند و در اول آن را در سه روز
تناول نمایند ذراوند مدحرج ۲ ل کندر حضض مکد ۸ ل شب یمانی مرصافی مکد ۲ ل قلقدیس ا
با گلاب قرص سازند قرص بزوری در ضمادات مذکور است قرص سعفه از جمله ضمادات و مذکور شد

شد **باب چهارم** در سفوفات وان اندم تراکیب است و بعد از ان معجون ترکیب یافته دیسقوریدس
کوید مخترع ان بقراط شاکرد اسقلیبوس است نزد بقراط طبیب مشهور و استعمال آنرا با ضعف معده و امتلا جایز
نداشته اند مکر انکه لطیف و سریع النفوذ و لذیذ الطعم باشد و قوتش زود ضعیف میکردد سفوف ارسطو
و سفوف ارسطاطالیس و سفوف اسکندر نامند معده را قوت دهد و کونه را سرخ دارد و وسواس و
فراموشکاری برد و جهة هضم طعام و بوی دهان خوش کردن نافع است و در تفریح دل نظیر ندارد و جهة
بخار و قطع عروق فاسد و بدبویی بدن نافع و این سفوف را ارسطو جهة اسکندر ترتیب داده هذا سفوف
اسکندر نیز کویند و قوتش تا دو سال باقیست و شربتش تا دو لاست فرفر ساذج نا قیصر کران
معرب زنا کیسر لغة هندیست و آن رازی او نیست و قسمی از هیوفاریقون است عود هیل اسارون
مصطکی هلیله کابلی قرنجشک ناردشک زیره کرمانی دارچینی اشنه فلفل زنجبیل قرنفل ناردانک
جوزبوا کافور قاقله مکد جزو مشک عنبر مکد نیم جزو شکر شش چندان پیش از طعام و بعد از
طعام از یک م تا سه م تناول نماید سفوف جهة اسهال از مجربات ابوی ره اطفال و غیر اطفال را
نیز نافعست حب الرمان بوداده را بسیار نرم صلایه کرده طباشیر سفید صمغ عربی کثیرا مصطکی تخم ورد
کل سرخ کل ارمنی سفوف کنند و با طفال نیم الصباح و نیم الشب با شربت بر یا شربت سیب نوش بدهند
سفوف بلوط منقول از منصوری جهة تقطیر البول و سلس البول مجربست بلوط مقشر بوداده کندر
کشنیز کل ارمنی صمغ عربی سفوف بسازند بقدر دو م صبح و دو م شام واکر با تقطیر و سلس تشنکی شدید
باشد که مریض هرچه بیاشامد زود دفع شود باید که ماء الشعیر و بزر قطونا نیز بیاشامند و غذا آب
غوره و سماق و مثل ان ترتیب دهند سفوف دیکر جهة سلس البول مجربست بلوط کشنیز خشک راس
عرق سوس لسان الثور تخم خرفه انیسون سنبل الطیب طباشیر مصطکی ز وردسعد کندر شکر
مثل هر وقت خواب استعمال کنند بقدر سه ل سفوف جهة اسهال مرارى مزمن و بواسیری و نواصیر

حار

حار بغایت مجربست از تالیف حقیر کل ارمنی ناردان بوداده دانه انکور که از سرکه بیرون آورده باشند
و بوداده هر یک سه ل طباشیر کل مختوم یا داغستان هر یک دو ل مصطکی عود قماری هر یک یک ل
شربتش بقدر دو ل با دوب مناسب سفوف دیکر جهة اسهال بواسیری مجربست نیواج خطای بلوط
سفوف الطین جهة سحج و اسهال صفراوی بزر قطونا تخم ریحان نشاسته صمغ عربی و کل ارمنی مکد جزو
نشاسته را نیمکوب کرده و بزورها را با آتش نرمی بوداده مخلوط کنند و در وقت استعمال بروغن کل
چرب نموده با شربت بریا رب آس بنوشند سفوف حب الرمان جهة که از ضعف معده و امعا باشد
و تقویت معده و امعا میکند ناردان بوداده حب الآس بلوط سماق مکون در سرکه خیسیده بوداده
آرد نبق آرد سنجد کشنیز خشک بوداده خرنوب شامی مکد جزو سک دامک مکد ربع جزو نیمکوب
ساخته استعمال نمایند سفوف مغیاثا جهة اسهال کهنه و زحیر و ضعف معده و سردی معده و بعض
و بواسیر نافعست حرف بوداده یکرطل و نیم زیره کرمانی یکشبانروز در سرکه خیسیده خشک نموده بوداده
نیم رطل تخم کتان تخم کندنا نبطی مکد ربع رطل مصطکی یک اوقیه و نیم هلیله سیاه بوداده زنیت مکد
ربع رطل نیمکوب ساخته استعمال نمایند سفوف خرنوب جهة اسهال و سستی معده خرنوب نبطی از
دانه بیرون کرده زیره کرمانی یکشبانروز در سرکه خیسیده خشک نموده بوداده سماق تخم مورد آرد نبق
بلوط کشنیز خشک بوداده مصطکی مکد جزو نیمکوب ساخته استعمال نمایند سفوف زرشک جهة تقویة
معده و جکر و حبس شکم نانخواه سماق زنجبیل حب الرمان بوداده زرشک بوداده آرد نبق مکد ۲م
شکر طبرزد ۲۰م کوفته سفوف سازند سفوف سماق جهة اسهال مزمن سماق حب الآس ۲ جزو حب الرمان
بوداده یکجزو خرنوب نبطی سه جزو صمغ عربی کلنار نیم م کوفته سفوف سازند سفوف بزور جهة بادها
و نفخ کرویا انیسون زیره کرمانی قاقله کبار فرفر نانخواه تخم کرفس ۱۲ قاقله صغار قرنفل نیم م زنجبیل
فلفل دو دانک شکر ۲۰م شربتش بوزن دو م سفوف الحوامل جهت دفع اشتهای ردیه در وقت حمل

وجهة تقویت معده واشتهای طعام ونیکو کردن رنگ رخسار نافع است ذرنباد تخم کرفس ۲م نانخواه کندر
۳م جند بیدستر نیم م زیره کرمانی ۲م سفوف سازند سفوف دیگر جهة حوامل بسیار نافع است وجوارش
السمسم نیز گویند کنجد مقشر زیره کرمانی زنجبیل ۱م دارفلفل ۵م دارچینی ۲م هیل قاقله ۲م شکر طبرزد
یک رطل سفوف لا اسهال منقول از حنین جهة ضعف معده که با اسهال باشد وتب ربع واشتهای طعام
زیره کرمانی وکمون نبطی که یکشبانروز در سرکه خیسیده وخشک شده بوداده باشد از هر یک
۳م حب الآس ۴م کشنیز خشک بوداده ۲م آرد نبق آرد سنجد آرد ناردان ۲۰م قرظ طرابیث ۱۰م سک
۲م عود هندی مثله پروین وسیع بیخته شربتش سه م با ساده صبح وشام سفوف للفواق جهة
فواق تشنجی که از امتلا حادث شده باشد تخم کرفس جبلی سعد زیره کرمانی بالسویه سفوف ساخته شربتش
یک ل با آب بمام سفوف لوجع الکبد جهة درد جگر با شیر شتر استعمال نمایند للمنفی سه م طباشیر ۲م
گل سرخ سه م تخم کاسنی تخم کشوث هر یک ۲م سفوف ساخته مقدر دوم با بخدرم شکر سلیمانی وچهار وقیه
شیر شتر گرم کرده کف گرفته بنوشند سفوف سورنجان صغیر مجربست جهة نقرس وعرق النسا سورنجان
۱۰م شکر سلیمانی ۵م زعفران یکدانک بقدر ۲م با آب سرد استعمال نمایند سفوف لقطع دم البواسیر مجربست
منقول از معالجات بقراطی عجیب الفعل است جوز محروق یک جزو زرده تخم مرغ سوخته یکجزو کنجد بوداده
سه جزو مجموع را سایند ۲ل با شربت سیب یا آس یا ریباس بنا شتا استعمال نمایند سفوف مقلیاثا
از تالیف والد مرحوم جهة زلق الامعا مجربست هلیله سیاه املج بلیله با روغن زیت برشته کرده مکد ۹م
زیره کرمانی یکشبانروز در سرکه خیسیده خشک شده حب الرشاد بوداده مکد ۷م تخم کرفس وانیسون
در سرکه خیسیده خشک شده بوداده مکد ۶م مصطکی قرنفل قاقله عود هندی سنبل الطیب مکد ۲م
سعد سه م صبح وشام دوم استعمال نمایند سفوف جهة اسهال بلغمی تالیف ابوی ره نانخواه کندر گلنار
مکد جزو دانه مویز دو جزو بابلیه محسک استعمال نمایند سفوف للحفظ جهة تقویت دماغ وتنقیه ان از رطوبات

فاسده

فاسده وزیادتی حرارت غریزی وزایل کردن نسیان نافع است کندر مصطکی دارچینی دارفلفل عود
لسان الثور بادرنجبویه کاکنج با ده دانه شکر سفید مثل هر قدر شربت ۲م تا دو ل با آب گرم ودر تابستان
یکروز میل نمایند ویکروز نه سفوف از تالیف حقیر جهة حرقة البول مزمن که با چرک باشد وبا آن تقطیر
البول وسلس البول نیز باشد ونافع است جهة درد زور منی ودر امراض مذکوره چند مرتبه تجربه شده بسیار
موثر افتاده بلوط بوداده ۱۰ گل ارمنی کشنیز خشک صمغ عربی تخم حماض بوداده کندر ذکر مکد ۲م
چند دو ل با آب سرد استعمال نمایند ودر ایام شرب این سفوف از آب اجتناب نماید سفوفی کرد
انواع اسهال با سحج ومغص وحرارت باشد نافع است تخم خطمی تخم خبازی مکد ۵م نشاسته صمغ عربی
مکد ۱م کوبیده ازرک بوداده با شربت مناسب بنوشند سفوف للخفقان البارد از قرابادین مرحوم
حکیم محمد باقر نعناع کهربا بریان کرده شب یمانی بریان کرده مکد ۳م ذراوند مدحرج زرنباد درونج
نیم م مروارید ۱م شکر ۲م شربتش سه م با طبیخ افتیمون سفوف سورنجان کبیر جهة مفاصل وعرق النسا
مجربست سورنجان مصری ۱م سنا مکی ۱م مغز بادام ۲م پوست هلیله زرد ۳م زعفران نیم م قند سفید
۳۰م سقمونیا مشوی ۱م واگر ماده بلغمی باشد بدل سقمونیا تربد ۵م کنند شربتش ۲ل با آب سرد سفوف
جهة قطع سیلان منی ومذی وودی مجربست تخم کاهو تخم سداب تخم بنجنکشت ۲م سعد شهدانج گلنار
۱م شربتش سه م با آب سرد ایضا سفوف در قطع ودی ومذی بیعدیل است ومجفف نار فارسی و آتشک
است ص بلوط دو جزو کندر یکجزو کوبیده بروغن زیت چرب کرده هر روز دو ل مداومت کنند سفوف
جهة قطع شهوت جماع از زنان ومردان بزر البنج تخم کاهو تخم شبت مکد جزو نیلوفر دو جزو شربتش سه م
با آب تخم خرفه وتخم کاهو سفوف سودا که با ماء الجبن استعمال نمایند از خط مرحوم ابوی پوست هلیله
کابلی وسیاه مکد ۵ غاریقون ۳ افتیمون ۴م گل گاوزبان ۴م اسطوخودوس ۴م نمک نفطی لاجورد
مغسول احرنی سیاه اشربتش دو ل سفوف از مجربات مرحوم حکیم محمد باقر مجی است زوفای خشک پوست

پخ کبر عنب الثعلب پرسیاوشان تخم بنجنکشت تخم سداب بالسویه ۲م باسکنجبین ناشتا تناول نمایند سفوف
جهت سپرز مجربست و تا یك هفته زایل میکند منقول از تذکره مرجان سوخته یکدرم کثیرا دو دانك بنوشنند
و بدستور شکر و عرق بهار مرجان تا یك هفته مداومت نمایند مجربست سفوف مجرب جهت حرقة البول و
وجع چین بول مغز تخم خربزه مغز تخم خیار مغز تخم کدو تخم خرفه خشخاش سفید نشاسته کثیرا رب السوس
بزر البنج سفید قند مساوی هر دو ل را با جلاب ساده یا شربت بنفشه سفوف نقرس منقول از محمد زکریا
میفرماید که مجربست جهت رفع نقرس بارد و درد مفاصل بارد که بالکلیه قلع میکند نانخواه ابهل ورق سداب
خشك تخم کرفس رازیانه دوقو مکد جزو فوه بادام تلخ سنبل قسط حلو زراوند مدحرج مکد نیم جزو
هر روز یك م استعمال نمایند و ابتدا از زمستان نموده تا وسط بهار و بعد از استعمال این سفوف تا چهار
ساعت چیزی میل نکنند از ماکول و مشروب و بعد از تنقیه استعمال نمایند سفوف سرطان مستعمل حکیم
ابوی بگیرند سرطانات نهری و قطع کنند سرها و پاهای آنرا و شکمش را شکافته چند بار با آب خاکستر دد
و نمك بشویند تا پاك شود بعد از آن با آب گرم شسته تری آنرا رفع کنند و در کوزه گل اندوده گذاشته و در
تنور معتدل انداخته یکشبانروز بعد از آن که سوخته باشد پس خوب کوفته ده م آنرا د صمغ عربی و طین
قبرسی و خشخاش سیاه و سفید پنج م و کثیرا سه م کوفته سفوف سازند قدر شربت دو ل است سفوف جهت
کسی که از حرارت بول بسیار کند از تالیف مرحوم ابوی خبث الحدید بیست م کوفته و بحریر بیخته و هفت
روز در سرکه خیسانیده بعد از آن بیرون آورده بآتش خشك کنند و بار دیگر کوفته و مخلوط سازند با ن قشر
کندر که یکشبانروز در سرکه خیسانیده و خشك کرده باشند پنج طباشیر ع م کشنیز خشك ۲م تبرتش
بلبل با پنیر ساده با آب سرد صبح و شام میل نمایند سفوف سنا جهت عرق النسا از مجربات قدما آنست
سنا مکی ۱م سورنجان ۵م شیطرج هندی ۲م زعفران نیم م قدر شربت ۳م شکر سفوف که مسهل
بسیار آورد و تقویت اعضای رئیسه میکند و فواید بسیار دارد عنبر اشهب بنفشه خشك دو اجزا

کثیرا

کثیرا ۱۲ سه جزو مجموع را دیگر وزن سه ل تناول نمایند بسیار نافع است و مجربست سفوف جهت اسهال خون و بلغم دار
طباشیر صندل نشاسته صمغ عربی گلنار گل سرخ مکد ۵ روناس ۲ زعفران ۱ دو ل را با رب بر بنوشند و اگر
قرص کنند بهتر است سفوف جهت درد پشت و درد بول و منی و تقویت انعاظ و سستی آلات بول و تناسل
مجربست از حکمای هندوستان و از ترجمه با هر نقل شده فوفل هفت ل و نیم را صلایه نموده در سفال
پاك اندك بو دهند دارچینی هفت ل و نیم را بدستور کوفته و بیخته اضافه نمایند و بر روی آتش نرم گذاشته
با چهار پنج زرده تخم مرغ بقدری که معجون شود آمیخته مغز پسته دو ل و نیم نبات دو ل و نیم را کوبیده
بران نثار کرده مجموع آنرا دیگر وزن تناول نمایند سفوف تالیف حقیر جهت تپ دق و سل سرفه که با تب باشد
و جهت لینت طبع و منع نزلات حاره مجربست قدر شربتش دو ل تا سه ل باقلی ۷ م کثیرا ع م نشاسته صمغ عربی
تخم خطمی مغز تخم کدو مغز تخم هندوانه رب السوس خشخاش سفید مغز دانه به مغز بادام طباشیر مغز تخم
خیار سرطان محرق عصاره لحیة التیس گلنار اقاقیا گل ارمنی سفوف نانخواه از مجربات حقیر جهت ریاح
و درد معده و سپرز و تقویت هاضمه و دفع زحیر و تحلیل بخارات بغایت نافع است نانخواه تخم کرفس بالسویه
با مثل آن قند سفوف کنند سفوف قابض که مکرر حقیر تجربه نموده جهت اسهال مراری و مغص و اسهال دموی
بهترین ادویه است صمغ عربی را هر روز سه ل ساییده بنوشند تا سه روز و زیاده بران و اگر با اسهال سحج
باشد آشامیدن پوست خشخاش که مثل غبار ساییده باشند از یك ل تا دو ل از مجربات است و اگر با صمغ ممزوج
کنند بدستور سفوف جهت جوع کلبی و فساد معده قریب باستسقا و اشتهای اشیای ردیه جفت البلوط
انیسون مویز سپانه هلیله سیاه کابلی و آمله سفوف کرده ۳ل با آب آهن داغ کرده باشد با شراب
خبث الحدید جوشانیده بنوشند سفوف جهت درد سپرز که با حرارت باشد از ابوی مرحوم گل سرخ بادکبر
که یکشبانروز در سرکه خیسانیده خشك کرده باشند زرشك بیدانه بو داده بوره ارمنی اسقولوقندریون
اگر نباشد پنج کبر تخم کرفس بدل کنند ثمرة الطرفا غاریقون ترنجبین از یك ل و نیم تا دو ل با شیر شتر یا ماء الجبن

سفوف حب تعوب ۱۰ و نعوظ
سل العصا فیرکه قوت شده ...
مغز تخم ... ۵
تخم زردك ... ۵
زنجبیل ۱۷
خولنجان ۳
سورنجان ۱۷
خراطین ... ۳
قند برابر اجزا

باب چوب کز با سکنجبین بنوشند سفوف بجهة ریاح بواسیر و دردآن موافق کامل و تلخیص البیان هلیله سیاه و
بلیله و آمله مکد ا روغن زیتون برشته کرده نحم کنند تا بر داده حب الرشاد بود داده تا نخواه مکد ه اجزاء
حلبه ۷ ابهل مغز دانه زرد آلو مکد ه مصطکی جوزبوا شربتش دو ل با آب گرم سفوف لاسهال الصبیان
از مجربات مرحوم ابوی خشخاش حب الاس کندر سعد بالسویه کوفته با شیر مرضع بنوشند **باب پنجم**
در اشربه و ربوب واضع ان فیثاغورس است و باعتقاد او در تفتیح سده و امراض حاره و بارده اقسام ان
بهتر از سایر تراکیب است و روفس را اعتقاد آنست که زود فاسد میشود و سریع الاستحاله است و قول
هر دو بحسب امزجه امراض مختلفه احق است و گویند سکنجبین اقدم است و شیخ الرئیس ره میفرماید که از حکمای
فرس است و بیونانیین رسیده و اشربه بدستور حبوب و اقراص اقسام میباشند و قدما بحسب ماده
و زمان و اختلاف استعمال ان در امزجه مختلفه بششصد قسم و سکنجبین را هزار و دویست و شصت قسم
مخصوص ساخته اند و ظاهر آنست که ترتیب اشربه موافق امزجه و امراض مختلفه منحصر میتواند بود و مزاج اشربه
زیاده از یکسال باقی نمیماند و شروط ترتیب آنست که هرچه از فواکه صلبه باشد مثل سیب و به بعد از
پاک کردن از پوست و تخم و کوبیدن ان باد و وزن آن آب بجوشانند تا بنصف آید پس صاف نمایند و
هرچه غیر صلبه باشد مثل لیمو و نارنج و امثال ان افشرده آنرا بکوبند بگیرند و هرچه گیاه و برگ خشک باشد
یکشبانروز خیسانیده بعد از ان بجوشانند و هرچه از جمله بیخها و شاخها باشد زیاده از یکشبانروز بخیسانند
و هرچه برگ و شاخ و گل تازه باشد کوبیده آب آنرا بگیرند با شکر و عسل و دوشاب انگوری بقدری که مقصود
باشد بقوام آورند و عطریات را مثل مشک و عنبر بعد از قوام و فرود آوردن ان از سر آتش داخل کنند
و شربتهای فواکه که مطلب تقویت بوده باشد شرطست که شیرینی ان بقدر ثلث آب میوه ها باشد و قدما
گفته اند که چون مریض را قوتها تغییر یافته و بالطبع جگر مشتاق شیرینی و جاذب آنست پس اگر شکر و امثال
ان زیاده باشد بیشتر جذب میکند و بار طبیعت میشود و اگر کمتر باشد جذب آن حسب الواقع نمیشود و ادخال

عسل

عسل و شکر و سایر شیرینیها در اشربه باید در جزو مزاج مریض را از شیرینی آن با آنچه شربت میسازد ملاحظه
نمود و موافق قصد مخلوط کرد و هرگاه المی در اعضای تنفس و یا مریض صاحب سعال باشد اشربه حامضه
استعمال آن لابد باشد مثل سل و دق باید با صمغ عربی و کثیرا و عن معربات استعمال نمایند سکنجبین ساده
که عبارت از سرکه و قند است هرگاه اجزا مساوی باشد مایل بسردی خواهد بود مفتح سده و رافع تشنگی
و قاطع صفرا و در حمیات حاره و امراض سپرز و جگر و معده مفید است و اگر سردتر خواهند سرکه را زیاده
کنند و اگر معتدل خواهند قند را دو چندان سرکه کنند سکنجبین دوشابی که سرکه با دوشاب انگوری
مساوی باشد مفید است سکنجبین عسلی که سرکه و عسل بالسویه باشد گرم باعتدال و جهة امراض بلغمی و
تفتیح سده و تقویت جگر و معده و تبهای مرکبه نافع است سکنجبین سفرجلی جهت تقویت معده و جگر حار
و دفع غثیان و قی و اسهال صفراوی و قطع عرق نافع است آب به شیرین و ترش بالسویه ده جزو سرکه
و قند از هر یک یکجزو بقوام آورند و اگر با آب به شیرین ترتیب دهند قبض ان کمتر خواهد بود سکنجبین اصولی
جهة حمیات و سده ها و عطش و جلای معده از بلغم خل خمر ده رطل آب شیرین بقدری که حدت سرکه
را بشکند پوست بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه مکد شش وقیه تخم کرفس و رازیانه و انیسون مکد دو اوقیه
در سرکه مذکور یکشبانروز خیسانیده و با آتش هول بپزند تا سدس آن کم شود پس از آتش گرفته و صاف نموده بر زند
بهر جزوی ازین مطبوخ دو جزو از شکر و بپزند تا بقوام آید و اگر خواهند که زعفران داخل کنند سه درم
زعفران را در خرقه بسته در وقت جوشیدن آن بمیان آن بیندازند و در وقت صاف کردن سکنجبین افتیمونی که
با ماء الجبن استعمال نمایند افتیمون ۲۰ بسفایج ۲۰ خربق سیاه ۱ را نیمکوب کرده یکشبانروز در نود ل سرکه
بخیسانند و نود ل آب اضافه کنند و با آتش نرم بجوشانند و بسفایج را کوفته در کیسه کرده در ان بیندازند
و چون آب بنصف رسد کیسه افتیمون را انداخته یکجوش داده بعد از ان صاف نمایند و با دویست و پنجاه ل قند
بقوام آورند و هر روز تا چهارده ل استعمال نمایند و اگر مزاجی بسیار حار باشد باین نسخه ترتیب دهند

افیمون بسفایج تخم کاسنی مکر هفت ل تخم کرفس ۲ ل تخم خیاره ل بیخ کاسنی ۲ ل بیخ رازیانه ۲ ل ادویه را
باسرکه نو دل باب نو دل جوشانیده افیمون را در لته بسته در آخر یکدو جوش داده بعد از سوختن آب
صاف نمایند وبا دویست و پنجاه ل قند بقوام آورند سکنجبین بزوری معتدل جهة تبهای مرکبه وضعف جکر
وصفرای محی واستسقای حار نافعست تخم رازیانه تخم کشوث انیسون کل سرخ تخم کاسنی تخم خیار تخم
خربزه تخم کرفس بیخ رازیانه بیخ کبر اصل السوس بیخ کاسنی عناب در سرکه وآب خیسانیده بجوشانند تا
بنصف رسد وباشکر بقوام آورند سکنجبین اصفهانی که از تالیفات حقیر است در رفع تب ربع مجربست و
جهة امراض سپرز سعدیل افیدان را نیمکوب کرده شب در سرکه وآب بخیسانند روز دیکر بجوشانند تا بنصف
رسد بعد از آن صاف نموده با دوشاب انکوری بقوام آورند وهر روز ده ل باب شاه تره یا شیره تخم کرفس
واکر حرارت غالب باشد کاسنی وامثال آن استعمال نمایند شربت ورد مکرر مسهل جهة احترافات وجرب
وحکه وامراض جکر وسده وسودای رقیق وضعف کرده وصفرای سوخته نافع ومورث تشنکی ومصلحش
تخم کاهو وطباشیر ومصطکی وانیسون از هریک یک ل بازاء هر یک رطل شربت ادویه مذکوره را کوفته بورق
مربوط در میان شربت بیندازند تا بجوشد وطریق آنست که آب ۵ رطل را بجوش آورده چهار رطل برک کل
تازه بچهار دفعه بریزند تا اینکه از آب ربع بماند واکر قویتر خواهند کل را پنج شش رطل میتوان کرد وشیخ
الرئیس زیاده بر پنج را منع نموده پس با هم وزن آب صاف ان شکر بقوام آورند قدر شربت از ده ل تا سی ل تا
پانزده واکر با نصف وزن آن سکنجبین بنوشند جهة قمع صفرا اولی است شربت ورد قابض جهة امراض جکر
نافع است چهار رطل کل سرخ اقماع دار را یک دفعه در ده رطل آب بجوشانند تا بربع رسد وصاف
نموده با هم وزن ان شکر بقوام آورند واکر قویتر خواهند بازاء هر یک رطل آن هر یک از مصطکی وتخم مورد
وصندل سفید آرد کنار کشنیز خشک طباشیر یک ل در پارچه بسته در ان بیندازند تا بجوشد وسایر
تصرف با طبیب است اکر اجزای حاره قابضه را بیرا اضافه کنند واکر باردة لازم باشد از ان نیز داخل کنند

حلاب

جلاب جهة تبها وتشنکی وحرارت معده وجکر وحصبه وابله وتب دق وتبهای حاره که با سرفه باشد و
جهة تقویت آلات تنفس نافع وملین ومفتح ومقوی اعضا ومدر بول وعرق وجهة اورام احشا مفید است
ص شکر سفید یکجزو آب باران سه جزو عرق بیدمشک دو جزو کلاب دو جزو بقوام آورند واکر سرد تر
خواهند عرق بید وعرق نیلوفر از هریک دو جزو اضافه کنند نوعی دیکر منقول از کامل وقانون شکر
یکجزو آب باران دو جزو کلاب سه جزو بقوام آورند شربت بر لیمو جهت تقویت هاضمه وتسکین تشنکی
ومعده وجکر حار را نافع است آب برشیرین دو جزو آب لیمو یک جزو شکر ثلث مجموع را بقوام آورند شربت لیمو
جهت غلبه صفرا وضعف معده وقی صفراوی وتشنکی نافعست ده رطل آب لیمو را بجوشانند تا به نصف
رسد وبا پنج رطل شکر بقوام آورند شربت بنفشه منقول از کامل جهة تبهای حاره وسرفه وتسکین غلیان
خون نافعست وملین طبع است سه رطل بنفشه تازه را بدستور شربت در دو سه دفعه در چهار رطل آب
بریزند وبجوشانند تا بربع رسد وبا سه رطل شکر بقوام آورند واکر شکر دو رطل کنند تلیین قویتر خواهد
بود واکر بنفشه خشک باشد یکرطل آنرا جوشانیده با دو رطل شکر بقوام آورند شربت نیلوفر موافق نسخه
کامل جهة تبهای حاره وآلات تنفس وسرفه وتقویت دل واحشا نافع وبا وجود شیرینی مستحیل بصفرا
نمیشود بخلاف سایر اشربه شیرین طریق ساختن ان مثل ساختن شربت بنفشه است وبعضی عرق نیلوفر را
چهار جزو با یکجزو شکر بقوام آورند شربت سفرجلی منقول از کامل الصناعه جهة ضعف معده وجکر واسهال
وغثیان وقی وتشنکی به ترش از دانه وپوست پاک کرده آبش را بفشرند ودو رطل از ان کرفته واز
شراب یا جمهوری یکرطل وفلفل بر رایکشبانروز در ان بخیسانند وبعد از ان افشرده صاف نمایند وبآب
بر بجوشانند تا بنصف رسد وبا نیم رطل عسل کف کرفته بقوام آورند زنجبیل ومصطکی از هریک دو درم
قاقله کبار وصفار ودارچینی وزعفران غیر مسحوق از هریک چهار درم فوتنفل سه درم در پارچه بسته در ان بجوشانند
واکر دو دانک مشک نیز داخل نمایند میتواند بود شراب الحند ربیون جهت برودت معده وتب ربع

ودرد احشا نافع ومناسب پیران است عسل کف گرفته سه من شراب کهنه ریحانی یا جمهوری ده من زنجبیل ام
قاقله صغار و کبار نیم م قرنفل یکدانک دارچینی نیم م زعفران ام دارفلفل یکدانک و نیم غیر از زعفران
باقی را نیمکوب ساخته بیندازند در شراب و عسل و در سایه سه روز بگذارند و هر روز سه بار حرکت دهند
وصاف کنند و با یکدانک و نیم مشک مطیب سازند شراب ذهبی اطبا جهت ضعف جگر و معده و سپرز
وفساد مزاج بارد نافع و گفته اند که مداومت آن حفظ میکند جمیع ایام حیات از مرض اصل السوس
آسمانجونی نیم ل تخم رازیانه فلفل مکدم سلیخه ع م خوب ساییده با ششصد و شش ل شراب خوب
کهنه ممزوج سازند و در ظرفی گذاشته سر ظرف را بگل گرفته چهل روز بگذارند و بعد از غذا و قبل از
غذا میل نمایند شربت حرمل جهت صرع مجرب و رافع درد سر مزمن وضیق النفس و سرفه رطوبی و امراض
بارده مانند استسقا و جنون و نسیان است یک رطل اسپند را کوبیده در سی رطل آب انگور بجوشانند تا
بربع رسد و هر روز از پانزده ل تا سی ل بنوشند و جهت اعاده حمل زنانی که در وقت حامله میشده باشند
و بعد از ان نشوند سه روز از ین شربت بنوشند تخلف در حمل نمیکند شربت نعناع جهت تحریک اشتها بغایت
موثر است که صبر نتوان نمود و منقی معده از اخلاط سوخته و رافع بلغم و سهی است و چون بر اثر معاجین باهی
بنوشند در سرعت اثر بیعدیل است آب نعناع افشرده بیست ل خردل سرخ بیست ل شب یمانی نیم ل
نرم ساییده با نود ل خیرمایه و دو هزار و دویست ل آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده با ششصد
ل عسل بقوام آورند شربت بدل الخمر یکی و خیرمایه را کوبیده با آب انار شیرین و امثال ان بنوشند در جمیع
احوال قایم مقام خمر و از اسرار است شربت اسطوخودوس جهت تقویت دماغ بارد و معده بارد اسطوخودوس
زوفای خشک فاوانیا پرسیاوشان عود قماری گل گاوزبان تخم رازیانه بیخ رازیانه تخم کرفس گل سرخ سپستان
بادرنجبویه کاشم مویز دانه بیرون کرده اذخر انیسون تربد محکوک بیخ سوسن آسمانجونی اصل السوس هر دا
بپزند وصاف کنند و بریزند بآن صد و پنجاه ل عسل و مثل ان قند و بقوام آورند وساذج و قرنفل

ودارچینی

ودارچینی و هیل و زنجبیل سنبل الطیب افسنتین رومی مصطکی را در خرقه بسته بیندازند تا بجوشد و صاف
کنند قدر شربت هر روز ده ل تا پانزده ل شربت ریحانی از جمله اقسام خمر است و در خمر مذکور شد شراب لیمو
که مولف شفاء الاسقام و تذکره ذکر کرده اند و ما پس مناب تریاق کبیر دانسته اند جهت دفع اخلاط محترقه و
تبهای دوری و ضعف دماغ و دل و قلاع و امراض اطفال و مواد سوداوی و دفع تشنگی و گزیدن عقرب و
سایر سموم نافع و حافظ صحت و رقیق کننده مجموع خلط غلیظ و قاطع لزج و آنچه ترشی ان بسیار باشد مضر عصب
و مورث سعال یابس و مضعف باه و مصلح ان بادام و خشخاش است و انچه با آب نعناع ترتیب دهند جهت تقویت
معده و دفع بخارات دماغی و خیالات انفع است و هرچه با آب به باشد جهت تقویت معده و دل و دفع خفقان
مجرب دانسته اند و انچه با شیرخشت و ترنجبین ترتیب دهند جهت ربو و سعال و ضیق النفس و درد سینه و
هرچه بالعابها ساخته باشند جهت حرقة البول و درد مثانه انفع است و طریق ساختن ان آنست که شکر سفید را
ساییده در قدح مدهون با آب لیمو تر کرده و روی قدح را بکرباس پوشیده تا پنج روز در آفتاب بگذارند
پس شکر را در شیر تازه حل نموده و مثل شیر آب لیمو بیدریغ بخورد آن دهند تا هر رطل از شکر بقدر سه اوقیه
تا چهار اوقیه آب لیمو ببرد و بر لیمو آنست که دو چندان آب لیمو آب به شیرین بخورد ان دهند و صمغ انگم صمغ
عربی محلول بقدر آب لیمو تسقیه نمایند و ملعب انکه لعاب به دانه و لعاب تخم مورد و تخم ریحان تسقیه کنند
و منعنع انکه با آب نعناع تازه تسقیه نمایند و انچه با شیرخشت و ترنجبین ترتیب دهند طریق انکه بجای شکر ترنجبین
کنند و یا نصف شکر باشد و نصف دیگر ترنجبین تسقیه نمایند شربت انار ساده و شربت سیب ساده و امثال
ان مانند شربت ریباس و شربت حماض باید بقدر ثلث هریک از آبها قند یا عسل یا دوشاب انگوری باشد
و بعضی بالمناصفه گفته اند و شربت انار ترش جهت تسکین صفرا و تقویت معده و قطع اسهال صفراوی و دموی
نافع است و شربت انار شیرین جهت اسهال و ذات الریه و درد سینه و شربت توت سیاه جهت امراض حلق و ضعف
اشتها و اسهال طبع و از توت سفید جهت امراض آلات تنفس و ضعف هاضمه و تقویت معده و شربت ریباس

جهت تقویت احشا و منع صعود بخارات و اسهال و شربت حماض جهت تقویت معده و جگر و امعا و دفع حدت
صفرا و شربت سماق و سایر میوه های ترش قاطبة قابض و مقوی احشا و مسکن حرارت اند و شربت میوه های
شیرین بد نشود اما هرگاه غلبه صفرا باشد مستحیل بآن میشوند شربت ترنج جهت خفقان حاد و امراض حاره دل
بغایت آزموده است ترشی ترنج را در گلاب بکرد بشویند تا اثر ترشی در جرم آن نماند پس بازاء هر یکمن تبریز
هفتاد و پنج ل قند اضافه نموده بقوام آورند شربت زوفا نافعست اوجاع سینه و سرفه کهنه و نزله و دشواری
نفس و صلابت معده و سده ها را مویز منزوع العجم ٢٠م عناب سپستان انجیر خشک بیخ سوسن اصل السوس
از هر یک ٢٠م بیخ رازیانه بیخ کرفس پرسیاوشان زوفا خشک از هر یک ١٠م بهدانه انیسون تخم رازیانه
از هر یک ٥م جو مقشر مغز خیارین مغز تخم کدو و خربزه مغز پسته مغز حب الصنوبر سنبل الطیب اذخر تخم
خطمی تخم کتان از هر یک ٣م اجزا را نیمکوب کرده بجوشانند و با چهار رطل شکر بقوام آورند و مغزها را کوبیده
در آن حل کنند نوع دیگر که مشهور است زوفای خشک پرسیاوشان مکده ٧ ل انجیر زرد بیست عدد عناب
سپستان از هر یک سی عدد فراسیون تخم خطمی اصل السوس بیخ سوسن از هر یک سه ل حلبه چهار ل مویز
بیدانه بیست ل تخم کرفس تخم رازیانه از هر یک ده ل جوشانیده آب آنرا با دو رطل شکر بقوام آورند شربت
گاوزبان جهت تقویت دل و توحش سوداوی و خفقان نافع است گل گاوزبان چهل ل بادرنجبویه بیست ل
جوشانیده آب آنرا با دو بیست ل شکر بقوام آورند شربت انجبار جهت حبس نمودن سیلان خون از جمیع اعضای
باطنی و التیام تفرق اتصالی که در سینه و شش بهم رسد ریشه انجبار ٧ ل خرنوب شامی ه ل صندل سرخ
و سفید سوهان کرده از هر یک ده ل جوشانیده با یک رطل شکر بقوام آورند شربت دینار از تالیف بختیشوع است
و چون شربتی را بیک دینار طلا بیع میکرده لهذا مسمی بشربت دینار گشته جهت تبها و عفونت اخلاط و اخراج
اخلاط فاسده از اعماق بدن و ضعف معده و جگر ص ذرشک بیدانه تخم کاسنی مکده ه ل عود بیخ سوسن
مکده م تخم کشوث گل پاک کرده فنطوریون دقیق مصطکی دارچینی زعفران فوه بیخ مکده م ادویه را

کوفته

کوفته اگر جهت تب باشد در آب کاسنی بخیسانند و اگر جهت خفقان باشد در آب رازیانه و بعد آنکه روز میان آب
بخیسانند که در آن کاسنی و بادیان و شبت و گاوزبان مویز بیدانه با السوس از هر یک پنج ل جوشانیده باشند و بازای
هر یک رطل از آب یک ل ریوند نیم ل اسارون اضافه نموده و با دو رطل شکر بقوام آورند عود و زعفران را بعد از قوام
اضافه نمایند شربت خشخاش نافع است جهت سر رطوبتی و حبس نزلات و رفع درد سینه و سرفه و درد سر و سرسام و
حرارت و دفع تب و اخلاط محترقه نافع و چون با شربت ورد ممزوج ساخته بعد از فصد بنوشند رفع ضعف
فصد و تقویت قوتها میکند قدر شربتش تا بیست ل است و قوتش تا دو سال باقی میماند صد عدد خشخاش رسیده را
با تخم آن کوبیده و یا پوست را علیحده نیمکوب کنند و تخم را نرم بسایند و با ده مثل آن آب نیسان بجوشانند تا ثلث
رسد و با مثل آن شکر بقوام آورند شربت عناب منقول از تذکره و موافق نسخه اصول تراکیب و مولفان غیر این
نسخه را خطا میدانند جهت سینه و اسافل بدن و تسکین تشنگی و اطفای حرارت خون و آبله و تبها نافع و مصلح آن اطفال است
و قوتش تا دو ماه باقیست عناب یک رطل کشنیز خشک عدس بیخ کاسنی از هر یک دو اوقیه در ده رطل آب بجوشانند
تا ثلث رسد پس صاف نموده بوزن آن شکر بقوام آورند شربت عنصل سکنجبین عنصلی نیز نامند منقول از کامل
جهت صلابت سپرز و جگر و تفتیح سده و قطع سده و قطع اخلاط غلیظه و رفع ضیق النفس و سرفه که از رطوبات باشد
نافع است پیاز عنصل را یک رطل و نیم با کارد چوبین ریزه کنند و با پانزده رطل سرکه با آتش نرم بجوشانند تا مهرا شود
پس صاف نموده بازاء هر یک رطل و نیم شکر اضافه کرده بقوام آورده کف بگیرند و امین الدوله و جمعی از قدما این ادویه را
اضافه کرده اند زنجبیل زیره کرمانی عاقرقرحا بیخ انجدان زوفا خشک پودنه نعناع از هر یک پنج ل فلفل ده ل
تخم جرجیر کاشم از هر یک دو ل و نیم قردمانا دو ل سداب شش ل سادج هندی سه ل با عنصل در سرکه خیسانیده بجوشانند
درین صورت جهت جمیع علل عصبانی و امراض بارده مزمنه بغایت نافع است نوع دیگر شربت عنصل که مخترع حقیر است
جهت سرفه و ضیق النفس و مواد سوداوی و بلغمی و سده احشا و تقویت معده و دماغ نافع و مکرر بتجربه رسیده و مجرب است
پیاز عنصل زوفا بیخ اصل السوس گل گاوزبان پرسیاوشان اسطوخودوس غاریقون سفید از هر یک ه ل

نعناع خشك رازیانه بیخ سوسن کبود فودنانا هریك ۲ل وباصد و پنجاه ل آب دو سه شبانروز خیسانیده بجوشانند
سرکه وچهار صد وپنجاه مثقال م
تا بنصف رسد پس صاف نموده باسیصد ل شکر بقوام آورند وهر روزه ل تا ۱۰ ل باب مطبوخ پرسیاوشان و
امثال ان بنوشند شراب الکرد وشربت کادی نیز گویند منقول از کامل وموافق نسخه قدما و جامع الادویه جهت
حصبه وآبله و باد سرخ و ماشرا و جمیع امراض دموی وتسکین حرارت قویه واخلاط محترقه که بمشارکت دل باشد
وجهت یرقان وحرارت جگر ومعده ورفع تشنگی وعفونت مزمنه اخلاط ونیکو کردن بوی دهان بغایت موثر است
چوب کادی نیمکوب کرده شاخ بادیان وتخم بادیان پوست بیخ بادیان تمر هندی عناب دانه بیرون کرده هریك
رطلی گل سرخ نیم رطل سنبل الطیب ثلث از چوب تا ك کرده هریك چهارم صندل سرخ وسفید هریك دهم یکشبانروز
در چهار مثل ان اب بخیسانند پس بجوشانند تا بربع رسد وصاف کنند وبا دو رطل سرکه وآب انار ترش وآب انار
شیرین از هریك رطلی بجوشانند بقوام مایل شود وبا یکمن شکر طبرزد که دو رطل است چند جوش دهند تا شربت
بقوام کرده واز سر آتش برداشته کافور وزعفران از هریك سرم دران حل کنند و قدر شربتش از دو ل تا هفت ل
ونیم است وجهت اطفال یك ل شراب اترجی موافق نسخه قدما جهت ضعف دل وخفقان وضعف معده بغایت نافعست
برگ ترنج که بفارسی برگ درخت بالنك است پنجاه عدد آنرا در شراب صاف کهنه یا جمهوری بقدر شش قسط که
هر قسطی صد وپنجاه ل است هفت روز بخیسانند پس صاف نموده باصد وپنجاه ل عسل کف گرفته بقوام آورند
وبعضی از پوست ترنج بشرح مسطور بترتیب میدهند وبعضی یکرطل پوست ترنج را در دویست وپنجاه ل آب خیسانیده
میجوشانند تا بثلث رسد پس صاف نموده با یکرطل عسل بقوام می آورند شراب جعده از اختراع حقیر است جهت
ادرار حیض فرمودن وبول ورفع عفونت اخلاط ورباح وتفتیح سده مجرب است مشکطرامشیع جعده حرمل قسط تلخ
ریوند چینی تخم کشوث تخم خرپزه تخم خیار مکد سرل ابهل تخم کرفس رازیانه روناس انیسون تخم کاسنی فطراسالیون
رقیق مکد دول مویز سپانه انجیره زرد مکد ده ل در یکمن تبریز آب خیسانیده بجوشانند تا بربع رسد وباصد و
پنجاه ل شکر بقوام آورند هر روز ده ل آنرا با آب مدرات حیض وبول بنوشند وهرگاه طبع یابس باشد با گل سرخ

ومحموده

ومحموده مشوی وغاریقون بپاشانند شراب اساطون از اقسام خمر است جهت امراض بارده بغایت نافع ومقوی
حرارت غریزی چهار هزار ل آب انگور صاف را با آتش نرم جوشانیده کف بگیرند وهزار ل عسل اضافه نموده بجوشانند
تا بنصف رسد هیل قاقله کبار فودنج قرنفل دارفلفل از هریك پنج م نرم سائیده در پارچه بسته در اوائل طبخ
بیندازند تا آخر بجوشد وبعد از سرد شدن پارچه را فشرده بیندازند وسه م زعفران دران حل کرده در شیشه ها
کنند وسر شیشه را محکم کرده تا چهار روز در آفتاب بگذارند وهر چند کهنه شود قوی تر گردد شراب افسنتین کبیر
موافق نسخه قدما مقوی معده ومفتح سده ومسهل صفرا ومقوی اعصاب ودماغ وجگر است افسنتین رومی
چهار ل غاریقون مثل ان گل سرخ هشت ل صبر زرد دو ل حاشا مثل ان مصطکی تخم کرفس اذخر انیسون
سنبل الطیب اسارون سادج هندی از هریك یك ل نعناع اصل السوس سرل بیخ کرفس بیخ رازیانه دو ل
فودنج زعفران هریك یك ل ونیم در هشت رطل شراب بجوشانند تا بنصف رسد وبا یکرطل ونیم عسل بقوام
آورند واگر بجای شراب اب وبجای عسل شکر کنند میتواند بود نوع دیگر که صغیر گویند جهت مالیخولیای مراقی
وضعف معده که از برودت باشد وسوء القنیه بغایت آزموده است افسنتین ده ل گل سرخ بیست ل
تربد چهار ل غاریقون چهار ل سنبل الطیب دو ل ودر چهار صد ل آب بجوشانند تا بنصف رسد وباصد و بیست
ل شکر بقوام آورند واگر تربد را هفت ل وسنبل را چهار ل کنند قوی تر خواهد بود وحقیر مکرر تجربه نموده نوع دیگر
از مجربات حقیر جهت ضعف معده وجگر که با یبوست طبع وحرارت مزاج باشد بغایت نافع است افسنتین دو ل
گل سرخ چهار ل تمر هندی ده ل ترنجبین سی ل جوشانیده صاف نموده بنوشند ومجموع یکشربت است
شربت ابریشم جهت تقویت دل واعضای رئیسه ورفع خفقان بارد وباد بواسیر وتوحش سوداوی واقسام
مالیخولیا نافع است موافق نسخه قدما ابریشم خام که عبارت از قیلر است نه ابریشم متعارف که بعرف اطبا آن
حریر است سیصد ل را یکشبانروز در یك هزار وپانصد ل آبی که آهن تافته چند بار دران انداخته باشند
بخیسانند پس بجوشانند تا بثلث رسد وابریشم را فشرده بیرون آورند وبیست وپنج ل گل گاوزبان وپانزده ل

بادرنجبویه را علیحده در سه رطل آب بجوشانند تا ثلث بماند و آب آنرا اضافه آب ابریشم کنند و با سیصد ل شکر
بقوام آورند و عنبر اشهب و ورق طلا از هر یک یک ل و نیم و ورق نقره مروارید مصطکی از هر یک دو ل
دران حل کنند و بعضی بجای فیلق حریر کرده اند و اگر فیلق کنند باید شکافته و کرم ابریشم را بیرون کرده که با فیلق [illegible] شد
شربت ابریشم که معمول متاخرین است موافق نسخه مرحوم مغفور حکیم محمد باقر [illegible] موافق اکثر امزجه و در دفع مواد
سوداوی و خفقان و تقویت دل و اعضای رئیسه و معده و اقسام مالیخولیا و توحش و هموم بغایت موثر است
ابریشم حریر را سیصد ل سه روز در عرق گاوزبان و عرق بیدمشک و عرق شاهتره و گلاب از هر یک یکمن تبریز
که ششصد ل باشد آب سیب شیرین آب امرود شیرین آب انار شیرین آب به شیرین از هر یک دو رطل بخیسانند
و بعد ازان بجوشانند تا بربع رسد و درحین جوشانیدن مصطکی سنبل هندی جوزبوا بسباسه زعفران
هر یک یک ل هیل قرنفل عود سادج هندی هر یک یک ل و نیم دارچینی سه ل همه را کوفته در پارچه بسته دران
انداخته بجوشانند و بعد ازانکه آبها بربع رسد ابریشم را دور ریخته افشرده آب صاف کرده را با ششصد ل شکر
سفید دویست ل عسل بقوام آورند و عنبر اشهب و ورق طلا از هر یک یک ل و ورق نقره سه ل مشک نیم ل
دران کنند و اگر قوی تر خواهند مصطکی زعفران درونج بهمن قرنفل عود هندی هیل صندل زرد
از هر یک نیم ل کوفته و بیخته اضافه نمایند و بعضی شکر را هزار و دویست ل و عسل را سیصد ل میکنند و زعفران را
نمیجوشانند بلکه بعد از قوام دران حل میکنند و این انسب است چه زعفران از جوشیدن ضعیف الاثر میشود
شربت فواکه معتدل معمول متاخرین مقوی سایر قوتها و جهة ناقهین و ضعف احشا نافع است آب انار ترش
و شیرین آب به ترش و شیرین آب امرود ترش و شیرین آب سیب ترش و شیرین از هر یک یکجزو آب زغوره که
کوبیده نامند آب زرشک هر یک نیم جزو با ثلث انها شکر سفید بقوام آورند و بعضی یکجزو آب انگور اضافه
میکنند و آن انسب است و اگر آب انگور را علیحده بجوشانند تا ثلث ان بماند اولی است شربت فواکه شیرین جهة
تقویت احشاء ناقهین و صاحبان رقت طبع و جهة صاحب سعال موافق است آب میوه های شیرین را که

مذکور

مذکور شد با ثلث ان شکر بقوام آورند شربت فواکه ترش قابض تر از فواکه شیرین است و در منافع مثل آن
و صاحب سعال را موافق نیست و عمل ان بدستور سابق است که از آب میوه های ترش ترتیب دهند و هر یک
ازین اشربه را موافق احوال هر شخصی تقویت با دویه مناسب میتوان نمود که ادویه موافقه را کوفته و در پارچه بسته
دران بجوشانند شربت عود ترش معمول متاخرین و مقوی معده و اعضای رئیسه و جهة رفع غثیان و دوی
هاضمه و بخارات محترقه نافع است آب سیب شیرین و ترش آب انار شیرین آب به ترش و شیرین آب لیمو
از هر یک صد و پنجاه ل با سیصد ل قند بقوام آورند عود قماری صندل سفید گل سرخ قرنفل مصطکی
سنبل الطیب اسارون بسباسه بادرنجبویه سادج عنبر ورق طلا ورق نقره دران حل کنند
شربت تریاقی که پادزهر سموم که گزیدن افعی است و جهة کرب و خفقان و غثیان و برانگیختن اشتها مجرب است
منقول از تذکره آب زرشک و آب سیب شیرین هر یک سیصد ل آب لیمو آب نارنج هر یک صد و پنجاه ل
با ثلث ان شکر بقوام آورند و مرواریدی که بآب نارنج حل کرده باشند شش ل اضافه کنند و درین وقت در اکثر
امراض قایم مقام تریاق فاروق است شربت هندی معتدل از تذکره با هر دو سه ربع جهة درد گرده و مثانه
ورم جگر و مغص و ورم سپرز و عرق النسا و نفث الدم و ربو و فواق و خفقان و قرحه امعا و تبهای بایره
و گزیدن هوام و درد کمر و مفاصل مجرب دانسته اند انجیر زرد رازیانه هر یک صد و پنجاه ل یکشبانروز در سه وزن
آن بخیسانند پس بجوشانند تا بثلث رسد بعد ازان صاف نمایند و با شیره گل سرخ تازه سیصد ل و قند سفید
ششصد ل بجوشانند تا بقوام سکنجبین رسد و صد و پنجاه ل ریوند چینی که بگلاب تر کرده باشند و بر پانزده ل
روغن گاوی چرب نموده دران حل کنند و از ده ل تا بیست ل استعمال نمایند شربت صندل جهة تقویت معده
و رفع اسهال و سیلان خون و ضعف دل و جگر حار بیست ل صندل سفید را نیمکوب کرده در نیم رطل گلاب دو
شبانروز خیسانیده صاف نمایند و جرم صندل را در آب بجوشانند تا بقیه قوت را آب دهد پس صاف نموده با
گلاب سابق و یک رطل شکر بقوام آورند و اگر قابض تر خواهند یک وقیه نار دان ترش را دران خیسانیده صاف نمایند

وبعد از ان بقوام آورند واکر قسم ترش آنرا خواهند بجای کلاب درسرکه وبا آب لیمو بخیسانند ودر شربت صندلین
صندل سرخ وسفید بالمناصفه کنند وآن قابض تر میشود شربت اجاص منقول از حاوی جهت دردسر وتبهای
حاره ویرقان نافع ومسهل صفراست آلوی بخارا را در آب خیسانیده بجوشانند تا مهرا شود پس صاف نموده شکر
بقدری که خوش طعم کند اضافه نموده بقوام آورند واکر قدری از محموده مشوی اضافه نمایند قوی الفعل باشد
شربت تمر هندی بدستور شربت اجاص است شربت مورد جهت سرفه بعد از خیسانیدن ونیکوب کردن
تا بربع رسد وبا وزن آن شکر بقوام آورند شربت قابض از تالیفات ابوریحان جهت اسهال وذلق الامعا مجربست
خصوصا هرگاه با سفوف قابضه بنوشند آب به آب امرود آب سیب از هریک رطلی که در ۲۰ تخم مورد را در آن
خیسانیده بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده استعمال نمایند واکر اسهال بلغمی باشد در حین جوشانیدن
عود هندی سنبل الطیب مصطکی سک از هریک دو ل در پارچه بسته در آن بجوشانند شربت مسهل
از تالیف حقیر جهت امراض بارده وضعف معده ودماغ وتنقیه سده وامراض سوداوی بغایت نافع است
وبهترین مسهلات گل سرخ سنای مکی هریک ده ل بنفشه ۲۰ ل تربد سفید غاریقون سفید افسنتین
رومی هریک ۵ ل تخم کشوث اسطوخودوس مصطکی هریک ۳ ل سنبل الطیب دو ل عناب سپستان
هریک سی عدد در چهارصد ل آب یکروز خیسانیده بجوشانند تا بربع برسد وباصد وپنجاه ل ترنجبین وشکر
بالمناصفه بقوام آورند از پنج ل تا ده ل استعمال نمایند شربت کشوث که در اصفهان بسیار شهرت دارد
مفتح سده وملین طبع ومقوی جگر ومعده وجهت تبهای مرکبه وسوء القنیه مفید است تخم کشوث ۳ ل رازیانه
۳ ل تخم کاسنی ۳ ل گل کشوث تخم خیارین تخم خربزه کرمانی هریک ۳ ل پوست بیخ کاسنی بیخ رازیانه گل سرخ
انیسون هریک دو ل جوشانیده با نود ل شکر یا با شیرخشت بقوام آورند وتا ده ل با شیره های تخم کاسنی وتخم
خربزه وآب کاسنی وامثال ان بنوشند شربت دینار معمول متاخرین جهت امراض جگر وسده ماساریقا وتبهای
مرکبه نافع وقریب الاعتدال است تخم کاسنی بیخ کاسنی گل سرخ ریوند تخم کشوث یکروز خیسانیده پس

جوشانند

بجوشانند وبا دو رطل شکر بقوام آورند نوع دیگر جهت حرارت جگر ودفع عفونت اخلاط نافع است تخم کاسنی ۱۰
دو ثلث بیدانه صندل سفید لک مغسول اصل السوس تخم کشوث گل سرخ کوبیده درعرق کاسنی یا آب آن
بخیسانند پس جوشانیده صاف نمایند وبا شکر بقوام آورند واکر ریوند اضافه کنند قوی تر میگردد شربت غوره جهت
حرارت معده وضعف آن وریختن صفرا بمعده ودردهای گرم ودفع سموم وتسکین تشنگی وتقویت احشای زنان
آبستن مفید است دو رطل آب غوره را بجوشانند تا بنصف رسد ویکشب بگذارند وروز دیگر با دو ل قرنفل
بجوشانند تا بوی آن ابر دارد وبا رطلی شکر بقوام آورند شراب سفرجلی از تالیفات مقدماست مقوی معده ودافع
خفقان است ومنافع ان در امراض بارده نهایتی ندارد پوست ترنج رطلی مرماحوز یکوقیه قرنفل دو ل عود
یک ل نیمکوب کرده در پنج رطل شراب سه شبانروز بخیسانند وبا سه رطل شکر سفید ودو ل مصطکی ونیم ل
زعفران ودو دانگ مشک بجوشانند تا مایل بقوام شود پس صاف نموده استعمال نمایند شراب سیب جهت
تقویت معده واسهال مرض ودرد جگر وقی وغثیان وخفقان وتشنگی نافع است منقول از جامع امین الدوله آب
به ترش دو رطل آب سیب ترش یکرطل بجوشانند تا بنصف رسد وبا یکرطل عسل ویکرطل شراب کهنه بجوشانند تا
غلیظ شود وکف بگیرند وعود زعفران مصطکی بسباسه سنبل الطیب قرنفل جوزبوا هیل قاقله کبار
دارچینی زنجبیل مشک سک سائیده اضافه نمایند ماء العسل جهت امراض بارده عصبانی ودماغی نافع
مفتح بلغم غلیظ ومفتح سده است یکجزو عسل صاف را با شش جزو آب با آتش نرم بجوشانند تا بقوام سکنجبین رسد
وبازای هر یکرطل عسل دو دم فلفل را کوبیده ودر پارچه بسته در آن بجوشانند شراب العسل جهت معده وجگر سرد
وامراض عصب نافع است ده رطل عسل را با شش رطل آب وسنبل الطیب ومصطکی ودارچینی وقاقله وعود
وهیل وجوزبوا ودارفلفل وقرنفل هریک دو ل بجوشانند تا بقوام آید پس صاف نموده استعمال نمایند
ربوب را شرط آنست که آب آنچیزی که مقصود باشد چندان بجوشانند که بربع وثلث رسد مجموع آن قابض نیز
از اشربه است واکر در بعضی شربتها اضافه کنند باید قدر قلیلی باشد رب جوز جهت دفع قی وعرعز آن

جهت خناق و درد گلو بسیار نافع است آب پوست گردکان تازه را بجوشانند تا ثلث بماند و با مثل
آن عسل و خمس آن مثلث بجوشانند تا ثلث بماند و یکوقیه مر صاف و نیم وقیه زعفران و نیم وقیه شب یمانی
اضافه نمایند و اگر ساده آنرا ترتیب دهند مثلث فقط کافیست رب خشخاش از تالیف قدماست جهت
نزلات حاره بغایت نافع است دویست عدد خشخاش را با تخم کوبیده یکشبانروز در ده هفصد ل آب خیسانیده
بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده با صد و پنجاه ل شکر یا عسل یا مثلث بقوام آورند که بطریق
لعوق گردد و اقاقیا زعفران عفص عصاره لحیة التیس از هریک ده درهم کوفته و بیخته مخلوط کنند

باب ۶

در مربیات که انجبات نامند و صفت بعضی از حلو مربای شقاقل سبعی و سمن بدن و مقوی اعصاب و کمر است
شقاقل تازه که پوست آنرا خراشیده باشند در آهک صاف کرده که بقدری تندی داشته باشد زیاده
بگذارند شبانروز بخیسانند و بآب بجوشانند یا بشویند تا اثر آب آهک نماند بعد از آن در آب تازه طبخ دهند
تا نرم و پخته شود و عسل را بقوام آورده شقاقل را با عسل چند جوش دهند که جذب عسل کند و عسل آنمقدار
باید که شقاقل را بپوشاند و باین دستور است مربای کدو و پوست هندوانه و زردک و امثال آن و اگر قوت
بجهت باه خواهند و مربای شقاقل و زردک بازاء هر صد ل شقاقل دارچینی قرنفل زنجبیل هیل جوزبوا
از هریک سه ل مثلث یکمانک کوفته و بیخته اضافه نمایند مربای سیب مقوی معده و دل است و جهت نیکو
کردن بوی دهان موثر مربای به در منافع مثل آنست و در تقویت معده قویتر مربای بالنک جهت سینه و حلق
و تقویت حلق معده موثر است خصوصا چون با پوست بیرون آن ترتیب دهند و طریق ساختن هریک آنست
که سیب و به را از پوست و تخم و بالنکرا از ترشی پاک کرده بقدر انگشتی ریزه کرده و طبخ نمایند تا پخته گردد و از آب
بیرون آورده عسل و شکر را با آب آن بقوام آورند و بعد از آن جرم هریک را با آن چندان بجوشانند که رطوبت
آب در جرم هیچیک نماند مربای نارنج و لیمو جهت قطع صفرا و تقویت معده حاره و دل نافع است پوست بیرون
هریک را خراشیده با دانه کش دانه ها را بیرون آورند و در آب بجوشانند تا تلخی که داشته باشد زایل شود و نرم

کرده

کرده پس با عسل و شکر بدستوری که گذشت بجوشانند مربای زنجبیل که زنجبیل پرورده گویند جهت تقویت
باه و مثانه و هضم طعام و معده بارده و تب بلغمی و سوداوی نافع و مدر بول است زنجبیل را بیست روز
در آب بخیسانند و خشک کرده با آب و اندک عسل بجوشانند تا نرم شود پس ریزه کرده عسل کف گرفته بر آن
بر آن چندان بریزند که آنرا بپوشاند و بگذارند تا مزاج بگیرد مربای هلیله مقوی معده و هاضم و مجفف رطوبه
معده و ملین طبع و جهت ضعف جگر و دماغ و ریاح بواسیر و سودایی که از احتراق بهم رسیده باشد نافع است
صد عدد هلیله کابلی بزرگ را در آب بقدری که آنرا بپوشاند بخیسانند و پنجاه م خاکستر چوب تاک بر آن
بریزند و هر سه روز یکبار آب و خاکستر را تغییر دهند و بعد از ده روز هلیله را بشویند و با قدری آب که
آنرا بپوشاند و یک کف جو مقشر چندان بجوشانند که جو پخته شود پس بیرون آورده از آب خشک کنند
و از جو پاک سازند و با سیخ ده سوراخ هر عدد را کرده با عسل کف گرفته بقدری که فرو گرفتن آن در ظرفی کنند
و بیست روز بگذارند و عسل را تغییر دهند و چند جوش باید داد تا خاطر جمع شود که دیگر رطوبتی که از
آب برداشته باشد در آن نمانده است بعد از آن با عسل کف گرفته بقدری که آنرا بپوشاند در ظرفی نگاه
دارند و اگر خواهند که قویتر گردد بازاء هر صد عدد هلیله از هریک ادویه که در مربای شقاقل مذکور شد
یکوقیه اضافه نمایند و رد مربای عسلی آنرا بفارسی گلشکر و گلقند گویند و بعربی گلنجبین شکری و قوت گل انگبین
تا چهار سال و گلقند تا دو سال باقیست و عسلی آن در دوم گرم و خشک و شکری در اول دوم گرم و در یبوست
معتدل و هر دو مقوی دماغ و معده و مجفف رطوبت غریبه معده و بعد از غذا مانع صعود بخارات بدماغ اند
و عسلی جهت مبرودین و فضول بارده اوفق و جهت درد مفاصل و نقرس و فالج و تفتیت سنگ گرده و مثانه و
عسر البول و با دیع آن ذیر جهت تحلیل ریاح غلیظه و درد کمر و هضم طعام نافع و چون آنرا با زبد و تخم کرفس جوشانیده
صاف نمایند و مکرر بنوشند جهت ازالة لقوه و فالج و استرخاء لسان و ابتدای مفاصل مجرب دانسته اند و
شکری آن محرورین و یابس المزاج را اوفق و جهت ازالة رمد کهنه و بخار و ضعف باصره و درد سر و شقیقه

واخلاط سوخته و رفع سده مجرب میدانند و چون با تمر هندی و عناب بجوشانند جهت ازالهٔ سده بغایت
مفید است و هر دو قسم کلقند را چون بجوشانند و صاف نموده تا بقوام شربت رسد مکرر است و گویند
مضر جگر و مورث تشنگی است و مصلح آن خشخاش و قدر شربتش در طبخ تا چهار ده ل و از جرمش چهار ل است
و طبخ آن باید که باتشش مثل آب باشد تا ثلث رسد و ضرر آن بجگر خلاف قیاس و تجربه است ص گل سرخ را
از تخم و اقماع پاک کرده بدست چندان بیفشارند که خوب در هم شود بگذارند تا سه روز هر روز صبح و
شام برهم زنند و بعد از آن چهل روز در آفتاب بگذارند و هرگاه شکر کمی کند اضافه نمایند باید وزن شکر
و گل مساوی باشد و عسل را باید بوزن گل عسل کف گرفته اضافه نموده و در آفتاب گذاشت مربای زردک
جهت تصفیهٔ صوت و تنقیهٔ ریه و منع نوازل و سرفه و ضعف معده و جگر و بدی هضم و استسقا و ضعف باه
بیعدیل است زردک را ریزه کرده بجوشانند تا مهرا شود و عسل اضافه نموده بجوشانند تا آب زردک
جوشیده بقوام آید پس بازای هر صد ل آن این ادویه را کوفته و بیخته اضافه نمایند عود قماری قرنفل
دارچینی زنجبیل هیل جوزبوا زرنباد کبابه از هر یک نیم ل بنفسج مربا بفارسی خیره بنفشه نامند مسهل
صفرا و ملین طبع و جهت خشونت حلق و سرفه حار و ترطیب دماغ و آلات نفس و تبهای حار و حرقة البول
و نزلات نافع است بنفشه تازه از اقماع و ساق پاک کرده با نصف وزن آن شکر کوبیده در آفتاب چند
روز بگذارند و هر روز برهم زنند و اگر شکر کمی کند قدری اضافه نمایند و اگر بنفشه تازه نباشد بنفشه خشک
پاک کرده را در آبی که در آن بنفشه را چند جوش داده باشند یک روز خیسانیده با مثل آن شکر مخلوط نموده در
آفتاب بگذارند قدر شربت از پنج ل تا ده ل است و اگر گل به و سپستان و سایر شکوفه ها بدستور مربا
سازند هر یک را منافع خاصی است که در اصل آن چیز مذکور است مربای پسته که از پوست بیرون پسته بدستور
مربای بالنگ ترتیب دهند بغایت مقوی دل و معده و جگر و دماغ است و جهت امراض بارده مزمنه مفید
مربای جوز جهت تقویت باه و تخفیف رطوبت معده و تقویت جگر نافع است گردکان تازه را که پوست اندرون

صلب

صلب نشده باشد از پوست بیرون پاک کنند و اگر صلب شده باشد از دو پوست بیرون کرده با عسل شهد
چند جوش داده بگذارند بعد از سه روز ملاحظه کنند هرگاه رطوبت گردکان در عسل سرایت کرده باشد
با عسل تازه بدستور بجوشانند مربای بادام جهت سرفه و خشونت سینه نافع است بدستور مربای جوز ترتیب
دهند و بعضی بادام تازه را در روغن تازه بجوشانند و بعد از سه روز از روغن بیرون آورده با عسل
پرورده میکنند اما اقسام حلویات حلوای آرد روغن دار مسدد و غلیظ و دیر هضم سیاشد و مولد خلط
مراری و سوداویست خصوصا در محرورین و آنچه لب آرد و روغن باشد الطف و انفع است و ترتیب الفعل
با آنچه از آن ترتیب دهند و تفصیل مجموع آن مستغنی است و اکتفا ببعضی کرده میشود که دستوری باشد
جهت ساختن غیر مذکور حلوای شکرپاره مولد خون متین و ملین سینه و موافق سوداییکه از بلغم متکون
شده باشد و مسمن بدن و مضر جگر حار است آرد گندم بسیار نرم را با روغن با آتش نرم بریان کرده شکر را
بقوام آورده اندک اندک در آن بریزند و برهم زنند تا منعقد شود حلوای کرانگبین مایل باعتدال و
لطیفترین حلویاتست و جهت سرفه و خشونت حلق و یبوست طبع نافع و سریع الانحدار است سرجوش کرانگبین
صاف کرده را با یک جزو شکر خام با قدری آب بجوشانند و کف سفیدی تخم مرغ را بر آن زده کف بگیرند
و چون بانتهای قوام رسد قدری از کف چوده بر آن زنند که تا خوب سفید شود و بعد از قوام تمام که
چون اندکی از آن سرد کرده باشند باندک حرکتی شکسته شود در آنوقت مغز پسته بو داده و نارجیل و امثال
آن بقدر حاجت اضافه نمایند حلوای سوهان موافق محرورین و کثیر الغذا و مولد خون غلیظ و جهت درد
کمر و تقویت اعصاب و باه نافع است گندم را در آب چندان بخیسانند که نم بردارد پس در کیسه کرده در آفتاب
بگذارند و هر روز قدری آب بر آن بپاشند تا شروع کند به سبز شدن پس در آفتاب خشک کرده آرد کنند
و با نصف یا با مساوی آن آرد گندم مخلوط نمایند و آبرا بجوش آورده اندک اندک ریخته برهم زنند و بجوشانند
تا آرد طبخ تمام یافته بسیار غلیظ گردد پس قدری روغن طعام یا روغن کنجد اضافه نمایند و بعد از جذب

روغن شیره شکر یا دوشاب انگوری بقدر شیرینی که مقصود باشد اضافه نموده چندان بجوشانند که
روغن جذب کرده را شروع بدفع کردن نماید بعد از آن مغز پسته و گردکان و نارجیل و دارچینی و زنجبیل
و هیل و جوزبوا و قرنفل و فلفل از هریک بقدری اضافه نمایند که بذائقه موافق آید و حلوا آنچه از نشاسته
ترتیب دهند موافق سینه و حلق و قرحه امعا و ترطیب اعضا و جهت سل و سرفه و تب دق نافع است نشاسته را
با آب بجوشانند تا غلیظ شود و طبخ تمام یابد و شکر صاف کرده اضافه نمایند و بعد از آن مرتب با نعقاد شود
قدری روغن بادام شیرین و مغز تخم کدو و خشخاش سفید مخلوط کنند و آنچه از خرفه ترتیب دهند جهت
امراض مذکوره بدستور نافع و سردتر از قسم سابق است تخم خرفه را شیره غلیظی گرفته با نشاسته بالمناصفه
بجوشانند و شکر و روغن بدستور اضافه نمایند و چندان بجوشانند که روغن جذب کرده را شروع
بدفع کند و آنچه از برنج ترتیب دهند قابض و مقوی بدن و مولد خون صالح است بجای نشاسته
شیره برنج کنند یا برنج و چندان بجوشانند که حل گردد و بدستور شکر و روغن اضافه نمایند بدستور
طبخ دهند تا منعقد گردد و قدری زعفران داخل کنند و اگر در آن و در حلوای نشاسته دارچینی مخلوط
نمایند مسمی به ترک دارچینی خواهد بود حلوای سیب و به که مقوی معده و جگر و دل و مولد خلط صالح
و معتدل الکیفیه اند هریک از آنها اگر خواهند بعد از پاک کردن از پوست و تخم بکوبند و طبخ نمایند
تا مهرا شود و آب آن بسوزد و اگر قدری گلاب یا آب آن اضافه کنند بهتر است و عسل که گرفته یا شکر
بقوام آمده را بقدری که شیرینی آن بمطلب باشد اضافه نموده طبخ دهند تا منعقد گردد و مغز پسته بادام
بقدر احتیاج مخلوط نمایند حلوای نارنج و حلوای بالنگ نیز گویند بهترین حلویاتست و مقوی احشا
و موافق محرورین است پوست بالنگ خشک را بعد از کندن پوست بیرون و دفع تلخی آن که قدری در آب
جوشانیده باشند نرم بکوبند و بدستور حلوای سیب با شکر بقوام آورند و قدری آب نارنج که آن از ترش کند
اضافه نمایند و بعد از جذب ترشی مغز پسته بو داده با آن مخلوط کنند و اگر بجای آب نارنج آب لیمو یا آب

نرنج

ترنج کنند پسندیده است و اگر قدری از پوست نارنج که شیرین کرده باشند ملحق سازند اولی و انسب خواهد
بود و اگر بجای بالنگ زردک را مهرا نموده بدستور بعمل آورند در تقویت باه قویتر و ثقیل تر از حلوای
سیب و نارنج است و طریق بو دادن جهت حلویات آنست که با سبوس گندم در دیگی کرده برشته کنند و حرکت
برهم زنند که مغزها نسوزد و بو بردارد پس از سبوس پاک کرده استعمال نمایند فالوذج معرب پالوده است
از ترحلوای نشاسته اعدل و در منافع مثل آن و مضر معده سرد و مرطوبین است نشاسته را با قدری شکر که
مایل بشیرینی باشد چندان بجوشانند که چون سرد شود بسته گردد پس در طبقی کرده بعد از بسته شدن
بکارد برش کنند با شربت قند و عسل بحسب امزجه استعمال نمایند فرنی کثیر الغذا و مسهل و مسمن بدن
و مقوی گرده و جهت خشونت حلق و سرفه و طول عمر و تولید منی و یبوست طبع نافع و مسدد و مضر جگر
ضعیف و در معده سرد بطیء الهضم است آرد برنج را با آب و شیر بالمناصفه چندان بجوشانند که مهرا شود
و شکر بقدر حاجت اضافه نمایند و طبخ دهند تا بسته شود حلوای مشهور برنج در جهت سریع الانحدار
و کثیر الغذا و لطیف و موافق اکثر امزجه و جهت ناقهین و ضعف احشا مفید است و بهترین حلویات است
برنج کوبیده اندک بو داده را در پاتیل کرده و قند سفید را در اندک آبی حل نموده با شش صد المجموع بهم
آب و عرق بیدمشک در پاتیل کرده با آتش نرم بجوشانند تا بقوام پالوده شود **باب ٧** در لعوقات
لعوق مابین معجون و شربت است که در قوام انگشت پیچ گویند و اندک اندک بلیسند که چون اکثر آن مخصوص
آلات تنفس است بتدریج اثر و در حین مرور بحلق و قصبه ریه رسد و جبرئیل بن بختیشوع گوید که از
اختراع جالینوس است اما در قرابادین یونانیین احدی مشاهده ننموده و آنکه معجون حب القطن را که
از تالیف جالینوس است متاخرین لعوق حب القطن نامیده باشند دلیل اختراع لعوق نمی‌شود که از جالینوس
باشد لعوق طباشیر منقول از کامل جهت سرفه و تب دق و سل نافع صمغ عربی قاقله کبار از هریک شش ل
نشاسته کثیرا مکه ده ل طباشیر ع ل نبات سفید سی ل مغز تخم خیار حب صنوبر کبار از هریک ٧م نرم

ساییده بروغن بادام چرب کرده با مساوی ادویه عسل کف گرفته کرده بقوام آورده باشند بر سرشند
و با شیر الاغ استعمال نمایند نسخه دیگر جهت حرارت مفرط و خشونت سینه که با سل باشد صمغ عربی کتیرا نشاسته
خشخاش سفید از هریک بیست ل مغز تخم کدو خیارین از هریک ده ل طباشیر چهار ل تخم خبازی تخم خطمی از
هریک سه ل نرم ساییده با روغن بادام شیرین و عسل یا دوشاب انگوری یا شیره ترنجبین بقدر حاجت لعوق
کنند لعوق صبیان جهت حرارت و خشونت گلوی اطفال و سرفه با شیر مرضعه یا شیر الاغ بنوشند رب السوس
کتیرا صمغ عربی فانید از هریک چهار ل مغز دانه به یک ل با روغن بادام و جلاب لعوق سازند لعوق صنوبر
که حقیر مکرر تجربه نموده جهت سرفه کهنه و ضیق النفس و گرفتگی آواز و خفقان رطوبی و ربو بغایت آزموده و بی
عدیل است حلبه را خیسانیده مقشر کنند بعد از ان کوبیده شیره گرفته با دوشاب انگوری یا عسل شهد بجوشانند
تا غلیظ شود و مساوی حلبه مغز جلغوزه مقشر را بسیار نرم کوبیده مخلوط کرده چند جوش داده استعمال نمایند
لعوق خشخاش از مجربات ابوی مرحوم جهت نزلات سه دلیست تخم خطمی ٧ بهدانه ٧ اصل السوس ١٥ را در دویست
و پنجاه ل آب خیسانیده روز دیگر بجوشانند تا بنصف رسد و با صد و پنج ل نبات بقوام آورده خشخاش ٥ م
سفید و سیاه ٥ و مغز دانه به ٣ صمغ عربی ٣ کتیرا ٣ نرم صلایه کرده مخلوط نمایند لعوق حلبه جهت ضیق النفس و ربو
و سعال یبسی بغایت نافع است حلبه ٥ مویز بیدانه ٢ بنفشه ٥ جو مقشر ٢ بهدانه ٢ گل گاوزبان ٥ جوشانیده
و آب آنرا با عسل صد و پنجاه ل بقوام آورند و مغز تخم کدو و مغز جلغوزه ٣ تخم رازیانه کوفته اضافه نمایند و پنج ل
آنرا با ماء الشعیر بنوشند لعوق حب القطن جهت بحوحت و رطوبت حنجره بغایت نافع است از مجربات ابوی
مغز جلغوزه ٢٠ مغز دانه پنبه ٢٠ حلبه ١٠ تخم کتان ١٠ با عسل ٢٥ و یا دوشاب انگوری لعوق کنند لعوق التین انجیر ٥ عدد
در آب بجوشانند تا مهرا شود و آب آنرا با دوشاب ٧٥ انگوری بقوام آورده مغز جلغوزه ٥ مغز پسته ٥ بادام تلخ ٥
مقشر تخم انجره ٢ تخم رازیانه ٣ کرسنه ٣ حلبه ٣ مغز دانه پنبه ٤ حب القلقل نرم ساییده بروغن بادام تلخ چرب
کرده لعوق سازند در دفع ضیق النفس و سرفه کهنه و ربو بلغمی بغایت نافع است لعوق عنصل جهت ربو و ضیق النفس

بارد

بارد و بلغم غلیظ لزج بغایت مفید است فراسیون ١٠ پیاز عنصل مشوی ١٠ بیخ سوسن کبود ٥ با عسل لعوق کنند و با آبی
که حاشا یا فودنج جبلی یا برنجاسف جوشانیده باشند استعمال نمایند لعوق بنفشه جهت سرفه و قولنج و دموی و صفراوی
بسیار موثر است بنفشه ١ مویز بیدانه عناب ١ سپستان ٢ جوشانیده آب آنرا با نیم رطل شکر سفید و پنج ل عسل
خیارشنبر و سی ل روغن بادام شیرین بقوام آورده سی ل بنفشه ساییده اضافه نمایند و از پنج ل تا هفت ل استعمال
نمایند لعوق خیارشنبر جهت ذات الجنب و ذات الریه بغایت نافع است و بدستور جهت سرفه و نزلات مفید فلوس
خیارشنبر و نبات سفید را در اندک آب حل کرده صاف نمایند و با روغن بادام ممزوج کنند و کتیرا صمغ فارسی
که صمغ آلو باشد آرد باقلا مغز بادام شیرین اضافه نمایند لعوق خشخاش که متداول اطباست جهت نزلات حاره
رقیقه و خشونت حلق نافع است خشخاش سفید نشاسته کتیرا صمغ عربی مغز تخم کدو مغز دانه به با جلاب
لعوق کنند لعوق زوفا جهت امراض بارده سینه و امتلاء و عصبه و ربو و بلغم لزج بسیار موثر است زوفای خشک
انیسون رازیانه پرسیاوشان اصل السوس بیخ سوسن کبود قرطم حلبه مویز بیدانه انجیر تربد سفید تخم کتان
در آب بقدر شش وزن ادویه بجوشانند تا بثلث رسد پس صاف نموده با مثل آن عسل بقوام آورند و علک البطم
و راتیانج را در آن حل کنند لعوق الحرمل جهت ضیق النفس و سرفه رطوبی بی‌بدیل است تخم کتان و حرمل بالسویه
با عسل لعوق کنند و مداومت نمایند لعوق حب القطن جالینوس که در تقویت معده سه دلیست در معاجین
مذکور شد لعوق کرنب جهت سرفه رطوبی و خشونت حلق و ربو و گرفتگی آواز و تنقیه دماغ از بلغم غلیظ نافع است
و قدر شربتش سه ل و قوتش تا چهار سال باقیست و آب کرنب را در اصفهان کلم قرنبیط نامند افشرده بجوشانند
تا بنصف رسد و دو چندان آن شکر بقوام آورند و باز از هر رطلی از شکر هریک از مصطکی کندر صمغ عربی کتیرا
و راتیانج پنج م در آن حل کنند لعوق الورد منقول از جامع امین الدوله جهت تبهای حاره و قی کردن خون و
ذات الجنب صفراوی و دموی و درد سینه و سرفه و سل مفید است گل سرخ پاک کرده سه ل صمغ عربی سه ل
نشاسته سه ل کتیرا خشخاش سفید و حقیر گل مختوم و کاهی بدل آن گل سفید داغستانی کرده و بسیار مجرب

یافته طباشیر زعفران رب السوس نرم ساییده با دوشاب انگوری لعوق سازند لعوق خارستانی جهت
تقویت معده و رفع ضعف مجرب دانسته اند منقول از جامع مذکور است گل سرخ آرد سنجد پوست بیرون
پسته ناردان زرشک دانه دار سماق نعناع تخم مورد در سه رطل آب بجوشانند تا رطلی بماند پس صاف نموده
با آب لیمو و آب غوره و آب به و آب تمر هندی و سرکه شکر سفید بقوام آورند باب ۹ در مطبوخات
و منقوعات و ماء الاصول و مغلیات و مسکنات فی اما مطبوخات مشتملست بر منضجات اخلاط و ملینات طبع
و خلطی که در طریق مجری باشد و بر مسهلات و شرط است که بعد از خیسانیدن بجوشانند و هرچه در ادویه تا سطح داشته
باشد مثل بیخها پیشتر بجوشانند و آنچه بخلاف آن باشد در آخرهای جوشیدن اضافه نمایند مثل افتیمون و صفت
هر یک در ادویه مفرده مذکور شد و در شرب منضجات که مشتمل باشد تقطیع و ترقیق خلیط و تفریق خلط متعفن از
خلط صالح سودا و بلغم و صاحب امراض مزمنه بیشتر محتاجند و بحسب امزجه هر شخص و علتی و فصلی و سنی و بلدی ترکیب
باید نمود بنابرین نسخه چندی که دستور بوده بود ذکر میشود منضج سودا و بلغم غلیظ مویز منقی گل گاوزبان بادرنجبویه
شکوفه غافث پرسیاوشان عناب سپستان پوست بیخ کرفس بیخ کبر پوست بیخ رازیانه شاهتره زوفای خشک
املج مقشر شکاعی بادآورد تخم کرفس رازیانه جوشانیده با گلقند آفتابی ترنجبین شیرخشت که در آن حل کرده
صاف کرده باشند بنوشند و باید قدر آب سیصد درم باشد که بربع باز آید و اگر سودا از صفرای محترق باشد آلوی بخارا
پوست بیخ کاسنی بنفشه عنب الثعلب پرسیاوشان شاهتره خشک شکوفه غافث عناب سپستان املج مقشر تخم خیار
تخم کاسنی گل گاوزبان گل سرخ در سیصد درم آب بجوشانند تا بربع رسد و با ترنجبین و شیرخشت استعمال نمایند و
هرگاه بلغم و صفرا مرکب باشد زوفا خشک اصل السوس شکاعی بادآورد آلوی بخارا پوست بیخ رازیانه پوست
بیخ کاسنی عناب سپستان گل بابونه تخم کشوث انیسون عنب الثعلب بدستور جوشانیده با گلقند آفتابی سکنجبین ساده
بنوشند مسهل سودا و بلغم در منضج سودا سنا مکی پوست هلیله کابلی هلیله سیاه افتیمون بسفایج تمر هندی
تربد سفید خراشیده بروغن بادام چرب کرده اسطوخودوس اضافه نموده با فلوس خیارشنبر روغن بادام ترنجبین

لاجورد

لاجورد مغسول شحم حنظل ملح نفطی استعمال نمایند در اسهال سوداوی و صفراوی پوست هلیله زرد و کابلی
تمر هندی بنفشه افتیمون سنا مکی حجر ارمنی مغسول محموده مشوی خیارشنبر روغن بادام شیرخشت کنند
و در مسهل بلغم و صفرا ریوند چینی سنا مکی هلیله زرد و کابلی تربد خراشیده چرب کرده تمر هندی آلوی بخارا قنطوریون
رقیق افسنتین رومی گل سرخ فقاح اذخر فلوس خیارشنبر روغن بادام غاریقون سفید محموده مشوی داخل
کنند مطبوخ مسهل سودا که حنین بن اسحق جهت زن صاحب سودا فرموده هلیله زرد و سیاه و کابلی بسفایج با سه
رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد بعد از آن سنا مکی افتیمون اضافه نموده چند جوش داده صاف نموده و آلوی
بخارا و تمر هندی و مویز منقی را با دو رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده مثل آنرا با چهل
آب صاف کرده اول پانزده ل شکر سفید بنوشند مطبوخ خیارشنبر جهت اخراج اخلاط حاره منقول از کامل هلیله
زرد آلوی بخارا عناب مویز منقی تمر هندی گل سرخ نیلوفر بنفشه در سه رطل آب بجوشانند تا رطلی بماند و
فلوس خیارشنبر از ده ل تا پانزده ل روغن بادام شیرین ده ل اضافه نموده بنوشند مطبوخ افتیمون و غاریقون
از کامل جهت اخراج بلغم و سودا نافع است هلیله زرد و کابلی و سیاه پوست بلیله املج مقشر مویز منقی آلوی بخارا
گل گاوزبان گیاه غافث بادرنجبویه اسطوخودوس بسفایج تربد سفید محکوک در پنج رطل آب بجوشانند تا یک
رطل و ثلث رسد پس افتیمون اضافه نموده بجوشانند تا یک رطل بماند و صاف کنند و غاریقون را در آن حل کرده بنوشند
و باید غاریقون را با عسل سرشته باشند و بجهت صاحب جنون و مالیخولیا صبر سقوطری حجر ارمنی سیاه اضافه
کنند و جهت اخراج بلغم ترنج بجای صبر و حجر ارمنی شحم الحنظل کنند نوع دیگر که قویتر است از جامع امین الدوله هلیله
کابلی و سیاه بلیله و آمله مقشر آلوی بخارا تمر هندی پاک کرده از لیف و دانه مویز منقی سنا مکی گل سرخ
افسنتین گیاه غافث اگر نباشد شکوفه آن حزنبت شکاعی بادآورد اسطوخودوس کمازریوس کمافیطوس
گل گاوزبان بادرنجبویه سادج هندی قرنفل تخم بادرنجبویه تخم فرنجمشک انیسون رازیانه بسفایج حجر ارمنی سیاه
تربد محکوک در شش رطل آب بجوشانند تا بربع رسد و افتیمون اضافه نموده بعد از سرد شدن کیسه افتیمون را بفشارند

وصاف کنند وغاریقون صبر زرد نمك نفطی لاجورد لاجورد غیر مغسول شحم حنظل شکر سفید مجموع را کوبیده دران حل کنند ونیم کرم بنوشند واکر خواهند که اخراج صفرا نیز کنند هلیله زرد نیز داخل مطبوخ کنند وسقمونیای مشوی اضافه محلول نمایند مطبوخ زوفا جهة ربو وضیق النفس وسرفه نافع است عناب سپستان مویز سیاه انجیر زرد اصل السوس محکوك از پوست پرسیاوشان تخم خطمی تخم خبازی زوفای خشك بیخ سوسن حلبه در چهار رطل آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده هر روز سی ل آنرا با بنفشه مربی یا لعوق خشخاش یا معجون قفی با اضافه روغن بادام بنوشند نوع دیگر که جهة ذات الجنب وذات الریه ودرد سینه وسرفه نافع است عناب سپستان انجیر زرد مویز سیاه اصل السوس محکوك پرسیاوشان تخم خبازی تخم خطمی جو مقشر در چهار رطل آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده هر روز نیم رطل را با روغن بادام بنوشند مطبوخ اسطوخودوس که منقول از تذکره است جهة اخلاط سوداوی و محترقه وصلابت ووسواس وجنون ومالیخولیا وعرق النسا ومفاصل وصاف کردن خون وکدورت فکر نافع است بسفایج مغز دانه قرطم عناب سپستان اسطوخودوس کل بابونه قنطوریون دقیق افتیمون سورنجان سفید با سه مثل ادویه آب بجوشانند تا بثلث رسد پس صاف نموده بنوشند واکر با درد سر وتصاعد بخارات ویبوست دماغ باشد انجیر زرد کثیرا روغن بادام پرسیاوشان صعتر مرزنجوش اضافه کنند واکر با ریاح غلیظه یا ضعفی در مجاری بول کلفتند بیفزایند مطبوخ بسفایج جهة درد معده ورياح بواسیر وصرع وامراض سوداوی بی‌بدیل است هر روز از سه ل تا پنج ل آنرا خیسانیده بجوشانند وصاف آنرا با فلوس خیارشنبر وروغن بادام بنوشند وبدستور با ترنجبین هم موثر است مطبوخ دارشیشعان در رفع درد معده بارد مجرب است هر روز یك ل تا دو ل آنرا جوشانیده با نبات بنوشند اما در نقوعات شرط است که در آب بسیار کرم بقدری که ادویه را بپوشاند بخیسانند و روز در آفتاب کذارند وشب در زیر سقف باشد بعد از ان بسیار افشرده صاف نمایند وبعضی را تا سه شبانروز باید خیسانید تا قوة ادویه با آب باز کردد ومخصوص محرورین وفصول حاره است نقوع صبر جهة بقایای امراض حاره و تبهایی که بقیه آن در بدن مانده باشد وتنقیه عروق موثر است منقول از کامل الوی تمر هندی آلو بخارا مویز سیاه عناب سپستان

ثمر هندی

ثمر هندی منقی از دانه ولیف تخم کاسنی تخم کشوث کشنیز خشك سه روز در آب کرم خیسانیده پس صاف نموده هر روز نیم رطل آنرا با ترنجبین یا شکر سفید وقت طلوع آفتاب بنوشند واکر قبل از ان بدو ساعت صبر زرد را با مصطکی ممزوج نموده تناول نمایند اولیست نقوع صبر جهة درد سر سوداوی وبلغمی وسایر امراض آن نافع است افسنتین رومی اسارون قنطوریون دقیق مصطکی صبر زرد نیمکوب کرده با سه رطل آب کرم سه روز بدستور مقرر بخیسانند پس صاف نموده هر روز ربع رطل را با روغن بادام بنوشند واکر هر روز بقدر رطلی برداشته هر را صاف نکنند اولی است نوع دیگر جهة دوار وصرع وتقویت معده ودفع اخلاط غلیظه مفید است هلیله کابلی بلیله امله مقشر عود خام افسنتین شکاعی باداورد سنبل الطیب قرنفل حب بلسان نعناع برماحود قاقله کبار کل سرخ در دو رطل آب بجوشانند تا بربع رسد وصاف نموده هر روز سی ل بنوشند اولیست نوع دیگر که محمد زکریا کوید تجربه نموده ام جهة امراض معده بی‌بدیل است دارچینی افسنتین عود بلسان کل سرخ عود مصطکی در یك رطل ونیم آب بجوشانند تا نیم رطل بماند پس صاف نموده صبر زرد حل کرده روزی یکوقیه بنوشند نقوع جهة ادرار حیض منقول از جامع امین الدوله کوید که بغایت مدر حیض است تخم جزر بیخ تخم کرفس انیسون رازیانه از هریك دو ل نیمکوب کرده در سه رطل آب سه شبانروز خیسانیده روزی سی ل با یك ل روغن بادام بنوشند ماء الاصول جهة فالج ولقوه وصرع وتشنج وسکته وسایر امراض بلغمی نافعست موافق نسخه حنین وکامل وامین الدوله وثابت بن قره پوست بیخ رازیانه وبیخ کرفس اذخر از هریك ده م تخم کرفس انیسون رازیانه هریك سه م مصطکی سنبل جنطیانا فقاح اذخر هریك دو م ونیم حب بلسان اسارون هریك دو م عود بلسان سلیخه حرمل بوزیدان نانخواه هریك سه ل مویز سیاه بیست م در چهار رطل آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده هر روز سی ل با روغن بادام شیرین وتلخ وروغن بید انجیر ومعاجین که جهة امراض مذکوره مناسب باشد بنوشند ماء الاصول نوع دیگر جهة سده جکر وسپرز وبرودت دماغ ومزاج معده واستسقا وتبهای کهنه نافع است پوست بیخ کرفس وبیخ رازیانه اذخر فقاح مصطکی سنبل الطیب فوة الصبغ لك پاك کرده عود بلسان شکاعی

بادآورد کیاه غافث پوست بیخ کبر کادریوس افسنتین کل سرخ انجیر زرد مویز بیدانه در چهار رطل آب بجوشانند تاربع
رسد وهر روز سی ل آنرا با روغن بادام شیرین وتلخ ودولوالکرم وامثال ان بنوشند ماء الاصول نوع دیکر جهة قولنج
ودرد ورك ومفاصل که از برودت باشد بغایت مجربست پوست بیخ رازیانه پوست حنظل فطراسالیون شیطرج نانخواه
انیسون بوزیدان ماهی زهرج در سه رطل آب بجوشانند تا ثلث رسد وروزی یکوقیه با یکدرهم روغن بید انجیر که خروع
نامند بنوشند واکر امراض بسیار صعب باشد با روغن کلکلانج استعمال نمایند ماء البزور که در منع ادرار عرق
مجربست کشنیز خشك سماق پاك کرده برنج سفید مکرر شسته از هریك پنجاه ل با سه مثل آن آب بجوشانند تا ثلث
رسد پس صاف نموده در روزی بیست وپنج ل بنوشند ماء الاصول مجرب ابوی ره جهة ضیق النفس وکرفتکی اواذ وربو
پوست بیخ کرفس وبیخ رازیانه انیسون تخم کرفس رازیانه اسارون سادج فطراسالیون دقیق وغلیظ فراسیون اصل السوس
بیخ سوسن کبود انجیر زرد مویز بیدانه در چهار رطل آب بجوشانند تا ربع رسد پس حصه کرده هر روز یك حصه را
با العوقات مناسب بنوشند مقیئات شرط آنست که مکرر قی نکنند که عادت شود ودر خلای معده جایز نیست
ودر ماهی دوبار مستحسن است واکر مطلب دفع صفرا باشد قبل از خوردن مقیئی یك ساعت شوربای ترش تناول
نمایند واکر مراد دفع بلغم باشد ماهی شور برشته وتریچ تناول نمایند وبعد از قی چیزی که تقویت معده کند یا شامند
واکر مراد قی مرة السودا باشد شیربرنج تناول نمایند وشخصی را که کردن بلند وسینه تنك باشد از قی منع باید نمود
مقیئی مرة السودا ومرة الصفرا که در تبهای ربع مرکب نافع است کنکر زد تخم تربزك تخم ترب جوز القی تخم شبت ملح
هندی تخم اسفناج بالسویه کوبیده بوزن ان عسل برشته ودو ل آنرا تا سه ل در آبی که شبت مطبوخ را با عسل
بیاشامند ودرین وقت قی با فراط خواهد شد مقیئی دیکر جهة دفع مرة الصفرا وبلغم صفرا آمیخته بیست درم ترب ریزه
کرده با دو درم شبت تازه وپنجدرم نمك هندی واز تخم خربزه وتخم اسفناج هریك چهار درم بجوشانند در چهار رطل آب تا سه
پس صاف نموده با سکنجبین بنوشند وقی کنند واکر مراد دفع بلغم باشد بیشتر با عسل بنوشند مقیئی دیکر جهة دفع
رطوبات معده ومرة الصفرا ومرة السودا نافع ترب را بسیار ریزه کرده یکشبانروز در سکنجبین عسلی خیسانیده صاف نمایند

وباکنکرد

وباکنکرزد تا نیم ل بنوشند مقیئی دیکر تخم ترب تخم شبت تخم خربزه وریشه خربزه اصل السوس از هریك سه ل جوشانیده
آب آنرا با کنکرزد وسکنجبین بنوشند مسکنات قی اما انچه در تسکین قی صفراوی آزموده است اینست زرشك ابیات
انار دانه ترش سماق دانه بیرون کرده پوست بیرون پسته از هریك یك جزو طباشیر کل سرخ عود خشك از هریك نصف
جزو نرم کوبیده تا سه ل آنرا با آب به یا آب انار شیرین یا شربت به وامثال ان بنوشند نسخه دیکر که مجربست حقیر تجربه نموده
انار دانه ترش مویز دانه دار بالسویه زیره کرمانی ده یك آن بسیار نرم کوبیده تا سه ل بنوشند امامسکن قی بلغمی و
سوداوی کل سرخ چهار درم زرشك بیدانه سه درم نعناع پوست بیرون پسته مصطکی عود هندی سنبل الطیب
قرنفل فرنجمشك زیره کرمانی بشکر پرورده از هریك ده م دو ل این دوا را با سکنجبین سفرجلی وامثال ان بنوشند باب ۹
در سنونات وغرغره ومضمضه سنونات ادویه مخصوصه با مراض دندان است اعم از انکه سائیده باشند یا بجرم
برشته یا قرص کنند ومولف تذکره کوید که سنون از مخترعات جرجیس واز بختیشوع است وظاهر این کلام اصلی
نداشته باشد واز قدما بودن اظهر است ودر استعمال سنون شرطست که معده ممتلی نباشد وقبل از استعمال
آن دهن را با بهای ادویه مناسب بشویند وبمسواك وامثال ان وی را پاك کنند سنون از مجربات والد حقیر جهة
دفع درد دندان بغایت آزموده است هو جوبه زرد بمچوبه تخم ریحان سرخس پوست بیخ زرشك کثیرا بادام
مقشر صمغ عربی از هریك دانکی فوفل پنجعدد بسیار نرم سائیده استعمال نمایند سنون ابیضی از معالجات
بقراطی جهة بن دندان بغایت مفید است ورفع بدبوئی دهان میکند وجلای دندان میدهد وچون با روغن
زیتون یا قطران سرشته بر دندان دردناك کنار نهند در حال دفع الم میکند وچون با سرکه مخلوط کرده مضمضه نمایند
دندان متحرك را استحکام کند وفی الواقع بهترین سنونات اینست مازو قرحا وج کزمازج سعد از هریك ه ل پوست
انار مازوی سبز کندر کلنار کل سرخ مروارید جد سفال چینی از هریك سه ل بیخ سوسن کبود چهار ل شاخ کاو
کوهی سوخته دندان فیل دانه هلیله طباشیر تخم خرفه نشاسته کثیرا کشنیز خشك بوداده عدس از هریك هفت ل
زبد البحر نمك سنك صدف حلزون سوخته شب یمانی از هریك یك ل ونیم فلفل سفید مصطکی عود بلسان

از هریك بعد از سابیدن اجزا دود الك كافور اضافه نمایند سنون از تالیف والد حقیر جهة رویانیدن كوشت بن دندان و دفع بد بویی دهان بغایت نافع است دم الاخوین كزمازج انزروت جوز السرو كندر پوست بیخ نی سوخته طباشیر اقاقیا كل سرخ كلنار جفت البلوط پوست انار ترش از هریك جزوی قصب الذریره نصف جزوی در وقت خواب استعمال نمایند سنون منقول از اختیارات ابن هبل و شفاء الاسقام جهة بردن كوشت متعفن واكله و سیلان خون لثه بغایت نافع و بی عدیل است زرنیخ سرخ و زرد آهك آب ندیده زاج سفید مازوی سبز بالسویه با سركه قرص ساخته و دانكی را بر لثه مالیده بعد از ساعتی بشویند و اگر سوزش كند روغن كل سرخ مضمضه كند سنون مسمی به سورنجان منقول از كناش فاخر و منسوب با بن سرابیون جهة قطع خون و تقویت لثه و دندان نافع است پوست انار سه جزو كلنار عفص شب یمانی عاقرقرحا از هریك جزوی سماق یك جزو و نیم نمك هندی نصف جزو با سركه و آب دانه مورد قرص ساخته سنون جهة رویانیدن كوشت بن دندان مجربست و اكثر اطبا برین اتفاق دارند دم آرد كرسنه را با عسل سرشته بر روی آجری در تنور بگذارند تا زرد رنگ شود بنوعی كه نسوزد و نیم كوفته نموده بعد از آن بقدر آن سه جزو كنند بنخش رسد و از كندرو دم الاخوین هریك پنج درم و از ایرسا و زراوند مدحرج هریك دو درم اضافه كرده سنون كنند سنون منقول از ذخیره جهة رویانیدن كوشت لثه آزموده است پوست بیخ كبر ابهل عاقرقرحا بیخ سوسن كرسنه آرد جو بالسویه سنون از تالیف حقیر و موافق اكثر امزجه است و در تسكین آلام و دفع خون و رویانیدن كوشت و منع ریختن مواد آزموده است سعد طباشیر كل سرخ تخم مورد كلنار فوفل كات هندی كزمازج اقاقیا از هریك جزوی سماق سه جزو سنون منقول از معالجات بقراطی و ایلاقی جهة جلای دندان و پاك كردن اوساخ و سفید كردن بسیار موثر است زبد البحر نمك سوخته بالسویه با عسل سنون كنند سنون دیگر قویتر از آن و سریع الاثر است نمك سنك صدف سوخته زراوند مدحرج بیخ نی سوخته سفال چینی بالسویه سنون كنند و سقمونیا و زجاج مسحوق و سادج در حال دندان را سفید كند و هرگاه زردی دندان یا رنگهای دیگر قوی باشد و در جوهر دندان نفوذ كرده باشد زنجار را در عسل حل نموده بر دندان بمالند و اگر قویتر باید سقمونیا اضافه نمایند

سنون

سنون منقول از ایلاقی جهة رفع سیاهی دندان مجربست تنبیل ده درم فلفل چهار درم حماما سه درم ساذج هندی حضض محرق از هریك دو درم سنون دیگر منقول از ابن هبل جهة دندان متحرك كه بسبب رفتن لثه باشد بغایت نافعست عود سوخته شب یمانی كلنار سماق اقاقیا بالسویه استعمال نمایند و اگر سبب حركت دندان زیادتی رطوبت باشد مضمضه با آب ادویه كه در مضمضه مذكور میشود مضمضه كرده بعد از آن این دوا را بر دندان متحرك بچسبانند شب یمانی سعد مصطكی خاكستر ثمرة الطرفا خاكستر شاخ كاو كوهی از هریك جزوی نمك بریان بعسل بعد از آن سوخته باشند مرصافی زعفران از هریك جزوی و نصف جزو سنبل الطیب سداب خشك سماق از هریك نصف جزو نرم سابیده با هم سرشته استعمال نمایند تریاق الاسنان از تالیف قدما و بغایت مجربست در تسكین درد دندان زنجبیل فلفل حلتیت جندبیدستر افیون بالسویه با عسل سرشته بر دندان دردناك قدری بگذارند و مولف شفاء الاسقام این ادویه را اضافه نموده است مرصافی زراوند مدحرج میعه شیح از هریك نصف اجزای سابون و آنچه در تسكین درد دندان تجربه كرده رسیده مالیدن فلفل با عسل است هرگاه از رطوبت و نزلات دماغی باشد و بدستور هرگاه فلفل را در كلاب بجوشانند و از بیرون طلا كنند در حال درد ساكن كردد و بدستور شیطرج هندی را كوبیده در كف دست كرده بخلاف جهة موضع درد بگذارند تكیه بر آن جهة كنند بجهة اماله با تسكین دهد سنون منقول از تذكره كه در زمان هرون الرشید تالیف یافته جهة استحكام لثه و دندان و خوشبو كردن دهان و قطع رایحه كریهه و تحلیل اورام و رفع سیلان آب دهان مفید است نمك سوخته ده جزو نان جو سوخته هفت جزو عود هندی شش جزو مشك سه جزو كزمازج فلفل دار فلفل زنجبیل زبد البحر قاقله از هریك دو جزو با سركه قرص ساخته خشك كنند و بختیشوع شیح ارمنی و زراوند مدحرج از هریك نصف جزو اضافه كرده اند و جبرئیل و لداو عاقرقرحا اذخر دو جزو الحاق نموده و با عسل سرشته و بعضی این ادویه را اضافه كرده اند صندل سفید سعد كوفی كل سرخ فوفل قرنفل خاكستر كاه خاكستر شاخ كاو كوهی از هریك سه جزو بوره ارمنی دو جزو و تصریح نموده اند كه بهترین چیزها از برای سرشتن ادویه دندان سركه ایست كه در آن زیره كرمانی خیسانیده باشند

وهم چنین مضمضه ان نیز بهترین اشیا است سنون جهة امراض حاره منقول از کامل و شامل و حاوی کبیر
و تذکره طباشیر گل سرخ از هر یك سه درم مروارید گل ارمنی برشته دم الاخوین هر یك دو درم مرجان سوخته
صندل سرخ مرصاف حب کاکنج کزمازج مامیران هر یك یك درم سنون جهة امراض بارده عاقرقرحا فلفل
شیطرج خردل زنجبیل بوره بالسویه با قطران یا طبیخ زیره بسرشند سنون جهة کندن دندان نا بیشاب
کلبتین و تفتیت ان میکند منقول از کافی عاقرقرحا پوست حنظل پوست چوب توت سبز هم مازریون پوست بیخ کبر
حلتیت زرنیخ زرد بالسویه مجموع را سائیده سه روز در سرکه بخیسانند و حلتیت را با ضعف وزن مقل ازرق اول
در سرکه حل نموده ادویه را بسرشند و در وقت استعمال احتیاط نمایند که بدندان صحیح نرسد بلکه دندان
مجاور در دنال بخیر و موم غلاف کنند سنون جهة دندان متحرك مجرب حکمای هند است ودع سوخته سرخ
بالسویه سنون کنند سنون جهة قلاع سوداوی موین سپانه انیسون بالسویه با عسل سنون کنند نوع دیگر
برگ عوسج برگ زیتون اقاقیا از هر یك یك جزو قلقطار صعتر شب یمانی زاج سفید از هر یك خمس جزو
بیخ سوسن ثلث جزو زعفران ربع جزو سنون جهة اقسام قلاع شب عفص بالسویه سائیده سنون کنند بغایت
مفید است صفت ادویه که کرم دندان ساقط کند تخم پیاز برزکرات بزرالبنج سائیده با پیه بز سرشند حب
سازند و حبه از ان در آتش انداخته یك سر نی را بر دندان ملاصق کرده سر دیگر نی را در ظرف آتش منحنی
نصب کنند که دود آن از راه نی به دندان رسد و اگر ظرف آتش لوله دار باشد بهتر است که نی بر لوله نصب شود
و دهن ظرف را بپوشانند تا دود از لوله داخل نی گردد و بدستور چون پنبه بقطران آلوده بر دندان گذارند
کرم را ساقط کند و مضمضه با آب برگ شفتالو و قدری زراوند طویل کنند بغایت آزموده است و بدستور
بخور دادن بنج مؤثر است و چون سوراخ دندان کرم خورده را بکافور پر کنند موجب تسکین درد میگردد و بدستور
خربق مسحوق بعسل مجرب است و بدستور پر کردن ثقبه بمویزج و حلتیت و بوره ارمنی همین اثر دارد ادویه که دفع
ضرس نماید و آن بکندی دندان است که از خوردن ترشی و برودت مفرط بهم رسد چون ساق و تخم خرفه را

بخایند

بخایند دفع ان کند و بدستور خاییدن بادام و نارجیل و فندق و خمیر نان گرم و مضمضه بشیر دختران و شیر الاغ
و طلا کردن روغن زیتون و تازه روغن تازه مفید است ادویه که دندان اطفال را زود برویاند از انجمله طلا
کردن لثه است بمغز سر خرگوش که پخته باشند و مالیدن روغن سوسن و طلا نمودن حنای با روغن
مضمضه
سرشته صفت مضمضه و غرغره جهة امراض دهان و غیر ان مضمضه جهة رطوبت بن دندان و حرکت
اسنان سنبل الطیب گل سرخ جوز السرو سعد ثمرة الطرفا بالسویه با آب جوشانیده مضمضه کنند
مضمضه مجربه جهة قلاع و خون بن دندان و تعفن و جوشش و رویانیدن گوشت ان توتیای مغسول
بنفشه شکر خام بنفشه را سائیده با سایر اجزا با سرکه آمیخته در شیشه ضبط نمایند و بجهة جوشش دهان
یك ل سرکه مذکور را با بیست ل آب انار با آب کشنیز مکرر مضمضه کنند و بجهة قطع خون و رویانیدن
گوشت با سرکه مخلوط نمایند هرگاه شیشه سرکه آخر شود بدستور سرکه تازه اضافه نموده ضبط نمایند
اگر یك ل و زیاده نماند از اثر نمی افتد مضمضه که قبل از استعمال سنونات باید کرد تا تاثیر ادویه در روغنات
و سنونات اسرع گردد و منقول از کناش فاخر و منسوب بحنین بن اسحق است تخم گل سرخ دو ثلث ثمرة
الطرفا برگ صنوبر زیتون از هر یك جزوی بیخ بارتنگ یا برگ آن یك جزو و نیم جوشانیده نیم جزو شب
یمانی حل کرده مضمضه نمایند مضمضه جهة ورم لثه و سستی ان طراثیث شب یمانی پوست انار سماق
بالسویه مضمضه کنند مضمضه جهة قلاع بلغمی برنجاسف برگ زیتون مامیران پوست انار عفص بالسویه
جوشانیده مضمضه نمایند مضمضه جهة قلاع و ان جوشیدن دهان است در اوایل با آب برگ علیق
و آب برگ بارتنگ و آب به و سرکه که در ان عدس و خبازی و شاخهای تازه تاك و آرد جو جوشانیده
غرغره
باشند مضمضه کنند و بدستور که مازج و کلنار و کشنیز خشك و پوست انار و عفص را جوشانیده
باشند مضمضه نمایند غرغره که ثقل زبان و سستی ان و تشویش کلام را مفید است خردل زنجبیل
فلفل عاقرقرحا نوشادر بوره شونیز صعتر نمك بالسویه حمه نرم سائیده با سکنجبین عنصلی با

ابی که دران مرزنجوش و امثال ان جوشانیده باشد غرغره کنند غرغره جهة خناق حار آب انار ترش
با پیه افشرده باشند یا رب توت و آب کشنیز غرغره کنند و بدستور غرغره آب برگ بادنجان یا آب
عنب الثعلب و آب سماق مطبوخ نافع است و بعد از چند روز که نضج یافته باشد غرغره رب توت
با بوره بسیار مفید است غرغره که بعد از نضج نافع است انجیر حلبه تمر هندی اصل السوس
جوشانیده با فلوس خیار شنبر غرغره کنند و اگر صاحب درد کلو تب داشته باشد عدس تمر هندی
کل سرخ تخم مرو را جوشانیده با رب سوس غرغره نمایند غرغره جهة خناق بلغمی که ذبحه نامند رب گردکان
که از آب گردکان سبز ترتیب داده باشند با سرصاف و زعفران غرغره کنند و بدستور با آب کامه
و عسل و سکنجبین عنصلی با آب ترب و خردل و مویزج و عاقرقرحا غرغره کنند غرغره که جهة حاره و
بارده امراض حلق نافع است عدس کلنار کل سرخ کزمازج جوشانیده با رب جوز مذکور غرغره نمایند

باب ب در اکحال و شیافات و سایر ادویه عین کحل اذرور عبارت از ادویه منخوله از حریر است
که در چشم استعمال نمایند بدون سرشتن ان بچیزی و برود انچه با آبهای مخصوص سرشته باشند و
مانند ذرور استعمال نمایند مثل توتیای عود و امثال ان و مخترع ان سیساطوس است و چون اول
از کافور و مبردات ترتیب یافته باین اسم مسمی کشته و بعد از انکه اطبا از ادویه حاره ترتیب داده اند
تغییر اسم نداده اند و شیاف انچه بمایعات سرشته بقاطی قطع کنند و در سایه خشک کرده بمایعات
حل کرده استعمال نمایند و کویند مخترع ان بقراط است و از ترکیب یونانیین مستفاد میشود که
قبل از ان تالیف یافته باشد و کحل مخصوص است بانچه با میل در چشم کشند و ذرور انچه پاشند
و مخصوص چشم نیست بلکه مخصوص قطع نزف الدم جراحات است لهذا در باب مراهم نیز مذکور میشود
و در هیاکل اسقلیوس مذکور است که بموجب وحی ترتیب یافته شده و کویند مخترع ان فیثاغورس است
و شرط است که استعمال ان بعد از تنقیه باشد و صاحب مزاج حار را در شب و وقت صبح استعمال
کند

کنند و اگر کحل حار باشد و مزاج مریض بارد باشد در وسط روز هرگاه بجهة نزول آب و امثال ان
استعمال نمایند باید مریض به پشت تکیه کند و هرگاه علت در اجفان باشد باید بعد از کشیدن دارو
پلک را پوشیده بر رو خواب کند و اگر علت دمعه باشد پلک را نباید پوشید و بر پا ایستاده بکشند
و بدستور نباید در امتلای معده استعمال نمایند کحل روشنایا با بای بعد از شین و نون بعد از الف
یونانی بمعنی قوی البصر و حابس الوهن است و مخترع ان بقراط و کویند فیثاغورس است جهة ضعف
بصر و غشاوه و دمعه و سیلان حار و ابتدای اب و سبل و جرب و حکه و حفظ صحت عین بغایت
نافع ص راسخت مقناطیس مخرق که هر یکرا پانزده مرتبه بآب کرم شسته باشند از هر یک پنج درم
نوشادر صبر زرد دارفلفل زعفران مروارید هر یک یک م زبد البحر هلیله کابلی زنکار هر یک نیم م
اقلیمیای فضی بوره مرقشیثا فضی هر یک ربع م از تافته بیرون کرده استعمال نمایند و اگر با امراض
مذکوره استرخا هم باشد دو لسهر اضافه کنند و اگر با بیاض باشد ملح اندرانی دو درم باید کرد
و اگر با ضعف اجفان باشد سنبل الطیب ام و نیم اضافه نمایند و بجهة برودت مرزط ربع م فلفل
داخل کنند باسلیقون کبیر از تالیف بقراط و یونانی بمعنی جالب السعادة است و کویند اسم پادشاه
ان عصر است و بجهة ان ترتیب داده جالی و حافظ صحت عین و بجهة حکه و غشا و سطبری پلک چشم
و سبل و جرب و دمعه و بیاض مزمن نافع است اقلیمیا فضی زبد البحر هر یک ده م راسخت پانزده م
سفیداب قلعی نمک ترکی فلفل سیاه جعده نوشادر دارفلفل هر یک دو م و نیم قرنفل اشنه
هر یک یک م کافور نیم م ساذج هندی یک م و نیم جندبیدستر سنبل الطیب هر یک دو درم
باسلیقون صغیر منافع ان مثل منافع کبیر است اقلیمیای ذهبی ده م نحاس محرق مغسول پانزده درم
سفیداب قلعی نمک ترکی هر یک دو م نوشادر جعده فلفل سیاه اشنه هر یک یک م کحل عزیزی
از تالیف یونس است جهة حفظ صحت و قطع دمعه و امراضی که از دمعه بهم رسد نافع و در سایر علل چشم

نافع باسلیقون کبیر است ص اقلیمیا ذهبی توبال النحاس توتیای هندی قرنفل صبر برگ فرنجمشک
هر یک یک ل نمک هندی زبد البحر نوشادر هر یک یک ل و نیم مشک یکدانگ کحل ملکایا معرب از
ملکیانا است که بسریانی عبارت از ملایکه باشد و در قرابادین یونانی مسطور است که بقراط در خواب
آن ملهم شد محلل و ملطف و جالی و جهة اواخر امراض صعبه و اقسام رمد نافع است ص انزروت تربیا
شیر الاغ نشاسته شکر سفید هر یک پنج درم مغز تشمیزج یک درم کحل جهة احولی مولف شفاء الاسقام
و صاحب تذکره گوید مجربست دخان سندروس که با چراغ با روغن گل سرخ سوزانیده باشند با قدری
مشک و عنبر آمیخته در چشم احول بکشند کحل جهة بیاض که البته تا سی روز زایل میکند صاحب علت مایوس
العلاج باشد منقول از نتایج ص زبد البحر بوره سرگین سوسمار شکر سفید سحق نمایند بالسویه یک رطل
آبی که میان و وج هر یک ده درم جوشانیده باشند تا بربع رسیده باشد مکرر در آفتاب سایده پس خشک
کرده از تافته بیرون کنند و استعمال نمایند کحل وردی از تالیف جالینوس جهة قرحه و ظلمت بصر و
حکه و غشاوه نافع و حافظ صحت عین است سفیداب قلعی هشت درم اقلیمیای فضی صمغ عربی شادنج
و اگر نباشد مغناطیس محرق مغسول هر یک چهار درم افیون نشاسته نحاس محرق مغسول زعفران هر یک
یک درم کافور یک قیراط کحل سادج از تالیف قدما و عجیب الفعل است در دفع بیاض و غشاوه و دمعه
و حکه و استرخاء جفن و اکثر امراض چشم و جالی و حافظ صحت است و گویند چون روز شنبه و چهارشنبه
با میل طلا در چشم کشند از کوری ایمن شود سرمه اصفهانی مرقیشا فضی هر یک چهارم اقلیمیا فضی
بسد هر یک دوم سادج هندی یک درم مروارید زعفران هر یک نیم مثقال چهار قیراط کحل
جهة دمعه بغایت مجرب و از قدما است توتیای کرمانی مغسول دوم بسد پوست هلیله زرد صبر
هر یک دوم فلفل نیم درم کحل مقوی از متاخرین است و بغایت جهة ضعف باصره و غلظت روح
و نزول آب و خیالات مفید است و در جمیع آثار قوی تر از مرادات و مجربات آن نیست بیست مثقال

وسای

توتیای کرمانی مغسول را با آب برنج بجوش تر که یکشب آنرا گرفته باشند تا ته نشین شود بصاف آن خمیر
کرده خشک کنند و بسایند و زنجبیل فلفل دار فلفل ماميران هر یک دو ل نوشادر یک مثقال
مجموع را کوبیده با آب رازیانه تر بسایند و خشک کنند پس توتیای مدبر مذکور را از حریر بیرون کرده
استعمال نمایند کحل الاشفار جهة رویانیدن موی مژه و انبوه کردن آن بغایت موثر است دانه خرمای
سوخته پنج ل دخان الکندر چهار ل سنبل الطیب سه ل حجر لاجورد حب البان هر یک یک ل با میل
بر منبت مژه کشند کحل الجواهر از اختراع متاخرین است و جهة تقویت باصره و دفع غشاوه و تقویت
طبقات عین و اجفان و دمعه و جرب و سبل رقیق آن بسیار نافع است و حافظ صحت است ص
سرمه صفاهانی ده م توتیای هندی که قسم جار آنست مرقیشا ذهبی مرجان لاجورد مغسول
سادج هندی فیروزه ورق نقره ماميران فلفل سفید اقلیمیا ذهبی توبال النحاس شادنج
و اگر نباشد مغناطیس محرق مغسول هر یک چهارم سرطان بحری شش م یاقوت بسد لعل زمرد
زبرجد ورق طلا مروارید دارفلفل عقیق یمنی از هر یک دوم زعفران سه م و در بعضی نسخ
دهنه فرنگی چهارم بنظر رسیده و در بعضی سرمه بنیمه مساوی سایر اجزا است و صمغ و کثیرا و
مغز تشمیزج و صمغ آلو هر یک پنج م افیون سه م اضافه کرده اند و حقیر و والد حقیر این نسخه را
استعمال نموده و باعتدال از تربیت و طریق داخل کردن ورق طلا و نقره آنست که با صمغ عربی
یا کثیرا سرشته بر روی سنگ سماق چندان بسایند که ملس شود کحل بقراطی جهة دفع بیاض منعقد
و در اندک زمانی قلع مینماید شیشه سبز محرق مغسول دوم بوره ارمنی زبد البحر هر یک یک م
ذرور جهة مورسادج بغایت نافع است موافق اختیارات ابن هبل و ایلاقی و شفاء الاسقام سفیداب
قلعی چهارم اقلیمیا فضی صمغ عربی هر یک دوم نحاس محرق مغسول نشاسته افیون هر یک یک م
با لعاب بزرقطونا سرشته خشک کنند و باز سائیده ذرور نمایند ذرور وردی ایضا جهة مورسادج

ورور

وبجهة شبیه بودن ان در رنك بور دسمی باین اسم شده سفیداب قلعی دو ل وچهار دانك صمغ عربی یك ل
ودو دانك انزروت نیم ل نحاس محرق افیون هر یك دو دانك شادنج چهار دانك واكر نباشد
مغناطیس محرق مغسول بدل كنند ذرور تشمیزج جهة بیاض رقیق وحكه وجرب وحمره ملتحمه وبقایای رمد
وحرقت ودمعه حاره نافع وحافظ صحت وبغایت آزموده است بیست ل تشمیزج را با پوست كیاه
ماميثا بجوشانند وسه روز در ان آب كذاشته بیرون آورده خشك كنند واز مغز مقشر آن ده م
صمغ سماق صمغ آلو انزروت نبات هر یك دوم كرد بزرقطونا كه از كوبیدن ان جدا شود بدستور
دوم افیون دو نخود ذرور نمایند ذرور ابیض بسیار لطیف ومحلل ومدمل ومجفف رطوبات وجهة
امراض چشم اطفال بسیار نافع انزروت تشمیزج از هر یك یك جزو حجر السودا نشاسته از هر یك
نصف جزو سفیداب قلعی ربع جزو ذرور اصفر منافع ان مثل منافع ذرور ابیض است ودر قطع دمعه
ومنع نوازل مفید انزروت جزوی صبر زرد زعفران تخم كل سرخ از هر یك دو جزو افیون دو دانك
ماميثا جزوی ذرور منصف چون ذرورین مذكورین را بالمناصفه تركیب كنند باین اسم نامند ذرور
كافوری جهة حرارت عین ورمد خفیف صدف محرق مروارید ۲ نشاسته ۱ كافور ذرور ساوی
منقول از معالجات بقراطی كه جهة دفع حمره ودمعه ودرد چشم كه از غلیان خون باشد بسیار نافع است
نشاسته كثیرا صمغ آلو مكد ۳ صمغ عربی ۲ شیاف ماميثا اونیم ذرور ماميران از معالجات بقراطی
جهة اختلاج دایم وامراض بارده ومزمنه وتقویت بصر بغایت آزموده است ص زنجبیل فلفل
ماميران فلفل دارفلفل توتیای كرمانی مغسول صمغ عربی ذرور جهة مورساذج وقرحه وبثور
بغایت نافع است سفیداب قلعی اقلیمیا فضی مغناطیس محرق مغسول صمغ عربی مكد ع نشاسته ۱
افیون نحاس محرق زعفران مكد نیم م كافور نیم دانك ذرور منقول از معالجات بقراطی جهة دفع
حمره چشم ورمد وجلای آثار وطرفه بغایت آزموده است برك عنب الثعلب سوخته كشوث سوخته

مروارید

مروارید مغناطیس سوخته مغسول دیك مكد كه زركران جلای نقره بآن میكنند بالسویه ذرور منقول از
معالجات بقراطی وایلاقی جهة سلاق ودمعه وجرب وسبل وضعف بصر وشرناق وسایر امراض نافع است
توتیای كرمانی مغسول بآب غوره تازه پرورده زردچوبه مكد ده جزو هلیله زرد با تخم زنجبیل مكد ۵
دارفلفل ماميران مكد ۲ ونیم نمك هندی او بعد از ساییدن تا پنج مرتبه بآب غوره ساییده خشك كنند
توتیای غوره توتیای كرمانی را شسته هفت بار بآب غوره ساییده خشك كنند جهة دمعه وجرب وحكه
وحرارت عین نافع است خصوصا جهة رمد مزمن وحكه ودمعه وسلاق وجرب ودفع نزلات وتقویت
طبقات وحفظ صحت عین ودفع آشفتكی والتهاب وچون با آب انار پرورده كنند جهة امراض مذكوره
نافع ومحلل ورم عین ومقوی بصر است وچون با آب مرزنجوش پرورده كنند جهة حدت بصر وامراض مزمنه
مفید است وبدستور بآب رازیانه همین اثر دارد برود نقاشین بغایت مقوی بصر وحافظ صحت و
قاطع دمعه وجهة بیاض وحكه وجرب مزمن وتحلیل ورم نافع است واز تالیف جالینوس وسمی بجلا وكحل
الرمانین است توتیای كرمانی سادج نحاس محرق مكد ا جزو صبر فلفل دارفلفل شادنج مغسول
یا مغناطیس محرق مغسول مكد نصف جزو ماميثا عفص تشمیزج انزروت زبد البحر مكد ربع جزو ساییده
با آب انار دین تا پنج مرتبه پرورده در آفتاب بگذارند برود القاطع وبرود مارستانی نیز كویند از تالیف
محمد بن زكریا است وان در تقویت اجفان وروییانیدن مژه ودفع بصر ومنع نوازل مجرب دانسته اند
سنبل الطیب سه اصفهانی مكد یكجزو دانه خرما دانه هلیله كه هر دو را بحیره سوخته باشند كه نصف
جزو بعد از ساییدن با آب كشنیز یا آب مورد پرورده خشك كنند برود اكبرین وبرود احمر نیز نامند از
تالیف قدما است وجهة الحام قروح وتخفیف رطوبات ودفع جرب مجرب است شادنج ع واكر نباشد مغناطیس
محرق مغسول سه ۳ توبال النحاس اونیم صدف سوخته ا سفیداب قلعی مروارید مكد نصف جزو اقلیمیا
فضی صمغ عربی نشاسته مكد ا ساییده بآب رازیانه پرورده استعمال نمایند شیاف ابیض از تالیف

شیاف

بقراط است جهت امراض حاده و تحلیل اورام و ردع آن مفید سفیداب قلعی ۵ کثیرا صمغ عربی مکد ۲ نشاسته
انزروت مکد ۲ و چون ربع م افیون اضافه نمایند شیاف ابیض افیونی نامند و چون دو قیراط نیم
کندر را اضافه کنند کندری خوانند و کندری جهت قروح اموی است بعد از ساییدن با لعاب بزر قطونا
شیاف سازند شیاف احمر لین جهت بقایای رمد نافع است کثیرا صمغ عربی شادنج هندی مکد یکجزو
مرصاف دم الاخوین زعفران مکد نیم جزو شیاف وردی از تالیف ابن رضوان رادع و محلل
مسکن مواد و مانع نزلات و مقوی اعضای عین و جهت رمد و وردینج نافع و عظیم الاثر است در امراض
حاده کل سرخ بی اقماع ۱۲ صندل سفید و سرخ مکد ۵ حضض کثیرا صبر شیاف مامیثا مکد ا
با گلاب شیاف سازند شیاف مرقالیا یونانی یعنی محلل است و از تالیف جالینوس و حنین بن اسحق
ترجمه نموده جهت ظلمت و مواد مستحلبه و اوجاع و قروح مزمنه و جرب و طول رمد و اکثر امراض بسیار
نافع است ص اقلیمیا ذهبی توبال النحاس صمغ عربی مکد ۳ مرصاف سنبل افیون زعفران سادج
مکد ا فلفل سفید ۵ قیراط با شراب سرشته و با سفیده تخم مرغ استعمال نمایند شیاف اخضر جهت
سلاق و جرب و حکه و غشاوه و سبل و بیاض نافع است صمغ عربی سفیداب قلعی اشق مکد یکجزو
زنجار شادنج مکد نصف جزو و اگر شادنج نباشد مغناطیس محرق مغسول بدل کنند شیاف جهت منع رویش
زیاد زاج صدا الحدید مکد جزو زنجار نوشادر توبال النحاس محرق مکد نصف جزو با زهره طیهوج سرشته
باشد شیاف سازند شیاف نارنج از مخترعات حقیر است جهت منع نوازل و حمره و جرب و حکه و دمعه
و رمد و حفظ صحت چشم و امراض پلک مجرب است توتیای با آب نارنج پرورده ده م کثیرا نشاسته انزروت
گل سرخ صبر زرد حضض مکی هر یک یک م سفیداب قلعی هلیله زرد دارفلفل دو م افیون ربع م شیاف
مرارات و یونانی ناسلیقون گویند یعنی ملوکی و بقراط گوید که از تالیف اصطیطیقان است و قریش ناودو
سال باقیست جهت نزول آب و قروح و غشاوه و رطوبت مفید است و سریع النفوذ است تجربه که در طبقات

مامر

تاثیر میکند اقلیمیا محرق ۱۵ صمغ عربی ۸ مامیران هندی فلفل سفید مکد ۵ سفیداب قلعی ۱۴ اشق سکبینج
روغن بلسان جاوشیر مکد ۱۲ و اگر روغن بلسان نباشد روغن آجر افیون آ زهره کفتار آ زهره ماهی شبوط
زهره کبک مکد ۷ زهره باشه و عقاب و کاو و خوک و کرک و غراب و باز مکد او نصف و شیخ ابو علی
قدس سره میفرماید که ضروری زهره شبوط و کبک است و سایر مرارات پر در کار نیست و باید با آب رازیانه
اکتحال نمایند و از مجربین شنیده یا فقیر که زهره حباره که بفارسی غلیواج نامند و بوم که جغد گویند و کبک در
دفع نزول آب و غشاوه مجرب است و چون زهره غلیواج را با آب رازیانه اکتحال نمایند جهت اخراج سم مجرب
دانسته اند شیاف تفاحی بغایت لطیف بی غایله و جهت قروح و ضربان و غشاوه و بثور مفید است اقلیمیا
محرق مطفی در شیر الاغ یا شیر دختران ۱۶ سفیداب قلعی ۸ ل زعفران ۴ کثیرا ۲ با آب باران سرشته
با سفیده تخم مرغ استعمال نمایند شیاف سماق کبیر جهت رطوبات و دمعه و سلاق و جرب و بیاض
رقیق و امراض حاره نافع است سماق ده جزو برگ مورد هلیله زرد عفص مکد ربع سماق مجموع را باده چندان
آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده بجوشانند تا ثلث بماند و این ادویه را با آن سرشته و شیاف
بسازند شیاف مامیثا سرمه توتیای کرمانی نحاس محرق سفیداب قلعی مکد ا جزو اقاقیا نصف جزو
کثیرا افیون نشاسته مکد ربع جزو شیاف سماق صغیر جهت رمد و حرارت چشم و التهاب و حکه و دمعه
و جرب و سبل و حوط حدقه و ماق و التصاق پلک نافع است و تجربه حقیر رسیده سماق سپانه ده جزو
سفیداب یکجزو کثیرا نصف جزو کافور ربع جزو هر گاه سماق را بجوشانند و آب آن را ثانیا طبخ نمایند تا غلیظ
گردد و پنج جزو آن کافیست شیاف غرب و ناصور از محمد بن زکریا جهت غرب و ناصور مفید مجرب حقیر است
صبر کندر انزروت گلنار سرمه شب یمانی دم الاخوین بالسویه زنجار ربع یکی با آب سرشته
شیاف ابی ناصر جهت تقویت چشم و منع قبول آفات و حمره اجفان و جلای بصر مفید است گل سرخ صمغ
عربی صمغ آلو ۳ حضض ۲ اقلیمیا نقره ۱ نشاسته ۴ توتیای هندی مغسول انزروت ۴ و نیم اقاقیا و افیون نیم

با آب دبرشند جزم المعل جهة دفع بیاض بغایت موثر است چند عدد پوست تخم مرغ فاسد ولون شده را
خالی کرده آب دران ریخته در آفتاب بکذارند وتکرار این عمل نمایند تا هر پرده که دران باشد جدا کردد
وآنرا منفعل نکند پس خشك کرده بسایند وچند مرتبه از نافه بکذرانند وبا صدف سوخته وزبد سوخته
وسرکین خطاف وسرکین سوسمار وبوره ارمنی بالسویه مخلوط نموده باز هم بزوکل زنند نرمشته شیاف بسازند
وباعسل شهد رقیق استعمال نمایند وقبل از استعمال چشم را بخار طبیخ بابونج واکلیل الملك وسداب و
حلبه بدارند ودر معالجات بقراطی مذکور است که پوست تخم مذبور مذکور را اگر جزو صغیر نامند با سرکین کبوتر
وسوسمار وخطاف ازاله بیاض چشم که از آبله بهم رسیده باشد مینماید وجزم معل سابق قویتر است شیاف
علائی جهت جلای بصر وتقویت چشم ومنع آفات وسبل وبیاض دقیق ودمعه وحکه نافع است توتیای
کرمانی مغسول هلیله زرد غیر مقشر کثیرا مکده نوشادر یکدانك زردچوبه ٢ زنجبیل صمغ عربی مکد ٢ بیلاست
با کلاب دبرشند شیاف جلا جهة ضعف بصر رطوبی بغایت مجرب واز اصناف مرارات طیبة وبیغا
وجهة نزول آب وخیالات بی نظیر بیست م توتیای کرمانی مغسول را با آب مرزنجوش تازه که شب مانده صاف
شده باشد سرشته خشك کنند وبا زنجبیل فلفل دارفلفل مامیران مکد ٢ نوشادر زعفران
حضض کثیرا صمغ عربی اشق نحاس محرق زنجار اقلیمیا فضی مکد نصف م مخلوط کرده راز یانه تازه
با آب دبرشند وشیاف سازند شیاف انار جهة رفع آثار والتحام قرحه مجرب ست ص سرب سوخته نحاس
محرق سرمه توتیای هندی غیر حال صمغ عربی کثیرا مکد ٨ اقلیمیا ذهبی سفیداب مکد ٤ افیون
مرصاف نصف م کندر ٥ م با آب دبرشند وشیاف سازند شیاف اسود جهة حرارت وسوزش
وشدت وجع وسبل ودمعه حاده نافع است سفیداب ٤ صمغ عربی کثیرا مکد ١١ اقاقیا ٥ مرصاف
نصف م سنبل افیون مکد چهار دانك با آب دبرشند شیاف اصفر جهة ابتدای نزول آب وعشا و
بیاض رقیق وسحاب ودمعه بارده وجرب وسبل مزمن نافع است ص انزروت شیاف مامیثا ١ مرصاف

مرن

وقطور

بوره ارمنی فلفل سفید ٤ ذرنیخ سرخ ٢ زعفران یك ونیم با آب دبرشند قطوری که در ابتدای رمد بغایت نافع
ومسکن وجع است وحقیر تجربه نموده است قشمیزج بهدانه تخم خبازی ازهریك ده عدد نیمکوب کرده با قشا
نیم م حضض دو دانك با آب بجوشانند تا غلیظ کردد پس صاف نموده با قدری سفیدی تخم مرغ در شیشه
کرده برهم زنند ونیم کرم در چشم بچکانند قطور دیگر که در ایام تزاید رمد نافع است قشمیزج بهدانه مکد
سی عدد نیمکوب کرده باال ونیم انزروت سفید در شیشه کرده با آب عصی الراعی وشیر دختران در آتش نرم
بجوشانند وصاف آنرا در چشم بچکانند وآب برك بارتنك بدل عصی الراعی میشود قطور دیگر که در اختلاط
بسیار نافع ومسکن ومحلل ومانع ظهور بثور وقرحه است فلعی را بکف دست بسیار بمالند تا دست سیاهی
ابسیار ازان بردارد پس با کلاب کف دست را تر کرده سیاهی را جمع کنند وبا شیر دختران بچکانند و
سیاهی سرب را نیز همین خاصیت است ودر تسکین وجع شدید مکرر بتجربه رسیده است که کوشت لب چربی
کوسفند را وروغن بسیار رقیق کرده ان مقدار در کف دست نکاه دارند که کرمی دست دران تاثیر کند
پس بر پشت چشم وپیشانی ببندند در حال درد ساکن کند وهیچ ضماد در این اثر نیست **باب ١١**
در ذکر ادهان مخترع ادهان فیثاغورس است وکویند اولا بقراط استخراج نموده هرچه از بزور وکلها ومانند
ان ترتیب دهند مثل روغن کل وروغن بنفشه در تحت ذکر اصل ان در ادویه مفرده مذکور است مع
خواص وافعال ومزاج ان وهرچه در حکم عطریات واعمال عزیزه است مثل روغن عنبر وامثال ان در طریق اول
مسطور کشته وقواعد کلیه ادهان کلیه مرکبه درین باب مذکور میشود اما طریق استخراج روغن بزور آنست
که آن تخم را کوبیده قدری آب کرم بران پاشیده با آتش کرم کرده بفشارند وهرچه از اوراق واغصان وازهار
خشك کیرند باید با شش وزن آن آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده با مثل ان روغن کنجد یا
روغن زیتون وامثال ان بجوشانند تا آب سوخته وروغن بماند وهرچه از کلهای تازه ومانند ان کیرند
بهتر آنست که کوبیده آب آنرا بکیرند وبا مثل ان روغن مناسب بجوشانند تا روغن بماند وانچه متعارف است

آنست که کلهارا در روغن کرده با آفتاب کذارند و بعد از هر هفته صاف نموده کلهارا تازه کنند تا سه مرتبه
واکر زیاده تکرار عمل نمایند قوی‌تر میشود واین قسم متعارف ضعیفتر از قسم اول است وطریق استخراج روغن
تخم مرغ و روغن کندم وامثال آن در قسم اول دستورات مذکور است بدانکه اکثر ادهان بزود وغیر آن متکرج
میشود مکر روغن حب البان که هر چیزی را اکر بروغن آن ترتیب دهند متکرج و بد بو و فاسد نمیشود و غلاف
شکوفه خرما که کفری نامند بالخاصیه مانع فساد روغنها است و هر کاه خواهند که روغنها را سفید کنند
بجهة طیوب و نمودان باید بازای هر رطلی از روغن مثل آن آب و یکوقیه مغز کردکان و نیم وقیه نمک که
باهم سائیده باشند اضافه نموده بجوشانند تا آب بنصف رسد پس سرد کرده روغن را از آب جدا کنند
و باز با آب بدستور بجوشانند و صاف نمایند و مکرر عمل کنند بجزئی که خواهند دهن الناردین روغن
سنبل رومی است در کل امراض بارده مثل فالج ولقوه و رعشه و قولنج و ضعف معده و جکر و کلیه و مثانه
وکرانی سمع و درد چشم واحتباس حیض و درد اعضا و اعصاب نافع است شربا و ضمادا و احتقانا صفته
قصب الذریره عود بلسان سعد و ورق الغار قسط تلخ ناردین مرزنجوش قردمانا سادج اذخر
راس ایهل برک مورد اذان الفار مکده ال نیکوب کرده با ششصد و پنجاه ل شراب کهنه یا جهودی
یا نبیذ زبیب و عسل و دو هزار و یکصد و پنجاه ل آب تا شش ساعت بجوشانند که بنصف رسد بعد
از آنکه یک شبانروز خیسانیده باشند پس صاف نموده با کل سرخ و حماما و سلیخه و آب مورد تازه و صاف
مکد بیست و سه ل ساعت بجوشانند که بنصف رسد و صاف کنند و با سنبل رومی و سنبل الطیب
و قرنفل و میعه سایله و روغن بلسان واکر نباشد روغن زیتون کهنه و جود هرا مکد بیست و سه ل
روغن کنجد ششصد و پنجاه ل با آتش نرم بار ثالث بجوشانند تا آب سوخته و روغن بماند آنکاه صاف
نموده استعمال نمایند دهن السداب جهت درد کرده و ورک و مثانه و کلیه و ساقین و ادرار نمودن
بول و حیض و تحلیل ریاح و درد کوش و صرع و صداع بارد ضمادا و شربا و قطورا و احتقانا بغایت نافع

مادام

بازاء هر یک سداب تازه و سه وقیه روغن زیتون یا کنجد و یک ل از هر یک از حرمل و حب الرشاد و عاقرقرحا
یک رطل آب کرده بجوشانند تا روغن بماند پس صاف نموده استعمال نمایند دهن العلقم دهن الحنظل است
و دهن قثاء الحمار نیز نامند واکثر اطبا بهترین ادهان دانسته اند خصوصا جهة تقویت باه و اشتها و برودت معده
و درد مفاصل و نقرس و عرق النسا بی عدیل است و عجیب الفعل تر از روغن ناردین دانسته اند عصاره قثاء الحمار
ده رطل میعه سایله پانزده ل قنطوریون شحم الحنظل زراوند مدحرج زوفا خشک پودنه کوهی و بری و نهری
و سکبینج برک دفلی بیخ سوسن آسمانجونی مکد ده ل عاقرقرحا ع ل آب صاف روغن زیتون بالمناصفه پانزده
رطل بعد از خیسانیدن ادویه بجوشانند تا آب سوخته روغن بماند پس صاف نموده استعمال نمایند دهن الکلکلانج
از حکمای هند است و جهة امراض بارده مثل فالج و درد مفاصل و اعیاء و ازالة آثار و تقویت موی و شرب آن
جهة تقویت جکر و معده و کلیه نافع و مدر بول و حیض است انواع هلیلجات و بلیله امله فلفل دار فلفل
زنجبیل مکد ۶م جاوشیر اشق سکبینج مکد ۸ تربد سفید ۴ خلد کرنب تازه سداب تازه مکد ده م
بالمث هزار و دویست ل آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده با چهار صد ل روغن خروع بجوشانند
تا روغن بماند دهن الزعفران که دهن الخلوق نامند جهة صلابات و اوجاع رحم و معده و تشنج و فساد رنک
رخسار و دفع بیخوابی و تنقیه قروح و خروج رحم و سده نافع است زعفران ۱۵ قردمانا قصب الذریره مصافی
ادو سیصد ل روغن کنجد یک هفته خیسانیده هر روز بر هم زنند و با صد ل آب بجوشانند تا روغن بماند و
صاف نمایند دهن اللبوب السبعه منقول از قرابادین ابن عیسی بغایت مرطب و جهة امراض یابسه و ازالة علل
سوداوی و صداع و جذام و مالیخولیا نافع است ضمادا و شربا و سعوطا مغز فندق و پسته و بادام شیرین
و کنجد و حب الصنوبر کبار و مغز تخم کدو و مغز بادام تلخ بالسویه کوبیده کرم کرده سپس فشار دهند تا روغن از آن
جدا شود دهن المبارک منقول از شفاء الاسقام و دهن اللقوه نامند جهة لقوه و فالج و کزاز و عرق النسا
و دوالی و نقرس و تحلیل ریاح و تهییج باه و اشتهای طعام نافع و قطور آن جهة کری و کرانی سمع و سده صماخ

درد و زموش و فرزجران جهت امراض رحم نافع است و مولف تذکره گوید که بتث ارواح و عافل است حلبه شونیز
با لسویه کوبیده تصفیه بروغن زیتون بطریق تخمیص نامند با بر روی آتش نرم سه مثل خود روغن را جذب کند
پس تقطیر دهن کنند دهن الثوم که دهن الراهب نامند و از زهبانان تالیف یافته در کل مرض بارد مجرب
و اعاده باه مایوسین میکند و جهت تعقد عصب و درد کمر و صلابه و بواسیر و تقطیر بول و سرخ کردن رنگ رخسار
آزموده است و چون در زمستان استعمال نمایند محتاج به پوشش نشوید ثوم مقشر یکجزو فرفیون عاقرقرحا
از هریک ثلث جزو فلفل سداب هریک ربع جزو با نه وزن آن روغن زیتون بجوشانند تا بثلث رسد
پس صاف نموده استعمال نمایند دهن الکحل معروف بدواء الهرس جهت بثوری که در اصول شعر و مسام بهم رسد
و جهت جمیع مواد غلیظه تحت جلد و خراز و جرب و حکه نافع است بیست ل روغن گل را با نود ل سرکه بجوشانند
تا روغن بماند و فرفیون و شیطرج کهربا راتیانج هریک دانگی کاغذ سوخته مداد چینی دانه ترنج سوخته
دانه هلیله سوخته داسخت هریک نیم ل در آن نموده استعمال نمایند دهن الحمص که ماحرنا مند از اسرار مکتومه شمرده اند
و در تقویت باه بیعدیل دانسته اند و چون با عسل معاجین باهیه طبخ دهند منافع آنرا تحدید نمیتوان نمود
و چون با شونیز استخراج دهن آن نمایند در جمیع اوجاع بارده بغایت موثر است و استخراج روغن نخود بعنوان
مختلف است و بهترین تقطیر آنست که نخود را نیم کوفته در قرع مطین کنند بطریقی که کلوی قرع خالی باشد
و از لیف و مانند آن در کلوی قرع کنند تا در وقت معکوس کردن آرد نخود از شیشه بیرون نیاید و کوزه بترتیب
دهند دو طبقه و کلوی قرع را از سوراخ طبقه اول بطرف اسفل کوزه بیرون کنند که شکم قرع در طبقه اول
ظاهر باشد و قابله را بدهن قرع وصل نمایند و بر اطراف شکم قرع آتش سرگین یا زغال کمی برافروزند تا
روغن از لیفهای کلوی قرع بقابله بچکد دهن المحلل از تالیف والد حقیر میر محمد زمان تنکابنی به جهت تقویت
معده بی نظیر و در تحلیل ریاح معده و جگر بیعدیل است مقل ازرق ۲ ل سنبل الطیب مصطکی علک البطم
مکد مثله اشق اسارون قصب الزریره اذخر مکد ۲ ل با روغن بابونه و روغن گل سرخ بالسویه از هریک

م

نیم رطل مخلوط نموده در آفتاب بگذارند و هر روز برهم زنند تا ده روز آنگاه در خاکستر گرم بگذارند دهن دارشیشعان
جهت اسهال و ضعف معده و تحلیل ریاح نافع است دارشیشعان ٤٥ ل سلیخه ٦١ ل عود بلسان ٢٥ ل فرفر ٢٧ ل
قصب الزریره ١٥ ل نیمکوب کرده با ٦٥ ل روغن کنجد با آتش نرم بجوشانند تا ثلث بسوزد دهن البلادر جهت استرخاء
عصب و فالج و لقوه و امراض بارده نافع و بغایت محلل ریاح است سنبل الطیب هیل قرنفل وج شیطرج راسن
دار فلفل جوز القی بلادر پنج سوس آسمانجونی رازیانه قسط تلخ بوزیدان زرنباد درونج مکد ٥ ل نیمکوب کرده
با شیر تازه و آب از هریک پانصد ل و روغن کنجد دویست و پنجاه ل بجوشانند تا آب و شیر سوخته روغن بماند نسخه دیگر
جهت بواسیر و جمیع امراض بارده و تحلیل ریاح غلیظه عظیم النفع است و از تالیف قدما است مقل ازرق ١٠ میعه سایله
اشق افیون بسفایج حب البان بادام مقشر حز بوا سعید زرنب افلنجه شیطرج ٦ ل قرنفل جوزبوا زنجبیل خولنجان
دارچینی بلادر جند ٢ ل بزر البنج کندر سیسالیوس تخم کندنا شونیز تخم ترتیزک نانخواه قسط تلخ ٥ ل سعد
برگ مورد مرزنجوش حلبه اسپند جند الخضرا خروع ١٠ اشنه شبث ٥ ل ورق الغار قرنفل چهار ل عسل کهنه کف گرفته
روغن گاو و روغن یاسمین نفط سفید قطران روغن خروع دهن الغار ١٢ ل روغن زیتون ششصد و پنجاه ل آب
هزار ل بجوشانند تا آب بسوزد دهن القسط جهت درد جگر و معده و مفاصل و فالج و تقویت اعصاب و نیکو کردن رنگ
رخسار و حفظ سیاهی مو و رویانیدن آن نافع است و مفتح سدد و گشاینده آن جهت برودت احشا مفید است
قسط تلخ قصب الزریره سنبل الطیب ساذج میعه سایله ایرسا فرفر اشنه ١٥ ل قرنفل راسن اگر باشد وج
سلیخه ٧ ل مرصاف ٦ ل جوزبوا ١٠ عود بلسان ٥ ل کوبیده با هزار و دویست ل آب خیسانیده بجوشانند تا بثلث رسد
پس صاف نموده با پانصد ل روغن کنجد بجوشانند تا آب بسوزد روغن بشیخ صفان جهت التیام زخمهای تازه مجرب است
و از نسخه هندی نقل شده و محلل اورام بارده و مقوی اعصاب است زهر چوب سیل چوب زرشک که بهندی دار هلد
گویند دیودار که چوب صنوبر است اصل السوس که بیخ مهند است چوب کرپوست خار مغیلان آب برگ نیم آبنوس ٥ ل
برگ حنا هوجبر دو دجر که سنبل باشد ١٠ ل قنه ٢ ل و نیم جوزبوا مرداسنگ شنجرف کات هندی بلغار تراشیده

١٧ ال موم کافوری چهار دانگ جدوار دو دانگ روغن کنجد دویست ل جوز بوا و زردچوبه و سنبل و برگ حنا و اصل
السوس و بیخ خار مغیلان را در نه صد ل آب خیسانیده بجوشانند تا بثلث رسد پس صاف نموده باقی ادویه را نیز سائیده
با آب نیم روغن بجوشانند تا آب بسوزد آنگاه صاف نموده استعمال نمایند نسخه دیگر که قلیل الاجزا که حقیر تجربه
نموده در التحام زخمهای نان بهتر از نسخه اول است و ظاهر از ترتیب نسخه اول بجهت دکان آرایی باشد اصل السوس
پوست درخت صنوبر هوحوبیه پوست درخت مغیلان زردچوبه بالسویه چهار صد ل کوبیده با روغن چراغ ششصد ل
که از پنبه دانه و تخم کتان میگیرند و سه من تبریز آب با آتش نرم بجوشانند بنحوی که کف نکند تا آب بسوزد پس صاف نموده
استعمال نمایند روغن مانع ریختن مو از علت آتشک مجرب حقیر است و بجهت داء الثعلب بغایت مفید است و چون
موی سفید از موضع داء الثعلب بر آید استعمال این روغن موی سیاه میرویاند برگ مورد پانزده ل وسمه ٢٠ ل در
چهار صد ل آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده صد و بیست ل روغن کنجد بجوشانند تا روغن بماند و
شش ل لادن در ان حل کنند دهن فالج و رعشه و تشنج و خدر و امثال ان با بیشتر اعصاب و اعضای دردناک را
با کیسه درشت مالیده تا سرخ شود و تدهین نموده بخوابند قسط تلخ سنبل الطیب هر یک بیست ل نرم کوبیده در یک رطل
روغن زیتون و یک رطل بجوشانند تا روغن بماند پس صاف نموده تا سه مرتبه با ادویه مذکوره بجوشانند و صاف
کنند و اگر بجای آب هر مرتبه عرق رازیانه یا عرق بهار کنند بهتر است و بعد از ان جند و فلفل و فرفیون و میعه
سائله از هر یک ده ل در ان حل کنند روغنی که موی را ببرد زرنیخ ششصد ل آهک آب ندیده صد و پنجاه ل
قلی شصت ل مجموع را کوبیده دو حصه کنند و سه من شاه آب را بجوش آورده یک حصه زرنیخ را که حول بوده باشد بیک حصه
آهک و قلی در آب ریخته بجوشانند تا عشر آب که سیصد و شصت ل است بسوزد پس حصه دیگر را بریزند تا مجموع
ریخته شود و از آب عشر بماند آنگاه امتحان بپر مرغ کنند تا بمحض ملاقات موی را ببرد یا در آفتاب بدون جوشانیدن
چند روز بگذارند تا بامتحان رسد و اگر ملح القلی و آهک هر یک جزوی و زرنیخ ده جزو باشد قوی تر است و باید بقدری
آب ریخت که چهار انگشت بر سر آید و بعد از یکشبانروز بدون جوشانیدن صاف کرده و سه بار بدستور اجزا را اضافه

نموده

نموده صاف آنرا پس صاف نمایند و با ربع وزن ان روغن کنجد بجوشانند تا روغن خالص بماند روغن بواسیر
پنجاه عدد خراطین را در روغن کنجد برشته کرده از روغن بیرون آورده با دم دنبالد بادنجان بسایند و روغن با
موم موم روغن روغن ساخته با اجزای سائیده بیامیزند و بر موضع بواسیر بمالند و بجهت قطع خون با اندک مازو
که عفص باشد استعمال نمایند روغن دیگر بجهت ساقط کردن دانه بواسیر مجرب و بیخایل است کوکرد و زرنیخ را
بالمناصفه سائیده تصفیه بروغن کنجد کنند بنحوی که جذب کند و با قرع و انبیق تقطیر نمایند و در حین تصفیه
باید بر روی آتش نرمی باشد روغن وزغ بجهت ورم مقعد و درد بواسیر بغایت آزموده است هر گاه از حرارت
باشد وزغ را با سیر بکوبیده بجوشانند تا مهرا شود و روغنی که بر روی آب بعد از سرد شدن آب بسته شود بردارند
و اگر دنبالد بادنجان را سائیده اضافه کنند بجهت بواسیر بارد نافع است و داغ کردن مابین خنصر و بنصر دست چپ
بجهت قطع خون بواسیر و داغ مفصل زانو بجهت ریاح بواسیر از مجربات است روغنی که موی برویاند و بغایت قوی
الاثر است ذراریح که بلغت اصفهان سین و بلغت تنکابن دار ساس نامند بال و سر آنرا قطع کرده سرم را سائیده
با یک وقیه روغن بان بجوشانند تا اندک غلیظ شود و با مشک و عنبر خوشبو کرده بمالند تا موضع آبله کند و
موی بر آید باب ١٢ در مرهمها و ذرورات جراحات و ما یتعلق بها مخترع مرهم کویند بقراط است و تصحیح
نموده که قوت اکثر مراهم مدتها باقی میماند و هر چه صموغ بسیار داشته باشد تا بیست سال قوت ان باقیست و بعضی را
اعتقاد انکه هر چه با روغن زیتون ساخته شود قوتش ساقط میگردد و آنچه با شحوم ترتیب یابد قوتش تا یکسال
باقی میماند و شرط است که موم زیاده از نصف روغن و کمتر از ربع ان نباشد بلکه ادویه شش جزو و روغن پنج جزو
و موم ربع جزو باشد و ضماد اعم از مرهم و مرهم مخصوص جراحات است و آنچه در قوه جراحت باشد بجهت مبرودین روغن
زیتون رسیده کنند و در غیر ان روغن زیتون نارس که زیت انفاق نامند و در مواد یابسه روغن کنجد کنند و
موم را اولا با روغن و شحوم بگدازند و از سر آتش بزیر آورده ادویه صمغیه را اول در ان حل کنند پس ادویه مسحوقه را
مخلوط سازند و طریق حل عنبر و مصطکی و علک البطم و مومیایی و کبیکج و امثال آن چنانست که در دفتر

باشد یعنی ظرفی را آب دران کرده بر آتش کذارند تا آب بجوش آید وظرفی کوچك را بروغن مخصوص کرده
درمیان آب ظرف اول بکذارند تا روغن از حرارت آب کرم شود پس صبر وامثال آنرا در روغن ریزند تا حل شود
وبعد از ان سایر ادویه را مخلوط نمایند مرهم النخل بنون وخاء معجمه وبجای مهمله نیز خوانده میشود وهریك را
وجه تسمیه کفته اند چرا اول بمعنی تحلیل مواد بجهة رفع از مسالك است چنانکه از پرویزن مشاهد میکردد وثانی
بمعنی اخذ عطایای کثیره است بسبب استشفای با واز تالیف جالینوس وعظیم النفع است وبجهة جبر کسر و
اصلاح عصب وکوفتکی عضل واستخوان والحام جراحات وتحلیل اورام ودفع جرب متقرح وحکه رطوبی ونمله
وحمره واکله مفید است ص یکوقیه مرداسنك را با قدری سرکه آنمقدار که ساییده شود بسایند ودر آفتاب کذارند
تا چهار وقیه را جذب کند پس دو وقیه قلقطار اضافه نموده بر روی آتش نرم برهم زنند تا منعقد کردد مرهم
النخل که مرهم اسود نامند بجهة شقاق وحکه رطوبی وقروح رطبه وداء الثعلب وسعفه نافع است کر کهنه روغن زیتون
بالسویه مرداسنك مسحوق ربع روغن با آتش نرم بجوشانند وبچوب سبز برهم زنند که مرداسنك رسوب ننماید تا منعقد
کردد مرهم زنجار جهت اسقاط بواسیر وتجفیف قروح ورویانیدن کوشت جراحات وبردن کوشت زیاد ودفع
عفونات ومواد فاسده بالکلیه مفید است موم زفت ۱۰ اشق محلول با آب سداب سرکه روغن زیتون ۸۱ با آتش
نرم مجموع را حل کنند وزنجار ۴ انزروت ۳ راتیانج ۲ ونیم اضافه نمایند مرهم داخلیون بلغة سریانی بمعنی لعابی
واز تالیف بقراط است جهة اورام حاره واوجاع شدیده وتعقد عصب واخراج صلابات بغایت مفید است
ص چهار وقیه مرداسنك مسحوق را با یکرطل ونیم روغن زیتون با آتش نرم حل کنند وتخم خطمی وبزر قطونا و
تخم مورد وحلبه وتخم کتان هریك ۳ل جداکانه خیسانیده لعاب هریك را بکیرند واز مجموع بقدر چهار وقیه بالسویه
اندك اندك تنقیه کنند وبجوشانند تا منعقد کردد وهرکاه زفت وخاکستر چوب رز ومرصاف ۵م صدا الحدید
آن اضافه نمایند بغایت قوی الاثر میشود مرهم زنجفر جهة تحلیل اورام عسر البرء وخنازیر وسرطان وورم مزمن
انثیین نافع است ص کند اشق ۱۰ علك البطم ۶ مرداسنك قنه شنجرف سرنج ۴ موم ۱۰ روغن زیتون بنفشه

مرهم

مرهم حواریون ومرهم رسل ومرهم سلیخا نامند بجهة اصلاح خراج وجراحات وتنقیه وتحلیل ونضج واندمال آن وشقاق
ورفع آثار وحکه وجرب وبواسیر ونواصیر وسعفه ودفع کرم نافع است ص موم علك البطم ۱۴ اشق ۷ مقل مرداسنك
۴ زراوند طویل کندر ۳ جاوشیر زنجار مرصاف قنه ۲ سکبینج ۱ اشق ومقل را در سرکه حل کرده با یکرطل
روغن زیتون بجوشانند تا سرکه بسوزد پس سایر صموغ وموم را بکدازند وادویه را بآن مخلوط سازند مرهم ابیض
جهة سوختکی آتش والتهاب جراحات وورم مقعده وحمره وشقاق قبل که از حرارت باشد نافع است ص موم ۱
روغن کنجد یا روغن زیتون ۲۰ بعد از کداختن موم از سر آتش برداشته با سفیدی تخم مرغ برهم زنند واکر تبرید
زیاده خواهند بجای روغن زیتون کل سرخ کنند وحضض وسفیدی تخم مرغ اضافه نمایند وبجهة تسکین درد
بجای حضض افیون کنند مرهم باسلیقون بجهة جراحات مزمنه وورم بارد نافع ودر خواص مثل مرهم نخل است زفت
راتیانج موم هریك جزوی قنه ربع یکی روغن زیتون دو وزن ادویه بر روی آتش مخلوط سازند مرهم محلل جهت
تحلیل اورام وصلابات واقسام استسقا وصلابات تحت جلد واخراج کرم دبه نافع واز مجربات دانسته اند ص
ترمس سرکین کبوتر دانه خرما شیلم بالسویه زفت را مثل مجموع درپیه مرغابی کداخته سایر ادویه را مخلوط سازند
مرهم جاذب از تالیف ابن تلمیذ منقول از شامل جهة اخراج پیکان وخار وآنچه در عضو فرو رفته باشد مجرب دانسته اند
بیخ نی خشك زراوند طویل بالسویه ساییده با عسل سرشته استعمال نمایند مرهم مسقط بواسیر کردکان سوخته ۲
زرد آلو بالسویه با روغن کوهان شتر سرشته بمالند وبخود بیکوب هر روز کنند مرهم سفیداب جهة مزاج حار ورویانیدن
کوشت ورفع بثور لبنیه وامثال آن بغایت نافع است مرداسنك ۵ با سرکه بسایند وبا روغن کل تنقیه کنند تا غلیظ
کردد ده م سفیداب قلعی واندکی کافور اضافه نمایند مرهم النوره جهة سوختکی آتش والتهاب قروح بغایت نافع است
موم ۱۰ روغن کل سرخ ۲۰ کداخته وآهك را ۵م هفت بار با آب شسته اضافه نمایند مرهم عرق مدنی که رشته کویند
وبیو نیز نامند واز میاه غلیظه واهویه کثیفه بهم میرسد خصوصا در بلاد لار واکثر از مفاصل مانند خیاط بیرون
می‌آید بعد از ورم حار ودرد عظیم وهرچه بیرون آید باید بچوبی ومانند آن هرروز بپیچند تا تمام بیرون آید

بایبد و پاره نشود که هرگاه قطع شود از جای دیگر برود میکند و این مرهم آسان میکند برود آنرا و هرگاه پاره شود
باید موضع را بطول شکافت و مرهم را استعمال نمود صفت موم پست و پنج ل مرداسنگ خاکستر نی ۲ ل آهک ا
موم را با روغن گل کداخته ادویه را مخلوط کنند و بجهة التهاب بزرقطونا را با روغن بنفشه مخلوط کرده استعمال نمایند
قیروطی عبارت از موم و روغن است و اقسام ان باعتبار داخل کردن ادویه مختلفه است اما بجهة التهاب سینه و
ذات الصدر و تبهای محرقه و اورام ملتهبه باید موم سفید ۵ در روغن گل کداخته و آب خیار و کدو و آب برگ خرفه
صاف کرده تسقیه کنند و هرگاه ترطیب بیشتر خواهند بجای روغن گل روغن بنفشه کنند و آب برگ بید و برگ خبازی
تسقیه نمایند مرهم جهة سرطان متقرح و غیر متقرح سفیداب قلعی توتیای کرمانی شسته بالسویه با روغن گل سحق
نمایند و با آب کرب حرفه با لعاب بزرقطونا یا عنب الثعلب و آب خیار و آب کدو تسقیه نمایند مرهم للنملة بالاصل
با روغن زیتون بر روی آتش مخلوط سازند و علك البطم را در ان حل کنند مرهم جهة منفجر نمودن قرحه که محتاج
نیشتر نباشد خمیر مایه ۳ بوره ارمنی جاوشیرا سرگین کبوتر ا و مرغ ا دبق مغشر ا آهک آب ندیده ۲ صابون ۲
روغن زیتون سرشته استعمال نمایند مرهم جهة منفعت زراوند طویل راتیانج گلنار اقاقیا بالسویه با اندک روغن
گل و سرکه بسایند مرهم بواسیر و مرهم مقل نامند جهة شقاق مقعد و درد آن نافع است موم روغن کنجد سپر غالبی
مغز ساق کاو روغن کوهان شتر زرده تخم مرغ مقل بالسویه مقل را در لعاب تخم کتان حل نموده مرهم ترتیب دهند
مرهم ناسور و با سعد سربانی و غیر سربانی زرد چوبه ده مرداسنگ ده نرم سایند با چهار ل روغن گل و ۲ م موم
و آب خالص بقدر یکه ادویه را بجوشانند با آتش چندان بجوشانند تا مرهم شود مرهم هو چوبه که شنکار نامند جهة زخمها
و اورام و تشنج و تمدد جراحات نافع است هو چوبه ۶ م نرم بسایند و با روغن کنجد ۱ م موم ۴ م مرهم سازند مرهم کافوری
جهة کل قروح حاره و سوختگی آتش و حمره و نمله مجربست چهار درم موم را در ۱۵ روغن گل کداخته با سفیداب قلعی ۱ م کافور
قیصوری ۱ م مرهم سازند مرهم دال المنقول از حکمای هند است جهة جراحات مزمنه و عسر البرء بغایت مجربست و بجهة
قروح آتشك و ناسور بغایت نافع و منبت لحم و دافع گوشت فاسد و مصلح عضو ضعیف و ظاهر احدیل بنا شتر باشد

وصمغ

وصمغ مکه و بتجربه در قروح مایوسین نموده است کافور قیصوری دال هندی که لعل معبری و شجرو و فنفص نامند
کات هندی هر یك ۳ ل کوفته و بیخته و موم را با روغن کاو تازه بی نمك مساوی مجموع باشد در ظرف آهن کداخته
اول دال را در بیخته دو سه جوش کند پس کات هندی را بر بیخته پس کافور را بریزند و دیگر جوش ندهند و در قروح مزمنه
قدیمه تا سه روز با قدری از فوفل سوخته استعمال نمایند و بعد از ان بر تنهایی مرهم زمانی از تالیف والدخیره مهد زمان
تکابنی ره جهة جراحات مزمنه بغایت نافع است و در تاثیر کمتر از مرهم دال نیست و باعتدال اقرب است از زرق کافور
سوخته پوست درخت کاج و درناس کات هندی ۱ م سفیداب مغسول ۵ مرداسنگ مغسول ۳ کافور قیصوری ۱
با موم سفید در روغن گل سحق ۲ مرهم سازند مرهم آتشك از مجربات و از اسرار است و در یکشبانروز رفع دانه ها
و زخم آن میکند توتیای هندی شسته ۲ شنجرف ۱ کرد چوب چینی ۳ و اگر نباشد باز موثر است با زرده تخم مرغ کرد زرد
خاکستر بیخته باشد بقدری که باید سرشته استعمال نمایند و اگر بجای کرد چوب چینی زیبق را که اگر ذکر بکند
تا زیبق در ان ناپدید شود پس اگر کرابی را بجوشانند و از خاکستر ان نیم ل داخل کنند بعد بلیت هفت مرهم بجهة
نفخ دما میل و جراحات بغایت نافع است کیرا تخم مرو تخم کتان سرشیر هو چوبه گل بابونه گل خطمی بالسویه کوبیده
با شیر بیخته نیم گرم مکرر استعمال نمایند مرهم جهة تشنج جراحات از مجربات است و جهة پاك کردن چرك و دفع ورم جراحات
آزموده است آرد گندم را با قدری روغن گل سحق و اگر نباشد روغن طعام و زرده تخم مرغ دو چندان روغن مخلوط کرده
استعمال نمایند مرهم شقاق مجرب حقیر است و بغایت موثر علك البطم یکجزو پیه بز چهار جزو در قلعه مضاعف کداخته
استعمال کنند و در کچی بنا ناخن و تفشران و شقاق لب و اطراف و حکه و زخم آتشك و شقاق چهار پایان آزموده است
مرهم جذام از مجربات والدخیره است و در سایر قروح سوداوی و اورام بارده آزموده است ص سنبل الطیب حماما
فودمانا دارفلفل کبابه سلیخه قسط تلخ عاقرقرحا مقل مصطکی مرصاف حب البلسان اشق صبر زهره میعه سایله
سیسالیوس زراوند طویل و مدحرج سعد اکلیل الملك مرزنجوش ایرسا روغن زیتون کهنه از هر یك یك اوقیه لادن
۲ ل زعفران نصف اوقیه علك البطم موم هر یك ۲۰ ل روغن نار دین مثل جمیع مرهم سرطان که در یك هفته تحلیل

سرطان وسایر صلابات کند ص خردل بزر الانجره کبریت زبد البحر زراوند طویل اشق مقل بالسویه هر یک یکجزو روغن زیتون کهنه مثل جمیع موم سرخ ربع روغن ذرور سرطولون که جراحات مزمنه را بیکبار التحام دهد و چون بر سعفه و نمله در بیماری اینچنان با آتش ببندند بزودی زایل سازد و از مجربات و اسرار است کندر ۲ مرصاف ۱ و نیم کلنار جفت بلوط ۱ کل ارمنی کل سرخ هر یک دو ثلث از حریر کذالیده استعمال نمایند ذرور اعظم جهة آکله و قروح ساعیه دهان و کلو و قضیب و سایر اعضا مجرب و از حقیر تالیف است و عدیل ندارد و از اسرار است و در قطع خون جراحات و رویانیدن گوشت و منع ورم و انصباب مواد آزموده است ص موی سوخته کلنار شاخ گاو کوهی سوخته و اگر نباشد استخوان سوخته برگ عناب کل ارمنی هر یک دو جزو کندر کروی سوخته توتیای کرمانی شسته هر یک یک جزو از حریر کذالیده استعمال نمایند و هرگاه در غیر کلو و دهان استعمال نمایند صبر زرد یکجزو مرداسنگ با آتش مکرر سرخ کرده و در سرکه انداخته و مغسول نموده دو جزو اضافه نمایند و هرگاه خواهند که فتیله ساخته در سوزنک استعمال نمایند قدر ۲ دانگ افیون مخلوط کرده با سفیده تخم مرغ سرشته فتیله سازند و در مجرای بول گذارند بغایت مسکن درد و در دفع سوزنک نظیر ندارد ذرور دیگر جهة آکله و قروح ساعیه و بواسیر الانف و نواصیر مجرب حقیر است استخوان رمیم یا سوخته صبر زرد بالسویه ذرور کنند و همچنین برگ عناب خشک را ذرور نمایند جهة آکله بی عدیل است در دفع آکله و تجفیف قروح از مجربات است موی سوخته دو جزو پوست پیاز سوخته یکجزو تخم ریحان بو داده نصف جزو کافور قیصوری ربع جزو ذرور مصعد از مجربات حکمای قدیم است در اندمال جراحات عسر البرء و تجفیف ان و دفع آکله و قروح ساعیه و بردن گوشت زیاد و اسقاط بواسیر نایب مناب حدید است ص زرنیخ سرخ و زرد هر یک دو جزو آهک آب ندیده زاج سفید هر یک یکجزو زاج سرخ هر یک ربع جزو با سرکه سرشته بیست و چهار روز در میان جو گذاشته پس تصعید کنند هرچه منعقد است جهة اندمال جراحات و آکله و هرچه رسوب آنست جهة اسقاط بواسیر و بردن گوشت زیاد استعمال نمایند که بهتر از بریدن و کی غایله است و اهل فرنگ شرب آنرا در بعضی امور بسیار نافع دانسته اند اما خلاف واقع می نماید ذرور مغل از تذکره جهة تجفیف رطوبات

وبردن

وبردن گوشت زیاد بسیار مجربست پوست انار عفص شب یمانی سعد کاغذ کبود سوخته ازرورت مکی ۲ نحاس محرق ۵ مرصاف کندر دم الاخوین ۲ ذرور دیگر که از اسرار است و در اندمال جراحات بغایت سریع الاثر و عظیم الفعل است صبر زرد کلنار قشار کندر بالسویه ذرور دیگر جهة قروح حار المزاج و ملتهبه و متورمه بغایت موثر و از عجایب این صنعت است صندل سرخ صبر نهرد بالسویه ذرور نمایند

باب ۱۳ در

ضمادات و کادات و نطولات و قطورات مخترع ضمادات بقراط است و اطلیه از انست ضماد سلطایا از بعض ترمس چون بر کنج ران ضماد نمایند اسهال صفرا کند و بر معده اسهال بلغم و بر ورکین اسهال سودا و بر پستان اسهال خون و از اسرار شمرده اند ترمس را نرم بسایند و حنظل بقدر نصف ان و طلق محلوب بقدر خمس و زهره گاو بقدر ربع با شیر تازه در دیک خمیر کرفته بجوشانند تا امتزاج یابد ضماد مسهل بر معده و تهیگاه ضماد نمایند زهره گاو عسل روغن زیتون شحم الحنظل زرنیخ بالسویه ضماد سلوییه مسمی باسم مولف آنست چون بر فم معده ضماد کنند قی آورد و بر ناف اطلاق نماید و بر پشت زهار ادرار حیض کند برگ کابلی معشر عصاره قثاء الحمار ۲ خربق سفید مرداسنگ ۴ سپید روغن زیتون چهار ده ضماد بقراطی جهة ورم و صلابات حاره نافع است پوست انار مسحوق مطبوخ در سرکه سماق حی العالم بالسویه گل ارمنی آب کشنیز نصف یکی کافور بقدر احتیاج با روغن کل ضماد نمایند ضماد جهة مفاصل حاره و نقرس بغایت آزموده است صندلین اکلیل الملک ۱۰ شیاف مامیثا ۵ اقاقیا ۲ زعفران ۱ افیون لفاح ۱ و نیم ضماد فیثاغورس جهة استسقا و ماء اصفر و ضعف جگر و معده و ورم و غیران ذوفا رطب ۲۰ موم ۲۴ زعفران سپارودک و مرغابی و مرغ ۱۲ صبر میعه سایله مقل ازرق اشق مصطکی ۹ ضماد جهة اسهال حار و ذرب و تقویت معده و جگر کعک کرنان بکیمات نامنده ۵ ل کل سرخ شکوفه انگور اگر نباشد شاخ رز بدل کنند برگ مورد تخم مورد ۴ اقاقیا عفص حضض سماق جاورس بو داده زعفران مصطکی ۲ کافور نیم ل با آب مورد بسرشند ضماد جهة اسهال بارد و تقویت جگر و معده کعک ۵ ل فقاح اذخر سنبل سعد شب یمانی دم الاخوین نانخواه پوست ترنج جاورس مرصاف کندر ۲ با آب مورد بسرشند و هرگاه جهة تقویت معده و جگر

استعمال کنند ولی اسهال باشد هفت ل صبر کنند و بجای آب مورد با روغن گل ضماد نمایند ضماد بجهة طحال
واورا حیلا انجیر زرد مغز گردکان آرد نخود آرد باقلا ترمس تخم کتان بالسویه اشق مقل حلبه هریک
ضعف یکی سنبل الطیب اکلیل الملک بابونه ربع یکی با سرکه ضماد نمایند ضماد حابس منقول از شفاء الاسقام
دمقطع اسهال مجربست جاورس ۲ کندر گل سرخ برگ مورد کعک ۱۰ آرد جو ۵ با آب بر یا طبیخ ان تبر شند
ضماد حالی جهة قوبا و آثار مفید و مجربست قردمانا مویزج ده آرد نخود سرگین بز ۶ اصل السوس کوکرده ۵ با سرکه
وامثال آن مجسب هر عضوی ساه حالیه تبر شند ضماد قوبا از مجربات والد حقیر جهة قوبا و سعفه یابس و جرب
ازموده است کوکرد ۱۰ صمغ عربی دنبه تازه ۱۵ م درحمام و بعد از حمام بدو ساعت ضماد نمایند ضماد جهة سعفه
وجرب بغایت مفید است سفال شور ۲ جوز نمک جزوی با سرکه طلا کنند ضماد الفا از مجربات والد مرحوم
جهة شقاق آزموده است زاج صبر سیاه بالسویه با نفط سیاه بمالند و دست را زن دیگ آتش بدارند ضماد جهة
شقاق من جمیع حیوان بعد بلیث ۵ م مرداسنگ سائیده را با ۳۰ م روغن زیتون بجوشانند تا مثل قطران
شود و ۳ م قند اضافه نمایند وطبخ دهند تا غلیظ گردد و بقوام رفت رسد پس موضع شقاق را با آب گرم نرم کرده
دوای مذکور را گرم کرده در شکاف شقاق بچکانند ضماد جهة دفع داحس اقاقیا حضض گل ارمنی نشاسته
شیاف ماميثا صندل سفید بالسویه حمص یکی افیون م با لعاب بزرقطونا و سرکه ضماد کنند ضماد جهة دفع ثالیل و قوبا
جعل را با آب سائیده بمالند در دو روز زایل کند ضماد ثالیل از مجربات والد مرحوم اشق مقل ۲ نیمکوب کرده
یکشبانروز در سرکه خیسانیده پس حل کنند و گل خطمی ۲ تخم مرو تخم کتان بابونه بنفشه ۱ اضافه نموده استعمال
نمایند و باید نیمگرم کرد ضماد جهة تقویت معده اطفال و غیر ان بغایت موثر است و دفع اسهال میکند لادن یکوقیه
اقاقیا ۴ ل موم ۵ ل با روغن سوسن ۵ م درخلای معده ضماد نمایند ضماد ضربه و سقطه سنبل الطیب مغاث
برگ مورد ماش برگ گل سرخ بالسویه بازده تخم مرغ و روغن گل سرخ کم قفر الیهود درا و ل کرده باشند تبر شند
ضماد دیگر جهة ضربه وجبر کسر آزموده است مغاث گل ارمنی صبر مورد گل سرخ عدس شیاف ماميثا فوفل

ورد

ضماد رفع ثالیل

برگ حنا صندل را آب مورد مطبوخ ضماد نمایند ضماد حابس حیض عدس مقشر پوست انار برگ مورد با سرکه تبر شند
بر پشت زهار و کمر ضماد نمایند ضماد نفث دم بغایت مجربست مرزنجوش خطمی بزرقطونا آرد جو سورنجان بالسویه
بازده تخم مرغ و روغن گل ضماد نمایند و اگر قدری زعفران و افیون اضافه نمایند اثرش سریعتر میشود ضماد طحال
از حنین بن اسحق بغایت آزموده است انجیر را بقدر پنجاه ل یکشبانروز در سرکه خیسانیده در هاون حل کنند و قسط
بحری ۴ مغز بادام تلخ ۱۰ بیخ کبر ۳ اشنه ۵ سداب خشک بوره ۱۲ اضافه نموده درخلای معده استعمال نمایند
ضماد فتق از زروت سماق اقاقیا از هریک ۱۰ ل مرقشیشا کبریت شادنج اگر نباشد مغناطیس سوخته سیب یمانی
کندر صدف هریک ۷ ل مرصاف جوز السرو هریک ۱۱ ل با موم ۲۰ روغن مورد ۴ ل تبر شند لزاق الصدغین
بجهة درد سر و پارچه کرباس که بقدر درهمی باشد کنا شسته بر شریان صدغین ببندند تخم کاسنی تخم کاهو مرصاف ۴ م
حضض ۲ افیون ۲ و نیم با لعاب بزرقطونا تبر شند ضماد منوم که رفع بیخوابی کند از مجربات والد مرحوم افیون
تخم کاهو بزر البنج بیخ لفاح بیخ بنفشه ۲ ل بالسویه با آبی که خشخاش در ان پخته باشند استعمال نمایند ضماد سلیمانی
جهة درد مفاصل مزمن مجربست دار اشکنه که سلیمانی نامند زیبق هریک ۲ ل با هم سائیده با آب دهن تر
کنند تا سیماب کشته شود و ده ل صابون حلبی را در آب حل کرده اضافه نمایند ضماد دبق جهة مفاصل بارد
و فالج و امراض عصبانی جمیعا نافع و مفتح و محلل قوی و جاذب بخار و پیکان از عمق بدن و حقیر تجربه نموده است
که مداومت ضماد آن بر مهرهای و مفصل باعث نجات جمعی کثیر از استرخا و تشنج چندساله شده ص تخم بنج ۲
بوزیدان بوره نوشادر زراوند مدحرج شحم الحنظل علك البطم ۵ حلبه فلفل عاقرقرحا ۳ اشق ۴ مقل
قردمانا عود بلسان کندر مرصاف رانتج زاج استخوان سوخته ابهل صبر زرد افسنتین سعد اذخر فربیون
سورنجان ۲ دبق ۱۲ موم ۴۵ حب السلاطین ۶ با روغن سوسن و امثال ان ۱۵ ل بدستوری که قاعده مراهم
مذکور است ترتیب دهند و صموغ را در سرکه حل کنند و عسل بقدر سرکه اضافه نمایند ضماد دیگر جهة مفاصل
وانچه قریب به تحجر باشد و مسکن اوجاع بارده است و حقیر تجربه نموده مغز دانه خروع کبریت انجیر نامند سرکه

روغن تازه گاوی عسل هر یک جزوی لای سرکه بوزن عسل بعد از سحق مجموع سرگین خشک گاوی ساییده بقدری
که غلیظ سازد اضافه نموده نیم گرم استعمال نمایند ضماد مسکن الاوجاع در تسکین درد مفاصل حار و بارد مجرب
حقیر است حلبه را با آب و سرکه بالسویه طبخ نمایند تا مهرا شود و عسل بوزن حلبه اضافه کرده بجوشانند تا غلیظ
گردد و نیم گرم طلا کنند ضماد دیگر جهة مفاصل بارد بعید البدل است عرطنیثا سوخته را با عسل و سرکه بقدر کفایت
بالسویه سرشته ضماد کنند ضماد محلل جهة مفاصل بارد و اورام مزمنه بوره دبق اشق آهک آب ندیده بالسویه
با سرکه و عسل بالمناصفه طلا کنند ضماد دیگر در اواخر مفاصل حار و نقرس مجربست و دفع بقایای مواد مینماید صبر زرد
زعفران مرصاف بالسویه با آب کلم طلا کنند و اگر حرارت زیاده باشد با آب کاسنی ضماد اورام حاره و ورم فرج
و کنج ران و قضیب و سایر اعضا از مجربات است پوست خشخاش مسحوق را در آب بجوشانند تا مهرا شود و بزر قطونا
مسحوق بوزن ان روغن گل سرخ بوزن هر دو اضافه کرده استعمال نمایند ضماد قروح ساق خاکستر کاه گندم
نمک طعام بالسویه با سرکه طلا کنند ضماد جهة اقسام استسقا بغایت مفید است سنبل الطیب صبر زرد خاکستر سرگین
گاو سرگین بز و آهو سعد قردمانا ایرسا قسط تلخ نوشادر دارشکنه صمانا سلیخه عود بلسان حب بلسان
بوره صعتر نمک ترکی جنطیانا با بول شتر ضماد نمایند و طلای آب برشیرین که گرم کرده باشند در اقسام
فتق مجرب حقیر و بسیار مفید است ضماد بواسیر و شقاق مقعد و قرحات و اسهال بواسیر و نزف حیض مفید آب
موم سفید حضض هر یک جزوی گل خطمی مقل هر یک دو جزو سپید سر جزو روغن گل ۵ جزو زرده تخم
مرغ استعمال نمایند ضماد دیگر جهة درد و سوزش مقعد کنجد را کوبیده با روغن گل و سفیدی تخم مرغ ضماد
نمایند و بدستور زرده تخم مرغ و آرد جو و روغن گل همین اثر دارد و بدستور سفیداب مرداسنگ ۵ بزر البنج ۳
زرده تخم مرغ و روغن بنفشه استعمال نمایند و بدستور پیاز را در خاکستر گرم پخته با هم وزن ان روغن تازه
گاوی ضماد کنند و بدستور برگ خطمی گل بابونه اکلیل الملک ۴ حلبه تخم کتان ۳ عدس مقشر مجموع را پخته با
زرده تخم مرغ و روغن بنفشه استعمال نمایند ضماد جهة کزاز بارد و دردهائی که بجهة باد بواسیر در اعضا بهم رسد

از تالیف

از تالیف حقیر و بغایت آزموده است فلفل قاقله نوشادر حلبه زنجبیل سورنجان با روغن گردکان
موم زرد ضماد نمایند ضماد جهة خنازیر حار مرصاف بکر ز حضض دو جزو با آب کشنیز ضماد نمایند ضماد جهة
خنازیر که بی حرارت باشد و جهة سلعه بغایت موثر است قند ده م حلتیت اشق هر یک ۵ م جاوشیر ۷ م
و زیتون ۳ م مقل ازرق ۴ م سکبینج ۲ م صموغ را در سرکه حل نموده با آب کشنیز ضماد نمایند و بعد از سه روز تازه
باید نمود و مرهم حواریون و مرهم زنجفر نیز بغایت موثر است ضماد بواسیر بارد و مفاصل و ریاح مجربست سیر را
کوبیده در روغن برگ بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده روغن را طلا و سیر را ضماد کنند ضماد
جهة گشودن خون بواسیر شحم الحنظل مغز بادام تلخ نخود مویزج سرگین کبوتر [illegible] با زهره گاو فتیله کرده
پنج عدد را در پنج ساعت استعمال نمایند و هر گاه فتیله را با روغن گل آلوده نمایند دفع سوزش مینماید ضماد
جهة ورم سپرز که از حرارت باشد از مجربات و الا مغشوش است بزرگوز را کوبیده با آرد جو و سرکه استعمال نمایند
و بدستور سبوس گندم را در سرکه پخته نمدی را با آن آغشته کنند ضماد جهة اورام جگر بارد و سپرز از مجربات
از فالوس است میعه موم ۱۰ مصطکی حماما زعفران بابونه اکلیل الملک ۴ صبر [illegible] دوناس ۲ اذخر حب بلسان
واشق ۷ با روغن سوسن و شراب با سرکه ضماد نمایند ضماد دیگر جهة ورم جگر و معده بارد و تلیین صلابات آن
و درد سینه مزمن مجربست زوفا رطب ۱۰ با پیه اردک و پیه مرغ هر یک ۱۰ حل نموده نیمگرم ضماد نمایند ضماد
جهة ورم انثیین تخم کشوث را با ربع آن رازیانه ساییده با گلاب و سرکه ضماد نمایند و بدستور گل خطمی آرد جو
آرد باقلا را مهرا پخته با زرده تخم مرغ و قدری صبر زرد طلا کنند و هر گاه ورم متحجر شده باشد زیره کرمانی ۹
موم مصفی ۱۰ را کوبیده با روغن دانه خروع ۱۰ ضماد نمایند ضماد جهة خراز که فارسی کچلی نامند بغایت آزموده است
سر را تراشیده بروغن کنجد چرب کنند و کتک سوخته و جو سوخته را بالسویه بپاشند ضماد دیگر ایضا جهة خراز
مجربست زردچوبه برگ حنا هلیله زرد عفص مرداسنگ املج مقشر سرکه هر یک جزوی روغن گل سرخ
۴ جزو ضماد جهت جراحت بینی و ناصور الانف که جلوه نامند بغایت آزموده است مغز هندوانه مغز تخم کدو ۲ جزو

توتیای کرمانی مغسول صبر زرد یکجزو با روغن تازه استعمال نمایند ایضا جهة جلوه مجربست سفیداب ۲۰ مرداسنك
مغسول ۶ قلعی سوخته ۶ با شراب و روغن مورد استعمال نمایند و بدستور آب انار ترش و یا انار رسیده را در
ظرف مس یا قلعی بجوشانند تا غلیظ شود استعمال نمایند ضماد برص و بهق از مجربات حقیر است و از جمله اسرار
و در دفع برص حیوانات که آلا گویند تخلف نمیکند و در رویانیدن موی داء الثعلب و داء الحیه سریع الاثر است و
بغایت حاد و سریع النفوذ و زیاده از نیم ساعت نباید گذاشت و بعد از شستن آن صندلین بجهة دفع حدت
و سوزش آن طلا کنند و بر اعضای رئیسه طلای آن جایز نیست و هرگاه مکان برص و امثال آن متعدد باشد
یکبار بر همه مواضع نباید ضماد نمود بلکه بر موضع بعض دون بعض تا همه ضماد شود و بعد از آبله کردن بمرهم مناسب
علاج سلیمانی یکجزو صندل سفید سوده پنج جزو با آب سرشته استعمال نمایند و اگر یك جزو سلیمانی را با دو جزو صندل
سفید و دو جزو خمیرمایه و دو جزو قسط تلخ و یکجزو از زرنیخ ضماد نمایند اولی است و حقیر تجربه نموده ضماد دیگر
جهة بهق و جمیع آثار مجربست منقول از شفاء ودع را نکوبیده در آب لیمو بگذارند تا حل شود زرنیخ خردل سفید
کرحوف بابلی است تخم توت مغز پسته مغز بادام تلخ مقشر خمیرمایه هریك ۶ ل ضماد دیگر از شیخ قدس سره
جهة دفع آثار قاطبه و جرب بکر و تجربه رسیده است سیماب ۲ مغز بادام تلخ ۳۰ تخم حزن غیر مقشر ۵ هر شب طلا
کنند تا یك هفته دفع علت میکند ضماد جهة جرب رطب و یابس و مواد آتشك از مجربات است منقول از حکمای هند
ده ل سرب را در ظرف سفال بگدازند و سیماب و کوکرد و زرنیخ هریك ده ل سائیده بعد از آن که ظرف را از
آتش بردارند بهوای آتش نگاه داشته باشد اضافه نموده حرکت دهند تا منعقد گردد پس از انعقاد چون بدست
بمالند هرگاه مثل غبار شود استعمال نمایند و هرگاه متحجر گردد سائیده طلا کنند و غیر متحجر نیز آزموده است ضماد جهة
داء الثعلب و داء الحیه از مجربات حقیر و بیعدیل است کندش شیطرج هریك جزوی زرنیخ سرخ دو جزو با روغن زیتون
طلا کنند ضماد دیگر جهة داء الثعلب مجربست موی بز سرخ سوخته صدف سوخته کوکرد بالسویه بروغن زیتون سرشته
اول موضع را با ساس و اشنان یا پیاز عنصل بسیار مالیده بشویند پس دوای مذکور را ضماد نمایند ضماد بجهة

مژگان

مژگان و منع سقوط موی مجربست استخوان خرما سوخته سنبل الطیب سرگین موش صدف سوخته فلفل هریك
جزوی سرمه سه جزو قلعی سوخته مغسول ۹ جزو زعفران نیم جزو ضماد شعر زاید که بعد از قلع بر چشم طلا کنند
منع رویدن کند زعفران ۱۰ ال کافور نیم دانگ سائیده استعمال کنند ضماد جهة باد سرخ که حمره گویند و گل و ورم
حار مجربست کچ را از نافه بیخته با آب کشنیز بسیار رقیق سرشته آنقدر بر هم زنند که کچ را بستگی زایل شود و گرد
طلا نمایند قرص یزدی که در گل و ورم حار آزموده است صندل سرخ فوفل شیاف مامیثا سفیداب قلعی گل ارمنی
بزرالبنج مرداسنك حضض مکی پوست ریندی ریوند چینی هریك جزو پنج لفاح افیون هریك نیم جزو با آب سرشته
بهیات آلت بزد ترتیب داده با آب کشنیز و گلاب و سرکه و امثال آن طلا کنند قرص سعفه منقول از جامع امین الدوله
جهة سعفه و قوبا و اورام و صداع طبعی بغایت آزموده است زردچوبه بادام تلخ هریك جزوی مقل ازرق
دو جزو و اسفیداج وز و در سرکه خیسانیده قرص ترتیب دهند و با آب کاسنی و روغن گل سرخ و سرکه و امثال
آن ضماد نمایند ضماد مقوی دماغ که دفع نزلات مزمنه بجهت مداومت کند جهة درد سر مزمن و تقویت دماغ
بیعدیل است منقول از تذکره نمك سنك نمك طعام سوخته بوره سوخته حرنوب سفید مویزج شوره خردل
سرخ زبد البحر هریك جزو کوکرد گل سرخ سماق برگ حنا اذخر عفص فراسیون صمغ عربی کندر قرنفل
عود صبر زرد پنج سوسن زرنیخ زاج ساذج سنبل الطیب جوزبوا هریك نیم جزو سرکه را بجوشانند و
صابون رقی بقدر دو وزن مجموع در سرکه حل کرده بسرشند و قرص ترتیب دهند و با آب گرم ضماد نمایند
ضماد سرطان متقرح و جرب حار و حکه و اورام حاره مجربست و منع تزید مینماید سرب را با آب کاسنی بسایند تا
غلیظ شود و روغن بادام بالسویه ضماد نمایند و اگر با آب کشنیز و آب بادرنگ بسایند بدستور نافع است ضماد
جرب بغایت آزموده است تخم دیابس ۲ ل مغز زرد آلوی تلخ زیبق هریك ۲ ل با سرکه سائیده و با روغن کنجد
در حمام طلا کنند ضماد دیگر بجهة جرب و حکه بغایت مفید است انار ترش را با پوست ریزه کرده چندان بجوشانند
که مضمحل شود پس بکوبند تا دانه و پوست یکسان گردد و در حمام طلا کنند و هرگاه از ماده سوداوی صفراوی

باشد و با حدت خلط مغز دانه را با شیر دختران ساییده طلا کنند ضماد جهت خناق و کل ورم حار از مجربات
و غمد دو خنازیر را نافع است آرد جو با آب کشنیز و سرکه و هر گاه ماده مرکب از بلغم و صفرا باشد آرد گندم با آب
کشنیز بغایت مفید است و ضماد فلوس خیار شنبر با روغن بادام جهت اکثر اوجاع و اورام مجربست و بدستور
طلا کردن عسل با شونیز و بدستور با حلبه از جمله مسکنات وجع بارد است و محلل مواد و ضماد سفیداب قلعی
با شیر تازه و طلای بزرقطونا با سرکه در تسکین اورام حاره و نقرس آزموده است ضماد جرب مجربست گوگرد
زاج سفید فلفل مازوی نیم سوخته یک عدد زنجبیل سفیداب قلعی مرداسنگ با روغن تازه بی نمک ضماد
نمایند ضماد دیگر جهت جرب و حکه مجربست سنامکی پوست هلیله زرد مرداسنگ سفیداب قلعی بالسویه
با روغن گل و روغن بنفشه ضماد نمایند ضماد جهت سعفه یا بسور قوبا اگر با خارش و سوزش باشد در دو سه
دفعه زایل میکند و از مخترعات حقیر و مجربست مغز تخم کدو توتیای مغسول شنجرف با شیر تازه ضماد نمایند
ضماد منضج دمل و سایر اورام اکلیل الملک حلبه تخم کتان دانه تمر هندی سرگین کبوتر آرد گندم بالسویه
با روغن کنجد و موم ضماد نمایند و اگر اجزا با آب و شیر پخته طلا کنند و مکرر تغییر دهند بغایت موثر است
ضماد دیگر جهت کشودن دمل از مجربات است دانه تمر هندی را کوبیده نیم پیه چراغ را در آب بر روی آتش
گداخته مخلوط سازند و نیم گرم طلا کنند و چون بزرقطونا را با آب دهن تر کرده بر دمل ببندند مانع تزید و
مسکن وجع و منضج قوی است ضماد جهت رعاف نافع عدس مقشر شیاف مامیثا صندل سفید آرد جو
افیون گل ارمنی هر یک جزوی کافور نیم جزو با آب مورد و امثال آن طلا کنند ضماد جهت دفع ادرار حیض آزموده است
پوست انار سماق گلنار جفت البلوط زاج کندر زیره کرمانی تخم مورد با آب مورد و امثال آن یا آب بر
طلا کنند و چون ثقل الک را اگر زمور نامند و مستعمل زرگران است با سفیدی تخم مرغ بر کمر و پشت نهاده
طلا نمایند بغایت مفید است ضماد جهت دفع احتباس بول گل کافیشه که عصفر نامند در شیر پخته نیم وزن
آن شوره اضافه نموده ضماد نمایند ضماد جهت زیاد کردن شیر مرضعه و دفع ورم پستان آرد باقلی تخم بادروج

ضماد خوب جهت دفع حبس البول

ما آن

با آب ریحان بسرشند ضماد که منع بزرگ شدن پستان زنان میکند ودع سوخته جزوی آرد جو ۲ جزو با سرکه
سه شبانه روز ضماد نمایند ضماد جهت افتادن ناف در روز آن آرد جو گلنار عفص آرد باقلی پوست انار پوست تخم
مرغ ۲ بعد از بیختن اجزا پوست تخم مرغ را از نافه پخته اضافه نمایند ضماد جهت منع قی نافع گل سرخ سلت ۵ صندل
سرخ و سفید ۲ عود ۳ زعفران ۱ کافور نیم جزو با آب به و سماق طلا کنند ضماد گرم معده برگ شفتالو نمک
شونیز بالسویه با زهره گاو و سرکه بسرشند ضماد جهت کلف و آثار بغایت موثر است کرسنه پوست تخم مرغ ایرسا
ملح العلی که بهندی ساچی گویند قسط تلخ شاخ گوزن سوخته بوره ارمنی تخم خربزه زراوند طویل بادام تلخ نشاسته
ماج سرگین کبوتر آرد نخود با سرکه طلا کنند ضماد جهت دفع بدبوئی زیر بغل و کنج ران برگ سوسن که مورد گویند ا
مرداسنگ توتیای دانگی پوست درخت کاج دو دانگ جوز السرو مجروش دانگی کندر دو دانگ با سرکه طلا کنند
ضماد جهت منع تولد قمل مویزج زراوند طویل بالسویه با روغن زیتون طلا کنند و طلا کردن سیماب در مستاصل
کردن قمل از مجربات ضماد روغن تریب رافع قمل است و بدستور صبر ۲ بهره و طلای بهمن قاتل قمل است و چون
نشاره چوب گردکان را چند روز در روغن زیتون بخیسانند تدهین آن رافع قمل صبیان از مجربات و بدستور
طلای شب یمانی با آب قاتل و صنان است و تدهین روغن گردکان بعینه است ضماد جهت سکته خردل جندبیدستر
برابر بالسویه با سرکه بر سر ضماد کنند ضماد جهت سکته و سبات فرفیون خردل سرخ شیطرج هندی تخم انجره بالسویه
با سرکه طلا کنند کماد عبارت از بستن ادویه یابسه است که گرم کرده بر عضو ببندند یا ادویه مطبوخه را در مثانه گاو
و امثال آن کرده یا با آب ادویه اسفنج را تر نموده بر عضو بگذارند کماد جهت زکام از مجربات است شونیز را نیمکوب کرده
چند قطره آب نمک بر آن پاشیده نیمگرم بر سر ببندند و اگر بدون کوبیدن بدستور گرم کرده استعمال نمایند بغایت
کماد جهت تحلیل ریاح معده و طحال و تهیگاه حلبه شونیز تخم کرفس نانخواه با آب نمک بدستوری که گذشت گرم
کرده ببندند و چون سرد شود تبدیل کنند کماد جهت تحلیل مواد بارده و ریاح برگ سداب ۱ جزو و گل بابونه صعتر
نمک طعام نوشادر خردل سرخ بوره ارمنی زاج سفید افسنتین رومی درمنه ترکی انجدان بالسویه بدستور

کماد

استعمال نمایند کماد جهت رفع علل بارده گوش و ریاح بابونه شبت ورق الغار مرزنجوش پودنه حاشا قیصوما در آب
بپزند در مثانه گوسفند گرم کرده بوده بر بن گوش و قفا کماد نمایند کماد دیگر جهت ورم گوش آرد جو باقلی بابونه بنفشه
خطمی اکلیل الملک در آب بپزند با روغن بنفشه مخلوط کرده با مثانه کماد نمایند نطولات عبارت از آنست که ادویه را
طبخ نموده آب آنرا بر عضو بریزند و جرم آنرا ببندند و عضو را به بخار آن بدارند و پاشویه قسمی از آنست که بجهت امالهٔ ماده نطولات
و تفریق معمول است و نطولات مرطبه و محلله و رادعه و منضجه و ممزقه میباشد و هر یکرا ادویه آن معلوم است و بجهت
اختصار بعضی مرقوم میگردد نطول جهت ترطیب اعضا و دفع بیخوابی و صداع حار بنفشه برگ بید نیلوفر خبازی
آرد جو خیار تازه کدوی تازه در آب طبخ دهند تا مهرا کردد و عضوی را بجار آن داشته بآب آن عضو را بشویند
و ثفل را بمالند نطول جهت تحلیل مواد بارده و تقویت اعضا برنجاسف گل بابونه افسنتین رومی مرزنجوش اسطوخودوس
مشکطرامشیع صعتر حاشا جعده خسک ابهل فطراسالیون شحم الحنظل جوز السرو کمافیطوس دار شیشعان
سوسنبر پودنه بدستور معلوم نطول کنند و اگر مجموع یافت نشود ببعضی اکتفا کند جایز است و در پاشویه
بادویه رطبه هرگاه بابونه و مرزنجوش و امثال آن اضافه نمایند اعانت تفریق میکند قطورات عبارت از چیزیست
که بر عضوی بچکانند و در عرف اطبا مخصوص است بچشم و گوش و ادویهٔ عین با قسامها مذکور شد پس قطوری که
اختصاص بگوش دارد در بخار مرقوم میگردد قطور جهت دوی و طنین بغایت نافع است منقول از معالجات بقراطی قطورات
جند بیدستر نطرون که بوره سرخ است خربق سیاه بالسویه در سرکه حل کرده در گوش چکانند و باید نیم گرم باشد
قطور دیگر جهت دوی و سده از اجتماع چرک و طنین نافع و مسمی بقرص خربق است خربق سفید بوره زعفران
با سرکه قرص ساخته با سرکه یا ادهان مناسبه حل نموده بچکانند قطور دیگر که رفع علل مذکوره در ساعت کند صرصر
سیاه را در کوزه سفالین سوزانیده خاکستر آنرا با بول خرک بچکانند صرصر را بلغت اصفهان زنجیره و بلغت دیلمی
و تنکابن جیلک نامند و آن حیوانیست شبیه به ملخ قطور دیگر از مجربات امیر عطاء الله جد حقیر جهت کرانی سامعه
وکری و دوی و طنین بوده ارمنی سرداند شحم الحنظل جند بیدستر زراوند مدحرج عصاره افسنتین جهت رفع کرانی سامعه

وفون

فرفیون قسط تلخ با زهره گاو سرشته در روغن بادام تلخ حل کرده بچکانند و والد حقیر در اوزان آن تصرف
بدستوری که در فوق مرقوم شد نموده است و مجرب دانسته قطور جهت کری که دفعة واقع شده باشد
طبیخ افسنتین را با زهره گاو استعمال کنند و زهره سلحفاة که سنگ پشت باشد با روغن بابونه بغایت نافع است
دو قطره از قطران که با نفط یا بر روغن قسط حل کرده باشند صبح و شام مداومت نمودن جهت جمیع انواع
درد گوش و مواد بارده مجربست قطور دیگر جهت حیوانی که در گوش رود نافع است قطران را با آب مرزنجوش یا
آب برگ شفتالو حل نموده نیم گرم بچکانند قطور دیگر که اخراج کرمهای متولده در گوش کند شراب کهنه ۲
عسل ۲ روغن گل سرخ ۱ سفیدی تخم مرغ ۲ عدد پشمی را آغشته کرده نیم گرم در گوش گذارند و ساعتی بهمان
جانب تکیه کرده پس یکدفعه بسرعت بیرون آورند قطور دیگر جهت درد گوش که از حرارت باشد یک جزو روغن
گل سرخ را با سه جزو سرکه بجوشانند تا سرکه برود پس تقطیر نمایند و بدستور شیاف ابیض با شیر دختران
و روغن بنفشه یا کاهو و آب کشنیز و بدستور آب عنب الثعلب نافع است و سفیدی تخم مرغ بالخاصیه از مجربات است
قطور که جهت ورم بارد و ریاح نافع است زهره گاو را با روغن خیری یا امثال آن بجوشانند تا رطوبت زهره بر طرف
شود آنگاه استعمال نمایند قطور دیگر جهت چرک و درد و قرحه گوش مرصاف صبر زرد زعفران با روغن بادام
شیرین تقطیر نمایند و جهت تسکین درد افیون بغایت نافع است و جهت پاک کردن چرک برگ زیتون با عسل نافع است
و بدستور در آب حل کرده با روغن گل قطور کنند و بدستور از روث با ماء العسل مفید است قطور که جهت دفع
سیلان رطوبات گوش اطفال نافع است شب یمانی زعفران بوره سرخ از هر یک دانگی عسل و شراب از
هر یک ۵ ل قطور کنند و یا به پشمی آلوده بگذارند قطور دیگر که منع سیلان خون بسبب صدمه و ضربه از گوش
کند پنیر مایه خرگوش را با سرکه حل نموده بچکانند و بدستور کرده های کاو را با قدری پیه کرده کباب نیم پخت
کرده آب آنرا افشرده در گوش چکانند از مجربات اکثر اطباست **باب ۱۴** در سعوطات و عطوسات
و نشوقات و نفوخات و بخورات و دخنه سعوط عبارت از چیزیست که در بینی کنند و عطوس آنچه عطسه

بنفشه آب سیب در ظرف سرتنگی کرده ببویند لخلخه دیگر جهت منع صعود بخارات بدماغ و سرسام حار و اختلاط
عقل نافع است آب کشنیز آب برگ بید ۱۰ سرکه ۱۰ روغن گل سرخ ۵ صندل سفید ۱ بدستور لخلخه نمایند
لخلخه دیگر جهت ضعف دل و مواد بارده قرنفل دانگی کبابه دانگی بسباسه مشک دانگی با گلاب و عرق
نشوقات
بهار لخلخه نمایند نشوق جهت تقویت دل و رفع غشی و خفقان نافع آب مورد صندل سفید گلاب
سرکه کافور عود استنشاق نمایند نشوق جهت حرارت بینی و چرك آن پودنه خشك را نرم ساییده با شراب
بخورات
استنشاق نمایند و جهت پاك کردن چرك و تری از زوت اضافه نمایند بخور جهت تقویت دل و دماغ
عود حسن لبان پوست بیرون ترنج ساییده با گلاب مخلوط کرده در جوف به و سیب گذاشته در آتش
نرم بسوزانند بخور جهت صداع مزمن و شقیقه و مواد بارده دماغ از مجربات آجر آب ندیده چند عدد را
در آتش سرخ کرده در شراب انداخته سر را بخار آن بدارند و اگر ماده بسیار غلیظ نباشد بجای شراب آب
کنند و بدستور آب ممزوج بسرکه نیز جایز است بخور جهت زکام سیاه دانه را بر روی سنگ تافته ریخته
دود آنرا استنشاق نمایند و جهت حبس کردن ماده زکام که قطع سیلان رطوبات کند بخور رسند روس
مجربست بخور جهت ثقل سامعه و دوی و طنین و ریاح بغایت نافع است مرزنجوش سداب افسنتین شیح
ارمنی صعتر ابهل بابونج اکلیل الملك بنفشه نیلوفر بالسویه جوشانیده در ظرف لوله دار کرده لوله
ظرف را در سوراخ گوش گذارند تا بخار داخل گوش شود بخور جهت دفع احتباس حیض تخم حنظل شونیز
کندش میعه علك البطم هر یك جزوی عنبر اشهب نیم جزو مشك زعفران ربع جزو بروغن زیتون یا زنبق
سرشته قدر فندقی را در آتش انداخته دود آنرا برحم رسانند و باید آتش لوله داشته باشد که از آن
لوله دود برحم رفته پراکنده نشود بخور دیگر جهت اختناق رحم و عسر ولادت بسیار نافع است تخم حنظل
فنه جاوشیر کوکد مس بالسویه با زهره گاو سرشته بدستور بخور کنند بخور جهت درد دندان و مواد
نزله پوست خشخاش عنب الثعلب گل بابونه بالسویه بجوشانند و سر را بخار آن بدارند تا عرق بر جبین

آورد و نشوق آنچه در بینی کشند و بخور دود دخنه هر چه بخار و دود آنرا استنشاق کنند و لخلخه آنچه از مایعات
خوشبو در ظرفی کرده بو کنند و نفوخ آنچه در بینی دمند سعوط جهت تقویت قوه حافظه و گویند مداومت
آن سر و ریش را سیاه کرد اند مغز سر کلنك داکی و زهره ان قیراط نرم ساییده با روغن زیتون سعوط نمایند و ساعتی
بر پشت بخوابند و سعوط زهره خطاف را جهت سیاه رویانیدن موی سفید مجرب دانسته اند سعوط جهت
قطع رعاف مجرب است حضض هندی سوخته را با آب بادروج سعوط کنند و بدستور سعوط عصیر سرگین
خر و نفوخ سرگین محروق ان بسیار قوی الاثر است و سعوط آب برف با آب کدو نافع است سعوط دیگر
که در قطع رعاف بعید بلیث جند زاج سفید آهك دم الاخوین مازو کاغذ سوخته بالسویه با روغن
زیتون سعوط نمایند نفوخ جهت رعاف بغایت مفید است مازوی سوخته در سرکه انداخته زاج قلقطار
محروق کندر بالسویه نرم ساییده نفوخ نمایند نفوخ دیگر گلنار کندر جفت البلوط وزورد کافور
افیون مازوی سوخته با آب برگ بید یا آب کاهو و امثال ان سعوط نمایند و یا لی آنها نفوخ نمایند
سعوط دیگر جهت درد سر بارد و شقیقه و پیشه و خوذه نافع است صعتر مرصاف صبر زرد حضض مکی
شونیز جاوشیر جند سکبینج مشك زهره کلنك و زهره کبك با آب کرفس سرشته قدر عدسی با آب
مرزنجوش سعوط نمایند سعوط دیگر جهت تحلیل ریاح دماغی و سده طبعی مومیایی جند مشك فربیون
بالسویه قدر یك حبه را با روغن زنبق و امثال ان سعوط کنند نفوخ جهت سکته و سبات لیثرغس نافع است — نفوخ
جند حلتیت زهره کلنك مغز ده و مجموع را با آب مرزنجوش و ماء العسل نفوخ نمایند عطوس جهت سده
دماغ و مواد بارده نافع است و دفع مواد بعطسه میکند کندش خربق سفید جند خردل سرخ زراوند — عطوسات
طویل مغز ده و مجموع چون نرم ساییده بر پر مرغ مالیده در بینی کنند باعث عطسه گردد عطوس دیگر
جهت فالج و لقوه و امراض دماغی صبر زرد خربق سفید نوشادر مرزنجوش بوره ارمنی شیطرج
هندی مشك بالسویه استعمال نمایند لخلخه جهت تقویت دل و دماغ حار گلاب سرکه کافور روغن — لخلخه

سعد

ظاهر گردد دخنه جهة ساقط کردن دانه بواسیر آزموده است گوگرد بلادر اصل السوس بیخ کبر برگ مورد
بالسویه با روغن زنبق سرشته حبها ساخته دخنه نمایند و در آب برگ مورد جلوس نمایند و عمل تکرار
باید نمود **باب ۱۵** در حقنه ها و فتایل و فرزجات و حمولات حقنه عبارت از استعمال ادویه مایعات
بمعاء مستقیم و رحم و فتیله استعمال جامد است برودهٔ مزبوره و در عرف شافه نامند و فرزجات آنچه
زنان از ادویه در قبل و رحم بردارند و حمول اعم از فرزجه است و احتمال در قبل و دبر است و واضع حقنه
بقراط است و آلت حقنه باید از قبیل جلود باشد بهیات کیسه سربند و خنه که طرف دیگر هیات کرده
کدو باشد و از نی لوله بر طرف باریک آن وصل نماید که آنرا چرب کرده در مقعد کنند و آب حقنه را
در آن کیسه کرده دهن کیسه را بهم آورده بفشارند تا آب بروده ها رود و باید حقنه کننده بر روی بخوابد
تا آب حقنه بامعای علیا تواند رسید و میباید قدر هر آبی که هر دفعه بریزند زیاده از پنجاه ل نباشد
و بعضی را اعتقاد آنست که کمتر از آن هم جایز نیست و اکثر اطبا صحت اعضای رئیسه را شرط دانسته اند
و مراعات اعتدال آب ادویه لازم است چه غلیظ باعث زحیر و قرحه میگردد و بسیار رقیق باعث انتشار
و افساد میشود و بارده مولد ریاح و حاره موهن و موجب غشی و کرب است و منافع حقنه بسیار است از انجمله امالهٔ
مواد مرتفعه بدماغ و اعضاء عالیه است و دفع سده امعا و رفع اقسام قولنج و در فتایل اسهله شرط است
که طول بقدر انگشت میان آنشخص باشد و فرزجات زیاده از یک بند انگشت نباشد و چون آب حقنه
برنگردد تدبیر آنست که نصف قدر اول باز بریزند تا آب اول را دفع نماید و قبل از حقنه با آب ادویه ماده همان
مناسبه و آب گرم حقنه نمایند حقنه جهة برودت احشا و گرده و رحم و مثانه و معروفست بحقنة الادهان
روغن بادام روغن گردکان روغن حب البطم از هر یک ۱۸ ل روغن زیتون ۷ ل با آب بوزن مجموع
بجوشانند تا آب نصف شود و در قبل و دبر بحسب احتیاج حقنه کنند و هر گاه برودت غالب باشد روغن
مرزنجوش و زنبق اضافه نمایند حقنه جهة قرحه امعا و سحج بغایت مفید است سفیداب قلعی کاغذ سوخته

صمغ

صمغ عربی هر یک یکدرهم زرده تخم مرغ پخته سه عدد آب برگ بارتنگ مطبوخ جو مقشر سیر کرده بروغن
گل سرخ هر یک ۱۲ ل و هر گاه بقابض محتاج باشد روغن سیر نباید کرد و گل سرخ اقماع دارو گلنار
داخل مطبوخ کنند حقنه قولنج منقول از کامل الصناعه عناب سپستان مویز منقی حلبه تخم کتان سبوس
گندم گل خطمی قنطوریون دقیق تخم رازیانه برگ چغندر در چهارصد ل آب بجوشانند تا ثلث بماند
پس صاف نموده چهل ل آنرا با شکر سرخ بوره ارمنی آنجا به روغن کنجد حقنه نمایند حقنه لینه که در امراض حاره
استعمال نمایند عناب سپستان بنفشه جو مقشر خطمی سبوس گندم خسک اکلیل الملک انجیر زرد
در سیصد ل آب بجوشانند تا بثلث رسد و چهل ل آنرا با شکر سرخ روغن بادام حقنه نمایند و اگر تبرید
بیشتر لازم باشد لعاب بزرقطونا و روغن تخم کدو و آب لبلاب اضافه نمایند حقنه جهة برودت رحم و
احتباس حیض نافع است اشق مقل سکبینج جاوشیر جند تخم کرفس نانخواه رازیانه سیساليوس بابونه
حلبه سنبل با آب و شیر تازه بماهم بجوشانند تا بنصف رسد و چهل ل آنرا با روغن تازه گاوی و عسل
کف گرفته روغن کنجد در قبل حقنه نمایند و تا ممکن باشد امساک نماید که آب حقنه زود دفع نشود حقنه
جهة درد مفاصل و عرق النسا و امثال آن نافع است حلبه بادام تلخ مغز دانه سپید انجیر تخم کتان بابونه
شبت حب الغار خسک سورنجان خربق سفید سکبینج اشق جاوشیر تخم الحنظل مقل تخم کرفس تخم
شبت سداب انجیر زرد ده عدد عناب سپستان بعد از طبخ نیم رطل آنرا با روغن گاو و روغن خیری حقنه
نمایند حقنه جهة قرحه امعا نافع و بغایت قابض است برنج عدس مقشر آرد جو بو داده گلنار جفت
البلوط پوست انار ترش در دو رطل آب بجوشانند تا مهرا شود و بعد آنرا با سفیداب گل قبرسی صمغ
عربی اقاقیا دم الاخوین عصاره لحیة التیس هر یک ل کاغذ سوخته یک ل و نیم زرده تخم مرغ پخته دو عدد
روغن گل سرخ حقنه نمایند حقنه ذرنیخ جهة زحیر و اسهال و تعفن قرحه امعا مجرب قدماست نان یکدانگ
سوخته ذرنیخ سرخ و زرد و راسخت شب یمانی مارو سنگ آهک آب ندیده افیون اقاقیا بلوط

صمغ عربی دم الاخوین نرم سایید با آب مورد سرشته قرص سازند و یک آنرا با آب برنج مطبوخ و روغن
گل سرخ حقنه نمایند حقنه حاره جهت لیثرغس و امراض دماغی شحم الحنظل قرطم تخم انجره فودنج پوست
بیخ کبر جوشانیده با روغن زیتون حقنه نمایند حقنه حاره جهت فالج و لقوه و لیثرغس و امثال آن ناخ
بابونج شبت مرزنجوش حرمل قرطم حلبه تخم کتان برگ چغندر سبوس گندم شحم الحنظل دانه سپند انجیر
قنطوریون دقیق از هر یک یک کف انجیر زرد ده عدد جوشانیده با عسل و روغن زیتون و آبکامه حقنه
نمایند حقنه جهت عرق النسا و امثال آن که بعد از حقنه مسهله باید حقنه نمود و هر چند اسهال آن شود
بهتر است جندبیدستر مقل میعه جاوشیر فرفیون بارزد دو لک آنرا در روغن قسط و امثال آن
حل کرده حقنه نمایند حقنه جهت نفخ و دم کرده و اورام رحم صلبه بغایت نافع است لعاب خطمی لعاب تخم
کتان ماء الشعیر لعاب حلبه روغن کنجد استعمال نمایند حقنه جهت اسهال صفراوی و کرانی که باتب
و سده باشد از مجربات حقیر خبازی بنفشه نیلوفر جو مقشر سپستان عنب الثعلب پوست هلیله
زرد تخم کدوی نیم کوب ۷ جوشانیده با لعاب بزرقطونا و روغن تخم کدو شیرخشت حقنه نمایند و انچه
از بعضی اطبا مذکور است که مسهل بعصره در حقنه جایز نیست اصلی ندارد چه عصره در دفوهات مجاری
و عروق ضعیفه جاری است نه در دافضیه (?) و در شرح اسباب در علاج سرسام صفراوی ادخال
هلیلجات در حقنه ان مذکور است حقنه معتدله که در اکثر امراض نافع است قرطم عناب سپستان
بنفشه عنب الثعلب خبازی جو مقشر سپستان برگ چغندر سبوس گندم جوشانیده با فلوس خیارشنبر
و روغن بادام بوره ارمنی ترنجبین بطریق معلوم حقنه نمایند فتیله لینه خطمی بوره بالسویه نرم سایید
از حریر کن را لینه (?) باشکر سرخ که بقوام آورده باشد بسرشند و شافها بطریق معلوم بسازند و اگر
بجای شکر ترنجبین کنند در فعل اقوی است فتیله دیگر که قویتر است بنفشه خطمی نمک بالسویه بدستور
فتیله سازند و اگر قویتر خواهند شحم الحنظل و زهره گاو و بوره بقدر احتیاج اضافه کنند و در تنهای

حاره

حاره ادخال ادویه مثل بوره جایز نیست و چون فلوس خیار شنبر را با ترنجبین یا با شکر بقوام آورند و
شیافات
محموده مشوی و بوره و خطمی و شحم الحنظل و امثال آن اضافه کنند بسیار قوی الفعل میشود و سرگین
موش بسیار تقویت مینماید شاف جهت زحیر که سده با آن نباشد از مجربات افیون مرصاف کندر
زعفران بالسویه با آب کشنیز سرشته شیافها باریک بسازند و در میان آن ریسمان بگذرانند که
سر ریسمان بیرون مقعد باشد شیافی که در قطع خون مقعد مجربست خواه بواسیری باشد یا اسهالی
یا خون صاف مرصاف اقاقیا بزر البنج صمغ عربی برنج بو داده بالسویه با آب مورد سرشته شیاف
سازند شیاف جهت قولنج ریحی بغایت نافع است برگ سداب زیره نانخواه بوره ارمنی بالسویه با
عسل سرشته شیاف سازند یا بلته آلوده حمول نمایند شیاف جهت اخراج کرم مقعد که دود الخل
نامند مجربست شحم حنظل افسنتین موین منقی نرم کوبیده با روغن زیتون و قطران شیاف سازند
شیاف جهت عرق النسا و وجع ورک بغایت آزموده است بوره شحم حنظل سورنجان محموده نرم سایید
فتیله
بوزن مجموع شکر سرخ سرشته شیاف بسازند فتیله که جذب از عمق بدن نماید و محلل ریاح و مسکن
درد ورک و عرق النساست سناء مکی تخم خبازی فاریقون بسفایج تربد سفید شحم حنظل سرگین
موش بوده نمک هندی با عسل یا انجیر پخته فتیله کنند فتیله جهت قطع خون بواسیر مجرب قدماست
پشم گوسفند را فتیله ساخته سه روز در سرکه بگذارند پس برگ قنب را که بنگ و ورق الخیال گویند نرم
سایید بر آن فتیله پاشیده حمول کنند فتیله دیگر که در قطع بواسیر اکثر اطبا مجرب دانسته اند اقماع بادنجان را
حمولات
که بفارسی کلاه بادنجان گویند با مثل آن بادام تلخ نرم کوبیده حمول و طلا نمایند حمول جهت گشودن خون
بواسیر هرگاه مسدود شده باشد و باعث زحمت گردد اول مقعد را بروغن تخم رزداکو (?) و مغز ساق
گاو و روغن کوهان شتر یا قدری مقل طلا نمایند و لته را با آن آلوده بردارند پس عرطنیثا قنبر (?) شحم الحنظل را
با زهره گاو سرشته حمول کنند و هرگاه بسبب تندی ادویه خروج مقعد و وجع بهم رسد بروغن گل و

مویزج وسرگین کبوتر وزهره گاو طلا کنند فتیله جهت دفع حرقة البول وقطع چرک آن بغایت نافع واز
مخترعات حقیر است وبغایت مجرب وبدستور جهت نواصیر بعدیل چون فتیله را در سوراخهای نواصیر گذارند
ودر باب ذرورات نیز اشاره باین نسخه شده است واز اسرار میتواند بود ص صبر زرد توتیای مغسول
مرداسنگ مغسول سفیداب قلعی مغسول گلنار گل ارمنی موی سوخته گردوی سوخته کندر افیون نرم
سائیده از حریر گذرانیده با آب کثیرا سرشته فتیله های باریک ساخته در سوراخ قضیب بگذارند فرزجه
جهت حمل مجربست وباید بعد از حیض سه شبانروز متصل دارند زهره خرگوش وسرگین آن وعسل
از هر یک یک ل فرزجه ساخته استعمال نمایند فرزجه جهت حمل منقول از ابن سرابیون کرد الله حقیر مجرب
دانسته زعفران حماما سنبل الطیب اکلیل الملک مکه سه ونیم ساذج قردمانا مکد اوقیه سه
اردک زرده تخم مرغ دو اوقیه روغن ناردین نیم اوقیه با لته کبود سه روز حمول نمایند وهر روز وهر شب
تازه کنند وهر روز یک ل نشاره عاج را با مثل آن نبات تناول نمایند فرزجه جهت گشودن حیض مجرب
سداب مرصاف ابهل دارپاینه تخم مرو با زهره گاو فرزجه سازند ح فرزجه جهت گشودن حیض منقول
از ابو حنا که حیض محتبس هفت ساله را ادرار نموده ص مرصاف پودنه کوهی مویز منقی سداب خشک
ابهل زهره گاو بقدر سرشتن فرزجه جهت اخراج جنین زنده ومرده ومشیمه وعسر ولادت وعلت رحا
بغایت آزموده موثر است وقاتل جنین جاوشیر حربق سیاه مر بالسویه با زهره گاو سرشته فرزجه
جهت ادرار نمودن حیض مجربست فرفیون را نرم سائیده بر پنبه آلوده استعمال نمایند فرزجه جهت گشوده
حیض واخراج جنین زنده ومرده بغایت موثر است ومجرب دانسته اند عصاره قثاء الحمار سداب تخم
حنظل مازریون اشق بخور مریم مویزج با عسل فرزجه سازند واین قاتل جنین است فرزجه جهت
تحلیل اورام صلبه موم مغز پیه اردک پیه مرغ مقل ازرق تخم کتان با عسل یا با فلوس خیار شنبر سرشته
فرزجه جهت قطع خون حیض واز الروح وعفونت رطوبات سایله رحم گلنار شب یمانی سر پر کاغذ سوخته

فرزجه

دل

زیره کرمانی که در سرکه خیسانیده باشند گل ارمنی پرورده به سرکه بالسویه با آب برگ بید یا با آب گشنیز
یا با آب مطبوخ مازو سرشته فرزجه دیگر که در قطع سیلان حیض مجربست مازوی سوخته دم الاخوین
برگ مورد گل ارمنی سرخ بالسویه از حریر گذرانیده پوست انار ترش را نیمکوب کرده طبخ نمایند تا مهرا
شود وفتیله نیم را با آب آن تر کرده با ادویه مسحوقه آغشته حمول نمایند فرزجه که در قطع خون حیض
عدیل ندارد منقول از جامع شب یمانی بزر البنج افیون فرزجه دیگر بغایت قوی است مرداسنگ
زاج گلنار گل ارمنی گل مختوم سه بالسویه فرزجه که اعانت بر حمل نماید بسیار موثر است مرصاف
ایرسا سرگین خرگوش فرزجه که در قطع سیلان حیض قوی است برگ مورد مازوی سوخته سه دانگ سه
زاج سوخته گل ارمنی صمغ عربی بدستور سابق استعمال نمایند ودر حین استعمال اگر هر روز نقل لک ار
کرزدکان ذمور زامند یک ل سائیده با زرده تخم مرغ نیم بخت تناول نمایند تخلف نمیکند ومکرر تجربه
شده است وخوردن زیره بوداده وبوندا ده بالسویه با آب برنج مطبوخ سه ما از مجربات فرزجه که
چون زن حمول کند هرگز حامله نشود واگر حامله شود ساقط کند از مجربات مکتومه است تخم بوجه
صحرایی سرگین فیل خردل سرخ دانه زعفران ۱۲ ل ۱۰ ۳۰ ۱۰ بالسویه نرم سائیده با میعه سایله سرشته
با لته حمول کند فرزجه که در اخراج جنین ومشیمه قوی الاثر است وقاتل جنین ومدر حیض است اشنان
عرطنیثا قطران شحم الحنظل اشق قثاء الحمار حربق سیاه مویزج نوشادر زراوند تخم مازریون
روغن سپید انجیر زهره گاو شیر سکبینج مرصاف معزده ومجموعه کلا او بعضا استعمال نمایند فرزجه که
حبس حیض نماید وآزموده است ودر تقویت رحم بیعدیل است ص مومیایی صمغ عربی گل ارمنی
دم الاخوین فرزجه جهت ورم حار رحم نافع خشخاش سفید کوبیده را در شیر پخته با روغن گل سرخ و
اندک زعفران وموم فرزجه نمایند وبدستور مرهم داخلیون را با روغن گل حل کرده با آب بارتنگ
یا بشیر دختران ممزوج نموده استعمال نمایند فرزجه جهت دفع حکه واختلاج فرج ورحم واز مجربات

نفاع خشك نادین كل تنرین خشك كل نیلوفر برك سرو برك سدر لاجورد بالسویه بروغن زیتون
سرشته یك ل را فرزجه كنند ویك ل را با آب بابونج مطبوخ بر ناف ضماد نمایند و از آب و شراب
و مدرات اجتناب نمایند تا دوام مكث نمایند و در حینی كه حیض جاری باشد باید باین دو عمل
نمود فرزجه كه اعاده ۲ ۲۰ ۲۰۰ ۴۰۰ نمایند و از اسرار مكتومه است استخوان خروس سیاه با
۴۰ ث ۱۲۰ و چوب تاك سوزانیده و با ع ل ك ۲ ۲۰۰ ۶ ۶ ۲۰۰ ن ج ۳۰ ۱ است و ب ۲۰۰ ۴ ۶ ۴۰
نامند فرزجه بعید التیب بكر امن الجامع ف ص د و ج ز و ۸۰ ۱۰۰ ۱ ۸ ۳۰۰ ۲۰ ۶ ۸۰ ۵ ۶۰ ۶ ۲۰
۵۰ ۳ ۱ ۵۰ است و در سوریجان مذكور میگردد ۱ ۷۰۰ ۶۰۰ ۲ یكجزو بالمثل شراب الوده چند روز
استعمال نمایند فرزجه كه باعث حكه و اختلاج گردد بر نبه كه زنرا فراری نماید و باید تا یكهفته
استعمال نمایند اثری از حكه نخواهد یافت و در وقتی كه ترك فرزجه كنند ظاهر میگردد تا مدت شش ماه
اثر مزبور باقی میماند دص لخوان ابهل اشنه انجدان پنج درخت فندق اشنان سبز مرز نجوش
مرماحوز محروث بالسویه از خریكه زانیده یك ل را با شیر حیوانات سرشته بالنره حمول نماید و اگر دردی
یكدانك را زیانه حمول نماید همین اثر دارد و هر گاه مجموع این ادویه بهم نرسد بعضی از ان هم كافیست
و بدستور ادویه رافع این علت كه مذكور شد بعضی از ان كافیست باب ۱۶ در ادویه كه
مخصوص بموی سر خضابات و انچه موی را دراز و قوی كند و انچه موی برویاند و آنچه ببرد و امثال
ان بدانكه اطبا در باب ادهان خضابیه اختلاف نموده اند و اكثر را اعتقاد آنست كه دهنیت
مانع ایصال قوه صابغه است و بعضی را نیز اعتقاد آنست كه خضابی كه در فعل آن بقای اثر چند ماه
باقی باشد امكان ندارد و برخی تصریح نموده اند كه بحدی ثبات دارد كه در هیچ وقت زایل نمی
گردد و انچه بحق اقربست آنست كه چون تكون موی از بخار دخانی غلیظ است هر گاه قوت نافذه و
قوت صابغه خضاب بحدی باشد كه تاثیر تام در رطوبات تحت جلد كه ماده بخار دخانی و تكون موی است

[illegible]

تواند نمود و افشای بیاض آن كه امكان دارد كه بعد از سفیدی موی سیاه تكون نماید و الا فلا
و چون خضاب جلد را سیاه كند طلای روغنهای نیم گرم رفع مینماید خصوصا ادهان حاره
خضاب منقول از حكمای هند و درست چوك و ترجمه با هر تصریح شده كه مجربست و گویند كه در
سن پیری موی سیاه میرویاند ص سیصد و پنجاه ل سركه انگوری و مثل آن شیر تازه گاوی را با
هم بجوشانند تا قریب بانعقاد گردد پس بگذارند تا سرد شود و پوست انار و امله مقشر و هلیله سیاه
یك سی ل كوفته و بیخته اضافه نمایند و در شیشه سر ماه در سرگین اسب دفن كنند پس موی را با آب
لیموی شسته خضاب كنند خضاب دیگر ایضا منقول از حكمای هند كه مدعی آنند كه تا هفت سال
اثر آن باقیست كلاه بادنجان ریشه درخت انار نوبال نحاس هلیله سیاه زنبق مازوی سبز نخود
سیاه پوست دار كوفته و بیخته باسه قاشق سركه و روغن كنجد سیاه سرشته در ظرف آهنی كرده
چهل روز در ته آب دفن كنند پس استعمال نمایند خضاب ایضا منقول از حكمای هند كه تا شش ماه
اثر آن باقیست ص نارجیل را سوراخ كرده مغز دار بیرون آورده هر یك هفده درم آنرا با دو درهم
براده آهن و یكدرم بوره نرم كوبیده در میان نارجیل كنند و سوراخ را با همان پاره كه از ان بر داشته
بودند مسدود نموده بگل حكمت گرفته یكساعت در تنور گرم بگذارند بحدی كه بجوشش نرسد پس روغنی
كه در ان جمع شده باشد استعمال نمایند خضاب از حاوی كبیر كه تصریح نموده كه تا شش ماه اثرش باقیست
و مجرب دانسته اند وسمه تازه بسیار رنگین را نرم ساییده از حریر بیخته بازای هر بیست ل آن دو مثقال
ملح اندرانی و یك ل زاج سیاه داخل كرده باسركه خمیر نموده بیكماه در آفتاب بگذارند پس بقدر
ربع ان خطمی در وقت استعمال اضافه با آب سرشته خضاب كنند و ساعتی در حمام مكث نمایند خضاب
دیگر بدستور منقول از حاوی كبیر كه عجیب الاثر دانسته است برگ حنا برگ وسمه را جدا جدا كانه در آب
خیسانیده در آفتاب بگذارند پس صاف نموده تا سه بار تجدید نمایند تا آبها بسیار رنگین شود و برا

آهن را در سرکه کرده در آفتاب بگذارند تا بغایت سیاه گردد و مازوی سبز را سائیده در آب خیسانیده
بدستور در آفتاب بگذارند تا بغایت سیاه و غلیظ گردد مرداسنگ و آهک را با لمثا صفر نرم سائیده
با آب در آفتاب بگذارند بحدی که چون پر مرغ سفید در ان فرو برند موی آنرا سیاه کند و این بعد
از تکرار ادخال مرداسنگ و آهک میشود پس بگیرند از آب حنا و آب وسمه و آب مرداسنگ و آهک
هر یک یک جزو و از آب مازو و سرکه آهن خیسانیده هر یک ربع جزو مجموع را مخلوط نموده بوزن درآورند
و بازای هر رطلی که نو دل باشد راسخت زاج سیاه ملح اندرانی پوست گردکان تازه نرم سائیده
اضافه نمایند و یکماه در آفتاب گذارند و بر پشم سفید آلوده امتحان رنگ آن کنند و آنگاه سر را با
خطمی شسته با پر مرغ یا مسواکی بمالند چه انگشت را سیاه میکند و قدری از آنرا بجوشانند تا غلیظ
گردد و حبها بسازند و در وقت احتیاج با آب حل نموده با پر مرغ بر منبت موی طلا کنند خضاب دیگر
ایضا از حاوی کبیر که تا یکماه اثرش را باقی دانسته اند برگ سدر مازو آمله خبث الحدید وسمه
دانه خرمای سوخته زاج سیاه پوست انار راسخت نوشادر هلیله سیاه از هر یک پنج ل در ده رطل
سرکه و مثل آن روغن زیتون بجوشانند تا سرکه سوخته روغن بماند و روغن نیز مرتب بنصف رسید
پس صاف نموده استعمال نمایند و غیر صاف نیز موثر است خضاب دیگر ایضا منقول از حاوی کبیر
و متفق علیه مجربان است هلیله سیاه خبث الحدید آمله زاج زرد مازو بالسویه یکماه در سرکه خیسانیده
پس بجوشانند تا غلیظ گردد و حبها ساخته با آب استعمال نمایند خضاب دیگر منقول از محمد بن زکریا
که تصریح نموده که در غایت قوت است حتی اینکه هرگاه در حمام خصیه را بدان کنارند و سرکه در دهن
گیرند که دندان را سیاه نکند باعث تسوید موی سر و لحیه میگردد و تا ده سال اثرش را باقی دانسته
ص خون بزغاله سیاه که کمتر از یکماهه باشد و بر روی کاه ذبح کرده بگذارند تا منعقد گردد و از کاه
دور کنند و ده ل آنرا با پنج ل راسخت و پنج ل زاج سیاه و دو ل ملح اندرانی نرم سائیده از حریر بیخته

باخون

باخون مخلوط کرده در شیشه کنند و شیشه را تا گلو در سرکه کهنه مدت چهل روز بگذارند و اگر زودتر خواهند سه
روز در سرکه و سه روز در سرگین تازه اسب باید گذاشت خضاب منقول از ابن هبل و تجربه رسیده است
مرداسنگ و آهک را با شش وزن آن آب بخیسانند و سه روز در آفتاب بگذارند و بر پشم سفید امتحان کنند که اگر
سیاه نکند صاف نموده بار دیگر مذکورات را بقدر سدس اضافه کنند تا بامتحان رسد پس صاف نموده حنا و
وسمه را با آن خمیر کرده قدری قرنفل اضافه نمایند و مجربین اطبا اجماع نموده اند که چون مرطوب قوی بیلیم
از زاج سبز بلخی بنوشند موی سفید ساقط گردیده سیاه میروید و چون زاج مزبور سم است و مضرتش بر طبیب
شش لازم است خضاب منقول از ایلاقی و جامع الادویه و کتب معتبره در تقویت و تسوید
آمله پنجاه م آب مورد تازه صد و پنجاه م آب صاف سفید سیصد و پنجاه ل بجوشانند تا بنصف رسد پس
صاف نموده با پنجاه ل وسمه و مثل آن حنا و بیست عدد مازوی بریان کرده که بروغن زیتون آلوده کرده باشند
و پنجاه م صمغ عربی و ده م زاج بجوشانند تا منعقد گردد و نمک و قرنفل معطر ساخته استعمال نمایند و از
اهل تجربه مکرر تصریح یافته و از متقدمین نیز منقول است که چون هر روز بروغن زیتون صحرایی تدهین نمایند
موی سفید نگردد و بدستور هر روز یکعدد هلیله سیاه تناول نمایند و همیشه هلیله سیاه در دهان
نگاه دارند باعث دوام سواد موی است و آنچه سفید شده باشد بعد از مداومت یکسال شروع در سیاه
شدن میکند و این از مجربات است دوایی که چون موی سفید را قلع نموده در حال بران موضع ضماد کنند سیاه
بروید و از مجربات است زهره خطاف و خون آن نوشادر و قدری حبه از زهره آن سعوط کنند دوایی
که صاحب جامع امین الدوله مجرب دانسته و مبالغه در تاثیر آن نموده و از عجایب اسرار شمرده است زهره
گربه سیاه زهره غراب زهره بره سیاه مرغ سیاه بالسویه با روغن کنجد مخلوط نموده بر سر و لحیه بمالند
و تاثیرش سیاه کردن موی سفید است که ابدا سفید نشود دوای دیگر که بر موضع موی مقلوع بمالند دیگر
سفید بر نیاید حلزون را با سرکه در شیشه کرده چهل روز در سرگین اسب دفن نمایند و استعمال نمایند ایضا

چون نجو البقر را با شراب بر موضع موی مقلوع برص وداء الثعلب بمالند بجای موی سفید موی سیاه بر می آید
و مجربست دوای دیگر منقول از وکر زمان طویل سیاهی آن بماند روغن نارجیل کهنه هلیله سیاه نوشادر
دوای دیگر منقول از وکر دست و جلد را سیاه نمیکند و موی سر و لحیه را بغایت سیاه میکند و مجربست
است برگ نمام را شسته با آب بقدر انکه یک بند انگشت آنرا بپوشاند بجوشانند تا پخته شود و قطره از
آب ان بر روی کارد یا صفحه آهن صیقلی بریزند چون آهن را سیاه کند آنگاه صاف نمایند و ما دامی که سیاه
نکند آنرا باید جوشانید پس آب صاف آنرا بجوشانند تا قریب الانعقاد گردد و جرم نمام را مهما پخته ضماد نمایند
و آب منعقد را با آب گرم حل نموده بر اصول شعر بمالند و روز دیگر بشویند و الا در حمام تا شش ساعت میکث
کنند اما ادویه خضابیه که امتحان شده وسمه و حنا و برادات آهن و مس و سرب و راسخت و خبث الحدید
و آب پوست باقلی و آب پوست گردکان تازه و آب مورد و تخم آن و برگ چغندر و لادن و مرداسنگ
و آهک و آمله و مازو و پوست انار و زاج سیاه و شقایق و قرنفل و حضض است و محمد بن زکریا خناو
قرنفل را بالسویه از خضابات قویه شمرده و هم چنین سم سوخته الاغ سیاه را با روغن مورد بلیغ الاثر بیان
فرموده و بتجربه رسیده است که قطوس و سمه را تضمید حنا اولا یا بعد از ان زایل میکند مبیضات چون
موی را به کوکرد بخور نموده طلا کنند سفید کرداند سرگین خطاف ماش پوست ترب خشک کرده بیخ
راسن کوکرد مجموعه و یا بعضی از آنها را بزهره گاو و سرکه سرشته طلا کنند و اگر موی را با گلاب و کافور تر
کرده بکوکرد پیالایند و بر دود کوکرد بدارند و بعد از چند ساعت چهره کرشته باز اعاده عمل کنند در چند
دفعه موی را سفید نماید و بدستور چون ضفدع را با روغن زنبق در شیشه کرده چهل روز در سرگین دفن
نمایند طلای ان موی را سفید کند دوای دیگر که از اسرار عجیبه است چه ضماد آن موی را سفید میگرداند
و چون با توتیا بشویند باز سیاه میشود طلق محلوب را با آب شکر سرشته طلا نمایند مجربات که موی را تخ
کند صداء الحدید را با آب زاج چون طلا نمایند موی را مثل رنگ حنا دهد و بدستور مرصاف شوره السوی

باآب

با آب خمیر کرده یکشبانروز ببندند و بدستور زرد چوبه را دو اوقیه ترمس و نیم رطل مازو و دو اوقیه سماق
در آب خیسانیده تا ده روز برهم زنند پس با آب آن موی را تر کنند و چون خشک شود تکرار نمایند تا ده
پانزده مرتبه آنگاه با آب و صابون بشویند ادویه که موی را برویاند شونیز را سوخته با آب طلا کنند و بدستور
ضماد مغز سر روباه بالخاصیه عجیب الفعل است و بدستور سر مگس و سم سوخته بز سیاه و سم الاغ مفردا و مجموعا را
با روغن زیتون استعمال نمایند و مولف حاوی کبیر و حذاق اطبای متقدمین را اعتقاد آنست که چون
کندش را با روغن تخم مرغ ضماد نمایند در همه اعضا موی میرویاند حتی در پشت دست و بدستور چون
دو عدد گردکان و دانه خرما بسوزانند بمرتبه که توان سائیده انکه بسیار بسوزد و با روغن زیتون یا روغن
گل سرخ و پانزده عدد فلفل بمالند در رویانیدن موی اردو غیره عدیل ندارد و بدستور بادام تلخ و فندق را
در نار بسوزانند و با روغن زیتون استعمال نمایند دوا بضمادات بعضی از ادویه مجربه درین باب مذکور
شد و هرگاه از مالیدن ادویه جراحت و آبله حادث شود بمرهم اسفیداج و موم روغنها معالجه کنند و بدستور
چون بوره ارمنی نوشادر را سوزانیده با سرکه کهنه طلا نمایند موی را در سه روز بشرط تکرار آن در هر
ساعت میرویاند و آزموده است ادویه که منع ریختن موی کند از انجمله این نسخه آزموده است موافق جامع و
مختار و غیرها لادن مازو مرصاف مصطکی قردمانا کندر با روغن گل سرخ ضماد نمایند نسخه دیگر
موافق مختار و از مجربات و با منع ریختن موی باعث رویانیدن نیز میگردد آمله برگ شقایق برگ مورد
پرسیاوشان سعد سنبل الطیب برگ سرو پوست گردکان تر تخم چغندر تخم کرفس مرصاف بالسویه از
هر یک دو درم خاکستر ریشه صنوبر اقاقیا مصطکی دانه خرمای سوخته هر یک یکدرم با یک رطل آب بجوشانند
تا آب سوخته روغن بماند پس صاف نموده چهار لادن در ان حل کرده استعمال نمایند نسخه دیگر بغایت مجربست
جهت دراز کردن و شقوق و سیاه کردن و منع تساقط بسیار موثر است ابلیه مازو پوست هلیله تخم مورد
دو هشت رطل شراب بعد از نیمکوب کردن خیسانیده بجوشانند تا به رطل رسد پس آنرا صاف نموده بر

روی این ادویه بریزند برگ مورد تخم چندر حنا پرسیاوشان سعد کندر مصطکی تخم کتان بوداده
پس سه شبانروز بگذارند وبعد از آن بجوشانند تا ثلث بسوزد آنگاه صاف نموده با صد دل روغن کنجد
با آتش نرم بجوشانند تا روغن بماند نسخه دیگر موی برویاند ودراز کند واز ریزه شدن وریختن نگاه دارد
بطون ارنب قضیب گاو خشک کرده هر دو را جوزانند سم سوخته الاغ شاخ جاموش محروق بالسویه
با پیه خرس ضماد نمایند دوا اگر پیه خرس بهم نرسد با روغن کنجد استعمال نمایند وهرگاه مجموع اجزا مستعد باشد
بعضی نیز کافیست ادویه که منع رویدن موی کند از انجمله طلا کردن پیه تازه افعی است که تخلف نمیکند
وبدستور مالیدن مغز سر گوسفند وآهک موی را ساقط کرده دیگر نمیروید وبدستور موی را قلع کرده
بمالند وازمجربات است طلا نمودن تخم موچه وبزرالبنج وبزرقطونا وشب وافیون با سرکه مصعد بعد
ازکندن موی وبدستور بعد از نتف موی را در سرکه طبخ نموده بمالند وبدستور خون سنگ پشت وقرید
وزغ وخون ذلو وزلوبی که در ظرف قلعی خشک کرده باشند وهمچنین چون زبد البحر را با ترشی ترنج بعد
از قلع موی بمالند ونوشادر محلول زهره گاو وبرگ خشک توت با خون وطواط بغایت موثر است
وخون خفاش ومغز سر وجگر آن از موثرات قوی است وقدما تصریح کرده اند که جند مسحوق با عسل
در منع رویدن موی بعد از قلع آن مجربست وچون صمغ عرعر را با روغن زیتون بعد از قلع موی بمالند
اصلا موی نروید ومجرب دانسته اند اما انچه موی را مجعد وپیچیده کند ضماد برگ چندر با مازوست
وبدستور آرد حلبه وبزرالبنج ومرداسنگ وسدر وآهک را همین اثر است بدستور عفص کزمازج
برگ سرو وحب آن بعد از آن مرداسنج کتیرا آمله گل سرشوی از هر یک یک جزو آهک آب ندیده
نیم جزو با آب برگ چغندر استعمال نمایند اما انچه جعودت وپیچیدگی موی را زایل کند تدهین آنست
بروغن بنفشه وروغن کنجد ممزوج با آب وشستن آن با لعابات وطبخ برگ کنجد وطبخ ریشه توت سیاه
وسفید ادویه که موی را سبز کند بعضی از آن در باب ادهان مذکور شد واین دوا بغایت مقوی است آهک

تازه

تازه در شش مثل آن آب تا سرد وزگذاشته صاف نموده تجدید آهک سه بار کنند پس در آب صاف کرده
آن بقدر ثلث آن آهک زرنیخ زرد اضافه نموده در آفتاب گذارند بنحوی که چون پر مرغ بآن رسد بسترد
پس استعمال نمایند وهرگاه بگذارند تا منعقد وخشک گردد در حین احتیاج قدری از آن در آب وامثال
آن مانند آب برنج وشیره آرد جو حل نموده طلا کنند وهرگاه خواهند که موی را رقیق کنند در نوره خاکستر
چوب رزد یا بوره کنند وچون صبر اضافه کنند باعث سرعت فعل آن میشود وچون خواهند که بدبوی آن
کم شود بعد از تنویر بالخاصیه برگ شفتالو عجیب الفعل است وبدستور گل خوشبوی وبرگ رزد وشاهسفرم
مسحوق وحنا وگل سرخ وسعد واذخر موثر است دوائی که چون بر عضوی بمالند ویکساعت صبر کنند
موی آن عضو بآسانی قلع شود وباعث درد نگردد وبغایت مجربست اشق را در سرکه حل نموده استعمال نمایند
وچون یک کف سپید انجیر را کوبیده داخل نوره نمایند منع بردن موی نماید **باب ۱۷** در غسولات
ومنقیات بشره ومحمرات ومایتعلق بها وذکر سمنات ومهزلات بدن غسول جهة صاف کردن اجساد
اشنان سبز آرد باقلی ترمس نخود پوست دار مغز دانه به تخم خربزه تخم خیار زبدالبحر گل ارمنی بالسویه
با شیر تازه وقدری عسل شب طلا کنند وروز بشویند نسخه دیگر زعفران کندر روناس مصطکی بالسویه
با آب پیاز سرشته قدری از آن را با آب گرم بمالند وبعد از سه ساعت بشویند نسخه دیگر روی را بغایت سرخ
کند ومجربست خردل سفید زرنیخ بالسویه با شیر تازه تا هفت روز استعمال نمایند روفا خشک زعفران
شکر سفید مثل هر دو ونرم کوبیده روزی دو مثقال از آن تناول نمایند وروی را با طبیخ بادام تلخ بشویند
وبدستور خوردن حلتیت وسیر وآب انار شیرین باعث سرخی رخسار میگردد نسخه دیگر که در حال گونه را
سرخ کند شیطرج را در سرکه دو سه جوش داده لته را با آب آن تر کرده چند بار از پی هم بر روی بزنند نسخه
دیگر که بشره را سفید وبراق وسرخ کند واثار کلف ونمش وجدری واثار جراحت ونقطهای سیاه را
زایل کند وباید یک هفته استعمال نمایند حب محلب مقشر سازج حنظل فرفیون مغاث کلنار

گل سرخ سرایش خولنجان مویزج مصطکی پیاز ماکول صمغ عربی مامیران زردچوبه نبات نعناع خشک
آرد نخود کثیرا آرد برنج پوست بیز پسته مغز بهدانه خردل سفید از حریر بیخته با آب سبوس گندم شیر خران
سفیده تخم مرغ شیر درخت انجیر سرشته قرص بسازند و در وقت احتیاج بازرده تخم مرغ شب مالیده روز
با آب گرم واشنان سوخته بشویند و بروغن گل رخسار را چرب کنند غمره که در سرخ کردن گونه میل نماید کندش
زعفران روناس مرصاف مصطکی بالسویه با آب پیاز طلا کنند دوایی که جهة رفع زردی بشره و یرقان مجرب است
پرسیاوشان شیح ارمنی مرزنجوش جعده بابونه اقحوان شبث ترشی ترنج بالسویه جوشانیده با آب آن مکرر
روی را بشویند صفت دوایی که بشره را زرد و شبیه بمریض کند زین کربانی زردچوبه آرد گندم که از تنفس بیخته
باشند با آب عصفر ضماد نمایند و با آب طبیخ انجیر بشویند دوایی که جلد را سیاه کند و بدشواری سیاهی آن
زایل شود آهک و مرداسنگ بالسویه با آب چند بار طلا کنند و چون خواهند زایل کرد اشان را در سرکه خیسانیده
با آب آن بشویند و همچنین آرد نخود و سرکه و ترشی ترنج دفع آن مینماید دوایی که شقاق روی و لب و
کف دست نماید مجرب است موم زرد روغن گل سرخ زوفای تر پیه مرغابی نشاسته کثیرا لعاب بهدانه موم را
در روغن و پیه گداخته زوفا و غیره را اضافه نمایند و در هاون برهم زنند تا یکسان گردد و نسخه مجربی در ضمادات
مذکور شد و شنجرف اثری قوی درین باب است و چون یخ ل اضافه نمایند لب عدیل و حضیر مجرب یافته است
نسخه دیگر که بغایت نافع است علک البطم زوفای تر مصطکی مقل با پیه بز و موم در قدر مضاعف حل
کنند نسخه جهة شقاق رخسار آزموده است لعاب بزرقطونا لعاب خطمی بهدانه با روغن گل و امثال آن چند
جوش داده استعمال نمایند و با آب گرم بشویند نسخه جهة شقاق پاشنه و کف پا بعد از آنکه موضع را در آب گرم
گذاشته باشند و بسیار نرم شده باشد ضماد نمایند و قدری را بسیار گرم نموده در شکافها بچکانند مرداسنگ را
در روغن زیتون بجوشانند تا بقوام زفت رسد پس استعمال کنند و اگر قوی تر خواهند سندروس بوزن
مرداسنگ اضافه کنند و بدستور سپر زرا گداخته یخ ل مازوی ساییده مثل آن مخلوط نموده در شقاق زمین

بچکانند

بچکانند و بدستور سرطان محرق ساییده بروغن زیتون از مجربات است و بدستور کثیرا کهربا کنند علک البطم
را با روغن سپیدابجیر طلا کنند و باید علک البطم را با روغن سپیدابجیر در ظرف مضاعف حل نموده و سایر اجزا را
مثل غبار ساییده اضافه کرده صبغی که حمرة سنگ و برص ناخن و برص بعضی اعضا و کبودی چشم را رنگ سیاهی
دهد و از اسرار است غوزه پوست دار سوخته شیطرج هر یک دانگی سرمه جبین حنا هر یک دو دانگ نرم
ساییده در شیشه کرده روغن کنجد یخ ل سرکه ده ل بران ریخته در آفتاب گذاشته مکرر برهم زنند و استخوان
رنگ آن بر پشت ناخن کنند هرگاه اندک تغییر دهند روغن را اضافه نموده بجوشانند تا روغن بماند و
استعمال نمایند و جهة رنگ کردن برص آغفار در آفتاب باید گذاشت که ناخن را سیاه رنگین کند و این
روغن استخوان و شاخ و امثال آنها را رنگین میکند در ذکر مسمنات یعنی آنچه بدن را فربه کند از انجمله
آشامیدن شیره شکر و لبوب مثل مغز فندق و پسته و بادام با شکر است و تناول نمودن غذای شیرین و چرب
و کثیر الغذا مثل شیربرنج و بعد از طعام بحمام رفتن که غذا در معده منهضم شده باشد و مالیدن بسیار که
جلد بدن بحد سرخی رسد و اجتناب از چیزهای معرق و تند و گرم بافراط لازم است با مداومت بادویه سمنه
سمنه که قریب الاعتدال و بغایت نافع است مغز بادام فندق پسته حبة الخضرا شاهدانه مغز جلغوزه
بالسویه با عسل بوزن مجموع سرشته هر روز پانزده ل تا سی ل تناول نمایند و از عقب آن شراب یا قایم
مقام آن بنوشند سمنه دیگر موافق مبرود المزاج و بغایت قوی الاثر است و قوة این ترکیب تا سه سال باقی
میماند و قدر شربتش از سه ل تا پنج ل و باید بعد از هضم غذا تناول نمایند کنجد مقشر بادام نخود حب صنوبر
کبار خشخاش سفید هر یک یکجزو مغز گردکان آرد گندم زرنباد حبة الخضرا هر یک نیم جزو حلبه شاهدانه
حب السمنه هر یک ربع جزو نرم کوبیده با مثل آن شیر تازه بجوشانند تا شیر را جذب کند و سه وزن ادویه
عسل کف گرفته اضافه کنند و چون قریب الانعقاد گردد بقدر ثمن جزو حجر البقر که پادزهر گاوی است
در گلاب حل کرده تصفیه نمایند سمنه دیگر موافق محرور المزاج و مقوی باه است نخود پوست دار در شیر گاو

یکشبانروز خیسانید بدستور بخدید شیر کنند تا سه دفعه و برنج شسته شکر سفید و خشخاش سفید و جو مقشر
و بادام شیرین اضافه کنند و بکوبند و هر روز بیست ل آنرا در شیر پخته تناول نمایند و در حمام مدتی مکث
نمایند سمنه دیگر که بالخاصیه بغایت موثر است بچه مکس عسل که پر برنیاورده باشد در سایه خشک کرده هر
روز یک ل آنرا با شکر و آرد گندم ساییده با آب مانند پالوده طبخ نموده بنوشند و اگر آنرا بدون طبخ با
پالوده مزبور پاشیده بنوشند انفع است تسمین عضو مخصوص مانند بازو و ساعد و قضیب و سرین
باید عضو مخصوص را با شیر تازه مالیده تا بحد حمرة رسد پس این دوا را طلا نموده و با آب گرم بعد از یکشبانروز
شست و بدستور اول باز طلا کرد خراطین را از گل شسته خشک نموده بسابند و با روغن کنجد نیم گرم طلا
کنند و این از مجربات است و هیچ دوائی جهت سطبر کردن قضیب بآن نمیرسد و هر گاه در زنار جیل آب نباشد
قدری شیر در آن کنند و بدستور مالیدن عضو و بعد از آن زفت انداختن و بعد از لحم کردن و باز انداختن
و تکرار عمل مدتی کردن باعث تسمین آن عضو میگردد و بدستور دوم عاقرقرحا نرم ساییده با عسل و نیم لزوجه
پیاز عنصل خام مخلوط کرده بر قضیب و امثال آن مکرر بمالند باعث تسمین میشود و آزموده مجرب است ادویه
که هزال آورد و آن عبارت از لاغریست چون فربه خواهند که لاغر گردد باید صبر بر جوع و عطش و قلت اکل
نماید و بقول ترشیها و غذاهای شور و قدید تناول کند و بیشتر غذای او نان خشک و نان جو و لشال آن
باشد و ریاضات عنیفه و کثرت استفراغات و مدرات و تعریق بسیار موثر است و از مهزلات قویه لیشا
سرکه بر آنچه که ناشتا بنوشند مهزلی که بغایت موثر است نانخواه رازیانه سداب زیره هر یک یکجزو
مرزنجوش بوره ارمنی دیح جزو لک مغسول دو جزو سفوف کرده هر روز یک ل بنوشند و عرق زیره کرمانی
بجای آب استعمال نمایند و در اندک زمانی لاغر میکند و آزموده است مهزلی دیگر که سریع الاثر است زراوند
مدحرج فنطوریون رقیق جنطیانا جعده فطراسالیون ملح الافاعی هر شربتی سه درم باید مهزلی دیگر که
بغایت سریع الاثر است تخم سداب بستانی و شاخ تازه آنرا چند روز ناشتا تناول نمایند و بدستور مذکور

و بدستور علق را که زلو نامند در نارجیل که در
جوف آن آب باشد بگذارند تا خشک شود پس
ساییده طلا کنند م

[illegible]

اطریفل

اطریفل و کمونی و فلافلی و امثال آن باعث هزال است دوائی که مانع بزرگ خصیه اطفال نماید زیره را ساییده
با آب خمیر کرده ضماد نمایند و لنگ را با سرکه تر کرده بر آن بندند تا سه روز نگشایند پس از آن برداشته پیاز سوسن
آزاد سفید را با سرکه و آب ضماد نمایند و بعد از سه روز بگشایند و باز بدستور اول عمل نمایند تا سه روز در
ماهی معمول گردد دوائی که خصیه را ذبول نماید و مانع روییدن موی پشت زهار گردد و از مجربات است تیمولیا
سفیداب قلعی بالسویه با آب بنج تازه سرشته ضماد نمایند و اگر بنج تازه نباشد بزرالبنج را با آب آن استعمال
نمایند و هر گاه از عضوی موی را قلع کرده بمالند بدستور منع روییدن نماید و آزموده است **باب ۱۸**
در ادویه کلف و بهق و برص و وشم و خیلان و نمش و برش و بادشنام و سعفه و امثال آن چون مواد فاسده
که با خون باشد و طبیعت آنرا بطرف جلد دفع کند و بر تحلیل نزدد و از آن مواد فاسده آثار در سطح جلد بهم
رسد آنچه رقیق و مایل بکبودت باشد آنرا کلف نامند و مایل بسیاهی را برش و غلیظ و سیاه را بهق سیاه و
و رقیق مایل بحمرت را نمش و حمره منکره غلیظ که در رخسار و اطراف بینی بهم رسد بادشنام گویند و آنچه از مواد
بسبب ضربه و سقطه در تحت جلد منجمد گردد و سم بسبب نهطار نامند و آن نیز سرخ کبود و سبز نیز میباشد و
سرخ تیره و کبود را و هب نیز گویند و مواد سوداوی متفرق شبیه بنقطه ها را خیلان و بفارسی خال نامند و آنچه
از مواد بلغمی ناشر گردد بهق سفید و وضح گویند و اغلظ را اشباه و بثور با خارش اندکی که متفرق باشد و متقرح
گردد و مایل بسرخی باشد سعفه نامند و هر گاه چرک از آن سیلان کند سعفه رطبه و شیرنج و بی چرک را سعفه
یابسه و بثور صغار سوداوی و بی چرک را قوبا نامند و شبیه است بسعفه یابسه چه قوبا در سطح ظاهر میباشد
و سعفه غایص تر است و آنچه چرک آن مجاور را متقرح سازد ساعیه نامند و آنچه سفید و شبیه بر آبله باشد و بی
خارش لینه و شهدیه را آنچه با التهاب و حدت روح و قلیل العدد و زرداب تراوش کند بلخیه و نار فارسی
و آنچه از جلد بتاکل لحم رسد حمره و آنچه بتاکل نرسد نمله نامند و آنچه صلب و مستدیر و با حرقت و در باطن
و ضر آن دانه های شبیه بدانه های انجیر باشد تینیه و بثور متقرحه که جلد را تقشر دار کند و رطوبت شبیه

بکرشتاب نزاوش نماید جوده نامند و بثور لبنی قرحه که در سر بهم رسد و با خارش باشد و پوستهای سفید از ان
جدا گردد و مثل شوره ریزد سبخه نامند و قسمی از کچلی است و آنچه بار بختن موی سر باشد و جلد را متقرح کند
خراز و ابریه گویند و معروف بکچلی و بثور غیر متقرح هرگاه بسیار ریزه و متصل بهم و با حمره و خارش باشد
شری نامند و چون قطعه قطعه باشد بنات الليل چه اکثر بروز آن در شب و بعد از خواب میباشد و بفارسی
ابرد و کهیر نامند و هرگاه با اشتعال و خارش و کدورت لون باشد جرب یابس گویند و چون متفرق دبر آمده
و تیره رنگ باشد ثآلیل نامند و آن عدسیه و بطمیه و حنطیه و مسماریه و منکوسه میباشد و چون بثور سوداوی
مخصوص پا و ساق باشد از جنس ماده دوالی بطم نامند و بثور شبیه بسرهای خار بسیار کوچک و با خشکی شدید
و تندی لذع را حصف گویند و شرط است که در تاثیر ادویه کلف و نمش و بهق و امثال آن که بعد از حمام بمالند
یا موضع را ببخار گرم ببارند پس ادویه را ضماد کنند و چون بعضی از ادویه مجربه در مواد مذکوره در باب ضمادات
مسطور گشته درین باب برخی از ان مرقوم میگردد دوایی که جهت کلف مجربست انزروت را در زهره گاو حل
نموده بمالند و بدستور تخم خربزه مغز بادام تلخ حب المحلب خاک زیتون با آب سرشته استعمال نمایند و بدستور
جهت کلف و نمش و بهق بغایت نافع است تضمید ترمس و تخم ترب و تخم تره تیزک و قسط تلخ و بادام تلخ
و فلفل اشق که مجموع را با آب عصفر بسرشند و بدستور جهت ازاله کلف و نمش و امثال آن ازموده است
بیخ سوسن اسم سرگین کنجشک قسط تلخ با آب و سرکه طلا کنند و روز دیگر با آب سبوس گندم بشویند دوای
دیگر باقلای مقشر کرسنه ترمس تخم ترب مغز تخم خربزه نخود پوست دار نشاسته از هر یک جزوی
زرنیخ زرد و سرخ دو جزو انزروت مصطکی بوره یک جزو و نیم با آب پیاز و امثال ان طلا کنند دوایی که
جهت خیلان و رفع آثار بغایت نافع است انزروت مغز بادام تلخ با آب صابون بمالند و بدستور اشق را در
سرکه حل کرده استعمال نمایند دوایی که آثار بادنجانیه را دفع کند و سم را قلع نماید کند بوره صبر زرد بالسویه
با سرکه استعمال نمایند و بدستور مرداسنگ سفید کرده را با پیه مرغ بمالند و هم چنین زرنیخ را با آب کشنیز

طلا

٤٦٠

طلا کنند دوایی که جهت جمیع آثار و خون مرده خیلان و نمش آزموده است مغز بادام تلخ صدف سوخته
حروف بابلی نخود مقشر کرسنه ترمس زبد البحر استخوان پوسیده انزروت نبات با آب عصفر استعمال نمایند
دوایی جهت سعفه رطبه عفص محرق وسمر با روغن دنبه بمالند و بدستور مازوی سبز و سرکه ضماد کنند و بدستور
توبال نحاس مرصاف کندر شب یمانی زراوند طویل زاج خاکستر چوب زرد صبر با روغن گل سرخ
و سرکه بمالند دوایی که جهت سعفه یابسه نافع است و بدستور جهت رطبه و خراز و جرب و قمل و توبا و ریختن
موی داء الثعلب مجربست شیاف ماميثا حضض فیلزهرج زرد چوبه بوره با روغن بادام تلخ و روغن خردل
بالمناصفه استعمال نمایند دوایی که بنات الليل را نافع است صبر زرد مرصاف عدس با سرکه و عسل بمالند
و بدستور درد سرکه بوره و حنا و زعفران بغایت مفید است و آشامیدن یلم قافله با آب سرد از مجربات
دانسته اند و بدستور طلا نمودن آب هلیله زرد با صبر زرد و آنچه با حرارت باشد مالیدن آرد جو با آب کاسنی
و آب کشنیز و بدستور آب برگ درخت سر با صندل و پوش در بندی از مجربات و در ساعت دفع مینماید
دوایی که جهت جرب و حکه عجیب الاثر است آمله غیر مقشر هلیله زرد غیر مقشر نوشادر زیبق در روغن
کنجد بجوشانند و با ثفل آن بمالند و نزدیک آتش عضو را بدارند و مادامی که از حرارت آتش ملتذ شود باید
تکرار طلا نمود و بعد از کراه موقوف داشت و تصریح کرده اند که این تدبیر در یکشب زایل میکند و جهت حرارت
با آب کاسنی و آب کرفس با سرکه بسیار موثر است دوای هندی که رفع برص و بهق سفید تازه از مجربات است
قسط تلخ شیطرج هندی زرنیخ سرخ فلفل زنگار با سرکه در ظرف مس سائیده بگذارند و بعد از یک هفته بمالند
و در آفتاب بنشینند و بدستور طلا کردن نوشادر با روغن تخم مرغ تا هفت بار زایل میکند دوایی که برص و آثار
زخم رنگ کند شیطرج سیاه خبث الحدید زاج سیاه زنگار روناس پوست انار شقایق بالسویه با سرکه مکرر
بمالند و تصریح نموده اند مجربست صبغ دیگر از سابر منقول است که آنچه قابل دفع باشد زایل میکند و آنچه علاج
پذیر نباشد تا یکسال برنگ اصل جلد میآرد و از جمله اسرار است زهره گاو و سرگین سوخته کاوی زعفران الحدید

خبث فولاد شیطرج فارسی پوست بیخ کبر بانخم ان پیر انار فارسی مازوی سوخته ونسوخته از هر یک یک جزو نرم
بسایند وخون عقاب وخون خفاش جمیع را بدستور الی بحوردان دهند وباید در سائیدن به پیش افتاب خشک شود
ومکرر با جزئهای مذکور بدستور بسایند تا در رنگ مثل ذرور واصغر کردد ودر وقت حاجت با سرکه
خمیر کرده صبح وشام ببدن شستن بمالند تا سه روز پس از ان بشویند وهرگاه تغییر رنگ زیاده از حد
داده باشد بروغن بنفشه تدهین نموده بحمام روند وروغن بادنجان نیز برص وبهق سفید را رنگ میکند
وحروف ماحون خطاف رنگ میکند وهرگز زایل نمیکردد دوائی که جهة قوبای منتشر نافع است کندر زاج
کوکرد صبر هر یک یکجزو صمغ دو جزو با سرکه استعمال نمایند دوای دیکر که جهة قوبا بغایت نافع است شاف
مامیثا کندر زبد البحر کثیرا توبال نحاس بوره ارمنی خربق سفید ترمس اشق بالسویه با سرکه طلا کنند
وبدستور خاکستر سیر سوخته با عسل جهة اطفال بغایت آزموده است وبدستور حب البان وسرکه بسیار موثر است
دوائی که جهة ثالیل وخیلان مجربست کوکرد زرد زرنیخ زرد شونیز خاکستر عقرب بالسویه بازفت یا با سرکه
طلا کنند وبدستور ضماد ثمرة الطرفا را با سرکه چند بار بمالند از مجربات است ونخود برگ سفیدا را از عجایبست
وبدستور ضماد شونیز با بول مجربست وبدستور بازهر بر جهة رفع قمل وقمقام برگ درخت انار وبرگ حنظل
وبرگ مورد وبرگ کتان وقصب الذریره وبرگ سرو ودارچینی مفرده ومجموعة با روغن زیتون نافع است
وروغن ترب از مجربات است وخاک سیاب بعدیل ومکرر بتجربه رسیده وبدستور سیاب کشته بغایت عجیب
الفعل است دوای مجرد کندش زرنیخ سرخ زراوند طویل قطران مویزج سیاب مقتول بالسویه بازهره
گاو بمالند **باب نوزدهم** در مطیبات بدن وحروف ومضیقات فرج وملذذات جماع وبیان غوالی
وعطریات که بوی دهان خوش کند چون این باب خصوصیتی بمناکحات بیشتر دارد بنا علیه لازم است که
شطری در اصول کلیه بعضی از ان که توافق وامثال ان دخلی عظیم دارد مذکور میکردد چه مراد التذاذ در عاجل
وبقای نوع در آجل است وعمده درین دو مطلب توافق طرفین ودفع تناکر بقدر وسع ومهره اطبا

اتفاق

اتفاق نموده که هرگاه عنق رحم وقضیب موافق باشد تخلف در موافقت طرفین در درستی نمیکند وبدستور
هرگاه علتی دیگر در طرفین نباشد در تولید تخلف نمینماید واین اصل عظیم ومحقق است اما استدلال
برین معنی آنست که مردان وزنان را قضیب وعنق رحم کمتر از شش انگشت مقدار مضموم وبلندتر از دوازده
انگشت نمیباشد ومتوسط بقدر نه انگشت است بعد از موازنه انگشتان مرد وزن موافقت ومباینت
معلوم میگردد وطویل را با قصیر مباینت بر نهج اینست که بعلاج ذات اصلاح پذیر نیست اما مباینت قصیر
وطویل با متوسط بقدری تدبیر می پذیرد وان بمطیبات ومضیقات فرج وسوحات قضیب واستعمال
غوالی وعطریات وخوبی نکهت که بوی دهن است صورت پذیر میگردد وغالیه از مخترعات جالینوس است
که بجهة ملکه یونان ترتیب داده واطیاب اقسام است قسمی منحصر در عرقهاست مثل عرق فتنه وبهار
صندل وامثال ان وقسمی غالیه است که ادویه عطریه ومقویه اعضا را با روغن بان بجوشانند وبمشک وعنبر
تقویت نمایند وقسمی ذرورات عطریه است مثل عبیر وامثال ان وقسمی ادهان است مثل روغن گلاب
وصندل ومانند هر یک از عرقها وادهان در قسم اول دستورات مذکور است وبعضی غالیه را منحصر در
سادوران وحجر الرخام وروغن بان دانسته اند وظاهر آنست که اقسام باشد وانچه در ادویه مفرده بیان
خواص آن نموده ومخصوص سادوران وادویه مذکوره بوده میباشد غالیه منسوب بجالینوس از تراکیب
زینة العروس جهة تقویت بدن وخوشبو کردن آن وتحلیل اورام واکثر امراض رحم وتفتیح سده دماغ وصداع
بارد ونزلات وحمول ان جهة تقویت رحم وسیلان وفتح ان نافع است قرنفل دارچینی گل سرخ هر یک یکجزو
سنبل الطیب بسباسه عود هر یک نیم جزو ناخن پریان یکجزو ونیم از حریر بخته با دو وزن ادویه گلاب بپرورد
خیسانیده آب مورد را بجوشانند تا بربع رسد واز ان یکوزن ادویه اضافه گلاب کرده مجموع را با آتش بسیار نرم
بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده بوزن ان وعشر ان زیاده مخلوط نموده در شیشه کرده یک هفته
در سرگین تازه اسب دفن کنند تا غلیظ گردد واگر بغلظت عسل نرسیده باشد زیاده دفن نمایند وبعد از ان

بازلو هر یکی درم ان یك حبه از مشك و یك حبه عنبر حل کند غالیه دیگر که از اسرار عزونر است و دردز خایر
خلفا یافت شده چه از ان اثار عجیبه مشاهده نموده اند از ان جمله انکه چون مسوح و موافقه نمایند بعیری
رغبت نکرده پیغزار کردد و در هیجان شهوت طرفین و لذت جانبین بحدی رسد که عقل برنتابد وجهة
فالج ولقوه و خدر و دوار و درد مفاصل وکرو جمیع امراض بارده رحم نافع است لادن چینی تنبول
کبابه قفر الیهود که در سواحل بحر یافت میشود زعفران قرنفل هر یك یکجزو نرم سحق نموده با سه وزن
ان ماء الخلاف سه روز در خاکستر آتش دار طبخ دهد پس چهار روز دیگر با روغن بنفشه و زهره مرغ و بز
سیاه هر یك یکجزو مشك و عنبر و سك هر یك بازاء درهمی یك حبه اضافه نموده در ظرف مزجج یا قرع
چهل روز بگذارند دوای دیگر که بجهة عرق و بدن را خوشبو کند سوسنبر نعناع مرزنجوش برك سیب
بالسویه جوشانیده صاف نموده سعد برك مورد پوست ترنج صندل سفید اشنه نرم سایید اضافه
کند و با روغن مورد یا روغن کل بجوشانند تا روغن بماند ایضا جهة رفع بدبوئی زیر بغل و کنج ران صندل
سلیخه سنبل شب مرصاف مشك کل سرخ هر یك سه جزو کافور نیم جزو با کلاب قرص دبازند و
استعمال نمایند ایضا جهة بدبوئی زیر بغل که صنان بصاد مهمله مضموم است باید موضع را با تیغ خدشها
نموده و اینده و ارا مالید تا خون بقدری دفع شود و بعد از یکشبانه روز موضع را بشویند و ضماد نموده اند
که دیگر عود نمیکند و مجربست راسن خشك محرق زراوند طویل محرق زجاج فرعونی محرق زعفران
هر یك جزوی با آب برك مورد تازه بسرشند و قرص دبازند دوائی که بجهة دفع بدبوئی عرق بسیار موثر است
مرداسنك توتیای مغسول خاکستر برك سوسن که مرزونامند و بزرگی شیرین بیان کویند مرصاف
صبر زرد کل سرخ بالسویه با کلاب و امثال طلا کنند و در دفع بدبوئی انکشتان پا جستن برك سوسن تازه
از مجربات ادویه مجربه که قطع عرق مفرط کند از انجمله دهن سفرجل است که آب بردارند با ثلث ان روغن
کنجد بجوشانند تا روغن بماند و بعد بشوید صندل سرخ سوده را با روغن کل طلا کنند اما ادویه که باعث

نصی

تضییق فرج شود از انجمله حمولیست که جالینوس ترتیب داده و صفت منفعه دران موجود است تضییق و
تقویت عنق رحم و تسخین و تطییب و اکثار انزال زن و جذب مواد از قدمین و جذب منی مرد سداب
بسباسه مرزنجوش صعتری کعک اذخر کل سرخ پوست انار نرمس بالسویه با روغن بان او امثال
آن سرشته بالته اول روز حمول کنند و شب اخراج نمایند ایضا شکر قرنفل سه هر مازو استخوان سوخته
با آب مورد سرشته بدستور استعمال نمایند حمول دیگر که سریع الاثر است عود سعد رامك راسن اقاقیا
قرنفل مازو هر یك یکجزو مشك عشر جزو با آب برنجاسف یا آب مورد سرشته استعمال نمایند ادویه که چون استعمال
نمایند در جماع و ولادت باعث توسیع نکردد دندان اسب پوست شغال سم بز صعتر فارسی جوز ماثل
سرطان بحری موی خروس همه را باید سوزانید و در روغن بان سرشت و در ماهی سه بار بقدر یك دانك
بالته حمول نمود دوائی که چون زن منقطع الحیض استعمال نماید هر کاه حامله باشد تقویت جنین نماید
و هر کاه بسبب علتی منقطع شده باشد ادرار کند جندبیدستر وج انیسون تخم کرفس بالسویه سحق نموده
یك درم را با شراب ممزوج بیاشامند دوائی که در تضییق نایب مناب بکارت باشد مازو کندر
کلنار پوست انار دانه خرمای سوخته توبال النحاس صعتر بری جفت البلوط دانه زعرور در دو شراب
خشك کرده با آب برنجاسف سرشته استعمال نمایند و درین باب در فرزجات بعضی ادویه مجربه مذکور شد
اما ادویه ملذذه از ان جمله ترکیب بغایت لذة طرفین میکردد پیاز نرکس زهره کاو مویزمنقی عاقرقرحا
بالسویه در حین جماع بر قضیب طلا کنند و بعد از خشك شدن مباشرت کنند و چون برعانه بمالند بغایت
موثر است و ورد سوخته که بغایت موثر است و بسیار باعث لذت طرفین میکردد کبابه زنجبیل عاقرقرحا سعد
هر یك یك جزو حب لبان که بفارسی حب لبر کویند کثیرا هر یك نیم جزو با آب دهن طلا کنند و اکر نیم جزو
زهره مرغ اضافه کنند بغایت لذت افزای زن کردد مسوحی دیکر که همین اثر دارد عاقرقرحا دارچینی
زنجبیل هر یك یك درم مشك یکحبه با عسل سرشته حب سازند و در وقت حاجت در دهن نموده بر قضیب

عذد ذ
هر
بعد دعاقرقرحا و کمونید و بار وغن زرده
قضیب و عانه و جهه را از ان
شحم مرغ بیامیزد و
لذت بسیار زاید
طلا کنند زن و مرد هر دو
کلام الوعلی
لذ ذ دیکر م
بعد دعاقرقرحا و مویزمنقی و خوردن باید
بعد جماع بیک ساعت
و با عسل بر قضیب بالدیش
بسیار ابه باید
جون خواهد جماع کنند قضیب را پاک کنید
و مفعول را
هر چه جیدان لذت باید که در تعجب باشند
بهم دوائی باشد خانکه از حظ لذت جماع

بمالند وبعد از جفاف مباشرت کنند موجی که در تقویت قضیب بی‌بدیل است ودفع عنن میکند پیاز
عنصل پیاز نرکس از هریک نیم وقیه با آب بهم آکوده با سی ل روغن زیتون بجوشانند تا دفع آب شود
پس صاف نموده زهره کنجشک تخم انجره عاقرقرحا جزدل سرخ مومیایی سورنجان مرصاف هریک یک ل
اضافه نمایند وبر کنج ران وزهار وخصیه وقضیب مکرر بمالند صفت ادویه که چون مسوح کرده مجامعت
نمایند باعث بغض ونفرت طرفین میکردد سفیداب افیون بیروح کعب خنزیر غیر محرق مامیران زهره
خرس دندان سوخته پلنک اشنان سبز سوخته سرکین کبوتر مجموع عزو مفردة ومرکبه یکجا انکه آنرا آسا بیده
با آب طلا کنند واکر باطن زیر جامه مردی بمالند که قدری ازان ادویه ملاصق قضیب او کردد با هر
زنی که مباشرت کند باعث نفرت زن میکردد بحدی که دیکر بملاقات او رغبت نماید ادویه که باعث
توسیع فرج کردد بحدی که احدی در مباشرت او رغبت نکند بصل العنصل بسباسه چوب بغم
تخم بستان افروز تخم شاهسفرم تخم بادروج زهره کفتار در روغن نازدین زیتون بالسویه باز هم
کاوزن سرشته خشک کنند وقدری ازان در روغن زنبق حل نموده حمول نمایند ودر هر سه ماه یک بار
استعمال نمایند صفت حمولی که چون زن حمول نماید تا سه ماه رحم را بد بو ومتعفن کرداند وباعث نفرت
مردان کردد سلیخه ضب الزبیره فقاح اذخر شاهدانه قرنفل جوزبوا قسطشیرین میعه سایله
جاوشیر با نفط سفید سرشته استعمال نمایند اما ادویه که جهت بخر که بد بوی دهان است نافع باشد
ونکهت را نیکو کرداند از انجمله حب عنبر است که در باب حبوب مذکور است واز مجربات حقیر وظاهرا
عدیل نداشته باشد دیکر این دوا است که از معالجات بقراطی نقل شده وبتجربه رسیده است جوزبوا
هیل قرنفل کافور قرنفل دارچینی خولنجان از هریک یک ل شک ثلث م بارب سرشته حب کرده
در زیر زبان نکاه دارند وبدبوی خاییدن پوست وبر سواد حاره مضغ کشنیز خشک نافع است وهر کاه
خواهند که حبوب معطر مدتی در دهان بماند وحل نشود با عنبر وقدری مومیایی وحسن لبان را در عسل

ما بیره

یا شیره نبات در قند مضاعف حل نموده وادویه مخصوصه با آن سرشت والله اعلم بالصواب **باب ۲۰** در
ذکر خواص غریبه واسرار مکتومه از ثابت بن قره منقولست وبتجربه مجربین رسیده که چون مراره ۶۰ ن ۶ ۲۰۰ ۶۱
۶ ۴ ۵ وعینین قنفذ را بر روی آتش نرم جوشانیده باچیزهای مناسب چشم اکتحال نمایند قوة باصره بحدی
رسد که در شب اشیا را بر سفور دوز ببیند ایضا بدستور فرموده که چون ۶۰ ی ۶۰ ی ۵۰ ۷۰ ۱۲ را
در سایه خشک نموده اکتحال کنند مشاهده روحانیات نمایند فی الحب ایضا منقولست از وکرکل سخند را
با ۴ ۵ ۲۰ ۶۰ ۱۰ معجون کرده با قدری شیرینی به ۴۰ ۲۰۰ ۱ ۵ دهند در دوستی بحدی
رسد که بی آرام کردد وبدستور هرکاه مذکور اول را با قطره از خون سرانکشت وسطی وثلیلی آب دهان و
اندکی عرق جبین وقطره خون هدهد با شیرینی آمیخته اطعام زن کنند در محبت بیقرار کردد وبدستور
فرموده واز مجربات شمرده که چون تخم مرغ را سوراخ کنند وسفیدی را با لتمام اخراج نموده از ۴ ۶ ۵۰ ۱۰
ادخال نموده ثقبه را مسدود کنند وچهل روز در سرکین اسب دفن کنند تا چون مصفر کردد پس خشک
نموده باشکر بسایند وناشتا بخورد ۵۰۷ دهند در محبت بحدی رسد که احدی را اختیار نماید
ایضا جهت دوستی مجرب دانسته اند ناخن هدهد را با ناخنهای دست وپای خود در ظرف سفال
سوزانیده ومثل غبار ساییده با شراب یا شیرینی بهر که دهند مطیع ومنقاد کردد وارسطو بدون
ذکر نموده است واز جعفر طوسی منقولست که چون موی طرفین عارض وما تحت الذقن را مقرض
نموده با آرد کندم آمیخته اطعام ۷ ۵۰ ۱ کنند در محبت بی آرام کردد فی الحب چون زحل در سنبله
باشد مغناطیس را در کلاب شسته مثل سرمه بسایند ومریخ در میزان بوده آهن را مثل سرمه بسایند
وهریک را شخص معین اکتحال کند مکحول با ول کردد ومجرب دانسته اند بحدی که امکان مفارقت را
محال یافته اند ایضا خاک چهار راه را در ساعت سیم روز چهارشنبه بردارند جهت عداوت وتفریق
مجرب دانسته اند وبخور حب المحلب باعث الفت خصمین ونکاهداشتن آن بالنه کبودی مبطل سحر

آن زن مباشرت نتواند کرد و بدستور زهره کفتار و روغن خطاف و خون غراب همین اثر دارد لترک
شرب الشراب چون یکدانک رجیع اسد را در شراب حل کرده بنوشند بحدی متنفر کردند که هرگز خواهش
آن نکنند فی امتحان الحامل البکر حنین بن اسحق تصریح نموده که چون یکدانه سیر مقشر کرده با سوزن سوراخها
نموده زن حمول نماید هرگاه صباح آن شب رایحه سیر از دهن او ظاهر گردد حامل و بکر نخواهد بود
و چون بوره سرخ را با صدف با لسویه بسایند و در بینی دختر سعوط کنند هرگاه عطسه آورد باکره است
والا فلا و بتجربه مجربین رسیده که چون کفهای دست حامله املس و صاف باشد حمل او مذکر خواهد بود
و هرگاه مایل بسبزی باشد مونث و بدستور ثقل طرف راست دلالت بر ولادت پسر دارد و طرف چپ بر
دختر و چون اول حمل قدر با قلائی از زهره خرس زن با شراب ممزوج بنوشد پسر تولد کند و از زهره ماده
آن دختر و چون زراوند مدحرج را با زهره گاو حمول کنند بعد از طهر و در صباح طعم آن را یابد آن زن را
فرزند خواهد شد والا عاقر ابدی خواهد شد فی سرعة الحمل و صحته چون با فحم ارنب و سرگین آن و عسل
بالسویه سد و دو شب حمول نمایند و هر روز بلیک لفتاده عاج تناول نمایند در سرعت حمل اعجوبه است و بدستور
حمول بول شتر با عسل و شراب همین اثر دارد و چون هر ماه قدری بول استر بنوشد حامله نگردند و چون
بول کبش بیاشامند هرگز حامله نشوند و بدستور آشامیدن حلتیت با بول زنان همین اثر دارد سر غریب
از جعفر طوسی منقولست که چون زبان ضفدع سبز را در حین خواب بر روی دل زن بگذارند و یا فراش آن را
بخور بجزوی از اجزای ضفدع کنند آن زن هرچه در روز کرده باشد بیان کند ما یسهل خروج الریح من اسفل
خردل سفید جوز بوا محروق برگ خشک مرو نانخواه محروق برگ سپند تخم هلیون ابهل انجدان محروق
محروث محروق آذریون مجموعه را مغز ده چون سایند بلغم با ماکولات اطعام کسی کنند در خواب و بیداری
ضبط خروج ریح نتواند نمود و اگر مجموعه را با چهار مثل آن آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده با مثل
آن روغن بجوشانند تا آب بسوزد و بر شکم بمالند اثر آن در اخراج ریح بقدر نصف اثر اکل ادویه مذکوره است

ایضا جهت افراط محبت از کتاب طلسمات عطارد نقل نموده اند که از لاجورد ذهبی که قسمی از لاجورد است
نگین ساخته در اول ساعت روز جمعه که قمر در میزان باشد مثال زهره را بر آن نقش کنند و آن صورت
زنیست که ایستاده باشد و در دست او سیبی و در باطن نگین این حروف خمس را ی م ل هـ م و بر انگشتری
نحاس احمر نصب نمایند لا ابران تا یکسال با هر زنی که مباشرت کند آن زن از و دوری نجوید و آن شخص
نزد جمیع نسوان محبوب باشد فی البغض منقول از کتاب طب روحانیست چون خرء و آب دهن را بموی
سر زنان بخور نموده مردان از آن آب بخورند آن از آن زن بحدی نفرت نماید که هرگز با و نظر نکند و افشاندن
سپند در خانه باعث تفرقه و بخور آن رافع این اثر و تعلیق آن با پارچه کبود رافع چشم بد و سحر است اذهاب
الغیرة عن النسوان در کتاب اسرار بیان شده که چون مغز خرگوش را با شراب زنی بیاشامد غیرت از و
سلب شود و چون قضیب گاو را در سایه خشک نموده نیم [illegible] را با شراب بزنی دهند سبب شهوت جماع
او شود و بدستور چون قضیب گرگ را قبل از طلوع آفتاب یا بعد از غروب گرفته در سایه خشک کنند
که آفتاب نه بیند هر زنی که از آن بخورد از مردان متنفر گردد و قطع خواهش از و شود و بدستور چون
شجره مریم را سائیده با آب نعناع حب سازند هر زنی که یکدانک از آن بنوشد تا یکسال قطع شهوت از او
شود و دود آن تا دو سال همین اثر دارد بدستور مذکور است که چون در مقنعه زن کرم سرخ را ببندند
که آن زن نداند در حال هیجان شهوت او را حاصل گردد و بدستور چون تخم و ریحان را با نیم جزو نوشادر
جوشانیده با آب آن هر زنی که استنجا نماید طالب جماع گردد فی الحقد از ثابت بن قره منقولست که چون
موی سری که از شانه فرو ریزد بسوزانند و مرد احلیل خود را بخاکستر آن اندوده جماع با آن زن کند دیگری
قادر بر جماع آن زن نباشد و آن زن بغیر از آن مرد بدیگری نیز دارد و در حیوة الحیوان مذکور است که چون
مرد احلیل خود را بخون شغنین بری آغشته با هر زنی که مباشرت کند احدی قادر بر جماع او نگردد و او
با دیگری انس نگیرد و در اسرار الاطبا مرقوم است که هرگاه مرد قضیب خود را بزهره گرگ آلوده مباشرت کند

احدی

ودرین باب تخم موچه ازمجربات ست ودافع ان خوردن زیره کرمانی است صفت علی که بیهوشی آورد

گوشت گوسفند لچرچی را شرحه کرده شرحها را به بزر البنج سائیده پرکرده درکوزه سفال کذاشته در

سرکین اسب دفن کنند تا کرم شود پس کرمها را درشیشه کرده بگذارند تا خشک شود و در وقت استعمال

دوجزو آنرا با یک جزو افیون سائیده دانکی در بینی هرکه دمند بیهوش کردد وچون خواهند بهوش آورند

چند قطره سرکه را با نیچه در بینی آن شخص بچکانید بایدکرد و به شود چند بیستر فرفیون زنجبیل بالسویه نفوخ

نمایند یا با سرکه مخلوط کرده استنشاق فرمایند تا عطسه کند دوای دیگر که بغایت قوی الاثر است

افیون بزر البنج پوست بیخ لفاح جوزماثل کرنا توره نامند تخم کاهو بالسویه نیمکوب کرده بجوشانند

وصاف کنند وکندم بقدری که خیسیده شود دران ریخته بگذارند که خشک شود پس بدستور ادویه

مزبوره را جوشانیده تصفیه نمایند تا پنج مرتبه آنکاه کندم را بعد از خشک شدن درشیشه ضبط کنند

ودر وقت حاجت از یکدانک تا دودانک آنرا سائیده بپاشند وتدبیر دفع آن بدستور بیت کرمذکور

شد فن خواص شتی کلها مجربه خوردن ٤١٩٧ ٥٤١٣٤ ٥١٦٥١ لی شبهه جذام آورد

او با مداومت مورث کوریست شرا چون تخم خربزه را در ٥١٦٥١ ٥٤٣٤٣ ٥١٣١٢

که آن تخم را بدماغ ۶ ۲ آلوده باشد از خاک مملو ساخته غرس نمایند و بطرای

معمول آب دهند تا خربزه ببار آید هرکه از ان تناول نماید وفور عقل وذکا وصحت حدس وعلم بامور

خفیه مرتبه قصوی رسد وظنون ورویای آن تخلف نورزد وقوه حافظه بغایت قوی کردد وچون تخم

خربزه را در کاسه سر ٤١٤٨ ٥٤١٤ که تخم را بمغز سر ا ٣٠ اغ آلوده غرس کرده باشد خوردن

ثمر آن بلادت وحمق عجیب آورد واکتحال ٥٢٦٥٤١٩٧ ٣١٨٨٢٦ مورث ١٢٤٢ نیست

بدون الم وسوختن ان نیز همین اثر دارد وبخور مغز سر سبب توحش واهلی مزاج نظر افیت کردد حم

بسته باشد شرب دو درهم مغز حمار باعث جنون وبلادت است و ٤٦٤٢٤٣٥٥٤٨٢

مشیمه ... ن

عظام ... لبهیه

حمیر ... ن

حمار ... ن

... مغ

نیز ... سلحفات

عظام ... گوری

مورث جنون وقطور آب بود نه درد ماغ را دافع ان ودافع سمی انست دیگر شرب دل خلد را در اطعمت

دوحانیات موثر دانسته اند حجر الدیک که درسنگدان خروس یافت میشود دردهن کذاشتن ان رافع تشنگی است

وشرب آن رافع حزن ووسواس دیگر طلق محلوب را چون با شب یمانی وخطمی وطین مغره وسرکه وسفیدی

تخم مرغ بر اعضا بمالند مانع سوزانیدن آتش است واز غرایب خواص حافر قوحاست که هرگاه از ان انکشتری در

برکام وزبان بمالند وآتش در دهان کیرند دهان افروزاند وچون گوشا در راحل کرده کاغذی را بآن

نقشها نموده در اطراف خود بگذارند هوام پیرامون انکس نگردد واز مجربات چون هفت عدد خفاش را

در زیر طاس مس سرخ حبس کنند برودت هوای حار وباریدن باران میکردد **باب ٢١** در

بیان بعضی از رسایین حکمای هند که باصطلاح هنود رساین بمعنی کیمیای بدن است وآن مخصوص است

با دویه وتراکیبی که باعث حفظ صحت وطول عمر وتقویت قوی واعضای رئیسه باشند واکثر تراکیب و

تدابیر ایشان در امزجه سکان اقلیم ثالث ورابع وخامس موافقتی ندارد بنا علیه در اقالیم مذکوره متداول

نشده وطریق یونانیین بسبب تناسب مناط اعتبار کشته است وحقیر آنچه اقل قلیله دانسته بتحریر آن

مبادرت مینماید از انجمله رساین کندهک است که عبارت از گوگرد باشد وابو الاجساد اشاره بان است

وطریق آنست که گوگرد سفید درس را نرم سائیده کوبیده در مغرفه آهنی با روغن گاوی بقدری که

آنرا بپوشاند با آتش نرم کداخته واز خرقه که بر سر کاسه شیر گاوی بسته باشند صاف نموده تا مصفای ان

داخل شیر که دیده منعقد وشبیه بسنگ زعفران رنگ شفاف صاف نموده وپس خشک نموده ضبط

کنند واین مسمی است بکندهک منقی وبچندین طرز مستعمل میکردد اول آنکه هر روز یکدانک از آن تا سه دانک

بایکوفیه شیر تازه گاوی ممزوج نموده ناشتا بنوشند وتصریح کرده اند که چون بیست روز مداومت

کنند بهق وجرب وقروح را زایل کند ودر دو ماه تعدیل طبع وحفظ صحت بحدی نماید که هرگز تغیر

مزاج ومرض بر او طاری نکردد ودر سه ماه صحت وتقویت قوی وحواس وذکا بحد اقصی احداث کند و

دریکسال ضعف بنیه و پیری را زایل کند دیگر آنکه هر روز یکدانگ آنرا با یک درهم از هلیلجات نرم ساییده
بروغن بادنجان که از تخم آن گرفته باشد چرب نموده ناشتا تناول نمایند و تا چهار ساعت غذا میل
نکنند و بعد از ان از اغذیهٔ لطیفه تناول نمایند تا شش ماه باین طریق سلوک دارند موی سفید را سیاه
کرداند بنهجی که دیگر سفید نشود و جذام و فالج و تشنج و سل و سعال قدیم و بواسیر را دفع نماید و حدت
بصر و قوهٔ سمع و حواس بغایت قوت رسد دیگر آنکه هر روز یکدانگ آنرا با یکدانگ طلق سیاه محلوب
مکلس ساییده با روغن تازه گاوی حب کرده استعمال نمایند تا یکماه بدستور منافع مذکوره را مشاهده
نمایند و از شرایط استعمال جمیع رسایین آنست که اول تنقیه نمایند و در ایام استعمال از ترشیها و
لبنیات و آنچه حرارت در ان غالب باشد و از سبزیها و جماع و حرکات عنیفه و اعراض نفسانی اجتناب
نمایند چه هرگاه بشروط مذکوره عمل ننمایند باعث هلاک و امراض مهلکهٔ صعبه میگردد دیگر رسایین
تریبلا است و ان عبارتست از هلیلجات و طریق آنست که سیصد عدد هلیلهٔ کابلی بزرگ اعلی را در ظرف
سفال مانند کوزه کرده بول گاو ماده بران بریزند که بقدر چهار انگشت آنرا بپوشاند و سر کوزه را محکم نموده
در زمین پاکی دفن کنند بنهجی که سر کوزه بیرون باشد و تا قریب بیست و هفت روز گذارند و هر روز ملاحظه
نمایند و هرچه از بول کم شده باشد اضافه کنند تا هلیله‌ها نرم شود پس هر یک را دو نیم کرده دانهٔ آنرا
اخراج نمایند و زیبق منقی را که با بولالازواج عبارت از آنست با کوگرد منقی بالسویه از هر یک نود درهم
بسایند تا یکسان گردد و در ظرف چینی بگل حکمت گرفته در دیگ بریگ یا خاکستر با آتش نرم گذارند تا
منعقد شود پس بسیار نرم ساییده در جوف هر هلیله نرم گذاشته نصفین هر هلیله بریسمانی نیز مستحکم
نمایند و هلیله‌ها را در ظرف پاکی کرده عسل کف گرفته بران ریزند بقدری که آنرا بپوشاند و ظرف را
در زمین پاکی تا یکماه دفن کنند بعد از ان چون آورند تا جادس بوده را در اجرام هلیلجات غوص نموده
اثری از ان نماند هلیلجات مربی شده باشد هر روز یکعدد آنرا تناول نمایند تا چهار ساعت دیگر خوردن

غذا

غذا تاخیر کنند و بعد از ان شیر تازهٔ گاوی و اطعمهٔ لطیفه و نان و شکر و گوشتهای لطیف تناول نمایند
و چون یکسال مداومت نمایند بدستوری که مذکور شد جمیع منافع مزبورهٔ سابقه از سیاه کردن
موی سفید و زیادتی عمر و تقویت قوتها و دفع ضعف پیری و اعادهٔ شباب و صحت ازواج و مزاج و
حرارت غریزی مشاهده کنند صفت زیبق منقی زیبق را در هاون سنگ یا زجاج با مزج با آب گیاه
سیاه انجیر بسایند تا جرم سیاه آن زایل گردد پس با آب عنب الثعلب بدستور سحق نمایند و مرتبهٔ سیم با آب
نقیع هلیله بسایند بعد از ان مغسول نموده هفتاد دل آنرا با نود دل آب خالص در دیگ سنگ با آتش نرم
بجوشانند و هرچه آب بتحلیل رود تا یکرطل دیگر بند دیگ بران بیفزایند تا مجموع صد و هشتاد دل آب
بتحلیل رود پس برداشته ضبط کنند و مسمی است با بولالازواج منقی اما استعمال سایر رسایین که مشتمل
بر ادویهٔ سمیه و تدبیر آن چون خطرناک دانسته بقید تحریر در نیاورد مثل پردرس که عبارت از
دوای بیشی است و مهارس که عبارت از دوای بیشی زبور با اجساد سبعه است و امثال ان از
ادویهٔ بلادری و زرنیخ و غیرها و تدابیر معادن و تکلیس و تصعید و احراق و تصویل و سایر ان
در دستور اول کتاب مذکور است مع منافع هر یک صفت ترکیبی که جهة احتباس بول و حرارت جگر
و سل و دق و تنقیه معده سیدیل و از مجربات حکمای هند است قلعی را در ظرف سفال یا ظرف
آهن گداخته چند بار زردچوبه ساییده با نانخواه مسحوق قدری با آن آمیخته با آلت آهنی برهم زده سر
ظرف را بپوشانند تا مانع صعود بخار گردد و بجایی رسد که رنگ آن سفید شود پس با آرد برنج حبها
ساخته بقدر نخودی از یکعدد تا دو سه عدد استعمال نمایند و هرگاه مطلب تلیین طبع بوده باشد
قدری از ان شنگرف مدبر مبیض را با آب لیمو خمیر کرده در بوطه بندند و با ردیگر بروغن گردکان
خمیر نموده در بوطه کرده چندان بدمند که مایل بسرخی گردد و در ینوقت یکعدد از ین حب مسهل
قوی الفعل است و رفع افراط اسهال آن حب سفید اول میکند **باب بیست و دوم** در ذکر بعضی

از معالجات که مخصوص چهارپا یان است و از کتب بیطره نقل شده مخفی نماند که عروقی که فصد آن در
امراض بهایم احتیاج می افتد بیست و یک رگست باین تفصیل عرقین ماردین هر یک پهلوی گوش است
و فصد آن جهة تخمه یک سر و کران خیزی و جنون نافع است عرقین منخرین در هر بینی یکی و جهة امراض چشم
و بینی و گوش و دهان مفید است عرق و واجین در دو طرف گردن است جهة حکه و جرب و برص و
ریختن موی و امراض حاره و نزلات نافع است اوداعان از حوالی لثه علیا از دو طرف کشیده است تا باطن
دماغ جهة درد دستها و سبل و ظفره و کام نزدیک زدن نافع است صافنات چهار عرق است
دو طرف وحشی دستها و پاها جهة ریختن موی که جرد گویند مع ضعف قوایم و زحمت بارکردن و جرب
سم اخرسان دو عرق است از دو طرف کتف کشیده تا بر ماند جهة امراض پشت و کمر و صعوبت خوابیدن
و برخواستن و تشنج و بدی نشخوار فصد آن نافع است عروق ذنب رگیست که در زیر دم جهة امراض رحم
و خصیه و قلت شیر و بدی خصم فصد کنند عرق وحشیات چهار عدد است در باطن دستها و
پاها و مقابل صافنات جهة امراض قوایم و سینه گیری و حرارت مفرط باید فصد نمود ضفدعین دو
عدد است در زیر زبان بجهة بدی نشخوار و سیلان کف دهن و ورم کلو فصد کنند اما طریق معالجات
آنست که در امراض حار علفهای سرد مثل قصیل و اسفناج و کاسنی و کاهو و غیر ان دهند و در امراض
بارد یونجه و علفهای گرم و بجای جو ظلو و پنبه دانه و عدس و امثال ان پس ادویه مخصوصه هر علتی را استعمال
نمایند امراض راس یکی آنست که در ابتداء اسرا حرکت دهد با سیلان رطوبات بینی و قلت اکل و
بعد از ان ورم مستطیل در عقب بهم رسد علاج کشودن رک یا ردین است پس طلا نمودن ثفل تخم کتان
که روغن آنرا افشرده باشند با صابون و بزر قطونا و هرگاه منفجر گردد علاج قرحه باید کرد دیگر ناخنه که
بترکی سانجو گویند علامتش تنگی نفس و برآمدن غضروف بینی و سر پیش افکندن و عدم اکل است علاج
قطع باسره و اخراج غضروف و فصد عرقین منخرین و سعوط کردن بزاج و زرنیخ و مرهم زنگار و استعمال

معطسات

معطسات برآمدن دندان زیاد که مانع لجام و باعث قلت اکل و نشخوار است علاج قلع و مالیدن موضع
بزفت و حلتیت که هر دو را در روغن زیتون جوشانیده باشند و سنون نمودن بشب یمانی و شونیز دیگر
ضفدع است و آن ظهور ورم و رگهای سبز در زیر زبان است علاج کشودن ضفدعین و تضمید نانی که در
مرق ضفدع طبخ نموده باشند و اکل آن دیگر تاثیر هوا است علامتش بهم برآمدن چشم و سر به پیش انداختن
و غمین بودن و افکندگی سینه و برخواستن موی آنست علاج آرد جو را با ربع وزن ان ریوند چینی با دوغ
ممزوج کرده بر روی یخ سرد کرده بخورانند و بآن حقنه کنند و هرگاه از برودت هوا باشد شبث و حلبه
از هر یک چهل و پنج ل نیکوب کرده با جو تا سه روز بدهند امراض عین مثل ظفره و امثال ان و بیاض و
غیره علاج همه بدستور معالجه انسان است مگر آنکه در بهایم ادویه قویه آنها را باید استعمال نمود
امراض سینه و احشا از ان جمله سعال است هرگاه بعد از اکل عارض گردد از ضعف معده خواهد بود و
الا از دماغ علاج حار آنرا تخم مرغ بجلو کنند و یا در سرکه چند روز بگذارند تا پوست تخم نرم گردد و آنگاه
بدهند و بدستور دادن شیرہ و اسفناج و علف خبازی و خطمی و آب طبیخ حلبه مع خبازی بسیار نافع است
و حقیر حب سعال بتریاک دار و حب نشاط را تجربه نموده است و بارده را حب عطاری و سپستان داده
و در قسم بارد تصریح نموده اند که این دوا مجرب است رازیانه شونیز قند سیر مقشر هر یک سه رل روغن
دنبه تازه هفتاد دل نیم گرم کرده بدهند هر روز بدستور تا سه یوم باید داد و اگر اثری باقی ماند تا سه روز
دیگر در بینی چارپا بریزند و گویند اگر در سالی یکبار این دوا را بدهند بر هیچ مرضی در ان سال مبتلا نگردد
و باعث فربهی ان نیز میشود و بدستور دنبه را با زیت و آب گرم بدهند هیچ مرضی در ان سال مبتلا نگردد
واز مجربات شمرده اند و این دوا نیز بغایت نافع است سیر مویز زیره نانخواه زراوند مدحرج هر یک
سه رل جوشانیده صاف نموده با پنج رل عسل بدهند و در شدت سعال فصد وداجین را نافع
دانسته اند و داغ مراقی و سعوط زعفران با روغن زیت بغایت موثر است دیگر قولنج است علامتش

هو
اگر چشم [illegible] شده و خواهند که رفع شود
تخم نارنج هر روز بقدر چارک [illegible]
[illegible] شود

احتباس ذبل است وبی آرامی وبرآمدن شکم علاج تخم کاهیشه که عبارت از قرطم است پنجاه ل آنرا در آب پخته
جرم آنرا بجوشانند وبا آب آن حقنه کرده بکردانند تا اطلاق واقع شود وشیاف شحم الحنظل با صابون و
مویز از مجربات خصوصا با قدری زهره کاو وخورانیدن یک ل زهره خرس جهة درد شکم ودرد جکر
وسده آن مجربست وبدستور شیافی از حلتیت واشق وشحم الحنظل کردن وخورانیدن آب برودمع سرکین
کبوتر وزیت وشراب بیعدیل است دیکر احتباس بول است علاج شراب روغن کاو هریک نود ل
نیمکرم بدهند وحقیر این دوا را تجربه نموده است شوره صاف را از پنج ل تا هفت ل در ماست حل کرده
بدهند در حال دفع علت کند وباید بعد از دادن دوا از جویهای کم عرض بجهانند وچون دهنه
ونمک در چشم بکشند بالخاصیه در ساعت ادرار میفرماید ومجربست جوکیری وسینه کیری هرکاه سینه
کیری از جوکیری حادث شده باشد در روز آب وکاه نباید داد وبعد از آن بتدریج علف سبز دهند
واکر هیچ قسم علف سبز بهم نرسد کاه جو را در آب وقدری شیر پخته بدهند ودر آب سرد حرکت
بسیار باید داد وهرکاه سینه کیری از جو نباشد فصد عروق وحیاة دست وفصد اوغان
کنند وتخم مرغ خام چند عدد را شکسته در کلو بریزند وبجای جو خلر وعدس وحب البقر وامثال آن
بدهند وکندم در شیر پخته نافع است وسیر را در روغن دنبه جوشانیده بر سینه کرم کرده بقوت
تمام بمالند وبر پوست تازه کوسفند بپوشانند امراض قوایم یکی قصر نخریل است وآن وقتی عارض
میشود که عرق داشته دفعة سرد شود ومانع حرکت کردن کردد بخلاف تشنج که شامل جمیع
اعضاست علاج پوشیدن بسیار وسعوط بوره ارمنی وروغن کل سرخ وبخور ونطول کردن بر
مطبوخ درمنه ترکی وبرنجاسف وکندم وامثال آن وهرکاه زایل نشود داغ مفصل سر وکردن
وبیخ دم باید کرد جرد علتی است که باستخوان قوایم موی آن مثل داء الثعلب ریخته شود علاج موضع را
با نشتر چند جا بشکافند تا خون بقدری دفع شود وپاز عنصل مالیده بروغن کوهان شتر وروغن

جرب مع حسن البول

حب

حب الغار وشونیز وثفل تخم کتان تضمید نمایند جود علتی است که بسبب کثرت شرب بعد از اکل عارض
شود علامتش دیر کام برداشتن وکرانی سینه وخشکی اعضا وتشنج قوایم است علاج فصد با دزین
طرف پیشانی وزیر سم است وسعوط کردن بکلاب وکافور ونطول بطبیخ ادویه حاره مثل حاشا و
بابونه وبرنجاسف وافسنتین تعقد علتی است که بسبب حمل کران وحرکت بسیار وسیر سنکلاخ
وزمینهای درشت بربالای زانو برآمدکی بهم رسد علاج بملینات ومحللات مثل مویز وزعفران
وانجیر وتخم کتان وشونیز وعسل تضمید نمایند ورم تحت الرکبه وخراج وسطری یکی از قوایم بجد
داء الفیل از ریختن مواد غلیظ است علاج تضمید موضع است بحنظل تازه ومقل واشق وسیر وعذره
انسان از مجربات است وبدستور میعه با زیت وخورانیدن ریوند چینی با دنبه وشیر ونطول بر بابونه
ونخاله واکلیل الملک وامثال آن طباق علتی است که باعث ورم حوالی سم کردد با خشونت وشکافها
وشقاق علاج بریدن موضع وداغ کردن است با نیزه با آتش سرخ کرده واخراج آنچه شبیه بدانه های
انجیر باشد بعد از آن استعمال نمودن قطران ومرهم مناسب قرص خفیه خافر که از میخ بهم رسد علاج
کشیدن میخ وچکانیدن روغن چراغ وروغن بشیخ صغان وامثال آن است شقاق طریق علاج آنست
که مکرر با آب بشویند بلکه مدتی در آب کرم بکذارند بعد سم را خشک کرده این دوا را کرم نموده در شکافها
بچکانند علک البطم را در سپر بزد در رقه مضاعف بکذارند وسرنج را اضافه نموده استعمال نمایند و
این از مجربات حقیر است وبعضی مالیدن مغز سر کوسفند وکچه محلول وزرده تخم مرغ وسفیداب
وزعفران را مدح نموده اند وداغها خطی بالای سم وساق بسیار نافع است ایضا جهة شقاق تجربه شده
توتیای هندی زرنیخ حنا با دوشاب ممزوج نموده بعد از آن که با صابون شسته باشند بمالند وبالته
بپوشانند تا سه روز همین عمل نمایند ومکرر آزموده شده است امراض جلد از آنجمله جرب است علاج آنست
که نمک زرنیخ را بالمناصفه در روغن کاو جوشانیده طلا کنند ودر آفتاب ببندند وتا سه روز

تکرار نمایند و آنچه حقیر تجربه نموده این دواست کوکرد دو جزو سیماب یکجزو مغز بادام تلخ یکجزو بعد از
سحق بلیغ با روغن تازه مساوی مجموع مخلوط کرده موضع جرب را بعد از شستن بآب گرم و صابون ضماد
کنند شیرنج و نفاخات و آن علتی است که از جلد رطوبات تراوش کند و با خارش باشد علاج تضمید
آنست به سرکه و صابون و سرب و رو بیستور خردل باماست نافع است و سیماب و زاج و خاکستر چوب تاک
با سرکه و روغن گل از مجربات حقیر است حکه علاج خارش مثل جرب است و شیرنج در ادویه آن شراب
سرکه سریع التاثیر است و هرگاه بسبب خارش ریختن دم حادث گردد کنجد را سوزانیده با آب مخلوط کرده
دم آنرا بشویند و یک هفته همین عمل کنند برص گربه کی آلا گویند حقیر آنچه تجربه نموده ضماد بیت کردن با
اطلیه برص مذکوراست باید موضع را بآب اشنان شست و ضماد نمود و چون پوست بیفکند واثری باقی
ماند تکرار نمایند و الافلا کوکب علتی است بسبب اکل معز طبوا دفاسده در کتف جمع گردد و بروز کند
علاج تضمید آنست بفنه و سرگین کبوتر با روغنها و بعد از آن شکافتن و معالجه جراحت کردن و ادویه
جراحات درباب مراهم مذکوراست و احتیاج بتکرار نیست امراض مفاصل علامتش ضعف حرکت
عضو مخصوص است و چون دست بران مفصل گذاشته بفشارند معلوم گردد علاج فصد قوایم و تضمید
بزنجبیل و نفط و سرکه و سیر و ادویه محلله است و داغ مفصل معلوم و در ضلع مهره ها و مفاصل نیز
داغ نافع است و الصاق زفت و تدهین بروغنها حار و نفط اورام آنچه در ران تا آخر ساق و پا باشد از
باشد و ریح الجبال نامند علاج تضمید بعد از ادویه مجربه است و ببستور جاورس و سبوس گندم گذاشته بندند
و سایر اورام را ببستور انسان معالجه نمایند و علاج ورم پشت که از کوفتگی بار و ثقل باشد نمک را در
شیر گاو جوشانیده نمدی را بآن تر کرده دو سه روز مکرر بگذارند و محل ورم را با صبر و سرکه ضماد کنند
و نمدی را بآن تر کرده بگذارند و نمک را بر روی آن بکشند و اورام حاره را اولا برادع مثل گل ارمنی و
طلب و بزرقطونا و آرد جو با آب کاسنی و آب کشنیز و سرکه طلا کنند و بعد از آن بمحللات اورام حاره

وبادده

وبادده و بزرمنبرو را در ابتدا و انتها بمحللات تضمید نمایند مثل مغز دانه سپید انجیر و سرگین گاو و زوفای تر
و برصاف و اشق و دبق و آهک و امثال آن جراحات علاج آن بذرورات و مراهم مذکوره در
ابواب سابقه نمایند و آنچه مخصوص بجراحت پشت دواب است سرگین خشک الاغ و تنباکو است که بعد
از شستن بآب گرم هر روز تجدید بکنند امراض عامه از آنجمله اعیا است که ماندگی باشد علاج شکر و
آرد جو را با لسویق بآب ممزوج کرده بدهند و بعد از لحظه اندک بگردانند و یکبار دیگر آنرا داده ساعتی
نگاه دارند پس در نهر آب دستها و پاهای آنرا با دم و منفذ و زهار و دهان بشویند خشک کرده روغن
گاوی و نمک و شراب زانوها را تا اسم نطلیه نمایند و اگر ماندگی از دویدن بسیار باشد سینه اش را
بپوشانند و بجهل و پنج ل روغن کنجد با روغن تازه حقنه نمایند و یکبار دیگر بآب سرد حقنه کنند تشنج علامتش
عسر نفس و فرو رفتن اضلاع است علاج داغ تهیگاه است که هر طرف را سه داغ مثلث کنند و یکی زیر ناف
دبیله علتی است با کثرت تشنگی و بی آرامی و نفس بسیار زدن و اضطراب حرکات علاج تبرید بماء الشعیر
و تغلیف بکدوی تازه و هندوانه و دوغ و آب و فصد عروق وحشیات و تضمید جرادة کدو و خیار
و امثال آن و یخ بسیار دادن و سعوط کردن بکافور و آب کشنیز و سرکه و حقنه با شیره تازه و آب سرد کنند
و چون بهایم را خواهند که تغیر رنگ آن شود باید خاکستر بخته را با آب خمیر کرده و بقوت تمام مالیده
تا چرک زایل شود و آب گرم بشویند پس موضع را با شب یمانی بقوت تمام و بجهت سیاه کردن بقم را با آب
نیل پخته بمالند سیاه گردد و بجهت سرخ کردن با آب ملح القلی پخته ضماد نمایند و بجهت کبودی نیل را اکثر از بقم
کنند و بجهت سفید کردن بروغن و زغ تدهین کنند و آن در مبیضات موی مذکور شد و اکتحال
عسل بلادر مورث بیاض چشم حیوانات است و اکتحال خرنوب رافع آن و سعوط بودنه در دماغ شتر
رافع مستی آن و مجرب است **باب ۲۳** در قلع آثار لباس و جامه و امثال آن قلع رنگ سیاهی و چرک
اشنان و یکجزو انار دان را با سرکه و آب بجوشانند و آنچه از کرم بوده موضع سیاهی جامه در آن بگذارند

در قلع آثار لباس و جامه و امثال آن

بجوی کہ دست تاب کرمی آن آورد پس بدست بمالند وهرکاه اثری باقی ماند بآب وصابون بشویند و
تصریح نموده اند کہ هر اثری کہ بآب وصابون زایل نکردد باین عمل دفع شود وبدستور چون اشنان را بآب کرم
بجوشانند وهر سیاهی والوان مختلفہ را بآن بشویند وبعد ازان بآب وصابون دفع آثار مینماید اثر مداد تہ
تازه با نمک نیمکوفتہ مخلوط کرده بآن بشویند وپس ازان بصابون واشنان ومتفق علیہ است کہ ترشی ترنج دفع
رنک مداد وسایر آثار مینماید سیاهی پوست انار وسایر آثار سیاه موضع را بکوکرد دود کنند وسرکین کبوتر
مالیده بشویند رنک دوده موضع را خمیر آرد برنج مالیده بصابون وآب کرم بشویند وبدستور ترنج ولیمو
رافع آنست قلع جمیع الوان اول بآب باقلی شستہ با بقیہ غنا کی دود کوکرد دهند ایضا درین باب مجرب
دانستہ اند موضع به سرکین مرغ طلا کرده در آفتاب خشک کنند پس بصابون بشویند قلع رنک خون در حاوی
ابن تلمیذ مذکور است کہ ترشی ترنج با نمک زایل کند جمیع الوان خونها سوای خون بکارت واین فرق
غریب است وبدستور چون موضع انجا کہ آلوده بآب اشنان بشویند دفع اثر خونها مینماید وبدستور
چون سرکین کبوتر را بجوشانند وبآب آن بشویند ازمجربات است قلع رنک زعفران چند بار بقند سائیده
ودود کنند دفع میکند وبدستور انجیر را در آب بجوشانند تا رنک بر دارد وآنچنان کرم بوده جامہ را بآن
بشویند پس ازان بصابون وبدستور شستن جامہ بوره وصابون همین اثر دارد قلع اثر بقم لیمو را با نمک
کرده در ما بست بپشارند وموضع را بآن آلوده بعد از سہ ساعت بدست مالیده بپشارند وبصابون
وآب کرم بشویند قلع رنک نیل ماست ترش را بجوشانند وموضع را دران فرو برند وبعد از دو ساعت
بآب وصابون بشویند قلع رنک شکوفہ ها ومیوه ها اشنان واندکی بوره را بسیار بجوشانند وبدستور
قند اشنان را با خطمی وبوره بجوشانند وموضع را ساعتی در هر آبی مکرر بکذارند پس بآب وصابون بشویند
قلع رنک آلو وآلوبالو را بسوزانند وخاکستر آنرا بآب سرشتہ موضع را طلا کنند وبعد از دو روز
بآب وصابون بشویند قلع رنک توت اثر توت سیاه را بآب توت سفید بشویند وبدستور هرکاه
بکوکرد

بکوکرد دود کنند زایل میکرداند قلع رنک انار اشنان را با صمغ عربی شب بجوشانند وبآن طلا کنند
وچون خشک شود دست مالیده از موضع بفشارند وبآب بشویند وبدستور شستن آن بصمغ عربی
واشنان همین اثر دارد وکویند اثر پوست کردکان تر را بروغن وصابون واشنان وسرکہ وترشی ترنج
از مجربات است شستن جامہ های رنکین کہ تغیر نیابد قطف را در آب جوشانیده لباس بآن بشویند وجهت
ثبات رنک جامہ ها حب نوبخطی را کوبیده بخیسانند وجامہ را بآن تر کرده بعد ازان هر رنکی کہ کنند
دیکر زایل نمیکردد قلع آثار روغنها آرد جو را بدوغ امیختہ بآن بشویند تا ازالہ چربی شود وچون لباس
پشم سفید بروغن آلوده باشد سرصاف را بعد از تر کردن موضع بران بپاشند وبسیار بدست مالیده
بآب سرد وصابون بشویند وهرکاه پوست بچربی آلوده باشد نخالہ کندم تاسہ بار بران ریختہ بدست
مالیده بپشارند وتصریح نموده اند کہ چون بزهره کوسفند وبز طلا کرده بآب اشنان وقلی بشویند اثر
جمیع ادهان را از اقسام البسہ زایل کرداند وهرکاه خواهند تا شتر زایل کردد آهک ونمک را سائیده
بر موضع بپاشند وچیزی سنکین بران کذارند وبعد از مدتی بپشارند ودر قلع روغن بزرک و روغن
چراغ کفتہ اند کہ چون لباس ابریشمین بآن آلوده باشد سبوس کندم جوشانیده وموضع را بآب آن تر کرده
بکوکرد بخور کنند ودر خواص الاشیا از الہ ان از جامہ ابریشمین نیز بدستورات مذکوره است وچون
لباس رنکین باشد اول بخطمی بشویند پس بآب اشنان وصابون قلع آثار نفط سیاه وسفید اول بدوشاب
بشویند پس بآب باقلی کہ کرم باشد وجهت دفع بوی آن اول جبره کہ وبعد ازان بصابون بشویند وآب
طبیخ باقلا را جمیع مهره مجرب شمرده اند وبدستور چون سیر کوفتہ ونمک نیمکوب بر موضع بسیار بقوت بمالند
وبعد ازان بشویند زایل کردد وکویند بروغن زیتون نیز رفع اثر نفط میشود قلع رنک غالیہ طیوب
سرکین کبوتر را بآب جوشانیده جامہ را بآن بشویند پس بصابون واز الزعفر چار پایان واثر پوست
سیاه بدستوریست کہ در قلع رنکهای سیاه مذکور شد قلع روغنها از اوراق کتاب وکاغذها

هفت درم استخوان سوخته را مثل غبار بسایند و باده م شب و یك م نبات بسیار نرم سحق کرده بر اوراق یا شلجم سنك کران بر بالای آن شب تا صباح کذاشته پس اوراق را بفشارند و هم چنین کل نیشابوری و آهك و شوره همین فعل میکند اما قلع نوشنجات بابیج کج را با روغن زیتون و اندکی بوره ارمنی و شبیانی سایده و بر نوشنجات مالید پس دفع آن نمود و همین عمل در بردن چرك جامه نیز بسیار موثر است در دین امور سفیداب جصاصین و تیز ازنج است در قلع موم عسل را کم کرده بر موضع ریزند بمالند تا موم و عسل با بیرند پس عسل را بر داشته موضع را با آب کرم بشویند ایضا جامه را در روغن شیر بخت جوشانیده کنارند پس به صابون و آب کرم بشویند ایضا بوره و صابون و آب کرم بشویند دفع نماید قلع قیر و زفت و قطران و مومیایی و امثال آن آرد نخود را با آب امیخته استعمال کنند و بدستور بروغن زیتون کم کرده و صابون ازاله نمایند و روغن زیتون را در دفع اشیای مذکوره و اشیای چسبنده مثل دبق از مجربات شمرده اند اقسام شستن جامه ها لباس نیز بهتر را چیزی بهتر از کل و بوره و آهك نیست و پشمی را کل و ابریشمی و صوف و سقرلاط و لنده و امثال آن را چوبك و نمك و جامه ابریشمی چنانکه بصابون پاك میکردد با پشم کوسفند نیز بشویند پاك میشود و الوان مختلفه را سرکین کبوتر از الرچرك میکند و جامه سفید به رنکی که آلوده کردد چون یکشب در بول اشتر کنارند و روز دیکر بصابون و آهك بشویند دفع ان میشود و بول اطفال را نیز همین اثر است والله اعلم

باب بیست و چهادم

در دستور معالجات طیور که بر زده عبارت از آنست پوشیده نماند که علمای این صناعت و فضلای این علم بسیار کم اند و بهترین ایشان قسطوس رومی و ابن العوام و ادهم و قطریف و سومادس و ابن جا نراست و اول کسی که صید شاهین و باز کرده و ایشان را شکار آموخته قسطون پادشاه روم است و صید باشه اختراع کسری است و شکار بحری و چرغ را نسبت به بهرام داده اند و طرق اصطیار و پایان بنك و بد و سایر حالات طیور سباع و جوارح نامند با نحای مختلفه تحریر کرده اند و چون امور معالجات امراض ان مناسب الحاق این مجموعه داشت بنا علیه

اکتفا

بر حو بکر شتمان است
کبیر ترک یحو قان بنز

اکتفا بیان آن نموده و انچه از متقدمین بنظر رسیده ترجمه میشود و تصریح کرده اند که نبض طیور در مفصل ثانی بال محسوس میکردد و حرکت دیر مابین مقعد و انتهای استخوان سینه که عظم زورقی است و از جهت عدم عظم و مدی که در سایر حیوانات قاعده دماغ است و محل وقوف مواد غلیظه و شمول و ز کام سر بر جمیع سر را صداع عارض نمیکردد چه باین سبب بخارات محتبس نمیشود و مهره های کردن و پشت طیور را سناس و جوارح نمیباشد و آن عبارت از برآمدکیهای طرف بیرون مهره هاست و رودهای این جنس مستقیم است بخلاف سایر بهایم که ملفوف و پیچیده است و فالج و عرق النسا نیز طاری نمیکردد علامت کلیه صحت و مرض چون هر صبح بعد از خواب شب پر و بال خود را بمنقار رساند و بال افشانی کند و مردمك دیده ان صاف و نورانی و نظر باطراف از روی جستجوی چیزی کند و از نشاط پرواز نماید با خواهش صید و فضلاتش معتدل القوام و سفید و بسهولت دفع شود علامت صحت است و با این اوصاف هرکاه در حین پرواز پر بسرعت و قوت زند و کثیر الحرکه باشد دلالت بر حرارت و یبوست مزاج اصلی دارد و ضد ان بر برودت و رطوبت و اضداد صفات مزبوره علامت عدم صحت است پس اکر سر را بیجا حرکت دهد دلالت بر آفت دماغ کند اعم از انکه در اصل دماغ باشد یا بمشارکت عضوی و اکر مکرر چشم را پوشیده و رطوبت از ان سیلان نماید دلالت بر طرفه و آفت چشم کند و هرکاه دهانش بعد از سیاهی سفید کردد دلالت بر آکله کند و اکر بال را بتمام مرجح نماید دلیل است بر غلبه رطوبت غریبه و چون با وجود آن هر دم بپای نشیند و در حین دفع فضله بدشواری اخراج نماید دلیل است بر بواسیر و آفت روده و شقاق باد و ورم کف دلیل حرارت غریبه و لرزیدن پا دلیل نقرس و مفاصل و ورم فوق زانو سست و کشیدن موی خود بمنقار دلیل کرم معده و قمل است و کاهیدن بال راست و منقار دلیل ضعف جکر و خارش بینی بجد افراط دلیل آکله و صدای جوف دلیل ریاح غلیظه و میل بطعم ننمودن دلیل تخمه و افتادن از نشیمن و تشنکی مفرط دلیل موت است امراض راس و از علتی است که سر را بسیار حرکت دهد و

ومنکوس کند وهرگاه مرتفع دارد پس اگر نگون داشتن سر زیاده بر دفع باشد وتغیر در چشم بهم نرسد از اصل
دماغ خواهد بود والا بمشارکت اعضای اسفل علاج آنچه از اصل دماغ باشد در مواد حاره بآب گشنیز
وسفیداب نطلیه نمایند وسعوط کنند وتسقیه بگلاب نمایند ودر بارد تسقیه بگلاب که مرزنجوش در آن
خیسانیده باشند باید کرد وتضمید بمرزنجوش مطبوخ وآنچه بمشارکت باشد علاج آن عضو کنند
مرهفه علتی است که موی راست ایستد ومخلب که عبارت از ناخن است کج وسست بحدی گردد که ضبط
طعمه نتواند نمود علاج هرگاه زمستان باشد در پیش آتش والا در آفتاب بدارند ونطول بمطبوخ بابونه
وتسقیه بآب نرگس وآب مورد کنند تقلیص علتی است از یبس دماغ که حرکت دشوار کند علاج نطول
بآب شبث وروغن کنجد وتسقیه بشیره نیم گرم ذرّه کنند وبدستور آب عناب وبنفشه نیز مفید است
امراض عین عشا شبکوریست وتصریح نموده اند که غیر انسان وبوزینه ومرغ خانگی وکبوتر باید جمیع
حیوان اشیا را در شب نه بینند وعدم ابصار جوارح بسبب بخار غلیظ است علاج منع لحومات و
اقتصار بحبوب وتقطیر بگلاب وشکر نمایند وعلاج غشاوه وسیاهی تقطیر زهره وشکر ومروارید کنند
اتساع ونزول آب علتی است که در روز ابصار نکند علامتش وسیع شدن مردمک است در روز
چه طیور را در صحت بصر سوای شب وبرودت مفرط هوا مردمک وسیع نگردد علاج تقطیر زهره هاست
با عسل علاج سیلان رطوبات بتقطیر آب مورد کنند واوهم آب مورد را با توتیای مغسول تجویز کرده است
وعلاج سطبری پلک چشم وبهم آمدن آن بعد از حک ان بشکر طلا نمودن بال نادر طیور بغایت ادوا ست
وبدستور جهة فوط واکثر امراض چشم مفید است جدبری وان حدوث نقطه های سرخ مدور است
در پلک چشم علاج موضع را با سیر بمالند وبعد از آن خاکستر برگ زیتون بپاشند علاج سلاق که سرخی
پلک است با صلابت وجوشش بتقطیر گلاب وروغن پسته کنند وعلاج جرب که خشونت وسرخی
پلک است بقطور شراب وسفیداب وسماق منقوع در گلاب کنند وعلاج بذله که عزیب بی سیلان است

بقطور

بقطور روغن گل سرخ وشراب باید کرد ودموع که کثرت اشک است هرگاه از دود آتش عارض
شده بروغن بنفشه مخلوط بشیر دختران تقطیر نمایند امراض ظفر ومخلب ظفر را بفارسی منقار ومخلب را
چنگال گویند از جمله امراض آن یکی تقشر است که عبارت از ریزه شدن وپوست انداختن باشد علاج
سعدیل تضمید این دوا است نشاره شاخ بز وترب را در روغن سپند انجیر جوشانیده استعمال نمایند
وسطبری منقار وناخن را که از صدمه واسباب خارجه بهم رسیده باشد بتضمید بآب مورد ولادن
نمایند وآنچه بسبب انصباب مواد باشد بروغن بادام وتخم کبوتر ومغز پسته نطلیه نمایند والتوا که کجی
وپیچیدگیست تضمید بسرکه وشب کنند وتطبیق را که بهم برآمدن وباز نشدن مخلب ومنقار است مداوات
بتضمید روغن کنجد وروغن تازه وسعوط نیز از آن نمایند وطعمه بزرده خام تخم مرغ باید کرد وتالیل را
که بترکی زگیل گویند وآن در چنگال وانگشتان حادث میشود این دوا مکرر نطلیه نمایند که از مجربات است
اشق مقل ازرق هریک دو جزو نیمکوب کرده یکشبانروز در سرکه کهنه خیسانیده پس در هاون حل
کنند وگل خطمی دو جزو وتخم مرو تخم کتان بنفشه بابونه هریک یکجزو اضافه استعمال نمایند
وعلاج ریش کردن چنگال ومنقار را بخون آوردن موضع بناخنان باید کرد وتضمید بدارچینی
وامثال آن باید نمود واورام حاره تازه را تضمید بگل ارمنی وصندل سرخ وکافور وزعفران با سرکه
کنند وبارده ومزمنه را نطلیه بمرهم داخلیون ودبق ومویزج با عسل وسایر محللات نمایند امراض دهان
وزبان وحنجره والات تنفس علاج خشونت دهان که مانع خوردن طعمه گردد بهمانند را با حلبه در گلاب
خیسانیده تسقیه بآن کنند وکنجشک طعمه وپاشیدن کثیرا ونشاسته بسیار مفید است وتشنج عضلات
حنجره را که مانع فرو بردن طعمه میشود تسقیه بآب طبیخ انجیر ومویز وتضمید بروغن گردکان کنند وورم کنج
دهان را تسقیه بآب گرم ممزوج بلعاب بزرقطونا وتضمید بانجیر بهرا با فندق بریان نمایند وچون منفجر گردد
چرک آن را پاک کرده عناب را مثل غبار ... سایده بپاشند سعال وضیق نفس را علامت توانر نفس

وباز داشتن وضعف حرکت است هرگاه این علت از حرارت مزاج ویا هوا باشد باشدت تشنگی میل بآب
میکند ونبض سریع وکف پا گرم میباشد وآنچه بسبب بخار ودخان باشد این اعراض با آن نمیباشد
وعلاجش آن تسقیه بروغن کنجد با قدری صمغ عربی ولعاب بهدانه وگل ارمنی است وچون با حرارت کزازی
عارض گردد تسقیه بشیر الاغ وکثیرا وماء الشعیر با قدری آب کدو باید کرد وبر روی اسفناج وکشنیز
وبرگ وامثال آن خوابانید وداغ طرفین منخر وپیشانی را اگر بچوب بوره کنند بسیار نافع دانسته اند
وهرگاه از برودت باشد علامتش حرکت سر وسیلان رطوبات غلیظه از دهان است علاج تسقیه بشیر
الاغ که قدری سرگین موش حل کرده باشند باید که در روغن ترب را از مجربات شمرده اند وحلتیت را
بعضی تجویز نموده اند خفقان علامتش تواتر نفس وصدای منخرین وحرکت منبتهای عظم زورقی است
که با اندک حرکتی این عوارض محسوس گردد علاج تسقیه بگلاب وگل مختوم ولعاب تخم ریحان وآب انجبره
وگل ارمنی وبر روی برگها وعلفهای سرد بخوابانند وطعمه از زرده تخم خام وجوجه پر برنیاورده دهند
وگرفتگی آواز را با دادن طبیخ انجیر زرد وخطمی وزوفا وعسل کنند وخناق ودشواری نفس را این دوا
بغایت نافع است پوست تخم مرغ را نرم ساییده با مویز حبها کرده بدهند وتسقیه با آب کلم بوتر دار کنند
واگر حرارت غالب باشد تسقیه بروغن بنفشه وگلاب وآب کاسنی وروغن گل سرخ کنند امراض کر
نهرك عبارت از آنست تخمه سببش کثرت اکل وطعمه سوقت وعدم هضم است علامتش قی کردن وسستی
بال وسر وبرخاک غلطیدن وبرنشیمن قرار نداشتن ودهان باز کردن وسیلان رطوبات است علاج گرسنگی
وپرواز بیشتر فرمودن وطعمه از برنج وذرت وحبوبات دادنست ودر روز سیم گنجشک طعمه کنند واین دوا را
در گوشت پیچیده بدهند زنجبیل مصطکی کرویا دارچینی فلفل هریک یک جزو حرف ابیض ربع جزو
باشکر حب بقدر فلفلی ساخته استعمال نمایند وجهت دفع رطوبات غلیظه مویز را از مجربات دانسته اند
وقدر شربتش از سه عدد تا هفت عدد است وسوناخ وادهم تسقیه طبیخ مصطکی وقرنفل را شوده

وبر روی نعناع تازه ریوند وسداب که بر سرکه بران پاشیده باشند بخوابانند ودر زیر نشیمن بگسترند
وباجماع رسیده است که از انسان وطیور ووحوش سه صنف اند که تخم نمیشوند از انسان حکیم وراهب ومسافر
واز وحوش شیر وپلنگ وآهو واز طیور کبک وشترمرغ وقطاه که بفارسی سنگ اشکنک نامند باح
علامتش قراقر وظهور نفخ وقلت اکل است علاج طعمه از ملخ وخطاف وخرگوش کنند وحبی که مذکور بسیار
نافع است وحقنه بطبیخ رازیانه وکرفس وبیخ وبا روغن تازه وفلفل کنند وجگر گوسفند با شیر الاغ وهلیله
زرد وبدستور تخم سنگ پشت با شکر بغایت مسهل است ونافع اند وشیاف شکر واز روث وعسل ونمک
بسیار مفید است وشیاف پیه خوک را مخصوص با زیان کرده اند وهرگاه حرارت ظاهر باشد بجای
در مسهلات وشیافات وحقنه ها هلیله زرد کنند وبجرغ وشاهین وبحری جهة اسهال نمودن قدری
نوشادر با شکر وروغن تازه دادن بسیار نافع است چرا اولا بجهة دفع فضلات وثانیا با اطلاق دفع مواد
میشن باید علامت کرمی که در زهرک بهم رسد منکوس داشتن سر وکشودن دهان ولاغر شدنست علامت
کرم روده بد بویی فضله وغلطیدن وقلت اکل است وعلامت کرم مقعد خروج وظهور آنست علاج آب
برگ شفتالو با گوشت باب چغندر وعسل که نیم گرم دهند وبدستور قنبیل وبرنگ کابلی مقشر واکیر ترکی
وتربد سفیداب را بالسویه ساییده با عسل حب کرده باید داد بواسیر علامتش ظهور خون با فضله وفساد
هضم وسقوط قوت ودفع شدن فضله بدشواری وقلت مقدار ان وکثرت مراقت علاج حقنه بطبیخ
تخم کتان وروغن ان وروغن کدوکان وروغن نارجیل کنند خصوصا چون قدری از کدوکان سوخته اضافه
کرده باشند وخروج مقعد وشقاق آن را حقنه بروغن وسمه وکوهان شتر وروغن حب البطم کنند امراض
جگر علامت سده وورم آن تشنگی مفرط واحتباس ثفل وبرآمدگی تحت استخوان سینه است علاج تسقیه
با آب طبیخ بیخ زرشک وطبیخ بیخ طیون که بترکی بکور تکان نامند باید کرد وملت مغسول ریوند چینی گل سرخ
بیخ کاسنی بالسویه جوشانیده آب آن را بدهند وطعمه از زرده خام تخم مرغ وآرد عدس با شکر وگاهی از لحوم لطیفه

بآب طبیخ عدس کنند وموهای تحت استخوان سینه را سترده بآرد جو وصندلین و مصطکی وسرکه ضمکرد تضمید نمایند وزلو دادن بر موضع مزبور نافع است قولنج علامتش خشکی فضله وسینه بر خاک گذاشتن وطلب آرامیت علاج تسقیه بآب طبیخ حلبه وشبت با عسل کنند وآب زیتون وحرف بهار نارنج که حلبه در آن خیسانیده باشند نافع است وحقنه بمیاه مزبوره با قدری روغن تخم کتان وبابونه وامثال آن بغایت مفید است امراض مفاصل ودرجین علامتش ظهور برآمدگی مفصل وعدم ضبط طعمه بمخلب وعدم قیام است علاج هرگاه حرارت ملمس باشد موضع را زلو دهند وبگل ارمنی وگلاب وحضض وپوست رمّان ونشاسته وسرکه وقدری سورنجان وزعفران ضماد نمایند وتسقیه بآب عناب وروغن بنفشه کنند و هرگاه بی حرارت باشد روغن کردکان ونارجیل وسپدانجیر دهند وزعفران بسیار مفید است وگوشت کنجشک با روغن بادام تلخ وشکر نافع است وحرمل را در سرکه جوشانیده لنتر را بآن تر کرده بر موضع ببندند واین را از مجربات دانسته اند ودادن سنای مکی با عسل بقدر یک دانگ عجیب الاثر است ورم کف که بنجک نامند زبون ترین امراض واز مواد محترقه حاره میباشد علاج پوست خشخاش را کوبیده در سرکه پخته بوره آن بزرقطونای کوفته وقدری روغن گل سرخ اضافه نموده نیم گرم ضماد نمایند وطلا کردن آنچه در علاج ثالیل مذکور شد بغایت نافع است وهرگاه منجر گردد برهم کاموری معالجه کنند امراض پر وبال وموی از انجمله ضعیف برآمدن وپیچیدگیست پس اگر با وجود آن لاغر گردد سبب قلت ماده غذایی خواهد بود در این صورت لحوم لطیفه باید داد وتقویت هاضمه باید ودیگر که در امراض حوصله مذکور شد باید نمود واگر بدون لاغری باشد سبب آن مواد فاسده است وبد بشود دیر برآمدن وریختن ودیر شدن واصلا نرویدن از احتراق مواد وببسی خواهد بود علاج بمسهلات مذکوره کنند وبعضی دادن صبر زرد را بسیار نافع دانسته اند از یکدانگ تا دو دانگ وبروغن حب الغار وکردکان وفرفیون وسمن تازه وخاک علیق وخاکستر پرسیاوشان تضمید نمایند وبطبیخ شلغم وبرگ کنجد مکرر بشویند وهرگاه موی بدن

سلع

شده ریزد واصل آن باقی ماند تدهین بروغن مورد وروغن وسمه وقدری لادن کنند وچون مگس را با بال جدا کرده در روغن کردکان حل نموده بمالند عجیب الاثر است قراع ریختن موهای بینی سر است علاج تسقیه بماء الشعیر ونطلیه بآب کدو وروغن بنفشه وآب کشنیز وخاکستر پرسیاوشان ودانه خرمای سوخته کنند جرب ریختن جمیع موی سر است با وجود سبوسه وخارش علاج بآب خرزهره وآب چغندر وحلبه بشویند وروغن بادام با عسل بمالند وروغن تازه با شکر طعمه دهند قمل بفارسی شپشه گویند علامتش فرو رفتن چشم وپوسته کشوده داشتن بال وخاریدن بدن بمنقار ومخلب وحرکت بسیار کردنست علاج بخور بطرطیر کنند وآنرا بفارسی قرار تونامند ومستعمل صباغان است وبسفود بزرالبنج وزراوند طویل ومویزج طلا کرده بطبیخ شحم الحنظل ودیواسپست وچوب گز ونعناع بشویند ومجربین قاطبه تصریح کرده اند که آب نعناع بجهت اقسام امراض بال وپر بیعدیل است وطلا کردن زیبق مقتول بجگر وآب دهن رافع جمیع حیوانات است وحقیر نیز مجرب یافته است وبیعدیلست اما طریق صید طیور چون گندم بکف دهان شترمست یا بعرق آن تر کنند از خوردن آن طیور بیهوش گردند وچون دبق را با عسل ودوشاب طبخ بلیغ داده مانند ریسمان بر اشجار وغیر آن گذارند طیوری که بران نشینند پای بست گردند والله اعلم بالصواب قدتم کتابة بعون الله تعالی علی ید الحقیر الفقیر الی رحمة الله محمد مهدی بن محمد رشید الشبستری غفر الله لهما فی سنة ١٢٥ حامدا مصلیا

بلیناس الحکیم شاگرد ارسطاطالیس است
و استاد [illegible] ستاره شناس
بیشتر طلسمهای ساخته او [illegible] بود
اسکندریه که [illegible] در [illegible]
او ساخته و [illegible] شاگرد او بود

سبحی و صلی
من الکتب التی وقفها الفقیه
الى الاء ربه ذی المواهب
محمد امین الصدر [illegible]
[illegible]

بو [illegible] صحیفه جامع اولان
فی ۲۷ ۱۳۰۷
مصحح بنده [illegible]

انتقاص [illegible] ایلکاره [illegible]
[illegible] المنتسخه عمر الرحیم